

SIDDHANTA KAUMUDI

OF —

BHATTOJI 衆衆子子衆

DIKSHITA 衆子子子衆

—
E H

Vol II Part I
Fasciculi
I to III

— o —

1906.

— o —

Published by
The Panini Office,
BHUVANESHWAR ASHRAM
38 40 B had ganj
ALLAHABAD

—
All Rights Reserved

EDITED AND TRANSLATED
INTO
ENGLISH
BY
SRISA CHANDRA VASU B A

WORKS BY THE SAME AUTHOR
THE ASHTADHYAYI OF PANINI

Complete in 1,682 pages, Royal Octavo

Containing Sanskrit Sutras and Vrittis with Notes and Explanation in English based on the celebrated Commentary called Kāśikā

Price for the Complete Work, including postage

Indian	Rs	45	0	0
Foreign	£	3	10	0

The Right Hon'ble F. Max Muller, Oxford 9th February 1892— "From what I have seen of it, will be a very useful work. What should I have given for such a work forty years ago when I puzzled my head over Panini's Sutras and the Commentaries. I hope you may succeed in finishing your work."

The Right Hon'ble F. Max Muller, Oxford, 30th April, 1899— "Allow me to congratulate you on your successful termination of Panini's Grammar. It was a great undertaking, and you have done your part of the work most admirably. I say once more, what should I have given for an edition of Panini when I was young and how much time would it have saved me and others. Whatever people may say, no one knows Sanskrit who does not know Panini."

ISA AND KENA UPANISADS.

WITH

Anvaya, Vritti, Word meaning, extracts from the commentaries of Shankara, Ramanuja, and Madhvacharya, Notes and Translation into English and Introduction and Indexes

† † † The present work is a typical departure from the numerous publications that have preceded it. Immediately below each Mantra is given the prose order and the Vritti or commentary in Sanskrit, the meaning and explanation in order of each word, which is also transliterated into English, the translation and wherever necessary, notes of different readings. To each of the Upanishads is prefixed a learned introduction, explaining the various interpretations according to the three Schools of Sankar, Ramanuja, and Madhava. † † † This neat little volume is admirably adapted for use as a text book. † † † It is to be hoped that the Atha and other important Upanishads will also be published in the same attractive and useful garb."

The Indian Review for June 1903
 Similar to the above

THE
SIDDHANTA-KAUMUDĪ

OF

BHATTOJĪ DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRĪŚA CHANDRA VASU, B. A.

VOL II PART I

VAIDIC GRAMMAR.

(VERBS)

All rights reserved

PUBLISHED BY

THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARĪ ASHRAM.

38, 40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

ALLAHABAD

PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS BRANCH

1906

FOREWORD.

— This part contains conjugations of all the roots given in the *Dhatupāṭha*. Westergaard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the *Madhaviya Dhatuvṛtti* have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

THE

SIDDHANTA KAUMUDI.

UTTARARDHA

VOLUME II.

॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

श्रीब्राह्मन्तीचर्षेर्गुरुवैर्महर्षिभिरुद्दिष्टम् ।
तोषद्वयमानोऽप्युणे विमुर्विजयतेतराम् ॥
पूर्वार्धे कयितारुप्यमद्यमाध्यायवर्तिन ।
मत्स्याया अथ कथ्यन्ते तृतीयाध्यायगोचरा ॥

SALUTATION.

1 The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities

2 In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyāya of Pāṇini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyāya

NOTE —The word Śrautārhanṭi chanap is Instrumental plural of the compound word ś autra plus arhanṭi with the affix chanap. Śrautṛ is derived from Śratrīya by adding the affix ण्य (V 1 130, S 1793) and ण is elided by the Vartika there under. The word means "the condition of a Śratrīya or Vaidic Student." The word arhanṭi is derived from ṛhat, see V 1 124 S 1788. The affix chanap is added by V 2 26, S 1827. Toshṭhū-yamānṭh is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise." V yate tarām is formed by adding the affixes tarap by V 3 57, S 2005, and am by V 4 11, S 2004. This is an exceptional use of adding the comparative degree forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V 3 56 S 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before

अथ तिङन्तभ्वादिप्रकरणम् ।

तच्चादौ दश् सकारा. मदर्पन्ते । लट् । लिट् । लुट् । लृट् । लेट् । लोट् । लङ् ।
लिट् । लुङ् । लृङ् । एषु पञ्चमो लकारश्छन्दोमात्रगोचरः ।

CHAPTER I

The Conjugation of Bhū Class Roots

First we shall enumerate the ten Moods They are as follow —

लट्	Present
लिट्	Perfect or 2nd Preterite
लुट्	First Future
लृट्	Second Future
लेट्	Vaidic Subjunctive
लोट्	Imperative
लङ्	Imperfect or 1st Preterite
लिट्	Potential
लुङ्	Aorist or 3rd Preterite
लृङ्	Conditional

Of these the fifth, i. e., लेट् is found only in the Vedas

२१५१ । वर्तमाने लट् । ३ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियावृत्तेर्षति लट् स्यात् । अटाविति ।

2151 The affix लट् comes after a verb when denoting a present action

Of the affix लट् the letters ल् and ट् are indicatory, leaving only ल् u This ल् is replaced by other affixes as shown below —

NOTE —The word वर्तमान means that which is begun and which has not yet come to an end The action denoted by a verb in the present tense is yet continuing and has not stopped As पचति 'he is cooking', पठति 'he is reading' So also whatever is constant, regular, uniform, is represented by the Present Indefinite As तिष्ठन्ति पर्वता 'the mountains stand', अवन्ति नदा 'the rivers flow'

२१५२ । ल कर्मणि च भावे चाकर्मकोभ्य । ३ । ४ । ६ । ६ ।

लकारा यकर्मकोभ्य कर्मणि कर्तरि च स्युरकर्मकोभ्यो भावे कर्तरि च ।

2132. The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.

NOTE.—The term लृ means the ten affixes known as लृ, लि, &c.; लृ is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicatory letters, leave behind only the letter लृ which is thus the common name for them all. The लृ in the sūtra, is the nominative plural of लृ. By the word लृ in the sūtra, we draw in the word कर्ता or 'agent' from the sūtra III. 1. 69 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (भाव) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus गच्छते ग्रामे देवदत्तेन 'the village is gone to by Devadatta', here ते of गच्छते denotes the object and is in passive construction गच्छति ग्रामं देवदत्त 'Devadatta goes to the village', here the affix ति of गच्छति denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb गच्छ् being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote भाव or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; आस्यते देवदत्तेन 'it is seated by Devadatta', the verb आस्यते here denotes merely भाव or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. आसते देवदत्त. 'Devadatta sits'; here the verb आसते denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sūtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word भाव means action considered in the abstract.

२११३ । लस्य । ३ । ४ । ७७ ।

अधिकारेणम् ।

2153. In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.

NOTE.—This sūtra consists of one word लस्य meaning 'of ल'. It is an adhi-
lāra sūtra. The word लस्य is the genitive singular of ल, the ल in ल being for

the sake of pronunciation. The **स** means the ten affixes **सद्** present, **सिद्** perfect, **सुद्** fir t future, **सृद्** second future, **सोद्** imperative, **सेद्** Vedic subjunctive, **सह** imperfect, **सिह** potential and benedictive, **सुह** noun, **सृह** conditional. Six of these tenses have indicative **ए**, and four have indicative **इ**.

Professor Bolittinga translates this sūtra thus —In the following sūtras, the word **सह** should be supplied to complete the sense, i e, the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as **स**'.

२१५३ । तिप्तस्मिन्मिप्सुमिद्यस्मस्ताताभ्याशायामिह्यहिमहिङ् । ३ । ४ । ९८ ।

स्तेऽप्तादयलादेशा ह्यु । .

2154 The following are the eighteen substitutes of 'in' —'tip', 'tis', 'jhi', 'sip', 'thas', 'thi', 'mip', 'vas', 'mas', 'ti', 'ātana', 'jhi', 'this', 'ātham', 'dhvam', 'i', 'vahi', 'mahu'

NOTE —These are the well known Conjugational affixes called also Personal endings, and are obtained generally after all the ten tenses.

२१५४ । स परस्मैपदम् । १ । ४ । ९९ ।

लादेशा परस्मैपदस्य ह्यु ।

2155 The substitutes of **स** are called **parasmaipada**.

NOTE —The word **स** is in the genitive case and means 'of स'. The word **लादेश** 'substitutes' must be supplied to complete the sense.

२१५६ । तडानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तद् मत्याहार मानकानयो चेतत्वा ह्यु । पूर्वेष्वपवाद ।

2156 The nine affixes comprised under the **Pratyāhāra** tan and the two ending in **in** (**Sin**ch and **Kan**ch), which are substitutes of **स** are called **Ātmanepada**.

NOTE —This debars the previous designation of **Parasmaipada**. The result is that the first nine substitutes are **Parasmaipada** and the last nine **Ātmanepada**.

Then arises the question what roots should be conjugated in the **Parasmaipada** and what in the **Ātmanepada**. The following sūtras, answer that question.

२१५७ । अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

अनुदात्ते उपदेशे यो द्वितदन्ताश्च पाठिर्लक्ष्यं स्यात् आत्मनेपद स्यात् ।

2157 After a root which has an indicatory anudatta vowel (anudattat) or an indicatory ॠ (ut) in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada.

२१५७ । इतिविनिश्चयः कर्षभिमवाये क्रियाकृते । १ । ३ । ७२ ।

इतिविनिश्चयः कर्षभिमवाये क्रियाकृते ।

2153 After the verb mark I with a svarita, (svaritit) or which has an indicatory ॠ (ut) in the Dhātupāṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

NOTE.—The word क्रियाकृत् is a compound, meaning 'fruit of the action'. When the principal object, for the sake of which, the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb, then the atmanepada is used after verbs having an indicatory ॠ or a svarita accent. As चक्रे 'he sacrifices for himself' चक्रे 'he cooks for himself'. Here the verb चक्रे and चक्रे are marked with svarita accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the atmanepada terminations.

Similarly चुबुते 'he presses the soma juice,' कुरुते 'he does'. Here the verbs चुबुते and कुरुते have an indicatory ॠ.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice, eating of food, &c is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५८ । शेषात्कर्तारि परस्मैपदम् । १ । ३ । ७८ ।

शेषात्कर्तारि परस्मैपदम् ।

2159 After the rest, i.e., after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (i.e., in the active voice).

NOTE.—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sūtras 12 to 77 of the third Chapter of the First Book of Aṣṭādhyāyī. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above mentioned aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word शेषा or the rest, means that which is the residue after the application of all the previous restrictive rules.

२१६० । तिङ्मूर्त्तौ चोति प्रथममल्पमोत्तमा । १ । ४ । १०१ ।

* तिङ् उभया वदयात्पदिङ्का क्कारादन्त्यम् स्तु ।

2160 The three triad-, in both the sets, *Parasmaipada* and *Ātmanepada*, of conjugational affixes (comprised under the general name *tin*) are called, in order, Lowest (3rd person), the Middle (2nd person), and the Highest (1st person)

NOTE —Of the 18 conjugational affixes above given, 9 are *Parasmaipada* and 9 are *Ātmanepada*. Each of these two classes is subdivided into three sets, according to person

२१६१ । तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्त्रेकम् । १ । ४ । १०२ ।

मध्यमवचनादिष्वति तिङ्मूर्त्तौ चोति वचनानि त्रयेकनेकवचनादिवचनानि स्तु ।

2161 These three triad-, of conjugational affixes, which have received the name of Lowest, &c, are called (as regard the three expressions in each triad) severally "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural)

NOTE —Of the six triads thus formed each is divided according to number into three classes, viz, singular, dual, and plural

२१६२ । युष्मद्युपपदे वमानाधिकरणे स्यान्नित्यपि मध्यम । १ । ४ । १०३ ।

तिङ् पाठ्यकारकवाचिनि युष्मदि प्रपुम्यमानेऽप्रपुम्यमाने च मध्यम स्यात् ।

2162 When the pronoun *yushman*, "thou" understood and also when the same expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called the Middle (2nd person)

NOTE —It is defines the 2nd person of conjugational affixes. As त्वं पचसि thou cookst or पचसि युष्मा पचथ or पचथ you two are cooking, त्वं पचथ or पचथ you cook

२१६३ । महासे च मन्वोपपदे मन्वोपपदस्य एकवच । १ । ४ । १०४ ।

* अथच युष्मदपदे यष्म पाठोऽपि चिन्मन्वृत्तिभूत एति मध्यम । यथापदिहासे मन्वमाने मन्वोपपदस्य स्यात्तम विकृत्यन्त वाचक स्यात् ।

2163 When *jokō* is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person, provided that the word *mānva* 'to think' is the attendant word (*upapada*) of such verb, and of the

at a सार्वधातुक affix by III 4 113 S 2166 the ^८प indicates that the vowel has *anulilla* recent (III 1 4 S 3709) As भू+अप्+तिप् the अ् and प् are indicators the real affix is अ

२१६८ । सार्वधातुकार्धधातुयोगे । ७ । ३ । ८४ ।

अथवा पर्योरपि-ताङ्गस्य शुभ्र स्यात् । अवादेश । भवति । भवत ।

2168 The Guṇa is substituted for the final इक् (इ, ए, अ, ल्) vowel of a stem before the affixes called sarvadhātuk and ārdhādātuk (III 4 113, S 2166, &c)

NOTE —Thus भू+तिप्=भू+अप्+तिप्=भू+अ+ति=भो+अ+ति=भवति ॥ Similarly भू+तप्=भवत ॥ The word इक् is read in the sūtra from I 1 3 S 34

In forming the 3rd Pers Pl भू+क्वि the following rule applies —

२१६९ । भोऽन्त । ७ । १ । ३ ।

मत्वयाद्यवस्य भस्वातादेश स्यात् । 'अतो गुणे' (१६१) । भवन्ति । भवसि । भवय । भवय ।

2169 अन्त् is substituted for the भ् of an affix

NOTE, —Therefore भू+क्वि=भू+अन्ति=भू+अप्+अन्ति=भवन्ति ॥

Similarly भवसि भवय, भवय ॥

In forming the 1st Pers Sing भू+अप्+मिप्=भो+अ+मि=भू+अ+मि ॥ Here the following rule applies —

२१७० । अतो दीर्घो यजि । ७ । ३ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घ स्यादनादौ सार्वधातु के परे । भवामि । भवाय । भवान् । य भवति । तौ भवत । ते भवन्ति । त्व भवसि युवा भवय । यूय भवय । अह भवामि । आवा भवाय । वय भवान् ।

एदि क्त्य ओदन भोह्यस इति भुक्त सोऽतिविधि । इतमेत या क्त्य ओदन भोह्ये । भोह्ये क्त्ये भोह्ये । भोह्ये । भोह्ये । भोह्ये । क्त्ये । क्त्ये । क्त्ये । इत्यादिरर्थ । गुणनक्षपः (१११) इत्यादनुवर्तते तेनैव न । एतु भवान्नम्यते ओदा भोह्य इति भुक्त सोऽतिविधि । अहावे किप् । ययार्थकवन वा भूत् । एदि क्त्यस्य ओदन भोह्य इति भुक्त सोऽतिविधिरित्यादि ।

2170 The long आ is substituted for the final अ of a Tense stem, before a Siva dhātuk affix beginning with व् or म् (lit a consonant of यञ् pratyahara)

NOTE —Thus भव+मि=भवामि ॥ Similarly भवाय and भवान् ॥

Thus the whole conjugation is —

सद् Present Tense

	Singular	Dual	Plural
1st Person	अह भवामि	आवा भवाव	वयं भवान्
	I become	We two become	We become

2nd Person	ह्यन् भवति	युवां भवत	यूयं भवत
	Thou becomest	You two become	You become
3rd Person	स भवति	ते भवत	ते भवन्ति
	He becomes	They two become	They become

We have already mentioned in sūtra I 4 106, S 2163, that in joke, the 1st Person may be used with the force of 2nd Person. Thus यदि मये खीदनं भोक्षये, शुक्र खीदतिविधि "Come here, thou thinkest "I shall take food", but it is eaten already by the guest. Here मये "I think" means मय्ये "thou thinkest" and भोक्षये "thou shalt eat" is equal to "भोक्षये" "I shall eat".

Similarly in the other examples given above.

In the above sūtra I 4 106, S 2163, the phrase युज्यदि, &c, is understood from the previous sūtra. Therefore, when the verb is not in the 2nd person, this construction is not allowed, even though joke be meant. As ह्यु भवान् मय्ये खीदनं भोक्षये &c "Come respected Sir! (jocularly), your honor thinks "I shall eat rice," &c

Why do we say "in joke"? The proper person should be used, when simple assertion is intended. Thus यदि मय्ये खीदनं भोक्षये इति शुक्र खीदतिविधि "Come, thou thinkest "I shall eat rice"—but it has been eaten by the guest."

NOTE —This corresponds with the Direct and Indirect narration of the English Grammar. Sanskrit does not admit of Indirect narration, except in the above examples.

Now we take up the लिट्. Thus भू + लिट् = The force of लिट् is to denote the Past time, as shown in the following

२१७१ । परोक्षे लिट् । ३ । २ । ११५ ।

भूतान्तरपरोक्षार्थल्लिङ्गस्वात् सख्यतिवाद्य ।

2171 The affix लिट् comes after a verb, in the sense of the past, before the commencement of the current day, and unperceived by the narrator.

NOTE —The word परोक्ष 'unperceived' qualifies the words भूत 'past' and अनन्तर 'non current day' understood in this aphorism.

This लिट् is replaced by लिङ् &c. Are these affixes Sârvadhâtuka or Adhâdhâtuka. By the general rule III 4 113, S 2166, they would have been Sârvadhâtuka, but for the following sūtra

✓ २१७२ । लिङ् च । ३ । ४ । ११५ ।

लिङादेशलिङार्थधातुत्वत् एव स्वाम् तु चार्थधातुत्वत् । तेन मयाद्येन ।

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'ardha-dhātuka.'

NOTE :—The substitutes of षत् get the designation of Ārdhadhātuka, and not that of Sārvadhātuka. Therefore, they do not take the vikarana or the Mode-affix षत् &c. Further on, even the षत् &c are replaced by the following :—

२१७३ । पदसमैपदानां एतत्सुख्यलक्ष्णवर्गमाः । ३ । ४ । ८२ ।

लिटस्तिबादीनां भयानां खलादयो अथ स्युः । 'भू' 'ख' इति स्थिते ।

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense:—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	nal (न)	thal (थ)	nal (न)
Dual.	atus (अतु)	athus (अथु)	va (व).
Plural.	us (उ)	a (अ)	ma (म)

NOTE :—The indicatory ल् in लङ् and लृट् is for the sake of accent (VI. 1. 193, S. 2876). The indicatory क् is for the sake of causing कृद्धि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus पपाच, पेचलु, पेचु, पेचिय or पपक्य, पेचलु, पेच, पपाच or पपच, पेचिय पेचिय ।

For the nine substitutes लिप् &c. of लिङ् there are ऋल &c. instead. Thus
 $\text{भू} + \text{ऋल} = \text{भू} + \text{ल}$

Then applies the following rule :—

२१७४ । भुवोवुग्मुद्सिटोः । ६ । ४ । ८८ ।

भुवो युगागम स्यात् सुहृत्तिटोरपि । नित्यत्वाद्भुगुणवृद्धी चापत्ते ।

2174. **अ** gets the augment 'क्' (क्व) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE.—This being a *nitya* rule, supersedes or debars the Guna ordained by चार्वाणुकार्यपणुकार्ये (VII. 3. 84, S. 2168) and Vriddhi ordained by ञचोञ्चिन्ति (VII. 2. 115, S. 254) That is to say, the indicatory ञ of ञच् does not cause Vriddhi before वृच् takes place.

Thus $\mathfrak{H} + \mathfrak{V} + \mathfrak{W}$

Now apply the following rules.

२१७५ । एकाघो द्वे मथमस्य । ६ । १ । १ ।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

Thus भू—बभूव, बभूवतु, बभूवु with युक्, and उपदिदीवे, उपदिदीवाते, उपदिदीवरे, with युट् of VI. 4. 63. In the case of भू, when युक् is added, there is not the addition of उवङ्, and in the case of दीङ्, when युट् is added, there is not यत्तादेशः ॥

The च in चाभात् has the force of limit inclusive, so that, the asiddha rule applies to the sūtras governed by च ॥

For fuller explanation of this important sūtra, see my Ashtādhyāyī.

Now we take up, 2nd Per Sing. बभूव् + यत् ॥ Here applies the following sūtra.

२१८४ । आर्धधातुकस्येड्वत्तादेः । १ । २ । ३५ ।

यत्तादेर्धातुकस्येडागमः स्यात् । बभूविय । बभूवतु । बभूव । बभूव । बभूविय । बभूविय ।

2184. An Ārdhadhātuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except य), gets the augment इद् (in these rules).

Thus बभूव् + य = बभूव् + इ + य = बभूविय ॥ So also बभूवतु, बभूव, बभूव,

लिट् Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	बभूव	बभूविय	बभूव
Dual	बभूवतु	बभूवतु.	बभूविय
Plural	बभूवुः	बभूव	बभूविय

Now we take up the conjugation of भू in युट् First Future. The force of युट् is given in the next sūtra.

Thus भू + युट्

२१८५ । अनद्यतने युट् । ३ । ३ । १५ ।

अविष्यत्यनद्यतनेऽयं भविष्यति स्यात् ।

2185. The affix 'Luy' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्वतासी लुटोः । ३ । १ । ३३ ।

'लु' इति लृट् लुटोर्मदणम् । भाते स्वतासी एते मत्स्ये स्तो लृटुटो पठत । यथादायवाद् ।

2186. When ल and लुट् follow, then स्व and तासि are respectively the Mode affixes of a verbal root.

[NOTE :—लृ is the common expression for लृट् and लृट् formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. लुट् is the 1st Future also called the Periphrastic Future. Thus करिष्यति चकुरिष्यत्, कर्तुं. The इ of तासि is indicatory and shows that the

ness of the root is not to be dropped before this, as मन् 'to think,' मन्ता 'he will think'

This debars the Mode affixes म्प् &c

Thus भू + ताचि + तिप् ॥ The इ of ताचि is indicative

The mode affix is ताच्

२१८७ । आर्धधातुक शेषः । ३ । ४ । ११४ ।

तिङ् शिङ्भ्योऽन्यो धात्वधिकरोक्त मत्स्य एतत्स्य स्यात् । इट् ।

2187 The remainder *i e*, the affixes other than 'tiu', and those with an indicative 'य' subjoined to a verbal root, are called 'ārdhadhātukaḥ.'

NOTE ---The Mode affixes स्य and ताचि are therefore ārdhadhātuka, and so get the augment इट् ॥ Thus भू + इट् + ताचि + तिप् ॥ Then farther the conjugational affixes तिप् तच् कि are replaced by डा, रौ, रच्, according to the following sūtra —

२१८८ । सुट् मध्यमस्य डारौरस । २ । ४ । ८५ ।

'डा' 'रौ' 'रच्' इति क्तमात्स्य डित्त्वस्यार्धधातुव्यापि टेलोपः ।

2188 डा, रौ and रच् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of सुट् (First-future), both in the Parasmaipada¹ and the Atmanepada

NOTE -As the anubandha ड in डा must produce some effect, it causes the elision of the टि portion of the affix ताच् though the base is not Bha

Thus भू + इ + ताचि + डा = भू + इ + ट + डा (आ)

Then applies the following —

✓ २१८९ । पुगन्तविभूषणस्य च । ७ । ३ । ८६ ।

पुगन्तस्य विभूषणस्य चार्धधातुको पुग स्यात्सर्वपाठकार्धधातुकयोः । येन भाष्यवचनं तेन व्यवहितेऽपि वचनमभाषणात् तेन भिन्नसीत्यादावनेकव्यवहित इत्येको न पुग 'भविद्' 'आ' अनेको पुगे प्राप्ते ।

2189 Guna is substituted before a sārvaadhātuka or an ārdhadhātuka affix, for the इक् vowels of the Causative stems which take the augment प् (VIII/3 36), and for the इक् vowel of a stem which has a penultimate short vowel

Thus भू + इट् + ट + आ = भो + इ + ट + आ = भवितु + आ

Then the question arises, should not the present sūtra apply in the case the इ of भित् + ति *i e* should not the इ be gunated to ए before the

Sarvadhatuka ति । For भिन्त् is a stem which has a penultimate short vowel **अ**, and an **ह्** letter, though the vikarana इन्त् is added between त् and ह् ।

One may *prima facie* reply, no, because between the ॠ of the *ṅga* and the change producing ॠ , there are three letters ॠ etc and there being a *vyaadhana* or intervention, they prevent the force of ॠ passing through them to ॠ . This, however, is not the case, because of the following maxim

“That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope” The word न अक्षयवसान means “not non intervention,” i. e. which must necessarily intervene. Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention. Therefore, if there is only one intervention, the rule will apply. Thus in the case of निवद् + ति, there are three letters intervening between न् and ति i. e., to say न्, अ and द्, and so the-guna rule does not apply. But in the case of भविद् + खा only one letter intervenes, and so there ought to be guna. But here the following applies ---

✓ २१८० । दीधीवेखीटाम् । १ । १ । ६ ।

दीधीयेष्वेष्टिषु गुणशुद्धी न स्त । भयिता ।

2190 The guna and vridhhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of dīdhi 'to shine,' and vevi 'to go,' and of the augment called वृ.

NOTE --Therefore, there is no gunation of the इ of अयित् before ज्ञ So we get अयित्ता ॥

In 3rd Pers Dual, we have $\text{प्र} + \text{रद्} + \text{अद्} + \text{रि}$. Then applies the rule after the following —

२१८१ । तारुस्त्योर्लोपि । ७ । ४ । ५० ।

ताघेस्तेह् लोपः स्थात्यादौ प्रत्यये परे ।

2191 The final च् of ताच् (the mode-affix of the second Future) and that of अच् 'to be,' is elided before an affix beginning with a स u

२१८२ । दि ष । ७ । ४ । ५१ ।

० रादैः प्राण्यये प्राण्यद् । भवितारौ । भवितारः । भवितासि । भवितास्य । भवितास्यः । भवितासिन् । भवितास्यः । भवितासिन् ।

2192. The **च्** of ताच् and णच् is dropped before an affix beginning with **अ** or **इ**.

Therefore भू + इट् + ताम् + रे = भविता + 0 + रे = भवितारे Similarly भू + इट् + ताम् + र = भवितार Similarly भू + इट् + ताम् + नि = भवितामि The *सु* is added by the preceding *sātra*

लृट् First Future

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	पाठो भविता The lesson will be given (to morrow)	भवितामि	भवितामि
Dual	भवितारे	भविताव	भविताव
Plural	भवितार	भविताव	भविताम

— 0 —

Now we take up the conjugation in लृट् The Second Future

२१९१ । लृट् गेये च । ३ । ३ । १३ ।

भविष्यदर्शनात् लृट् स्वात्क्रियार्थोपा क्रियायापसत्या सत्या च । स्य इट् । भविष्यति । भविष्यत । भविष्यन्ति । भविष्यसि । भविष्यथ । भविष्यामि । भविष्याव । भविष्याम

2193 The affix 'Lṛ' is employed after a verb, in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated, and also where there is in construction with it another verb, expressed or understood, denoting an action performed for the sake of the future action

Note — This is what is well known as the Second Future । अकुर्यामि इति व्रजति he goes that I will do कुर्यामि इति व्रजति he goes that I will take' So also कुर्याति he will do कुर्याति he will take Thus the Second Future is used both in dependent sentences as well as to denote simple Future

Thus भू + इट् + स्व + ति = भविष्यति

लृट् Second Future

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	भविष्यति Will become	भविष्यसि	भविष्यामि
Dual	भविष्यत "	भविष्यथ	भविष्याम
Plural	भविष्यन्ति ,	भविष्यथ	भविष्याम

— 0 —

Now we take up the conjugation of the Sixth Lakara लोट् 'Imperative'

२१९४ । लोट् च । ३ । ३ । १६ ।

विष्यादिष्वयं पाठो लोट् स्वात् ।

2194 The affix 'Lot' also is employed after a root in the sense of commanding, &c

NOTE :—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvritti of लोट् only runs and not those of others. Thus:—

- (1) कटं तावद् भवान् करोतु 'make the mat'; शानं भवान् आगच्छतु ।
- (2) and (3) अमुग्र भवान् आस्ताम् 'there you are invited to, or you may, sit.'
- (4) दुष्टम्भवान् आयापयतु 'you will teach, I hope, the son.'
- (5) किं भो वेदमध्यमे उत तर्के 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic'?
- (6) भवति मे गार्ग्याग्राहकस्य मध्यमे हन्दीऽप्यवे 'this is my prayer that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१८५ । आशिषि लिङ्लोटौ । ३ । ३ । १७३ ।

2195. The affixes 'Liṅ' and 'Loṭ' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE.—The word आशीष् means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The लिङ् here referred to is what is known as the आशीर्लिङ् or the Benedictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary लिङ् which we have called the Potential or Optative; as विदंजीष्याद् भवान् or विदंजीष्यतु भवान् 'may you live long'!

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe विर जीवति दीवदत 'Devadatta lives long.'

Thus वृ + ण्य + लिप् = भव + ति

Here applies the following sūtra.

२१८६ । एतः । ३ । ४ । ८६ ।

सिद्ध इकारस्य उ एदात् भयतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE :—Thus ति becomes तु, अस्ति becomes अस्तु

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes णि and णि of लोट् । In the case of these two affixes, the इ is not changed into उ, either because they have been so taught in the sūtras, or because the वा of sūtra III. 4. 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sūtra III. 4. 85 (अवर्धित विभाषा). Thus वयतु, वयतु ।

In fact, this sūtra is confined to ति and णि only, and does not apply to णि to which the next sūtra applies.

Therefore भव+दि=भवद् ॥

The 3rd Pers. Singular optionally assumes the form, भवद् by the 1st of the same rule.

✓ २१८७ । गुह्योस्ताताह्वाग्निस्यन्यतरस्याम् । ७ । १ । ३१ ।

आग्निं हि गुह्योस्ताताह्वा स्यात् । अनेक स्वरान्तर्वादिम् । यदग्नि 'दिश्य' इत्यन्तर्वात्तन्वायाव्यन्तर्वादिरेव तादाह्रिषु चित्तार्थे इति ध्रुवद्विप्रतिषेधमप्राप्तत्वात्तन्वा भवद्वा तादाह्रिषु तातदि भवद् मद्वा परेण स्यात्ते । इदोताताह्वादेरेव न्यतरस्याम् ॥

2107. तातद् is optionally substituted for the affixes तु and दि of the Imperative, when benediction is meant.

The substitute तातद् consists of more than one letter and therefore replaces the whole of तु and दि and not only their final उ र द् ॥ Thus is the sūtra I 1 53 S 15. But here an objector says, "the substitute तातद् has an initial त् and therefore by the sūtra I 1 53 S 43 it will replace only the final त्, though it consists of more than one letter just as the substitute वाङ् (VI 3 25) replaces only the final of वाङ् and विद् just as the substitute उक्त् replaces the final of roots only." For the sūtra दिद्य I 1 53 is an angava or exception in anticipation to अनेकानिद् सर्वत्र (I 1 54) ॥

To this we reply "True, but the sūtra दिद्य (I 1 53) has its place in affixes like आतद्, उक्त् &c. where द् has no character and it is not expected. But in the case of तातद् the initial त् has its place in preterite and a and vridhhi (I 1 5), and in effecting vocalization VI 1 10 &c."

So the sūtra I 1 53 applies there only where the initial त् has its other purpose. In the case of तातद् it seems to apply with exclusive force, but that little is also set aside by the subsequent sūtra अनेकानिद् (I 1 54) or in the case of तातद् the general rule अनेकानिद् I 1 53 and the exceptional rule दिद्य I 1 53 are of equal force, and therefore the exception विप्रतिषेधो वाक्येभ्यु will apply, and the subsequent sūtra I 1 55 will supersede दिद्य I 1 53.

Therefore तातद् replaces the whole affix तु.

Thus भवताद् "May he be prosperous."

NOTE.—The affix तातद् being a substitute of दि, is like दि and therefore, rules propounded with regard to दि, will apply to तातद् also. Thus VI 4 105 says that after stems ending in short अ, the दि is elided; therefore, after such words तातद् should also be elided. Therefore we cannot get the form अवितातद् स्वप् for अविदस्वप् ॥ This objection, however, is futile, for, in the sūtra अनेके दि (VI 4 105), there is the annivṛtti of दि from sūtra VI 1 104 (इदन्तो दि हि, ॥ १०३) that अनेके दि should be construed as meaning "there is the elision of दि and not when it is of the form दि, and not when it assumes the form तातद्."

The object of ह् in ततह् is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vridhi. It should not be said that the object of ह् in ततह् is for the sake of अन्त्यविधि by the application of sūtra इच्च (I 1 53), just as the substitutes अतह् &c (VII 1 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, ततह् would replace only the व of त् and the ह् of हि, which is not desired. And the case of ततह् is to be distinguished from अतह्, for in अतह् the ह् has no other object but to prevent sari-idesa, but in ततह् we see that ह् has another object, namely, the prevention of Guna and Vridhi and ह् having thus found scope, the ततह् substitute will be governed by the general rule अनेकाक्षित् सर्वस्य (I 1 55)

२१९८ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ् इव कार्यं स्यात् । तेन तामादयः प्रत्ययस्य । तथा हि ।

2198 The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect

This is an अतिदेश sūtra, as in the लङ् there are the affixes लाम्, लम्, ल, व and व so also in the लोट् प्रथमान् प्रथमन् प्रथत, प्रथव, प्रथाम ।

Q—If लोट् is like लङ् why have we not the augment अट्, आट्, or the substitution of डृह् for फि (see III 4 111) in the case of लोट् also?

A—The वा of sūtra III 4 83 is understood in this sūtra also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also

NOTE—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions

२१९९ । तस्यस्यमिवां ताततामः । ३ । ४ । १०१ ।

हितयुक्तौ तामादयः प्रथमस्य ।

2199 The affixes 'tām', 'tām', 'tā' and 'ām' are the substitutes of the four affixes 'tāf', 'thas', 'thā' and 'māp' respectively, of any 'tā' which has an indicatory 'ड'

NOTE—Thus अपथताम्, अपथतम्, अपथत, अपथन्, अपथाम् अपथाम्, अपथाम्, अपथाम् ।

२२०० । नित्यं हितः । ३ । ४ । ८६ ।

अपथताम् नित्यं हितः स्यात् । 'अलोऽन्त्यस्य' इति सत्यं स्यात् । अपथाम् । अपथम् ।

2200. There is always elision of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'tā' which has an indicatory 'ड'

Thus भू+यप्+तप्=भव+तात्=भवताम्, भू+यप्+कि or अस्ति=भव+यत्तु=भवन्तु
 भू+यप्+सि

Now applies the following —

२२०१ । सेह्यपिच्य । ३ । ४ । ८७ ।

लोढ सेह्यं स्वात्सेह्यपिच्य ।

2201 In the Imperative, 'हि' is substituted for 'सि', and thus is not the indicatory 'प्' of 'सिप्', i.e., it is acutely accented

Thus भव+सि=भव+हि

२२०२ । अतो हेः । ६ । ४ । १०५ ।

अत पदस्य हेतुं स्यात् । भव—भवतात् । भवतम् । भवत ।

2202 The Imperative affix हि is elided after a stem ending in short अ ॥

Therefore भव+हि=भव, or भवतात्,

भव+य=भव+तम्=भवतम्

भव+य=भवत

भव+सि

Here applies the following —

२२०३ । मेनिः । ३ । ४ । ८८ ।

लोढो मेनिं स्यात् ।

2203 In the Imperative, 'ni' is substituted for the affix 'mi'.

NOTE —This supersedes the rule relating to the change of ह into उ, and the rule of *lopa*,

Therefore भव+सि=भव+नि

Here applies the following —

२२०४ । आहुत्तमस्य पिच्य । ३ । ४ । ८९ ।

लोहुत्तमस्या आगम स्यात्स्य पिच्य । द्विती कथं न । इकारोच्चारणसामर्थ्यात् । भवानि । भवाव । भवान् ।

2204 In the Imperative 'i' is the augment of the affixes of the first person and the termination is १९ if it had an indicatory 'प्'.

NOTE —This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have भानि, भाव भानि । Thus कत्वाणि, करवाय, करवान्, कत्वाभ्यै ।

Thus भव+आ+नि=भवानि ॥ So also भवान् and भवाय ॥

The object of कृ in तत्तद् is, as we have said above, for the sake of preventing गुण and वृद्धि. It should not be said that the object of कृ in तत्तद् is for the sake of चरन्विवि by the application of सूत्रा द्वि (I 1 53), just as the substitutes अरु &c. (VII 1 93 and 94) apply to the final. For by so doing, तत्तद् would replace only the उ of कृ and the इ of द्वि which is not desired. And the case of तत्तद् is to be distinguished from चरन्, for in चरन् the कृ has no other object but to prevent सारिद्धा, but in तत्तद् we see that कृ has another object namely, the prevention of गुण and वृद्धि and कृ having thus found scope, the तत्तद् substitute will be governed by the general rule अनेकानि शिष्य सर्वस्य (I 1 55)

२१८८ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८२ ।

लोटो लङ् द्वय कार्यं स्यात् । तेन तादात्म्यं चलेत्तद्यु । तथा हि ।

2198 The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect

This is an अतिदेश सूत्र, as in the लङ् there are the affixes तात्, लृत्, क्, च and य, so also in the लोट् उपबताम् उपबन् उपबत, उपबाय उपबाम ।

Q—If लोट् is like लङ्, why have we not the augment अट्, आट् or the substitution of कृ for द्वि (see III 4 111) in the case of लोट् also?

A—The वा of सूत्रा III 4 83 is understood in this सूत्र also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also

NOTE—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions

२१८९ । तस्यस्यमिवा ताताताम् । ३ । ४ । १०१ ।

द्वित्वद्वयार्थं तातादयः कृतास्तस्य ।

2199 The affixes 'am', 'am', 'ta' and 'ām' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'tās', 'ta' and 'amp' respectively, of any 'ta' which has an indicatory 'अ'.

NOTE—Thus उपबताम् उपबन् उपबत, उपबन् उपबताम् उपबाम् उपबत, उपबायम् ।

२२०० । नित्यं द्वित् । ३ । ४ । ८८ ।

अतादात्म्यं द्वित्वस्य नित्यं भवति स्यात् । 'अतोऽनुरूपम्' इति नित्यं भवति । उपबताम् । उपबन् ।

2200 There is always change of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'ta' which has an indicatory

Thus अभवत्

सङ् Imperfect

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	अभवत् 'He became'	अभव	अभवम्
Dual	अभवताम्	अभवतम्	अभवाम
Plural	अभवन्	अभवत	अभवाम

— 0 —

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८ । विधिनिसन्वयानिसन्वयाधीष्टमनमार्थनेषु लिङ् ३ । ३ । १६१ ।

इत्यर्थं दोषेषु धावेषु वा लिङ् स्यात् । विधि मेत्यम्, धृत्वादिर्नैकृष्टस्य प्रवर्तनम् । निषङ्गस्य नियोगकल्पम्, आवश्यके आहुतेतनादीं दाहिनादि प्रवर्तनम् । आनङ्गस्य कामवतानुया । अधीष्ट यत्कार-
पूर्वको व्यापारः । 'प्रवर्तनाया लिङ्' इत्येव युक्तम् । अनुया प्रथमपादान् मन्त्रायम् ।

2208. The affix 'Lm' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays

The word विधि means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c', निषङ्ग means 'giving invitation such as inviting a daughter's son in Briddha feast, &c', आनङ्ग means 'expressing permission to do as one likes', अधीष्ट means 'to politely express a wish', यत्नम् means 'a question', and मार्थना means 'a prayer'

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनाया लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravarṇana or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification

Thus भ + लिङ् = भू + ति = भू + त्

NOTE — This excludes all other tense affixes. Thus —

(1) कट कुर्वत् 'let him make the mat' आनम् भवात् आनयेत् 'you come to the village',

(2 and 3) इदं भवात् भुञ्जीत 'you will or may dine here', इदं भवात् आसीत 'here you will or may sit',

(4) अधीष्टामि भवन्त मातृवक भवानुपनयेत 'we wish that you should condescend to initiate this boy',

(5) किं मे व्याकरणधीवीय उत तर्कम् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic'.

— (6) भवति मे मार्थना व्याकरण अधीवीय 'this is my prayer that I should learn Grammar'

NOTE —In the case of $\sqrt{\text{यु}}$ the form could have been evolved without अट् by the general rule $\text{भृ + नि} = \text{भवति}$ (अतोदोशे षत्ति VII 3 101 S 2170) * But the proper form could not have been evolved in the case of stems ending in ऊ as कृ which forms कृष्याति &c

सोऽट् Imperative

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	भवतु or भवताह्	भव or भवताह्	भवानि
Dual	भवताम्	भवतम्	भवाम
Plural	भवन्तु	भवत	भवाम

— 0 —

Now we take up सङ् 'Imperfect'

२२०५ । अनद्यतने सङ् । ३ । २ । १११ ।

अनद्यतनपूर्वार्धद्वितीयादिनां सङ् स्यात् ।

2205 The affix सङ् comes after a verbal root employed in the sense of past before the commencement of the current day

* NOTE —The word अनद्यतन is a Bahuvrhi compound meaning that which has not occurred during the course of the current day (*atjantan*)

Thus $\sqrt{\text{भृ}} + \text{सङ्} = \sqrt{\text{भृ}} + \text{अप्} + \text{ति}$

२२०६ । लुङ्सङ् ण्डव्यङुदात्त । ६ । ४ । ७१ ।

एतु परेऽङ्गस्याङागम स्यात् षोऽदात्त ।

2206 सङ् acutely accented is the augment of the verbal stem in the Aorist, Imperfect and the Conditional

NOTE —Thus अस्माकं अस्माकं अस्माकं, अस्माकं १११ अस्माकं अस्माकं ॥

Thus $\sqrt{\text{अभृ}} + \text{अप्} + \text{ति} = \text{अभव} + \text{ति}$

Here applies the following

२२०७ । इतश्च । ३ । ४ । १०० ।

इति सत्य परेऽपि वदिकादात्त यत्तस्य लोप स्यात् । अभवत् । अभवताम् । अभवन् । अभव । अभवतम् । अभवत । अभवम् । अभवाय । अभवाम ।

207 And there is elision of the 'i' of that Parasmaipada affix which is the substitute of a 'ti' having an indicatory 'n'

* NOTE —Thus for ति we have ह् for वि we have व् &c The व् of Atmanepada is however, not elided because the anupitthi of Parasmaipada is under a vowel here from अत्रा III १ ७7 Thus अववत् अववतीत्, but अववामहि* and अववामहि ।

Thus अभवत्

लट् Imperfect

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	अभवत् 'He became'	अभव	अभवम्
Dual	अभवताम्	अभवतम्	अभवाम
Plural	अभवन्	अभवत	अभवाम

— 0 —

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८ । विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टमन्त्रनमार्चनेषु लिङ् ३ । ३ । १६१ ।

एतद्येषु स्तोत्रेषु पाथेषु या लिङ् स्यात् । विधि मेलनम्, धृत्वादेर्विकृष्टस्य प्रवर्तनम् । निमन्त्रणं नियोगकरणम्, आग्रहके आहुभोजनादी दक्षिणादे प्रवर्तनम् । आमन्त्रणं कामनाप्राप्त्यर्थम् । अधीष्टं पराकार-पूर्वको व्यापारः । 'मवर्तनायां लिङ्' इत्येव युवचम् । अनुर्ता इव्युपादानं मवर्तनार्थम् ।

2208. The affix 'Lṛ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word विधि means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c', निमन्त्रण means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śraddha feast, &c, आमन्त्रण means 'expressing permission to do as one likes', अधीष्ट means 'to politely express a wish', चन्त्रन means 'a question', and मार्चना means 'a prayer'.

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनार्थं लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravarṇana or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification.

Thus वृ+लिङ्=वृ+ति=वृ+त

NOTE —This excludes all other tense-affixes. Thus —

(1) कृत्तुर्मातु 'let him make the mat', ग्रामम् भवात् आगच्छेत् 'you come to the village',

(2 and 3) इह भवान् भुञ्जीत 'you will or may dine here', इह भवान् आसीत 'here you will or may sit',

(4) अधीष्टाने भवन्त वाणवजं भयानुपनयेत् 'we wish that you should condescend to initiate this boy',

(5) किं मे व्याकरणधीवीय उत तर्कम् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic'?

(6) भवति मे मार्चना व्याकरण अधीवीय 'this is my prayer that I should learn Grammar'.

चागमी : The scope of वायुद् and युद् being thus different, one does not debar the other.

In the sūtra, the word नि is used ; the व of नि is merely for the sake of pronunciation.

Thus प्र + यौ + यु Now applies the following —

२२११ । लिङः सलोपोऽनन्त्यस्य । ७ । २ । ४८ ।

सर्वधातुक्रियेऽनन्त्यस्य सप्त्य लोपः स्यात् । इति यकारद्वयस्यापि निहितः । युद्. अयं स्या-
मीति । एतदन्तं तु तथालम्बयेत् ।

2211. In the sārvaadhātuka Liṅ (*i. e.* Potential), the य which is not final (*i. e.* the य् of the augments याम् and योय्), is elided.

What is the य् which is not final ? The य् of the augments याम्, and युद् (and यीयुद्) . Thus both य's are elided. The य् of युद् is heard in the Benedictive ; and better still in the ātmanepada.

Thus प्र + यप् + यौ + न्

/ २२१२ । अतो येयः । ७ । २ । ८७ ।

अत एतस्य सर्वधातुक्रियस्य 'या' इत्यस्य 'यप्' स्यात् । युत् । ययोप. । भवेत् । 'सर्वधातुक्र—'
इति क्रिप् । विकीर्णम् । अय्येऽपवादस्याप्येव हि अतो लोप इव भावितः । भवेदित्यादौ तु चत्वारोर्ध्वः
स्यात् । भवेताम् ।

2212. After a Present stem ending in short य, इय् is substituted for the sārvaadhātuka याम् (*i. e.*, the augment याम् of the Potential).

Thus प्र + यप् + यौ + न् = भव + याम् + न् = भव + इय् + न् . The य + व become guṇa and the य् is elided by VI. 1. 66. S 873 (लोपोऽनन्त्यस्य) . Thus we have भवेत् .

NOTE —The objector may say, the form विकीर्णम् will be so by the elision of य under VI. 4. 43, (अतो लोप) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sārvaadhātuka in this sūtra, for when य is elided by अतो लोप. VI. 4. 43, in the case of Ārdhādhātuka the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in य . To this we reply, this is not a good reason for then in the case of भवेत् and भवेत् also, the rule अतो दीर्घो यञि (VII. 3. 101) would apply, and the य of यञ would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sūtra debars rule VII. 3. 101. Therefore, as this इय् substitute debars the lengthening of VII. 3. 101, so it would debar the lopa of VI. 4. 43. Therefore, if the anuvṛtti of sārvaadhātuka be not read into this sūtra, the इय् substitute would apply to Ārdhādhātuka also, and the lopa-elision VI. 4. 43, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛtti of "sārvaadhātuka" should be read into this sūtra.

TEXT —The above is stated on general grounds. But if the maxim अपवादो पूर्वो विधीन् बाधते नोत्तरान् (Aparīdas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the aparīda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them) be applied here, then the present sūtra would supersede only the preceding sūtra VI 4 48, and not the following sūtra VII 3 101 which would not be superseded by the present sūtra. In this view also, the *lopa* alone being superseded, and not the *dirgha*, there would have been lengthening in भवेत् &c, by the subsequent sūtra, hence the *mauvritti* of 'Sarvadhātuka' must be read into this sūtra. So also 3rd Dual भवेताम्.

Then 3rd Pl भव+इप्+क्कि

२२१३ । भेजुस् । ३ । ४ । १०८ ।

सिद्धो भेजुस् स्यात् । अ इत् ।

2213 In the Potential and Benedictive, 'jus' is the substitute of 'jhi', the ending of the first person plural Parasmaipada.

This debars अत् (VII 1 3). The इ is इत् or indicator.

Thus भू+यप्+याप्+क्कि=भव+याप्+उत्=भव+या+उत् (the इ being elided by VII 2 79 S 2211).

Now the sūtra अतो येव VII 2 80 S 2212, has been explained by Eastern Grammarians thus "after a stem in अ, the इ is replaced by इत्." According to this interpretation, we get भव+इत् (the इ being elided by VII 2 79)+उत्.

Then the following sūtra requires या+उ=उ or भवत्.

✓ २२१४ । उत्स्यदान्तात् । ६ । १ । ८६ ।

अवदान्तादवर्णादुत्ति परे ष-रूपवेदादिषु स्यात् । इति माहे । परस्वादिस्त्वत्वादिषु 'अतो येव' (२११३) इति माहे । यदाप्यलङ्कारवत्त्वत्वादिषु तदाप्य तयापि 'याप्' इत्येतत्त्व इत् इति व्याख्येयम् । यत् य इतोपस्थापवाद इत् । 'अतो येव' (२११३) इत्यत्र तु सपितार्थः । भवेयु । भवे । भवेत् । भवेत् । भवेत् । भवेत् । भवेत् । भवेत् ।

2214 For the अ or आ (not standing at the end of a Pada or full word)+उ of उत् the Tense-affix, the second vowel is the single substitute.

NOTE —The अत् is understood here. This debars the guna substitution taught in VI 1 87. Thus भिन्दा+उत्=भिन्दु, जिदा+उत्=जिन्दु. अदा+उत्=अद, (सुद् of दा) अदा+उत्=अदु. All these are examples of सिद्ध (Potential) and लङ् (Imperfect). Thus भिन्दु+याद्+क्कि (the याद् is added by III 4 103)=भिन्दु+य+उत् (उत् replaced कि III 4 103)=भिन्दाय. अदा+विप्+क्कि=अदा+०

(II. 4. 77) + उन् (III. 4. 110) — यदा + उन् — यदु ॥ य + दा + कि — य + दा + उन् (VI. 4. 111) = यदु ॥ The उन् is also the substitute of कि in वित् (Perfect) see III. 3. 82. When the preceding vowel is not य or दा, this rule does not apply. Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of कृ is :— कृत् + उन् — कृदु ॥ So also from भो we have यवि + उन् — यविदु ॥ The word यददस्तात् 'not being final in a 'pada' does strictly speaking, serve no good purpose in this sūtra. For the affix उन् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem, that has not yet risen to the rank of a Pada. If उन्, however, be taken as the syllable उन् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of यददस्तात् becomes valid. Thus का + उन् = कोदा, का + उविता = कोविता ॥ Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sūtra or because उन् syllable is taken here and not merely the affix उन् ॥

For here उन् comes after the च, and therefore there should be the single substitute उ of the form of the second and so चतेवेय will find no scope here, for there is no च and the form would be भवयुः ॥ To this there are two replies. First according to Eastern Grammarians who interpret चतेवेय as "After a stem in च, the वा of वान् is replaced by वय्" ॥ In this view, the न् being elided by VII. 2. 79, we have भव+वा+उन्, and here the sūtra चतेवेय must apply first and then the present sūtra, because VII. 2. 80, is a subsequent sūtra to the present in the order of Pāṇini; and because it is a *utpāda* rule, because it will apply whether the combination required by VI. 1. 96, has taken place or not. Thus we get भव+व+उन्=भवयु ॥ For if the *parārūpa* sandhi takes place first, then वा+उन् becomes वय्, and so there is no occasion for the application of चतेवेय, for there is no वा to be replaced, and so there is no वय् and we get भवयुः ॥

The other view is, that the parārūpa sandhi of the present sūtra is antar-
aṅga, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80: and
therefore it ought to apply first. But in the present case, there is no occasion
for its operation, because the whole $\pi\pi$ is replaced by π according to our
interpretation.

Thus the sūtra चत्वेदेव. is an apavāda to the rule requiring the elision of च taught by the sūtra VII. 2. 79. Thus we get चव + इप् + उच्, and here there is no च preceding उ, and so the present sūtra cannot apply. •

The word वेव. in the sūtra is formed by वा + वव; and वा is exhibited without any case-termination. Others say, the word is व the sixth case of वा formed on the analogy of विवव. by the elision of वा (VI. 4. 140). Then व. + वव = व + वव. (VIII. 3. 19) after this elision, there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered asiddha (VIII. 2. 1) for the purposes of VI. 1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have च by VI 1. 87. The च in ह्य is for the sake of pronunciation only. The real substitute is ह्य ॥

Some read the sūtra as चतो याचि ॥ So that the sthāni is चाच् and not च, and याचि is a genitive compound

POTENTIAL OF विचिलिङ्

	3rd Person.	2nd Person	1st Person
Singular	भवेत्	भवे	भवेयम्
Dual	भवेताम्	भवेतम्	भवेय
Plural	भवेयुः	भवेत	भवेय

— 0 —

Now we take up the Benedictive

२२११ । लिङागिणि । ३ । ४ । ११६ ।

आगिणि लिङागिणिर्वाचकम् ॥

2215. When the sence is that of Benediction, the substitutes of 'lin' are called 'ārdhādhātuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ārdhādhātuka'.

This debars these affixes from being called *sārvadhātukā*. Being *ārdhādhātuka* they take the augment इट्, and before these affixes the root does not take the Vikaranas ष् &c. Thus from the root कृ 'to cut', we have in the चाकरोलिङ्, लविरीष्ट, and from the root पू 'to purify', पविषोष्ट. But in the विचिलिङ् (Potential), we have the proper Vikaranas &c. as चुरीयात्, पुनीयात् ।

२२१६ । किदागिणि । ३ । ४ । १०४ ।

आगिणि लिङो वायुट् कित्त्वात् । 'स्को —' (१००) इति चलोप ।

2216. The augment 'yāsut' comes after that 'lin' also which denotes benediction, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The विट् of this sūtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment वायुट्, for that would have been unnecessary, being already ह्य by the last rule. ह्य् and किट् are equal in prohibiting guna and *vyridhi*, but ह्य् is distinguished from किट् inasmuch as ह्य् causes the guna of वायु (VII 3 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI 1 15 and 16). Thus ह्य्यात्, ह्य्यास्तात्, ह्य्यायुः, and वाय्यात्, वाय्यास्तात् and वाय्यायुः । In the Potential, यच्चात् (no *samprasāraṇa*); in the Benedictive, उच्यत् (localisation). So also वायुयात् in the Potential

Thus प्र+पठ्+इ० Then the इ is elided by VIII 2 29 S 390 Thus we get प्र+पठ्० What is the force of making the augment प्रि? The next sūtra answers this

२२१७ । किङ्कति च । १ । १ । ५ ।

गिरिकन्धिर्गिरिस्तद्वत्तये गुणद्वये न स्त । भूयद् । भूयास्ताम्, भूयासु । भूया । भूयास्ताम्, भूयास्त ।
भूयाऽभूय । भूयास्त । भूयास्तम् ।

2217. And that, which otherwise would have caused *guṇa* or *vuddhi*, does not do so, when it has an indicative कृणु or इ

Thus there is no guna of the ω of \mathfrak{H} . So we have

प्राथमिक Benedictive

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	भूयाद् May he become	भूया	भूयाऽनम्
Dual	भूयास्तम्	भूयास्तम्	भूयास्व
Plural	भूयास्तु	भूयास्तु	भूयास्व

NOTE—The indicatory इ of the verbal tense affixes : e, लङ् लिङ्, लृट् लृङ्, 19 an exception to this rule of लिङ् This is an inference deduced from MI 4 104 S 2216 which declares “when the sense is that of benediction, then the augment वायुट् of लिङ् is as if it were distinguished by an indicatory क” There would have been no necessity of making वायुट् a लिङ् if लिङ् were a लिङ् but the very fact of making वायुट् a लिङ् indicates by implication or is चापक that the final क of लिङ्, लङ् &c. does not make these tense affixes लिङ् Thus in लङ् or Imperfect tense we have अचिनवत् “he collected” (अचिनु+लङ्=अचिनु+अङ्=अचिनो+अङ्=अचिनवत्)

२२१८ । सुद्ध । ३ । २ । ११० ।

भूतार्थदृष्टेर्धातोस्तुष्ट्वा स्यात् ।

2418 The affix बुद् comes after a verb in the sense of past time

The ण् forms what is known as aorist. It is in fact the name of the aorist, as the whole of this affix is replaced by other personal terminations. See III 1 43 and subsequent sūtras.

“The aorist has reference to a past time indefinitely or generally, without reference to any particular time. An action done before today is expressed by the perfect or imperfect, whatever remains for the aorist is, therefore, to express a past action, done very *recently*, say, in the course of the current day or having reference to a present act. Aorist, therefore, merely implies the completion of an action at a past time *generally*, and also an action done at a very recent time.”

२२१८ । माङि लुङ् । ३ । ३ । १७५ ।

यबादापवाद ।

2219 The affix 'Lun' comes after a verb when the word 'mān' is used in connection with it

This sets aside all other tense affixes As मा कार्षीद् 'let him not do' न कार्षीद् 'let him not take'

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist ? न भवतु तस्य चापं न भविष्यति । This sentence is against good usage Or, we may explain it by saying that there is another न which has not the inchoative न्, and with that न, other tenses may be used The augment is elided after the prohibitive particle न, by VI 4 7

२२२० । स्मोत्तरे लङ् च ॥ ३ । ३ । १७६ ॥

(न मां, न मे)

स्मोत्तरे माङि लङ् स्वास्तुङ् च ।

2220 When the word 'mān' is followed by 'sma', the affix 'Lan' as well as 'Lun' may be employed after a verbal root

By च we introduce लङ् into the aphorism Thus नास्तु करोतु or कार्षीद् 'let him not make', नास्तु हतु or हार्षीद् 'let him not take'.

२२२१ । क्लि लुङि । ३ । १ । ४३ ।

यबादापवाद ।

2221 When लुङ् follows, the affix क्लि is added to the verbal root

It debars the Mode affixes णप् and the rest

२२२२ । क्लो सिच् । ३ । १ । ४४ ।

इवावितौ ।

2222 Of क्लि, सिच्, is the substitute

The च् of सिच् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is क्ल

२२२३ । मातिस्त्वापुपाम्भ्य विच परस्मैपदेभ्य । २ । ४ ७७ ।

इभ्य विधौ लुप्त्याद् । मायाविदेकादेमपिवतो दृढोक्ते ।

2223 There is luk-elision of the affix विच् in the Parasmaipada, after the verbs ग 'to go,' स्था 'to stand', the verbs called पु (I. 20), पा 'to drink' and भू 'to be'

ग is the substitute of ग् 'to go' (II. 4/45) and not ग 'to sing' the form assumed by गे and प is that root which means 'to drink', and not प 'to protect'.

२२२४ । भूबुवोस्तिङि । ७ । ३ । ८८ ।

'भू' 'बू' एतयोः पार्ष्वभक्तौ तिङि परे गुणो न स्यात् ।

2224. भू 'to be' and बू 'to be born' get no guna before an immediately following Personal ending which is Sârvadhâtuka.

The ए refers to the Adâdi root (21) in which the Present character is dropped, and does not refer to Divâdi भूयति (24) or Tudâdi ब्रूयति (115) roots because in these two, the mode-affixes एय् and य् intervene between the तिङ् and the root, and so the root is not immediately followed by the तिङ् ॥

✓ २२२५ । अस्तिचितोऽपृक्ते । ७ । ३ । ८९ ।

'चिच्' च 'अच्' चेति चत्वादाह्वानम् । चिच्छब्दस्य धातुं भवत्वम् । अस्तीत्यर्थेन कर्मधारयः । ततः पञ्चम्या धातो लुङ् । चिञ् इति चितोऽस्तिञ् पदत्वापृक्तद्वय ईहागमः स्यात् । इति ईङ् च । इदं चितो लुप्तत्वात् । अपृक्तम् । 'इयः' किम् । ऐचिचि । 'अपृक्तस्य' इति किम् । ऐचिष्ट । अपृक्तात् ।

2225. A single consonantal sârvadhâtuka affix gets the augment ईङ्, after अच् 'to be' and after the Aorist character चिच् when the च of अच् and चिच् are not elided.

The चिच् plus अच् have become a Samâdhâra Dvandva compound, declined in the Ablative Singular. The च् of चिच् has not become च् and then च् for चिच् is considered here as a Bha base by Sâtra-license.

The words of this sâtra require a little explanation. It consists of four words 1. अस्ति (an Indeclinable meaning "when present") 2. चिच्, 3. अच्, 4. अपृक्ते ॥ The चिच् + अच् 'has become चिचच् a Samâdhâra Dvandva compound meaning "the Mode-affix चिच् and the root अच् to be". In forming the compound, the word चिच् is not treated as a Pad, but as a Bha; and so the च् is not changed to च् or च् i. e., the compound is not चिचच्, as in चागर्घ्यम् ॥ This is a Sâtra license.

The word अस्ति is an Indeclinable meaning "when present"; i. e., when अच् and चिच् are present as चिच् and अच् without the elision of च् ॥ Then this अस्ति is compounded with चिचच् as a Karmadhârâya compound, and we have अस्तिचिचच् ॥ Then this compound takes the Ablative affix अच् and so we have अस्तिचिचच् । But this Ablative ending is elided as a Sâtra-anomaly and we have अस्तिचिचच् literally meaning "after sich and as, when existing (as such)".

This sâtra however does not apply here, because चिच् is non-existent. Therefore we have अपृक्तम्, अपृक्तात् ॥

As आसीद् आसी, अकारासीद्, अदासीद् ॥ Why do we say consonantal? Observe ऐषिवि Why do we say a single consonant affix? Observe ऐषिवि and अकारासीद् ॥

Vart —Prohibition of the sthanivād bhava must be stated when आद् is substituted for अ् (III 4 84), and अ् for अन् (II 4 52), before the augment ईद् ॥ Therefore not here : रत्त and अत्तद् ॥ The word आत्त is thus formed आद्+विप्=आद्+अन् (III 4 84)=आद्+अ (VIII 2 35)=आद्+अ (VIII 4 55)=आत्त ॥

NOTE —This round about explanation of Bhattoji Dikhsht is for the following reason —

According to Ancient Grammarians the word अस्तिविप् is a Samahara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning “the verb अस्ति and the affix विप्” ॥ And the Ablative singular of *asti sich* is *asti sichā* meaning “after the verb *as* and the affix *sich*” But the compound *asti sich* will require the Samasanta दन् (V 4 106) and the word would be *asti sicha*, a vowel ending pratipadika. If it be said that the Samasanta दन् is *anitya* then there is this difficulty that विप् should be placed first in forming the compound, i.e., we should have विअस्ति because विप् consists of fewer letters than अस्ति (अस्तिवत्तत्त्वं II 2 34) If it be said that this rule is also *anitya*, because Panini himself violates it in the sūtra उनुदादाद् च (IV 4 118), where *samudra* is placed first and not *abhra*, even then when अन् is changed to अ in the example अत्तद् this sūtra will apply, because अ् is considered as sthanivat to अन् ॥ And similarly in आत्त and अत्तद् the elided विप् will be sthanivat and so there will be ईद् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation

The 3rd Per Plural is अत्तु+विप्+नि=अत्तु+०+नि

Now considering the luk elided zero as sthanivat to विप् the following sūtra appears for application

✓ २२२६ । विजभ्यस्तदिदिभ्यः । ३ । ४ १०१ ।

विजभ्यस्तदिदिभ्यः परस्व कित्तिभिर्भिः केतुं स्त्वाद् । इति माते ।

2226 (In those tenses which are marked with an indicatory ‘n’) ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, when it comes after an Aorist in ‘sich’, or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root ‘vid’ (to know)

This would make अत्तु+नि=अत्तु+अन्

But this does not apply, on account of the following sūtra

२२२७ । आत । ३ । ४ । ११० ।

विभ्रुवदादादेव केतुं स्त्वाद् । अत्तुवत् । अत्तु । अत्तुवत् । अत्तुवत् । अत्तुवत् । अत्तुवत् । अत्तुवत् ।

2227 When *विच्* is elided, then the *क्वि* is not changed to *जुच्* except when the stem ends in long *आ* ॥

The Present Sūtra says that after verbs in which *विच्* has been elided, *जुच्* does not replace *क्वि* in the case of any other verb than that which ends in long *आ*, it is thus a *nyama* rule (न्यायः)

Thus, by rule II 4 77, S 2223, *विच्* is elided after the verb *प्र* but as *प्र* does not end in long *आ*, its 3rd person plural Aorist will not be in *जुच्*. Thus, *अप्रयन्*. Here, by the last rule, and on the maxim that 'though *विच्* is elided, yet its force remains, (I 1 62 S 262) *जुच्* would have replaced *क्वि*, but the present sūtra prohibits that. But where the *विच्* is not elided, there, of course, *जुच्* does come. Thus *अकार्यं*, *अहार्यं*.

Thus we have *अप्र+क्वि* *अप्र+अन्ति* (क्रोशत् VII I 3 S 2174) = *अप्र+अन्* (वतत् III 4 100 S 2207) = *अप्र+जुच्* (भुवा जुच् VI 4 89, S 2169) + *अन्* (वयोपालस्येनोप VIII 2 23 S 54) = *अप्रयन्* ॥

The 2nd Per Sing is *अप्र+विच्+सि* = *अप्र+o+स्य* = *अप्र* ॥ 2nd Per Dual is *अप्र+विच्+सव* = *अप्र+o+स्य* = *अप्र+सव* = *अप्रतव*. In the same manner *अप्रत* ॥

The First Pers sing is *अप्र+विच्+मिच्* = *अप्र+o+अच्* = *अप्र+जुच्+अच्* = *अप्रय* ॥ So also *अप्रय*, *अप्रय* ॥

	Singular	Dual	Plural
Third Person	<i>अप्रय</i>	<i>अप्रतव</i>	<i>अप्रयन्</i>
Second Person	<i>अप्र</i>	<i>अप्रतव</i>	<i>अप्रत</i>
First Person	<i>अप्रयय</i>	<i>अप्रय</i>	<i>अप्रय</i>

— 0 —

The augment *अ* of *अप्रय* &c, is sometimes not added, when it is in combination with the particle *ना*, according to the following —

२२२८ । न माहृदेति ॥ ६ । ४ । ७३ ॥

अहाटी न हत । ना भवान् हृत् । ना हन भवत् हृत् वा ।

2228 In connection with the prohibitive particle *ना*, the augment *अहृ* or *आहृ* is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional

Thus *ना भवान् हृत्* or *ना हन भवत्* or *हृत्* ॥

So also *ना भवान् कार्षीत्* *ना भवान् हार्षीत्* *ना हन करोत्* *ना हन हरत्*, *ना भवानीक्षत्*, *ना भवानीक्षत्*, *ना हन भवानीक्षत्* *ना हन भवानीक्षत्* ॥

tional sentence, which would require a Potential according to III 3 156 the conditional tense is used, if the sense is that of Future time, when the action is not complete

Thus ५ + ३३ = ५ + २५ + ३३ (III 1 33 S 2186) = ५ + ३३ + २५ + ३ = ५ + ३ + २५ + ३ = अभविष्यत् ॥

	Singular	Dual	Plural
Third person	अभविष्यत्	अभविष्यातम्	अभविष्यन्
Second person	अभविष्य	अभविष्यतम्	अभविष्या
First person	अभविष्यम्	अभविष्याव	अभविष्याम

Thus we have conjugated ५ in all the ४ karas except the Vedic ५३ ॥

The author now gives some rules about the adding of Prepositions to the verbs and the changes of meaning and conjugation which such addition induces

The first question is where are these prepositions to be placed In English they are generally placed after the verb in the Vedas they are placed anywhere in the sentence, but Panini restricts the use in Classical Sanskrit by the following —

२२३७ । ते प्राग्धातो ॥ १ । ४ । ८० ॥

ते यत्तुपसर्गसङ्का धातो प्रागेव प्रयोक्तव्या ।

2230 The particles called gati and upasarga are to be employed before the verbal root (that is to say, they are prefixes)

The word ते has been employed to include the term उपसर्ग also

The list of prepositions has already been given in the sutra उपसर्ग निरुक्ति (I 4 50 and 60 S 22 and 23) Thus प्र + भवति (Imp. ratio 1st Pers Sing) Here apphes the following sūtra

२२३१ । आनि तोट् ॥ ८ । ४ । १६ ॥

उपसर्गस्वादिभिर्जातस्य तोट् आदिस्वादीत्यस्य तस्य ए स्वात् । अभवति । * हुट् पठत्स्वयोर्यत् पठत्स्वप्रतिषेधो यत्तस्य * । हुट्त्विति । हुर्भवति । * अन्त मन्दस्वादिभिर्जातस्य उपसर्गस्य आचम् । * अन्तर्षी । अन्तर्षि । अन्तर्भवति ।

2241 The न of आनि, the affix of the Imperative, 1st Person, is changed into ण, when it follows a letter competent to cause such a change, standing in an Upasarga

The word आनि is the 1st person singular termination of the Imperative TITIS प्रभवति Similarly प्रवपाणि ' Let us cultivate or sow '

Note Why do we say 'the Imperative' ? Observe मवयानि आहानि ॥ Here आनि is the neuter plural termination, and the word means मवुह्या यथा येन तानि ॥

According to Pāṇinijarī, the employment of the word लोट् in the sūtra is redundant. For without it also आनि would have meant the Imperative affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अपवर्द्ध् दृष्टे &c. Moreover in the noun मवयानि, म is not an upasarga at all, on the maxim यच्च क्तिवायुक्ता मादयत्त मति गत्युपसर्गं संज्ञे भवत् ॥

It 1 The Upasarga हुद् is not to be treated as an upasarga when पठ् or पठ्व is to be effected. That is to say, the र् of हुद् does not cause the subsequent ष् or न् to be changed to च and छ, respectively. Thus हु रियति, हुर्भवानि ॥

It 2 The Indeclinable word अन्तर् should be treated as an upasarga for the application of (1) अद् विधि namely the affixing of अद् by III 3 106 S 3285 आतद्दीपयन्तं as अन्तर् + धा + अद् = अन्तर्धा, (2) क्विविधि namely the application of क्ति by उपसर्गं यो क्ति (III 3 92 S 3270), as अन्तर् + धा + क्ति = अन्तर्धि (3) पठ्व न्विधि as अन्तर्धवाणि ॥

✓ २२३२ । येये विभाषाकलादाद्यन्तउपदेये ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेये कलादितादियान्तयज्ञे यदन्तादेरन्त्यस्मिन्धातौ पर उपसर्गस्याग्निमित्तात्परस्य नेनेत्यन्तर्धं वा व्याद् । मणिभवति मनिभवति । द्रष्टोपसर्गाणां मन्त्रस्तत्वेऽपि चक्षिता नित्या । तदुक्तम्—

चक्षित्कपदे नित्या नित्या धातुपसर्गयो ।

नित्या सन्तासे वाक्ये तु वा चिषयामपेक्षते ॥

इति । सन्तासाद्यर्पनिर्देशोपलक्षणम् । जागृत्स्वर्गा भवतीत्यादायुत्स्वदात्त इत्यादायर्थात् । उपसर्गास्त्वर्थं विधायक्य द्रोतका । मभवति । पठभवति । चभवति । अद्भवति । अग्निभवति । तद्भवति । चत्स्विवतीत्यादी विनयकार्थायगो । उक्तं च—

उपसर्गस्य धातुवर्धो यत्तापस्यञ्च भवति ।

महत्तादाहार्यद्वारादिहोपनिवारयश्च ॥

इति । 'यथ २ दृष्टे । कृत्यन्ता यद्विद्यद्वदाद्येत ।

2232 In the remaining verbs, optionally the न of नि is replaced by ण, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change, provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with च ॥

The words ने and उपसर्गाद् are understood in the sūtra. The word येये means verbs other than those mentioned in VIII 4 17 S 228, namely, other than रद्, मद् &c. Thus मणिभवति or मनिभवति, मणिभनक्ति or मनिभनक्ति ॥

Why do we say चक्षतादी not beginning with च or ख ? Observe मनि मनेति, मनिदादिति ॥ Here there is no change

Why do we say अपास्त "not ending in व" ? Observe मन्त्रिविरहितः ।

Why do we say उपदेशे "in original enunciation" ? So that the prohibition may apply to forms like मन्त्रिविरहात्, मन्त्रिविरहाद्, मन्त्रिविरहात् (VIII 2 41 S 295) Here विहात् &c., do not begin with क or ख nor does विद् end with व् but with क् (VIII 2 41) but in the Dhātupāṭha the verb कृ and कृद् begin with क and ख and विद् ends with व् and hence the rule will not apply. So also in मन्त्रिविरहात् and मन्त्रिविरहात् from the root विद् । Here though the verb never ends with व by VIII 2 36, S 295, yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with व ।

An objector may say "what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word मन्त्रिविरहात् (VI 3 114 S 1035) So where there is no samhitā, there will be no व् change, and as upasargas are not compounded with the verb before which they are placed, there is no compulsory samhitā." To this we reply "No. The samhitā is compulsory, even though the upasarga may not be compounded with the root as here" The following verse mentions this —

verse

The Samhitā is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhatu (verb) preceded by an upasarga, and (3) in compounds (Sunasa) But the Samhitā is optional between the words of a sentence

—o—

The root भू means उक्त "to be" in the Dhātupāṭha, and वृध "to increase" &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example वागाद् स्वर्गे भवति "By sacrifice Heaven is produced or attained," that the root भू has the meaning of 'to produce'. So every root has many meanings. The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus ममभवति "He conquers," पराभवति "He defeats," सम्भवति "It is possible"

अनुभवति "He experiences" अभिभवति "He is overpowered"

उद्भवति "It springs forth" परिभवति "He subdues"

Therefore we have the following verse. By an upasarga the sense of the root is forcibly modified such as the root ह "to lose", in प्रहार means "a blow", आहार "food", विहार "destruction", विहार "sport परिहार" 'avoidance'.

Here ends the conjugation of the Paṇḍita's upasarga root भू ।

Note Why do we say 'the Imperative' ? Observe मयपानि वापानि ॥ Here पानि is the neuter plural termination, and the word means मयपानि यवा येन ताभिः ॥

According to Pūṣṭanjanī, the employment of the word लोट् in the sūtra is redundant. For without it also पानि would have meant the Imperative affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अथर्वद् ग्रहणे &c Moreover in the noun मयपानि, म is not an upasarga at all, on the maxim यत् शिवायुक्ता प्रादयस्त मति गत्युपसर्गं संज्ञे भवत ॥

Fact The Upasarga हु is not to be treated as an upasarga, when एव or एत् is to be effected. That is to say, the ए of हु does not cause the subsequent ए or एत् to be changed to च and च, respectively. Thus हु रियति हुर्भवानि ॥

Fact The Indeclinable word अन्तर should be treated as an upasarga for the application of (1) अद् विधि namely the affixing of अद् by III 3 100 S 3287 अन्तर्द्वोपसर्गं as अन्तर्+वा+अद्=अन्तर्वा, (2) विविधि namely the application of वि by उपसर्गं वा नि (III 3 92 S 3270), as अन्तर्+वा+वि=अन्तर्वि (3) एत्व विधि as अन्तर्भवति ॥

✓ २२३२ । येने विभाषाऽन्तादावपान्तउपदेशे ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेशे, आदितादिशान्तयने गदतदादेरन्यस्मिन्धातो पर उपसर्गस्याग्नित्तात्परस्य नेनेत्यन्तर्वा व्याप्त् । प्रतिभवति प्रतिभवति । इदोपसर्गोपान्तस्तत्वेऽपि संहिता मित्या । तदुक्तम्—

सहितैक्यदे मित्या नित्या धातुपसर्गदे ।

रित्या वपासे वाक्ये तु वा विषयानपेक्षे ॥

इति । यत्तादात्म्यनिर्देशयोपलक्षणम् । यागारत्वर्गो भवतीत्यादावुपपद्यत इत्यादावर्गात् । उपसर्गास्त्वर्थे विषयस्य द्योतका । प्रभवति । पराभवति । समभवति । अनुभवति । अभिभवति । अनुभवति । पतिभवतीत्यादौ विनयकार्यायगते । कृत्त य—

उपसर्गेण भाव्योऽन्तापस्यत्र भिद्यते ।

महात्तादावुपहारविहारपरिवारत्वम् ॥

इति । 'यथ २ इदौ । कल्पन्ता पट्टिमपनुदासते ।

2232 In the remaining verbs, optionally the न of नि is replaced by ए, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change, provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with च ॥

The words ने and उपसर्गात् are understood in the sūtra. The word येने means verbs other than those mentioned in VIII 4 17 S 2280 namely, other than गद्, गद &c Thus प्रतिभवति or प्रतिभवति, प्रतिभिनति or प्रतिभिनति ॥

Why do we say अन्तर्वादी 'not beginning with च or ए' ? Observe प्रति करोति, प्रतिप्रादति ॥ Here there is no change

Why do we say अवान्त "not ending in व" ? Observe प्रतिविशति॥

Why do we say उपदेशे "in original enunciation" ? So that the prohibitions may apply to forms like प्रतिवक्तार, प्रतिवक्तारः, प्रतिवेशति (VIII 2 41 S 295) Here वक्तार &c, do not begin with क or व nor does विश् end with व् but with क् (VIII 2 41) but in the Dhātupāṭha the verb कृ and वृ begin with क and व and विश् ends with व् and hence the rule will not apply. So also in प्रतिवेशत and प्रतिवेशति from the root विश्॥ Here though the verb now ends with व by VIII 2 36, S 295, yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with व॥

An objector may say "what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word *संनितावाप* (VI 3 114 S 1035) So where there is no samhitā, there will be no अवच change, and as upasargas are not compounded with the verb before which they are placed, there is no compulsory samhitā" To this we reply "No The samhitā is compulsory, even though the upasarga may not be compounded with the root as here" The following verse mentions this —

verse

The Samhitā is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhātu (verb) preceded by an upasarga, and (3) in compounds (Samasa) But the Samhitā is optional between the words of a sentence

—o—

The root भू means वृत्ता "to be" in the Dhātupāṭha, and वृध "to increase" &c All these meanings are merely illustrative For we find in the example वागाद् व्यर्गे भवति 'By sacrifice Heaven is produced or attained,' that the root भू has the meaning of 'to produce' So every root has many meanings The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga

Thus सम्भवति "He conquers," पराभवति "He defeats," सम्भवति "It is possible"

अनुभवति "He experiences" अभिभवति "He is overpowered"

उद्भवति "It springs forth" परिभवति "He subdues"

Therefore we have the following verse By an upasarga the sense of the root is forcibly modified, such as the root हृ "to lose", in प्रहार means "a blow", आहार 'food', बहार "destruction", विहार "sport" परिहार 'avoidance'

Here ends the conjugation of the Paṇḍitaśaipa la root भू॥

ATMANIPADA

Now we take up the conjugation of the root एष "to increase" The thirty six roots beginning with एष and ending with कृष are Anudatteta. That is, the final अ in एष &c has anudatta accent and is indicatory or इ

First we conjugate it in लट् Present Tense, 3rd Pers sing

Thus एषु + त = एषु + ष + त = एषु + अ + त

Here applies the following sūtra

२२३३ । टित आत्मनेपदाना टेरे ॥ ३ । ४ । ७८ ॥

टितो लङ्गात्मनेपदाना टेरेत्य स्यात् । एषते ।

2233 } The substitute ए replaces the 1st vowel, with the conson-
ant that follows it, of the 'Atmanepada' substitutes of that 'la'
which has an indicatory 'ट'

Thus एष + त = एष + ष + त = एषते ॥ The 3rd Pers Dual is एष + आताम्

Now apply the following sūtras —

२२३४ । सार्वधातुकमपित् ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्सार्वधातुक द्विवचस्य ।

2234 A *Sarvadhātula* (III 4 113 S 216b) affix not having an
indicatory ए is like डित् ॥

The affix आताम् is therefore डित् and consequently the following sūtra
applies

२२३५ । आतो डित ॥ ७ । २ । ८९ ॥

अत परस्य डितानादास्य द्ववचस्य । एषते । एषन्ते ।

2235 For the आ being a portion of a sarvadhātuka Personal
ending which is डित् (i.e. आने, आये, आताम् and आयाम्), coming after
a Verbal stem ending in short अ, there is substituted इय् ॥

Thus एष + आताम् = एष + इयताम् = एष + इताम् (लोपो धोर्वलि VI 1 66 S 873)
= एषेताम् = एषेते ॥ So also एषन्ते ॥ The 2nd Pers Sing is एष + याव् Now applies
the following sūtra —

२२३६ । यासस्ये ॥ ३ । ४ । ८० ॥

टितो लङ्ग यास ये स्यात् । एषये । एषेये । एषयेये । 'अतो गुणे' (१९१) । एषे । एषायहे । एषामहे ।

2236 The word 'so' is the substitute of 'thas' in those tenses
that have an indicatory 'ट'

Thus एप्+गप्+याम्=एप्+गप्+ये=एयते ॥ Similarly एधेये, एययते ॥ The 1st Per Sing is एप्+ए=एय+ए (III 4 79 S 2233)=एये (VI 1 97 S 191) S. also एधावदे, एधामदे ॥

Conjugation of एप् 'to increase' in लट् Present Tense

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	एयते	एयसे	एये
Dual	एधेते	एधेसे	एधावदे
Plural	एयन्ते	एयध्वे	एधामदे

————— ० —————

लिट् Perfect Tense.

In लिट् we have एप्+त ॥ Here applies the following

✓ २२३७ । इजादेयं गुहमतोऽनुच्छ ॥ ३ । १ । ३६ ॥

इजादिषो धातुर्गुहच्छदयन्वत्तत आम्स्वाङिति । 'आतो तकारश्च भेदश्च । आम्स्वाङित्वादिषा नाच्चापकात् ।

2237 The affix आम् is used when लिट् follows, after a root beginning with a vowel (except अ or आ) and which has a heavy vowel but not after the root अच्च् 'to go'

The म् of आम् is not इत् or indicator. Thus we infer from आम् being taught with regard to the roots आच् and काच् in सूत्र काच्प्रत्ययादावन्तत्वे लिटि (III 1 30 S 2306) and दयापाठश्च (III 1 37 S 2324) If म् were indicator, then वाच+आम्=का+आ+म्=काच्, similarly आच्+आम् would have remained आच्, for the force of indicator म् is to place the affix after the penultimate vowel. So there would have been no need of teaching आम् after काच् and आच् roots, as it can produce no change in them. The fact, that it is so taught, leads to the conclusion (jupaka) that म् is not indicator.

Thus एप्+त=एधाम्+त ॥ Now applies the following sūtra

२२३८ । आस ॥ २ । ४ । ८१ ॥

आस परस्य लुक्त्वात् ।

2238 There is luk-elision in the room of that tense affix (लि) which comes after आम् of the Perfect

Thus एधाम्+त=एधाम्+०

Then the following sūtra appears

✓ २२३९ । कृत्वाणुमयुज्यो लिटि ॥ ३ । १ । ४० ॥

आम्स्वाङित्वादा कृत्वत्तयोऽनुमयुज्यो । 'आम्स्वाङित्वादा कृत्वोऽनुमयोगस्य' (११३७) इति सूत्रे कृत्वत्तयोऽनुमयोगोऽनुमयुज्योति चापते । तेन कृत्वत्तयोऽनुमयोगस्य' (११३७) इत्यत्र कृत्वो द्वितीय-

(२२३९) इति अकारेण प्रत्याहारस्य वाचकत्वं स्तितम् । तेषां क्रियावाचकत्वात् प्रत्याहारस्य कृत्वा विशेषवाचित्वात्तदर्थेयोरभिधानाय । यद्यपिस्तु प्रत्याहारोऽन्तर्भूतोऽप्यनन्वितावर्तमान प्रमुखः । कृत्वास्तु क्रियाकाले पर्यायिणि परस्मैपदे मासे ।

2239 After a verb which ends with *आम्*, the verb कृ 'to do' is annexed, when लिट् follows

After the verbs formed by taking the augment *आम्*, the perfect tense of कृ is added to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अम् ॥ Thus we infer from the next sūtra *आम् प्रत्ययवत्* (I 3 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I 3 63 is confined to anuprayoga कृ implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I 3 63. In fact, the word कृत् of the present sūtra is a Pratyahāra or a formula formed with the कृ of the sūtra *कृत्वस्तिथौ* (V 4 50) and the कृ of the sūtra *कृत्वा द्वितीय* (V 4 53), and thus, as a pratyahāra कृत् means and includes कृ भू and अम् also. The roots कृ भू and अम् denote action in general, while the bases in *आम्* such as *इषाम्* denote a particular action, and hence when the auxiliary कृ भू or अम् is combined with *आम्* ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the *आम्* ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or *abhedā anvaya*.

Therefore, though the root *कृ* is included in the Pratyahāra कृत् (for that pratyahāra extends over eight sūtras V 4 50 to V 4 58 and *कृ* is in sūtra V 4 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote action and so can never form an *abhedā anvaya* with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicative कृ would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I 3 72, but it is prevented by the following

२२४० । आम्प्रत्ययवत्कृत्वाऽनुप्रयोगस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आम्प्रत्ययेण प्रत्याहारस्तु च व विनाशो यदुज्जीवि । आम्प्रत्ययेण प्रत्ययवत्प्रत्ययवाचकत्वात्तदर्थेयोरभिधानाय । इह 'पूर्वपद प्रत्ययवत्' वाच्यमेवेति यम्यते । पूर्वपदेवात्तमेव न तु तद्विनाशोऽपि तेषां कृत्वाऽपि काले इत्यादिप्रत्याहारो न कृत् ।

2240 When the principal verb that takes the affix *आम्* is Atmānepada, then the verb कृ when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmānepada, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

(२१२) इति सकारेण मर्यादात्मावयववत्कृत्वस्तिताम । तेषां क्रियावासाध्यवाचित्वादात्कृतीनां विधेयवाचित्वात्तदर्थयोगेदाभावात् । उपदिष्टु मर्यादारेणैतन्मोक्ष्यमन्वितावर्षवाच्च मयुष्यते । कृञ्चल्ल क्रियाकले परगामिनि परस्मैपदे मारि ।

2239 After a verb which ends with *आम्*, the verb कृ 'to do' is annexed, when लिट् follows

After the verbs formed by taking the augment *आम्* the perfect tense of कृ is added, to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अच्. Thus we infer from the next sūtra *आम् मर्यावत्* (I 3 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I 3 63 is confined to anuprayoga कृ implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I 3 63. In fact, the word कृञ् of the present sūtra is a Pratyāhara or a formula formed with the कृ of the sūtra कृत्वस्तितामे (V 4 50) and the कृ of the sūtra कृञो द्वितीय (V 4 53), and thus as a pratyāhara कृञ् means and includes कृ भू and अच् also. The roots कृ भू and अच् denote action in general, while the bases in *आम्* such as *एवाच्* denote a particular action, and hence when the auxiliary कृ भू or अच् is combined with *आम्* ending base the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the *आम्* ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abhedā anvaya.

Therefore though the root कृञ् is included in the Pratyāhara कृञ् (for that pratyāhara extends over eight sūtras V 4 50 to V 4 58 and कृञ् is in sūtra V 4 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote mere action and so can never form an abhedā anvaya with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicatory कृ would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another by force of I 3 72 but it is prevented by the following

✓ २२४० । आत्मन्यवयवकृञोऽनुमयोगस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आत्मन्यवयो परमादित्यतः स च विधानो यदुद्दिष्टः । आत्मन्यवयवकृञोऽनुमयोगस्य यत् स्यात् । इह प्रत्येकं इत्यनुवर्त्य पाक्यभेदेन च व्यत्ये । प्रत्येकदेवात्मनेपदं न तु तद्विपरीतमिति । तेन कर्तृऽपि कर्ता एवावधारितवादी न तत् ।

2240 When the principal verb that takes the affix *आम्* is Atmanepadi, then the verb कृ when subjoined thereto is an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

fect, but also the verbs $\sqrt{\text{प्र}}$ and $\sqrt{\text{अप्र}}$. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fixed upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word *kṛm* in this sūtra is not used as a pratyahā and consequently does not include the verbs $\sqrt{\text{प्र}}$ and $\sqrt{\text{अप्र}}$.

Therefore $\sqrt{\text{कृ}}$ requires here Atmanepada termination.

Thus $\text{एषाम्} + \text{कृ} + \text{त्}$ ॥

Now applies the following:—

२२४१ । तिङ्शतम्भयोरेग्रिरेष् ॥ ३ । ४ । ८२ ॥

तिङ्शतम्भयोरेग्रिरेष् एष, 'इरेष, एतो दत्त । एकलोक्ष एष चापक 'तङ्शदिग्र्यानां ऐरेरेष न, इति । तेन एतोरथा न । 'कृ, 'म' इति स्थिते ।

2241 The words 'es' and 'nach' are the substitutes of 'ta' and 'gha' respectively in the Perfect tense.

The $\sqrt{\text{ए}}$ of एष् indicates that it replaces the whole of the affix त (I 1 5). The $\sqrt{\text{ए}}$ of एरेष् is for the sake of accent (VI 1 16a). Thus चेरे, चेसति, चेविरे ।

Why are the substitutes taught here as ए and एरे and not as इ and इरे, for the इ would have become ए by III 4 79 S 22 33? The very fact, that ए is uttered in these substitutes indicates by implication (jñāpaka) that the rule III 4 79, by which the $\sqrt{\text{टि}}$ of itmanepada terminations are changed to ए is not applicable to substitutes of Atmanepada terminations. Therefore ए ऐ and एष् which replace त, चागम् and म in लुट् are not governed by III 4 79, and आ is not changed to ए, nor ऐ to रे, nor एत् to रे ॥

Thus $\text{एषाम्} + \text{कृ} + \text{त्} = \text{एषाम्} + \text{कृ} + \text{ए}$ ॥ Now the निट् affixes being adhradhātuka, this ए requires that the कृ should be granted to कर्त्तु ॥ But this is prevented by the following:

२२४२ । अस्ययोगाद्भित्ति कित् ॥ १ । २ । ५ ॥

अस्ययोगात्परोऽपि लिट् कित्त्वाद् । विट्ति च, (११०) इति निवेधात् 'सार्थभातुकार्यभातुकार्यो' (११०) इति श्रुतेः । द्वित्वापत्त्यादपि माते ।

2242 The $\sqrt{\text{अप्र}}$ of Lit (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory इत् (lit)

The terminations of लिट् (Perfect) not being $\sqrt{\text{विट्}}$ terminations, are कित्, after a $\sqrt{\text{प्र}}$ that have no compound consonants. The phrase अप्रिचि (not being marked with $\sqrt{\text{प्र}}$) qualifies this, $\sqrt{\text{प्र}}$ also, being drawn from the previous śloka. Thus त्र

Being किं the prohibition of I 1, S 2217 applies and there is no gunation as otherwise would have been, by force of S 2168.

Thus एकाङ्क+ए At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of कृ (लिटि षतीत्यस्योत्तर VI 1 8 S 2177) and the other requiring अ to be changed to ए य इकोवञचि (VI 1 77 S 47) This last is subsequent in order of Ashtadhyāyī and therefore should take effect first. But if it took effect first we have कृ+ए=कृ+ए॥ Then the reduplication will be कृकृ+ए॥ Here no अ is left for the application of उ उ VII 1 63 and we cannot get any form. Therefore वञ्चने does not take place first by the following

✓ २२४३ । द्विवचनेऽचि ॥ १ । १ । ५८ ॥

द्विवचनित्तेऽचि परे अथ आदेशो न स्यात् द्विवचे कर्तव्ये ।

2243 When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceding vowel whilst the reduplication is yet to be made, but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

NOTE.—This sūtra has been explained in different ways by the authors of the Kāṣikā and of the Siddhānta Kaumudī. According to the former, the sūtra means—Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form only for the purposes of reduplication and no further.

This explanation given by Kāṣikā is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes the two explanations lead to the same conclusion. According to Kāṣikā the vowel substitute is sthānat, in this sense, that it is exactly of the same form as the original and retains this form only for a fixed time as long as the reduplication is being made, but as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus एमङ्क+ए is a vowel affix and it causes reduplication, therefore a substitution for अ the preceding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus कृकृ+ए॥ Now the following applies.

२२४४ उरत् ॥ ७ । ४ । ६६ ॥

अ गउश्चर्षसात् गत्प्रत्यये परे । एरत्तम् । आदि गे (शङ्क) । प्रत्यये शिवा । यङ्गि ।

2244 अर् (I 1 51) is substituted for the अ or इ of the reduplicate, when an affix follows.

The π is always followed by π by उत्तर एव न thus we have $\pi\pi + \pi = \pi\pi\pi$
 $\pi\pi + \pi = \pi\pi + \pi + \pi + \pi$. The π is elided by हलादि येन § 2170

Why do we say when π affix follows? Obs 110 चप्रश्न (page 101 & 199)

Why have we used the word प्रत्यये 'when the affix follows' in the sūtra?
 It would not then be निर्दिष्टम् the designation $\pi\pi$ to that only π which there was actually an affix?

Ans No. B. π is what is the word प्रत्यये the sūtra would have run thus
 'after a whatso ever is in the compound, that which begins the word is called
 π अङ्ग' It is π π would not give the form चप्रश्न the sūtra being
 in the present (विष्ट) of the 100 अङ्ग to cut

This is thus formed —

$\pi\pi + \pi = \pi\pi + \pi + \pi$ (VI I 8 लिटि चावोरन्ध्रस्य)

$= \pi\pi + \pi\pi + \pi$ (VI I 17 लिटवभाहस्वोभवेवाय)

$= \pi\pi\pi + \pi\pi + \pi$ (VII I 66 उत्तर and उत्तर एव)

$= \pi + \pi\pi + \pi$ (VII I 60 हलादि येन) = $\pi\pi\pi$

If the word 'pratyaya' did not exist then the designation anga would be
 applied to the whole base plus the affix π ($\pi\pi\pi$) as a whole. That being so
 $\pi + \pi\pi$ will assume the form of $\pi\pi\pi$ for the π will be vocalised by
 VI I 17 for the π in the place of π will not be strengthened, by $\pi\pi$ परस्मिन्
 पूर्वविधौ, but π is to be strengthened there must be an element outside (π)
 as $\pi\pi\pi$ but this π of $\pi\pi\pi$ is by hypothesis included in the anga designation.
 So there being no π because the π substitutes of π in $\pi\pi$ will not be strengthened and
 not being so it will not be considered as an unpronounced vowel. The π of π not
 being a simple π the prohibition (π π π & VI I 37) when a
 semi-vowel has once been vocalised there is no vocalisation of the other semi-
 vowel that precedes it will not apply and so π will be vocalised to π .

अथवा । दुर्दोषम् ॥ ७ । ४ । ६२ ॥

अथवा । कावोरन्ध्रस्योभवेवाय । एवावर्त्ते । एवावर्त्तते । एवावर्त्तते ।

2214 For the Guttural and π of a reduplicate there is substituted
 a Palatal

Thus $\pi\pi + \pi\pi + \pi = \pi\pi\pi + \pi\pi + \pi = \pi\pi\pi\pi$. So also $\pi\pi\pi\pi$,
 $\pi\pi\pi\pi$

Then we form 2nd Pers Sing $\pi\pi\pi + \pi\pi + \pi\pi = \pi\pi\pi + \pi\pi + \pi$

Here the following sūtra prevents the insertion of π before π , which other-
 wise would be the case by virtue of VII I 30 § 2184

✓ २२३६ यस्मात्तदपदेशे नुनाच्चात् ॥ ७ । २ । १० ॥

उपदेशे वो धातुदेकाग्रदात्तत्वं तत्र परं न यत्नादितात्पर्यमुक्तं चेद् न कथं । 'उपदेशे, इत्युभयार्थवि
एकाच इति क्तिन् । यद्-लुग्यश्रुतिरस्या स्यात् । स्वरन्ति हि —

रितपा यपातुयनेन निर्दिष्टं यदनेन च ।

यत्तेषां अ यद्-लुग्य देव पयैतानि न यद्-लुकि ॥

इति ॥ एतद्वेदेवैकाग्रदत्तत्वेन ज्ञाप्यते । 'अथ' इत्यवैकत्वविषयस्य तद्वत्तां यदनेन य निर्दिष्टं एकग्रदत्तत्वात्तथादि
नेकाचोपदेशो व्यावर्त्यते । तेन यवेदेत्युपदेशे एकाधोऽपि न निषेधः । यादेशोपदेशेनेकाचकत्वात् । यन्
दात्तादयानुपदेशेयं सप्रदीपयन्ते एषां पङ्क्तिः । एषाचक्राद्ये ।

2216 The augment इट् is not added to that Ārdhādhituka affix, though beginning with a consonant except य, when it is joined to a root, which in the Grammatical system of Instruction (i.e. in the Dhātupāṭha) is of one syllable, and is without accent (anudātta)

This word उपदेश qualifies the both words इट् and anudātta. Why do we say "which is monosyllabic?" So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive, with the affix यद् added. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root and as a general rule, all the sūtras specified for the simple root will apply to the Intensive also, with certain exceptions, as contained in the following —

रितपा यपातुयनेन निर्दिष्टं यदनेन च ।

यत्तेषां अ यद्-लुग्य देव पयैतानि न यद्-लुकि ॥

"These five sorts of operations will not apply to Intensive yan-luk forms
1 When the simple root is exhibited in the sūtra with रितप् as in VII 4 73 is shown as भरति ॥ In the Intensive, the perfect will be योमवाभ्रवकार and not यमवाभ्रवकार ॥ 2 Where the root is exhibited with यद् as the root भृ in VII 2 49 is shown as भर ॥ There is इट् after the Desiderative of simple root, but not in Intensive 3 When a simple root is exhibited with an anubandha, as गीह् VII 1 6 4 Where a guna is mentioned in a rule, as एवन् is taught after Divadi roots (III 1 69) It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensive 5 Lastly, where the word एकाच् is used in a sūtra As VII 2, 10 That rule will apply to एकाच् simple roots and not to their Intensives ॥

Thus we infer because the word ekāch is used in the present sūtra. For had not this been the meaning, then there was no necessity of using the word "eka" in the sūtra, for the word अच Abl singular, by itself alone would have denoted one vowel, but by the additional use of the word "eka," the roots consisting of more than one vowel are excluded

२२४८ । अत आदेः ॥ ७ । ४ । ७० ॥

अभावात्स्वादेशतो दीर्घं रमात् पररूपापवाद । एग रम । एवानावतुस्त्विदि । एधिता । एधितादे । एधितार । एधिताधे । एधितावाधे ।

2248 A long vowel is substituted in the Perfect for the intrad aff of a reduplicate

This denotes the single substitute of the form of the subsequent ordained by VI 1 97

Thus रत् + रत् = रा + रत् + रत् = आर ॥

Thus एवानाव &c

	Singular	Dual	Plural
3rd person	एवावक्ते	एवावक्ते	एवावक्त्रे
2nd person	एवावक्तु	एवावक्तु	एवावक्तु
1st person	एवावक्ते	एवावक्तु	एवावक्तु

3rd person	एवावक्तु	एवावक्तु	एवावक्तु
2nd person	एवावक्तु	एवावक्तु	एवावक्तु
1st person	एवावक्तु	एवावक्तु	एवावक्तु

3rd person	एवानाव	एवानाव	एवानाव
2nd person	एवानाव	एवानाव	एवानाव
1st person	एवा रत्	एवानाव	एवानाव

उद् Future

The Periphrastic Future is regularly formed Thus, एष + ता = एधिता ॥ So also एधितादे, एधितार, एधिताधे, एधितावाधे । The second person plural is एष + इ + तात् + ध्वे

Here applies the following sūtra by which ए is added

२२४९ । धि च ॥ ८ । २ । २५ ॥

मत्तये परे वनेष स्वात् । एधिताध्वे ।

2249 The च is dropped before an affix beginning with ध

Thus एषि + तात् + ध्वे = एधिताध्वे ॥ The First person singular is एषि + तात् + ध्वे ॥ Here the ध्वे is changed to इ by the following

२२५० । इ इति ॥ ७ । ४ । ५२ ॥

तात्तत्तो मत्त इ स्वादेति परे । एधितादे । एधिताध्वे । एधिताध्वे । एधिताध्वे । एधिताध्वे । एधिताध्वे । एधिताध्वे । एधिताध्वे । एधिताध्वे ।

2250 For the स of ताव and अव there is substituted ह before the personal-ending ए .

Thus $\text{एधिताण्} + \text{ए} = \text{एधिताहे}$ ॥

First Future or सुट्

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधिताहे	एधितास्वहे	एधिता नहे
2nd person	एधितासे	एधितासासे	एधिता ५से
3rd person	एधिता	एधितासी	एधितात्

— ० —

Second Future or वृट्

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधिष्ये	एधिष्यामहे	एधिष्यामहे
2nd person	एधिष्यसे	एधिष्यसे	एधिष्यसे
3rd person	एधिष्यति	एधिष्यते	एधिष्यन्ते

— ० —

Imperative or लोट्

Thus $\text{एध्} + \text{अव्} + \text{ते} = \text{एध + ते}$ ॥ Here applies the following rule by which ए is changed to आण् ॥

२२५१ । आमेत ॥ ३ । ४ । ८० ॥

लोट एकादस्यास्त्वात् । एधताम् । एधेताम् । एधताम् ।

2251 In the Imperative 'An' is substituted for what would have 'substituted otherwise 'o' by III. 1, 9

Thus $\text{एध} + \text{ते} = \text{एधताम्}$ so also एधेताम् एधताम् ॥ The 2nd person singular is एधसे ॥ Here applies the following, by which ए is changed to अ

२२५२ । अवाभ्या यामी ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

अवाभ्या अद्वय लोटित प्रभात् 'अ, अण्, एतौ एत । एधस्व । एधेताम् । एधस्वम् ।

2252 For such an 'o' coming after 's' is substituted अ , and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative

This supersedes the आण् substitution of the last sūtra. Thus for से we have एव and for ५से we have एवम् ॥

Thus $\text{एध} + \text{से} = \text{एधस्व}$ । एधेताम् । एधस्वम् ॥ The 1st person singular is एध + ए ॥ Here by the following sūtra the ए is changed to से ॥

२२५३ । एतं ऐ ॥ ३ । ४ । ८३ ॥

मीयुत्तमस्य एतं ऐ इवात् । आसीऽपवाद । ऐरे । एपायदे । एषामदे ।

2253 The 'ai' is substituted for 'e' forming part of the affixes of the first person of the Imperative

This debars *आम्* of the preceding but one *sūtra*

Thus एष + ऐ = ऐरे, एपायदे, एषामदे ।

सौट् or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	ऐरे	एपायदे	एषामदे
2nd person	एषत्	ऐषेताम्	एष्यताम्
3rd person	एषताम्	ऐषेताम्	एष्यताम्

लट् or Imperfect

Thus ए + एप् + ण्व् + तः । Here the following *sūtra* causes the *ए* to be replaced by *आ* :

२२५४ । आद्यजादीनाम् । ६ । ४ । ७१ ।

एजादीनामाद् आद्यजादियु । अटीऽपवाद । 'आद्य' (१६) । ऐषत् । ऐषेताम् । ऐष्यत् । ऐष्यताम् । ऐषे । ऐषामदि । ऐषामदि ।

2254 आद् acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional

This debars the augment अट् । Thus आ + एष + तः = ऐषत् । The vrddhi : by VI I 90 S 269

लट् or Imperfect

	Singular	Dual	Plural
1st Person	ऐरे	ऐपायदि	ऐषामदि
2nd Person	ऐषत्	ऐषेताम्	ऐष्यताम्
3rd Person	ऐषत्	ऐषेताम्	ऐष्यताम्

लिट् or Potential

Thus एप् + ण्व् + तः । Now the next *sūtra* orders the augment मीयुत् to तः

२२५५ । लिटः मीयुट् । ३ । ४ । १०२ ।

मिडात्मनोपदेश्य मीयुट् इति । एषेत् । ऐषेताम् । ऐष्यताम् ।

2255 The personal endings of the Potential and the Benedicative take the augment 'siyut'.

2250 For the च of तान् and अह there is substituted ह before the personal-ending ए .

Thus $\text{एषिताण्} + \text{ए} = \text{एषिताहे}$ ॥

First Future or वृत्

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषिताहे	एषितास्वहे	एषिता महे
2nd person	एषितस्ते	एषितामास्ते	एषित ध्वे
3rd person	एषिता	एषितारी	एषितात्

— 0 —

Second Future or वृद्ध

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषिष्ये	एषिष्यामहे	एषिष्यामहे
2nd person	एषिष्यसे	एषिष्येसे	एषिष्यसे
3rd person	एषिष्यते	एषिष्यते	एषिष्यन्ते

— 0 —

Imperative or वीट्

This $\text{एव} + \text{अन्} + \text{ते} = \text{अन्} + \text{ते}$ ॥ This applies the following rule by which ए is changed to आन् ॥

२२५१ । आमेत ॥ ३ । ४ । ८० ॥

वीट् एकारस्यास्त्वाद् । एषताम् । एषेताम् । एषन्ताम् ।

2251 In the Imperative 'am' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III 1 9

Thus $\text{एष} + \text{ते} = \text{एषताम्}$ so also एषेताम् , एषन्ताम् ॥ The 2nd person singular is एषसे ॥ Here applies the following by which ए is changed to अ

२२५२ । अवाभ्या यामी ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

अवाभ्या चरस्य वीडेते प्रवात् अ अन्, एतो स्त । एषस्व । एषेताम् । एषन्ताम् ।

2252 For such an 'o' coming after 'a' is substituted अ , and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative

This supersedes the आन् substitution of the last sūtra. Thus for ते we have एव and for ध्वे we have अन् ॥

Thus $\text{एष} + \text{ते} = \text{एषस्व}$, एषेताम् , एषन्ताम् ॥ The 1st person singular is $\text{एष} + \text{ए}$ ॥ Here by the following sūtra the ए is changed to हे ॥

२२५३ । एत ये न इ । इ । ८३ न

सोपुस्तमस्य एत ये एतात् । एतातोऽपवाद । एये । एयाये । एयानये ।

2253 The 'ai' is substituted for 'o' forming part of the suffixes of the first person of the Imperative

This debars चात् of the preceding but one sūtra

Thus एय + ये = एये, एयाये, एयानये ॥

सोऽय or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	एये	एयाये	एयानये
2nd person	एयस्य	एयेताम्	एयस्यम्
3rd person	एयताम्	एयेताम्	एयताम्

लट् or Imperfect

Thus च + एय् + षप् + त् ॥ Here the following sūtra causes the च to be replaced by ए ॥

२२५४ । एतादीनाम् । ६ । ४ । ७१ ।

एतादीनामाह् एताद्वादिभ्यु । एतोऽपवाद । 'एताद्' (११६) । ऐषत् । ऐषेताम् । ऐषन् । ऐषन्ताम् । ऐषेताम् । ऐषन्ताम् । ऐषे । ऐषामहि । ऐषामहि ।

2254 एत् acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional

This debars the augment एत् ॥ Thus एत् + एय + त् = ऐषत् ॥ This sūtra is by VI I 90 S 269

लृट् or Imperfect

	Singular	Dual	Plural
1st Person	ऐषे	ऐषेताम्	ऐषामहि
2nd Person	ऐषस्य	ऐषेताम्	ऐषस्यम्
3rd Person	ऐषत्	ऐषेताम्	ऐषन्ताम्

लिट् or Potential

Thus एय् + षप् + त् ॥ Now the next sūtra orders the augment एीयुत् to त् ॥

२२५५ । एीयुत् । ३ । ४ । १०२ ।

एीयामोऽपवाद एीयुताम् एतात् । एतोऽपवाद । ऐषेत् । ऐषेताम् ।

2255 The personal endings of the Potential and the Benedic-tive take the augment 'aiyut'

The ϵ of ϵ ीयुट् is indicatory and shows that this augment is to be placed before the affixes (I 1 46 S 36) The ϵ is for the sake of pronunciation this rule applies to the Atmanepada affixes In the Potential, the ϵ of the augment is elided by VII 2 79 S 2211 and the ϵ also, before a personal ending beginning with a consonant, is dropped according to VI I 66 S 873 In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not governed by VI 1 66

Thus $\epsilon\psi + \epsilon$ ीयुट् + त = $\epsilon\psi + \epsilon$ ीयु + त = $\epsilon\psi + \epsilon$ ीयु + त (VII 2 79 S 2211) = $\epsilon\psi + \epsilon$ + त (VI I 66 S 873) = $\epsilon\psi\epsilon$ त ॥ So also $\epsilon\psi\epsilon$ याताम् ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following

२२५६ । भवत्य रन् । ३ । ४ । १०८ ।

तिङो कस्य रन्त्वाय । $\epsilon\psi\epsilon$ त् । $\epsilon\psi\epsilon$ या । $\epsilon\psi\epsilon$ याताम् । $\epsilon\psi\epsilon$ चम् ।

2256 The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Lan' (Potential and Benedictive)

The ψ in other places is replaced generally by ψ न्त् (VII I 3 S 2169) but in ϵ ीयुट् it is replaced by रन् ।

Thus $\epsilon\psi + \epsilon$ ीयु + रन् = $\epsilon\psi\epsilon$ त् ॥ So also 2nd Person singular &c are $\epsilon\psi\epsilon$ या $\epsilon\psi\epsilon$ याताम्, $\epsilon\psi\epsilon$ चम् । The 1st Person singular is formed by the following

२२५७ । हृदोऽय् । ३ । ४ । १०९ ।

तिङादेशरूपटोऽस्त्यात् । $\epsilon\psi\epsilon$ य । $\epsilon\psi\epsilon$ यहि । $\epsilon\psi\epsilon$ यहि । आदीर्घिङि 'अर्ध'गानुस्तराद्भिन्न एलोपो न । ϵ ीयुट्पुटो मत्प्रयासवत्प्रवृत्त्यात् । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्य । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्याताम् । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्येत् । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्या । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्याचम् । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्यहि । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्यहि । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्यहि । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्यहि । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्यहि । $\epsilon\psi\epsilon$ यिष्यहि ।

2257 Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive

Thus $\epsilon\psi + \epsilon$ ीयु + हृ = $\epsilon\psi + \epsilon$ ीयु + हृ = $\epsilon\psi\epsilon$ य ॥ So also $\epsilon\psi\epsilon$ यहि $\epsilon\psi\epsilon$ यहि ॥

— ० —
तिङ् or Potential

	Singular	Dual	Plural
1st Person	$\epsilon\psi\epsilon$ य	$\epsilon\psi\epsilon$ यहि	$\epsilon\psi\epsilon$ यहि
2nd Person	$\epsilon\psi\epsilon$ या	$\epsilon\psi\epsilon$ याताम्	$\epsilon\psi\epsilon$ चम्
3rd Person	$\epsilon\psi\epsilon$ त	$\epsilon\psi\epsilon$ याताम्	$\epsilon\psi\epsilon$ त्

— ० —
आदीर्घिङ् or Benedictive

In the Benedictive the affixes are Ardladi tuka and hence the ϵ of ϵ ीयुट् is not elided The ϵ ीयुट् and पुट् though not strictly affixes are yet parts of

यदि यथा तुका वीतिनिर्दिष्टोऽप्यनिवृत्तये ।
 निषिद्धिनिवृत्तये इति यागुपस्था यमी तमा ॥
 विन्दित्याम्द्रदोगादेतिष्ठो भाष्येऽपि दृश्यते ।
 व्याग्रभूतवाद्यस्येति मेह देवुतिनि निषिद्धम् ॥
 रङ्गिगसीऽदिपदीऽदबुभुपुपिपुपि मिपि ।
 भाष्यागुता नवेदोका व्याग्रभूतवादिपुनरे ॥

‘स्पर्ध’ १ ‘स्पर्ध’ । स्पर्धं पराभिभवेत्या । पाठव्यस्योपर्यदादकर्मक । स्पर्धते ।

2258 *स्यत्* is always substituted for the *ञ* in the *Atmanepada*, when it is not preceded by a verbal stem ending in *ञ* ॥

Thus *वेपिपत* ॥ The 2nd Person sing is *वेपिदा*, Dual *वेपिदायाम्* ॥ In the Plural the *प* of *प्यम्* may be changed to *ह* by applying VIII 3 78 S 2247 Thus *वेपिद्वम्* But some take the *ह* of VIII 3 78 S 2247 as not including the augment *प* and in that view the *प* remains unchanged Thus, *वेपिप्यम्* ॥ By doubling *ह*, *प*, *प* and *प* we get sixteen forms Thus *वेपिद्वम्*, *वेपिप्यम्* &c

— o — बुट् or Aorist

	Singular	Dual	Plural
1st Person	वेपिपि	वेपिप्यहि	वेपिप्यहि
2nd Person	वेपिदा	वेपिदायाम्	वेपिप्यम् or वेपिद्वम्
3rd Person	वेपिष्ट	वेपिदाताम्	वेपिपत ॥

बुट् or Conditional

The Conditional presents no irregularities, and is similar to the Second Future

	Singular	Dual	Plural
1st Person	वेपिष्ये	वेपिष्यावहि	वेपिष्यामहि
2nd Person	वेपिष्यथा	वेपिष्येयाम्	वेपिष्यन्ताम्
3rd Person	वेपिष्यत	वेपिष्येताम्	वेपिष्यन्त

— o —

Here ends the conjugation of *प* in the *Atmanepada*

A

The rule of intermediate *प* ॥

It has been already taught before, that as a general rule the augment *प* is added to all affixes which begin with a consonant except *प* ॥ (VII 2 35

S 2181) The roots that require this ए in their conjugation are Udatta roots

It is desirable to collect together all roots which are anudatta and do not take this intermediate ए. The following is a list of such roots —

1 All monosyllabic roots ending in a vowel are anudatta (nibhata) and do not take ए, except roots ending in long ए or long अ, and except the following ३, ५, एङ्, षी, एङ्, ए, ए, रि, डी, रि, ए and ए.

The following consonant ending roots are ऋदि

(1) एङ्	2 एङ्	3 एङ्	4 रि	5 एङ्	6 रि	7 रि
8 ऋदि	9 एङ्	10 रिदि	11 एङ्	12 एङ्	13 एङ्	14 एङ्
15 एङ्	16 एङ्	17 एङ्	18 एङ्	19 एङ्	20 रिदि	21 एङ्
22 एङ्	23 एङ्	24 एङ्	25 एङ्	26 रि	27 रि	28 एङ्
29 एङ्	30 एङ्	31 रि	32 रि	33 रि	34 एङ्	35 एङ्
36 रि	37 एङ्	38 एङ्	39 एङ्	40 एङ्	41 एङ्	42 एङ्
43 एङ्	44 एङ्	45 एङ्	46 एङ्	47 एङ्	48 एङ्	49 रि
50 एङ्	51 एङ्	52 एङ्	53 रि	54 एङ्	55 एङ्	56 रि
57 एङ्	58 एङ्	59 रि	60 एङ्	61 एङ्	62 एङ्	63 एङ्
64 एङ्	65 एङ्	66 एङ्	67 एङ्	68 एङ्	69 एङ्	70 एङ्
71 एङ्	72 एङ्	73 एङ्	74 रि	75 एङ्	76 एङ्	77 रि
78 एङ्	79 रि	80 एङ्	81 एङ्	82 एङ्	83 रि	84 एङ्
85 रि	86 एङ्	87 एङ्	88 रि	89 रि	90 रि	91 एङ्
92 रि	93 एङ्	94 एङ्	95 एङ्	96 रि	97 एङ्	98 एङ्
99 रि	100 एङ्	101 रि	102 एङ्			

These 102 roots ending in consonants are anudatta. The roots एङ् and एङ् are optionally, according to some authors read in the Churādi class. They are not to be taken here, but the Divādi एङ् and एङ् and hence these are shown above with the vikarana एङ्.

More over

The roots रिदि एङ् रिदि एङ् एङ् रिदि are also shown with the vikara एङ्. The root एङ् is shown with the vikara एङ्, and the root एङ् with एङ्. This indicates that these roots when read in other classes are not Anit.

Similarly रिदि and रिदि and एङ् are exhibited with their anubandha, to distinguish them from other roots of the same form, which have not these anubandha.

The root विद् (विदति) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durga. So also it is to be seen in the Bhāṣya. But Vyaghrabhūti has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots कृ, मृ, जृ, पृ, उृ, वृ, शृ, लृ, and ऋ are not enumerated by Patanjali in his Bhāṣya. But we have stated them here, according to the opinion of Vyaghrabhūti.

NOTE —As a general rule all monosyllabic roots ending in a vowel except क, long ऊ and long ऋ are anudātta, and do not take इट् augment as दाट्, नेट्, वेट्, रोट्, कर्त्तृ, पृर्त्तृ. The following are the exceptions —

(1) All roots ending in short अ are Udātta and take इट्, as अचक्षि ॥

(2) All roots ending in long ऋ are वेट्, as कृ—तर्कित or तर्कीत ॥

(3) All roots ending in short ए are अनिट् except मृट् (IX 38 the references are to the class and number in the Dhātupāṭha) and वृट् (V 8; X 271) as निर्दिष्ट or निर्दिशीत, प्रवर्तित or प्रवर्तीत ॥

(4) All roots in short इ are Anit, except रिक् (I 1059), 'to grow' and सिद्, 'to attend' (I 945), as रचयित, अयित ॥

(5) All roots in long ई are Anit except वीट् 'to rest' (II 22), and वीट् 'to fly' (I 1017 IV 27), as अयित, उद्भवित ॥

(6) All roots in long ऊ are वेट् as कयित, अयित from कृ and उ ॥

(7) All monosyllabic roots in short उ are Anit, except, उ 'to mix' (II 23), बृ 'to sound' (II 24 I 1003) शु 'to sharpen' (II 28), रु 'to flow' (II 29) वृ 'to praise' (II 26), वृ 'to sound', (II 27), and कृण्वृ 'to cover' (II 30, though consisting of more than one syllable, is treated like वृ for the purposes of वृट्) ॥ Thus अयित, प्रययित, अयित, अयित, अयित, अयित and मोचयित ॥

NOTE —Of the roots ending in consonants, the following are anit

(1) क—कृ 'to be able' (IV 78, V 15) कृता, कृतवति

(2) ख—six roots —कृ 'to cool', (I 187) कृता, कृतवति, कृ 'to loose' (VI 136) कृता, कृ 'to make empty' (VII 4) कृता, कृ 'to speak' (II 54) कृता, कृ 'to separate' (VII 5) कृता, कृ 'to sprinkle' (VI 140) कृता ॥

(3) घ—One root मृ 'to ask' (VI, 120) मृता, मृतवति ॥

(4) ङ—Fifteen roots —रङ् 'to colour' (I 865 1018) रङ्कित निङ् 'to cleanse' (III 11) निङ्कित, निङ्कित, मृ 'to honor' (I 1017) मृता, मृ 'to break' (VII 10) मृता, मृ 'to fry' (I 181) मृता or मृता, मृ 'to quit' (I 1033, मृता, मृ 'to sacrifice' (I 1031) मृता, उृ 'to join' (IV 68 \ II 7) मृता, मृ 'to break' (VI 123) मृता, मृ 'to adhere' (I 1036) मृता, मृ 'to be

करो, कृप् 'to curse' (I 1049) करो, कृप् 'to touch' (VI 125) करो, कृप् 'to throw' (IV. 14) करो ॥

(9) च—Three roots कृप् 'to desire' (I 1023), as चारुचर, चप् 'to coire' (I 1029), चरुच, चप् 'to take' (I 1024), चरुच ॥

(10) च—Four roots, चप् 'to cease' (I 1033), चरुच, चप् 'to play' (I 903) चरुच, चप् 'to bow' (I 887, 1030) चरुच, चप् 'to go' (I 1031) चरुच ॥

(11) च—Ten roots —चिप् 'to show' (VI 3), चिप् 'to see' (I 1037), चिप् 'to bite' (I 1039), चिप् 'to rub' (VI 131), चिप् 'to touch' (VI 129), चिप् (VI 126), चिप् (VI 126) both meaning 'to hurt', चिप् (I 900) 'to cry', चिप् 'to enter' (VI 130), चिप् 'to be small' (IV. 70, VI 127) As चरुच, चरुच, चरुच, चरुच or चरुच, चरुच or चरुच, ॥ The roots with a penultimate च short, which are anudātta in the dhātupāṭha, with the exception of चिप् and चिप्, take optionally the augment च (VI 1 59), ॥ चरुच, चरुच, चरुच, चरुच, चरुच ॥

(12) च—Two roots चप् 'to eat' (I 747, and also substitute of चिप्), as, चरुच, चप् 'to dwell' (I 1054), as चरुच ॥ The चप् which takes Samprasāraṇa by VI I 15 is meant here, and not चप् 'to cover' (II 13), which does not vocalise, as चरुच-चरुच, but चरुच from चप् 'to dwell' (VII 2 52)

(13) च—Ten roots. चिप् 'to distinguish' (VII, 14) चरुच, चिप् 'to pound' (VII 15) चरुच, चिप् 'to become dry' (IV 74) चरुच, चिप् 'to be nourished' (IV 73), चरुच, चिप् 'to shine' (I 1050) चरुच, चिप् 'to pervade, to sprinkle' (I 729, III 13, IX 54) चरुच, चिप् 'to embrace' (I 734 IV 77) चरुच, चिप् 'to be satisfied' (IV 75) चरुच, चिप् 'to be sinful' (IV 76) चरुच चरुच, चिप् 'to hate' (II 3) चरुच, चरुच, चिप् 'to draw' (I 1039, VI 6 both Bhuñādi and Tudādi are taken, as the Kārikā uses the two forms), चरुच and चरुच ॥

(14) च Eight roots चिप् 'to smear' (II 5), चरुच चिप् 'to milk' (II 4), चरुच, चिप् 'to sprinkle' (I 1041) चरुच, चिप् 'to grow' (I 912) चरुच, चिप् 'to carry' (I 1053) चरुच, चिप् 'to bind' (IV 57) चरुच, चिप् 'to burn' (I 1041) चरुच, चिप् 'to lock' (II 6) चरुच ॥ In other collections चिप् (I 905, IV 20), चिप् (IV. 88), चिप् (VI 23), चिप् (?), are also enumerated, of these चिप् takes चिप् optionally before affixes beginning with च, so also चिप् because it belongs to the class चरुच (VII 2 45) the other two are not found (?) in root collections hence the Kārikā uses the words चरुच ॥

“ We shall now conjugate all the roots of the Bhuñādi class, in their due order. We take the third root.

3 चरुच “to contend or vie with; to emulate, to compete”

Now we take up the conjugation of स्वर्ध the third root of Bhuâdi class. Its meaning given in the Dhâtupâṭha is "sangharsha," which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Atmanepadi.

NOTE.—Thus it has been stated —

धातोर्ध्यान्तरे युतेर्धात्वर्थेनोपसंश्रदात् ।

मसिद्धेरविद्ययात् कर्मशोऽकर्मिका क्रिया ॥

लट् or Present Tense

स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धन्ते, स्वर्धसे, स्वर्धसे, स्वर्धध्वे, स्वर्ध, स्वर्धावहे, स्वर्धामहे ।

लिट् or Perfect

स्वर्ध + त = स्वर्ध + ए (III. 4 81 S 22 41) = स्वर्ध + स्वर्ध + ए

Now applies the following sūtra —

२२५८ । श्रुपूर्वाः खयः । १ । ४ । ६१ ।

आभ्यासस्य श्रुपूर्वा खय शिष्यन्ते । 'हलादि शेष' (२१३*) इत्यस्वापवाद । पस्वर्ध । स्वर्धिता । स्वर्धिव्यति । स्वर्धताम् । अस्वर्धत । स्वर्धत । स्वर्धिवीट् । अस्वर्धित । अस्वर्धिव्यत । नाधु ॥ प्रतिष्ठा-
लित्स्वयोर्ध्वे च' । नाधते । जगधे । 'बाधु ५ लोडने' । लोडन प्रतिपात । नाधते । 'नधु ६ नाधु
० बाधप्रोपतापैश्वर्यायी यु' । * आश्रयिषि नाय इति वाच्यम् * । अस्याश्रियेवात्मनेपद स्यात् । नाधते ।
अन्ध्र नायति । नाधते । 'दध ८ धारणे' । दधते ।

2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to हलादिशेष (S 2179)

NOTE It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained and the स्वर consonants are elided. as in उविविञ्चिषति, here उह् becomes उह् by the augment व (वृक्), in the reduplicate the च् should be elided, and ह् retained out of च्, and not च् retained and ह् elided, for the च् represents व, and if this were retained, it would be व and not च् that would be heard for by VIII 2 1, the change of व to च् is and ल् for the purposes of this rule

Vārt —The verb नाय when meaning 'to bless,' takes ātmanepadi terminations, as, स्वर्धये नायते 'blesses with clarified butter' मधुने नायते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, नाययकमनुनायति ।

Thus स्वर्ध स्वर्ध + ए = पस्वर्ध, and so पस्वर्धते, परस्वर्धरे &c

लुट् or First Future 3 स्वर्धिता, स्वर्धितारो, स्वर्धितार, 2nd S स्वर्धिताये । स्वर्धिताहे ६०

लृट् or Second Future 3 स्पर्धिष्यते, 2 स्पर्धिष्यसे, 1 स्पर्धिष्ये ।

* लोट् or Imperative 3 स्पर्धताम् 2 स्पर्धस्व, 1 स्पर्धे ।

लङ् or Imperfect 3 अस्पर्धत, 2 अस्पर्धथा, 1 अस्पर्धे ।

लिट् or Potential 3, स्पर्धेत, 2 स्पर्धेया, 1 स्पर्धेय ।

आद्योर्लिट् or Benedictive 3 स्पर्धिषीष्ट, 2 स्पर्धिषीष्टा, 1 स्पर्धिषीव ।

लुङ् or Aorist 3 अस्पर्षिट्, 2 अस्पर्षिष्ठा, 1 अस्पर्षिषि ।

लृङ् or Conditional 3 अस्पर्धिष्यत्, 2 अस्पर्धिष्यथा, 1 अस्पर्धिष्ये ।

५

— 0 —

4 गच्छ “(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together”

लट् or Present — गच्छते ।

लिट् or Perfect जगामे &c No peculiarity

Note — The indicatory च् is for VII 4 2 S 2572 as अजगामच् ।

लट् — गच्छते, गच्छसे, गच्छे ॥ लिट् — जगामि ॥ लृट् — गच्छिता, गच्छितासे, गच्छितादे ॥ लृङ् — गच्छिष्यते ॥ लोट् — गच्छताम्, गच्छस्व, गच्छे ॥ लङ् — अगच्छत, अगच्छथा, अगच्छे ॥ क्थिषिलिट् — गच्छत, गच्छथा, गच्छेय ॥ आद्योर्लिट् — गच्छिषीष्ट ॥ लुङ् — अगच्छिट्, अगच्छिष्ठा, अगच्छिषि ॥ लृङ् — अगच्छिष्यत् ॥

5 घाच् ‘to harass, oppress, torment, press hard, annoy, trouble, disturb, vex, pain, 2 to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with 3 to roll (लोढने) 4 to tempt (विलोभने)’

The word लोढन means to resist, or re-act

लट् — घाच्छते, लिट् — जघामि &c

Note — From this root is derived the noun वाङ् “tongue” By adding the Unids affix कु (उ), and changing च to छ (I 27)

6 नमृ (नमृ), 7 नमृ ‘to ask, beg, to solicit for anything, 2 to be sick, to harass, to trouble, 3 to have power, to be master, to prevail 4 to bless’

These roots are Atmanepada when meaning “to bless” and not when meaning “to ask” &c (II 3 55 S 616)

1 लट् — नमसते “he blesses” or नमसति “he begs” &c

Note — उपपाठ means ‘disease’ (रोग), another reading is उपपात (Tarangini)

Both these roots begin with a dental न्

When meaning ‘to bless,’ it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II 3 55 S 616 As चर्विषी नमसत् । The sixth

case suffix is not elided in the compound. So we cannot have the form चर्षिर्नायनेम् ॥ For here we have prātīpada-vidhānā sixth case. But when it is hrid yoga shashtī , then there is compounding.

When it does not mean 'to bless,' we have Parasmaipada. As

लट्—नायति, लिट्—नाय, लुट्—नायिता, लृट्—नायिष्यति, लोट्—नायतु, लङ्—अनायतु;
पिपिलिङ्—नाथे, घागीलिङ्—नाथात्, लुङ्—अनाथीत, लृङ्—अनायिष्यत् ।

Note —Mātreya and Abharanākara read the first root as नाप् , and they have the form मनाथत । On this Kāśyapa says “नाथते र्नापदेशत्वमयुक्तं, गणकार वृत्तिकारादीनामनष्टत्वात्” ॥

8 दध “1 to hold, 2 to have, possess, 3 to give, present”

लट् —दधते, दधते, दधन्ते, दधसे, दधावहे, दधामहे ॥

विट् = दध् + ए = दध् दध् + ए

Now apply the following sūtras —

✓ २२६० । अत एकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि । ६ । ४ । १२० ।

लिटि नानादेशादिकं न भवति यद्वा तदवयवस्याप्युक्तहल्मध्येऽस्याकारस्येकार स्यादध्यासोपपत्तिरिति लिटि ।

2260 ए is substituted for the short अ standing between two simple consonants of a verbal stem, before the personal endings of the Perfect which have an indicatory क् (I 2 5), provided that, at the beginning of the root, in the reduplication, no different consonant has been substituted, and when this ए is substituted, the reduplicate is elided.

✓ २२६१ । यलि च सेटि । ६ । ४ । १२१ ।

मायुक्त स्यात् ॥ आदेशेदे वैकल्पसपादक स्याधीयते । यत्तिदमो प्रतिषेधस्यनाशपाकात् । तेन प्रकृतिज्झरत्वेण सत्स्वपि सत्वाभ्यासोपवी स एव । देधे । देधाते । देधिरे । ‘अत’ किम् । दिदिवत् । ‘तपर’ किम् । रराधे । ‘एक—’ इत्यादि किम् । तत्सरत् । ‘अनादेशादे’ किम् । यकणत् । लिटा आदेशविशेषादिह स्वादेव । नेमिय । सेदे । ‘एकुदि ६ आगवणे’ । आगवणमुत्तरयनमुत्तरण च ।

2261 ए is substituted for अ, of a verbal stem standing between two simple consonants, the stem not having any different letter substituted in the reduplicate, when the ending यत् of the Perfect having the augment इद् follows, and thereby, the reduplicate is elided.

लृट् or Second Future 3 स्वर्धिष्यते, 2 स्वर्धिष्यसे, 1 स्वर्धिष्ये ।

* लोट् or Imperative 3 स्वर्धताम् 2 स्वर्धस्व, 1 स्वर्धे ।

लङ् or Imperfect 3 अस्वर्धत, 2 अस्वर्धथा, 1 अस्वर्धे ।

लिट् or Potential 3, स्वर्धेत, 2 स्वर्धेया, 1 स्वर्धेय ।

आयोर्लिट् or Benedictive 3 स्वर्धिषीष्ट, 2 स्वर्धिषीष्टा, 1 स्वर्धिषीष्ट ।

लृट् or Aorist 3 अस्वर्धिष्ट, 2 अस्वर्धिष्टा, 1 अस्वर्धिष्टि ।

लृट् or Conditional 3 अस्वर्धिष्यत, 2 अस्वर्धिष्यथा, 1 अस्वर्धिष्ये ।

८

— 0 —

4 गच्छ “(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together”

लट् or Present — गच्छते ।

लिट् or Perfect अगच्छे &c No peculiarity

Note—The indicatory अ is for VII 4 2 S 2572 as अगच्छाम् ।

लट् — गच्छते, गच्छसे, गच्छे ॥ लिट् — अगच्छे ॥ लृट् — गच्छिता, गच्छितासे, गच्छिताहे ॥ लृट् — गच्छिष्यते ॥ लोट् — गच्छताम् गच्छस्व, गच्छे ॥ लङ् — अगच्छत, अगच्छथा, अगच्छे ॥ विधिलिट् — गच्छेत, गच्छेया, गच्छेय ॥ आयोर्लिट् — गच्छिषीष्ट ॥ लृट् — अगच्छिष्ट, अगच्छिष्टा, अगच्छिष्टि ॥ लृट् — अगच्छिष्यत ॥

5 बाध् ‘to harass, oppress, torment, press hard, annoy, trouble, disturb, vex, pain, 2 to resist, oppose thwart, check, obstruct, arrest, interfere with 3 to roll (लोढने) 4 to tempt (विलोभने)’

The word लोढन means to resist, or re act

लट् — बाधते, लिट् — अबाधे &c

Note — From this root is derived the noun बाध “hindrance” By adding the Unādi affix क्त (उ), and changing घ to द (I 21)

6 बाध् (बाध्), 7 बाध् to ask, beg, to solicit for anything, 2 to be sick, to harass, to trouble, 3 to have power, to be master, to prevail 4 to bless

These roots are Atmanepada when meaning “to bless” and not when meaning “to ask” &c (II 3 50 S 616)

लट् — बाधते ‘he blesses’ or बाधति ‘he begs’ &c

Note — उपपाठ means ‘discreet’ (तेज), another reading is उपपात (Tarangini)

Both these roots begin with a dental द्

When meaning ‘to bless,’ it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II 3 50 S 616 As वृषिषो नायम् । The sixth

case affix is not elided in the compound. So we cannot have the form शशिर्नायनेन ॥ For here we have pratipada vidhana sixth case. But when it is krīḍa yōga shashī , then there is compounding.

When it does not mean 'to bless,' we have Parasmaipada. As

लट्—नायति लिट्—ननाय लुट्—नायिता, लृट्—नायिष्यति लोट्—नायतु, लङ्—अनायत्,
विधिलिङ्—नायेत् आशीलिङ्—आश्यात् लुङ्—अनायीत् लृङ्—अनायिष्यत् ।

Note —Maitreya and Abharanuk ra read the first root as नाय , and they have the form मनायत । On this Kasyapa says “नायते सौषदेमन्मनुज, गणकार युक्तिकारादीनामनिष्टयात्” ॥

8 दध् 1 to hold 2 to have possess 3 to give, present”

लट्—दधते दधेते दध-ते दधसे, दधायहे दधानहे ॥

लिट्=दध्+ए=दध् दध्+ए

Now apply the following sūtras —

१/ २२६० । अत एकह्रस्वमध्येऽनादेशादेर्लिटि । ६ । ४ । १२० ।

लिटिर्नामिच्छादिशादिकं न भवति यद्वा तदयववत्वाद्युक्तह्रस्वस्यस्याकारस्वेकार स्यादभ्यासोपपत्तिरिति लिटि ।

2260 ए is substituted for the short अ standing between two simple consonants of a verbal stem, before the personal endings of the Perfect which have an indicative क् (I 2 5), provided that, at the beginning of the root, in the reduplication, no different consonant has been substituted, and when this ए is substituted, the reduplicate is elided

✓ २२६१ । यल्लि च सेटि । ६ । ४ । १२१ ।

मायुक्त स्यात् ॥ आदेशद्वेष्टे चैक्यस्यपादक एवायीयते । शविदसो प्रतिषेधवचनाभ्यापकात् । तेन मकृतिप्रत्ययान्तेषु षट्स्थितिं ह्रस्वाभ्यासलोपी स्त न्य । देधे । दीधते । दीधरे । अत 'किम् । दिदिषद् । 'तपर किम् । रराधे । एक—' ह्रस्वादि किम् । तत्सरत्तु । अनादेशादे' किम् । चकणत्तु । लिटा आदेशविशेषणादिह स्यादेव । नेमिअ । सेहे । स्कुदि ६ आश्रयते । आश्रयणपुरस्कृत्यनष्टरण च ।

2261 ए is substituted for अ, of a verbal stem standing between two simple consonants, the stem not having any different letter substituted in the reduplicate, when the ending यत् of the Perfect having the augment इट् follows, and thereby, the reduplicate is elided

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted"

Thus we learn from the implication (jñāpaka) of sūtra VI 4 126 where exception is made in the case of यच् and दृच्. Therefore, where the substitute is a different letter, then the reduplicate becomes adesādi otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not make the stem आदेशादि. Thus by VIII 4 54, a षच् letter (ष, ट, ठ, ड, ण, य, र, ल) is substituted for a consonant (other than a nasal and a semi vowel) in the reduplicate.

Thus in यच् the reduplicate is यदृच्. The first य is also a substitute, for the षच् substitute of य will be यच्. Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the substitution. Thus चेच्.

Similarly ददृच् + र = ० दृच् + र = देच्. So also ३ d देषाते, ३ p देषिरे, देषिचे, देषे, देषिचदे.

So also रेणुच्, रेणु, येनच्, येणु, चेचच्, चेणु, देभच्, देभु. Why 'for च'? Observe दिदिचट्, दिदिचु the च is not replaced. Why do we say 'short अ'? Observe रराचे, रराचाते, रराचिरे. Why do we say 'standing between two simple consonants'? Observe रेणुच्, रेणु. Some say this example is not appropriate, for by I 2 5, the Perfect affixes are not क्ति here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate तद्वचच् and तद्वच (Bhu 596). Why do we say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe चकलच्, चकलु, जगलच्, जगलु, बभलच्, बभलु.

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to येनच्, येणु, चेदे and चेदाते, चेदिरे though लच् and पृच् are the roots and ल् and पृ are changed to न and द. The substitution of जच् consonant or a षच् consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII 2 54, read with VIII 2 1). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sūtra and will make the stem आदेशादि, as is indicated by the special exception made in favor of कच् and भच् in sūtra VI 4 122.

३ दच

कट्—दचते, दचते, दचते, दचते, दचावदे, दचावदे।

तिट्—देचे, देचाते, देचिरे, देचिरे, देचे, देचिचदे।

लृट्—दचिता, दचिताने, दचिताने।

लृट्—दचिचते ॥ लोट् - दचताच्, दचल, १५५॥

लृट्—अदधात्, अदधेताम्, अदधत्, अदधाम्, अदधे अदधायहि ।

विधिलिट्—दधेत्, दधेयाताम्, दधेया, दधेय ॥

आशीर्लिङ्—दधिषीष्ट ।

लृट्—अदधिष्ट, अदधिषाताम्, अदधिष्ट, अदधिषि ।

लृट्—अदधिष्यत् ॥

9 स्कुदि 'to jump, to raise or lift' The $\sqrt{\text{sk}}$ in स्कुदि is indicative and by the following लृ is inserted

Note —According to Tarangini, the root means, 1 आनयन, or 2 उत्थपयन or 3 उत्थपयन ॥ According to Bhoja, it means उद्वलन also

२२६२ । इदितो जुम्धातो. । ७ । ३ । १८ ।

स्कुन्दते । पुस्कुन्दे । 'श्रिदि शैत्ये । अकर्मक । श्रिन्दते । श्रिन्दि । 'यदि ११ अभिवादनस्त्वये' । यन्दते । यन्दे । भदि ११ कल्याणे सुखे च' । भन्दते । भन्दे । 'मदि ११ स्तुतिमोदनदस्वप्रकामिगतिषु' । मन्दते । मन्दे । 'स्वदि ११ विशिष्टाने । स्वन्दते । पस्वन्दे । 'क्रिदि ११ परिदेवने' । श्रोत्र हृदय । अकर्मक । क्रिन्दते चैत्रम् । क्रिन्दि । पुद ११ हर्षे' । मोदते । दद ११ दाने' ददते ।

2262 लृ is added after the vowel of the root, in a root which has an indicative इ in the Dhātupāṭha

Thus स्कुन् + लृ + ते = स्कुन्दते, स्कुन्दसे, स्कुन्दे ॥ Perfect — पुस्कुन्दे, पुस्कुन्दिसे, पुस्कुन्दिषे ॥ लृट्—स्कुन्दिता ॥ लृट्—स्कुन्दिष्यते ॥ लोट्—स्कुन्दताम् ॥ लङ्—अस्कुन्दत् ॥ विधिलिट्—कुन्दते ॥ आशीर्लिङ्—स्कुन्दिषीष्ट ॥ लृट्—अस्कुन्दिष्ट ॥ लृट्—अस्कुन्दिष्यत् ॥

10 श्रिदि "to become white It is an Intransitive verb Thus Pre श्रिषन्दते, Per श्रिषन्दे ॥

11 यदि "to salute, to praise, to worship' Pre यन्दते, Per यन्दे, लृट्—यन्दिता &c

NOTE —प्रकृतिपूर्वभाषिणे यचनम् is अभिवादनम् ॥ Noun यन्त्र = यन्त्रक ॥

12 भदि "to tell a good news, to be fortunate, to be glad, to honor, to shine" Pre भन्दते, Per भन्दे, लृट्—भन्दिता &c

NOTE —Noun भद्र "auspicious," भद्रा "shaving"

13 यदि "to praise to rejoice, be glad, to be drunk, or be proud, to sleep or be lazy, to shine, to move (slowly)," अह्वे "to be languid" and जये "to be victorious" It is Intransitive except when meaning 'to praise' or 'to move' Pre मन्दते, Per मन्दे ॥ लृट्—मन्दिता ॥ Nouns —मन्दुता, मन्दितम्, मन्द्रम्, मन्दार, मन्दार ॥

14 स्वदि "to throb, vibrate" It is Intransitive

Pres—स्वन्दते, Per पस्वन्दे (VII 4 61 S. 2259), लृट्—स्वन्दिता ।

15 क्रिदि "to grieve, lament" This is a Transitive verb Pre क्रिर्दत्तं चित्रम्
the laments for Chitra# Per चित्रिन्दे ।

16 मुद "to rejoice" Pre मोदते # Per मुमुदे । No guna because कित् (I 2 5)

लट्—मोदते, मोदे, मोदे ।

लिट्—मुमुदे, मुमुदाते, मुमुदिये, मुमुदियेदे ॥

लृट्—मोदिता ॥ लृङ् मोदिष्यते ॥ लोट् मोदताम् ॥

लङ् अमोदत ॥ विधिलिङ् मोदेत ॥ आगोर्लिङ् मोदिवीष्ट ॥

लुङ् अमोदिष्ट ॥ लृङ् अमोदिष्यत ॥

Nouns —मोदन, मुव मुदिर, मुद्र, मुद्रा ।

17 दद 'to give, present' Pre ददते, Per ददे—But this is a wrong form,
as the following sūtra applies

✓ २२६३ । न यच्चदद्यादिगुणानाम् । ई । ४ । १२६ ।

मधेर्ददयकादीनां गुणग्रहणेन भावितस्य च योऽकारस्तस्यैवभावाभावाभौषी न । दददे । दददाते । दद-
दिरे । ददद १० स्वदे १२ आख्यादने । अयनमुभये एकमर्थक । दद्यावकर्मक ।

2263. द is not substituted for the अ of दद्, दद, or of roots
beginning with द द्, or of such verbal stems in which the अ is ultra
through the substitution of Guna, though the affixes of the Perfect
being कित् or दित् follow, or the set दद्, nor is the reduplicate added

Thus (विद्यमसु, विद्यमसु विद्यमसिच्ये) दददे, दददात दददिरे । लट् । ददते ददने ददे ॥
लिट् दददे दददात दददिये दददे ॥ लृट् ददिता ॥ लृङ् ददिष्यते ॥ लोट् ददताम् ॥ लङ् अददत ॥
विधिलिङ् ददेत ॥ आगोर्लिङ् ददिवीष्ट । लुङ् अददिष्ट ॥ लृङ् अददिष्यत ॥

(Of roots beginning with घृ यवनसु यवनसु यवनिय # Of roots where अ is the
result of guna विद्यमसु, विद्यमसु, विद्यमसिच्ये यवनिय युवयिय ॥ युवगन्दाभिनिर्मुक्तयार्थद
दयोऽकारस्य चायनकार इति इत्येव प्रतिषिध्यते ॥)

The अ of Guna may result either from the guna of अ as ह changed to अद्
or of उ changed to ओ again changed to अद् १२ मु—नव ॥

18 दद 19 ददे 'to taste, to be liked, to sweet be pleasant to the taste
to be liked' This root is Transitive when meaning 'to experience or to
taste' and it is Intransitive when meaning 'liking' or to be liked Accord-
ing to Kshiravamsi it in ददददे 'to choose' Transitive, as दददित् ददत ददा
ददितव ॥ It is Parasmaipada here as a Vedic Irregularity Intransitive, as
ददितव दददनात् 'could it [I] want to the taste of Dasa latta'.

It is conjugated regularly The root दद् in दद is changed to द by the
following—

21. कृदं, 22 कृदं, 23 कृदं, 24 कृदं In Kaṣyapa, Puruṣakara and Maitreya the root कृदं is not found. In Saṁmatā, Amoghī, Vistara and Chandra all the first three roots are given. In Charaka कृदं कीदृ is taken as one word meaning कृदं विद्वत्. But according to Maitreya and Kāśyapa, कृदं is a separate root. So all the four roots mean "to play." The force of कृदं here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play."

Thus कृदंते, कृदंते, कृदंते, कृदंते, गोदते, कुपुदंते ॥

In future the words कृदं लिट् &c will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order. As 1 कृदंते, 2 कृदंते, 3 कृदंते 4 कृदंते, 5 कृदंते, 6 कृदंते 7 कृदंते, 8 कृदंते, 9 कृदंते, 10 कृदंते ॥

25 कृदं "to flow, effuse, pour out, distil." It is an Intransitive verb in these senses. When meaning "to strike, hurt, wound kill, destroy," it is Transitive, as कृदंते formed by कृदं of III 1 134 S 2896. The causative has the additional sense of "to cook, dress, season, prepare." As कृदंते कृदंते कृदंते कृदंते (कृदंतेति) ॥ So also कृदंतेति कृदंते कृदंते कृदंते (= कृदंते कृदंते) ॥

Thus कृदंते, P कृदंते, ॥ कृदं=कृदंते. Noun कृदं "a cook, a morass"

NOTE — Why do we say 'initial, in the preceding sūtra 2264?' Observe—कृदंते, कृदंते ॥ Why have then roots been exhibited in the Dhātupāṭha with an initial कृ, when for all practical purposes this कृ is to be replaced by कृ, would it not have been easier to spell at once these words with a कृ? This appears cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with कृ is for the sake of brevity. Certain roots change their कृ into कृ when preceded by certain letters: those roots which thus change their letter कृ for कृ have been at once taught with an initial कृ, and thus by VIII 2 59 their कृ is changed to कृ ॥ Thus from कृदं — instead of कृदंते we have कृदंते ॥ This root is exhibited in the Dhātupāṭha with a कृ and thus we know that the कृ must be changed to कृ ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given.

One must refer to the Dhātupāṭha for a list of the roots beginning with कृ ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a कृ and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhātupāṭha as beginning with an initial कृ, as well as the following roots कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, and कृदं though followed by कृ or कृ ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial कृ ॥ १ कृदं, २ कृदं, ३ कृदं ॥

The "dental" here means the dental pure and simple *ॠ, ॡ, ॢ, ॣ, ।, ॥*, and not dento labial *॥* This we infer from the inclusion of *स्वस्त्य* &c. in the list, which are followed by *॥* Had *॥* been included in the term "dental" there was no necessity of teaching *स्वस्त्य* &c. separately

NOTE —To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (णिजन्त) the Desiderative (घनन्त), the Intensive with *वद्*, and the Intensive without *वद्* (*वद्*, जुगन्त), as well as some Kṛt derivatives where necessary. In this we have followed the Madhaviya Dhātuvṛtti. We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू ? सत्तायाम् ।

I ✓ Bhū to be

1 ✓ Bhū, Parasmai Pre भवति । Per बभूव । I Fut भविता । II Fut भविष्यति । Imperative भवतु । Imper. अभवत । Pote भवेत् । Bene भूयात् । Aorist अभूत् । Cond अभविष्यत् । Pre Part, भवन् । Per, Part, बभूवान् । Past Part Pass भूत* । Act भूतवान् । Fut, भविष्यन् । Ger भूत्वा । Infini भवितुम् । Adj, भवितव्य, भवनीय, भव्य ॥

1 ✓ Bhū, Atmane Pre भवते । Per बभूवे । I Fut, भविता । II Fut भविष्यते । Imperative भवताम् । Imper अभवत । Pote भवेय । Bene भविषीष्ट । Aorist अभविष्ट । Condi अभविष्यत । Pre Part, Atmane भवमानः । Per Part Atmane, बभूवान् । Fut, भविष्यमाण ॥

1 ✓ Bhū, Passive Pre भूयते । भूयते । भूयन्ते । भूयसे । भूयेय । भूयथ्ये । भूये । भूयावधे । भूयामहे । Per बभूवे । I Fut भविता or भाविता । भविताहे or भाविताहे । I Fut भ (भा) विष्यते । भविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूये । Imper अभूयत । अभूये । Pote भूयेत । भूयेय । Bene भ (or भा) विषीष्ट । भ (or भा) विषीष । Aorist अभविष्ट or अभविष्ट । अभविष्यताम् । अभविष्टा or अभविष्टा । अभविषि or अभविषि । अभविष्यहि । Condi अभविष्यत or अभविष्यत । अभविष्ये or अभविष्ये । Past Part, Pass भूत । Past Part, Act भूयमान । Fut भविष्यमाण ॥

1 ✓ Bhu, Causative Parasmaipadi Pre भावयति । Per भावया चकार । I Fut भावयिता । II Fut भावयिष्यति । Imperative भावयतु । भावयतात । Imper अभवयत । Pote भावयेत् । Bene भाव्यात् । Aorist भावयिष्यत् । Condi अभवयिष्यत ॥

1, ✓ Bhū, Causative, Atmanepadi Pre भावयते । Per भावया चक्रे । I Fut भावयिता । II Fut भावयिष्यते । Imperative भावयताम् । Imper अभवयत । Pote भावयेत । Bene भावयिषीष्ट । Aorist भावयिष्यत् । Condi अभवयिष्यत ॥

1 ✓ Bhu, Causative, Passive Pre 1st S माय्ये । Per भावया चक्रे । I Fut भावयिताहे or भावयिताहे । II Fut भावयिष्ये । Imperative माय्ये । Imper अभवय्ये । Pote भावयेय । Bene भावयिषीष or भावयिषीष । Aorist अभवयिषि or अभवयिषि । Condi अभवयिष्ये or अभवयिष्ये ॥

1 ✓ Bhu, Desiderative, Parasmaipadi Pre सुभूयति । Per सुभूयाचकार । I Fut सुभूयिता । II Fut सुभूयिष्यति । Imperative सुभूयतु सुभूयतात् । Imper असुभूयत । Pote सुभूयेत् । Bene सुभूयात् । Aorist असुभूयिष्यत् । Condi असुभूयिष्यत् ॥

1. ✓ Bhu, Desiderative, Atmanepadi Pre (व्यति) सुभूयते । सुभूये । Per (व्यति) सुभूयाचक्रे । सुभूयाचक्रे । I Fut (व्यति) सुभूयिता सुभूयिताहे । II Fut (व्यति) सुभूयिष्यते

वाग्यर्षुः । Bene. वाग्यर्षात् । वाग्यर्षात्वात् । Aorist चवाग्यर्षीत् । चर वाग्यर्षीत् ।
चवाग्यर्षिषुः । चवाग्यर्षी । चवाग्यर्षिषुः । Condi. चवाग्यर्षिष्यत् ।

माधु ४ प्रतिष्ठालिप्सयोः (ग्रन्थे च) ।

4. ✓Gāhri, 1, to stand, 2 to walk or creep, 3 to creep. Pre. माधते ।
माधते । माधि । Per. जमाधि । I Fut. माधित्वा । माधित्वात् । II Fut. माधिष्यते । Imperative
माधताम् । माधतु । माधि । Imper. चमाधत । चमाधतु । चमाधि । Pote. माधेत् । माधिष्येत् ।
माधेत् । Bene. माधिष्येत् । Aorist चमाधिष्यत् । चमाधिष्यत् । चमाधिष्यत् । Condi. चमाधिष्यत् ।
Pass. माधते । Des. जिमाधिष्यते । Inten. जमाधते । Fut. माधिष्यमाधुः । Nouns
माधन । माधि ।

1 ✓Gāhri, Causative. Pre. माधयति । Per. माधयति चकार । I Fut. माधयितुः ।
II Fut. माधयिष्यति । Imperative माधयतु । Imper. चमाधयत । Pote. माधयेत् । Bene.
माधयत् । Aorist चमाधयत् । Condi. चमाधयिष्यत् ।

4 ✓Gāhri, Desiderative. Pre. जिमाधिष्यते । Per. जिमाधिष्यते चक्रे । I Fut.
जिमाधिष्यति । II Fut. जिमाधिष्यति । Imperative जिमाधिष्यताम् । Imper. चजिमाधिष्यत ।
Pote. जिमाधिष्येत् । Bene. जिमाधिष्येत् । Aorist चजिमाधिष्यत् । Condi. चजिमाधिष्यत् ।
Passive of Desiderative, जिमाधिष्यते । Aorist चजिमाधिष्यत् ।

4 ✓Gāhri, Intensive. Pre. जामाधते । Per. जामाधते चक्रे । I Fut. जामाधितुः ।
II Fut. जामाधिष्यति । Imperative जामाधताम् । Imper. चजामाधत । Pote. जामाधेत् ।
Bene. जामाधिष्येत् । Aor. चजामाधिष्यत् । Con. चजामाधिष्यत् । II Pass. Aor. चजामाधिष्यत् ।

4. ✓Gāhri, Yan lak. Pre. जामाधति । 2 S जामाधति । Per. जामाधति चकार ।
I Fut. जामाधितुः । II Fut. जामाधिष्यति । Imperative जामाधतु । or जामाधतु । 1st S जामाधति ।
Imper. चजामाधतु - 'द 2 S चजामाधतुः or चजामाधतु - 'द । Pote. जामाधयत् ।
जामाधयताम् । Bene. जामाधयत् । जामाधयताम् । Aorist चजामाधिष्यत् । चजामाधिष्यत् ।
Condi. चजामाधिष्यत् ।

याधु ५ ले. डने ।

5 ✓Bāhri, to harass. Pre. याधते । Per. याधते । I Fut. याधितुः । II Fut.
याधिष्यते । Imperative याधताम् । Imper. चयाधत । Pote. याधेत् । Bene. याधिष्येत् ।
Aorist चयाधिष्यत् । Condi. चयाधिष्यत् । Pass. याधते । Caus. याधयति, याधयते । Des.
जियाधिष्यते । Inten. याधयते । Pre Part Atmane याधमान । Past Part Pass. या
धितः । Past Part Act. याधितवान् । Fut. याधिष्यमाधुः । Ger. याधित्वा । Infan. याधि
तुम् । Adj. याधितव्य । ग्रथिनीयं याधयः । Nouns याधु, मद्रुवाधु ।

नाधु ६, नाधु ७ याच्नो पतापैठवर्याङीः सु ।

6 ✓Nādhri 7 ✓Nādhri, to trouble, to ask, to have power, to bless.
Pre. नाधति । A. नाधते । Per. ननाध । A. ननाधे । I Fut. नाधितुः । A. नाधितुः । II
Fut. नाधिष्यति । A. नाधिष्यते । Imperative नाधतु । A. नाधताम् । Imper. चनाधत ।
A. चनाधत । Pote. नाधेत् । A. नाधेत् । Bene. नाधयत् । A. नाधयत् । Aorist चनाधयत् ।
A. चनाधिष्यत् । Condi. चनाधिष्यत् । A. चनाधिष्यत् ।

दध ८ धारणे ।

8 ✓Dāhri, to hold. Pre. दधते । Per. दधे । दधते । दधिरे । दधिरे । दधिरे ।
दधिष्यते । I Fut. दधति । II Fut. दधिष्यते । Imperative दधताम् । Imper. चदधत ।

Pote. दधेत । Bene दधिपीठ । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत । Pass. दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Des. दिदधिष्यते । Inten. दादध्यते ॥

8. ✓ Dadha, Desiderative. Pre दिदधिष्यते । Per. दिदधिष्यच्छके । I Fut. दिदधिष्यति । II Fut. दिदधिष्यत्येते । Imperative दिदधिष्यताम् । Imper. अदिदधिष्यत । Pote. दिदधिष्येत । Bene दिदधिष्यीष्ट । Aorist अदिदधिष्यिष्ट । Condi. अदिदधिष्यिष्यत । Des. Passive दिदधिष्यते । Pass. दध्यते । लोट्—दध्याताम् । लङ्—अदध्यत । लिङ्—दध्येत । लुङ्—चिथ अदाधि ॥

8. ✓ Dadha, Yāñ Intensive Pre दादध्यते । Per. दादधां चक्रे । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यते । Imve दादध्यताम् । Imp अदादध्यत । Pot. दादध्येत । Ben. दादधिपीठ । Aor. अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत ॥

8. ✓ Dadha, Yāñ luk Pre दादधि । दादधः दाधन्ति । दादधिम । Per दादध चकार । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यति । Imperative दादधु or दादध्यात दादधि । दादधानि । Imper. अदाधत्—^०द अदादधोम । अदादधुः । अदाधाः । अदादध अदादधम् । Pote दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्याताम् । Aorist अदादधीत् or दाधीत । अदादधिष्टाम् or दाधिष्टाम् । Condi. अदादधिष्यत् ॥

स्कृदि ६ आप्रवणे ।

9. ✓ Skudi, to jump ; to raise. Pre. स्कृन्दते । Per. चुस्कृन्दे । I Fut. स्कृन्तिता । II Fut. स्कृन्तिष्यते । Imperative स्कृन्तताम् । Imper. अस्कृन्दत । Poten स्कृन्देत । Bene स्कृन्तिपीठ । Aorist अस्कृन्दिष्ट । Condi. अस्कृन्दिष्यत । Pass. स्कृन्द्यते । Caus. स्कृन्दयति स्कृन्दयते । Des. चुस्कृन्दयते । Inten. चोस्कृन्द्यते । Noun. स्कृन्दनः ॥

9. ✓ Skudi, Passive Pre. स्कृन्द्यते । Imperative. स्कृन्द्यताम् । Imper. अस्कृन्द्यत । Poten. स्कृन्द्येत । Aorist. अस्कृन्दि ॥

9. ✓ Skudi, Desiderative. 1. चुस्कृन्दयते । 2. चुस्कृन्दिष्यच्छके । 3. चुस्कृन्दिष्यति । 4. चुस्कृन्दिष्यत्येते । 5. चुस्कृन्दिष्यताम् । 6. अचुस्कृन्दिष्यत । 7. चुस्कृन्दिष्येत । 8. चुस्कृन्दिष्यीष्ट । 9. अचुस्कृन्दिष्यिष्ट । 10. अचुस्कृन्दिष्यिष्यत ॥

9. ✓ Skudi, Intensive. 1. चोस्कृन्द्यते । 2. चोस्कृन्दिष्यच्छके । 3. चोस्कृन्दिता । 4. चोस्कृन्दिष्यते । 5. चोस्कृन्द्यताम् । 6. अचोस्कृन्द्यत । 7. चोस्कृन्द्येत । 8. चोस्कृन्दिष्यीष्ट । 9. अचोस्कृन्दिष्यिष्ट । 10. अचोस्कृन्दिष्यिष्यत ॥

9. ✓ Skudi, Yāñ luk. 1. चोस्कृन्दीति or चोस्कृन्ति । 2. चोस्कृन्दिष्यकार । 6 अचोस्कृन् । Caus स्कृन्दयति ॥

श्वदि १० श्वैत्ये ।

10. ✓ Svidi, to become white. It is conjugated like ✓ Skudi. Pre. श्विन्दते । Per. श्विन्दे । I Fut. श्विन्तिता । II Fut. श्विन्तिष्यते । Imperative श्विन्दताम् । Imper. अश्विन्दत । Poten. श्विन्देत । Bene श्विन्दिपीठ । Aorist. अश्विन्दिष्ट । Condi. अश्विन्दिष्यत । Pass. श्विन्द्यते । Caus. श्विन्दयति, श्विन्दयते । Des. श्विन्दिष्यते । Inten. श्विन्दिष्यते । Noun. श्वेतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तुत्येः ।

11. ✓ Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्दते । Per. वयन्दे । I Fut. वयन्तिता । II Fut. वयन्तिष्यते । Imperative वयन्तताम् । Imper. अवयन्दत । Pote. वयन्देत । Bene. वयन्दिपीठ । Aorist अवयन्दिष्ट । Condi. अवयन्दिष्यत । Pass. वयन्द्यते । Caus. वयन्दयति, वयन्दयते । Des. वयन्दिष्यते । Inten. वयन्द्यते । Noun. वन्दः । वन्दी । वन्दाः । वन्दा । वन्दा ॥

भदि १२ कल्याणे सुखे च ।

12. ✓ Bhadi, to tell a good news; to be glad. It is conjugated like ✓skudi. Pre. भन्दते। Per. अभन्दे। I Fut. भन्दिता। II Fut. भन्दिष्यते। Imperative भन्दिताम्। Imper. अभन्दत। Pote. भन्देत। Bene. भन्दिष्ये। Aorist. अभन्दिष्यत्। Cond. अभन्दिष्यत्। Noun भद्रं ॥

मदि १३ स्तुति मोद मद स्वप्न गतिषु ।

13. ✓ Madi, to praise; to be glad; to be drunk; to sleep; to move slowly, to shine; to languish. This root is also found in the Divādi and Churld classes. Pre. मन्दते। Per. ममन्दे। I Fut. मन्दिता। II Fut. मन्दिष्यते। Imperative. मन्दिताम्। Imper. ममन्दत। Pote. मन्देत। Bene. मन्दिष्ये। Aorist. ममन्दिष्यत्। Cond. ममन्दिष्यत्। Pass. मन्दिष्यते। Caus. मन्दिष्यति, मन्दिष्यते। Desi. ममन्दिष्यते। Inten. ममन्दिष्यते। Noun. मन्दुरा, मन्दिरम्, मन्द्यम् मन्दारः, मन्दरः ॥

स्पदि १४ किञ्चिचलने ।

14. ✓ Spadi, to shake, to tremble Pre. स्पन्दते। Per. पस्पन्दे। I Fut. स्पन्दिता। Pass. स्पन्दिष्यते। Caus. स्पन्दयति, स्पन्दयते। Desi. पस्पन्दिष्यते। Inten. वास्पन्द्यते।

क्रिदि १५ परिदेवने ।

15. ✓ Klidi, to lament. Pre. क्रिन्दते। Per. विक्रिन्दे। I Fut. क्रिन्दिता। Pass. क्रिन्दिष्यते। Caus. क्रिन्दयति, क्रिन्दयते। Desi. विक्रिन्दिष्यते। Inten. वेक्रिन्द्यते। Noun. क्रीडा ॥

मुद १६ हर्षे ।

16. ✓ Muda, to rejoice. Pre. मोदते। मोदते। मोदन्ते। मोदसे। मोदये। मोदथ्ये। मोदे। मोदायते। मोदामहे। Per. मुमुदे। मुमुदाते। मुमुदिरं। मुमुदिये। मुमुदियते। I Fut. मोदिता। II Fut. मोदिष्यते। Imperative. मोदिताम्। Imper. अमोदत। Pote. मोदेत। Bene. मोदिष्ये। Aorist. अमोदिष्यत्। Cond. अमोदिष्यत् ॥

16. ✓ Muda, Passive Pre. मुद्यते। Imperative. मुद्यताम्। Imper. अमुद्यत। Pote, मुद्येत। Aorist. अमोदि।

16. ✓ Muda, Desi. 1. मुमुदिष्यते or, मुमोदिष्यते। 2. मुमुदिष्याचक्रं। मुमोदिष्याचक्रं ॥

16. ✓ Muda, Inten 1. मोमुद्यते। 2. मोमुदां चक्रं। 3. मामुदिता ॥

16. ✓ Muda, Caus. 1. मोदयति। 2. मोदयाचकरो। Aor. अमुमुदत्। Past. Part Pass. मुदितम् or मोदितम्। Past Part. Act प्रमुदितयान् or प्रमोदितयान्। Ger. मुदित्य or मोदित्वा ॥

16. ✓ Muda, Yan luk Pre. मोमोति or मोमुदीति। मोमुतः। मोमुदाति। मोमोतिस् or मोमुदीषि। 1. S. मोमोति or मोमुदीमि। d. मोमुदु। Per. मोमोदाचकार। I Fut. मोमोदिता। II Fut. मोमोदिष्यति। Imperative मोमोतु or मोमुदातु or मोमुदीतु। 2. S. मोमुदि। 1 S. मोमुदानि। d. मोमुदाय। Imper. अमोमुदीत् or अमोमोत्-द अमोमुताम्। 2. S. अमोमोत्-मोद or अमोमोः or अमोमुदीः। 1 S. अमोमुदम्। Pote. मोमुदातु। मोमुदाताम्। Bene. मोमुदातु। मोमुदाताम्। Aorist. अमोमोदीत्। अमोमोदिष्यत्। Cond. अमोमोदिष्यत् ॥

दद १७ दाने ।

17. ✓ Dada, to give Pre. ददते। ददसे। ददे। Per. दददे। दददाते। दददिये। दददे। I Fut. ददिता। II Fut. ददिष्यते। Impera. ददताम्। Imper. ददत। Pote. ददेत।

Bene. दृढिषीष्ट । Aorist अदृढिष्ट । Condi. अदृढिष्यत् । Pass. दृढ्यते. Imperative. दृढयताम् । Imper. अदृढयत । Pote. दृढयेत् । Aor. अदृढयत् Caus. दादयति, दादयते । Desi. दृढिष्यते । Inten. दृढयते । Yan luk दादयोति or दादयति । Noun.

श्वद १८, स्वर्द १९ आस्वादने ।

18. ✓ Shvada, 19 ✓ Svarda, to taste. Pre. स्वदते ; स्वर्दते । Per. सस्वद । सस्वर्द । I Fut. स्वदित्वा, स्वर्दित्वा । Pass. स्वद्यते, स्वर्द्यते । Caus. स्वादयति, स्वादयते, स्वयति, स्वर्दयति । Aorist, अस्विष्यत् । C Desiderative सिस्वादयिष्यति । Desi. सिस्वदिय । सिस्वर्दियते । Inten. मास्वद्यते, हास्वर्द्यते, Yan luk सास्वदोति or हास्वयति । Noun. स्वादुः ।

उर्द २० माने कीडायां च ।

20. ✓ Urda, to measure, to play ; to taste Pre. ऊर्दते Per. ऊर्दयिष्ये । Fut. ऊर्दित्वा । II Fut. ऊर्दियते । Imper. ऊर्दताम् । Impera. ऊर्दत । Pote. ऊर्दयेत् । Bene. ऊर्दयिष्ये । Aorist. ऊर्दयिष्यत् । Condi. ऊर्दयिष्यत् । Caus. ऊर्दयति, ऊर्दयते Aorist ऊर्दयिष्यत् । Desi. ऊर्दयिष्यते ।

कूर्द २१, खूर्द २२, गुर्द २३, गुर्द २४ क्रीडायामेव ।

21. ✓ Kurda to play. Pre. कूर्दते । Per. चुकूर्दे । I Fut. कूर्दित्वा । II Fut. कूर्दियते । Imperative कूर्दताम् । Imper. अकूर्दत । Pote. कूर्दयेत् । Bene. कूर्दयिष्ये । Aorist अकूर्दयिष्यत् । Condi. अकूर्दयिष्यत् । Pass. कूर्द्यते । Caus. कूर्दयति, कूर्दयते । Aorist अकूर्दयिष्यत् । Desi. चुकूर्दियते ।

21 ✓ Kurda Yan luk. Pre. चोकूर्दोति or चोकूर्ति । चोकूर्तः । Per. चोकूर्दोति । चकार । I Fut. चोकूर्दित्वा । Imper. अचोकूर्दत । or अचोकूर्त - 'द । अचोकूर्तः or अचोकूर्त - 'द । Pass. कूर्द्यते । Caus. कूर्दयति । Aorist अचुकूर्दत । Desi. चुकूर्दियते । Inten. चोकूर्दयते ।

22. ✓ Khurda, to play. Pre. खूर्दते । Per. चुखूर्दे । I Fut. खूर्दित्वा । II Fut. खूर्दियते । Imperative खूर्दताम् । Imper. अखूर्दत । Pote. खूर्दयेत् । Bene. खूर्दयिष्ये । Aorist अखूर्दयिष्यत् । Condi. अखूर्दयिष्यत् । Pass. खूर्द्यते । Caus. खूर्दयति, खूर्दयते । Desi. चुखूर्दियते । Inten. चोखूर्दयते ।

23 ✓ Gurda, to play. Pre. गुर्दते । Per. गुगुर्दे । I Fut. गुर्दित्वा ।

24. ✓ Guda, to play. Pre. गोर्दते । Per. गुगुर्दे । I Fut. गोर्दित्वा । Caus. गोर्दयति, गोर्दयते । Desi. गुगुर्दियते, गुगुर्दियते । Inten. गोर्दयते । Ger. गुर्दित्वा or गोर्दित्वा । Noun. गुदम् । गोद ।

मूद २५ क्षरणे ।

25. ✓ Shūda, to effuse ; to flow. Pre. मूदते । Per. मुगुर्दे । I Fut. मूदित्वा । Caus. मूदयति, मूदयते । Aorist अमूदयत् । Desi. मुमूदियते । Inten. मूदयते । Yan luk. मूदयति । Nouns. मधुमूदः । मूदित्वा (trān). मूद 'a cook' 'mire'

ह्राद २६ अव्यक्ते शब्दे ।

26 ✓ Hraḍa, to sound, to roar. The word अव्यक्तशब्द means the sound of drums &c. Pre. ह्रादते । Per. ह्रादये । I Fut. ह्रादित्वा । Pass. ह्राद्यते । Aorist अह्रादयत् । Caus. ह्रादयति, ह्रादयते । Aorist अह्रीदयत् । Desi. ह्रीदयिष्यते । Inten. ह्रादयते । Yan luk आह्रादोति or आह्रायति । Noun. ह्रादः 'a lake', महीह्रीदः 'a city of the Vāhikās' (IV. 2, 112, S. 1366 महीह्रीदोति) ।

ह्रादी २७ सुखे च ।

27. ✓Hladi, 'to be glad or delighted, rejoice.' By force of च 'and we draw in the anuvṛtti of avyaktā—śabde and so it means 'to sound' also Thus :- Pre ह्रादते just like ह्रादते । The root is exhibited with a लङ्ङ as its indicatory letter and this differentiates it from हृद । Therefore the rule VII 2 14 5, 3039 applies to the Past Participle along with VI 4 95 S 3073 'Thus चाहृष', आहृषयान् (VIII 2 42, S 3016) Pre ह्रादते । Per ह्रादते । I Fut ह्रादिष्यते । Pass ह्राद्यते । Caus ह्रादयति, ह्रादयते । Des: जिह्रादिष्यति । Inten, जाह्राद्यते । Noun, 'आह्राद' ॥

स्वाद २८ आस्वादने ।

28. ✓Svāda, 'to taste' It has the same meaning as the root 18, स्यट् । Thus स्यादते । As it is taught without a च, in the Dhātupāṭha, so स is never changed to य, as असिस्यदत् । Pre स्यादते । Per सस्यादे । I Fut स्यादिसा । Pass, स्याद्यते । Caus, स्यादयति स्यादयते । Des: सिस्यादिष्यते । Inten सास्याद्यते ।

पर्द २९ कुत्सिते शब्दे ।

29. ✓Parda, to break wind Pre पर्दते । Per, पर्दते । I Fut पर्दिता । II Fut, पर्दिष्यते । Impera पर्दताम् । Imper अपर्दत । Poten पर्दत । Bene, पर्दिषोष्ट । Aorist अपर्दिष्ट । Pass, पर्दते । Caus पर्दयति, पर्दयते । Des: विपर्दिष्यते । Inten पापर्दते । Yau luk पर्दति or पापति । Noun 'पुदाकु' ॥

यती ३० प्रयत्ने ।

30. ✓Yati, to attempt Pre यतते । Per येते । येतिषे । I Fut यतिता । II Fut यतिष्यते । Impera यतताम् । Imper अयातत । Bene यतिषोष्ट । Aorist अयतिष्ट । Concl अयतिष्यत । Pass यत्यते । Caus यातयति यातयते । Aorist अयोष्यत् । Des: वियतिष्यते । Inten यायत्यते । Yau luk यायतीति or यायति । Noun यत्नः । यति । Past, Part Pass, यतित । यायतः ॥

युत् ३१, जुत् ३२ भासने ।

31. ✓Yutn, 32. ✓Jutn, 'to shine,' These two roots are read with an indicatory च । Therefore VII, 4 2 S, 2572 applies and in the Aorist with छङ्, there is no shortening As अयुषोष्यत् । P P युतितम् or योतितम् । (I. 1. 21, S 3057), Pre योतते । Per, युयुते । I Fut, योतिता । Pass युष्यते । Caus, योतयति, योतयते Aorist अयुषोष्यत् । Des: युयुतिष्यते or युयोतिष्यते । Inten योयुष्यते । Yau luk योयुतीति or योयोति । Past, Part Pass, युतित or योतित । Ger युतित्वा or योतित्वा ॥

32. ✓Jutn, to shine Pre जोतते । Per जुजुते । Fut जोतिता । Pass जुष्यते । Caus जोतयति, जोतयते । Aorist, अजुजोष्यत् । Inten जेजुष्यते । Yau luk जेजुतीति or जोजोति ॥

विधृ ३३, वेधृ ३४ याचने ।

33. ✓Vithri, 34. ✓Vethri, 'to beg' According to Kaushika the first root is tri ending with a च । This view is, however, discarded by Kshiyaswami Pre वेधते । Per, विधिषे । I Fut वेधिता । II Fut वेधिष्यते । Imper वेधताम् । Imper, अवेधत । Pot, वेधत । Ben, वेधिषोष्ट । Aor, अवेधिष्ट । Concl अवेधिष्यत । Pass, विध्यते । Caus वेधयति, वेधयते । Aorist अविधेयत् । Des: विविधिष्यते, विधिष्यते । Inten वैविध्यते । Yau luk वैविधीति or वेधेति ॥

34. ✓vethri, to beg The forms विधेते (Per) वेध्यते (Pass, and distinguish it from the first root. Having an indicatory च it never shortens the penultimate

Both these roots take two objects Pre घेयते । Per विधेये । I Fut घेयिता । II Fut घेयिष्यते । Int घेयताम् । Imper अघेयत । Pot, घेयेत । Ben घेयिष्येष्ट । Aor अघेयिष्ट । Cond. अघेयिष्यत । Pass घेयते । Caus घेययति, घेययते । Desi विधेयिष्यते । Intensive, घेयिष्यते । Jan luk घेयेयीति । or घेयेति ॥

अथि ३५ शैथिल्ये ।

35 ✓ Śrathi, 'to be weak,' 'to be loose or relaxed,' This root is exhibited as अथि, with an *indicatory short इ*, in order to show that a nasal should be inserted which nasal is not elided before क्त affixes Pre. अथते । Per अथये । I Fut अथ्यता । II Fut अथ्यिष्यत । Imperative अथ्यताम् । Imper अथ्यत । Pote अथ्येत । Bene, अथ्यिष्येष्ट । Aorist अथयिष्ट । Cond. अथयिष्यत । Pass अथ्यते । Caus अथययति, अथययते । Aorist अथययिष्ट । Desi अथयिष्यते । Intensive अथयययते । Jan luk अथययिष्यति or अथययि । Imperfect अथयन् । Noun अथ्या । प्रथय । हिमथय ॥

अथि ३६ कौटिल्ये ।

36, ✓ Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend' Thus ग्रथते &c. like ग्रथते &c. There is difference in the reduplication Some read these two roots with out the *indicatory इ*, but with an *न*, *ः* *ए*, instead of अथि, अथि they read them as ग्रन्थ and ग्रन्थ । In this view, the nasal would be elided before क्त affixes. The Perfect would be according to the view of Dhātuvṛttikāra But this is mistake, according to Tarangana The author of Kāśīkā also does not approve the reading ग्रन्थ and ग्रन्थ, but अथि and अथि because under I 2, 6 Vārtika अथिअथि, &c. he has given the examples ग्रथितुः in Lit Pīrasmāpāda

The root ग्रन्थ सन्दर्भे is read in the Kṛyāli class also and ग्रन्थ ग्रन्थने in युजादि । Pre ग्रन्थे । Per लग्रन्थे । I Fut ग्रन्थिता ॥

कथ ३७ श्लाघायाम् ।

37 ✓ Kattha, to boast, to swagger, to praise Pre कथ्यते । Per चकत्ये । I Fut कथ्यता । Pass कथ्यते । Desi विकथ्ययते । Inten चाकथ्यते । Jan luk चाकथ्येति । Nouns विकथ्यन । विकथ्यो ॥

Here end the 36 roots beginning with अथ 'to prosper, and which are Atmanepada.

Note.— We repeat the Anit Karikas here, as those printed at page 51 are not rather clear.

कह्, ऋदन्ते, यौति, ह, ह्यु, शोड्, सु, नु तु, रिच्, ङोड्, श्रिभिः ।

हृद्, हृज्भ्या च विनैकावोऽनन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ १ ॥

शक्लृ, पच्, मुच्, रिच्, घच्, विच्, सिच् प्रच्छि, त्यज्, निजिर्, भज्जः ।

भञ्ज्, भुज्, भस्ज्, मस्जि, यज्, युज्, रुज्, रज्ज्, विजिर्, स्वजि, मञ्ज्, सज्जः ॥ २ ॥

अह्, लुह्, छिह्, छिह्, तुदि, नुदः, पद्य, मिह्, विद्यति, विनह्, ।

शह्, सदी, स्विद्यति, स्कन्दि, हदी, क्रुध्, लुधि लुध्यती ॥ ३ ॥

घन्धि, युंधि, रुधी, राधि, व्यंघ्, शुधः, साधि, मिह्, यती, ।

मन्य, हचाप्, त्रिप्, लुपि, तप्, तिप्, स्तृष्यति, दृष्यती ॥ ४ ॥

लिप्, लुप्, षप्, शप्, स्वप्, सृपि, यम्, रम्, लम्, गम्, नम्, यमो, रमिः ।

क्रुशि, दंशि, दिशी, दृश्, मृश्, रिश्, ह्यु, लिश्, शिश्, शृश्, कृपिः ॥ ५ ॥

त्विप्, तुप्, द्विप्, दुप्, पुष्य, पिप्, विप्, शिप्, शूप्, श्लिष्यताम्, घंसिः, ।

घसति, दंह्, दिहि, दुहो, नह्, मिह्, हह्, लिह्, व्यहस्तया ॥ ६ ॥

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिकं शतम् ।

तुदादौ मतभेदेन स्थितौ यौ च चुरादियु ॥ ७ ॥

रुप्, दृपी, तौ धारयितु श्यना निर्देश आदृतः ।

क्रिच । स्विद्यपदौ सिह्लुधौ, मन्यपुष्पश्लिषः, श्यना ॥ ८ ॥

घसिः शपा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिवृत्तये ।

विजिर्, विजिर्, शक्, रति सानुबन्धा अमो तथा ॥ ९ ॥

विन्दतिस्वान्द्रदौगादेरिष्टौ भाष्येऽपि दृश्यते ।

व्याघ्रभूत्यादयस्त्वन नेह पेटुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

रंज्ज, मस्जी, अदि, पदी, तुह्, लुध्, शुपि, पुपी, दिपि ।

भाष्यानुक्ता नवेहोक्ता व्याघ्रभूत्यादिसमते ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्श्रीयान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty eight Parasmaipad roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतिस् ईत् इति स्थिति ॥

38 ✓ *Ata*, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'an interrupted going.' As राममनति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति । Per. आत, आततुः आतुः । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII. 4. 70. S. 2248. I Fut अतित । II Fut. अतिष्यति । Im-अततु । Imp. आततु । There is Vriddhi before the augment आट । Pot. अतेत । Bene, अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईद् । Thus अत् + इद् + सिच् + ईद् + त् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 44 S. 2222.

The augment इद् is added to this सिच् by VII. 2. 35 S. 2184. The personal ending त् gets the augment ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. So the equation stands thus आतिस् + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the स् is elided.

✓ २२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य सस्य ज्ञेयः स्याद्वोटि परे ॥

* सिञ्जलेप एकादेये सिद्धौ वाच्य * । आतीत् । आतिष्टाम् । आतिषुः ।

2266 The स् is dropped after the augment इट, if after this स् the augment ईद् follows.

Thus आतिस् + ई + त्, = आति + ० + ई + त् ॥

Now this स् is elided by VIII. 2. 28 (the present sūtra) of the Tripādi (the last three sections or Padas of the Aṣṭādhyāyī.)

This elision would, therefore, be asiddha for the purposes of ekādeśa (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in विष्णु इट् of sūtra VIII. 3. 19 S. 67; for VIII. 2. 1 S. 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika:—

Vart.—When ekādeśa is to be done, the elision of सिच् is to be considered siddha or valid. As आतीत् । Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII. 2. 28) This elision is considered valid or siddha, and thus we have dirgha anglo substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतीत् ॥

This elision of स् takes place when it is situated between इद् on one side and ईद् on the other. When there is no ईद् following स् there is no elision. As आतिष्टाम् आतिषुः ॥

The above examples आतीत् आतिष्टाम् and आतिषुः may be either इ + आतीत् or अ + आतीत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च, is it चतीत् or चातीत्? According to the next sūtra it might have been चातीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६० । यदप्रज्ञहलन्तस्याचः । ७ । २ । ३ ॥

यदप्रज्ञेर्ष सन्तस्य चाह्व्याचः स्थाने दृष्टिः स्थानिचि वास्मिपठेषु । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vriddhi of the च of यद्, and यञ्, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As चयातीत्, चयाजीत्, This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2 7. So also of stems ending in consonants : as चयासीत्, चमेसीत्, अच्यत्सीत्, चरीत्सीत् ॥

The root चत् is a दृवन्त root and therefore, there would be Vriddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra —

✓ २२६८ । नेटि । ७ । २ । ४ ॥

इडादेरिति पातुलं न स्यात् । मा भयानतीत् । अतिष्ठाम् । अतिषुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the सिच् takes the augment इद् ॥

Therefore we do not get the form चातीत्, but अतीत् ; because the सिच् here takes the augment इद् ॥ Thus without the augment च we have the forms : मा भयान् अतीत्, or मा भयान् अतिष्ठाम्, or मा भयान् अतिषुः । The augment च is elided after मा । The form चातीम्, is therefore really च + अतीम् and not च + चातीम् ॥ Pre. अतति, अतसि, अतामि, अतनि । Per. चात, चातुः, चातुः चातिच, चातिय, चातिम । I Fut. अतिता, अतितामि, अतितामः । II Fut. अतिष्यति । Im. अततु । Imper. चातत, Pot. अतेत्, Bene. चत्यात्, Aorist च + अतीत्, अतिष्ठाम्, अतिषुः (without इद्), Con. चातिष्यत्, Pass. अत्यते । Per. चाते । I Fut. अतिता । II Fut. अतिष्यते । Im. अत्यताम् । Imper. चात्यत । Pot. अत्येत । Bene. अतिषीष्ट, Aor. चातिष्ट, d चातिषीताम्, pl. चातिष्यत । Caus. चातयति । Des. अतितिवति । Past Part. Pass. अतितः । Nouns चातिः 'a kind of bird,' पदातिः 'infantry,' स्थिति 'an asterism,' अतिथिः 'a guest,' अतमः 'air.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । चवेतीत् । चवेतिष्ठाम् । चवेतिषुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', 'to remember' ; 'to think'.

Pre.—चेतति । Per. चिचेत्, चिचितुः, चिचितुः, चिचेतिच ; चिचित, चिचेत्, चिचितिच चिचितिम । I Fut. चेतता । II Fut. चेतिष्यति । Im. चेततु । Imper. चवेतत, Pot. चेतत्, Bene. चित्यात्, Aor. चवेतीत्, चवेतिष्ठाम्, चवेतिषुः । Condi. चवेतिष्यत्, Pass. चित्यते । Caus. चेतयति, Aor. चवेतिष्यत्, Des. चिचितिवति or चिचेतिष्यति ।

Sub Section 3

अथाष्टात्रिंशत्कर्णयान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आतसु ।
आतुः । लुङि, आतिस् ईत् इति स्थिते ॥

38 ✓ Atā, 'to go constantly, to wander' The words सातत्यगमने mean 'an interrupted going.' As राममसति 'He wanders throughout the village'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति । Per आत आतसु, आतु । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII 4 70 S 2248 I Fut अतिसा । II Fut अतिष्यति । Im-अतसु । Imp आतसु । There is Vriddhi before the augment आट । Pot अतेत । Bene, अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच and ईत् । Thus अत् + इट् + सिच + ईत् + त् । The सिच is the affix of the Aorist and is added by III 1 44 S 2222

The augment इट् is added to this सिच by VII 2 35 S, 2184 The personal ending सु gets the augment ईत् by VII 3, 96 S 2225, So the equation stands thus आतिस + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the स is elided

✓ २२२६ । इट् ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इट परस्य सस्य लोप स्याद्वोटि परे ॥

* सिञ्जेण सकादेशे सिञ्जो वाच्य * । अतोत् । आतिष्टाम । आतिषु ।

2266 The स is dropped after the augment इट्, if after this स the augment ईत् follows

Thus आतिस + ई + त्, = आति + ० + ई + त् ॥

Now this स is elided by VIII 2 28 (the present sūtra) of the Tripādī (the last three sections or Padas of the Ashtādhyāyī)

This elision would therefore, be asiddha for the purposes of ekādeśa (VI 1 101 S 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in सिच्य इट् of sūtra VIII 3 19 S 67, for VIII 2 1 S 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika —

Vart — When ekādeśa is to be done, the elision of सिच is to be considered siddha or valid. As अतोत् । Here the सिच is elided by इट् ईटि (VIII 2 28)

This elision is considered valid or siddha, and thus we have dirgha single substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = अतोत् ॥

This elision of स takes place when it is situated between इट् on one side and ईत् on the other. When there is no ईत् following स there is no elision. As आतिष्टाम् आतिषु ॥

The above examples अतोत् आतिष्टाम् and आतिषु may be either इ + अतोत् or अ + अतोत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च; is it चतीत् or चातीत्? According to the next sūtra it might have been चातीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६७ । यद्वयजहलन्तस्याचः । ७ । २ । ३ ॥

यदेयं छेदं सन्तस्य चाह्व्याचः स्थाने दृष्टिः स्यात्सिचि परस्मैपठेषु । इति प्राप्तिः ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vriddhi of the च of यद्, and यज्, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As अयातीत्, अयाजीत्, &c. This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2. 7. So also of stems ending in consonants : as अपासीत्, अभिस्सीत्, अकस्सीत्, अरोस्सीत् ॥

The root च्त् is a ह्रस्वन्त root and therefore, there would be Vriddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra :—

✓ २२६८ । भेदि । ७ । २ । ४ ॥

- इडादेरिति पातुलं न स्यात् । मा भवानतीत् । अतिष्ठाम् । अतिष्ठुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the सिच् takes the augment इद् ॥

Therefore we do not get the form चातीत्, but अतीत् ; because the सिच् here takes the augment इद् ॥ Thus without the augment च we have the forms : मा भवान् अतीत्, or मा भवान् अतिष्ठाम्, or मा भवान् अतिष्ठुः । The augment च is elided after मा । The form चातीत् is therefore really च + अतीत् and not च + चातीत् ॥ Pre. अतिष्ठि, अतिष्ठि, अतिष्ठामि, अतिष्ठन्ति । Per. चात, चातुः, चातुः चातिष्ठ, चातिष्ठ, चातिष्ठामि । I Fut. अतिष्ठता, अतिष्ठारो, अतिष्ठतारः । II Fut. अतिष्ठ्यति । Im. अतु । Imper. चातस्, Pot. अतु, Bene अस्यात् । Aorist च + अतीत्, अतिष्ठाम्, अतिष्ठुः (without इद्). Con. अतिष्ठ्यत् । Pass. अतुते । Per. चाते । I Fut. अतिष्ठता । II Fut. अतिष्ठ्यते । Im. अतुताम् । Imper. चातुत । Pot. अतुते । Bene. अतिष्ठोष्ट, Aor. चातिष्ठ, d चातिष्ठताम्, pl. चातिष्ठत । Caus. चातयति । Des. अतिष्ठति । Past. Part Pass. अतितः । Nouns चातिः 'a kind of bird,' पदातिः 'infantry,' स्वाति 'an asterism,' अतिथिः 'a guest,' अतसः 'air.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । अचेतीत् । अचेतिष्ठाम् । अचेतिष्ठुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', 'to remember' ; 'to think'.

Pre.—चेतति । Per चिचेत्, चिचितुः, चिचितुः ; चिचेतिष्ठ ; चिचित, चिचेत्, चिचितिष्ठ चिचितिष्ठामि । I Fut. चेतता । II Fut. चेत्यति । Im चेतु । Imper अचेतस्, Pot. अचेतु, Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्ठाम्, अचेतिष्ठुः । Condi. अचेतिष्ठ्यत्, Pass चित्यते । Caus. चेतयति, Aor. अचीचितुः । Des. चिचितिष्ठति or चिचेतिष्ठति ।

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्कर्षीयान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतिसु ईत् इति स्थिते ॥

38. ✓ *Ata*, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'un-interrupted going.' As यामसतति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतसि, अतन्ति । Per. आत, आततुः आतुः । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII 4 70 S. 2248 । Fut अतिसा । I Fut. अतिष्यति । Im-अततु । Imp. आततु । There is Vṛddhi before the augment आत् । Pot. अतित । Bene. अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईत् । Thus अत् + ईत् + सिच् + ईत् + न् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 41 S. 2232.

The augment इद् is added to this सिच् by VII 2. 35 S. 2184 The personal ending न् gets the augment ईत् by VII, 3, 96, S. 2225. So the equation stands thus आतिसु + ई + न् ॥

Now applies the following sūtra by which the न् is elided

✓ २२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य स्य मोषः स्यादोऽटि परे ॥

* सिञ्जेण एकादेये सिञ्जे याच्य * । आतीत् । आतिष्टाम् । आतिषुः ।

2266 The न् is dropped after the augment इट, if after this न् the augment ईत् follows.

Thus आतिसु + ई + न् = आति + ० + ई + न् ॥

Now this न् is elided by VIII 2. 28 (the present sūtra) of the Tripādi (the last three sections or Pādas of the Aṣṭādhyāyī.)

This elision would, therefore, be anulūpa for the purposes of ekādeśa (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in विष्णु इष् of sūtra VIII 3. 19 S. 67 ; for VIII. 2 1 S 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika:—

Vart.—When ekādeśa is to be done, the elision of सिच् is to be considered and lha or valid. As आतीत् । Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII 2. 28)

This elision is considered valid or siddha, and thus we have dīgha angle substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईन् = आतीत् ॥

This elision of न् takes place when it is situated between इद् on one side and ईत् on the other. When there is no ईत् following न् there is no elision. As आतिष्टाम्, आतिषुः ॥

The above examples आतीत् आतिष्टाम् and आतिषुः may be either इ + आतीन् or अ + आतीत् । The question is what is the true form of the A. at about the

augment अ; is it अतीत् or आतीत्? According to the next sūtra it might have been आतीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६० । यद्वज्रहस्तन्म्याचः । ० । २ । ३ ॥

यदेवं शेषं सन्तस्य ह्रास्व्याचः स्थाने वृद्धिः स्यात्सिचि परस्मैपठेयुः इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vriddhi of the अ of यद्, and वज्र, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As अयातीत्, अयाजोत् । This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2. 7. So also of stems ending in consonants : as अयाजोत्, अमेत्सीत्, अक्लृप्सीत्, अरोत्सीत् ॥

The root अत् is a दन्त root and therefore, there would be Vriddhi of अ into आ ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra .—

✓ २२६८ । नेटि । ० । २ । ४ ॥

• दृढादौ सिचि षगुलं न स्यात् । मा भयानतीत् । अतिष्टाम् । अतिषुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the सिच् takes the augment इद् ॥

Therefore we do not get the form आतीत्, but अतीत् ; because the सिच् here takes the augment इद् ॥ Thus without the augment अ we have the forms : मा भयान् अतीत्, or मा भयान् अतिष्टाम्, or मा भयान् अतिषुः । The augment अ is elided after मा । The form आतीन्, is therefore really अ + अतीत् and not अ + आतीत् ॥ Pre. अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति । Per. आत, आततुः, आतुः आतिष, आतिष्य, आतिष्यः । I Fut. अतिता, अतितामि, अतितामः । II Fut. अतिष्यति । Im. अततु । Imper. आतत, Pot. अतेत्, Bene. अत्यात् । Aorist अ + अतीत्, अतिष्टाम्, अतिषुः (without इद्). Cop. आतिष्यत् । Pass. अत्यते । Per. आते । I Fut. अतिता । II Fut. अतिष्यते । Im. अत्यताम् । Imper. आतत । Pot. अत्येत । Bene. अतिषीष्ट, Aor. आतिष्ट, d आतिष्यताम्, pl. आतिष्यत । Caus. आतयति । Des. अतिष्यति । Past. Part. Pass. अतितः । Nouns आतिः 'a kind of bird,' पदातिः 'infantry,' स्याति 'an asterism,' अतिषिः, 'a guest,' अतसः 'air.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । अचेतीत् । अचेतिष्टाम् । अचेतिषुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', 'to remember' ; 'to think'.

Pre.—चेतति । Per. चिचेत्, चिचिततुः, चिचिषुः ; चिचेतिष ; चिचित, चिचेत्, चिचितिष्य चिचितिमः । I Fut. चेतता । II Fut. चेतियति । Im चेततु । Imper अचेतत् । Pot. चेतत् । Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्टाम्, अचेतिषुः । Condi. अचेतिष्यत् । Pass चिच्यते । Caus. चेतयति, Aor. अचेचितत् । Des. चिचितिषति or चिचेतिषति ।

Inten. चेषित्यते । Yan luk चेषितोति or चेषेति । Past Part चित्त, चित्तवान् । Ger. चितित्वा ।
 01 चेषित्वा । Nouns चेतनः, चित्, चेत, चेतन्ती, चेतन्य ॥

च्युतिर ४० आसेचने । सेचनमाद्रीकरणम् । आडीपदर्थेऽभिध्यापौ च ॥

*** इर इत्संज्ञा याच्या * । च्योतति । चुच्योत ॥**

40. ✓ Chyutir, to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix आ has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vārtika :—The whole portion इर whenever it occurs at the end of a root is to be treated as इत् । Thus Pie च्योतति । Per. चुच्योत ॥

As this root has an indiatory इर, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where चित् is replaced by अच् and there is consequently no guna. The Sūtra which causes this is the following :—

✓ २२३६ । इरितो या । ३ । १ । ५० ॥

इरितो धातोश्चलेरच्, या स्यात्, परस्मैपदे परे । अच्युतत्,—अच्योतीत् ॥

2269 अच् is optionally the substitute of चित् after that root which has an indicatory इर, when the Pārsmaipada terminations are employed.

NOTE.—Thus from भिदिर् (भिद) 'to divide,' we derive, अभिदत्, or अभेत्, सीत् । But we have अभित् in the Atmaṇepada. So from छिदिर्,—अच्छिदत्, or अच्छीत्सीत् ।

Similarly च्युतिर्, has its Aorist either as अच्योतीत्, or अच्युतत्, with अच्, affix.

40 ✓ Chyutir, to sprinkle, to wet Pie च्योतति Per चुच्योत । चुच्येतिथ ।
 चुच्युतिथ । I Fut च्योतीति । II Fut, च्योतिष्यति । Im अच्योतन् । Pote च्योतन् ।
 Bene च्युत्यात् । Aorist अच्युतत्, or अच्योतीत् । Pass च्युत्यते । Caus च्योतयति । Aor.
 अच्युतत् । Desi चुच्युतिषि or चुच्योतिषि । Inten च्योच्यते । Yan luk चोच्युतीति or
 चोच्योति । Past Part, Pass. च्युतिष्यत् or च्योतिष्यत् । Ger च्योतित्वा or च्युतित्वा ॥

**इच्युतिर ४१ क्षरणे । रच्योतति । चुश्च्योत । अश्च्युतत्-अश्च्योतीत्
 यकाररहितोऽप्येयम् । रच्योतति ॥**

41 ✓ Śchyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow ;' 'to shed, pour out, diffuse, scatter,' Pre रच्योतति । Per चुश्च्योत &c. like चुयत् । Aor. अश्च्युतत्, with अच्, or अश्च्योतीत् ॥

• Some read this root without य, namely as शुचुतिर् । Then the conjugation will be रच्योतति &c As in मधुश्चुत् पतमिष मुपूतम् ॥

NOTE : The whole portion इर is indicatory, and not इ and र separately. They can be made separately इत्, also by उपदेशेऽननुनासिक इत् (1. 3 2 S 3), which will make इ indicatory ; and by दनस्यम् (1. 3 3 S 1) which will make र indicatory. This is done actually by Mādhuśa in his Dhātuvṛtti. But the object on to

that if ह be taken separately as indicatory, then there should be an insertion nasal by इदितो तुम् धातोः (VII. 3. 58. S. 2262).

(42. ह्युतिर् भासने 'to shine').

Similarly should be conjugated the root ह्युत्. This root is not given in Siddhanta.

मन्थ ४३ विलोडने । विलोडनं प्रतिघातः । मन्थति । ममन्थ । यासुद्रः
ताशिपि (२२१६) इति कृत्वात् अनिदिताम्—(४१५) इति नलोपः । मथ्यात् ॥

43. ✓ Mantha, 'to churn, to agitate, shake, stir round or up, to crush, grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre मन्थति । Per. ममन्थ, ममन्थिष्य । Fut. मन्थिष्यति । II Fut. मन्थिष्यति । Im. मन्थसु । Imper. अमन्थत् । Pote. मन्थेत् । Inf. मथ्यात् ॥

In the Benedictive, 'the' न of मन्थ is elided, because the affix यासुद्रः is added by III. 4. 104 S. 2216; and because it is कृत् it causes the elision of न by VI. 4. 24. S. 415. Had the root been read as मथि, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Pre. अमन्थीत् । Con. अमन्थिष्यत् । Passive मथ्यते । Causative मन्थयति । Aor. अममन्थत् । Imperative ममन्थिष्यति । Inten ममन्थते । Yān luk ममन्थीति or ममन्थि । Imperfect ममन्थ । Gerund मथित्वा or मन्थित्वा । Nouns.—मन्थ, मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as अमन्थममन्थ निधिर्मथ्यते ॥

कुथि ४४, पुथि ४५, लुथि ४६, मथि ४७ हिंसासंक्षेपनयोः । इति-
भावलोपो न । कुन्थ्यात् । मन्थ्यात् ॥

44. ✓ Kuthi, 45 ✓ Puthi, 46 ✓ Luthi, 47 ✓ Mathi, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुन्थति । Per. कुन्थत् &c. like मन्थ as given above. In the Benedictive (अमन्थीति) however, there will be no elision of the nasal. As कुन्थ्यात् ; मन्थ्यात् &c.

Similarly कुन्थति कुन्थति and मन्थति । Both roots मथि and मन्थ are read here, according to Saumatā. Kābirāswāmī reads it मन्थ and not मथि everywhere, and gives the example मथ्यते । All these roots mean 'to injure.' As खद्गोपकुन्थ मन्थ मारयति ॥

पिध ४८ गत्याम् । सेधति । सिपेध । सेधिता । असेधीत् । सात्पदादयोः
(२१२३) इति निपेधे प्राप्ते ॥

48. ✓ Śhidha, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an indicatory short उ । The initial ध is changed to स by धात्वादेः वः सः (VI. 1. 64 S. 2264). Pre. सेधति । Per. सिपेध, सिधिष्यति । I Fut. सेधिता । II Fut. सेधिष्यति । Im. सेधतु । Imper. असेधत् । Pot. सेधेत् । Bene. सिध्यात् । Aor. असेधीत् । Cond. असेधिष्यत्.

Passive सिध्यते । Causative Pro. सेधयति, Aor. असी विधत् । Desiderative सिसेधिष्यति or सिंसिधिष्यति । Intensive सेविध्यते । Yan luk सेविधीति or सेवेदि । Gerund सिधित्वा or सेधित्वा । Nouns सिध् : 'a kind of tree,' सिध्मः and सिध्मलः ॥

When an upasarga like नि is added we have नि+सेधति । The question arises 'should स be changed to ष after नि' । The Sūtra VIII, 3 114, S. 2123, requires that there should be no ष substitution, since स is the beginning of a Pada. To this, however, the following sūtra makes an exception. That sūtra (VIII 3 65) and the five sūtras that follow it in the order of Aṣṭādhyāyī are given together here once for all, to show when स should be changed to ष, not only in the case of सेधति but of other verbs also

Thus नि+सेधति=निषेधति (see below).

२२७० । उपसर्गात्सुनोति सुवति स्यति स्तोति स्तोमति स्या सेनय सेध सिध सञ्ज स्वञ्जाम् । ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गात्स्यानादिषु निमित्तादेयं सस्य षः स्यात् ॥

2270. ष is substituted for स, after an alterant इ and उ of an upasarga in the following verbs: सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति VII. 3. 71), स्तु (स्तोति VII. 3. 89) स्तुम् (स्तोमति), स्या, सेनय (Denominative), सिध् (सिधति), सिच्, सञ्ज् and स्वञ्ज् ॥

Thus अभिपुषति । सुवति, अभिपुषति । स्यति, अभिष्यति । स्तोति, अभिष्टोति । स्तोमति, अभिष्टोमते । स्या, अभिष्टास्यति । सेनय, अभिषेणयति । सेध, अभिषेधति, परिषेधति, अभ्यषेधत्, परिषेधत् । सिध, अभिषिधति । सञ्ज, अभिषजति । स्वञ्ज, अभिष्वजते ॥

NOTE:—The root सिध् is exhibited in the sūtra as सेध with ण्ण विकारात् thus debarring सिध् सिध्यति ॥

२२७१ । सद्दिरमतेः । ८ । ३ । ६६ ॥

प्रतिभिषादुपसर्गात्सदेः सस्य षः स्यात् ॥

2371. The स of सद् is changed to ष after an Upasarga having an इ or उ, but not after प्रति ॥

Thus निषोदति, विषोदति, निषसाद, विषसाद । The second स remains unchanged in the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after प्रति' ? Observe प्रतिषोदति ॥

२२७२ । स्तन्भेः । ८ । ३ । ६७ ॥

सोत्रस्य सस्य षः स्यात् । योगविभज्य, उत्तरार्धः । किञ्च । अप्रतेः इति नानुगतं ते । आहु प्रतिष्ट अभिषृजन्त्युः इति ॥

2272. The *स* of स्तम्भ (read in sūtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into *व* after an *upasarga*, having an *व* or *वृ* :

Thus अविष्टम्भाति । अविष्टम्भाति । The word अविष्टे. of the last sūtra is not to be read here. Hence we have forms like — अविष्टम्भाति । अविष्टम्भात् । अविष्टितम्भम् ।

The present sūtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as अविष्टितम्भयोः for two reasons. First that the अनुवृत्ति of स्तम्भ alone should run into the next sūtra. Secondly that it should not be restricted by the word अविष्टेः । As आनुवृत्तिश्च विद्वत्पथम् ।

२२७३ । अथाच्छालम्बनादिद्वययोः । ८ । ३ । ६८ ॥

अथास्तम्भमेतयोर्वयोः । अथं स्यात् ।

2273 The *स* of स्तम्भ is changed into *व* after the preposition अथ in the sense of 'support' and 'contiguity.'

NOTE — The word आश्रयन् means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans.' आदिद्वयं means 'the state of not being विद्वत् or विद्वत् off' i. e., to be 'contiguous'

Thus अविष्टम्भाति 'He remains leaning upon a staff' &c, अविष्टम्भं तिष्ठति । So also in the sense of to be 'near, as अविष्टम्भा सेना 'the army near at hand, अविष्टम्भा शरत् । See V 2 13 अविष्टम्भा गो. निरुद्धा सती समीपे आसते ।

२२७४ । अथ स्वने भोजने । ८ । ३ । ६९ ॥

अथ भ्या स्वने सत्य व स्याद्भोजने ।

2274 The *प्* is substituted for the *स्* of स्वन्, after वि and अथ, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus विष्यन्ति व्यष्यन्ति, विष्यन्ति, अथ व्यष्यन्ति, अथ व्यष्यन्ति, अथ व्यष्यन्ति । That is, he makes sound while eating, he eats with a smack

२२७५ । परिनिविभ्यः सेव सित सय सिधु सह सुट् स्तु स्वञ्जाम् । ८ । ३ । ७० ॥
परिनिविभ्यः परेदामेव सत्य व स्यात् । निवेधति ।

2275. *व* is substituted for the *स्* of सेव्, सित्, सय्, सिध्, सह्, the augment सुट्, स्तु and स्वञ्ज्, after the prepositions परि, नि, and वि ।

Thus निवेधति । The root सेव् 'to serve' belongs to the Bhvādi class. The word सित् is the Past Participle of विज्. चञ्चुने, and सय् is the noun derived from the same root with the affix चञ्, सिध् is a Divādi root.

NOTE —The root **सित्** of this rule is an important land mark. All roots enumerated in the sūtras VIII 3 63 to VIII 3 70 change their **स** to **श्** even when the augment **अट्** intervenes, but not so the root **सित्** and those that follow it. This is taught in the next sūtra.

२२७६ । प्राक्सितादङ्ख्यवायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

सेवसित—' (२२७५) इत्यत्र सितशब्दात्प्राग्ये मुनोत्यादयस्तेषामङ्ख्यवायेऽपि षत्वं स्यात् न्ययेधत्, न्ययेधत् । न्ययेधिष्यत् ॥

2276 (The substitution of **श्** for **स**, as taught heretofore will take place) for all roots upto **सित्** exclusive in VI.I 3 70 even when the augment **अट्** intervenes (between the **स** and the alterant letter)

This sūtra governs all the fifteen roots given in the preceding sūtras from VIII 3 65. Thus with the augment **अट्** we have **न्ययेधत्** in the Imperfect, **न्ययेधोत्** in the Aorist and **न्ययेधिष्यत्** in the Conditional.

२२७७ । स्यादिङ्ख्यासेन चाभ्यसस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्सितात्स्यादिङ्ख्यासेन व्ययायेऽपि षत्वं स्यात् । ययामेव चाभ्यासस्य न तु मुनोत्यादीनाम् । निषिद्धेध । निषिद्धिष्यत् ।

2277 In **स्या** &c upto **सित्** exclusive (VIII 3 65 to VIII 3 70), this **श्** substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the **स** of the reduplicate is also changed to **श्** ॥

Thus **निषिद्धेध**, **निषिद्धिष्यत्** in the Perfect.

२२७८ । सेधतेर्गत्तौ । ८ । ३ । ११३ ॥

गत्वर्पत्य सेधते षत्वं न स्यात् । गङ्गा विसेधति ॥

2278 The **स्** of the verb **सेध** is not changed to **श्** when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII 3 65 S 2270. Thus **गङ्गा विसेधति**.

विधू ४६ शास्त्रे माङ्गल्ये च । शास्त्र शासनम् ॥

49 ✓ **Shidhū** 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' **शास्त्र** means command, rule. This root has an indicative long **ऊ**, the force of which is given in the next sūtra. It is conjugated like the preceding root **विध** गत्याम् No 48 except in so far as the effect of the indicative **ऊ** makes the change

सृ—स्रेषति । तिद—तिवेध । In the 2nd Person Dual we have तिवेधिय with the augment सृ added to च । But this augment is optional, owing to the root having an indicator क as given below.

✓ २२७६ । स्वरतिसूत्रिभूयतिधूत्रु द्विती ८१ । ३ । २ । १४४ ॥

स्वरस्यादेकदितश्च परस्य यत्तादेराधं भातुकस्येष्टा स्य त ॥

2279. A Valādi Ārdhadhātuka affix optionally takes 'it' after *svri*, after the two roots 'sūti' and *sūyati*, after 'dhān' and after a root which has an indicator long 'ū.'

Thus तिवेध् + च । Now applies the next sūtra.

✓ २२८० । भवस्तयोर्धोऽधः । ८ । २ । १४० ॥

भवः परस्य यत्तादेराधं स्याच्च तु दधाति । अयत्तम् । तिवेत्—तिवेधियः । सेत्ता—सेधिता सेत्स्यति—सेधियति । असेत्सीत् ॥

2280. 'Dha' is substituted for 'ta' or 'tha' coming after 'jha' 'bha' 'gha' 'dha' or 'dha' (jhash), but not after the root *dhā* (dadhi)

NOTE —Thus from भव् we have सत्ता सत्तुम्, सत्तायम्, सत्ताय, सत्तायत् ॥

Thus तिवेध् + च = तिवेत् + च = तिवेत् । The other form is तिवेधियः, तिदिधिय or तिदिथ्य । लुट्—सेधिता or सेत्ता । लुट्—सेधियति or सेत्स्यति । सेद—सेधतु । लुट्—सेत्सीत् । In the 3rd Person Dual we have असेध् + च् + ताम् । Now applies the next sūtra, which causes the elision of च् ॥

✓ २२८१ । भलो भनि । ८ । २ । २६ ॥

भव परस्य सत्य से च स्याज्जकल असेताम् । असेत्सु । असेत्सीः । असेत्तम् । असेत् । असेत्सम् । असेत्स्य । असेत्स्यः । पठ्—कथत् । असेधियतामिचार्थः ॥

'याट् ४६ भटये' । अकार इत् । यादति । चलाट् ॥

'खट् ५० खेट् द्वि सायां च' । चाट् चये । खेट्—कर्मकः । यदति ॥

2281. The 's' is elided when it is preceded by a *jhl* consonant (any consonant except semi-vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a *jhl* consonant.

Thus असेध् + च् + ताम् = असेत्ताम् ॥

Therefore the full conjugation in Aor st is :—

	Singular	Dual	Plural.
Third Person	असेत्सीत्	असेत्ताम्	असेत्सु
Second Person	असेत्सीः	असेत्तम्	असेत्
First Person	असेत्सम्	असेत्स्य	असेत्स्य

Second Form

Third Person	असेधेत्	असेधितम्	असेधितुः
Second Person	असेधीः	असेधितम्	असेधित
First Person	असेधितम्	असेधित्य	असेधित्य

The Desiderative is तिषित्स्यति ॥

50 'खाक्' to eat.' The च is indicator

सद—खादति । निद—चखाद, चखादिच । लुद—खादित । लृद—खादिष्यति । नोट
—खादतु । लह—अखादतु । निह, । खादेतु । आशीर्निह, —खाद्यात् । लुह,—अखाद्येतु ।
• लृह,—अखादिष्यतु ॥ •

The force of the indicatory अ is that we have no shortening of the penultimate in अवखादतु ॥

Desiderative : चिखादिष्यति । Intensive : चाखाद्याते । Yan luk चाखादीति or
चाखाति । Causative : खादयति । Past Participle खादित । Noun खादक ॥

51. खद 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill' By the force of the
word च 'and,' it means 'to eat' also It is Intransitive when meaning 'to be
firm.'

सद—खादति । निद,—चखाद । Here we have caused the Vriddhi of the अ of
खद by the following sūtra

✓ २२८२ । अत उपधायाः । ७ । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो दृढिः स्यात् किति णिति च प्रत्यये परे । चखाद ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vriddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicatory 'n' or 'ṇ' follows

Therefore चखद + णत् = चखाद ॥

In the First Person singular, however, this Vriddhi is optional by the next sūtra,

२२८३ । णलुत्तमो वा । ७ । १ । ८५ ॥

उत्तमो णत्वा णित्त्वात् । चखाद-चखद ॥

2283 The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as णित् ॥

The Vriddhi is optional, as चखाद or चखद ॥

The other Tenses are conjugated like खाद । In the Aorist (लृह) there are two forms caused by the following:—

✓ २२८४ । अतो हलादेर्लघोः । ७ । २ । ७ ॥

हलादेर्लघोरकारस्येडादौ परस्मैपदे परे सिचि दृष्टिर्वा स्यात् । अखादीन-अखदीत् ॥

'खद ५१ स्वीये । एवर्गीयादि । अदति । अयाद । अदतु । अदिष । अयाद-अखद । अखादीत्
-अखदीत् ॥

' गद ५२ । व्यक्तायो दाचि । गदति ॥

2284 Before an 'it' beginning a Aorist of the Parasmai-pada, the short 'a' of the root gets optionally Vriddhi when the stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodially short by being followed by a simple consonant

Thus अखदीत् or अखादीत् ॥

Causative : खादयति । Intensive : चाखीकृतम् । Nouns : खादिर*, पृथक्खाद ॥

52 यत् (यन्) 'to be steady, firm' The य is the labial, and not य or यद् यदति : निद् यप्राद येदुः, येदय यप्राद or यपद : सुट्—यप्रादीन् or यपदेन् ॥ Its conjugation is like यत् : It is the Perfect we have येदुः as the root in reduplication retains य without any change. So there is यप्रा as well as the reduplication elision

Nouns:—यदरं, यदरी ॥

Maitreya treats this root as यन् । Its forms येदुः by eliding न् and the य् and elision of reduplication. This is incorrect, according to Mithara : the root यन् being संयोगान्ता (ending in a conjunct consonant) like मय् &c., the forms of the perfect are not क्तिन् । There is another root विद् यपदे given further on.

53. गद् 'to speak,'

गट्, गदति । निट्, अगादः । सुट्, गदित्वा &c like यत् । But in प्र+नि+गदति, we have the following.

॥ २२८५ ॥ नेद्वनदपतपदधुमास्पतिहन्ति याति धाति द्राति प्याति यपति यदति या-
स्पति चिनेति देधि य् च । ८ । १ । १० ॥

उपसर्गस्याभिमतत्वात् यस्य सेधः स्याद्गटादिभ्युः प्रणिगदति । अगादः ॥

'रद ५३ यिनेत्यने' : यिनेत्यने' भेदनाम् । ररादः । रेदुः ॥

'यत् ५४ यप्यत्' शब्दः ॥

2285 The 'n' is the substitute of 'p' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga, when these verbs follow, namely, 1 gad 'to speak,' 2 nad 'to be happy,' 3 pat 'to fall,' 4 pad 'to go,' 5 the six ghu verbs, 6 mā 'to measure,' 7 sho 'to destroy,' 8 han 'to kill,' 9 jā 'to go,' 10 vā 'to blow,' 11. drā 'to flee,' 12 pśā 'to eat,' 13 vāp 'to weave,' 14. vah 'to bear,' 15 śam 'to be tranquil,' 16. chi 'to collect' and 17. dihi 'to anoint'

Thus 1. गद् प्रणिगदति 2. नद् प्रदिनदति 3 पत्, प्रपिपतति 4 पद् प्रपिपदति, 5 गु The six roots called ghu ॥ प्रधिगदति प्रधिदधाति, प्रधिदधति प्रधिपति, प्रणिदपते, प्रधिभवति ॥

6. माट्, प्रणिमिमीते मेह प्रमिमयते

Notes:—By the word म् in the sūtra, both verbs माह् and मेह् are to be taken and not the roots मी or मि or मा माने, for they also take the form म् by VI. 1. 50

7 स्पति प्रधिपति : 8 हन्ति प्रधिहन्ति : 9 याति प्रधिपति : 10. याति प्रधिपति : 11. दाति प्रधिपति : 12 प्याति प्रधिप्याति ॥

The last five roots belong to the Adāli class.

13. यपति प्रधिपति : 14 यदति प्रधिपति : 15. याम्यति प्रधिपति (VII. 3. 74) 16. चिनेति प्रधिचिनेति. 17. देधि प्रधिदेधि ॥

Notes —The above change takes place even when the augment यद् inter-
venes. As यदयमदत्, परिपयगदत् ॥

The roots *स्यति* &c. are exhibited in their conjugated form in the sūtra, in order to indicate that the rule does not apply to *सृच्* form of these roots. VII 1. 6) Therefore not here :—*प्रनिजागदीति, प्रनिजानदीति, प्रनिज'चनीति* &c.

Thus *सृच्-गदति* । *सिद्-अगाद* &c. Noun :—*गद्यम्, निगद्यः, निगाद्यः* ॥

51. *रद* 'To split, rent, scratch, gnaw, dig' *Vlekhaṇa* means 'division'. *रद-रदति* । *सिद्-रराट, रेटु, रेटिय* &c., like the preceding. Noun :—*रदनः* ॥

53. *याट* 'To utter articulate sound,'

The root is exhibited with an initial *य* । This nasal is changed to *न* by the following.

२२८६ । *यो नः* । ६ । १ । ६५ ॥

धातोरादेर्णस्य नः स्यात् ॥

योऽपदेशास्त्वनर्द-नाटि नाच्, नाध-नन्टि, नङ्ग नृ नृतः ।

नाटोर्दोर्घास्य ष्युटासाऽट्ठादिर्घोऽपदेश इय । तत्रर्घचतुर्धात्तन, पत्तेन नन्टोऽपि केषियणेऽपदेशो नामाद्युः ॥

2286. There is the substitution of 'n' for the initial 'p' of the root in the Dhātupāṭha.

All roots beginning with a *य* should be understood to have been so taught with the exception of the following eight roots—*नर्द, नाटि नाध नाच् नन्टि, नङ्ग नृ* and *नृत* ॥

NOTE :—The roots *नर्द* गृह्ये (I 57) and *नट* अथमन्तरे (X 12) belong to the *Bhāṭi* and *Ghūrādi* class respectively.

The root *नट* नृत्ते (I 818) belonging to the *ghātādi* (VI 4 92, S 2568) is not to be taken, as this root is exhibited with a long *या* as *नाटि* in the above verse, while the *ghātādi* *नाट* being *फित* is incapable of assuming the lengthened form *nāṭi* in the Causative by VI 4 92 S. 2568. Therefore that *नाट* should be taken which can assume the form *nāṭi*.

NOTE :—The roots *नाच्* and *नाध* 'to beg' &c. have already been mentioned before *दु नदि सम्पद्यी, नङ्ग नायन नृ नये नृनी माययिते ये* are the other roots.

According to some the root *नाध* is to be read as *याध*, and so 'also the roots *नृ* and *नन्टि* as *यृ* and *यान्ति* । Only five roots are thus left, which begin with *न* in the Dhātupāṭha namely—*नर्द, नङ्ग नाट, नाय* and *नृत* ॥

Conjugation of *नट* 'to sound, resound, thunder,'

सट्, -नदति ॥ *सिद्-ननाद । नेदतुः । नेदुः । नेदिय । नेदयुः । नेद । अननाद* or *ननद नेदिय, नेदम* ॥

सृच्-नदति । सृच्-नदियति । सिद्-नाटियति, नाटियति । सिद्-नदतु । सट्, -ननदतु । विधिनिर्द-नेदतु । या सिद्-ननातु । सुच्-अनादीतु or अनदीतु ॥

When preceded by an upasarga, the *न* is changed to *य* by the following.

२२८८ । *उपनगादिसमासेऽपि योऽपदेशस्य* । ८ । ४ । १४ ॥

उपसर्गस्यापिनितात्परस्य योऽपदेशस्य धातोर्नस्य च स्वात्ममासेऽपिमासेऽपि । प्रकदति प्रियनदति ।

'कट्' ५५ गते । याचने च' । 'अन चादे' (२२४८) ॥

2287 Of a root which has 'n' in its original enunciation, when it comes after an alterant letter standing in an upasarga, even though the word be not a samāsa, the 'n' is changed into 'ṇ'.

Thus प्र + नदति = प्रणदति । So also प्रणिनदति । Here नि is changed to णि by VIII 4 17 S 2285 प्रणनदति । लट् - प्रणदति । लिट् - प्रणनाट । प्रणेतु । प्रणेत्य &c like नद ॥

Nouns नदी 'river', पञ्जनद 'The Punjab' निनद, निनाट ॥

Note — Why do we say 'even when it is not a compound' ? Because by the context the anuvṛtti of the word [ūrvajāda which is current throughout this subdivision, will have been understood in this sūtra also and the rule would have applied to samāses only, for there only we have pūrvajāda. By using the word असमाहित it is shown that the adhikāra of pūrvapada ceases, and the rule applies to non compounds also where there is no पूर्व पद ॥

Why do we say 'having य in Upadesa' ? Observe प्रनदति, प्रनदतिम्, प्रनदक ॥ For the root नद is repeated in Dhātupāṭha with न ॥

56 अर्द 'to go, to beg, request, ask' When it has the meaning 'to beg' &c. it takes two objects

लट् - अर्दति । अर्दत । अर्दति ॥

In लिट् a nasal is inserted by the following sūtra into which is to be read the sūtra अत आदि S 2248 ('a long vowel is substituted in the Perfect for the initial अ of a reduplicate')

✓ २२८८ । तस्मादुद्धृष्टल । ३ । ४ । ३१ ॥

द्विहो धातोर्दोर्ध्वसादकारात्परस्य नुट म्यात् । आनद । आर्दति ॥

'नर्द ५० नर्द' ५८ गच्छे । योपदेशस्याभावाच्च य । प्रनर्दति । गर्दति । जगर्द ।

2288 After such a lengthened 'ā' of the reduplicate, there is added the augment 'nut' (n) to the short 'a' of the root which ends in a double consonant

Note — Why do we say 'containing two consonants' ? आट, आटतु, आट् ॥

With regard to नुट augment, अ is considered like र as आनधुत् । आनधु । The proceeds on a vārtika to be found under the Pratyahāra sūtra ऐ औच् । The vārtika is नुटिधि - लादेश - विनामासु चकारे प्रतिविधातव्य । The examples of लादेश are क्लृप्त, क्लृप्तवान्, (See VIII 2 18) and of विनामा are वर्त्तु, गाम and भर्त्तु, गाम ॥

Therefore अर्द + यत् = आ + नुट् + अर्द + यत् = आनर्द । आनर्दतु । आनर्दु । आनर्दित्य । आनर्दयु । आनर्द अर्द । आनर्दित्य । आनर्दित्य । लुट् - अर्दति । लुट् - अर्दित्यति । लोट् - अर्दतु । लृट् - अर्दत । लिट् - अर्दतु । आशीर्लिङ् - अर्दयति । लृङ् - अर्दति, but when the augment is elided the form is अर्दति as in मा भवानर्दतु । The Vrddhi is prohibited by नेट (VII 3 4 S 2268)

Desiderative, अर्दित्यति । Past Participle समर्थं, न्यर्थं, व्यर्थं, अभ्यर्थं (VII 2 24 and 25 S 3064 and 3065)

57 नट् । 58 गर्द to bellow, roar, sound.

This is one of the eight roots not exhibited with an initial न. The result is that after an alterant upasarga the न remains unchanged. As घनर्दति । So also गर्दति । सिद्-जगद । Nouns:—घट्टेनर्दो (see the Pātre-samitādaya group) गर्दभः 'an ass.'

'तर्द' ५६ हिंसापाप' । तर्दति ॥

59. तर्द 'to hurt, injure' It is a Transitive verb.

सद्-तर्दति &c like नर्द and Noun : दण्डोपनर्द गाः कानयति ॥

'कर्द' ६० कुत्सिते शब्दे । कुत्सिते कीदृ । कर्दति ॥

60. कर्द 'to rumble as the bowels.'

सद्-कर्दति &c like नर्द । Noun — कर्दमः ॥

'खर्द' ६१ दन्तशृङ्गे । द'शङ्गि'सादिभ्याम् दन्तशृङ्गक्रियायामित्यर्थः । खर्दति । खर्दते ।

61. खर्द 'to bite, sting.' The word is दन्तशृङ्ग as well as दन्तशृङ्ग meaning the action of biting with the teeth.

सद्-खर्दति । लिद्-चखर्द ॥

'अति ६२ अटि ६३ बन्धने' । अन्तति । आनन्त । अन्तति । आनन्त ॥

62 अति । 63 अटि 'to bind.' 'The Dravidas read the root as अत्त, the Āryas read it as अट' according to Dhanapāla. According to Maitreya, Śrāmi Kāśhyapa, Samantakāra &c both roots are correct.

सट्-अन्तति । लिट्-आनन्त, आनन्ततुः, आनन्तिच । आनन्तिच ॥

सुट्-अन्तिता, &c. । Desiderative: अन्तिषिषति । Causative अन्तयति । A or आन्तिषत् ।

Nouns:—अन्तः 'end, boundary.' अन्तिमम् अन्तिकः । So also from अन्द् we have सद्-अन्तति । लिद्-आनन्त । Nouns अन्दः, अन्दुक. ॥

'इदि ६४ परमेष्ठये' । इन्दति । इन्दांश्चकार ॥

64. इदि 'to be powerful.'

सद्-इन्दति । लिद्-इन्दांश्चकार । सुद्-इन्दिता ॥

Nouns — इन्द्रः 'Indra' इन्दिरा । इन्दुः 'moon.' 'Indra' (?) Hinda

'विदि' ६५ अययधे । पयसं सृतीयादिः । विन्दति । अययसं करोत्यर्थः । विदि इति पाठान्तरम् ॥

65. विदि 'to split, to divide, to form apart' The root begins with the labial व and not व ॥ The word अययस here means the action of making parts.

सद्-विन्दति । लिद्-विचिन्द । सुद्-विन्दिता । सुद्-विन्दिष्यति । सोद्-विन्दतु । वाह्-विचिन्दतु । तिह्-विचिन्दतु । आर्थो-विचिन्दतु ॥

Noun: विन्दुः । In the Samantakāra the root is exhibited as मिदि । सद्-मिन्दति ।

'गदि ६५ घटनेकदेशे' । गययति । 'अन्तत्यादयः पञ्चैते न तिह्-विचय' इति काशयपः । अन्ये तु तिह्मपीच्छन्ति ॥

65 (a) गदि 'the action relating to cheek.' As गययति ॥

Noun गयसः 'cheek.'

According to Kāśhyapa, the five roots अति, अटि, इदि, विदि and गदि are not capable of being conjugated, they are roots from which nouns only are derived, and not finite verbs. Others however, hold that these roots are conjugated with the Personal endings

‘प्रिदि हह कुत्सायाम्’ । निन्दति । प्रणिन्दति ॥

66 प्रिदि ‘to blame, censure, find fault with reville, reproach, condemn’ .

नद-निन्दति । निद-निन्दिष, निनिन्दिष, निनिन्दिष । मुद-निन्दिता &c.

With an alterant upasarga, we have प्रणिन्दति । The root is also exhibited as निदि, and we have two forms प्रणिन्दनम् or प्रनन्दनम् in the Vritti.

Noun - निन्दकः ।

‘दुनदि ह० समदो ॥

67. दुनदि ‘to be glad, be pleased, delighted, satisfied rejoice at.

The दु is indicative because it is so taught in the next sūtra.

२२८६ । आदिर्जिह्वः । १ । ३ । ५ ॥

उपदेशे भातेराद्या एते इतः स्युः । नन्दति । इदित्याचक्षेपो न । नन्द्यात् ॥

2289. The initial *ñi*, *tu* or *du* of a root as taught in the Dhātu-pāṭha is ‘it.’

The real root, therefore, is नन्द ॥

नद-नन्दति । निद-ननन्द । मुद-नन्दिता । As it has an indicative *व*, the nasal is not elided in the Benedictive, as नन्द्यात् । Nouns — नन्दनः, ननान्दा, ननान्दो (न नन्दति) । Desiderative - निनिन्दिषति । Intensive नानन्द्याते । Yāś luk नानन्दोति or नानन्ति । Causative नन्दयति, Aor अननन्दत् ।

‘चदि ह० आह्लादे । चचन्द ॥

68 चदि ‘to be glad or rejoiced, to shine’

चट-चन्दति । निद-चचन्द । मुद-चन्दिता &c

Nouns : चन्दनः । चन्दः । चन्द्रकम् । चन्दिरः ॥

‘चदि ह० चेष्टायाम्’ । तचन्द ॥

69. चदि ‘to act, perform some functions, to try, strive, to be busy or active.’ Another reading is तुदि ॥

नद-चन्दति । निद-तचन्द । मुद-चन्दिता &c

‘कदि ०० कदि ०१ कदि ०२ आह्वाने रोदने च’ ॥ चक्रन्द । चक्रन्द चक्रन्द ॥

70 कदि । 71. कदि । 72 कदि ‘to cry weep, shed tears, to call out to, to exclaim’

नद-कन्दति, क्रन्दति and क्रन्दति ॥ निद-चक्रन्द, चक्रन्द, चक्रन्द ॥

Nouns — क्रन्दनः, क्रन्दः, कन्दस, कन्दलो &c

‘क्रदि ०३ परिदयने । विक्रिन्द ॥

73 क्रदि ‘to lament.’ As क्रिन्दति, निद-चिक्रिन्द &c

‘शुन्ध ०४ शुद्धो । शुशुन्ध । नोष । शुध्यात् ॥

अथ कर्माणिनाम् अनुष्ठानेते द्विचत्वारिंशत् ॥

74. शुन्ध ‘to be purified or cleansed, to cleanse, purify’

नट-शुन्धत । निद-शुशुन्ध । मुद-शुन्धिता । चट-शुन्धयति । नद-शुन्धतु । नद-शुन्धतु । निद-शुन्धतु ॥

In the Benedictive, however, the nasal is elided, as it is the original *n* of the root, and not the इदित नुम् । The affixes of the Benedictive being क्ति, the sūtra अनिविता हल उपपदाः क्ति (VI 4. 24 S. 415) applies. Therefore, we have शुध्यात् । Intensive शोशुध्यते । Past Part. शुधित शुधितवान् । Gerund शुधित्वा ॥

• Here end the 38 roots whose final is a dental.

SUB SECTION 4

c NOTE :—The author of the Dhātupāṭha commenced his book with the root स्य ending in a dental, because that root had an auspicious meaning. So to be consistent he gave the Atmanepada and the Parasmaipada roots ending in a dental. But now he arranges the roots alphabetically : beginning with the roots whose final is a guttural (कशर्मे)

Forty-two roots ending in a guttural which are Atmanepada:

‘शोक ७५ सेचने’ । त सध्यादि’ । ‘दन्त्यादि’ इत्येके । शोकते । शिशोके ॥

75 शोक (सीक) ‘To wet, sprinkle’ The root begins with the palatal श, but according to Dhanarāṇa and Kāśyapa it has a dental स । They read it in the list of roots that do not change स to ष, (सपि सजि स्तु स्या सोक &c) । लट्—शोकते । लिट्—शिशोके । लुट्—शोकिता । सट्—शोकिष्यते । सेाद्—शोक्ताम् । सङ्—अशोक्त । लिट्—शोक्त । आशी-शोकिषोऽट् । लुङ्—अशोकिट् । लृङ्—अशोकिष्यत् ॥

Passive शोकिते । Desiderative शिशोकिष्यते । Intensive शोक्ते । Yadi luk शोशोकिति or शोशोक्ति । Aor अशोशोकीत् । अशोशिक

Causative शोशयति, Aor अशिशोशत् । Noun शोका

‘लोक ७६ दर्शने’ । लोकते । लुलोके ॥

76 लोक ‘to see, view, perceive’

लट्—लोकते । लिट्—लुलोके &c When meaning ‘to speak’ it is Churādi

‘लोक ७७ संचाते । संचाते दन्त्य । स चेह दध्यमानस्य व्यापारे यन्चिनुया । आद्योऽकर्मको द्वितीये सकर्मक । लोकाते ॥

77 जनक ‘to heap together, collect’ संचात means collection or book. According to Swāmi and others the root means the act of being composed into a book. According to Kāśyapa and others, it means the act of the composer. It therefore means ‘to praise, or compose in verse, versify’ In the first case it is Intransitive, in the second case Transitive

लट्—जनकते । &c

‘द्रेक ७८ ध्रेक ७९ शब्दोत्साहयो’ । उत्साहो शब्दोत्साह्य स । दिष्टेके । दिष्टेके ॥

78 द्रेक । 79 ध्रेक ‘to sound, to grow, increase to show joy, be exultant’ उत्साह means according to Chandra ‘to increase’ and according to Swāmi ‘to be arrogant or bold’ Another reading is शब्दोत्साह ‘to encourage one by words,’ This is the view of Kāśyapa who says द्रेकते means शब्दोत्साहं करोति ॥

Thus लट्—द्रेकते । लिट्—दिष्टेके । लुट्—द्रेकिता &c

So also with ध्रेक । Its लिट् is दिष्टेके ॥

Noun द्रेकण ॥

‘रेक ८० शङ्कायाम्’ । रेकते ॥

80 रेक ‘to doubt, to suspect’ When preceded by अ it has the meaning of ‘to doubt’ as in the sentence “आरेकं समयं प्रापु”

लट्—रेकते । लिट्—रिरेके । लुट्—रेकिता

‘सेक ८१ सज्ज ८२ सजि ८३ सजि ८४ सजि ८५ गतो’ । अयो दन्त्यादय । ह्यो नासव्यादी अशोपदेशस्याप्य । सिद्धेके ॥

81 सेक । 82 सेक । 83 सजि । 84 सजि । 85 सजि ‘to go, move’ The first three begin with a dental स, the last two with a palatal श । The former being taught

with स and not च, there is no change of this स into च after alternant Prepositions &c

सट्-सकते । लिट्-सिसेके । लुट्-सकिता, &c

„ सकते । „ सिसेके । „ सकिता

„ सङ्कते । „ सङ्कके । „ सङ्किता

„ शङ्कते । „ शङ्कके । „ शङ्किता

„ शलङ्कते । „ शलङ्कके । „ शलङ्किता ॥

61 85 (continued). Maitreya reads a third root श्रेक also Some read in this connection the root शीक also but it is anārahnam, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with च in the Dhatupātha

शकि ८६ शङ्कायाम् । शङ्कते । शङ्कके ॥

86 शकि 'to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear suspect, mistrust'

सट्-शङ्कते । लिट्-शङ्कके । लुट्-शङ्किता । Desiderative शिशङ्कियते । Intensive शिशङ्कयते । You luk शिशङ्कीति or शिशङ्कति । Imperfect, अशङ्कन् ॥

Nouns : शङ्कः । शङ्ककुला ॥ Cf शङ्क of Svādī (15) and of Divādī (78)

अकि ८७ लक्षणे । अङ्कते । आनङ्कते ॥

87. अकि 'to mark, stamp.'

सट्-अङ्कते । लिट्-आनङ्कके । लुट्-अङ्किता । Desiderative अङ्कियति ॥

Nouns — आङ्कनम् । अङ्कर ।

Cf अकि 'to move in a curve' further on (829) and अङ्क of Churadī (382)

चकि ८८ कौटिल्ये । चङ्कते ॥

88 चकि 'to go or move crookedly'

सट्-चङ्कते । लिट्-चङ्कके । लुट्-चङ्किता ॥

Nouns : चङ्कनम् । चङ्कि ॥

मकि ८९ मण्डने । मङ्कते ॥

89 मकि 'To decorate, to adorn'

सट्-मङ्कते । प्रमङ्कनम् । No change of न to य ॥

Noun मङ्कि- ॥

कक ९० लौह्ये । लौह्य गव्यश्चापल्य च । ककते । चकके ॥

90. कक- 'to be unsteady, to be proud' लौह्य- pride and unsteadiness

सट्-ककते । लिट्-चकके । लुट्-ककिता ॥

Noun-काक- ॥

छुक ९१, वृक ९२ आदाने । क्रोवते । चुकुके । चर्षते । चर्षके ॥

91 छुक । 92 वृक 'to take accept seize'

सट्-क्रोवते । लिट्-चुचुके । लुट्-क्रोकिता ॥

„ चर्षते । „ चर्षके । „ चर्षिता ॥

P. P क्रुकिताम् or क्रोकिताम् । Noun-प्रक्रोकिनम् or प्रक्रोकिनम्, क्रोक- । क्रोकिन । Desiderative चुक्रुकियते or चुक्रोकियते । Gerund कु (क्रो) कित्वा । The Desiderative of वृक is वियर्षियते । Intensive चरोवयते । You luk चर्वति or चरिषति or चरोषति or चर्वीति or चरिषीति or चरोषीति । Imp अवर्षीति अवर्षति । Aor अवर्षीति अवर्षति । Aor अवर्षीति or अवर्षीति । Nouns वृक. 'wolf' चर्वय । चर्वकः 'a young animal'

+ ऋदुपभ्यो लिट् कित् गुणात्पूर्वप्रतिषेधेन + ॥

Vart The affixes of the Perfect are कित् after roots that have a penultimate ऋ, and, even the subsequent rule of Guna is superseded in the case of these. By I 2 5, S 2242 the affixes of लिट् are कित् after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus भिद=दिभिदतुः। दिभिदुः। Here the कित् is nitya, and guna is anitya. But in वषके both the कित् and the guna are anitya; therefore guna being taught subsequent to कित् would take effect. This is prevented by the present vārtika by purva vipratishedha.

चक ६३ तृती प्रतिघाते च । चकते । चेके ॥

93 चक 'to be satiated,' 'to repel' Note.—Dhanapāla and Maitreya and others give these two meanings. But Kāshiraswāmi and Śikāṭayana give the first meaning only.

सट्, -चकते । लिट्, -चेके । सुट्, -चकिता ॥ Noun चकोरः ॥

ककि ६४, चकि ६५, श्वकि ९६, चकि ९७, षौक ६८, प्रौक ९९, ष्वक् १००, वक् १०१, मक् १०२, टिक् १०३, टोक् १०४, तिक् १०५, तीक् १०६, रघि १०७, लघि १०८, गत्यर्थाः । कङ्कते । हुङ्कते । तुङ्कते । * सुभ्यात्पठिष्वप्चक्षीनां सत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः * । च्छक्कते । पष्षक्के ॥

‘लघि भोजननिवृत्तावपि । अत्र ‘तृतीया दन्त्यादिः’ इत्येके ॥

94. कक् । 95. चक् । 96. श्वक् । 97. चक् । 98. षौक् । 99. प्रौक् । 100. ष्वक् । 101. वक् । 102. मक् । 103. टिक् । 104. टोक् । 105. तिक् । 106. तीक् । 107. रघ् । 108. लघ् ‘To move’ ‘to go’

94 सट्, -कङ्कते । लिट्, -चकङ्के । सुट्, -कङ्किता & ०

95 सट्, -चङ्कते । लिट्, -चचङ्कते । सुट्, -चचङ्किता & ० Noun चचङ्कनम्, चचङ्कनम् ॥

96 सट्, -श्वङ्कते । लिट्, -श्वचङ्कते । सुट्, -श्वचङ्किता & ०

97 सट्, -चङ्कते । सुट्, -चङ्किता । लिट्, -चचङ्कते ॥

98 सट्, -टोङ्कते । लिट्, -हुङ्कते । सुट्, -टोङ्किता ॥

99 सट्, -प्रोङ्कते । लिट्, -तुङ्कते । सुट्, -प्रोङ्किता ॥

100 सट्, -ष्वङ्कते । लिट्, -पष्षङ्कते । सुट्, -ष्वङ्किता ॥

The sūtra I. 1 64 S 2264 does not apply to च्छक्, and so the initial च is not changed to स because of the following

Vart — Prohibition of the change of च into स must be stated of the roots derived from nouns, and of छिप्रानि च्छक् । Thus from the noun षोडश् ‘he who has six teeth,’ we have षोडशति ‘he desires a Shodas,’ without change of च । Some read the root as ष्यक् with a dental स । The root श्वक् is also read as श्वक् by some

101 सट्, -वङ्कते । लिट्, -वचङ्कते । सुट्, -वचङ्किता ॥

102 सट्, -मङ्कते । लिट्, -मचङ्कते । सुट्, -मचङ्किता ॥

103 सट्, -टङ्कते । लिट्, -टिटङ्कते । सुट्, -टङ्किता । Similarly लेङ्कते ॥

104 सट्, -टोङ्कते । लिट्, -टिटोङ्कते । सुट्, -टोङ्किता । Similarly तीङ्कते ॥

105 सट्, -रङ्कते । लिट्, -रचङ्कते । सुट्, -रचङ्किता ॥

106 सट्, -लङ्कते । लिट्, -लचङ्कते । सुट्, -लचङ्किता ॥ The root लङ्, च has the meaning of ‘to last’ also

Nouns:—लघु लघिता । रघु ॥

अधि १०६, वधि ११०, मधि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपे निन्दा । 'गता गत्यारम्भे च' इत्यन्ये । अट्, घटे घनङ्, घे । घट्, घते, मट्, घते ॥

109. अघ्, 110 घघ्, 111. मघ्, 'to go,' 'to blame,' According to Swāmi it means also 'to commence, set about'

109. मट्, - अघते । निट्, - आनघे । नुट्, - अघिता । Des अङ्गिघघते । Caus अघघति । Aor आङ्गिघत्, ॥

110 मट्, - घघते । लिट्, - घघे । नुट्, - घघिता ॥

111. मट्, - मघते 'he goes' निट्, - ममघे । नुट्, - मघिता ॥

११२ मधि कैतवे च ।

112. The root मघ means 'to cheat' also : in addition 'to go,' 'to blame.' As मघते 'he cheats'

राघृ ११३, लाघृ ११४, द्राघृ ११५, सामर्थ्यं । राघते । लाघते । ११६ ध्राघृ इत्यपिकेचित् । ११७ द्राघृ । आयामे च । आयामो देधम् ॥ द्राघते ॥

113. राघ्, 114. लाघ्, 115 द्राघ् (116 ध्राघ्) 'to be able, to suffice' 117, The root द्राघ means also 'to exert, to stretch' Āyāma means "stretching" according to Kauśika, and 'vexing, tormenting' according to Svāmī

मट्, - राघते । लिट्, - राघे । नुट्, - राघिता । Desiderative रिराघयते, Inten : राराघयते, राराघीति, राराघि । सट्, - अराक् । Causative राघयति Aor. अराराघत् ॥

114 मट्, - लाघते । Noun उन्, लाघः ॥

115. मट् - द्राघति ॥

इलाघृ ११८ कथने । इलाघते ॥

118 इलाघ् 'to praise, extol, commend, applaud'

मट्-इलाघते । Thus देवदत्ताय इलाघते 'He extols Devadatta' See I, 4.

34 S 572

According to some, the root means also 'to boast of, be proud of,' 'to flatter, coax.' As इलाघमानः परस्योऽस्तत्रागाद् राजसाधिपः Bhatti, VIII. 73.

Here end the forty two ātmanepadi roots whose final is a guttural.

SEE SECTION V

अथ परस्मैपदिनः पञ्चाशत् ॥

Now the following fifty roots are Parasmaipadi

फक्क ११९ नीचैर्गतौ ॥

नीचैर्गति मन्दगमनम् असद् व्यवहारश्च । फक्कति । फक्क ॥

119. फक्क 'to move slowly go softly, glide, creep, to act wrongly.' The words नीचैर्गति mean 'moving slowly,' and 'ill behaviour'

मट्, - फक्कति । लिट्, - फक्के । नुट्, - फक्किता । नुट्, - फक्कियति । सेट्, - फक्कु । सट्, - अफक्कुत् । यि-विद्-फक्केत् । यि लिट्, - अफक्कीत् । नुट्, - अफक्कियत् ॥

Pass - फक्कयते । Desid : पिफक्कति । Intens. पाफक्कयते । Yanluk पाफक्कीति । पीफक्क ॥ Causative फक्कयति । Aor अपफक्कुत् ॥

तक १२० हसने । तक्कति ॥

- 120 तक 'to laugh at, deride, scoff, to bear, endure'

लट-तक्कति । लिट-तताक, तेकतु । लुट-तक्किता । लुङ्-तक्कीत or तक्ताकीत (VII 2 7 S 2284) । तक्कन् with घत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तक्कति ॥

- 121 तकि 'to live in distress'

लट्-तक्कति । लिट-ततक्क । लुट-तक्किता । The Imperfect Yan luk is अतातन् ॥

[शुक १२२ गतौ ॥

शोकति । शुकः । शुक । इति मेघेयः ॥]

[122 शुक 'to go' लट्-शोकति । Noun शुकः शुकः । This root is read after ✓तक by Maitreya. He gives the above examples शुक and शुकः । It does not appear correct. For if there be a radical like शुक from which could be derived regularly the noun शुकः by affix क under III 1 135 S 2897 then there was no necessity of forming this word under the Unādi III 42 (शुकयत्कोल्वा) from the ✓शुभ with the affix कन् and the elision of भः । So also if शुक be formed regularly by adding रक् to ✓शुक, there was no necessity of forming this word irregularly by Unādi II 28 (अवन्न्दाय &c)]

बुक्क १२३ भषणे । भषणं श्वरवः । बुक्कति ॥

- 123 बुक्क 'to bark' Bhashana means here, the cry or barking of the dog

लट्-बुक्कति । लिट्-बुयुक्क । लुट्-बुक्किता । This root is found in the Churudī class also (173)

कख १२४ हसने । प्रनिकषति ॥

- 124 कख 'to laugh'

लट्-कषति । लिट्-ककाख । लुट्-कषिता । लुङ्-कषीत or ककाषीत् । प्रनिकषति ॥

शौख १२५, राख १२६, लाख १२७, द्राख १२८, धाख १२९,

शोषखालमधेयोः । शोषति । शोषाचकार ॥

125 शोष । 126 राख । 127 साय । 128 टाय । 129 धाय 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off'

लट्-शोषति । लिट्-शोषा चकार । लुट्-शोषिता &c.
 Dgaṇḍ. शोषिषिषति । Caus शोषयति । मुह-मा भय न् शोषिषत् ॥

So also राखति । Intens अरराखत् ॥

So also सायति । द्रायति । धायति ॥

शाख १३०, श्लाख १३१, व्यासौ । शायति ॥

- 130 शाय । 131 व्याय 'to pervade, to occupy'

लट्-शायति । लिट्-शयाय &c. लट्-श्लायति, &c

Noun शाखा 'branch' शातिशाख्यम्-शातिशाख भव ॥ Formed by ख (IV 3 59, S 1436) विशाखा 'the Vśikhā asterism'

It is not shortened, because it had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

NOTE:—When was the first उ shortened? It was shortened by VII. 4 59, S. 2180 as soon as उक् was reduplicated to उ+उक्. But it was already short how could it be shortened?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless). The rule of ऋऌ: S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ+उक् = उ+उक् (VII. 4 59 S. 2180) = ऊक्॥

But why should Rule S. 2180 apply *first* and not the rule of lengthening? In other words, why should we not make उ+उक्=ऊक् first and then apply the rule of shortening?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (अङ्गः सघर्षे दीर्घः) on the maxim

Paribhāṣa: A rule relating to a stem (*āṅga*) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the ऋऌ: (S. 2180) applies first.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rules of lengthening.

Thus उ+उक्+अतुः = उ+उक्+अतुः (S. 2180 short उ for short उ)=ऊक्तुः (lengthening). Similarly ऊक्तुः ॥

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उंखति सिद्-उंखाञ्चकार। आओर्निद्=उंखात् ॥

Similarly ✓घक् gives us, सिद्-घखति, सिद्=घघाख; घघखतुः. There is not य of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the abhyāsa (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is य (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly घंखति, मेखतुः &c.

133. उखि। उखति। सिद्=उंखाञ्चकार। मुद् उंखति। Des. उअञ्चिखति। Caus. उंखयति। Aor औअञ्चिखत्। 134. घख। घखति। घघाख, घघखतुः। घखति। मुद् औअञ्चिखत् or औअञ्चिखत्। 135. खि। खति। मख, मखति। ममाख। मखति। 137. मखि। मंखति। 138. ख। (मख) मखति। 139. खि। मंखति। 140. ख। खति। 141. रखि। रंखति। 142. ख। खति। 143. खि। मंखति। 144. ख। खति। सिद्=खेख। मुद्-खति। 145. खि। खति। खंखाञ्चकार। 146. खि। खति। खंखाञ्चकार। 147. सुखि or चिखि। Chandra reads this root here.

148. ख।

149. खि।

150. खि।

These three roots are read here in the Sammatā.

151. खि। The Dravidas read this here. Thus there are 19 roots ending in ख ॥

152. ख। खति। 153. खि। खति। Noun: ख। 154. खि। खति। Past

Part खिखति: and खिखति:। 155. खि। खति। Noun, ख: "Aṅga country." ख

"member." खि: "fire" खम्, खम्:। खि:। खि:। 156. खि। खति। खि:। N. ख: ॥

157. खि। खति। N. मखम्। 158. खि। खति। 159. खि। खति। 160. खि। खति। 161. खि। खति। 162. खि। खति। 163. खि। खति।

164. खि। खति। 165. खि। खति।

त्वग्नि १६६ कम्पने च ।

166 त्वग्नि means 'to tremble' also As त्वद्गति 'he trembles'

युग्नि १६७ जुग्नि १६८ वुग्नि १६९ वर्जने । युद्गति ॥

167 युग्नि

168 जुग्नि

169 वुग्नि (युग्नि, रुग्नि)

} वर्जने to leave

As युद्गति, जुद्गति वुद्गति &c,

घघ १७० हसने । घघति । जघाघ ॥

दधि १७१ पालने । लधि १७२ शोषणे ॥

मधि १७३ मण्डने । मङ्घति ॥

शिशि १७४ आघ्राणे । शिङ्घति ॥

170 घघ (गघ घघ) हसने 'to laugh' As घघति । जघाघ । घघिता । 171 दधि पालने 'to protect' 172 लधि 'शोषणे to dry' 173 मधि मण्डने 'to dress' म धति म धन (युव) 174 शिशिः आघ्राणे to smell शि घति ।

Here end Parasmaspad roots whose final is a guttural

SUB SECTION VI

Now we take up the roots ending in च There are twenty one Atmans pad roots

वर्च १७५ दीप्तौ । वर्चते ॥

175 वर्च दीप्तौ 'To shine' लट्—वर्चते । लिट्—वर्चसे लुट्—वर्चिता । लृट्—वर्चिष्यते । लोट्—वर्चताम् । सङ्—अवर्चत । धिधिलिङ्—वर्चत । आशीर्लिङ्—वर्चिषोऽट् लुङ्—अवर्चिष्यत् । सङ्—अवर्चिष्यत । यङ्—वर्च्यते । णिच्—वर्चयति । Aor अवर्चत । सन् । धिष्वर्चयते । यङ्—वायच्यते । Yan luk वायचोति or वायचि । Aor अयावर्चत्, अयावर्च ॥

Noun वर्च 'vigour' 'feces' द्रव्यवर्चसम् । Adjective वर्च्यम् ॥

पच १७६ सेचने च । सचते । सेचे । सचिता ॥

176 पच सेचने 'to sprinkle to serve' सट्—सचते । निट्—सेचे । लुट्—सचिता । लृट्—सचिष्यते । लोट्—सचताम् । सङ्—असचत । धिधिलिङ्—सचत । आशीर्लिङ्—सचिषोऽट् लुङ्—असचिष्यत् । णिच्—सचयति । Aor असोचत् । सन्—सिसचिष्यते (VIII J 61 S 2627) यङ् । सासच्यते । Yaś luk सासक्ति । Noun सक्तु । सक्तुन । सचिय ॥

लोच १७७ दर्शने । लोचते । लुलोच ॥

177 लोच । दर्शने । To see लोचते । लुलोचे । लोचिता । Des लुलोचिष्यते । Inten लोलोच्यते, लोलोचोति लोलोक्ति ॥ Caus लोचयति । Aor अलुलोचत् ॥

शच १७८ व्याक्तायां वाचि । शेचे ॥

178 शच व्यक्ताया वाचि to speak distinctly शचते । शेचे । शचिता । N शची ॥

श्वच १७९ श्वचि १८० गतौ । श्वचते । श्वज्वते ॥

179 श्वच (श्वज)

180 श्वचि (श्वज)

} गतौ To go श्वचते । श्वचये । श्वचिता । श्वज्वते । श्वजिज्वता ॥

कच १८१ बन्धने । कचते ॥

181 कच बन्धने to bind कचते । कचये । कचिता । कच । कच ॥

कच १८२, काचि १८३, दीप्तिबन्धनयोः । चक्रञ्चे । चक्राञ्चे ॥

182 काचि } दीप्तिबन्धनयोः to shine, to bind कचञ्चे । चक्रञ्चे । कचञ्चिता
183 काचि } काञ्च चते । चक्राञ्च चते &c Nouns कचञ्चुः । काञ्च चतम् । काञ्चि

मच १८४, मुचि १८५, कल्कने । कल्कन दम्भ शाठ्य च । कयनम्
इत्यन्यो । मेचे । मुमुञ्चे ॥

184 मच } कल्कने to cheat, to be van Some say it means
185 मुचि (मुचि मुच) } 'to brag or boast' also Thus मचते । मेचे । मचिता ।
मुचते । मुमुञ्चते मुञ्चिता । According to Chandra
the root is मुच-मेचते ॥

मचि १८६ धारणोच्छ्रायपूजनेषु । ममञ्चे ॥

186 मचि (मचतु) धारणोच्छ्रायपूजनेषु also दाप्ति । to wear, exult, worship also
glitter' As मचते &c Noun मच । Sākatāyana does not read मुच, but मच and
मचि only

पचि १८७ व्यक्तीकरणे । पञ्चते ॥

187 पचि । to explain The root पुपच्य 'to cook,' will be taught further on
The पचि is also Ohnādi लट्-पञ्च चते । Noun पक्क 'marsh पञ्चन् 'five पङ्क्ति ॥

पृच १८८ प्रसादे । स्तोचते । तुष्टुचे ॥

188 पृच प्रसादे । To be pleased लट्-स्तोचते । लिट्-तुष्टुचे । लट्-स्तोचिता । लिट्-
स्तोचयति । Aor अतुष्टुचत् । घञ्-स्तुष्टुच्यते or स्तोचयिष्यते । पङ्-स्तोच्यते । Yan luk
तुष्टुचाति or स्तोचोक्ति । Noun स्तोक् Gerund स्तुचित्वा or स्तोचित्वा (I 2 26 S 2617)

ऋज् १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । अर्जते । नुद्विधौ अकारै-
रफो हलत्वेन यक्षते । तेन द्विहलत्वाबुद्ध । आनुजे ॥

189 ऋज् । To go 2 stand or be firm, strong earn or obtain or get Maitreya
gives the meaning of कर्जन also

लट्-अर्जते । लिट्-आनुजे अज् + ऋज् + ए = अज् + अज् + ए (VII 4 60 S 2179) = अज्
+ अज् + ए (VII 4 60 S 2244 read with I 1 51) The र is then elided by VII
4 60 S 2179 and we have अज् + अज् + ए = अज् + न् + अज् + ए (The lengthening by VII
4 70 S 2248, and नुद् by VII 4 71 S 2288, = आनुजे ॥ For the purposes of ad-
ding नुद् the ऋ is considered to have a र in it so that ऋज् becomes equivalent to
अज्, so the root is considered to be one which ends in a double consonant, and
thus makes S 2288 applicable लुट्-अर्जिता । लुट्-अर्जिष्यते । लोट्-अर्जताम् । लङ्-
अर्जत । आशीर्लिङ्-अर्जिष्येत् । लृङ्-अर्जिष्यत् । पक्-पार्जते । लिट्-अर्जयति । Aor
आजिष्टत् । घञ्-अर्जिष्यते । Gerund अर्जित्वा । Adjective अर्जयम् ॥

ऋजि १९०, भृजी १९१ भर्जने । अर्जते । 'उपसर्गादृति-' (७४)
इति वृद्धिः । प्राञ्जते । अर्ज्याचक्रे । आर्जिष्यत् । भर्जते । घभृजे । अर्भजिष्ट ॥

190 ऋजि, 191 भृजी । To parch The root भृज् has a long i as indicatory
लट्, अर्जते, with ए प्राञ्जते । The viddhi is by VI 1 91 S 74 लिट् अर्जता लङ् ।
Or आनुज् according to Samānta and Tarāṅgini But this is wrong लुट्-अर्जिता ।
लट्-अर्जिष्यत । लोट्-अर्जताम् । लृङ्-अर्जिष्यत् । लिट्-अर्जयत् । आशीर्लिङ्-अर्जिष्येत् ।

कञ्जिजते । लुङ्.—अञ्जिजते । लृट्.—अञ्जिज्यते । लिच्—अञ्जयति । Aor. मा भयान् अञ्जयते । मत्—अञ्जयिष्यते ।

191 भञ्ज् 'to patch' लट्—भञ्जते । लिट्—भञ्जते । लुट्—भञ्जते । लिच्—भञ्जयति । Aor. अविभञ्जते । मत्—विभञ्जयते । यङ्—वराभञ्जते । Yan luk. वराभञ्जति or वराभञ्जति or वराभञ्जति । Not n भञ्जः ।

एज् १९२, अज् १९३, अज् १९४, (रेज् १९५) दीप्तौ । एजांचक्रे ॥

192-एज् 'to shine' लट्—एजते, with प्र, प्रजते (VI 1. 904 S 87) लिट्—एजांचक्रे । लुट्—एजांचक्रे । लिच्—एजयति । Aor. मा भयान् एजयते । Des-एजयति ॥

193 भज् 'to shine' लट्—भजते । लिट्—विभजते । लुट्—भजते । लिच्—भजयति । Aor. अविभजते । मत्—विभजयते । यङ्—वराभजते । Yan luk. वराभजति or वराभजति ॥

194 भज् 'to shine' लट्—भजते । Li. like भज् । लिच्—भजयति । Aor. अविभजते । मत्—विभजयते । Noun भजिष्यु विभज्यु ॥

195. रेज् 'to shine' S me read this root here But it appears as if it were a wish. For in explaining रेजते in रेजते अग्ने प्रविर्जामयिष्य, Bhatta Bhaskara says "येते an Vedic anomaly, the classical form being rajate" लट्—रेजते ॥

ईज् १९६ गतिकुत्सनयोः । ईजांचक्रे ॥

196-इज् 'to go, to censure, blame' लट्—ईजते । लिट्—ईजांचक्रे । लुट्—ईजांचक्रे । लिच्—ईजयति । Des-ईजयति । Caus-ईजयति । Aor. मा भयान् ईजयते । The root ईज् is shortened first to इज before the affix चञ्, and then reduplicated Sec VII 4 1 S 2314

वीज् १९७ गतौ ॥

197 वीज् 'to go' This root is not found in the Siddhānta or the Mādhyāya.

Here end the Atmanepadi roots whose final is a palatal

SUBSECTION VIII

अथ त्रिसप्ततिर्यन्ताः परस्मैपदिनः ॥

The following seventy-two roots upto ✓vinj are Parasmaipati

शुच १९८ शोचते । शोचति ॥

198. ✓śuch a 'to grieve.' Present. शोचति । Perfect. शुशोच । First Future शोचिष्यति । Des. शुशुचिष्यति or शुशोचिष्यति । Gerant. शुचित्या or शोचित्या । Intensive शोशुचते । Yan luk. शोशुचति or शोशोचति । Caus. शोचयति । Aor. अशुचत् । Noun. शोचन । मूढः । शोचः ॥

कुच १९९ शब्दे तारे । कौचति ॥

199 ✓kuch a 'To utter a shrill cry as a bird.' Present. कौचति । Perfect. कुकोच । First Future कौचिष्यति । Noun. कुचः ॥

कुञ्च २०० कुञ्च २०१ कौटिल्याल्पोभावयोः ॥

'अनिदिताम'—(४९५) इति नलोपः । कुच्यात् । कुच्यात् ॥

200 ✓kuñch a, 201, ✓kruñch a 'To make crooked,' 2 'To make small.' Present. कुञ्चयति । Perfect. कुकुञ्च । First Future कुञ्चिष्यति । Des. कुकुञ्चयति । Intensive कौकुञ्चते (The nasal is elided by VI 4 24 S 415) Yan luk. कौकुञ्चति । Imperfect अकौकुञ्चति । Caus. कुञ्चयति, Aor. अकुञ्चत् ।

Pass Part कृच्छित् । कृच्छितयान् । German कृच्छित्वा । Similarly is conjugated
 ✓ krunch १, as कृच्छवति &c Nouns : कृच्छ्, कृच्छ्वा, कृच्छ्वत् । The nasal is elided
 in the Benedictive by VI 4. 24 S 415 as कृच्छ्यात्, and कृच्छ्यात्, ॥

लुञ्च २०२ अपनयने । लुञ्चात् ॥

202 ✓ Luñcha 'to remove'

सद-सुजति । आशीर्षिह-सुध्याह । Gerund सुवित्या or सुजित्या (I 2 24 S 3325)

लिट्—कुञ्ज । लुट्—कुञ्जिता । लृट्—कुञ्जयति । लिट्—कुञ्जयति, Aor—कुञ्जयत् । यङ्—
 कुञ्जयत् । १. u luk कुञ्जयति ० चाकृत् । Nouns कुञ्ज कुञ्जम् ॥ कुञ्जि—कुञ्जति ॥

अर्ज २४२, पर्ज २४३ अर्जने । अर्जति । आनर्ज । सर्जति । मसर्ज ॥

212 ✓ Arja, 213 ✓ Shṛja, to earn

लट्—अर्जयति । लिट्—आनर्ज । लुट्—अर्जिता । लिट्—अर्जयति Aor—आर्जयत् ।
 सन्—अर्जयति । Noun स्पर्ज (मु+अर्ज) अर्जु ॥

213 ✓ Shṛja to earn

लट्—सर्जति । लिट्—मसर्ज । लुट्—सर्जिता । लिट्—सर्जयति Aor—असर्जयत् । सन्—
 ससर्जयति । यङ्—सामर्जयते । १. ai luk सामर्जि ॥

गर्ज २४४ शब्दे । गर्जति ॥

214 ✓ Garja to make noise लट्—गर्जति ॥

तर्ज २४५ भर्त्सने । तर्जति । तत्तर्ज ॥

215 ✓ Tarja to abuse This root is also found in the Churādi class.

लट्—तर्जति । लिट्—तत्तर्ज ॥

कर्ज २४६ व्यथने । चर्जति ॥

216 ✓ Ka ja to tense, to give pain

लट्—चर्जति । लिट्—चर्ज । लुट्—कर्जिता ॥

खर्ज २४७ पूजने च । चर्जति ॥

217 ✓ Ahuja, to worship, to cause pain.

लट्—खर्जति । लिट्—चर्ज । Noun—खर्ज ॥

अज २४८ गतिक्षेपणये । अजति ॥

218 ✓ Aja to go, to throw. लट्—अजति ॥ B fore all Ardhadhātuka
 affixes, such as the se of the perfect, the root is replaced by जी by the following
 Sūtra

लट्—अजति । लिट्—विषाय । विषयु । विष्यु । विषयिष्य or विषयेष or आजिष्य । विष्यु ।
 विषय । विषयय or विषय । विष्यि । विष्यिम । लुट्—वेता or अजिता । लृट्—अजिष्यति
 or वेप्यति । लोट्—अजतु । लङ्—आजति । विधिनिङ्—अजत् । आशीर्निङ्—वीयात् । लुङ्—
 आजोत् or अजोत् । लृङ्—आजिष्यत् or अजिष्यत् । यङ्—वीयते । लिट्—वाययति । Aor
 अवीययत् । सन्—अजि जयति or विषययति । यङ्—वीययते । There is no yan luk Nouns
 प्रथमम्, प्राजनम्, समज, उदज, समाजः

✓ २२६२ । अजेयं घञप्रयोगः । २ । ४ । ५६ ॥

अजेयं इत्ययमादेशः स्यादर्धधातुकविधये घञमप्यस्य वञ्चयित्वा । 'यत्नादायोपधातुके येप्यते ।
 विषाय । विष्यतुः । विष्यु । अत्र चकारस्य हन्यत्वात् 'उपधाया च' । (२२६५) इति दीर्घं प्राप्तं
 'अद्यः परस्मिन्—' (५०) इति स्थानिष्ठः येनाचुपरत्यम् । न च 'न पदान्त—' (५९) इति
 निषेधः । 'स्यादीर्घसोपेयु सोपान्तादेश एव न स्थानियत्' इत्युक्तः ॥ अलि 'यकाराः—' (२२६६)
 अतीतिनयेपे प्राप्तः ॥

2292 जी is the substitute of the verb अज् 'to drive,' 'to
 lead,' when an Ardhadhātuka affix follows, with the exception of
 the affixes घञ् (III 3 18) and अच् (III. 3 69).

Isht —The substituton is optional before arlhalbatukas beginning with a letter of यल Pratyahira (all consonants except य) ॥ As यो + यल = यि + ये + य = यिषाय । यिष्यतु । यिष्यु ॥

In यिष्यतु and यिष्यु the ई is changed to य before ऋ and उ । The equation now stands thus यिषय + ऋतु । Here the root has a penultimate letter य which is followed by a consonant य, therefore the ई of यि ought to be lengthened by VIII 2 78 S 2265 But it is not so because the य substitute for ई, is considered sthānavat to ई, by I 1 51 S 50, for the purposes of S 2265 य being as ई, the penultimate य is not considered to be followed by a consonant but by a vowel and hence S 2265 cannot apply Or —But the rule VIII 2 78 3 22 5 is a dirgha vidhi, as it ordains lengthening and therefore the य substitute of ई will not be sthānavat by I 1 51 S 50, because that rule must be read with the proviso of I 1 58 S 51 which declares *iter alia* that for the purposes of dirgha vidhi the adesa is not sthānavat, so there ought to be lengthening of यि ॥

Ans The following varṇa makes a counter exception to that rule of S 51

Vat For the application of the rules of accent (svar vidhi) or the rules of lengthening (dirgha vidhi) or the rule of the elision of ya (ya lopa vidhi) the lopa substitute only of a vowel is to be considered as not sthānavat and not any other substitute Here the substitute is य and not 'opa, and य is considered sthānavat to ई ॥

In forming the Second Person Singular, we have यो + यल = यि + यो + य । Now applies the prohibition of S 2246 barring the augment इट् । But the following sūtra makes an exception

✓ २२२३ । कृषभृष्टुदुषुश्रुषो लिटि । ७ । २ । १३ ॥

यस्यो लिटि इट् न स्यात् । क्रादीनां चतुर्णां इष्टुण निषमाद्यम् । प्रत्ययाश्च प्रत्ययाश्चो वा । प्राधान्यनिषेधे स लिटि चेत् । क्रादिभ्य एव नोपपद्यते । ततश्चतुर्णां यलि भारद्वाजनिषम प्रापतस्य वमादिषु क्रादिनिषमप्रापितस्य चेत् । ११५५५५ ॥

2193 The Personal endings of the Perfect do not get the augment इट् after कृ, ष, भृ, श्रु, सु, द्रु, शु, श्रु ॥

The four roots कृ ष भृ and श्रु are taken in order to make a restriction with regard to them । Every prohibition of इट् augment whether depending on any particular radical or depending on any particular affix if it is not shown as to apply to the Perfect then it applies only to the four roots here mentioned here, and not to other roots

As regards the remaining four roots सु द्रु शु and श्रु the present sūtra prohibits the इट् which would have come before the affix यन् by the rule of Bharadvaja (VII 2 63 S 2296) and the इट् which would have come before the affixes च or म् &c by the present rule of Krad (i.e. the affixes से ष्य याच्च् and मद्) .

NOTE —Thus कृ—कृष्य, कृम, कृ सस्य, कृसम, भृ यभ्य यभूम, यत्र यय्य ययम, यय्यये, यय्यये, सु सुद्व्य, सुद्व्यम, द्रु द्रुद्व्य द्रुद्व्यम, शु सुस्य सुसुम, सुसु, सुसुय सुसुम ॥

These roots with the exception of य are Anit by VII 2 10 S 2246, their special mention here is for the sake of nyāya, namely these roots alone are Anit

That root which ends in a vowel, or which has a short **च** in the Dhātupātha, and which is ant before तात् affix, is *optionally* सेट् before चत् affix. But if such a root ends in short **च**, then it is *invariably* ant before चत् affix. Roots other than क & o are सेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots स्फु, दृ, सु and घु will also be *optionally* ant in चत् as they are not pending roots. The rule made by Bhadravajra removes the prohibition with regard to the addition of इट्, made by the two immediately preceding sūtras S 2294 and 2295 and not the इट् of S 2293. This is on the maxim 'a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule' (see Vol I. 203).

Therefore वि + घे + इट् + च = विघियघि or विघेघ or आजिघि ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies

२२९७ । सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ० । २ । १ ॥

इगन्ताङ्गस्य वृद्धिः स्यात्परस्मैपदे परे सिचि । अघेदीत्-आजोत् । अघेप्यत् आजिप्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic सृ (सिचि). Vriddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in च, उ, अ (long or short, I 1 3)

Thus अघेदीत् or आजोत् &c. The Conditional is अघेप्यत् or आजिप्यत् ।

तेज २४९ पाखने । तेजति ॥

249 ✓Teja, 'to protect'

सट् - तेजति । लिट् - तितेज । वृट् - तेजिता । Noun - तेजाः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250 ✓Khaja, 'to churn', 'to stir'

सट् - खजति । लिट् - चखाज । वृट् - खजिता । लुङ् - अखजोत्, अखाजोत्

Noun : - खजाक. ॥

कज २५१ मंदे ।

251. ✓Kaja, 'to be drunk' This root is not given in the Suddhānta

सट् - कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकल्ये । खजति ॥

252 ✓khaji, 'to go lame, limp'

सट् - खजति । लिट् - चखज । वृट् - खजिता ॥

एजृ २५३ कम्पने । एजति ॥

253 ✓Ejri, 'to tremble'. The root एज् to shine, has already been

taught before

सट् - एजति । लिट् - एजावकार । वृट् - एजिता । लुङ् - एजिष्यति । णिच् - एजयति ।

Aorist माभयानेजित् । सन् - एजिजिष्यति ॥

दुभोस्फूर्जा २५४ यजूनघोषे । स्फूर्जति ॥ पुस्फूर्जं ॥

254. ✓Tuo sphurja, 'to thunder'

सट् - स्फूर्जति । लिट् - पुस्फूर्ज । वृट् - स्फूर्जिता । णिच् स्फूर्जयति Aorist अयस्फूर्जन् । सन्-पुस्फूर्जिष्यति । यङ्-पोस्फूर्जते Yan luk पोस्फूर्ति Imperfect अघोस्फूर्क । Passive Participle स्फूर्ण or स्फूर्जित । Active Participle स्फूर्जयान् । Noun - स्फूर्जयु ॥

चि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितव्ययसु सकर्मकः । चरति ।
चिचत्वाय । चितवितुः । चित्विपुः । चित्विपिच-चित्वेय । चित्विपिच । चित्वायम् । चेता ॥

255 ✓ kshi, to waste, to decay The root is intransitive, it is transitive when it is used in a causative sense

लट - चरति । लिट - चित्वाय । चित्विपुः । चित्विपिच or चित्वेय । चित्वपु ।
चित्व । चित्वाय or चित्वय । चित्विपिच । चित्विपिच । लुट - चता । लृट - चेत्यति । लोट - चपतु ।
लङ् - चवयत । लिङिनिङ् - चयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra
c. 2298 applies आद्योर्लिङ् - लीयात् । लुङ् - अलेयीत् । सन् - चित्वीयति । यङ् - चेत्यते
यङ् लुङ् - चेत्यीति । Passive Participle चोण Active Participle, लीयमान् ।

२२९८ । अकृतसार्वधातुकयोर्दीर्घे । ७ । ४ । २५ ॥

अकृतसार्वधातुस्य दीर्घे स्वाद्यादौ प्रत्यये परे न तु कृतसार्वधातुकयोः । लीयात् । अलेयीत् ॥

2298 A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicatory क् or ह् when it is not either a Kṛit or a Sārvadhātuka affix

Thus लीयात् ॥

क्षीज २५६ अव्यक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितु युक्तः । चिञीज ॥

356 ✓ kshija, to make indistinctive noise This ought to have been read with ✓ kṛja I 210 because the meaning of these two roots is identical

लट - क्षीजति । लिट - चिञीज । लुट - क्षीजिता । णिच - क्षीजयति । Aorist
अचिञीजत । सन् - चिञीजिषति । यङ् - चे क्षीज्यते यङ् लुङ् - चेक्षीति ॥

लज २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257 ✓ laja, 258 ✓ laji, to fry

लट - लजति । लिट - ललाज । लेजतु । लुट - लजिता । आद्योर्लिङ् - लज्यात् । लुङ् -
अलजीत् or अलाजीत् । णिच - लाजयति । Aor अलोजत । सन् - लिलजिषति । यङ् -
लालज्यते । Yan luk लालजति ॥

258 ✓ laji, to fry The root is found in the Tudāḍa class also

लट - लज्जति । लिट - ललज्ज । लुट - लज्जिता । आद्योर्लिङ् - लज्ज्यात् । णिच -
लज्जयति । Aor अलज्जत । सन् - लिलज्जिषति । यङ् - लालज्ज्यते । Yan luk लालज्जति ॥
Noun लाज ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्त्सने च ॥

259 ✓ Laja, 260 ✓ Laji, to blame, to parch

लुट - लाजति । लाजति ॥

जज २६१, जजि २६२ युङ्गे ॥

261 ✓ Jaja, 262 ✓ Jaji, to fight

लट - जजति । जजति । Noun ज-ज ।

तुज २६३ हिंसायाम् । तेजति । तुतेज ॥

263 ✓ Tuja, to injure

लट - तेजति । लिट - तुतेज । लुट - तेजिता । णिच - तेजयति Aorist अतुतेजत
सन् - तुतेजिषति or तुतुजिषति । यङ् - तालुज्यते । यङ् लुङ् - तेतेजति । Passive Participle
तुजितम् । Gerund तेजित्वा or तुजित्वा ॥

तुजि २६४ पालने ।

264. ✓ tuji, to protect

सट - तुज्जति । लिट् - तुज्जति । सुट् - तुज्जति । णिच् - तुज्जति Aorist चतुस्तुज्जत् । सन् - तुज्जति । षट् - तौतुज्जते । षट् - तौतुज्जति । Imperfect चतौतुज्जत् । Noun तुज्ज ।

गज २६५, गजि २६६, गृज २६७, गृजि २६८, मुज २६९, मुजि २७० शब्दार्थाः ।

265 ✓ gaja, 266 ✓ gaji, 267 ✓ grja, 268 ✓ grji, 269 ✓ muja 270 ✓ muji, To make noise, sound, roar. ✓ गज means also to be drunk, confused, inebriated.

✓ 265 and 266 सट - गजति । गज्जति । लिट् - जगज । जगज्जुः । Nouns गजः 'elephant' गज्जा tavern.

✓ 267. सट् - गज्जति । लिट् - जगजे । सुट् - गज्जति । णिच् - गज्जति । Aor चज्जति or चज्जति । सन् - जगज्जति । षट् - जगज्जते । Yau luk जगज्जति ॥

✓ 268. सट् - गज्जति । लिट् - जगज्जति । सुट् - गज्जति । सन् - जगज्जति । षट् - जगज्जते । Yau luk जगज्जति ॥

✓ 269. सट् - गज्जति । ✓ 270 सट् - मुज्जति ॥

गज २७० (क) मदने च ॥

270 (a) ✓ gaja, also means to be drunk or confused.

सट् - गज्जति ॥

वज २७१, व्रज २७२ गतौ । वदमज्ज- (२२६०) इति वृद्धिः । अयाजति ॥

271. ✓ vaja 272. ✓ vraga, to go The two roots are found in the Churādi also.

✓ 271 सट् - वज्जति । लिट् - वयाज, वयज्जुः (VI. 4 126 S 2263) । सुट् - वज्जति । सुट् - अवज्जति or अयाजति । Nouns वाजः । वाज्यम् ॥

✓ 272. सट् - व्रज्जति । लिट् - वयाज । सुट् - वज्जति । The viddhi in the Aorist is compulsory here by 2267 S. सुट् - अवज्जति । Nouns वज्ज । व्रजः । परिवाट् ॥

Here end the Parasmaipāda roots whose final is j.

SUBSECTION VII.

अथ टवर्गायान्ता आद्यन्ताः अनुदात्तैः षट्, प्रियतम् ॥

The following 63 roots up to ✓ ādī are ātmanepadi, whose final is a lingual

अट्ट २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दापघोऽपम् । 'तापघः' इत्येके अट्टते । आनट्टे ॥

273 ✓ atta, To overpower, to injure. This root has a penultimate ट i.e. it is अट्टः । Some say it has a penultimate त i.e. it is अत्तम् ॥

NOTE.—The root ✓ adt, whether the penultimate be ट or त makes no difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the difference comes out. If it is ट penultimate, then in reduplicating this ट will not be reduplicated because of the prohibition नट्टा &c (VI. 1 3 S 2446), but टि, thus we have अट्टिटिपति or आट्टिटत् । If the penultimate be त then we have अत्तित्तिषात् and अत्तित्ति । If it is त then we have अत्तित्तिपति and अत्तित्ति ॥

सट्—अट्टते । लिट्—आनट्, टे । लोट्—अट्, टाप् । सङ्—आट्, टप् । विधित्—
अट्, टप् । आशीलिङ्—अट्, टिप् । सुट्—अ+अट्, टिप् । सृज्—आट्, टिप् । णिच्—अट्, टपति ।
Aor. आटिठत् । But आट्, टिठत् if the root is अट् । सन्—अटिठ्, टिपते । अतिट्, टि
पति (Purushkâra) अट्, टिठिपते । Noun अट्टा ॥

वेष्ट् २७४ वेष्टुने । विष्टे ॥

274. ✓ veghṣa, to surround.

सट्—वेष्टते । लिट्—विष्टे । सुट्—वेष्टिता । णिच्—वेष्टयति । Aor. अवि-
वेष्टत् or अववेष्टत् (VII. 4. 96). सन्—विष्टेपते । घट्—वेष्टेपते । Yau luk, वेष्टे-
पति or वेष्टेपि । d. वेष्टेः । Imperfect. अववेष्ट्, ॥

चेष्ट् २७५ चेष्टायाम् । अचेष्टिष्ठ ॥

275. ✓ cheshta, to try.

सट्—चेष्टति । लिट्—चिष्टे । सुट्—चेष्टिता । लुङ्—अचेष्टिष्ठ ॥

गोष्ट् २७६, लोष्ट् २७७ संघाते । लुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. ✓ gushṭa, 277 ✓ loṣṭa to assemble, collect.

सट्—गोष्टते । लिट्—लुगोष्टे । लुलोष्टे । सुट्—गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्ट् २७८ चलने । लघट्टे ॥

278. ✓ ghaṭṭa, to shake, stir about. It is Churādi also.

सट्, घट्टते । लिट्—लघट्टे । सुट्—घट्टिता ॥

स्फुट् २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. ✓ Sphuta, To become visible. It is found in the Tuddādi also. It is
Pa (anulapadi in the sense of viśaraṇa ; and it is Churādi in the sense of bhedana.

सट्—स्फोटते । लिट्—पुस्फुटे । सुट्—स्फोटिता । णिच्—स्फोटयति । Aor
अस्फुटत् । सन्—पुस्फुटिपते or पुस्फोटिपते । घट्—पुस्फुट्, टपते । Yau luk पुस्फुट्, टि
Imperfect अस्फुट् । Gerund स्फुटित्वा or स्फोटित्वा ॥

अठि २८० गतौ । अठते । आनठे ॥

280. ✓ aṭhi to go, move

सट्—अठते । लिट्—आनठे । सुट्—अठिता । णिच्—अठयति । Aor आविठत् ।
सन्—अठिठिपते ॥

यठि २८१ एकवर्षायाम् । लघठे ॥

281. ✓ vaṭhi, To go alone.

सट्—यठते । लिट्—यवठे । सुट्—यठिता । णिच्—यवठयति । Aor अय-
वठत् । सन्—यवठिपते । घट्—luk वावठेति or वावठि । Imperative वावठि ।
Imperfect अववठ् ॥

मठि २८२, कठि २८३ शोके । शोक इह आधानम् । मण्ठते । कण्ठते ॥

282. ✓ maṭhi, 283 ✓ kaṭhi, to be anxious. Śoka here means anxiety,
regret. सट्—मण्ठते । कण्ठते ॥

मुठि २८४ पालने । मुंठते ॥

284 ✓ muṭhi, to protect. सट्—मुण्ठते ।

हेठ २८५ विवाधायाम् । विवाधा शायम् । निहेठे ॥

285. ✓ heṭha. To cause pain to, viśaya here means dishonesty. Some
read this root in the Paṇcāṁśa's list also.

लट्, - ऐठते । लिट्, - जिहते । लुट्, - ऐठिता । णिच् - ऐठयति । Aor अजोहिटत्
or अजिहेटत् ॥

एठ २८६ च । एठाञ्चक्रे ॥

286. ✓ etha It has the same meaning as ऐठ । According to Svāmi and Kāśyapa it is always preceded by चि । But Maitreya and others give examples without चि ॥ लट्, - ऐठते । लिट्, - एठाञ्चक्रे । लुट्, - ऐठिता । णिच् - ऐठयति । Aor. मा भयान इटिठत् । The shortening takes place prior to reduplication सन् - ऐटिठयते ॥

हिडि २८७ गत्यनादरयोः । हिण्डते । जिहिण्डे ॥

287. ✓ hidi, To go, to disregard, slight लट्, - हिण्डते । लिट् - जिहिण्डे
लुट्, - हिण्डिता । णिच् - Aor अजिहिण्डत् । सन् - जिहिण्डयते । पण्, - जेहिण्डते । Yan-
juk जेहिण्डि । Imperfect अजोहिटन् ॥

हुडि २८८ संचाते । जुहुण्डे ॥

288. ✓ hudi, To collect Kāśyapa says "The Aryas do not read this
But the Drāvidas read it" लट्-हुण्डते । लिट्-जुहुण्डे । लुट्-हुण्डिता ॥

कुडि २८९ दाहे । चुकुण्डे ॥

289. ✓ kudi, to burn. लट्-कुण्डते । लिट्-चुकुण्डे । लुट्-कुण्डिता ।
Nouns कुण्डः । कुण्डी । कुण्डा । कुण्डम् ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववण्डे ॥

290. ✓ vadi, 291 ✓ madi To share out, distribute, divide Accord-
ing to Svāmi the root madi being made a separate sūtra has other meanings
also But Naudī reads these sūtras वडि विभाजने and मडि वेष्टने । लट्-ववण्डते ।
मण्डते । लिट्-ववण्डे । ममण्डे । लुट्-वविण्डता । मविण्डता । Noun मण्डूकः ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपासम्भश्च परिभाषणम् ।
बभण्डे ॥

292. ✓ bhaḍi Deva says परिहासे । Svāmi and others say that paribhā-
shana means to proclaim, shout. According to Amarakosha, ridiculing one with
censure is paribhāshana लट्, - भण्डते । लिट्, - बभण्डे । Noun भण्डित 'ambassador'.

पिडि २९३ संचाते । पिण्डे ॥

293. ✓ pidi, to collect लट्, - पिण्डते । लिट्-पिण्डे । Noun पिण्डित. 'a boy.

मुडि २९४ मार्जने । मार्जनं शुद्धिर्न्याभायश्च । मुण्डते ॥

294. ✓ mudi to rub over, to cleanse; to sink लट् - मुण्डते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडनं दारणं हिंसनं च । तुण्डते ॥

295. ✓ tudi, To break, to kill Todana means 'to split,' 'to injure'
लट्-तुण्डते । Nouns तुण्डिः । तुण्डितः । तुण्डितम् ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणं स्वीकारः । 'हरणे' इत्येके । हुण्डते ॥

296. ✓ hudi, to choose. Varana means selection Maitreya says it
means harana also, i. e., seizing. Another reading is ✓ Bhud, bharane 'to
support'. लट्-हुण्डते । लिट्-जुहुण्डे ॥

स्फुडि २९७ विकसने । चङि २९८ कोपे । चण्डते ॥

297. ✓ *spṛandi* to open, expand. This root is not in the Siddhanta.

298. ✓ *chadi*, to grow angry.

सट् - चण्डते । Nouns चण्डनः । चण्डालः । चण्डो ॥

शङि २९९ क्षजायां संघाते च । शयङ्ते ॥

299. ✓ *śaṅi* to wound and to collect.

सट् - शयङ्ते । Nouns शयङः । शयिङ्गलः ॥

तडि ३०० ताडने । तण्डते ॥

300. ✓ *taḍi* to strike, to thresh.

सट् - तण्डते । Nouns तण्डः । तितण्डः । तण्डुन ॥

पडि ३०१ । गतौ । पण्डते ॥

301. ✓ *paḍi*, to go, move

सट् - पण्डते । Nouns पण्डितः । पण्ड । पण्डारः ॥

कडि ३०२ मदे । कण्डते ॥

302. ✓ *Kaḍi*, to be intoxicated. सट् - कण्डते ॥

खडि ३०३ मन्थे ।

303. ✓ *khadi*, to churn सट् - खडते । Noun खण्डः ॥

हेड् ३०४, होड् ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहोडे ॥

304. ✓ *hedā*, 305. *hodri*. To disregard. *Hedā* in the sense of *veśtha-* *na* is *ghatādi*. *Hodri* 'to go' is *Parasmaipada*.

Pre. - हेडते । होडते । Per. - जिहेडे । जुहोडे । I Fut. - हेडिता । Caus. - हेडयति
Aor. - अजिहेडत । Des. - जिहेडिषते । Inten. - केहेडते । Yau luk केहेडि । Noun होड ॥

बाड् ३०६ आप्लाव्ये । वशादिः । आप्लाव्यमापवः । बाडते ॥

306. ✓ *bāḍi*, to dive, emerge, to bathe. The root begins with *bb*.
Some read it with *av*. *āplavya* has the same meaning as *āpliva* i.e. bathing.

Pre - बाडते ॥

द्राड् ३०७, ध्राड् ३०८ विशरणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. ✓ *drāḍi*, 308. ✓ *dhrāḍi*, to cut, to divide.

Pre - द्राडते । ध्राडते ॥

शाड् ३०९ श्लाघायाम् ।

309. ✓ *śāḍi*, to applaud, praise, boast. According to Kāśyapa the root is *शाल*, the *स* and *ह* being interchangeable letters.

Pre. - शाडते । Nouns शाला 'saloon,' शालीनः 'modest.'

Here end the *Atmanepada* roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII.

अथ आटवर्गान्तसमाजः परस्मैपदिनः ॥

Now all the lingual ending roots are *Parasmaipadis*.

शौट् ३१० गर्वे । शौटति । शुशौट ॥

310. ✓ *śauṭi*. To be proud or naughty.

Pre. - शौटति । Per. - शुशौट । I Fut. - शौटिता । II Fut. - शौटिष्यति
Impera. - शौटतु । Imper. - अशौटतु । Pot. - शौटेत् । Bene. - शौट्यात् । Aor. - अशौ

टीतः। Con. अगोठिष्यत्। Caus - गोठयति। Aor. अगुगोठत्। Desi - गुगोठिष्यति। Int
गोगोठ्यते। Yan luk गोगोठि। The reduplicate is first shortened and then gunated.
Noun गोठोः ण

गोट् ३११ घन्धे। गोटति॥

311. ✓Youtri 'to join together' Pre - गोटति॥

म्लेट् ३१२, म्लेट् ३१३, मेट् ३१४, उन्मादे। द्वितीयो ङान्तः। ङान्त-
मध्ये पाठस्त्वयं माम्पाचाधतिष्यत्। म्लेटति। म्लेहति॥

312. ✓Mletri, 313. ✓Mredri 314. ✓Metri 'to be mad' The se-
cond root म्लेट् ends in ट्, its being read here along with roots ending in ट्, is
because it has the same meaning as म्लेट्. Just as नाघ was read with नाध॥ This
root metri is not given in the Siddhanta

Pre - म्लेटति। म्लेहति॥

कटे ३१५ वर्षावरणयो।

'चटे' ३१६ इत्येके। चकाट। किति 'अतो हलावेलंघो।' (२२८४) इति
यद्वो प्राप्तायाम्॥

315. ✓kaṭe, 316 ✓chate, 'to ran,' 'to screen,' 'to cover'

Pre - कटति। चटति। Perf - चकाट। चचाट। Aor अकटोत्। अचटोत्॥
Nouns - कटः। निकटः। कटरम् 'leather'। कटुः 'bitter' चाटुः 'flatterer' चटुः
चटुल। चटकः॥ The two roots are marked with an ind catory य and therefore in
forming their aorist, the following Sātra S 2299 applies in supersession of S
2284

✓२२८६। ह्यन्तत्तण्यस्वमज्ञाण्यिष्येद्विताम्। ०। २। ५॥

हमपातस्य लृणादेर्यन्तस्य प्रथमेरेद्वितश्च यद्विर्न स्याद्विहादो निघि। अकटोत्॥

2299. The Vriddhi of the vowel of the following stems does
not take place before the इट् augmented s-Aorist in the Parasmai-
pada; namely—the stems ending in ह्, स् or य्, the roots चण्, श्यस्
and जाय्, a stem formed with णि, the root खि, and the roots having
an indicatory ए in the Dhātupāṭha

Note.—Thus यष्ट, 'to catch' अचष्टीत्, स्वम्, 'to sound' अस्वमीत्। दुष्यम्, 'to vomit'
अवषमीत्। व्यय, 'to expend' अव्ययीत्। चण 'to hurt' अचणोत्। श्यस् 'to breathe'
अश्वसीत्। जाय् 'to be awake' अजागरीत्। णि, क्त (churādi, 'to lose' उन्नयीत्। ईम् 'to
send' ईक्षणीत्। श्रिय, अश्रयीत्। षटिताम्, 'to cover' अरणीत्। षट्ते, अकटोत्॥

Therefore there is no Vriddhi. Thus we have अकटोत् and अचष्टीत्॥

अट् ३१७, पट् ३१८ गतौ। आट। आटतुः। चाटुः। पपाट। पेटतुः।

पेटुः॥

317. ✓Aṭa 318 ✓Iata 'to go, to wander, to roam'

Pre - अटति। Per - आट। आटतुः। 3 P. चाटुः। 1 Fut. - अटिता। II
Fut - अटिष्यति। Impera - अटतुः। Imper - आटतु - Pot - अटेतुः। Bene -
अट्यात्। Aor मा भजान् अटोत्। Pre पटति। Per - पपाट। पेटतुः। पेटुः। Aor

अपटोत् or अपाटोत् । Caus पाटवति । Aorist अपीपटत् । Desi - विपटिवति । Inten - पापट्यते । Yan luk अपटोति or पापटि । Nouns - पटु । पटोर । पाटनम् ॥

रट ३१६ परिभाषणे । रराट ॥

319 ✓ rāṭa, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud'

Pre - रटति । Per - रराट । Nouns - परिराटर (III 2 142 S 3122)

परिराटे with the affix पितुष् of III 2 142

लट ३१० बाल्ये । ललाट ॥

320 ✓ lāṭa 'to act like a child, to prattle'

Pre - लटति । Per - ललाट । Nouns लटया । लाट ॥

शठ ३११ रुजादिशरणा मत्यवसादने । शशाट ॥

331 ✓ śaṭa, 'to grow sick,' to divide or separate, to go,' to be weary or dejected'

Pre - शटति । Perf - शशाट । Nouns शाटर । शाटो ।

वट ३२२ वेष्टने । वषाट । वषटतु । वक्वटु । वक्वटिथ ॥

332 ✓ vata, To surround

Pre - वटति । Per - वषाट । वक्वटु । 3 P वक्वटु । वक्वटिथ । I Fut - वटिता । II Fut - वटिष्यति । Sub - वाटिष्यत् । वटाति । Impera - वटतु । Imper - वषटतु । Pot - वटेत् । Bene - वट्यात् । Aor - अवाटोत् । अवटोत् । Cond - अवटिष्यन् । Pass - वट्यते । Caus - वाटवति । Desi - विवाटवति । Inten - विवट्यते ॥

Pre Part Parasmai - वटन् । Per Part Parasmai - वषट्वान् । Past Part Pass वटित । Past Part Act - वटितवान् । Fut Part - वटिष्यन् । Ger - वटित्वा । Infinitive वटितुम् । Adj वाट्य । In the Perfect there is no व or elision of re duplicate because the root begins with व and so VI 4 126 S 2263 applies Noun वटिम (V 2 139 s 1945) वटक् with the affix क्न् । From which we get वटकिन् by इन् under V 2 82 S 1882 (vā t)

किट ३२३, खिट ३२४ आसे । केटनि । खेटति ॥

323 ✓ kṭa 324 ✓ khṭa, to fear, to frighten Note —trise here means to cause fear

Pre - केटति खेटति । Per - किट किषेट । Fut केटिता । खेटिता । Fut - केटिष्यति खेटिष्यति । Impera - केटतु खेटतु । Imper - अकेटन् । अखेटन् । Pot - केटेत् खेटेत् । Bene - कित्यात् खित्यात् । Aor - अकेटोत् अखेटोत् । Cond - अकेटिष्यात् अखेटिष्यात् । Pass - कित्यते खित्यते । Caus - केटयति खेटयति । Desi - विकेडिषति and विखेटिषति or विकिटिषति and विखिटिषति । Inten - के कित्यते खे खित्यते । Pre Part Parasmai केटन् खेटन् । Per Part Parasmai विकिट्वान् विखिट्वा । Past Part Pass कित्त । खिटित । Past Part Act कितितवान् खितितवान् । Fut Part कटिष्यन् खेटिष्यन् । Ger कटित्वा कितित्वा खेटित्वा । Infin केटितुम् खेटितुम् Adj केटित्य । खेटित्य । Adj केटनीय खेटनीय । केट्य ॥ Noun, खेट by घञ् affix The ✓ किट occurs further on as No 341 but the meaning is different

शिट ३२५, पिट ३२६ अनादरे । शेटति । शिशेट । सेटति । सिषेट ॥

325 ३१ 326 ✓ śiṭa 'to slight, despise, disregard'

Pre. जेटति, सेटति । Per. जिगेट, सिपेट । I Fut. जेटिता, सेटिता । Aor. अजेटीत्, असेटीत् । Caus. जेटयति, सेटयति । Aorist अजेटिषत् । Desi जिगेटिषति । सिसेटिषति । The स is not changed to य because of the restriction of VIII. 3. 61. S. 2627. Inten जेयिष्यते । सेयिष्यते ॥

जट ३२७, झट ३२८ संघाते ।

327. ✓ Jata, 328 ✓ Jhaṭa, to clot, become twisted or matted together as hair

Pre. जटति, झटति । Per. 3 S. जजाट, झजाट 3. D. जेतुः, झेतुः । I Fut. जटिता, झटिता । Aor. अजाटीत्, अजटीत् । अभाटीत्, अमटीत् । Caus. जाटयति । Desi. जिजटिषति । Nouns :—जटा, जटालः, जटिलः ॥

भट ३२६ भृतौ ।

329. ✓ Bhata, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghatādi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भटति । Per. यभाट । I Fut. भटिता । Aor. अभाटीत्, अमटीत् । Caus. भाटयति । Desi. विभटिषति ॥

तट ३३० उच्छ्राये ।

330. ✓ Tāt, to groan, to rise or be raised.

Pre तटति । Per. तताट । I Fut. तटिता । Aor. अताटीत्, अतटीत् । Nouns :—तटी । तटिनी ॥

खट ३३१ काङ्क्षायाम् ।

331. ✓ Khata, to desire, wish

Pre. खटति । Per. खयाट । I Fut. खटिता । Aor. अखाटीत् or अखटीत् । Caus. खाटयति । Desi. विखटिषति । Inten. विखट्यते । Noun : खट्या ॥

णट (नट) ३३२ नृतौ ।

332. ✓ Naṭa, to act on the stage. This root begins with ण so that we have णटति । There is another root नट् taught with न as नाटि । That belongs to the Churādi class

Per. नटति । Per. ननाट । I Fut. नटिता । Aorist अनटीत् अनटीत् । Caus. नाटयति or नटयति । Desi. निनटिषति । Inten. नानट्यते । Nouns नटी, नाटकं ॥

पिट ३३३ शब्दसंघातयोः ।

333. ✓ Pīṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. पेटति । Per. पिपेट । I Fut. पेटिता । Aorist अपेटीत् । Caus. पेटयति । Aorist अपीपिटत् । Desi. पिपेटिषति or पिपिटिषति । Inten. पेपिट्यते । Nouns, 'पिटक', 'पिटक' । Gerund : पिटित्वा or पेपित्वा ॥

हट ३३४ दीप्तौ ।

334. ✓ Hata, to shine, be bright

Pre. हटति । Per. जहाट । I Fut. हटिता । Aorist अहटीत् or अहाटीत् । Caus. हाटयति । Desi. जिहटिषति । Inten. जाहट्यते । Noun हाटकं 'gold.'

षट ३३५ अवयवे ।

335. ✓ Shaṭa, to form a part.

Pre मटति । Perf समाट । सेटु । I Fut मटिता । Aorist असाटीत अषटति ।
 • Caus साटयति । Aorist असोषटत । Des: सिचटिषति (The स is not changed to च
 because of VIII 3 61 S 2627) Inten सासट्यते । Noun* मटा ॥

लुट ३३६ (लड, लल) विलोटने । डान्तोऽयम् इत्येके ॥

336 ✓ Luta, to suffer pain Some say this root ends in ड । Others take
 it end in ल, as in Māgha सोलव भुजाकारधृष्टन्तरङ्गम् । This is found in the Divadi
 class also

Pre लोटति । Perf लुलोट । I Fut लोटिता । Aorist अनोटीत । Caus
 लोटयति । Aorist असूलुटत or असुलोटत । Des: लुलोटिषति or लुलुटिषति । Inten
 लोलुट्यते । Past Part. Pass लुटित । Past Part. Act लुटितवान् । Ger लोटित्वा or
 लुटित्वा ॥

चिट ३३७ परप्रेष्ये ।

337 ✓ Chita, to send forth or out

Pre चेटति । Per चिचेट । चिचिटतु । चिचिटु । I Fut चेटिता । Aorist
 अचेटीत् । अचेटीष्टाम् अचेटीषु । Caus चेटयति । Des: चिचेटयति or चिचेटीषति
 Inten चेचिट्यते । यङ लुक्, चेचिटीति or चेचेटी । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा ।
 Noun चेटी ॥

• **विट ३३८ शब्दे ।**

338 ✓ Vita to sound

Pre वेटति । Per विघेष्ट, विघिटतु विघिटु । I Fut वेटिता । Aor
 अवेटीत । Caus वेटयति । Des: विघेष्टिषति or विघिटिषति । Inten वेवटयत । यङ लुक्,
 वेघिटति वेघेष्टि । Gerund वेटित्वा or विटित्वा । Nouns विट, विटय ॥

बिट (हिट) ३३९ आक्रोशे । यथादिः । हि इत्येके ॥

339 ✓ Bta (to swear,) to curse, (to shout exclaim, to address harshly.)

Pre बेटति, टेटति । Per बिघेष्ट जिघेष्ट, बिघिटतु जिघिटु । I Fut बेटिता । Aor-अबेटात्, अबेटात् । Caus बेटयतु, बेटयतु । Des: बिघेष्टिषति ।
 जिघिटिषति बिघिटिषति । Inten बिघिट्यते जिघिट्यते यङ लुक् बिघिटीति, बिघेष्टि ॥

इट ३४०, किट ३४१, कटी ३४२ गतौ । एटति । कटति । कटी ।
इंकार. श्यदितो निष्ठायाम्' (३०३८) इतीग्नियंधायं । केचित्तु इदित मत्या
नुमि कृते कटतीत्यादि यद्वन्ति । अन्ते च 'इ' 'ई' इति प्रश्लिष्य । अयति ।
इयाय । इयतु । इयुः । इययिष्य-इयेय । इयाय-इयय । दीर्घस्य तु 'इजादेरव-
(२२३८) इत्यादि अयावकारेत्यादि उदाहरन्ति ॥

340 ✓ Iṭa, 341 ✓ Kṭa, 342 ✓ Kaṭi, to go The Ind catory long

• ई in कटी shows that the Sutra VII 2 14 S 3039 applies, and so no इट, aug-
 ment is added in the Nishīḍa. Some take this root as ending in short इ, there-
 fore they insert a nasal, and conjugate it as कटति । They analyse कटी as made
 up of three roots, namely कटि, इ and ई । The root इ is thus conjugated, अयति,
 इयाय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms
 अयाय्यकार &c (II 1 36 S 2237)

Pre एटति । Per एवेट, एटतु, एटु एवेटिष । I Fut एटिता । Aor एटीत् ।
 Caus एटयति । Aor, इटित, as माभयानिडितम् । Des: एटिषति ॥

341. ✓ *Kiṣa*, Pre. केशति । Per. विकेश । I Fut. केशिता । Aor. अकेशीत् ।
Caus. केशयति । Desi. चिकेशयति । Inten. चिकेश्यते । Yān luk केशिकटीति or चिकेशि ।
Ger. केशित्वा or केशयत्वा Noun : केशिः ॥

342. ✓ *Kaṣi*, Pre. कषति । Per. चकष । I Fut. कषिता । Aor. अकषीत्
or अकषीत् । Caus. कषयति । Desi. विकषयति । Inten. चाकष्यते Yān luk
चाकषीत् or चाकषि । Noun कषकः ॥

342 B ✓ *Kaṣi*, Pre. कटति । Ger. कटित्वा or कटयत्वा । Part. कटयान् ॥
इ ३४२ क । गति ।

342. A ✓ *i*, to go.

Pre. अयति । Per. इयाय, ईयतु, ईयुः, इययिष or इयेय (VII. 2 67. S. 2296)
ईययुः, ईय, इयाय or इयय, ईयिष, ईयिम । I Fut. यता । II Fut. य्यति । Impera.
अयतु । Imper. आयत । Pote. अयेत् । Bene ईयात् (VII 4 25. S. 2298.)
Aor. ऐषीत्, (अ+एषीत्) ऐष्याम्, ऐषुः, ऐषीः, ऐष्यत्, ऐष्य, ऐष्यम्, ऐष्य, ऐष्य । C. १. ऐष्यत् ।
Pass. ईयते । Caus. आययति । Aor. अ+अययित् । Desi. ईययति (VI 4. 16. S.
2614) Past Part. इतः, इतयान् ॥

हेठ ३४३ विवाधायाम् ।

343 ✓ *Hetha*, to be wicked, (to vex, to trouble, to strike, to be born; to
purify, to cause prosperity)

Pre. छेति । It is not given here in the Siddhānta See No. 285.

मडि ३४४ भूपायाम् ।

344. ✓ *Madī*, to adorn, to decorate

Pre. मण्डति । Per. ममण्ड, ममण्डतुः, ममण्डुः । I Fut. मण्डिता । Aor. अम-
ण्डीत् । अमण्डित्वा । अमण्डयुः । Caus. मण्डयति । Aor. अममण्डत् । Desi. मिमण्डयति ।
Inten. मामण्ड्यते । यङ्लुक् । मामण्डीति or मामण्डि । Noun : मण्डनः ॥

कुडि (कुडि) ३४५ चैकल्ये । कुडति । कुडत इति तु दाहे गतम् ॥

345. ✓ *Kuṭi*, (kadī) to agitate, to mutilate When it means 'to burn'
it is *Ātmanepadī*, already mentioned, see root 2 9

Pre. कुडति । Per. चुकुड । I Fut. कुडिता । Aorist अकुडीत्, अकुडित्वा ।
Caus. कुडयति । Desi. चुकुडयति । Inten. चोकुड्यते । चोकुडीति । or चोकुडि ॥

मुड (मुड, मुडि, पुड, पुडि) ३४६ प्रमर्दने ।

346. ✓ *Muta*, to crush, break, grind, powder, to kill *Dhanapāla*
gives it as मुड, *Sākatāyana* reads it as पुड, *Kabīraswāmī* reads them as मुडि । पुडि ॥
Pre. मोडति । Per. मुमोड । I Fut. मोडिता । Desi. मुमुडयति or मुमोडि-
यति । Ger. मुडित्वा or मोडित्वा (I 2. 26. S. 2617).

चुडि (चुड or चुडि) ३४७ अल्पीभावे ।

347. ✓ *Chudī*, (to cut off, to divide), to become small; to be dimi-
nished; *Durga* reads it as चुट, our author as चुडि ॥

Pre - चुडति or चुण्डति ॥

मुडि ३४८ खण्डने । मुडति । 'पुडि च' इत्येके । पुडति ॥

348. ✓ *Muḍi*, (also *pudī* and *śudī*) to shave, to shear, to crush; to
sink *Maitreya* says 'Some say the root is पुडि' In some *Dhātukoshas* it is given
as मुडि अथनप्रमर्दनयोः । Pre. मुडति, पुडति । Nouns. मुण्डः, पुण्डः, पुण्डरीक ॥

कटि ३४६, लुटि ३५० स्तेये । कटति । लुटति । 'कटि, लुटि' इत्येके । 'कटि लुटि' इत्यपे ॥

349. ✓ *Ruti*, 350. ✓ *Luti*, to rob, to steal Śakatāyana reads these as ending in ट् ॥ According to Kāshirāswāmi these are कटि and लुटि ॥

Pre कटति ; लुटति । Per. कटं, लुण्ट । I Fut कटिता लुटिता । Aorist अकटीत्, अलुण्टीत् । Caus कटयति, लुण्टयति । Desi. कटयिष्यति । लुण्टयिष्यति । Inten कोलुङ्ग्यते रोह्यङ्गते । पङ्. लुक्, रोह्यङ्गीति or रोह्यङ्ग । Nouns : कटका । लुण्टका ॥

वटि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ *Vati*, to divide, to share This is not found here in the Siddhānta. Pre वटति ॥

स्फुटि ३५२ विशरणे । इतिस्त्वादङ् वा । अस्फुटत् - अस्फोटोत् ।

स्फुटि इत्यपि केचित् । इतिस्त्वाङ् । स्फुण्टति ॥

352. ✓ *Sphutir*, to burst or split open, to break forth.

Pre स्फोटति or स्फुण्टति स्फोडति । Per पुस्फोट (ट) । I Fut स्फोटि(डि)ता । Aorist अस्फुटत् or अस्फोटोत् । Desi. पुस्फुटि (डि) यति or पुस्फोटि (डि) यति । Ger. स्फुटित्वा or स्फोटित्वा । As this root has an indicatory इङ्, the Aorist is formed optionally by adding अङ् (III I. 57) Thus अस्फुटत् or अस्फोटोत् । Some, read the root as स्फुटि and therefore it takes the तुम् augment. As स्फुण्टति । Mācchava gives it as स्फुटि । Chandra reads स्फुट । Its Aorist is not formed in अङ् । Kāshirāswāmi and Kāśyapa give three roots स्फुट, स्फुटि and स्फुटिद् ॥

पठ ३५३ व्यक्तायां वाचि । पठतुः । पठिथ । अपठीत् - अपाठीत् ॥

353. ✓ *Patha*, to read or repeat aloud, recite; to study,

Pre. पठति । Per. पयाठ, पठतुः, पठुः, पठिथ । I Fut. पठिता । Aorist. अपठीत्, or अपाठीत् । अपाठिष्यत् । Caus. पाठयति । Desi. विपठयति । Inten. पापठ्यते । पङ्. लुक् । पापठीति or पापठि ॥

वथ ३५४ स्थौल्ये । वथतुः । वथिथ ॥

354. ✓ *Vatha*, to be strong or powerful, to be fat. When it means *ekacharyā*, it is ātmanepadi See No 281. That root is वथ ॥

Pre वथति । Per. वयाठ, वथतुः, वथुः, वथिथ । I Fut. वठिता । Aorist अवाठीत्, अवथीत् । Caus. वाठयति । Desi. विवठयति । Inten. वापठ्यते । पङ्. लुक्, वापठीति or वापठि ।

मथ ३५५ मदनियासयोः ।

355. ✓ *Maṭha*, to be intoxicated, to dwell, (to go).

Pre मथति । Per. ममाठ, मेठतुः, मेठुः, मेठिथ । I Fut. मठिता । Aor. अमाठीत्, or अमथीत् । Caus. माठयति । Desi. मिमठयति । Inten. मामठ्यते, ॥

कठ ३५६ कृच्छ्रजीवने ।

356. ✓ *Kaṭha*, to live in distress

Pre. कठति । Per. ककाठ, कठतुः, कठुः । I Fut. कठिता । Aorist अकाठीत्, अकठीत् । Caus. काठयति । Desi. विकठयति । Inten. कापठ्यते । पङ्. लुक्, कापठीति, कापठि । Noun कठः, कठिमम, कठोर ॥

रट ३५७ परिभाषये । रट इत्येके ॥

357. ✓ *Raṭ a*, to speak. Some give it as ✓ *raṭha*.

Pre वटति । Per. वराट, वटनु, वटुः, वटिय । I Fut. वटिता । Aorist. वराटीन्, वराटीत् । Caus वराटयति । Desl. वरिडयति । Inten. वराट्यते । Yan luk वराटीति । वराटि ॥

कठ ३५८ प्लुतिशठत्वयोः । बलात्कारे इत्येके । हठति । जहाट ॥

358 ✓ Hāṭha, to leap, to be wicked, to oppress, to bind to a post.

Pre हटति । Per. जहाट, जहटनु, जहटुः । I Fut. हटिता । Aorist. जहाटीन्, जहाटीत् । Caus. हाटयति । Desl. जिहटयति । Inten. जाहट्यते । यङ् लुक्, जाहटीति or जाहटि ॥ Some say it means to oppress.

कठ ३५९, लुठ ३६०, उठ ३६१, उपघाते । ओठति । कठ इत्येके । कठति । कठांचकार ॥

359 ✓ Rūṭha, 360 ✓ Luṭha, 361. ✓ Uṭha. To strike Some read कठ with a long ऊ and conjugate it as ऊठति &c.

Pre रोठति । Per. रूरोठ । I Fut. रोठिता । Aorist. रूरोटीन् । Caus. रोठयति । Desl. रूरोडयति । Inten. रोठ्यते । Yan luk, रोठीति or रोरोटि ॥

360. ✓ Lutha, this root is found in the Tudda; also.

Pre लोठति । Per. लूलोठ । I Fut. लोठिता । Aorist. लूलोटीन् ॥

361 ✓ Uṭha Pre. ओठति । Per. उघोठ, ऊठनुः । I Fut. ओठिता । Aorist. ओठीन् । Caus. ओठयति । Desl. उठिडयति ॥

361 A ✓ Ūṭha Pre कठति । Per. ऊठां चकार । I Fut. ऊठिता । Aorist. ऊठयति । Caus. कठयति Desl. ऊठिडयति ॥

पिठ ३६२ हिंसासंक्लेशनयोः ।

362 ✓ Piṭha, to hurt, to feel pain.

Pre. पेठति । Per. पिपेठ, पिपिठनुः । I Fut. पेठिता । Aorist. अपेठीन्, अपेठिष्ठाम् । Caus. पेठयति । Desl. पिपेडयति । Inten. पेपिठ्यते । यङ् लुक्, पेपिठीति, पेपेठि । Nouns पोठम् with घञ् । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539

शठ ३६३ कैतवे च ।

363 ✓ Sāṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. शठति । Per. शशाठ, शेठनुः, शेठुः । I Fut. शठिता । Aorist. अशाटीन्, अशाटीत् । Caus. शोठयति । Desl. शिशठयति । Inten. शाशठ्यते । यङ् लुक्, शाशटीति शशठि ॥

शुठ ३६४ प्रतिघाते । शोठति । शुठि इति स्वामी । शुण्ठति ॥

364 ✓ Suṭha, to be impeded or hindered.

Pre शोठति, शुठति । Per. शुशोठ । शुशुन्ठ । I Fut. शोठिता, शुन्ठिता । Aorist. अशोटीन्, अशुन्ठोत् । Caus. शोठयति शुन्ठयति । Desl. शुशोडयति, शुशुडिडयति । Inten — शोशुठ्यते, शोशुण्यते ॥

कुठि ३६५ च । कुण्ठति ॥

365 ✓ Kuṭhi, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre कुण्ठति । Per. चुकुण्ठ । चुकुण्ठनुः । I Fut. कुण्ठिता । Aorist. अकुण्ठीन् । Caus. कुण्ठयति । Desl. चोकुण्ठयति । Inten. चुकुण्ठ्यते । यङ् लुक्, चोकुण्ठीति । चोकुण्ठि । Noun कुण्ठः ॥

लुठि ३६६ आलस्ये प्रतिघाते च ।

366. ✓ Luṭhi, to be lazy, to strike. Pre. लुंठति ॥

शुठि ३६७ शोषणे ।

367. ✓ Śuṭhi, to become dry. Pre शुषठति । Nouns शुषठ । शुषठी ॥

रुठि ३६८, लुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ Ruthi, 369 ✓ Luthi, to go

Pie. रुठति, लुठति । Per रुषठ । लुलुषठ । I Fut रुषिठता, लुषिठता । Aorist. अरुषठीति, अलुषठीति । Caus रुषठयति, लुषठयति । Desi. रुषिठयति, लुलुषिठयति । Inten. रोषठयते, लोलुषठयते । यङ्लुक् । रोषठीति, लोलुषठीति ॥

चुड्ड ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । चुडुति । चुचुड् ॥

370. ✓ Chudda, to dally, to sport, to hint one's meaning Bhāva karana means 'to express or hint one's meaning'

Pre. चुडुति, । Per चुचुड् । I Fut चुडुति, Aorist अचुडुति । Caus. चुडुयति । The aorist will be अचुचुडुत् । Desi. चुचुडुयति । Inten. चोचुडयते । यङ्लुक् । चोचुडुति । The Imperfect will be अचोचुत् । The root has ढ as penultimate, which appears now as त, when the final is elided by VIII 2, 23 S 54.

अड्ड ३७१ अभियोगे । अडुति । आनड्ड ॥

371. ✓ Adda, to join, to attack, to argue, to apply closely, to be devoted.

Pie. अडुति । Per. आनड्ड, आनड्डु, आनड्डु । I Fut. अडुति Aorist आडुति । Caus. अडुयति । Aorist आडुति । Desi. अडुति (the ढ is not reduplicated because of VI 1 3 S 2446)

कड्ड ३७२ कार्करणे । कडुति । चुडादयस्त्रयो दोषधाः । तेन क्षिपि ।

चुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kadda, to be harsh or severe ; to be hard or rough.

Pre कडुति । Per. कड्डु । I Fut कडुति । Aorist अकडुति । Caus कडुयति । Desi. चिकडुयति । Inten. चाकडयते, यङ्लुक् । चाकडुति or चाकटि । अचीकत् ॥

Noun :—कज्जलम् compound of कत् + जलम् ॥ The three roots चुड्ड, अड्ड and कड्ड have a ढ as penultimate Therefore with the affix क्षिप् the forms would be चुत्, अत् and कत् respectively.

क्रीड् ३७३ विहारे । चिक्रीड ॥

373. ✓ Kridri, to play, to amuse oneself.

Pie. क्रीडति । Per. चिक्रीड, चिक्रीडुः । I Fut. क्रीडता । Aorist अक्रीडीति । Caus क्रीडयति । Desi. चिक्रीडयति । Inten. चेक्रीडयते । यङ्लुक् । चेक्रीडति । चेक्रीडि । Aorist अचेक्रीड ॥

तुड् (तूड्) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूड् इत्येके ॥

374. ✓ Tudri, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तूडति । Per तुतोड or तूतूड । I Fut तोडता, तूडता । Aorist अतोडीति । Caus तोडयति, तूडयति । Desi. तुतोडयति, तूतूडयति । Inten. तोतूडयते, तूतूडयते । यङ्लुक् । तोतूडति or तूतूडति ॥

हुड् ३७५, हुड्ड् होड ३७६ गतौ । हुड्याह-हूड्याह-होड्याह ॥

375. ✓ Hudri, 376. A ✓ Huddri, 376. ✓ Hodri, to go.

Pre वृद्धति । Per जुवृद्ध । I Fut वृद्धिता । Bene वृद्ध्यात् । Aorist अवृद्धोत् Caus वृद्धयति । Aorist अवृद्धवत् । Desi जुवृद्धयति । Inten जावृद्धते । You luk जावृद्धति or जावृद्धति ॥

375A ✓ Hdr: Pre वृद्धति । Per जुवृद्ध । I Fut वृद्धिता । Bene वृद्ध्यात् । Aorist अवृद्धोत् । Caus वृद्धयति । Aorist अवृद्धवत् ॥

376 ✓ Hodr Pre वृद्धति । Bene वृद्ध्यात् ॥

376 A ✓ Haudr 376 B ✓ K dr: These are not in the Siddhanta.

रोड्ड् (रोड्) ३७७ अनादरे ।

377 ✓ Ra lri to less se Pre -रोडति, रोडति ॥

रोड् ३७८, लोड् ३७९ उन्मादे ।

378 ✓ R dr, 379 ✓ L dr, to be foolish or mad Pre -रोडति, लोडति ॥

अड ३८० उद्यमे । अडति । आड । आडतु । आडु ॥

380 ✓ Adv to try, to exert

Pre अडति । Per आड आडतु आडु । I l it अडिता । Aorist आडोत् आडि
प्याम्, आडिषु । Caus आडयति । Desi अडिडिषति ॥

Noun अड 'the sting or tail of a scorpion' Hence 'sharp' अड 'speci-
ally sharp' The son of Vṛada is अडि ॥

**लड ३८१ विलासे । लडति । डलयोत्तरयोश्चेत्तत्स्वरणाल्लततीति व्या-
म्यादय ॥**

381 ✓ Lalā to dally, to sport to play Th: is Ghatid: also

Pre लडति । Per ललाड । I Fut लडिता । Aorist अलाडोत् अलडत । Caus
लाडयति । Desi ललडिषति । Inten लालडते । यदनुक लालडति । लालटि ।

According to Kashiraswami and others the ड and ल being interchangeable
and so also ल and र we have the from ललति & also

लल ३८२ ईप्साय,म् ।

382 ✓ Lalā (to play to sport, to dally) to desire This root is found
in the Shiddānta Kaumudi in the sense of 'to desire' Mithava says under
लल "Some read ✓ lala ॥ sayam after it Kashiraswami in Puruṣa do not ap-
prove it as a separate root

Pre ललति । Caus ललयति । Noun ललना ॥

कड ३८३ मदे । कडति । 'कडि' इत्येके । कण्डति ॥

383 ✓ Kḍi, to be proud

Pre कडति, कण्डति । Per चकाड चकण्ड । I Fut कडिता कण्डिता । Aorist
अकाडोत् अकडोत्, अकण्डोत् । Caus काडयति कण्डयति । Desi चिकडिषति । चिकण्डिषति ।
Inten चाकडते । चाकण्डोत्, चाकण्डि । Kashiraswami reads it as कडि and says
'according to Durgā it is कडे ।' This root is found in the Tuda at o VI 86 The
root कडि is atmanepadi also I 302

गडि ३८४ घदनैकदेशे । गण्डति । इति टवर्गोपान्ता ॥

384 ✓ Gadi to cheek (?)

Pre गण्डति । Per जगण्ड, जगण्डतु जगण्डु । I Fut गण्डिता । Aorist अगण्डोत्
अगण्डिष्याम् अगण्डिषु । Caus गण्डयति । Desi जगण्डिषति । Inten जगण्डयत । Noun

गण्डः 'cheek' According to some the last five roots (including gāṇḍa) are incapable of conjugation. No nouns only are formed from them.

Here end the roots whose final is a letter of the palatal class

अथ पञ्चमोऽयान्ताः । तत्रानुदात्तेतः स्तोभत्यन्ताश्चतुस्त्रिंशत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty four up to ✓ Stubha are anudātta.

तिष्ठ ३८५, तेषु ३८६, छिद्य ३८७, छेद्य ३८८ क्षरणार्थी । आद्योऽनुदात्तः । वीरस्वामी त्वय सेदिति बभ्राम । तेषते । तितिषे । क्रादिनियमादित् । तितिषिषे । तेषा तेषस्यते ॥

The first of these roots is anudātta also and hence अनेद । Kāshirasvāmī mistook it as सेद ॥

Thus Per तेषते । Per तितिषे । Though this is anit, yet in the Second and First Person इट् would be added by the rule of kryāḍi (VII 2 13, S 2293) therefore, we have तितिषिषे and तितिषिष्ये &c The First Future is तेषा । The Second Future is तेषस्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies: —

✓ २३०० । लिङ्सिचावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

॥ इकसमीषात्तन् परे भलादी लिङ्गात्मनेपदपरः सिद्धेत्येति कितौ स्तः । कित्वाच्च गुणः । तिष्ठ सीष्ट । तिष्ठ सीषास्ताम् । तिष्ठ सीरम् । लिङ्गि भला भलि (२२८९) इति सन्नाय । अतिष्ठम् । अतिष्ठ साताम् । अतिष्ठ मत । तेषते । तितिषे । तिष्ठिषे । तिष्ठिषाते । तिष्ठिषिरे । तिष्ठिषे । तिष्ठिषाते । तिष्ठिषिरे ॥

2300 After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of ṛḥ pratyāhāra, the substitutes of ḥiṇ (III. 3. 161) and siḥ (III 1 44) when they begin with a consonant of jhal pratyāhāra, are ḥiḥ, when the ātmanepada affixes follow

NOTE — The sūtra consists of two words लिङ्सिचौ and आत्मनेपदेषु, literally meaning 'the affixes ṣiḥ and siḥ in the Atmanepada' The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous sūtras to complete the sense. The *anuvṛtti* of the word सन् that begins with sūtra, I 2 8 does not extend further. अ — तिष्ठोष्ट 'may he break' and भुक्षोष्ट 'may he know.' अभित 'he broke, अमुष्ट 'he knew'

Thus the root तिष्ठ ends with a simple consonant, is preceded by इ a letter of ṛḥ pratyāhāra, after this root the jhalāḍi affix सीष्ट of the Benedictive in the ātmanepada is treated like कित, therefore there is no guṇa substitution of the vowel of the root before this affix तिष्ठ् + सीष्ट = तिष्ठ् सीष्ट ॥

So also तिष्ठ् सीषास्ताम्, तिष्ठ् सीरम् ॥

Similarly in the Aorist we have अ + तिष्ठ् + तिष्ठ् + त, the इ of the Aorist being elided by VIII 2 26 S 2281 = अतिष्ठम् । अतिष्ठ साताम् । अतिष्ठ मत ॥

385 ✓ Tipri, to sprinkle This root is anit as it is included in the list of anit roots

Pre तेषते । Per तितिषे । तितिषिषे । तितिषिष्ये । I Fut. तेषा । II Fut. तेषस्यते । Imp. तेषताम् । Imperf. अतेषत । Pote तेषेत । Bene तिप्सीष्ट, तिप्सीषास्ताम्, तिप्सीरम् ।

Aorist अतिपत, अतिपृषाताम्, अतिपृषतः । Caus तेपयति । Aorist अतितेपतः । Desi, तितपयते । Inten तेतिप्यते । Yau luk तेतिपीति or तेतेपि ॥

386 ✓ Tepr Pre तेपते । Per तितेपे । I Fut तेपिता । II Fut तेपिष्यते । Imp, तेपताम् । Imper अतेप । Pote तेपेत । Bene तेपिषीष्ट । Aorist अतेपिष्ट । Caus तेपयते । Desi तितेपयते । Inten तेतिप्यते । यङ्लुक् तेतेपीति or तेतेपि ॥

387 ✓ Sht pri Pre स्तेपते । Per तिष्टेपे । तिष्टिष्यते । तिष्टिष्ये । I Fut स्तेपिता । Imperative स्तेपताम् Imper । अस्तपत । Pote स्तेपेत । Bene स्तेपिषीष्ट । Aorist अस्तेपिष्ट । Condi अस्तेपिष्यत । Caus स्तेपयते । Desi तिस्तपिष्यते or तिस्तिपिष्यते । The s is not changed to ष (see VIII 3 61 S 26 7) Inten स्तेपिष्यते । यङ्लुक् स्तेपिपीति or स्तेपेपि । Ger स्तिपित्वा or स्तेपित्वा ॥

388 ✓ Slēpr Pre स्तेपते । Per तिष्टेपे । I Fut स्तेपिता । II Fut स्तेपिष्यते । Imperat ve स्तेपताम् । Imper अस्तपत । Pote स्तेपेत । Bene स्तेपिषीष्ट । Aorist अस्तेपिष्ट । Condi अस्तपिष्यत । Caus स्तेपयते । Desi तिस्तपिष्यते । Inten स्तेपिष्यते ॥

तेष्टु ३८६ कस्पने च ।

389 ✓ Tepr to tremble, shake. By the force of च it means also to sprinkle

Pre तेपते । Per तितेपे । I Fut तेपिता । II Fut तेपिष्यते । Impera तेपताम् । Imper अतपत । Pote तपेत । Bene तेपिषीष्ट । Aorist अतेपिष्ट । Condi अतेपिष्यत । Caus तेपयत । Des तितेपयते । Inten ततेप्यते ॥

गलेष्टु ३९० दैप्ये । ग्लेपते ॥

390 ✓ Glepr t lepoor Pre ग्लेपते । Per जिग्लेपे । I Fut ग्लेपिता । Bene ग्लेपिषीष्ट । Aorist अग्लेपिष्ट । Caus ग्लेपयते । Desi जिग्लेपयते । Inten ग्लेपिष्यते ।

दुवेष्टु ३९१ कस्पने । वेपते ॥

391 ✓ wep to i ke to tremble
Ire वेपते । Per विपे । I Fut वेपिता । Aorist अवेपिष्ट । Caus वेपयति (The Cative Iarar a had he use the verb has the sense of motion I 3 87. S 2753) Des दिग्विपते । Inten ववप्यते ॥

Aous वेदयु trembling (III 3 89 S 3267 because of दु) । विविगम (Un II 5) वेन (with युच III 2 148 S 5128)

**केष्टु ३९२ रोष्टु ३९३ गलेष्टु ३९४ च । चात्कम्पने गतौ च । सूत्रविभा-
र्येति स्वात्री । विवेपयन् चत्वारम्भस्तत्र पठित्वा कम्पन इत्यनेन इत्याह । स्ते-
गाम्भेडा - पाठ ॥**

392 ✓ K pri 393 ✓ Gepr 394 ✓ Glepr to tremble and to move By the force of च both the senses of trembling and moving are taken This is done by yoga vibhāṇa according to Swami According to Mureya the sense of trembling would be understood by context even without च । His meaning is that these roots could well have been read with ✓यप but they are not done, because traditionally they are read separately The ✓Glep is repeated because it has a different meaning here

Pre कपते । Per विकपे । I Fut कपिता । Bene कपिषीष्ट । Aorist अकपिष्ट । Caus कपयति (I 3 87 S 2753) Des विकपिष्यते Inten केकप्यते ।

393 ✓ Gepr Pre गेपते । Per जिगेपे । I Fut गेपिता । Bene गेपिषीष्ट । Aorist अगेपिष्ट Caus गेपयति । Des जिगेपिष्यते Inten जगिष्यते ॥

394 ✓ Glepri Pre ग्लेपते । Per. ग्लिसेपे । I Fut ग्लेपिता । Bene ग्लेपिषीष्ट । Aorist—ग्लेपयिष्ट । Caus. ग्लेपयति । Des. ग्लिसेपियते । Inten ग्लेपय्यते ॥

मेष्ट ३६५, रेष्ट ३६६, लेष्ट ३९७, धेष्ट ३९८ गतौ ।

395 ✓ Mepri, to move According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon'. The reading of Kabirāsvāmī is mepri, repri, lepri gatau. But Maitreya reads it as mepri/lepri sevane, repri playagatau. Some texts have हेष्ट and धेष्ट ॥

Pre मेपते । Per मिसेपे । I Fut मेपिता । Bene मेपिषीष्ट । Aorist अमेपिष्ट । Caus. मेपयति । Des. मिसेपियते । Inten मेपय्यते ॥

396 ✓ Repri, to go According to Maitreya it means 'to leap, jump swim'. Pre रेपते । Per रिरेपे । I Fut रेपिता । Bene रेपिषीष्ट । Aorist अरेपिष्ट । Caus. रेपयति । Des. रिरेपियते । Inten रेरेपय्यते ॥

397. ✓ Lepri, to go, move

Pre लेपते । Per लिसेपे । I Fut लेपिता । Bene लेपिषीष्ट । Aorist अलेपिष्ट । Caus. लेपयति । Des. लिसेपियते । Inten लेपय्यते ॥

398 ✓ Dhepri Pre धेपते । Per दिधेपे । I Fut धेपिता । Aorist अधेपिष्ट । Caus. धेपयति । Des. दिधेपियते । Inten, दिधेपय्यते ॥

अप्रूप ३९९ छज्जायाम् । वपते ॥

• The Present is वपते । In forming the Perfect, the following rule applies

✓ २३०१ । तृफलभजत्रपश्च । ६ । ४ । १२२ ॥

यपामत एकारोभ्यासलोपश्च स्यात्किति तिष्ठि सेदि यति च । जेपे । जेपते । जेपिरे कदित्वादिभ्या । जपिता-जप्ता । जपिषीष्ट-जप्षीष्ट ॥

2301 ए is substituted for the अ of तृ, फल, भज and जप, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्) follow, as well as when यत् with the इट् augment follows.

Thus (तेत्तु, तेरु, तेरिथ, फेल्लु, फेलु, फेलिथ, भेज्जु, भेज्जु, भेज्जिथ) जेपे, जेपते, जेपिरे ॥
Note — In the case of तृ the rule applies to the च obtained by Guna contrary to VI 4 126, in फल and भज the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in जप the च does not stand between the two simple consonants

The root ✓ अप्रूप being exhibited with an indicatory क् shows that the addition of the augment इट् is optional (VII 2 44 S 2279 and VII 2 15 S 3025) Thus the First Future is जपिता or जप्ता । Benedictive जपिषीष्ट or जप्षीष्ट । The indicatory य shows that the feminine noun from this root is formed by जप् (III 3 104 S 3281) As जप्ता ।

399 ✓ Trapush, to be ashamed, abashed

Pre जपते । Per जेपे । I Fut जपिता or जप्ता । II Fut जपिष्यते or जप्स्यते । Imperative जपताम् । Imper जपयत । Pote जपेत् । Bene जपिषीष्ट or जप्षीष्ट । Aorist अजपिष्ट or अजपत् । Condi अजपिष्यत् or अजपस्यत् । Caus जपयति । Aorist अजिजपत् । Being a Ghatādi root also (see 859) it is mit (VI 4 93 S 2568) and hence the shortening in the Causative Des. तिजपयते, or तिजपयते । Inten ताजपयते । यह लुक् ताजपति or ताजयति ॥ Past Part Pass जप् । Past Part Act

अपतयान् । Ger अपतय्या or अपतया । Infini अपतिषुम् । अपतुम् ; Nouns अपपतिष्यन् (III 2 116 S 3116) चपु 'Tin

कपि ४०० चलने । कम्पते । चक्रम्ये ॥

400 ✓ Kapi, to move, to tremble

Pre कम्पते । Per चक्रम्ये । I Fut कम्पयति । Caus कम्पयति । (I 3 87 S 253)

Des: चिकम्पयते । Inten चाकम्पयते । Nouns —कम्प (III 2 167 S 3147)

कम्पन (II 2 148 or 149 S 3128 or 3129) कपि (Un IV 144) वृषाकपि "Vishnu or Rudra" कपिल (See however Un I 55)

रवि ४०१, लवि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । रम्ये । ललम्ये । आनम्ये ॥

401 ✓ Rabi, 402 ✓ Labi, 403 ✓ Abi, to sound

401 ✓ Rabi, Pre रम्यते । Per रम्ये । I Fut रम्यति । Aorist परम्यट् । Caus रम्ययते । Des: रिरम्ययते । Inten रारम्ययते । यङ लुक् । रारम्यीति or रारम्यति । Imperfec परारन् । Noun हेरम्य ॥

402 ✓ Labi, to sound Pre लम्यते । Per ललम्ये । I Fut लम्यति । Aorist ललम्यट् । Caus लम्ययते । Des: लिलम्ययते । Inten लालम्ययते ॥

403 ✓ Abi to sound Pre अम्यते । Per आनम्ये । I Fut अम्यति । Caus अम्ययति Aorist आम्ययत् । Des: अम्ययिष्यते । Nouns त्र्यम्बक 'The father of the three worlds' अम्वरीष । अम्या 'mother'

लवि ४०४ अवसंसने च ।

404 ✓ Labi, to hang down, hang from 'to dangle'

Pre लम्यते । Per ललम्ये । I Fut लम्यति । Nouns अलावू with the negative अ and affix क under Un 1 87 It means gourd

कवृ ४०५ कर्णे । चक्रवे ॥

405 ✓ Kabri to color Pre कवते । Per चक्रवे । I Fut कवति । Aorist.

अकव्यट् । Caus कावयति । Aorist अकवयत् । Des: चिकवयते । Inten चाकवयते । यङ लुक् चाकति । Nouns कवर् । कवरी or कवरा (IV 1 42 S 500) कर्तुर ॥

क्लीवृ ४०६ अधाष्टये । चिक्रीवे ॥

406 ✓ Klibri, to be impotent Pre क्रीवते । Per चिक्रीवे । I Fut क्रीवति ।

Aorist अक्रीव्यट् । Caus क्रीवयति । Aorist अक्रीवयत् । Des: चिक्रीवयते ।

क्षीवृ ४०७ मदे । क्षीवते ॥

407 ✓ Kshibri, to be drunk or intoxicated,

Pre क्षीवते । Per क्षीवते । I Fut क्षीवति । Caus क्षीवयति Aorist अक्षीवयत् ।

Des: चिक्षीवयते । Noun क्षीव ॥

शीभृ ४०८ कथने । शीभते ॥

408 ✓ Shibri to boast

Pre शीभते । Per, शिशीमे । I Fut शीभति । Caus शीभयते । Aorist अशिशीमत् ।

Des: शिशोमिष्यते । Inten शिशोम्यते । यङ लुक् शिशोमि । (स changed to च by VIII 2 40 S. 2280, and अ changed to द by VIII 4 53 S 52) Noun शीभर ॥

चीभृ ४०९ च ।

409 ✓ Chibhri, to boast. This is read separately because some read

✓ अभि instead, Pre चीभते । Per चिचीमे । I Fut चीभति । Aorist अचीमिष्यट् ॥

रेभृ ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिभे । 'अभिरभी' क्वचि
त्यथेते । अभते । रभते ॥

410 ✓Rebhri, to sound, to make noise, to low like a cow Some read it
as ✓अभि and ✓रभि ॥

Pre रेभते । Per रिभे । I Fut. रेभिता । Aorist अरेभिष्ट । Caus रेभयते । Desi
रिरेभिषते । Inten रेभ्यते ॥

411 ✓Abhi, to sound

Pre अभते । Per आनम्भे or अभ्माचक्रे (Q) I Fut अभ्यिता । Aorist अभ्यिष्ट ।
Caus अभ्ययते । Desi अभ्यिषते । Nouns : अभ्भ । अभ्भि ॥

412 ✓Rabhi (to sound, to bellow to low as a cow) To obstruct. To
stop Pre रभते । Per ररम्भे । I Fut रभिता । Aorist अरभिष्ट ॥

ट्टभि ४१३, स्कभि ४१४ प्रतिबन्धे । स्तम्भते । उत्तम्भते । उट्. स्या-
स्तम्भो—' (११८) इति पूर्वसंघर्षे । तिस्तम्भते । 'स्तम्भे' (२२०२) इति पत्व तु
न भङ्गति । शनविधौ निर्दिष्टस्य सौत्रस्यैव तत्र ग्रहणात् । तद्विज्ञ तु—'स्यास्तम्भो—'
(११८) इति पूर्वगोपिपधपाठः 'स्तम्भे' (२२०२) इतितवर्गोपिपधपाठश्चेति माधवः ।
क्वचिदस्य टकार औपदेशिक इत्याहु । तम्भते ट्टम्भते । ट्टम्भे ॥

413 ✓Shtabhi, to stop, hinder paralyse, benumb

* Pre स्तम्भते । Per तस्तम्भे । I Fut स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिष्ट । Caus स्तम्भयते
The desiderative of this is तिस्तम्भयति । Desi तिस्तम्भयते । Inten तास्तम्भयते ॥

With the Preposition ut the form is उत्तम्भते (See VII 4 61 S 118)
With वि we have विस्तम्भते । Here स् is not changed to ष because the sūtra
VIII 3 67 S 2272 applies to ✓स्तम्भ as exhibited there with न, namely to
the sūtra root that takes the vikarana श्नु by III 1 82 and not to the 'present
root स्तम्भ' । The reason of this is that in the sūtra VIII 4 61 S 118 the root
is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII 3 67 S 2272 the root is
exhibited with a dental nasal This is the opinion of Madhava Some say the
ट of ट्टम्भ is original According to them the conjugation is Pre ट्टम्भते Per
ट्टम्भे ॥

414 ✓Skabhi, to stop, hinder

Pre स्कम्भते । Pre चस्कम्भे । I Fut स्कम्भिता । Aorist अस्कम्भिष्ट । Caus
स्कम्भयते । Desi चिस्कम्भयते । Inten चास्कम्भयते । Past Part Pass स्कम्भित
स्कम्भित । Past Part Act स्कम्भितवान् ॥

जम्भ (जम्भी) ४१५, जृम्भी ४१६ गात्र विनामे ॥

* 415 ✓जम्भ (जम्भी) 'to copulate' Some read it as जम्भि । This root inserts
a penultimate nasal by the following

२३०२ । रधिजभोरचि । ० । १ । ६१ ॥

पतयोर्जुमानम् स्यादचि । जम्भते । जजम्भे । जम्भिता । जजम्भिष्ट । जृम्भते । जजृम्भे ॥

2302 The augment 'num' is added after the root vowel in
'radh' and 'jabh,' before the affixes beginning with a vowel

Note —Thus रन्धयति रन्धकः, साधुरन्धी, रन्धी यतते । जम्भयति, जम्भकः, साधुजम्भी
जम्भजम्भम् जम्भो यतते । Though the दृष्टि rule is subsequent, it is superseded by

the augment Why do we say 'before an affix beginning with vowel ? Observe रडा, जम्भम् ॥

Pre जम्भते । Per जजम्भे । I Fut जम्भिता । II Fut जम्भियते । Imper जम्भताम् । Imperf अजम्भत । Pot जम्भेत । Bene जम्भिषीष्ट । Aorist अजम्भिष्ट । Condi अजम्भिष्यत । Caus जम्भवते or ति । Aorist अजजम्भत् । Desi, जिजम्भिषते । Inten जजम्भयते (III 1 24 S 26 35 and VII 4 86 S 2638), यद् जुग्, जज्जम्भति, or जज्जिष्य । Dual जजम्भथ । Pl जज्जम्भति । Noun जम्भ tooth Maitreya makes it ant as जम्भम् ॥

416 ✓ Jribhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn') Pre जुम्भते । Per जजुम्भे । Fut जुम्भता । Aorist अजजुम्भिष्ट । Caus जुम्भवते or ति । Aorist अजजुम्भत् । Desi जिजुम्भिषते ॥

शल्भ ४१७ कथ्यते ।

417 ✓ Śalbhā, 'To pass' 'to boast' Pre शम्भते । Per शजम्भे । I Fut शम्भिता । Aorist अशम्भिष्ट । Caus शम्भवते । Desi शिशम्भिषते । Inten शशम्भयते ॥

यल्भ ४१८ भोजने ।

418 ✓ Yalbhā, 'To eat' This root begins with the dento labial य ॥ Pre यम्भते । Per यजम्भे । I Fut यम्भिता । Aorist अयम्भिष्ट । Caus यम्भवति । It is always Parasmaipadi, because it means to eat (I 3 87 S 2753) Desi यियम्भिषते । Inten यायम्भयते ॥

गल्भ ४१९ घाट्ये ।

419 ✓ Gālha, 'To be bold or confident or arrogant.' Pre गम्भते । Per गजम्भे । I Fut गम्भिता । Aorist अगम्भिष्ट । Caus गम्भवति । Desi जिगम्भिषते । Inten जागम्भयते । Noun गगन्ध 'daring, brave audacious' ॥

श्रम्भु ४२० प्रमादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिश्च । श्रम्भते । स्रम्भते च ।

420 ✓ Śrambu To be careless, negligent, to err The root begins with the palatal श, but with the dental स according to Chandra Swami having given both, adds सन्मु also

Pre श्रम्भते । Per श्रजम्भे । I Fut श्रम्भिता । Aorist अश्रम्भिष्ट । Caus श्रम्भवते । Desi शिश्रम्भिषते । Inten शश्रम्भयते । Past Part Pass श्रम्भित । Past Part Act श्रम्भितयान् ॥

शुम्भु ४११ स्तम्भे । स्तोभते ।

421 ✓ Śtūlhu, To stop paralyse Pre स्तोभते, with चि, शिष्टोभते । Per शुम्भे । I Fut स्तोभिता । Caus स्तोभवते । Desi तुस्तोभिषत or तुस्तुभिषते । Inten होस्तुभ्यते । Past Part Pass शुम्भित or स्तुब्धम् । Past Part Act शुम्भितयान् । Ger स्तुम्भित्वा (I 2 26 S 2617)

Here end the thirty four roots ending in a labial and which were Atmanepadi

Now we give Parasmaipadi roots ending in a labial

422 गुप् रक्षणे 'to protect' In its conjugation the following sūtra applies

✓ २३०३ । गुप्धूपविच्छिपणिपनिभ्यः शायः । ३ । १ । २८ ॥

शय्य शायप्रत्यय स्वात्पर्यायः । गुगन्त (४१८६) इति गुणः ॥

2303 The affix शाय comes without changing the sense, after गुप् 'to protect,' धूप 'to heat,' विच्छ 'to approach,' पण 'to praise' and पण 'to praise'

NOTE — Thus गोपायति 'he protects', धूपायति he heats, so also, विष्कायति पचायति and पमायति.

NOTE — The verb पण् being read along with पन् 'to praise, has here the sense of praise only, so that the affix does not come after the verb पण् when it means 'to make a contract, as व्रतस्य पणते, सदस्य पणते

NOTE — The verbs in आय do not take Ātmanepada affixes, as there is no indicatory letter to show that

Thus गुप् + आय । Now applies S 2189 and we get the guna of उ, as, गोपाय । This is now the root, for it gets the designation of Dhātu or root by the following sūtra

✓ २३०४ । सनाद्यन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनाद्य कर्णेण्डन्ता प्रत्यया अन्ते येषां ते धातुसङ्गा स्युः । धातुत्वात्सङ्गादयः । गोपायति ।
2304 All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhātus

NOTE . — This extends the sphere of Dhātus or roots already defined in sūtra I 3 1 These roots may be called derivative roots They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense affixes &c as shown in the above examples This is विसीर्या to wish to do, कारि to cause to do, चेक्रिय 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ 'to do', and thus take शप् &c

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with णिङ् namely, the following 1 सन् (III 1 5 6, 7) 2 क्यच् (III 1 8) 3 क्वाभ्यच् (III 1 9), 4 क्यच् (III 1 11) 5 क्यच् (III 1 13) 6 णिङ् (III 1 20) 7 णिङ् (III 1 21), 8 ण्ङ् (III 1 22) 9 णिङ् (III 1, 25) 10 ण्ङ् (III 1 27), 11 चाय (III 1 28), 12 ण्ङ् (III 9 29) and 13 णिङ् (III 1 30) are called also roots Being roots they are conjugated in सद् सिद् &c

Thus ✓ गोपाय । Pres गोपायति । In forming the Perfect, the following sūtras apply —

✓ २३०५ । आयादय आर्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्धधातुकविद्यत्तापमापादयो वा स्युः ॥

2305 The affixes चाय and those that follow it, (i.e. चाय इदच् and णिङ्) are optionally added, when it is desired to express 'one' self with an Ārhadhātuka affix

NOTE — Thus तां 3rd sing of the Future is an Ārhadhātuka affix It is optional to retain the *dya* of *gepya* before this affix So we have गोपायता he will protect' So also अर्जिता or अजीविता, कर्मिता or कामविता

But for this sūtra, the affixes चाय &c would have come *always* even when Ārhadhātuka affixes were to be applied This makes it *optional* Therefore the proper Ārhadhātuka affixes should be applied when we retain चाय &c, and when we do not retain them Thus the Ārhadhātuka णिङ् (III 3 05) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the Ārhadhātuka चा (III 3 102) will be employed in forming the feminine when चाय &c are retained Thus गुप्ति or गोपाया

✓ २३०६ । कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ ॥

कास्प्रति। प्रत्ययान्तेभ्यश्चाम्स्याल्लिटि न तु मन्त्रे ॥

+ कास्यनेकाक्षप्रदर्थं कर्तव्यम् + ॥ मन्त्रे प्रत्ययपदद्वयमपनोय तत्तस्यानेकेकाश्च इति वाच्य-
मित्यर्थः ॥

2306 *आम्* is the affix of the verb कास् 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i.e. the derivative verbs), when लिट् follows, except in the Mantra

NOTE.—This forms the Periphrast c Perfect. The perfect of कास्, will be कासाम्, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb भू or अच्. or क is added. As कासांश्चक्रे 'he coughed', चोरयामास 'he stole'. So also सोऽनुयाचक्रे

This rule however does not apply to the Vedas, as कृष्यो नेनाय Rig Veda I 79. 2.

Vart.—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as चुलुम्पाञ्चकार, दरिद्राञ्चकार। The force of this vārtika is that even of non-derivative roots the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the vārtika would substitute the word *anekāchah* in the room of *pratyayāt*. The sūtra would then run thus: *kāsanekach ām amantre liti* 'आम् is added to the root *kās* and to roots of more than one syllable in the Perfect, but not in the Vedas'

२३०७ । आर्धधातुके । ६ । ४ । ४६ ॥

इत्यधिकृत्य ॥

2307. From this upto VI 4 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called *ārdhādhatuka* (III 4 114 &c)"

NOTE:—This is an *adhikara sūtra* and extends upto VI 4 69 (exclusive). In all the sūtras upto VI 4 68 should be supplied the phrase 'before an affix called *ārdhādhatuka*.' Thus VI 4 48 teaches "the अ standing at the end of a verbal stem is elided". To complete the sense we should add 'before an *ārdhādhatuka* affix'. Thus the final अ of the verbal stem चिकीर्षि is elided before the *ārdhādhatuka* affix न्, as चिकीर्षित् जिहोर्षित् but the final अ is not elided before a *sārvādhatuka* affix, as the अ of भव in भवति, भवत. The *lūp* elision of अच् after roots of अदादि class, implies that there is never *lopa* of अच् ॥

Karṣā—चते। लोपो। यलोपश्च णिलोपश्च प्रयोजनम् ।

आलोप ईत्वमेत्य च चियवद्भायश्च शीघ्रुटि ॥

The following purposes are served by this sūtra, i.e. an *ārdhādhatuka* affix causes the following special changes (1) असलोप.—The elision of अ of a stem, as shown above, in चिकीर्षिता चिकीर्षितुम्, (2) यलोपश्च, । The elision of य by VI 4. 49, 50: as वेभिद्रिता, वेभिद्रितुम्, वेभिद्रितव्यम् from वेभिद्रि the intensive stem. Before *Sārvādhatuka*, we have वेभिद्रते, वेच्छियते । (3) णिलोपश्च प्रयोजनम् । The elision of णि by VI 4. 51, as कारया हारया पाच्यते (पाचि+यक+ते = पाच् + य+ते) पाच्यते । In *Sārvādhatuka*, पाचयति, पाजयति, कारयति, हारयति । (4) आलोपः, the elision of आ, VI. 4 64—as यवत् पुः, यवत्, ययुः । In *Sārvādhatuka*, यान्ति, धान्ति (5) ईत्वम्.—The substitution of long ई for आ in some roots, VI. 4 65 as भीयते, दीयते, in *Sārvādhatuka* अदाताम्, अधाताम् (6) इत्यम्.—The substitution of य for आ, VI 4 68,

अं सेवात् सेवात्, in Śārvadhātuka, चायात् आयात् । This is confined to the Pre-
catve (अं रिभ) (7) चिपप्रदमायप्रच सोपुटि, the treatment of the Precatve like Aorist
Passive in चिप् by II 4 62 as कारिषोढ कारिषोढ । In Śārvadhātuka कियेत्,
हियेत् ॥

✓ २३०८ । अतो लोपः । इ । ४ । ४८ ॥

आधीयातुकोपदेशकाले पदकारान्त सत्त्वाकारस्य सौप स्यादाधीयातुके परे । गोपाया चकार ।
गोपायो सम्भूय । गोपायामास । जुगोप । जुगुपत् । ऊटित्याहुट् । जुगोपिष जुगोपय । गोपा
यित्ता गोपयित्ता गोप्ता । गोपायत्त माप्तात् । अगोपायोत् अगोपोत् अगोपुषोत् ॥

2308 The *अ* standing at the end of a stem is elided before an
Ardhadhātuka affix

NOTE - Thus विकीर्षिता विकीर्षितुम्, and विकीर्षित्यम् from the Diderative
stem चकीर्ष । S) also धिनुत् and कृयुत् from the roots धिन् and कृष् thus धिन्+उ
(III 1 80) = धिन्+अ+उ (III 1 80) = धिन्+उ (अ being elided before the Ardha-
tuka उ) = धिनु the 3rd Personal dual of it is धिनुत् । The addition of च IV III 1
80 and its subsequent elision by the present sūtra may appear a redundancy,
but the elided अ being still ānavat, prevents guna of धि । So also कृयुत् । See sūtra
III 1 80 Why do we say 'the अ is elided ? Observe चेता, स्मृता here इ and
उ have not been elided Why do we say 'अत् with a त् ? The long आ will
not be elided as पाता पाता । Why do we say 'before an Ardhalīya ॥ ॥ ? Be-
fore Śārvadhātuka there will be no elision of अ nor before a Twilīta as
पृथत्यम् and पृथता ॥

Fact - The elision of such अ takes place even to the supersession of the
subsequent rules relating to Vriddhi and lengthening As विकीर्षित विकीर्ष्य
विकीर्ष्यते and जिहोष्यते ॥

Thus गोपाय+आम+चकार = गोपायाचकार or गोपाया सम्भूय । or गोपायामास ॥

The affix आव being optional before सिट् (III 1 31 S 2305) we have the
alternative forms जुगोप जुगुपत् । The root गुप् has an indictory ऊ and so the कृद-
ाङ्गन्त is optional (VII 3 44 S 2279). As जुगोपिष or जुगोपय ॥

The कृट् is गोपायिता or गोपयिता or गोप्ता । The सिट् is गोपायात् or गुप्यात् ।
The लुङ् is अगोपायोत् or अगोपोत् or अगोपुषोत् ॥

गुप् ४२२ रक्षणे ।

42 ✓ Gup to protect P a गोपायति । Per जुगोप । जुगुपत् । जुगोपिष
or जुगोपय । जुगुपिष or जुगुपय । I Fut गोपिता or गोप्ता । II Fut गोपियति or गो-
प्यति । Imperative गोपायतु । Imper अगोपायत् । Pote गोपायेत् । Bene गुप्यात् ।
Aorist अगोपयत् or अगोपोत् । Condi अगोपयिष्यत् or अगोपुष्यत् । Caus. गोपयति Aorist
अजुगुपत् । Des जुगुपयति or जुगुपियति or जुगोपियति । Inten कोमुप्यते । This *अ*
is never elided Past Part Pass गुप्त Ger गुप्यो or गोपित्या or गुपित्या । (I 2
26 S 2617) Adj गोप्यम् । Noun गुप्ति ॥

✓ Gup to protect Pre गोपायति । Per गोपाय चकार । I Fut गोपायिता । II
Fut गोपायिष्यति । Imperative गोपायतु । Imper अगोपायत् । Pote गोपायेत् । Bene गोपा-
यित्ता । Aorist अगोपायत् । अगोपायिष्यत् । Condi अगोपायिष्यत् । Caus गोपाययति ।
Aorist अजुगोपायत् । Before the ādhadhātuka, the अ being always elided, the
root becomes अङ् लुप् (VII 4 93 S 2316) and so VII 4 1 S 2314 does not

apply Desi जुगोपायिषति । There will be no yau as the root is of more than one syllable Pas. Part Pass गेयायित । Ger गेयायित्वा । Adj* गेयाय्यम् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूपाया चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपायितामि ॥

423 ✓ Dhūpa, to heat or to be heated This is conjugated doubly like गुप् । Pie धूपायति । Per धूपायाचकार । दुधूप । I Fut धूपायिता धूपायिता । Bene धूपाय्यात् । धूपाय्यात् । Aor st अधूपायते । अधूपायते । Caus धूपायति । Des दुधूपयति । Inten दोधूप्यते ॥

जप ४२४, जल्प ४२५ व्यक्तायां वाचि । 'जप' मानसे च ॥

424 ✓ Japa, To mutter to utter in a low voice or repeat internally Pre जपति । Per जज्जाप । जेपतु । I Fut जपिता । Aorist अज्जायते or अज्जायते । (II 2' 27 S 284) Caus जापयति Aorist अज्जापयते । D s जज्जापयति । I ten जज्जाप्यते । I n luk जज्जापयति or जज्जापयति । Adj जप्यम् । Nouns जप । जज्जापक 'an ascetic' (III 2 166 S 3146)

425 ✓ Jalpa To murmur, speak Pre जल्पति । Per जज्जल्प । I Fut जल्पिता । Caus जल्पयति । Des जज्जल्पयति । Inten जज्जल्प्यते । Noun जल्पक & जल्प्याकी ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426 ✓ Chapa To console soothe Pre चपति । Pre चचाप । चेपतु । चेपुः । I Fut चपिता । Aorist अचायते । Caus चापयति । Des चिचपयति । Inten चाचप्यते । Nouns —चप 'a tree' according to Ma treya and 'bamboo' according to Dandaśāth चापम् 'bow' (IV 3 152 S 1530)

यप ४२७ समवाये । समवायः सन्धः सम्यग्बोधो वा । सपति ॥

427 ✓ Shapa To connect to know completely Samavaya means 'connection' or thorough understanding' Pe सपति । Per ससाप । I Fut सपिता । Aorist असोपते । Caus सापयति Aorist असोपयते । Des सिसपयति । Inten सासप्यते । Nouns सप्ति 'a yoke', 'a horse' सप्त seven

427 A ✓ Shreha 'To connect' Sakatayana and Kshirasvāmi give this root Pre सचति । Noun सचिष ॥

रप ४२८, लप ४२९ व्यक्तायां वाचि ।

428 ✓ Rapa, To speak distinctly Pie रपति । Per राप । I Fut रपिता । Aorist अरायते । Caus रापयति । Des रिरपयति । Inten रारप्यते । Adj राप्यः (III 1 126 S 2887) Noun रिपु 'an enemy' (Un I 26)

429 ✓ Lapi To speak distinctly Pre लपति । Per लनाप । I Fut लपिता । Aorist अलायते । Caus लापयति । Aorist अलायते or अलायते । Des लिलपयति । Inten लालप्यते । Adj लाप्यम् ॥

धुप ४३० मन्दायां गतौ । चोपति । चुषेप । चोपिता ॥

430 ✓ Chupa To move slowly, creep or steal along Pre चोपति । Per चुषेप । I Fut चोपिता । Aor st अचोपते । Caus चोपयति । Aor st अचुषुपते । Des चुषुपयति or चुषोपयति । Inten चोप्यते । धलुक चोपुयति or चोपुयति । Ger चुपित्वा । चादित्वा । (I 2 36 S 2617) Nouns चोपन । चोपक । चुपम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, त्रुम्फ ४३८, हिंसार्थाः । तोपति । तुतोप । तुम्पति ।

तुमुष्य । तुमुष्यतुः । सयोगात्परस्य लिटः कित्वाभावाच्चलोपो न । 'किदाशिषि' (२२१६) इति कित्वाचलोपः । तुष्यात् । 'प्राप्तुम्यतो गवि कर्तेरि' इति पारस्करादि-
गणे पाठात्सुट् । प्रस्तुम्यति गौः । शिपानिर्देशाद्ब्रु लुकि न । प्रतोतुम्योति ।
ओषति । ब्रुम्यति । तोफति । तुम्फति । ओफति । ब्रुम्यति । इहादौ द्वौ पञ्चम-
पठौ च नीरेफाः । अन्ये सरेफाः । आद्याश्चत्वारः प्रथमान्ताः । ततो द्वितीयान्ताः ।
अष्टावप्यङ्कारवन्तः ॥

431 ✓ tupa, To injure to hurt Per तोषति । Pre तुतोष । I Fut तोषिता ।
Aorist अतोषीत् । Caus तोषयति । Des: तुतोषियति । Inten तोतुष्यते । Ger तोषित्वा or
तुषित्वा ॥

432 ✓ tumpa, To injure, to hurt Pre तुम्यति । Per तुतुम्य । तुतुम्यतुः । I
B Fut तुम्यिता । II Fut तुम्यिष्यति । Imperative तुम्यतु । Imper अतुम्यत । Pote तुम्येत्
ne तुष्यात् । Aorist अतुम्योत् । Condi: अतुम्यिष्यत् । Caus तुम्ययति Aorist अतुतुम्यत्
Des: तुतुम्ययति । Inten, तातुम्यते । यद्, लुक् तातुम्योति or तातुम्यति । तातुष्य ॥

433 ✓ trupa, To injure, to hurt Pre ओषति । Per तुत्रोष । I Fut ओषिता
Aorist अओषीत् । Caus ओषयति । Des: तुत्रोषियति । Inten तोषुष्यते ॥

434 ✓ trumpa, To injure, to hurt Pre ब्रुम्यति । Per तुत्रुम्य । I Fut ब्रुम्यिता
Bene ब्रुम्यत् । Aorist अब्रुम्योत् । Caus ब्रुम्ययति । Aorist अब्रुम्यत् । Des: तुत्रुम्ययति
Inten तोषुष्यते ॥

435 ✓ tumpba, To injure, to hurt Pre तोफति । Per तुतोफ । I Fut तो-
फिता । Imperative तोफतु । Imper अतोफत । Pote तोफेत् । Bene तुफयात् । Aorist अतो-
फीत् । Caus तोफयति । Des: तुतोफियति । Inten तोतुफयते ॥

436 ✓ triumpha, To injure, to hurt Pre तुम्फति । Per तुतुम्फ । I Fut तुम्फिता ।
Aorist अतुम्फीत् । Caus तुम्फयति । Des: तुतुम्फियति । Inten तोतुम्फयते ॥

437 ✓ trujha, To injure, to hurt Pre चुफति । ओफति । Per तुओफ । I
Fut चुफिता । Aorist अओफीत् । Caus ओफयति । Des: तुओफियति । Inten तोओफयते ॥

438 ✓ trumpla, To injure, to hurt Pre चुमफति । Per तुओमफ । I Fu
चुमफिता । Aorist अचुमफीत् । Caus चुमफयति । Des: तुओमफियति । Inten तोओमफयते ॥

NOTE —The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the
affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and so they are
not कित् (I. 2. 5. 2242) Therefore we have the forms तुमुष्य &c For the
rule of elision of न (VI. 4. 24 S. 415) applies to kit or nit affixes

In the Benedictive, the affixes being kit by III. 4. 104 S. 2216, there is
elision of the nasal (VI. 4. 24 S. 415) Thus तुष्यात् from तुष्य ॥

When preceded by व the root तुम्य adds a sibilant in its beginning, because
of the following vārtika to be found in the Paraskarādi class (VI. 1. 157
S. 1071):—

Gaṇa I'artika —The augment सुद् is added to the root तुम्य when preceded
by the preposition व provided the agent of the action is a cow Thus वस्तुम्यति
गौः (वस्तुम्यति इति वस्ते तिथन्ते गुट Padamanjari)

Since the root is exhibited in the above Vārtika as तुम्योति with तिप्,
therefore when this root is conjugated in यद्, लुक् the sibilant is not added (VII
2. 10 S. 2246) Thus प्रतोतुम्योति ॥

The remaining six roots चुप, चुम्प, &c are conjugated like तुप and तुम्प । Thus चंपति । चुम्पति । सीकति । तुकति । चीकति । चुकति ॥

Here the first two roots (तुप and तुम्प) and the fifth and sixth roots (तुक and तुक) are without र r; the rest are with र r. The first four (तुप, तुम्प चुप and चुम्प) end with the first labial : c p ॥ The remaining four end with the second labial : c, क ph. All the eight roots have उ u, तु or चु every-where

पर्व ४३६, रक ४४०, रकि ४४१, अर्व ४४२, पर्व ४४३, लर्व ४४४, वर्व ४४५, मर्व ४४६, कर्व ४४७, खर्व ४४८, गर्व ४४९, शर्व ४५०, पर्व ४५१, चर्व ४५२, गतौ । आद्यः प्रथमान्तः । ततो द्वौ द्वितीयान्तौ । तत एकादश तृतीयान्तः । द्वितीयतृतीयौ मुक्त्वा संप्रत्ययः । पर्वति । पपर्व । रकति । रकति । अर्वति । आनर्व । पर्वति । लपर्वति । खर्वति । पशर्वादि-रयम् । मर्वति । कर्वति । खर्वति । गर्वति । शर्वति । सर्वति । चर्वति ॥

439 to 453 पर्व &c to go

The first ✓parpa ends with the first labial प, the next two ✓raph and ✓raphi end with the second labial ph क, the remaining eleven all end in the third labial य ॥ Except the second and third ✓raph and ✓raphi, all these roots have a penultimate र r ॥

439 ✓Parpa, to go Pre पर्वति । Per पपर्व । I Fut पर्वता । Aorist अपर्वति । Caus. पर्वयति । Desi. विपर्वयति । Inten पापर्व्यते । Nouns —पर्वः, पर्विक ॥

440 ✓Rapha, to go Pre रकति । Per, ररक । I Fut रकता । Caus. रकयति । Desi. विरकयति । Inten रारक्यते ॥

441 ✓Raphi, to go Pre रंक्ति । Per ररंक् । I Fut, रंक्ता । Ben^o, रंक्ताम् । Aorist अरंकीत् । Caus. रकयति । Desi. विरकयति । Inten रारक्यते ॥

442 ✓Arba, to go Pre अर्वति । Per, आनर्व । I Fut, अर्विता । Aorist आपर्वत् । Caus. अर्वयति । Desi. आर्वयति ॥

443 ✓Parba, to go Pre पर्वति । Per पपर्व । I Fut पर्विता । Aorist आपर्वत् । Caus. पर्वयति । Desi. विपर्वयति । Inten पापर्व्यते ॥

444 ✓Larba, to go Pre लर्वति । Per, ललर्व । I Fut लर्विता । Aorist अलर्वत् । Caus. लर्वयति । Desi. विलर्वयति । Inten लालर्व्यते ॥

445 ✓Barba, to go Pre यर्वति । Per यपर्व । I Fut यर्विता । Aorist अयर्वत् । Caus. यर्वयति । Desi. वियर्वयति । Inten यालर्व्यते ॥

446 ✓Marba, to go Pre मर्वति । Per ममर्व । I Fut, मर्विता । Aorist अमर्वत् । Caus. मर्वयति । Desi. मिमर्वयति । Inten मालर्व्यते ॥

447 ✓Karba, to go Pre कर्वति । Per, कलर्व । I Fut, कर्विता । Aorist अकर्वत् । Caus. कर्वयति । Desi. विकर्वयति । Inten कालर्व्यते ॥

448 ✓Kharba, to go Pre खर्वति । Per खलर्व । I Fut, खर्विता । Aorist अखर्वत् । Caus. खर्वयति । Desi. विखर्वयति । Inten खालर्व्यते ॥

449 ✓Garba, to go. Pre गर्वति । Per जनर्व । I Fut गर्विता । Aorist अगर्वत् । Caus. गर्वयति । Desi. जिगर्वयति । Inten जालर्व्यते ॥

450 ✓Sharba, to go. Pre शर्वति । Per शलर्व । I Fut शर्विता । Aorist अशर्वत् । Caus. शर्वयति । Desi. विशर्वयति । Inten शालर्व्यते ॥

451 ✓ Sarba, to go Pre सर्वति । Per सर्वे । I Fut. सर्विता । Aorist असर्वत् । Caus. सर्वयति । Desi. सिचर्वयति । Inten. सासर्व्यते ॥

452. ✓ Charba, to go Pre चर्वति । Per चर्वे । I Fut. चर्विता । Aorist अचर्वत् । Caus. चर्वयति । Desi. सिचर्वयति । Inten. साचर्व्यते ।

कुबि ४५३ अ.च्छादने । कुम्बति ॥

453 ✓ Kubi, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति । Per. कुकुम्ब । I Fut. कुम्बिता । Aorist अकुम्बत् । Caus. कुम्बयति । Desi. चुकुम्बयति । Inten. चोकुम्ब्यते । Noun कुम्बा 'a thick petticoat'

लुबि ४५४, लुबि ४५५, अर्दने । लुम्बति । लुम्बति ॥

454 ✓ Lubi, to torment, harass Pre लुम्बति । Per लुलुम्ब । I Fut. लुम्बिता । Aorist अलुम्बत् । Caus. लुम्बयति । Desi. लुलुम्बयति । Inten. लोलुम्ब्यते । Noun अलाकुः 'a gourd'

455 ✓ Tubi, to torment, harass Pre तुम्बति । Per. तुतुम्ब । I Fut. तुम्बिता । Aorist अतुम्बत् । Caus. तुम्बयति । Desi. तुतुम्बयति । Inten. तोलुम्ब्यते । Noun तुम्बो ॥

चुबि ४५६ वक्तसंयोगे । चुम्बति ॥

456 ✓ Chubi, to kiss. Pre चुम्बति । Per. चुचुम्ब । I Fut. चुम्बिता । Aorist अचुम्बत् । Caus. चुम्बयति । Desi. चुचुम्बयति । Inten. चोचुम्ब्यते ॥
(The three roots ✓ lumb, ✓ tumb, and ✓ chumb are found in the Churadi also)

षृम् ४५७ षृम् ४५८ हिंसायौ । षर्मति । षर्मते । षर्मिता । षर्मति । सधम् । सध्यात् । विष्म विष्म इत्येके । सेमति । सिमति ॥

457 ✓ Śrībhū, 458 ✓ Śhtaml hu, to injure According to Maitreya the roots are विष्म and विष्म also. According to Tarāngini, these are सिष्म and सिष्म also

457 ✓ Śhrībhū, Pre. षर्मति । Per सधर्म । I Fut. षर्मिता । Caus. षर्मयति । Aorist अषधर्मत् or असीधर्मत् । Desi. सिषर्मयति or सिषर्मयति According to Tarāngini there is never ष । Inten. सरीष्यते । षह लुक्, सरीष्येति or सरीष्येति or सरीष्येति or सरीष्येति or सरीष्येति or सरीष्येति Past. Part Pass सधर्म । Ger षर्मित्वा or सधर्तवा । Adjective सधर्म ॥

457A ✓ विष्म, to injure Pre सेमति । Per. सिसेम । I Fut. सेमिता । Aor. असेमेति । Caus. सेमयति । Desi. सिसेमयति । Int. सेमिष्यते ॥

458 ✓ Śhrīmbhū, Pre सधर्मति । Per सधम्म, सधम्मत् । I Fut. सधमिता । Ben सध्यात् । Aor. असध्मेति । Caus. सध्मयति । Desi. सिधम्मयति ॥

458B ✓ विष्म, Pre सिम्मति । I Fut. सिमिता ॥

शुभ ४५९, शुम्भ ४६० भासणे । भाषने इत्येके । 'हिंसायाम्' इत्यन्ये ॥

459 ✓ Śubha, 460 ✓ śumbha 1 to speak 2 To shine, adorn 3 To injure Daiva and Maitreya give these two roots the sense of to injure, by reading śubha śumbha bhāshane cha. But Svāmī reads it without cha This is the opinion of Atreya also Durga gives the meaning bhāshane 'to speak, shine' So also Dhana Jala and Śākatayana Gupta makes it begin with दाः शुभ ॥

Pre शोभति Per. शुशोभ । I Fut. शोभिता । Nouns शुभ. 'auspicious' शुभम् । 'white' (Un. II. 13)

460 ✓ Śumbha, to speak, to shine Pre शुम्भति । Per. शुशुम्भ I Fut. शुम्भिता । Here end the Gupadi roots

अथानुनामिकान्ताः । तत्र कम्पन्ता अनुदात्तेता दश ॥

घिणि ४६१, घुणि ४६२, घृणि ४६३ ग्रहणे । नुम् । घृत्वम् ।
घिण्यते । जिघिष्ये । घुण्यते । जुघुण्ये । घृण्यते । जघृण्ये ॥

Now we give the roots whose final is a nasal. Of these the ten ending with ✓kani are Aundāttet

461 ✓Ghni, to take, to receive Pre घिण्यते । Per. जिघिष्ये । I Fut - घिण्यताम् । II Fut घिण्यन्ते । Impera घिण्यताम् । Imper अघिण्यत । Pot घिण्येत् । Bene घिणिष्येत् । Aor अघिण्यत् । Con अघिण्यन्त । Caus घिण्यति । Aor. अजो- घिण्यत् । Desi जिघिष्यन्ते । Intens अघिण्यन्ते । यद् लुक्, अघिण्यतीति । खेधि यट् । Imperfect अजिघिन् । Ger घिण्यत्वा ॥

462 ✓Ghumi, to take, to receive Pre घुण्यते Per जुघुण्ये ॥

463 ✓Ghrini, to take, to receive to seize । Pre घृण्यते । Per जघृण्ये । Inten. जरिघृण्यन्ते । यद् लुक् । जरीघृण्यतीति or जर्घृण्यतीति Imper अजर्घन् ॥

घुण ४६४, घूर्ण ४६५, अमणे । घोणते । घूर्णते । इमौ तुवादी परस्मैपदिनौ ॥

464. ✓Ghuna, 465 ghurna, to roll, stagger, reel

464. ✓Ghuna, Pre घोणते । Per. जुघुणे । I Fut घोणताम् । Caus घोणन्ते । Aorist अजुघुण्यत् । Desi जुघुण्यन्ते or जुघुण्यन्ते । Intens औघुण्यन्ते । यद् लुक् औघुण्यतीति or जौघुण्यत् । Dual जौघुण्यतः । Noun घोणा Ger घुण्यत्वा or घोण्यत्वा ॥

465. ✓Ghurna, to roll &c These two roots ✓Ghuna and ✓Ghurna are Parasmaipadi also in the Taddādi class.

Pie घूर्णते । The Imperfect in yan luk is अजौघूर्ण (VIII. 2. 24 S 280)

पण ४६६ व्यवहारे, स्तुतौ च । पन ४६७, च । स्तुतावित्येव सवध्यते पृथग्निर्देशात् । पनिसाहचर्यात्पणेरपि स्तुतावेशयप्रत्ययः । व्यवहारे तु पण्यते । पण्ये । पण्यतेत्यादि । स्तुतावनुबन्धस्यैवेते चरितार्थत्वादायः पण्यन्तावात्मनेपदम् । पणायति । पणायाम् चकार । पण्ये पणायितासि । पण्यितासे । पणाय्यात् । पण्यीष्ये । पनायति । पनायाम् चकार । पने ॥

466 ✓पण and 467 ✓पन ॥

The first root means 'to transact business' 'to buy' as well as 'to praise.' The second root पन means only 'to praise' The च draws in the anuvṛtti of स्तुतौ only and not that of व्यवहारे because it has been exhibited separately and not as पण, पन व्यवहारे स्तुतौ च ॥

These two roots take आद्य by III 1-28 S 2303, but पण must then mean 'to praise' only, for it has been read along with पन in that sūtra. But when पण means 'to deal or barter &c' the form is पण्यति । Per. पण्ये । First Fut पण्यताम् ॥

The anudāṭṭa indicative final अ in पण्य and पन finds its scope only when the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix आद्य, they will be Parasmaipadi; and not Atmanepadi. As पण्यति । Per. पण्यामिचकार । पण्ये । I Fut Future पण्यितासि or पण्यितासे । Ben पणाय्याम् or पण्यीष्ये ॥

466 ✓ *Pana*, "To transact business to buy," (2 "To praise") The following conjugation is valid in the sense of transacting business only

Pre पणते । Per पेणे । I Fut पणिता । II Fut पणिष्यते । Imperative पणताम् । Imper. अपणत । Pote पणेत । Bene पणिषोष्ट । Aorist अपणिष्यत् । Condi. अपणिष्यन् । Caus पाणयति । Aorist अपोषयत् । Desi पिपणियते । Inten पम्पयते । You luk पम्पणीति or पम्पयिष्ट, Dual, पम्पयट् । Imperfect अपम्पयत् । Past Part Pass पणितम् । Adjective, पणयम् । पावयन् । Now, पाण 'trade' पाण 'a trader' चणित् (Un II 70) विपणित पणयम् ॥

466 A ✓ *Pana*, to praise In this sense अप is added and the conjugation is then Pirasmupadi. When अप is not added, then the forms are as given before

Pre पणायति । As पणायति राजानम् 'He praises the king' Per पणाय चकार । I Fut पणयिष्यात् । पणयिष्याति or पणितारः । Pote पणाय्यात् । Bene पणाय्यात् ॥

467 ✓ *Pana* to praise Pre पनायति । Per पनाय चकार or पेने । Noun पनस ॥

भाम ४६८ क्रोधे । भामते । बभामे ॥

468 ✓ *Bhāma*, to be angry Pre भामते । Per बभाम । I Fut भामिता । Desi. विभामिषति । Inten 3 S बभामन्ति 1st S बभामिन् । I D बभाम्यन् । I Pl बभाम्यन् । Aorist अबभामन् । Nouns भान् भामिनी ॥

क्षमूप् ४६९ सहने । क्षमते । क्षममे । क्षममिषे । क्षमसे । क्षमिष्ये । क्षमिष्ये । क्षमिष्ये ॥

469 ✓ *क्षमूप्* सहने 'to endure to suffer' The indicatory long ऊ makes it optionally aut (VII. 2 44 and 15 S 2279 and 3025) the व् is for femul ne अङ् (III 3 104 S 3281)

Thus the Present is क्षमते । The Perfect is 3 S क्षममे । 2 S. क्षममिषे or क्षमसे, 2 P क्षमिष्ये or क्षमिष्ये ॥

In the First Person, the सेट् form is क्षमिषे । But in the अङ् form, the म् will be changed to न् by the following sūtra

२३०९ । इवोश्च । ८ । २ । ६५ ॥

मानस्य धातौर्मस्य नकारादेश स्यान्मकारे यकारे च परे । यत्यम् । क्षमिष्यसे क्षमयष्ये । क्षमिमिष्ये—क्षमयमिष्ये । क्षमिष्यसे—क्षमयसे । क्षमते । क्षमिष्ये । क्षमिष्ये—क्षमिष्ये । क्षमिष्ये—क्षमिष्ये ॥

2309 न is substituted for the म् of a root before the affixes beginning with म् and य ॥

Note.—As अगन्त्य, अगन्त्य the Imperfect of क्षम, as in the sentence अगन्त्य तमस्य पारम् । The म् is elided as a Vedic diversity. So also क्षमयान् with यत्तु the augment इट् is not added by the option allowed, owing to VII 1 68. This sūtra applies to those cases where the म् is not at the end of a word, as it was in the last sūtra

Thus from the root क्षमूप् we have in the perfect 1st person dual क्षममिष्ये । But when the intermediate इट् is not added, then the म् is changed to न् and then to य ॥

As क्षममिष्ये or क्षमयष्ये । so also in the plural, क्षममिष्ये or क्षमयष्ये ।

469 A ✓ *क्षमयान्*, to endure to suffer Pre क्षमते । Per क्षममे । I Fut क्षमिता or क्षमिता । II Fut क्षमिष्यते or क्षमयते or क्षमिष्यते । Imperative क्षमताम् ।

Imperf अद्यमत् । Pote छमेत् । Bone छमिषीष्ट or छमोष्ट or छमिषीष्ट । Aorist अद्यमिष्ट
or अद्यस्त । Condi अद्यमिष्यत् or अद्यंस्यत् । Pass छम्यते । Aoris अनमि or अद्यमि ।
अद्यिमत् । Caus हामयति । Aorist (VI 4 92 S 2568) I. I. हामयिषा । II n
हामयिषीष्ट । Desi चिहमिष्यते or चिहमिष्यते । Inten, चहम्यते । Yanluk चउमोति or चहन्ति ।
The nasal is added to the reduplicate by VII 4 85 S 2013 Aorist अद्यममिष्ट ।
Past Part, Pass हान्ताः । Ger हामित्या or हामित्या । Infini हामितुम् or हान्तुम् । Nouns हम ।
I. हमा, हमक. ॥

470 कमु कान्ती । The word kanti here means desire 'The root therefore
means 'to desire, long for, wish' The following sūtra applies to its conjugation,

✓ २३१० । कमेणिङ् । ३ । १ । ३० ॥

स्वार्थे । द्वित्वात्तद्ध । कामयते ॥

2310 The affix णिङ् comes without changing the sense after
the root कम् 'to desire'

The ण indicates *traddhi* (VII 2 115) and ह shows that the root takes the
affixes of the *Atmanepada*, as, कामयते 'he desires', so also कामयेते and कामयन्ते ॥

The Perfect is formed periphrastically by काम् which being an *ardhadhā-*
tuka affix required the elision of णि of the root by VI 4 51 S 2313 But the
following sūtra prevents the elision

✓ २३११ । अयामन्तात्स्वार्थेतिष्ठापु । ६ । ४ । ५५ ॥

काम् 'अन्त' 'आनु' 'आय' इत्तु' इत्तु णु णोपादेशः स्यात् । चतुष्मागनेपापवादः
कामायां चक्रे । 'आवादय आर्पधातुके वा' (२३०५) । चक्रे । कामयिता-यमिता । कामयिते-
कमियते ॥

2311 अय is substituted for the इ of णि before the affixes काम्,
अन्त, आनु, आय इत्तु and इत्तु ॥

Note — Thus कारवा चकार हारवा चकार, मयदयन्त मयदयन्त (formed by the
Unili affix भव्, भू = अन्त, added to the roots रट् and मर) आनु । इददयानु । आय,
इददवाय, यदवायः । इत्तु — स्तन, यत्तु । इत्तु — पोषादयत्तु ॥

Note :— This sūtra could have been well dispensed with for the इ of णि
would take guna ए which will be changed to अय by the rules of Sandhi, before
these affixes The substitution of अय for इ is for the sake of the subsequent
sūtra VI 4 56 S. 3336 however, because there इ could not be changed to अय
by any sandhi rules

The णि is always changed to अय, therefore the अय substitution of the
present sūtra would have been redundant, but it is taught here in order to
supersede the elision declared here after in VI 4 51 S 2313 Thus कामयां चक्रे ॥

The addition of आय being optional (III 1 31, S 2305) we have the
alternative form चक्रे also

The Future forms are — कामयिता or कमिता ॥ कामयिष्यते or कमिष्यते ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies

✓ २३१२ । णिश्चिद्विष्णुः कर्तरि चङ् । ३ । १ । ४८ ॥

विष्णुनात् णिश्चिद्विष्णुः कर्तरि चङ् स्यात्कर्त्रेण लुङि परे । 'अकाम' 'इ' 'अत' इति
स्यते ॥

2312. After a root which ends in णि (III 1 20, 21, 44, &c) and after the verb णि 'to service,' दृ 'to run,' and छृ 'to drop, चङ् is the substitute of लि, when रुङ् follows signifying an agent

NOTE.—The **ह** prevents *guna* and *viradli* and **च** is to distinguish it from **अच**. When **चद्** is added there is reduplication (VI : II). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when **चद्** is used, **अचोक्तम्** 'he caused to make', **अश्रियत्** 'he served are went', **असृजत्** 'he cau', **असृजत्** 'it flowed'. This form is not used in Passive; as, **अकारयिष्यामः**. Thus **अकाम् + ह + अत्** *u*.

Now applies the following sūtra, by which the व (v) is elided

✓ २३१३ । ऐतर्निटि । ६ । ४ । ५५ ॥

अनिहादावाधधातुकं परे खेलेपः स्यात् । परत्वात् 'अनेकाचः-' (२७३) इति धाणि
 प्राप्ते । + वस्यलोवाशिवह् वशुगुणवृद्धिदोषेभ्य पूर्वप्रतिषेधेन + इति क्त्वात् कम् । गिलापत्य तु
 वाधयते । परंक्तिरित्यादि किञ्चन्तमधकाश् इति भावः । वस्तुतस्तु 'अनिटि' इति यमनसामर्थ्यादाध-
 धातुकमात्रमस्य विषयः । तथा सेवहाडेरपवाद म्वाधम् । इच्छ । अतततत् । पञ्च । आटिटत् । गुण ।
 कारणा । वृद्धिः । कारकः । दीर्घः । कार्यते ॥

2313. The ॠ of the verbal stem formed with the affix ॠ , is elided before an ārdhahātuka affix which does not take the augment ॠ "

NOTE :— This debars इयत् the semi vowel य, the guna, Vr dhi and the long substitutions. Thus कृतवत्, कारवत्, कश्चित्, कश्चित्, कार्मा द्यामा कारक, कारकः, कार्पते, द्यपते and जीवति (see VII 4 1 for the shorten ng of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment इट ? Observe कारयित्वा and द्यारयित्वा »

The sūtra VI 4 82 S 272 (a semi vowel is substituted for the final ऋ or ॠ of a root before a vowel beginning affix &c.) being subsequent in order of Aṣṭadhjāyī would debar the present sūtra and prevent the elision of ऋ and cause य to be substituted instead. This however is prevented by the following

Varāha: The rule ordaining the elision of *ḥ* (S 2313) and that teaching the elision of *ṃ* (VI 4 48 S 2308) take effect even to the supercession of the subsequent rules ordaining *ṃ*, (VI 4 78 S 2290), or semi-vowel *ṃ* (VI 4 4. 83 S 272), or *guṇa*, (VII 3 84 S 2168 &c.) or *vṛddhi*, (VII 2 115 S. 231), or lengthening

NOTE -The elision of *w* supersedes only the two rules of *vṛddhi*, lengthening and not the others. The elision of *ṃ* (*ṁ*) supersedes all the above five rules of *īṣāḍ*, *yaṇ*, *guṇa*, *vṛddhi* and lengthening

Q There is no necessity for this variation with regard to *for* for if the five rules mentioned above were not to be superseded by *for*-elision, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present system inferentially and *exhaustively* supersedes the above rules.

Ans The vartika is not unnecessary. The *ṣṣ* elision finds its unrestricted scope before the *ārdhahātuka* affixes like *ṣṣ* (III, 3 174 S; 3313) Thus from ✓

चाचयति we have चाक्तिः, from ✓चाजयति घाट्टः । The intermediate चट् is prevented here by VII. 2 9 S. 3163. Hence if this vārtika were not thought, the चि would be elided only before the ardhadhātuka and affix क्तिच् and no where else.

As a matter of fact, the force of the word अनिटि in the sūtra is that the rule of the elision of चि applies to all ardhadhātuka affixes, and not only to a single affix क्तिच्

NOTE :—Had the present sūtra not superseded दृषद् &c, then it would have been more proper to draft it as चोः only without the word अनिटि । For the sūtra चो with the anuvṛtti of चार्धधातुके read into it, would apply to the affix क्तिच्, only after the rules दृषद् यच् &c had restricted its scope. So there would be no necessity of adding अनिटि । The very fact that the word अनिटि is added shows that the sūtra has for its scope all ardhadhātuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of यच् &c

Thus दृषद्, is superseded in अतततत् । It is चङ्, Aorist. There is no scope of Guna here, as चङ्, is इत् and यच् of sūtra VI 4 82 S. 273 has also no scope, as the इ (चि) in तादि is preceded by a conjunct consonant त । Therefore दृषद्, is the only rule left that would have applied to this चि । The present vārtika debars दृषद्, but causes the elision of इ ॥

Similarly यच् (semivowel) substitution is superseded in चाटिटत् । Guna is superseded in कारया and vridhi in कारकः and lengthening in कार्यते ॥

Thus अकाम्+इ+अ+त=अकाम्+०+अ+त । Now applies the following.

✓ २३१४ । यो चङ् यूपधाया ह्रस्वः । ७ । ४ । १ ॥

चङ् परे यो यदङ् तस्योपधाया ह्रस्वः स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the चि-formed stem, when the affix चङ्, (sign of the Reduplicate Aorist) follows

Thus अकाम्+इ+अ+त=अकाम्+अ+त (VI 4 51 S. 2313)=अकम्+अ+त (VII. 4 1 S. 2314).

Now applies the following sūtra which causes reduplication.

✓ २३१५ । चङि । इ । १ । ११ ॥

चङि परेऽनभ्यासधात्वयस्येकाच प्रथमस्य स्तोऽजादेस्तु द्वितीयस्य ॥

2315 Of a non reduplicate root there is reduplication when the affix चङ् of the Aorist follows

Dr Ballantyne translates it thus:—"When चङ्, follows, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unreduplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel"

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant, the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकम्+अ+त=अकम्+अ+त ॥

Now applies the following atideśa sūtra.

✓ २३१६ । सम्प्रत्ययानि चङ् परेऽनभ्यासे । ७ । ४ । २३ ॥

'चङ् परे' इति बहुधादि । स च 'अङ्गस्य' इति च द्वयमप्यायते । अङ्गसंज्ञानिमित्तं बहुधापरं

गिरिति यावत् तत्पर यन्नु तत्परो योऽङ्गस्याभ्यासस्तत् सनीय कार्यं स्यादङ्गान्तेति, इति ।
अथवा 'अङ्गस्य इति नायत्नं ते । चङपरं यो यदङ्गं' तस्य योऽभ्यासो लघुपरस्तस्येत्यादि प्राग्वतम् ॥

2316 In the reduplicated Aorist of the णि—stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end vowel before the णि affix

The word चङपरं is a Bahuvrīhi compound and therefore it means णिम् । This word णि is so qualified, as well as the word अङ्गस्य should both be twice employed in this sūtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sūtra thus — 'that णि which is followed by that affix चङ्, which gives the designation of अङ्ग to the root — this is one portion. The next part is — a short vowel which follows such णि and the abhyāsa of the anu, which follows such short vowel — of that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative, before the णि, when no अङ्ग vowel is elided.'

Or the word अङ्गस्य is not repeated. Then the sūtra would mean 'that anu which stands before that णि which is followed by चङ् — the abhyāsa of such an anu, when followed by a short vowel — on that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative &c

NOTE.—Dr. Ballantyne has translated this sūtra as follows — Let the effect be like as if सन् (III 1 7 S 2608) had followed on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base त् which णि followed by चङ् is fixed — provided there is not the elision of any letter in the pratyahāra अङ्ग occasioned by the affixing of णि (as for example under the provisions of VI 4 48 S 2308)

NOTE.—The words of this sūtra require a little detailed explanation. The word सन् यत् means 'like unto सन् or Desiderative', i.e. as the Desiderative is treated, so should the चङ् Aorist of the णि stems. The words लघुनि and चङपरं are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चङ् Aorist after the णि are the same as on the reduplicate of the Desiderative. अङ्ग अङ्गनापे provided that a simple vowel of the Pratyahāra अङ्ग has not been elided. We read the word णि । this way, because there can be no other root which will form चङ् Aorist णि । : f i s ch Aorist (III 1 48) as well as the simple roots णि द्रु and सु । The words चङपरं is a Bahuvrīhi and qualifies the word अङ्ग under which that stem which is followed by चङ्, therefore, it refers to the णि stem and not to the simple roots स्रि, द्रु and सु । The light vowel therefore, refers to the light vowel of the णि-stem before चङ् ।

The word अङ्गनापे is in apposition with चङपरं । टीका वम्+णिङ् (III 1 30) = अङ्गाम्+च+अन् (III 1 18) = अङ्गाम्+अत् (VI 4 51) = अङ्गम्+अन् (VII 1 1) = अङ्गम्+अत् (VI 1 11). Then applies the next sūtra.

NOTE.—Thus VII 4 79 teaches the substitution of इ for अ in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist, as अङ्गनापे उपलक्षणम् । Thus IV 1 80, इ is substituted for

the ३ of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the reduplicate of the Aorist, as अवीषयत् and अवीषयत् and अवीषयत् । Thus by VII 4. 81, ३ is optionally substituted for उ in the Desiderative reduplicate of सृ &c, the same will hold good in the Aorist reduplicate, as अमिषयत् or अमुषयत् अमिषयत् or अमुषयत्, अदिद्रयत् or अदुद्रयत्, अविषयत् or अयुषयत्, अविषयत् or अयुषयत्, अविषयत् or अयुषयत्, अविषयत् or अयुषयत् । Why do we say 'having a light vowel'? Observe आतयत्, आरयत्, अजययत् ।

By sūtra III 1 48 S. 2312 the roots चि, दृ, and मु also form चङ्, Aorist. The samāsa bhāva however does not take place with regard to these roots, because these roots do not get the designation of चङ् before चङ्. The rule is therefore confined to चि roots, for these are the roots which get the designation चङ् before the affix चङ्. Moreover the reduplicate must be that of the चङ्, which can be of चि roots only.

✓२३१० । सन्यतः । ० । ४ । ७६ ॥

अभ्यासस्यति इकारः स्यात्सनि ॥

2317. ३ is substituted for the final short अ of the reduplicate in the Desiderative.

NOTE.—As चिपठति, चिपठति, (VIII 2 36, 41) तिष्ठामति, विषामति ॥ Why do we say in the Desiderative? Observe च्याच ॥ Why do we say "for the च"? Observe मुन्यति ॥ Why do we say 'short अ'? Observe पाठयति the Desiderative of the Intensive पाठयति ॥

Therefore अचकम् + अत = अचिकम् + अत, because चङ् is considered like सन् ॥

Now applies the following

२३१८ । दीर्घो लघोः । ० । ४ । ८४ ॥

सचोरभ्यासस्य दीर्घः स्यात्सन्यतभाषयिष्ये । अचोक्तम् । लिट्भाषयति ॥

+ कथंश्चैवचङ् यक्त्य + । चोरभाषाच टं चंमन्त्रादि । अचकम् ॥

संज्ञायाः कार्यकान्त्यादङ् यव द्विरूपते ।

तत्रैव दीर्घः सन्त्यु मानेकाद्यति माधयः ॥ १ ॥

सकास्त्यर्थापत्यर्थात्प्रादिः नाङ् द्विरूपते ।

किं त्यस्यापयः कश्चितस्मादेकाद्यदिदं द्वयम् ॥ २ ॥

यस्तुतोऽङ्गस्यापयः योऽभ्यास इति यर्थात् ।

वर्णा दीर्घाऽर्थापयते द्वयं स्यादिति मन्यते ॥ ३ ॥

चक्रास्तो नृमर्मादि न स्यात्स्याद्य व्यत्यया ।

दीर्घिरेवं संहितं सपुनीत्यङ् मेव या ॥ ४ ॥

इति व्याख्यायिरूपस्य कैपटेनेव यर्थात् ।

क्षेपेनेपि संहितस्यगितामपि सिद्धये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the चि-stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative चि ॥

Therefore अचिकम् + अत = अचोक्तम् ॥

The affix लिट्, being optional, when it is not added, then applies the following vārtika — "The aorist of ✓Kam is formed by चङ् even when it does not take चिङ्" As there is absence of चि, so we have neither lengthening nor anuvadhbhāva. Thus अचकम् ॥

NOTE:—In Grāmīra there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा), one is expressed by the maxim कार्यकाल सज्ञापरिभाषा and the other by अथोक्तेर्ज्ञेयसंज्ञापरिभाषा ॥ The first means that a rule defining a term (i. e. a samyaja rule) or giving a maxim of interpretation (paribhāṣā) manifests itself at the time of application. Whenever an occasion arises to apply such rule it appears there anew. The other means that the samyaja and paribhāṣas remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the abhyāsa is defined in the sūtra पूर्वोभ्यासः. (VI 1 4 S 2178) and the word abhyāsa occurs in the sūtra 2316. In both views of the function of a definition, the sūtras पूर्वोभ्यासः and सन्वद्वह्वादि do will become one sentence. But in the first view of kāryakāla pakṣha the one sentence will be of different *padas* or words, in the second view the one sentence will be of different sentences. Mādḥava favours the view of kāryakāla pakṣha with regard to the sūtra 2316: which opinion the author has summarised in the following two verses:—

‘Verse 1 ‘According to Mādḥava, the rules of lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) apply there only where the kāryakāla function of a rule of definition being taken as valid, the anga or inflective base is reduplicated and not where there are many syllabled stems.”

NOTE:—The sense is that in the sūtras 2316 and 2318 there is the anuvṛtti of the words angasya and abhyāsayā. Here the designation of abhyāsa (reduplicate) will be given to the first portion of the doubled anga. Therefore the lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) will take place in that abhyāsa only which is the abhyāsa of an anga—that is where an anga has been repeated, there the first portion will get the designation of abhyāsa for the purposes of the application of 2316 and 2318. As अक्षीकृतम् and अक्षीकृतम् ॥

Verse 2 “But in the roots चकारि, चक्षीदति and ऊर्ध्वीति &c there is no reduplication of an anga but only a portion of an anga is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots.”

NOTE —Thus we have अक्षकृतम् अक्षीकृतम् and ऊर्ध्वीकृतम् without the application of S 2316 and 2318. Here the whole anga chākās &c has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of chākās and the second consonant in the case of vowel beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the whole of anga is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the dīrgha and sanvadbhāva apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (kāryakāla pakṣha), the word ekāchab in the sūtra ekāchodre prathanaya (VI 1 1 S 2175), qualifies the word angasya understood therein.

Obj. Let it be so, that the dīrgha and sanvadbhāva rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Then stretching this argument further the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope.

such as the rules of shortening (VII 4 59 S 2180), retention of first consonant (VII 4 60 S 2179) and substitution of a palatal (VII 4 62 S 2245) &c and these will not apply to polysyllabic roots

Verses 3 and 4 As a matter of fact, if we explained the sūtra by saying *augāya avayava yo' bhyasa*—the reduplicate which is a portion of an auga'—then we opine that there must be lengthening in the case of ✓*ārṇi*, and both (lengthening and *śivād bhava*) in the case of ✓*arthāpayati* while in the case of ✓*chakās* none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when *laghuni* is qualified by *णि* by being in proximity to it, but will apply when *auga* is so qualified

NOTE • Thus instead of *आर्णनयत्* we would get *आर्णनयत्*. The *śivād bhava* is inappropriate here for when *नु* is doubled, there is no *अ* in the reduplicate and so there can be no change of *अ* to *इ* //

The root *अर्थाय* is derived from *अर्थ* in the sense of *अर्थमाचष्टे*. The *अ* and *पुङ्* augments are added before *णिच*. Here both the *dirgha* and *śivād bhava* will apply, and we should get the form *आर्तिथपत्* instead of *आर्तथपत्*. In the case of the root ✓*अर्थ* (उपपादजायाम्) of the *churadi* class, the aorist is *अर्तथपत्* neither the *dirgha* nor *śivād bhava* apply there

In the root *chakās* both will not apply or will apply with qualifications. *If we explain the sūtra by saying *chaurpare nnu yal laghu*—the reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which *णि* followed by *चङ* is affixed—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sūtra by *chaurpare nnu yad augam* 'the reduplicate of an inflective base to which *नि* followed by *chan* is affixed'—then these two rules will apply to *chakās*. Thus in the first case we have *अवचकसत्* in the second *अवीचकासत्* //

Verses 5 Because *Ka vyata* alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an *ak* vowel of *णि* is elided so as to make them applicable to *agrit* roots also

NOTE There are two conflicting views one of *Haradatta* and another of *Ka vyata*. They can be harmonised by giving them different scopes

कमु ४७० कान्तौ । कान्तिरिक्का ॥

470 ✓*Kamu* to desire. Pre *कामयते*. Per *कामयाज्वहे*. I Fut *कामयिष्यामि*. II Fut *कामयिष्यसे*. Imperative *कामयताम्*. Imp *अकामयत*. Pote *कामयेत्*. Bene *कामयिष्येत्*. Aorist *अवीकमत*. Caus *कामयति*. Here the first *णि* is elided by VI 4 51 S 2313 Des. *चिकामयिष्यते*. Ger *कामयित्वा*. Noun *कामना* //

470 A ✓*Kamu*, without *णि* before *ardhadhātukas*. Pre *कामयते*. Per *चक्रमे*. I Fut *कमिता*. II Fut. *कमिष्यते*. Bene *कमिष्येत्*. Aorist *अचक्रमत्*. Caus *कामयति* (Vṛddhi by *न कामयिष्यमा*) Des. *चिकमिष्यते*. Inten *चक्रमिष्यते*. There is no *yan luk* form. See ✓*गुप्*. Past Part Pass *कान्त*. Ger *कमित्वा* or *कान्त्या*. The *उ* makes *इद* optional. Nouns *कामुरु* (III 2 154 S 313) *कम्* (III 2 167 S 3147) *कमन* । *कंस* (Un. III 62)

• Here end the *anuddītet* roots ending in a nasal

Now the thirty roots upto ✓*क्रमि* inclusive are *Parasmaipadī*

अथ क्रम्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैपदिनः ॥

अण ४७१, रण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, कण ४७७, वण ४७८, झण ४७९, ध्वण ४८०, धण ४८१ शब्दा-
र्थाः । अणति । रणति । वणति । वसातादिस्वाभ्यासलोपौ न । धवणतुः । धवणिय ।
धाणः कैरि शनै । धणति ॥

471. ✓ Ana, to sound. Pre अणति । Per. अण । I Fut अणति । Caus. आण-
यति । Aorist अ+अणियत् । Des. अणियति । Nouns अणुः 'small,' 'a kind of grain'
अण्डः (Un I. 114). अणु or अण्डः 'a boat'

472 ✓ Rana, to sound. Pre. रणति । Per. रण । I Fut. रणति । Aorist
अरणीत् or अराणीत् । Caus. रणयति Aorist अरिण्यत् or अराण्यत् । Des. रिरिण्यति ।
Inten. रंणयति । You luk रंणीति or रंणिटि । D रणणः । Past Part. Pass रणित' or
रणदा । Nouns रणनै 'sound,' 'noise,' रणः 'War,' 'exercise,' रणरुणः 'anxiety'.

473 ✓ Vana, to sound. Pre वणति । Per. वण । The rule VI 4 126
S. 2263 does not apply, because the root begins with व, and so there is no
v nor elision of the reduplicate ववणतुः ववणिय । Nouns वाण । वाणी । वाणिनी 'a
clever woman,' वाण्ड 'an ox without a tail'

474 ✓ Bhana, to sound. Pre. भणति । Per. भण । I Fut. भणति । Nouns
भाणः । भणतिः । भंड । भाड ॥

475 ✓ Mana to sound; murmur Pre मणति । Per. मण । मेणतुः । I Fut.
मणति । Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मंडः ॥

476 ✓ Kana, to sound Pre कणति । Per. कण । I Fut. कणति । Nouns
कणः । कणिका । कण्डः (Un I. 103)

477. ✓ Kvina, to sound, jingle, tingle, hum, warble, sing Pre क्वणति ।
Per चक्वाण । I Fut क्वणति । Nouns क्वाणः । क्वाणः 'harp' कुवाणः (Un III 76) 'grain'
'a sacrifice' लक्वाण्य' कुक्वाणम् (Un III. 143).

478 ✓ Vrana, to sound. In some texts it is ✓ vrana with a labial R
Pre वणति । Per वण । I Fut वणति ॥

479. ✓ Dhrana, to sound Pre. मणति । Per मण । I Fut. मणति ॥

480. ✓ Dhrama, to sound. Pre. ध्वणति । Per ध्वण । I Fut ध्वणति ॥

481. ✓ Dhana, to sound According to Mithaviya, the Saunali gives
✓ dhrani. Some read ✓ dhani. Pre धणति ॥

ओण ४८२ अपनयने । ओणति । ओणाचकार ॥

482. ✓ Onri, to remove, take or drag along Pre ओणति । Per ओण-
चकार । I Fut. ओणति । Caus. ओणयति । Aorist मा अओणियत् । Des.
ओणियति । Nouns ओणयन् । N. s. ओणया 'a wheel' (III. 2. 75 S. 2280, VI 4 41
S. 2282) fem. ओणयती (IV 1 7. S. 455).

ओण ४८३ वर्णमत्स्योः । ओणति । ओणाय ॥

483. ✓ Sopri, to go, move; to become red Pre ओणति । Per ओणय ।
I Fut ओणति । Caus. ओणयति । Aorist ओणियत् । Des. ओणियति । Inten.
ओणियने । You luk ओणियति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा (IV. 1 41 S. 501)

ओण ४८४ संघाते । ओणति ॥

484 ✓ Sopri, to go, move, Pre ओणति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा & star.

श्लोण ४८५ च । शोणादयस्त्रयोऽमी तालव्याष्मादयः ॥

485 ✓Shoṇi, to collect Pre शोणाति । 'The three roots shoṇi, śroṇi and shroṇi begin with a palatal sibilant

पैण ४८६ गतिप्रेरणश्लेषणेप । प्रैण इति क्वचित्पठ्यते । विप्रेण ॥

486 ✓Paiṇi, to go 2 to send 3 to embrace, adhere (1) Some read it as ✓Praiṇi, others as ✓Laiṇi Pre पैणति ॥

486 A ✓Praiṇi, to go, approach send, embrace Per. विप्रेण ।

486 B ✓Laiṇi, to go approach, send, embrace

ध्रण ४८७ शब्दे । उपदेशे नान्ताऽयम् । रपाभ्याम्-(२३१) इति शात्यम् । धणति । गोपदेशफल यङ्लुकि । दधन्ति । वण इत्यपि क्वचित् । वेणुतु, वेणिच ॥

487 ✓Dhṛaṇ, to sow ! This root has a n as its final in the upadeśa, i. e., originally it is ध्रन, the n is changed to ण by VIII 4 1 S 235 The result of the root being n ending originally appears in yan luk, where this n is changed to anusvāra This anusvāra is then changed to न before त्, as दधन्ति । Of course, it must be remembered that n changed to ण by VIII 4 1 S. 235 is considered asiddha (VIII. 2 1 S 12) for the purposes of VIII 3 24 S 123 or anusvara change As दधन्ति । Had it been ण originally VIII 3 24 S 123 would not have applied, and the form would have been दधणित् । The nasal in the reduplicate is by VII 4 85 S 2643 Pre धणति ।

487 A ✓Baṇ, to sound. Pre बाणति । Per बयाण, येणुतु, येणु, वेणिच । According to Mithava, बाण भण and धण are also read here in some lists According to Matheya, भण is found in Dandika, and धण in Saumati

487 B ✓Vaṇ, to sound Pre वणति । Per वयाण । वयणतु ॥

कनो ४८८ दोषिकान्तिगतिपु । चक्रान ॥

488 ✓kani, to sh no, 2 to love, wish, 3 to go Pre कनति । Per चक्रान । I Fut कनिता । Nouns कन्या । कानीन । कनकम् ॥

पुन ४८९, वन ४९० शब्दे । स्तनति । वनति ॥

489 ✓Shṭana, to sound Pre स्तनति । Per तस्तान । I Fut स्तनिता । Caus. स्तनयति । Aorist स्तिष्ठत् । D s तिस्तनयति । In en तस्तन्यते । Yan luk तस्तनीति, or तस्तन्ति । Nouns स्तान्यम् । स्तन । स्तन्यम् । अभिनिष्ठान (VIII 3 86 S 3193)

490 ✓Vana, to sound Pre वनति । Per वयान । वयनतु । I Fut वनिता । Nouns वनिष्ठ (Un IV 2) The rectum part of the entrails of an animal offered in sacrifice वनम् । वन्या । वति (VI 4, 37 S 2128) वन्ति (VI 4 39 S 3314) Pist Part Pass वनितम् । Ger वनित्या ॥

वन ४९१, पण ४९२ संभक्तौ । वनेरयंभेदात्पुनः पाठः । सनपि । समान । सेनतु ॥

491 ✓Vana, 492 ✓Shana, to honor वन has been repeated here as it has a different meaning from the वन mentioned before It is conjugated like the preceding Pre वनति । Nouns वनिन् 'worshipping' तद्वन (Ken opavishat)

492 ✓Shana, 'to honor' Pres सनति । Per समान Durl सेनतु &c In forming the B used after the following sūtra applies

२३१९ । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ॥

जनसमख्यनामार्थं या म्याद्यादि कर्हि । सायात्—सन्यात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long *ā* for the finals of *jan*, *san* and *yan* before an affix beginning with *y* and marked with an indicatory *क* or *इ* ॥

NOTE:—Thus *जायते* or *जान्यते* (with *यक्*) *जायते* or *जान्यते* (with *यङ्*) । So also *सायते* or *सान्यते*, *सासायते*, or *ससान्यते* *खायते*, or *खान्यते*, *चायायते* or *चान्यते* ॥ Before the vikāraṇa *यन्* of the Fourth class, which is *ङित्* according to I 2 4, the *जा* is *always* substituted for *जन्* by VII 3 79. No option is allowed there.

Therefore in the Benedictive of *सन्* we have *सायात्* or *सन्यात्* ॥

492. *√Shanti*, to honor Pre *सन्ति* । Per *सवान्* । सेन्तु । I Fut *सन्ति* । Bene. *सायात्* or *सन्यात्* । Desi. *सिधन्तिवति* or *सिधामति* (VI 1 2 19 S 2618 read with VI 4 42 S. 2504) । Inten *सासायते* or *ससान्यते* । Yan luk *स सनीति*, or *स सन्ति* Dual *ससातः* । Nouns *सातुः* 'peak,' Past Part *पिष* *सत* । Past Part Active *सातयान्* ॥

अम ४९३ गत्यादिषु । कनीडीप्रिकान्तिगति- इत्यत्र गतेः पर्योः शब्द-संभक्त्योरादिशब्दन ग्रहः । अमति । आम ॥

493. *√ama*, to go, 2 to sound 3 to honor The word *आदि* in *गत्यादि* means the *गति* of the root *कनी* no 488, plus the शब्द and संभक्ति of the roots that follow it Pre *अमति* । Per *आम* । आमतुः । I Fut *अमिता* । Caus. *आमयति* । Desi. *अमिमयति* । Nouns *अम* । आमरः 'Dysentery' *आन्* (with *kyap*) । अमित्रः । अमः । आन्त्रम । Past Part *पिष* *अमितः* or *आन्तः*, *अमितयान्* or *आन्तयान्* ॥

द्रम ४९४, हम्म ४९५, मीम् ४९६ गतौ । द्रमति । दद्राम । ह्मयन्त- (२२६९) इति न वृद्धिः । अद्रमीत् । हम्मति । जहम्म । मिमति । मिमीम । अयं शब्दं च ॥

494. *√Drama*, 495. *√Hamma*, 496. *√Mimri*, to go, about; run Pre *द्रमति* । Per *दद्राम* । The Vriddhi is prohibited by S 2299. I Fut, *द्रमिता* । Aorist *अद्रमीत्* । Caus *द्रमयति* । Aorist *अदिद्रमत्* । Pas- *अद्रमि* or *अद्रामि* with *विष्* and *द्रमद्रमम* or *द्रामद्रामम* with *ण्युञ्ज* । Fut *द्रमिष्यते* or *द्रामिष्यते* or *द्रमयिष्ये* । Desi. *दिद्रमिवति* । Inten *दद्रम्यते* Yan luk *दद्रमीति* or *दद्रमि* D *दद्रान्त* । 1st P *दन्द्रमि* (VIII. 2 65 S 2302) Imp. *अद्रन्तु* (VIII 2 61 S 341) Nouns *द्रमिड* । *दद्रमण* । *द्रमः* ॥

495. *√Hamma*, to go Pre *हम्मति* । Per *जहम्म* । I Fut *हम्मिता* । Caus. *हम्मयति* । Aorist *अजहम्मत्* । Desi. *जिहम्मिवति* । Inten *जेहम्म्यते* Yan luk *जहम्मति* or *जहन्ति* । D *जहन्त* । Imperfect *अजहन्* । Nouns *हम्मति* 'Knowledge'

496. *Mimri*, to go Some say it means 'to sound' also Pre *मीमति* । Per *मिमीम* । मिमातुः । I Fut *मीमिता* । Caus *मीमयति* । Aorist *अमिमीमत्* । Desi. *मिमिमिवति* । Inten *मेमीम्यते* Yan luk *मेमीति* or *मेमीन्ति* । Imperfect, *अमेमिन्* । Past part *पिष* *मीमितः* । Ger. *मीमत्या* ॥

चमु ४९७, छमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, कमु ५०१, अदने ।

497. *√Chamu*, 498. *√Chhamu*, 499. *√Jamu*, 500. *√Jimu*, 501. *√Jhamu*, to eat When the root *चमु* is preceded by *आ* then the vowel is lengthened by the following *sūtra* Pre *चमति* । Per *चवाम* । चेमतु । I Fut. *चमिता* । Caus *चामयति* । Desi. *चिचमिवति* । Inten *चचम्यते* Yan luk *चचमि* D *चचान्त* । Nouns *चमस*. ५1 000, *चमु* ॥

२३२० । ष्टिबुक्लमुचमा शिति । ३ । ३ । ७५ ॥

ययामचो दीर्घः स्याच्छिति ॥

+आदि चम इति यत्तय्यम+

आचामति । 'आदि' किम् । चमति । विचमति । अचमीत् । जिमि केचित्पठन्ति । जेमति ॥

2320 Before any other Present character (शित्), the root vowel of ष्टिब, क्रम, and आचम is lengthened

Vārtika — It should be stated that the rule applies to ✓cham, only then, when it is preceded by the preposition अ, and not otherwise

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by अ' ? Observe चमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read ✓जिमि also here Thus जेमति ॥

Note The *Kasika* reads this sūtra as *stivu klamy āchamam ēti*, having inserted the आ from the *vārtika*. ✓Klam lengthens its vowel before syan by VII. 3 74 S 2519, the present rule produces this change before the affix *sap* also, which it gets by III 1 70

497 A ✓āchamu, Pre आचामति । Imperative आचामतु । Imper आचामत् । Caus आचामयति । Nou is चम । चमक ॥

498 ✓Chhamu to eat Pre छमति । Per चच्छाम । I Fut छमिता । Caus छमयति । Pass Aor अछमि or अछामि । Nvul छामिष्यते । Fut छमिष्यते or छामिष्यते । Des चिच्छमिष्यति । Inten चच्छम्यते । Yan luk चच्छमीति or चच्छन्ति । D चाच्छान्त ॥

499 ✓Jamu to eat Some read this as जिम । Pre जमति । Per जजाम जेमत् । I Fut जमिता । Past Part Pass ज्ञान्त । Ger जमित्या or ज्ञान्त्या ॥

500 ✓Jimu, Pre जेमति । Ger जेमित्या (?) or जिम्या । Noun जेमनम् ॥

501 ✓Jhamu Pre भमति । Per भकाम । I Fut भमिता ॥

क्रम ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502 ✓Kramu, 'to walk, to step' This root takes षन् विकाराना also by the following sūtra

२३२१ । वा भाशभलाशभमुक्रमुक्लमुत्रिचुटिलपः । ३ । १ । ७ ॥

यभ्य षन्त्या स्यात्कत्रपे सार्धधातुक परे ॥

2321 The affix षन् is optionally employed in the active voice before a *sārvadhātuka* affix after the following verbs, भाश 'to shine, भलाश 'to shine,' भम 'to whirl,' क्रम 'to walk,' क्रम् 'to be sad, चर 'to fear,' चुट् 'to cut' and लप 'to desire'

Note — Thus भाशते or भाशयते 'he shines', भलाशते or भलाशयते, he shines,' भमति or भाम्यति 'he whirls', क्रामति or क्राम्यति 'he walks', क्रामति or क्राम्यति 'he is sad' So also चरति or चरति, चुट्यति or चुटति, लप्यति or लपति ॥

Thus क्रम+षन्+ति or क्रम+षन्+ति । Now applies the following sūtra

२३२२ । क्रम परस्मैपदेषु । ३ । ३ । ७६ ॥

क्रमेर्दीर्घः स्यात्परस्मैपदे परे शिति । क्राम्यति — क्रमति । चक्राम । क्राम्यतु—क्रामतु ॥

2322 The long is substituted in क्रम, before a शित् affix, in the *Parasmaipada*

As क्रामति, क्रामत, क्रामन्ति or क्राम्यति &c. Per चक्राम । Imperative क्राम or क्रामतु &c

Why in the Parasmaipada? Observe आक्रमते आदित्यः ॥

How do you explain the lengthening in उत्क्राम and सक्राम (Imperative 2nd Per Sg) For when हि is elided by लुङ्, (VI 4 10c) then by I 1 63 the affix being dropped by a *suppletion*, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening? This is no valid objection. The prohibition of I 1 63, applies to the *अङ्* stem after which the affix is elided. Here क्राम् is not a stem or *suba* with regard to हि, but it is a stem with regard to श्य as क्राम्+श्य+हि. Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I 1 63, (प्रत्यय लक्षणम्.) ॥

२३२३ । सु क्रमोऽनात्मनेपदनिमित्ते । ० । २ । ३६ ॥

अत्रिष्टे । अक्रमीत् ॥

2323 The augment इद् is added to ārdhadhātukavalādi affixes after ✓सु and ✓क्रम्, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada

The roots सु and क्राम् are udātta, and will get इद् augment naturally, the sūtra makes a restriction or *niyama*. The restriction is that when the roots themselves occasion ātmanepada affixes, then they do not take इद्, otherwise they will. Thus अक्रमीत् ॥

502 ✓Kramu, To walk, step Pre क्रामति । Per चक्राम । चक्रमत् । I Fut. क्रमिता । II Fut. क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper अक्रमत । Po e क्रामेत् । Bene क्रम्यात् । Aorist अक्रमीत् । Condi. अक्रमिष्यत् । Caus क्रमयति । Aorist अचक्रमत् । Desi. चिक्रमिष्यति । Inten. चङ् क्रम्यते । Kan luk. चङ् क्रमीति or चङ् क्रन्ति । Past Part Pass क्रान्तः । Ger क्रान्त्या । (VI 4 18 S 3329) or क्रमिष्या । Nouns क्रमः । क्रमकः । चङ् क्रमणः । नक्रः । क्रिमि ॥

502 A ✓Kramu, This root is ātmanepadi also when simple (I 3 43 S 2716). Pre क्रमेत् । Per चक्रमे । I Fut. क्रन्ता । II Fut. क्रस्यते । Imper अक्रमत । Poten क्रमेत् । Bene क्रमोष्ट । Aorist अक्रमत् । Condi. अक्रम्यत् ॥

Here end the thirty Parasmaipada roots.

अथ रेवत्यान्ता अनुदात्तैः ॥

The roots *anuk* and *anuk* inclusive are *anudattat*

अथ ५०३, वथ ५०४, पथ ५०५, मथ ५०६, चथ ५०७, तथ ५०८, णथ ५०९, गतौ । अथते ॥

The Present is अथते । In forming the Perfect the following sūtra applies —

२३२४ । दयायामश्च । ३ । १ । ३० ॥

‘दय’ ‘अथ’ ‘आस’ इभ्य आभ्याल्लिटि । अयाचकै । अयिता । अयिषोष्ट ॥

2324 After the verbs दय ‘to give,’ ‘to go,’ and ‘to protect,’ अथ ‘to go,’ and आस ‘to sit,’ there is the affix आम्, when लिट् follows

Thus अयाचकै । First Future ‘अयिता’ । Pot. अयेत् । Benedictive अयिषोष्ट । Before the affix *आम्* of the Perfect and Aorist, the following rule applies —

✓ २३२५ । विभाषेतः । ८ । ३ । ८६ ॥

इत्, परी य इद् ततः परीर्वा दीर्घं मुद्, निडां धन्य वा सूर्यः स्यात् । अविदीद्वम्-अविदीध्यम् । आविष्ट । आविष्टम्-आविध्यम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the \check{v} of दीध्यम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इद्, when the stem ends in इन् ॥

Thus अविदीद्वम् or अविदीध्यम्, Aorist: आविष्ट, आविष्टम् or आविध्यम् ॥

When उपसर्गाय ending in र र such as निर, दुर, or प्रा precede ✓aya, the र is changed to ल by the following.

✓ २३२६ । उपसर्गस्यायतो । ८ । २ । १९ ॥

अयतिपरस्मैपदमंत्य ये रेफस्तस्य मत्त्यं स्यात् । मायते-पलायते । निम दुमे। कत्यस्यासिद्धस्याच मायम् । निमयते । दुरयते । निरुदुरास्तु निमयते । दुमयते । 'प्रत्यय' इति त्यक्तो रूपम् । अय कथम् 'उदयति यिततेर्ध्यांश्चिमाज्जे' इति माय । 'इट' 'कट' 'कटी' इत्यत्र प्रयिनष्टस्य हर्भविष्यति । षट्। × अनुदातेत्यनद्यणमात्मनेपदमनित्यम् × । चक्षिडोऽद्वैतकण्ठाज्जायकान् । दादित्यात् वयये । येये । मेये । छेये । तेये । प्रणयते । नेये ॥

2326 ल is substituted for the र of a Preposition, when ✓अय follows

Thus पलायते, ज्ञायते । The म् of the Prepositions दुम्, and निम्, is changed to र, but this र is not changed to ल, because it is anudhā thus we have the forms निमयणम्, दुरयणम् । But there is a preposition निर also the र of which is changed to ल as निमयणम् । See VII 2 46 So also there is a Preposition दुर which forms दुमयते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + ✓अय but from प्रति + इद् ॥

If the root अय is Atmanepada, why is it conjugated as Parasmaipada in the following line of Mîgha — "udayati vitatorihva raśmā rajau." The word udayati is not formed by ud+✓ay but from ud+✓, the ✓ is obtained by the analysis of ✓कटी as we have already shown See ✓कटी. No. 312. Or the following maxim applies :

Maxim —The atmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhātupāṭha as anudāttet, is not of universal application This maxim we infer from the jālpaka of ✓चक्षिद् which is shown with an indicatory इ । This root is of Adādi class No 7 It is read as anudāttet It would have been conjugated in the ātmanepada by the mere fact of its being called anudāttet, the farther adding of इ, shows that the anudāttet ātmanepada is not universally valid.

In the Perfect of ✓अय, the rule VI 4 126 S. 2263 applies, because the root begins with a य and so we have ययये and not येये । But येये, मेये, छेये, तेये, प्रणयते and नेये ॥

503 ✓Aya, to go Pre. अयते । Per. अयाचते । I Fut. अयिता । II Fut. अयिष्यते । Imperative अयताम् । Imper. आयत । Pot. अयेत । Bene. अविदीष्ट, अविदीद्व (or य)म् । Aorist आविष्ट, आविष्टय (or य)म् । Condy. आयिष्यत । Caus. आययति । Aorist य + अयिष्यत् । Des. अयिष्यते । Nouns आयः । अयः ॥

504 ✓Vaya, to go, move. Pres. वयते । Per. वयये । I Fut. वयिता । Des. विययिष्यते । Inten. वाययते ॥

504. ✓ Vaya, in the Yan luk, Pre. वाचयति or वाचति; D. वाचतः Pl वाचयति, 2 S वाचयति, or वाचति, वाचय; वाचय, 1. S वाचयति or वाचामि, वाचाय, वाचामः; Imperative वाच, वाचयानि; Imper. अवाचत् ॥

505. ✓ Paya, to go. Pre. पयते; Per. पेये; 1 Fut. पयिता ॥

506. ✓ Maja, to go. Pre. मयते; Per. मेये; 1 Fut. मयिता ॥

507. ✓ Chaya, to go. Pre. चयते; Per. चेये; 1 Fut. चयिता ॥

508. ✓ Taya, to go, move; to guard, protect Pre तयते; Per. तये; 1 Fut तयिता; Noun तयः 'protection'

509. ✓ Naya, to go; to protect. According to Maitreya it means 'to protect' also. Pre. नयते; Per. नेये; 1 Fut नयिता ॥ In some lists ✓ पयि is also mentioned.

दय ५१० । 'दानयतिरक्षणाहिंसादानेषु' । आदानं यदयम् । दयांचक्रे ॥

510. ✓ Daya, to grant; give, 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदान means to accept. Pre. दयते; Per. दयांचक्रे; 1 Fut. दीयता; Nouns दयालु, दया ॥

रय ५११ गतौ ।

511. ✓ Raya, to go. Pre. रयते; Noun रायः ॥

ऊयो ५१२ तन्तुसंताने । ऊयांचक्रे ॥

512. ✓ Uyi, to weave; sew. Pre ऊयते; Per. ऊयांचक्रे; 1 Fut. ऊयिता; Caus ऊययति; Aorist अ + ऊयिषत्; Past Part Pass. ऊतः; Past Part Active ऊतयान्; Ger. ऊयित्वा; Noun ऊतिः ॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च । पूयते । पुपूये ॥

513. ✓ Pūyi, to split up; to stink; to putrefy Pre पूयते; Per. पुपूये; 1 Fut पूयिता; Caus पूययति; Aorist. अपूपयत्; Desi. पुपूयिषते; Inten पूयिष्यते; Yan luk पोपूयति or पोपेति; D. पोपूतः; Past Part. Pass पूतः; Past Part. Active पूतयान्; Ger. पूयित्वा; Nouns पूयः 'pus.' पूतिः ॥

क्रूयी ५१४ शब्दे बन्दे च । क्रूयते ॥

514. ✓ Krūyi, to make a creaking sound, to be wet. Pre. क्रूयते; Per. क्रूयते; 1 Fut. क्रूयिता; Caus. क्रूययति (VII, 3, 36 S 2570) Aorist, अक्रूयत्; Yan luk वेक्रूयति; Noun केनक्रूय शब्ददेयः 'It rained enough to wet the garment.'

क्षमायी ५१५ विधूनने । क्षमाये ॥

515. ✓ Kshamāyi, to shake; tremble Pre. क्षमायते; Per. क्षमाये; 1 Fut. क्षमायिता; Caus. क्षमाययति; Aor. अक्षिम्भयत्; Caus. Yan luk क्षामायतीति; D. क्षामायिष्यते; Inten क्षामायते; Yan luk क्षामायीति, or क्षामाति D. क्षामीतः; Imperative क्षामीताम् and क्षामीहि; Past Part. Pass. क्षमातः; Past Part. Act. क्षमाययान् ॥

स्फायी ५१६, आप्यायी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, परफाये, प्यायते ॥

516. ✓ Sphāyi, 517 ✓ Qrjāyi, to grow large or fat; to swell Pre. स्फायते; Per. परफाये; 1 Fut. स्फायिता; Caus. स्फाययति; (VII, 3, 41. S 2593). Aorist अयिस्फयत्; Yan luk वास्फाययति; Nouns, स्फायः, स्फायद्म; स्फीतः; Past. Part. Pass. स्फीतयान् ॥ [VI, 1, 22, S. 3044]. Past Part. Pass. स्फीतयान् ॥

517. ओप्यायी वृद्धौ 'To grow large.' Present प्यायते । In forming the Perfect, पी is substituted by the following.

✓ २३२० । लिङ्गङोश्च । ६ । १ । २६ ॥

लिङि षड्, च प्यायः पीभायः स्यात् । पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्पीशब्दस्य द्वित्वम् । 'शरनेकाचः— (२७२) इति यण् । पिप्ये । पिप्यति । पिप्यिरे ॥

2327. There is substitution of पी for प्याय, when the affixes of the Perfect (लिङ्) and the Intensive (वृद्ध्) follow.

The anuvṛtti of the word विभाया ceases. The phrase प्यायः पी of the preceding Ashtādhyāyī sūtra is drawn into this by force of the word च 'and'; thus आपिप्ये, आपिप्याते, आपिप्यिरे । The rule of substitution of पी being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution by force of the maxim of पुनः प्रसङ्ग "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule." Thus पी+लिङ् = पि+पी+त = पि+प्य+ए (VI. 4. 82 S 272 the प being substituted) = आपिप्ये with the affix आ । So also in the Intensive, as आपेपीयते, आपेपीयते, आपेपीयन्ते ॥

In the Aorist, the following rule applies :—

२३२८ । दीपजनयुधपूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६१ ॥

इभ्यश्चलेचिचयया स्वादेक्यचने तशब्दे परे ॥

2328. चिण् is optionally the substitute of ज्ञि, when त, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दीप्, 'to shine,' जन् 'to be produced,' युष् 'to teach or know,' पूर 'to be full,' ताय 'to extend or protect' and प्याय 'to swell'.

NOTE :—Thus अदीपि or अदीपिट् 'he shone'; अजनि or अजनिट् 'he was produced'; अजोधि or अयुज् 'he knew'; अपूरि or अपूरिट् 'he was full'; अतायि or अतायिट् 'he extended'; अप्यायि or अप्यायिट् 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९ । चिणो लुक् । ६ । ४ । १०४ ॥

चिणः परस्य तशब्दस्यलुक्स्यात् । अप्यायि—अप्यायिट् ॥

2392. The personal-ending त is elided after चिण्, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

Thus अप्यायि or अप्यायिट् ॥

NOTE —As अहारि, अनायि, अकारि, अयायि । So also अकारितराम्, अहारितराम् here the elision of the personal affix त (III 1. 60) of the Aorist being considered as *asiddha*, the affixes तप् and तमप् are not elided : though if the sūtra were to be literally interpreted, every affix after चिण् ought to be elided. Or the word कडिति is understood here ; so that कित् and दित् affixes of चिण् are elided and not every affix

517. ✓ Opyāyi, to grow large. Pre. प्यायते । Pre पिप्ये । पिप्याते । पिप्यिरे । पिप्यिरे । पिप्याचे । पिप्यिष्ये । पिप्यिष्ये । I Fut. प्यायिता । Aorist अप्यायि or अप्यायिट् । Inten पेपीयते । Yāñ luk पाप्याति D. पाप्यातः । Past Part. Pass पीन । Act. पीनयान् । Noun आप्यानः ॥

ताय ५१८. संतानपालनयोः । सतान. प्रबन्ध. । तायते । तताये ।
अतायि-अतायिष्ट ॥

518 ✓ Tāya, to spread, extend, 2 to protect, preserve The word san-
 tana means context Pre तायते । Per तताये । I Fut तायिता । Aorist अतायि or
 अतायिष्ट । Caus ताययति । Aorist अवतायत । Past Part Pass तायित । Act तायितवान् ।

शल ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519 ✓ Śala, to shake, to tremble, to cover, to go Pre शनते । Per श्ले ।
 I Fut शलिता । II Fut शलियते । Imperative शसताम् । Imper अवशत । Pole श्लेत ।
 Bene शलिषीष्ट । Aorist अवशनिष्ट । Caus शालयति । Aorist अवशीयत । Inten शालयते ।
 Yan luk शालयति or शालयति । Imperfect अवशत । Past, Part Pass शलित । Ger
 शलित्वा । Nouns, शनम् । शलनम् । शलाका । शलूक । शलम् । शलानु ॥

519 A ✓ Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Sid-
 dhanta nor in the Madhaviya, but given by Westergaard

वल ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । ववले । ववले ॥

520 ✓ Vala, 521 ✓ Valla, to cover, enclose, to go Pre ववले । Per
 ववले । Caus वलयति । It is मित according to Bhoja. See ✓ 854 Nouns वल ।
 वार । वलिन । वलिम् । वल । वलय । वलमी । वलाज । वलाकि । वल्मीक ॥

521 ✓ Valla, to cover, to go, move Pre वल्लते । Per वल्लले । I Fut
 वल्लिता । Inten Yan luk Imperfect अववल् । Nouns वल्लम् । वल्लरी । वल्लि । वल्ली ।
 वल्लुर 'dried meat'

मल ५२२, मल्ल ५२३, धारणे । मले । ममले ॥

522 ✓ Mala, 523 ✓ Malla, to hold, possess Pre मलते । Per मले ।
 I Fut मलिता । Nouns माला । माली । मलय । मलम् । मलिन । मलीमस । धामलका ॥

523 ✓ Malla, to hold, possess Pre मल्लते । Nouns मल्ल । मल्लिका । मल्लक ।
 मलमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । बभले । बभल्ले ॥

524 ✓ Bhala 525 ✓ Bhalla, 1 to describe, 2 to hurt, 3 to give Pre
 भलते । Nouns भानम् । भलूक । भल्ल ॥

525 ✓ Bhalla, Pre भल्लते । Nouns भल्लुक । भल्ल । भल्ले ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । चक्रले ॥

526 ✓ Kala, to sound, to count Pre कलते । Per चक्रले । Nouns काल ।
 काली । कलिकम् । कलम् । कलि । कलिका ॥

**कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्द
 स्तूष्णीभावे इति च ॥**

527 ✓ Kalla to sound and st netly According to Kalsirasawāmi it means
 'to remain silent to make no sound' Pre कल्लते । Noun कल्लोल ॥

तेवृ ५२८, देवृ ५२९, देवने । तितेवे । दिदेवे ॥

528 ✓ Terri 529 ✓ Devri, to play, sport Pre तेतेवे । Per तितेवे । I
 Fut तेयिता । II Fut तदियते । Imperative तेयताम् । Imper अतेयत । Pole तेयेत ।
 Bene तेयिषीष्ट । Caus तेययति, Aorist अतेयेयत । Des तितेयियते । Inten तेतेयते ।
 Noun तयृ (VI 3 19 S 2561)

529 ✓Devri, to play Pre देवते । Nouns देवर (Un III 132) देवल (Un I, 106) द्यू ॥

पेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परिनिविध्य - (२२७५) इति पत्यम् । परिपेजते । निपेवे । अयं सापदेशोऽपीति न्यासकारादयः । तद्वाच्यविबुद्धम् । गेवते । जिगेवे । जिग्लेवे । पिपेवे । मेवते । म्लेवते ॥

530 ✓Shevri, 531 ✓Gevri, 532 ✓Glevri, 533 ✓Pevri, 534 ✓Mevri, 535 ✓Mlevri, (536 ✓Sevri, 537 ✓Khevri, 538 ✓Klevri, 539 ✓Kevri) to serve Pre सेवते । Per सिपेवे । I Fut सेविता । Caus सेवयति Aorist असिपेवत । Des सिसेविषति । The *स* is not changed to *च* by VIII 61 S 2627, Inten सेपेव्यते । Noun स्यू । Past Part Pass सेवित । Ger सेवित्वा ॥

NOTE — This root is enunciated by Nyasakara and others as सेय । But this is against Bhāshya

531 ✓Gevri, to serve Pre गेवते । Per जिगेवे ॥

532 ✓Glevri, to serve, worship, Pre ग्लेवते । Per जिग्लेवे ॥

533 ✓Pevri, to serve, Pre पेवते । Per पिपेवे ॥

534 ✓Mevri, to serve, Pre मेवते ॥

535 ✓Ml vri, to serve, Pre म्लेवते ॥

शेवृ ५३६, खेर ५३७, क्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536 ✓Sevri to serve Pre श्रवते ॥

537 ✓Khevr, to serve Pre खवते ॥

538 ✓Plevri, to serve Pre प्लवते ॥

539 ✓Kevri to serve, Pre केवते ॥

रेवृ ५४० लुचगता । प्रवर्गतिः प्लुतगतिः । रेवते ॥

540 ✓Revri, to go, to jump Pre रेवते । Nouns रेया । रेयन ।

NOTE — According to Maitreya रेव and लुच are two roots But this is doubtful

Here end Anuddātta roots ending with रेव ॥

अथावत्यन्ता परस्मैपदिनः ॥

मव्य ५४१ धन्धने । ममव्य ॥

From this up to ✓वनि are udatteta, e Parasmaipadin

541 ✓Mavya to fasten, bind Pre मव्यति । Per ममव्य । I Fut मव्यिता । II Fut मव्यिष्यति । Imper मव्यतु । Imper अमव्यत । Poten मव्येत् । Bene मव्यात । Aorist अमव्यीत् । Caus मव्ययति । Aorist अममव्यत । Des मिमव्ययति । Inten मामव्यते । Noun in तुल्य is मामविता or मामव्यिता (VIII 4 64 S 60, VI 4 49 S 2631) Past Part Pass मव्यित । Ger मव्यित्वा ॥

541 ✓Mavya, Yan luk conjugation Pre. मामव्यीति or मामति । D मामीत । Pl मामव्यति । 2 S मामव्याथि or मामसि । मामीथ । मामीथ । 1, S मामव्यीमि or मामीमि । मामीथ । मामीम । Imper मामव्यीतु, मामीतात् or मामतु । D मामीताम । Pl मामव्यतु । 2, S, मामीथि or मामीतात । Dual मामीताम । Pl मामीत । 1 S मामव्यानि मामव्याथ । Imperfect अमामव्यीत् । अमामीताम । अमामव्यु । 2, S अमाम । 1 S अमामव्यम् । D, अमामीथ । Pl, अमामीम ॥

सूक्ष्म ५४२, ईक्ष्म ५४३, ईष्य ५४४, ईष्यार्थाः ।

542 ✓ *Śhūkshya* (*Sārkshya*), 543 ✓ *Irksya*, 544 ✓ *Irshya*, to disrespect, disregard, slight. Pre सूक्ष्मति or सूक्ष्मयति । Per. सुसूक्ष्मय । I Fut सूक्ष्मयिष्यति । II Fut. सूक्ष्मयिष्यति । Imper. सूक्ष्मयतु । Imper. असूक्ष्मयतु । Potent सूक्ष्मयतु । Bene. सूक्ष्मयात् । Aorist. असूक्ष्मयितु । Condi. असूक्ष्मयिष्यत् । Caus. सूक्ष्मययति । Aorist असूक्ष्मयत् । Desi. सुसूक्ष्मयिष्यति । Inten. सोसूक्ष्मयते or ईक्ष्यते । Yan luk सोसूक्ष्मयति or सोसूक्ष्मयति ॥

543 ✓ *Irksya*, to envy. Pre ईक्षयति । Per. ईक्षयिष्यति । I Fut ईक्षयिष्यति । II Fut. ईक्षयिष्यति । Imper. ईक्षयतु । Imper. ऐक्षयतु । Potent ईक्षयतु । Bene. ईक्षयात् । Aorist ऐक्षयितु । Condi. ऐक्षयिष्यत् । Caus. ईक्षययति । Aorist ऐक्षयत् । Desi. ईक्षयिष्यति ॥

544. ✓ *Irshya*, to envy, Pre ईष्यति । Per. ईष्यिष्यति । I Fut ईष्यिष्यति । Caus. ईष्ययति । Aorist ऐष्ययत् । Desi. ईष्ययिष्यति or ईष्ययिष्यति (III 1. 7. S 2608 V.). Noun. ईष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयति । यान्तत्वात् वृद्धिः ॥

545. ✓ *Haya*, to go. Pre हयति । Per. लहाय । लहयिष्यति । I Fut. हयति । Aorist. अहयति (There is no Viddhi as the root ends in य VII 2 5. S 2299) Caus. हाहयति । Aorist अजीहयत् । Desi. जिहयिष्यति । Inten. जाहयते । Ger हयित्वा । Noun. हत् (with kvip), हयः horse.

546 ✓ *Haya*, Yan luk conjugation pre. जाहयति or जाहति । D जाहतः । Pl जाहयति । 2. S जाहसि । 1. S जाहामि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयवानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं धाभिषवः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्येके ॥

546 ✓ *Suchyi*, to squeeze, express (as juice); to distil. *Abhishava* means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to Chandra it means 'to bathe' also It is the sacred bath or baptism. Some read the root as ✓ *chuchya* Pre शुच्यति । Per शुशुच्य । I Fut. शुच्यति । Caus. शुचयति । Aorist अशुशुच्यत् । Desi. शुशुच्ययति । Inten. योशुच्यते । Noun in वच्—योशुचिता or योशुचिता । Noun शुक्तिः ॥

546 ✓ *Suchyi*, Yan luk conjugation. Pre योशुच्यति or योशोति । d. योशुक्तः । Pl. योशुच्यति । 2. S योशुच्यसि or योशोसि । 1. S. योशुच्यमि or योशोमि । योशुचवः । Imper. योशुक्तु or योशुचि । Imperfect अयोशुच्यत् । अयोशुच्यम् ॥

546 A ✓ *Chuchyi*, to squeeze &c Pre चुच्यति ।

हर्ष ५४७ गतिकान्तयोः । लहय ॥

547. ✓ *Harya*, to go ; to worship, to be weary or fatigue d. Pre हर्षति । Per लहय । I Fut हर्षति । Caus. हर्षयति । Aorist अजहयत् । Desi. जिहयिष्यति । Inten. जाहयते । Trich जाहर्षा or जाहर्षिता । Nouns हः (with kvip) हर्षः । Ger हर्षित्वा ॥

547. ✓ *Harya*, Yan luk conjugation. Pre जाहर्षति । जाहर्षिः । d. जाहर्षः । Pl. जाहर्षति । 2. S. जाहर्षसि । 1. S. जाहर्षमि । Imperative. जाहर्ष । जाहर्षयति । Im. अजहयति । अजहयसि । अजहयः । अजहयम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्यासिवारणेय । अलति । अल ॥

548. ✓ *Ala*, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre, अलति । Perfect अल । In forming the Aorist, the following sūtra applies:—

✓ 2330 । अतो वान्तस्य । ० । ई । २ ॥

'लेर' इति सुप्रपञ्चिकम् । अतः समीपं यो हरो तदन्तस्याङ्गत्वे न-त्वं स्यत्यरम्भेऽपि परे निमित्तं । नटि' (२२६८) इति निवेद्य अतो हलादे' (२२८४) इति प्रकृत्यं चापवादः । मा भवानालोत । अथ स्वरितद्वयेके । तन्मतेऽन्तते इत्याद्यपि ॥

2330 The Vriddhi is substituted for the short अ when it is immediately followed by the final र or ल of a root, before the Paras- maipada sibilic Aorist

The लर in the sūtra is in the Genitive case, the case affix is elided here

Note If the word अन्ति in the sūtra be taken to mean a member or a part and लरि' be taken as a Pāṇini, meaning 'that which has a l or a r as its member', and the word अङ्ग be taken as separate then there would be no necessity of using the word अन्ति in the sūtra; the talanta v then would have been enough, and would have shown that l or r must be final. And in that view the rule would have applied to aśvalit also. If the word अन्ति be taken to mean 'proximity' as it is taken by the Kaśka in the above note, then if the compound be Genitive Tatpurusha the rule would apply to ✓Rip ✓Ir n ✓Śalla &c. because here r or l is in proximity to the अ of the root stem. But if the compound be Karmadhāraya meaning 'the proximate l or r' then अन्ति being attributive ought to have stood first in the compound. To avoid all these difficulties the author says 'l or r is in the genitive case &c'. The sūtra, therefore, means —

If the l or r is in the proximity of a short अ then of a stem ending in such a l or r there is the Vriddhi of अ, when the Paras- maipada sibilic Aorist flows. This supersedes the prohibition of VII 2 4 S 2368 and the option of VII 2 7 S 2754. Thus the root will be आलोत् । (= अ + आलोत्) as in मा भवानालोत (where the augment अ is elided but the long आ is here.)

Some say the ✓ अन्ति is omitted. The root takes the Atanepada affixes also, according to their view. Thus अन्तते ॥

518 ✓ Aṭ to adorn, 2 to be competent or able 3 to prevent. According to Maṭreya the root is atānepadī also. Pr अत । P अन् । I Fut अन्ति । A १st अ अलोत् । C 1st आनति । Aorist अनिल । D 1st अग्निति । P 1st अग्नित । A १st अ अलोत् । C 1st आनति । Aorist अनिल । D 1st अग्निति । P 1st अग्नित । Ger अनित्वा । Nouns अलकम् । अलकः । अग्निः । अग्नीः । अलकम् ॥

जिकला ५५२ विशरणे । तूकल- (२३२१) इयगम् । फेरु । फेरु । अफालीत् ॥

519 ✓ aṭhali to burst open, split or cleave १ to open P ० फात । P ० फात । फेरु । फेरु । (Iy VI 4 112 S 2301) Aorist अफालीत् । C 1st फलति । Aorist अफोकत । D 1st विकलति । Inten फलुत्यते । Yan luk फलुनीति । P ० फलन्त । I S फलन्ति । Past Part Pass फुल्ल । Pass Part Act फुल्लयन् । Ger फलित्वा । Nouns फलम् । फलम् ॥

मोल ५५०, स्मोल ५५१, स्मील ५५२, क्षत्रील ५५३ निमेषणे । निमेषण सकोचः । द्वितीयस्तालव्यादिः । तृतीयो दन्त्यादि ॥

520 ✓ Mita 531 ✓ Śmita, 532 ✓ Śmita, 533 ✓ Kṣhmita to close (as the eyes) close or contract the eyelids śmishāna : e n contraction. The second ✓ śn it begins with the palata sibilant, the third ✓ śm it begins with the dental

tal Thus मोलति प्रमीलति, स्मीलति, समीलति । Pre मीलति । Per मिमील । I Fut मीलिता । Claus मीवृषति । Aorist अमीमिन् । Des मिमीलिषति । Intch मिमिच्छते । Yan luk मीमीलीति or मीमीलति ॥

षोल ५५४ प्रतिवृम्भे । प्रतिवृम्भे रोधनम् ॥

554. ✓ Pila, to check, obstruct, hinder Prat shānti ha means obstruction, Pre पीलति । Per पिपील । I Fut पीलिता । Noun पीला । पेल, पीलु, पीलुषु ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555. ✓ Nila or nīla, to colour or dye blue Mādhava reads the root as नील । Pre नीलति । प्रनीलति । Per निनील । I Fut नीलिता । Nouns नील & नीलो or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556 ✓ Śīla, to meditate, contemplate Pre शीलति । Nouns शीलम् । शीलौ ।

कील ५५७ बन्धने ।

557 ✓ Kīla to bind, 'to stake' Pre कीलति । Nouns कील । कीलक ॥

कूल ५५८ आचरणे ।

558 ✓ Kūla, to cover कूलति । Noun कूल ॥

शूल ५५९ रुजायां संघाघे च ।

559 ✓ Śūla to be ill, to make loud noise, to impale According to Mādhava स घाते च । Pre शूलति । Noun शूलम् ॥

तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षो निष्कोषणम् । तच्चान्तर्गतस्य बहिर्निःसारीयम् । तुल ॥

560. ✓ Tūla, to draw out, Nishkarsha means unsheathing, bringing out that which is within hence 'to extract' Pre तूलति । Per तुल । Derivative Nominal root तूलैनाद्युक्त्याति=अनुतूलयति । The शिच् added by III 2 25 Aorist अतुलत । Noun तुलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561 ✓ Pūla, to heap up, collect Pre पूलति । Noun पूल ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. ✓ Mūla, to be firm, stand fast, to take root Pre मूलति । Nouns मूलम् । मूल्यम् । मूलक ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलतुः । फेलुः ।

563. ✓ Phala, to bear fruit, accomplish Pre फलति । Per फल । फलतु । फेलु । Nouns फल । फलक । Past Part Pass फलितम् ॥

बुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिप्रायाविष्कार ।

564 ✓ Chulla, to intimate one's desire, to sport Pre बुल्लति । Noun बुल्लि । बुल्लो ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565 ✓ Phulla to bloom, expand Pre फुल्लति । Noun फुल्लः । Past Part Pass फुल्लितम् । Ger फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६३ शैथिल्ये भावकरणे च ।

566 ✓Chilla, to become loose, to intimate one's desire, Pre. चिल्लति ।
Noun चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तिलति । तिल्ल इत्येके । तिल्लति ॥

567. ✓Tila, to go, move. Some read it as तिल् and conjugate it as तिल्लति । Pre. तिलति । Noun. तिलः । तिलीनम् ॥

वेल्ल ५६८, चेल्ल ५६९, केल्ल ५७०, खेल्ल ५७१, द्येल्ल ५७२,
वेल्ल ५७३, चलने । पञ्च चदितः षष्ठी लोपधः ॥

568. ✓Velra, 569 ✓Chelra, 570. ✓Kelra, 571 ✓Khelra, 572 ✓Kshvelra,
573 ✓Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indica-
tory च; the last ends in ल and has a ल as penultimate. Pre. वेलति । Caus. Aorist
अविपेलत् । Noun वेला ।

569. ✓Chelra, Pre. चेलति । Caus. Aorist अविचेलत् । Noun चेलः ; f. चेनी ; n.
चेलम् ॥

570. ✓Kelra, Pre. केलति । Caus. Aorist अचिकेलत् । Nouns केलिः । केलिन,
केला ॥

571. ✓Khelra, Pre. खेलति । Caus. Aorist अचिखेलत् । Noun. खेला ॥

572 ✓Kshvelra, Pre. क्ष्वेलति ॥

573 ✓Vella, Pre. वेल्ति । Caus. Aorist अविपेलत् । Noun. वेल्तः 'poison.'

पेल्ल ५७४, फेल्ल ५७५, शेल्ल ५७६ गतौ । पेल्ल इत्येके ॥

574. ✓Pelra, 575 ✓Phelra, 576 ✓Selra, to go, move, shake. Some
read पेल्ल also. Pre. पेलति । Caus. Aorist अविपेलत् । Noun पेला ॥

575. ✓Phelra, Pre. फेलति ।

576. ✓Selra, Pre. सेलति । Caus. Aorist अविसेलत् ॥

NOTE Here in some texts we find the following three roots also :—राः—
खेल, पेल, सेल ॥

खल्ल ५७७ संचलने । खल्लति । अम् खालीत् ॥

577. ✓Skhala, to stumble, Pre. इखलति । Per. धखाल । Aorist. अरखालीत् ।
Caus. संचलयति । It is मित्र according to Bhoja. See ✓854.

खल ५७८ संचये ।

578 ✓Khala, to gather, collect. Also चलने to move, shake. Pre. खलति ।
Per. धखाल । Aorist अखालीत् । Nouns खलः 'knave,' खलम् । खलतिः 'bald.'

गल ५७९ अदने । गलति । अगालीत् ॥

579. ✓Gala, to swallow. Pre. गलति । Aorist. अगालीत् । Noun. गलः ॥

शल ७८० गतौ । शलति ॥

580 ✓Shala, to go. Pre. शलति । Caus. शालयति, Aorist असीशलत् । Nouns.
शालः । शलितम् ॥

दल ५८१ विशरणे ।

581. ✓Dala, to burst open, split, cleave, crack. Pre. दलति । Caus. दलयति ।
It is मित्र according to Bhoja See ✓854. Nouns. दादिमम् । कुञ्जालः ॥

श्वल ५८२, श. ल ५८३, आशगमते । शखल । अशखलीत् । शखल ।
अशखलीत् ॥

582 ✓ Śvala, to run, go quickly Pre श्वलति । Per शश्वल । Aorist
अशखलीत् । Caus शखलयति । Aorist अशखलयत् । Desi शिखलियति । Inten शशखल्यते ॥

583 ✓ Śralla Pe श्वलति । Per शश्वल । Aorist अशखलीत् ।

खोल ५८४, खोर्क ५८४ क, गतिप्रतिघाते । खोलति । खोरति ॥

584 ✓ Kholi 584 A ✓ Khorī, to imp, tale lane Pre खोलति । Per
खुखोल । Caus खोलयति Aorist अखुखोलत् । Aoun खोड 'Jase'

584 A ✓ Kī r Pre खोरति ॥

घोर्क ५८५, गतिचातुर्गे । घोरति ॥

585 ✓ Dhori to go quickly to be skilful, to trot Pre घोरति । I Fut
घोरति । Caus A १४ अदुघोरत् । Aoun घोरितक ॥

त्सर ५८६, वृद्धगती । त्सर । त्सारीत् ॥

586 ✓ tsr to go or approach gently or stealthily creep crawl, to pro-
ceed cro kedly or scanderly Pe त्सरति । Per तत्सर । तत्सरत् । I Fut त्सरति ।
A १४ तत्सारीत् । Desi तित्सरियति । Inten तात्सर्यते । Yau luk तात्सरोति or तात्सरि,
2 S तात्स रं । Imperfect अत त्सं । Yours त्सरं । त्सरक ॥

कमर ५८७ हृद्धने । चक्मर ॥

587 ✓ Kmr to be crook / not dishonestly, deslove Per क्मरति । Per
चक्मर । I Fut क्मरति । Aorist अक्मारीत् ॥

अभू ५८८, वभ्र ५८९, मभू ५९०, चर ५९१, गत्यर्थाः । चर-
तिभचणेऽपि । अभति । आनध । मा भवानधीत् । अद्धान्यरेफस्यात्. समीपत्वा-
भावाच्चट्टि ॥

588 ✓ Abhra, 589 ✓ Bālīrī, 590 ✓ Mabhra, 591 ✓ Chara, to go
to move ✓ चर means also to eat Pre अभति । Per आनध । I Fut अभति । Aorist
अ + अभति as मा भवानधीत् । The r / re is final of an aṅga yet as it is not in the
proximity of च, / re se भ intervenes it does not cause the riddi of the च of
✓ चर (See S 2330) Caus अभयति Aorist आभिभत् । Desi अभिभियति । Nouns
अभम । अभरी । आभर-म ॥

589 ✓ Bālīrī, Pre अभति । Per अभय । I Fut अभति । Desi विभियति ।
Inten वाद्यभयति । Yau luk वाद्यभति la'abbhri Imperfect अवाद्यन् or अवाद्यप् ॥

590 ✓ Malīra, Pre मभति । ॥

591 ✓ Chara Pre चरति । Per चचार । चरन् । चर । I Fut चरति । Aorist
अचारीत् । Desi चचरियति । Inten चचर्यते । Yau luk चचुरति or चचुरति । Imper-
fect अचच्यु । A + आचार्य । चर । चरी । चराचर । चरिष्यु । चर्य । चरिष्यम् । चरः ।
चरिष्य । चरिष्यम् । Adj in च चर्यम् । आचर्यः उपचार्यम् ॥

टिबु ५९२ निरसने । टिबुम्मुत् (२३२०) इति दीर्घ । टिबति । चम्प
द्वितीयस्यकारणकारे घेति टिबि । तिष्टेय । तिष्ठियत् । तिष्ठियुः । टिष्टेयः । टिष्ठि-
यत् । टिष्टियु । इति च (३५४) इति दीर्घ । टिष्ट्यात् ॥

592 ✓ Tī vī to apt The short v becomes long ई by VII 3 75 S.
23 0 As टिबति । Accord- ing to the Vriti the second letter of the root is

- 597 ✓Tiva, to grow fat Pre होयति । Per तिनीय । Noun. तीयः 'a hunter'
 598 ✓Niva, Pre प्रमीयति । Per. निनीय । Noun. नीयः 'a trader.'

क्षीयु ५९६, क्षेयु ५९६ क, तिरसने ।

599. ✓Kṣh yu (Kṣ' i yu) to spit; eject from the mouth According to Charles the root is क्षेयु; Pre होयति or होयति । Past Part Pass. क्षयुतः । Ger. क्षोदित्वात् क्षयुत्वा ।
 599 A ✓Kṣheyn, Pre होयति, n

उर्वी ६००, तुर्वी ६०१, थुर्वी ६०२, दुर्वी ६०३, धुर्वी ६०४ हिं-
 सार्थाः । ऊर्वाचकार । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । तुर्वे ॥

- 600 ✓Urvī, 601 ✓Turvī, 602 ✓Thurvī, 603 ✓Durvī, 604 ✓Dhurvī, to hurt. Pr. ऊर्वति । The lengthening is by VIII, 2 78 S. 2265. Per. उर्वां चकार । I Fut. ऊर्वति । II Fut. ऊर्विष्यति । Imper. ऊर्वतु । Poten. ऊर्वतु । Bene. ऊर्व्यातु । Aorist. ऊर्वीत । Caus. ऊर्वयति । Aorist. ऊर्वयिष्यत् । Desl. ऊर्वयिष्यति । Noun. ऊः d उर्वे । Pl. उरः । Past Part Pass. ऊर्वाचः । Active ऊर्वाचान् ।
 601 ✓Turvī, Pre तुर्वति । Per. तुर्वय । I Fut. तुर्विष्यति । Caus. तुर्वयति । Aorist. तुर्वयिष्यत् । Des. तुर्वयिष्यति । Inten. तुर्वयिष्यति । Past. Part. Pass. तुर्वयः । Active तुर्वयान् । Ger. तुर्वयिष्या ।

Yau luk Pre. सोत्तुर्वति or सोत्तुर्वति । (VI. 4, 21. S. 2655, and L 1. 4. S. 2656) सोत्तुर्वति । (VIII 2, 77, S. 334), सोत्तुर्वति । Imper. सोत्तुर्वतु or सोत्तुर्वतु । 2. S. सोत्तुर्वति । d. सोत्तुर्वतु । Aorist. सोत्तुर्वीतः । सोत्तुर्वयिष्यत् ।

602 ✓Thurvī, Pre. तुर्वयति or तुर्वयति ॥

603. ✓Durvī, Pre. दुर्वति or दुर्वति ।

604. ✓Dhurvī, Per. धुर्वति । Noun. धुर्व d धुर्वति । धुर्वति or धुर्वतिः । धोर्वे । धुर्वे ।

शुर्वी ६०५ उद्यमने । मूर्वति । मूर्व ॥

605. ✓Gurvi, to endeavour, Pre मूर्वति । Per. मूर्वय । Noun. मूर्व ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. ✓Murvi (Múrvī), to bind, tie. Pre. मूर्वति । Per. मूर्वय । Noun. मूर्व ।

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607. ✓Purva (j-úrva). 608. ✓Parva, 609 ✓Marva, to fill Pre. पूर्वति

(S. 2265), Noun. पूः । पूर्वे ॥

608. ✓Parva, Pre. पर्वति । Per. पर्वय । I Fut. पर्विष्यति । Des. पर्विष्यति ।

Inten. पर्वयिष्यति । Yau luk चार्वात् Imperfect चर्वाचः । Noun. चर्वा d चर्वा । Pl. चर्वा । चर्वात् । चार्वात् ॥

609 ✓Marva, Pre मर्वति ।

मर्व ६१० अदने ।

610 ✓Charva to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

मर्व ६११ हिंसायाम् ।

611 ✓Bharva, to hurt, Pre मर्वति ।

कर्व ६१२, मर्व ६१३, मर्व ६१४ र्वे ।

612 ✓Karma. 613, ✓Bharva, 614, ✓Garva, to be proud, to boast

Pre कर्वति ।

615 ✓Karma, Pre कर्वति ।

616. ✓Garva, Pre कर्वति ।

अर्व ६१६, शर्व ६१६ पर्व ६१७ हिंसायाम् । आनर्थ । शर्व नि । सर्वंति ॥

615 ✓ Arva, 616 ✓ Sarva 617, ✓ Sharvá to kill Per अर्वति । Per. आनर्थ । I Fut अर्विता । Desi अर्विविषति ।

616 ✓ Sarva Pre अर्वति । Noun अर्व f गर्धको ॥

617 ✓ Sharva, Pre सर्वति । Caus सर्वयति । Des of Caus सिर्वयति । Ordinary Desi सिर्वयति, Noun सर्व । सर्वदा ॥

इवि ६१८ वियासौ । इन्वति । इन्वो चकार ॥

618 ✓ Ivi, to pervade, surround, Pre इन्वति । Per इन्वा चकार । I Fut इन्विता । II Fut इन्विष्यति । Imperative इन्वतु । Imper इन्वतु । B ne इन्वयतु । Aorist इन्वीत । Caus इन्वयति । Aorist इन्विष्यत् । Des इन्वयति । Noun इन्वका । 'ātars'

पिवि ६१९, मिवि ६२०, शिवि ६२१ सेचने । वीर्यो मध्यो व्यादित्येके । सेचने इति तरङ्गणाम् । विन्वति । विन्व ॥

619 ✓ Pivi 620, ✓ Mivi 621, ✓ Shivi, to wet, to moisten According to some the third root is शिवि । According to Iarangi these ॥ ११ 'to s r' also Pre, विन्वति । Per विपिन्वे । I Fut विन्विता । Caus विन्वयति । Aorist विपिन्वितु । Desi, विपिन्वति । Inten विपिन्वते ।

620 ✓ Mivi to sṛiṣṭi, to honor, Pre मिन्वति ।

621 ✓ nivi Pre निन्वति प्रणिन्वत ।

621 A शिवि ✓ Shivi, Pre सिन्वति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४, जिवि ६२५ प्रीणनार्थाः । हिन्वति । दिन्वति ॥

622 ✓ Hivi (ivi) 623 ✓ Divi 624 ✓ Dhiv 625 ✓ Jivi, to be glad or to gladden Pe हिन्वति । Ie जिहिन्य । I Fut हिन्विता ।

623 ✓ Divi Pre दिन्वति ।

624 ✓ धिवि 'to gladden, to be glad' In conjugating this root the following sutra applies —

२३३२ । धिन्विङ्गव्यारे च । ३ । १ । ६० ।

अथोपकारोऽन्तादेग स्यादुपत्ययश्च शब्दिव्ये । अतो लोप (२३०८) । तस्य र्धानिन्वे द्विधाल्लघूपधुको न । उपत्ययस्य विभु गुण । धिनानि । धिनुन । धिन्वति ।

2332 The vikarana उ comes (instead of यण) after the roots धिन्वि 'to please', and शिवि 'to hunt, when a sāmādhātuka affix denoting the agent follows, and in these verbs अ is the substitute of the final य of these two roots

The roots धिन्वि and शिवि, belong both to the Bhaṭṭi class. Thus धिन्व उ+ति=धिन्व+अ+उ+ति=धिन्व+०+उ+ति (The अ is elided by VI 4 48 S 2308) = धिनानि 'he pleases' It might be asked why there is no guna of the short penultimate इ of धिन्व by rule VII 3 86 which requires the base to be gunated before the sarvadhātuka affix उ । The answer is to be found in sūtra 1 1 57 the zero substitute of अ, though a blank is like the former occupant (uḍa vā) and thus prevents guna and इ is not considered penultimate.

627. ✓ Rivi, Pre रण्वति । Per ररण्व । I Fut रण्विता । Aorist अरण्वीत्
 Desi रिरण्विवति । Inten रारण्व्यते ॥
 628. ✓ Dhavi Pie धन्यति । Per दधन्य । I Fut. धन्विता । Aorist अधन्वीत् ।
 Caus धान्वयति, धान्वयते । Desi. दिधन्विषति । Inten दधन्यते । Nouns सुधन्या । धन्विः ॥

कृचि ६२९ हिंसाकरणयोश्च । चकारादातौ । 'कृणोति, इत्यादि धिनो-
 तिवत् । अयं स्वादौ च ॥

629 ✓ Krivi, to injure, to do By force of च the root means 'to move' also.
 It is conjugated like ✓ धिन्व्, and it also belongs to Sṛīdi class Pre कृणोति ।
 (The sūtra III. 1. 80 S 2332 applies here also) Per. चकृण्व । I Fut. कृण्विता ।
 Imperative कृणोतु । Imper अकृणोत । Pote कृणुयात् । Aorist अकृण्वीत् ॥

मव ६३० बन्धने । मवति । मेवतुः । मेवुः । अमवीत्—अमावीत् ॥

630 ✓ Mava, to fasten, bind Pie मवति । Per ममाव । मेवतुः । मेवुः
 I Fut. मवता । Aorist अमवीत् or अमावीत् । Caus मावयति, मावयते । Aor. अमोमवत् ।
 Desi मिमविषति । Inten. मामव्यते । Noun -मू., d. सुवी ॥

630 ✓ Mava, Yan luk. conjugation. Pie. मामवीति or मामेति । मामूनः ।
 मामवति । मामाव । मामूयः । मामूय । मोमामि । मामायः । मामूमः । Imper. मामीत'त् or
 मामेतु । मामेहि । मामवानि । Imper. अमामेत् । अमामेः । अमामयम् ॥

अव ६३१ रक्षणगतिकान्तिप्रीतितृप्त्यवगमप्रवेशश्रवणस्पर्श-
 स्पर्शयाचनक्रियेच्छादीप्त्यवाप्त्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु ॥
 अवति । आव । मा भवानवीत् ॥

631. ✓ Avi, 1 to protect, 2, to go, 3, to be beautiful or brilliant, 4, to please, 5, to be satisfied, 6 to understand 7 to enter, 8 to hear, 9 to rule or
 be lord of, 10 to beg, 11 to act, 12 to wish, 13 to shine, 14 to obtain, 15 to
 embrace, 16 to injure or kill, 17 to accept (the word is ālin and not dān) 18 to
 divide, 19 to prosper. Pre. अवति । Per आव । आवतुः । I Fut. अविता । Aorist आवाण्
 (अवीत् without augment). Caus, आवयति, आवयते । Aorist अविषत् (without augment)
 Desi. अविषयति । Nouns कृतिः 'help' (III 3 97) अविः (Uy. I. 15) 'or in'
 कनः 'wanting' (Un. III. 2), अविनि, 'earth' (Uy II. 102) आम् 'Om' (Uy. I, 143)
 अविः 'a sheep' 'the sun' आतुः 'the wool', 'a cat'

धावु ६३२ गतिशुद्ध्योः । स्वरितेन् । धावति—धावते । दधाय—
 दधावे ॥

632. ✓ Dhāvu, to run, 2 to purify This root is avyāteḥ and is in
 both Atmane and Parasmaipada. Pre. धावति or धावते । Per. दधाय । दधायत् ।
 I Fut धावता । Caus. धावयति धावयते । Desi दिधाविषति or हे । Inten, दधाव्यते ।
 Past Part. Pass धातः । Act धातवान् । Ger धाविष्या or धाव्या ॥

Here end the roots ending in च ॥

Now we give the Atmanepada roots ending in a sibilant

अयोष्मान्ता आत्मनेपदिनः ॥

धुञ् ६३३ धिञ् ६३४ संदोषनस्त्रेक्षनजोषनेषु । धुजते । धिजते ॥

632 ✓ Bhuksha, 1 To kindle, 2 to be weary 3 to live Pre धुक्षते ।
Per दुधुक्षे । I Fut धुक्षिता । II Fut धुक्षिष्यते । Imperative धुक्षताम् । Imper धुक्षत ।
Poten धुक्षेत् । Caus धुक्षीष्ट । Aorist अधुक्षिष्ट । Conj अधुक्षिष्यत । Caus धुक्षपति
धुक्षते । Aorist अधुधुक्षत् । Des दुधुक्षित । Inten दधुधुक्षत । Noun धुन ॥

633 ✓ Bhuksha, 1 to kindle conjugation I to दधुक्षति or दधुक्षि । दधुक्षि ।
Imperative दधुक्ष । दधुक्षति । दधुक्षणि । Imper अदधेष्ट । अदधेष्ट ।

634 ✓ Bhuksha to kindle 2 to harass 3 to live. Pre धिषते । Per
दिधिषे । I Fut धिषिता ।

वृक्ष ६३५ वरणे । वृक्षते । वदते ॥

635 ✓ Vṛksha to see, select, to cover Pre वृक्षते । Ier वदते । I
1st वृक्षिता । Des वृक्षिष्यते । Inten वरीयवृक्षते । Noun वरिष्य । or वरिष्य ।
Noun वर ।

शिक्ष ६३६ विद्योपादाने । शिक्षते ॥

636 ✓ Shiksha, to learn, to teach According to Tārangini this root is
Parasmaipada in senses other than that of learning. This is not approved by
the Māthava. Pre शिक्षते । Ier शिक्षिते ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामलाभे लाभे च । भिक्षते ॥

637 ✓ Bhiksha, 1 to beg, 2 to ask without obtaining 3 to obtain
This root takes two accusatives Pre भिक्षते । Noun भिक्षु । भिक्षुः ।
Noun भिक्षा 'a beggar' Past Part Pass भिक्षित । Act भिक्षितव्य ।
Noun भिक्षितव्य ॥

**क्लेश ६३८ अव्यक्तायां वाचि । बाधने इति दुर्गः । क्लेशते ।
विशेषे ॥**

638 ✓ Klesa, 1 to speak articulately 2 To impede or hinder, according
to Durgā. According to Sāma the root also means 'to speak articulately'
Pre क्लेशते । Per विश्लेशे । I Fut क्लेशिता । Pass क्लेश्यते । Des विश्लेश्यते ॥

दक्ष ६३९ वृद्धौ शीघ्रार्थे च । दक्षते । ददते ॥

639 ✓ Diksha, 1 To grow 2 To go or act quickly Pre दक्षते ।
Per ददते । I Fut दक्षिता । Noun दक्षिण । दक्षिण्य । दक्षिण्य ॥

दीक्ष ६४० मौर्यडोड्योपनयननियमव्रतादेशेषु । दीक्षते । दीक्षीते ॥

640 ✓ Diksha 1 To shave oneself 2 To sacrifice 3 To invest with
the sacred thread 4 To practise self restraint 5 To devote one self to or to
consecrate oneself for the performance of a sacred rite 7 To imitate
Pre दीक्षते । Per दीक्षिते ॥

ईक्ष ६४१ दर्शने । ईक्षते चक्षे ॥

641 ✓ Iksha 1 To see behold view, perceive observe look or gaze at
Pre ईक्षते । Per ईक्षाचक्षे । I Fut ईक्षिता । II Fut ईक्षिष्यते । Imperative
ईक्षताम् । Inten ईक्षेत् । Bene ईक्षीष्ट । Aorist ईक्षिष्ट । Conj ईक्षिष्यत ।
Caus ईक्षपति । Aorist ईक्षत् । Des ईक्षाचक्षत । Noun मुखपता ॥

ईष ६४२ । गतिहिंसादशनेषु । ईषते चक्षे ॥

642 ✓ Ish, to fly away escape 2 To attack, hurt, kill, 3 To look see
Pre ईषते । Ier ईषाचक्षे । I Fut ईषिता । Noun ईषा । ईषा ।

भाप ६४३ व्यक्तायां वाचि । भापते ॥

643 ✓ Bhāsha I To speak articulately Pre भापते । Per वभापे । I Fut भाषिता । II Fut भाषिष्यते । Caus भापयति भापयते । Aorist अबभाषत् or अबभाषत् (VI 4 3 S 256a) Inten वभाष्यते । Yau luk वभाषिष्ट । Nouns भाषक ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । दत्त्याष्ट्यादि । वषर्षे ॥

644 ✓ Vāsha, I to anoint The root legs with घ दento—labial The root वष to rain is Pa asmupada as will be shown hereafter When meaning 'to be strong' it belongs to Churadi class Pie वषत । Per वषर्षे । I Fut वषिष्यते । Des ि वषिष्यते । Inten वषयिष्ये । Yau luk वषयिष्ट । लङ् अवषाष्ट ॥

गेपु ६४५ अन्विच्छायाम् । 'ग्लेषु' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेष्टयाम् । जिगेपे ॥

645 ✓ Geshri I To seek search investigate According to Maitreya it is ग्लेषु । Pre गेपत । Per जिगेपे । I Fut गेपिता । Caus गेपयति । Aorist अजिगेपत् । Des जिगेपयते । Inten जेगेप्यते । Yau luk जेमाष्ट । जेमाष्ट ॥

पेषु ६४६ प्रगले । पेपते ॥

646 ✓ Pashri I to strive diligently for In the Madhaviya the root is एषु and the form given is एपते । Pre पपते । Per पिपेपे ।

जेपु ६४७, ऐपु ६४८, एपु ६४९, प्रैपु ६५० गतौ । जेपते । नेपते । एषा चक्रे । प्रिपे ॥

647 ✓ Jeshri 648 ✓ neshri 649, ✓ Feshri 650 ✓ Preshri, I to go to move Pie जेपत ।

648 ✓ neshri Pe नेपत, प्रपपते ॥

649 ✓ Feshri, Pe एपते । Per एषाचक्रे । I Fut एषिता । II Fut एषिष्यते । Caus एपयति । Aorist एषिषत् (with the augment)

650 ✓ Preshri I to go, move Pe प्रैपते ।

रेपु ६५१, हपु ६५२, ह्रेपु ६५३ अव्यक्ते शब्दे । माद्यो वृकशब्दे । ततो द्वौ अव्यशब्द । एपते । ह्रेपते । ह्रेपते ॥

651 ✓ Reshri 652 ✓ Heshri 653, ✓ Hieshri I to howl or yell the root रपु is specially confined to the howling of the wolf Pre रेपते ।

652 ✓ Heshri, to neigh The neighing of a horse Pie हपते ।

653 ✓ Hieshri to neigh Pre ह्रेपते ॥

कासु ६५४ शब्दकुत्सायाम् । कासा चक्रे ॥

654 ✓ Kasri to cough or make a sound indento y of any disease Pie कासते । Per कासाचक्रे । I Fut कासिता । II Fut कासिष्यते । Imperative कासताम् Imper अकासत । Pole कासेत । Bene कासिषोष्ट । Aorist अकासिष्ट । Con! अकासिष्यत । Caus कासयति । Aorist अचकासत । Des चिकासिष्यते । Inten चायास्यते । Yau luk चाकासि । लोट चाकाधि । लङ् अचाकत् । 2 S अचका । Nouns —कासार कास । कामू । कामूतरी । कम्परि ॥

भासु ६५५ दीप्तौ । वभासे ॥

655 ✓ Bhāsi to shine Pre भासते । Caus भासयति । Aorist अबभासत् । or अबभासत् (VII 1 3 S 256a) Nouns —भा D भासा II भास । भास्कर ॥

णसु ६५६, रासु ६५७ शब्दे । नासते, प्रणासते ॥

656 ✓ *nasr* 657, ✓ *Ra* to sound Pre नासते । प्रणासते । Nouns —

नास्यम् । नासिका ॥

657 ✓ *Rasr*, to sound Pre रासते । Nouns — रास । रसिम 'an ass' रासा ॥

णस ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658 ✓ *rasa* to be crooked or curved to bend Pre नसते । प्रणसत । Per

नेस । I Fut नसिता । Caus नासयति । Aor st अनीनसत् ॥

भ्यस ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659 ✓ *Bhyasr* to fear Pre भ्यसत । Per बभ्यसे । I Fut भ्यसिता । II Fut

भ्यसिष्यते । Caus भ्यासयति । Aor st अभिभ्यसत् । Inten बाभ्यस्यते । You luk बाभ्यसि नाद बाभ्यधि ॥

आशः शसि ६६० इच्छायाम् । आशसते । आशशसे ॥

660 ✓ *asat* to wish des e The root must always be preceded by the Upeṣṭaङ्ग आ । Dīrga reads it as आशन्त् without indertory इ । So also S. 1. ग्रन्थे to j. r. s. Parasmaipad It belongs to the Adadi class also Pre आशसत । Per आशशसे । I Fut आशसिता । Caus आशसयति । Aor st आशशसत् । Des आशिशसिष्यते । Inten आशशस्यते । Past Part Pass आशसित । Adj आशस्यम् । Nouns — आशसु । आशस्य ॥

660 ✓ *Asus Yantlu* Pre आशशसि । Impre आशशसिष्य । In p r आशशसन् ॥

ग्रसु ६६१, ग्लसु ६६२ अदने । जयसे । जग्लसे ॥

661 ✓ *G asu*, 662 ✓ *Glasu*, to swallow, devour eat up consume Pre जयसे । Per जयसे । I Fut जयसिता । Caus जासयति जासयते । Past Part Pass जयत् । Cer जयित्यो or जयत्यो । Nouns जास । जयिष्यु ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहा चक्रे ॥

663 ✓ *ihā* to endeavor Pre ईहते । Per ईहाचक्रे । I Fut ईहित । II Fut ईहिष्यते । In p rative ईहताम् । Imper ईहेत । Pole ईहेत । Dene ईहिष्येष्ट । Aor st ईहित । C nli ईहिष्यत । Caus ईहयति Aorist ईजिहत । (without the augment) Dev ईहाजिहत । No 18 ईहा गेहो पठेहो ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बहते । बधरे । मरुते ॥

664 ✓ *Bal* to increase Pre बहत । Per बधरे । I Fut बहित । Dene बहिष्येष्ट । Caus बधयति । Aor st बधयत् । Dene बधिष्यति । Inten बाधयस्ये ॥

664 ✓ *Bahr*, *Yān luk* Pre बाधयित् । d बाधयत् । 1 बाधयति । यामह हि बाधयति । बाधेष्टु ॥

665 ✓ *Mā* to increase Pre मरुते ॥

अहि ६६६ गतौ । अहते । आनहे ॥

666 ✓ *Al* to go approach set out Pre अहते । Per आनहे । I Fut अहिता । Caus आहयति । Aor st आहिजत् । Des, अहिजिष्यते । Nouns — अह ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हि । जगल्हरे ॥

667 ✓ *Gārha* 68, ✓ *Gālha* to blame Pre गर्हत । Per जगर्हि । I Fut गर्हिता । Des, जगर्हिष्यत । Inten जगर्हयत् । You luk जगर्हिषि । In p rative जगर्हन् ॥

668 ✓ *Gālha*, to blame Pre गल्हत । Per जगल्हरे । I Fut गल्हिता । Des, जगल्हिष्यते । Inten जगल्हयत् । You luk In p rative जगल्हन् ॥

बर्ह ६६९, बल्ह ६७० प्राधान्ये । ओष्ठ्यादी ॥

669 ✓Barha, 670, ✓Bilha to be pre eminent or excellent, these roots commence with ब (labial) Pre बर्हते । Per बबर्हे । I Fut बर्हता । Noun बर्हण । बर्हा ॥

670 ✓Bilha, to be pre eminent Pre बल्हते । Per बबल्हे । I Fut बल्हता ।

बर्ह ६७१, बल्ह ६७२ परिभाषणहिंसाच्छादनेषु । दत्तोष्ठ्यादी कर्वातु । पूर्वयोर्दत्तोष्ठ्यादिनामनयोरोष्ठ्यादिना चाहु । ॥

671 ✓Varha, 672, ✓Valha, 1 To speak 2 To hurt 3 To cover Mādha-vya roots 'dāneshu' to give as the third meaning The root begins with व (dento labial) Some read the last two roots with व and the present two with व (I) Pre वर्हते । Per वबर्हे । I Fut वर्हता ॥

672 ✓Valha Pre वल्हते । Per वबल्हे । I Fut वल्हता ॥

वर्ह ६७३ गतौ । विश्विदे ॥

673 ✓Phra, to go move Pre व्रेहते । Per व्रिहते । I Fut व्रेहता । Desi व्रिहतिषते । Ger व्रिहित्वा or व्रेहित्वा । Noun व्रीहा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, बाहृ ६७६ प्रचले । आद्यो दत्तोष्ठ्यादिः । अन्त्यः केशलोष्ठ्यादिः । उभात्रप्योष्ठ्यादी इत्येके । दन्तोष्ठ्यादी इत्यपरे । जेहृतिर्गत्यर्थोऽपि । ववाहे ॥

674 ✓Vehri 675 ✓J hri, 676, ✓Bahri, to endeavour

The root 'vehri' begins with dento labial व । बाहृ 676 begins with the labial ब । Some say both begin with ब (labial) Others say both begin with व (dento labial) Pre वेहते । Per वबेहे । I Fut वेहता । Caus वेहयति । Aorist अबिबेहत् । Noun वहत् । Vahren cow

675 ✓Jehri, to endeavour It also means to go, Pre जेहते ।

676 ✓Bihri, to endeavour Pre बाहते । Per बबाहे । Nouns बाह बाहा ॥

ब्राहृ ६७७ निद्राक्षये । निक्षेपे इत्येके ।

677 ✓Drāhri to wake According to some it means 'to throw' Pre दाहते । Inten दाद्राहयते । Y uluk दाद्राधि । d दाद्राधि । 2 S दाधामि । Imperfect अदाधाक् ॥

काश ६७८ दीप्तौ । चक्राणे ॥

678 ✓Kasri, to shine. Pre काशते । Per ककाशे । I Fut काशिता । II Fut काशियते । Impve काशताम् । Imper अकाशत । Poten काशेत् । Bene काशिकेष्ट । Aorist अकाशित । Condi अकाशियत । Caus काशयति । Aorist अचकाशत् । Desi चिकाशियते । Inten चाकाशयते । Nouns काशो । मोकाश । काशि । काष्टम् । काशिकी । काश ।

678 ✓Kasri, Yan luk conjugation Pre चाकाष्टि । चाकाञि । चाकाशिम । चाकाशय । चाकाशम् । Impve चाकाशति । Imperfect, अचाकाश ॥

ऊहृ ६७९ वितक । कहा चक्रे ॥

679 ✓Ūha, to reason, infer, deliberate about Pre ऊहते । Per ऊहाचक्रे । I Fut ऊहता । II Fut ऊहियते । Imperative ऊहताम् । Imper ऊहात । Poten ऊहेत् । Bene ऊहिषेष्ट । Aorist ऊहाष्ट । Condi ऊहायित । Caus ऊहयति । Aorist ऊहाजित । Desi ऊजिहियते ॥

गाहृ ६८० विलोडने । गाहते । जगाहे । जगाहिषे । जघाते । जगाहिद्वे-
जगाहिध्व-जगाध्वे ॥

680 ✓ गाहृविलोडने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre गाहते । Per जिगाहे । 2nd Per S जगाह्ये or जघाद्ये । 1) जगाहिद्वे° ध्व or जगाध्वे । 1 Future गाहिता । When द is not added then the following applies

✓ २३३५ । डो डे लोपः । ८ । ३ । १२ ॥

दस्य लोपः स्यादडे परे । गाहिता-गाढा । गाहिष्यते-घाह्यते । गाहिषीष्ट-घाहीष्ट ।
अगाहिष्ट-अगाढ । अघाह्यताम । अघाह्यत । अगाढा । अघाढयम । अघाहि ॥

2335 There is elision of ढ when ढ follows

Though this sūtra is read in the division of Grammar which is governed by पठाधिकार, yet this elision takes place only when the ढ is not at the end of a pada. Thus गाढा from गाढ+ता । The ढ is changed to ढ by VIII 2 31 S 324 and the त is first changed to घ by VIII 2 40 S 2280 and then to ढ by VIII 4 41 S 113 thus गाढ+ढा । The first ढ is elided by this sūtra and we get गाढा । The change of घ into ढ by VIII 4 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will not scope

Note —The form जघाते is thus evolved —गाहृ+घात-गाहृ+से (III 4 80 S 2236)=गाढ+से (VIII 2 31 S 324)=घाढ+से (VIII 2 37 S 326)=घाक+से (VIII 2 41 S 295)=घाह्ते, and with reduplication जघाह्ते ।

680 ✓ Gahu, to stir up Pre गाहते । Per जगाहे । जगाहिषे or जघाह्ये । जगाहिद्वे, ध्व or जगाध्वे । 1 Fut गाहिता or गाढा । 2 Fut गाहिष्यते or घाह्यते । Imperative गाहताम । Imper अगाहत । Poten गाहेत । B-n- गाहिषीष्ट or घाहीष्ट । Aorist अगाहिष्ट or अगाढ । अघाह्यताम । अघाह्यत । अगाढा । अगाढयम । अघाहि । Caus गाहयति । Aorist अजीवदत् । D-31 जिघाहते or जिगाहिष्यते । Inten जगाहते । Kan lak जगाहि । Ger गाढता or गाहित्या ।

गृहृ ६८१ ग्रहणे । ग्रहते । जग्रहे ॥

*सुदुपधेभ्यो लिट् । क्तिञ्च गुणा पूर्वविवर्तिषेधेन * ॥

जग्रह्ये-जग्रहते । जग्रह्ये । ग्रहिता-गर्हा । ग्रहियते-ग्रह्यते । ग्रहिषीष्ट-
घृहीष्ट । लुङि । अग्रहिष्ट । इडभावे ॥

681 ✓ गृहृ गटये 'to take'

Thus P e ग्रहते । Per जग्रहे । Before the augment इद् the following Vart 24 applies

Vart —The affixes of लिट् (Perfect) are क्तिञ्च in the case of roots that have a penultimate ङ, and this क्तिञ्च-condition takes effect before the application of Guna rule by deferring the subsequent in anticipation. The sūtra requiring Guna, namely, गुणान्तस्य (VII 3 86 S 2189) being subsequent to the क्तिञ्च rule, would have applied first but it is set aside by this vartika. Thus we have जग्रह्ये or जग्रहते । जग्रह्ये, do Aorist अग्रहिष्ट ।

But when it does not take the augment इद्, the following rule applies in forming its aorist

✓ 2336 । शलङ्गुयधादनिटः कसः । ३ । १ । ४५ ॥

इयुयधो य शलन्तस्तस्मादनिटगचले क्तादेशः स्यात् । अद्यतत ॥

2336 After a verb that ends in a *अन* consonant (ग, य, स and ह) and has an *इक* vowel for its penultimate letter, and does not take इट (VII 2 10), कस is the substitute of रिन्

Thus अद्यत् + क्त + त = अद्यतत ।

Before the affixes beginning with a vowel, the अ of कस is elided by the following sūtra

✓ 2337 । कसस्याचि । ७ । ३ । ७२ ।

अचोऽपि तद्धे कस्य लोपः स्यात् । अलोऽप्यस्य' (४२) । अद्यताम । अद्यन्त ॥

2337 The (अ of the Aorist characteristic) कस is elided before an affix beginning with a vowel

The elision is of the final अ of कस, and not of the whole affix, (See I 1 52 S 42) Thus अद्यतामः । अद्यन्त ॥

Note — Why do we say 'who ending in ग, य, स and ह'? Observe अमेसमीत् अर्क्षसीत्, here सिच् is employed. Why do we say having for its penultimate इ उ अ or ह? Observe अधावीत् । Why do we say 'not having an intermediate इ' Observe अत्रोवीत् and अमोवीत् । See VII 1 4 and VIII 2 28

Had the अ not been elided before आताम, and आयाम् then इय must have been substituted for it according to VII 2 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel? Observe अधुवन अधुवताम । Why do we say कस and not only म? So that the elision should not take place here, as उत्सी उत्सा, यत्सी, यत्सा, गृह्सी गृहस ॥

681 ✓ Gṛāhi, to take Pe गृह्ते । Per गृह्ये । अगृह्ये or नगृह्ये । अगृह्ये । or नगृह्ये । Fut गृहिष्या, गर्हा । II Fut गृहिष्ये चर्वयते । Imperative गृह्यताम् । Imper गृह्यत । Poter गृह्यत । Bene गृहिषीष्ट or गृह्यीष्ट । Aorist आगृहिष्यत् or अद्यतत । आगृहिष्यताम् or अद्यतताम् । अगृह्यत । आ गृह्ता or अद्यता । अगृह्ययम् or ध्वम् अल्लभ्यम् । अगृह्यिषि or अद्यत्ति । अगृह्यिष्यति । अद्यताद्यत् । Desi जिगृह्यते, जिगृह्यते । Inti जिगृह्यते । Sa लुक् जिगृह्यति or जिगृह्यति । जिगृह्य । Noun गृह्यम् । Ger गृहित्वा । यद्यथा ।

गृह् ६८१ च । गृह्यते ॥

681 A ✓ Gṛāha cl. to take Sṛāma Kasyapa and Sāmānta read gṛāha Pre गृह्यते । Noun गृह्य ॥

घुषि ६८२ कान्तिकरणे । घुषते । जुघुषे । केचित् 'घष' इत्यदुपध पठन्ति ॥

682 ✓ Ghushi to be beautiful or brilliant Some read it as ✓ Ghāṣ, Chāṣa and Kasyapa read it as घिष with a penultimate इ । Pre घुषते । Per जुघुषे । I Fut घुषिता । Desi जुघुषिष्यत । Inti जौघुष्यते । Yan lṛk जौघुषि । लोट 2nd P जौघुषि । लङ् अजौघुष ॥

Here enter the roots whose final is a sibilant and which are āmanepadi

Herewith commence roots ending with a sibilant and which are Parasmaipadi

अथाहृत्यन्ता एरस्मेश्वरिनः ॥

युपिर् ६८३ अविशब्दने । विशब्दन प्रतिज्ञान ततोऽन्यस्मिन्नयं इत्येके ।
'शब्दे' इत्यन्य पेटु । घोषति । जुघोष । घोषिता । इतिबाट्टद्धा । अघुप्त-
अघोषीत ॥

683 ✓ Ghushir, not to proclaim 2 to sound The word *avāśādanā* means not *vāśādanā* The word *vāśādanā* means 'promise.' According to others the word is *śāda* only and the root means 'to sound, The ind. catory *ह* makes the rule ICC 1 57, § 2269 applicable in the aorist When the root has all other meanings except that of 'proclaiming' (*vāśādanā*) it is read here When it has the meaning of *vāśādanā* (proclaiming), it belongs to Churāchis (I 187) 1st घोषति । Per जुघोष । I fut घोषिता । Aorist अघुषत् or अघोषीत् । अघुषताम् । or अघाषिताम् । Caus घोषयति । Aorist अजुघुषत् । Desi जुघुषिषति, or जुघोषिषति । Iten जाघुष्यते । Jan luk जाघोषि । लोट 2nd S जाघुषि । लङ् अजाघोद । P sc Part Puss घुष्ट (VII 2 23 § 3063) Ger घुषित्वा or घोषित्वा । Noun घुष्टा ॥

अक्ष ६८४ व्यासौ ।

681st अक्षरं व्याकृतं 'to provide As अक्षति । But by the following sūtra, it takes the vikṛāna प्रत्यु also

* २३३८ । अतोऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ७५ ॥

अथो वा अनुपपत्त्य स्यात्कत्र र्थे साधु धातुके परे । पत्ते शण । अतथेति । अतथुत । अत्र
 श्रुयन्ति । अतथि । अतत । अतन्ति । अतनत । अतन्तिव-अतन्त । अतिति-अत । अतथ्यति ।
 स्तो' (३८०) इति कवाप । 'पठो क सि (२६५) । अतथति । अतथेत्तु । अतथुति । अत
 यथाति । अतथोति । अतथुयत । अतथुयात । अतथात् । कटित्याहुद नोठ (२६८) । मा भयान
 क्षीत । अतथ्याम् । अतिष् । इहभावे तु मा भयानाक्षीत । अतथाम । अतथ् ॥

2338 The *vika* and *ꣳ* is optionally employed after the root *ꣳ* 'to pervade' when a *śivadbātuka* affix denoting an agent, follows

Thus अक्षयति or अक्षति he persuades or obtains' D अक्षयति । P अक्षययति ।

684 ✓ Akshu to pervade Because the root has an initial yō, क tie इद् augment sectoral Pre अवति । अवत । अवति । Per आनय । आनय or आनयिष्य । आनय or आनयिष्य । Fut अवति, or अया । II Fut अवतिष्य or अवति (= अय + सति = अवत + सति VIII 2 21 S 225 = अय + सति the क is elided by VIII 2 29 S 380 अवयति) । Imper tre अवतु or अवतोतु । अवतुहि । अवतयानि । Imper अवतु । अवतोतु । I S आनय युयम् । Pote अवत or अवतुयात । Bene अवयात । Ion t आवात (अवात without augment by VII 2 4 S 2368) D अवतिष्ठाम । P अवतिषु । When इद् is not added we have अ-अ वीत । आष्टाम । आतु । Caus अवयति । Aorist आविद्यत । Desi आविद्यिषति or आविद्यति । Past Part Pass अट । G r अवित्वा । अट या । Noun अति etc

तक्ष षट्, तक्ष षट् तनूकरणे ।

665 त्वं ननु कथं to make thou' As सवति! This root also take up
usually by the following sūtra

२३३६ । तन्मरणे तत्त । ३ । १ । ७३ ॥

भन् स्याद्वा गन्धविषये । तद्व्याप्तिं तद्वृत्तिं वा काष्ठम् । तत्तद्विषय-तत्तद्वत् । अतस्तीत । अमतिष्ठाम

अतादात । अताष्टाम् । 'तनूकरणे किम् । यागिभ्यस्तदति । भस्वयतोऽर्थः ।

2339 The affix *ञु* is optionally employed after the root तच् 'to make thin when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows

Thus तदति or तदणोति काष्ठ 'he planes the wood' Why do we say when meaning to make thin? Observe, यागिभ्यस्तदति । 'he outs with speech'

685 ✓ Takshu to make thin Pre तदति or तदणोति । Per ततद्य । ततद्विच or ततष्ट । Aorist अतदीत or अतादीत । अतदिष्टाम् or अताष्टाम् । Noun तदा ॥

686 ✓ Tvakshu Pre त्यदति । Per तत्यद्य । I Fut त्यदित्ता ॥

उक्ष ६८७ सेचने । उवा चकार ॥

687 ✓ Uksha, to sprinkle Pre उदति । Per उवा चकार । I Fut उदित्ता । Nouns — मद्योद्य चोद्यकम् । जातोद्य । वृद्धोद्य ॥

रक्ष ६८८ पालने ।

688 ✓ Raksha to protect Pre रक्षति । Per ररक्ष । I Fut रक्षित्ता । Nouns रक्षण, रक्षस । रक्ष । निरक्षो ॥

णिक्ष ६८९ चुम्बने । प्रणिक्षति ॥

689 ✓ n ksha, to kiss P o निक्षति । With प्र we have प्रणिक्षति invariably by VIII 4 14 S 2287 But in Kūdar ta we have प्रणिक्षयाम् or प्रनिक्षयाम् by VIII 4 33 S 2839) Per निनिक्ष । I Fut निक्षित्ता ॥

तृक्ष ६९०, स्तृक्ष ६९१, णक्ष ६९२, गतौ । तृक्षति । स्तृक्षति ।

नक्षति ॥

690 ✓ Triksha, 691 ✓ Str ksha 692 ✓ naksha to go to move Pre तृक्षति । Per ततृक्ष । I Fut तृक्षित्ता । Caus तृक्षयति Aor st अततृक्षत । Des ति तृक्षयति । Inten तरोतृक्षयते । Yan luk तरोतृष्टि । Nouns तक्षर्ष । मृक्ष Name of Kāśyapa

691 ✓ Str ksha Pre स्तृक्षति । Per तस्तृक्ष । I Fut स्तृक्षित्ता । Inten तरोतृक्षयते ॥

692 ✓ naksha to go, to move Pre नक्षति । प्रणक्षति । Per ननक्ष । I Fut नक्षित्ता । Noun नक्षत्रम् ॥

वक्ष ६९३ रोपे । संघाते इत्येके ।

693 ✓ Vaksha to be angry Some say it means 'to accumulate' Pre वक्षति । Per वयक्ष । I Fut वक्षित्ता । Noun वक्ष ॥

मृक्ष ६९४ संघाते । अक्ष इत्येके ।

694 ✓ Mṛ ksha, to accumulate Some say the root is मृक्ष । Pre मृक्षति । or मक्षति । Per ममक्ष or ममक्ष । I Fut मृक्षित्ता or मक्षित्ता । Noun मक्षिका ॥

तक्ष ६९५ त्वचने । त्वचन सत्रण त्वचो ग्रहण च ॥

695 ✓ Taksha to cover The tvachana means 'to cover' and also 'to appropriate'. Some read it as ✓ paksha with the meaning to accept The root तक्षू mean ng 'to make thin' has already been taught before Pre तदति । Per ततद्य । I Fut तदित्ता । See no 685

पक्ष ६९६ परिग्रहे इत्येके ।

696 ✓ Paksha, to accept Pre पक्षति । Per पपक्ष । I Fut पक्षित्ता । Noun पक्ष ॥

**सूक्ष्मं ६९७ आदरे । सुपूर्वे । 'अनादरे इति तु क्वाचिष्काऽपवाठ ।
'अप्रज्ञावहेलनमसूक्ष्मम्' इत्यमर ॥**

697 ✓ *Shurksha* to respect 'To disregard according to some But this is wrong See Amarakosha where the author gives the meaning of the word असूक्ष्मम् as disregard and 'dishonor (I 7 23 verse) Pre सूक्ष्मति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698 ✓ *Kakshi* 699 ✓ *lakshi* 700 ✓ *Makshi* to desire to wish for Pre काङ्क्षति । Per चकाङ्क्ष । I Fut काङ्क्षति । Caus काङ्क्षयति, Aorist अचकाङ्क्षत् । Desi चिकाङ्क्षति । Inten चाकाङ्क्षयते । Yan luk चकाङ्क्षि ॥

699 ✓ *Vakshi*, Pre धाङ्क्षति ॥

700 ✓ *Makshi*, Pre माङ्क्षति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्रवाक्षि ७०३ धोरवासिते च ।

701 ✓ *Draksh*, 702 ✓ *Dhrakshi* 703 ✓ *Dhvaksh* to make a discordant sound By force of च it means to desire also Pre द्राङ्क्षति । Noun द्राक्षा ॥

702 ✓ *Dhrakshi*, Pre ध्राङ्क्षति । Noun ध्राक्षा ॥

703 ✓ *Dhvakshi* to crow, to caw 2 To desire Pre ध्याङ्क्षति । Per दध्याङ्क्षत् । I Fut ध्याङ्क्षति । Noun तीर्थध्याक्ष (II 1 42 S 719). ध्याक्षामतः (VII 2 9 S 1897)

चूष ७०४ पाने । चुषूष ॥

704 ✓ *Chūsha* to drink to suck Pre चुषति । Per चुषुष । I Fut चुषति । Caus चुषयति । Aor अचुषुषत् । Desi चुषयिषति । Inten चोचुष्यते । Yan luk चोचुषि ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705 ✓ *Tusha* to be satisfied to satisfy Pre तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706 ✓ *Pūsha* to nourish to increase to grow Note This root belongs to D rāḥ and Kṛyādī classes also Pre पूषति । Nouns पूषा 'Sū' (Up I 156) पूषी a niche for placing the lamp'

मूष ७०७ स्तेये ।

707 ✓ *Mūsha* to steal rob plunder Note मूष with short उ belongs to Kṛyādī class; Pre मूषति । Nouns मूषक मूषणम् मूषकादि ॥

लूष ७०८, लूष ७०९ भूषायाम् ।

708 ✓ *Lūsha* to adorn decorate Pre लूषति ॥

709 ✓ *Rūsha* to adorn Pre रुषति ॥

शूष ७१० प्रसवे । प्रसयोऽभ्यनुज्ञानम् । तालश्रोण्यादि ॥

710 ✓ *Śūsha* (to produce beget) The word prasava means permission Therefore the root means to permit' The root begins with the palatal s blant as did not with the dental s blant as some wrongly read it. Pre शूषति ।

जुष ७११ हिंसायाम् । जूष च ।

711 A ✓ *Jūsha* to injure This root is found in the Chusid also Pre जुषति ।

711 ✓ Yāsha to injure Some read the root as कृष । It is conjugated similarly to कृषति । Per युषति । Noun युष 'soup broth' S. also युषन् ।

भूष ७१२, तसि ७१३ अलंकारे । भूषति ॥

712 ✓ Bhūsha to adorn It is found in the Churādi class also Pre भूषति ॥

713 ✓ Tasī, to adorn It is not found in the Siddhanta or the Mādha-riya Pre तसति ॥

ऊष ७१४ रुजायाम् । कषा चकार ॥

714 ✓ ūsha to be ill Pre उषति । Per ऊषाचकार । Caus ऊषयति । Aorist without augment ऊषिषत् as माभयानुषित । Desi ऊषिषति । Nouns —ऊषः Salt ground ऊषर a saline soil

ईष ७१५ लुछे ।

715 ✓ īsha, to glean Pre ईषति । Per ईषाचकार । I Fut ईषिता । Aorist येषीत् । Nouns ईषा the pole or shaft of a carriage or a plough

कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९ भूष ७२०, शष ७२१, वष ७२२ मष ७२३ रूप ७२४ रिष ७२५, हिंसार्था । तृतीय-पष्ठौ तालव्याप्तादी । सप्तमो दन्त्योष्ठादि । चक्राप । चखाप । शिशेष । शिशेषिष्य । शेष्टा । क्स. । अशिशत् । अशेष्टत् । जेषतु । जभषतु । शेषतु । घष-पतु । मेषतु ॥

716 ✓ kasha 717 ✓ khasha 718 ✓ śsha 719 ✓ Jaśha 720 ✓ Jhasha, 721 ✓ Śaśha 722 ✓ Vaśha 723 ✓ Maśha 724 ✓ Ruśha, 725 ✓ Riśha To injure, to kill The third (no 718) and the sixth (No 721) begin with a Palatal sibilant The seventh (No 722) begins with a dental labial Pre कषति Per चक्राप । I Fut. कषिता । Aorist अक्रायीत् or अक्रयीत् । Past Part. Pass कषित or कष्टम् । Nouns निरुष । आरुषक or 'पिक । रुष्यकपम् । विक्रयिन् (III 2 143 S 3123)

717 ✓ khasha, to injure Pre खषति । Per चखाप । Nouns खष्य 'anger violence' (Un III १४)

718 ✓ śsha, to injure Pre शेषति । Per शिशेष । शिशेषिष्य । I Fut शेष्टा । II Fut. शेषयति । Imperative शेषतु । Imper अशेषत । Pote शेषेत । Bene शिष्यात् । Aorist अशिशत् (with क्स III 1 45 S 2336) Or अशेषीत् । Condi अशेषयत् । Caus शेषयति । Aorist अशेषिषत् । Desi शिशिशत् । Isten शेषिष्यति । Yanluk शेषेष्टि । Past Part Pass शिष्ट । Past Part Act शिष्टवान् । Ger. शिष्ट्वा । Nouns शिष्य = काशयोग ॥

719 ✓ Jaśha to injure Pre जषति । Per जक्राप । जेषतु । I Fut जषिता । Imperative जषतु ॥

720 ✓ Jhasha to injure Pre भूषति । Per जभषात् । जभषतु ॥

721 ✓ Śsha to injure Pre शषति । Per शषात् । शेषतु । Noun शष्य ॥

722 ✓ Vaśha to injure Per वषति । Per वषात् । वषयतु । वषतु । I Fut वषिता ॥

723 ✓ Maśha to injure Pre मषति । Per मषात् । मषतु ॥

724 ✓ Ruśha to injure, Pie रोषति । Per रषात् । रषयिष्य । I Fut, रोषिता

or रोष्टा । In forming the First Future the augment इद् is optional by the following sūtra II Fut रोषिष्यति । Past Part Pass रोषितम् । कषितम् or कष्ट । Ger कषित्य or कषद्वा ॥

२३४० । तीपसहलुभस्यरियः ३ । २ । ४८ ॥

इच्छत्यादेः परस्यतादेरेर्धधा लुक्स्वेदवा स्यात् । रोषिता—रोषा । रोषिष्यति । रोषिता—रोषा । रोषिष्यति ॥

2340. An Ārdhadhātuka affix beginning with a त may optionally take the इद्, after the roots इप्, सृप्, कुम्, कृप्, and रिप् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रोषिता or रोषा ॥

725. ✓ Risha, to injure. Some read the root गुप् along with these roots. The Mādhariya does not approve it. Pre. रोषति । Per. रिरिष्य । I Fut. रोषिता, or रोषा । Past. Part. Pass. रिष्टः ॥

अथ ७२६ भर्त्सने । इह भर्त्सनं शरवः । भपति । बभाप ॥

726. ✓ Bhāshā, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word bhārtana here means the 'sound of a dog.' The root therefore means 'to bark, growl' Pre. भपति । Per. बभाप । Noun. भपकः ॥

अथ ७२७ दाहे । ओषति ॥

727. ✓ Ugha, to burn. Pre. ओषति । In forming the Perfect, the following sūtra allows an option : Per. ओषाञ्चकार । उषेय । ऊषत् । उषेयिष्य । I Fut. ओषिता । II Fut. ओषिष्यति । Imperative ओषतु । Imper. ओषतु । Pote. ओषेत । Bene उष्यात् । Aorist. ओषेत् । Caus. ओषयति, Aorist उषियत्, (without augment.) Desl. ओषिषियति । Nouns: उष्या । उष्यः । उष्यिका 'cruel.' उष्यकोमहः । ओष्यः 'ups' 'यम्प्योष्टो' । उष्यः camel.

२३४१ । उपविद्रतागभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६८ ॥

अभ्यो लिट्याभ्या स्यात् । ओषाञ्चकार - उषेय । ऊषत् । उषेयिष्य ॥

2341. The affix चाञ् is optionally employed after these roots, viz.—उष् 'to burn,' विद् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when लिट् follows.

Thus ओषाञ्चकार or उषेय । So also विद्राञ्चकार or विद्रेट, जागराञ्चकार or जागाम । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विद् as ending in a short च, guna is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिप् ७२८, विप् ७२९, मिप् ७३०, णिप् ७३१, सेचने । जिज्वेव । क्रादिनियमादद् । विषेयिष्य । विषेयिष्य । घेष्टा । घेष्टयति । चयतु ॥

728. ✓ Jibu, 729. ✓ Vipu, 730. ✓ Mishu, 731. ✓ ṣhu to sprinkle. Pre. जेवति । Per. जिज्वेव । I Fut. जेविता । Caus. जेवयति, Aor. जेविष्यत् । Desl. जिज्विष्यति । Inten. जेज्विष्ये । Yab lok जेज्वेष्टि । Past. Part. Pass. जिष्टम् । Ger. जेविष्य । जिषिष्या (I. 2. 26) जिष्यद्वा (VII. 3. 86).

729. ✓ Vipu, to sprinkle. The root विष् belongs to the Juktyāḥ class: and विष् विष्येते to Kṛyāḥ class. Pre. विषति । Per. विषेव । विषिष्यत् । विषिष्यः । विषेय । विषिष्य । I Fut. घेष्टा । II Fut. जेविष्य । Aorist. जेविष्यत् (III. 1. 43) Desl. जिषिष्यति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. जिष्टम् । Ger. विषिष्य । विषिष्या । विष्यद्वा । A). चयत् (V. 1. 100).

Note.—Though it is given in the list of anj roots, yet it takes इद् in the Perfect by VII. 2. 13.

✓730. Mi^{shu}, to sprinkle When it means 'to emulate,' it belongs to Tu^{lādi} class Pre मेवति । Per. मिमेव । I Fut. मेपिता । Nouns मेवः । मेवी । Past Part. Pass. मिष्टम् । Act. मिष्टवान् । Ger मिषित्वा or मेषित्वा ॥

731. ✓n shu, to sprink'le (Not given by Bhattoji) Pre नेवति ॥

पुष ७३२ पुषौ । पोषति । पोषिता । पोषिष्यति । अपोषीत् । अनिट्केषु पुष्य इति श्यना निर्देशादय सेट् । अतो न क्सः । अङ्विधौ दैवादिकस्य यदण्वावाङ् ॥

732 ✓Pu^{sha}, to nourish Per पोषति । Per पुषोप । पुषोपिष । I Fut पोषिता । II Fut. पोषिष्यति । Aorist, अपोषीत् । This root is सेट्, for the पुष् which is anit belongs to Divādi class, as it is exhibited in the Anit list as पुष्यति । Therefore the a rist is not formed by क्स । Nor is the aorist formed by अङ् under III 1 55, for that -पुष is also of the Divādi class Past Part Pass पुषितः । पोषित । पुष्टम् ॥

अिषु ७३३, झिषु ७३४, प्रुषु ७३५ घुषु ७३६, दाहे । अेषति । शिश्रेष । अेषिता । श्लेषति । शिश्लेष । श्लेषिता । अयमपि सेट् । अनिट्सु दैवादिवस्यैव यदणम् । इति कैयटादयः । यत्त्वनिट्कारिकान्यासे द्वयोर्यदणमित्युक्तं तत्स्वोक्तिविरोधाद्यनयान्तरविरोधाच्चोपेत्यम् । पुषोप । पुषोप ॥

733 ✓Śri^{shu}, 734 ✓Śli^{shu}, 735, ✓Prushu, 736 ✓Plushu, to burn. Pre अेषति । Per शिश्रेष । I Fut अेषिता ॥

734. ✓Śli^{shu}, to burn This root is also सेट् । The root Ślish read in the Anit list is Divādi according to Kaiyata and others. The opinion of the author of Anit Kārikānyāsa is that both roots are anit That is however wrong, as it is against his former opinion, and against other books See III 1. 46 and comments on it by Kaiyata and Haradatta Pre श्लेषति । Per शिश्लेष । शिश्लेषिष । I Fut. श्लेषिता । Past. Part Pass श्लिष्टः । Nouns, श्लक्ष्णः । श्लेषमलः । श्लेषः ॥

735. ✓Prushu, to burn Pre प्रोषति । Per पुषोप ॥

736 ✓Plushu, to burn Pre प्लोषति । Per पुषोप ॥

ष्टु ७३७, वृषु ७३८, मृषु ७३९ सेचने । मृषु सहने च । इतरौ हिंसासं-
क्षेपनयोश्च । पषति । पषप । पष्यात् ॥

737 ✓Prishu, 738 ✓Vrishu, 739 ✓Mrishu, to sprinkle The root मृषु means 'to endure' also The other two (prish and vrish) mean 'to hurt,' and 'to vex' also According to Kaśyapa they mean 'to give' also. Pre, पषति । Per पषप । I Fut पषिता । II Fut पषिष्यति । Imperative पषतु । Imper अपषतु । Pote पषेत् । Bene. पष्यात् । Aorist अपषति । Condi. अपषिष्यत् । Caus पषयति, Aor अपपषतु, or अपीपषतु । Des. विपषयते । Inten. परोपष्यते । Past Part Pass पष्टम् । पषितम् । Ger. पषित्वा । पषद्वा । Nouns पार्ष्णिः । पार्ष्णिः ॥

737 ✓Prishu, yan luk conjugation. Pre, पष्वीति or पष्विर्त् । पष्विर्त् । Imper-
ative पष्विर्त् । पष्विर्त् । Imper अपष्विर्त् । अपष्विर्त् । Aor st. अपष्वीति ॥

738. ✓Vrishu, to sprinkle. Pre वषति । Per वषप । Nouns वर्षः । वृष्टिः ।
पष्यम् । वषणः । वषम । पृष्णि ॥

739. ✓Mrishu, to sprinkle. Per. मषति । Pre. ममष । Ger मषित्वा । मषित्वा ।
मषद्वा ॥

घृषु ७४० संघर्षे ।

740. ✓Ghrishu, to rub Fre. चघति । Per. लघय । I Fut चघिता । Noun चष्टम्

हृषु ७४१ अलोके ।

741. ✓Hr̥ṣhu to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted
As दृष्टानि or दृष्टितानि लोमानि 'the hair bristling up with delight' Pre हृषति ।
Nouns हृषुः । हृषयिषु ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्रस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतोस । जद्वास ।
जद्वास । ररास ॥

742 ✓Tus, 743 ✓Hrasa, 744 ✓Hrasa, 745 ✓Rasa, to sound
Pre तोसति । Per तुतोस । I Fut तोसिता । II Fut तोसिष्यति । Imperative तोसतु ।
Imper अतोसत । Potē तोसेत । Bene तुस्यात् । Aorist अतोसीत । Caus, तोसयति । Aorist
अतुसुमस । Desi. तुतुसिष्यति । तुतोसिष्यति । Inten तोतुस्यते Yan luk तोतोसति । Imperative
2nd S तोसुधि । (VIII 2 25), Imper 2nd or 3rd S अतोसिद (VIII 2 73) or 2 S
अतोसो । Ger तुसित्वा or तोसित्वा (I 2 26)

743 ✓Hrasa, Pre ह्रसति । Per जद्वास । I Fut ह्रसिता । Desi. जिह्रसिष्यति
Inten जाह्रस्यते । Yan luk जाह्रसति ॥

744 ✓Hrasa, Pre ह्रसति । Per. जद्वास । I Fut ह्रसिता ॥

745 ✓Rasa, to make sound The root रस meaning 'to taste' belongs to
Churadi class. Pre रसति । Per ररास ॥

लस ७४६ श्लेषणक्रीडनयोः ।

746. ✓Lasa, to embrace, to play This root belongs also to the Churadi (189)
Pre लसति । Nouns लालयम् । चलस । लस । चिलासिन् (III 2 143).

घस्ल ७४७ अदने । अय न सार्धेन्निकः । लिङ्गन्यतरस्याम् (२४२४) इत्या-
देर्घसूतादेशविधानात् । ततश्च यत्र लिङ्ग वचन वास्ति तत्रेडास्य प्रयोगः । अत्रैव
पाठः शपि परस्मैपदे लिङ्गम् । लृटित्करणमडि । अनिट्कारिकासु पाठो घलाद्या-
धधातुके । क्मरचि तु विशिष्योपादानम् । घसति । घस्ता ॥

747 ✓Ghasri, to eat This root is defective and is not conjugated in
all tenses and moods Because it is ordained as the substitute of अद in the Perfect
(see II 4 40) Had it been an independent root, perfect in all its conjugation,
there would have been no necessity of that sūtra Therefore this root च्स् is used
in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where
its presence may be deduced Its being read in the Bhvādi class shows that it
is conjugated as a Bhvādi root, and not as an Adādi root though a substitute of
अद । Moreover it is Parasmaipad The indicative च्स् shows that the Aorist is form-
ed with अह । This root is read in the list of the Anit roots (see p 73) in order
that no इद augment is to be added in Ardhadhātuka affixes beginning with a च्स् conse-
nant Thus by III 2 160 it takes the affix क्मरच्, but no augment is added
before this affix As घस्मर । Pre, घसति । Per जघास । I Fut घस्ता । In forming the
2nd Future the following sūtra 2342 applies —II Fut चत्स्यति । (VII 4 40)
Imperative, चसतु । Imper, अघसत । Potē चसेत । The root is not found in the
Benedictive The Aorist is formed by the following sūtra 2343 Aorist अघसत ।
Nouns घस्मर । घास । घासि ॥

✓ २३४२ । सः स्याद्वंधातुके । ७ । ४ । ४६ ॥

सस्य तः स्यात्सादावाधंधातुके । चत्स्यति । चसतु । अचसत् । घसेत् । लिङाद्यभावादाश्रित्य स्याप्रयोगः ॥

2343 \sqrt{s} is substituted for the final \sqrt{s} of a root before an Ardha-dhātuka affix beginning with \sqrt{s} ॥

As चस् + स्यति = चत + स्यति = चत्स्यति । Why do we say 'when ending in स' ? Observe दक्ष्यति ॥ Why do we say 'beginning with स' ? Observe चासः, चास. ॥ Why an Ardha-dhātuka ? Observe आस्ते, दस्ते, from आस, 'to sit' and चस्, 'to cover', both Adadi roots.

२३४३ पुषादिद्युताद्यलङितः परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ॥

अप्यन्यकरणपुषादेद्युतादेर्लङितश्च परस्य च लरेट् स्यात्परस्मैपदेषु । अचसत् ॥

2343 अङ् is the substitute of च्छि, after the verbs पुष् 'to nourish' and the rest, द्युत् 'to shine', and the rest, and the verbs having an indicative \sqrt{s} when the affixes of the Parasmaipada follow.

Thus अचसत् । The verbs classed as पुषादि, are a sub-division of the 4th conjugational verbs, and द्युतादि verbs belong to the 1st conjugation. As पुष् अपुषत 'he nourished', द्युत् अद्युतत् 'he shone', गम्त्, अगमत् 'he went'. But not so in the Atmanepada, as व्यद्योतिष्ट, असोतिष्ट

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, भर्भ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।

748 ✓ Jarja, 749 ✓ Charcha, 750 ✓ Jharjha, to say, 2, to injure, 3, to threaten

The roots चर्च and भर्भ belong to the Tudādi class also, and give rise to the same forms. The difference is in the accent only 'चर्च to study' is Churādi Pre. जर्जति ॥

749. ✓ Charoba, Pre. चर्चति ॥

750 ✓ Jharjha, Pre. भर्भति । Noun भर्भ र' ॥

पिस् ७५१, पेस् ७५२, पिस् ७५३, वेस् ७५४, पिष्ट ७५५, पेश् ७५६ गतौ । विपिंसितुः । विपेमतुः ॥

751. ✓ Piṣṭi, 752 ✓ Peṣṭi, to go, to move The root पिस् would become पेस् by gun, the reading two roots separately is for the sake of क्ति affixes, such as those of Perfect Pre. पेसति । Per विपेस । विपिंसितुः । Caus पेसयति, Aor. अपिपेसत् । the Inten, वेपिंस्यते । Nouns - वेस्वरः । (III 2 175)

753 ✓ Peṣṭi, Pre पेसति । Per विपेस । विपेसतुः । Inten वेपेस्यते ॥

754 ✓ Viṣṭi, to go, Pre चेसति । Per. विपेस । विपिंसितुः । Inten वेविपेस्यते ॥

754 ✓ Veṣṭi, to go Pre चेसति । Per. विपेस । विपेसतुः ॥

755 ✓ Piṣṭi, to go, to move Pre चेसति । Per. विपेस । विपिंसितुः । Inten,

वेविपेस्यते ।

756 ✓ Peṣṭi, to go, Pre, चेसति । Per विपेस । विपेसतुः । Inten वेपेस्यते ॥

हसे ७५७ हसने । हसिष्याद्युद्धिः । अहसीत् ॥

757. ✓ Hase to laugh Pre हसति । Per. जहास । I Fut. हसितः । Aorist. अहसीत् । (There is no Viddhi as the root has got an indicative \sqrt{s} VII 2 5) Nouns - हस, हासः । हासिन । हस्त. हस्ते । हासिकम् । हसम् ॥

पिश ७५८ समाधौ । तालव्योष्मान्तः । प्रयेति ॥

758 ✓ *maś*, to meditate This root begins with a dental *m* and ends with a sibilant of the palatal class Pre *नेयति* or *प्रयेयति* ; Per *निनेश* ; I Fut. *नेयिषा* ; Caus *नेययति*, Aorist *अनीनयत्* ; Desi *निनिशियति* or *निनेशियति* ; Inten *नेनियते* ; Yan luk *नेनेष्टि* ; Ger. *निशित्वा* ; *नेशित्वा* ; Nouns *निश* ; *नेयम्* ॥

मिश ७५९, मश ७६० शब्दे रोषकृते च । तालव्योष्मान्तौ ॥

759. ✓ *miśa*, 760 ✓ *maśa*, to make a sound or noise, 2 to be angry These two roots end in a palatal sibilant. Pre *मेयति* ; Per *मिनेश* ; I Fut. *मेयिषा* ॥

760 ✓ *Maśa*, Pre *मेयति* ; Per *ममाश* ; I Fut. *मयिषा* ॥

शव ७६१ गतौ । दन्त्योष्मान्तस्तालव्योष्मादिः । शयति । अशाधीत्-अशाधीत्

761 ✓ *Śāra*, to go, approach This root begins with a palatal sibilant and ends with a dental-labial *ś* ; Pre *शयति* ; Per *शयाश* ; I Fut. *शयिषा* ; Nouns. *शयम्* ; *शौ* ॥

शश ७६२ छतगतौ । तालव्योष्माद्यन्तः । शशाश । शेशु । शेशुः । शेषिय ॥

762 ✓ *Śaśa*, to leap bound, jump The root ends in the palatal sibilant. Pre *शयति* ; Per *शयाश* ; *शेशु* ; *शेशु* ; *शेषिय* ; I Fut. *शयिषा* ; Nouns *शश* ॥

762 A ✓ *kaśa* or ✓ *Kaśa*, to go Some read this root here But it belongs to Adait class properly Pre *कयति* ; Per *चकाश* ॥

शसु ७६३ हिंसायाम् । दन्त्योष्मान्तः । न शसदद-(२२६३) इत्येत्थ न । शशसु । शशसु । शशसिय ॥

763 ✓ *śasu* to injure, kill This root ends in a dental sibilant Pre *शयति* ; Per *शयाश* ; *शशसु* ; *शशसु* ; *शशसिय* ; There is no *य* nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI 4 126 S 2203 Noun *शस्यम्* ; Ger *शसित्वा* or *शस्त्या* ॥

शंसु ७६४ स्तुतौ । अय दुर्गतावपीति दुर्गः । नृयसो घातुकः क्रूर' इत्यमरः । शशस । आशियि नलोप । शस्यात् ॥

764. ✓ *śaśu*, to praise Durga says the root means misfortune also, Pre *शयति* ; Per *शयाश* ; I Fut. *शयिषा* ; Bene *शस्यात्* ; The nasal is elided by VI 4. 24 Caus *शययति* ; Aor *अशययत्* ; Desi *विशययति* ; Inten *शययते* ; Yan luk *शयति* ; The nasal is not elided Dual *शयस्त* ; Here the nasal is dropped Imperative 2nd Per S *शययि* ; Past Part Pass *शय्यम्* ; Past Part Act *शयितवान्* ; Ger *शयित्वा* or *शसत्या* ; Nouns *नृयस* 'cruel' *नराशंस* ; *शस्यम्* ॥

चह ७६५ परिकल्कने । कल्कन शब्दम् । अचहीत् ॥

765 ✓ *Chaha*, to cheat, deceive The word *parikalkana* means duplicity Pre. *चयति* ; Per *चयाश* ; *चेहत्* ; I Fut. *चयिषा* ; Aorist *अचहीत्* ; Desi, *चिचयति* ; Inten *चाचयते* ; Yan luk *चचादि* ; The *च* is changed to *ट* by VIII 2 31, then applies VIII 2 40, then 4 41, and VIII 3 13

मह ७६६ पूजायाम् । अमहोत् ॥

766 ✓Maha, to honor, respect Pre महति । Per ममाह । Aorist अमहोत्
Nouns महाजातोया, महिय, महिमा महिष्मान् देश, माहिषम् । महान् । महती ॥

रह ७६७ त्यागे ।

767 ✓Raha, to quit, abandon Pre रहति । Per रराह । I Fut रहिता
Nouns राह । रहती । रहस्यम् । राहु । अवरसम् । तत्परसम् ॥

रहि ७६८ गतौ । रहति । रहात् ॥

768 ✓Rahi to move with speed, hasten Pre रहति । Per ररह । I Fut
रहिता । Noun रह ॥

**दह ७६९, दहि ७७०, बृह ७७१, बृहि ७७२ वृद्धौ । दहति । दद ।
दवृहत् । दृ हति । दहति । दृ हति । बृहि शब्द च । दृ हित करिगर्जितम् इत्य-
मर । बृहिर् इत्येके के । अबृहत्-अबृहति ॥**

769 ✓Dṛ ha, 770 ✓Dṛhi 771 ✓Bṛha, 772 ✓Bṛhi, to grow, increase
The root दृहि (772) means also to make sound As दृहित करिगर्जितम् "the
sound of an elephant (A K II 8 107) Some read it as दृधिर् । The aorist there-
fore will अबृहत् or अबृहति । Pre ददति । Per ददह । ददृहत् । I Fut दहिता । Caus
दहयति । Aor अबृहत् or अबृहति । Desi दिदृहयति । Inten दरीदृहते । (VII 4 90 S
2644) Yan luk दृहोति or ददृधिर् । Past Part Pass दहितम् । Past Part Act
दहितवान् । Ger दहित्वा । Nouns दह । ददृह ॥

770 ✓Dṛ hi, Pre दृ हति । Per ददृह । I Fut दृ हिता । Desi दिदृ हयति ।
Inten दरीदृ हते । Yan luk ददृहोति । ददृह गधि । ददृह च । Imperfect अबृहम् । Past
Part Pass दृ हितम् or दृह । Past Part Act दृ हितवान् । Ger दृ हित्वा ॥

771 ✓Bṛ ha Pre बृहति । Per बृहति । I Fut बृहिता ॥

772 ✓Bṛ hi, Pre बृहति । Per बृहति । I Fut बृहिता ॥

**तुहिर ७७३, दुहिर ७७४ उहिर ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोह ।
अतुहत्-अतोहीत् । दोहति । अदुहत्-अदोहीत् । अनिदकारिकास्थस्य दुहेर्येहण
नेच्छन्ति । ओहति । उवोह । ऊहत् । ओहिता । मा भवानूहत् । ओहीत् ॥**

773 ✓Tuhir 774 ✓Dubir 775 ✓Uhir to distress pain Pre तोहति ।
Per तुतोह । I Fut तोहिता । Aor अतोहीत् or अतुहत् (III 1 57) Caus तोहयति । Aor
अतुहत् । Desi तुतुहयति । तुतोहयति । Inten तातुहते । Yan luk तोतोहि । तोतुह ।
Past Part Pass तुहितम् । Past Part Act तुहितवान् । Ger तुहित्वा । तोहित्वा । (I 2 26)

774 ✓Duhir, According to Maitreya and others this root should not be
included in the ant 1st Pre दोहति । Per दुदोह । I Fut दोहिता । Aorist अदुहत्
or अदोहीत् ॥

775 ✓Uhr, Pre ओहति । Per उवोह । ऊहत् । ऊहु । I Fut ओहिता । Aor st
ओहत् or ओहीत् मा भवानूहत् । Here the aorist is formed by अङ् of हरति वा (III
1 57) The other form is ओहोत् ॥

अह ७७६ पूजायाम् । आनह ॥

776 ✓Arha, to honor, worship Pre अहति । Per आनह । I Fut अहिता ।
Desi, अर्जितयति । Nouns मुखाय । दुखाय । अर्ध ॥

Here ends this sub-section

• अथ कूपर्यन्ता अनुदात्तैः ॥

The roots up to कूप are anudatteta

द्युत ७७७ दीप्ति । द्योतते ॥

777 द्युत दीप्ति to shine Pre द्योतते । In the Perfect, the following applies.

२३४४ । द्युतिस्वाध्याः सप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनयोर्ध्यानास्य स प्रसारणं स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । द्योतिता ॥

2344 There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of द्युत, and स्वाधि (Causative of स्वप्) ॥

As दिद्युते । यि दिद्योतिषते यिदिद्युतिषते, (I. 2 26) यि देद्युत्यते ॥

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३४५ । द्युद्भ्यो लुङि । १ । ३ । ८९ ॥

द्युतादिभ्यो लुङः परस्मैपदं वा स्यात् । पुषादिभ्यो परस्मैपदेऽङ् । अद्युतत् - अद्योतिषत् ॥

2345 After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of lun (aorist) follow.

The Dyutādi verbs are 22 in number (Bhūādi 777 and twenty one that follow it up to घट् to try.) By the use of the word द्युद्भ्यः in the plural in the sūtra, the force is that of "and the rest." These verbs are anudatteta and so by sūtra 1. 3 12 they would have been invariably ātmanepadi, this aphorism makes them optionally so.

777. ✓ Dyuta, to shine The roots beginning with dyut and ending with Kūpā are udatta and anudatteta. Pre द्योतते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII 4 67 S 2344 Per दिद्युते । दिद्युताते । I Fut द्योतिता । II Fut द्योतिषते । Impera द्योतताम् । Imper अद्योतत । Pate द्योतते । Bene द्योतिषीष्ट । Aorist, अद्युतत् or अद्योतिषत् । The root is optionally Parasmaipadi by I 3 91, S. 2345 When Parasmaipadi the Aorist is formed by अट् because it belongs to पुषादि class Caus द्योतयति, Aor अदिद्युतत् । Desi दिद्युतिषते, दिद्योतिषते । Inten. देद्युत्यते । Yan luk देद्युतीति or देद्योति । Ger, द्युतिष्यत् or द्यातिष्यत् । Nouns चिद्युत । चिद्युत । ज्योति ॥

श्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । शिश्विते । अश्वितत् - अश्वेतिषत् ॥

778 ✓ Svita, to become white, be white Pre अश्वेतते । Per. अश्वितते । I Fut अश्वेतिता । Aorist, अश्वितत् or अश्वेतिषत् । Past Part Pass अश्वितम् । (VII. 2 16) अश्वितम् (VII 2 17)

जिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779 ✓ Jimidā to be unctuous or greasy This root is found in the Dvādi and the Churādi classes also. Pre मेदते । In forming the Perfect, the following sūtra 2346 required guna but it is not so See explanation Per जिमिदे । I Fut मेदिता । Aorist अमेदिषत् or अमिदत् । Past. Part. Pass मिय । Nouns मेदुरः । मित्रं ॥

२३४६ । मिदेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिदेर्गो गुणं स्वादिस्मत्तक्यकारादि । एष आदिशित्वाभावाच्चावेव गुणः । मिमिदे । अमिदत् - अमेदिषत् ॥

2346 For व in मिद् there is substituted a गुणा before such a यित् affix, where the indicator य stands in the beginning of the affix.

NOTE —As मेद्यति, मेद्यतः, मेद्यन्ति ॥ Why मिद् only? Observe स्थित्यन्ति कलियन्ति । The root जिमिदा belongs both to the Bhvādi and the Divādi classes. The Bhvādi मिद् will get guna before by यप् virtue of VII 3 86, but the Divādi मिद् would not have got guna before यप्, as this affix is डित् (I. 2. 4): hence the necessity of this sūtra. Before नो यित् affixes there is no guna, as मिद्यते, मेमिद्यते ॥

The phrase शिति 'where the affix has an indicator य' is understood here from the preceding Ashtādhyāyī sūtra VII 3. 75. The word शित should be explained as a Karṇadhāraya compound meaning य indicator (गणधारे इत्येति) । Then शिति would mean by यस्मिन् विधि स्तदादौ and the affix that begins with an indicator य । Therefore the affix एङ् (III 4 81) though a यित् affix, does not begin with an indicator य, and hence before this affix there will be no guna. Hence we have मिमिदे in the Perfect.

जिष्विदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः । मोहनयोः इत्येके । स्वेदते । सि-
प्विदे । अस्विदत्-अप्वेदिष्ट । जिष्विदा च इत्येके । अत्-विदत्-अत्-वेदिष्ट ॥

780 ✓ āi shvidā, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोहनयोः । Some read here the root जिष्विदा also. Its forms in the Aorist are अत्-विदत् or अत्-वेदिष्ट । Pre स्वेदते । Per सिप्विदे । I Fut स्वेदिता । Aorist अस्विदत् or अस्वेदिष्ट । Caus. स्वेदयति, Aor अस्विदयत् । Desi. सिष्विदयते । Inten. सेप्-विदयते । Yan luk सेप्यति । Past, Part Pass स्थित ॥

रुच ७८१ दीप्तावभिप्रीतौ च । रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः ।
अरुचत्-अरोचिष्ट ॥

781. ✓ Rucha, to shine, to like, to be pleased. Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः । Per. रुचते । I Fut रोचिता । Aorist अरुचत् or अरोचिष्ट । Caus रोचयति, रोचयते, Desi. रुचिष्यते, अरोचिष्यते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा । Nouns, रोचनम् । रोचः । रुचनम् । रोचकः ॥

घुट ७८२ परिवर्तने । घोटते । लुघुटे । अघुटत्-अघोटिष्ट ॥

782 ✓ Ghuta, to barter, exchange Pre घोटते । Per लुघुटे । I Fut. घोटिता । Aorist अघुटत् or अघोटिष्ट । Caus घोटयति, Aor अघुटयत् Desi. लुघुटिष्यते । Inten. लोघुटयते । Yan luk लोघोटि । Past Part. Pass घुटित or घोटितम् । Ger. घोटित्वा or घुटित्वा । Nouns घुटिका । घोटक । घोटः ॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते । अरुटत्-अरोटिष्ट ॥

783. ✓ Ruta, 784 ✓ Luta, 785 ✓ Lutha, to strike against, resist. The roots rut and lut end with ढ, the last लुठ luth ends with थ ढ । Pre. रोटते । Per. रुटते । I Fut रोटिता । Aorist अरोटिष्ट or अरुटत् ॥

784 ✓ Luta, Pre लोटते । Per. लुटते । I Fut लोटिता । Aorist, अलुटत् ॥

785. ✓ Lutha, Pre. लोठते । Per. लुंठते । I Fut. लोठिता । Aorist, अलुटत् or अलोठिष्ट ॥

शुभ ७८६ दीप्ति ।

786 ✓ Śubha to shine Pre घोभते । Per शुभुमे । Aor अशुभुमत् । Caus घोभयति । Des शुशुभिवते । शुभोभिवते । Inten घोभुमते । Yān luk घोभोद्य । Ger घोभित्वा or शुभित्वा ॥

क्षभ ७८७ संचलने ।

787 ✓ Kṣubha to shake & tumble to be agitated or disturbed
Mādhaviya gives the meaning of sanchalana as प्रकान्तिपयसो गमनञ्च । This root belongs to Divāḍ and Kryāḍi classes also Pre क्षोभते । Per क्षुभे । Aorist अक्षोभिट् or अक्षुभत् । Past Part Pass क्षुब्ध or क्षुभित ॥

एभ ७८८, तुभ ७८९ हिंसायाम् । आद्योऽभावेऽपि । नभन्तामन्यके समे । 'मा भूयन्नन्यके सर्वे' इति निरुक्तम् । अनभत् । अनभिट् । इमौ दिवादी प्रयादी च ॥

788 ✓ ṇabha, 789 ✓ Tubha to injure to hurt नभ means deprivation' also Thus in the Nirukta we find 'नभन्ताम् अन्यके समे' explained as 'मा भूयन्नन्यके सर्वे' । So also the Bhāṣhya explains the word नभन्ताम् by सामयन्तु in the following नभन्तामन्यके । मा वपाका अधिधन्यसु = अन्यकेषां यवूणां धन्यसु स्थिता वपाका हिंसा मा भूयन्तु । Pre नभते (प्रणभते) । Per नेभे । Aorist अनोभिट् or अनभत् । Noun नभ sky, 'Ocean'

789 ✓ Tubha to hurt, injure This and the last root belong to D vadī and Kryāḍi classes also Pre तोभते । Per तुभे । I Fut तोभिता । Aor at अतुभत् or अतोभिट्

खंसु ७९०, ध्वंसु ७९१, भ्रंसु ७९२ अवसंसने । ध्वंसु ७९३ गतौ च । अङि न लोपः । अससत्-अससिट् । नाससत्करिणा यैवस्' इति रघुकाव्ये । 'अशु' इत्यपि केचित्पेठु । अत्र तृतीय एव तालव्यान्त इत्यप्ये । 'अशु' अशु अध पतज' इति दिवादी ॥

790 ✓ Srasnu 791 ✓ Dhvasnu 793 ✓ Bhrasnu to fall or drop down, slip off or down अशु means to go also. Before the Aorist in अङ there is elision of the nasal and the form is अससत् as in the following verse of Raghuvamśa, नाससत् करिणा यैवम् । Some read here मशु also Pre अससते । Per सससे । I Fut ससिता । Aorist अससत् or अससिट् । Des हिससिवते । Inten साससते । Yān luk अनासकीति । स्नीससत् । Past Part Pass ससत् । Gerund ससित्वा or ससत्या । Noun उपासत् ॥

791 ✓ Dhvasnu to fall down Pre ध्वसते । Per दध्यसे । I Fut ध्वसिता ॥

792 ✓ Bhrasnu to fall down Pre भ्रसते । Per दध्यसे । I Fut भ्रसिता ॥

793 ✓ Dhvasnu to go Pre ध्वसते । Per दध्यसे । I Fut ध्वसिता ॥

सम्भु ७९४ विश्वासे । असभत्-असभिट् । दन्त्यादिरयम् तालव्यादिस्तु यमादे गत ॥

794 ✓ Srambhu to confide This root begins with a dental s & blunt (भ) that which begins with a palatal s & blunt (श) was already been taught before in the sense of carelessness See root no 40 Pre सम्भते । Per सभमे । I Fut सम्भिता । Aorist असभत् or असभिट् । Caus सम्भयति । Aor असभयत् । Des विशम्भिवते । Intensive सासम्भते । Ger सम्भित्वा or सभयत्वा । Noun विशम्भी ।

वृत् ७९५ वर्तने । वर्तते । वर्तते ॥

795. ✓ Vritu, to be, exist, abide, remain, stay. Pre वर्तते । Per वर्तते । Fut वर्तता । II Fut. वर्तिष्यते । This is optionally Parasmaipadī by I. 3 92 S. 2347 below वर्तस्यति । When Parasmaipadī the root does not take the augment इद् by VII 2 59 S 2348 below Imperative वर्तताम् । Imper अवर्तत । Potent वर्तते । Bene वर्तिषीष्ट । Aorist अवर्तत् or अवर्तिष्ट । Condi अवर्तिष्यत or अवर्तस्यत् । Caus वर्तयति । Aorist अवर्तयत् or अवर्तयित । Desi विवर्तिष्यते or विवर्तयति । Inter, वरीवर्तते । Nouns वर्तिष्णु । वर्त यत्नो । वृति ॥

✓ २३४७ । वृद् यः स्वसन्तोः । १ । ३ । ८२ ॥

वृता दिव्य. परस्मैपदं वा स्वात्सये सनि च ॥

2347 After the verbs 'vrit to exist &c., Parasmaipadī is optionally employed when the affixes sya (second Future and conditional) and san (Desiderative) follow

The वृतादि verbs are five in number and are included in the द्युतादि subclass. They are वृत् 'to be', वृध 'to grow', वृधु 'to fart or break wind', स्वन्दु 'to ooze' and कृषु to be able. As Future वर्तस्यति or वर्तिष्यते, 'it will be,' Conditiona. अवर्तस्यत् or अवर्तिष्यत्, Desiderative विवर्तयति or विवर्तिष्यते &c

In other tenses than the above, they are always Ātmanepadī. As वर्तते it is

✓ २३४८ । न वृद्ध्यश्चतुर्थ्यं । ७ । २ । ५८ ॥

वृध सकारादेरार्धधातुकत्वेन स्वात्तहानयोरभावे । वर्तयति-वर्तिष्यते । अवर्तत्-अवर्तिष्ट । अवर्तय-वर्तयति ॥

2348 The Parasmaipadī ārdhadhātuka affixes beginning with स do not get the augment इद् after वृत् and the three roots that follow it

Thus वृत्—वर्तस्यति, अवर्तस्यत् विवर्तयति । वृध वर्तस्यति । अवर्तस्यत् । विवर्तयति । वृधु वर्तस्यति । अवर्तस्यत् । विवर्तयति । स्वन्दु । वर्तस्यति । अवर्तस्यत् । वृत् ॥

The वृतादि roots are four वृत् वृध, वृध, and स्वन्द (Bhu 795 798) In the examples, the Parasmaipadī forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadī by I 3 92 before स्य and सन् ॥

Obj.—The word चतुर्थ्यं may conveniently have been omitted from the sūtra. A reference to the Dhātupāṭha will show that the वृतादि roots form a subdivision of द्युतादि roots, and stand at the end of D्युतादि class. So that the sūtra न वृद्ध्यं would have been enough and there would have been no uncertainty or vagueness about it, for the word वृतादि would mean 'the roots वृत् &c. with which the D्युतादि class ends' Thus we shall get the five roots 795 वृत् वर्तने 796 वृध वृद्धौ, 797 वृधु वृद्धकुत्सायाम्, 798 स्वन्दु प्रसवयो and कृषु सामर्थ्ये । As regards the last root कृषु we shall find from the next sūtra, that the present sūtra applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting कृषु first and वृत् &c after it so that वृतादि will mean four roots only. Whether वृतादि be taken to mean the five or the four roots, the word चतुर्थ्यं is redundant.

Ans :—The word चतुर्थ्यं is used in order that the prohibition contained in this sūtra may debar the 'option which the root स्वन्दु would have taken, because

of its indicatory long क (VII 2 44) For this 'option' is an antarangā operation because it applies to *all* ardhadhātuka affixes, while the 'prohibition' of the present sūtra is a bahiranga, because it applies to those affixes only which begin with स. So that the 'prohibition' of this sūtra would not have debarred the 'option' of VII 2 44 and in the Parasmaipada स्यन्द् would have had two forms, which, however, is not the case because of the word चतुर्थ by which the 'prohibition' is extended to स्यन्द् also. Thus in the Parasmaipada, we have only one form, as, स्यन्त्यस्यति, but in the Atmanepada we have *two* forms स्यन्दिष्यते or स्यन्तुष्यते ॥

The word Parasmaipada' is understood in this sūtra so that the prohibition does not apply to atmanepada affixes as वर्तिषीष्ट, वर्तिष्यते, अवर्तिष्यत् विवर्तिष्यते, स्यन्दिषीष्ट or स्यन्तुषीष्ट. Moreover, with regard to Atmanepada also, the वृद्ध is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the Atmanepada affixes are added not to the roots वृत् &c., but to the roots which are derived from the nominal bases formed from वृत् &c. then the 'root' is not in the same pada with the affix, and the prohibition of this sūtra will apply. As विवृत्तिञीयते. Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes standing in the same 'pada' with the 'roots', therefore it will apply to Desiderative roots as विवृत्तिष्यति, though शप् here intervenes between the ardhadhātuka affix सन् and the Parasmaipada तिप्, so also an ekādeśa though स्तुतिवत् and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as विवृत्तिष्यति, so also in विवृत्तिष्यति. The prohibition, moreover, applies to कृत affixes and where there is luk elision of Parasmaipada affixes. As विवृत्तिष्यत् an i विवृत्तिष्यत् where the Imperative हि is luk elided, and being so elided, the force of Parasmaipada does not here remain by नृत्तुमताङ्गस्य (I 1 63), hence the above rule.

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796 ✓ Vṛidhu to grow, increase. The conjugation is like that of वृत्. Pre वर्धते. Per वर्धते. I Fut वर्धताम्. Noun वर्धिष्णुः. वर्धन्. वृध् ॥

शृधु ७९७ शब्दकुत्सायाम् । इमो वृत्तिवत् ॥

797 ✓ Śṛidhu to break wind downwards. Conjugated like वृत्. Pre श्रधते. Per श्रधते. I Fut श्रधताम्.

स्यन्द् ७९८ प्रस्रवणे । स्यन्ते । स्यन्ते । स्यन्दिष्ये-स्यन्त्यसे । स्यन्दिष्ये-स्यन्त्यसे । स्यन्दिता-स्यन्ता । 'वृद्ध य स्यन्ते' (२३४०) इति परस्मैपदे कृते कडिन्नतणमन्तरङ्गमपि विकृष्ट बाधित्वा चतुर्थद्वयसामर्थ्यात् 'म वृद्ध य' (२३४०) इति निषेधः । स्यन्त्स्यति-स्यन्दिष्यते-स्यन्त्स्यते । स्यन्दिषीष्ट-स्यन्त्सीष्ट । 'वृद्ध यो लुटि' (२३४५) इति परस्मैपदपक्षेऽह । नतोप । अस्यदत्-अस्यन्त् । अस्यन्त्स्यताम् । अस्यन्त्स्यत् । अस्यन्त्स्यत्-अस्यन्दिष्यत् अस्यन्त्स्यत् ॥

798 ✓ Syandā, to ooze, trickle, drop, distil. The ण is changed to a optionally when preceded by चतु &c. See VIII 3 72 9 2349. Pre स्यन्तः. Per स्यन्तः । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्यसे । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्यसे । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्यसे । I Fut स्यन्तिता or स्यन्ता । II Fut स्यन्तिष्यत् or स्यन्त्यस्यति or स्यन्त्यस्यते । Imperative स्यन्तुष्यते ।

Imper अस्यन्तः । Potens स्यन्देत । Bene स्यन्दिषीष्ट or स्यन्सीष्ट । Aorist. (1) अस्यन्दिष्ट । (2) अस्यदत् or (3) अस्यन्त । (1) अस्यन्तात्ताम् or अस्यन्तात् । (2) अस्यदताम् । [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by अद्, (S. 2345), before which the nasal is elided] Condi. (1) अस्यन्दिष्यत् or (2) अस्यन्तस्यत् or (3) अस्यन्तस्यत् । Desi. सिष्यन्दिषते. सिष्यन्ताते, सिष्यन्तसि । Inten मास्यन्त्यते । Past, Pass स्यन्तः । Ger स्यन्दिष्या or स्यन्त्या । Nouns सिन्धुः । सेन्धवः ॥

२३४६ । अनुविपर्याभिनिभ्यः स्यन्दतेऽप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ ॥

भ्यः परस्याप्राणिकर्तृकस्य स्यन्दतेः सस्य वे वा स्यात् । अनुस्यन्दते - अनुस्यन्दते वा जनम् । 'अप्राणिषु' किम् । अनुस्यन्दते हस्ती । 'अप्राणिषु' इति ष्युदासात् 'मत्, स्योदके' अनेस्यन्दते' इत्यत्रापि षो षत्यं भवत्येव । 'प्राणिषु न' इत्युक्ते तु न स्यात् ॥

2349. ष is optionally the substitute of the स of स्यन्द, after the prepositions अनु, वि, परि, अभि and नि, when the subject is not a living being.

The root स्यन्द प्रत्यये is anudatta. Thus अनुस्यन्दते । विष्यन्दते । परिस्यन्दते । अभिस्यन्दत तैलम् । निष्यन्दते । अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते असम् ॥

Why do we say 'when the subject is not a living being'? Observe अनुस्यन्दते हस्ती । The option of this sūtra will apply, when the subject is a compound of living and non living beings. Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते मत्, स्योदके । The subject here is a Dvandva compound, and it is not in the singular number because of II 4 6. The word अप्राणिषु is a Paryudāsa and not a Prasajya, pratisbedha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word living, and in a compound like मत्, स्योदके, consisting of living and non living beings, the prohibition will apply because it has a living being in it, and so there will be no षत्य । In the other view, the force is on the word non living, and because the compound contains a non living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvṛtti of परि, नि and वि is understood here from VIII 3 70 So these words could well have been omitted from the sūtra, which might have then been अन्यभिभ्याश्च स्यन्दतेऽप्राणिषु and by the force of च we would draw in the anuvṛtti of परि &c

799 कृपु सामर्थ्यं । In conjugating this root, the following applies.

२३५० । कृपो रो लः । ८ । २ । १८ ॥

'कृपः' 'उः' इति द्वेदः । 'कृप' इति लुप्तवर्दीकम् । तच्चाग्रन्ते । कृपो रो रेकस्तस्य स' स्यात् । कृपो रकारस्याग्रपयो रो रे रेकसदृशस्य च लकारसदृशः स्यात् । कल्पते । चकृपि । चकृपिपि - चकृपस इत्यादि सन्दिशतः ॥

2350. For the र of the root कृप there is substituted स ॥

The word कृपो is compounded of कृप + उः The term कृप is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent It is repeated. The meaning is 'In the place of the र of कृप there is स । In the place of the र-sound which is a portion of the ऋ of कृप and therefore which may be considered as like र, there is substituted something which is like स । That is when कृप assumes by

The **र** here merely indicates the sound, and includes both the single consonant **र** and the same consonant of the vowel **ऋ**. So also with **ल**. So that for the single **र** there is substituted **ल**, and for **र** when a portion of **ऋ** the **ल** is substituted, i.e. **ऋ** becomes **लृ**. Thus **कपृ**=**कलृ**, as in the sūtra **सुटिच कपृ** (I 3 93) **कलृप्रा**, **कलृप्रा**, **कलृप्रा**. **कलृप्रा** is derived from the root **कपृ** by vocalisation, as it has been

Vart — The words कृषय, कृषाय कृषीट कृषूँ &c, are also from कृष । Or by the Unāli divers ty, the ह change does not take place

Some say 'र and स are one' and operations regarding र may be performed with regard to स ॥

२३५१ । लुटिचक्षप. । १ । ३ । ६३ ॥

२३५१ । लुटिचक्षुषः । य । इ । ण ।
लुटि स्यसनाच्च कृपे परस्मैपठ वा स्यात् ॥

2351 After the verb *klip* 'to be fit', *Parasmaipada* is optionally employed, when *lut* (1st Future) is affixed, as well as when *sya* and *san* are affixed

The verb कृप् is one of the five verbs of the sub-class, यत्तदि । (I 3 92 S 2347) Therefore it will take both Parasma-pada and Atmanepada, when the affixes स्व or सन् follow. The present sūtra makes the additional declaration in the case of the 1st Future or लुट्. Thus in लुट् we have — कस्यप्सि or कस्यप्सि, in the 2nd Future we have — कस्यप्सि or कस्यप्सि in the Desiderative we have — चिकस्यप्सि or चिकस्यप्सि, in the Conditional we have — अकस्यप्सि or अकस्यप्सि ॥

२३५२ । तानि च रूप । ७ । २ । ६० ॥

[illegible]

2352 The (Parasmaipada) *Ārdhadhātuka* affixes beginning with *म* and the affix *ताम्* (the sign of the Periphrastic Future) do not get the augment *इद्*, after the root *कृन्* except in the *Ātmanepada* affixes.

Thus कल्प्या, कल्पस्यति अकल्पस्यत, विकल्पस्यति। But कल्पिताते, कल्पिषीष्ट कल्पिष्यते अकल्पिष्यत, विकल्पिष्यते in the Atmanepada.

In the case of कृप also, the इद् is added to the ārdhādātuka affixes in the Atmanepada when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit affixes, and the elision of Parasmaipada. As चिकृन्पुसिता चिकृन्पुस्यत्य् ॥

According to Padamanjari, these two sūtras could have been shortened thus - (1) न इदम्य पञ्चम्य (2) तासि च, and 'कृप' could well have been omitted. The तासि comes only after कृप and not after other roots of Vṛitadī class, in Parasmaipada [1 3 92 and 93]. Therefore there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛitadī, but only to 'kṛip', because the word परस्मै पदेषु is understood here, and as no roots of vṛitadī class take Parasmaipada in the Perjhrastic Future except 'kṛip', there is no fear of any ambiguity.

कृप ७६६ सामर्थ्ये ।

799 ✓ Kṛip to be fit or adequate for. By VIII 2 18 S 2350 the r of this root is changed to ल. Pre कृते. Per चकृपे. चकृपिये or चकृपुषे. I Fut कल्पता. कल्पामि. कल्पार. कल्पामि or कल्पितासे or कल्पामि. कल्पाम्य. II Fut कल्पियते. कल्पस्यते. कल्पस्यति. Imperative कल्पताम्. Imper कल्पत. Pote कल्पेत. Bene कल्पिषीष्ट. कृपसीष्ट. Aorist अकृपत् or अकृपत् or अकल्पिष्ट. Condi अकल्पियत् or अकल्पस्यत्. Inten चलीकृष्यते. Yau luk चल्कल्पि or चलिकल्पि or चलीकल्पि. यत्. 'Vṛit here means that the Dyutadī and the Vṛitadī roots end here'.

अथ त्वरत्यन्तास्त्रयोदशानुदात्तेत पितश्च ॥

Now the thirteen roots ending with त्वरति No 812 are anudatteṭa and shīt

घट ८०० चेष्टायाम् । घटते । जघटे । घटादयो मित इति वक्ष्यमाणेन मित्सञ्ज्ञा । तत्फल तु यौ मित्ता इह्य (२५६८) इति चिण्णमुलोर्दीर्घोऽन्यतरस्याम् (२७६८) इति च वक्ष्यते । घटयति । विघटयति । कथं तर्हि 'कमलवनाद्घाटनं कुर्वते ये' 'प्रविघाटयिता समुत्पन्नहरिदश्च कमलाकरानिव' इत्यादि । एण । घट सघाते इति चौरादिकस्यदम । न च तस्यैवार्थेऽग्निषो मित्तार्थमनुशादोऽयमिति वाच्यम् । नान्ये मितोऽहेतौ इति निषेधात् । अहेतौ स्वार्थे णिचि जघादिपञ्चकव्यतिरिक्ताश्च रादयो मितो नेत्यर्थे ॥

800 ✓ Gṛata to be busy with strive after. The Gṛatadī roots are मित, a designation which will be explained further on. The result of their being मित is that the roots are shortened in the causative by VI 4 9° S 2568, and there is optional lengthening before the affixes चिण् and णमुन् by VI 4 93 S 276°. As घटयति विघटयति. If so how do you explain the lengthening in घाटन and प्रविघाटयिता in कमलवनाद्घाटनं कुर्वते ये. and 'प्रविघाटयिता समुत्पन्नहरिदश्च कमलाकरानिव'. There is a घट सघाते belonging to the Churadī class (No 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the present root the sense of सघात being a species under the genus घेष्टा and therefore that root is also mitādi. This we say because there is a specific prohibition on no other roots of the Churadī which take णिचि are मित् । The meaning of अहेतौ is that except the five roots जघ &c no Churadī root which takes णिचि will undergo change of sense as a मित्. For the अहेतु or स्वार्थे णि is added only to Churadī roots. Pre घटते. Per, जघटे. I Fut घटिता. II Fut घटि

व्यते । Beus घटिवाट । Aprist अघटिष्ट । Condi अघटिष्यत् । Pass घट्यते । Aor अघाटि
or अघटि । Caus घटयति । Aor अजीघटत् । Before स्य, ताम् &c the lengthening is
optional : as घटिष्यते or घटिष्यते &c. Desi जिघटिष्यते । Inten जाघट्यते । Yau luk
जाघटि । Nouns घटो । घटिका । घटना ॥

व्यथ ८०१ भयसंचलनयोः । व्यथते ॥

801. व्यथ भयसंचलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies

२३५३ । व्यथो लिटि । ३ । ४ । ६८ ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणे स्थान्तिटि । हलादि' शेषापवादः । यत् हलादि' शेषेण निवृत्तिः ।
विध्यते ॥

2353 There is vocalisation of the half vowel of the redupli-
cate of व्यथ in the Perfect.

As विध्यते, विध्ययात्, विध्यधरे । This ordains the vocalisation of य which
otherwise would have been elided as being a noninitial consonant (VII 4 60)
The vocalisation of य, is prevented by VI. 1. 37 Why do we say in the Perfect?
Observe दाव्यथते ॥

801 ✓ Vyatha, 1 to be afraid, 2 to tremble Pre व्यथते । As व्याधातव्यथते ।
In forming the Perfect, the sūtra VII 4. 68 S 2353 applies, which causes
vocalisation Per विध्यते । I Fut व्यथिता । Caus व्यथयति, Aor अविव्यथत् । Inten.
वाव्यथते । Yau luk वाव्यथीति or वाव्यति । Nouns विधुरः । विदुरः । अव्यथी ॥

प्रथ ८०२ प्रख्याने । प्रथते ॥

802 ✓ Pratha to become famous or celebrated Pre प्रथते । Per पथते ।
I Fut प्रथिता । Pass प्रथ्यते । Aor अप्रथि or अप्राथि । Caus प्रथयति Aor अप्रथयत् ।
Nouns प्रथिवी । पार्थिवः । पार्थिवो । पृथु । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । प्रसते ॥

803 ✓ Prasa to spread Pre प्रसते । Per पप्रसे । Pass प्रस्यते । Aor अप्रसि
or अप्रासि । Caus प्रसयति, Aor अप्रिप्रसत् । Desi, विप्रसिपति, Inten प्राप्रस्यते । Yau luk,
प्राप्रसि । Imperfect 3rd S अप्राप्रद । 2nd S अप्राप्रते or अप्राप । Noun प्रसा ॥

मृद ८०४ मर्दने ।

804 ✓ Māla, to pound, crush grind Pre मर्दते । Per ममर्दे । I Fut.
मर्दिता । Caus मर्दयति Aor अममर्दत् । Des निमृदिष्यते । Inten मामृद्यते । Yau luk,
मामृदीति or मामृति । Nouns मर्दु । मर्दवम । मर्दो । मर्दिका । मृदिमा ॥

स्खद ८०५ स्खदने । स्खदनं विद्राघणम् ॥

805 ✓ Skhāda, to cut to tear to pieces Pre, सखदते । Per सखदते ।
I Fut सखदता । Pass सखद्यत । Aor, असखदि or असखादि । Caus सखदयति, सखद
यते, Aor अचिस खदत ॥

क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्वमामर्षादिनुपधात्वेऽपि 'घिष्णुमूलोः—'

(२०२८) इति दोषविकल्पः । अतर्जि—अतर्जिज् । तज्ज सज्जम् । चाज्ज चाज्जम् ॥

806 ✓ Kshaji, 1 to go 2 give Pre सज्जत । Per, सज्जजे । I Fut क्षजिज्जा ।
Pass सज्जयते । Aor असज्जजि or असज्जजि । With यमुन we have सज्जजम् सज्जजम् or
साज्जजम् साज्जजम् । See S 2762 Caus सज्जयति, सज्जयते । Aor, असज्जजत् । Desi,
विद्राघ-पते । Inten सासज्जयते । Yau luk, सासज्जति ॥

दत्त ८०७ गतिहिंसनयोः । येऽयं दृष्टिगैव्ययोरनुदात्तेषु पठितस्तस्येहार्थविशेषे मित्रार्थोऽनुवादः ॥

807. ✓Dakṣha, 1 to go, 2, to injure The root दक्ष meaning दृष्टिगैव्ययोः (No 639) read in the anudattet class is also a मित् root, that meaning being included in the meaning of the present root Pre दक्षते । Per ददक्षे । I Fut दक्षिता । Pass. दक्षयते । Aor. अदक्षि or अदक्षि । Caus दक्षयति, दक्षयते । Aor. अददक्षत् ॥

कृप ८०८ कृपायां गतौ च ।

808 ✓Kṛapa, 1 to pity, 2. to go. Pre कृपते । Per. चक्रे । I Fut कृपिता । Pass. कृप्यते । Aor. अकृपि or अकृपि । Caus कृपयति, Aor अचिक्रपत् । Desi चिक्रपयते । Inten चाकृप्यते । Yan luk चाकृप्ति । Nouns कृपण । कर्पूरः । कृपोटः ॥

कदि ८०९, कदि ८१०, कृदि ८११ वैकुण्डये । वैकुण्डये इत्येके । त्रयोऽप्यनिर्दिष्ट इति नन्दी । इदित इति स्वामी । कदि कदी इदितौ क्रद क्रद इति चानिद्रिनात्रि । मैत्रेयः । कदिक्रदिक्रदीनामाह्वानरोदनयोः परस्मैपदपूक्तानां पुनरिह पाठो निराशय आत्मनेपदार्थश्च ॥

809 ✓Kṛdi, 810 ✓Kṛadi 811 ✓Kṛadi, to be confounded or perplexed, to confound Some read it as वैकुण्डये. 'According to Nandi, all these three roots are without the indicatory इ. According to Svami they have an indicatory इ. According to Mūtreva कदि and कदि have an indicatory इ, while क्रद and क्रद are without it. These three roots have been read in the Ritasamapada subclass See ante Their repetition here is for the sake of showing that they are मित् and also atmaṇepadi Pre. कन्दने । Per. चकन्द । I Fut कन्दिता । Pass कन्द्यते । Aor अकान्दि or अकान्दि । Namul कन्द कन्द or कन्द कान्दि । Caus कन्दयति, कन्दयते । Aor अवकन्दत् । Desi चिकन्दयते, Inten चाकन्दयते । Yan luk चारुन्ति ॥

810 ✓Kṛadi, to confound Pre कन्दते । Per चकन्दे । I Fut कन्दिता ॥

811 ✓Kṛadi to confound. When these three roots are अनिर्दिष्ट then we have कदयति अकादि ८० Pre कन्दते । Per चकन्दे । I Fut कन्दिता । Nouns कन्दन । कन्दन । कन्दनी ॥

जित्वरा ८१२ संभ्रमे । घटादयः पितः । पित्वाद्दृष्टु वक्ष्यते ॥

812 ✓Jivara, to hurry make haste Pre त्वरते । Per त्वरे । I Fut त्वरिता । Pass त्वर्यते । Aor अत्वरि or अत्वारि । Namul त्वरत्वर or त्वारत्वार । Caus त्वरयति । त्वरयते । Aor अत्वरयत् । Desi तित्वरयते । Inten तात्वर्यते । Yan luk तात्वरि । तात्वरिः, तात्वरि । तात्वरि । त त्वरामि । तात्वरि । Imperative तात्वरि । Past, Part. Pass त्वरित or तूण । Nouns तू, तुरे ॥

Here end the Ghatil roots which are पित् । The force of पित् will be mentioned hereafter in the next subdivision

अथ कृषान्ताः परस्मै दिनः ॥

Sub-section Now the roots that are given here after upto कृष are Paraṣmaipadi

ज्वर ८१३ रोगे । ज्वरति । जज्वार ॥

813 ✓Jvara, to be diseased, to be feverish Pre ज्वरति । Per. जज्वार । I Fut ज्वरिता । II Fut ज्वरिष्यति । Imperative* ज्वरतु । Imp'r अज्वरत । Pote ज्वरेत । Bene ज्वर्यते । Aorist* अज्वारीत् । Condi अज्वरिष्यत् । Pass ज्वर्यते । Aor अज्वरि or

अज्ययति । Caus ज्ययति, ज्ययते । Aor अजिज्ययत् । Des: जिज्ययति । Inten जाज्ययति ।
Yan luk जाजूति जाजूत । Past Part Pass ज्ययित्वा । Nouns जू कुरो कुर ।
सज्यारी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814 ✓ Gada to dist! draw out Pre गडति । Per जगाड । I Fut. गडिता ।
Pass गड्यते । Aor अगाडि or अगडि । Caus गडयति गडयते । Aor अजोगडत् । Des:
जिगडयति । Inten जागडयते । Yan luk जागडि । Nouns गडुन ॥

हेड ८१५ वेष्टने । हेड् अनादरे इत्यात्मनेपद्विपु गतः स एवात्सृष्टानुबन्धोऽ
नूद्यतेऽर्थविशेषे मित्त्वार्थम् । परस्मैपदिभ्यो ज्वरादिभ्य प्रागेवानुशब्दे कर्तव्ये तन्मध्य
नुशब्दसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि-अहीडि । अनादरे
तु हेडयति ॥

815 ✓ heda to surround The root हेड अनादरे is atmanepad That
very root without its and catory अ is repeated here for the sake of includ ng it in
the मित्त्व class That root ought to have been included in the preceding 1st
which gives atmanepadi roots, and not here in the Parasma padī subdivision! The
very fact of its so given here shows that it is Parasma padī also Pre हेडति । Per
जिहेड । I Fut. हेडिता Pass हेड्यते । Aor अहिडि or अहीडि । Caus हिडयति Aor अजोहिडत् ।
But from the root हड् अनादरे (No 304) we have हडयति । Des जिहडयति ॥

वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भृतौ इति षठितयो
परिभाषणे मित्त्वार्थोऽनुशब्दः ॥

816 ✓ vata 817 ✓ bhata to speak converse These two roots have already
been taught before in वट वटने no 322 and भट भृतौ no 379 They are repeated
here in order to give them the additional meaning of paribhasi na a i make
the । मित् । Caus वटयति । भटयति । No lengthening Aor अवटि or अवाटि । अवटि or
अवाटि ॥

नट ८१८ नृतौ । इत्यनेन पूर्वमपि षठित तत्रापि द्विवेकः पूर्वं षठितस्य
नाट्यमर्थः । यत्कारिणु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थाभिनयो नाट्यम् । घटादौ तु नृत्तं नृत्य
श्चाद्यः । यत्कारिणु नर्तक्यव्यपदेशः । पदार्थाभिनयो नृत्यम् । मात्राविपर्ययः नृत्यम् ।
केचित्तु घटादौ नट नृतौ इति पठन्ति । गतौ इत्यन्यः । िपदेशपर्युदासवाक्येभाष्य
कृता नाटि इति दीर्घघटादृटादिर्घोपदेश एव ॥

818 ✓ naja to dance This root has also been taught before See No.
332 The difference is that the root taught before means a śāyan or framat o
represent a on the stage ly spoken words to express the sense of an acting is a śāyan
or śāyan But the root given here means to dance the appropriate verbal nouns
le nāṭyaṭ or nāṭam and not nāṭyan The person who does this is called
nāṭyaṭ or nāṭyaṭ and not nāṭyaṭ actor The difference between nāṭyaṭ and nāṭyaṭ
is that nāṭyaṭ is an action or object such as nāṭyaṭ or nāṭyaṭ while nāṭyaṭ is dance
pure and simple nāṭyaṭ is in the sense of the body

Some read नट नतो 'to bend, to bow', in the Ghatâdi षत, and say the ghatâdi nata means to bow. They give the illustration नटयति शाखा 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go

The ghatâdi nata (१८, the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial ण, that is it is णट नतो. The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial ण the author of the Mābhāṣya gives नाटि, i. e. the nāta with long णा. The मित root can never have long णा in the causative. See VI 1 65 already gone before. In other words, the present root नट and the root no 322 are both णोपदेश and the Churâdi root नट is not so and is the root mentioned in sūtra VI 1 65

Note.—The representation of a scene may be by words (vakyārtha abhinaya) and then it is drama or nāṭyam. Or it may be by gesticulation without words (padārtha abhinaya), and then it is called nrityam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nrīta. Their respective nouns are nāṭa 'an actor,' and nartaka 'a pantomime' or 'a dancer'

The Causative of the Ghatâdi नट is नटयति 'he causes to dance'. The aorist is अनाटि or अनाटि ॥

पट्टक ८१६ प्रतीघाते । स्तकति ॥

819 ✓ Shtaka to resist, repel, push back, strike against. Pre स्तकति । Per. तस्ताक । I Fut स्तकति । Caus स्तकयति, स्तकयते । Aor अतिष्टकत् । Pass aor अस्तकति or अस्ताकति । De-१ तिस्तकियति । Inten तास्तक्यते । Yan luk तास्तकति ॥

चक ८२० तृक्षी । वृत्तिप्रतीघातयोः पूर्व पठितस्य वृत्तिमात्रे मित्त्वार्थोऽनुवादः । आत्मनेपदिषु पठितस्य परस्मैपदिष्वनुवादात्परस्मैपदम् ॥

820 ✓ Chaka to be satiate, satisfy. This root has already been taught before as चक वृत्ति प्रतीघाते. No 93 to be satisfied, and 'to resist'. It is ātmine padī there. It is repeated here in order to make it a मित् root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasamipadī now because of its rejection in this list. Pre चकति । Per चक । I Fut चकति । Aor अचाकत् or अचकत् । Caus चकयति, चकयते । Aor अचोवयत् । Pass aor अचकति or अचाकति ।

कखे ८२१ हसने । एदित्वाच्च वृद्धिः । अकखीत् ॥

821 ✓ Kakhe to laugh. As it has an indicative व there is no Vriddhi in the aorist. As अकखीत् । Pre कखति । Per कखाय । चकयत् । I Fut कखति । Aorist अकखीत् । Caus कखयति कखयते । Pass Aor अकखि or अकाखि । Desi चिक खियति । Inten चाकख्यते । Yan luk चाकखति ॥

रगे ८२२ शङ्कायाम् ।

822 ✓ Rage to doubt. Pre रगति । Per रराग ॥

लगे ८२३ संगे ।

823 ✓ Lage to adhere or stick to. Pre लगति । Noun लगनः ॥

हृगे ८२४, हृगे ८२५, पगे ८२६, छगे ८२७ संवरणे ।

824 ✓ Hrage 825 ✓ Hlage, 826 ✓ Shage, 827 ✓ Shthage 'to hide, cover'. Some read स्यगे instead of छगे. But it is incorrect, Pre द्यगति । Per द्यगाम ।

836. ✓Satha (✓Knatha), 837. ✓Slatha (✓Knatha) 839. ✓Kratha, 893. ✓Klatha. To injure. Though the root ✓क्ष is a मित् root, yet it takes वृद्धि in the Causative, because it has been particularised as in the sūtra II. 3. 56 S. 613. As क्षाद्यति : The मित् operation takes place on this root in the चित् and धनुन् affixes by VI. 4. 91 S. 2762, because that is a sūtra subsequent to the nipātana sūtra II. 3. 56. This मित् causes the lengthening before चित् and धनुन्. As अक्षति or अक्षाद्ये । कथंक्षया or क्षाद्यक्षये । Pre. क्षयति । Per. क्षयाद्य । I. Fut. क्षयिता । Caus. क्षाद्यति, क्षाद्यते । Aor. अक्षिष्यत् । Pass. aor. अक्षयि or अक्षाद्यि । Des. क्षिष्यति । Inten. क्षाद्यते । Yau. Ink. क्षाद्यति ॥

*837. ✓Slatha, Pre. क्षयति । Per. क्षयाद्ये । I. Fut. क्षयिता । Des. क्षिष्यति । Inten. क्षाद्यते ॥

838. ✓Knatha, to injure. Pre. क्षति । Per. चक्राय । I. Fut. क्षयिता ॥

839. ✓Klatha, Pre. क्षति । Per. चक्राय । I. Fut. क्षयिता ॥

'वन ८४० च' । हिंसायामिव शेषः ॥

840. ✓Vana (chana) to injure. By the force of the word क्ष, the meaning of 'to injure' is drawn into it from the last. Some read it as ✓Chana. Pre. चनति । Per. चवान । I. Fut. चनित । Caus. चनयति, चनयते । Pass. Aor. अचति or अचानि ॥

चनु च ८४१ नोच्यते । 'चनु' इत्यपूर्वप्रश्नाय धातुर्न तु तानादिकस्यानुवादः । उदित्करणमामय्यात् । तने क्रियासामान्यं यनतीत्यादि । प्रश्नयति । अनुवृष्टस्य तु मित्यविकल्पो यन्यते ॥

841. ✓Vanu. And ✓Vann also is not mentioned. That is to say that this ✓Vana is an original root and not a repetition of the Tavhi root ✓Vannu to beg (VIII. 8). This we say because this ✓Vannu has an indicatory उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Tavhi ✓Vannu, that root has already an indicatory उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is यनति and not चनुने । With a preposition we have प्रयनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally मित् and then the Causative is यनयति or यानयति. See Guna sūtra अनाद्यनु यमां च lower down. The root ✓Vann means action in general. Pre. यनति । Per. यवान । I. Fut. यनित । Caus. प्रयनयति । Aor. प्रायोनत् । Pass. Aor. प्रायनि or प्रायानि ॥

ज्वल ८४२ दीप्तौ । शान्त्ययायं पटिष्यमाणं तत्राय मित्यायंमनूयते । प्रज्वलयति ॥

842. ✓Jvala to shine. With this root also begins a subclass called jvali which by III. 1. 140 take य in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 884. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it मित्. As प्रज्वलयति । When it does not take a preposition it is optionally मित्. See Guna Sūtra later down. Pre. ज्वनति । Caus. प्रज्वलयति । Pass. Aor. प्राज्वनि or प्राज्वनि ॥

हल ८४३, हल ८४४ चलने । प्रहृत्यति । प्रहनयति ॥

843. ✓Hvata, 844. ✓Hmata to walk, move. Pre. ह्वति । Per. ह्वामः ।

I Fut कृन्तिता । Aorist. कृन्तन्तीत् । There is no optional vṛddhi See VII 2 2
Caus कृन्तयति । Without any preposition the root is optionally मित् । See below
Aorist Pass कृन्तन्ती or कृन्तन्ती । Desi कृन्तयति । Inten कृन्तयते । Yān lak
कृन्तयति ॥

844 ✓ Hmala Pre कृन्तति । Per कृन्तान । I Fut कृन्तिता ॥

‘स्मृ ८४५ आध्याने’ । विन्ताया पठिष्यमाणस्य आध्याने मित्वाद्याः
नुवादः । आध्यानमुत्कण्ठापूर्वक स्मरणम् ॥

845 ✓ Smṛi To remember with regret or anxiety This root is taught
further on in the sense of ‘remembering’ It is repeated here for the sake of making
it मित् when it has the sense of remembering with regret । ādhya means ‘remem-
bering with anxiousness’ Pre स्मरति । Caus मानु स्मरति । Pass Aor अस्मरि
or अस्मरि ॥

द ८४६ भये । ‘दृ विदारणे’ इति क्रयादेर्य मित्वाद्याऽनुवादः । दृणन्त
प्रेरयति दरयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तर्मेवेदमिति मते तु दारतीत्यादि ।
कैवहुतादौ ‘अतस्मृदृत्व-’ (२५६) इति सूत्रे च ‘दृ’ इति दीर्घस्याने ह्रस्व पठन्ति
तत्रेति माधवः ॥

846 ✓ Dri to fear Deva Dhanapala and Purpa Chandra are of opinion
that this is an original root But Ma treya holds that it is the same root as
दृविदारणे ‘to burst’ of the Kryādi class No 23 and that it is repeated here to
give it the designation of मित् । This is the opinion endorsed by the author of
Siddhanta Thus the causative दरयति means दृणन्त प्रेरयति Causes to burst
or split up’ When it has not the meaning of fear we have दारयति । According to
those who hold it to be a Bhuādi root it is conjugated as दरति &c Some read
this root as दृ with a short अ in the sūtra VII 4 95 S 2066 : steal of long कृत्
But that is wrong according to Mādhava Pre दरति Per ददार । ददतु or ददतु ।
I Fut ददिता । Caus दरयति ॥

न ८४७ नये । क्रयादिषु पठिष्यमाणस्यानुवादः । नयादन्यत्र नारयति ॥

847 ✓ Nri to lead This is a repetition of the root which will be right
in the Kryādi class When the meaning is not that of to lead, the causative
is नारयति । See Kryādi No 25 Pre नरति or नारति । Per ननार । I Fut नरिता ।
Aorist अनारोत । Caus नरयति । Pass Aor अनरि or अनरि ॥

आ ८४८ पाके । अ इति कृतात्वस्य ‘आ’ इत्यदादिकस्य च सामान्ये
नानुकरणम् ॥

× लुग्विकरणालुग्विकरणयोः लुग्विकरणस्य ×

× लक्षणाप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परि
भाषाभ्याम् । अययति विकृष्यतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र आपयति । स्वेद्यतीत्यर्थः ॥

848 ✓ Śra to cook The ✓ Śra to cook will be taught later on See
No 966 It is that root with its रे changed to आ so that Śra may include both
the Bhuādi No 966 and the Adādi Śra No 44 The following two Paribhāṣās
shou'd be remembered in connection with forms like these

Paribhāṣā 1 —If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikaraṇa), and the other in which there is an elision of the vikaraṇa (such as the roots of the Aḍādi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Aḍādi. This here चा belongs both to Bhuāḍi and Aḍādi: we must take it to mean Bhuāḍi, and not Aḍādi, in accordance with this maxim.

Paribhāṣā 2 —Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by an other rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the original root चा of the Aḍādi class is to be taken, and not the root ज्ञे of the Bhuāḍi class which assumes the form चा by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take both roots—the ज्ञे of Bhuāḍi and the चा of Aḍādi. Thus the Caus चापयति means 'causes to boil.' When not meaning to cook, we have चापयति 'he causes to perspire.' Ptc. चायति । Per. चिषाय । I Fut. चायिष्या । Caus. चापयति । Ac. अयिषि or अचायि ॥

मारणतोपणनिशामनेषु ज्ञा ८४६ । 'निशामन चातुषज्ज्ञानम्' इति माध्व. । 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यप्ये. 'निशामनेषु' इति पाठान्तरम् । निशान तीक्ष्णोत्करणम् । एष्विवाच्यं ज्ञानोक्तिर्मित् । 'ज्ञप मिच्च' इति चुरादौ । ज्ञापन मारणादिकं च । तस्यायः । कथं विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयत्याचार्यः' इति च । शृणु । माध्वमतेऽचातुषज्ज्ञाने मित्त्वाभावात् । ज्ञापनमा मित्वमिति मते तु ज्ञा नियोगे इति चौरादिकस्य । धातूनामनेकार्थत्वात् । निशानेष्विति पठता हरदत्तादीना मते तु न काप्यनुपशतिः ॥

819 ✓Jñā to kill, to satisfy, to observe or behold According to Māhava, niśāmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Niśāyeshu. The root will then mean 'to sharpen.' The root ✓ज्ञा is मित् in these senses only. The Churādi ✓ज्ञप is also मित् । See Churādi No 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses is मित् how do you explain the forms विज्ञापयति and चापयति instead of विज्ञपयति and ज्ञपयति in the following sentences.—विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति Respectful statement made to superiors 'bring success' or ज्ञपयति आचार्यः 'thus announces or proclaims the Ac ārya'! Listen According to Māhava the ✓ज्ञा is मित् when it means seeing with eyes, and not intellectual conception. The root is therefore not मित् in the above examples, where it means to inform &c and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that ✓Jñā is मित् in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the ✓Jñā niyoge of the Churādi class No 193. For roots have many meanings, and so ✓Jñā is not confined to niyoga only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेयु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशाननेयु in the text

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशुं संशययति 'He causes the sacrificial animal to be killed' विष्णुं विजययति 'He propitiates Vishnu', संशययति रूपं 'He shows the form' (according to Mādhava), 'He explains the form' (according to others) प्रशययति शरम् 'He sharpens the arrow'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । चलयति शाखाम् । कम्पनादन्यत्र तु शीलचालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः । 'हरतीत्यर्थे.' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । विपतीत्यर्थः ॥

850. ✓Chali to shake. The ✓Chala to shake is a root belonging to the Jvalādi sub division. Thus चलयति शाखा 'He shakes the branch' But when it does not mean to shake, the Causative is chālayati, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svāmī it means 'to take away' So also सूत्रं चालयति 'he throws the thread' Here चालयति means विपति according to Sudhākara Pre. चलयति । Per चञ्चल, चलतु, चेतुः । I Fat. चलितः ॥

८ छदिर ८५१ ऊर्जने । 'हृद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थोऽनेत्रभावे मित्त्वार्थोऽयमनुवादः । अनेकार्थत्वाद्ऊर्जर्ये वृत्तिः । हृदन्तं प्रयुङ्क्ते हृदयति । चलवन्तं प्राणवन्तं वा करोतीत्यर्थः । अन्यत्र हृदयति । अपवारयन्तं प्रयुङ्क्ते हृदयति । स्वार्थे णिचि तु हृदयति । वलीभवति । प्राणीभवति अपवारयति वेत्यर्थः ।

851 ✓Chhadir to strengthen, to animate This is a repetition of the ✓Chhāda 'to cover over,' of the Churādi class No. 290, without the चिच्, in order to make it a मित् root. As the roots hate many meanings, the sense of ऊर्जन is attributed to it here. Thus हृदयति means 'he strengthens or animates' In other senses, the causative is हृदयति which means 'he causes to cover' When the root is Churādi and takes णिच् without change of sense we have हृदयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers'

जिह्वोन्मथने लङिः ८५२ । 'लङ् विलासे' इति पठितस्य मित्त्वार्थोऽनुवादः । उन्मथने । पथम् । जिह्वाशब्देन पठोत्पुष्टम् । लङ्गयति जिह्वाम् । वृत्तीयात्पुष्टो वा । लङ्गयति जिह्वाम् । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लङ्गयते । समाहारद्वन्द्वोऽयम् । लङ्गयति शत्रुम् । लङ्गयति दधि । अन्यत्र लाङ्गयति पुत्रम् ।

850 ✓Lad to loll the tongue This is a repetition of the ✓Lad 'to play' (see No 381) in order to make it मित् when it has this particular sense. The word unmathana means 'to strike' It forms with the word jihva a Genitive Tatpurusha compound meaning 'striking or shaking of the tongue' Thus लङ्गयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpurusha compound with the word jihva. As लङ्गयति जिह्वाम् 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jihva is indicated the action of the tongue. They say, jhvaunmathane is a Samāhāra Dravīda compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike' Thus लङ्गयति शत्रुम् 'He abuses the enemy', and लङ्गयति दधि 'he licks the curd or churns the curd'

Note Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to chain, or shake. When it has not these meanings, we have लोडयति पुत्रम् 'He fondles his son'

Note Another reading is जिह्वा-मयनयो । The word मयन is same as मन्त्य the इ in the three roots बलि, छदि and लडि is not indicative of नुम् augment, but merely marks the root

**मदो ८५३ हर्षग्लेपनयोः । ग्लेपन दैन्यम् । दैवादिकस्य मित्त्वार्थेऽयम्-
नुवादः । मदयति । हर्षयति । ग्लेपयति वेत्तुं यं । अन्यत्र मादयति । चित्तविकार
मुत्पादयतीत्यर्थः ।**

853 ✓ Mad- to rejoice, to be poor Glep- means poverty This is a repetition of the Divadi root No 99, for the sake of making it मित् । Thus मदयति means He causes to rejoice or he causes to be poor When not denoting 'to rejoice or to be poor' we have मादयति 'It produces mental confusion' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly' As we find in the Prātisakhyam उपलब्धिं विमादयति । अक्षरव्यञ्जनानामिति शेषः ॥

**ध्वन ८५४ शब्दे । भाष्यय मित्त्वार्थमनूद्यते । ध्वनयति घण्टाम् । अन्यत्र-
ध्यानयति । अस्पृष्टाक्षरमुच्चारयतीत्यर्थः । अत्र भोजनं दलितं बलितं खलितं राणं ध्वनिं
त्रपितव्यमेष्व' इति पपाटः ।**

854 ✓ Dhvna to sound This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No 881 to be taught hereafter, see its conjugation there Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् 'He sounds the bell' In any other sense we have ध्यानयति meaning 'He causes to articulate and distinctly'

Here Bheja adds the following seven roots also, namely, दल, दल, सखल, रण, ध्वनि, त्रपि and त्रपि । Of these ध्वनि and रण have already been mentioned before in this list see No 854, and 832 The ✓Dala to split (No 581), ✓vala 'to cover' (No 520), ✓skhala to stumble (No 577), and ✓trap 'to be ashamed' (No 399) have already been taught before though not in the मित् sub division The causatives of these will be दलयति धनयति सखलयति and त्रपयति ॥

The root त्रपि is the same as the ✓Kshai to waste to be mentioned later on (see No 961) the ये has been changed to आ and पुक् augment has been added As त्रपयति ॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणो उदाहृतौ ।

855 ✓ Rana to sound Caus रणयति ॥

दल विशरणे ८५६ ।

856 ✓ Dala to split Caus दलयति ॥

वल संवरणे ८५७ ।

857 ✓ Vala, to cover Caus वलयति ॥

खल संचलने ८५८ ।

858 ✓ Skhala to stumble Caus सखलयति ॥

अपि ८५९, क्षयिष्यश्च ८६० । अणुप् लज्जायाम् इति गताः । तेन
 यौ दलयति । यलयति । स्थनयति । जपयति । त चये, इति चययमाणस्य कृता
 त्वस्य पुनः निर्देशः । क्षययति ।

859. ✓ *trap* to be ashamed Caus अपयति । Cf ✓ *Irash* 393

860 ✓ *Kelā* to waste Caus छपयति with the पुक an-n-ent

स्वन ८६१ अवतंसने । शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानु तदः । स्वनयति ।
 अन्यत्र स्वानयति ।

861 ✓ *Svāna*, 'to adorn' This is a repetition of the ✓ *Svāna* to sound,
 No 879 to be taught later on Thus the ca- causative is स्वनयति He causes to ad-ru'
 But in any other sense we have स्वानयति He causes to resound

घटादयो मितः । मित्सज्ञा इत्यर्थः ।

"Gana sūtra" A The roots beginning with घट No 800 and end-
 ing with स्वन (No 861) are as if they had an indicatory म

The result of which is that sūtras VI 4 92 do apply to them They
 get the designation मितः

जन ८६२, जृष ८६३, कसु ८६४, रञ्जो ८६५, स्मन्ताश्च ८६६ ।
 'मितः' इत्यनुवर्तते । 'जृष' इति पितृनिर्देशाज्जीयतेरर्थः । जृषात् स्तु जारयति ।
 केचित् 'जनी जृष्यसु-', इति पठित्वा 'प्यसु निरमने' इति दैवादिसमुदाहरन्ति ।

"Gana sūtra" B The roots ✓ *Jani*, ✓ *Jrisha*, ✓ *Knasu*,
 ✓ *Rañja* and those whose final is चम are also मितः

The word मितः is understood in this sūtra The root जृ is exhibited in the
 sūtra with an indicatory घ, as जृष, and therefore it causes the root जृ that is
 conjugated as जीयते to be the Divali root The Kryali जृ (जृषात्) is not मितः and
 its causative is जारयति Some read this sūtra as The roots ✓ *Jani*, ✓ *Jr*, and
 ✓ *Shrasa* &c, and they take the Divali root ✓ *Shrasa* No 5 and give examples
 of it as श्रसयति

862 ✓ *Jani* 'to be produced' It is a root of the Divali class and is conju-
 gated there See No 41 It being a मितः the Causative is जारयति

863 ✓ *Jrisha* 'to grow old' This is also a Divali root (see No 22) Its
 causative is जारयति Some read म् instead of ज

864 ✓ *Knasu* This is also a Divali root (see No 6) The causative is कसयति

865 ✓ *Rañja* 'to color' This is a root of the Divali and Blali
 classes Its causative is रञ्जयति or रजयति As रञ्जयति मृगान्-रमयति The न् is
 elided by the vartika under VI 4 91 रञ्जयति पक्षिणः No elision, as the object is
 'birds' and not beasts

866 The roots ending in चम are मितः

As the roots क्रम, चम रम &c Plus their causatives are क्रमयति, चमयति रमयति

ज्वलद्बलद्बलनमामनुपसर्गादि । ८६७ । एषा मितः वा । प्रादृहिभा-
 येयम् । ज्वलयति । ज्वालयति । उपसृष्टे तु नित्य मित्वम् । द्रज्वलयति । क. ताहं, द्रज्वाल-
 यति । उवाचमयतीति । घञन्तात् 'तत्करोति-' इति यौ । क. सक्रामयतीति । मितः

870 "Gana sūtra" F. The root ✓Sama meaning 'to see,' is not मित् ॥

This root belongs to the Divāli class. As निशमयति इवम्, 'He shows the form' अत्युत्कृष्टमिदं तोयं भारद्वाज निशमय । "This is a very excellent holy place see it O! Bhāradvāja." When not meaning to see, it is मित्, as it ends with अम् । Thus वल्लभिनो निशमय यधु कथा । How do you explain the form निशमय in the following verse निशमय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतेः मम । "Hear from me in detail the account of his birth" This is a form of the Churādi root श्रम् No 156. As roots have multiple meanings it means here 'to listen', like श्राम्यति ॥

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भोजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आया-
मयति । द्राघयति । व्यापारयति वेत्यर्थः । परिवेषणे तु-यमयति ब्राह्मणात् ।
'भोजयति' इत्यर्थः । 'वर्षयति नियमयन्' इत्यादि तु नियमवच्छब्दात् तत्करोतीति
नो बोध्यम् ।

871 "Gana sūtra" G The root ✓yama, when not mean-
ing to eat, is not मित् ॥

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (यच्छति &c) is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्राघयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणम् । 'He feeds the Brāhmanas' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of ✓यम but to the noun नियमयत् is added the Denominative affix णि under तत्करोति sūtra. When this affix is added, the यत् is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ॥

स्वदिर ८७२ अवपरिभ्यां च । मित्वत्वेव । अश्रयादयति । परि-
स्त्रादयति । 'अपावपरिभ्यः' इति न्यासकारः । स्वामी तु 'न कर्मि-' इति नञ्मु-
त्तरत्रिसूत्र्यामननुवर्त्य शमः 'अदर्शने' इति विच्छेदः । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मित्व
माह । तस्मै । 'पदार्थान्न नियमयन्' इत्यादि सम्यगेव । 'उपमृष्टस्य स्वदेस्वदशादि-
पूर्वस्य' इति नियमात्मा ब्राह्मणोत्तरमाह । तस्मात्सूत्रद्वये उदाहरणत्पुडाहरणयोर्ध-
न्यासः कतिपयः । इदं च मन्यते नित्यतादिप्रतिषेधादुपेत्यम् ।

872 "Gana sūtra." H The root Shkhada when preceded by
the Prepositions 'ava' or 'pari' is not मित्, ॥

The words 'it is not मित्,' are understood here also. Thus अवस्थादयति and
परिस्थादयति ॥

According to Bodhi Njasa, the three prepositions अव, पर and परि are taken
for the purposes of this rule

In the opinion of Svami the anuvṛtti of 'not' from the sūtra न कर्मि &c Gana
sūtra E is not to be read in the subsequent sūtras F, G, and H, as we have done.
According to him the sūtra F is not शमेः दृष्टेने but शमेऽदर्शने meaning "the root
✓शम when denoting 'not-seeing' is मित्" । He explains sūtra G as "the root
✓यम when not meaning to eat is मित्, " । In his opinion the examples वर्षयति
नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional
about them. With regard to the present sūtra H, he explains it by saying "The

✓Skhada which is always मित्, without a preposition is conditionally मित्, when preceded by the Prepositions अय, and परि but it is not मित्, when preceded by any other Preposition than these two.' In other words he makes the present sūtra a Niyama rule, restricting the मित्, = hood of the compound verb ✓Skha to the Prepositions अय and परि । Therefore प्रसृष्टयति is not मित्, because the upasarga is प्र । Thus of the three sūtras F, G and H, as regards F, there is no ultimate difference between the Swami and us. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us - so that the examples we have given under these sūtras are his counter examples, and our counter examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kāśikā Vṛtti, and Nyāsa Kāra &c.

फण ८७३ गतौ । 'न' इति निवृत्तसंभवात् । निषेधात्पूर्वमसौ न पठितः । फणादिकार्यानुतोधात् ।

873 ✓Phana, to go. The anuvṛtti of न of the Gana sūtra E which was current in the previous sūtras, is not to be read in this, and its anuvṛtti ceases; for it is not possible to read it into this sūtra. This sūtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sūtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain specific operations with regards to फणादि roots such as the next sūtra.

✓२३५४ । फणां च सप्तानाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

एषां वा ह्यवाभ्यसलोपो स्तः किति लिटि सेटि चलि च । फेणतुः । फेणुः । फेणिय । पफणतुः । पफणुः । फणयति ॥

2354 ष is optionally substituted for the ष and वा of the seven roots फण, राज भाज भाय, मृनाय, स्यम and स्यन्, and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicative क (or इ) as well as before the ष with the इद् augment.

Thus फेणतुः, फेणुः, फेणिय or पफणतुः, पफणुः, पफणिय ॥ So also the causative फणयति ॥

‘वृत् । घटादिः समाप्तः । फणेः प्रागेव वृद्धिपेक्षे । तन्मने फणयतीत्येव ।

End The word वृत् means that the Ghatādi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फणयति ।

Pre फणति । Per पफण । फेणतु । फेणुः । पफणिय । पफण । पफणिय or फेणिय । पफणिय or फेणिय । I Fut फणित । Aorist अफणति । पफणति । Caus फणयति । Caus Aor, अयोफणत । When not meant to go, we have फणयति सकृन् 'He skims the gruel'. Desi पफणयति । Inten पफणयते । Ian luk पफणयति or पफणयति । D, पफणयत । Imperative पफणयहि । Noun फणयन् 'a decedation'.

राज ८७४ दीप्तौ । स्वस्तिह । राजी-राजते । रजतु-रराजतुः । ग्ले रराजे । 'अत', इत्यनुवृत्ताविवि विधानात्तर्थादात् ।

874 ✓ R jra to shine It is variet and consequently is conjugated in both P d s Pie राजति । A राजते । Per राज । रजतु or रराजतु । A राजते or रजे । Though by VI 4 120 the substitution can take place only where there is a short अ and not where there is long आ as in राज, yet it is so here, because of the apicthe rule VI 4 125 S 2354, which causes the आ to be changed to ए । I Fut राजिता । A राजिता । Caus राजयति । A राजयते । Aor अराजत् । Desl गिराजयति । Inten गिराजयते । Jan luk गिराजि । Nouns सम्राट् 'an emperor' राजम् । राजन् । राज-य ॥

‘दुभाज ८७५, दुभाश्रु ८७६, दुभ्लाश्रु ८७७ दीप्तौ’ । अनुदात्तः । धातेरिह पाठ कणादिकार्यायः । पूर्व पाठस्तु दशवादित्वाभावात् । तत्र हि राजिसाहचर्यात्पुष्पादेरेव यक्षम् । धेके-बभाजे । ‘वा धाश-’ (=३२१) इति श्यन्वा । भाश्यते-भायते । धेये-बधाये । भ्लाशते-भ्लाश्यते । भ्लेये-बभ्लाये । द्वाद्यदीमा तालव्यान्तो ॥

875 ✓ T bhraj 876 ✓ Tu Bhraj 877 ✓ Tu Bhlaś t to shine These are anuśtup The root ✓ Bhraj is repeated here to make it applicable to the Planadi rule S 2354 Its enumeration in the preceding root No 194 is to prevent the application to it of the वत्व rule VIII 2 36 The ज of that भाज is not changed to य, but the ज of this भ्राज is so changed For in the sūtra VIII 2 36 the root bhaj is read in the company of राज and so indicates that it is the Planadi ✓ Bhraj which is the subject of that rule Pre भाजते । Per भजे or बभाजे । I Fut भाजिता । Inten बाभाजयते । Jan luk बाभाजि । Imperfect अभाभाद । Noun भाजयु । भाज्यम् ॥

876 ✓ Bhraś t to shine Pre भाश्यते or भायते । The यन् is added optionally by III 1 70 S 2321 Per भेये बभाये । I Fut भायिता । II Fut भायिष्यते । Imperative भाश्यताम् । भायताम् । Imper अभाश्यत । अभायत । Pote भाश्येत । भायेत । Bene भाश्यीष्ट । A rist अभायिष्ट । Caus भाययति । Aor, अयभायत । Desl विभाययते । Inten बाभाययत । Jan luk बाभायि । Nouns भाययु ॥

877 ✓ Bhlaś to shine Pie भलायते । भलायते । Per भेये । बभलाये । II fut भलायिता । II fut भलायिष्यत । Imperative भलायताम् । भलायताम् । Imper अमलायत । अमलायत । Pote भलायेत । भलायेत । Bene भलायिष्ट । Aorist अमलायिष्ट । Desl यमलाययते । Nouns भलाययु ॥

‘स्यमु ८७८, स्वन ८७९, स्तन or स्तन ८८०, घ्वन ८८१ शब्दे । स्यमादयः । सरत्यन्ताः परस्मैपठिनः । स्यमत्-सस्यमत् । अस्यमीत् । स्विन्तु-सस्यमत् । सस्वनु । अस्यानीत्-अस्वनीत् । शिश्यति । अश्रयति । सशब्द भुङ्क्त इत्यर्थः । ‘वेरव स्वन-’ (२२७४) इति पत्वम् । कणादयो गताः । दध्नन्तु ॥

The roots commencing with ✓ Syam and ending with ✓ śharate are Parasmaipadi 878 ✓ Syamu, 879 ✓ Siana 880 ✓ Śhina 881 ✓ Dhruva to sound Pie स्यमति । Per सस्याम् । स्यमत् or सस्यमत् । स्यमि or सस्यमि । स्सुम् । I fut स्यमिता । Aorist अस्यमीम् । Caus स्ययति । Aorist अस्यमिम् । It is a finite root as it ends with अम् । Desl सिस्यमति । Inten, ससिष्यत । Jan luk सस्यमीति or सस्यमि । Ger स्यमित्वा or स्यान्ता ॥

879. ✓ Svana to sound. Pre स्यनति । With सि or अद्य, we have सिष्यणति अद्यष्यणति । The स is changed to य by S. 2274. Per. सस्यान । सस्यनतुः or स्येनतुः । I Fut. स्यनिता । Aorist. अस्यानोत् or अस्यनोत् । Caus. स्यानयति । Aor. असिस्यनत् । It is a मित् root as read in the Ghatādi list Desi. सिष्यनिषति । Inten. संस्यन्ते । Yan luk. संस्यन्ति ॥

880. ✓ Shṭana to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता ॥

881. ✓ Dhvana to sound. Pre. ध्वनति । Per. दध्यान । I Fut. ध्वनिता ॥
Noun, ध्वनिः ॥

Here ends Phandā subdivision

यम ८८२, ष्टम ८८३ अवैकल्पे । प्रसाम । तृस्ताम् ॥

882. ✓ Shama, 883. ✓ Sṭama 'to be confused,' or 'not to be confused' Pre. समति । Per. ससाम । सेतुः । सेमिथ । I Fut. समिता । Caus. समयति । Aor. असोषमत् । Desi. सिसमिषति । Inten. संसम्यते । Yan luk. संसमोति or संसन्ति । d. ससान्ता ॥

883. ✓ Sṭama 'not to be confused' Pre स्तमति । Per. तस्ताम् । तस्तमनुः । I Fut. स्तमिता । Caus. स्तमयति । Aor. अतिष्टमत् । Inten. तंस्तम्यते । Yan luk. तंस्तन्ति ॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ । अद्यो स्यान्तस्य (२३३०) । अज्वालीत् ॥

884. ✓ Jvala, to shine, to burn Pre ज्वलति । Per. जज्वाल । जज्वलनुः । I Fut. ज्वलिता । II I at ज्वनिषति । Imperative ज्वलतु । Imper. अज्ज्वलत् । Pote ज्वलेत् । Bene ज्वल्यत् । Aorist अज्वालीत् । I See S 2330 for Vpddhi Cond. अज्ज्वलिष्यत् । Caus ज्वलयति, or ज्वालयति । प्रज्ज्वलयति । No option, it is necessarily मित् here. Desi. जिज्वलिषति । Inten. जाज्वल्यते । Yan luk. जाज्वलीति । Nouns. ज्वालः । ज्वलः । ज्वलनः ॥

चल ८८५ कम्पने ।

885. ✓ Chala, to shake, tremble, move. Pre. चलति । Per. चचाल । चेतुः । चेतुः । I Fut. चेतिता । Aorist. अचालोत् । Caus चलयति, चालयति । Nouns. चल । चालः । चलनः ॥

जल ८८६ घानने । घातनं तैत्थ्यम् ॥

886. ✓ Jala, to be sharp. Ghātana means sharpness. Pre. जलति । Per. जज्जाल । I Fut. जलिता । Aorist. अजालोत् । Nouns. जलः । जालः । जडः ॥

टल ८८७, ट्वल ८८८ वैक्लव्ये ।

887. ✓ Tal 888. ✓ Tval, to become confused or disturbed. Pre. टलति । Per. टटाल । I Fut. टलिता ॥

889. ✓ Tval to become disturbed or confused. Pre दयलति । Per. टटयाल । टटयलनुः । I Fut. टयलिता । Aorist. अटयालोत् । Nouns दयालः । दयलः ॥

स्थल ८८९ स्थाने । Or छल स्थाने ।

889. ✓ Sthala to stand firm, be firm. Pre. स्थनति । Per. तस्थाल । I Fut. स्थमिता । Aorist. अस्थालोत् । Caus. स्थलयति । Aor. अतिष्ठलत् । Inten. तास्थन्ते । Yan luk. तास्थन्ति । Nouns. स्थलः । स्थलः । स्थलः । स्थली । स्थला । स्थाली । स्थिलम् । कपिलम् ॥

हल ८६० विलेखने ।

890. ✓ Hal, to plough Pre हलति । Per जहाल । I Fut. हलिता । Aorist. अहालीत् । Nouns हलः । हालः । हलिनः ॥

णल ८६१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. ✓ nal to smell Kāśyapa says it means 'to bind.' Pre नलति । प्रणलति । Per ननाल । I Fut नलिता । Aorist. अनालीत्, or अनलीत् । Nouns नलः । नालः । नातो । प्रणाली । नहः । नह्यल । नह्यलान् ॥

पल ८९१ गतौ । पलति ॥

892. ✓ Pala, to go, move Pre पलति । Per पपाल । I Fut पलिता । Aorist. अपालीत्, or अपनीत् । Nouns पलम् । पनल 'meat' पलालम् । पलाती ॥

बल ८६३ प्राणने धान्यावरोधने च । बलति । बेलतुः । बेलुः ॥

893. ✓ Bala 1 to breathe or live 2 to board grain Pre बलति । Per. बयाल । बेलतुः । बेलुः । I Fut बलिता । Aorist. अबालीत्, or अबलीत् । Nouns बालम् । बाला । बल्ल । बलिः ॥

पुल ८६४ महत्त्वे । पोलति ॥

894. ✓ Pulā, to be great, to be lofty Pre पोति । Per. पुपोल । I Fut. पोलिता । Caus पोलयति । Aor अपूपनत् । Desi पुपुलिपति, पुपोलिपति । Inten पोपुल्यते । Yā luk पोपुलीति or पोपीनति । Past Part Pass पुलितम् or पोलितम् । Ger पुलित्वा or पोपि त्वा । Nouns पुलः । पुलकः । पुलिनः । पुलाकः ॥

कुल ८६५ सस्त्याने बन्धुपु च । सस्त्यान सघातः । बन्धुयच्छेन तद्ध्या- घाते रह्यते । कौलति । चुकोल ॥

895. ✓ Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related Saṁstyina means collection By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a kinsman Some read santāna instead of saṁstyina. Santāna means an uninterrupted flow, as of father son and grandson &c Per कौलति । Per चुकोल । I Fut कौलिता । Desi चुकोलिपति, चुकुनिपति । Inten चोकुल्यते । Nouns कुलीनः । कुल्य । कौल्य ॥

शल ८९६, हुल ८६७, पल्ल ८६८ गतौ । शशल । जुहोल । पपात ।

पेततुः । पतिता ॥

896. ✓ Śal, 897. ✓ Hula 898. ✓ Paṭṭi to go The root ✓ Hula means to kill and to cover also (चिह्नं मय्यलयाद्य) । Some texts read this śāṭṭa as ✓ Śāṭṭa, ✓ hvala, ✓ hmala, ✓ Paṭṭi gatau, ✓ hula hulaṁ samvaramāyocā Pre शलति । Per. शयाल । I Fut शलिता । Nouns शालः । शाता ॥

897. ✓ Hula to go Pre होलति । Per. जुहोल । I Fut. होलिता । Caus होलयति । Desi जुहोनिपति, जुहुनिपति, Inten जोहुल्यते । Ger जुहिस्या or होलिस्या ॥

898. ✓ Paṭṭi to fall Pre पतति । Per. पपात । पेततु । पेतुः । I Fut पतिता । II Fut पतिष्यति । Imperative. पततु । Imper अपतत । Pote. पततु । Here पतयात् । Aorist अपपत । In forming the Aorist, the next śāṭṭa applies which inserts a प । Condr. अपतिष्यत् । Caus, पातयति । Desi पिपतिपति or पिपति । This root is optionally सेद् । See ante. Inten पातयते । Yā luk पनीपत्यते or पनीपति । Past Part Pass पतितम् । Ger. पतित्वा । Infinit पतितुम् । Nouns, पतन । पतुक् । पतम् । पतम् । पतद् । पतपम् । पाताल । पाताकः । पतया । पतिक् ॥

२३५५ । पत. पुम् । ७ । ४ । १८ ॥

अटि परे । अपपत्तत् । नेतद= (२२८५) इति वाच्यम् । प्रथमपुत्तम् ॥

2355 The augment प is added after the vowel of the root पत, in the अट् Aorist

As अपपत्तत् अपपत्तताम्, अपपत्तन् । The पत्त takes the अट् Aorist as it has an indatory अ in the Dīātī pathā (III 1 55)

The न of the upasarga नि is changed to ण after an alterant preposition by S 2285 As प्रथमपुत्तम् ॥

कथे ८९९ निष्पाके । कथति । चक्राय । अकथीत् ॥

899 ✓ Kāthe to boil decoct, digest, Pre कथयति । Per चक्राय । I Fut कथयिष्यामि । Aorist अकथीत् । Caus कथययति । It belongs to the Ghatādī class and is hence मित । Noun क्वाय ॥

पथे ९०० गतौ । अपथीत् ॥

900 ✓ Pāthe to go Pre पथयति । Per पथाय । पथेत् । I Fut पथिष्यामि । Aorist अपथीत् । Noun पथ । पाय ॥

मथे ९०१ विलोडने । मेथतु । अमथीत् ॥

901 ✓ Māthe to churn Pre मथयति । Per ममाय । मेथतु । I Fut मथिष्यामि । Aorist अमथीत् । Nouns माय । मय ॥

दुवम् ९०२ उद्गिरणे । इहेव निपातनात् अत इत्त्रामति सुधाकर । घवाम । घवमतु । चादित्वादेत्वाभ्यासलोपा न । भागरत्तौ तु घेमतुरित्याद्यप्युदाहृत तद्वाप्यादौ न दृष्टम् ॥

902 ✓ Tuvama, to vomit The word उद् गिरणे is from the root ✓ ग । The short अ could not be changed to इ by any rule of Grammar The Grammatical form would have been उद्गिरण with the Guna of अ । But Pāṇini uses the word उद्गिरण in this sūtra So Sudhakara says ' the Nipātana of this sūtra is the authority for changing the short अ of ग into इ, " Pre घमति । Per घवाम । घवमतु । There is no गुण्य or the elson of ablyā, because the root begins with य । In Bhāgavatti the forms घेमतु &c are given They are not found in the Bhāṣya Co I Fut घमिष्यामि । Aorist अघमतीत् । No Vriddh Caus घामययति घमयति । See Gana sūtra D of the Ghatādī Desl घिघमिष्यति । Inten घययन्ते । Yau luk घयन्ति । d घयान्त Imperative घयाहि । Imperfect अघयन् । Past Part Pass घान्त । Act घान्तवान् । Nouns घाम । घमयु ॥

भ्रमु ९०३ चलने । 'वा भाश-' (२३२९) इति श्यन्वा । भ्रम्यति-भ्रमति ॥ 'भ्राम्यति' इति तु दिवादेः कृत्यते ॥

903 ✓ Bhramu to move, to walk

This root is optionally conjugated as a D vadī root with श्यन् विकाराना (See 2321). Thus भ्रम्यति or भ्रमति । The form भ्राम्यति will be taught later on in the Divadī The Perfect is ब्रमाम् ।

In forming its dual the following sūtra applies,

२३५६ । वा जुभ्रमुत्रसाम् । ६ । ४ । १२४ ॥

यणमेत्याभ्यासलोपी या ल्त. किति निटि छेडि घति च । भ्रमसुः-वभ्रमसुः । वभ्रमीत् ॥

2356. *v* is optionally substituted for the *व* of the stem वभ्र (जु)भ्रम्, and व्रम्, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ), as well as before the घल् with the augment इद् ॥

Thus (जिस्तुः, जेक, जेरिचः, जज्रातुः, जज्रक, जज्ररिच) भ्रमसुः, भ्रमुः, भ्रमिच, or वभ्रमसुः, वभ्रमुः, वभ्रमिच । व्रसुतु, व्रसु, व्रसिच, or तव्रसतुः, तव्रसुः, तव्रसिच ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk. Pre भ्रमति or भ्रम्यति । Per वभ्राम । वभ्रामसुः or भ्रमसुः । I Fut भ्रमिता । II Fut भ्रमिष्यति । Imper. भ्रमसु or भ्रम्यसु । Imper. वभ्रमसु or वभ्रम्यसु । Poten भ्रमेत or भ्रम्येत । B.ne भ्रम्यात । Aorist वभ्रमीत् । Con II वभ्रमिष्यत् । Caus. भ्रमयति । As it ends in व्रम् so it is मित्र । Desi व्रिभ्रमिषति । Inten व्रम् भ्रम्यते । Yan luk व्रम् भ्रन्ति । d व्रम् भ्रान्तः । Imperative व्रम् भ्राहि । Imperfect वभ्रम भव् । Part. Part. Pass भ्रान्तः । Act. भ्रान्तवान् । Ger भ्रमित्वा or भ्रम्यत्वा । Nouns. भ्रमः ३ भ्रमरः । भ्रु ॥

क्षर ६०४ संचलने । अचारीत् ॥

904. ✓ Kshara, to ooze, to flow. Some read this sūtra as क्षल संचलने । ✓ क्षल is conjugated like १ क्षर । Pre. क्षरति । Per. क्षहार । I Fut क्षरिता । Aorist. अचारीत् । Desi. चिक्षरिषति । Inten. चाक्षर्यते । Yan luk, चाक्षरति । Imperative चाक्षरि । Imperfect अचाक्षर । Nouns । क्षरः । क्षरः । क्षरज् ॥

Here end the roots beginning with Sams, re' ch were Uddita and Uddhat.

SUB-SECTION.

अथ द्वावमुदात्तौ ॥

Now the next two roots are Anuudatta.

पह् ६०५ मर्षणे । परिनिशिभ्यः । (२२०५) इति यत्यम् । परिपहते । मेहे । सहिता । 'तीपसहे' (२३४०) इति या इट् । इहभाषे षत्वधत्वष्ट्वधलोपाः ॥

905. ✓ Shaha to endure, forbear.

The *स* is changed to *घ* by VIII 3 70 S 2275 when preceded by *पति*, *वि*, or *मि*. As परिपहते । The Perfect is मेहे । The first future सहिता । The इद् augment is optionally VII 2 48 S, 2316. When इद् is not added, then we have the equation मघ् + ता = मट् + ता (VIII. 2 31 S, 321) = मट् + घा (VIII. 2 40. S, 2250) = मघ् + घा (VIII. 2 40 S 2316) = मघा (VIII 2 40 S 2335)

Now applies VI 3 112 S. 2 357 by which the *घ* of घ is changed to *घे* ॥

२३५७ । सहियहोरोदयणस्य । ६ । ३ । ११२ ॥

अभयोरदयस्य अोरत्वाइटलोपे सति ॥

2357. When *द* or *र* are elided, there is the substitution of *घे* for the *घ* or *घा* of the verbs मघ्. and मघ्. ॥

Thus म + घा = मोघा ॥

This *घ* of S-Jhā however is not changed to *घे* after *पति* &c., because of the following sūtra:—

२३५८ । मोघः । ८ । ३ । ११५ ॥

मोघद्वयस्य महे तस्य घत्वं न भवति । परिमोघा ॥

2358. The *घ* of *मघ* form of the root मघ् is not changed to *घे* ॥

As परिसेढाः This is an exception to VIII. 3. 70.

NOTE — Why do we say 'when सद् assumes the form of सेढा' ? Observe परि-
पठते, विपठते ॥

The change of स to ष of ✓सद् is optional by the following sūtra when the
augment अद् intervenes between the verb and the preposition परि &c.

२३५८ । सिधादीनां षाङ्ग्यथायेऽपि । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिधियः परेषां सिधादीनां ऋष्यो वा स्यादङ्ग्यथायेऽपि । पर्यपठत-पर्यमठत ॥

2359 The ष change may take place optionally in the मिथ and
the rest (of sūtra VIII. 3. 70 S. 2275), even when the augment अ
intervenes between the prepositions परि, नि or वि and the verb.

The सिधादि are the four roots सिध सद्, म्नु, and स्यञ्ज, as well as the aug-
ment मुद् । This is an example of ulbhayatra vilāshā In the case of म्नु, and
स्यञ्ज it is prāpti-vilāshā, in the case of others it is aprāpti. Thus परि + असदत
(Imperfect) = पर्यपठत or पर्यमठत ॥

905. ✓Shaha, to endure, to forbear. Pre मध्वे । Per. सेधे । I Fut. सदित्ताः
सेढा । II Fut. सद्विष्यते or सेढव्यते । Imperative सदताम् । Aorist असदित् । Causative
साद्वयति । Aor असोषदत् । Desi सिसद्विष्यते । Inten ममध्वते । Yau luk मामेढि । D. 1
मामेढः 2. S सामध्वि । Adjective सत्यम् । Nouns माधः । रुधः । सद्विष्णुः । मध्वः । सामध्विः ॥

रमु ९०६ क्रीडायाम् । रमे । रमिषे । रन्ता । रम्यते । रीष्ट । अरस्त ॥

906 ✓Ramu, to play, sport, dally. Pre रमते । Per. रमे । I Fut.
रन्ता । II Fut. रम्यते । Imperative रमताम् । Imper अरमत । Poten. रमेत । Kane. रमेीष्ट ।
Aorist अरन्त । Conli. अरम्यत । Caus. रमयति । Aor. अरामित् । Desi. रिर सते । Inten.
ररम्यते । Yau luk. ररन्ति । D. ररतः (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2 S ररसि ।
S, ररमि । 1. Pl. ररमः । Nouns रमः । रामः । रमणः । रन्तिः । रम्यः । रयः ॥

SCB-SECTION.

अय कसन्ताः परस्मैपदिनः ।

The roots upto ✓कस are Parasmaipadi.

पद ल् ६०७ विशरणगत्यवसादनेषु ।

907. ✓Śladhi, 1. To spit or burat, 2 to go 3 to be dejected. In con-
jugating this root, सद् is replaced by सेढा by the following sūtra —

२३६० । पाद्याध्मास्यान्वादाण्ड्वयतिंसतिंशदसदां विजिजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छ-
पर्यर्द्धौशोयसीढाः । ७ । ३ । ८८ ॥

पादीनां विधादयः स्युर्गित्संज्ञककारादौ पत्यपे परे । सीढति । ममाद । सेढतुः । सेदिय-
ससत्य । सता । सस्यति । नृदित्यादौ । असदत् । 'सद्विष्यते' (२३५९) । निषेढति । न्यषादत् ॥

2360 Before a Present-character (चित्), the following substitu-
tions take place :—विष् for वा, जिघ्र. for घा, धम for धमा तिष्ठ for स्या, मन्
for घा, यच्छ for दा (दाण्), पर्य for ह्य, अच्छ for अ. धा for म, शोय for मद् and
सीद् for सद् ॥

Thus we have सीढति in the Present. The Perfect is ममाद । सेढतुः । सेदिय or
ससत्य । The First Future is सता । The Second Future is मन्स्यति । The Aorist
formed by अद्, as the root has an indicative च् in as असदत् ॥

The स is changed to य when preceded by an alterant Preposition except प्रति (VIII 3 66 S 2371) as निपादति and न्यपीदत् । But the स coming after the reduplicate is not so changed because the following applies. —

२३६१ । सदे. परस्यनिटि । ८ । ३ । ११८ ॥

सदेरभ्यामात्यरस्य पत्य न स्याल्लिटि । निपसाद । निपेदतु ॥

2361 The स of सद after the reduplicate in the Perfect is not changed to य ॥

I : the Perfect, when root is reduplicated, there are two स's as ससाद । After a preposition, the first स will be changed to य but not so the second thus अमि पसद परिपसाद् निपसाद, विपसाद । P e सोदति । Per ससाद । सेदतु । 2 S ससत्य or सेदिय । I d सेदिव । I pl सेदिम । I Fut ससा । II Fut ससत्यति । Imperative सोदतु । Imper अमीदतु । P ten सोदेत । Bene ससात । Aorist असदत् । Caus सादयति । Aor असोपदत् । Desi सिपत्सति । I ten सामस्यते । Yan luk सासति । Per Part Parasma, सेदियान । Nouns यरिपद । सद । साद । निपाद । सत्र । सद् ॥

शद्लृ १०८ शातने । विशीर्णतायामयम् । शातन तु विपयतया निर्दिश्यते ॥

908 ✓ Śāṭr to fall, perish, decay wither The root means 'to decay.' Here Māṭreya has the following 'the root śāṭr means rending asunder (विशान्त) The root has the meaning of decay The form शातने however is given as its meaning and no विशीर्णतायाम, because शातन is derived from this very root sad with लृट् affix and is a well known word' This root, however, is Atmanepada before शित् affixes by the following. —

२३६२ । शदे शित् । १ । ३ । ६० ॥

शित्प्रत्ययेऽस्मादात्मनेपदं स्यात् । शीयते । शशाद । शेदतु । शेदिय-शशत्य । शता । अशदत् ॥

2362 After the verb śad to decay, when it has one of the affixes with an indicatory ś (śit) the Atmanepada is used

Norr — The root sad when taking any affix which is marked with an indicatory श, is conjugated in the ātmanepada. In connection with this must be read sūtra VII 3 78 & 2360 पाधाभ्यामाद्यादादाणद्वर्णिसर्गसदसदापिप्रिप्रधमतिष्ठ मनव ह्यवर्णधीर्जीयोपीडा by which the root शद् is replaced by शीय before affixes having an indicatory श । This शद् + श + ते = शीय + अते = शीयते 'they decay or wither,' जीयते they two decay शीयन्ते they decay Pre शीयते । Per शशाद । शेदतु । शेदिय or शशत्य । शेदय । I Fut शता । II Fut शशत्यति । Imperative शीयताम् । In per अशीयत । Poten शीयत । Bene शशात । Aorist अशदत् । Caus शतयति । Desi शियत्सति । I ten शशस्यत । Yan luk शशति । Nouns शाद । शद्वनम् । शद् । शन् ॥

क्रश ६०६ आह्वाने रोदने च । क्रोशति । क्रोष्टा । ल्ते क्तः ।

अक्रुतत् ॥

909 ✓ Kruśa 1 To cry out (2) to weep Pre क्रोशति । Per क्रुशय । क्रुशतु । 2 S क्रुशिय । I d क्रुशिय । I Pl क्रुशिम । I Fut क्रोष्टा (The root is Auit Dec Amit list) II Fut क्रोषति । Imperative क्रोशतु । Poten क्रोशेत् । Bene क्रुशयत् । Aorist अक्रुतत् । The aorist is formed by the affix क्त by III 1. 45. Caus क्रोशयति ।

Aor. अचुकुषत् । Desi. चुकुषति । Inten. चोचुकुषते । Yan luk चोचोष्टि । Imperat vo चोचोदति । Imperfect अचोचोदे । Past Part Pass कृष्ट । Nouns :— आक्रोशक । क्रोष्ट । क्रोशः । क्रुशः ॥

कृच ६ १० सपर्चनकौदिल्यप्रतिष्ठम्भलित्वनेषु । कोचति । चुकोच ॥

910. ✓ Kucha (1) To connect (2) To make crooked or curve, (3) to stop (4) to delineate *Pie कोचति । Per चुकोच । I Fut कोचिता ॥

बुव ६ ११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911 ✓ Budha to know understand Pre बोधति Per बुधाध । I Fut बोधिता । II Fut बोधिष्यति । Caus बोधयति । Aor अतुबुध । Desi. बुधुधिषति । Inten. बोधुष्यते । Yan luk बोधोष्टि । Imperative बोधुष्टि । बोधुधानि । Imperfect 3 S अवेभोत् । 2, S °रु । Past Part Pass बुधितम or बोधितम । Ger बुधित्वा or बोधित्वा ॥

रुह ६ १२ बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति । रोह । रोहयिष्यति । रोहटा । रोहयति । अरुहत् ॥

912 ✓ Ruha to grow, germinate, shoot forth Pre रोहति । Per. ररोह । 3. S ररोहयि । I Fut ररोहयि । II Fut रोहयति । Imperative रोहतु । Imper. अरोहत् । Poten रोहेत् । Bene रुह्यत । Aorist, अरुहत् । Caus रोहयति । Aor अरुहयत् । Or Caus Pie रोहयति । Aor अरुहयत् । Desi. रुह्यति । Inten. रोह्यते । Yan luk ररोहति । d, रोहट् । 2 S ररोहि । Imperative 3 S ररोहि । Imp, अरोह । अरोहाम् । Past. Part Pass रुहः । Nouns रोहित । रोहित ॥

कस ६ १३ गतौ । अक्रासीत्—अकसीत् । वृत् । ज्वलाद्रिगणः समाप्तः ॥

913. ✓ Kasa, to move, to go, approach Pre कसति । Per चकाम । I Fut. कसिता । Aorist अक्रासीत् or अकसीत् । Caus कासयति । Aor अवीकसत् । Desi. चिकसि पति । Inten. कनीकस्यते । Yan luk कनीकसति । Imperfect अवनीकत् । Noun कस्यर ॥

धृत । End. Here ends the Jyotsna Gāna.

अथ गूह्यन्ताः स्वरितैः ॥

The roots upto ✓ Gāha are svarit and consequently are both Parasma and Atmanepadi.

हिक् ६ १४ अव्यक्ते शब्दे । हिक्कति—हिक्कते ॥

914 ✓ Hikka to hicough Pre हिक्कति । A हिक्कते । Per जिहिक्क । A. जिहिक्के । I Fut. हिक्किता । A हिक्किता । II Fut हिक्कियति । A हिक्कियते । Imp. हिक्कतु । A. हिक्कताम् । Imp, अहिक्कतु । A. अहिक्कत । Pot. हिक्केत् । A हिक्केत । Ben. हिक्कयात् । A. हिक्कियोष्ट । Aor जिहिक्कोत् । A अहिक्कोत् । Caus, हिक्कयति । Aor अजिहिक्कोत् । Desi. जिहिक्कियति । जिहिक्कियते । Inten. जेहिक्कयते । Yan luk जेहिक्क ॥

अञ्च ६ १५ गतौ याचने च । अञ्चति—अञ्चते । 'अचु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915 ✓ Añchu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as ✓ achu, while others as ✓ achi. Compare ✓ añchu ante. Pre. अञ्चति । A. अञ्चते । Per. आञ्च । A. आनञ्चे । I Fut. अञ्चिता । A. अञ्चिता । Desi. अञ्चिषति । अञ्चिषति ।

ड्याचृ ९१६ य. च्जायाम् । याचति-याचते ॥

११६ ✓ *Tayachri to beg, ask, solicit.* Pre याचति । A याचते । Per. याच । A. याचते । I Fut याचिता । A. याचिता । Caus याचयति । याचयते । Aor. अयाचत् । Desi. यियाचियति । यियाचियते । Inten याचायते । Yau luk याचायति । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितयान् । Adj याच्यम् । Nouns, याचयुः । याचजा ॥

रेट् ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

११७. ✓ *Reti to speak.* Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिरेटे । I Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटियति, रिरेटियते । Inten रिरैटते । Yau luk रिरैटि । Past Part Pass रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ९१८(क) याचने । चचात । चेत । अचतीत् । चचाद । चदे । अचदीत् ॥

११८. ✓ *Chate*, ११९ ✓ *Chade to ask, beg, request.* Pre. चति । A. चते । Similarity चदति । चदते &c. Per. चचात । चेतु । A. चेत । I Fut चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतीत् । अचतिष्ट । Caus. चातयति । चातयते, Aor. अचोचनत् । Desi. चिचतियति । चिचतियते । Inten. चातयते । Yau luk. चाचति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितयान् । Ger. चतित्वा । Adj चत्यम् । Nouns चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथृ ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

११९. ✓ *Prothri 'to be equal to, 'to be match for.'* Pre प्रोथति । A. प्रोथते । Per. पुप्रोथ । A. पुप्रोथे । I Fut प्रोथिता । A. प्रोथिता । II Fut. प्रोथिष्यति । A. प्रोथिष्यते । Caus प्रोथयति । प्रोथयते । Aor. अप्रुप्रोथत् । Desi. पुप्रोथियति । पुप्रोथियते । Inten प्रोप्रोथते । Yau luk प्रोप्रोथि । Nouns प्रोथः ॥

मिदृ ९२० मेदृ ९२०(क) मेधाहिसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'यान्ता-विमौ इति स्वामी । मिमेय । 'यान्तौ' इति न्यासः ॥

९२० ✓ *Midri*, ९२० A ✓ *Medri*, I. 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in द instead of द, as मिमेय । According to Nyaas they end in थ । Pre. मेदति । A. मेदते । Per. मिमेद । मिमिदतुः । A. मिमेदे । I Fut. मेदितुः । II Fut. मेदिष्यति । Caus मेदयति । Aorist. अमिमिदत् । Desi. मिमिदिष्यति । मिमिदिष्यते । Inten. मेमिदते । Yau luk मेमेति । Ger मिदिट्वा or मेदिट्वा ॥

NOTE:—*Medri* is conjugated like ✓ *midri*. Its Perfect dual is मिमेदतुः for द is heard here.

मेधृ ९२० (ख) सगमे च । मेधति । मिमेधे ॥

९२०. B. ✓ *Medhri 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet* Pre मेधति or ते । Per. मिमेध or धे । I Fut. मेधिता । II Fut. मेधिष्यति or ते ॥

णिदृ ९२१ णेद ९२१ क । कुत्सासन्निकर्षयोः । निनेद । निनिदतुः । निनेदे ॥

९२१. ✓ *nedri*, ९२१ A. ✓ *nedri 'to blame' 2. to approach.* Pre. नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ।

शधृ ९२२, मृधृ ९२३ उन्दने । उन्दनं क्लृप्तम् । शर्धति-शर्धते । शर्धिता । मर्धति-मर्धते ॥

922. ✓ Śridhu, 923 ✓ Mridhu 'to be moist' or 'moisten', 'undanam' means 'moistening' Pre ग्रथति । A ग्रथते । Per. ग्रथथे । A ग्रथथे । d. ग्रथथतुः । I Fut. ग्रथिता । A ग्रथिता । Caus ग्रथयति, ग्रथयते । Aor. अग्रथयत्, or अग्रथयत् । Des. मिग्रथयति, मिग्रथयते । Inten ग्रथयत्येते । Yan luk ग्रथयति । Imperative ग्रथय । Imperfect अग्रथयत् । Past. Part. Pass ग्रथयः । Ger. ग्रथयित्वा or ग्रथयितुम् ॥

923 ✓ Mridhu to moisten Pre मथति । A मथते । Per. मथथे । मथथे । I Fut मथिता । A मथिता । II Fut मथिष्यति । A मथिष्यते । Caus मथयति, मथयते । Des. मिमथयति । मिमथयते । Inten मथयत्येते । Past Part. Pass मथयः । Ger. मथित्वा or मथयितुम् ॥

**बुधिर ६२४ बोधने । बोधति-बोधते । इरित्वाद्बुधा । अबुधत्-प्रबोधा-
धोत्-प्रबोधितु । 'दीपजन-' (२२२८) इति विण्त्वन भवति पूर्वोत्तरसाहचर्येण देवा-
दिकस्यैव तत्र ग्रहणात् ॥**

924. ✓ Budhir to know, to understand. Pro बोधति । A बोधते । Per. बुधे । A बुधे । I Fut बोधिता । A बोधिता । II Fut बोधिष्यति । A बोधिष्यते । Imperative. बोधतु । A बोधताम् । Imper. अबोधत । A अबोधत । Poten बोधेत् । A बोधेत् । Bene. बुध्यत । A बोधिष्यात् । Aorist अबुधत् । अबोधीत् । A अबोधिष्यत् । The Parasma padī Aorist is optionally formed by अद्, as the root has an indicatory इर । See III. 1. 57 S 2369 The root occurs in the sūtra III 1 61 S 2328, and there fore ought to have taken विण् also. But it does not take it, because the ✓बुध there refers to the Divādi ✓budh (No 63) as it is read there (in S 2328) with other roots of the Divādi class Caus बोधयति, बोधयते ॥

**उबुन्दिर ९२५ निशामने । निशामन ज्ञानम् । बुन्दे । अबुन्त् ।
अबुन्दीत् ॥**

925 ✓ U bandir to perceive, to know The word n samana means know-
ledge According to Madhava knowledge derived from v sūl perception Pre बुन्दति । A बुन्दते । Per. बुयुन्द । A बुयुन्दे । I Fut बुन्दिता । A बुन्दिता । Aorist, अबुन्दत् । or अबुन्दीत् । A अबुन्दीत् । Des. बुयुन्दिषति, बुयुन्दिषते । Inten. बोयुन्दते । Yan luk बोयुन्ति । Imperative बोयुन्ति । Past Part. Pass. बुयुम् (VIII 2. 42 S 3016) Ger. बुयुन्दित्वा or बुयुन्दितुम् ॥

**वेण ६२६ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेपु । वेणति-वेणते ।
नान्तोऽप्यम् ।**

926 ✓ Venṛ, 1 to go, 2 to know 3 to reflect 4 to perceive 5. to play
on an instrument 6 to take Some read this root with a न also. Mādhyam
reads vād tra grāhāṇa as a compound meaning "to take up a musical instrument
in order to play upon it" Pre वेणति । A वेणते । Per. विवेण । A विवेणे । I Fut.
वेणिता । A वेणिता । Aorist अवेणीत् । A अवेणिष्यत् । Caus वेणयति । Aorist अवेणयत् ।
Des. विवेणिषति । Inten वेवेणयते । Yan luk वेवेणति । Nouns. वेणि । वेणी ॥

खनु ६२७ अवदारणे । खनति-खनते ॥

927 ✓ Khanu to dig Pre खनति । A खनते । Per. खनान । A. खनने । In
forming the dual, the following sūtra applies, which gives us खनन्तु । I Fut
खनिता । A खनिता । II Fut खनिष्यति । A खनिष्यते । Imper. अखनत । A. अखनत ।

Poten, खनेत् । A खनेत् । Bene, खायात्, or खन्यात् । A, खनिषीष्ट । There is an optionally by VI, 4, 43, S. 2319. Aorist अखनीत्, or अखानीत् । A, अखनिष्ट । Caus खानयति । Aor, अखीयन् । Desl, चिखनिषति । Inten चखन्यते । चाप्रापते । Yan luk चहन्ति । d. चह्यातः । Past, Part, Pass, ह्यातः । Ger, खनित्वा or खात्वा । Nouns — खनकः । परिखा । आखानः ॥

✓ २३६३ । गमहनजनखनघसां लोपः कृदित्यनङि । ६ । ४ । ८८ ॥

गममुपधाया लोपः स्यादङादेर्कृदिति न त्यङि । चखन्तुः । 'ये विभाषा' (२३१६) । खायात्, -खन्यात् ॥

2363. The root-vowel of गम्, जन्, खन्, and घ् is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicative क् or ङ् ; but not before the Aorist affix अङ् ॥

Thus चखन्तुः, चखन्तुः । Bene, खायात् or खन्यात् ॥

चीवृ ६२८ आदानसंवरणयोः । चिचीव-चिचीवे ॥

928. ✓ Chirṣi 'to take or receive' 2 to cover, Pre चीयति । A, चीयते । Per चिषीय । A, चिषीये । I Fut, चीयिता । A, चीयिता । Caus, चीययति । Aor, अचिषीयत् । Desl, चिषीयति । Inten, चेचीयते । There is no Yan luk. Noun, चीवरम् ॥

चायृ ६२९ पूजानिशामनयोः ।

929. ✓ Chāyṣi 'to worship.' 2 To observe, Pre, चायति । A, चायते । Per, चचाय । A, चचाये । I Fut, चायिता । A, चायिता । Aorist अचायीत् । A, अचायिष्ट । Caus, चाययति । Aor, अचचायन् । Desl, चिचायति । चिचाययते । Inten चेकीयते (VI 1 21, S. 3467). Yan luk, चेकीयति or चेकीयते । d. चेकीयतः । Past, Part, Pass, अचचायित or अचयितः । Ger, चायित्वा । Noun : चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । अययीत् ॥

930. ✓ Vyaya 'to go, to move' Pre व्ययति । A, व्ययते । Per, वय्योय । A, वय्यये । I Fut, व्ययिता । A, व्ययिता । Pas, व्ययते । Caus व्याययति, व्याययते Aor, अव्यययत् ॥

दाशृ ९३१ दाने । ददाश-ददाशे ॥

931. ✓ Dāṣṣi 'to give' Pre, दाशति । A, दाशते । Per, ददाश । A, ददाशे । I Fut, दाशिता । A, दाशिता । Caus दाशयति, दाशयते । Aorist, अददाशन् । Desl, दिदाशति, दिदाशयते । Inten, दादाशते Yan luk, दादाष्ट । Past, Part, Pass, दाशन् । Nouns, दाशः । पुरोदाशः ॥

भेष ९३२ भये । गतौ इत्यङे । भेषति-भेषते ॥

932. ✓ Bheshti 'to fear' According to some this root also means to go to move, Pre, भेषति । A, भेषते । Per, बिभेष । बिभेये । I Fut, भेषिता । A, भेषिता । Caus भेषयति, भेषयते । Aor, अभेषयत् । Desl, बिभेषति, बिभेषयते । Inten, बिभेषते । Yan luk, बिभेष्ट ।

भ्रेषृ ६३३, भ्लेष ६३३ (क) गतौ ।

933. ✓ Bhreshṣi 'to go.' 933 A. ✓ Bhleshti 'to go, Pre भेषति । A, भेषते । Per, बिभेष । A, बिभेये । I Fut, भेषिता । A, भेषिता । Inten बिभेषते । Noun, भेषः ॥

अस ६३४ गतिदीप्त्यादानेषु । असति-असते । आसृ-आसे । अयं । शान्तोऽपि ॥

934. ✓Asa 1. 'to go.' 2 to shine, 3. to accept, to¹ or seize.' Kāśi-
raswami and Maitreya read this root as अयः Pre. अयति । A. अयते । Per. आय । A.
आये । I Fut. अयिता । A. अयिता । Caus. आययति । A. आययते । Aor. आययन् । Desi.
अययिष्यति । A. अययिष्यते ॥

अय ९३५ गतो ।

935. ✓Aya 'to go' Swami and Kāśyapa read this root after 931 ✓Di-
ṣṭi. But this appears antishr, for Haralatta commenting on VIII. 2. 19 S.
2326 says अयति is anulittet. Pre. अयते । Per. आययते । I Fut. अयिता ।

स्पर्श ९३६ बाधनस्पर्शनयोः । स्पर्शनं ययनम् । स्पशति-स्पशते ॥

936. ✓Spāś 1. to obstruct 2 to touch, 3. to string together. Spāśana
here means stringing together according to Swami. Some read the root as Pāśha,
others as pāśa. Pre. स्पशति । A. स्पशते । Per. पस्पश । A. पस्पशे । I Fut. स्पशिता । A.
स्पशिता । Aorist. पस्पशीत् or पस्पशीत् । Caus. स्पशयति । Aor. पस्पशयन् । Desi.
पिस्पशयति । Inten. पास्पशते । Yau luk पास्पशिटि । Noun पस्पशा ॥

लप ९३७ कान्तौ । बाधायाः (२३२१) इति स्पश्या । लप्यति । लपति । नेये ॥

937. ✓Lāśha 'to wish, to desire' By III. 1. 70, S. 2321 this root
takes śyan vikarana also. Pre. लपति । A. लपते । With उपन् we get लप्यति or
लप्यते । Per. लपाय । A. लपे । I Fut. लपिता । A. लपिता । Aorist. लपायीत् or लपयीत् ।
Caus. लपायति । Aor. लपीयन् । Desi. निनविष्यति । Inten. लालप्यते । Yau luk लालपिटि ।
Noun. लपयः । लपुकाः । विनाये ॥

चप ९३८ भक्षणे ।

938. ✓Chāśha 'to eat.' Pre. चपति । A. चपते । Per. चपाय । A. चपे । I Fut.
चपिता । A. चपिता । Noun. चपकः चापः ॥

छप ९३९ हिंसायाम् । चच्छपतुः । चच्छपे ॥

939. ✓Chhāśha 'to hurt, to injure.' Pre. छपति । A. छपते । Per. छपाय ।
d चच्छपतुः । A. चच्छपे । I Fut. छपिता ॥

भक्ष ९४० आदानसंवरणयोः ।

940. ✓Jhāśha 1. to take, 2. to put on or wear. In the sense of 'to
injure or hurt,' this root is Paramanipadi only. (See No. 720) Pre. भक्षति । A. भक्षते ।
Per. लपाय । I Fut. भक्षिता । Aorist. भक्षयीत् or भक्षयीत् ॥

भक्ष ९४१ भक्ष ९४१ (क) अदने । भव इति मैत्रेयः ॥

941. ✓Bhāksha, 941 A. ✓Phlāksha 'to eat, to devour.' According
to Kāśirāswami, the root is Bhāksha; Maitreya reads it Phlāksha. Pre. भक्षति । A.
भक्षते । P. भक्षति । A. भक्षते । Per. भक्ष । A. भक्षे । P. भक्षय । A. भक्षयते । I Fut.
भक्षिता । A. भक्षिता । P. भक्षिता । A. भक्षिता । Aorist. भक्षयीत् । Caus. भक्षयति ।
भक्षयति । Aor. भक्षयन् । भक्षययन् । Desi. निमविष्यति । निमविष्यति । Inten. बाध
यते । Yau luk बाधयिटि । बाधयिटि । Imp. बाधयटि । बाधयटि । Imperfect. बाधयद् ॥

दास्य ९४२ दाने ।

942. ✓Dāśi 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. ददाय । A. ददाये । I Fut.
दासिता । A. दासिता । Aorist. ददायीत् । A. ददायिटि ॥

माह ६४३ माने ।

34J ✓ Māhṛ to measure Per माहति । A माहते । Per ममाहः । A ममाहे ।
 1 Fut माहिता । A माहिता । Aorist अमाहोत । A अमाहिट । Caus माहयात । A माहयत ।
 Aor अममाहत् । Desi मिमाहिषति । A मिमाहिषते । Inten मामाहते । Yau lak. मामाहि ।

गृह ९४४ संवरणे ॥

944 ✓ Gṛhṛ 'to cover'

In conjugating this root the following apply

✓ २३६४ । ऊटुपधाया गोह । ६ । ४ । ८२ ॥

गृह उपधाया ऊटस्येदुपधायायादौ प्रत्यये । गृहति-गृहते । ऊटित्वादिभ्या । गृहित्वा-
 गोहा । गृहिष्यति-गोहयति । गृहेत । गृह्यात । अगृहोत । इटभावे सः । अगृहत् ॥

2364 For the penultimate *घो* of the gunated stem गृह (from गृह्) there is substituted *ऊ* before an affix beginning with a vowel

Thus गृह् + ऋ + ति = गोह् + अ + ति गृह् + अ + ति = गृहति । Atmanepada गृहते ।
 In the First Future the इट augment is optional, as the root has an indertory
 long ऊ (VII 2 44) Thus गृहिता or गोहा । So also in the Second Future as
 गृहिष्यति or गोहयति । The Potential is गृहेत । The Benedative is गृह्यात । The Aorist
 is अगृहोत । But when it does not take इट we have कृष and then the form is
 अगृहत् ॥

In the Atmanepada this कृष is optionally elided by the following

२३६५ । लुधा दुहदिहलिहगृहामामनेपदे ट्ठये । ३ । ३ । ८३ ॥

यथा कस्य लुधा स्वाकृत्ये ति । दत्तधत्तुत्तुदलोपदीर्घ । अगृह । अगृहत् । 'कस्य
 ति (२३३०) इत्यन्तलोप । अगृहाताम् । अगृहन्त । अगृह दि—अगृहादि । अगृहन्ति—
 अगृहामहि ॥

2365 The whole of the affix कृष is elided optionally before
 the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental,
 after दुर् दिह् लिह् and गृह् ॥

Thus अगृह् + कृष + त = अगृह् + ० + त = अगृह + त (VIII 2 31 S 324) = अगृह + ध
 (VIII 2 40 S 2280) = अगृह् + ठ (VIII 4 40 S 111) = अगृ + ठ (VIII 3 13 S
 2335) = अगृठ (VI 3 111 S 174)

The other form is अगृहन्तः Before the dual वाताम् the final अ of कृष is elided
 by S 2337 and we have the form अगृहाताम् । The Plural similarly is अगृहन्तः ।
 The 1st Person dual is अगृहयति or अगृहन्ति । The Plural is अगृहन्ति or अगृहामहि ॥

NOTE—As अदुर्ध or अगृहन्त अदुर्धा or अगृहन्ता, अदुर्धम् or अगृहन्तम्
 अदुर्धन्ति or अगृहन्ति अदिध or अदिधन्त, अदीठ or आसवन्त न्यगृठ or न्यगृहन्तः ॥

Why दुर्ध &c only? Observe व्यत्ययः । Why in the Atmanepada? Observe
 अगृहन्त only Why before an affix beginning with a dental? Observe अगृहामहि only
 Though the answer of लोप was understood in the sūtra, the employment of a
 term मुक् indicates that the whole of the affix is to be elided For लोप would be
 elided only the final अ of कृष । But even with the elision of अ alone we would have
 got all the above forms except the 1st in यति । For अ being elided we have
 between (a consonant of कृष class) and a dental (which is also a letter of कृष
 class) This अ situate between two कृष will be elided by VIII 2 25 Nor can
 it be elided if at the elided अ is still solvat, for by पूर्वनिष्ठा VIII 2 1, such a

clusion cannot be athematic. Though दृ is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, त्रि (letters of त्र class) would have been taken in the sūtra See III. 1 45, for this Aorist-affix

914. ✓ Gubh 'to cover, hide, conceal.' Pie गृहति । A गृहते । Per. जुगृह । A. जुगृहे । But the dual is जुगृहतु for here गृह never assumes the form गृह । I Fut. गृहता or गृहा । A गृहा । It optionally takes दृ as the root has an indicatory long क । II Fut. गृहियति, or घोहयति । A गृहियते or घोहयते । Imperative गृहतु । A. गृहताम् । Imper. अगृहतु । A अगृहत । Poten गृहेत् । A गृहेत् । Bene गृह्यात् । A गृह्योष्ट or घोहोष्ट । Aorist अगृहोत् । or अघुहत् । A. अगृह्यत् or अघृहत् or अघुहत् । Conll. अगृहियत् । अघोहयत् । A. अगृहियत् अघोहयत् । Caus गृहयति । A गृहयते । Aor अगृहयत् । Desi जुगृहति । जुगृहते । Inten जुगृहते । Yāñ luk जुगृहीति or जुगृहीति । Past. Part. Pass गृह । Ger गृहया or गृहयिष्या । Adj गृहणीय । गुह्यम् । Noun गृहा ॥

Here end the hikkāli roots which are ubhayapada and end in a Consonant.

अथात्रन्ताऽभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ubhayapada.

श्रिञ् ६४५ सेवायाम् । अयति-अयते । श्रियिष्यतुः । श्रियता । श्रियि-
(२३१२) इति चङ् । अश्रियिष्यत् ॥

915. ✓ Śriñ 'to serve.' Pro अयति । A अयते । Per. श्रियाय । श्रियिष्यतुः । श्रियिष्युः । श्रियिष्य । श्रियाय or श्रियय । श्रियिष्य । A श्रियिष्ये । I Fut अयिता । A अयिता । II Fut अयिष्येत् । A अयिष्यते । Imperative अयतु । A अयताम् । Imper अययत् । A. अययत् । Poten अयेत् । A अयेत् । Bene अयोष्यत् । A अयिष्योष्ट । Aorist अश्रियिष्यत् । The Aorist is formed by चङ् (III. 1 48 S 2312) Caus अययति or अययते । Aor. अश्रिययत् । Desi श्रियिष्यति, श्रियिष्यते (VII. 2 49, S 2618 or VI 4 16 S. 2614) A. श्रियिष्यते, श्रियिष्यते । Intensive अयोष्यते । Yāñ luk अययति or अययति । Past. Part. Pass अयितः । Ger अयिष्या । Noun अयिः । अयिः । अयिष्युः ॥

भृञ् ६४६ भरणे । भरति । बभार । बभूवतुः । बभूव । बभूव । बभूव । भर्ता ॥

916. ✓ Bhrñ 'to fill, to support

The present is भरति । Per. बभार । 1, बभूव । 2 S बभूव । 1 द बभूव । The Atm Per 2nd S is बभूव । The First Future is भर्ता । In forming the Second Future the following sūtra applies

२३६६ णिचतुनोः स्ये । ७ । २ । ७० ॥

अतो हन्तेष्व स्यस्य दृद स्यात् । भविष्यति ॥

2366 स्य the sign of the Future and Conditional gets the augment दृ, after a root ending in short च and after हन् ॥

Thus भविष्यति । In forming the Benedictive the following sūtra applies :

२३६७ । रिङ् शयस्तिङ् । ७ । ४ । २८ ॥

ये यकि पादाचार्यधनुके निदि च अतो रिङादेशः स्यात् । रिङि वृत्ते रिङिधिष्ठामर्था स्त्रीर्षे न । भविष्यत् ॥

2367. For the final short च of a root, there is substituted रि, before the Present-character च (च), before the Passive-character व, and before the augment णि in the Benedictive.

NOTE—The word निहि in the aphorism is qualified by the phrase यकारादेः असावंधातुके । A Lu affix which begins with a य and is not a Sarvadhiātuka, is necessarily the augment दास of the Benedictive Thus य—या द्विषते and या मिषते (the य comes by VI 4. 77) दक—क्रियते द्विषते । सिद्ध—क्रियात् and द्विषात् । This short द्वि debars the long री of the last The word non-Sarvadhiātuka being understood, the rule does not apply to the Potential, as विभूयात् । The वि (VII 4 23) is understood here also, therefore when the Benedictive affix does not begin with य, the rule does not apply, as लघोऽष्ट लघोऽष्ट ॥

Thus we have मिषात् । In the Atmanepada the following sūtra applies

२३६८ । उरव । १ । २ । १२ ॥

अयर्णात्परो भनादो निह, तद्धपरं सिद्धेत्येतो कितो स्त । भूषोऽष्ट । भूषोयास्ताम् । अभाषोऽत् । अभाषात् । अभाषुं ॥

2368 And after verbs ending in अ the substitutes of ल् and the affix *sich,aro kut*, when they begin with *ghal*, and the Atmanepada affixes follow

Thus लोष्ट । ३ भूषोयास्ताम् । The Aorist is S. अभाषति । ३ अभाषात् । Pl. अभाषुं । When हृद is not added, the following sūtra applies

२३६९ । ह्रस्वादङ्गात् । ८ । २ । २७ ॥

सिधो लोपः स्याज्जर्जित । अ. त. अ. वाताम् । अभिरयत् ॥

2369 The *घ* of the aorist sign सिध् is elided, before an affix beginning with a *ghal* consonant, when it is preceded by a stem ending in a short vowel

NOTE—As अकृत अहृया । Why do we say after a short vowel stem Observe अच्चाष्ट, अच्चाष्ट । Why do we say 'after a stem'? Observe अकृयाः अनाविष्टाम्, अनाविष्टु अनाविष्टाम् and अनाविष्टु । Why do we say "before an affix beginning with a *ghal*" Observe अकृयाताम्, अकृयत ॥

This lopa is also of the सिध् therefore not here द्विष्टार, द्विष्टमास । Here to the word द्वि is added the affix सुच (V 4 18), and then the comparative affixes तर and तम with आम् (V 4 11) This स is not dropped

Thus अमृत । ३ अमृयाताम् । The conditional is अभिरयत् ॥

916 ✓ Bhr 2 'to fill' 'to support' Pre भरति । A भरते । Per बभार । बभतु । बभर्च । बभूव । A बभे । I Fut. भर्ता । A भर्ता । 2nd S भर्तासे । II Fut भरिष्यति । A भरिष्यते । Imperative भरतु । A भरताम् । In per बभरत । A बभरत । Poten भरत । A भरत । Beie भिषात् । A भूषोऽष्ट । Aor st. अभाषति । A अभाषत । Caus भाषयति । भाषयते । Aor अलोभत । Desi. विभरिषति सुभर्षति । विभरिषते सुभर्षते । Inten वेधीयते । Yau luk बभर्षति । Imperative बभर्हि । Imperfect अयर्भ । Adj भरणीय । Noun भर्ता । भाव । अभ । भरत ॥

हृन् ६४७ हरणे । हरणं प्रापय स्वीकारः स्तिय नाशन च । जहर्च । जह्रिष । जह्रिषे । हर्ता । हरिष्यति ॥

947 ✓ Hrin 'to take, carry, convey' Harana means 'to convey' 'to accept, 'to steal' and 'to destroy' As भार ददाति ग्रामम् 'he conveys the load to the village, अ ग्र हरति 'he accepts a share' सुवर्णं हरति चार 'the th of steals gold. पाप हरति शिव 'Siva destroys sin' In the sense of 'conveyance,' it takes two object ves Pre हरति । A हर्ते । Per जहार । जहर्च । जह्रिष । A जह्रे । जह्रिषे । I Fut हर्ता । A हर्ता । II Fut, हरिष्यति । A हरिष्यते । Nouns हरि । हर । हृष्यम् । हरित ॥

धृञ् ९४८ धारणे । धर्त । अधार्षत् । अधृत ॥

948. ✓ Dhṛm 'to hold, support.' Pre, धर्त । A. धर्ते । Per धार । A. दधे ।
I Fut. धर्ता । A. धर्ता । Aorist, अधार्षत् । A. अधृत । Nouns, धर्मः । धारः ॥

कृञ् ९४९ करणे ।

949. ✓ Kṛiñ 'to do.' This root is not mentioned in the Siddhānta Kaumudī. According to Mādhava, it is anārahm. It is conjugated like the last.

णीञ् ९५० प्रापणे । निनयिष्य । निन्ये ॥

950. ✓ niñ 'to lead, to carry.' Pre, मयति । With the preposition प्र, प्रमयति । A. मयते । Per निनाय । निन्यत् । निन्युः । निनयिष्य or निनेष्य । निन्युः । निन्य । निनाय or निनय । निन्यिष्य । निन्यिष्य । A. निन्ये । निन्यिष्ये । निन्यिष्ये or निन्यिष्ये । निन्यिष्ये । I Fut. नेता । A. नेता । 2nd नेतासे । II Fut. नेष्यति । A. नेष्यते । Imperative नयतु । A. नयताम् । Imper. अनयतु । A. अनयेत । Potens नयेत् । A. नयेत् । Bene, नीषात् । A. नेषीष्ट । Aorist अनेषीत् । A. अनेष्ट । Caus. नाययति । A. नाययते । Aor. अनीनयत् । Desi. निनीयति । A. निनीयते । Inten. नेनीयते । Yau luk. नेनेति । d. नेनोतः । Nouns, नायः । नीमिः । नेमः । नीयः ॥

Here end the Ubhayaṣadī roots ending in a vowel.

SUBSECTION.

अयाजन्ताः परस्मैपदिनः ॥

Now we take up the conjugation of Parasmaipadī ant roots ending in a vowel

धेङ् ९५१ पाने । धयति ॥

951. ✓ Dhēt to suck, to drink.

The Present is धयति । In forming the Perfect, the root is considered as if it was धा by the following sūtra:

✓ २३७० । आदेव उपदेशोऽस्ति । ६ । १ । ४५ ॥

उपदेश एजन्तास्य धातेरात्वं स्यात् तु णिति ॥

2370. In a root, which in the system of grammatical instruction (*i.e.* in the Dhātupāṭha), ends with a diphthong (य, ये, यौ and औ), there is the substitution of आ for the diphthong, provided that no affix with an indicatory ण follows it

Thus ये is equal to धा । Thus धा + णल् । Now applies the following sūtra.

✓ २३७१ । आत औ णलः । ७ । १ । ३४ ॥

आदन्ताद्यातेः णल् औकारादेशः स्यात् । दधौ ॥

2371. औ is substituted for णल्, the affix of the first and third person singular of the Perfect, after roots ending in long आ ॥

Thus धा + णल् = धा + औ = दधौ । The long आ is elided before dual by the following sūtra.

✓ २३७२ । आतो लोप इति च । ६ । ४ । ६४ ॥

अजाद्योराधधातुक्काः षड्विद्विदोः परयोरातो लोपः स्यात् । द्वित्यात्परस्य लोपे षोले 'द्विष्वधनेष्वि' (२३७३) इति निषेधः । द्वित्युक्त आलोप । दधतुः । दधुः । दधिय-दधाय । दधिय । दधिम । धाता ॥

2372. The final वा of a root is elided before an Ārdhādātuka affix with the augment द्वा as well as when it begins with a vowel and has an indicatory क or ख ।

Thus दा + क्त्वात् । Here the rule of elision (V. 4, 64, S. 2372) is subsequent in the Aṣṭādhyāyī order to the rule of doubling (VI. 1. 1. and 8. S. 2175 and 2177), hence elision ought to take place first and then doubling. But this is prevented by S. 2213. We double the root first and then slide the वा । Thus the dual is दधतुः । Pl. दधुः । 2nd S. दधिष्य or दधाय । 1st d दधिष्य ॥

The First Future is धाता । In forming the Benedictive the following two sūtras apply.

२३७३ । दाधा घृवाप् । १ । १ । २० ॥

दाधा धादधावधातवो घृवाः स्युर्दधिदेवो विना ॥

2373 The verbs having the form of dhā 'to give' and dhā 'to place,' are called gha.

Note.—This defines the word gha. Four verbs have the form of धा, or assume it by the application of VI 1 45, S. 2370 and two, of घा, they are called घृ । The gha verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter.

The घृ verbs are the following—दुदात्र "to give," as, प्रणिददाति ; दाष् "to give," as, पृथदाता, दे "to cut," as, प्रणिदयति ; देष् "to ply" as, प्रणिदयते, दुधष् "to place" as, प्रणिदधाति येद् "to feel" as, प्रणिदधति । In these examples, because of the verbs being घृ, the म of प्रनि is changed into घ by VIII 4. 17.

Similarly दाष् "to cut" and देष् "to clean" not being called घृ rules VII 4 46 and 47 do not apply to them. Thus दा + क्त्वात् "what is cut," as, दातं यतिः । So also घृष्टतं "washed" as, घृष्टतं मुखं "a bright face." But with दा "to give," do दा + क्त्वात् = दद् + त (VII. 4. 46) = दत्त "given," so also we have घा + दा + क्त्वात् (VII 4 47). The word घृ occurs in sūtra VI 4 66, &c. The word द्वाप मेलुल also दधिष्य by the paribhāṣhī given under III. 4 19, ये changed into वा by VI 1. 45, S. 2370.

The root having got the designation घृ, now applies the next sūtra.

२३७४ । धर्लिङ् । ६ । ४ । ६० ॥

घृष्टतानां नास्वादीनां, वित्त्वं स्यादधिधातुके किति लिङ् । येवात् । येवास्ताम् । येवासु ॥

2374 घ is substituted for the वा of the above roots in the Benedictive mood Active.

Note.—Thus देवात्, मेवात्, येवात्, स्वेवात् मेवात्, येवात्, and अयेवात् । Before non क्त्वा and non क्ति we have दासीष्ट and धासीष्ट । By the word लिङ् is here meant the चाकानिङ् or the Precative mood ; the Personal endings of which mood are Ārdhādātuka by III. 4 116. More over by III. 4. 101 the Paramajais affixes only of the Benedictive are क्त्वा so the present rule does not apply to the Atmanepada affixes of the Precative.

Thus वा + दात् = देवात् । D. येवास्ताम् । Pl. येवासु ॥

In forming the Aorist there is optionally द्वा by the following.

२३७५ । धिभाषा घेद्वयोः । ३ । १ । ४८ ॥

वाया ध्वनयत्, या स्वादात्कृत् घाकनि मुञ्चि परे । 'उङि' (२३१५) इति द्वियम् । दधत् ॥

अवधाताम् ॥

2375 After the roots च 'to suck,' and ग्रिच् 'to grow,' चद् is optionally the substitute of च्लि, when लुङ् follows signifying an agent.

As, अदधत् 'he sucked' dual अदधाताम्. The reduplication is by S. 2315. When it takes the alternative सिच्, then the next sūtra. II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have अधात् and अधासोत् 'he sucked.' So also of ग्रिच्, we have अग्रिश्चिद्यत् 'he grew.' It also takes the अद्, (III. 1. 58) and then its form is अश्चत् or अश्चयोत् ॥

२३७६ । विभाषा घ्राधेद्भाच्छासः । २ । ४ । ७८ ॥

ध्वः सिवो लुग्वा स्वात्परस्मैपदे परे । अधात् । अधाताम् । अधुः ॥

2376. After the verbs घ्रा 'to smell,' चेद् 'to drink,' घा (घौ) 'to pare,' छा (छौ) 'to cut,' and सा (से) 'to destroy,' there is optionally the elision of सिच्, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have अधात् । d. अधाताम् । Pl. अधुः । When सिच् is not elided, the following applies.

NOTE:—Thus (अघ्रात्, or अघ्रासोत् 'he smelled,') अघ्रात्, or अघ्रासोत् 'he drank,' अघ्रात्, or अघ्रासोत् 'he pared,' अच्छात्, or अच्छासोत् 'he cut' and असात्, or असासोत् 'he destroyed' There is no option allowed in Atmanepada, thus, अघ्रासातां सुमनसै देवदत्तैः । The root चेद् is a Ghu verb, and in its case, the सिच् would have been elided by the last rule also. The present declares an option,

२३७७ । यमरमनमातां सञ्च । ३ । २ । ७३ ॥

अयां सञ्चत्वादेभ्यः सिच् चद् स्वात्परस्मैपदेयुः । अधासोत् । अधासिष्टाम् । अधासिष्टुः ॥

2377. The सिच् of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment चद् after यम्, रम्, नम् and roots ending in long आ, and स् (सञ्) is added at the end of these stems.

Thus अधासोत् । D. अधासिष्टाम् । Pl. अधासिष्टुः ॥

NOTE:—Thus अयसोत्, अयसिष्टाम्, अयसिष्टुः । व्यरसोत् । व्यरसिष्टाम् । व्यरसिष्टुः । The root रम् is Parasmaipadi when preceded by यि or या (I. 3. 83) अयसिष्टाम्, अयसिष्टुः । Of roots ending in long आ:—अयासोत् । अयासिष्टाम् ; अयासिष्टुः । यमादीनां दलन्तान्नद्यां वृद्धिः प्राप्ता सा नेदीति प्रतिविध्यते । When the conjugation is Atmanepadi, the rule does not apply. As आयत् । अरत् । अनत् ॥

The Vriddhi in the case of यम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have आयत् । The root यम् is ātmanepadi, as it is preceded by या (I. 3. 75) अरत्, अनत् (III. 1. 85). Exception to VII. 2. 10. 41.

चेद् ६६१ पाने । धयति ॥

051, ✓ Dhr̥t 'to drink, to suck' Pre. धयति । Per. दधे । दधतुः । दधुः । दधाय or दधिय । दधिष्य । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Imperative, धयतु । Imper. दधे । Potent. धयेत् । Bene. धेयात् । Aorist. अधासोत् of अदधत्, or अधात् । d. अधासिष्टाम् or अदधताम् or अधाताम् । Causi. अधास्यत् । Pass. धीयते । Aorist. S अधायि (VII. 3. 38 S. 2761). d अधायिताम् or अधिषताम् । Caus. धारयति । Desi. गृह्णति । Inted. धेयीषते । Yan tak. दाधेति or दाधाति । D. दाद्यः । Nouns. धयः । धाना । धेनुः ॥

श्लो ९५२, श्लो ९५३ हर्षक्षये । हर्षक्षये धातुत्वयः । स्तायति । जग्लो ।
जल्लिथ-जग्लाय ॥

953 ✓ Glai, 953 ✓ Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit' The word harsha Kshaya means the exhaustion of the vital humours Pre स्तायति । Per जग्लो । जल्लिथ or जग्लाय । जग्लो । जल्लिथ । जल्लिम । I Fut स्ताता । II Fut स्तास्यति Imper स्तायतु । Imper जग्लायतु । Poten स्तायेत् । Bene स्तेयात् or स्तायात् (See VI 4 68 S 2378 for these forms) Aorist जग्लासोत् । Caus स्तापयति । Aorist जज्जिग्लयत् D si जग्लायति । Inten जग्लायते । Yān luk जग्लेति । d. जग्लेति । Imp जग्लोति Nouns, स्तान् । स्तानि । स्तो ॥

२३७८ । धान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

धुमास्यादेन्यस्य संयोगादेर्धातोरारात् यस्य वा स्यादार्धधातुके किति लिङि । स्तायात्-स्तेयात् । जग्लासोत् । स्तायति ॥

2378 For the final अ of any other root than those mentioned in VI 4 66, अ may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant

The स्ता was the only root of VI 4 66, which could have been affected by this rule. It has been, however, specially exempted by the word धान्यस्य । Thus स्तेयात्, or स्तायात् स्लयात् or स्लयात् but only स्त्यत् (VI, 4 66) and घायात् (not commencing with a double consonant) The phrase कर्हति is understood here and therefore the rule applies to Parasmaipada affixes (III 4 104) Thus स्तासोष्ट in Atranepada. The root considered as an णिङ्, should consist of a double consonant, therefore in निर्घायात् (from निर+घा) घ is not to be considered as a root having a double consonant, for र is no part of the णिङ्, but of the preposition

953 ✓ Mlai to be sad or dejected Pre स्तायति । Per मज्जो । I Fut, स्ताता । Noun स्तान् ॥

श्लो ९५४ न्यक् णे । न्यकरण निरस्कारः ॥

954 ✓ Djal to treat with contempt, to defigure Nyakkarapa means humiliation, contempt &c Pre द्यायति । Per दयो ॥

श्लो ९५५ स्वप्ने ।

955 ✓ Drai to sleep, Pre द्रायति । Per दट्टो । Nouns निद्रान् । निद्रा ॥

श्लो ९५६ तृप्तौ ।

956 ✓ Dbral 'to be pleased' Pre प्रायति । Per दप्ति ॥

श्लो ९५७ चिन्तायाम् ।

957 ✓ Dhyal 'to think of, meditate upon' Pre ध्यायति । Per दध्यो । Nouns ध्यानम् । धुयो । धीयते ॥

श्लो ९५८ शब्दे ।

958 ✓ Rlai 'to sound,' 'to bark at,' Pre रायति । Per ररो । I Fut राता । Noun श्रोतृ ॥

स्वै ९५६, ड्यै ९५६ (क) शब्दसंघातयोः । स्थायति । पोषदेय-
स्यापि सत्त्वं कृते रूपं तुल्यम् । पोषदे फलं तु तिष्ठयासति । अतिष्ठयपदित्यत्र पत्वम् ॥

959. ✓ Styai 959 A. ✓ S tyai '1 to sound, echo' 2 to be collected into
a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as स्तये or पठ्ये,
because य is changed to स । The difference however appears in the Desiderative
and the Causative, as तिष्ठयासति (Des), अतिष्ठयपत् (Causative Aorist), Pre. स्थायति ।
Per. तस्थौ । I Fut. स्थायात् । Past. Part. Pass. स्तयानः । प्रस्तीतः । प्रस्तीमः । Nouns स्त्री । स्तूयः

खै ६६० खदने ।

960. ✓ Khai 1 to be steady or firm. 2. to strike, hurt, kill. Pre. छायति ।
Per. छयो । I Fut. छायात् ॥

क्षै ६६१, जै ६६२, पै ९६३ क्षये । चार्यात् । जजौ । ससौ । साता ।
'घुमास्या-' (२४६२) इत्यत्र 'विभाषा घ्राधेट्-' (२६०६) इत्यत्र च स्यत्तेरेव ग्रहणं न
त्वस्य । तेन एत्वसिज्जुक्तौ न । सायात् । असासीत् ॥

961 ✓ Kahai, 962 ✓ Jal, 963 ✓ Shal, to wane, waste, decline. Pre. क्षायति
Per. क्षौ । I Fut. क्षायात् । Past. Part. Pass. क्षामः, Active क्षामयान् । (VIII 2. 53. S.
3032).

962. ✓ Jal to wane, decline, decay Pre. क्षायति । Per. क्षौ । I Fut. क्षायात् ॥

963 ✓ Shal to decline The ✓ सा in VI. 4 66. S 2462 and II. 4 78.
S. 2376 refers to the Divadi ✓ सा and not to the present root Therefore there
is not the य substitution of VI. 4 67 S 2374 or the elision of सिङ् by II. 4.
78 S 2376, Thus the Ben- is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असासीत् and
not असात् । Pre सायति । Per. ससौ । I Fut सायात् । Bene सायात् । Aorist. असासीत् ।
Pass सायते । Caus. साययति । Aorist असीयत् । Des. सिषायति । Inten. सासायते ॥

कै ९६४, गै ९६५ शब्दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964 ✓ Kai, 965 ✓ Gai to sound, to caw. The word शब्द means a parti-
cular kind of sound, such as, singing, cawing &c. Pre. कायति । Per. चको । I Fut.
कायात् । Noun. काकः ॥

965 ✓ Gai to sing, to speak Pre गायति । Per. गगौ । I Fut. गायात् । Bene.
गेयात् । (VI. 4 66 S 2462) Aorist अगासीत् । Past Part Pass. गीत । Active गीतयान् ।
Ger. गीत्या । Nouns गायकः । गायकः । गायकाः । गगीति । गगाय उद्गीतः ॥

शै ९६६, श्रै ९६७ पाके ।

966 ✓ Sai 967, ✓ Srai to cook Pre. शायति । Per. शयौ । I Fut. शयात् ॥

967 ✓ Srai to cook, boil Pre. शायति । Per. शयौ । I Fut. शयात् । Caus
अययति । Past. Part. Pass. शयम् । शयाम् । (VIII, 2 43. S 3017) अयितम् । Noun. शया ॥

पै ९६८, औवै ९६९ शोषणे । पायात् । अपात् । अपासीत् । 'घुमास्या-'
(२४६२) इतोत्य तदपघाट । 'एलिंडि' (२३०४) इत्येत्वं 'गतिस्या-' (२२२३) इति
सिज्जुक्तं च न । पाठ्यस्य नातृत्विकत्वात् ॥

968. ✓ Pai, 969 ✓ Ovai to dry, wither.

The ✓Pa though occurring in VI 4 66 S 2462 does not refer to this ✓Pa as it is Lākṣhaṇika and not original, for the same reason VI 4 67 S 2374 does not cause the change in the Benedictive. Nor does II 4 77 S 2193 cause the elision of the सिच् in the Aorist. Pre वायति । Per वषे । I Fut वात । II Fut वास्यति । Imperative वायतु । Imper अवायत् । Poten वायेत् । Be e वायात् । Aorist अवामीत् or अवात् । Desः विवासति । Inten वापयते । Yau lak वापाति or वापेति । D वापीत् । Imperfect अवामेत् or अववात् । D अववापीताम् । Pl अवपुः । Ben —प वापयत् ॥

969 ✓Ora to drv to be languid or weary Pre वायति । Per वषे । Caus वापयति । Noun वान् ॥

वट्टे ६७० वेष्टने । स्तायति ॥

970 ✓Sita to pit on adorn Pre स्तायति । Per मस्तौ । I Fut स्तात । Caus स्तापयति । Aor st अतिष्ठत् ॥

वृषी ६७० वेष्टने । शोभायात् इत्येके । स्नायति ॥

970 A ✓Sṅgal to put on, some say that it means to adorn Pre स्नायति ॥ Noun —उष्णीष्म ॥

वैप ६७१ शोधने । दायति । अघृत्वादेस्त्वसिज्जुक्ता न । दायात् । अदासीत् ॥

971 ✓Dap to purify to cleanse

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I 1 90 S 2113) it does not take the ण in Benedictive, or does it elide its सिच् in the Aorist as दायात् and not देयत्, अदासीत् and not अदात् । Pre दायति । Per ददे । I Fut दात । Bene दायात् । Aor st अदासीत् । Caus दापयति । Aorist अदीदत् ॥

पा ६७१ पाने । 'पाधाध्मा—' (२३६०) इति विवादेशः । तस्यादन्तत्वा

चोपधागुणः ॥

972 ✓Pa to drink Pre पिबति । (The ✓Pa is replaced by ✓pi in by VII 3 78 S 2360 As पिब ends with व, the व is not penultimate and is therefore not gunated) Per पपी । I Fut पाता । II Fut पास्यति । Imperative पिबतु । Imper अपिबत् । Poten पिबत । Bene पयात् । Aor st अवात् । Caus पापयति or पापयते । Aor st अपीपत् Desः विवासति । Inten पीपयते । Yau lak पापेति or पापाति or पापति । D वापीत् । Imperfect Pl अपापुः । Pot पापायात् । Bene पापेयात् । Aorist अवायात् । Plural अपापुः । Nouns प as मुत्प । पानम् । सपीति । वापु । पेठः । पापम् । पापः । पयः । पायम् ॥

घ्रा ६७३ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्—घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

973 ✓ghr to smell 2 to kiss Pre जिघ्रति । (S 9360) Per झपी । कश्चि I Fut घ्राता । Bene घ्रेयात् । or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus घ्रापयति । Aor अजिघ्रत् or अजिघ्रत् । Desः जिघ्रामति । Inten जीघ्रयते (ya) lak जायति or जायति । D घ्रापीत् । Past Part Pass घ्राय । घ्रात । Active घ्रापयान । घ्रातयान । Nouns घ्राय । घ्रायम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ शब्दाग्निसंयोगयोः । धमति ॥

974 ✓Dhm to blow (as a wind instrument) 2 to blow a fire Here agnisanyoga means to blow a fire with the mouth Pre धमति । (S 2360) Per धप् । I Fut धमाता । Poten धमेत् । Bene धमायात् or धमेयत् । Caus धमापयति Aorist

अधिधमपत् । Desl दिधमासति । Inten देधमीयते । Yañ lak दाधमति । Past. Part. Pass धमातः । Active धमातयान् । Ger धमात्या । Noun, धमः ॥

घठा ६७५ गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । 'स्यादिपञ्चभासेन-' (२२९०) इति पत्वम् । अधिघृ । 'उपसर्गात्-' (२२९०) इति पत्वम् । अधिघृता । स्येयात् ॥

975. ✓ Sthā to resort or go to, 2 to stop, to be restrained Pre. तिष्ठति । (स्या is replaced by तिष्ठ (under VII 3 78 S 2360). With स' &c the root is Atmanopell as स' तिष्ठते, तिष्ठ स' तस्ये &c) Per. तस्थे । The स will be changed to घ after an alterant letter, even though the reduplicate त intervenes, As अधिघृता । See VIII 3. 64, S 2277. I Fut स्याता । The स will be changed to घ after an alterant Preposition, As अधिघृता । See VIII 3. 65, S. 2270 A स' स्याता । II Fut. स्यात्यति । अधिघृतात्यति । A. स' स्यात्यते । Imperative तिष्ठतु । A. संतिष्ठाताम् । Imper. अतिष्ठत् । A. समतिष्ठत । Poten. तिष्ठेत् । A. संतिष्ठेत् । Bene. स्येयात् । The घ is not optional, as the rule VI. 4. 68, S 2378 does not specifically apply to ✓ Sthā. A. संस्यासांष्ट । Aorist अस्यात् । The सिच् is elided by II. 4. 77 S. 2223 With an alterant Preposition अधिघृता (VIII 3. 63, S. 2276). A. समतिष्ठत । D समतिष्ठताम् । Caus. स्यापयति । Aor अतिष्ठिवत् (VII. 4. 5 S 2588), and not अतास्यवत् । Desl. तिष्ठासति । Inten. तिष्ठीयते (VI. 4. 66, S. 2462) Yañ lak तास्याति । D. तास्यीतः (VI 4 113, S 2497) Pi तास्यति (VI 4. 113 S. 2483) Past. Part. Pass त्यतः । Act त्यतयान् । Ger. स्यात्या । Nouns, स्यादो । दन्त प्रत्यः । मुर्धितरः । स्यायुः । स्यायिः । कवि त्यः ॥

घा ६७६ अभ्यासे । मनति ॥

976. ✓ Mnā to learn diligently, to repeat in mind Pre मनति । मन replaces म्वा by VII. 3 78 S 2360, Per. ममरे । Nouns आद्यायः । निवः । मुचम् ॥

दाण् ६७७ दाने । प्रणयच्छति । देयात् । अदात् ॥

977. ✓ Dān to give, Pre यच्छति । यच्छ is substituted for दा by VII. 3. 78 S 2360. The root being ghā, we have प्रणयच्छति by VIII. 4. 17, S 2285. Per दद्रे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छत् । प्रययच्छत् । Poten. यच्छेत् । Bene. देयात् । (VI. 4 67, S 2374). Aorist अदात् । (II. 4. 77. S. 2223) प्रययदात् । Caus. दापयति । Aor अदीदवत् । Desl. दिद्वसति (VII 4. 54, S 2623 and VII 4. 58, S. 2620) Inten. देदीयते । Yañ lak दादेति or दादाति । D. दानः । Imperative देयि । Past. Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तयान् । Ger. दत्या । Adj दानीयः । द्वेयम् । Nouns दानः । दानु । देय्युः ॥

हृ ९७८ कौटिल्ये । हृषति ॥

978. ✓ Hṛi to be crooked,

The present is हृषति । The Perfect is हृ. + ण् । Now applies the following sūtra

२३८८ । अतश्च संयोगादेर्गुणः । ७ । ४ । १० ॥

अतन्तस्य संयोगादेर्गुणः गुणः स्यान्निति । किदर्थमपीदं परस्यापण्यपि संवति । रपरस्यम् अण्धादिति । जहुर । जहुरतुः । जह्वः । जह्वयं । हृता । 'अह्वेनः स्वे' (२३१८) । हृषियति ॥

2379. A root ending in short अ and preceded by a conjunct consonant, gets Guṇa in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of कित् affixes even, yet being subsequent it applies to णच् also. By I. 2 5. S. 2242, the affixes of the Perfect,

other than पित्र् are कित् and consequently would not have caused Guṇa. The sūtra prevents that

Then comes the question, does this sūtra prevent the Vṛddhi of वृद्धि according to the Kaśika, it does not let the Vṛddhi of वृद्धि caused by VII 2. 115 S 254. But according to the Sillānta the present sūtra VII 4. 10 being subsequent in order of the Aobhāyāyī to the Vṛddhi sūtra VII 2. 115 S 254 applies to that latter also. Thus we get ह्वि + nal = ह्व + nal (Guna caused by the present sūtra) = ह्व + nal (I 1. 70 S. 51) = ह्व + nal (there is Vṛddhi of the penultimate व by VII 2. 116 S. 2282) = वृद्धि : Dual वृद्धि : Pl वृद्धि : 2nd S वृद्धि.

First Future हुनी : In the Second Future there is इद् augment by VII 2 70-
S 2366 Thus we have हुनियन्ति n

In forming the Benedictive, the following sūtra causes Guna.

२३८० । गुणोऽर्त्तिसयोगाद्यो. । ७ । ४ । २१ ॥

असौ सयोगादेर्भटन्तस्य च गुण स्याद्वकि याद।यार्थभातुके किंचि च । कृति । अष्टावर्णि
अष्टावर्णि ॥

2380 Guṇa is substituted for the final अ in the root अ (अभि), and in those roots ending in अ in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Pa-sive character पठ् or the Bene-dictive augment षप् follows

NOTE —The words **यत्न**, **यकि** and **निहि** are understood here. Not so the word **य** as its anuvṛtti is impossible. Thus **ब्रह्मे ब्रह्मणि, स्मरति** and **स्मरति** : This is an exception to I 1 5.

Thus ह्रस्वः । The A rīst is अनुवर्तः d अनुवर्तः ।

978 ✓ Hvi to le crooked Pat ह्राति । Per अह्रात् । अह्राय् । अह्रायि ।
I Fut ह्राति । II Fut ह्रायिष्यति । In per ह्रातुः । Inj per अह्रातुः Poten ह्राते । B ne
ह्रात । Pass ह्रायते । Desi अह्रायति (VI 4 16 S 2614 ca ves lengthening VII 1
102 S 2491 substitutes उत् which becomes कृति VIII 2 77 S 334) Inten
आह्राते (VII 4 30 S 2633) Yathluk अह्राति । D अह्राते । Imp rative अह्रातुः ।
Jarhivhi 1st S अह्रायि । Imperfect अह्रायि । Past Part Pass. अह्रायम् । Act
अह्रायान् ॥

सू ६७९ शब्दोपतापयोः । 'स्यरतिभूति-' (२२८) इति षेठ् ।
मस्यरिद्ध-सस्ययं । षमयोस्तु ॥

979 ✓ Svrl to sound to pain

The Present is **स्मृतिः**. The Perfect 3rd S is **गमयति**, D **गमयन्**; 2nd S. **गमयसि** or **गमयसे**. The वद् augment is optional by VII 2 41 S 2279. But this वद् option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following *āṭra*.

८८८१ । अक्षर किति । ० । २ । ११ ॥

[illegible]

2381 The augment इद् is not added to an affix having an indicatory क् or ग् when it comes after the root सि or after a monosyllabic root ending in उ ऊ ञ or ऋ in the Dhātupāṭha

This sūtra VII 2 11 is prior in Aṣṭādhyaṣī order to the sūtra स्वरित्पूर्ति ८० VII 2 41 S 2279 that ordains option, but never the less it debar that option: because this rule occurs in the general notation of prohibition of इद् which commences with मेद्वाय कर्त (VII 2 8) and is prior to the इद् ordinance of VII 2 35 The present sūtra, therefore, would have totally debarred इद् as in the Nāṣṭhī स्युत मृत ८०

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of कृदि (VII 2 13 S 2293) for स्यु is not within the exception of that rule Thus we get मस्यारिष and मस्यारिम ॥

In the Second Future there is compulsory इट् augment by VII 2 70 S 2366 As स्वरिष्यति The Benedictive is स्वर्यात् The Aorist is अस्यार्यात् or अस्यार्यत् । D. अस्यार्याम् or अस्यार्याम् ॥

979 ✓Sṛj 1 to sound 2 to pain or be pained Pre स्वरति । With मग् the root is Atmanepadī As मस्यरते । Per मस्यार । मस्यारतुः । मस्यर्यं or मस्यरिष्य । मस्यरिष्य । A मस्यरे । मस्यरिष्ये । I Fut स्वर्या । A मस्यारिष्यत् or मस्यारिष्यत् । II Fut, स्वरिष्यति । A मस्यरिष्यते । Imperative स्वरतुः । A मस्यारतम् । Imper. अस्यारतुः । Pot. स्वरत । A मस्यरेत् । Bene स्वर्यात् । A मस्यारिष्येत् Caus स्वारयति । Aor अस्यार्यत् । Desi मस्यरिष्यति, मुस्यर्यति । Inten मस्यर्यते । Yath luk मस्यर्यति । D मस्यर्यत् । Past Part. मस्यर्यत् । Act स्युतयान् । Ger स्युत्या । Noun स्युत ॥

स्म ६८० चिन्तायाम् ।

980 ✓Smṛi to remember Some texts read the ✓Dṛi at this place next to ✓Smṛi It is conjugated like ✓hrṣ As हृरति ८० Noun हृर । Pre स्मरति । Per स्मरार । I Fut स्मर्या । II Fut स्मरिष्यति । Imperative स्मरतुः । Imper. अस्मरतुः । Pot. स्मरेत् । Bene स्मर्यात् । Aorist अस्मार्यात् । Caus स्मारयति । When Ghatāḍī स्मरयति । Aor अस्मर्यत् । Desi मुस्मर्यते ॥

ह ६८१ संवरणे ।

981 ✓Hṛi to cover (?) It is conjugated like ✓hrṣ No 978 Pre, हुरति ॥

सु ६८२ गतौ । क्रुदित्यावेष्ट । सयंस । ससुष । रिद् । स्त्रियात् । अस्यार्यात् । असाष्टीम् ॥

982 ✓Sṛi to go As this root is specially mentioned in VII 2 13 it does not take इट् in the Perfect. As सस्ये and सस्य । In the Benedictive there is रि substitution in the room of the vowel ञ as सिष्यात् ॥

In the Aorist we have असाष्टीम्, dual असाष्टीम् ॥

The following sūtra requires ञद् in the Aorist of सु ॥

२३८२ । सति शास्त्र्यतिभ्यश्च । ३ । १ । ५६ ॥

अथर्ववेदः । स्यात्कतं रि मुनि । इह तुल्यगण शास्त्रिणा सादृश्यात्, 'सत्यं' जीहोत्यादि कायेय गच्छते । तेन भूयोद्योर्न । शास्त्र्यति तु 'शास्त्राध्या' (२३६०) इति शिति धारादयः । धायाति ॥

2382 After the verbs *वृ* 'to go,' *वृज* 'to order,' and *वृ* 'to go,' *वृ* is the substitute of *वृ* in the Parasmaipada as well as, in the Atmanepada

Note.—Thus अगच्छत्, 'he went,' अशिक्षत्, 'he ordered' अगच्छत् 'he went'. This sūtra has been separately enunciated in order to make the rule applicable to Atmanepada, as समरन्त (I 3 29). The च in the text is for the sake of drawing the anuvṛtti of the phrase 'In the Parasmaipada' of the last sūtra, into the present and its anuvṛtti will extend to future sūtras also.

The roots सति and सति here being read along with the षष्—elided root छात्र, mean the Juhvādi roots स and सृ and not the स and सृ of the Bhvādi class. Therefore in the Bhvādi there is no षष् Aorist.

When the root $\sqrt{\text{Sri}}$ means to move quickly, it is replaced by $\sqrt{\text{Sri}}$ in conjugational tenses by S 2360. As $\sqrt{\text{Sri}}$ is

७८२. ✓ Spi to go, to move. Pre सरति; Per सवारः सवतु । सवु । सवथ्य । सवथु । सवः सवारः सवन् । सवम । As this root is specifically mentioned in the Kridh rule VII 3 13, there is no रुद् augment in the Perfect. As सवथ्य । सवथु । I Fut सर्ता । II Fut सविष्यति; Imperative सवतु; Imper असवत; Potens सवेत् । Bene सिष्यात् । There is रिङ् for र् by VII 4 28 Caus. सारयति; Aor असौसरत् । Desr सीषीष्यति । Inten सेषिष्यते; Yathluk सवर्त्त । d सवर्त्त । Nodus स । सारण । समर । सार । सव्य । सवित्र ।

॥ १८३ गतिप्रापणयो. । चक्षति ॥

983 ✓ Ri to go. The Present is गच्छति. The अ is replaced by अच्छ by S 2360.
In the Perfect there is Guna by the following

२३८३ । अष्टात्पुलासु । ७ । ४ । ९९ ॥

तीर्थादिष्वप्यस्य धातोः तां च गुणं स्यान्तिदि । यन्निर्वाण्यनुपधावुत्ति । आर । आरंतु । आरः ॥

2383 There is gupa in the Perfect of \checkmark \checkmark of the Tudadi class, and of \checkmark \checkmark and roots ending in long \checkmark .

NOTE—As आनर्च्छं, आनर्च्छंतु आनर्च्छुः from अर्च्छ, अर, आरतु, आर from अ, and नि चकारतु, नि चक्रह, नि जगरतु, नि जगह from अ and गु. शृच्छ not having light vowel in the penultimate, would not have received guna by VII 3 86, this sūtra ordains it, roots in long अ never receive guna, but एर substitution, this ordains guna. The Viddhi of VII 2 115 supersedes this rule, within its own jurisdiction, a prior superseding the posterior as निचकार, नि जगार.

Thus अङ् + चान् = चर + चान् । Now there is Vriddhi of the penultimate अ by VII 2 116, and with reduplication we get चार । Thus 3rd S चार । D चावृ । Pl चारु ।

In the 2nd Per S the अङ्ग augment is compulsory by the following sūtra:

२३८४ । इष्टुत्यानिध्ययतीनाम् । ० । २ । ६६ ॥

‘अद् ‘अ’ ‘अप्’ शब्दस्येति नित्यमिदं ज्ञातं । आरिच । अर्त्त । अरिचर्त्ति । अर्त्त ।
अर्त्त । अर्त्तम् ॥

2384 The affix **य** gets always the augment, **ए** after **य** **अ**
and **उ** :

NOTE —As चादिथ, चारिथ, and म'विथयिथ । The root च्छे is not changed to च्या (VI 1 46) in the Perfect By VII 2 63, the roots चद् and छे would have optionally been छेद्, and च्छ never, therefore, the present sūtra makes the चट् augment compulsory The चट् is repeated in the aphorism for the sake of clearness, the rule could have stood without it, for the anuvṛtti of optionally' could not have run into it from the last sūtra: for if it was an optional sūtra, the enumeration of चद् and छे was useless, as they were already provided for by VII 1 63 Therefore, this sūtra makes an invariable rule Thus चारिथ ॥

983 ✓ Rl to go, 2 to obtain Pre चच्छति । I Fut चर्त । II Fut चरिष्यति । Imperative चच्छतु । Imper. चाच्छतु । Poten चाच्छेत् । Bene चर्यतु । Aorist चार्तत् । चार्तसि । Caus चरयति (VII 3, 36) Aor मा भवार्नर्पयत् । Desi चरिष्यति । Inten चरार्पते । Yān luk चरति or चरिष्यति or चरतिषि । D अर्तत् or चरिष्यत् । Pl चरताति । 2nd S चरयि° or चरिययि । 1st S चरमि or चरियमि । D अचय । or चर्यय । Pl अचयस or चर्यस । Nouns अय । अयि । आरी । चरिचम् । चयम् । चत । चय । चयं । चरः । चमे । अयं । ऊमि । अया । अरणि । अरुण । अतु । अरर । हरिण । अयं । अयय । चरः । अयं । ऊमि । अया । अरणि । अरुण । अतु । अरर । हरिण । अयं । अयय ।

गृ ९८४, घृ ९८५ शेषने । गरति । जयतु । जगार । जगयं । जयि । रिद् । प्रियात् । अगार्योत् ।

984 ✓ Gṛ, 985 ✓ Ghṛi to sprinkle Pre गरति । Per जगार । जयतु । जगयं । जयि । I Fut गर्त । II Fut गरिष्यति । Imperative गरतु । Imper अगारत । Inten गरत् । Bene रिपात् । There is रिद् by VII 4 28 Aorist अगार्यति । Caus गारयति । Aorist अजीगरत् । Desi जगिष्यति । Inten जेगीयते । Yān luk जगति । Noun गत ॥

985 ✓ Ghṛi to sprinkle Pre चरति । Nouns चत । चया । चम ॥

धृ ६८६ हूर्छने ।

986 ✓ Dhr̥i, to bend 2 to Kill Pre धरति ॥

सु ९८७ गतौ । सुमेय । सुसुध । सूयात् । 'णित्रि-' (२३१२) इति चट् ।

लघूपधगुणादन्तरङ्गत्वादुपहृ । असुसुयत् ॥

987 ✓ Sru to go, to move The motion must however be of liquids । स्रयति चतम् 'The butter flows' Pre स्रयति । Per सुचाय । सुसुयत् । सुमेय । सुसुय । I F स्रोता । II Fut स्रोष्यति । Imperative स्रयतु । Imper अस्रयत् । Poten स्रयत् । Bene सुचात् । Caus स्राययति । Aor असुसुयत् । or स्रिष्यत् । (VII 4 81) The aorist takes चट् by S 2312 There is no guṇa caused by S 2189 as उयङ् is antaraṅga ॥ supersedes guṇa Des सुसूयति । Inten सोसूयते । Yān luk सोचाति । D सोसुत् । Pl सोसुयति । Nouns आसाय । स्रु । स्रत ॥

पु ६८८ प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसजोऽभ्यनुज्ञानम् । सुपोय-सुपुविथ । सोता ॥

988 ✓ Shu to permit, to be glorious

The word प्रस्र here means to permit, to approve to command, as in the sentence देवस्य त्वा सवितु प्रस्रये ॥

The Perfect 2nd S is सुपोय । or सुपुविथ । 1st d सुपुविथ । First Future सोता ॥

In the Aor st the following sūtra applies

२३८५ । स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु । ० । २ । ०२ ॥

अथ सिद्ध इट् स्यात्परस्मैपदेषु । असादीत । श्रुयोल्लभाया जिह्वया सादृश्यात्सुनोतेरेष प्रथमिति पठे असादीत ॥

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in उ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यद् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe कुरुयतुः, कुरुतुः (VI. 4. 77) So also not in अ,पुन्यन्ति and राधपुन्यन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उयद् substitute. Thus य + नु + अन्ति = यययन्ति (and not पुण्यन्ति).

989. ✓ Śru to hear. Pre. श्रूयति । श्रूयतुः । श्रूययन्ति । श्रूयोपि । श्रूययः । श्रूयय । श्रूयोमि । श्रूयय. or श्रूययः । श्रूयुमः or श्रूयमः । With सं the root is ātmanepadi. As संश्रूयते । D. संश्रूयताम् । P. संश्रूययते । Per. श्रूयाय । A. संश्रूयये । श्रूययतुः । श्रूयीय । श्रूयय । श्रूयुमः । I Fut. श्रोता । A. सश्रोता । II Fut. श्रोष्यति । A. संश्रोष्यते । Imperative श्रूयातु । A. संश्रूयताम् । श्रूयु । श्रूययानि । Imper. श्रूयातु । अश्रूयताम् । A. समश्रूयतु । Poten. श्रूयातु । A. संश्रूययीत । Bene. श्रूयात् । A. संश्रूयायेत् । Aorist. अश्रूयायीत् । A. समश्रूयात् । Caus. श्रूययति । Aor. अश्रूययत्, or अश्रूययत् (VII. 4. 81. S. 2678). Desi. श्रूययते । Inten. श्रूययते । Yan luk. श्रूयययीति or श्रूययीति । Per. Part. Parasmai, श्रूययान् । Nouns श्रूयति । श्रूयय । श्रोत्र । श्रूयः । श्रोणि ॥

ध्रु ९६० स्थैर्ये । ध्रुवति । अयं कुठादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990. ✓ Dhu to be firm or fixed. This root is read in the Kuṭāli sub-division also, where it has the sense of motion Pre. ध्रुवति । Per. दुधाय । दुधुयतुः । दुधोय or दुधुयिष । Noun. ध्रुव ॥

दु ६९१, दु ६६२ गतौ । दुदोय-दुदविष । दुदुविष । दुदोय । दुदुष 'विशिष्ट-' (२३१२) इति चङ् । अदुदुवत् ॥

991. ✓ Du, 992 ✓ Dru to go, move Pre. दयति । Per. दुदाय । दुदुयतु । दुदोय or दुदविष । दुदुविष । I Fut. द्रोता । Nouns. दयः । सदायः । दूनः । दूतः ॥

992. ✓ Dru, to go, move Pre. द्रयति । Per. दुद्राय । दुदुयतुः । दुद्रेय । दुदुय । I Fut. द्रोता । II Fut. द्रोष्यति । Aor. अदुद्रयत् । The चङ् affix is used here. (S 2312) Caus. द्राययति । Aorist अदुद्रयत् or अदिद्रयत्, (VII. 4. 81. S. 2578) Desi. दुद्रयति । Inten. द्रोद्वयते । Yan luk. द्रोद्वेति । Nouns द्रोयः । द्रविणम् । द्रिदुः ॥

जि ६९३, जि ६६४ अभिभवे । अभिभवो न्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च । आदौ सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये त्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । 'अध्येतुं स्नायतीत्यर्थः' । 'त्रिराभ्यान्नेः' (२६८५) इति तङ् । 'पराजेत्रोऽसौ' (५८६) इत्यपादानत्वम् ॥

993. ✓ Ji 994, ✓ Jri to conquer, overcome. The word abhībhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As शत्रुञ्जयति 'he conquers the enemies.' In the second sense it is Intransitive. As अध्ययनात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is ātmanepadi because of S 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pre. जयति । Per. जिगाय । See जि already given before. Nouns -धनञ्जयः । शत्रुजित्, ॥

2385. The *सिद्ध* of the *s* Aorist gets the *इद्* in the *Parasmaipada* after the roots *स्तु*, *सु* and *धृञ्* ॥

As *अस्तायीत्*, *असायीत्*, *अधायीत्* । But *अस्तोष्ट*, *अयोष्ट*, *अधोष्ट* or *अधमिष्ट* in *Atmanepada*. Exception to VII. 2. 10 and 44.

The root *स्तु*, has an *indicatory झ*, as it is read in the *Aditi* class as *ष्टुञ्*, *स्तुतो*, (No. 32): the root *धृञ्*, has also an *indicatory झ*, therefore the root *सु*, of this *sūtra*, according to some, refers to *सुञ्*, having an *indicatory झ*, because it is read in the company of two roots one before and one after, each of which has an *indicatory झ* । According to them the present is confined to the *सुञ्* of the *Svādi* class. Therefore the Aorist would be *असोयीत्* of this *Bhādi* ✓ *su*, and *असायीत्* of the the *Svādi* ✓ *su*,

सु ईदन् प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सुपोय-सुपुषिय । सोता ॥

988. ✓ *Shu*, Pre. सवति । Per. सुपोय । सुपुषुः । सुपोय । सुपुषिय । सुपुषिम ।
I Fut. सोता । Aorist. असायीत् or असोयीत् । Pass. सुयते । Aor. असाधि । Desl. सुमुषति ।
Inten. सोपुषते । Yām. juk सोपोति । Past. Part. Pass. सुतः । Ger. सुत्या । Noun. सव्यम् ॥

श्रु ईद९ अवणे ।

989. ✓ *Sru* to hear.

In conjugating this root the following *sūtra* applies.

२३८८ । श्रुयः श्र च । ष । १ । ८४ ॥

श्रुयः श्र इत्यादेशः स्यात्, अनुप्रत्ययश्च । श्रयोऽपवादः । अनेकित्वाछातेर्गुणो ष । श्रयोति ।
श्रुयुतः ॥

2386. And *य* is the substitute of *श्रु*, and there is the affix *अनु* after it, when a *sārvadhātuka* affix denoting an agent, follows.

This debars the *Bhu* Class *vikarapa* श्रप् । As the *vikarapa* अनु is द्वित्व (as it has no *indicatory ए* I. 2. 4.), there is no guna of the vowel of the root. Thus *श्रु + अनु + तिप् = श्र + श्रु + ति = श्रुयोति* 'he hears', *श्रुयुतः* 'they two hear'.

In forming the plural, the following *sūtra* applies.

✓ २३८९ श्रुयुतयोः सायं धातुके । ई । ४ । ८८ ॥

श्रुयोतिः अनुप्रत्ययान्तान्ताद्योऽन्त्य सायं धातुकेऽस्य यत्तदाऽङादेः सायं धातुके ।
अनेकित्वादेः । अवयन्ति । श्रुयामि । श्रुयः — श्रुयुयः । श्रुयम. — श्रुयुम. । श्रुयोय । श्रुयुय । श्रुयु ।
श्रुययामि । श्रुयुयाम् । श्रुयाम् । श्रुयोयामि ।

2387. The semi-vowel *व* is substituted for the *ह* of *श्रु* and for that of *श्रु* (the characteristic of the fifth class roots), before a *sārvadhātuka* affix (III. 4. 113) beginning with a vowel, when the stem consists of more than one syllable and the *ह* is not preceded by a conjunct consonant.

NOTE.—Thus *श्रु*—*श्रुयति*, *श्रुयुतः*; *अश्रुयन्* so also with *श्रु*—as *सुयति*, *सुयुतः* ।
अश्रुयन् । Why do we say "of *श्रु* and *श्रु* formed stems" ? Observe 'श्रुयति', 'श्रुयुतः'
from *Intensive* bases, by the class of the *व* affix. The *व* affix elides in the

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in उ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यङ् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to Ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe कुरुयतुः, कुरुयुः (VI. 4. 77) So also not in अपनुयन्ति and रापनुयन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उयङ् substitute. Thus अ + नु + अन्ति = अययन्ति (and not अयुयन्ति)

989. ✓ Śru to hear Pre श्रूयति । श्रूयतुः । श्रूययन्ति । श्रूयामि । श्रूयाम । श्रूयामि । श्रूयय or श्रूययः । श्रूयमः or श्रूयमः । With सं the root is ātmanepadī. As संश्रूयते । D संश्रूययति । P. संश्रूययते । Per. श्रूयाय । A संश्रूयते । श्रूययतुः । श्रूयय । श्रूयय । श्रूयय । I Fut श्रूया । A संश्रूया । II Fut श्रूययति । A संश्रूययते । Imperative श्रूयतु । A संश्रूयताम् । श्रूय । श्रूययानि । Imper अश्रूयतु । अश्रूयताम् । A समश्रूयतु । Potē श्रूययात् । A संश्रूययते । Bene श्रूयात् । A संश्रूयात् । Aorist अश्रूयात् । A. समश्रूयात् । Caus श्रूययति । Aor अश्रूययत् or अश्रूययत (VII 4 81 S. 2578) Desī. श्रूययते । Inten. श्रूययते । Yan luk. श्रूययति or श्रूयायति । Per. Part. Parasmaī, श्रूययान् । Nouns श्रूयि । श्रूयय । श्रूयय । श्रूयय । श्रूयय ॥

ध्रु ९६० स्थैर्ये । ध्रुवति । अथ कुठादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990 ✓ Dhr̥u to be firm or fixed This root is read in the Kuṭāli sub division also, where it has the sense of motion Pre ध्रुवति । Per. ध्रुवाय । ध्रुवयतुः । ध्रुवाय or ध्रुवयिष । Noun ध्रुव ॥

दु ९९१, दु ९९२ गतौ । दुद्रोय-दुद्रविय । दुद्रविय । दुद्रोय । दुद्रुव 'गिञि-' (२३९२) इति चङ् । अदुद्रुवत् ॥

991 ✓ Du, 992 ✓ Dru to go, move Pre द्रवति । Per. दुद्राय । दुद्रुयतु । दुद्रोय or दुद्रविय । दुद्रुविय । I Fut द्रोता । Nouns द्रव । द्राय । द्रुन । द्रुत. ॥

992 ✓ Dru, to go, move Pre द्रवति । Per. दुद्राय । दुद्रुयतु । दुद्रोय । दुद्रुय । I Fut द्रोता । II Fut द्रोयति । Aor अद्रुवत् । The चङ् affix is used here (S 2312) Caus द्रावयति । Aorist अद्रुवयत् or अद्रुवयत्, (VII 4 81 S. 2578) Desī दुद्रुवति । Inten द्रोद्वयते । Yan luk द्रोद्वेति । Nouns द्रोवा । द्रवियम् । द्रिद्वः ॥

जि ९९३, जि ९९४ अभिभवे । अभिभवे न्यूनीकरण न्यूनीभवनं च । आद्ये सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये स्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । अभ्येतुं ग्लायतीत्यर्थः । 'विरराभ्यांजे' (२६८५) इति तङ् । 'पराजितोऽठः' (५८८) इत्यादानत्यम् ॥

993 ✓ Ji 994, ✓ Jri to conquer, overcome The word abhihaya means both to conquer and to be conquered In the first sense, the root is Transitive. As शत्रुञ्जयति 'he conquers the enemies' In the second sense it is Intransitive. As अध्ययनात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is ātmanepadī because of S. 2685 The object takes the ablative case by S 589. Pre, अभ्यास । Per. जिगाय । See जि already given before. Nouns -धनञ्जय । शत्रुजित, ॥

994 ✓ Jri, to conquer. Pre. जयति । Per. जिज्ञाय । जिज्ञायतुः । जिज्ञायिष्य or जिज्ञेय । जिज्ञायिष्य । I. Fut. जेत । II. जेष्यति । Imperative. जयतु । Imper. अजिज्ञयत् । Potent. जयेत । Bene. ज्ञेयात् । Aorist. अजिघीत् । Caus. जाययति । Aor. अजिज्ञयत् । Des. जिज्ञेयति । Inten. ज्ञेयीयते ॥

जु ६६५ इति सौत्र धातुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे ।

995 ✓ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhātupatha, but it is a Sūtra root. Pre. जयति । Caus. जाययति । Aor. अजीजयत् । (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जयनम् । जूः । जयः । कृतिः ॥

Here ends this subsection.

SUBSECTION.

अथ डीङन्ता इतिः ॥

Now the roots up to डीङ् (No. 1017) are इतिः and Atmanepadi.

दिमङ् ९९६ ईषद्भसने । स्मयते । सिम्पिये । सिम्पियाद्भवे=सिम्पियिष्ये ॥

996 ✓ Smān, to smile. Pre. स्मयते । Per. सिम्पिये । सिम्पियाद्भवे (°ष्ये) । सिम्पिये । सिम्पियिष्ये । I. Fut. स्मेत । II. Fut. स्मेयते । Imperative. स्मयताम् । Imper. अस्मयत । Potent. स्मयेत । Bene. स्मेयीष्ट । Aorist. अस्मेष्ट । Caus. स्मापयते । Aor. अस्मिपयत् । Des. सिम्पियति । Inten. स्मेयीयते । Yan luk. स्मेनेति । Past. Part. Pass. स्मितः । Ger. स्मिता । Noun स्मेयम् ॥

गुङ् ६६७ अच्यक्ते शब्दे । गवते जुगुये ॥

997. ✓ Guṇ, to speak indistinctly. Some read ✓ घञ् धारणे after this root is wrong. Pre. गवते । Per. जुगुये । जुगुयिष्ये । जुगुयिष्ये । I. Fut. गीत । II. Fut. गीयते । Imperative. गवताम् । Imper. अगवत । Potent. गवेत । Bene. गीयीष्ट । Aorist. अगीष्ट । Coud. अगे यत । Caus. गाययति । Aor. अजूगयत् । Des. जुगुयते । (VI 4. 16. S. 2614) Inten. संगुपय । Yan luk. जीगीति । Past Part. Pass. गुतः । Ger. गुत्वा । Nouns गीत्रम् । गवाच । गजलम् ॥

ग.ङ् ६९८ गतौ । गते । गति । गति । इट् एत्थे हति इट्ठिः । गै । लङ् इटि । गते । गेत् । गेयाताम् । गेत् । गीसीष्ट । 'गाहुटादिभ्यः--' (२४६१) इति सूत्र इडादेशस्येऽ गडिा यद्वयं न त्वस्य । तेनादिह्यात् 'घुमास्या--' (२४६२) इतीत्य न । अगास्त । अदादिकोऽयमिति ह्रस्वतादयः । फले तु ष भेदः ॥

998 ✓ Gān, to go.

It is thus conjugated. गा + शप् + ते = गा + अ + ते = गते । The deal is गा + शप् + अते = गते । The Pural is गा + शप् + ङ = गा + अ + अते (VII. 1. 5. S. 2258) = गात । In the dual गा + शप् becomes by coalescence गा for the rule of अयत्तोरपि being antaraṅga ajjhi's first, and so the rule VII. 2. 81. S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any आ which is a portion of a इत् affix. In the First. Person Singular the affix इट् is changed to य, and we have गा + शप् + य = गा + अ + य = गा + य = गे ॥

In the First Person Imperfect we have अगा + ण् = अगे by VI. 1. to 67. S. 69. The Benedictive is गीसीष्ट । The sūtra गाहुटादिभ्यः (S. 2461) refers to that ✓ गी which is the substitute of ✓ इट्; and not to this ✓ गा । Therefore this ✓ गी is not इट्, and consequently the sūtra घुमास्या &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no ण् । In other words the form is not गेयात् ॥

According to Haradatta (See Padamanjari on III, 2 8, गापोट्) this root belongs to the Adāti class. This makes no difference however in the ultimate result. *Quere*, What is the necessity of reading it in the Bhuādi list.

998 ✓ Gñ to go Pre. गते । गते । गते । गसे । गाघे । गाघ्ये । गे । गाघ्ये । गामहे । Per. जमे । जगाने । जगिये । जगिष्य । जगे । जगिष्यते । I Fut. गाता । II Fut. गास्यते । Imperative गाताम् । गाताम् । गाताम् । गाय । गे । गाघ्ये । गामहे । Imper. अगात । अगाताम् । अगात । अगायाः । अगे । अगायहि । Poten मेत । मेयाताम् । मेरन् । मेयाः । मेघ । Bene. गासीष्ट । Aorist अगास्त । अगासाताम् । अगासत । अगास्याः । अगासि । Caus. गाययति । Aor. अजीगयन् । Desl. जिगासते । Inten. जेगीयते ॥

कुङ् ६६६, घुङ् १०००, उङ् १००१, डुङ् १००२, खुङ् १००३ शब्दे । अन्ये तु 'उङ् कुङ् घुङ् डुङ् खुङ्' इत्याहुः । क्वते । चुकुवे । घयते । अयते । कवे ॥ 'X धाणादाहं बलीयः X' इत्युङ् । ततः सधवादीघः । औता । औप्यते । औपीष्ट । औष्ट । डयते । डुडुवे । डोता ॥

999. ✓ Kuñ, 1000 ✓ Ghun, 1001 ✓ Uñ, 1002 ✓ ðan, 1003 ✓ Khuñ to sound, make an indistinct noise. Others read it as Uñ-Kuñ Khuñ-Guñ Ghun nuñ Pre क्वते । Per. चुकुवे ॥

1000. ✓ Ghun 'to sound, make an indistinct noise' Pre. घयते । Per. चुकुवे ।

1001 ✓ Uñ to sound. Pre अयते । अयसे । Per. कवे । Here there is उवङ्, on the maxim "a rule of anga or stem is stronger than that relating to a letter." See S. VI. 4. 78. S. 2290. Thus उ + उवङ् = ऊय by the rule of lengthening of homogenous letters. I Fut. औता । II Fut. औप्यते । Imperative अयताम् । Imper. आयत । Poten अयेत । Bene. औपोष्ट । Aorist औष्ट । Caus. आययति । Aor मा भया नविषत् । Desl ऊपियते ॥

1002. ✓ nuñ to sound Pre. डयते । Per. डुडुवे । I Fut. डोता ॥

1003 ✓ Khuñ to sound. Pre. खयते । Per. चुकुवे । I Fut. खोता ॥

च्युङ् १००४, ज्युङ् १००५, मुङ् १००६, षुङ् १०६७ गतौ । 'कुङ् इत्येके ॥

1004 ✓ Chyñ, 1005. ✓ Jyñ, 1006 ✓ Prñ, 1007 ✓ Plñ 'to cause, to go away.' Some read ✓ Klñ also here Pre. चयते । Per. चुच्युवे । चुच्युयिषे । चुच्युयिष्ये । चुच्युये । I Fut. चोता । II Fut. चोप्यते । Imperative चयताम् । Imper. अचयत । Poten चयेत । Bene. चापोष्ट । Aorist अच्योष्ट । Condi. चच्योष्यन् । Caus. चाययति । Aor. अचुच्ययत्, or अविचययत्. (VII. 4 81 S. 2578). Desl. चुच्युयते । Inten. चोच्युयते । Yan luk चोच्योति । Nouns. चयनम् । चोत्रम् ॥

1005. ✓ Jyñ to go near, to approach Pre. जयते । Per. चुजुये । I Fut. ज्योता ॥

1006. ✓ Prñ to go, move, jump Pre. प्रयते । Per. पुपुये । I Fut. प्रोता । Caus प्राययति । Aorist अप्रिययत्, or अप्रययत्. (VII. 4. 81 S. 2578)

1007. ✓ Plñ to float, swim, to leap, jump &c. Pre लयते । Per. पुपुये । Caus, प्लावयति । Aorist अप्रिप्लयत्, or अप्रप्लयत्. (VII 4 81. S. 2578)

रुङ् १००८ गतिरेपणयोः । रेपणं हिंसा । रुखे । रंयतासे ॥

1008 ✓ Ruñ 1 to go, to move 2 to hurt, kill, injure. Pre. रयते । Per. रुखे । रंयतासे । Caus. रंययति ॥

आम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute दिमि debars reduplication according to the Kāśikā.

In forming the Aorist the following sūtra applies.

२३८९ । स्याधोस्त्वि । १ । २ । १० ॥

अनयोस्त्विदेशः स्यत् सिध्यति क्रियात् । अदित् । अदिधाः । अदिधि ॥

2389. The affix *sich* before the Atmanepada affixes, is *lit* after *sikā* "to stand" and *ghu* (I. 1, 20) verbs, and these verbs change their *cha* into *ṛ* before these terminations.

Note : The roots स्या 'to stand,' दा 'to give,' धा 'to place' दे 'to pity' धे 'to feed' दो 'to cut' change their vowels into *ṛ* before the terminations of the Aorist of the Atmanepada; and these terminations are also *lit*. As उपास्यत्, 'he worshipped' उपास्यवाताम् उपास्यतः ; अदित् 'he gave' अधित् 'he fed.'

The root वेष्ट् is ghu. So its Aorist is अदित्. 2nd S अदिधाः । 1st S अदिधि ॥

1011. ✓ Oa to protect, cherish. Pre दयते । Per. दिधे । दिध्याते । दिधिये । दिधे I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दयताम् । Imper. अदयत् । Poten दयेत् । Bene, दासीष्ट । Aorist अदित् । Ger. प्रदाय ॥

शैङ् १०१२ गतौ । श्यायते । शश्ये ॥

1012. ✓ Śyam to go, move. Pre ग्रायते । Per. श्राये । श्रायाते । श्रायाये । I Fut. ग्याता । II Fut ग्यास्यते । Imperative ग्रायताम् । Imper अग्रायत् । Poten. ग्रायेत् । Bene. ग्यासीष्ट । Aorist अग्रायत् । Caus. ग्राययति । Aor. अग्राययत् । Desi. अग्राययते । Inten. ग्राग्रायते । Yan luk ग्राग्रायति । Ger. अग्राययः । Nouns ग्रात 'fat,' ग्रीनः or ग्रीनः

प्यैङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । प्ये । प्याता ॥

1013 ✓ Pyañ, 1014 ✓ train to grow, increase, swell Pre. प्यायते । Per. प्ये I Fut. प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । त्रायते । तत्रे ॥

1014 ✓ Trau to protect, cherish Pre. त्रायते । Per. तत्रे । Past Part. Pass. त्रातं । त्रायं ॥

पूङ् १०१५ पवने । पवते । पुपुधे । पथिता ॥

1015 ✓ Pan to cleanse, purify Pre. पयते । Per. पुपुधे । I Fut. पथिता । II Fut. पथियते । Imperative पयताम् । Imper अययत् । Pote. पयेत् । Bene. पथिषीष्ट । Aorist, अययिष्ट । Caus. पाययति । Aor. अयययत् । Desi. विपथियते । Inten. पापयते । Yan luk पोषति । Past Part. Pass. पूतम् । पथितम् । Past Part. Act. पूतयान् । पथितयान् । Ger. पथित्वा or पूत्वा । Nouns पोत्रम् 'mouth of a hog.' पथित्रम् 'sacred grass.'

मूङ् १०१६ बन्धने । मयते ॥

1016 ✓ Mān to bind, fasten, tie, Pre मयते । Per. मुमुधे । I Fut. मथिता । Caus. माययति । Aorist अमीमयत्, (VII 4 80 S 2577). Desi. मुमुयते । Ger मूत्वा ॥

डौङ् १०१७ विहायसा गतौ । हयते । डिह्ये । हयिता ॥

1017 ✓ Dīa 1. to fly, pass through the air, 2. to go. Pre. हयते । Per. डिह्ये । डिह्ये । I Fut. हयिता । II Fut. हयियते । Imperative हयताम् । Imper. अहयत् । Pote. हयेत् । Bene. हयिषीष्ट । Aorist अहयिष्ट । Caus. हाययति । Aor. अहययत् । Desi. डिहयियते । Inten. हहयते । Yan luk हहति । Past Part. Pass. हयितः । Ger. हयित्वा ॥

• Here end the Atmanepada roots.

The stems ending in सन् &c are dhātus or roots by S 2304 When सन् is added there is reduplication by the following.

✓३३८५ । सन्प्रत्ययः । ६ । १ । ८ ॥

सचन्तस्य यदन्तस्य च प्रथमैकाचो द्वे स्तोऽजादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुविप्रथमत्वं किट्प्रिय । निन्दाद्ययका एवानुदात्ते । दाशानो च स्यादित्येता । एते नित्य सचन्ताः । अर्थात्करित्वन-नुयन्धकाश्चुरादयः । अनुयन्धस्य केयसेऽर्थात्तार्थत्यासचन्तात् । धातोरित्यादिप्रत्ययान्तस्य नाधिपातुक्यम् । तन्नेदगुणी न । जुगुप्सते । जुगुप्, साधकः । तित्तिचते । मीमासते । भ्रमाय । चत्वंम् । योभत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यद्- (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel

NOTE:—The word सन् यद्- should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be “when the affixes सन् and यद्- follow, a non-reduplicate root is reduplicated.” The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अट्ठिद्विपति, अग्निद्विपति । The phrase धातोरन्ध्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus पच + सन् (III 1 7) पच reduplicate विपचति (VII. 4 79).

The roots ✓Gupā &c, with the exception of ✓Kit, when having the senses of ‘despising’ &c are anudatteta and not otherwise. The roots ✓Danā and ✓śanā are svariteta. These roots are always found with सन् added to them. With out सन् we never find them conjugated either in the Āmanepada or the Parasmanepada. When they have different meanings from those given to them in the above vīrtikas, namely when they have the Dhātupatha meaning of गोपय् &c. they are considered to have no indicatory letters attached to them, and then they belong to the Churādī class. Thus ✓Gup to speak is Churādī No. 231, ✓Tj to sharpen No. 110, ✓Maṇa ‘to honor’ No. 299 ✓Bād ‘to bind’ No. 14. The Ātmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicatory letter अ anudatta as final there is no scope for the Ātmanepada affixes. For the simple roots गुप &c are never found conjugated as गोपयते, and so the Anudatta in locutory अ in गुप &c. does not mean, as it does every where else, that the simple roots ✓Gup &c. should be conjugated in the Ātmanepada, but that the same letter as in ✓Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Ādhatupada affix, as it is in the regular Desideratives, because this सन् is not ordered to be added to roots but to special forms ‘up’ ‘tj’ &c. It is only where सन् is added by force of the sūtra धाता. (III 1. 7 & 2608) that it is an Ādhatupada. The significant use of the word dhātuh in III 1 7, while its absence from the two immediately preceding sūtras III 1. 5 and 6, shows that the सन् of these two latter sūtras is not an Ādhatupada affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Guna.

As जुगुप्सते ‘he censures or despises’, तित्तिचते ‘he endures patiently’, चिकित्सते ‘he heals’. But गोपयति ‘he protects’, तेजयति ‘he sharpens’, कृतयति ‘he makes a hub’.

When मन् is added, there is reduplication of the root, by VI. 1. 9. Thus, गुप+मन्=जुगुप्+स (VII 4 62)=जुगुप् to which is added the third person singular termination अते=जुगुप् सते ॥

The मन् is to be added only then, when the senso of the desiderative verb is as below : मोमांसते 'he investigates', द्योभसते 'he loathes', द्योदामते 'he straightens'. श्रोशांसते 'he sharpens'. The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of मन् becomes optional. Thus मानयति, दापयति, दानयति and निमानयति are also valid forms.

NOTE. The ✓Gup 'to be agitate', (Dīvādī No 123), and ✓Gupā to protect' (Bhūādī 422) are not to be taken for the purposes of this sūtra, because ✓Gup here is read along with ✓Tj, and therefore it refers to that ✓Gup of the Dhātupāṭha which is followed by ✓Tj and which is anudatta. In fact the anubandhas च in ✓Gup, ✓Tj, &c. is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter च being anudatta, makes these ✓Gup &c. ātmanepadi. Though ✓Gup &c. are not full roots, but root elements, for the full root is gup+san, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also, on the maxim अद्यप्ये कृतं निष्कं ममुदायस्य विद्ये-द्य भवति : (See Kāśikā I 3 62). For if a mark (such as the anudatta च in ✓Gupa) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root element ✓Gupa cannot be conjugated in the ātmanepada, the full root ✓Jugupa is ātmanepadi by virtue of the indicatory anudatta anubandha च of ✓Gup.

1019 ✓Gup, to hide. Pre जुगुप्सते. Per जुगुप्सन्वङ्के. I Fut जुगुप्सिता II Fut जुगुप्सिष्यते. Imperative जुगुप्सताम्. Imper. अजुगुप्सत. Potem जुगुप्सेत Bene, जुगुप्सिष्ट. Aorist अजुगुप्सिष्ट ॥

1020 ✓Tj to sharpen, whet but here 'to forgive.' Pre तितिक्षते. Per. तितिक्षन्वङ्के. I Fut तितिक्षिता. II Fut तितिक्षिष्यते. Imperative तितिक्षताम्. Imper. अतितिक्षत. Potem तितिक्षेत्. Bene तितिक्षिष्येष्ट. Aorist अतितिक्षिष्ट ॥

1031. ✓Mina 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate.' Pre. मोमांसते. Per. मोमांसन्वङ्के. I Fut मोमांसिता ॥

1023 ✓Bindha to bind, fasten; but here 'to loathe.' Pre द्योभसते. Thus द्यध+मन्+अप्+ते=द्यध+मन्+अप्+ते=द्यिद्यध+स+ते (VII 4 79 S 2317)=द्योद्यध+स+ते (III 1. 8 S 2394)=द्योभध+सते (VIII 3 37 S 326)=द्योभन्+सते (VIII, 4 55 S 121).

रभ १०२३ राभस्ये । आरभते । आरभे । रब्धा । रप्स्यते ॥

1023 ✓Rava to long for, be eager, 2 to embrace, Pre, आरभते. Per. आरभे. आरभेभ्ये. आरभिष्यते. I Fut आरब्धा. II Fut आरभस्यते. Imperative, आरभताम्. Imper. आरभत. Bene आरभसेष्ट. Aorist आरब्ध. Caus आरभयति. Aor. आरभयत्. Desi. आरभ्यते. Inten आरभयते. Yan luk आरभयतीति. आरभयि. d आरभय. Pl. आरभयति. लोट् आरभयामि. लङ्, आरभय. Nouns: आरभ्य. आरभ्यम्. रम्भा. रभस ॥

डुलभय १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. ✓Dulabhash to get, obtain, Pre. लभते ॥

The stems ending in सन् &c are dhātus or roots by S 2304. When सन् is added there is reduplication by the following.

✓इत्थं । सन्त्यहोः । ६ । १ । ८ ॥

सचन्तस्य यदन्तस्य च प्रथमेकाचो द्वे स्तोत्रादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुणप्रभृतयः किद्विच । निन्दाद्यर्थका ह्यानुदात्तेनो दानशानी च स्वरितेनो । यते नित्य सचन्ताः । अर्थान्तरत्वन-नुबन्धकाश्चुरादयः । अनुबन्धस्य केवलेश्चरितार्थत्वात्सचन्तात्तद् । धातोरित्यादिहितत्वात्सतोऽत्र नार्धधातुकत्वम् । तन्नेङ्गुणी न । कुगुप्सते । कुगुप्साचक्रे । तितित्तते । मीमांसते । भभ्राभ । चत्वंम् । धीभत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यद् (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE —The word सन् यद् होः should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be "when the affixes सन् and यद् follow, a non-reduplicate root is reduplicated." The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अट्टिष्टपति, अग्निष्टिपति । The phrase धातोरनभ्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus यच् + सन् (III 1. 7) यच्च reduplicate पिपद्यति (VII. 4 79),

The roots ✓Gupā &c, with the exception of ✓Kit, when having the senses of 'despising' &c are anudatteta and not otherwise. The roots ✓Danā and ✓śauā are svariteta. These roots are always found with सन् added to them. Without सन् we never find them conjugated either in the Atmanepada or the Parasmaipada. When they have different meanings from those given to them in the above vārtikas, namely when they have the Dhātupāṭha meaning of गोपन् &c. they are considered to have no indicative letters attached to them, and then they belong to the Churādī class. Thus ✓Gup to speak is Churādī No. 231, ✓Tij 'to sharpen' No. 110, ✓Mana 'to honor' No. 299, ✓Baddh 'to bind' No. 14. The Atmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicative letter अ anudatta as final there is no scope for the Atmanepada affixes. For the simple roots गुप् &c are never found conjugated as गोपते, and so the Anudatta indicative अ in गुप् &c. does not mean, as it does every where else, that the simple roots ✓Gupā &c. should be conjugated in the Atmanepada, but that the anudatta letter of ✓Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Ardhadhātuka affix, as it is in the regular Desideratives, because this सन् is not only added to be affixed to roots but to special forms 'gup' 'tij' &c. It is only where सन् is added by force of the sūtra धातुः (III 1. 7. & 2608) that it is an Ardhadhātuka. The significant use of the word dhātuh in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding sūtras III. 1. 5 and 6, shows that the सन् of these two latter sūtras is not an Ardhadhātuka affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Guna.

As कुगुप्सते 'he censures or despises', तितित्तते 'he endures patient y', चित्रित्तते 'he deals'. But गोपायति 'he protects', तेजयति 'he sharpens', चक्रेतयति 'he makes &c.

When सन् is added, there is reduplication of the root, by VI 1. 9. Thus, गुप+सन् = जुगुप् + स (VII 4 62) = जुगुप् to which is added the third person singular termination अते = जुगुप् सते ॥

The सन् is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below मीमासते 'he investigates', द्योभसते 'he loathes', दीदामते 'he straightens', श्रोयासते 'he sharpens'. The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of सन् becomes optional. Thus मानयति, धाधयति, दानयति and निगानयति are also valid forms.

Note The ✓Gup 'to be agitated,' (Divadi No 123), and ✓Gupā 'to protect' (Bhūādi 422) are not to be taken for the purposes of this sūtra because ✓Gup here is read along with ✓Tj, and therefore it refers to that ✓Gup of the Dhātupāṭha which is followed by ✓Tj and which is anudatta. In fact the anubandhas अ in ✓Gupa ✓Tj, &c is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter अ being anudatta, makes these ✓Gup &c ātmanepadi. Though ✓Gup &c are not full roots, but root elements, for the full root is gup + san, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also on the maxim अवयवे कृतं लिङ्गं समुदायस्य विरोधं भवति । (See Kārikā I 3 62) For if a mark (such as the anudatta अ in ✓Gupa) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root element ✓Gupa cannot be conjugated in the ātmanepada, the full root ✓Jugupsa is ātmanepadi by virtue of the indicative anudatta anubandha अ of ✓Gip.

1019 ✓Gup, to hide. Pre जुगुप्सते । Per जुगुप्साचके । I Fut जुगुप्सिता । II Fut जुगुप्सिष्यते । Imperative जुगुप्सताम् । Imper अजुगुप्सत । Poten जुगुप्सेत । Bene जुगुप्सिष्ट । Aorist अजुगुप्सिष्ट ॥

1020 ✓Tj to sharpen whet but here 'to forgive' Pre तितिसते । Per, तिसित्वाचके । I Fut तितिसिता । II Fut तितिसिष्यते । Imperative तितिसताम् । Imper, अतिसित । Poten तितिसेत । Bene तितिसिष्ट । Aorist अतिसिष्ट ॥

1031, ✓Māna 'to worship 'to honor,' but here 'to investigate.' Pre, मीमासते । Per मीमासाचके । I Fut मीमासिता ॥

1022 ✓Bhīsha to bind, fasten but here 'to loathe.' Pre द्योभसते । Thus द्यध + सन् + यप + ते = द्यध + सन् + यप + ते = द्यध + स + ते (VII 4 79 S 2317) = द्योद्यध + स + ते (III 1. 6 S 2394) = द्योभध + सते (VIII 2 37 S 336) = द्योभत् + सते (VIII, 4 55 S 121)

रभ १०२३ राभस्ये । आरभते । आरभे । रब्ध्या । रप्स्यते ॥

1023 ✓Rava to long for, be eager, 2 to embrace. Pre, आरभते । Per आरभे । आरभिये । आरभिये । I Fut आरब्ध्या । II Fut आरभ्यते । Imperative आरभताम् । Imper आरभत । Bene आरभसीष्ट । Aorist आरब्ध । Caus आरम्भवति । Aor, आरम्भत । Desi आरिप्सते । Inten आरारभ्यते । Yau luk आरारम्भीति । आरारब्ध । d आरारब्धे । Pl आरारभति । लोट् आरारम्भाणि । लङ्, आरारप् । Nouns. आरम्भ । आरम्भम् । रम्भा । रम्भ ॥

डुलभय १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. ✓Dulabhash to ge⁺, obtain, Pre लभते ॥

वृत्त १०२५ परिष्वद्धे ।

1025 ✓ Shvanja to embrace

In conjugating this root, the following sūtra causes the elision of the nasal before the affix अप् अप् अप्

२३८६ । दंशसज्जस्त्रज्जो शपि । ६ । ४ । २५ ॥

2396 The nasal of दग्, घन and ह्यञ्ज is elided before the vikarana य् of the roots of the Bhū class

NOTE Thus दशति, सजति and परिप्यजते for the change of the स of स्वयम्, to
 see VIII. 3 65

२३६७ । रोजेवत् । ह । ४ । ख ।

सेवा श्रुतिं नलोप । ह्येजेते । परिष्यजते । 'यन्विजिह्वदमिंस्यज्जीना निट्' जित ये वा' इति
 ह्यकारेणान्तरम् । देभत् । 'सस्यजे' इति भाष्यादाहारादिकदेशानुसृत्या इडायापीयते । सदे । परस्य
 निटि' (२३६९) इति भुजे + स्यज्जोपसङ्गानाम् + । अतोभ्यासात्परस्य प्रत्य न । परिष्यजे-
 परिष्यन्ता जे । सस्यजिपे—सस्यज्जिपे । स्यङता । स्यङ् च यते । स्यजेत । स्यङ्छोद्य । प्रत्यङ्यङ्
 'प्रास्तितात्-' (२२७६) इति प्रत्ययम् । परिनिविध्यस्तु सिधादीनां या-' (२३५१) इति यिज्भूष
 शतदर्थमेव 'उपसर्गात्सुनेति-' (२२७०) इत्येव सिद्धे स्तुस्यज्जये 'परिनिवि-' (२२७५) इत्यङ्
 पुनरुपादानम् । पर्यङ्यङ्-पर्यस्यङ् क्तः॥

2397 The nasal of रज्ज is also elided before शप् न

NOTE.—As रजति, रजत, रजनि । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sutras in which the anuvṛtti of raj only runs and not of dāś &c

Thus ह्यनते । परिष्कृतते । In another grammar we find the following

Rule. The roots घञ्, षञ्, टञ् and स्तञ् are optionally जित् when the affix of the Perfect follow,

[NOTE.—See I 2 G in *kās kā*, where however *di* 'optionally' is omitted.]

See VIII 3 118 S 2361 Therefor we adopt the above rule bers also, though it is the opinion of a particular school only

The π is not changed to α after the reduplicate in the case of परिवर्तन according to the following

Partake — In the entry VIII 3 118 B 2361 (सह परावर्ति) we must
 enumerate स्वयं also, i. e., the prohibition of that entry applies to the स्वयं
 also. Therefore there is no change after the re-litigate.

Thus परिणाम्ये where the निङ् is निङ् and causes the elision of the ra of, or परिणाम्ये where the निङ् is not treated as निङ्.

Summary 2nd Person Singular of the Perfect is **सम्यजिषे** or **सम्यजिष्ये** .

1st Future perfect; 2nd Future perfect

lots with a Benelux certificate. Some of the numbers are as follows: Here is charged to us by VIII 3 67 4 2276 real with VIII 3 63 9 2270. But the charge is of real by the VIII 3 73 and 71 8 2275 and 2279 when the operations are off, in addition for the purpose of foreign air, the same is not and there have been repeated in these VIII 3 70 8, 2273, the whole can would have been of a gift.

to \mathfrak{p} by VIII 3, 65 S 2170 after \mathfrak{p} ri, nt and vi also Thus: we have —पर्यव्यङ्क्त or पर्यव्यङ्क्त ॥

1025 ✓Shrafiya to embrace, clasp Pre स्वजते । Pr सम्जजे or सम्जज्जे । संस्वजिषे or संस्वज्जिषे । सम्स्वजिष्ये । I Fut स्वङ्क्ता । II Fut स्वङ्क्त्वते । Imperative स्वजताम् । Imper. अस्वजत । Poten स्वजते । Bene. स्वङ्क्षोष्टे । Aorist अस्वङ्क्त । Caus स्वङ्जयति । Aor अस्वङ्जत् । Desi मिस्वङ्क्षते । Inten स्वास्वज्यते । Yan luk स्वास्वङ्क्षि or मास्वङ्क्षीति । d. सास्वङ्क्त । Pl सास्वङ्जति । Imperative 2nd P, S स स्वङ्क्षि । Imp 3rd P S असास्वङ्क्ष ॥

हृद १०२६ पुरीषोत्सर्ग । हृदते । जहदे । हत्ता । हत्स्यते । हदेत । हत्सोष्ट । अहत ॥

1026 ✓Hadi to void excrement, Pie हदेते । Per जहदे । जहङ्क्षे । I Fut. हत्ता । II Fut. हत्स्यते । Imperative हदताम् । Imper. अहत । Poten हदेत । Bene. हत्सोष्ट । Aorist अहत । Caus हादयते । Aor अजीहदत । Desi जिहत्सते । Inten जाहङ्क्षते । Yan luk जाहदोति or जाहति । Past. Part Pass हृत् । (VIII 2 42 S 3010)

Here end the conjugations of the four roots beginning with रभ ॥

SUB SECTION.

अथ परस्मैपदिनः ॥

Now the Parasmaipadi roots

त्रिचिदा १०२७ अव्यक्ते शब्दे ।

1027, ✓trikshvda to sound distinctly Pre च वेदति । Per चिच्ये । चिच वेदिष्य । I Fut चवेदित । II Fut चवेदिष्यति । Imperative चवेदतु । Imper. अचवेदतु । Poten च वेदेत । Bene च चिच्यते । Aorist अचवेदोत् । Caus चवेदयति । Aor अचिच्यिदत । Desi चिच विदिषति or चिच वेदिषति । Yan luk चिच्येति । Past, Part Pass चिचिषः or चवेदितम् । Ger चिचिदित्वा or चवेदित्वा ॥

स्कन्दिर् १०२८ गतिशोषणयोः । चस्कन्दि-चस्कन्त्य । स्कन्ता । स्कन्त्यति । नलोपः । स्वाद्यात् । इतिवाड्वा । अस्कदत्-अस्कान्तीत् । अस्का-न्ताम् । अस्कान्तुः ॥

1028 ✓Skandir 1 to go move 2 To become dry

The present स्कन्ति । Perfect 2nd P, S चस्कन्द्य or चस्कन्त्य । 1st F. स्कन्ता । 2nd F स्कन्त्यति । In the Beneictive the nasal is elide (III 4 104 S 2216 and VI 4 24 S 415) as स्कन्तीत् । In the aorist there is optionally अङ्, because the root has the indicatory डर (III 1 57 S 2269)

Thus अस्कदत् or अस्काङ्क्षीत् । d. अस्कान्ताम् । Pl अस्कान्तुः । When preceded by the preposition वि, the स is optionally changed to ष by the following sūtra,

२३९८ । वि.स्कन्देतिनिष्ठायाम् । ष । ३ । ७३ ॥

पत्वं वा स्यात् । क्त्येवेदम् । 'अनिष्ठायां' इति षयुदासात् । विस्कन्ता-विस्कन्ता । निष्ठायां तु विस्कन्तः ॥

2398 The ष is optionally substituted for the स of स्कन्द, after the preposition वि, but not in the participles in त and तवत् ॥

This rule is confined to क्त affixes only, because of the prohibition of the क्त affix निर्वाहः । Thus विष्कन्तो or विस्कन्तो, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्तयम् or विस्कन्तयम् &

Why do we say 'but not in the Nishthā?' Observe विष्कन्तः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sūtra.

२३९९ । परेश्च । ८ । ३ । ७४ ॥

अस्मात्परस्य स्कन्धेः सस्यो यः । योगविभागात् अनिष्टादिनाम् इति न संघट्यते । परिष्कन्दति-परिष्कन्दति । परिष्कन्-परिष्कण- । पत्यपत्त्युत्पत्त्यम् । न च पदद्वयाश्रयतया वक्षिण्णस्यापत्यस्या-सिद्धत्वं । 'धातुपसंगोः कार्यमन्ताङ्गम्' इत्यभ्युपगमात् । पुर्वे धातुपसंगेण युज्यते तत् साधनेन इति भाष्यम् । 'पूर्व साधनेन-' इति मतास्तरि तु न शक्यम् ॥

2399 प is optionally substituted for the स, of स्कन्ध after the preposition परि every where

Thus परिष्कन्दति or परिस्कन्दति, परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्तयम् or परिस्कन्तयम् ॥

The word परि could well have been included in the last sūtra as विपरिभ्यां स्कन्धेः ॥ The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्टादिनाम् does not apply to it. Thus परिष्कण- or परिष्कन्तः ॥

When स is changed to प, then न is also changed to य । It cannot be said that the प change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is वक्षिण्ण and consequently अनिष्ट or non-effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न to य । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhāṣya, the following rule laid down:—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no य change, and we shall get the form परिष्कन्तः ॥

1028 ✓ Skandir 1. to go, move, 2. to become dry. Pres. स्कन्दति । Per. संस्कन्द । संस्कन्ति or संस्कन्त्य । संस्कन्ति । I Fut स्कन्ता । II Fut स्कन्स्यति । Imper. संस्कन्तु । Imper. संस्कन्तु । Pot. स्कन्तेत् । Bene. स्कन्ताम् । Aorist संस्कन्तु । संस्कन्तु । Caus स्कन्स्यति । Aor. संस्कन्तु । Des. संस्कन्तु । Inten संस्कन्तु (VII. 4 84 S 2632) Yāñ luk संस्कन्ति । D संस्कन्तु । Past Part. Pass स्कन्तः । Ger. स्कन्त्या । Noun संस्कन्तः 'a kind of disease.'

यम १०२६ मैथुने । यमिय । ययथ । ययथी । ययस्यति । ययाप्सीत् ॥

1029. ✓ Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as यम । Dhanapāṇi and Śikāṭāyāṣa read both यम and यम । Śikāṭāyāṣa further reads यय and यम । Pre. यमति । Per. ययाम । यमैतुः । यमिय or ययथ । यमिय । I Fut ययथ । II Fut. ययस्यति । Imperative ययतु । Imper. ययथ । Pot. ययैत् । Bene. ययाम् । Aorist ययाप्सीत् । Caus ययस्यति । Aorist ययौप्सीत् । Des. ययस्यति । Inten ययस्यति । Yāñ luk ययथ । Ger ययथा । Adj ययम् ॥

यम १०३० प्रहृत्ये शब्दे च । यमिय-यनन्य । नन्ता । यनसीत् । यनसिष्टम् ॥

1030. ✓ nama 1. To bow to, salute, lend 2 to sound. Pre. नमति । Per. नमाम । नमैतुः । नमिय or नमन्य । I Fut. नन्ता । II Fut. नन्स्यति । Imperative नमन्तु ।

Imper अनमत् । Poten नमेत् । Bene नम्यात् । Aorist अनमोत् । अनसिष्टाम् । Caus. नाम-
यति, or नमयति । (See ✓ 842 &c) With the preposition it is always मित् as प्रथमयति ।
Aorist अनीनमत् । D₃ नमिषति । (VII 2 73, S 2377) Inten ननम्यते । Yan luk,
ननमोति or ननन्ति । D नान् । Pl ननमति । 1st. D ननन्तुः । 1st Pl. ननमः । Imper,
अननम् । अननताम् । Ger नन्या । Nouns — नमः । नेमि । नमः । नृपा ॥

गम्लु १०३१ सृष्टु १०३२ गतौ ।

1031 ✓ Gam lu, 1032 ✓ Sripri 'to go' In the conjugation of the
✓ Gam, the following sūtra applies

२४०० । इपुगमियमां छः । ७ । ३ । ७७ ॥

इषा छ स्याच्छति परे । गच्छति । जगाम । जामतु । जामुः । जगमिष्य — जगम्य । गन्ता ॥

2400 छ is substituted for the final of इप, गम् and यम् before a
Present-character (शित) ॥

NOTE :—As इच्छति गच्छति, यच्छति । The इप with the indicatory उ is taken
here, (Ind 59), and not इप of Divādi (19) class or of Kryādi class (53) There
we have इप्यति and इप्याति respectively Those who do not read the sūtra as इपु
&c, but as इपगमि &c, read the anuvṛtti of the word अद्य from VII 3, 72 into
this sūtra, so that the शित् is qualified by the word अ, i. e. a शित् affix which
is merely a vowel, and has no consonant in it, (and not a शित affix which begins
with a vowel) Therefore though शानच् is a शित affix beginning with a vowel, yet
as it contains a consonant, the छ substitution does not take place, as इषायाः (III.
1 83) The reading of the text according to Patañjali and Kātyāyana is इपगमि
मां छ, and hence the necessity of the above explanation. The reading इपु, though
convenient, is not āraha.

Thus Pre 3rd S गच्छति । Perfect, जगाम । जामतुः । जामुः । 2nd S. जगमिष्य or
जगम्य । 1st Future गन्ता ॥

In forming the 2nd Future, the following sūtra applies :—

२४०१ । गमेरिट् परस्मैपदेषु । ७ । २ । ५८ ॥

गमे. परस्य सकारादेशिद् स्यात् । गमिष्यति । लृटिवाद्ङ् । 'अनङि' इति पशुदासाक्षीपधा-
नोपः । अगमत् । सर्पति । ससर्प ॥

2401 An ārdhadhatuka affix beginning with a स, gets the इद्
augment, after गम् in the Parasmaipada

As गमिष्यति, अगमिष्यत् जिगमिषति ॥

NOTE —Why of गम् ? Observe धिष्यति । The repetition of इट् shows that
the rule is invariable Why in the Parasmaipada ? Observe सगसोष्ट, सगसोष्ट,
सगस्यते सजिगसते, सजिगमिष्यते, अधिजिगसते अधिजिगमिष्यते ॥

As the ✓ Gam has an indicatory lri, it forms its Aorist with चट् । There is
not the elision of the penult mate by VI 4 98 5 2303, because of the special prohi-
bition contained in that very sūtra in the case of the affix चट् । Thus Aorist is अगमत् ॥

The ✓ Srip is thus conjugated —Present सर्पति । Perfect ससर्प । In form-
ing the 1st Future, the following sūtra applies —

२४०२ । अनुदात्तस्य चटु पथस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५६ ॥

उपदेशेऽनुदात्तो य अदुपपत्तस्याप्या स्यात्भूतादायकिति परे । सप्ता-सर्पा । सपस्यति—
सपस्यति । असपत् ॥

2402 The augment **अ** comes optionally after the **अ** of those roots which are exhibited in the Dhātupāṭha as anudatta, when such roots end in a consonant having a **अ** as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicatory **क**.

NOTE.—The word उपदेश is understood here, so also भक्ष्यमिति । Thus वृत्ता or तर्हिता or तर्हिता, दृष्टा, दर्शिता or दक्षता । The roots तृप्त, तृप्त्य, and दृष्ट, 'happy to release' belong to Divili class, sub-class Rihili, and they take the augment इट optionally (VII 2 45), so we have the three forms given above for these roots are also anudatta in the first enumeration.

Why do we say "which are anudatta in the Upadesa or the system of grammatical instruction"? Observe यदा, यद्धम्, यद्ध्वम्, from यद् उद्यमन् which is exhibited as उदात्त and because it has an indicatory **ऊ** it takes इट optionally. Why do we say 'having a penultimate **अ** letter'? Observe भेत्ता, हेत्ता । Why do we say before an affix beginning with a mute or a sibilant? Observe तर्पयाम, दर्पयाम । Why do we say 'not having an indicatory **क**'? Observe वृत्, दृष्ट । Before affixes not beginning with a **भक्ष्य** consonant this augment will not be inserted, as तर्पयाम । दर्पयाम ॥

Thus 1st Future सप्ता or सर्पा । 2nd Future सप्स्यति or सप्स्यति । Aorist असपत् ।

1031 ✓ Guntā to go Pre. गच्छति । Per. जगाम । जगमत् । जगन्त्य or जगमिष । जगिष्य । जगमिष । I Fut गन्ता । II Fut गच्छिष्यति । Imperative गच्छतु । Imper. जगच्छत । Potē gच्छेत् Bene गम्यात् । Aorist जगमत् । Pas गम्यते । Caus जगमयति । Aorist अजगमत् । Inten जगम्यते । Yān luk जगमीति । or जगन्ति । D जहत् । Pl जहमति । 1st S जहन्मि D जहन्त्य । Nouns — जगन्त । पचन्त । जगत् गो । गङ्गा ।

1032 ✓ Sripā to go Pre. सर्पति । Per. सर्पत् । सर्पन्त्य । सर्पिष्य । सर्पयिष्य । I Fut सर्पा सर्पा । II Fut सर्पस्यति सर्पस्यति । Imper. सर्पतु । Imper. असर्पत् । Potē सर्पेत् Bene सर्पयात् । Aorist असर्पत् । or सर्पत् । Be e सर्पयति । Aor. असर्पत् । असर्पताम् । Caus सर्पयति । Aorist असर्पत् । or सर्पत् । Lessic. सिचयति । Inten सर्पयते । Yān luk सर्पयति । or सर्पयति । or सर्पयति । Aor. सर्पयत् । Adj. य. सप्य । Nouns — सर्प । सर्पि । सर्पय ।

यम १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिष-ययन्त्य । यन्ता । अयसीत् अयसिष्ठात् ।

1033 ✓ Yama to check, curl, restrain According to Maitreya, the root has an indicatory **उ**. Pre यच्छति । (VII 3 77 S 2400) Per. ययाम । येमत् । येमु । येमिष or ययन्त्य । I Fut यन्ता । II Fut यस्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छतु । Potē यच्छेत् Bene यम्यात् । Aorist अयसीत् । अयसिष्ठात् । Caus यमयति । Aorist, अययामत् । Desir. ययिष्यति । Inten ययम्यते । Yān luk ययति । ययन्त्य । Adj. ययम् । Aor. ययत् । यय । ययत् । ययम् ॥

तप १०३४ संतापे । तप्ता । अताप्सोत् ॥

1034 ✓ Tāpa to suffer pain

As 1st Future तप्ता । Aorist अताप्सोत् ॥

The **स** of the proposition तप, is changed to **प** when followed, by this root by the following sutra :—

२४०३ । निसस्तपतायनासेधने । ८ । ३ । १०२ ॥

यः स्यात् । आसेधनं धेनः पुन्यं ततोऽन्यस्मिन्नियये । निष्टपति ॥

2403. य is substituted for the स् of निष् before the verb तप, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेधन means doing a thing repeatedly and here it means making it red hot repeatedly. Thus निष्टपतिः सुवर्णम् = सकृत् अग्निम् स्पर्शयति i, e., he puts the gold into fire only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निस्तपति सुवर्णं सुवर्ण-
कारः=पुनः पुनरग्निं स्पर्शयति ॥

NOTE:—In the sentences निष्टपत् रक्ष, निष्टप्ता अरातयः the change has taken place either as a Vaidic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. ✓Tapa, to suffer pain, to mortify the body. Pre तपति । Per. तप्ताप । सेषिय or तप्तपृथ । I Fut. तप्ता । Imperative तपतु । Imper. अतपत् । Poten. तपेत् । Bene. तप्यात् । Aorist अतापसीत् । अताप्ताम् । Pas तप्यते । Caus तापयति । Aorist अतीतपत् । Desi. तितप्यति । Inten. तातप्यते । Yan luk तातप्ति । dj. तप्यम् । Nouns:—स्तापः । तापसः । तपः । तपस्या । तपस्यो ॥

त्यज १०३५ हानौ । तत्पजिय-तत्पक्य । त्यक्ता । अत्यातीन् ॥

1035. ✓Tyaj to abandon. Pre त्यजति । Per. तत्याज । तत्यजतुः । तत्यजिय or तत्यक्य । तत्यजिय । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यक्ष्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene. त्यज्यात् । Aorist अत्याक्षीत् । अत्याक्ताम् । Caus. त्याजयति । Aorist. अतित्यजत् । Desi. तित्यजयति । Inten. तात्यज्यते । Yan luk तात्यक्ति । Nouns:—त्यागिन् । त्यागः । त्यद् ॥

पञ्ज १०३६ सङ्गे । 'दंशसञ्जस्वञ्जां शयि' (२३८६) इति न लोपः । सजति । सङ्कता ।

1036. ✓Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal is elided by VI. 4, 25 S. 2396. Pre सजति । (With the preposition अभि, we have अभिसजति) । Per. ससञ्ज । ससञ्जतुः । ससङ्क्षेप or ससञ्जिय । ससञ्जिय । I Fut सङ्कता । II Fut. सङ्क्ष्यति । Imperative सजतु । Imper. असजत् । Poten. सजेत् । Bene. सज्यात् । Aorist. असङ्क्षीत् । असङ्कताम् । Desi. सिंसङ्क्षति । Nouns निपङ्गः, संगः । प्रसङ्गः । सक्रिय ॥

दृशिर १०३७ प्रेक्षणे । परयति ॥

1037. ✓Driśir 'to see' The root is replaced by पश्य by VII. 3, 78 S 2360. Thus Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two sūtras apply:—

२४०४ । विभाषा सजिदृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आभ्यां चल दृढवा ॥

2404. चल् the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment दृ after सज् and दृय् ॥

NOTE:—As सजट् or ससजिय, दट् or ददृशिय । See VI. 1, 58 below for the अम् augment.

२४०५ । सृजिदृशोर्भल्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अनघोरमागमः स्यात्कनाद विकृति । दद्रुत्-ददृश्वि । दृष्टा । दृश्यति । दृश्यात् । इतिहादह या ॥

2405. The augment अम (अ) comes after the अ of सृज् 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a म् letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicatory क् ।

Thus where there is दृद् augment we have ददृश्वि; but when there is no दृद् augment, we have the अम् and thus get दद्रुत् u

1st Fut. दृष्टा, 2nd Fut दृश्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicatory दृ the Aorist is formed optionally by अद् (III. 1 57. S. 2269). When there is अद्, the following sūtra applies:—

NOTE:—Thus सृज् + तृन् = सृ + अ + ज् + तृ = सृष्टुः । Nom sing सृष्टा, so also सृष्टुम्, सृष्टव्यम्, दृष्टा, दृष्टुम्, दृष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guṇa substitute ordained by VII. 3 86 But in अस्त्रावीत् and अद्वावीत् the Vriddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सृजते नम्, दर्शयन् with यु । Why do we say not having an indicatory क्? Observe सृष्टः, दृष्टः, before the affix क् । The forms of roots being exhibited in the sūtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रज्जुसुदृश्याम्, देवदृश्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxim धातिः स्वदृश्यदृष्टे तत्प्रत्यये कापे applies here

२४०६ । अदृशोऽदि गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

अयर्णान्तात् इमेव गुणः स्याददि । अदृशन् । अदृभावे ॥

2406. Guṇa is substituted for the vowel of the root, before the affix अद्, in the roots ending in अ or अद् as well as in अ ।

Thus अदृशन् । But when अद् is not added the following sūtra applies:—

NOTE —As अकनाद् गुणोऽकारत्, अहन्तेभ्योऽकारं नम । अमात् आत्, अदृशन्, अदृशन्ताम्, अदृशन् । The affix अद्, means the Aorist character अद्, of which the above examples are given. It also is the kṛit affix (III 3 101) of which we have लृ—अत् ।

The word अकारत् is अद् Aorist formed from अ by III. 1. 59. The word अहन्ताम् is अ (III. 1. 55) अदृशन् by VI. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशयन्ते क्ते न । अदृशोत् ॥

2407. क्त is not the substitute of क्ति after the verb दृश् 'to see' Thus अदृशोत् ॥

NOTE —This is an exception to the sūtra III 1. 43 enjoining क्त । The root दृश् will form its Aorists by III. 1. 57, and will take अद्, and सिद्, as अदृशन् or अद्वाशोत् 'he saw.'

1037. ✓ Dr śir to see The root is ātanepadi, with the prepositional नम् । As गमयन्ते । Pre पश्यति । Per. ददृशे । ददृशन् । ददृश्वि or ददृष्ट । ददृश्विः । 1 Fut. दृष्टा । II Fut. दृश्यति । (VIII. 2 41. S. 225) Imperative पश्यतु । Pāten पश्येत् । Post. दृश्यात् । Aorist अदृशन् or अद्वाशोत् । Pass दृशयते । Aorist अदृशे । Caus. दर्शयति । Aorist. अदीदृशन् or अददृशन् । Desl. दिदृशे । (I. 3. 57 S. 2731) Inten. दरोदृशते । 1st fut.

दृष्टिः । दृष्ट्याः । Imperat v. दृष्टुं दृष्टिः । 1st S. दृष्ट्यानि । Imperfect चदृष्टुः । Nouns दृष्टयम् । दृष्टेयम् । पशु । दृष्टिः । दृष्टयो ॥

दंष्ट्रा १०३८ दृष्टने । दृष्टन दृष्ट्याप्यापातः । एषोदरादित्यात्रनुनासिकेनापः । अत एव निपातनादित्येके । तस्याप्यत्रैव तात्पर्यम् । अर्पणनिर्देशस्याधुनिकस्यात् । 'दशमञ्ज-' (२३२६) इति न तोषः । दृष्टति । दृष्टमिथ-दृष्ट । नष्टा । दंष्टर्पति । दृष्ट्यात् । अत्रांतीत् ।

1038 ✓ *Dasta* to bite. The word *dāṣṭa* 'actions of the teeth' is a tilting. The word *दृष्टन* is derived from this root. The nasal is elided by VI. 3. 109 S. 1034. Others say, the nasal is elided as a *nijātana* or anomaly, because the word *दृष्टन* is so exhibited here. They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that *दृष्टन* has lost its nasal because such is the usage of the masters of language, for *Prasharāṇi* only validates the usage of the *śāhṭas*. But in the *Dhātupīṭha* *sūtra* दृष्ट दृष्टने the meaning *दृष्टन* given to दृष्ट is not the work of any ancient author: for all *Dhātupīṭha* meanings are recent additions to the bare list of roots prepared by *Paṇini*: so any form occurring in these meanings cannot *speo facto* be a standard. Therefore those who say that *दृष्टन* is valid by *nijātana* here must be presumed to mean that standard writers have used the word *dāṣṭa* which has been repeated here by the person or persons who have added these meanings to the roots. There they also indirectly mean that the form is valid under the *Prasodārāṇi* class.

Thus दृष्ट + यप् + ति = दृष्ट + य + ति (the nasal is elided by VI. 4. 25 S. 2396) = दृष्टति । The 2nd Per Singular of the perfect is दृष्टमिथ or दृष्टेष्ट । First Future दृष्ट्या । Second Future दृष्ट्यति । Benehctive दृष्ट्यात् । Aorist अदाष्टीत् ॥

1038 ✓ *Dasta* to bite, sting. Pre दृष्टति । Per दृष्टय । दृष्टयुः । दृष्टमिथ or दृष्टेष्ट । दृष्टमिथ । I Fut दृष्ट्या । II Fut दृष्ट्यति । Imperative दृष्टयतु । Imper अदृष्टय । Poten दृष्टेत् । Bene. दृष्ट्यात् । Aorist अदाष्टीत् । अदाष्ट्याम् । Caus दृष्टयति । Aorist अदृष्टयत् । Desi दिदृष्टयति । Inten दृष्टयते । (III. 1. 24 S. 2635 II. 4. 81 S. 2638) Yaḥ lak दन्तमोति or दन्तष्टि । Nouns दंष्ट्रा । दंष्ट्री । ददगूकः ॥

कृष १०३९ विलेखने । विलेखनमारुपणम् । कृष्टा-कृष्टा । कृत्पति-कृष्टेति । ✽ स्पृशस्पृश्यवृष्टपा स्तेः मित्र्या घार्यः ✽ । अक्रावीत् । अक्राष्टाम् । अक्रावीत् । अक्राष्टाम् । अक्रावुः । पते घतः । अकृत्तत् । अकृत्तनाम् । अकृत्तन् ।

1039 ✓ *Kṛish* to plough, till. The word *vikhara* means tilling. The First Future is कृष्टा or कृष्टा । Second Future is कृष्टयति or कृष्टयति । The Aorist *vikṣa* सिच is optional under the following

Vārtika The सिच of the Aorist is optional after the roots ✓ *Spṛāś*, ✓ *Mṛś*, ✓ *Kṛś*, ✓ *Tṛp*, and ✓ *Dṛp*. Thus अक्रावीत्, or अक्रावति, D अक्राष्टा or अक्राष्टाम् । When सिच is not added we have कृष्ट, as अकृत्तत्, &c. Pre कृष्टेति । Per अकृष्ट । अकृष्टत् । अकृष्टयि । अकृष्टयि । I Fut कृष्टा । कृष्ट्या । (I. 1. 59 S. 2492). II Fut कृष्टयति कृष्टयति । Imperative कृष्टयतु । Imper अकृष्टय । Poten कृष्टेत् । Bene-कृष्ट्यात् । Aorist अक्रावीत्, or अक्रावति । Dual अकृष्टताम् or अक्राष्टाम् or अक्राष्टाम् । Plural अक्रावुः or अकृष्टन् । Con अकृष्टयत् । Caus कृष्टयति । Aorist अकृष्टयत् or अकृष्टयति । Desi अकृष्टयति । Inten अकृष्टयते । Yaḥ lak अकृष्टयति । अकृष्टयति or अकृष्टयति । D अकृष्टयत् or अकृष्टयत् । Imperative अकृष्टयति । Imperfect अकृष्टयते, or अकृष्टयते । Nouns —कृष्टः ॥

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिय-दग्ध । दग्धा । धत्तति । अधावोत् ।
अधाधाम् । अधातुः ॥

1040 ✓ Daba to burn Pre दहति । Per. ददाह । देहतुः । देहिय or ददाध (VIII 2 32. S 325, VIII 2 40 S 2280, VIII 4 53 S 52) I Fut दग्धा । II Fut धत्तति (VIII 2 32 S 325, VIII 2 37 S 326, VIII 4 55. S 121) Imper active दहतु । Imper अधहतु । Poten दहेत् । Bene दह्यात् । Aorist अधावोत् । अधाधाम् । अधातुः । Caus. दाहयति । Aorist अदीदहतु । Inten ददहते । Yan luk ददग्धि । Nouns — परिदाहो । निदाघः । अवदाध । परिदाघ । दहन ॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिय । मेढा । मेत्यति । अमिहत ॥

1041. ✓ Miha to wet, moisten sprinkle Pre मेहति । Per मिमेह । मिमेहिय । मिमेहिय । I Fut मेढा । II Fut मेत्यति । Imper मेहतु । Imper अमेहतु । Poten मेहेत् । Bene मिह्यात् । Aorist अमिहत । Caus मेहयति । Aorist अमीमिहत । Des मिमिहत । Inten मेमिहते । yan luk मेमेदि । मेमीद । Perfect Part. मीढयान् । मेढम् । मेह । मिहिर । प्रमेह ।

Here end the Shandadt roots

— 0 —

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । चिकित्सति । सशये प्रायेण विपूर्वः । 'चिकित्सा तु सशयः' इत्यमरः । अस्यानुदात्तत्वमाश्रित्य 'चिकित्सते' इत्यादि कश्चिदुदात्तहार । निवासे तु केतयति ॥

1042 ✓ Kita to live 2 to heal, cure when meaning to doubt, it is generally preceded by चि । Thus चिकित्सा means doubt see Amarakosh I 5 3 It is Parasmaipadī but some take it to be anudātita and so conjugate it in the ātmanepadī As चिकित्सते । when meaning to dwell, it is conjugated as केतयति । This root is always सन् ending in the sense of 'to heal' 'to doubt' See III 1 5 S 2396 This सन् not being an Ardhadhatuks affix, does not take इद् augment or cause Guna Pre चिकित्सति । "He cures" or केतयति । "He dwells" I Fut चिकित्सयति ।

Des चिकित्सयति । As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन् । But that rule applies to the Des derivative सन् and not to the Svārtha सन् ॥

दान १०४३ खण्डने ।

शान १०४४ तेजने । इतो वहत्यन्ताः स्वरिते । दीदामति-दीदामते शोशासति-शीशांसते । अयंविशेषे सन् । अन्यत्र दानयति । शानयति ॥

1043 ✓ Dāna (to straighten) to cut, divide 1044 ✓ Śina to sharpen on this upto ✓ kaha the roots are svarita. These roots are also ātmanepadī sन् ending (See III 1 6 S 2396) When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति । शानयति in the Churādī. Pre दीदामति A. दीदामत । Caus दानयति ॥

1044 ✓ Śina to sharpen, whet Pre शीशामति । A शीशामते । Caus शानयति ॥

दुपचप् १०४५ पाके । पचति-पचते । पचिष्य-पचय्य । पचे । पक्ताः पचिष्ट ।

1045 ✓ Dupaśhaka to cook, boil, fire पचति । पचते । Per पचाह । पचतुः । पचयच or पचिच । A पचे । I Fut पचता । A पचता । II Fut पचयति । A पचयति ।

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति-यजते ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sūtra applies:—

✓ २४०८ । लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् । ६ । १ । १५ ॥

यच्चादीनां पष्ठादीनां चाभ्यासस्य सम्प्रसारणं स्यान्निति । इयाज ॥

2408 There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyāsa) of both vachyādi (VI 1. 15) and grabhādi (VI 1. 16) words, when the affixes of लिट् follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sūtra applies

NOTE —Thus यच्—उयाच, उयचिच, स्वप्—सुव्याप, सुव्यपिय, यज—इयाज, इयजिय, दुवप्—उवाप, उयपिय । As regards यच्चादि verbs, यच्—जयाच, जयदिय (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule) ज्य—जिज्या, जिजिय, वपि—उवाय, and उवयिच; व्यच—विव्याच, विव्यपिय, यय—उयाय, उययिच, व्यच—विव्याच, विव्यचिच, यय—ययच and ययचिच ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are not कित् । With regard to कित् affixes, the Rule VI 1. 15 will apply.

✓ २४०९ । वचिस्वपियजादीनां किति । ६ । १ । १५ ॥

वचिस्वप्योर्जजादीनां च सम्प्रसारणं स्यात्किति । पुनः प्रसङ्गविज्ञानाद्वृत्त्यम् । ईजतुः । ईजु । इयजिय—इयज । ईजे । यटा । यद्यति । इज्यात् । यचीय । अयाचीत् । ययट ॥

2409 The semivowels of the roots यच्, स्वप्, and यजादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicatory क ॥

Thus यज् + अतुस् (which is कित् by I. 2. 5) = इज् + अतुस् = इज् इज् + अतुस् = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परस्य 1. 4 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्सिद्धम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule"

NOTE.—The anuvritti of व्यट् does not run into this sūtra. The root यच् includes the यच् परिभाषने of the Adādi class (II 54) and the यच् substitute of वृ (II. 4 53) स्वप्, is the root जियच्, जये of the Adādi class (II 59) The यजादि verbs are the last nine roots of the Bhvādi class viz. यज्, वप, यट, यय, येज, व्येज, गुेज, यद् and यिय ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicatory क is added to them. Thus with the Past Participle affixes क्त and क्तवत् we have the following forms —1 यच्—उक्त, उक्तयान्, (VIII. 2 30,) 2 स्वप्=सुप्त, सुप्तयान् 3 यज, —इट्, इटयान् (VIII. 2 36) 4 यय—उय, उययान् 5 यट—ऊट, ऊटयान् (VIII. 2 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. III) 6 यम्—उयित, उयितयान्, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 येज—उय, उययान्, 8 व्येज—सयोत्, सयोत्तयान्, 9 गुेज—दूत, दूतयान्, 10 यद्—उदित, उदितयान् 11 दुवोचिच—शून, शूनयान् ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices 2. to consecrate, dedicate. 3 to bestow Pre यजति । A यजते । Per. यजाम । ईजतु । यजिष्य or यज्यत् । ईजिष्य । I Fut. यज्या । II Fut यज्यति । A यज्यते । Imper. यजतु । A यजताम् । Imper. अयजतु । A अयजत । Poten यजंतु । A यजंत । Bene. इज्यातु । A. यज्यात् । Aor. अयासीत् । अयाष्टाम् । अयष्ट । A अयचाताम् । Pas. इज्यते । Causa. याजयति । Aorist अयीयजत् । Desi पिपयति । A. विपयते । Inten यायज्य । yauluk यायज्यत् । Nouns. यागः । यायजूकः । इज्या । यज्ञः । यजुः । यद् । यडा । यायति । यका । अतिक् । इष्टिः ॥

दुषप् १०५२ बीजसंताने । बीजसंतानं सेवे विस्मरणं गर्भाधानं च । अयं ह्येवनेऽपि । केशान्वपति । उधाप-ऊपे । धपा । उष्यात् । वसीष्ट । प्रययशाप्-सीत्-अधप् ॥

1052. ✓ Tu vap 1. to sow, 2. to beget, produce The word vija—santāna literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c in a field or in the womb. This root also means to cut as केशान् वपति he cuts the hair; Pre. वपति । The preposition नि is changed to णि by VIII. 4 17 S 2285, As अणिवपति । Per उधाप । A. ऊपे । उधप्ष or उधपिष्य । उधपिष्य । I Fut धपा । Imper. वपतु । Bene. उष्यात् । A वप्सीष्ट । Nouns यापी । वापि । वप्र ।

वह् १०५३ प्रापणे । उवाह । उवा य । 'सहिवहोतोदयणस्य (२३५०) उवाह-ऊहे । वाठा । वत्त्यति । अयासीत् । अयाष्टाम् । अयातुः । अयाठ । अयचाताम् । अयचत । अयाठाः । अयाठ्यम् ॥

1053 ✓ Vaba to carry, to convey Pre. वहति । A वहते । Per. उवाह । ऊहतुः । उवाहित्य । उवाठ । ऊदिय । A ऊपे । ऊदिये । I Fut. वाठा । II Fut वत्त्यति । A वत्त्यत । Imperative वहतु । A वहताम् । with व we have प्रवहाणि । Imper अवहतु । A अवचत । Poten वहंतु । A वहेत । Bene उवातु । A वसीष्ट । Aorist अयासीत् । D अयाष्टाम् । Pl. अयातु । A अयाठः D अयचाताम् । A. Pl. अवचत । A 2 S अयाठा । A. Pl. अयाठ्यम् । A 1 S अवति । Cond अवद्यन्तु । Pas उवाते । Caus वाहयति । Aorist अवीयवत् । Desi. विवचते । Inten वावहते । Yau luk वावहातुः वावहति । Nouns :—ऊहः । ऊढि Marriage. अयाठः । वाठः । वतः । वपूः । अनुहुदी ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उधाम ॥

1054 ✓ Vasa to dwell.

This root is Parasmaipadi The present is वसति । The Perfect 3rd S is उवाह । In the dual the व is changed to व by the following sūtra.

२४१० । शामिउसिघवीनां च । व । व । ६० ॥

इयन्तुभ्यां परस्मैवं सत्य वः स्यात् । ऊपतुः । ऊपुः । उवसिघ-उवस्य । वता । 'स-स्यार्ध-धातुके' (२३४२) यत्स्यति । उष्यात् । अयासीत् । अयाताम् ॥

2410. The व is substituted for the स. of वास, वस, and वस, when it is preceded by an इय् vowel or a guttural

NOTE —Thus अय्यायित, अय्यायिताम्, अय्यायितु, the Aorist of वास; the स्नि is replaced by अद् (III. 1. 56), and the वा changed to व by VI 4. 34 So also शिष्ट, शिष्टवान् ॥ From वप् उषितः, उषितवान् उषित्वा । The Samprasāraṇa takes place by VI 1. 15 as it belongs to Yajādi class From वप् we have ववत्, ववः in the Perfect. वप्, is the substitute of वद् (II. 4. 30), the penultimate अ is elided by

VI 4 98 So also अहन् in अहवमीमदन्त पितर (Rg I 83 2) This is the Aorist form of अह the चस is substituted for अद् (VI 4 37) the Aorist sign is elided by II 4 80

Thus कथतु । Pl कथु । 2nd S उयसिष or उयस्य । The First Future is वस्त । The second Future is this formed वस + स्यति । Here the स of वस is changed to त् by VII 4 49 S 2313 We have therefore, वत्स्यति । The Benefactive is वस्यात् । The aorist is अयात्सीत् । अयाताम् ॥

1054 ✓ Vasa to live to dwell Pre वसति । Per उयस । कथतु । उयसिष or वयस्य । कथिय । I Fut वस्ता । II Fut वत्स्यति । Imperative वसतु । Imper अयसत । Bene उव्यात् । Aorist अयात्सीत् । अयाताम् । अयात्सु । Caus यासयति । Aorist अवीयसत । Des विवत्सति । Inten यावत्सि । Yan lak यावत्सि । Imperfect अयायत । Past Part Pass उयित । A t उयितयान् । Ger उयित्वा । Nouns वास्तव्य । अमावस्यम् । आयासी । प्रयासी । वत्सर । वसति । वसन्त । याव । वसि । वसम् । यासि । वसु । वसिष्ट ॥

वेजू १०५५ तन्तुसंताने । धयति-प्रयते ॥

1055 ✓ Ven to weave

The Present is धयति । A धयते । In the Perfect ✓ वे is replaced optionally by ✓ वय by the following sūtra

२४११ । वेजो वयि । २ । ४ । ४१ ॥

या स्यान्निति । इकार उच्चारणार्थ । उवाय ॥

2411 When लिट् follows, वयि is optionally the substitute of वेज 'to weave.'

The इ in वयि is for the sake of pronunciation only. The substitute is वय । Thus वय + वत् = वय + वय + अ (VI 1 8 S 2177) = उय + वय + अ (VI 1 17 S 2408) = उवाय । In the dual we have वय + अतु = उय + अतु ॥

The dual affix अतुस be ug किति (I 2 5) the following sūtra would have applied and caused the vocalisation of व, but it is not so by the sūtra that follows namely S 2413

२४१२ । यद्विन्यासयिष्यधिवृद्धिविवृतिवृत्तिवृद्धतिभृज्जतोनादिति च । ६ । १ । १६ ॥

यदा किति इति च सप्रसारण स्यात् । यकारस्य प्राप्ते ॥

2412 There is vocalisation of the semi vowels of the following verbs when an affix having an indicative क or इ follows — वृत् 'to take', ज्ञा 'to become old', वजू 'to weave', व्यध 'to strike', वय 'to shame', व्यध 'to deceive', वृध 'to cut' प्रच्छ 'to ask', and भृज् 'to cook, to fry'

The य requires vocalisation, which is however prevented by

२४१३ । लिटि वयो य । ६ । १ । ३८ ।

वयो यस्य सप्रसारण न स्यान्निति । कथतु । कथु ।

2413 In the substituted root वय (II 4 41) the व in the Perfect is not vocalised

The phrase सप्रसारण is understood here Thus उवाय कथतु, कथु । The word लिट् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sūtras, the one could have done well without it even

Though the व is not vocalised, it is optionally replaced by व by the following sūtra

२४१४ । यस्वाम्यान्यतरस्यां किति । ६ । १ । ३८ ॥

यये। यस्य यो या स्यात्किति निटि । उपसृः । ऊयुः । ययस्। ययभायायस्। निषादिट् । उपसृष्य । स्यानिषट्। येन स्यात्। ऊये । ऊये । ययान्ताय ।

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an indicatory क (I. 2. 5), for the य of यय may optionally be substituted न य ॥

Thus उपसृः or ऊयुः, ऊयुः or ऊयुः ॥

NOTE:—According to Pāṇini, the phrase ययस्व of this sūtra could have been dispensed with; this much would have been enough:—ययस्वस्यां किति ययः । Thus य + अयुम् = य + य + अयुम् = ययुः and ययुः (the vocalisation being prohibited). In the alternative —य + अयुम् = उ + अयुम् = उ + उपसृ + अयुम् (VI. 1. 77) = उपसृः, ऊयुः ॥ Here there is vocalisation. In the case of यय substitute, the य is never vocalised, so we have ऊयुः, ऊयुः । Thus all the three forms have been evolved without using ययस्व ॥

In the 2nd S. there is always इट् augment, in spite of VII. 2. 62 S. 2295, because ✓यय is defective and can never be conjugated in the first Future with शसि । Thus we have उपसृष्य ॥

The defective root यय being the substitute of येप्र, is considered to have an indicatory य, by I. 1. 56 S. 49 and so is conjugated in the Parasma and Atmane both. Thus Atmane—Perfect is ऊये or ऊये ॥

When there is no यय substitution for ये in the Perfect, the following sūtra applies.

२४१५ । येप्रः । ६ । १ । ४० ॥

येप्रो न संप्रसार्यं स्यात्किति । यये । ययतुः । ययु । ययिष-ययाच । यये । याता । उयात् । यासीष्ट । अयासीष्ट ॥

2415. The semivowel of ये 'to weave' is not vocalised in the Perfect.

Thus यये, ययतुः, ययुः । This root belongs to यञादि class and would have been vocalised before क्ति affixes by VI. 1. 15, and before non क्ति affixes the Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17. Both vocalisations are prohibited here

1055. ✓Yen to weave. Pre. ययति । A. ययते । Per. उयाच or यये । Dual. ऊयतुः or ऊयतुः । ऊयुः or ऊयुः । 2nd S. उपसृष्य । ऊययु । ऊय । उयाच or उयय । ऊयिष । ऊयिष । A. ऊये । ऊयाते । A. ऊयिष्ये or य्ये । A. ऊयिष्ये । I Fut. याता । A. याता । II Fut. यास्यति । A. यास्यते । Imperative. ययतु । A. ययताम् । Imper. अययत् । A. अययत । Pote. ययेत् । A. ययेत । Danc. उयात् । A. यासीष्ट । Caus. याययति । Aorist. अयाययत् । Dest. ययायति । A. ययायते । Inten. यायायते । Yen luk याययति or यायेति । यायते । यायति । Imperative यायति । Adj. यायीयः । वाचः । Noun:—तनुयाय ॥

येञ् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1056. ✓Yen to cover.

The Present is व्ययति । In the Perfect, the sūtra VI. 1. 45. S. 2370 required the य to be changed into वा; but the following sūtra prevents that.

२४१६ । न व्यो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

व्यञ्ज आद्य न स्याल्लिटि । वृद्धिः । परमपि ह्रस्वादि-श्रेणे चाधित्वा यस्य सप्तसंज्ञकम् । समवेया पक्षसामर्थ्यात् । अन्यथा घञ्यादीनां यद्वादीनां चानुयत्येव सिद्धे किं तेन । विव्याधः । विव्यत् । विव्युः । इदन्त्यसि—' (२३८४) इति निष्पत्तिम् । विव्याधियः । विव्याध—विव्ययः । विव्ये । व्याताः । धीपातः । व्यासीष्ट । अय्यासीत् । अय्यास्त ॥

2416 There is not the substitution of अ for the Diphthong of the root व्ये when the affixes of the Perfect follow

Thus सविव्याध, सविव्याधियः । The reduplication of the Perfect is vocalised here by VI 1 17 The Vriddhi in सविव्याध takes place by VII 2 116 before the लिट् affix एल ॥

Though in the reduplication, the व required to be elided by VII 4 60 S 2179 because it is subsequent to the rule of samprasāraṇa, yet the latter prevails and the व is vocalised to ए । (Had VII 4 60 S 2179 applied then the vocalisation would have been of ए ।) Thus we do, because of the word ubhayesham being used in the sūtra VI 1 17 S 2408 For there was no necessity of using this word in the sūtra VI 1 17, S 2408, as the anuvṛtti of Vachyādi and grādī was already current in it

Though the phrase समवेया could have been supplied into this sūtra by the context and the governing scope of the preceding sūtras its express mention in this sūtra is for the sake of indicating that the rule of vocalisation supersedes even the rule of ह्रस्वादि श्रेणे VII 4 60, the vocalisation must take place at all events. Thus व्ये + एल = व्ये + व्ये + अ । Here by VII 4 60, the second consonant व of व्ये ought to have been elided and the equation would have stood ये + व्ये + अ and there would have been vocalisation of य by VI 1 17 S 2408 But that is not intended. There is vocalisation of व and we have विव्याधः । In fact the universal maxim of vocalisation is — 'The samprasāraṇa and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable'

1056 ✓ Vyeti to cover Pre व्ययति । A व्ययते । Per विव्याधः । A विव्ये । विव्यत् । A विव्याते । विव्युः । विव्याधियः । A विव्याधे । A विव्याधे or विव्याधुः । विव्याधः । A विव्याधे । I Fut व्याता । A व्याता । II Fut व्यास्यति । A व्यास्यते । Imperative व्ययतु । A व्ययताम् । Imper अय्यतु । A अय्यत । Potent व्ययेत । A व्ययेत । Bene धीयान् । A व्यासीष्ट । Aorist अय्यासीत् । अय्यास्ताम् । A अय्यास्त । Caus व्यापयति । D ३L विव्यासति । A विव्यासते । Inten यदीयते । १aḥ lak दायति or दायति । Dual दायीतः । Plural दायति । Adj दायीयः । दायम् । दायव्यम् । Noun — दीयि ॥

हेञ् १०५७ स्पर्धायां शब्दे च ।

1057 ✓ Hveñ To emulate, to call by name
The following sūtra applies in forming its Perfect

२४१७ । अय्यस्तस्य च । ६ । १ । ४३ ॥

अय्यस्तीभविष्यते हेञ् सप्तसंज्ञकं स्यात् । कर्ते हित्वम् । कृदायः । कृदुपः । कृदुत् । कृदाय or कृदवियः । कृदुयः । कृताः । कृपातः । कृमीष्ट ॥

2417 There is vocalisation of the semivowel of ह्र in the reduplicated form, in both the syllables

Note —The a'hyas means the reduplicated and the reduplicated, with the syllables. The vocalisation takes place before reduplication. Thus कृदाय, कृदुयः ।

With word meanings, from the commentaries of Śaṅkara, Rāmānuja and Madhva, with index

Rs 1 50 [Postage 1/2]

DAILY PRACTICE OF THE HINDUS. Re 1 [Postage 1/2]

This is a book of 220 pages containing the Morning duties of every Hindu from early rising till he finishes his Sandhya. Contents: The Daily Practice of the Hindus, Bathing, Tarpana or offering water to ancestors, *Sama Ved* Sandhya, Madhyandini Sandhya and Taittiri Sandhya, *Vedic Mantras* are transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given

A CATECHISM OF HINDUISM.

Complete in 71 pages

Containing 197 questions and answers on the cardinal principles of Hinduism: with Sanskrit quotations from Vedas and Puranas.

PRICE ANNAS EIGHT.

Extract from the N. W. P. & Oudh Administration Report,
1899-1900.

Page 190.

Among the smaller books on Hinduism the only one need be specially mentioned is *Hindu Catechism*, by Babu Sris Chandra Bose, B. A., a member of the Judicial Service in these provinces. This is an attempt to state in plain language and in a brief form the leading teachings of that religion, both dogmatic and practical; but its chief claim to notice consists in the evidence it affords of a growing tendency to a liberal and broad interpretation of the texts, and to the need which is becoming felt in certain classes of educated Hindu Society for greater freedom, both of thought and practice

AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY

Price 8 annas [Postage half anna.]

"Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader, while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike." *The Central Hindu College Magazine, June 1904*

"The Three Truths of Theosophy"—Vedanta Series No 4—is a very ably written pamphlet, by Babu Sri Chandra Vasu, B A It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces As the price is only one anna, or Rs. 5 per one hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities *The Theosophy in India*

SRIVA SAHITA Price one Rupee

THE SIDDHANTA KAUMUDI

BY
BHATTOJI DIKSHITA,

Containing the original text with notes and explanations in English based on Pottabodhini, Kasika and other Commentaries

Edited and Translated by

SRISA CHANDRA VASU, B A,

Author of Panini's Ashtadhyayi &c &c, &c

To be completed in three Volumes Royal Octavo nearly 2,500 Pages

Rates of Subscription.

Indian	.	.	Rs	20	0	0
Foreign	£	2	0	0

JUST READY.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS

VOL I complete in 1028 pages royal octavo

VOL II part I chapter I (conjugation of roots belonging to the Bhvadi class) 252 pp Royal octavo

VOL III complete in 247 pp royal octavo contains the Grammar of the Vedas

NOTE — The Price of the whole book on completion will be Rs 40 The subscription rate is Rs 20

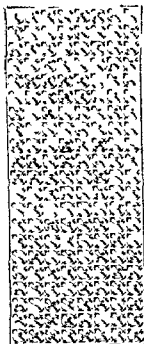
Professor A. A. Macdonell (Oxford) 24th July 1904. —

Pray accept my best thanks for the copy of Vol I of your translation of the Siddhanta Kaumudi, which has just arrived. As the Siddhanta Kaumudi is a very useful work for students of the Paninian system of grammar, you are doing a good thing in translating it.

WORKS BY THE SAME AUTHOR

To be had at PANINI OFFICE, ALLAHABAD.

1. PANINI'S ASHTADHYAYI with English translation (without the Index) Price Rs 45 [Postage one Rupee]
2. A CATECHISM OF HINDUISM As 8
3. ISHA AND KENA UPANISHADS with word meanings extracts from the Commentaries of Shankara, Ramanuja and Madhva introduction and indexes Re 1, [Postage 1 anna]
4. KATHA UPANISHAD with word meanings extracts from the Commentaries of Shankara, Ramanuja and Madhva introduction and indexes Re 1, [Postage 1 a.]
5. AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY As 8 [Postage 1 anna]
6. TATTVA TRAYA OF RAMANUJA SCHOOL. English translation with notes edited by S C Vasu 8 As [Postage 1 anna]
7. DAILY PRACTICE OF THE HINDUS Re 1 [Postage 1 anna.]
8. SHIVA SAHITA Price Re 1
9. STUDENT'S DIARY, Price 1 anna.
10. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY, Anna 1

Vol II Part I

TASCICULOUS IV

—

1907

—

Published by
The Panini Office,
Bhuvaneshwari Ashram
33 40 Pahalganj
ALLAHABAD

—

All Rights Reserved

SIDDHANTA

KAUMUDI

OF

BHATTOJI - - -

DIKSHITA - - -

TRANSLATED INTO ENGLISH

SRISA CĀNDRA VASU.

AND

VAMANA DAS VASU.

WORKS BY THE SAME AUTHOR.

- 1 **THE ASHTADHYAÏI OF PANINI**—Containing Sanskrit Sûtras and Vrittis with Notes and explanations in English based on the celebrated commentary the *Kasika* Royal, Octavo pages 1,682 price Rs 45
- 2 **ISHA AND KENA UPANISHADS**—With Anvaya, Vritti Word meaning, extracts from the commentaries of Shankara Ramanuja and Madhava Charya, Notes and Translations in English, together with Introduction and Index Crown 8vo pages 175 Price Re 1.
- 3 **KATHA UPANISHAD**.—With Sanskrit text anvaya, Vritti word meanings extract from the Commentaries of Sankara, Ramanuja and Madhva, notes and translations into English with Indexes of Mantras and Sanskrit words with their meaning in English Cr 8vo pages 224 Price Re 1.
- 4 **A CATECHISM OF HINDUISM**—Containing 179 Questions and Answers on the Cardinal Principles of Hinduism with Sanskrit Quotations from Śrûti, (Vaidic and Tantric) and Puranas Cr. 8vo. pages 71 price 8 annas
- 5 **DAILY PRACTICE OF THE HINDUS**—This is a book containing the Morning duties of every Hindu, from early rising till he finishes his Sandhya. Contents: The Daily Practice of the Hindus on Bathing. Tarpana or offering water to ancestors Sama Vedit Sandhya, Madhyandini Sandhya and Tantriki Sandhya Vedic Mantras are transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given. Royal 16 mo. pages 230 Price Re 1.
- 6 **AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY**—“Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader; while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike” *The Central Hindu College Magazine, June, 1904.* Cr. 8vo pages 80 price 8 annas
7. **SHIVA SANHITA**—A most famous treatise on Hatha and Raja Yoga English translation with notes. Cr. 8vo pages 64 price 8 annas.

CHAPTER II

अथ तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

THE ADÂDI VERBS

Before we take up the conjugation of the regular roots commencing with अद् 'to eat', we shall show the conjugation of the sâutra root अति which is treated like the roots of this class

२४२२ । अतिरीयङ् । ३ । १ । २६ ॥

अति सौत्रस्तस्मादोपह स्यात्स्वायँ । जुगुप्सायामय धातु' इति वक्ष्यः । कृपायाच इत्येके 'सनाद्यन्ता'—(२३०४) इति धातुत्वम् । अतीयते । अतीयाचक आर्धधातुकविधत्वाभावात् 'आयादय आर्धधातुके या' (२३०५) इतिपहभावे 'शेषात्कर्तरि—' (२१५६) इति परस्मैपदम् । आनर्त्ति । अतिष्यति । आर्त्तिम् ॥

2422 The affix इयङ् comes after the sâutra root अति 'to reproach' without changing the sense

NOTE—The indicatory ङ् shows that the verb will take the affixes of the Atmanepada, as अतीयते 'he pities or reproaches', so also, अतीयाते, अतीयन्ते ॥

Many say that the meaning of this root is 'to reproach'. But others say it means 'to pity'. The whole form अतीय gets the designation of dhātu and is called 'root,' by S. 2304.

Thus the Preent is अतीयते the Perfect is अतीयाचके ॥

The addition of ईयङ् is optional when the affix of the Ardhadhâtuka follows (S. 2305). So when the ईयङ् is not added, the root is Parasma padî by the universal sâutra 2150. Thus another form of the Perfect is आनर्त्तम् ॥

The Future is अतिष्यति । The Aorist is आर्त्तिम् ॥

Pre अतीयते । Per अतीयाचके or आनर्त्तम् । I Fut अतीयाता । अर्त्तिता II Fut अतीयायिष्यति । अतिष्यति । Aorist आर्त्तिष्यति । आर्त्तिम् ॥

अद् भक्षणे । द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

Now we take up the conjugation of the root अद् 'to eat'. This and the next root are parasma padî. The vikarana अर is added by the following —

२४२३ । अदिप्रभृतिभ्य अर । २ । ४ । ७२ ॥

लुक्स्थात् । अति । अत । अर्त्तन्ति ॥

2423 After the verb अद् 'to eat and the rest, there is luk elision of the Vikarana अर (III. 1. 68)

Thus अद्+अर+ति=अति he eats, कर्त्तन्ति he kills, द्वेष्टि 'he envies'. The Adâdi verbs belong to the second conjugation. In this class of verbs, therefore, the terminations are added direct to the root

लट् PERSENT.

	<i>Singular</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	अस्ति ।	अस्त ।	अदन्ति ।
Second Person	अस्सि ।	अस्य ।	अस्य ।
First Person.	अस्मि ।	अतु ।	अवम. ॥

— ० —

In forming the Perfect, the following sūtra applies.

✓ २४२४ । लिङ्यन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४० ॥

अदो चस्तु वा स्यान्निति । जघास 'जमहन्'-(२३६३) इत्युपधात्तोऽप । तस्य चर्दिधिं प्रति स्थानियदभावनियेधात्स्य चर्त्यम् । 'आसिद्यसि'-(२४१०) इति प्रत्यम् । जहतुः । जतु । चसे । स्तासावभावात्यलि नित्यमिदं । जघसिथ । आद । आदतुः । इदृत्यसि'-(२३८४) इति नित्यमिदं । आदिथ । अता । अतस्यति ॥

2424. When लिट् (Perfect) follows चस्तु is optionally the substitute of अद्.

जघास or आद 'he ate,' जहतुः or आदतु 'they two ate,' जतु or आतुः 'they all ate.' The word जहतुः is thus formed — घस + अतुस् = घस् + घस् + अतुस् (VI 1 8) = घ + घस् + अतुस्, (VII 4 60) = घ + घस् + अतु (VII. 4 62) = ज + घस् + अतुस्, (VIII 4 53) = ज + घस् + अतुस् = (VI. 4 98) = जहतुः (VIII. 3. 60). The penultimate अ of घस् is elided by S 2363, this lopa being considered as not sthānivat for the purposes of the application of चर्दिधि, the घ is changed to क by खरिच । See I 1. 57. The स is changed to व by S 2410.

The Second Person Sing is जघसिथ the augment इद् is Nitya and not optional, because ✓ Ghas being a Defective verb has no First Future (तास) See S, 2294 to 2296.

PERFECT.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Per.	जघास ।	जहतुः ।	जतुः ।
Second Per.	जघसिथ ।	जघपुः ।	जथ ।
First Per.	जघास or जघस ।	जघिय ।	जघिम ॥

— ० —

Third Per.	आद ।	आदतुः ।	आतुः ।
Second Per.	आदिथ । (The इद् is compulsory S 2384)	आदपुः ।	आद ।
First Per.	आद ।	आदिथ ।	आदिम ॥

मुद् I. FUTURE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	अता ।	अतामि ।	अताम ।
Second Person	अतासि ।	अतास्य ।	अतास्य ।
First Person.	अतामि ।	अतास्य ।	अताम्यः ॥

सूट II. FUTURE.

Third Person. अतस्यति ।	अतस्यतः ।	अतस्यन्ति ।
Second Person. अतस्यसि ।	अतस्यथ ।	अतस्यथ ।
First Person. अतस्यामि ।	अतस्यायः ।	अतस्यामः ॥

In the Imperative the following sūtra applies.

✓ २४२५ । हुभलभ्यो द्वेधिः । ६ । ४ । १०१ ॥

होभलन्तेभ्यश्च द्वेधिः स्यात् । अटि । अतात् । अदानि ॥

2425. After हु and after a consonant (with the exception of semi-vowels and nasals), धि is substituted for the Imperative affix द्वि, when the latter does not take the augment दद् ॥

Thus अद्+सि=अद्+धि=अद्+धि=अटि ॥

लोट IMPERATIVE

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person	अनु or अतात् ।	अताम् ।	अदन्तु ।
Second Person	अटि or "	अतम् ।	अत ।
First Person	अदानि ।	अदाथ ।	अदाम् ।

—o—

Informing the Imperfect, the following sūtra applies.

✓ २४२६ । अदः सर्वेषाम् । ७ । ३ । १०० ॥

अदः परस्यापन्तर्गर्धधातुकस्यादात्म. स्यात् सर्वमतेन । आदत् । आताम् । आदन् । आद-
आतम् । आत । आदम् । आदु । आद्व । अद्यात् । अद्याताम् अद्युः । अद्याताम् । अद्यानु ॥

2426. After अद् 'to eat', comes the augment अट before a Sārvaadhātuka affix consisting of a single consonant, according to the opinion of all grammarians.

As आदत् and आद. । Before a non-aprikta we have अति, अत्ति । The word सर्वेषाम् makes it a necessary rule and not optional, like the last Ashtādhyāyī rule VII, 3 99.

सट्, IMPERFECT

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	आदत् ।	आताम् ।	आदन् ।
Second Person	आद. ।	आतम् ।	आत ।
First Person.	आदम् ।	आदु ।	आद्व ।

लिट्, POTENTIAL

Third Person	अद्यात् ।	अद्याताम् ।	अद्युः ।
Second Person	अद्या. ।	अद्यातम् ।	अद्यात ।
First Person.	अद्याम् ।	अद्याथ ।	अद्याम ।

आशीर्तिङ्, BENEDICTIVE.

Third Person.	अद्यात्	अद्याताम्	अद्यानु ।
---------------	---------	-----------	-----------

Second Person अद्या ।

अद्यास्तम् ।

अद्यास्त ।

First Person अद्यासम् ।

अद्यास्य ।

अद्यास्म ।

In the Aorist, the following rule applies

✓ २४२० लुङ्मनोद्यस्त । २ । ४ ३० n

अद्यो घञ् स्यात्तुङि सनि च । लुङित्यादङ् । अघसत् ॥

2427 When lun (orist) or san (desiderative) follows घञ् is the substitute of अद् 'to eat'

This — अघसत अघसताम्, अघसन् 'he ate' The लुङ् घञ् is servile and indicates the substitution of अद् for क्लि of the Aorist (III 1 55) So also in the Desiderative as जिघत्सति जिघत्सत, जिघत्सन्ति 'wishes to eat'

Note — The verb अद् is replaced by घञ् when the affix अघ follows
घ + अद् + अघ = घञ् घञ् + अघ = प्रघञ् voracious

AORIST

	Sing	Dual	Plural
Third Person अघसत ।	अघसताम् ।	अघसन् ।	
Second Person अघस ।	अघसतम् ।	अघसत ।	
First Person अघसाम ।	अघसाय ।	अघसाम ॥	

1 ✓ Ad to eat

Pre अस्ति । अस्त । अदन्ति । अस्ति । अत्य । अत्य । अदमि । अदु । अदम् । Per अघास
or अद् । अघसु or अघासु । अघु or अद् । अघसिथ or अघादिय । अघसु or अघासु । अघ or अद् ।
अघस or अघस । अघिय or अघादिय । अघिम or अघादिम । I Eat अता । अतरि । अतार ।
अतासि । अतास्य । अतास्य । अतासि । अतास्य । अतास्म । II Fut अत्स्यति । अत्स्यत ।
अत्स्यन्ति । अत्स्यसि । अत्स्यथ । अत्स्यथ । अत्स्यामि । अत्स्याय । अत्स्याम । Imperative
अनु or अतात् । अताम् । अदन्तु । अद्रि । अन्तम् । अन्त । अदन्ति । अदाय । अदाम । In per
आदत । आताम् । आदन् । आद । आतम् । आत । आदम् । आदु । आदम् । Potem अद्यात । अद्या
ताम् । अद्यु । अद्या । अद्यातम् । अद्यात । अद्याम् अद्याय । अद्याम् । Bene अदघात् ।
अद्यास्ताम् । अद्यासु । अद्या । अद्यास्तम् । अद्यास्त । अद्यासम् । अद्यास्य । अद्यास्म । Aorist अघसत् ।
अघसताम् । अघसन् । अघस । अघसत । अघसत । अघसम् । अघसाय । अघसाम । Cor I आत्स्यत ।
आत्स्यताम् । आत्स्यन् । आत्स्य । आत्स्यतम् । आत्स्यत । आत्स्यम् । आत्स्यथ । आत्स्यम् ।
Pass अद्यते । Caus आदति । for अदित । Des जिघत्सति । Pre part I रसाम् ।
अदन् । अदती । Part Pass जाय । Ger जाया । Infinit अन्तम् । Yous अघम् ।
अदनम् ॥

हन् २ हिंसागत्योः । प्रविहन्ति ॥

2 ✓ Hana To kill to go

Now we take up the conjugation of हन् to kill 'to go, This is the 3rd Person Singular अस्ति with the preposition प्रविहन्ति । The next chapter to be by VIII 4 17

In forming the dual we have हन् + तम् । Now applies the following sutra —

✓ २४२८ अनुदातोपदेशयनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो भलिकङिति । ६ । ४ । ३०

अनुनासिक इति सुपुण्यदीक यनतीतरेषा विशेषणम् । अनुनासिकान्तात्तामेषा यनतेष्व
लोप भ्वाभक्तयो कङिति परे । यमिरमिनमिमिहमिमनतयोऽनुदातोपदेश । तनुदण्डिण्युक्त
युक्तयुक्तयुक्तयुक्तनोत्यादयः । हन् । प्रन्ति ॥

2428. The final nasal of those roots which in the Dhātupāṭha have an unaccented root-vowel, as well as of घन and तन &c, is elided before an affix beginning with a consonant (except a semi-vowel or nasal), when these have an indicative क् or झ् ॥

Nora. — Thus घमु gives us घत्या (with क्त्या), घतः (with क्त, घतयान् (with क्तवत्), घतिः (with क्तिन्). Similarly रमु gives us रत्या, रतः, रतयान्, रतिः । यम्, रम्, नम, गम्, हन् and मन् which end in a nasal are to be considered as unaccented roots, though taught as accented in the Dhātupāṭha. So also of घन्, ष, घतिः with क्तिन्, with क्तिच् the nasal is not elided as घन्ति (VI. 4. 39), and before other jhañi affixes घ, retains न् as all those affixes take the augment इट् । The तनादि roots belong to the eighth class. Thus तँतः, ततयान् । The Taniñi roots are ten in number, तन् मन्, चण्, ङिण्, ञ्ण, मृण्, एण्, घन्, मन् and कप्र् । Of these मन् takes long आ also (VI 4 45) चण्, घतः, घतयान् चण्, घतः, घतयान्; मृण्, मृतः, मृतयान्; एण्, एतः, एतयान्, घन्, घतः, घतयान्, मन् मतः मतयान् ॥

The word अनुनासिक is in the genitive case the sign of the genitive being suppressed. This qualifies all but one word घनति of the sūtra. The roots ✓Yam, ✓Kam, ✓Nam, ✓Gam, ✓Han and ✓Manya are taught as Anudatta. The Taniñi roots are ✓Tan, ✓Kshan, Kshan ✓Rñ, ✓Tñ, ✓Ghñ, ✓Van, and ✓Man. Thus घन् + तः = घ + ० + तः = घतः ॥

The Third Person Plural is formed thus:—घन् + अन्ति = घन् + अन्ति (VI. 4. 38 S. 2363) = घन् + अन्ति (VII 3. 54 S. 358) = घन्ति ॥

When an alternant upasarga is added, the न is changed to ण by the following Sūtra.

२४२९ । घमोर्ष । ८ । ४ । २३ ॥

उपसर्गस्याचमितात्यरस्य दन्तेर्नस्य षो या स्याद्दमयोः परयोः । प्रहविम-प्रहन्ति । प्रहवयः—प्रहवयः । दौ दन्तेः—(३५८) दन्ति कुत्यम् । कप्रान् । कप्रतुः । कप्रुः ॥

2429. Optionally when घ or म follows, the न of ✓han is changed to ण, when preceded by an upasarga competent to cause change

Thus प्रहवयः, परिहवयः, or प्रहव्यः and परिहव्यः, प्रहवन्मः or प्रहवन्मः, परिहवमः or परिहवमः ।

This sūtra enjoins an option in certain cases, where it would have been obligatory by the last Aṣṭādhyāyī rule VIII. 4. 22.

In forming the perfect, the घ is changed to a guttural by VII. 3.54 S. 358.

PRESENT.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person	घन्ति ।	घतः ।	घन्ति ।
Second Person.	घसि ।	घयः ।	घय ।
First Person.	घन्मि ।	घन्वः ।	घन्मः ।

Now we take up लिट् or the Perfect.

घन् + लिट् = घन् घन् + च = घ + घान् + च = ञ् + घान् + च by VII. 3. 54. S. 358 ॥
कप्रान् । The dual is कप्रतुः and the Plural कप्रुः ॥

In forming the 2nd Pers. Singular, the following sūtra applies —

✓ २४३० । अभ्यासाच्च । ३ । ३ । ५५ ।

अभ्यासात्परस्य हन्तेर्हस्य कृत्य स्यात् । जघनिथ-जघन्य । हन्ताः 'हृदने' (२३६६)
हृतीट । हनिष्यति । हन्तु । हतात् । प्रन्तु ।

2430 A Guttural is substituted for the ह in हन् after a reduplication also

NOTE — As जिघासति जघन्यते, अह जघान् । The rule applies when such an affix follows which causes the reduplication of the stem (aṅga) हन् therefore not in हननीयितुमिच्छति = जिहननीयिषति ।

Thus we get जघनिथ or जघन्य ।

NOTE — Although this sūtra could apply to the third person singular as well, yet VII 3 54 alone has been mentioned simply because it is anfaruga

सिट PERFECT

	<i>sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	जघान ।	जघतु ।	जघ ।
Second Person	जघनिथ or जघन्य ।	जघयु ।	जघ ।
First Person	जघान or जघन ।	जगिथ ।	जगिम ।

लुट् I FUTURE.

Third Person.	हन्ता ।	हन्तारौ ।	हन्तारः ।
Second Person	हन्तासि ।	हन्तास्य ।	हन्तास्यः ।
First Person	हन्तामि ।	हन्ताम्य ।	हन्तामः ।

लुट् II. FUTURE (before स्य the augment हद् comes by VII 2 70 S 2366)

Third Per	हनिष्यति ।	हनिष्यतः ।	हनिष्यन्ति ।
Second Per	हनिष्यसि ।	हनिष्यथ ।	हनिष्यथ ।
First Per	हनिष्यामि ।	हनिष्याथ ।	हनिष्यामः ।

In forming the Imperative 2nd Per Sing the following applies —

२४३१ । हन्तेर्जै । १६ ४ ३६ ।

हो परे । आभीयतया जल्यसिद्धस्याप्तेन लुक् । जहि । हनानि । हनाय । हनाम । अहन् ।

अहताम् । अमन् । अहाम ।

2431 ज is substituted for हन् before हि ।

Thus जहि अहन् ।

This ज substitute of हन् is ordained by VI 4 36 a rule belonging to the Ābhiya section (as dāha vat atābhāt VI 4 22 S 2193) therefore it is considered asiddha or not to have taken effect for the purposes of the section of हि । For had ज been considered as valid, then हि would have been elided by VI 4-105 S. 2202

Thus the Conjugation of हन् in the Imperative is —

IMPERATIVE

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	हन्तु or हतातु ।	हताम् ।	घन्तु ।
Second Person	जहि ।	हताम् ।	हत ।
First Person	हनामि ।	हनाय ।	हनाम ॥

In conjugating हन् in लृङ् the Third Person Singular is thus formed अ + हन् + सू = अ + हन् + ० = अहन् the letter न् being elided by VI 168. Thus we conjugate the root —

IMPERFECT

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	अहन् ।	अहताम् ।	अघन् ।
Second Person	अहन् ।	अहतम् ।	अहत ।
First Person	अहनम ।	अहन्य ।	अहन्य ॥

लृङ् POTENTIAL

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	हन्यात् ।	हन्याताम् ।	हन्यु ।
Second Person	हन्या ।	हन्यातम् ।	हन्यात् ।
First Person	हन्याम ।	हन्याय ।	हन्याम ।

* In the Benedictive वध replaces हन् by the following sūtras

२४३२ । आर्धधातुके । २ । ४ । ३५ ।

इत्यधिष्ठत्य ।

2432 The clause 'when the affix is ardhadātuka' is understood in the following aphorisms up to the aphorism ३४ of the fourth chapter of the second Book of Pāṇini

२४३३ । हनो वध लिङि । २ । ४ । ४२ ।

2433 वध is the substitute of हन् 'to kill' when the ardhadātuka लिङ् (Benedictive) follows

✓ २४३४ । लुङि च । २ । ४ । ४३ ।

वधादेर्गोऽन्ता । आर्धधातुके (२३०७) इति विषयसम्प्रसारि । तेनाधधातुकोऽप्येतेऽकारान्त स्यात् 'अतो लोप' (२३०८) । यध्यात् । यध्यास्ताम् । 'आर्धधातुके किम् । विध्यादेो हन्यात् 'हन्ते -' (३५६) इति खल्वम् । प्रहय्यात् । अयधीत् ।

अथ चत्वार स्वरितानि । द्विष ३ अमेति । द्विष्टि द्विष्टे । द्वेष्टा । द्वेष्टा । द्वेष्टयति-द्वेष्टयते । द्वेष्टु-द्विष्ट्यात् । द्विष्टि । द्वेष्टाणि । द्विष्टे । द्वेष्टयते । अद्वेष्ट ।

2434 And when लृङ् (Aorist) follows वध is the substitute of हन् ॥

The substitute is *vadda* ending with an अ । Thus यध्यात् 'may he kill' यध्यास्ताम् 'may they two kill', यध्यासु 'may they all kill'

As the substitute वध ends in short अ, this अ is elided by S 2308 because वध ends in an अ at the time when the ardhadātuka affix is taught. This elision being like the original (Sibāmavāt I 156), in forming the Aorist लृङ् we

have अद्य + ० + ईते = अद्यधीत् । Here zero being ātmanirāt prevents the viddhi of अ of द्य which otherwise would have taken place by VII 2 7

Note — अद्यधीत् 'he killed,' अद्यधीष्टाम 'they all killed' The division of it is aphorism from the last sūtra (yoga-vivaga) indicates that the next Aśtādhyāyī rule II 4 41 applies to the Aorist only and not to the Benedictive as well There is no option in the Benedictive Ātmanepada

The word आर्धधातुके in S 2432 is in the 7th case, the force of this case affix here is not that given in I 1 66 २ & the sūtra does not mean 'when an ārdhadhātuka affix follows' But the 7th case has the force of indicating the subject (विषय) the meaning of the sūtra being 'when the subject is an ārdhadhātuka affix' The result of this explanation is that the various substitutions enjoined hereafter, should be made first, and then the respective affixes should be applied. Thus whenever we want to affix any ārdhadhātuka affix to अस् 'to be,' we must first substitute भू for it, and then take the proper ārdhadhātuka affix which would come with regard to भू. Thus we can apply वृत् to भू by rule III 1 97, which says 'after verbs ending in vowels वृत् is applied' But this affix could never have been applied to अस् which ends in a consonant. Thus we have अस्मि. So the substitution does not depend upon any particular affix, but ārdhadhātuka affixes as a class.

Or to take the example of द्यः. This vadha ends with अ and is the substitute of द्यन् which ends with a consonant. But to द्यः will be applied all those rules which can apply to a root ending with a vowel, when an ārdhadhātuka affix is to be added. Thus अतः स्य of 2305 will apply to this final अ of द्यः and cause its elision. Thus दध्यात दध्यास्ताम् ।

Why do we say 'when an ārdhadhātuka affix is to be added' ? There will be no द्यः substitution before the ārdhadhātuka affixes, such as the Potential &c. Thus the Potential is दध्यात् । The न is changed to द्य before an alterant letter. See S 359. As अद्यवत् । The Aorist is अद्यधीत् ।

Pre दन्ति । दन्तः । दन्ति । दन्ति । दध् । दध् । दन्ति । दन्तः । दन्तः । Per लघात् । लघत् । लघ् । लघन्ति or लघन्त्यः । लघत् । लघ् । लघात् । or लघन् । अतिदध् । लघिम् । I But दन्ति । II Infat दन्तिष्यति । Imperative दध्नु or दधात् । दन्ताम् । दध्नु । अति दधत् । दध् । दन्तानि । दन्तायः । दन्ताय । Imper अद्यन् । अद्यताम् । अद्यन् । अद्यन् । अद्यन्तम् । अद्यन् । अद्यन्तम् । अद्यन्तः । Pot-tn दध्यातः । दध्याताम् । दध्नु । दध्या । दध्यातम् । दध्यातः । दध्याम् । दध्यायः । दध्याय । D-tn दध्यात् । दध्याताम् । दध्याम् । दध्या । दध्याताम् । दध्याताम् । दध्यातम् । Aorist अद्यधीत् । अद्यधीष्टाम् । अद्यधिषु । अद्यधीः । अद्यधिष्टम् । अद्यधिष्टः । अद्यधिषम् । अद्यधिष्टः । अद्यधिष्य । Cond अद्यन्तिष्य ।

With the nyāyarga वा, the root is ātmanepath. Thus —

Pre वाहते । वाधाते । वाधते । वाहते । वाधाते । वाहते । वाध । वाहन्ते । वाहन्ते । Per वाहते । वाहन्ते । वाहन्ते । वाहन्ते । I But वाहन्ताम् । II Inf वाहन्तिष्यते । Imperative वाहन्तु । वाहन्ताम् । वाहन्तु । वाहन्तु । वाहन्तु । वाहन्तु । वाहन्तु । वाहन्तु । Pot-tn वाहीतः । वाहीताम् । वाहीतः । वाहीतः । वाहीतः । वाहीतः । वाहीतः । वाहीतः । D-tn वाहीत् । वाहीताम् । वाहीतम् । वाहीतः । वाहीतः । वाहीतः । वाहीतः । Aorist वाधिष्यत् or वाधिष्यताम् । वाधिष्यत् । वाधिष्यत् । वाधिष्यत् । Cond वाधिष्यन्ति ।

Note —In the Mahābhāṣya on II 4 54 S 2436 we find Patanjali saying that the substitute begins with ख and is खयाञ्ज. This substitute Khasan assumes the form Khyāñ also. Thus खयाञ्ज becomes ख्याञ्ज by substituting य for श under the following vārtika —असिद्धे शस्य य वचन विभाया 'The letter य optionally replaces the श of this substitute, and the य is asiddha because this vārtika ought to be put in the section of asiddhas (VIII 3 1) just at the close of the rules relating to the change of न to श.' That being so for the application of the prior rules the य is considered asiddha, but for the application of the subsequent चरत्य rule, it is considered siddha. Thus योऽप्यानम, here श changed to य is asiddha and so the sūtra कृत्य does not apply and न is not changed to श ॥

Note —Prohibition must be stated when चक्ष means 'exclusion', as दुर्जनान् सचक्ष्या bad men should be excluded.

Note —Prohibition must be stated when the affixes अस् and अन् follow as नृचक्ष राक्षसाः the Rākṣhasas are cruel. This is Vedic Sanskrit, modern नृचक्ष. The meaning of the root चक्ष here, is to injure. So also विचक्षण पण्डितः, here the affix is अन्.

The substitute खयाञ्ज becomes कयाञ्ज by VIII 4 55 S 121. This कयाञ्ज is conjugated as चकयोः । A चकयोः ।

The vārtika चयो द्वितीया (See S 130 and 294) required क to be changed to ख, giving the form, चखयोः चखयोः, but that vārtika also does not apply because चरत्य rule VIII 4 55 S 121 by which the root खयाञ्ज was changed to कयाञ्ज is considered asiddha so that for the purposes of that vārtika, कयाञ्ज is still खयाञ्ज. From the root चक्ष itself, we get the perfect regularly. Thus चक्षत्.

The First Future is कयाता or कयाताम् । The Second Future is कयास्यति or कयास्यते । Or कयास्यति or कयास्यते । The Imperfect is अचक्षत् । The Potential is चक्षीत । The Benedictive is कयायात् or कयायात् or कयायात् ।

In forming the Aorist the following sūtra applies —

२४३८ । अस्यतिवक्तव्यातिभ्योऽङ् । ३ । १ । ५२ ।

अभ्यवक्षतेरङ् । अक्यत-अक्यत-अकयासीत्-अकयास्त । + धर्जने कयाञ्जनेट् + । समचक्षित्वेत्यादि ।

अय एवन्ता अनुदात्तः । ईर ङ गति कयने च । ईरं । ईरा चक्ष । ईरिता । ईरिष्यते ईरं । ईर्यं । ईर्यम् । ईरिष्ट । ईरं ङ स्तुति । ईरैः ।

2438 After the verbs अस् 'to throw', वक्ष 'to speak' and कया 'to speak', अङ् is the substitute of क्लि when the Aorist follows signifying the agent.

NOTE —अङ् may be either the root, or the substitute of क्लि (II 4 53) and so also कया may be the root or the substitute of चक्ष (II 4 54). The root अङ् belonging to the द्विवादि or the Fourth conjugation falls under the subd vision पुदादि and therefore it would have taken अङ् in the Parasma-pada by rule III 1 55. The repetition is to indicate that it takes अङ् in the Atmanepada also, as योऽप्यानम (VII 4 17), अयोचत् and आप्यम् । In the Passive we have योऽपिष्याताम्. Thus the aorist is P अक्यत् or A, अक्यत or अकयासीत् or अकयास्त ॥

Iakti The substitute कयाञ does not take place when the meaning is 'exclusion,' as समचिद्विद &c

Note —The following from Mādhyāyīa Dhātuvṛtti will make this clear. In the Mahābhāṣya the author has given the two substitutes खयाञ and कयाञ first, and then he, in the alternative, gives one substitute खयाञ which includes both खयाञ and कयाञ for it can assume both these forms. For खयाञ becomes कयाञ by the चत्वर्य rule (VIII 4 55 S 121). And खयाञ also becomes खयाञ by the operation of a vārtika which changes the य into व and this व is considered asiddha when a prior rule is to be applied, because that Vārtika is read in the section of asiddhas just after the य change rules.

The necessity of taking the substitute to be खयाञ will be manifest from the following considerations —

(a) In forming an abstract noun from सुप्रख्य such as सुप्रख्यस्य भाव = सौप्रख्यम्. This is formed by व्यञ् affix V 1 124 S 1788. But if व्य be considered to have a penultimate य (as in fact it has, but which under the above rule we consider as य) then the affix would have been युञ् by V 1 132 S 1797; and the form ought to have been सौप्रख्यकम्. But we never have this form because V 1 132 S 1797 does not apply, as the existence of य न व्य is ignored by it and to it, it is य. This is summed up in the vārtika प्रयोजनं सौप्रख्ये युञ् विधिः।

(b) Similarly पुस ख्यान-पुख्यानः. Here the स of पुस being elided as the final of a conjunct consonant (VIII 2 23 S 54) we have पुस+ख्यानम्. Now by the vārtika under S 139 the म of पुस would be changed to स, because ख्या begins with ख a letter of खय प्रत्याहारा, and is followed by य a letter of यम प्रत्याहारा and so S 139 ought to apply. The form ought to be पुसख्यानम्. But this is not so because the य in ख्या is considered asiddha and so ख is not followed by a letter of यम प्रत्याहारा, and so the condition for the application of S 139 does not exist. This is summed up by the vārtika इति पुख्यानेः।

(c) Similarly छविय्ये. We get this form thus चव्या + इट् + य्ये = चव्य + इट् + य्ये. Here च a letter of चण् प्रत्याहारा is followed by इट्, and therefore VIII 3 79 S 2325 requires the च to be changed to ढ. But this is not done, because च is asiddha and so there is no letter of चण् प्रत्याहारा in च्य, and so VIII 3 79 S 2325 does not apply.

(d) Similarly नम ख्यात्रे. Here the visarga is followed by ख a letter of खय प्रत्याहारा, and the ख itself is followed by य (for य is य), a letter of यट् प्रत्याहारा and so VIII 3 35 S 150 applies, and the visarga remains unchanged. But if the substitute were not खयाञ, then ख being followed by य would have brought in the application of VIII 3 37 S 142 and the visarga would be changed to ञ jhvaṁliya. But this is not so. This is summed up in the vārtika -सख्यानस्य नम ख्यात्रे. Samsthā means the jhvaṁliya change.

(e) Similarly the Nalīṭha is ख्यात्स्म with ण. Had the य been really य and not य in disguise then the root ख्या would be a यय् or semi vowel having root, and VIII 2 43 S 3017 would apply, and ण would be changed to न. This is

ध्यम् । or हेरिद्यम् । हेरिदि । हेरिद्यद्दि । Pass ईवंते । Caus ईरयति । ईरयते । Aor. मा मयान् ईरित् । Desi ईरिरयते । Nouns ईरणमीरः, समीरण ; aul ईम.

ईड ९ स्तुती ॥

9 ✓/ida to praise. Now we take up the conjugation of ईड to praise Thus ईड् + से = ईडटे । ईड् + से ॥ Now applies the following two sūtras :—

२४३८ । ईडाः से । ७ । २ । ७७ ।

2439 The sārvaadhātuka affix से (the ending of the second Person Present and Imperative Atmanepada) gets the augment इट after ईड (Ad 9)

NOTE —As ईग्रिप्ते and ईग्रिष्य ॥ से becomes स्य by III 4 91 and 80 The से is exhibited in the sūtra without any case ending

२४४० । ईडजनोध्यै च । ७ । २ । ७८ ।

ईग्रोड्जनं 'से' 'ध्यै' शब्दयोः सार्धधातुत्वेतिट स्यात् । योगविभागे घञिन्धार्यः । ईडिप्ते । इडिष्ये । + एऊदेयविकृतस्यानन्यत्वात् । + ईडिष्य । ईडिष्यम् । + विकृतियष्टणेन प्रकृतेर-ग्रहणात् । + ईडध्यम् । ईग्र १० ऐग्रघे । ईडटे । ईग्रिप्ते । ईग्रिष्ये । 'आप्त ११ उपयेग्रने' । आप्ते 'दवावासवत्' (२३२४) । आसांचक्रे । आस्य । आध्यम् । आसिष्ट । 'आङ्गामु १२ इच्छायाम्' । आश्रास्ते । आश्रासाते । आङ्पूर्वत्य प्रापिकम् । तेन 'नमोवाक प्रयास्महे' इति सिद्धम् । 'यस १३ आच्छादने' । यस्ते । यस्ते । यध्यै । यवसे । यसिता । कसि १४ गतिग्रासनयोः' कस्ते । कंमाते । कसते । 'अथमानिदित् इत्येके' । कस्ते । तालव्यान्तीष्यानिदित् । कट्टे कश्राते कस्ते । कड्डये । णिसि १५ चुप्पने' । निस्ते । दन्त्यान्तीष्यम् । आभरणकारस्तु तासध्यान्त इति अभाम । 'णिजि १६ शुद्धौ' । निड्क्रे । निड्क्रे निड्जिता । 'ग्रिजि १७ अथक्ते शब्दे' । ग्रिड्क्रे । 'पिजि १८ यर्णे' । 'सपर्वन इत्येके' । उमपर्वेत्ये । 'अवघवे' इत्यपरे । 'अथक्ते शब्दे इतीतरे' । पिड्क्रे 'एजि' इत्येके । एड्क्रे । 'एजी १९ वर्जने' । दन्त्योऽप्यादि । ईडित् । एक्ते । एजाते । एक्ते । 'इडित्' इत्यन्ये । एड्क्रे । 'एजी २० सपर्वने' । एक्ते ।

'यूड् २१ प्राणिगर्भविमोचने' । सूते । सुपुये । सेता-सविता । 'भृमुयोः' (२२२४) इति शुभानिधेयः । सुये । सविदीट । असविट-असेट । 'गोह २२ स्यम्' ।

2440 The sārvaadhātuka affix से and ध्ये (the endings of the Present and the Imperative Atmanepadi) get the augment इट after the roots ईड (Ad 9) and जन ॥

NOTE —Thus ईडिष्ये, ईडिष्यम्, ईडिप्ते, ईडिष्य, जनिष्ये, जनिष्यम्, जनिषे, जनिष्य । The root जनो (IV. 41) is taken here The Vikarana प्रयन् has been elided in this case, as a Vedic irregularity, and so also there is not elision of the penultimate

This sūtra could well have been included in the last. The making of it a separate sūtra is a mere amplification and a variety Thus ईड् + से = ईडिप्ते । ईडिष्ये ॥ The affix इट् will come before the स्य of the Imperative also for though स्ये is not strictly speaking से and these rules do not strictly apply to स्ये, yet they would apply on the maxim "a form modified in a portion of it is not different from the original" So से and स्य ध्ये and ध्यम् are one and the same, as ईडिष्य and ईडिष्यम् ॥ By using the word विकृति in the above vartika, the original affix ध्यम् (prakṛiti) is not to be taken Therefore we have ईडध्यम् in सट् where no augment इट is added, in other words when ध्ये is changed to ध्यम् by III 4. 91 S. 2252 this ध्यम् is

vikṛiti or a *modified* form of च्, and a rule applicable to च् will apply to this च्चम् न But when च्चम् is not a modified form of च् but an *original* affix (prakṛti) the rule applicable to च् will not apply to it The च्चम् of the imperfect (लट्) is such an original affix : and therefore no हट् is added to it

9. ~~ida~~ To praise

Pre ईहे । ईहाते । ईहते । ईहिये । ईहाये । ईहिये । ईहे । ईद्वये । इहमये । Per ईडावने ।
I Fut ईहिता । ईहितासे । ईहितासे । II Fut ईहिष्यते । Imp ईहाम् । ईहाताम् । ईहिय ।
ईहायाम् । ईहिष्यम् । ईहे । ईहायये । ईहामये । Imp ऐह । ऐहाताम् । ऐहत । ऐदडा । ऐडा-
याम् । ऐहिष्यम् । ऐह । ऐहिय । ऐहमिय । Potu ईहोत । ईहोया । ईहिष्यम् । ईहिय । Bene
इहियीष्ट । ईहिषीष्ट । ईहिषीष्यम् । ईहिषीय । Aorist इहियिष्ट । ऐहियताम् । ऐहोयत ।
ऐहियीष्ट । ऐहियाया । ऐहियम् । ऐहियि । ऐहियिष्यति । ऐहियिष्यति । Pass. ईह्यते । Caus
ईहयति । Aor मा भवान् ईहयत । Des । ईहियते ।

दृश्य १० सेश्वर्ये ॥

10 ✓ is a To rule over Pre ईष्टे । ईयाते । ईयते । ईशिये । ईशाये । ईशिय्ये । ईशे
ईशयते । ईशमहे । Per ईशाचक्षे । I but ईशिता । II Fut ईशिय्यते । Imp ईष्टाम् ईशानाम्
ईशताम् । ईशिय्य । ईशाद्याम् । ईशिय्यम् । ईशि । ईशापसे । ईशामसे । Imper ऐष्ट । ऐशात'म् शत
ऐष्टा । ऐशापा । ऐहदठवम् । ऐशि - ऐश्महि । ऐशमहि । Pote । ईशीत् । Bene ईश्याद्य
Aor ऐशियट् । ऐशियाता । ऐशिवत् । ऐशायट् । ऐशियोषा । ऐशिय्यम् ऐशिय्यहि ऐशिय्यसि Pass
ईश्यते । Caus ईश्यति ईश्यते । ईशक Des । ईशियिषते । Noun ईश्वर इ

આસ ૧૧ ઉપવેશને ।

114/Asa To sit down. Pre आसते । आसाते । आसते । आसते । आसाचे । आये
आसे । आस्यसे । आस्मसे । Per आसाचमे । The Perfect is formed periphrastically by
IIL 1 37 S 2324 I Fut आसिता । आसितासे । आसिताचे । II Fut आसिष्यते । Impera
आस्ताम् । आसाताम् । आसताम् । आस्य । आसाया । आध्यम् । आसि । आस्यसि । आस्महि
Imperf आसत । आसाताम् । आसत । आस्या । आसाया । आध्यम् । आसि । आस्यसि । आस्महि
Poten आसित । आसीयाः । आसीय । Bene आसिष्येष्ट । आसिष्येष्टा । आसीषीय । Aor
आसिष्ट । आसिष्यत । आसिष्टा । आसिष्याया । आसिष्यम् । आसिषि । आसिष्यसि । आसिष्यहि ।
Caus आसयति । Aor मा भवान् आसयत् । Deat आसिष्यते ।

आह यासु १२ इच्छायाम् ।

12 ✓ स as u To wish for long for The root याम् is generally found preceded by आ, but is not universally so for we find it preceded by प्र also : as in the sentence अमोघाक्ष प्रयामसे ॥

Pre आशास्ते । आशासते । आशासते । आशास्ते । आशासाते । आशास्ये । आशासे ।
आशास्यसे । आशास्यसे । Per आशासाते । आशासासते । आशासासिरे । आशासासिरे । आशासासिरे । आशासा
साये । आशासासिष्ये । आशासासि । आशासासिष्ये । आशासासिष्ये । Imper आशासासाम ।
आशासासाम् । आशासास्य । आशासास्यम् । आशासास्यम् । आशासास्ये । आशासास्ये । आशासास्ये ।
Imper आशासास । आशासासाम् । आशासास । आशासास्य । आशासास्यम् । आशासासि
आशासासि । आशासासि । Aor आशासासिष्ट । आशासासिष्य । आशासासिष्य । आशासासिष्य । आशा
सिष्या । आशासासिष्यम् । आशासासिष्य । आशासासिष्य । आशासासिष्य । Caus. आशासास्यति ।
Desider. आशासासिष्ये । Inten आशासास्यति । yadlak आशासासिष्यति । or आशासासि ।

सम १३ आच्छादने ।

17✓ *ṣij* to tinkle, rattle, to roar

Present शिङ्क्ते । Perfect शिञ्जिजे । Future शिञ्जिता । Nouns शिञ्जः । शिञ्जिनी ।
विञ्जि १८ घर्णे

18✓ *ṣij* to tinge, dye, to color According to Śakatajāna it means 'to uoh' Sunmāta says it has both these meanings Kāṣyapa says it means 'to join arts' He also says it means to utter inarticulate sound According to Maitreya the root is ✓ *ṣij*, as एङ्क्ते ।

Present पिक्ते । Perfect पिपिजे । Future विञ्जिता । Nouns पिग । विञ्जः ।
पिगल । पेंगल्यम् ।

वृजि १९ वर्जने

19✓ *vrj* to avoid, shun abandon The root begins with the dento labial *v*, and has an indicatory long ई । Ātreya and Durga read it as having an indicatory short इ ।

Pre एक्ते or एङ्क्ते । एजाते or एञ्जाते । एज्जते । एवे or एङ्गे । एङ्गे । Per एवृजे or एवृज्जे । एवृजिये । एवृजिये । I Fut वर्जिता or एञ्जिता । II Fut वर्जिष्यते or एञ्जिष्यते । Impera एक्ताम् or एङ्क्ताम् । एव्यः वर्जः । वर्जयिष्ये । Imper अवृक्त or अवृक्तम् । अवृक्यः । अवृजि । Potent एजीत or एञ्जीत एजीया । एजीय । Benedict एजिषीष्ट or एञ्जिषीष्ट । Aor अवर्जिष्ट or एवृजिष्ट । अवर्जिष्टा । अवर्जिषि । Condr अवर्जिष्यत । Pass एज्यते । Causa वर्जयति, वर्जयते । Aor अवरोयजत or एवृज्यत । ✓ *vrj* । एज्जति । Aor अववृज्यत । Desider विवर्जयते or एवृजिष्यते । Intens वरोयज्यते । Yauluk वर्जति or एवर्जति or एवर्जति । ✓ *vrj* । वरोयज्यते । वरोयजति ।

Nouns — वर्गः । वर्जयिष्यः । एज्जनम् । Past Part: एक्त । एक्तवान् । Gerund वर्जित्वा ।
Infini वर्जितुम् । Adj वर्जितव्यः । वर्जनीयः । वर्ज्यम् ।

एवी २० सपर्वने

20✓ *priehi* 'to come in contact with It has an indicatory long ईः । According to Durga, Kāṣyapa, Nandi and Dhanapāla the root has an indicatory short इ । According to Kāṣyapa the root is एजि । Present. एक्ते ।

पूड २१ प्राणि गर्भे धिमोचने ।

सोता-सविता । 'भूमये -' (२२२७) इति गुणनिषेधः । सुये । सविषीष्ट । असविष्ट-असोष्ट ।

21✓ *Shun* to bring forth, to beget to give birth to

Present सूते । सुयाते । सुयते । सूये । सूय्ये । सूये । सूयसे । सूयते । Perf et सुयुये । सुयुयाते । सुयुयिष्ये । सुयुयिष्ये or य्ये । सुयुयिष्ये । I Future सोता । सविता । II Future सायते, सविष्यते । Imperative सूताम् । सुयाताम् । सूय्य । सूये । (The आद् being वित् is not ङिष् and so it ought to have caused Guna But the Guna is prevented by १११ ३ ८८८ २२३१) Imperfect असूत । असुयाताम् । असूया । असूय्यम् । असूयि । असूयति । Potent at सुयीत । सुयीयाताम् । सुयीया । सुयीय । Benedicture सोषीष्ट सविषीष्ट । सविषी दास्ताम्, सोषीयास्ताम् । सविषीरन् or सोषीरन् । सविषीष्टा or सोषीष्टा । सविषीष्यम् or सोषीष्यम् । सविषीष्य or सोषीष्य । Aor at असविष्ट, असोष्ट । असविषाताम् or असविष्यताम् सविष्ट or असोष्ट । असविष्यम् or असविष्टम् or असोष्टम् । असविषि or असोषि । असविष्यति ।

Conditional असोष्यत, असविष्यत । Passive, सुष्यते । Aor, असायीत् or असायि or असविष्ट or असाविष्ट or असोष्ट । Causative साययति, Aor, असूययत् । Desiderative सुष्यते । Intensive सोष्यते । Yau luk सोषुयीति or सोषुति । सूतयत् । सूत्या । Nouns:—सूनु, सूरि, सुतका । सूयः । प्रसूः । सूत । प्रसय, सुषुति, विषुति, निषुति, दुःषुति,

शीङ् २२ स्वप्ने

22✓sin to sleep In conjugating this root the following sūtra applies

२४४१ । शीङः सार्वधातुके गुणः । ७ । ४ । २१ ।

‘ङ्कृति च’ (२२१७) इत्यस्यापवादः । श्रेते । शयते ।

2441 For the vowel of श्रे there is substituted guṇa, when a Sārvadhātuka affix follows

This is an exception to S. 2217. As श्रेते, शयते ॥

Note.—But श्रिये before the ārdhadhātuka affix (III. 4, 115) Though these sārvaadhātuka affixes were हिच् (I 2 4, S. 2234) and would not have caused guṇa (I. 5 S 2217), they do so by virtue of the present sūtra. The word शीङ् is read in the sūtra with the anubandha ह्, in order to indicate that the rule does not apply to यह् लुक् as श्रेयीतः, श्रेययति । In forming the plural the following rule applies,

२४४२ । शीङो ऋट् । ७ । १ । ६ ।

शीङः परस्य भादेऽस्यातो ऋहागमः स्यात् । शेरते । शेदे । शेष्ये । शेये । शेवहे । श्रिये शयिता । अश्रियिट् ।

2442 The अत् substitute of ऋ gets the augment ऋद्. after the root श्रे ॥

Thus शेरते, शेरताम्, अशेरत ॥

Note.—The augment ऋ is added at the beginning of the affix, making अत्=रत् ॥ Had this ऋ been an augment of ऋ, then like the आद् augment in श्रयान्ते, it would have intervened between the श्रे and ऋ and ऋ not immediately following a non अ stem, अत् would not have been substituted for ऋ at all. Therefore ऋद् is made the augment of the substitute अत्, and not of ऋ ॥ The root श्रे is read in the sūtra with its anubandha ह्, in order to indicate, that there is no ऋद् augment when there is elision of the Intensive affix यह्, nor any Guna. As व्यति श्रेयते ॥

22✓sin to sleep, to lie down

Pre श्रेते । शयते । शेरते । शेदे । शेष्ये । शेये । शेवहे । Per श्रिये । शिययते । श्रिययि । श्रियिष्ठये or श्ये । श्रिये । श्रियियहे । I Fut शयिता । II Fut, शयिष्यते । Imperative, शेताम् । शयताम् । शेरताम् । शेय । शेयम् । शये । शयावहे । Imper. अशयताम् । अशेरत । अशेयाः । अशयि । अशेयहि । Potent. शयेत । शयेषा शयेष । Bene. शयिषोष्ट । शयिषोष्ठाः । शयिषोद्ध्यम् or ध्यम् । शयिषीष । Aorist, अशयिष्ट । अशयिष्ठाः । अशयिष्ठयम् or ध्यम् । अशयिषि । Cond. अशयिष्यत । Pass शय्यते । Aor, अशायि or अशायिष्ट or अशयिष्ट । Caus. साययति । Aor. असूययत् । Des. शिययिषते । Inten.

याश्रयते । *yaṣh* लुक् शेषधीति or शेषेति । Dual शेषीत । Pl शेषयति or शेषीयते ।
 Fat Part शषियमाण । Ger शषिया । Infu शषितुम् । Adj शषितव्य शषनीय शेषम् ।
 Nouns — शषानु शषय । निरिश । शष्या । शषानक । शष्या । शष्यावल । शषि ।

अथ स्तौत्यन्ता । परस्मे पठिन । कर्णस्तूभयपदी ।

Now the roots up to स्तौति are Parasmaipad. But the root कर्ण is both Atmane pad and Parasmaipad.

यु २३ मिश्रयोऽमिश्रयो च

23 ✓ *yu* 'To join mix 'to loosen

It is thus conjugated यु+ति : Now applies the following sūtra which causes the vriddhi of the उ of यु :

२४४३ । उतो दृष्टिर्लुकि हलि । ० । ३ । ८९ ॥

सुग्निय उकारस्य दृष्टि स्थापयति द्रवादी सार्वधातुके ण ल्यभ्यस्तस्य । यीति । युत । युवन्ति । युयाव । ययिता । युयात् । इह उतो दृष्टि — न । भाष्ये लिङ्ग द्विङ्ग पिब' इति व्याख्या नात् । विश्वयवित्तेन द्विजन वित्त्वस्य धापात् । यूयात् । अयावीत् ।

2443 A root ending in short *u*, which has no Present characteristic (i.e. the *vi* arana is dropped by *luk* elision), gets vriddhi before a *पित* Sārvadhātul *३* affix beginning with *३* consonant, but not if the stem is reduplicated

Thus यीति । युत । युवन्ति । The Perfect *३* युयाव । The First Fat *३* is ययिता । The Potential is युयात् । The augment वासुट being द्वि (III 4 103) prevents *पित* action in युयात्. Because in the Mahābhāṣya the explanation is 'and *पित* not द्वि and द्वि not *पित*.' Because a specific द्वि would deliver *पित* act on. The phrase नाभ्यस्तस्य should be read into the sūtra from VI 3 8 therefore Vriddhi does not take place here योयीति नोनीति ॥ Here there is *luk* elision of यत् ॥

23 ✓ *yu* to join unite, mix

Pre यीति । युत । युवन्ति । ययि । युय । युय । ययि । युय । युय । Per युयाव । युयुयत् । युयुयु । युययि । युयुयत् । युयुय । युयाव or युयय । युयुयि । युयुयि । I Fat ययिता । II Fat ययियति । Imperative योतु or युतात । युताम् । युवन्तु । युहि । ययानि । ययाव । Imper अयात् । अयुताम् । अयुयन् । अयो । अययम् । Potent युयात् । युयाताम् । युयु । युया । युयाताम् । युयात् । युयाम । युयाव । Bene यूयात् । यूयाताम् । Aorist अयावीत् । अयाविष्टाम् । अयाविषु । अयावी । अयाविषम् । Cond अयाविष्यत् । Pass Pre युयते । Imperative यूयताम् । Imperfect अयूयत् । Pot यूयेत् । Caus याययति । Aor अयाययत् । (VI 4 80 S 2577) Des याययति । युयूयति । Iten योयूयते । *yaṣh* लुक् शेषधीति or योषाति । Nouns यूयमान् । यूका । योयनिका । यूय । ययिष्ट । योयनम् । युवति । यायक । यय । ययन ॥ Past Part. युत । युतयान् । Fat Part. ययियमाण । Ger युत्या । Inf योतुम् । Adj योतव्य । ययनीय । ययम् ।

23 ✓ *yu*, Passive

Pre यूयते । I Fat याययिता or ययिता । II Fat याययन्ते or ययियन्ते । Imperative यूयताम् Imper अयूयत् । Pot. यूयेत् Dene याययिष्येत् or ययिष्येत् । Aor st अयायि or अय

विष्ट or अयाविष्ट । अयाविषाताम्, or अयविषाताम् ।

६ २४ शब्दे

Thus ६ + ति । Now applies the following Sūtra

२४४४ । तुस्तुशब्दमः सार्वधातुके । ७ । ३ । ९५ ।

शब्दं परस्व सार्वधातुकस्य धनादेस्तिङ् ईदृशस्यात् । 'नाम्यस्तस्य-' (२५०३) इत्येतानुवृत्ति संभवे पुनः सार्वधातुक्प्रथमपिदर्थम् । रयीति-रिति । रयीतः-रतः । 'रुनादेः' किम् । रयन्ति । 'तिङ्' किम् । शास्यति । 'सार्वधातुके' रिम् । आश्रयि क्णत् । विध्यादेः तु क्णत्-रयिष्यात् । अरायीत् । अरयिष्यत् । 'तु' २५ इति सौत्रो धातुमतिरुद्धिद्विसासु । 'अथ च लुगिप्रकरणः' इति स्मरन्ति । तयीति-तीति । तुयीतः-तुतः । तीता तीप्यति । 'णु २६ स्तुति' । नीति । नयिता । 'टुलु २७ शब्दे' । चीति । चयिता । ह्यु २८ तजने' । ह्योति । ह्ययिता । 'व्यु २९ प्रथमणे' । वीति । वृष्यात् । वीति । वृष्यात् । 'वर्णुज् ३० आच्छादने' ।

2444. A sārva dhātuka conjugational tense affix, beginning with a consonant, optionally gets इट्, augment, after the roots तु, रु, स्तु, शम्, and अम्. ॥

Note.—The root तु (Adāli 25) means 'to increase,' रु (Adāli 24) 'to make' a sound, स्तु (Adāli 31) 'to praise', शम्, 'to be satisfied', and अम्, 'to go'. According to Kāśika तु is a Sautra dhātu. Thus उत्तीति or उत्तयीति, उपरीति or उपरयीति, उपस्तीति उपस्तयीति शाम्यध्यम्, or शमीध्यम्, अभ्यसति or अभ्यसीति ॥ शम्, and अम् can then be followed by a consonant beginning sārva dhātuka affix, when they lose their Present character (vikarana) as a Vedic anomaly (bahulam chibhandasi).

Note.—The Apisālās read the sūtra as तुस्तुशब्दमः सार्वधातुकासु च्छन्ति ॥ This will then become a विधि rule for the Vedic forms. The word सार्वधातुका is here exhibited in the feminine. Thus रयीति or रीति, रयीतः or रतः ।

The repetition of 'sārva dhātuka', though its anuvṛtti was present from 2503 is for the sake of stopping the anuvṛtti of पितृ, and this rule applies to अपितृ affixes also, as सुधीत, शमिध्यम् ॥

Why do we say 'beginning with a consonant.' Observe रुयति । Why do we say तिङ् "tense affix" Observe शास्यति । Why do we say 'a Sārva dhātuka affix. Observe क्णत् in the Benedictive. While the Potential is क्णत् or कयीष्यात् । The aorist is अरायीत् । The conditional is अरयिष्यत् ॥ तु is a sautra Dhātu; meaning 'to go, to increase, to injure' They say the vikarana after is luk-cluded. Thus तयीति or तीति । तुयीत or तुतः । I Fu. तीता । II. Fu तीप्यति ॥

24 ✓ ru to cry, howl, to sound in general,

Pre रीति, रयीति । रतः or रयीतः । रयन्ति । रीषि । or रयीषि । रयः or रयीष । रुय or रयीष । रीमि or रयीमि । रुयः or रयीष । रुम or रयीमः । Per. रुयात् । I Fut. रयिता । II Fut रयिष्यति । Imperative रीतु ; रयीतु । Imper. अरीत, अरयीत् । Poten क्णत् or कयीष्यात् । Bene. क्णत् । Aorist. अरायीत् । Desider रुयति । Inten रीरुष्यते । you lak रीरयीनि or रीरीति । d रीरयीतः or रीरत । Past Part. रतः । कतयान् । Fut. Part. रयिष्यमाणः Gerund रुय्या । Nouns रयणः । रयिः । अरायः । रराय ।

तु २५ गति वृद्धि द्विसासु

25✓/Tu 1 to go 2 to increase 3 to injure, hurt This is a sūtra root not found in the Dhātu sūtra They say it belongs to the adadi class

Pre तयीति तैति । मुयीत or तुत । Per तुताय । तुतेय or तुतयिष्य । I Fut तोता । II Fut तोष्यति । Caus ताययति, ताययते । Desider तुतूयति or तुताययति । Inten तोतूयते ।

• गु २६ स्तुते ।

26✓/pu to praise

Pre नीति । प्रणीति (VIII 4 14 S 2287) Per नुनाय । प्रणुनाय or प्रनुनाय । Desider नुनूयति । or नुनाययति ।

26✓/nu with the preposition अ the root is atma-epd

Pre आनुते । आनुयाते । आनुयते । आनुये । आनुवे । आनुयते । Per आनुयते । आनुयिष्ये । आनुयिष्ये or दये । आनुययते । I Fut आनयिता । II Fut आनयिष्यति । Imperative आनुताम । आनुय । अनये । Impre आनुत । आनुया । आनुयि । Poten आनुयीत । आनुयीष्य । आनुयीष्य । Bene आनयिषीष्ट । Aorist आनयिष्ट । आनयिष्ठा । आनयिषि । Desider आनुनूयते । Inten यां luk आनोनूते ।

टु २७ शब्दे ।

27✓/ṣukṣhu 1 to sneeze 2 to cough

Pre चीति । Per चुषाय । I Fut चयिता । Inten चीतूयते । Nouns —चुरम । चुमा ह्यु २८ तेजने ।

28✓/Kshpu to sharpen whet With सम् it is ātmanepal: I 3 65 S 2733

Pre चोति । A चतयुते । Per चुतयाय । चुतयुयत् । चुतयुयु । A चचुत युते । I Fut चययिता । A चतययिता । II Fut चययिष्यति । A चतययिष्यति । Imperat च चोतु । A चतयुताम् । Imper चोत । A चमत्तयुत । Poten चयुयात् । A चतयुयीत । Be e चयुयात् । A चतयुयिषीष्ट । Pass चयुयते । Caus चयाययति । Des चुतयुयति । A चचुतयुयते । Inten चातयुयते ।

ष्णु २९ प्रसवणे ।

29✓/shpu to tickle, ooze

Pre रनीति । Per मुष्णाय । I Fut रनयिता । II Fut रनयिष्यति । Imperative रनोतु । Imper रनीत । Poten रुयत । Bene रुयात् । Aor st. अघात्रीत् । Pass रुयते । Caus रयाययति । Aor अरुष्णयत् । Desl मुष्णयति । Inten रोययते । ya' luk रोययति or रोयिष्यति । Nouns —रुयता, रुया राखीष्ट ।

29✓/shpu Passive

Pre रुयते । Per मुष्णये । मुष्णयिष्ये । मुष्णयिष्ये । मुष्णयिष्ये । I Fut रीत । रीताये II Fut रीष्यत or रययिष्यते । Imperat रीयताम् । Imper रुयत । Poten रुयते । Bene रीषीष्ट । Aorist अरयिषि । अरयिष्यताम् ।

उर्णञ् ३० आच्छादने ।

30✓/urnu ā to cover In conj. with the root, the following apply

२४४५ । कर्णोतिर्विभाषा । ३ । ३ । ६ ।

या दृष्टिः स्याज्जनादेः पिति सार्धधातुके । कर्णोति । ऊर्णोति । ऊर्णुतः । ऊर्णुयन्ति । ऊर्णुते-ऊर्णुयते । ऊर्णुयते । * कर्णोतिराधेति व्याख्यम् ।

2445 Before a वित् Sārvadhātuka affix beginning with a consonant, the final उ of ऊर्णु gets optionally vridhhi

As कर्णोति or कर्णोति, कर्णोति or कर्णोति, कर्णोति or कर्णोति; but कर्णोति before an affix beginning with a vowel.

In forming the Perfect, there is no addition of the Periphrastic आम्, by the following

Varuka It must be stated that the root urnū does not take the affix आम्, &

The root is therefore, reduplicated. The following is the particular sūtra that applies to its reduplication.

२४४६ । न न्नाः संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अथः परा संयोगादयो नदरा द्विर्न भवन्ति । नुगदस्य द्वित्यम् । गत्यस्यासिद्धत्वात् । 'x' पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्बन्धने x' इति त्यनित्यम् । 'उभो साभ्यासस्य' (२६०६) इति लिङ्गात् । ऊर्णुनाथ । ऊर्णुनुयत्तु । ऊर्णुनुयत्तु ।

2446 the letters न, द, or र, when preceded by a vowel, and forming the first letter of a conjunct consonant, are not reduplicated.

Note —The word dvitīyasya "of the second syllable," is understood here. This sūtra debars the doubling of the consonants n, d, and r when forming parts of the second syllable, provided these letters occur in the beginning of a conjunct (sanyoga) letter. Thus the Desiderative root of उन्दि is उन्दि, formed by adding सन् and इद् । The second syllable here is न्दि, which is to be reduplicated by the last rule. But in doing so, न् will not be doubled. Thus we get the form उन्दिदिवति, so also from अहद् and अर्च, we have अर्चिदिवति and अर्चिचिवति.

Note.— Why do we say "when न् द् and र are the letters"? Observe भवोदयते from बृह्, in which बृ is the initial letter and has been reduplicated in to बृ. Why do we say "being the first letter in a conjunct consonant"? Observe प्राणिचिवति from the root अन् 'to breathe', the न् being changed into च्, by VIII 4 19 and 21. The phrase अजादेः of the last sūtra is understood in this sūtra also. Thus दन्दिद्रोयति. Some explain the word अजादेः understood in this sūtra in the same way as in the last, namely as a karmadhāraya compound in the Ablative singular. They do so, in order to explain the form दन्दिद्रोयति, which is thus evolved दन्दिद्रोयति = दन्दि + क्यच् III 1 8 = दन्दिद्रोय. Then दन्दिद्रोयति = दन्दिद्रोय + सन्. Here though the second syllable consists of न्, द् and र, yet न् alone is rejected in reduplication and not द् and र also, as द् and र are not immediately after the initial vowel (अजादि) द् in this case.

Therefore in ऊर्णु the syllable णु will be reduplicated and not the 'r' of णु. Thus ऊर्णु + च् =. Here the syllable णु is considered as नु for the purposes of doubling,

because the शु in कर्तुं was obtained by changing न into शु by applying the Tripadi sūtra VIII 4, 1. S 235 and such a change is asiddha for the application of 7 1 Pada rules (See VIII 2 1 S 12). Thus we get कर्तुं + अ॥

Q What of the maxim which says that in the case of reduplication the Sūtra VIII 2 1 S 12, does not hold good: and which therefore required that शु should be reduplicated into शु?

Ans To this we answer that the maxim quoted by you (पूर्ववाचिनीयमद्विवचने) is not of universal application. This we infer from the implication of VIII 4 21 S 2606. That sūtra says "Both the न 's are changed into शु in the reduplicated forms of the root अ॥, when preceded by an alternant preposition." Thus the root अ + अ॥ = आ॥. The Desiderative root from it is प्राणि॥. If the maxim above given were of universal application then the reduplicated form would be प्राणिप्राणि and there would have been no necessity of the sūtra. The very fact that sūtra requires both न 's to be changed to शु shows the limited scope of this maxim. The following note on VIII 4, 21 S 2606 will explain the point better —

Note If the maxim पूर्ववाचिनीयमद्विवचने be not applied here, then we have the following dilemma in, प्राणि + अ + ति॥. Here the affix अन् requires reduplication, and the present sūtra requires शु change of न ॥. The अन् being asiddha, the reduplication being made first, we have प्राणिनि + अ + ति॥, and then the reduplicate शु intervenes between the cause अ and root न् of नि, and so this अ would not be changed to शु॥. If however the above maxim be applied, we first apply the अन् rule, as प्राणि + अ + ति॥, and then reduplicate नि, and we get the form प्राणिनिप्राणिति even without this sūtra.

Note If we could get this form by the application of the above maxim where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *amitya* or not of universal application. And because it is *amitya*, that the form अजातदत् is evolved by reduplicating दत् (See VIII 2 1).

Therefore शु in the reduplicate here becomes सु॥ and we get कर्तुंनाय by vridhi. Dual कर्तुंनुयत्. Plural कर्तुंनुयुः. In forming 2nd Person singular the following sūtra applies

✓ २४४७ । विभाषोर्णोः । १ । २ । ३ ।

इडादिप्रत्ययो वा द्वित्यात् । कर्तुंनुयिष्य-कर्तुंनुयिष्य । कर्तुंनुयिष्या-कर्तुंनुयिष्या । इयंत्-इयंत् । कर्तुंनुयिष्या-कर्तुंनुयिष्या ।

2447 After the verb āṛnu 'to cover,' the affix beginning with the augment इद् is regarded optionally like नित्

Thus before the इडादि termination इय of the 2nd P. S. we may have either कर्तुंनुयिष्य or कर्तुंनुयिष्य । The 1st Future is कर्तुंनुयिष्या or कर्तुंनुयिष्या । The equation of the form is:—कर्तुं + इ + ता = कर्तुंनुय + इता (VI 4 77) = कर्तुंनुयिष्या । When the affix is not regarded as द्वित् it produces इया, and we have the second form कर्तुंनुयिष्या ।

NOTE:—Of course there is no option allowed before those affixes which do not take the augment इट् and before their terminations; consequently, we have only one form: अ घोर्गु + झुट् = घोर्गु + घनम् = घोर्गुघनम् 'covering,' घोर्गुघनोच्चात् 'which ought to be covered?'

In forming the Imperfect, the following rule applies:

√ २४४ = । गुणोऽपेक्षे । ० । ३ । ८१ ।

उर्लोर्गुणः स्यादपेक्षे हनार्त्तं विहि मायप्रगुणे । व्यत्ययाट् । घोर्गुः । घोर्गुः । उर्गुणम् । उर्गुणः । इट् एट् । 'दिश वि' इति भाष्यम् । उर्गुणम् । उर्गुप्रियोट्-उर्गुप्रियोट् । घोर्गु-घोर्गुप्रियोट् ।

2418 Before a final Sārvadhātuka affix which is a single consonant, Guṇa is substituted for the final of उर्गु ॥

This defines Vpddhi. As घोर्गुः, घोर्गुः ॥ Though the anuvṛtti of हिन् was understood in this sūtra from the last aphorism VII. 3. 89 the employment of the term षट्क implies the existence of the following maxim:—यस्मिन् विधिय-दात्रायम् पश्ये 'when a term which denotes a letter is exhibited in a rule, in the form of a Locative case, and qualifies a something else which likewise stands in the Locative case, that which is qualified by it must be regarded as beginning with the letter which is denoted by the term in question, and not as ending with it'.

In the Potential we have उर्गुणम् उर्गुणः etc. Here there is no Vpddhi even in the 3rd singular numbers. For though सिप्, सिप्, सिप् are सिप् and so also their substitutes; and though they ought to cause Vpddhi by VII. 3. 89 S. 2413 yet as we have already said before according to the Bhāṣya an affix which is specifically called हिन् loses its general character of सिप्, and vice versa, an affix which is specifically called a सिप् loses its general character of हिन् ॥

In the Benedictive we have उर्गुणम् or उर्गुप्रियोट् or उर्गुप्रियोट् ॥ In the Aorist the 3rd. P Sng is घोर्गुः, dual घोर्गुप्रियोट् । The following sūtra gives alternative forms.

√ २४४ = । कर्त्तव्येतिभाषा । ० । २ । ६ ।

इडादौ सिचि परस्मैपदेषु वा एटिः स्यात् । पठे गुणः । घोर्गुः । घोर्गुप्रियोट् । घोर्गुप्रियोट् । घोर्गुः । घोर्गुः ।

'यु ३१ यस्मिन्मने' । योति । योता । 'यु ३२ यस्मिन्मने' । यस्मिन्मने । योता । योता । 'यु ३३ यस्मिन्' । योता । 'यु ३४ यस्मिन्' । योति । योति । 'यु ३५ यस्मिन्' । योति । 'यु ३६ यस्मिन्' । योति । 'यु ३७ यस्मिन्' । योति । 'यु ३८ यस्मिन्' । योति । 'यु ३९ यस्मिन्' । योति । 'यु ४० यस्मिन्' । योति । 'यु ४१ यस्मिन्' । योति । 'यु ४२ यस्मिन्' । योति । 'यु ४३ यस्मिन्' । योति । 'यु ४४ यस्मिन्' । योति । 'यु ४५ यस्मिन्' । योति । 'यु ४६ यस्मिन्' । योति । 'यु ४७ यस्मिन्' । योति । 'यु ४८ यस्मिन्' । योति । 'यु ४९ यस्मिन्' । योति । 'यु ५० यस्मिन्' । योति । 'यु ५१ यस्मिन्' । योति । 'यु ५२ यस्मिन्' । योति । 'यु ५३ यस्मिन्' । योति । 'यु ५४ यस्मिन्' । योति । 'यु ५५ यस्मिन्' । योति । 'यु ५६ यस्मिन्' । योति । 'यु ५७ यस्मिन्' । योति । 'यु ५८ यस्मिन्' । योति । 'यु ५९ यस्मिन्' । योति । 'यु ६० यस्मिन्' । योति । 'यु ६१ यस्मिन्' । योति । 'यु ६२ यस्मिन्' । योति । 'यु ६३ यस्मिन्' । योति । 'यु ६४ यस्मिन्' । योति । 'यु ६५ यस्मिन्' । योति । 'यु ६६ यस्मिन्' । योति । 'यु ६७ यस्मिन्' । योति । 'यु ६८ यस्मिन्' । योति । 'यु ६९ यस्मिन्' । योति । 'यु ७० यस्मिन्' । योति । 'यु ७१ यस्मिन्' । योति । 'यु ७२ यस्मिन्' । योति । 'यु ७३ यस्मिन्' । योति । 'यु ७४ यस्मिन्' । योति । 'यु ७५ यस्मिन्' । योति । 'यु ७६ यस्मिन्' । योति । 'यु ७७ यस्मिन्' । योति । 'यु ७८ यस्मिन्' । योति । 'यु ७९ यस्मिन्' । योति । 'यु ८० यस्मिन्' । योति । 'यु ८१ यस्मिन्' । योति । 'यु ८२ यस्मिन्' । योति । 'यु ८३ यस्मिन्' । योति । 'यु ८४ यस्मिन्' । योति । 'यु ८५ यस्मिन्' । योति । 'यु ८६ यस्मिन्' । योति । 'यु ८७ यस्मिन्' । योति । 'यु ८८ यस्मिन्' । योति । 'यु ८९ यस्मिन्' । योति । 'यु ९० यस्मिन्' । योति । 'यु ९१ यस्मिन्' । योति । 'यु ९२ यस्मिन्' । योति । 'यु ९३ यस्मिन्' । योति । 'यु ९४ यस्मिन्' । योति । 'यु ९५ यस्मिन्' । योति । 'यु ९६ यस्मिन्' । योति । 'यु ९७ यस्मिन्' । योति । 'यु ९८ यस्मिन्' । योति । 'यु ९९ यस्मिन्' । योति । 'यु १०० यस्मिन्' । योति ।

2449. Before an इट् beginning s-Aorist of the Parasmaipada, there is optional Vpiddhi of the vowel of उर्गु ॥

As घोर्गुः or घोर्गुः ॥ This option applies when the सिच् is not treated as हिन् ॥ But after उर्गु, सिच्, is optionally हिन्, (I. 26): when it is हिन्, there being neither guṇa nor vriddhi, we have उर्गु substitution, as घोर्गुः (VI,

4 77) Thus we have three forms in the Parasmai Aorist
AORIST I FORM

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third person	श्रीर्षाधीत् ।	श्रीर्षाधिष्ठातः ।	श्रीर्षाधिषु ।
Second person	श्रीर्षाधी ।	श्रीर्षाधिष्ठ ।	श्रीर्षाधिष्ट ।
First person	श्रीर्षाधिषम ।	श्रीर्षाधिष्य ।	श्रीर्षाधिष्य ।

II FORM

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third person	श्रीर्षाधीत्	श्रीर्षाधिष्ठातः	श्रीर्षाधिषु
Second person	श्रीर्षाधी	श्रीर्षाधिष्ठ	श्रीर्षाधिष्ट
First person	श्रीर्षाधिषम	श्रीर्षाधिष्य	श्रीर्षाधिष्य

THIRD FORM

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third person	श्रीर्षाधीत्	श्रीर्षाधिष्ठातः	श्रीर्षाधिषु
Second person	श्रीर्षाधी	श्रीर्षाधिष्ठ	श्रीर्षाधिष्ट
Third person	श्रीर्षाधिषम	श्रीर्षाधिष्य	श्रीर्षाधिष्य

— 0 —

30. ✓ āraṇā (Parasma pad) to cover

Pre कर्णोति or कर्णति । कर्णते । कर्णन्ति । कर्णयि or कर्णयि । कर्णय । कर्णय
कर्णामि or कर्णामि । कर्णय । कर्णय । Per कर्णनाय । कर्णयन्तु । कर्णयन्तु । कर्णयन्ति or
कर्णयन्ति । कर्णयन्तु । कर्णयन्तु । कर्णनाय । कर्णयन्ति or कर्णयन्ति । कर्णयन्ति । I Fut.
कर्णयिता or कर्णयिता । II Fut कर्णयिष्यति or कर्णयिष्यति । Imperative कर्णतु or कर्णतु ।
कर्णताम् । कर्णयन्तु । कर्णति । कर्णतम् । कर्णत । कर्णयानि । कर्णयय । कर्णयाम । Imper
श्रीर्षात् । श्रीर्षाताम् । श्रीर्षाधन् । श्रीर्षा । श्रीर्षातम् । श्रीर्षात् । श्रीर्षाधन् । श्रीर्षात् । श्रीर्षात् ।
Poten कर्णयात् । कर्णया । कर्णयाम । Bene कर्णयात् । Aorist श्रीर्षाधीत् । श्रीर्षाधीत्
Cond श्रीर्षाधिष्यत् । श्रीर्षाधिष्यत् । Pass कर्णयते । Caus कर्णययति । Aor श्रीर्षाधन् ।
Desidera कर्णयन्ति । कर्णयन्ति । कर्णयन्ति । Inten कर्णयन्ति । (See Part 4, under
S 2630) you look कर्णयन्ति (II 3 80 S 2143) Nouns — ऊह उह मीहनाह
अपोह यामोह धरोहान् धरिमा ऊहान् उहान् यम धीष्ट I res Part कर्णयन् I res
Part Pass कर्णयत Act कर्णयन्तु Fut Part कर्णयिष्यन् or कर्णयिष्यन् । (Caus
कर्णयय ।)

30. ✓ āraṇā (Atmane pad)

Pre कर्णते । कर्णयाते । कर्णयते । कर्णये । कर्णयाये । कर्णये । कर्णये । कर्णये । कर्णये । कर्णये ।
Per कर्णयते । कर्णययाते । कर्णययि । कर्णययि । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम ।
कर्णययिष्यते । कर्णययिष्यते । I Fut कर्णययिष्यते । कर्णययिष्यते । II Fut कर्णययिष्यते । कर्णययिष्यते ।
In perative कर्णयताम् । कर्णयताम् । कर्णयताम् । कर्णयय । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम ।
कर्णययिष्यते । कर्णययिष्यते । I Fut कर्णययिष्यते । कर्णययिष्यते । II Fut कर्णययिष्यते । कर्णययिष्यते ।
कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम ।
कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम ।
कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम ।
कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम । कर्णययाम ।

Aorist. श्राणुं विष्ट । श्राणुं विधाताम् । श्राणुं विधत् । श्राणुं विष्टाः । श्राणुं विधायां । श्राणुं विध्यम् ।
 श्राणुं विधि । श्राणुं विध्यहि । श्राणुं विध्यहि । श्राणुं विष्ट । श्राणुं विधाताम् । श्राणुं विधत् ।
 श्राणुं विष्टाः । श्राणुं विधायां । श्राणुं विध्यम् । श्राणुं विधि । श्राणुं विधत् । श्राणुं विध्यहि । Condi.
 श्राणुं विध्यत्, or श्राणुं विध्यत् । Pas. कर्णुं यते । Casu. कर्णुं ययते, Desider. कर्णुं नृयते । कर्णुं न-
 विषते, कर्णुं नृविषते Pre Part. Atmane. कर्णुं यानः Past. Part. Pass. कर्णुं सः Active.
 कर्णुं सयान् । Fut. Part. कर्णुं विध्यमायः or कर्णुं विध्यमायः Ger. कर्णुं स्या । Infini.
 कर्णुं यितम् । Adj. कर्णुं विध्यं । कर्णुं यनं यं कर्णुं व्यम् ।

द्यु ३१ अभिगमने ।

31 ✓ dyu to advance towards, encounter, attack, assail.

Pre द्योति । Per. दुद्याय । दुद्युयतुः । दुद्युविष or दुद्युष । दुद्युष । दुद्याय । or दुद्युय ।
 दुद्युविष । I Fut द्योता । II द्योष्यति । Imperative द्योतु or द्युतात् । द्युहि । द्युयानि ।
 Imper. अद्योत् । अद्युताम् । अद्योः । अद्ययम् । Poten. द्युयात्, द्युयाताम् । द्युयाः । द्युयाम् ।
 Bene. द्युयात् । Aorist. अद्योयेत् । अद्योष्टाम् । अद्योयोः । अद्योयम् । Condi. अद्योष्यत् ।
 Pass. द्युयते । Causative. द्याययति । Aorist. अद्युययत् । Desi. द्युययति । Inten. द्योदयते ।
 यान्लुक् द्योद्योति or द्योद्योति । Passive द्युतः । Ger. द्युत्या ।

पु ३२ प्रसवैश्वर्ययोः ।

32 ✓ sbu 1. to consent, or permit. 2. to possess power or supremacy. The word prasava here means 'consent, approval, permission.' As श्रोमिति दत्ता प्रसीति ।

Pre. श्रोति । Per. सुपाय । I Fut. श्रोता । Aorist. अशोयीत् । Noun. —सुपयो ॥

कु ३३ शब्दे ।

33 ✓ Ku, to hum, to coo (as a bee).

Pre कीति । Per. चुमाय । चुक्रुविष or चुक्रुय । चुक्रुविष । I Fut. कीता । Inten.
 चोक्रुयते । यान्लुक् चोक्रोति or चोक्रोति । Nouns:—कवि । काव्यम् ॥

ष्टु ३४ स्तुता ।

34 ✓ shtuñ (Parasmaipada) to praise.

Pre स्तोति, or स्तथीति । स्तुत. or स्तुथीतः । स्तुवन्ति । स्तोपि or स्तथीये । स्तुयः or
 स्तुथीयः । स्तुय or स्तुथीय । स्तोमि or स्तथीमि । स्तुवः or स्तुथीवः । स्तुमः or स्तुथीमः । Per.
 तुष्टाय । तुष्टीय । तुष्टय । I Fut स्तोता । II Fut. स्तोष्यति । Imperative स्तोतु or स्तथीतु
 or स्तुतात् or स्तुथीतात् । Dual स्तुतां or स्तुथीतां । Pl स्तुयन्तु । 2nd. s स्तुहि or स्तुथीहि ।
 1st s स्तवानि । Imper. अस्तोतु or अस्तथीतु । d अस्तुताम् or अस्तथीताम् । Pl. अस्तु-
 यन् । 2nd s अस्तोः or अस्तथीः । 1st s. अस्तयम् । d. अस्तुय or अस्तथीय । Poten.
 स्तुयात् or स्तुथीयात् । d. स्तुयाताम् or स्तुथीयाताम् Pl स्तुयुः or स्तुथीयुः । 2nd. s. स्तुयाः or
 स्तुथीयाः । d. स्तुयाताम् or स्तुथीयाताम् । 1st s स्तुयाम् or स्तुथीयाम् । Bene. स्तुयात् । Aorist.
 अस्तायीत् । अस्तायिष्याम् । अस्तायीः । अस्तायिष्यम् । Condi. अस्तोष्यत् । Pass. स्तुयते । Causa.
 स्ताययति । Desi. स्तुष्टुयति । Inten. स्तोष्टुयते Pre. Par स्तुवन् । Past. Pass. Par. स्तुतः ।
 Act. स्तुतवान् । Fu. स्ताय्यन् । Ger स्तुत्या । Infini स्तोतुम् Adj स्तोतव्य स्तयनीयं, स्तयम् ॥

The ईट is added in अस्तायीत् by S. 2385 the स is changed to य after an
 alterant upasarga अस्ति etc. by S. 2276, as अभ्यष्टीत् । This is optional under S.
 2359, as पर्यष्टीत् or पर्यस्तीत् ॥

34 Shtuñ (Atmanepada)

Pre स्तुते । स्तुयते । स्तुवते । स्तुये । स्तुष्ये । स्तुये । स्तुवहे । Per तुष्टुवे । तुष्टुयात् । तुष्टुवरे । तुष्टुष्ये । तुष्टुष्ये । तुष्टुवहे । I Fut स्तीता । Imper a स्तुताम् । स्तुयाताम् । स्तुष्य । स्तुष्यम् । स्तुष्ये । Imper अस्तुत । अस्तुयाताम् । अस्तुया । अस्तुयि । Potem स्तुवीत । स्तुवीयाताम् । स्तुवीया । स्तुवीय । Bene स्तीवीष्ट । Aorist अस्तीष्ट । अस्तायाताम् । अस्तीष्टा । अस्ताढवम् । अस्तीषि । Past Part Pass स्तुत Active स्तुतयान् । Ger स्तुत्वा । Nouns — क्योतिष्टोम् । पायस्तुत । प्रस्ताव । स्तुति । सक्तय ।

Present स्तुवीते । स्तुवीषे । स्तुवीष्ये । स्तुवीयहे । Impera स्तुवीताम् । स्तुवीय । स्तुवीष्यम् । Imper अस्तुवीत । अस्तुवीया । अस्तुवीष्यम् । अस्तुवीयहि ।

ब्रूञ् ३५ व्यक्ताया वाचि ।

In the conjugation of this root we have double forms in the Present tense, by the following sūtra

✓ २४५० । ब्रूः पञ्चानामादित आहो ब्रूः । ३ । ४ । ८४ ।

ब्रूयो लट् परस्मैपदानामादित पञ्चाना यत्नादय पञ्च वा सुहुंश्चछाद्येय । अकार उच्चारणार्थं । आह । आहन्तु । आहु ।

2450 Instead of the first five tense affixes, in the Present tense of the Parasmaipada coming after the verb 'brū (to speak)' there may optionally be the affixes of the Perfect and 'āha' is at the same time the substitute in the room of 'brū'

The अ is for the sake of utterance only, the real substitute is आह ॥

Thus आह 'he says', आहन्तु 'they two say', आहु 'they say', आह्य 'I on sayst', आहयु 'you two say', the rest like ब्रू as shown below —

	Third Person	Second Person	First Person
Singular	आह or ब्रूवीति	आह्य or ब्रूयिषि	ब्रूयिषि
Dual	आहन्तु or ब्रूत	आहयु or ब्रूय	ब्रूय
Plural	आहु or ब्रूयन्ति	ब्रूय	ब्रूम

The word आदित 'first' is used in the sūtra to indicate that the substitution should not take place in the case of the last four affixes. The repetition of the word ब्रूय in the sūtra indicates the original expression which is to be replaced, and shows that this change occurs in the Parasmaipada affixes only.

In forming the second Person singular आह् + च the following sūtra applies

✓ २४५१ । आहस्य । ८ । २ । ३५ ।

अलि परे । चर्चम् । आह्य । आहयु ।

2451 For the च of the root आह् there is substituted य before a jhal letter,

Thus आह् + च = आच + च = आच्य ॥

As ब्रूमाह्य, क्रिमाह्य. The word आह्य becomes आह्य by VIII 455 S 121

The word अलि is understood here. Hence there is no clango before vowel affixes, as आह्य, आहन्तु, आहु ॥

In the alternative, when there is no आत् substitution, we have सू + तिप् ।
Now applies the following

२४५२ । सु०. ईट । ० । ३ । २३ ॥

सुव परस्य हलादे पित ईट् स्यात् । 'अस्य इत्यत्र स्थानियद्वयात्प्राप्नोति भवति पत्य-
विधानाच्च भवति । प्रयीति । द्रुत । द्रुयन्ति । द्रुते । आर्धधातुकाधिकारे ।

2452 Before a पित Sārvadhātuka affix beginning with a con-
sonant, the augment ईट् is placed after द्रु ॥

As द्रयीति द्रयीषि द्रयामि, अद्रयीत ॥ But द्रयाणि before such an affix beginning
with a vowel and द्रुत before an affix which is not पित् ॥

The augment ईट् ought to have come in आह+य also, because य being
a substitute of the पित् affix सिप् will be considered as पित् by the rule of
sthanivat (I 1 56 S 49) But the augment does not come, because the य substitu-
tion for द्रु by the last aphorism takes place only before a non vowel affix for भवि
is understood That rule would have become redundant, if we could make the
form आहोय ॥

In the Section treating of the rules that apply to ārdhadhātuka affixes,
we have the following sūtra, which applies to this root when an ārdhadhātuka
affix follows, such as the affixes of the Perfect

✓ २४५३ । सुवो वचिः । २ । ४ । ५३ ॥

उयाच । ऊचत् । ऊचुः । उयचिष्य उयच्य । ऊचे । यक्ताः । प्रयीतु । द्रुतात् । 'दिङ्पितृ'
इत्यपिस्त्र्यादीपन । द्रयाणि । द्रये । द्रूयात् । उचयात् । 'अस्यतिथक्ति- (२४३८) इत्यह ॥

2453 वचि is the substitute of द्रु 'to speak' when any ārdha-
dhātuka affix is to be applied

Thus the Perfect of वच is formed from ✓vach, as उयाच । ऊचत् । ऊचुः 2nd
उयचिष्य or उयच्य 1st ऊचे । The First Fut is यक्ताः 'he will speak' The २ of वचि
is for the sake of articulation only The substitute being like the principal, वच
is Atmanepada; when the fruit of the action accrues to the agent, as ऊचे 'he
spoke,' वच्यते 'he will speak'

In the Imperative one form is प्रयीतु with the ईट् of S 2452 but the affix
सातड VII 1 35 S 2197 which replaces तु is not considered पित् because of the
maxim already mentioned before "a द्वित् is not पित् nor a पित् should be considered
द्वित् for the purposes of operations depending on them Therefore we have
द्रुतात् and not द्रयीतात् । 1st Sing द्रयाणि । A द्रये । Pot द्रूयात् । Ben उचयात् ।

In the Aorist the affix अह् is added by III 1. 52 S 2438 When अह्
is added the following applies

२४५४ । वच उम् । ० । ४ । २० ॥

अहि परे । अयोचत-अयोचत ।

2454 The augment उ is added after the अ of वच् in the अह्-
Aorist

As अघोचत अघोचाताम अघोचन् ॥ See III 1 52 S 2438

ब्रूञ् ३५ घ्यक्ताव्या घाचि ।

35 ✓ brūñ (Parasmaipadī) to speak distinctly

Per ब्रूयति । ब्रूत । ब्रूयन्ति । ब्रूयिषि । ब्रूय । ब्रूय । ब्रूयिषि । ब्रूय । ब्रूय । Per उवाच ।
 कचतु । कचु । उवविच or उवकच । कचयु । कच । उवाच or उवच । कचिष्य । कचिम ।
 Fut यक्ता । II Fut यच्यति । Imperative ब्रूयतु । ब्रूताम् । ब्रूयन्तु । ब्रूहि । ब्रूतम् । ब्रूत ।
 ब्रूयाणि । ब्रूयाव । ब्रूयाम । Imper अग्रयति । अग्रयताम् । अग्रय । अग्रयम् । अग्रय । Potent
 ब्रूयात । ब्रूयाताम् । ब्रूयाम । ब्रूयाय । Bene उच्यते । उच्यताम् । Aorist अघोचत ।
 अघोचताम् । अघोचन् । अघोच । अघोचतम् । अघोचत । अघोचाम । अघोचाम । Condi
 अघच्यत । Pass उच्यते । Caus घाचयति । Desider विचक्षति or ०ते । Inten घाचयते ।
 Perf Part Atmane अनुचान । Nouns — घाच्यम् । घामो । घाचा, घाचाट । नेकतम् ॥

30 ✓ brūñ (Atmanepada) to speak distinctly

Present* ब्रूते । ब्रूयते । ब्रूयते । ब्रूये । ब्रूये । Per कचे । कचाते । कचिरे । कचिषे ।
 कचाथे । कचिष्य । कचे । कचिष्ये । कचिमहे । I Fut यक्ता । यक्तासे । यक्तासे । II Fut
 यच्यते । Imper ब्रूताम् । ब्रूयाताम् । ब्रूयताम् । ब्रूय । ब्रूयायाम् । ब्रूय्यम् । ब्रूये । ब्रूयावहे । ब्रूया
 महे । Imper अग्रतु । अग्रया । अग्रयि । Potent ब्रूयतु । ब्रूयताम् । ब्रूयिष्य । ब्रूयिष्य । ब्रूयिष्य ।
 ब्रूयि । Bene यक्षीष्ट । यक्षीयाताम् । यक्षीष्टा । यक्षीष्ट । Aorist अघोचत । अघोचताम् । अघोच
 न्त । अघोचया । अघोचै । अघोचार्घ्य । Condi अच्यत । Pass उच्यते । घाचयते । विचक्षते ।
 Inten घाचयते । Nouns घामो । घाच । घाचिकम् ।

अथ शास्यन्ता. परस्मैपदिन । इङ् त्वात्मने पदी ।

The following roots upto शास् are Parasma padī. But the root इङ् is Ātma-
 nepadī

इण् ३६ गतौ । एति । इत* ॥

The Present 3rd S is एति । D इत । In forming the plural, the following
 rule applies

२४५५ । इणोयण । ६ । ४ । ८९ ।

अजादौ प्रत्यये परे । इयङोऽपवाद । यन्ति । इयाय ।

2455 For the इ of the root इण् (एति) is substituted a semivowel
 (य), before an affix beginning with a vowel

Thus यन्ति यतु आयन् ॥ The supersedes इयङ् substitution and is itself
 superseded by VII 2 15, and VII 3 84 which ordain यङि and Guna ०
 the maxim मध्योऽपवादा पूर्वाङ् विधीन् याच्यन्ते नोत्तरान् ॥ 'Apavadas that are sur-
 rounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the
 apavāda operations supersede only those rules that precede not those that follow
 them So we have अयनम् and आयनम् ॥

The perfect 3rd S is इयाय । In forming the dual the following sūtra applies

२४५६ । दीर्घे इण् किति । ० । ४ । ६९ ।

इणोऽभ्यासस्य दीर्घे स्यात् किति लिटि । ईयु । ईयु । इयसि य-इयेय । ऐत । ऐताम् । आयन् । इयात ।
 ईयात् ।

2456 A long vowel is substituted in the reduplicate of the root वृ (वृत्ति), before a Personal ending of the Perfect, which has an indicative क ॥

As वृत्तु वृत्तु ॥ These are thus formed वृ + अतुत् = वृ + अतु (व substituted for वृ by VI 4 81 S 2455) Then there is reduplication the य becomes अ in vat to वृ by I 1 59 S 2243 and we have वृवृ + अतु and then by the present rule वृत्तु ॥ Why do we say before a कित् affix? Observe वृवाय वृवयि ॥

The 2nd S is वृवयि or वृवयि. The 1st Fut is वृता. The Imperative 3rd S is वृतात्. 2nd S वृत्ति 1st S वृत्ति. The Imperfect is वृत्त । वृत्ताम् Pl वृत्तान् ॥ Pot वृत्तात्. Ben वृत्तात्. But the long ई which was obtained by VII 4 25 S 2298 is shortened after an upasarga by the following

२४५७ । वृत्तेलिङि । ७ । ४ । २४ ।

उपसर्गात्वरस्य वृत्तोऽद्यो दृश्य स्यादार्धधातुके किति लिङि । निरियात् । × उभया आद्ये नान्तादिषत् × । अभीयात् । अण किम् । समयात् । समीयात् इति प्रयागस्तु भोदा टिकस्य ।

2457 The short is substituted for the simple (अण) vowel of the stem वृ (वृत्ति) before the augment वास् in the Benedictive, when a Preposition precedes it

As निरियात् । उदियात् । समियात् । अन्यियात् ॥ This is an exception to VII 4 25 S 2298 by which a long would have been substituted. But वृत्तात् without a Preposition. The अण (VII 4 13 S 834) is understood here also. Therefore वृ form of वृ will not be shortened as आ + वृत्तात् = वृत्तात् समीयात् ॥

But in अभि + वृत्तात् = अभि + वृत्तात् = अभीयात् the long ई obtained by ekādeśa is not shortened because it is not preceded by an upasarga for अभि is no upasarga and there is no long ई after अभि for the analysis of अभीयात् gives us अभि + वृत्तात्. Nor can you say that the rule of अन्तादिषत् (VI 1 85 S 75) should apply here and this ekādeśa long ई should be considered as the beginning of the succeeding form because the present rule of shortening depends upon the fulfilment of two conditions—1 A preposition to precede and 2 A long vowel ई to succeed. They being so mutually interdependent that VI 1 85 S 75 cannot apply.

Why do we say the simple अण vowels are shortened? Observe सम + वृत्तात् = समीयात्. The वृ obtained by वृ + ई is not shortened because it is not an अण vowel.

The समीयात् is not from the root but from the Bhavad root ई गती (10 342 A). The proper form of the Benedictive from the Adāḍi is समियात्.

The Aorist is formed by substituting गा in the place of वृ by the following

✓ २४५८ । द्यो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

'गातिस्था—' (२२२३) इति सिचो लुक् । अगात् । अगाताम् । अगु ।

2458 ग is the substitute of the root गृह् when लुक् follows

When ग is substituted the aorist sign सिच is elided by II 4 77 S 2223

अगात् 'he went' 'अगाताम्' 'they two went' अगु 'they all went'

NOTE —The rejection of the word लुक् in this sūtra though its anuvṛtti was current from the last Aṣṭadhyāyī aphorisms, indicates that there is no option allowed even in the Atmanepada, ग being the invariable substitute in all the Padas. Thus अगावि भजता 'you went' The form अगात् is thus evolved अ + गा + सिच । त = अगात् (II 4 77 S 2223)

इण् ३६ गतो ।

36 ✓ in to go

Pie इति । इत । यन्ति । इति । इय । इय । इमि । इय । इम । Per इयाय । ईयतु ईयु । इययिष्य or इयेय । ईय इयाय or इयाय । ईयिष्य । I Fut. एता । II Fut. इयाति Imperative यतु or इतात । इताम् । यन्तु । इति । अयानि । अयाय । अयाम् । Imper येत येताम् । आयन् । ये । ऐतम् । ऐत । आयम् । ऐष । ऐम् । Potev इयात । इयाताम् । इयत । इयाम् । इयाय । Bene ईयाते । ईयाताम् । Aorist अगात् । अगाताम् । अगु । अगा । अगा तम् अगाम् । अगाय । अगाम् । Conj. ऐयत । Pass ईयते । Aorist अगामि । Causa अपयति as in प्रत्यापयति, ० ममयति (II 4 46 S 2607) Des जिगमिषति । (II 4 47 S 26 15) or इदियति । as in प्रदीयति । Per Part Para उपेयिषान् (III 2 109 S 3098)

Nouns — इत्वर । इत्यरी (F) । इमः । एरु सयका । इयिका । इनी ॥

इङ् ३७ अध्ययने ।

नित्यमधिपूर्व । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

37 ✓ in to study This root is invariably found preceded by अधि । The Present S is अधीते D अधीयाते, pl अधीयते । In forming the perfect, following sūtra applies

२४५६ । गाङ् लिटि । २ । ४ । ४६ ।

इहो गाङ्स्याल्लिटि लाघस्याया विधिते या । अधिजगे । अधिजगाते । अधिजगिरे । अधीता । अधीयते । अध्ययि । गुणापादेशयो कृतयोऽपसर्गस्य यथा 'पूर्वे पातुःपसर्गण' इति दर्शनेऽन्तरङ्गत्वाद्युगात्पूर्व सयणदीघात् प्राप् । 'अध्ययने दृत्तम् (३०६६) इति निदृशाच्च भवति अधीते । परत्वादियङ् । तत आट । टिटि । अधीयाताम् । अधीयि । अधीयति । अधीयत । अधीयीताम् । अधीयीध्यम् । अधीयीय । अधीयीष्ट ।

2459 गङ् is the substitute of इङ् when लिट (Perfect) follows

Or rather the substitution takes place in anticipation of the adding of the लिट् affixes. Therefore in reduplication, गङ् is not considered as āthánvat to इ, for if it were so, then the sūtra I 1 59 S 2243 would require इ in the reduplicate.

The Perfect 3rd S is अधिजग द्वाि अधिजगाते । अधिजगिरे । The first Future is अधीता । The Second Future is अधीयते । The Imperative अध्ययि formed thus अधि + इ + ऐ = अधि + ए + ऐ = अधि + अय + ऐ = अध्ययि । The guna and ण्य substitutions take place first and then the conjunction takes place with the उपसर्ग, whose इ is then changed to य । This is in contravention to the general maxim that a root must first combine with the Preposition for in that view,

the rule of सयर्थं दीर्घं being antaranjya would have applied prior to the application of the guna rule namely अधि+इ+ये would have become अधी+ये first and then गुणा अये+ये=अध्यये । But this is not the correct form, and this we infer from Pāṇi himself using the form अध्ययन in the sūtra ऐरध्ययने द्युतम् (VII 2 26 S 3066). The form अध्ययन is thus evolved अधि+इ+अन=अधि+ए+अन=अध्ये+अन=अध्ययन । Had the root combined first with the preposition then this form could not have been got The employment of the form अध्ययन by Pāṇini himself shows that the rule वृद्धे धातुसप्तम्येण &c does not apply to अधि+ इ ।

The Imperfect (लङ्) third person singular is अध्येत (अधि+आद्+इ+त VI. 4 72 S 2254-अधि+ये+त S 269 =अध्येत) । In forming the dual the equation stands thus अधि+आद्+इयद्+आताम् । Here the इयद् substitution for इ takes place first, because it is taught by VI 4 77 S 271, a rule subsequent in Aṣṭādhyaī order to the rule ordaining आद् namely VI 4 72 S 2254 When इ is thus replaced by इयद् then comes आद् । Then आ and इ of इयद् coalesce into Vṛddhi by S 269 Thus अधि+आ+इय+आताम्=अधि+ऐय+आताम् (VI 1 90 S 269) अध्येयाताम् । The plural is अध्येत (अधि+आ+इय+अत the अ is replaced by अत VII 5 S 2258) The first person Singular is अधि+आ+इय+इ=अधि+ऐय्+इ अध्येयि । The dual is अध्येयि ।

The Potential 3rd Per S is अधीयीत and is thus formed अधि+इ+सीयुद्+त=अधि+इ+ईय्+त the स is elided by VII 2 79 S 2211-अधि+इय+ईय्+त the इयद् substitution by VI 4 77 S 271=अधीयीत the य is elided by VI 1 66 S 873

The dual is अधीयीताम् । The Second person plural is अधीयीथम् । The first person Singular is अधीयीय ।

The Benedictive 3rd pers Singular is अध्यीयीष्ट । Thus अधि+इ+सीयुद्+मुद्+त n Here by III 4. 107 S 2210 there is मुद् । The dual is अध्यीयीस्ताम्, and the plural is अध्यीयीन् ॥

The Aorist (लुङ्) of अधि+इ is optionally formed from another stem, namely from ✓ग as the following sūtra shows

२४६० । गिभाया लुङ् लङो । २ । ४ । ५० ।

इङो गङ् वा स्यात् ।

2460 In the Aorist and the Conditional Tenses, गङ् is optionally substituted for the root इङ् ।

Thus अधि+इ+त=अधि+आद्+इ+सिच+त VI 4 72 S 2254-अधि+अद्+गा+इ+सिच+त ।

This Substitute गङ् should not be confounded with the root गङ् । A peculiarity of this substitute गङ् is that all affixes except क्तिन् or क्त after it are considered as द्वित् and so cause no guna or vṛddhi &c This is done by the following sūtra

२४६१ । गङ् कुटादिभ्योऽञ्जिन् द्वित् । १ । २ । १० ॥

गङादेयात् कुटादिभ्यश्च षोऽङ्गित् प्रत्ययाद्वित् स ॥

2461. All affixes after गह् (the substitute of ह्) and after the कृटादि roots are treated as if they had an indicatory ह्, except जित् or चित् affixes.

Thus अधि+अद्+ह्+सिच+त=अधि+अद्+गा+सिच्+त। Now the following sūtra applies by which ग is changed to गो।

✓ २४६२। घुमास्यागाया जहाति सां हलि। ६। ४। ६६।

ययामात् ईत् स्यात् हलादौ कडित्वाधेधातुके। अध्यगीट्। अध्येट्। अध्यगीयत्-अध्येयत्। इक् ३८ स्मरणे। अयमप्यधिपूर्वः। अधीगर्हदयेग्राम- (६१३) लिङ्गात्। अन्यथाहि 'इगर्घ'-इत्येव घृणात्। * इयवदिक इति धक्तव्यम् *। अधियन्ति। अध्यगात्। केचित्तु आर्धधातुकाधिका रौक्तस्येतिदेशमाहुः। तन्नते ययन। तथा च भट्टिः- 'ससीतयो राघययोरधीयन्' इति।

'धी ३६ गतिर्यामिप्रजनकान्यसनत्वादनैषु'। प्रजनं गर्भपहणम्। असनं क्षेपणम्। वेति। धीतः। विपन्ति। घेयि। घेमि। यीहि। अवेत्। अयीताम्। अयिपन्। अडागमे सत्यनेकात्वा द्यपिति केचित्। अय्यन्।

अत्रेकारोऽपि धात्वन्तरं प्रशितव्यते। इति। ईतः। इयन्ति। ईयात्। येयोत्।

या ४० प्रापये। प्रापणमिदं गतिः। प्रणिपाति। पातः। पान्ति।

2462. For the final of the roots called ghu, as well as of mā, sthā, gā, pā, hā, and sī, there is substituted ह् before an Ārdhadhā tuka affix beginning with a consonant, which has an indicatory क or ह्।

By the preceding sūtra, affixes after ग are हित्; and therefore by the present sūtra ग becomes गो। Thus अधि+अद्+गा+सिच+त=अध्यगीट्।

But the substitution of ग for ह् is optional. When there is no substitution, we have अधि+अद्+ह्+सिच+त=अधि+ह्+स्+त (VI. 1. 90 S. 269)=अध्येट्।

The Conditional is अध्यगीयत् or अध्येयत्।

इह ३० अध्ययने.

37✓ in (Aṭmanepadī) to study.

Pre अधीते। अधीवाते। अधीवते। अधीषे। अधीयाये। अधीष्ये। अधीये। अधीयते। अधीयते। Per अधिजते। अधिजनाते। अधिजतिरे। अधिजतिवे। अधिजनाये। अधिजतिष्ये। अधिजते। अधिजतिग्रहे। अधिजतिमते। I Fut अधीना। II Fut अधीयते। Imperative अधीताम्। अधीवाताम्। अधीष्य। अधीये। अधीयते। Imper. अधीत। अधीवाताम्। अधीयत। अधीयाः। अधीयि। अधीयति। Potn अधीयीत। 'अधीवाताम्। अधीयीत'। अधीयीयम्। अधीयीय। अधीयायति। Bene अधीयेट्। अधीयीवाताम्। अधीयीताः। अधीयीयम्। अधीयीत। Aorist अधीयेट् or अधीयत्। अधीयीताम् or अधीयाताम्। अधीयीताः or अधीयतः। अधीयीताम्। अधीयीयम्। अधीयीयि or अधीयि। अधीयीति। Cond. अधीयत। अधीयीयत। अधीयीयताम्। अधीयीयत। अधीयीयतः। अधीयीयतम्। अधीयीयतः। Pass. १० अधीयते। Caus अधीयायति। Aorist अधीयीयन् or अधीयिपन्। Desi. अधिजिगर्हते। Noun:—अध्याय। स्थाध्यायः। कटाध्यायकः।

इक् इत् स्मरणे.

38 ✓ ik (Parasmaipadi) to remember. This root like the preceding, is also invariably found with the preposition adhi. Because we find Pāṇini himself using the word adhigartha in sūtra II. 3-52 S. 613 in the sense of remembering, with the preposition adhi. If this root conveyed the sense of remembering without *adhi*, then Pāṇini would have used the word igartha इगर्थ in that sūtra, and not adhigartha.

Part It should be stated that ✓ik is treated like ✓in so that there is यण (S. 2455) substitutions here also. Thus Present Pl. अधियन्ति. The aorist is अध्ययात्. But according to some this rule is confined to ārdhadhātuka affixes only. e., इङ् is like इण so far as ārdhadhātuka affixes go, but not to sāravadhātuka affixes. Therefore there is no यण of VI. 4 81. S. 2455 in their opinion: on the contrary इयङ् comes. As the present participle अधीयन् used by Bhaṭṭi in the following verse ससीतयोः राघवयोरधीयन्=स्मरन् । (2). This is the view of Atreya. According to him the Pre. Pl is not अधियन्ति, but अधि + इयन्ति or अधीयन्ति & Haradatta is against this view.

Pre. अधीति । अधीतः । अधीयन्ति or अधियन्ति । Per. अधीयाय । I Fut. अधीयात् । II Fut. अधीष्यति । Imperative अधीतु । Imper. अधीतु । Potē अधीयात् । Bene. अधीयात् । Aorist अध्ययात् । Con. अधीयत् । Pas अधीयते । Caus अधिगमयति । Deside. अधिजिगमिषति । Pre. Part. Parasmai. अधियन् । Past Part Pas. अधीतः । Act अधीतवान् ।

वी इत् गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु.

39 ✓ vi 1 to go. 2 to pervade 3. to conceive, bring forth. 4. to shine, be beautiful. 5 to throw, cast, 6 to eat. The root वी is split up, by some, into वी + ई. The long ई is conjugated as : विति, ईतः, इयन्ति । ईयात्, ईयाताम् । Aor. ऐवीत् । &c.

Pre वीति । वीतः । वियन्ति । वीषि । वीषः । वीष । वीमि । वीषः । वीम । Per वियाय । विय्युत् । वियुः । वियविष्य or वियेय । विय्युः । विय । वियाय or वियय । I Fut वीता । II Fut. वीष्यति । Imperative वीतु । वीता । वियन्तु । वीष्टि । वयानि । वयाय । Imper. अवेत् । अवीताम् । अविष्यन् । When there is अट् augment, the root becomes अनेजाय (of more than one syllable), and so there is यण adesa of VI 4 82 S 272, according to Atreya and the proper form is अयन् and not अविष्यन् । अवेः । अवीतम् । अवीत् । अवेयम् । अवीय । अवीम । Potē वीयात् । वीयाताम् । वीयुः । Bene वीयात् । वीयास्ताम् । Aorist अवेवीत् । अवेष्टाम् । अवेवीः । अवेयम् । Con अवेयत् । Pas वीयते । Caus वीययति । Aorist अवीययत् । In the sense of conceiving, we have वीययति (VI I. 55 S 2603) Deside. वियीयति । Inten. वीयीयते । yan luk वीयेति or वेद्यवेति । D. वीयीतः । Pl. वेय्यति Nouns वेयम् । वेयकीयम् । Pre. Part Parasmai. वियन् Past. Part. Pas. वीतः । Act. वीतवान् ।

39 A. ✓ i to go,

Pre. विति । ईतः । इयन्ति । Potē ईयात् । ईयाताम् । Aorist. ऐवीत् ।

या ४० प्रापणे । प्रापणमिह गतिः । प्रणिपाति । यातः । यान्ति ।

40. ✓ yā to go. The word prāpaṇa here means motion. The नि is changed to यि by VIII. 4 17. S 2285, and so we have प्रणिपाति । D. यातः । Pl. यान्ति ।

Pre. पाति । यातः । यान्ति । यासि । यावः । याय । यामि । यावः । यामः । Per. यदे । ययत्तुः । ययुः । ययाप or ययिष । यययुः । यय । यये । ययिष । ययिम । [Fut. याता । II Fut. यास्यति । Imperative यातु or यातात । याताम् । यान्तु । याहि । यातम । यात । यानि । याव । याम । Imper. अयात । अयाताम् । अयुः or अयान् । The Imperfect Plural is optionally formed by जुस by the sūtra given below अयाः । अयातम । अयात । अयाम । अयाय । अयाम । Poten यायात । यायाताम् । यायुः । Bene. यायात । यायास्ताम् । यायातुः । Aorist अयासीत् । अयासी । अयासिष्यम् । Condi. अयास्यत् । Pass यायते । Caus. यायवति । Aorist अयायवत् । Deside वियासति । Inten यायसते । yaṇ luk यायेति or यायाति । D यायीतः । Pl यायति । Nouns यपाति । यामः । यात्रा । यायावरः । शुभयाः । यातुः । मनयुः । अध्वर्युः । देवयुः ।

२४६३ । लङ् । आकटापनस्यैव । ३ । ४ । १११ ।

आदन्तात्पत्य लङो भेजुं स्या स्यात् । अयुः-अयान् । यायात् । यायाताम् । यायास्ताम् ।

‘या ४१ गतिगन्धनयोः’ । गन्धनं सूचनम् । ‘भा ४२ ढीप्पो’ । ‘प्या ४३ ग्राप्ते’ । ‘पा ४४ पाके’ । ‘द्रा ४५ कुत्सायां गते’ । रसा ४६ मद्ये’ ।

‘पा ४७ रक्षणे’ । यायास्ताम् । अयासीत् ।

‘रा ४८ दाने’ । ‘ला ४९ आदाने’ । द्वायपि दाने’ इति चन्द

‘दाप् ५० लघने’ । प्रणिपाति-प्रनिपाति । यायास्ताम् । अयासीत् ।

‘ख्या ५१ प्रकथने’ । अपि सार्वधातुकमात्रविषयः । ‘* संस्थानस्ये नमः ख्यात्रे * इति यातिक्म् । तत्राद्यं चेह निहम् । संस्थाने जिह्वाग्रनीयः । स नेति ख्यात्रादेशस्य ख्यादित्वे प्रये जनमित्यर्थः । ‘सपूर्वस्य ख्यातेः प्रयेतो न’ इति न्यासकारः ।

‘पा ५२ पूरणे’ । ‘मा ५३ माने’ । अकर्मक । ‘तने ममुस्तत्र न केतमद्विष’ इति माघः । उपसर्गयोगान्तरं सकर्मकः । ‘उदरे परिमाति मुष्टिना’ । ‘मेमद-’ (२२८५) इत्यत्र नास्य पठणम् । प्रणिपाति-प्रनिपाति ।

‘सच ५४ परिभाषणे’ । घक्तिः । अवयन्तिपरो न प्रयुज्यते । यहुवचनपरा’ इत्यन्वे । ‘भिपर’ इत्यपरे । याधि । याव्यात । उद्यात् अयेवत । ‘घिद ५५ ज्ञाने’ ।

2463 In the opinion of Śākatāyana only, ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, in the Imperfect of the roots which end in a long ‘ā’.

Thus अयुः । In the alternative, we have अयान्

NOTE.—Why is लङ् repeated here, when the context would have supplied this word, for the sūtra applies to द्वित् tenses, of which लुङ् being dealt with in the last, would leave लङ् only to be dealt with by this aphorism, for no other द्वित् tense (like लिङ् or लृट्) can end in या । The repetition shows that the rule applies to those affixes which come after लृट् as लङ्, and not to those which come after another tense which is treated like लङ्. Thus लोट् is treated like लृट्, but for the purpose of this rule, लोट् would not be so treated. Thus the नि of

से।द will not be changed into लुम् by III. 4. 109 Thus द्रिभ्यन्तु, जायन्तु, विदन्तु । The word द्य has been used in the sūtra for the sake of the subsequent sūtra.

वा ४१ गतिगन्धनयोः । गन्धनं सूचनम् ।

41 ✓ ग॑ 1. to go. 2 to blow. The word gandhanam here is synonymous with सूचना.

Pre घाति । Per. घये। I Fut. घाता । II Fut. घास्यति । Imperative घातु । Imper. अघात् । Poten. घायात् । Bene घायात् । Aorist अघासीत् । Condi. अघास्यत् । Pass. घापते । Caus. घापयति or घाजयति (VII 3. 38 S 2590). Deside. विघासति । Inten. घद्यायते । Nouns घातूनः । घातिकः । घायुः । घातकी । घात्या । घातः । निर्घाणः । निर्घातः । निर्घाणः ।

भा ४२ दीप्तौ.

42 ✓ bbhā to shine, with the Prepositions वि and अति, the root is ātmanepadī. Thus Sing. व्यतिभाते, D. व्यतिभाते Pl व्यतिभाते । 2nd S. व्यतिभासे । 1st S. व्यतिमे ।

Pre भाति । Per. घमे। I Fut. भाता । II Fut. भास्यति । Imperative भातु । Imper. अभात् । Poten. भायात् । Bene भायात् । Aorist अभासीत् । Con. अभास्यत् । Pass भायते । Caus भापयति । Deside विभासति । Inten. घोभायते । Nouns, भाः । निभः । प्रतिभा । प्रभापनं । प्रभा । प्रभाजम् । भातुः ।

ष्णा ४३ शौचे.

43 ✓ śhnā to bathe.

Pre स्नाति । Per सघे। सस्त्रिय or सघाय । सस्त्रिय । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति । Imperative स्नातु । स्नाहि । स्नानि । Imper. अस्नात् । अस्नाताम् । अस्तुः । अस्नाः । Poten. स्नायात् । स्नायाताम् । Bene स्नेयात् or स्नायात् । Aorist अस्नासीत् । Condi. अस्नास्यत् । Pass स्नायते । Caus स्नापयति, स्त्रपयति । Deside विष्णासति । Inten. स्नास्त्रायते । yan luk सास्नाति । Nouns निष्णातः । नदीष्णः । प्रस्नः । स्नानः । स्नापकः ।

श्रा ४४ पाके.

44 ✓ Śrā to cook, boil, Compare Bhrādi root श्रे पाके (No 966).

Pre. श्राति । Per श्ये। I Fut. श्राता । II Fut. श्रास्यति । Imperative श्रातु । Imper अश्रात् । Poten. श्रायात् । Bene श्रेयात्, श्रायात् । Aorist अश्रासीत् । Condi. अश्रास्यत् । Pass. श्रायते, Caus श्रपयति, श्रापयति । Deside, विश्रासति । Inten. श्राश्रायते । Nouns. श्राया । श्रिता । श्रतम् । Pre, Part Parasmai. श्रात् । Past Part Pass. श्रायः । श्रितम् । Act. श्राययान् ।

द्रा ४५ कुत्सायां गतौ.

45 ✓ drā 1. to be ashamed 2. to run, make haste. According to Swāmī it means to sleep also. In this sense it is generally preceded by नि ।

Pre. द्राति । निद्राति । प्रविद्राति । Per. दद्रे। I Fut. द्राता । II Fut. द्रास्यति । Imperative, द्रातु । Imper. अद्रात् । Poten. द्रायात् । Bene द्रेयात् । द्रायात् । Aorist, अद्रासीत् । Condi. अद्रास्यत् । Pass. द्रायते । Caus. द्रापयति Deside. विद्रासति Inten. दाद्रायते । Nouns निद्रालुः । तन्द्रालुः । निद्रा । तन्द्रा । Past Part. Pass. द्रायः । Act. द्राययान् ।

प्सा ४६ भक्षणे.

46 ✓ psā to eat, devour,

Pre प्साति । प्रणिप्साति । Per पप्सी । I Fut प्साता । II Fut प्सास्यति । Imperative प्सातु । Imper अप्सात् । Potē प्सायात् । Bene प्सेयात्, प्सायात् । Aorist. अप्सासीत् । Condi. अप्सास्यत् । Pass प्सायते । Caus प्सापयति । Desid. पिप्सासति । Inten. पाप्सायते । Nouns पिप्सयः । दूष्यः ।

पा ४७ रक्षणे । पायास्ताम् । अपासीत् ।

47 ✓ pā to protect

Pre. पाति । Per पपे । I Fut पाता । II Fut पास्यति । Imperative पातु । Imper. अपात् । Potē पायात् । Bene पायात् । पायास्ताम् । Aorist अपासीत् । Condi. अपास्यत् । Pass पायते । Aorist अपासीत् । Caus पालयति । Desid. पिपासति । Inten. पापायते । Nouns पतिः । पितृश्वः । गोपालक । पितामहः । दूहयतिः । पित्र्यम् । पालयतिः । दिव्ययतिः । नयात् । पिता । सपन्नः ।

रा ४८ दाने ।

48 ✓ rā to give, grant, bestow.

Pre राति । Per ररे । I Fut राता । II Fut रास्यति । Imper रातु । Imper. अरात् । Potē रायात् । Benedic रायात् । Aorist अरासीत् । Con अरास्यत् । Pass रायते । Caus रापयति । Desidera रिरासति । Inten रारायते । Nouns :—रातिः । (friend) रात्रिमटः । रात्रिः । असुरः । (life giver) द्विरात्र । द्वैरात्रिकम् ।

ला ४९ आदाने । “द्वार्षापि दाने” इति चन्द्रः ।

49 ✓ lā to take, receive, obtain According to Chandra, both ✓ rā and ✓ lā mean to give

Pre लाति । Perfect लले । I Fut. लाता । II Fut. लास्यति । Impera लातु । Imper. अलात् । Potē लायात् । Bene लायात् । Aorist अलासीत् । Con अलास्यत् । Pass. लायते । Cau लापयति or लालयति (VII 3 39 S 2591) Desid. लिलासति । Inten. लालायते । Nouns —रूपानु । यद्विमा । व्याल । आनुतकम् । यद्विष्ट । यदीयान् ।

दाप् ५० लवने । प्रणिदाति—प्रनिदाति । दायास्ताम् । अदासीत् ।

50 ✓ dāp to cut.

Pre दाति । प्रणिदाति or प्रनिदाति (VIII 4 18 S 2232) Perfect. ददे । I Future दाता । II Future, दास्यति । Impera दातु । Imper अदात् । Potē दायात् । Benedic दायात् । दायास्ताम् । Aorist अदासीत् । The सिच् is not elided, as the root is not ghu Con अदास्यत् । Pass दायते । Aorist अदासीत् । Cau दापयति । Desid. दिदासति । Inten दादायते । Noun :—दात्रम् ।

ख्या ५१ प्रकथने ।

51 ✓ Khyā to tell.

This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only. It never takes the affixes of the ārdhadhātuka class. Thus it is a defective root, not having all the tenses. It should not be confounded with the substitute ✓Khyā that replaces ✓chakshin (See Adādi 4) That khyā, of course, takes ārdhadhātuka affixes.

The reason of our confining this root to Sārvadhātuka affixes is this. If this root were capable of taking ārdhadhātuka affixes, then we could form the noun ख्यात् from it by adding the ārdhadhātuka affix लृत्. But we cannot do so: if we want to get the word ख्यात् we must derive it from ख्या of ✓चक्षि (II 4 54 S 2136). For that ख्या is really खया, the य is changed to घ, and this घ is considered asiddha. Therefore in नमः ख्यात्रे the visarga is not changed to the jhivāmuliya घ, by VIII, 3 37 S 142, because ख is considered to be followed by य, a यङ् letter, and so the visarga retains its form by VIII 3 35 S 150. Had however ख्यात्रे in नमः ख्यात्रे been derived from this ✓ख्या then nothing could have prevented the application of VIII 3, 37, S. 142. and we would have got jhivāmuliya in नम ख्यात्रे.

Under the sūtra चक्षिः ख्यात्र (II 4 54 S. 2436) the Mahābhāṣya reads several vartikas: one of them is Part. The substitute is खयादि, i. e. खयात्र. The reason of this is given in the subsequent vartikas: one of which is संस्थानत्वं नमः ख्यात्रे. Part: The substitute is to be considered as khśān, in order to prevent samsthāna modification of visarga in namah khyātre. Samsthāna is the technical term for jhivāmuliya, in the terminology of ancient grammarians. The necessity of making ख्यात्र substitute खयादि is to prevent this jhivāmuliya change.

We learn from the implication of this vartika and its explanation in the Mahābhāṣya that the present root never takes ārdhadhātuka affixes.

This root, according to the author of Nyāsa, can never be preceded by the preposition सम्. That is we never find the form सख्याति. The form संख्ये: &c, is from the substitute ✓ख्यात्र and not from this root. See III 2 7 S 2921.

According to the Mādhaviya Vritti, this root ख्या should also be considered as if it was खया, just like the substitute ख्यात्र for the purposes of ārdhadhātuka affixes. According to Atreya it is conjugated only in the ārdhadhātuka form, others conjugate it generically, without confining it to ārdhadhātuka affixes.

The word सखा is derived from this root. The word समान is changed to स by Upaḍi IV. 136.

According to the Mādhaviya, this root when taking ārdhadhātuka affixes, is treated just like ख्यात् obtained from खयात्र, and so the noun ख्यात् formed from this root is just like ख्यात् derived from ख्यात्र root. But Bhattoji does not agree with this opinion. According to the Mādhaviya it would be conjugated in all Moods and Tenses, and not confined to Sārvadhātuka only.

ख्या ५१ मरुचने (अयसार्वधातुक मात्र विषयः) ।

51 ✓ Khyā to tell, declare, communicate This root is conjugated in the Sārvadhatuka tenses only

Pre. ख्याति । Im. ख्यातु । Imp अख्यात् । Poten ख्यावात् । Nouns — ख्या । ख्यो । परमसक. 1.

मा ५२ पूरणे ।

52 ✓ prā to fill.

Pre प्राति । Per प्रमे । I Fut प्राता । II Fut प्रास्यति । Im. प्रातु । Imper. अप्रात् । Po प्रायात् । Bene प्रायात् देयात् । Ao अप्रासीत् । Con अप्रास्यत् । Pass प्रायते । Cau प्राययति । Desi विप्रासति । Inten प्राप्रायते । Nouns — प्राण (VIII. 2 43. S 3017), प्राणयान् । प्राय । (III 1 141 S 2203)

मा ५३ माने ।

53 ✓ mā to be contained or comprised in It is Intransitive As we find in Nagha तस्मात्समुत्तन्न न केतमद्विष्ट तपोधनाभ्यागम सम्मदा मुष्ट (Sis I 23) The delights produced from the arrival of the austere sage could not be contained (mamah) within the body of Hari the killer of Kaitava. The root is transitive when preceded by particular prepositions and having senses other than that given in the Dhātupāṭha As उदर परिमाति मुष्टिना 'With the fist he estimates the capacity of the stomach.' So also मुखमुपमाति । अग्निमतुमाति । यदम् निर्माति । भवान् प्रमाति ।

The मा in sūtra VIII. 4 17 S 2285 is not the root Therefore we have प्रणिमाति or प्रनिमाति which is governed by VIII 4 18 S 2232

Pre माति । Per ममे । I Fut. माता । II Fut मास्यति । Imper मातु । Im अमात् । Poten. मायात् । Bene मेयात् । Aor अमासीत् । Con अमास्यत् । Pass मीयते । Cau माययति । Desi मित्सति (VII 4 84 S 2623 read with VII 4 58, S 2620) The स is changed to त् । Int मीयते । (VI 4 66 S 2462) Nouns—माय । माया । प्रम । प्रमा । मायिक । मात्यन् । मायावी । मायी ।

वच ५४ परिभाषणे ।

54 ✓ vaca to speak This root is not conjugated in the 3rd person Plural, when the affix is अति । Therefore the following are wrong — वचन्ति, वक्ष्यन्ति, वचन्तु, अवचन् or अवोचन् । Others say it is not conjugated in any Plural Therefore वक्ष्य 2nd Pl वक्षम । 1st Pl कक्षु Per Pl ऊच । Per 2nd Pl ऊचिम । Per 1st Pl, वक्तार । Fut Pl वक्ष्यासु । उक्ष्यासु are wrong While some hold that the Plural is debarred is the affix भि only In this view वक्ष्य वक्ष्म, ऊच, ऊचिम are correct

Pre वक्ति । वक्त । वदि । वक्ष्य । वक्षय । वक्षि । वचय । वचम । Per उवाच । ऊचतु । कक्षु । उवक्ष्य or उवक्षिय । ऊच । उवाच or उवच । ऊचिय । I Fut वक्तार । II Fut वक्ष्यति । Imp वक्तु, वक्तात् । वक्ता । वचन्तु । वदिष्य । ववर्णि । Imper अवक्ष् or वक्ष् । अवक्तारम् । अवचन् । अवक्ष् । अवचम् । Po वक्ष्यात् । वक्ष्याताम् । वक्ष्यु । वक्ष्या । वक्ष्याम् । वक्ष्याय । Bene उवक्ष्यात् ।

उद्यमान्ताम् । Aorist चयोचत् । चयोचताम् । चयोचन् । Con चयच्छत् । Pass. उद्यते । Can. चाच-
यति । Des विद्यति । In. चायच्छते । Nouns :—उद्यम् । चोद्यकः । चयम् । चयञ्चः ।

विद ५५ जाने ।

55 ✓ vīda to know. In the Present Tense, the ordinary अEs are optionally replaced by those of the Perfect by the following :—

२४६४ । विदो लटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

चेतेनंतः परस्मैपदानां एमादयो वा म्युः । येद । विदतुः । विदुः । येत्य । विदतुः । विद ।
येद । विदुः । विद्यम् । पद्ये येति विद्य इत्यादि । विदेद । विविदतुः । 'उपविद-' (2189) इत्या-
म्यधे 'विद' इत्यकारान्तनिपातनाय मधूपधगुणः । विदांचकार । येदित्ता ।

2464. The nine affixes of the Perfect tense, are optionally added in the Present tense also, after the verb 'vid'.

Thus :—

Singular.	येद or येति	येत्य or येत्ति	येद or येद्यि
Dual.	विदतुः or वित्तः	विदतुः or वित्यः	विदुः or विदुः
Plural.	विदुः or विदन्ति	विद or वित्य	विद्यम् or विद्यः

निद

Singular.	Dual.	Plural.
विदेद ।	विविदतुः ।	विविदुः ।
विवेदिष ।	विविदतुः ।	विविदिष ।
विदेद ।	विविदिष ।	विविदिष ।

or

विदांचकार ।	विदाञ्चक्रुः ।	विदांचक्रुः ।
विदाञ्चक्रिष ।	विदाञ्चक्रुः ।	विदाञ्चक्रिष ।
विदाञ्चकार ।	विदाञ्चक्रिष ।	विदाञ्चक्रिष ।

When we form the Periphrastic Perfect with चाम् by III 1. 33 S 2341, there is no guna of the इ of विद् because it is not penultimate, as the root given in S. 2341 is विद ending with च and not विट ending in a consonant.

The First Future is येदित्ता । In the Imperative, we have the optional form, विदांक्रुन्तु &c also by the following —

२४६५ । विदांक्रुन्त्यन्त्यन्तरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

चेतेनंतः परस्मैपदानां एमादयो लोटो लुङ्नोऽन्तरस्यानुषंगेनाच वा निपात्यते । पुश्चयत्ने न विप्रक्षित इति शब्दान् ।

2465. The form विदांक्रुन्तु is optionally employed as an irregular form in the Imperative.

This irregular form is obtained by adding the affix चाम् to the root विद् 'to know,' when followed by लोट् or the Imperative tense; the tense affixes of लोट् are then elided by लुक्, moreover there is no substitution of guna as required by VII 3. 86, and when we have thus obtained the form विदाम्, we annex to it the

ज्ञाद् of the verb कृ, thus we have विदाहकुर्यन्तु or विदन्तु 'let them know' The third person plural is not only intended to be spoken of by the employment of the form विदाहकुर्यन्तु in the aphorism, on the contrary, the word इति shows that all the numbers and persona of the Imperative may be so employed, as विदाहकुर्यात् विदाहकृतम् &c

In other words the Periphrastic Imperative is formed by adding to विदा the Imperative of the root कृ : To form the Imperative of कृ, the following sūtras apply, it being remembered that the root कृ belongs to the Tanādī class

२४६६ । तनादिङ्गम्य उः । ३ । १ । ७८ ।

तनादे कञ्च उ'प्रत्यय' स्यात् । शपोऽवसादः । तनादित्वादेव सिद्धे कञ्चद्वय 'गणकादेत्या नित्यत्वे सिद्धं । तेन न विशयसेदविशयस्तम्' इत्यादि सिद्धम् । विदा करात् ।

2466 The affix उ comes after the roots of the Tanādī class and after the verb कृ 'to make' when a sārvaadhātuka affix follows, signifying the agent

This debars अय् As तन्+उ+ति-तनोति 'he expands', कृ+उ+ति=करोति 'he makes' Though the root कृ is included in the list of the Tanādī verbs, for which see Dhātupatha, yet its separate enunciation in the present sūtra is for the sake of showing that the operations dependent upon a word being included in a gana or class, are not of universal validity Therefore forms like विशयसेत् are valid, as in the sentence, न विशयसेदविशयस्तम् । Here there is not the elision of अय् in विशयसेत् though the root यस् belongs to the adīdi class (No 60) According to the Kāśikā the separate enunciation of कृ in this sūtra is for the sake of making a restrictive rule with regard to this verb, that is to say, the root कृ is a Tanādī root only for the purposes of taking the affix उ, all the other operations of Tanādī verbs are not to be performed upon it. Thus the rule II 4 79 does not apply to कृ Thus कञ्चत and कञ्चत्या, the सिच elision is compulsory and not optional

Thus the 3rd Person Singular is विदाहकरोत् । In forming the 3rd Person Singular with तनादे or of the Dual etc of the Imperative of the following applies

२४६७ । अत उत्सार्धधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उप्रत्ययान्तस्य कृजेऽकारस्य उत्सार्धधातुके किरिति । उदिति तपरसामर्थ्याच्च गुणः । विदा कृकृतम् विडा कृकृतम् । उत्सर्व- (२३३४) इति हेतुं कृ । चाभीवत्येन मुनेऽसिद्धत्वादुत्पन्नम् । विडा कृः । विदाकरवाणि । अयेम् । अविताम् । 'सिञ्जमन्त-' (२२२६) इति हेतुं च । चावितु ।

2467 Before a Sārvaadhātuka affix with an indicatory कृ or क, short उ is substituted for the च of कृ (कृ+उ) when gunated

Note:—Thus क+उ+तम्=कृ+उ+तम् (VII 3. 84) = कुरु+उ+तम्=कुरुतः (VI. 4 110) The तम् is हित् by I. 24. So also कुर्वन्ति. कुरु = Why do we say 'before a Sārvadhātuka'? So that the rule may apply to what was once a Sārvadhātuka, though no longer existent. Thus कुरु where the personal ending हित् is elided, but it leaves its effect behind

The त् in कुरु shows that this उ is not to be gunated by VII 3.86. When the affix is not कित् or हित् we have करोति, करोषि and करोमि (1 2 4)

Thus we have विदांकुवताम् । D. विदांकुवताम् ।

In forming the 2nd Person Singular, the हित् is elided by VI 4. 106. S. 2334. This elision of हित् is ordained by a sūtra which falls in the subdivision of asiddhas, under असिद्धयदवाभात् (VI 4 22 S. 2183), and therefore, it is considered to have not taken place for the purposes of उ change required by VI. 4 110. S 2467. Therefore we have the form कुरु though no sārva dhātuka affix follows. Thus विदांकुरु । 1st Sing विदांकर्याणि ।

The Imperfect 3rd S. is अवेत्, D. अविताम् । The Plural is formed by जुम् under III 4. 109 S. 2226 Thus अवितुः । In the 2nd Singular, there is a substitution of द by the following:—

✓ 285८ । दख । ८ । २ । ८५ ।

धातोर्दस्य पदान्तस्य सिपि परे द स्याद्वा । अये.-अवेत् । 'अय १६ भुवि' । अस्ति ।

2468. द or, क may optionally be substituted for the final द् of a root, before the Personal affix सि, when such द् stands at the end of a Pada.

Thus अयेः or अवेत्.

55 विद जाने (Parasmaipadi).

55 ✓ vīda to know.

Pre. वेति, वेद । विदतुः or वित । विदन्ति or विदुः । वेत्सि or वेत्स्य । वित्यः or विदयुः । वित्य or विद । वेत्सि or वेद । विदुः or विदुः । विदम or विदम । Per विवेद, विदावकार । विविदतुः । विविदुः । विवेदिय । विवेद । विविदिय । I Fut वेदिता । II Fut वेदिष्यति । Imperative वेतु or वित्तात् or विदाकरोतु । विना विदन्तु । विदि । वित । वित । वेदानि । वेदाय । वेदाम । Imper अवेत । अविताम् । अवितुः । अवेत् or अयेः । अवितम । अवित । अवेदम् । अवितुः । अवितम् । Poten विद्यात् । विद्याताम् । विद्युः । विद्याः । विद्याम् । Bene विद्यात् । विद्यास्ताम् । Aorist अवेदोत् । अवेदिष्टाम् । अवेदिषुः । अवेदोः । अवेदिष्टम् । अवेदिष्ट । अवेदिषम् । अवेदिष्य । अवेदिष्य । Condi अवेदिष्यत् । Pass विद्याते । Caus वेदयति । Aorist अवेदयत् । Deside विविदिषति । Inten वेदिष्यते । yan lak वेदन्ति or वेदिष्यन्ति । Nouns — वेदः । वेद्यः । विदुः । वित्तिः । वेदिङ्कः । वेदना । विन्दु । विद्या । धातुर्दस्य । Pre. Part Parasmai विदन् । विदन् Per Part Parasmai विद्वान् । Past Part Pass विदितः । Act. विदितवान् Gerund विदित्वा (I 2, 8 S 2609)

55 ✓ vīda. The root is Ātmanepadi with the Preposition सम (I. 3. 29. S. 2669).

Pre सयित्ते । सयिदाते । सयिदते or सयिद्रूते । (VII 1 7 S 2701) सयित्ते । सयिदे । Per सयिदिदे । सयिदाचक्रे । सयिदिदिदे । सयिदिदे । सयिदिदिदये । I Fut. सवेदिता । सवेदितासे । II. Fut सवेदिष्यते । Imperative सयिता । सयिदाता । सयिदता or सयिद्रूता । सयित्स्व । सवेदे । Imper समयित् । समयिदाता । समयित् or समयिद्रूत । समयित्वा । समयिदि । Poten सयिदीत । सयिदीयाताम् । Bene सवेदिषोष्ट । सवेदिषीयाताम् । Aorist समयिदिष्ट । समयिदिषाताम् । Inten । सवेधिते । D सयिदाते । सयिदते ।

अस ५६ भुवि । अस्ति ।

५६ ✓ अस, to be The Present 3rd S is अस्ति । In the dual अ is elided by the following —

२४६२ । अनसोरलोपः । ६ । ४ । १११ ।

अनस्यास्तेष्वकारस्य लोपः स्यात्सार्वधातुके किङ्कति । स्त । सन्ति । तासस्त्ये -' (२१६१) इति लोपः । असि । स्य । स्य । अस्ति । स्व । स्म । 'आर्धधातुके' (२४३२) इत्यधिकृत्य ।

2469 Before a Sārvadhātuka क्त् or इत् affix, the अ of अन and अस् is elided

अन is the characteristic of the roots of the Radhadi class, while अस is the root itself. Thus इन्ध, इन्धति, भिन्त, भिन्दन्ति, So also of अस -स्त, सन्ति ॥ But भिनन्ति and अस्ति before non-कित्त and non-इत् affixes अन+अस् ought to be अनास् instead of that we have अनस् in the sūtra. The पररूप single substitution is an irregularity.

Sing	Dual	Plural
अस्ति ।	स्त ।	सन्ति ।
(अस + सि =) असि ।	स्य ।	स्य ।
VII 4 50 S 2191		
अस्मि ।	स्य ।	स्त ।

Before ardhadhātuka affixes, the root अस is replaced by भू by the following sūtra which falls in the section governed by आर्धधातुके (II 4 35 S 2432)

२४०० । अस्तेर्भूः । २ । ४ । ५२ ।

बभूव । भविता । अस्तु । स्तात् । स्ताम् । सन्तु ।

2470 भू is the substitute of the verb अस 'to be,' when an ārdhadhātuka affix is to be applied

Thus बभूव । Fut भविता 'he will be' भवितुम् 'in order to be,' भवितव्यम् 'must be' Note — Now the Perfect tense affixes are also ardhadhātuka affixes (III 4 115) The Perfect of अस्ते is therefore the same as that of भू namely, बभूव &c. There is, however, an important exception to this rule, namely, when अस is employed as an auxiliary verb in forming Periphrastic Perfect of other verbs. In that case अस् forms its Perfect tense regularly, आस, आसत्, आसु &c. This apparent breach of the present sūtra is explained by taking the term क्त in III

1. 40. as a Pratyāhāra including क, भू, and चस्, and if चस् could not form its Perfect in the regular way, its inclusion in this Pratyāhāra would be useless; hence we conclude, that as an auxiliary verb, चस् forms its Perfect regularly.

The Imperative is वस्तु or स्तात्. 3rd स्ताम्. Pl. वस्तु. In the Second Person Singular वस् + हि the following applies:—

२४०१ । छसोरेद्वावभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११६ ।

चोऽस्तेष्वेत्यं स्याद्धो परेभ्यासलोपश्च । आभीष्टत्वेनैत्यस्यासिद्धत्वादेर्धिः । 'वनसोः-' (२४६६) इत्यल्लोपः । एधि । तातद् एव एत्यं न । परेण तातद्वा व्याधात् । 'x सकृद्रूपेण-x' इति व्याधात् । स्तात् । स्तम् । स्त । वस्तानि । वसाय । वसाम । 'वस्तिविध'- (२२२५) इत्याद । आसीत् । वनसोः-' (२४६६) इत्यल्लोपस्याभीष्टत्वेनासिद्धत्वादाद । आस्ताम् । वासन् । स्यात् । भूयात् । अभूत् । सिचोऽस्तेष्व विद्यमानत्वेन विशेषणादीपन ।

2471. For the final vowel of the roots दा and वा (घु), and for the स् of वस्, is substituted ए before the Imperative ending हि; and thereby the reduplicated syllable of दा and वा is elided.

Thus (देदि, and घेदि, of घु, and) एधि of वस्, the स् is elided by this sūtra, and व is elided by VI. 4. 111 S. 2469 This sūtra of the present sūtra should be considered as having an indicatory गृ so that the whole of the reduplicate and not only the final letter of the abhyāsa (I. 1. 65) is elided.

Sing.	Dual.	Plural.
वस्तु	स्ताम्	वस्तु
एधि	स्वम्	स्त
वस्तानि	वसाय	वसाम
	सद्	
आसीत्	आस्ताम्	वासन्
आसीः	वास्त	वास्त
वासम्	वास्त	वास्त

This ए ordained by the present sūtra is considered as added, as it falls in the Abhyāsa section (VI. 4. 22. S. 2183) and therefore हि is changed to धि by VI. 4. 101. S. 2425, for it is considered to have come after a क्स् letter स्, though this स् no longer exists. But when तातद् is added in the Imperative Second Singular, there is no ए change of the स् of वस्. Because the तातद् is ordained by a subsequent sūtra, and debars it. Even after the adding of तातद्, there is no ए change by considering it as sthānavat to its principal हि, on the maxim that a rule once set aside, is set aside for good.

Thus we have स्तात् । स्तम् । स्त । वस्तानि । वसाय । वसाम । In the Imperfect we have ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. as आसीत् । In the dual, there is आद् augment before स्ताम् (VI. 4. 71. S. 2251), because the elision of व by S. 2469 is asiddha, it being an Abhyāsa rule, and hence स्ताम् is considered as beginning with vowel. Thus we have आस्ताम् । Pl. वासन् । Pot स्यात् । Ben. भूयात् । Aor. अभूत् । This is thus derived. अभू + सिच् + त् = अभू + ० + त् (the सिच् is elided by II.

In the Imperfect there are ईद् and अद् augments by the following two sūtras,

२४७५ । रुदश्च पञ्चभ्यः । ३ । ३ । ६८ ।

एलादेः पितः सार्वधातुकस्यापृक्तस्य ईद् स्यात् ।

2475. After रुद् and the four roots that follow it, comes the augment ईद् to a sārva dhātuka affix consisting of a single consonant

२४७६ । अङ्गाभ्यंगालवयोः । ३ । ३ । ६९ ।

अरोदीत्-अरोदत् । अरुदिताम् । अरुदन् । अरोदीः-अरोदः । प्रकृतिप्रत्ययविशेषाच्चेष्टाभ्यामहीभ्यामन्तरङ्गत्वाद्यामुद् । इत्यात् । अरुदत्-अरोदीत् ।

‘जिह्वप् ५६ ऋषे’ । स्वपिति । स्वपितः । मुखाय । मुमुषतुः । मुमुषुः । मुष्यपिप्-मुष्यय ।

2476. According to the opinion of Gārgya, and Gālava, the augment अद् comes before a Sārva dhātuka affix consisting of a single consonant, after the above five roots रुद् &c.

Thus we have अरोदीत् with ईद्, or अरोदत् with अद् added to त् । Similarly अरोदीः or अरोदः ।

Note :—As अरोदीत्, अरोदीः, अस्वदीत् and अस्वदीः, अश्वदीत्, अश्वदीः, प्राप्दीत्, प्राप्दीः, अजदीत्, अजदीः ॥ Why of these five only ? Observe अजान् भयान् ॥ Why an aprikta affix ? Observe रोदिति ॥ The word रुदः in the preceding sūtra is singular, though it ought to have been plural.

Note :—As अरोदत् अरोदः, अस्वदत् अस्वयः, अश्वदत् अश्वयः, प्रादत् प्रायः, अजदत् अजयः ॥ The names of Gārgya and Gālava are mentioned for honoris causa.

Note —The mention of these names is not for the sake of “option” (विकल्पार्थम्) Because the very injunction about अद् would make the ईद् of the preceding sūtra optional The mention of more than one Achārya in the sūtra is also for this very reason.

In the Potential, the यामुद् augment is added first to the affix, because it is antaraṅga, as it depends merely on the Mood विद्, while with regard to it, the ईद् and अद् augments are Bihiraṅga, because they depend on a particular Case (prākṛti such as ✓rud &c) and a particular affix (pratyaya, namely only those which are aprikta). Therefore ईद् and अद् augments, though taught subsequent to यामुद् augment, do not debar it, because they are of weaker force compared with it. Therefore यामुद् is added first, and the 3rd Per. S affix becomes यान्, which being no longer aprikta, there is no occasion for a liding to it the augments ईद् or अद् of these two sūtras Thus we have इत्यात् ।

The accent is अरुदन् or अरोदीत्.

रुदिर ५८ अश्रुविमोचने ।

58✓ rudir to weep, to cry.

Pre रोदिति । रुदितः । रुदन्ति । रोदियि । रुदियः । रुदिय । रोदिमि । रुदियः । रुदिमः ।
Per रोद । रुदतुः । रुदतुः । रुदोदिय । रुदतुयुः । रुद । रोद । रुदिय । रुदितम् । I Fut.
रोदित । II Fut. रोदियति । Imp. रोदितु or रुदितान् । रुदितम् । रुदन्तु । रुदिति ।
रुदितम् । रुदित । रोदानि । रोदाय । रोदाम । Imp. अरोदीतु or अरोदतु । अरुदितम् । अरुदन् ।
अरोदीः or अरोदः । अरुदितं । अरुदित । अरोदम् । अरुदिय । अरुदितम् । Pot. रुदात् । रुदातां ।
रुदुः । रुदाः । रुदातम् । रुदात । रुदाम् । Ben. रुदात् । रुदास्ताम् । Aor. अरुदत् or अरोदीत् ।
अरुदताम् or अरोदिष्याम् । अरुदन् । अरुदः । अरुदम् । अरुदाय । Con. अरोदियत् । Pass.
रुदाते । Cau. रोदयति । Aorist. अरुदत् । Des. रुदितवति । In. रोदयते । Yañluk रोदतीति
or रोदति । Du. रोदतः । Imper. अरोदात् । Nouns — रोदसी । रुदणी । रुदः । अतर्दनीयम् ।

59✓ śi shvap to sleep.

The Present is स्वपिति । स्वपितः &c. The Perfect is सुष्याप । सुषुपतुः । सुषुपुः ।
&c. When the root takes the upasargas सु or वि or निद् or दुर् then the स of the
vocalised सु in the Perfect is changed to ष by the following —

२४७७ । सुषिनिर्दुष्यः सुषिसूतिसमाः । ८ । ३ । ८८ ।

अभ्यः सुष्यादेः सत्य षः स्यात् । 'पूर्वे धातुरपसर्गेषु युज्यते' । किति सिटि परत्यात्सर्गमारण्ये पत्ये च
कृते द्वित्वम् । × पूर्वत्रासिद्धोपमद्विवचने × । सुषुपुपतुः । सुषुपुपुः । अकिति तु द्वित्वेऽभ्यासस्य
सर्गमारण्यम् । पत्यस्यासिद्धत्वात्ततः पूर्वे 'हनादिः शेषः' (२१७९) । नित्यत्वाच्च । ततः सुषि रुपाभा-
याच षः । सुषुष्याप । सुषुष्या । अत्यपीत्-अत्यपत् । स्वष्यात् । सुष्यात् । सुषुष्यात् । अस्यापसीत् ।
'प्रथमं ६० प्राणने' । प्रवसिति । प्रवसिता । अत्रयसीत्-अत्रयसत् । प्रयस्याताम् । प्रयस्यास्ताम् ।
'अप्यन्तलण-' (२२६६) इति न वृद्धिः । अत्रयसीत् । 'अन ६१ च' । अनिति । आन । अनिता ।
आनीत्-आनत् ।

2477. The स of स्वप् when it assumes the form सुप्, and of सूति,
and सम is changed to ष after सु, वि, निद् and दुर् ॥

The maxim is that the root is first joined with the upasarga, and then
grammatical rules applied. Thus the compound verbs are सुस्वप्, विस्वप् &c. To
this when the affixes of the Perfect which are कित् are added, then first there is
vocalisation of ष into उ, and स changed to ष, and then reduplication. That is
the steps are (1) सुसुप् (2) सुषुप, (3) सुषुप सुप् । For the purposes of reduplication
the स changed to ष by the rule of Triṣṭupī ought to have been considered asiddha
by VIII. 2. 1. This is prevented by the maxim already given under S VI 1 3,
&c, for the purposes of reduplication, the Triṣṭupī rules are not asiddha. There-
fore ष is reduplicated. Thus we have the following equation सु + स्वप् + अतुम् = सु
सुप् + अतुम् (VI 1. 15 S 2409) = सु + सुप् + अतुम् (VIII. 3. 88. 2477) = सुषुपुपुप् +
अतुम् (पूर्वत्रासिद्धोपमद्विवचने) = सुषुपुपुतुम् । So also सुषुपुपुः ।

Before those affixes of लिट् which are not कित्, there is reduplication first,
and then vocalisation of the abhyāsa. The ष change ordained by the present Tri-
ṣṭupī sūtra being considered asiddha (VIII. 2. 1.); the हनादिशेषः (S. 2179) rule

applies prior to it. And because it is a *nitya* rule also, therefore it applies first. When *हलादिशेष* has applied, there remains no *form* *सुप्* but only *सु* and therefore the present rule does not apply, and there is no *च* change. Thus *सुस्यप* + *अल्* = *सुस्यपस्यप्* + *अल्* = *सुस्यपस्यप्* + *अल्* = *सुस्यपस्यप्* + *अल्* (S 2179). Now the second *सु* can not be changed to *यु* by the present *sūtra* because the condition for the application of this rule, namely the existence of the form *सुप्* is absent. Thus we get *सुसुव्याप* and *सुष्वल्*.

Note —The word *सुप्* is exhibited in the *sūtra* as the form of *स्यप्* with vocalisation. Thus *सुपुत्*, *नि पुत्*, *दु पुत्* ॥ The word *सूति* is the *क्ति* ending form of *सू*, the rule applies to this form only, as *सुपूति*, *विपूति*, *निपूति* and *दुपूति* ॥ The word *सम* also means the noun *सम* and not the verb *सम स्तम विप्रत्य* ॥ Thus *सुपमम*, *विपमम*, *नि पमम*, *दु पमम* ॥

Note —The following *kārika* sums up the above discussion.

Kārikā —सुप्ते पत्यं स्यपेर्मा भूदिसुव्यापेति केन न ।

हलादिशेषात् सुपि रिष्टं पृथे प्रसारणम् ॥

स्यादीना नियमो नात्र प्राक्कितादुत्तरा सुपि ।

अनर्थके विपुपुपु सुपिभूतो द्विरुच्यते ॥

Kārikā—Why is *पत्य* taught with regard to the *सुप्* form of *स्यप्*? *Ans* सुप्ते पत्यं स्यपेर्मा भूत् so that the *पत्य* change should not take place in *स्यप्* form, as *विस्वप* and *विस्वमक्* (III 2 172). *Q* विमुव्यापेति केन न? For what reason the *पत्य* change has not taken place in the reduplicate *विमुव्याप*, for here also in the reduplicate, is the form *सुप्* as *विमुपस्यप्* and then by applying *हलादिशेष* rule the *प* is elided, and *सकृदेन विप्रत्ययान्वयत्वात्* applies? *Ans* हलादि शेषान् न सुपि, we reduplicate the form *स्यप्* as *विस्वपस्यप्* and then elide *प* as *विस्वस्यप्* and then vocalise, as *विमुस्यप्* so that there being no form *सुप्* there is no *पत्य* ॥ इष्टं पृथे प्रसारणम् in fact the vocalisation takes place first, and then elision according to an *ishiti*. See VI 1 17. Otherwise in *स्यप्* *स्यप्*, as *प* is elided *य* would also have been elided. Why is the *स* of *विमुव्याप* not changed to *य* by VIII 3 64? *स्यादीना नियमो नात्र प्राक् कितादुत्तरा सुपि* the rule VIII 3 64 does not apply, because that rule is confined only to verbs up to *सित* in VIII 3 70 while *सुप्* is after that verb. Moreover the *प* of *सुप्* being elided, the mere *सु* is *अनर्थक*, and the maxim is *अनर्थकं पृथगे नानर्थकस्य* ॥ *Q* If this maxim is applied, how do you form *विपुपुपु*? *Ans* अनर्थके विपुपुपु सुपिभूतो द्विरुच्यते here the form *सुप्* is doubled, and not *सुप्* ॥ The root is first joined with the affix *वि* + *स्यप्* then there is vocalisation *विमुप* then there is *च* change, as *विपुप*, then reduplication, as *विपुपुपु* ॥ Now *पत्य* being concerned as *addha*, the doubling should take place first? No, for we have already shown that for the purposes of doubling, the *पत्य* change is not asidit (VIII 2 3 Vart.)

जिष्ण्वप् ५९ श्ये ।

59 ✓ *śishrap* to lie down, to sleep

Pre. स्यपिबि । स्यपितः । स्यपन्ति । स्यपिषि । स्यपिष्यः । स्यपिष्य । स्यपिषिम् । स्यपिष्यः । स्यपिष्यः । Per सुष्याप । सुषुपतुः । सुषुपुः । सुष्यप्य or सुष्यपिष्य । सुषुपयुः । सुषुप । सुष्याप । सुषुपिष्य । सुषुपिष्यम् । I Fut स्यप्ता । II Fut. स्यप्यति । Imp स्यपितु । स्यपिताम् । स्यपन्तु । स्यपिहि । स्यपितम् । स्यपित । स्यपानि । स्यपाय । स्यपाम । Imperfect अस्यपत or अस्यपीतु । अस्यपिताम् । अस्यपन् । अस्यप्यः or अस्यपीः । अस्यपिताम् । अस्यपित । अस्यपम् । अस्यपिष्य । अस्यपिष्यम् । Pot स्यप्यात् । स्यप्याताम् । Bene सुष्यात् । सुष्याताम् । Aorist अस्यपनोत् । अस्यपताम् । अस्यपन्तुः । अस्यपन्ति । अस्यपन्तुः । Con अस्यप्यत् । Pass सुष्यते । With the Preposition सु, we have सुषुप्यते । Cau स्यापयति । Aorist अस्युपयत् । Des सुषुप्यति । With वि, we have विषुपयति । Inten, सोष्यते । (VI 1. 19. ६. 2645.) विषोष्यते । Yañ luk. सास्यपीति । Nouns. — स्यम् ।

श्यस् ६० प्राणने ।

60 ✓ *śvas* to breathe In the Potential, the root is conjugated like the *Bhudi*, the vikarana शप् is not elided This is the view of the *Mādhaviya Bhattoji* would elide शप् here also The Potentials would according to him be श्यस्यात्, D श्यस्याताम् &c.

Pre प्रयसिति । प्रयसितः । प्रयसन्ति । प्रयसिषि । प्रयसिष्यः । Per प्रयसाम । प्रयसन्तुः । प्रयसिष्य । प्रयस्य । प्रयसाम । प्रयसिष्य । I Fut प्रयसिता । II Fut. प्रयसिष्यति । Imperative प्रयसितु । प्रयसिहि । प्रयसानि । Imper अस्यसत् or अस्यनोत् । अस्यनिताम् । अस्यसीः । अस्यसः । अस्यसम् । अस्यसिष्य । Poten प्रसेत् । प्रसेतां । प्रसेतुः । प्रसेतः । प्रसेतम् । Bene प्रस्यात् । प्रस्याताम् । Aorist अस्यसत् । or अस्यनोत् । (There is no viddhi because of S 2299) अस्यसिष्टाम । अस्यसी । अस्यसिष्यम् । Condi. अस्यसिष्यत् । Pass प्रयस्यते । Caus प्रयासयति । Aorist अप्रयसत् । Deside. प्रयसिष्यति । Inten. प्रयस्यते । yañ luk प्रयसीति । Nouns — प्रसनः । आयसतः । प्रयासः ।

61 ✓ *ana* to breathe.

The Pre is अनिति, Perf आन, I Fut अनिता, Imper. आनीत् or आनत् ।

The न of this root is changed to ण after an alterant preposition by the following sūtra.

२४७८ । अनितेः । ण । ४ । १८ ।

उपसर्गस्याचिमित्वात्परस्यानितेर्नस्य णः स्यात् । प्राकृति ।

‘नच दच भचहचनयोः’ । जडिति । जडितः ।

2478. The न of the verb अन् ‘to breathe’, is changed into ण, when preceded by an upasarga competent to produce the change.

Thus प्र+अनिति=प्रणिति ‘he breathes.’ पतायति । For इट् augment, see VII. 2 76.

अन ६१ च (प्राणने) ।

61 ✓ ana to breathe

Pre अनिति । अनित । अनन्ति । अनिपि । अनिमि । Per आन (प्र+आन=प्राणं) प्राणतु । प्रायु । प्राणिय । प्राणिय । I Fut अनिता । II Fut अनियति । Imperative प्र+अनितु or प्राणितात । Imper आनीत आनतु । Poten अन्यात । प्राययात । Bene अन्यात् । प्राययात् । प्राययास्ताम् । Aorist आनीत् । प्राणीत् । प्राणियाम् । प्राणी । Condi अनिय । Pass अन्यते । Caus आनयति । प्राणयति । Aorist प्राणयत् । Des de अनिनियति । प्राणिययति । Nouns—प्राण ।

62 ✓ jaksha 'to eat,' when it is the reduplicated form of चस्, and 'to laugh,' when it is the reduplicated form of हस् ।

The Pre Sng is कविति, Dual कवित । In the plural the चन्त् is replaced by अत् by the following

✓ २४७६ । अदभ्यस्तात् । ३ । १ । ४ ।

अदभ्य अस्यात् । अन्तापवाद । ज्वृत् । 'सिञ्जभ्यस्त-' (२२२६) इति भेजुम् । अज्जु । अयमन्त स्यादिरित्युक्त्वलदता यथाम् । कटादय पञ्च गता ।

2479 अत् is substitute for क् after a reduplicated verbal stem

This debars the अन्त substitut on required by VII 1 3 S 2169 Thus

कच+क्=कचति । In the Imperfect Plural however जुस् replaces क् by III 4 109 S 2226 As अज्जु ।

Ujjvaladatta gives this root as यस्, and not कच which is a mistake

कच ६२ भवहसनयोः ।

62 ✓ jaksha 1 to eat 2 to laugh

Pre कचिति । कचित । कचति । कचिपि । कचिमि । Per कज्ज । कज्जिय । कज्जिय । I Fut कचिता । II Fut कचियति । Imperative कचितु । कचिता । कचतु । कचिदि । कचाणि । Imper अज्जोत् अज्जत् । अज्जिताम् । अज्जु । Ioten कज्जाम् । कज्जेत् acc rd by to Chandra कज्जाताम् । Bene कज्जात् । कज्जास्ताम् । Aorist अज्जोत् । अज्जियाम् । अज्जो । अज्जिये । Condi अज्जियत् । Pass कज्जते । Caus कज्जयति । Aorist अज्जिजत् । Deade जिज्जियति । Ioten कज्जयते । Jan luk कज्जोति or कज्जति । Noun —कचत् ।

Here and the five roots beginning with ✓ rad.

'जाय ६३ निद्राद्ये । जायति । जायत । जायति । 'उपचिद-' (२३४९) इत्याम्ना । जागराचकार-जज्ञागार ।

63 ✓ jagri to awake

The Pre is जायति Dual जायत, Pl जायति । In the Perfect there is optionally Periphrastic क्त्वा by III 1 38 S 2311 As जागरा चकार or जज्ञागार । In the dual, we have guns by the following

२४८० । जायोऽयिविणान्दित्सु । ० । ३ । ८५ ।

जागर्तुगुणः स्याद्विचक्षणद्विचयोऽन्वस्मिन्नुद्विचिवये प्रतिषेधयिष्ये च । अजागरतुः । अजागः । अजागताम् । अज्यस्तस्यास्तुम् ।

2480. The Guna (instead of Vṛiddhi or its prohibition) is substituted for the अ of the stem जाग, except before the affix यि, before the Aorist character विण, before the Personal ending तु of the Perfect, and before an affix with an indicatory द् ।

Thus अजागरतुः । The Imperfect is अजागः । D. अजागताम् । In the plural, the root being a reduplicated one we have तुम् by VII. 1. 4 S. 2179. Before this तुम्, the अ of जगृ takes guṇa by the following.

२४८१ । जुसि च । ० । ३ । ८३ ।

अजादौ जुसोगन्ताद्गुणं स्यात् । अजागः । 'अजादौ' किम् । जागृ । आग्रिवि तु जागर्तात् । जागर्तास्ताम् । जागर्तासुः । मुदि अजागरीत् । 'जागृ दत्' इत्यत्र यगप्राप् । स मायैषा तुक्गुणो धाधते, स विचि दृष्टिः सः जागर्तिगुणः, तत्र क्ते हलन्तनक्षणा प्राप्ता, 'नेटि (२२६८) इति निविष्टा, सतः 'अतो हलादेः' (२२८४) इति बाधित्या 'अतो वरान्तस्य' (२३३०) इति प्राप्ता, 'अयन्त-' (२२६६) इति निविध्यते । तदाहुः—

'गुणो दृष्टिर्गुणो दृष्टिः प्रतिषेधो विकल्पनम् ।

पुनर्द्विर्निषेधोऽतो यगपूर्वाः प्राप्ता यय ।'

इति । 'द्विर्द्वा दृष्टिर्गुणो' । द्विर्द्वाति ।

2481. Before the personal ending तुम् (उम्) of the Imperfect when it begins with a vowel, guṇa is substituted for the final द्, ई, उ, ऊ, अ, ऋ, and न् of the stem.

Note.—As अजुहयुः, अविभयुः, अविभरः, अजागः । This Personal ending is दित् according to I. 2. 4, and would not have caused guṇa (I. 1. 5), but for this sūtra. The ending जुम् (III. 4 108) comes in the निद् also. There, however, it does not cause guṇa. As चिन्तुः, सुनुयुः । Here there are two दित् affixes, the augment यामुद्, and the sārvaadhātuka जुम्, and the यामुद् prevents guṇa. The दृक् is read into the sūtra from I. 1. 3.

As अजागः । Why do we say that the affix जुम् must be ajādi or vowel beginning? When this affix takes the augment यामुद् of the Potential, it assumes the form जुम्, and is no longer vowel beginning. Before it, there will be no guṇa. As जागृयुः । The Ben. forms are जागर्तात्, D. जागर्तास्ताम् Pl. जागर्तासुः । The Aorist is अजागरीत् । It is thus evolved

जागृ+द+स+ईत् । The अ followed by द् required to be changed to र् by VI. 1. 77. This is prevented by the Guna rule VII. 3 81. S. 2168. The अ ought to become अर् । This guṇa however is set aside by the Vṛiddhi rule VII. 2. 1. S. 2297.

This vṛiddhi, however, is set aside by peculiar guṇa of जगृ under VII. 3. 85. S. 2480. Thus we get जागृ+द+सु+ईत्

Now the root being जगृ ending in a consonant, sūtra VII 2 3 S 2967 requires the vṛddhi of अ, but this vṛddhi, in its turn is set aside by VII 2 4 S 2268 But now VII 2 7 S 2284 requires optional vṛddhi, but it is restricted by VII 2 2 S 2330, and the vṛddhi becomes compulsory But VII 2 5 S 2299 sets aside this vṛddhi also Thus

जाग्र+इत्=जाग्र+इत् (VII 1 77 S 47)=जाग्र+इत् (VII 3 84 S 2168)=जाग्र+इत् (VII 2 1 S 2297)=जाग्र+इत् (VII 3 85 S 2480)=जाग्र+इत् (VII 2 3 S 2267)=जाग्र+इत् (VII 2 4 S 2268)=जाग्र or जाग्र+इत् (VII 2 7 S 2284)=जाग्र+इत् (VII 2 2 S 2330)=जाग्र+इत् (VII 2 5 S 2299)

The following verse sums up these

'Guna Vṛddhi, Guna Vṛddhi, prohibition, option, again Vṛddhi and then exception, these, with the change of *r* into a semi vowel in the first instance, are the nine results

जाग्र इत् निद्रावये ।

63 ✓ jagri to wake

Pre जागर्ति । जाग्रत । जागति । जागर्षि । जागर्षि । जागर्षि । Per जागराञ्चकार, जजागर, । जजागरत् । जजागर । जजागरिष । जजागरिष । जजागर । जजागर । जजागरिष । I Fut जागरिष । II Fut जागरिष्यति । Imperative जागर्तु or जागरितात् । जाग्रत । जाग्रत । जाग्रति । जागराणि । Imper अजाग । अजाग्रताम् । अजागर । अजागरम् । अजाग्र । अजाग्रम् । Poten जाग्रयात् । जाग्रयाताम् । जाग्रयु । जाग्रया । जाग्रया । जाग्रयाव । Bene जाग्रयात् । जाग्रयास्ताम् । Aorist अजागरेत् । अजागरिष्यत् । अजागरिष्यु । अजागरी । अजागरिष । Condi अजागरिष्यत् । Pass जाग्रयते । Caus जागरयति । Aorist अजागरयत् । Desire जजागरिष्यति । Inten जागर्ष्येत् । Nouns — जागरक । जगरा । जागर्षा । जाग्रति । जजाग्रयान् । Past Part Pass जागरित । Act जागरितवान् । Fut Part जागरिष्यन् । Gerund जागरित्वा । Infir जागरितुं । Adj जागरित्य । जागरणीय । जागर्षम् ।

64 ✓ daridra to be poor The Present 3rd Singular is दरिद्राति । In forming the Dual the आ is replaced by इ, by the following

२४८२ । इद्वरिद्रस्य । इ । ४ । ११४ ।

दरिद्रातेरकार स्याद्वलादी द्विति सार्धधातुके । दरिद्रित् ।

2482 इ is substituted for the आ of दरिद्रा before a Sārvadhā tuka क्त् or ङित् affix beginning with a consonant.

Thus दरिद्रित् दरिद्रिष, दरिद्रिष दरिद्रिम n But दरिद्रति before a vowel affix (VI 4 112) and दरिद्राति before a non-ङित् affix

In forming the plural the आ is elided before the affix चति (VII 1 4 S. 2479), by the following sūtra —

✓ २४८३ । इनाभ्यस्तयोरातः । इ । ४ । ११२ ।

अनयोरातो षोः स्याद्विभक्तिं सार्वधातुके । दद्विभक्ति । अनेकारस्यादास्या । दद्विभक्तिं चकार । 'आत षो आतः' (2309) इत्यत्र 'षो' इत्यत्र मिट् षोःकारविधानं दद्विभक्तिरातो षोः कृते यथाप्यम् । अत एव ज्ञापकाशम्येके । दद्विभक्ति । दद्विभक्तिरित्यादि । यन्तु यन्ति दद्विभक्तिं तन्निमित्तमेव । * दद्विभक्तिराधेधातुके विप्रक्षित आनोषोः घाघ्यः * । * मुटि या * । * मनि मपुनि म्युटि च न * । दद्विभक्ति । अद्विभक्ति । अद्विभक्तिम् । अद्विभक्तिः । दद्विभक्ति-दद्विभक्ति । अद्विभक्ति । अद्विभक्तिम् ।

2483. Before a Śārvadhātuka क्त्वा or इत् affix beginning with a vowel, the long आ of वना (the vikarapa of the 9th class) and of the reduplicate stems is elided.

Note:—Thus वनते, वनताम्, अवनत, विनते, विनताम्, विविनत, संजिहते, संजिहताम् and समजिहत ॥ Why do we say 'of वना and the reduplicated?' Observe वान्ति वान्ति ॥ Why 'of long आ?' Observe विभति ॥ Why 'before क्त्वा and इत्?' Observe, अवनात्, अजहतात् ॥

Thus दद्विभक्ति+क्त्वा=दद्विभक्ति+अति (VII 1. 4. S. 2179)=दद्विभक्ति (VI. 4. 112. S. 2486).

As the root is polysyllabic, its Perfect is formed periphrastically by वान्ति by the vārtika under III. 1. 35 S. 2306 Thus दद्विभक्तिचकार । Some say the Perfect is formed regularly, because of the implication of the sūtra आत षो आतः (VII 1. 34 S. 2371) There the sūtra teaches the substitution of षो for एत्, while the same form like वषो, दषो &c could have been evolved by the substitution of षो for एत् । The fact that षो is taught there and not षो indicates that षो is to be heard even in the root daridrā when the final आ is elided. They form the Perfect as दद्विभक्ति । Dual दद्विभक्तिः &c. But the form दद्विभक्ति in यन्तु is wrong and without authority.

Fact —The final of दद्विभक्ति is elided before an Ārdhadhātuka affix. And this elision should be considered as siddha, in applying rules relating to affixes. Thus दद्विभक्ति by losing आ becomes दद्विभक्ति, and we should apply those affixes which would come after a form like 'daridrā', and not what would have come after a form like 'daridrā' Thus च comes after roots ending in long आ (III 1. 141); but this affix would not be applied here, but the general affix अच् (III. 1. 134) Thus दद्विभक्ति=दद्विभक्तिः

Fact.—Optionally so in the Aorist (adhyatana past) as अद्विभक्तिम् or अद्विभक्तिमीत् । The latter form is evolved by adding स्रज् of VII 2. 73 S. 2377 and elision of सिच् ॥ The form दद्विभक्ति in the sūtra is Vedic, the root being shortened from दद्विभक्ति to दद्विभक्ति ॥

Fact —The elision does not take place in the forms दद्विभक्तिच and दद्विभक्तिच, and the Desiderative may be either दद्विभक्तिषति or दद्विभक्तिषति ॥ To sum up "आ of दद्विभक्ति should be considered as elided when applying an Ārdhadhātuka affix, but optionally so before मुच् (Aorist), and not at all before मच् (Desiderative), यच् and म्युट्" ॥

Therefore the first Future is ददित्वा + इद् + ता = ददितु + इ + ता (dātika) = ददितुम् ।
The Imperfect is अददित्वात् D अददितुम्, pl अददितुः ।

ददित्वा इ४ दुर्गताः ।

64 ✓ dar dā to be poor

Pre ददित्वाति । ददितुम् । ददितुः । ददितुम् । ददितुम् । ददितुम् । ददितुम् ।
ददितुम् । Per ददित्वाच्चकार । I Fut ददितुम् । II Fut ददितुमिच्छति । Imperative
ददितुम् or ददितुम् । ददितुम् । ददितुम् । ददितुम् । Imper अददितुम् ।
अददितुम् । अददितुः । अददितुः । अददितुम् । Poten. ददितुम् । ददितुम् ।
Bene ददितुम् or ददितुम् । ददितुम् । Aorist अददितुम् or अददितुम् ।
अददितुम् । अददितुम् । अददितुम् । Condi. अददितुम् । Pass ददितुम् ।
Aor अददितुम् । or अददितुम् । Both with चित् । Caus ददितुम् । Dā-
ददितुम् । ददितुम् । Inten. ददितुम् । Nouns — ददितुम् । ददितुम् ।
ददितुम् । ददितुम् । Past Part. ददितुम् । Act ददितुम् ।

'चक्रम् इ४ दीर्घः' भव्य अन् । चक्रासति । चक्रासः चक्राः । 'चि च' (२२४) इति
यत्नेन । चिच यत्नेन । चक्रासि । 'चक्राचि' इत्येव भाव्यम् ।

65, ✓ chakā ṣi to shine In the 3rd Person plural, the अ is replaced by
अन् by VII I 4 S 2479 as चक्रासन्ति । The Perfect is चक्रास चक्राः । In the 2nd
Person Singular of the Imperative, the स of चक्राम् is elided by VIII 2 25 S
2249 As चक्राचि । Others say that the स of चित् only is elided by that sūtra,
and they give the form as चक्राचि where स is changed to च । But in the Mahā-
bhāṣya the form given is चक्राचि । In the Imperfect 3rd Singular, the स becomes
ट by the following sūtra

२४८४ । तिष्यन्ति । ८ । २ । ८३ ।

पदानाम्य धातोः सत्य ट् म्यातिषि च त्यसो । चक्रासन्-चक्रास । चक्रासु ।

2484 ट् is substituted for the final स of a root with the
exception of चस before the Personal ending ति (ण) when it stands
at the end of a word

Note —The स of a root can stand at the end of a word when the
Personal ending is dropped. Thus चक्रासन् भवान् चक्रासन् भवान् from the root
चक्रास and चक्रास । The Personal affix is elided by VI 1 62 and it stands at the end of a word
to stand at the end of a word

Note —Why do we say 'before ति' ? Observe चक्रासन् formed by चक्रासन्
added to the root.

Note —Why do we say 'with the dropping of च' ? चक्रासन् इति ति
मार्गेण चक्रासन् इति ति is the Imperfect 3rd Pers singular of चक्रास । The ट् is
not added as a Vedic irregularity. See VIII 2 25 9

This sūtra is an exception to the rule (VIII 2 26 9 10) that we
have चक्रासन् or चक्रासन् । The Personal affix is elided by VI 1 62 and it stands at the
end of a word after the स is changed to ट् by the rule (VIII 2 25 9) —

Thus अनुशाधि, यशाधि. The हि is changed to धि by VI 4 101. S 2125, though strictly speaking that rule ought not to apply, as हि does not come after a भल् letter but after the vowel आ of शा. But the substitution of शा for शास् is by a rule of ābhiya section and is said to be for the purposes of धि substitution. Thus we have शाधि. See VI 4 22.

Note —The anuvṛtti of उदधयः is not here, so शा is substituted in the room of the full word शास् and not only for the penultimate vowel of शास्. The anuvṛtti of कित् and हित् also is not here. Therefore, when this हि is treated as पित् (III. 4 88), then too the substitution takes place, though a पित् Śarva bhī tuka is not हित् (1 2 4). Thus शाधि is also found in the Vedas as having acute on the first syllable, which can only be when धि is पित् and consequently anudatta (III. 1. 4).

शासु दध अनुशिष्टो ।

66 ✓ *śasū* to teach, instruct, train. This root takes two objects

Pre शास्ति । शिष्टः । शासति । शासि । शिष्टः । शिष्टः । शास्ति । शिष्यः । शिष्यः ।
Per यशास् । यशास्तु । यशासिध । यशास । यशासिध । I Fut शासिता । II Fut
शासिष्यति । Imperative शासु or शिष्टात् । शिष्टा । शासतु । शाधि । शिष्टः । शिष्टः ।
शासानि । शासाय । Imper अशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशाः । अशात् । अशिष्टम् ।
अशासम् । अशिष्य । अशिष्य । Poten. शिष्यात् । शिष्याताम् । Bone शिष्यात् । शिष्याताम् ।
Aorist अशिष्यत् । (by चट S 2382). अशिषताम् । अशिषन् । अशिषः । अशिषतम् । अशिषत ।
अशिषम् । अशिषाय । अशिषाम । Con अशासिष्यत् । Pass. शास्यते । Caus शासयति । Aorist
अशाशात् । Deside शिश्यासिषति । Inten. शिशिष्यते । *yon lak* शाशासीति or शाशास्ति ।
D. शाशिष्टः । Nouns. —शिष्यः । शास्त्रम् । शाशीः । शासन । Pre Part. Participial शासन् ।
Past Part Pass. शिष्टः । Act शिष्टयान् । Fut Part शासिष्यन् । Gerund शिष्या ।
शासित्वा । Infin. शासितुं । Adj शासितव्य । शासनीयः । शिष्यम् ।

दोधीह ६० दीक्षितदेवयोगः । एतदादय पञ्चधातवः छान्दसा । दीधीने । धनेकाद्य इति
यत् । दीध्यते ।

67. *didhā* to shine

The five roots commencing with this are found employed in the Chhandas literature.

The Present 3rd Sg is दीधीते । The dual is दीधी+चाने = दीध्यते the ई is changed to य by VI 4 82 S 272. The First Person Singular is दीधी+इद् । Now the following sūtra requires that the ई should be elided before the 1st Per Sg. affix.

२४८८ योद्यण्योर्दीधीयेत्याः ॥ ७ । ४ । २३ ॥

यद्योरन्यस्य सोऽय स्याद्व्यङ्गा इत्येव य ए । इति सोऽय याधिपत्या नित्यस्याटोऽस्यम् । दीधी ।
'दीधीयेतीटाम्' (नू २१८०) इति दुर्लभिकेप । दीध्याद्यन्ते । दीधितः । दीधिष्यते ।

2488. The final of दीधी and देधी falls before an affix beginning with य, व or ई ।

Note.—Thus आद्येय्य गतः, आदीष्यते, and आयेय्यते before य् । आदीष्यन्, आयेय्यन्, आदीष्यत and आयेय्यत । Why before य, व or ई? Observe आदीष्यन्म् and आयेय्यन्म् । The long ई in यी is a sūtra ऐचिच, for विद्युर्देवो would have been enough.

But this elision is prevented by the rule which requires the य् to be changed to व् (III 4 79, S 2433) because it is a nitya rule. When य् is changed to व् there is no occasion for the application of the sūtra. Thus we have दीधी+व्=दीध्वे । The Per. is दीधी+आम्+चक्रे । The आम् does not cause the guṇa of the final ई because of the prohibition of I 1. 6. S. 2490. Thus we have दीध्याचक्रे ।

दीधीङ् ६० दीध्वादेयनयोः ।

67 ✓ dīdhi 1. to shine, 2. to seem, appear.

Pre. दीधीते । दीध्याते । दीध्यते । दीधीषे । दीधीष्ये । दीध्वे । दीधीष्यते । Per. दीध्याचक्रे । I Fut. दीधिष्या । II Fut. दीधिष्यते । Imperative दीधीष्याम् । दीध्यातां । दीधीष्य । दीध्वे । दीध्यायस्व । Imper. अदीधीत । अदीध्याताम् । अदीधीष्य । अदीधि । (ई elided by S 2488). Poten. दीधीत । दीधीष्यातां । Bene दीधीषीष्ट । Aorist अदीधिष्ट । अदीधिष्टाः । अदीधिषि । Condi. अदीधिष्यत । Pass दीधीष्यते । Caus दीध्वति । (दीधी+णिच्+ण्व्+तिप् No vuddhi by S 2490=दीध्+तिच्+ण्व्+तिप् S. 2488=दीधि+ण्व्+तिप्=दीधे+ञ्+ति) Deside. दिदीधिष्यते । (ई elided by S 2488) Inten देदीध्यते । Nouns.—दीधिषिः Pic. Part. Parnamal दीध्वन् । Past Part. Pass दीधीतः । Act. दीधीतवान् । Fut. Part. दीधिष्यमाणः । Gerund दीधीत्या । Infinit. दीधीतुम् । Adject. दीधीतव्यं । दीध्यनीयं । देधीषम् ।

देधीङ् ६८ देधिनानुत्ये ।

धीगतीत्यनेन ह्यप्येचं धर्तव्य इत्यर्थः ।

68 ✓ vēdhi 'to obtain' 'to conceive,' 'to persuade,' 'to cast,' 'to eat,' 'to wish,' 'to shine.' It has the same meaning as the root धी 'to go.' (II 39) It is conjugated like दीधी ।

Pic. देधीते । Per. देध्याचक्रे । I Fut. देधीष्या । II Fut. देधिष्यते । (S 2488) Imperative देधीष्याम् । Imper. अदेधीत । Poten. देधीत । Bene देधिषीष्ट । Aorist अदेधिष्ट । Condi. अदेधिष्यत । Pass देधीष्यते । Caus देध्वति । Deside. देदेधिष्यते । Inten देदेधिष्यते । Pre Atmane Par देधयानः । Past. Part. Pass देधीतः । Act. देधीतवान् । Fut. Part. देधीष्यमाणः । Gerund देधीत्या । Infinit. देधीतुम् । Adject. देधीतव्यं । देध्यनीयं । देधेयम् ।

Here end the roots beginning with लघ् ।

अय चयः परस्मैपठिनः । 'यम ६६ धति ७० स्वप्ने' । मस्ति । मस्तः । मसन्ति । मसास । मसन्तु । मसु । मधि । 'मृष्यंवासिष्ठम्' (मृ १३) इति मनापस्यासिष्ठत्यात् 'अतो ये' (मृ २००२) इति न मुक्तः । अमत । अमस्ताम् । अमसः । अमत् । मस्यात् । अमसीत्-अमसीत् । मन्ति । इदित्याद्युमि कवे मस्तु इति स्थिते 'स्त्रीः' (मृ ३८०) इति मनेपि 'अतो भरि मयत्' (मृ ७१) इति सकारस्य

या सोप' । सन्तः । सस्तन्ति । यदूना समवाये द्वयोः सयोगसञ्ज्ञा नेत्याश्रित्य स्को'- (सू ३००)
इति सोपानायात् । सस्ति । सस्त' । सस्तन्ति इत्येके ।

पस ६८ पस्ति क स्वप्ने ।

69 ✓ shas 69 (a) ✓ shasti 'to sleep' The roots सस, सस्त, यस्य and the Intensives without यद् are all Parasmaipada's. Some say that पस and पस्ति are not two different roots and that सस्ति is the root यस्य exhibited with चित्प in order to show difference of meaning. Swāmī gives only one root पस् पसने । यसन् means sleep. The second root is सन्स्त the इ in सस्ति is indicatory.

Pre सस्ति । सस्त । सस्तानि । सस्ति । सस्ति । Per ससास । सेसु । सेसिष । सेस । ससास or ससस । सेसिष । I Fut ससिता । II Fut ससिष्यति । Imperative सस्तु । सधि । (सस+धि=स+धि VIII 2 25 S 2249) Now अतो हे S 2202 required the elision of हि as it follows after a root ending in ञ् । But it is not so, because the elision of स is by a Tripada rule and therefore asiddha before 7½ Pāṇi rules S 12) सस्तानि । Imper असत । असस्ताम । अस् । असत । Poten सस्यात् । सस्याताम् । Bene सस्यात् । Aorist अससीत् । or अससीत् । Cond अससिष्यत् । Pass सस्यते । Caus सासयति । Aorist अससीयत् । Deside सिसिष्यति । Inten सासस्यते । Jan lah सासस्ति ।

Nouns — सस्यक । सस्य । सासा । Pre Part Parasmai ससन् । Past Part Pass ससित Act. ससितवान् Fut Part ससिष्यमाण Gerund ससित्वा Infini ससितु Adject ससितव्य ससनीय सस्यम् ।

69 (a) ✓ shasti The इ is indicatory, and causes the addition of the nasal. The root is thus सन्स्त. The Present 3rd Singular is सन्स्त + ति । (Sanst + ti) The सृ is elided by VIII 2 29 S 380 and we have सन्त + ति । Then the तृ is elided by VIII 4 65 S 71. We have then सन् + ति = सन्ति । According to Ātreya and Mantreya, the सृ is not elided, and they give the forms सस्ति D सस्त, P सस्तन्ति । They say that in सन्स्त the conjunct or the sanyoga consonants are नृस्त, and therefore the designation of sanyoga cannot be given to स्त alone, and so the rule VIII 2 29 S 380 does not apply as in सन्स्त the सृ is not the initial of a conjunct consonant. Where there is conjunction of many consonants, the conjunction of two of them is not called sanyoga the definition can not be split up.

Pre. सन्ति । सन् । सस्तानि ।

'यश्च ७१ कान्तो' । कान्तिरिच्छा । चष्टि । उष्ट । उगन्ति । चिति । उष्टि । उयाय । उगन्तु । चयिता । चष्टु । उष्टात् । उष्टि । अयद् । औष्टाम । औगन् । अययम् । उयाताम् । उयास्ताम् ।

७० यश्च कान्तो

70 ✓ vasa 'to wish desire, long for' कान्ति here means desire

Pre चष्टि । उष्ट । उगन्ति । चिति । उष्ट । (VI 1 16 S 2412) यग्मि । उय । Per उयाय । उगन्तु । उयायिष्य । उयायिष्य । I Fut ययिता । II Fut ययिष्यति । Imperative चष्टु or उष्टात् । उष्टाम । उष्टि । ययानि । Imper अयद् । औष्टाम । औगन् । अयद् । औष्टम् ।

आष्ट । अययम् । आयय । Poten. उययात् । उययाताम् । Bene. उययात् । उययास्ताम् ।
Aorist अययासीत् । or अययसीत् । Condi. अययिष्यत् Pass. उययत । Caus. उयययति ।
Aorist अयययत् । Deside. विउययिषति । Inten. उयययते । (VI. 1. 20. S. 2616).
yañ luk उययष्टि । D. उययष्टः । Nouns — ययः । मेययः । ययः । आययजः । उगीरयः ।
उययः । Pre. Part. Parasmai. ययन् । Past Part. Pass. ययितः । Act. ययितयान् Fut.
Part. ययिष्यमाणः । Gerund ययित्वा । Infini. ययितुम् । Adj. ययितयं ययनीयं ययम् ।

'चर्करीतं च' (ग मू) । यदनुमन्तमदादौ घोष्यम् ।

चर्करीतं च । ७१ ।

यङ् लुगन्तमदादौ घोष्यम् ।

71. And Charkarita verbs.

This is a Gṛā sūtra. The word charkarita is the name given to the
Intensive verbs where the षट् is elided. All yañ luk Intensive roots are to be
conjugated as Adādi roots. In fact, they belong to this class. As almost all
roots can give birth to yañ luk roots, as derivative dhātus, the scope of the
Adādi class is immensely increased. We have given the illustrations of yañ luk
under each root already, and so no especial illustrations are given here. The
method of the formation of yañ luk will be taught in a future chapter.

'हुङ् ७२ अपनयने' । हुते । जुहुये । हुयीत । ह्योयीष्ट । अह्योष्ट ।

हुङ् ७२ अपनयने

72✓ huṇ 'to take away, rob, abstract.

Pre. निहुते । निहुयाते । निहुयते । निहुये । निहुये । Per. निजुहुये । निजुहुयाते ।
निजुहुयिषे । निजुहुयिष्ये or ह्ये । I Fut. नि + ह्येत् । II Fut. नि + ह्येयते । Imperative
निहुताम् । निहुष्य । निहुष्ये । Imper. नि + अहुत । न्यहुयाताम् । न्यहुयाः । न्यहुयि । न्यहुयिष्ट ।
Poten. निहुयीत । निहुयीयाताम् । Bene. निह्योयीष्ट । Aorist नि + अह्योष्ट । न्यह्योष्टाः ।
न्यह्योष्यम् । न्यह्योष्यि । Condi. अह्योष्यत । Pass. हुयते । Caus. निह्याययति । Aorist
न्यजुहुयत । Deside. निजुहुयते । Inten. निजोहुयत । yañ luk निजोहुयीति । or निजोह्योति ।
Pre. Part. Parasmai. Atmane. ह्ययान् । Past Part. Pass. हुयते । Act. हुतयान् ।
Fut. Part. ह्येयमाणः । Gerund हुत्वा । Infini. ह्येतुम् । Aject. ह्येतयं । हुयनीयं ।
हुष्यम् ।

इति तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

Here end the Adādi roots.

FOR SALE. . .

1. VEDANTA TATVATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI.—Translated by Manmatha Nath Paul B.A. B. L. A very important book on Metaphysics. Cr. 8vo : pages 83 : price 8 annas.
2. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY.—“Vedanta Series No. 4—is a very ably written pamphlet, by Babu Sri Chandra Vasu, B.A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities”—*The Theosophy in India.*
3. A TREATISE ON WATER WORKS.—*In Bengalee*, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B.A. L. O. E.) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery, distribution of water, guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers contractors and municipal officials. Royal 8vo. pages 240 complete in two volumes containing 82 plates comprising 280 figures, price Rs 5.
4. LIFE AND SAYINGS OF SRI SRI RAM KRISHNA PARAMHANSA DEV.—*In Hindi*, by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 149. Price Re. 1.
5. THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—With an English translation of Tahfatul Muwahhiddin (His Arabic Persian pamphlet.) This edition also contains some additional letters, an introduction and 4 illustrations. Cr. 8vo. pages 1008 Cloth. Gilt lettered. Price Rupees Five.
6. THE BENGALIEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—Cr. 8vo. 836 pages. Cloth. Gilt lettered. Price Rs. 4

To be had of—THE MANAGER, PANINI OFFICE,

*Containing the original text with notes, and explanation in English
based on Tattvabodhinī, Kāśī and other Commentaries*

SRISA CHANDRA VASU B.A.

To be completed in three Volumes, Royal Octavo about 2,500 pages

The *Saṁkhyasūtra* of Bhaṭṭa Dīkṣita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work, the *Ashtādhyāyī*.

Just Ready.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS
VOLUME I

COMPLETE IN 1 028 PAGES, ROYAL OCTAVO

VOLUME II—(Part I Chapter I to VI)

(Conjugation of roots belonging to the Bhû, Ad Hu, Div Su, and Tud
Classes) 414 pp Royal 8vo

VOLUME II -Part II

(Contains the Kridanta and Unadi Affixes) complete in 408 pages Roy 11/8vo

VOLUME III

Complete in 247 pp., Royal Octavo contains the Grammar of the Vedas

TERMS

For Non Subscribers—

Sending orders after completion of the work

Price for the complete work	(Indian rate)	Rs. 45
"	(Foreign rate)	£ 3

For Subscribers—

(A) Getting their names registered during the course of publication but paying for the completion of the work

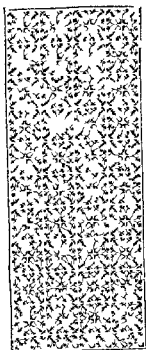
(B) Paying during the course of publication by instalments—(Rs 10 10 and 5)—(Indian rate)
 (d foreign rate)

	Rs.	Paise
<i>[Illegible]</i>	10	10
<i>[Illegible]</i>	5	0

(C) Paying at once at the time of registering their names. (Foreign rate)

NOTE—In the case of orders by V. P. I. & C., extra charges for postage and V. P. C. commission

Applications should be addressed to the

Vol. II. Part I

FASCICULUS V.

1907.

Published by
The Panini Office,
Bhavaneshwari Ashram,
33 40 Bahadurganj
ALLAHABAD

All Rights Reserved

SIDDHANTA

KAUMUDI

OR

BHATTOJI . . .

DIKSHITA . . .

TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

SRISA CHANDRA VASU,

AND

VAMANA DAS VASU.

OPINIONS OF DISTINGUISHED PROFESSORS OF SANSKRIT.

—:0:—
**Mahamahopadhyaya Pandit Shivakumar
Sastri, (Benares).—**

इङ्गलिशभाषया श्रीयुतश्रीशचन्द्रवसुकृतस्य सिद्धान्तकौमुदी-
व्याख्यानस्य समीक्षणमिङ्गलिशभाषानभिज्ञेन मया यथावत् कर्तुं
नाशक्तिः । परं “यथार्थत्वेनैव सिद्धे पुनः सादृश्यग्रहणं गुणभूतेऽपि
सादृश्ये यथा स्यादिति” पङ्क्तेः, “अमु तात्किम् एहि सुस्रोता अत्र
स्नाहि म्रु तस्यासिद्धत्वादतः परोऽयमिति” पङ्क्तेः च भावे मया पृष्टेन
केनचित्तद्भाषाभिज्ञेनैतद् ग्रन्थमवलोक्य प्रकाशितमाशयमाकर्ण्य परमं
सन्तोषं प्राप्य स्थालीपुलाकन्यायेनैदं व्याख्यानं सिद्धान्तकौमुद्या
यथास्थिताशयप्रकाशकन्तजिज्ञासूनां परमोपकारकञ्चास्तीत्यध्यवस्यति
काशीस्थो महामहोपाध्यायः परिव्रत शिवकुमार शर्मा मिश्रः ।

—:0:—
Professor A. A. Macdonell, (Oxford).—Pray accept my
best thanks for the copy of Volume I of your Translation of the Siddhānta
Kaumudi which has just arrived. As the Siddhānta Kaumudi is a very
useful work for students of the Paninian system of grammar, you are doing
a good thing in translating it.

—:0:—
**Mahamahopadhyaya Pandit Kailas Chandra
-Siromani, (Benares).—**

अहमिङ्गलभाषानभिज्ञः । इङ्गलभाषायामतिव्युत्पन्नेन श्रीयुतेन
वायुश्रीशचन्द्रवसुना इङ्गलभाषया सिद्धान्तकौमुद्या व्याख्यानं कृतं यत्
तत् दृष्ट्वा तदर्थं ग्रहीतुं न शक्नोऽस्मि । केनचित् तद्भाषाभिज्ञेन
पाठयित्वा अर्थमुपलभ्य व्याख्यातुं व्युत्पत्तिं विवेक्य सिद्धान्तकौमुद्या
अर्थजिज्ञासूनामनेन ग्रन्थेन विशेषकललाभी भविष्यतीति सम्भावये
इति । महामहोपाध्यायः शिरोमण्युपनामा श्री कैलासचन्द्र शर्मा ।

—:0:—
Professor Louis dela Vallee Pounui —Professor at
Ghent, Editor of the *Museon* 13 Boulevard : u Parc Grand : l 2 Decem-
ber 1904. I have duly received the first volume of your Siddhānta
Kaumudi. I was much pleased to get such a nice present from you.
I have no hesitation to confess that I found inextricable difficulties in the
use of Bohtlingk's Panini before I was so fortunate as to obtain from my
friend * * a spare copy he had of your Ashtadhyayi. It is a cal

CHAPTER III.

अथ तिङन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

THE JUHOTYADI VERBS.

This class of verbs begins with the root **हु** which by reduplication becomes **juhu**. The class gets its name from the first root.

हु १ दानादनयोः ।

‘आदाने च’ इत्येके । ‘प्रीत्यनेपि’ इति भाष्यम् । दानं चेह प्रवेष्टव । स च वेधे आचार्ये ऽहविश्रेति स्वभावाद्भव्यते । इतश्चत्वारः परस्मैपदिनः ॥

1 *hu*. To give, to eat. Some read it as *ādāne* “to accept.” In the *Mahabhāshya* the additional sense of ‘to satisfy’ is also given to this root. The दान or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c.)

The first four roots are *Parasmaipadi*. Thus **हु+शप्+तिप्** । Now applies the following :—

✓ २४८९ । जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ७५ ॥

शप् श्लुः स्यात् ॥

2489. After the verbs **हु** ‘to sacrifice’ and others, there is *slu*-elision of the *Vikarana* शप् (III. 1. 68)

Thus **हु+o+तिप्** । Now applies the following :—

२४९० । झी । ६ । १ । १० ॥

पातोर्द्धे स्त । जुहोति । जुहुतः । ‘अदभ्यस्तात्’ (२४९६) इत्यम् । ‘द्वरनुो-’ (२१८९) इति यच् । जुहति ॥

2490. Of a *non-reduplicate root* there is reduplication when the *vikarana* is elided by *slu* (श्लु) ।

NOTE :—The श्लु is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the *vikarana* शप् । The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus जुहोति (from हु), विभेति, जिह्वेति ॥

Thus **हु+o+तिप्=जुहोति** । The dual is जुहुत । The Plural is जुहु+ङि=जुहु+ङति (VII. 1. 4. s. 2479)=जुहु+ङति (VI. 1. 87. s. 2367, य् instead of ङवङ्)=जुहुति ॥

ही ३ लजायाम् । जिह्नेति । जिह्नीतः । जिह्नीयति । जिह्याञ्चकार
-जिह्याय ॥

3 /hri to be ashamed

Pre जिह्नेति । जिह्नीत । जिह्नीयति । Per जिह्नीयाञ्चकार or जिह्याय । I Fut
ईता । II Fut ईष्यति । Impera जिह्नुतु । Imper अजिह्नुत् । Poten. जिह्नीयात् ।
Bene हीयात् । Aorist अहीषीत् । Condi अहीष्यत् । Pass हीयते । Caus. ह्री-
यति । Aor अजिह्नीयत् । Desi जिह्नीयति । Inten जहीयते । Past Partī Pass
हीत । ह्रीष । Aot हीतवान् । ह्रीषवान् ॥ Nouns ह्रीक । ह्लीक । ह्री ॥

पृष्ठ ४ पालनपूरणयोः ॥

4 /pri 1 to nourish 2 to fill

Thus पृ+ति=पृ पृ+ति । Now applies the following sūtra by which
इर् is substituted for the ऋ of the reduplicate —

२४९३ । ऋतिरपिपत्योश्च । ७ । ४ । ७७ ॥

अभ्यासस्वेकारोऽन्तादेश स्याच्छ्रौ ॥

2493. इ is substituted for the vowel of the reduplicate of ऋ
and पृष्ठ in the reduplicated Present form

NOTE —As इति (VI 4 78) पूमम्, पिपतिं सोमम् ॥

Thus पिपृ+ति । Now the following sūtra requires that the ऋ of पृ
should be changed to इ ॥

२४९४ । उदीक्यपूर्वस्य । ७ । १ । १०२ ॥

अद्वादयवैष्णवौ यो ऋतदन्तस्याहस्य वत्स्यात् । गुणद्वयी परत्वादिम प्रायेते । पिपतिं ।
वत्वेम् । परत्वेम् । इति च' (३२४) इति दीर्घ । पिपतिं । पिपुति । पपार । किति किति 'अच्छ-
त्तताम्' (२३८२) इति गुणे प्राप्ते ॥

2494 उर् is substituted for the final long ऋ of a root, when
it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE —As पूर्त and पुर्पति from पृ, so also मुर्पति ॥ The lengthening
is by VIII 2 77 The rule applies when the dento-labial व precedes as
वुर्पति अतिवृत्तम् from वृ so also प्रावुर्पति यम्बलम् । The labial consonant must
be the consonant of the root Therefore when ऋ 'to go' is preceded by
सम्, the rule will not apply, for स is not part of the root : as समीर्यम् by
VII 1 100

NOTE —I'art :—The Guna and Viddhi do take place in supersession
of इर् and इर substitution Thus आस्तरणम् and आस्तरण (from स्तर with ह्युर्
and युत्) निपरणम्, निपरण from पृ, निगरणम्, निगरण from गृ ॥

Thus पिपृ+ति ought to be पिपुर्+ति । But the rules of Guna and
Viddhi being subsequent in the Ashādhyāyī order, supersede this rule

Pre विपत्तिं । विपत्तं । विपुत्ति । विपत्तिं । विपुत्तं । विपत्तिं । विपत्तं । विपत्तिं । विपत्तं ।
 Per. पवार । पवतु or पवरतु । पवु. or पवरु । पवत्ति । पवतु । पव । पवार ।
 पवर । पविव or पवरिव । पविम or पवरिम । I. Fut. पविता । पवीता । (VII. 2. 78 s.
 2391) II. Fut. पविष्यति । पवीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. विपत्तु ।
 विपूनात् । विपूताम् । विपवतु । विपुहि । विपूतम् । विपूतं । विपराणि । विपराव । विपरातम् ।
 Imper. अविपः । अविपूताम् । अविपवः । अविप । अविपूतम् । अविपूतं । अविपरात् । अवि-
 पूतं । अविपूतं । Pot. विपूयात् । विपूयाताम् । विपूयां । विपूयाम् । Bene. पूयात् । पूयाताम् ।
 Aorist. अपारीत् । अपारिष्याम् । अपारिषुः । अपारी । अपारिष्यत् । अपारिष्य । अपारिष्यम् ।
 अपारिष्य । अपारिष्यम् । Cond. अपारिष्यत् । अपारिष्यत् । Pass. पूयते । Caus. पापयति ।
 Aor. अपीपत् । Desi. विपूयति । विपवति । विपरोयति । Inten. पोपूयते । Yanluk
 पापति । पापरीति । पापूतं । Past Part. Pass, विपूतं । पूयं । Act. निपूतं गतु ।
 पूयन्तु । Ger. पूयां । Nouns:—पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय ।
 पूय । Pl. पुर । पौरुषम् । पुरा । पूयम् । पुरीष ।

‘दुभृञ् ५ धारणपोषणयोः’ ॥

5. /dubhrīñ, 1. to support, 2 to nourish.

Thus भृ + श्लु + तिप् = भृभृ + ति = दुभृ + ति । Now the following sūtra crū-er
 इ in the reduplicate.

२४८६ । भृजामित् । ७ । ४ । ७६ ॥

‘भृञ्’ ‘माह्’ ‘ओहाह्’ एषां त्रयाणामभ्यासस्य इत्येवाह्नौ । विभृतिं । विभृत । विभृति ।
 विभृष्टे । श्लुवद्वादाद्विभृष्टे । विभृतामास—वभार । वभर्थ । वभृव । विभृहि । विभृति ।
 अविभृ । अविभृताम् । अविभृव । विभृयात् । विभृयात् । भृयोह । अभापयत् । अभापयत् ॥

2496. In the Reduplicated Present form the three roots भृ,
 ना (माह्) and हा (ओहाह्), इ is substituted for the vowel of the
 reduplicate, when श्लु follows.

NOTE:—As विभृतिं, विभृते, (VI 4. 113) जिहीते ॥ The word ‘three’ is
 understood here, therefore not in ओहाह्—जहाति ॥ The rule applies in the
 Reduplicated Pre-ent system (श्लु) only ; therefore not in वभार ॥

Thus भृभृ + ति = विभृ + ति = विभृतिं । D विभृत । Pl. विभृति । The root is
 Ubhayapadī, and so in the ātmanepadī. Pre 2nd Pl. we have विभृष्टे ॥

In the Perfect we have श्लु-वद्-भवा of III. 1. 39. s. 2191, and so
 reduplication, and the इत् । As विभृत् । To this we add आम् and get विभृतामास ।
 In the alternative we have वभार &c.

5. /dubhrīñ. 1. to hold, 2. to nourish.

Pro. विभृतिं । विभृत । विभृति । विभृतिं । विभृत् । विभृत् । विभृतिं । विभृत् ।
 विभृमः । Per. विभृतां पवार, वभार । वभतु । वभुः । वभर्थ । वभपु । वभ । वभार । वभृव ।
 वभृम । I Fut. भतां । II Fut. भविष्यति । Imper. विभृत्तु । विभृतात् । विभृताम् ।

अभिमत । अभिमीथा । अभिमाथाम् । अभिमीधाम् । अभिमि । अभिमोयति । अभिमीमति ।
 Potent. मिमीत । मिमीयाताम् । मिमीथा । मिमीथ । Bene. मासीष्ट । मासीयास्ताम् ।
 Aorist. अमास्त । अमास्ताताम् । अमासत । अमास्या । अमासाथाम् । अमाधम् । अमाति ।
 अमात्वहि । अमास्त्वहि । Condi. अमास्यत । Pass. मीयते । Caus. मापयति । Aor. अमी-
 मयत् । Deside. मित्तते । VII ४ ५१ s 2623 causes इत्, then the स is changed
 to द् । and abhyasāchled by VII ४ ५१ s 2620 Intensive मीमयते । Yan-
 luk. मामाति । मामति । Dual मामीत । Pl. मामति । Past. Part. Pass. मित ।
 Aot. मितवान् । Fut. Part. मान्यमान । Ger. भित्वा । Nouns -माय । मेह ।
 मायह । मेयम् । प्रभिति । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायावी । भिति । प्रमाय । मायिक ।
 धान्यमाय । प्रम । प्रभिति ॥

ओहाङ् ७ गतौ । जिहीते । जिहाते । जिहते । जहे । हाता । हास्यते ।

7 /ohân, to go.

Pres जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहीथे । जिहाथे । जिहे । जिहिवहे । Per. जहे ।
 I Fut. हाता । II Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper
 अजिहीत । अजिहाताम् । अजिहत । Pot जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष्ट ।
 हासीयास्ताम् । Aorist अहास्त । अहास्ताताम् । Condi. अहास्यत । Pass. हीयते ।
 Caus. हापयते । Aor. अजीहयत् । Desidera जिहासते । Inten जहायते । Yan-
 luk जहातीति । Past. Part. Pass. हान । Active हानवान् ॥ Nouns -हानि ।
 हापन । जिहायणी ॥

‘ओहाक् ८ त्यागे’ । परस्मैपदी । जहाति ॥

8 /ohâk to abandon.

This root is Parasmaipadī. The Present 3rd P. S. is जहाति । Before
 the terminations that are ङिद्, there is optional change of the आ into short
 इ by the following —

२५८८ । जहातेथ । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्स्याद्वा ह्यदादौ ङिङिति सारं धातुने । पठरं त्यम् । जहित-जहीत । जहति ॥

2198. इ is optionally substituted for the आ of हा (जहाति)
 before a Sārvaadhātuka क्तिन् or ङित् affix, beginning with a conso-
 nant.

Thus जहित or जहीत (VI 4 113 s 2197) जहिय or जहीयः (VI 1 113)
 But जहति before a vowel affix, and जहाति before a non ङिद् affix, and हीयने
 and जिहीयते before an Ārdhadhātuka. The separation of this sūtra from the
 last, is for the sake of subsequent aphorisms.

Before the Imperative termination हि, there is आ substituted for आ
 as well as the preceding इ, and ई by the following —

२४९९ । आ च ही । ६ । ४ । ११७ ॥

जहातई । पर आ स्यापिदिनी । जहादि जिदि जहीदि । अजदात् । अजदु ॥

2499 आ as well as इ (VI 4 116 & 2498) and ई (VI 4. 113 & 2497) may optionally be substituted for the final of the stem of हा before the Imperative ending हि ॥

Thus जहादि जिदि or जहीदि (VI 4 113 & 2497)

The Imperfect is अजदात् । I अजदु । In the Potential the आ is elided by the following —

✓ २५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातरलोप स्यापदी मारंभानुके । जहात् । पतिदि (२१७४) । देयात् । अदामीत् ॥

2500 The final of the stem of हा is elided before an affix beginning with य being a Sarva lhatuka कित् or टित् affix

Thus जहात्, जहाताम् and जनु ॥

In the Benedicti the आ is changed to य by VI 4 67 & 2374 As दयात् । The Aorist is अदामीत् ॥

Pre जहाति । जहित or जहीत । जहति । जहामि । जहिथ or जहीथ । जहिथ or जहीथ । जहामि । जहिथ or जहीथ । जहिम । जहीम । Per जगी । जहनु । जहृ । जहिथ or जहाथ । जह्यु । जह । जही । जहि । जहिम । I Fut दाया । II Fut दाम्यति । Impera जहातु or जहितान् । जहिताम् or जहाताम् । जहनु । जहिदि or जहादि or जहादि । जहित or जहीत । जहीत । जहानि । जहाय । जहाम । Imper अजदात् । अजहिताम् । अजदु । अजहा । अजहि (दा) तम् । अजहीन । अजहाम । अजहाय । अजहाम । Pote चयात् । जहाताम् । जनु । जहा । जहाम् । जहाय । Benedi दयात् । देयान्ताम् । Aor अदामीत् । अदामिषाम् । अदामिषु । अदामा । अदामिष्टम् । अदामिष । अदामिषम् । अदामिष । अदामिषम् । Con अहास्यत् । Pass दायते । Caus दाययति । Aor अजीत्यत् । Desider जिहासति । Inte जहायत । Yanluk जाहाति । जाहति । Dual जाहोत । Pre Par Parasmai जहन् । Past Par Pass हीन । Active दायात् । Fut. Par दास्यत् । Ger दिव्य । Infini दातुम् । Adj दातव्य । दायाय । देयम् । Nouns — दाति । दाह्य । जिहाय । दायादा । अह । पूाह्य । निरह ॥

डुदाञ् ९ दाने । प्रणिददाति । दत्त । ददति । दत्ते । ददी ।

‘अध्यतो’ (२४७१) इत्येत्वाभ्यामलोपी । देहि । ददात् । अदत्ताम् । अददु । दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अदु । अदित ॥

9 / 11 dātī to give be tow It is a gl r of

The Preposition नि is changed to सि after an alternant word when it is joined to the root १० प्रणिददाति (VIII 4 1 २२) The final loses the आ by * 2463 अददा + त - दत्त । The Imperative 2nd S ngular loses

the abhyāsa, and आ is changed to ए (VI. 1. 119. s. 2471). as देहि । But this sūtra will not apply to तातम् substitute of हि, as दत्तात् त्वम् on the maxim of सङ्ख्यात &c.

Pro. ददाति । दत्तः (s. 2483) । ददति । ददासि । दत्थ । दत्थ । ददामि । दद्व । दद्यः ।
Per. ददौ । ददतु- । ददुः । ददाथ or ददिथ । ददथु- । दद । ददौ । ददिव (s. 2472) । ददिम ।
I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. ददातु, दत्तात् । दत्ताम् । ददतु । देहि । दत्तम् ।
दत्त । ददानि । ददाव । ददाम । Imper. अददात् । अदत्ताम् । अददु । अददा । अदत्तम् ।
अदत्त । अददाम् । अदद्व । अदद्यः । Poton. दद्यात् । दद्याताम् । दद्युः । दद्याः । दद्यातम् । दद्यात् ।
दद्याम् । दद्याव । दद्याम । Bene. देयात् । देयास्ताम् (s. 2374) । Aor. अदात् । अदाताम् ।
अदु- । अदाः । अदातम् । अदात । प्रदाम् । अदाव । अदाम । (s. 2223) Condi. अदास्यत् ।
Pass. दीयते । Caus. दापयति । Aor. अदीदत् । Desid. दित्सति । Inten. देदीयते ।
Pre. Parti. Parasmai ददत् । Past Parti. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Fut. Parti. दास्यन् । Ger. दत्त्वा । Infi दातुम् । Adjeo. दातव्यं । दानीयं । देयम् ॥

9. /dudāñ. Atmanepada.

Pre. दत्ते । ददाते । ददते । ददते । ददाथे । दद्ये । ददे । दद्वहे । दद्यहे । Per. ददे ।
ददाते । ददिरे । ददिपे । ददाथे । ददिष्वे । ददे । ददिवहे । ददिवहे । I Fut. दाता । II Fut.
दास्यते । Impera. दत्ताम् । ददाताम् । ददताम् । दत्स्व । ददाथां । दध्वम् । ददै । ददावहे । ददामहे
Imper. अदत्त । अददाताम् । अददत् । अददथा । अददाथां । अदध्वम् । अददि । अदद्वहि ।
अदद्यहि । Poton. ददीत । ददीयाताम् । ददीन् । ददीथा । ददीयाथाम् । ददीध्वम् । ददीय ।
ददीगहि । ददीमहि । Bene. दासीष्ट । Aor. अदित । (~ 2369). अदिपाताम् । अदिपत् ।
अदिथाः । अदिपाथाम् । अदिध्वम् । अदिपि । अदिप्यहि । अदिप्यहि । (s. 2389) Condi.
अदास्यत् । Pass. दीयते । Caus. दापयते । Desid. दित्सते । Inten. देदीयते । Yan.
दादेति or दादाति । Dual. दात्त । Pre. Parti. Atmane. ददान् । Past Patri.
Pass. दत्त । Active दत्तवान् । Fut. Parti. दास्यमानः । Ger. दत्त्वा । Infi. दातुम् । Adj. दातव्यं । दानीयं । देयम् । Nouns : दाय । दायादः । आदि । आय- ।
दयिमम् ॥

‘दुधाञ् १० धारणपोषणयोः’ । ‘दानेऽपि’ इत्येके । मण्दिदधाति ॥

10. /dudāñ. 1. to hold. 2. to maintain. Some say it means ‘to give’ also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions प्र and नि is मण्दिदधाति । The न is changed to य by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दधा+तस्=दध्+तस् (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483). Now the following sūtra, changes the द into य ॥

२५०१ । दधस्तथोच्च । ८ । २ । ३८ ॥

द्विगुणस्य ऋणतस्य धाधातोर्वशो भपस्यातथपरयोः स्वीयोश्च परतः । ‘वचनसामर्थ्यादा-
लोपो न स्थानित’ इति वामनमाधवौ । वस्तुतस्तत्पूर्वगसिद्धे न स्थानिवत् × । पत्त- । दपति ।
पयः । पथ । दप- । पते । परते । पथे । पेहि । अपित ॥

2501. For the द् of दध (the reduplicated form of धा) is substituted ध, before the affixes beginning with त, थ, स and before ध्वम् ॥

NOTE:—The word दध is taken in the sūtra as the reduplicate form of धा दधाति and not the root दध धारणे of Bhañādi class, as ऋप् intervenes there. By the word ध we draw in the words त and थ ॥ Thus धतः, धथः, धसः, धत्स्व, धध्वम् ॥

In the opinion of Yāmana and Mādhava the elided आ is not considered as sthānivat, because of the express injunction of this sūtra by which a letter of भप् (ratyāhāra) is substituted in the room of द a letter of धम् pratyāhāra. Had the elided आ been sthānivat, the root will not be ऋप्-
ending, and so this sūtra would have been inapplicable. Not only this but in धध्+०+तस् the elided आ would prevent the application of सखिच (VIII. 4. 55. s. 121), and the second प् could not be changed to त् ॥

But we need not endorse this view of Yāmana and Mādhava. As a matter of fact, the rule of sthānivat does not apply to the Tripādi aphorisms at all. Therefore the elided आ is not sthānivat: and we have प् changed to त्: as धतः ॥

NOTE:—The elided आ is also not sthānivat, because we have to apply here a चत्वं rule; an express prohibition of sthānivat is made with regard to चरविधि: by I. 1. 58. s. 51.

NOTE:—The last Pāṇini sūtra VIII. 2 37. s. 326. could not have applied to दध for two reasons 1st. It does not begin with a धम् letter, for the real reduplicate is धत and द is merely a substitute, and is considered asiddha 2ndly. The form दधा does not end in a jhash consonant, but in a vowel आ and though this आ is elided before these affixes, yet the lopa would be sthānivat. Hence the necessity of ध in this sūtra. See contra, the vārtik in Māhābhāṣya.

The word ऋलि is understood here, and so also ऋन्तस्य; and there can be no affix, but begins with त or थ, that can come after दध् ॥ Why do we employ then the words 'before त and थ'? Had we not used these, the sūtra would have referred to स and थ only, as being in immediate proximity, and the ध draws them in. According to the Padamanjari the words तथोश्च could have been dispensed with: for before स and थ, the ध change would have taken place by the last sūtra, whilst by this sūtra, the same change would have taken place before all other ऋल्-beginning affixes, and such affixes that can come after दध् are त or थ-beginning affixes.

The word जृह्ति is understood here also therefore the rule applies to दृध then only, when it assumes the form of दृध्, by the elision of आ and hence not here in दधाति ॥

दुधाञ् १० धारणपोषणयोः । दानेपि इत्येके । प्रणिदधाति ॥

10 /dudhan 1 to hold, contain 2 to maintain

Some say it means to give also The Present 3rd Sg. is प्रणिदधाति ॥

Pre दधाति । धत्त । दधति । दधासि । धत्थ । धत्थ । दधामि । दध्य । दध्य ।
Per दधा । I Fut धाता । II Fut धास्यति । Impera दधातु or धत्तान् । धत्ताम् ।
धत्त । धेहि । धत्तम् । धत्त । दधाति । दधात । दधाम । Imper अदधात् । अधत्ताम् । अदधु ।
अदधा । अधत्तम् । अधत्त । अदधाम् । अदध्य । अदध्य । Poton. दध्यात् । दध्या । दध्याम् ।
Bene धयात् । धयास्ताम् । Aor. अधात् । अधा । अधाम् । Condi अधास्यत् । Pass
धीयत । Caus धापयति । Desid धित्सते । Inten दधायत । Pre. Partī Pādas
mai दधत् । Past Partī Pass हितम् । Act हितवान् । Fut Partī धास्यन् ।
Ger हित्वा । Infī धातु । Adj. धातव्य । धानीय धय । Nouns — धाय, दधि ।
अपि । द्विजम् । धाना । मुषन्वि विधि अन्तर्धा शिराधि, धीवरी धीवा धातु, धामा,
वर्धन्धु, सर्वधना धावर धाना ॥

10 /dudhan Atmanepada

Pre धत्ते । दधाते । दधते । धत्से । दग्धे । धधे । दधे । दध्यहे । दध्यहे । Per दधे ।
दधाते । दधिय । दधे । I Fut धाता । II Fut. धास्यते । Impera धत्ताम् । दधाताम् ।
दधताम् । धत्स्य । दधाधाम् । धध्यम् । दधे । दधावहे । दधामहे । Imper अधत्त । अदधा
ताम् । अधधत्त । अधत्था । अदधयाम् । अधदध्यम् । अधधि । अधध्यहि । अधध्यहि । Poton
दधीत । दधीयाताम् । दधीरन् । दधीया । दधीयाधाम् । दधीध्यम् । दधीय । दधावहि । दधी
महि । Bene धासीष्ट । Aor. अधित । अधिधाताम् । अधिधत्त । अधिधा । अधिवि ।
Con अधास्यत् । Pass धीयते । Caus, धापयते । Desid धित्सते । Inten
दधीयते । दधति । दग्धति । धत्त । Pre Partī Atmane दधान । Past Partī.
Pass हित । Act हितवान् । Fut Partī धास्यमान । Ger हित्वा । Infī धातुम् ।
Adj धातव्य । धानीय । धेयम् । धय । विक्रिया । अन्तर्धि । दुषन्वि । इदधि । औष
धेयम् । दुषन्वि । अद्दालु । दिधिप् । धा ॥

अथ त्रय स्वरिते । Now the next three roots are svaritē

णिजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11 /nyir to wash to nourish Thus निज्+ञ्लु+तिप् ॥ Now applies the following sūtra which carries the guna of इ ॥

२५०२ । निजा त्रयाणा गुण श्लो । ७ । ४ । ७५ ॥

निज्निज्निषामभ्यामस्य गुण स्पाच्छ्लो । नेनति । नेनित् । नेनिजति । नेत् । नेषयति ।
नेनेत्तु । नेनिषि ॥

2502 Guna is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicate Present form (श्लु) of निज्, विज् and विष् ॥

Thus नेनेक्ति, वेवेक्ति, वेवेष्टि ॥ The word त्रयाणां could have been spared in this sūtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निजं would have denoted these three without the word त्रयाणां. The word is however used here for the sake of the subsequent sūtra. Why do we say in the reduplicated Present form? Observe निनेज in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

✓ २५०३ । नाम्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । ७ । ३ । ५७ ॥

सप्तपञ्चगुणो न स्यात् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । निज्यात् । अनिजत्—अनेचीत् । अनित् ॥

2503. The guṇa is ordained by VII 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light इक् vowel in the reduplicate form of a root, before a Sārva dhātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory प् ॥

As नेनिजानि, अनेनिजम्, परि वेनिवाशि, पयंवेनिपम् ॥ Why of a reduplicated root? Observe वेदानि ॥ Why beginning with a vowel? Observe नेनेक्ति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sūtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by इत् because of सार्वधातुकमपित् ॥ Why a sārva dhātuka affix? Observe नेनेज in the Perfect, the affixes of which are ārdhadhātuka (III 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel? Observe गुरुवानि, अजुह्वम् ॥

11. /nijir 1. to wash, cleanse 2 to nourish

Pre नेनेक्ति । वेवेक्ति । नेनिजनि । नेनेक्षि । नेनिक्थ् । नेनिकृप् । नेनेज्म । नेनिज्म । नेनिज्मः । Per निनेज । निनिजत् । निदिज । निनेजिथ् । निनिजथ् । निनिज । निनेज । निनिजिथ् । निनिजिम् । I Fut नेत्ता । II Fut नेक्षति । Imper नेनेक्तु or नेनित्तात् । नेत्ताम् । नेनिजत् । नेनिजिथ् । नेनित्ताम् । नेनित् । नेनिजानि । नेनिजाव । नेनिजाम् । Imper. अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनित् । अनेनिजम् । अनेनिजम् । अनेनिजम् । Pot नेनिज्यात् । नेनिज्याताः । नेनिज्या । नेनिज्याम् । Bene निज्यात् । Aor. अनिजत् । अनेचीत् । अतिष्ठत् । अनित्ताम् । अनिजत् । अनेचुः । अजिज् । अनेक्ष । अनेक्षम् । अनेक्ष । Cond अनेक्षत् । Pass निज्यते । Caus नेजयति । Aor अनीनिजत् । Desi. निनिजति । Inten. नेनिज्यते । Pre Part. Parasmai नेनिजत् । Past Part. Pass, निज् । Act निज्यात् । Fut. Part. नेक्षन् । Ger. निज्त्वा । Infini. नेक्षुम् । Adj नेत्यर्थः । नेजनीयः । नेज्यम् । Nouns—निज । निज्यक ॥

11. /nijir to wash or clean oneself, to be purified Atmanepada.

Pre. नेनेक्ति । नेनिजाते । नेनिजते । नेनिजे । नेनिजाथे । नेनिजिद्ये । नेनिजे । नेनिज्यहे । Per. निनिजे । निनिजिद्यहे । I Fut. नेत्ता । II Fut. नेक्षते । Imper. नेनित्ताम् । नेनिज्य । नेनिजे । नेनिजावहे । नेनिजामहे । Imper. अनेनित् । अनेनिकथा । अनेनिजि । अनेनिज्यहि । अनेनिज्यहि । Pote. नेनिजीत् । नेनिजीयातां । Benedi. निचीष्ट । Aor. अनित् । अनित्ताम् । Condi. अनेक्षत् । Pass. निज्यते । Caus. नेजयते । Desid.

ननिञ्चत । Inten ननिञ्चते । ननिञ्चति । ननेत्ति । Pre parti. Atmane ननिञ्चत । Past Parti. Pass निञ्च । Active निञ्चवान् । Fut Parti. ननिञ्चमाण । Ger. निञ्चत्वा । Infि ननुम् । Adj. ननिञ्च्य । वजनीय । वज्यम् । Nouns - निञ्च । निञ्चक ॥

विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेक्ति वेविक्त । विवेजिथ । अत्र विज इट् (२५३६) इति छित्त्वं न । ओविजी इत्यस्यैव तत्र ग्रहणात् । शिजिविजी रुधादावपि ॥

12 √vijir to separate divide The sūtra I 2 2 s 2536 does not refer to this root but to ओविजी (Iud 9) This root is anit and so that rule cannot apply to it at all The roots विज् and विञ् are given in the Rudhādi list il o See Rudhādi 23

Pre. वेवेक्ति । वविक्त । वविजति । Per विज । विवेजिथ । I Fut वेत्त । II Fut वक्ष्यति । Imper वेवेत्तु । Imper अववक्तु । अवविजम् । अवविज्वा । अवविजम् । Pote वविज्यात् । Benedi विज्यात् । Aor अववेक्षीत् अवविजत् । Con अवेक्ष्यत् । Pass विज्यते । Caus वेजयति । Desid विविञ्चति । Inten वेविञ्चते । Pre Parti Parasmai वविजन् । Past Parti Pass. वित्त । Act वित्तवान् । Fut Parti वक्ष्यन् । Ger वित्तया । Infि वनुम् । Adj वक्तव्य । वजनीय । वज्यम् ॥

12 √vijir to separate divide Atm neṣadā

Pre वविक्ते । वविजत । वविजत । Per विविज । I Fut. वेत्त । II Fut. वेष्यते । Impera. वविजाम् Imper अववित्त । Pot वविज्जीत । Bene. विवेष्ट । Aorist अववित्त । Condi अववक्षत । Pass. विज्यते । Caus वेजयत । Desidera विविञ्चे Inten वविञ्चते Pre Parti Atmane वविजान । Past Parti Pass वित्त । Active वित्तवान् । Fut Parti. वक्ष्यमाण । Ger वित्तया । Infि वेनुम् । Adj वेक्तव्य । वजनीय वज्यम् ॥

विष्णु १३ व्याप्तौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । लदित्वाद्दङ् । अविपेत् । तडि वष । अजादीवसस्याधि (२३३७) इत्यङ्गोप । अविज्ञत । अविज्ञाताम् । अविज्ञन्त ॥

13 √viṣhr to spread through extend, pervade

Pre वेवेष्टि । वेविष्ट । (VIII 4 41 s 113) Per विज । I Fut वेष्ट । II Fut वेष्टति । (VIII 2 41 s 295) Impe वेष्टु । वविष्टि । [वेविष्ट+दि=वविष्ट+धि (I 4 101 s 2125)=वविष्ट+दि (VIII 4 41 s 113) वविष्ट+धि (VIII 4 53 s 52) Imper वेवेष्टु । VIII 2 39 s 81) Pote. वविष्टान् । Bene. विष्ट्यात् । Aorist. वविष्टत् । The aorist is formed with वष्ट as the root has an inchoative लृ (III 1 55 s 2343) Cond अववक्षत् । Pass विष्णते । Caus वषयति । Desid विविष्टति । Inten वेविष्टत । Pre. Parti. Parasmai वेविष्टन् । Past Parti Pass विष्ट । Active. विष्टवान् । Fut. Parti वष्यन् । Ger विष्टया Infि वेष्टुम् Adj. वष्टव्य । वेष्टनीय । वष्यम् ॥

Pre. वेजिटे। Per. विजिटे। I Fut. वेज। II Fut. वेजने। Impera. वेजिषाम्।
 Imper. जवेजि। Pot. वेजिगीत। Bene. विजिड। Aorist. जविषत्। जविषाताम्।
 जविषत। The aorist is formed I with क्तम्। Before vowel affixes the य is elided
 by s. 2337. Condi. जवेज्यत। Pass. विज्यते। Caus. वेजये। Desid. विजिष्ये।
 Inten. वेजिष्यते। Pre. Partl. Atmano. वेजिषासः। Past. Partl. Pass.
 विष्टः। Active. विष्टवान्। Fut. Partl. वेजयमाणः। Ger. विष्टुम्। Infl. वेष्टम्।
 Adj. वेष्टयम्। वेष्टणीयम्। वेष्ट्यम्॥ Nouns.—विष्टुः। विष्टः। परिष्टे। वेष्ट्या। विष्टम्।
 ष्टत्। ष्टानिजादयः। Here ends the Nijadi sub class.

अथ आगणान्तात् परस्मैपदिनम् खान्दसाथ ।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadi and found in the chhandas literature.

घृ १४ क्षरणदीप्तयोः । 'जिघम्यंमि' ह्यपि घृतेन' । भुजामित्
 (२४८६) । 'बहुलं खन्दसि' (३५८८) इतीदृशम् ॥

14./ghri, 1. to sprinkle. 2. to shine

Pre. जिघति। जिघमि। Thus जिघम्यंमि हरिः (मतस्य घृतेन (Rig. II. 11. 1).
 Here the reduplicate vowel is replaced by इत् of VII 1 76 s. 2196. by the
 diversity allowed under VII 1 78 s. 3598. The classical form is परति with
 शप्—see Bhuādi 945 Per. जघार। I Fut. घर्ता। II Fut. घर्षिष्यति। Impera.
 जिघर्तुः। Imper. जघिष। Poton. जिघ्रियान्। Bene. जियात्। Aorist. जघर्षत्।
 Con. जघर्षिष्यत्। Pass. जिघ्यते। Caus. घारयति। Desl. जिघीर्षन्ति। Inten. जेघ्रियते।
 Pre. Partl. Parasmai जिघत्। Past Partl. Pass घृत। Act. घृतवान्।
 Fut. Partl. घर्षिष्यत्। Ger घृत्वा। Infl घर्षम्। Adj घर्ष्यम्। घर्षणीयम्। घर्ष्यम्॥

हृ १५ प्रसह्यकरणे । 'अयं स्तुयोऽभिजिहर्ति होमात्' ॥

15./hri, to take by force.

Pre. जिहति। As in the following अयं स्तुयोऽभिजिहर्ति होमात् (Rig Veda).
 The classical form is हर्ति with शप्। See Bhuādi 947 Per. जहार। I Fut.
 हर्ता। II Fut. हर्षिष्यति। Impera जिहर्तुः। Imper. जहिहः। Poton. जिह्रियात्
 Bene. ह्रियात्। Aor. जहर्षत्। Condi. जहर्षिष्यत्। Pass. ह्रियते। Caus. हारयति।
 Desl. जिहीर्षन्ति। Inten. जाह्रियते। Past. Partl. Parasmai जिहत्। Past
 Partl. Pass. हत। Act. हतवान्। Fut. Partl. हर्षिष्यत्। Ger. हत्वा। Infl.
 हर्तुम्। Adj. हर्त्यम्। हर्षणीयम्। हर्ष्यम्॥

घृ १६ स्तृ १७ गतो । 'बहुलं खन्दसि' (३५८८) इत्येव सिद्धे 'अतिपिप-
 त्योदध' (२४८३) इतीत्यविधानादयं भाषायामपि । 'अभ्यासस्यामयर्त्त' (२२८०)
 इतीयङ् । इयर्ति । इयतः । इयति । आर । आरतुः । 'इडस्यर्ति' (२३८४)
 इति नित्यमिड् । आर्तिष । अर्ता । अरिष्यति । इपराणि । ऐयः ।
 ऐयताम् । ऐयकः । इय्पात् । अय्पात् । आरत् । सयर्ति ॥

16. /ri. 17. /ri to go, to move. Though by the bahulan VII. 4. 78 s. 3598, the reduplicate would have taken इ, yet the spec. rule VII. 4. 77. s. 2493 ordains इ in the reduplicate of अ; which sh. that this root is found in the classical literature also. Before non-homogeneous vowel, the इ is replaced by इयङ् under VI. 4. 78 s. 2290.

With सम् the root is ātmanepadi १-०. As सम् iyr-te., D. iyr-āte, 2nd iyr-he, 1st S iyr- Pei आरे, अरिषे आरिवहे। Imperative इयुतां, इयातां, इयुयै। Imperfect ऐयुत, ऐयुता, ऐयुधा., ऐयि, ऐयुवहि। Pot इयीत, इयीयाताम्, इयीइयीय। Bene. ऋयीष्ट ऋयीयास्ताम्। Aor. आरत, आरेतां। आरन्त। आरथा.। अआरावहि॥

Pre. इयति। इयुतः। इयूति। (iyrati) इयर्षि। इयर्मि। इयुव.। Per. आर। आरत् आरिथ (the इट् is compulsory under s. 2384) आरिव। I Fut अतां। II Fut अरिष्यति। Impera. इयतुं, इयुतात्। इयुताम्। इयुतु। इयुहि, इयुतात्। इयराणि। Impe ऐय। ऐयुताम्। ऐयत्। ऐय। ऐयम्। ऐयुव। Pot इयुयात्। इयुयाताम्। इयुयु। इयुयाइयुयाम्। Bene अयाति। अयास्ताम्। Aor. आरत्। आरताम्। आर.। आरम्। आराव Codn. अरिष्यत्। Pass. रियते। Caus. आरयति। Desid. रियृषति। Pro. Part Parasmai इयत्। Past Part. Pass. ऋत। Active ऋतवान्। Fut. Part अरिष्यन्। Ger ऋत्वा। Infl. ऋतुम्। Adj. ऋतंयं। ऋतशीयं। ऋयम्॥

सृ १७ गतौ। ससर्ति॥

17. /sri, to go, move.

Pre ससर्ति। The classical form of these two roots is अच्ञति and सरति under Bhuādi. Per. ससार। I Fut सतां। II Fut सरिष्यति। Imper ससर्तुं। Imper. असस। Pot ससियात्। Bened सियात्। Aorist असारीत्. असरीत्। Condi असरिष्यत्। Pass. सियते। Caus. सारयति। Disid. सिपीपेति। Inton. सिजिपेते। Prae. Part. Parasmai. ससत्। Past Part. Pass. सतः। Act. सृतगम्। Fut. Part. सरिष्यन्। Ger सत्वा। Infl. सतुम्। Adj. सतंयं। सतशीयं। सयम्॥

भस १८ भर्त्सनदीप्त्योः। यभस्ति। 'यसिभसोर्हलि-' (३५५०) इट्पुष्पधालोपः। 'भल्लो भलि' (२२८१) इति सलोपः। यडघः। नप्स्यति॥

18. /bhas, 1 to revile, blame, abuse; 2. to shine.

Pro. यभस्ति। As यविर्भवति ते जनम् (Rig V.) The dual is यभस्+तम् = यभस्+तम् (the penultimate य is elided by VI. 1. 100 s. 3550) = यभ्+यभ् (the य् elided by VIII. 2. 26 s. 2281) = यभ्+यम् (VIII. 2. 40 s. 2280) = यभ्+यम् (VIII. 4. 43. s. 52 = यभ्यः)। The Plural is similarly यभ्यति formed thus यभस्+यति = यभस्+यति (s. 3550) यभ्+यति (VIII. 1. 53. s. 121)। In both these classes, the elided penultimate य, i.e., the loḍadeṣa zero is not ali-

nivat for the purposes of जस्यसि (VIII. 4 53 + 52), or यस्यसि (VIII 4 55 + 121), by the express prohibition of sūtra I 1. 58 + 51. *Pre.* यस्ति ।
Nouns -यस्य यस्ति । यम् । यस्ति । ययस्ति ॥

किं १९ कित् २० (Vedic) ज्ञाने । चिन्तेति ॥

19 / ki to know

Pre. चिन्तेति । चिन्ति । चिन्त्यति । (The यच् is by VI 1 82 + 272)

20 / kit, to know

This root is not found in the Suddhanta or the Madhavya

Pre चिन्ति ॥

तु २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूतः । तुतुरति ॥

21 / tur, to run

Pre तुतोर्ति । तुतूतः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII 2 77 + 151 Nouns तु ॥

धिप २२ शब्दे । दिधेष्टि । दिधिष्ट ॥

22 / dhisht, to sound

Pre दिधेष्टि । दिधिष्ट ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । दधनन्ति ॥

23 / dhni, to bear fruit

Pre दधन्ति । दधन्तः । दधनन्ति ॥

जन २४ जनने । जजन्ति ॥

24 / jan, to beget The *Pre* 3rd Sg is जजन्ति । In forming the dual the following sūtra applies

२५०४ । जनसनखनां सङ्कल्लोः । ६ । ४ । ४२ ।

एषामाहारोऽन्तादेशः स्यात्कल्लादौ सनि क्लादौ किति च । जजान । जजति । जजमि ।
जजान । जजन्पात्-जजायात् । जन्पात्-जायात् ॥

2508. The long *या* is substituted for the final of जन् मन् and खन् before the consonant-beginning Desiderative affix मन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicative क् or ख् ॥

Thus जज्यत । Pl जजति । 2nd Sg जजति ॥

24 / jan, to beget, to be born

Pre. जजन्ति । जजातः । जजति । जजन्ति । Per जजान । I Fut जनिता ।
 II Fut जनिष्यति । Impera जजन्तु । Imper. अजजन् । Pot. जजन्थात् or जजायात् ।
 Bene. जन्थात्, or जायात् । Aorist. अजानीत्, अजनीत् । Condi अजनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाङ्घ्रिगाति सुम्नुयुः । जिगीतः । जिगति ॥

25./gā, to praise, sing.

Pre जिगाति । जिगीत । जिगति । As देवान् जिगाति सुम्नुयुः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

CHAPTER IV.

अथ तिङन्त दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVADI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

दिवु ? क्रीडाविजिगीषाव्यवहारव्युत्तिस्तुतिमोदमदस्व-
नक्रान्तिगतिषु । भूपन्ता. परस्मैपदिनः ॥

1. /divu. 1. to play, &c. The roots up to मूर् are Parasmaipadi. In conjugating these roots, the vikaraṇa śyaṇis added by the following śitra.

✓ २५०५ । दिवादिभ्यः श्यन् । ३ । १ । ६८ ॥

शपोऽयत् । 'इति च' (२४४) इति दीर्घ । शीष्यति । दिदेव । देयिता । देयिष्यति । शीष्यतु । शीष्यन् । शीष्येत् । शीष्यात् । अदधीत् । अदेयिष्यत् ॥

2505. The affix श्यन् comes after a root of the Divā li class when a śārvadhātuka affix denoting the agent follows

This declares श्यन् The sibilant न् of श्यन् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udatta* accent falls on the radical verb and not on the affix; and the indicatory श makes the affix śārvadhātuka, but as the affix is non पिन् it does not cause guna of the vowel of the root (I. 2. 4. s. 2231). It is conjugated as दिव्+श्यन्+तिप्=दीव्+य+ति ॥ The इ is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have शीष्यति ॥

1. /div. 1. to play, sport; 2. to emulate or desire victory; 3. to sell, to deal in; 4. to shine; 5. to praise; 6. to be glad; rejoice; 7. to be mad or drunk; 8. to be sleepy; 9. to wish for; 10. to go.

Pre. शीष्यति । शीष्यतः । शीष्यन्ति । शीष्यामि । Per दिदेव । दिदिवन् । दिदिवुः । दिदिविष । दिदिविष । दिदिविष । I Fut. देयिता । II Fut. देयिष्यति । Impera. शीष्यतु । शीष्यताम् । शीष्य (VI 4 105 s. 2202) शीष्याति । Imper. अदाष्यत् । अदीष्यताम् । अदीष्य । अदीष्यम् । Poten शीष्येत् । शीष्येताम् । शीष्येत् । दाष्ये । दीदेयम् । Bene. शीष्यात् । शीष्याताम् । Aor अदधीत् । अदेयिष्यात् । अदधी । अदेयिष्यत् । Con. अदेयिष्यन् । Pass शीष्यते । Caus देययति । Aor अदीदिवत् । Desid. दूयन्ति । दिदेयिष्यति । Inten. देदीष्यते । No yañluk. Ger. देयिष्य or द्यूया । Noun :-देय. ॥

पिवु २ तन्तुसंताने । परिपीष्यति । परिपीषेव । न्यपेयीत-न्यपेयीत्

2 /s'nu to sew, darn, stitch together

The त is changed to ष when preceded by the npsargas परि नि or वि (VIII 3 70 2275)

Pre सीव्यति । Per लिपेय । I Fut सेविता । II Fut सेविष्यति । Impera सीव्यतु । Imper असीयत् (with परि we have पर्यसीव्यत् or पर्यसीव्यत् by VIII 3 71 s 2J9.) Poten सीव्यत् । सीव्येताम् । Bene सीव्यात् । Aor असेवीत् । Condi असेविष्यत् । Caus सवयति । Aor असीपिवत् । Desid तिस्यपति । लिपेविपति । Inten सेवीष्यते । Past Partl Pass स्यूत । Active स्यूतवान् । Ger सेवित्वा । म्यूतः । Nouns —सेवन सीवन सून, सूत्रम् ॥

स्त्रिवु ३ गतिशोषणयोः ॥

3 /s'riṇ 1 to go, 2 to become dry

Pre साव्यति । Per सिखेव । I Fut सवेतिता । II Fut सवेविष्यति । Impera सीव्यतु । Imper असीव्यत् । Poten सीव्यत् । Bene सीव्यात् । Aor असेवीत् । Condi असेविष्यत् । Desid सिखेविपति । सुखपति । Inten. सेवीष्यते । Yanluk s सेवाति, d सवत् pl सेलिवति, 2 s सखोपि 1 s सखामि d सखीव, pl. सेखम् । Past Partl Pass स्यूत । Active स्यूतवान् । Ger सवित्वा । स्यूत्वा । Nouns —सूति । स । सूत्रो ॥

स्त्रिवु ४ निरसने । केचिदिहेमं न पठन्ति ।

4 /s'riṇu, to spit, eject saliva from the mouth, to sputter Atraja reads this root here Others do not

Pre शीव्यति । Per, तिष्ठव । I Fut श्वेतिता । II Fut श्वेविष्यति । Impera शीव्यतु । Imper अशीव्यत् । Poten शीव्यत् । Bene शीव्यात् । Aor अश्वीत् । Con अश्वेविष्यत् ॥

दुणसु ५ अदने । 'आदाने इत्येके । 'अदर्शने इत्यपरे । सुणोस ।

दुणसु ५ (क) निरसने । स्नस्यति । सस्नास ॥

5 /s'riṇu, 1 to tak, 2 accept, 3 to disappear, become invisible
Some grant the sense of take to accept Others of अदर्शन or अदृश्य पारिण

Pre स्नुस्यति । Per सुणोस । सुणुसतु । सुणुसतिष्यत् । सुणुस । सुणुसिष्यत् । I Fut स्नासिता । II Fut स्नासिष्यति । Impera स्नुस्यतु । Imper. अस्नुस्यत् । अस्नुस्य । Pot स्नुस्यत् । Bene स्नुस्यात् । Aor अस्नोमीत् । अस्नोतिषाम् । अस्नोषी । अस्नोषिष्ठ । Con अस्नासिष्यत् । Caus स्नोतयति Aor अस्नुस्यतु । Desid स्नुसिपति । स्नुसोतिपति । Inten सोणुस्यते । yanluk सोणुसति । सोणुसिष्यत् । D सोणुस्यत् । Ger स्नुसित्वा । स्नोसित्वा । Noun, स्नुषा ॥

5 (1) /s'riṇu, to spit

Pre स्नस्यति । Per सस्नास ॥

ह्रसु ६ ह्वरणदीप्तयोः । ह्वरणं कौटिल्यम् । घवनास ॥

Pro कर्मयति । Per अकर्मणम् । I Fut कर्मिष्यति । II Fut कर्मिष्यति ।
 Impera कर्मयतु । Imper अकर्मणम् । Pot. कर्मयेत् । Bine कर्मयाम् । Aorist
 अकर्मणोत् or अकर्मणोत् । Condi कर्मिष्यत् । Cuss कर्मयति । Ao- कर्मिष्यन् ।
 Desid कर्मिष्यति । Inten कर्मयते । Yanluk कर्मयति । Past Part
 Pass. कर्मय । Active कर्मयाम् । Ger. कर्मयति । कर्मणम् । Nouns कर्मणम्

7. *vyusha* (vyush), to burn. The root begins with a dento-labial *v*, and ends with a palatal sibilant *sh*. It is real further on in the *Pusha* subdivision also. So the aorist is formed by *अहू* some read this root as by *अह्य* ॥

Pre. स्यापति । Per वस्योप । गुप्तापति । वस्युपति । I Fut स्यापिष्य । II Fut स्यापिष्यति । Imperा स्यापतु । Imperा स्यापय । Poten स्यापयान् । Bene स्यापयान् । Aor स्यापयोत् । स्यापयिष्यात् । Condi स्यापयन् । Causा स्यापयान् । Aor स्यापयिष्यत् । Desid वस्युपिष्यति । वस्युपिष्यति । Inten वस्युपिष्यते । Yanluk स्यापयिष्यति । वस्योपिष्यति । Ger स्यापित्वा । स्यापित्वा ॥

8 *ſ* (le) ſt : cha I laſh : alſo means to burn

Pre प्लप्यति । Per पृज्ज् । I. Fut प्यसिता ।

9 /nrit), to dance move about Thus the present is अमृति। The Perfect is अनमृति। In the future, the ~~अ~~ is optionally added by the following

✓ २५०६ । सेऽसिचि कृतघृतलृददृदनुत । ७ । २ । ५७ ।

एष्य परस्य सिम्बिलस्य सादसार्धपातुस्वरहृद्वा स्यात् । नतिथ्यति । नतंभ्यति । नृत्तयेत् ।
नृत्पात् । अनर्तौत् ॥

2506. An Ārdhhalhātuka affix beginning with a स् (except सिच् the characteristic of the s-locist) may optionally take the augment इट् after the verbs कृत्, (fud 141, Rudh 11) भृत्, (Tud. 35) छृत् (Rudh 8) वृत् (Tud 9, and नृत् (Div. 9)

Pre वृत्ति । Per नतं । वृत्ति । नति । वृत्ति । Fut नतिता । II Fut नतिष्यति or नत्स्यति । Impera वृत्ति । Imper वृत्ति । Pot वृत्ति । Bene वृत्ति । Aorist वृत्ति । वृत्ति । Condi वृत्ति । वृत्ति । Caus. वृत्ति । वृत्ति । Aor वृत्ति । वृत्ति । Desid वृत्ति । वृत्ति । Inten वृत्ति । वृत्ति । Yanluk. वृत्ति । वृत्ति । Past Partl Pass. वृत्ति । Act. वृत्ति । Adj वृत्ति । वृत्ति । Noun वृत्ति ॥

त्रसी १० उद्देगे । वाभाश (२३२१) इति श्यन्वा । त्रस्यति त्रसति ।

त्रेसतु - तत्रसतु ॥

10 /trisi to fear, tremble, quake This root optionally takes the vikarṇaṣya in Sec 2121

Pre त्रस्यति or त्रसति । Per तत्रास । तत्रसतु or त्रेसतु । तत्रसिध । I Fut त्रसिता । II Fut त्रसिष्यति । Impera त्रस्यतु or त्रसतु । Imper त्रस्यन् or त्रसन् । Poten त्रस्यत् or त्रसेत् । Bene त्रस्यात् । Aorist त्रसासीत् or त्रससात् । Condi त्रसिष्यत् । Causa त्रसयति । Aor त्रसितवत् । Desid त्रसिष्यति ॥ Inten त्रस्यत । Yanluk त्रसन्ति । तत्रसीति । Past Partl Pass त्रस्त । Act त्रस्तवान् । Nouns — त्रस्तु । त्रास । त्रगापत्रस्त ॥

कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभावो दीर्गन्ध्यम् ॥

11 / atha to stink, become putrid foul The word पूतीभाव means bad smell.

Pre कुथति । Per चुत्तोष । चुत्तापिथ । I Fut कोयिता । II Fut कोयिष्यति । Impera कुथतु । Imper त्रस्यत् । Poten कुथ्येत् । Bene कुथ्यात् । Aor त्रसासीत् । Pass कुथ्यत । Causa कोथयति । Aor त्रस्यत् । Desid चुत्तुपिथति or चुत्तोषयति । (I 2 6 9 2617) Inten चोकोथ्यते । Yanluk चोकोति । Ger कापिथ । (I 2 23 s 3324) Nouns कुथ । प्रकुथित ॥

पुथ १२ हिंसयाम् ॥

12 /puṭha to injure hurt It is conjugated like the last Compare the /ṛiṭhi of the Bhāṣa No 43

Pre पुप्यति ॥

गुव १३ परिवेष्टने ॥

13 /udha to wrap up cover, envelop This root ends in ष (dh) and not थ (th)

Pre गुप्यति । Ger गुपित्वा । Nouns गोषा । गोषिता । गोषेर । गोषार । गोषम् । गोषय ॥

क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । क्षेप्ता ॥

14 /ksupa to send

Pre क्षिप्यति । Per. विक्षेप I Fut क्षिप्ता or क्षेप्ता । (The first form is given in the Mādhaviya) II Fut क्षिप्यति । Impera क्षिप्यतु । Imper. त्रस्यन् । Poten क्षिप्येत् । Bene क्षिप्यात् । Aor त्रसासीत् । त्रसैप्ताम् । Condi त्रसैष्यत् । Caus क्षेपयति । क्षिपयति । Aorist त्रसिष्यत् । Desid क्षिप्यति । Inten क्षिप्यत । Yanluk क्षिपन्ति । Past Partl Pass क्षिप्त । Ger क्षिप्त्वा । Nouns क्षिपक । क्षिपु । क्षिप्ता । क्षिपा ॥

पुष्प १५ विकसने । पुष्पति । पुष्प ॥

15 /p̄sp̄ to blossom

Pre पुष्पति॥ Per पुष्प । पुष्पिष्य । पुष्पिष्य । I Fut पुष्पिता । II Fut पुष्पिष्यति । Impera पुष्पयत् । Imper अयुष्पयत् । Pot पुष्पयत् । Bene पुष्प्यात् । Aor अयुष्पीत् । Caus पुष्पयति Aor अयुष्पयत् । Desid पुष्पिष्यति । Inten योयुष्पयत् । Yanluk योयुष्पति । Nouns पुष्पम् । पुष्पकम् ॥

तिम १६ टिम १७ टीम १७ (क) आर्दीभावे । तिम्यति-स्तिम्यति-स्तीम्यति ॥

16 /t̄im̄ 17 /ṣt̄im̄ /ṣt̄im̄ to become wet Some read here a fourth root तीम ॥

Pre तिम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । तीम्यति । Per तितेय । तिरेय । I Fut तेयिता । II Fut तिम्यति । Impera तिम्यत् । Imper अतिम्यत् । Pot तिम्येत् । Bene तिम्यात् । Aor अतमीत् । Caus तेमयति । Aor अतातिमत् । Desid तितिष्यति । तितिमिष्यति । Inten तेतिम्यते । Yanluk तेतेमि । Nouns तिमि । तिमिम् ॥

व्रीड १८ चोदने लज्ज यां च । व्रीह्यति ॥

18 /v̄rid̄ to throw cast send forth to be ashamed 'feel shame

Pre व्रीह्यति । Per व्रीडि । व्रीडिष्य । व्रीडिष्य । I Fut व्रीडिता । II Fut व्रीडिष्यति । Impera व्रीह्यत् । Imper अव्रीह्यत् । Pot व्रीह्येत् । Bene व्रीह्यात् । Aorist अव्रीहीत् । Condi अव्रीडिष्यत् । Causा व्रीडयति । Aor अव्रीहीत् । Desid व्रीडिष्यति । Inten व्रीह्यते । yanluk व्रीडि । Past Partl Pass व्रीडि । Ger व्रीडित्वा । Noun व्रीडा ॥

इष १९ गतौ । इष्यति ॥

19 /ish̄, to go Ish̄ to wish is Tula li Ish̄ to repeat is Krv̄ li

Pre इष्यति । Per इषेय । इषेत् । इषयिष्य । इषिय । I Fut इषिता । वेषिता । (VI 1 94 + 78) II Fut इषिष्यति । Impera इष्यत् । इष्य । इषयिष्यि । Imper इषेयत् । Pot इष्येत् । Bene इष्यात् । Aorist णयत् । Caus णयति Aor अ+इषियत् । Desid इषिष्यति । Past Pass इषित । Ger इषिवा । Nouns इषेय । इष्येय । अव्ययणा । पर्वयणा । पयति । एषी । इषीरा । इषीकृतम् । इष्यचितम् ॥

पह २० पुह २१ चक्षर्थे । चक्षर्थस्त्वति । सक्षति । सुक्षति ॥

20 /sh̄ha 21 /sh̄ha to satisfy, to be pleased Mith-vira does not approve the reading of सह here The word चक्षर्थ here means 'satisfaction'

Pre संक्षते ॥

Pre सुञ्चति । Per सुपोह । I Fut सोदित । II Fut सोदियति । Impera. सुञ्चतु । Imper असुञ्चत् । Pot सुञ्चत् । Bene सुञ्चात् । Aorist असोदित । Caus सोदयति । Aor असुपुहत् । Desid सुसुदियति । सुसादिरति । Inten सोपुह्या । Yanluk सोपुह्याति । सोपादि । Past Partl. Pass सुदित । Ger सुदिव । साहित्वा ॥

जृप् २२ झप् २३ वयोहानौ । जीर्यति । जजरत् — जेरत् । जरिता-
जरीता । जीर्येत् । जीर्यात् । ऋस्तम्भु (२२९१) इत्यङ्वा । ऋदृशोऽङि गुण
(२४०६) । अजरत् — पजारीत् । अजारिष्टाम् । क्षीयति । जम्जरत् । अक्षारीत् ॥

22 /jriśh 23 /jhrish to become old to wither

The aorist is formed optically by झ् (s 2291) and the ऋ is ganted by s 2406 The प is und cato y for the purposes of मित operations ११ the causative

Pre जीर्यति । जीयत । ऋ+श्यन्+ति=जिर्+य+ति VII 1 100 s 2390
=जीयति । \ III 2 77 s 354) Per जजरत् । जजरत् or जेरत् । जजर or जेर ।
जजरिष or जरिष । जजरथु or जरथु । जजर र जर । जजार or जजर । जजरिष or जेरिष ।
I Fut जरिता or जरीता । (VII 2 38 s 2391) II Fut जरिष्यति or जरीष्यति ।
Impera जीर्येत् । Imper अजीर्येत् । Poten जीर्येत् । Bene जीर्यात् । Aor.
अक्षारीत् or अजरत् । अजारिष्टाम् or अजरताम् । Causा जयति । Aor. अजीजरत् ।
Desid जिजायति । जिजरिषति । जिजरीषति । Inten जजायत । Pre Partl Paras
mai जीयन् । Nouns — जीय ती । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्गव । अजयम् । जरा ।
अतिजरासि अनुजीर्य । जार । जरत् ॥

23 /jriśh to become old

Pre क्षीयति । Per जम्जरत् । जम्जरत् or म्जेरत् । जम्जर or म्जेर । Aor अक्षारीत् ।

पूड् २४ प्राणिप्रसवे । सूयते । सुपुत्रे । स्वरतिसूति- (२२७९) इति
विकल्प बाधित्वा श्युक किति (२३८१) इति नियेचे प्राप्ते क्कादिनियमान्
नित्यमिड् । सुपुत्रिषे । सुपुत्रिवहे । सोता-सविता ॥

24 /s/ n to beget to give birth

In the perfect the इट augment is compulsory For the prohibition of VII 2 11 s 2381 though it debars the option of VII 2 44 s 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII 2 13 s 2293

Pre सूयते । सूयते । सूयस । सूये । सूयाये । Per. सूयवे । सुपुत्रिषे । सुपुत्रिवहे ।
I Fut सोता or सविता । (VII 2 44 s 2279) II Fut मरिष्यते or सोष्यते ।
Impera सूयताम् । सूयेताम् । सूयस्व । सूयै । Imper असूयत । असूयेताम् । असूयथा ।
असूये । असूयादि । Poten सूयेत । सूयेताम् । सूयेथा । सूयेय । सूयवहि । Bene
सोपीठ or सविपीठ । सोपीयास्ताम् or सविपीयास्ताम् । Aor असोय or अविष्ट । अमोया
ताम् । असोय । असोपि । Past Partl Pass सन् । Active सन्नाय Ger सूया ॥

मवति) ॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातव्यम्, प्रमातुम् प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमातव्यम्, निमाय, उपदाता, उपदातव्यम् उपदातुम् उपदाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhātupāṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in इ or ई do not apply to these at all. Thus उपदायो वर्तते ईपदुपदानं, formed by घञ् and युच् by taking दी=दा and adding these affixes (III 3 128 and III 3 18) and not the affixes ञच् (III 3 56) and ञल् (III 3 126)

Thus दी+ता=दे+ता (This would have been in the ordinary way) But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ. Thus we get दाता ॥

26 √dā to waste, decay diminish

Pre दीयते । दीयेते । Per दिदीये । दिदीयाने । दिदीयिरे । दिदीयिष । दिदीयिष्वे । दिदीये । दिदीयिरे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्व । दीये । Imper अदीयत । अदीयेताम् । अदीयथा । अदीये । Pot. दीयेत । दीयथा । दीयेय । Bene दासीष्ट । Aorist अदास्त । अदानाताम् । अदास्था । अदासि । Condi. अदास्यत । Caus दापयति । Desid दिदीयते । दिदासते । Inten देदीयत । yanluk. देदेति । D देदीत । Pl देयति । Past Part. Pass. दीन । Active दीनवान् । Ger. दीत्वा ॥

डीङ् २७ विहायसा गतौ । डीयते ॥

27 √dhi, to fly, pass through the air

Pre डीयते । Per दिहेय । दिहिये । I Fut. दयिता । II Fut. दयियते । Impera डीयताम् । Imper अदीयत । Poten डीयेत । Bene दयिषीष्ट । Aor अदीष्ट । Caus दापयते । Aor अदीष्टयत् । Desid दिहियिष्यते । Inten देदीयते । Yanluk. देदति । Past Part. Pass. दीन । Active दीनवान् । Ger. दयित्वा ॥

धीङ् २८ आधारे । धीयते । दिध्ये । धेता ॥

28 √dhi, to hold, contain, to disregard, disrespect

Pre धीयते । Per दिध्ये । I Fut. धेता । II Fut. धेय्यते । Impera, धीयताम् । Imper अधीयत । Poten धीयेत । Bene दधिषीष्ट । Aorist अदीष्ट । Desid. दिधीयते । Past Part. Pass धीन । Active धीनवान् । Ger. धीत्वा ॥

मीङ् २९ हिंसायाम् । हिंसात्र प्राणवियोगः । मीयते ॥

29 √mā to hurt, kill, injure ; die, perish It is conjugated like √dhi. Hīnā here means the giving up of life

Pre मीयते । Per मिये । I Fut. मेता । II Fut. मेय्यते । Impera मीयताम् । Imper अमीयत । Poten मीयेत । Bene मेषीष्ट । Aor. अमेष्ट ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रोयते ॥

30./rin, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रोयते । Per. रिये । रिर्वि । I Fut. रेता । II Fut. रेप्यते । Impera. रोयताम् । Imper. अरोयत । Poten. रोयेत । Bene. रेयीष्ट । Aor. अरोयष्ट । Caus. रोययते । Aor. अरोयिषत् । Desi. रिरोयते । Past. Part. Pass. रोयः । Active रोयवान् । Ger. रीत्वा । Nouns:—अरोयणम् । रीतिः । रतः ॥

लीङ् ३१ श्लेषणे ॥

31./lin, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the *रि* is optionally changed to *आ* by the following.

२५०९ । विभाषा लीयतेः । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यत्र निर्देशो न तु श्यनः । लोलोञ्जोरास्त्वं वा स्यादंश्चिपये ह्यपि च । लोता-
लाता । लेप्यते । लास्यते । 'अञ्चिपये' किम् । लीयते । लिह्ये ॥

2509. There is optionally the substitution of *आ* for the final of *ली* 'to adhere', in the very dhātupāṭha, when the affix *ह्यप्* follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The *livateḥ* in sūtra is conjugated with *यक्* and not with *श्यन्*, and therefore it includes the *li* of Divādi and Kriyādi both.

The final of *ली* will take guṇa substitution before *शिव्* affixes, and will become *ले*, this incipient diphthong *ए* is changed to *आ* by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus *खिद्* will be *खेद्*, and then *ए* changed to *आ* *गुर्=गोर्* and *ओ* changed to *आ* &c. Therefore we have employed the anuvṛtti of *एच्* 'diphthong' in all sūtras. The words *ह्यपि* and *आदेश* उपदेश are understood here. The roots *ली* belonging to Divādi and Kriyādi are both included here. Thus *विलाता*, *विलानुम्*, *विला-
तय्यम्*, *विलाय* । Why do we say "before an affix which would have changed the *रि* to *ए* or *ऐ*" Observe *रोयते*, *लिह्ये* । The *श्यन्* causes no change, and *ए* causes *यच्* change by s. 272 ; therefore before these affixes there is not *आ* substitution.

Pre. लीयते । Per. लिह्ये । लिह्यिषे । I Fut. लाता, लेता । II Fut. लास्यते, लेप्यते । Impera. लीयताम्, लीयस्व, लीये । Imper. अलीयत । Poten. लीयेत । Bene. लासीष्ट, लेयीष्ट । Aor. अलासत or अलेष्ट । Condi. अलास्यत or अलेप्यन् । Causa. विलातयति । विलापयति । विलीनयति । विलाययति । Aor. अलीतपत । Desid. लिलीयते । Inten. लेलीयने । Yanluk. लेलेति ॥

घ्रीड् ३२ वृणोत्यर्थे । व्रीयते । विव्रिये ।

32 √vrin to choose select This root is found in the Kṛyādi class also
Pre. व्रीयते । Per विव्रिये । I Fut व्रीता । Partī Pass व्रीय । Act व्रीयवान् ॥
२५०९ । क । स्वादय ओदित । (गणसूत्र) ॥

सत् पक्ष तु निश्चयवम् ॥

2509 A The roots स् and the rest are to be considered as if they had an indicator, व्री ॥

The roots beginning with वृ (No IV 24) an en ling with this root व्री are ओदित् । The result is that the 1st particles are formed by न 1st stem of त (See VIII 2 45 s 3019) We have given examples under each root already

पीड् ३३ पाने । पीयते ॥

33 √in to drink

Pre पीयते । Per पिप्ये । Causa पाययति । This is always Parasmaipadī
(I 3 87 s 2753) पाययते is from the Bhūdi पिपति (I 3 89 s 2 53)
Past Partī Pass पीत । Active पीतवान् । Ger पीत्वा आपीय । While the
form आपाय is from the Bhūdi root पिबति

माड् ३४ माने । मायते । ममे ॥

34 √mān to measure Compare Adādi मा माने No 53 and Juhoty di
No 6 The root मङ् पण्डिताने (I 1010) of the Bhūdi also assumes the form
मा । The sūtra VI 4 66 s 2462 applies to all these मा s

• Pre मायत । Per ममे । I Fut माता । II Fut मास्यते । Impera माय
ताम् । Imper अमायत । Poten मायेत । Bene मासीष्ट । Aor अमास्त ॥

ईड् ३५ गतो । ईयते । अया चक्रे ॥

35 √in to go Compare अयति of the Bhūdi No 312 (a) and एति of
the Adādi No 36

Pre ईयते । Per अयाचक्रे । I Fut एता । II Fut एप्स्यते । Impera ईय
ताम् । Imper एयत । Poten ईयेत । Bene एसीष्ट । Aor एष्ट । Causa आययते ।
Aor आययत । Desid इयिष्यते । Ger एय प्रतीय with lṛap

घ्रीड् ३६ प्रीतौ । सकर्मक । प्रीयते । पिप्रिये ॥

36 √prin to be sat sfiel or please । It is a transitive verb
Pre प्रीयत । Per पिप्रिय । Causa प्राययते ॥

अथ चण्णैवदिनचण्णः ।

Now the following four roots are Parasmaipada.

शो ३७ तनूकरणे ॥

37. /*to attenuate*. In conjugating this root, the vowel *ओ* is elided by the following *sūtra* :

✓ २५१० । ओत् । व्यति । ७ । ३ । ३१ ।

सोऽ स्याद्यति । व्यति । व्यत । व्यन्ति । शशी । शशत् । शाता । शासति । 'विभाषा प्राथे-' (२३७९) इति मिथो वा लुक् । लुक्भावे 'अनरम्-' (२३७७) इतीदृशी । अशात् । अशाताम् । अशु । अशासीत् । अशासिष्टम् ॥

2510. A stem ending in *ओ* loses its final before the characteristic *यन्* ॥

NOTE — १. निरयति from शो, अरयति from शो, अरयति from शो, and अरयति from शो ॥ The *य* in ओत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Padamanjari, the '*sūtra*' should have been ओत् गिति, and thereby there would be the saving of half a *mītrā*, and also there would be no necessity of repeating the word गिति in VII 3 75

37. /*to sharpen, to make thin, attenuate*. The *मिथू* is elided optionally by § 2376. When it is not elided, in that alternative, we have ईत् and लृत्, *augment*s by § 2377.

Pre. व्यति । व्यत । व्यन्ति । व्यति । व्यत । व्यन्ति । व्यति । व्यत । व्यन्ति ।
 Por. शशी । शशत् । शशिष or शशाथ । शशत् । शशित । I Fut. शाता । II Fut. शास्यति । Impera. रयत् । रयतात् । रयता । रयन् । रयानि । Imper. अरयत् । अरय । अरयम् । Poten. रयेत् । रयेताम् । रयेयु । रये । रयेयन् । Bene. शायात् । शायायान् । Aor. अशात् । अशासीत् । अशाताम् । अशासिष्टम् । अशु । अशा । Causa. शापयति । Desid. शिशासति । Inten. शासायते । Yanluk. शासति । Past Partl. Pass. शातं, शितं । Act. शातवान्, शितवान् । Ger. शात्वा or शीत्वा । Noun :-शात- ॥

छो ३८ छेदने । छ्यति ॥

38. /*chho*, to cut, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. छ्यति । Per. चच्छी । चच्छत् । I Fut. छाता । II Fut. छास्यति । Impera. च्छत् । Imper. अछ्यत् । Poten. च्छेत् । Bene. छायात् । Aor. अछात् or अछासीत् । Nonn. --छाया ॥

पो ३९ अन्तकर्मणि । स्यति । ससी । अभिष्यति । अभ्यस्यत् । अभिस्यसी ॥

39 /śho, to finish, complete, bring to an end It is conjugated like शो ॥

Pre स्यति । Per. सती । I Fut साता । II Fut सास्यति । Impera. स्पतु । Imper अस्यत् । Poten स्येत् । Bene स्यात् (and not सायात्, because of VI 4 67 s 2374) Aor असात् or असासीत् । Past Part. Pass सित । Active सितवान् । Ger सित्वा, अससाय ॥ Nouns - साय । सायतन ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रणिदाता । देयात् । अदात् ॥

40 /do, to cut, divide, mow, reap It is conjugated like शो ॥

Pre द्यति । प्रणिद्यति because it is a ghu root VIII 4. 17 s 2285 Per. ददौ । I Fut दाता । II Fut दास्यति । Impera दतु । Imper. अद्यत् । Poten. येत् । Bene देयात् and not दयात् VI 4 67 s 2374 Aor अदात् । Causा दापयति । Desid दित्सति । Inten देदीयते । Past Part. Pass दित । Act दितवान् । Ger दित्वा, अवदाय ॥

अथात्मनेपदिन पञ्चदश ।

Now the following fifteen roots are Atmanepadi

जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥

41 /jani to be born Before the affix gyan the जन is changed to जा by the following sūtra

२५११ । ज्ञाजनोर्जा । १ । ३ । १९ ॥

अनयोर्ज्ञादेश स्याच्छ्रिति । जायते । जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीप-जन—' (२१२८) इति वा चिष् ॥

2511 Before a शित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE —As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divādi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyādi class Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form जा by VII 3 101 ? This long जा of जा indicates the existence of the maxim given above in VII. 3 78 s 2360, and had ज been the substitute, VII 3 101 s 2170 could not have lengthened it

In forming the Aorist, there is optionally चिष् by s 2328 When चिन् is added the following applies

२५१२ । जनिवध्योश्च । १ । ३ । ३५ ॥

अनयोर्द्वयाद्य द्वदिन स्याच्चिष् चिष् इति च । अजनि-अजनिट् ॥

2512. The Vriddhi is not substituted for the vowels of जन् and वध् before the Aorist sign चिष् and the Krit affixes with an indicatory ज् and ण् ॥

As अजनि and अजनि with चिष् and जनः and जयः. (with जयः), जयः, जयः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root जय and not the substitute of जन् ॥ This we see in the line मधुकथेन रियते वयसोऽपि न रियते ॥ The form from जन् will be जातः ॥ Moreover the substitute जय ends with य i.e., it is of two syllables 'yadha', and as such it also does not admit Vṛiddhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चिष् and kṛit-affixes, therefore not here, as जजान गर्भं परिमानमिन्द्रम् ॥

41./jant, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिषे । जज्ञिरे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायन्व । जाये । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जनिषीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजनि । अजानि । Desid. जिजनिषते । Inten. जाजायते । जंजयते । Yanluk. जंजनीति । जजन्ति । Nouns :—अनुजाता । जनु । जज्ञि । जन्म । जन्तुः । जन्यः । जाय्यः । जन । जनता । द्विज । पंचजनीनम् । वीजम् ॥

दीप्ति ४२ दीप्ति । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42./dipi, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीपिता । II Fut. दीपिष्यते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्येत ॥ Bene. दीपिषीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीपिषत् । अदीपिषत् । Desid. दिदीपिषते । Inten. दीदीप्यते । Yanluk. दीदंति । Past Partl. Pass. दीप्तः । Aor. दीप्तवान् ॥ Nouns :—दासि दीप दीप ॥

पूरी ४३ पूरि । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43./pūri, to fill, satisfy, please. It is conjugated like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पूरि । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्यते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूरिषीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Partl. Pass. पूर्यः । पूरितः । Act. पूर्यवान्, पूरितवान् ॥ Noun :—पूरः ॥

तूरी ४४ तूति । तूतिरणाहिंसनयोः । तूयते । तुतूरे ॥

44./Tūri, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूयते । Per. तुतूरे । I Fut. तूतिता । II Fut. तूतिष्यते । Impera. तूयताम् । Imper. अतूयत । Poten. तूयेत । Bene. तूतिषीष्ट । Aor. अतूतिष्ट । Condi. अतूतिष्यत । Causa. तूयते । Aor. अतूतुत् । Desid. तुतूतिषते । Inten. तोतूयते । Yanluk. तोतूति । Past Partl. Pass. तूयः । Act. तूयवान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६ हिंसागत्योः । धूयते । दुधूरे । गूयते । जुगूरे ॥

45./dhūri, 46./gūri, to go, to hurt, kill.

Pre. धृयंते। Per. दुधूरे। I Fut. धृतिता। II Fut. धृतिष्यते। Impera. धृयताम्। Imper. अधृयंत। Potēn. धृयंत। Bene. धृतिपीड। Aor. अधृरिष्ट। Past Partl. Pass. धृयं। Act. धृयंवान् ॥

46 /hurī to hurt, to go

Pre. गृयंते। Per. जुगुरे। I Fut. गृतिता। II Fut. गृतिष्यते। Impera. गृयताम्। Imper. अगृयंत। Potēn. गृयंत। Bene. गृतिपीड। Aor. अगृरिष्ट। Condi. अगृरिष्यत। Past Partl. Pass. गृयं। Act. गृयंवान् ॥

धूरी ४७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः ॥

47 /hūrī 48 /jūrī to ill, hurt 2 to grow old

Pre. धृयंते। Per. जुधूरे। I Fut. धृतिता। II Fut. धृतिष्यते। Impera. धृयताम्। Imper. अधृयंत। Potēn. धृयंत। Bene. धृतिपीड। Aor. अधृरिष्ट। Condi. अधृरिष्यत। Past Partl. Pass. धृयं। Act. धृयंवान् ॥

49 /jūrī to hurt to grow old

Pre. जृयंते। Per. जुजुरे। I Fut. जृतिता। II Fut. जृतिष्यते। Impera. जृयताम्। Imper. अजृयंत। Potēn. जृयंत। Bene. जृतिपीड। Aor. अजृरिष्ट। Past Partl. Pass. जृयं। Act. जृयंवान् ॥

शूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः ॥

49 /śūrī 1 to injure hurt kill 2 to be firm

Pre. शृयंते। Per. शुशूरे। I Fut. शृतिता। II Fut. शृतिष्यते। Impera. शृयताम्। Imper. अशृयंत। Potēn. शृयंत। Bene. शृतिपीड। Aor. अशृरिष्ट। Past Partl. Pass. शृयं। Act. शृयंवान् ॥

चूरी ५० दाहे ॥

50 /chūrī to burn

Pre. चृयंते। Per. चुचूरे। I Fut. चृतिता। II Fut. चृतिष्यते। Impera. चृयताम्। Imper. अचृयंत। Potēn. चृयंत। Bene. चृतिपीड। Aor. अचृरिष्ट। Condi. अचृरिष्यत। Past Partl. Pass. चृयं। Act. चृयंवान् ॥

तप ५१ ऐश्वर्ये वा। अय धातुरैश्वर्ये वा तद्दृश्यनी लभते। अन्यदा तु शब्दिवक्तरण परस्मैपदीत्यर्थः। केचित्तु वाग्रहणं द्युतुधातोराद्यवयवमिच्छन्ति। तप्स्यते। तप्ता। तप्स्यते। 'पत' इति व्यत्यासेन पाठान्तरम्। 'द्युतद्यामानियुत पत्यमान' ॥

51 /tapa/ṛta to burn 2 or to be powerful This verb takes Ayan and Atmanepada when it has the meaning of 'to be powerful or lord' Otherwise it belongs to the Bhūādi class and is Parasmaipadi According

to some, the word वा of this sūtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sūtra वृत्तुरस्ये and should be attached at the beginning there, as वावृत्तु वस्ये । As ततो वाट्टयमाना सा रामशाला न्यविद्धत । The letters of तप are reversed, and we get the root पत also That is another reading as we find in the Nirukta —इरज्यति, पत्यते, जयति राजति these four have the meaning of lordliness and power' So also in Parakshudra 'युत धामा नियुत पत्यमान ।'

Pre तप्यते । Per तेवे । I Fut तप्त । II Fut तप्यते । Impera तप्तरताम् । Imper अतप्यत । Poten तप्येत । Bene तप्सीष्ट । Aor अतप्त । अतप्साताम् । Condi अतप्यत । Caus तापयति । Aor अतीतपत् । Desid तितप्सते । Inten तातप्यते । Yanluk तातप्ति । Past Part Pass. तप्त । Act तप्तवान् । Ger. तप्त्वा । Noun—तपन ॥

वृत्तु ५२ वरणे । वृत्यते । पक्षान्तरे । वावृत्यते । 'ततो वावृत्यमाना सा रामशाला न्यविद्धत' इति भट्टिः ॥

52 / vṛtu, to select, choose If the वा of the last sūtra, be really a portion of this, then the root is वावृत्तु and वृत्तु ॥

Pre वृत्यते, वावृत्यते । See above Per वृते । I Fut वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । Impera वृत्यताम् । Imper अवृत्यत । Poten वृत्येत । Bene वर्तिषीष्ट । Aor अवर्तिष्ट अवर्तिषाताम् । Condi अवर्तिष्यत । Caus वर्तयति । Aorist अवी-
ष्टत्, अवर्तत् । Desid विवर्तिष्यते । Inten वरीष्ट्यते । Yanluk वर्तीति । Past Part Pass वृत्त । Act, वृत्तवान् । Ger. वृत्वा । वर्तिता । Nouns -वृत्रम् ॥

क्लिश ५३ क । उपतापे । क्लिरयते । क्लेशिता ॥

53 A / klīś, to suffer pain

Pre क्लिरयते । Per चिक्लिशे । I Fut क्लेशिता । II Fut. क्लेशिष्यते । Impera क्लिरयताम् । Imper अक्लिश्यत । Poten क्लिरयेत् । Bene क्लेशिषीष्ट । Aor अक्लिष्ट । Condi अक्लेशिष्यत । Caus क्लेशयते । Aor अचिक्लिशत् । Desid चिक्लिशिष्यत । चिक्लेशिष्यते । Inten चेक्लिश्यते । Yanluk चेक्लेशि । Past Part Pass क्लेशित , क्लिष्ट । Active क्लेशितवान्, क्लिष्टवान् । Ger क्लिष्ट्वा, क्लेशित्वा ॥

काश्ट ५३ दीप्तौ । काश्यते ॥

53 / kāsri, to shine

Pre काश्यते । Per चकाशे । I Fut काशिता । II Fut काशिष्यते । Impera. काश्यताम् । Imper अकाश्यत । Poten काश्यते । Bene काशिषीष्ट । Aor अका-
शिष्ट ॥

वाश्ट ५४ शब्दे । वाश्यते । 'वाशाशे ॥

54 / vāstri, to sound, hum (as birds), roar, cry &c

Per. वासयते । Per. वारा । I. Fut वाशिता । II Fut. वाशिष्यते । Impera वाश्यताम् । Imper अवश्यत । Poten वाश्येत । Bene वाशिषीष्ट । Aor अवाशिष्ट । Condi. अवाशिष्यत । Causa वासयते । Aor. अवाशात् । Desid. विवाशिष्यते । Inten वावाश्यते । yanluk वावाष्टि । Nouns :- वाश., वाशिरा ॥

अथ पञ्च स्वरिते ।

Now the following five roots are 'sarītet.

मृष ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । ममर्ष-ममृषे ॥

55 /mrisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre मृष्यते । P. मृष्यति । Per. ममृषे । P. ममर्षे । A ममृषिये । I Fut. मर्षिता । II Fut मर्षिष्यते । P मर्षिष्यति । Impera मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. अमृष्यत । P. अमृष्यत् । Poten मृष्येत । P. मृष्येत् । Bene मर्षिषीष्ट । P. मृष्यात् । Aor. अमर्षिष्ट । P. अमर्षत् । Condi. अमर्षिष्यत । P. अमर्षिष्यत् । Causa मर्षयते । Aor. अममर्षत् । अमीमर्षत् । Desid. निमर्षिष्यते । or ति । Inten मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । मर्षीषीति । मर्षीष्टि । मर्षिमर्षिष्टि । मरीमर्षिष्टि । Past Partl. Pass. मर्षितः । Act. मर्षितवान् । Noun :- दुर्मर्षण ॥

शुचिर् ५६ पूतीभावे । पूतीभावः स्नेहः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥

56 /śuchir, to bathe, per form ablutions. Pātibhāva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I Fut. शोचिता । II Fut शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper अशुच्यत । P. अशुच्यत् । Poten. शुच्येत । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष्ट । P. शुच्यात् । Aor. अशोचिष्ट । P. अशुचत् or अशोचीत् । Condi अशोचिष्यत । P. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । Causa शोचयते । Aor. अशुचत् । Desid शुशोचिष्यते । शुशुचिष्यते or ति । Inten शोशुच्यते Yanluk. शोशोति । Past Partl. Pass शुक्त । Act. शुक्तवान् । Ger शुचित्वा । Nouns -शुति । शुक्तिका ॥

साह ५७ बन्धने । नह्यति-नह्यते । ननाह । ननहु-नेहिय । नेहे । नहु । नत्स्यति । अनत्सीत् ॥

57 /naha, to tie, bind This is anit

Pre नह्यते । प्रयह्यते । P. नह्यति । Per नेहे । P. ननाह । नेहत् । नेहः । P. 2. s. ननह । or नेहिय । I Fut. नहा । [नह्+ता=नप्+ता (by VIII. 2 34. s. 440)=नप्+पा (VIII 2. 40 s 2280)] II Fut. नत्स्यते । P. नत्स्यति । Impera नह्यताम् । P. नह्यतु । Imper. अनह्यत । P. अनह्यत् । Pot. नह्येत । P. नह्येत् । Bened. नत्सीष्ट । Aorist अनह । अनह्यताम् । P. अनावसीत् । Causa नाहयते Aor. अनीनहत् । Desid निनह्यते or ति । Inten नावह्यते yanluk. नावहि । Nouns:-नप्ती । वपा-नहत् । नाभि । पप्रनाभ ॥

रञ्ज ५८ रागे । रज्यति-रज्यते ॥

58./rañj, to be dyed or colored, reddened. compare the Bhuñdi root रज्ज् (No 1018) also. .

Pro. रज्यते । P. रज्यति । The nasal is elided by VI. 4. 21. s. 115.

शप् ५९ आक्रोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59./śapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhuñdi root शप् (No 1049).

Pro. शप्यते । P. शप्यति ।

अपेवादशानुशातेतः ।

Now the following eleven roots are anudattat. They are anit and ātmanepadi.

पद ६० गतौ । पद्यते । पेदे । पत्ता । पद्येत-पत्सीष्ट ॥

60./pada, to go, move. The aorist singular is formed by पिप् under the next sūtra.

१५१३ । चिषते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदश्चोत्रिण्पातशब्दे परे । प्रत्ययादि । अवरताताम् । अवरतन् ॥

2513. चिष् is the substitute of चित् after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Ātmanepada; as अयादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अयत्-सताम् they two went; अयन्तु they went; अद्+पद+चिष्+त=अ+पाद्+इ=अयादि (the affix त being elided by VI. 4. 101).

Pre. पद्यते । Pre. पेदे । पेदिषे । I Fut. पत्ता । II Fut. पस्यते । Impera. पयताम् । Imper. अपयत । Pot. पयैत । Bened. पत्सीष्ट । Aorist. अयादि । अयत्सताम् । अयन्तु । Causa. पादयते Aor. अयीवदत् । Desid. पियते । Inten. पनीपयते yaufuk. पनीपति । Nouns:—उत्पदिष्युः । पदनः । आरतजालिकः । पाटः । प पेनो । पादुका । पयम् । पयसी । पया ॥

खिद ६१ दैन्ये । खिद्यते । खिसिदे । खेत्ता । अखित ॥

61./khida, to suffer pain or misery.

Pre. खिद्यते । Per. खिदिदे । I Fut. खेत्ता । II Fut. खेस्यते । Impera. खियताम् । Imper. अखियत । Pot. खियैत । Bene. खिसीष्ट । Aorist. अखित । Causa. खेदयते Aor. अयोखिदत् । Desid. खिद्यित्ते । Inten. चंखियते Past. Part. Pass. खित्ता । Act. खियताम् । Ger. खिद्य । Noun: खिदिम् ।

विद् ६२ सत्तायाम् । विद्यते । वेत्ता ॥

62. /vīda, to be, to exist.

Pre विद्यते । Per. विविदे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. वियताम् । Imper. अविद्यत । Pot. विद्येत । Bene. विस्तीष्ट । Aorist. अवित ॥

बुध् ६३ अवगमने । बुध्यते । बुधुषे । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीष्ट ।

अबोधि-अबुद्ध । अभुत्सताम् ॥

63. /buddha, to know, understand, perceive.

Pre बुध्यते । Per. बुधुषे । I Fut. बोद्धा । II Fut. भोत्स्यते । VIII. 2 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. भुत्सीष्ट । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्सताम् । Causa. बोधयति । Desid. बुभ्रसते । Inten. बोबुध्यते । Yanluk. बोबोद्धि । Atmane बुबुगनः । Past Partl Pass. बुद्धः । Aot. बुद्धवान् ॥

युध् ६४ संप्रहारे । युध्यते । युयुषे । योद्धा । अयुद्ध । कथं 'युध्यति' इति युद्धनिष्ठातीति कथम् । 'Xअनुदात्तेऽवलक्षणमात्मनेपदमनित्यम्X' इति वा ॥

64. /yudha, to fight, straggle. It is conjugated like the last.

Ques:—How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

Ans:—It is either a denominative verb formed from the noun युधम् as युधमिच्छति=युध्यति with the affix क्यच्; or the Atmanepada dependent on a root being anudāttet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also (See the explanation of this Paribhāṣhā under VIII. 2. 19 s. 2326).

Pre, युध्यते । Per. युयुषे । I Fut. योद्धा । II Fut. योत्स्यते । Impera. युध्ताम् । Imper. अयुध्यत । Pten. युध्येत । Bene. युरसीष्ट । Aor. अयुद्ध । अयुत्सताम् ॥

अनो रुध् ६५ कामे । अनुच्छ्रयते ॥

65. /ano rudha, 'to desire.' The /rudh preceded by the preposition ana and meaning to desire, belongs to the Divādi class and is Ātmanepadi. The /rudh itself belongs to the Rudhīdi class.

अण् ६६ प्राणने । अण्यते । अरण्ये । अण्वित्ता । अण इति दन्त्या-
न्तोऽपमित्यके ॥

66. /anṛ, /anṛ, to live, to breathe. Some read this root with a dental n (न)

Pre अययते । Per आये । I Fut अयिता । II Fut अयिष्यते । Impera अययताम् । Imper अययत । Pot अययेत । Bene. अयिषीष्ट । Aorist. आयिष्ट । Causa. आययति Aor आयिषत् as in ममयामयिषत् । Desid. अयिष्यते ॥

मन ६७ ज्ञाने । मन्यते । मेने । मन्ता ॥

67 /mana, to thinl, believe &c

Pre मन्यते । Per मेने । I Fut. मन्ता । II Fut. मन्यते । Impera मन्यताम् । Imper. अमन्यत । Pot मन्येत । Bene मनीष्ट । Aorist अमंस्त । आ'साताम् ॥

युज ६८ समाधौ । समाधिश्चित्तवृत्तिनिरोध । प्रकर्मक । युज्यते ।

योक्ता ॥

68 /yuja, to concentrate the mind Samadhi here means the cessation of the modification of the thinking principle The root is intransitive

Pre युज्यते । Per युजने । I Fut योता । II Fut योष्यते । Impera युज्यताम् । Imper अयुज्यत । Poten युज्येत । Bene युषीष्ट । Aor अयुत । Nouns - मयुक्. योगी । योग ॥

सृज ६९ विसर्गे । प्रकर्मक । 'संसृज्यते सरसिर्नेरुणाशुभिन्निः' । संसृजिषे । सृष्टा । सृष्टयते । 'लिङ्सिची-' (२३००) इति किञ्चाद्य गुणो नाप्यम् । सृष्टीष्ट । असृष्ट । असृष्टाताम् ॥

69 /srija to quit, abandon, leave It is also intransitive as in the verse दृष्ट रस्य हरति पुष्प मनोऽद्वाना, समृज्यते सरसिर्नेरुणाशुभिन्नि । There is no guna of the vowel in the Benedictive, owing to I 2 11 s 2'00, nor is अम् added by VI 1 58 s 2405, because the affixes are चित् ॥

Pre सृज्यते । Per समृजने समृजिषे । I Fut सृष्टा । II Fut सृष्टयते । Impera सृज्यताम् । Imper असृज्यत । Poten. सृज्येत । Bene सृष्टीष्ट । Aor असृष्ट, असृष्टाताम् । Causa सज्यते । Aor असासृजत or अममजंत । Desid सिसृजते । Inten सरीसृज्यते । Yanluk सरीसृष्टि ॥

लिश ७० अल्पीभावे । लिश्यते । लेष्ट । लेक्ष्यते । लिप्तीष्ट । अलिक्षत । अलिक्षताम् ॥

70 /lisa, to become small decrease

Pre लिश्यते । Per. लिक्षिषे । I Fut लेष्टा । II Fut लेक्ष्यते । Impera. लिश्यताम् । Imper अलिश्यत । Poten लिश्येत । Bene लिषीष्ट । Aor अलिक्षत । अलिक्षताम् । Causa. लेक्षयति । Aorist अलीलिषत् । Desid. लिक्षिषते । Inten ललिश्यते । Yanluk ललेष्टि । Noun - लिषा ॥

अध्यागणान्तात् परस्मैपदिनः ॥

राधः ७१ अकर्मकाद्बृद्धावेव ।

एवमातोऽभिक्रमः । राधीऽकर्मकादेव शयन् । उदाहरणमाह वृद्धाविति । यन्महामपरा-
ध्यति । द्रुक्षतीत्यर्थः । 'विराध्यन्तं समेत. कः' । द्रुशन्तमित्यर्थः । राध्यत्योदनः । सिध्यतीत्यर्थः ।
कृष्णाय राध्यति । दैवं पर्यालोचयतीत्यर्थः । दैवस्य चात्पर्येऽन्तर्भावोवाञ्जीवत्यादिवदकर्मत्वम् ।
रराध । रराधतुः । रराधिय । 'राधी हिंसायाम्' (२४३२) इत्येत्वाभ्यासलोपादि न । हिंसार्थस्य
सकर्मकतया दैवादिकत्वायोगात् । रादा । रात्स्यति । अयं स्वादिभुरादिश्च ॥

Now up to the end of this class all the roots are Parasmaipadi.

71. *√rādhi*, to prosper. This root takes शयन् only when it is intransitive. The एव is to be joined to the word अकर्मकाद् by transposition, namely राधीऽकर्मकादेव शयन् । The example will be when the root has 'the meaning of वृद्धि &c. In fact, the word वृद्धि is merely illustrative. The whole sūtra therefore means "the *√rādhi* belongs to the Dr̥śādi class, when it is intransitive and has the meaning like those of to increase, prosper &c." Therefore we have examples like these also — (Māgh II. 11) नदये. सात्वती सुनुर्यन्महामपराध्यति I do not grieve that the son of Sītavati should offend me [or sin against me]. Here, because the root is intransitive, though it means to be inimical, it is conjugated in this class. Similarly विराध्यन्तंसमेतकः (Māgh II. 43) Here also the verb is intransitive, and means to be inimical. So also राध्यत्योदनः । Here the verb means to become cooked. So also कृष्णाय राधति गगं । Garga looks to the welfare of Kṛṣṇa, or he calculates the good and bad fortunes of Kṛṣṇa from his horoscope. Here the meaning of the future good and bad fortunes is to be known from the implication of the root and it is therefore intransitive like the verb जीवति &c. Namely the root governs the word दैवं (fortune, luck) in the objective case; but this will not make the root transitive, because such an object is a portion of the meaning of the root and not a separate word governed by the root, so also is the root *√jīva* Intransitive which governs the word प्राण (life-breath) as object, the root meaning to hold breath. The sūtra VI. 4 143 s 2332 does not apply to this *√rādhi*, and so there is no elision of the reduplicate nor the change of the root vowel to ए in the Perfect, because the *√rādhi* 'to injure' being transitive cannot belong to this class. This root also belongs to Svādi and Churādi classes.

Pre. राध्यति । Pot. रराध । रराधतुः । I Fut. रदा । II Fut. रात्स्यति । Impera राध्यतु । Imper अराध्यन् । Poten. राध्येन् Bene. राध्या । Aor. अरादतीत् । अरादताम् । अरात्सु । Caus. राधयति Aorist अदीरयत् । Desid. रिराहसति । Inten रराध्यते ॥

व्यध ७२ ताडने । ग्रहिज्या-(२४१२) इतिसंप्रसारणम् । विध्यति ।
विध्याथ । विविधतुः । विध्यद्-विध्यथिथ । व्यद्धा । व्यत्स्यति । विध्येत् ।
विध्यात् । अव्यात्सीत् ॥

72. /vyadha, to pierce, to bore, to pick. The Present is व्यध+श्यन्+
तिप्=विध्+श्यन्+तिप् (the affix श्यन् being इत् causes the vocalisation by VI.
1. 16. s. 2412)=विध्यति ॥

Pre. विध्यति । Per. विध्याथ । विध्यधतुः । विध्यथिथ or विध्यद् । विध्यथुः ।
विध्यथ । विध्याथ । वि यथिथ । I Fut. व्यद्धा । II Fut. व्यत्स्यति । Impera. विध्यतु ।
Imper. विध्यत् । Poten. विध्येत् । Bene. विध्यात् । Aor. अव्यात्सीत् । अव्यादांम् ।
Deside. विध्यत्सति । Inten. वेविध्यते । Yanluk. वाव्यद्दि ॥

पुष ७३ पुष्टौ । पुष्यति । पुषोप । पुषोपिथ । पोष्टा । पोक्ष्यति
पुषादि-(२३४३) इत्यङ् । अपुषत् ॥

73. /pusha, to nourish, foster.

The aorist is formed by अङ् as the root belongs to Pushâdī class
(III. 1. 55. s. 2343).

Pre. पुष्यति । Per. पुषोप । पुषोपिथ । I Fut. पोष्टा । II Fut. पोक्ष्यति ।
Impera. पुष्यतु । Imper. अपुष्यत् । Poten. पुष्येत् । Bene. पुष्यात् । Aor. अपुषत् ।
Pass. पुष्यते । Aor. अपोषि । d. अपुषाताम् । Pl. अपुषत । Causa. पोषयति । Aor.
अपुषयत् । Decid. पुषुचति । Inten. पोषुष्यते । Yanluk. पोषोष्टि ॥

शुष ७४ शोषणे । अशुषत् ॥

74. /susha, to be dried, become dry or parched up.

Pre. शुष्यति । Per. शुशोष । I Fut. शोष्टा । II Fut. शोक्ष्यति । Impera.
शुष्यतु । Imper. अशुष्यत् । Poten. शुष्येत् । Bene. शुष्यात् । Aor. अशुषत् । Past.
Parti. Pass. शुष्क Act. शुष्कवान् । (VIII. 2. 51 s. 3030).

तुष ७५ प्रीतौ ।

75. /tuṣha, to be pleased or satisfied.

Pre. तुष्यति । Per. तुतोष । I Fut. तोष्टा । II Fut. तोक्ष्यति । Impera.
तुष्यतु । Imper. अतुष्यत् । Poten. तुष्येत् । Bene. तुष्यात् । Aor. अतुषत् । Past.
Parti. Pass. तुष्टः Act. तुष्टवान् । संतोष. ॥

दुष ७६ वैकृत्ये ।

76. /dusha, to be bad or corrupted.

Pre. दुष्यति । Per. दुदोष । I Fut. दोष्टा । II Fut. दोक्ष्यति । Impera.
दुष्यतु । Imper. अदुष्यत् । Poten. दुष्येत् । Bene. दुष्यात् । Aor. अदुषत् । Past.
Parti. Pass. दुष्टः Act. दुष्टवान् । दोषी । दोषका ॥

श्लिष ७७ आलिङ्गने । श्लिष्यति । शिश्लेष । श्लेषा । श्लेद्यति ॥

77. *śliṣha*, to embrace. The Present is श्लिष्यति / Per. शिश्लेष । I. Fut. श्लेषा । II. Fut. श्लेद्यति । This root belongs to Pushādi class and ought to take अङ् in the Aorist (III. 1. 55. s. 2313) but in forming its Aorist, अङ् is not added, but क्स under the sūtra श्लिषः आलिङ्गने (III. 1. 46. s. 2514). We divide this sūtra in two parts, by the method of *Yoga bibhāga*. The first portion being श्लिषः, and the second आलिङ्गने ॥

२५१४ । श्लिषः— ।

अस्मात् परस्यानिटश्च्लेः क्सः स्यात् । पुषाद्यङोऽपवादी न तु चिण् । पुस्तदादपदान्यात् ॥
2514. After the root *śliṣh*, the *kṣa* is the substitute of the *aniṭ chli* of the Aorist.

The root श्लिष ends in ष a letter of शल् *pratyāhāra* and would take क्स by I. 1. 45. s. 2336, why then this sūtra ?

This debar the अङ् which would have come otherwise to the super-session of क्स as the root belongs to the Pushādi class. But this substitute क्स does not debar the चिण् on the maxim that an *apavāda* rule which comes before a general rule, debar the rule which stands near to it, and not those which are far from it. Therefore this sūtra III. 1. 46 debar the अङ् of III. 1. 55. but not the चिण् of III. 1. 60. Why do we say of *aniṭ—chli* ? The rule will not apply to the Bhvādi श्लिप् 'to burn', for that is सेट् ; as अश्लेपीत् ॥

The next portion of the sūtra is given below.

२५१४ । श्लिष आलिङ्गने । ३ । १ । ४६ ॥

श्लिषश्च्लेः आलिङ्गन एव क्सौ नान्यत्र । योगनिभागतमध्यात् 'शल् इयुपधात्'—(१३११) इत्यस्याप्ययं नियमः 'अश्लिषश्चलन्यां देवदत्तः' । आलिङ्गन एव इति किम् । समश्लिषज्जुक्ताद्यम् । अङ् । प्रत्यासत्तादिह श्लिषिः । कर्मण्यनालिङ्गने सिजेव न तु क्सः । एकवचने चिण् । अश्लेपि । अश्लिषाताम् । अश्लिषन्त । अश्लिषः । अश्लिष्वम् ॥

2514. क्स is the substitute of च्लि after the verb श्लिष, only then when it is employed in the sense of embracing and not otherwise.

This is a restrictive aphorism. By the breaking of this sūtra into two, the general rule III. 1. 45 s. 2336, under which the root would have taken क्स universally is restricted in its scope to that root श्लिप् which means to embrace. As अश्लिषश्चलन्याम् 'he embraced the girl'. But समश्लिषज्जुक्ताद्यम् 'the glue joined the wood'. Here the Aorist is formed by अङ् । The root श्लिष means here to glue. (?). In the Passive when not meaning to embrace, the Aorist is by सिच् and not क्स ॥

"when the sense is to endure, there is *option* (vibhāṣita) with regard to the root *sak*; that is in one alternative, it may be *Divā li*, in the other *Syādi*. *As* शक्यते and शक्नोति ।" Śākṣāyan has also taken the word *प्रमापित* in this sense.

Pre. शक्यति । A. शक्यते । Per. शक्ताम् । A. शक्ते । शक्नुः । शक्विष्य or शशक्य । I Fut शक्ता or शक्ताम् । II Fut शक्यति । A. शक्यते or शक्विष्यति । Impera. शक्यतु । Imper. अशक्यत् । Pot. शक्येत् । Bene शक्यात् । Aor. अशक्तम् । A. अशक्तः । Pass शक्यते । Desid. शिशक्यते । Past Part. Pass शक्तः or शक्तिः । Act. शक्तवान् । Ger शक्त्वा ॥

पिबदा ७६ गात्रप्रक्षरणे । घर्मस्तुतावित्यर्थः । अयं जीदिति न्यासकारादयः । नेति हरदत्तादयः । स्विद्यति । सिष्वेद । सिष्वेदिय । स्वेत्ता । अस्विदत् ॥

79 /shvidā, to sweat, perspire. The word *गात्रप्रक्षरण* means the discharge of perspiration. According to Nyāsa-kāra &c the root has an indicatory *णि* according to Haradatta &c it is not so. See Padamanjanī on I. 2. 19. s. 3052.

Pre. सिष्यति । Per. सिष्वेद । सिष्वेदिय । सिष्वेदिव । I Fut स्वेत्ता । II Fut. स्वेत्स्यति । Impera. स्विद्यतु । Imper अस्विद्यत । Pot. सिष्वेत् । Bene स्विद्यात् । Aor. अस्विदत् । Causa स्वेदयति । Aor. अस्विसदत् । Desid. सिष्वितति । Inten सेष्वियते । Yanluk सेष्विति । Past. Part. Pass स्विन्नः । Act. स्विन्नवान् ।

क्रुध ८० क्रोधे । क्रोद्धा । क्रोत्स्यति ॥

80 /krudha, to be angry.

Pre क्रुध्यति । Per क्रुद्धोऽ । क्रुद्धोधि । क्रुद्धिष्य । I Fut क्रोद्धा । II Fut. क्रोत्स्यति । Impera क्रुध्यतु । Imper अक्रुध्यत् । Pot. क्रुध्यत् । Bene क्रुध्यात् । Aor. अक्रुधत् । Noun:- क्रोधन ॥

**क्षुध ८१ क्षुभुक्षायाम् । क्षोद्धा । कथं क्षुधित इति । संपदादिक्लि-
यन्तात्तरकादित्वादितजिति माधवः । वस्तुतस्तु वसतिक्षुधोः (३०४६) इतीद् ।**

81 /kshudha, to be hungry. If the root is *anū*, how do you explain the form *क्षुधित* । According to Mādhyava it is formed thus. From the root *क्षु* we form the noun *क्षु* by adding *विप्* under *Sampadādi* class (III 2. 178) From this noun *क्षु* we form a secondary noun by adding the affix *इत्* by considering it to belong to the *Tārakādi* class, the force of the affix being *तदस्य संज्ञातं* (V. 2. 46 s. 1837). Thus *क्षु*स्य संज्ञातं = *क्षुधित* । As a matter of fact the *र* in *क्षुधित* is not a *Taddhita* derivative from the noun *क्षु*, but it is the Participle of *क्षु* the *इत्* being added under VII. 2. 52. s. 3046.

Pro. पुष्यति । Por. पुशोष । I Fut. पोश । II Fut. पोष्यति । Impera. पुष्यतु । Imper. अपुष्यत् । Poton. पुष्येत् । Bone. पुष्यात् । Aor. अपुषत् । Condi. अपोष्यन् ॥

शुध ८२ शौचे । शुष्यति । शुशोष । शोद्धा ॥

82 /śudha, to become pure or purified.

Por. शुष्यति । Por. शुशोष । I Fut. शोद्धा । II Fut. शोष्यति । Impera. शुष्यतु । Imper. अशुष्यत् । Poton. शुष्येत् । Bone. शुष्यात् । Aor. अशुषत् । Con. अशोत्स्यन् ॥

पिधु ८३ संराद्धौ । कदिस्पाठः प्रागादिकः । तिष्यति । मेहा । सेत्स्यति । अतिथत् ॥

83. /śiddha, to be accomplished or fulfilled To read it as पिध् with long ण is incorrect

Pro. तिष्यति । Por. तिषेय । I Fut. मेहा । II Fut. मेह्यति । Impera. तिष्यतु । Imper. अतिथत् । Poton. तिष्येत् । Bone. तिष्यात् । Aor. अतिथत् । Desid. तिसिष्यति । Inton. तिषिष्यते Yanluk संवेदि Past Partl. Pass. सिद्धः । Gor. निद्धा । तिषिष्या । संसिष्या । Caus. सेष्यति or साप्यति । (VI. 1. 19. s. 2602).

रध ८४ हिंसासंराध्योः । संराद्धिनिष्पत्तिः । रध्यति । रधित-भोरधि (२३०२) इति नुम् । ररथ । ररथतुः ॥

84 /radha, to injure, to be completed Samradhhi means completed. Pro रध्यति । Por. ररथ । The nasal is added by s. 2302 The augment इट् is optionally added by the following sūtra.

रध१५ । रधादिभ्यश्च । ३ । २ ४५ ॥

रध् नश् रध् रध् दृह् नृह् व्यह् रिह् एह्यो लजायां वातुह्य वेह् ग्यात् ररथिथ ररद । ररथिथ-रेत् ॥

2515. A valā li-ā-dhruddhātuka affix optionally takes इट् after रध् and the seven roots that follow it (Divāli. 84 to 91).

Thus ररथिथ or ररद । ररथिथ or रेत्. The augment नुम् does not come in those affixes which are सेट् except in the Perfect by the following sūtra.

NOTE :—As ररिता or ररदा ; गंठा, (VII. 1. 60 नुम्) मग्निता ; यथा, (VI. 1. 59 अम्) तपिता, तपिता ; द्रप्ता, द्रप्ता, दपिता ; द्रोष्ठा द्रोष्ठा (VIII. 2. 33) द्रादिता, मोषा, मोषा, मोषिता ; स्तोत्रा, स्तोत्रिता, स्तोत्र्या, स्तोत्र्या, स्तोत्रा, स्तोत्रिता ॥

NOTE :—Some hold that the रधादि roots optionally take इट् in the Perfect Tense also, because the present sūtra being subsequent to VII.

2. 13, debars that sūtra so far. Others hold that the रधादि roots will *always* take इट् in the Perfect, because the former rule VII. 2. 13 is stronger than the pre-ent, inasmuch as that is a prohibitory rule. So they from ररन्धिष and ररन्धिष ॥

२५१६ । नेट्यलिटि रधेः । ७ । १ । ६२ ॥

लिङ्गजं इटि रधेर्मुन्न स्यात् । रधिता—रधा । रधिष्यति । रत्स्यति । अङि नुम् । 'अनि-
दिताम्—' (४१५) इति नलोपः । अरधन् ॥

2516. The augment नुम् is not added to रध्, before an affix beginning with the augment इट्, except in the Perfect.

As रधिता, रधितुम्, रधितव्यम्, but रन्धनम्, रन्धकः before Anit affixes, and ररन्धिष, ररन्धिष in the Perfect.

NOTE :—When नुम् is added रध् becomes a root ending in a conjunct consonant, and therefore the लिङ् affixes after it are not विन् (असंयोगान् लिङ् विन् I. 2. 5), and therefore the न् is not elided by VI. 4. 24. But when the affix क्तु of the Perfect is added, we have रधिवस् Nom Sg. रधिवान् ॥ Here the affix being expressly taught with an indicatory क् the न् is elided. The reduplicate is elided, the अ changed into ए, then इट् is added, then नुम्, and then the नुम् is elided by the expressly taught विन् ॥

NOTE :—Why was not the sūtra made as इटि लिटि रधेः when by so doing, the augment नुम् would have been added only in the Perfect when it had इट् and no where else ? This form of sūtra would have also meant that नुम् would be added in that Perfect which took इट् and in no other Perfect, while cases other than Perfect might take it. That being so, there would be no नुम् in ररन्ध, while रधिता would require नुम् ॥ See, however, the Mahābhāṣya for the contra.

	लुङ्	
अरधन् ।	अरधतां ।	अरधन् ।
अरधः ।	अरधतम् ।	अरधत ।
अरधः ।	अरधतः ।	अरध्याम् ।

This form अरधन् is thus evolved :—

अ+रध्+णि+ङ्=अ+रध्+अङ्+न्=(III. 1. 55. s. 2343. the root is Pushāh)=अ+रध्+नुम्+अ+ङ्(VII. 1. 61. s. 2302)=अ+रध्+अ+ङ्=(the न् is elided) by VI. 1. 24 s. 415=अरधन् ॥

Pre रधन्ति । Per. रधन् । रधन्तुः । रधन्तुः । रधन्ति or ररध । ररधन्तुः । ररधन् । ररधन् । ररधन्ति or ररधन् । ररधन्ति or ररधन् । I Fut. ररधन्ति or ररधन् । II Fut. ररधन्ति or ररधन्ति Impera ररधन् । Imper. अरधन् । Pot. ररधन् । Bene ररधन् । Aor. अरधन् । Condi अरधन् । Causa.

रन्धयति Aor. अरन्धयत् । Desid. रिरन्धयति । Inten. रारन्धयते Yanluk.
रारन्धीति or रारद्दि । Nouns:—रन्धनम् । रन्धकः ॥

पञ्च ८५ अदर्शने । नश्यति । ननाश । नेशतुः । नेशिष ॥

85. /nāśi, to be lost.

According to one view, the aorist takes ए, not only in the chhandas, but in ordinary language also as, 3rd s. अनिशत् ; pl. अनेशन् ; 1st s. अनेशाम् ॥

85 /nāśi, to be lost The Present is नश्यति । Per ननाश ; नेशतुः, नेशिष । When the second Person Singular does not take इत् the following sūtra applies.

२५१७ । मस्जिनशोभंति । ७ । १ । ६० ॥

नुम्प्यात् । ननंष्ट । नेशिव—नेशव । नेशिन—नेशम । नशिता—नंष्ट । नशिष्यति—नश्-
ष्यति । नश्येत् । नश्यात् । अनशत् । प्रणश्यति ॥

2517. The augment नुम् is added after the vowel of the root in मस्ज् and नश्, before an affix, beginning with any consonant, other than a semi vowel or a nasal.

NOTE:—As मह्ता, मस्ज्+तृच् (no इत् by VII. 2. 10 s. 2246), add न्=मत् न्+तृच्, elide तृ by VIII. 2. 29, change ज् to क, and न् to anusvāra which then becomes ङ् ॥ महत्तुम्, महत्तव्यम् नंष्ट, नष्टुम् and नष्टव्यम् ॥ But मजनम् and मशिता, and मज् (VI. 4. 32). In मज्, and मज्जवान्, the नुम् is supposed to be placed before the last consonant in मस्ज् in order that it may get elided.

Thus:—नश्+थल्=नश्+नश्+थल्=न+नश्+थल्=न+नश्+नुम्+थल्=ननंष्ट ॥

After an alternant pre. position, the न is changed to ण ; ण, प्रणश्यति । But not so, under the circumstances mentioned in the following sūtra :

२५१८ । नशोः यान्तस्य । ८ । ४ । ३६ ॥

खत्वं न स्यात् । प्रनंष्ट । अन्तप्रद्वयं भूतपूर्वप्रतिपत्यर्थम् । प्रनष्ट्यति-नशिष्यति ॥

2518. The श् is not the substitute of the verb नश् 'to destroy', when ending in ष् ॥

When the श् is changed to ष् in नश्, the न of नश् is not changed. Thus प्रनष्टः, परिनष्टः ॥ The नुम् ordained by VII. 1. 60, is elided by VI. 4. 24. and श् changed to ष् by VIII. 2. 36. S. 294.

Why do we say यान्तस्य ? Observe प्रणश्यति, परिणश्यति ॥ The word अन्त is taken in order that the prohibition may apply to words like प्रनष्ट्यति, which did end with ष् though the ष has been changed by other rules, and is no longer visible. For here the श् of नश् is changed to ष् by VIII. 2. 36, and then this ष् is changed to क् by VIII. 2. 41 s. 295; and the नुम् is added by VII. 1. 60, s. 2517.

Pre नरयति । Per. नराश । नेशत् । नेशु । नेशिथ or ननेष्ट । नेशथु । नेशिथ or नेश्व । नेशिम or नरम । I Fut. नगिता or नष्टा । II Fut. नरयति or नर्यति । Impera नरयत् । Imper अनरयत् । Poten नरयेत् । Bene नरयात् । Aor अनरात् । अनश । आशम् । Condi अनरयत् or अनर्यत् ॥

तृप ८६ प्रीणने । प्रीणन तृप्तिस्तर्पणञ्च । 'नामिस्तृप्यति काष्ठानाम्' । 'पितृहनताप्सीत्' इति भट्टि इत्युभयत्र दर्शनात् । ततर्पित-तत्रप्य-ततप्य । तर्पिता-तर्प्ता त्रप्ता । 'कृगमृगस्पृग'-इति सिञ्चा । अताप्सीत्-अतर्पीत्-अत्राप्सीत्-अतृपत् ॥

86 /tripi, to be pleased, to become satisfied. The word प्रीणन here means satisfaction, as well as causing satisfaction to another as वाग्निहृष्यति काष्ठानाम् the fire is never satiated with fuels, so also सिद्धन् अताप्सीत् He caused satisfaction to the ancestors' (Bhatti I 1). There we find it used in both senses. In the aorist the सिच् is optionally the vritika under III 1 47 s 2407. Thus we have four forms (1) अतृपत् । अतृपताम् with तृप् as the root belongs to the jathali class (2) अतर्पसीत् । अतर्पसिताम् with तृप् । There is no vritika because of VII 2 4 s 2218 (3) अताप्सीत् when अत् and अम् are next (4) अतर्पसीत् no अम्, but vritika in both cases by III 2 3 s 2267.

Pre नृपयति । Per नरय । नरयन् । ततर्पिथ or ततर्पथ or ततृप्य । ततृप्यत् । ततृप्य । ततर्प । ततृपिथ I Fut. तर्पिषा । तर्प्ता or त्रप्ता । II Fut. तर्पिषति । ततृपयति । ततृपयति । Impera नृपयत् । Imper अनृपयत् । Poten नृपयेत् । Bene नृपयात् । Aor (1) अनृपयत् । अनृपयताम् (2) अतर्पसीत् । अतर्पसिताम् । (3) अतर्पसीत् । (4) अतर्पयत् । Causa तर्पयति । आरयति । Aor अतर्पयत् । अर्पयत् । Desid तर्पयति । तृपयति । Inton तर्पयन्ते । Yantul तर्पयन्ति । तर्पयन्ति । Past Partl तर्पयन् । Active तृपयन् । Ger तर्पयिषा । नृपय ॥

दृप ८७ हर्षमोहनयोः । मोहनं गर्व । हृष्यतीरपादि ॥

स्वादिगतिमी देहावर्षमनुतापना ॥

87 /hrp, to be greatly delighted; 2 to be mad or foolish. The word हर्षना here means to be proud. These two roots hrp and drp belong to the same class, usually (VII 2 45 s 2315), they are usually set in order to apply to them the augment अम् ॥

Pre हर्षयति । Per हर्षय । I Fut हर्षयिषी

दृप ८८ जिपीतायाम् । 'या द्रष्टुम्' (३२३) इति या च । पते

द. । दुद्रोम्भ-दुद्रोद । दुद्रोहिष । द्रोहिता-द्रोम्भा द्रोदा । द्रोहिष्यति-
प्रोक्ष्यति । दन्त्यघत्वयो स्तुत्य रूपम् । अद्रुहत् ॥

80 /*krah*, to bear malice or hate, to seek to hurt or injure. In 2nd Per S of the Perfect when no इद् is added we have दुद्रोम्भ । It is thus evolved दुद्रोद्+थ=दुद्राथ+थ (VIII 2 33 s 327)=दुद्राथ्+थ (VIII 2 40 s. 2200)=दुद्राग्+थ (VIII 4 53 s 52)=दुद्रोम्भ । But when इ is not changed to य for s 27 is optional, then इ is changed to द by VIII 2 31 s 221 and the थ is changed to द by VIII 4 41 s 113 and the first द is elided by VIII 1 13 s 2135 and we have दुद्रोद ॥

Pre दुद्रुषति । Per इद्राह । इद्रुहत् । इद्रोहिष । इद्रोम्भ or इद्रोद । इद्रुह्य । इद्रुह्यति or इद्रुह । I Fut द्राहिता or द्रोम्भा or द्राश । II Fut द्राहिष्यति or द्राक्ष्यति । The form will be the same प्रोक्ष्यति, whether द is changed to थ or द । Thus द्राद्+स्यति=प्रोक्+स्यति (VIII 2 37 s 326)=प्राक्+स्यति (VIII 4 53 s 121)=प्राक्ष्यति । So also when द is changed to द । A+द्राद्+स्यति=प्राद+स्यति=प्रोक्+स्यति (VIII 2 41 s 215)=प्राक्ष्यति । Impera द्रुमत् । Imper अद्रुहत् । Poton द्रोहत् । Bene द्रुगान् । Aor अद्रुहत् । Condi अद्राहिष्यत् or अप्राक्षत् । Causa द्रोहयति Aor अद्रुहत् । Desid इद्रोहिषति । इद्रुहिषति । इद्रुषति । Inten द्राद्रुहते । Yanluk. द्रोहोम्भ । द्रोमाद । द्रोमोषि । Past Partl Pass द्रुष्य or द्रु । Act. द्रुषयान् or द्रुवान् । Ger द्रुहिवा or द्रोहिवा or द्रुग्वा or द्रुत्वा ॥

मुह ८९ वैचित्ये । वैचित्र्यमचित्रेक । मुह्यति । मुमोहिष-मुमोम्भ-
मुमोद । मोम्भा-मोदा मोहिता । मोहिष्यति मोक्ष्यति । अमुहत् ॥

८९ /*Mula*, to faint, swim
Pre मुह्यति । Per मुमोह । ममुहत् । मुमोहिष or मुमोम्भ । मुमोद । मुमहिष or ममुह । I Fut मोहिता । मोम्भा । मोदा । II Fut मोक्ष्यति or मोक्ष्यति । Impera मुह्यत् । Impe. अमुहत् । Pot मुमेत् । Bene मृगान् । Aor अमुहत् । Condi अमोहिष्यत् or अमोक्ष्यत् । Causa मोहयति । Desid मुमहिषति । मुमाहिषति । मुमुषति । Inten मोमुहते Yanluk. मोमोम्भ । मोमोदि । Past Partl Pass मुष्य । मृ । Act. मुषयान् । मृवान् । Ger मृहिवा or मोहिवा । मृग्वा or मृत्वा ॥

प्युह ९० उहिरणे । स्नुह्यति । सुणोह । सुणोहिष-सुणोम्भ-
सुणोद । सुणुहिष सुणुह्य । स्त्रोहिता-स्त्रोम्भा-स्त्रोदा । स्त्रोहिष्यति-
स्त्रोक्ष्यति । अस्नुहत् ॥

90 /*shnaha*, to vomit
Pre स्नुह्यति । Per सुणोह । सुणोहिष or सुणोम्भ or सुणोद । सुणुहिष or सुणुह्य । I Fut स्त्रोहिता । स्त्रोम्भा or स्त्रोदा । II Fut स्त्रोहिष्यति or स्त्राक्ष्यति । Impera स्नुह्यत् । Imper. अस्नुहत् । Pot स्नुहत् । Bene स्नुगान् । Aor अस्नुहत् । Past. Partl Pass. स्नुष्य or स्नु । Ger स्त्रोहिवा स्त्रुहिवा स्नुग्वा । स्नुत्वा ॥

षिगह ९१ प्रीति । स्निह्यति । सिष्येह । वृत् । रधादय समाप्ता ।

पुषादयस्तु श्रागसान्तादिति सिद्धान्त ॥

91. /slmliṇ, to feel or have affection for

Pre स्निह्यति । Per सि षह । सिष्येहिय or सिष्यय or सिष्येह । सिष्यिहिव or सिष्यिह । I Fut स्नहिता । स्नेया । स्नदा । II Fut स्नहिष्यति or स्नस्यति । Impera स्निह्यतु । Imper अस्निह्यन् । Poten स्निह्येत् । Bene स्निह्यात् । Aor. अस्निहत् । Inten सेषिष्यत । सेष्यिष्य or सस्नेदि । Desid. सिस्निह्यति । सिस्निह्यति । सिस्निचति । Partl Pass स्निष्य or स्नीद । Actl सिस्निष्वान् or स्नीद्वान् Ger सिहित्वा or स्नहित्वा or स्निष्या or स्नाद्या । Caus स्नहयती । Aor अनिष्पिहत् ।

Vrit Here end the Radhādi roots But the Pushādi roots do not end here for the valid opinion is that they extend upto the end of this class

NOTE —The word वृत् might be applied to Pushādi and some have applied it thus They say the pushādi ends here, and samādi begins next This is however not correct

शमु ९२ उपशमे ।

92. /samu to be tranquil Thus शम्+रयन्+तिप् । Now applies the following which causes the च of शम् to be lengthened

२५१९ । शमामष्टाना दीर्घ इयनि । ७ । ३ ७४ ॥

शमादीनामित्यर्थ । प्रशिशाम्यति । शमतु । शमिष । शमित । अशमत ॥

2519 Before the Present character इयन्, a long is substituted for the root-vowel in शम् and the seven roots that follow it

NOTE —As शाम्यति ताम्यति दाम्यति शाम्यति, शाम्यति शाम्यति क्लाम्यति and मायति ॥ Why of these eight only ? Observe अस्वति ॥ Why before इयन् ? Observe अमति the इयन् being optional after this root by III 1 70

Thus प्रशिशाम्यति । In नि is changed to शि (III 4 17 s 2285)

92. /samu to be calm quiet or tranquil

Pre शाम्यति । Per शशाम । शेमतु । शम् । शेमिष । शेमिव । I Fut शमिता । II Fut शमिष्यति । Impera शाम्यतु । Imper. अशाम्यत् । Poten शाम्येत् । Bene शाम्यात् । Aor अशमत । Pass शाम्यते । Aor अशमि or अशमि । Caus शमयति । Desid शिशमिषति । Inten शशाम्यते Yanluk शशमीति । शशन्ति । शशन्त । Past Partl Pass. शात । Active शातवान् । Ger शमित्वा or शातय । Nouns —शमी । शमन । शशान् । शन्ति । शमित । शम्प । शम्बु । शाम्प्यम् । शमीलम् । शमीली । शमलम् ॥

तमु १३ काङ्क्षायाम् । ताम्यति । तमिता । अतमत ॥

93. /tamu 1 to wish desire (2 to be distressed in body or mind)

Pre चास्यति । Per चसाम् । चसामतुः । चसामि or चसाम्य । चसामि or चसाम्य । चसामि or चसाम्य । I Fut. चसिता or चसता II Fut. चसितव्यति or चस्यति Impera चास्य Imperा चसाम्यत् । Poten चास्येत् । Bene चस्यत् । Aor अचसत् । Causa चसयति Aor अचिचसत् । Desid चिसिचसति or चिसचसति । Inten चसस्यते । yanluk चसति Past Ger चसत्वा or चमित्वा Noun चसी ।

कमु ९८ ग्लानौ ।

काम्यति-कामति । प्रपीय शय्ययपि 'दिगुल्लुपु-' (पू २३२०) इत्येव । दीर्घं विट् यमादिपा विगुणर्थः । अङ् । अकृमत् ।

98 /Ĥlamu, to be fatigued or tired This also takes optionally च by III 1 70 S 2321 The अ of /कमु would have been lengthened before चच् as it is lengthened before चच् by VII 3 75 S 2320 then why is it read in the यमादि class? It is read in the यमादि class in order that it may take the affix चिच् (III 2 141 S 3121) The aorist is formed by अङ् अकृमत् ।

Pre क्काम्यति or क्कामति । Per चक्काम । I Fut क्कमिता । Aor अकृमत् ।

मदी ९९ हर्षे ।

मादति । अमदत् । यमादयोऽष्टौ गताः ।

99 /madi to revel or delight in

Pre मादति Aor अमदत् । Causa मदयति or मादयति । Nouns —मदनः उन्मादी । मदाः । प्रमदाः । सम्मदाः । उन्मदिष्णुः । मदिरा । द्रव्यमदाः । मदाश्च । Gerund मदित्वा । Part मत्तः । मत्तयाच् ।

Here end the eight roots of the Śamādi class.

असु १०० क्षेपणे ।

अस्यति । आस । असिता ।

100 /asu, to throw Pres अस्यति । Per आस । First Future असिता ।

In forming the Aorist अ is inserted by the following sūtra —

२५२० । अस्यतिस्त्सुक । १ । ४ । ११ ।

अङि चरे । आस्यत् । अस्य पुदादिस्त्वादि विट् अस्यतिवक्ति- (पू २४८८) इति वचनं तदर्थे । तद् त्व उपसर्गादस्त्वयुक्तेः इति वक्ष्यते । पर्यास्यत् ।

2520 The root अस् (अस्यते) gets the augment त्व before this Aorist formed by अङ् ॥

As आस्यत्, आस्यताम् आस्यत् ॥ See III 1 52 S. 2438

This root takes अङ् by III 1 55 S 2343 because it belongs to the पुदादि class Why is then अङ् enjoined specifically after it by the sūtra III 1 52 S 2438? That sūtra ordains अङ् in the Atmanepada while the Pushādi affix comes in the Parasmaipada only The /as is conjugated in the Atmanepada when it takes particular prepositions such as परि &c as will be taught in the vārtika under sūtra VII 1 7 S 2701 As पर्यास्यत् ।

100 /asu, to throw

यस्तवाद् । Ger. यस्वित्वा or यस्तत्वा । Nouns.—असुरः । स्वसा । सप्तत्वा । सन्त्यस्वप् ।
मापनम् । अमुः ।

100. /as preceded by any prefix is conjugated in the Atmanepadi.
Pre निरस्वते । Per. निरासे । निरासिषे I Fut. निरासिता । II Fut. निरसिष्यते ।
Impera निरस्यताम् । Imper. निरास्यत । Poten निरस्येत् । Bene निरसिषीष्ट Aor.
निरास्यत । निरास्येताम् । Pass. निरस्यते । Aor. निरासि d. निरासिपाताम् । Desid
नरसिष्यते or ति ।

यसु १०१ प्रयत्ने ।

101. /yasu, to strive, endeavour, labor. This root optionally takes
स्वप् by the following two sūtras —

२५२१ । यसोऽनुपसर्गात् । ३ । १ । ११ ।

2521. The affix स्वप् is optionally added after the verb यस्
'to strive', when it is employed, without a preposition, and
when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows.

Thus यस्वति or यस्ति 'he strives'. But no option is allowed in
यायस्वति, मयस्वति. This option is allowed even when the preposition is च्च्
by the following sūtra —

२५२२ । संयसश्च । ३ । १ । १२ ।

यस्यत्वा स्यात् । यस्वति-यस्ति । संयस्यति-संयस्ति । 'अनुपसर्गात्' क्षिप् । मयस्वति ।

2522. The affix स्वप् is optionally employed after the root
यस् 'to strive', when it is preceded by the preposition च्च्, and
when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows

Thus संयस्यति or संयस्ति 'he strives'.

101. /yasu, to strive, endeavour, labor

Pre यस्वति or यस्ति । Per. यसाच । येचतुः । I Fut. यसिता । II Fut. यसिष्यति ।
Impera यस्वतु or यचतु । Impera ययस्वत् or ययस्वत् । Poten यस्वेत् or यचेत् । Bene
यस्यात् । Aor ययवत् । Condi ययविष्यत् । Causa ययवति Desid ययिष्यति ।
यायस्वति । यायुक् यायस्ति । Past Pass यस्त । Act यस्तवाद् Ger यस्वित्वा or यस्तत्वा ।

जसु १०२ मोक्षणे ।

जस्वति ।

102. /jasu, to set free, release. This root is in the Chāṇakya class.

Pre जस्वति । Per. जसाच I Fut जसिता II Fut जसिष्यति Impera जस्यत
Impera जस्यतु Poten जस्वेत् Bene जस्यात् Aor जसवत् Noun-जसवत् ।

तसु १०३ उपक्षये ।

तस्वति । तसवत् ।

103. /tasu, to fade away, become exhausted, to be tired.

Pre तस्वति । Per. तसाच I Fut तसिता II Fut तसिष्यति Impera तस्यत
Imper तस्यतु Poten तस्वेत् Bene तस्यात् Aor तसवत् Noun-तसवत् ।

दसु १०४ धे ।

दस्वति । दसवत् ।

104 /dasu chā to throw, toss decay In the sense of 'to give it is BhvAdi:

Pre दस्यति । Per दसाय । I Fut दसिता । II Fut दसिष्यति । Impera दस्यतु । Imper अवस्यतु । Poten दस्येद् । Bone दस्यात् । Aor अवस्यत् । Condi अवसिष्यत् । Nouns —दसी । Past. दसितः or दत्तः ।

वसु १०५ स्तम्भे ।

वस्यति । वसाय । वसयतुः । अ वसदद्- (घृ २२६३) इति निषेधः । वसादित्यनिति नते तु । वसतुः । वसुः ।

105 /vasu to fix In the Perfect there is no वस्व nor the elision of the reduplicate because VI 4 196 S 2263 applies According to others the root is वसु with b In that view the Perfect will be वसतु, वसुः ।

Pre वस्यति । Per वसाय । वसयतुः । I Fut वसिता ।

व्युप १०६ विभागे ।

व्यय दाहे पठितः । अर्धभेदेन त्यज्यं पुनः पठयति । व्ययुषत् । ओष्ठवादिर्द-त्यान्त्योऽयम् । 'व्युषति इत्यन्त्ये । अवकारं व्यय इत्यपरे ।

106 /vynsh to divide This has already been taught before with the sense of 'to burn' It is repeated here again because a new meaning is given to it and to conjugate it in the aorist with व्यङ् as व्ययुषत् Some read this root as byus, beginning with व b and ending with य s As व्युष्यति ।

The others read the root without य, as व्युष /vys

Pre व्युष्यति or व्युष्यति or व्युष्यति । Aor व्ययुषत् or व्ययुषत् ।

स्य १०७ दाहे ।

अङ्गुषत् । पूर्वप्रपाठः सिद्धं इत्याहुः । नदन्त्यादिपाठेन यतार्थमिति युज्यम् ।

107 /plusha to burn The aorist will be with व्यङ् as व्ययुषत् । It has been taught before also There the aorist is with चिच् । Thus say some Acharyas The better would be to say that it is included in the Bhund class and so the aorist will be with चिच् ।

Pre अङ्गुषति । Per पुष्पोप । I Fut ओषिता । Aor व्ययुषत् ।

विस १०८ प्रेरणे ।

विस्यति । अविषत् ।

108 /bisa to incite drive or urge on instigate

Pre विस्यति । Per बियेष । I Fut वेषिता Aor अविषत् । Nouns । विसच् । विलः । द्विविलः द्विविलकी ।

कुस १०९ सङ्गेषणे ।

अङ्गुषत् ।

109 /kusa to embrace surround

Pre कुस्यति । Per कुकोप । I Fut कोषिता । Aor अङ्गुषत् । Noun कुषितावी

बुस ११० उरुसर्गे ।

110. /busa, to discharge, emit, pour forth; divide.

Pre. बुस्यति । Per. बुयोष । I Fut. बोसिता । Impera. बुस्यतु । Imper. अबुस्यत् ।
Poten. बुस्येत् । Bene. बुस्याद् । Aor. अबुसत् । Nouns बुसः । सतेबुसम् । पुल्लङ् ।

मुस १११ सरुहने ।

111. /musa, to cleave, divide

Pre. मुस्यति । Per. मुयोष । I Fut. मोसिता । II Fut. मोसिष्यति Impera. मुस्यतु ।
Imper. अमुस्यत् । Poten. मुस्येत् । Bene. मुस्याद् । Aor. अमुसत् । Nouns मुसलम् ।
मुस्यः । मुस्ता । मुस्तकम् ।

मसी ११२ परिणामे ।

परिणामो विकारः । 'समी' ह्रस्वेजे ।

112. /masi, to weigh, measure, to change form Some read it as
समी /samī.

Pre. मस्यति । Per. ममाद्य । मेयतुः । I Fut. मसिता । II Fut. मसिष्यति । Impera.
मस्यतु । Imper. अमस्यत् । Poten. मस्येत् । Bene. मस्याद् । Aor. अमसत् । Condi.
अमसिष्यत् । Causa. मासयति । Aor. अमीमसत् । Desid. निमसिष्यति । Inten.
मासयते । yañluk मासस्ति Past. Pass. मस्तः । Act मस्तयाद् । Nouns.—मस्तकम् ।
मस्तु ।

लुट ११३ विलोडने ।

113. /luta, to roll or wallow on the ground The Bhuñādi root
forms its aorist as अलोटीद् with चिच् । It is in the Dyutādi list also, and
so the aorist is with अद् also As अलुट् । A अलोटिद् ।

Pre. लुट्यति । Per. लुलोत् । I Fut. लीटिता । II Fut. लीटिष्यति Impera. लुट्यतु ।
Imper. अलुट्यत् । Poten. लुट्येत् । Bene. लुट्याद् । Aor. अलुट् । Condi.
अलोटिष्यत् ।

उच ११४ समवाये ।

उच्यति । उयोष । ऊचतुः । ना भवानुचत् ।

114. /ucha, to be suitable, suit, fit.

Pre. उच्यति । Per. उयोष । ऊचतुः । उयोषिय । I Fut. ओचिता । II Fut. ओचि-
ष्यति । Impera. उच्यतु । Imper. ओच्यत् । Poten. उच्येत् । Bened. उच्याद् । Aor.
ओचीत् (The real form without the augment आ is उचत् as in ना भवानुचत्).
Condi. ओचिष्यत् Desid. ओचिष्यति । Past Pass. उचितः । Ger. ओचित्वा ।
Nouns.—ओचित्यम् । ओकः । ओकरी । उह्वम् । ओचित्ती ।

भृशु ११५ भृशु ११५ (क) । अधः पतने ।

भमर्यं । अघ्रयत् । 'अनिदिताद्-' (४१५) इति नलोपः । अघ्रयति । अघ्रयत् ।

115. /bhrāśu, /bhrānsu, to fall down. As भमर्यं । Aor. अघ्रयत् ।
From भृशु we have अघ्रयति and Aor. अघ्रयत् । The nasal is elided by.
S. 415.

Pre. घ्रयति । Per. भमर्यं । घ्रयतुः । घ्रयतुः । भमर्यिष । घ्रयः । घ्रयिष्य । I Fut.
भर्यिता । II Fut. भर्यिष्यति Impera. घ्रयतु । Imper. अघ्रयत् । Poten. घ्रयेत् ।

Bene. भ्रूयात् । Aor. अभ्रूयत् Condi. अभ्रियिष्यत् । Causa. भर्षयति Aor. अभ्रयीष्यत् ।
अभ्रयभर्षत् । Desider. विभ्रियिष्यति । Inten. वरीभ्रूयते : yañ luk वरीभर्षि । Past.
Pass. भ्रूयः । Act. भ्रूयात् । Ger. भर्षित्वा भ्रूया । Nouns:—भ्रूयस् । भारयस् ।
भ्रमिषा । भ्रयीषात् ।

115 A. /bhramśu.

Pre. भ्रयति Pre. यभ्रय यभ्रयतुः । यभ्रयिष्य । यभ्रयिष्य I Fut. भ्रमिता । II Fut.
भ्रमिष्यति । Impera. भ्रयतु । Imper. अभ्रयत् । Poten. भ्रयेत् । Bene. भ्रयात् । Aor.
अभ्रयत् । Causa. भ्रययति । Desid. विभ्रमिष्यति । Inten. याभ्रयते । yañ luk याभ्रयि ।
Past. Ger. भ्रयित्वा । or भ्रूया ।

वृश ११६ वरये ।

वृयति । वृयत् ।

116. /vriś to choose, select.

Pre. वृयति । Per. वरय । I Fut. वरिष्यति । II Fut. वरिष्यति । Impera. वृयतु ।
Imper. अवृयत् । Poten. वृयेत् । Bene. वृयात् । Aor. अवृयत् । Nouns वृयिष्टः
(VI. 4. 161 S 1785). वृयीषात् ।

कृश ११७ तनूकरये ।

कृयति ।

117. /kriś, to become lean or emaciated ; to wane.

Pre. कृयति । Per. चकर्म । I Fut. कर्मिष्यति । II Fut. कर्मिष्यति । Impera.
कृयतु । Imper. अकृयत् । Poten. कृयेत् । Bene. कृयात् । Aor. अकृयत् । Condi.
अकर्मिष्यत् । Causa. कर्मयति । Ger. कर्मित्वा । or कृयित्वा । Nouns: कृयः । कृयिष्टः ।
कृयीषात् । कृयिष्यतः । पटिकृयितः । कृयिषा । कृयातुः ।

जितृष ११८ विपासायाम् ।

118. /ñitriṣha to be thirsty.

Pre. जृयति । Per. तर्ष । I Fut. तर्षिष्यति । II Fut. तर्षिष्यति । Impera. जृयतु ।
Imper. अजृयत् । Poten. जृयेत् । Bene. जृयात् । Aor. अजृयत् । Condi. अतर्षिष्यत् ।
Past. जृयितः । Ger. जृयित्वा or तर्षित्वा । Nouns: जृयस् । जृया । जृत् । तर्षिष्यत् ।
तर्षयत् ।

हृष ११९ तुष्टी ।

हृषयति । हृषयत् ।

119. /hriṣha, to be delighted, pleased. It is differentiated from the
Bhudi हृष by taking हृष and forming the aorist with अहृ ।

Pre. हृषति । Per. हर्ष । I Fut. हर्षिष्यति । II Fut. हर्षिष्यति । Impera. हृषतु ।
Imper. अहृषत् । Poten. हृषेत् । Bene. हृषात् । Aor. अहृषत् । Condi. अहर्षिष्यत् ।

रुष १२० रिय १२० (क) हिंसायाम् ।

'लीषय'- (2280) रति वृत् । लीषिता-लीषिता । लीषिता-लीषिता ।

120. /ruṣha, /riṣha, to be angry, to injure. It optionally takes
हृ under S. 2340. A लीषिता or लीषिता, लीषिता or लीषिता ।

Pre. रुषति । Per. रीष । रीषयिष्यति । रीषयिष्यति । I Fut. लीषिता । or लीषिता । II Fut.
लीषिष्यति । Impera. रुषतु । Imper. अरुषत् । Poten. रुषेत् । Bene. रुषात् । Aor.

अवदत् । Condi. योरोविष्यत् । Desi. वदविषति । वरोविषति । Ger. रोविष्या or वद्व्या or वविष्या । Part रोपितः or वद्वः ।

डिप १२१ क्षेपे ।

121. /dipa, to throw. It is found in the Tuddādi and Churād classes also.

Pre. हियति । Per. हियेप । हियेपिय । हियिषिय । I Fut. डेपिता । II Fut. डेपिष्यति । Impera. हियिष्यत् । Imper. अहियत् । Poten. हियेत् । Bene. हिय्यात् । Aor. अहियत् । Condi. अडेपिष्यत् । Pass. हियते Cans. डेपयति Aor. अहोहियत् । Desi. हियिषति । हियेपियति । Inten. डेहियते । yah luk डेडेति । Ger. हियित्वा

कुप १२२ क्रोधे ।

122. /kupa to be angry.

Pre. कुपति । Per. कुपेप । I Fut. क्रोपिता । II Fut. क्रोपिष्यति । Impera. कुप्यत् । Imper. अकुपत् । Poten. कुपेत् । Bene. कुप्यात् । Aor. अकुपत् । Condi. अक्रोपिष्यत् । Noun कुम्प 'a forest'.

गुप १२३ व्याकुलत्वे ।

123. /gupa, to be confused or disturbed.

Pre. गुपति । Per. गुपेप । I Fut. गोपिता । II Fut. गोपिष्यति । Impera. गुप्यत् । Imper. अगुपत् । Poten. गुपेत् । Bene. गुप्यात् । Compare गोपायति and. गुपयते of Bhvādi, and गोपयति of Churādi class.

गुप १२४ रुपु १२५ लुपु १२६ विमोहने ।

गुपति । वपति । लुपति । लोपिता । लुपति. सेट्कः । अणिट्कारिकायु सिचिष्ठाद्वर्णातो-दादिकल्पेय ग्रहणात् ।

124. /yupu, 125 /rupu, 126 /lupu, to trouble; to efface; to make level or smooth. Of these the /lupu is सेट्, the root लृप् mentioned in the anī list is not this root, but the Tuddādi root लृप् as it is read along with /लृप् of that class.

Pre. लुपति । Per. लुपेप । I Fut. रोपिता । II Fut. रोपिष्यति । Impera. लुप्यत् । Imper. अलुपत् । Poten. लुपेत् । Bene. लुप्यात् । Aor. अलुपत् । Condi. अलोपिष्यत् ।

125. /rupu,

Pre. रपति । Per. ररोप । I Fut. रोपिता । II Fut. रोपिष्यति । Impera. रप्यत् । Imper. अरप्यत् । Poten. रपेत् । Benedic. रप्यात् । Aor. अरपत् । Condi. अरोपिष्यत् ।

126. /lupu.

Pre. लुपति । Per. लुलेप । I Fut. लोपिता । II Fut. लोपिष्यति । Impera. लुप्यत् । Imper. अलुपत् । Poten. लुपेत् । Bene. लुप्यात् । Aor. अलुपत् । Condi. अलोपिष्यत् ।

प्लुप १२७ समुच्छ्राये ।

It is not given in the Siddhānta. It means "to heap up to pile, to collect to raise."

लुभ १२८ गार्ध्ये ।

गार्ध्यनाकाङ्क्षा । 'वीथवद्-' (२३४०) इति चेद् । लोभिता-लोभ्या । लोभिष्यति । लुभ्येत् । लुभ्यात् । अलुभत् । अनादेत्कृतत्वात्लोभनीत्यपीत्याहुः ।

128. /lubha, to covet, long for 'The word 'gārdhyam' means 'greed' It is optionally चेद् by S. 2340. As the word, द्युत् 'finished,' is not used at the end of Bhuādi class, as it is used at the end of other classes, every root can be conjugated in the Bhuādi class, as that list is not exhaustive. Therefore लुभ forms लोभते also in the Bhuādi class. This is the opinion of Atreya.

Pre लुभति । Per. लुभाम । लुभामिष । I Fut लोभिता or लोभ्या । II Fut. लोभिष्यति । Impera. लुभ्यद् । Imper. अलुभ्यद् । Poten लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् । Condi. अलोभिष्यत् । Causa लोभयति Aor. अलुलुभत् । Ger. लोभित्वा or लुभित्वा or लुभ्या । Parb लुभ्या ।

लुभ १२९ र्चलने ।

लुभ्यति ।

129. /kshubha, to be agitated or disturbed

Pre लुभति । Per. लुभाम । I Fut लोभिता । II Fut लोभिष्यति । Impera लुभ्यद् । Imper. अलुभ्यद् । Poten लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् or अलोभीत् ।

लुभ १३० लुभ १३१ हिंसायाम् ।

लुभितलुभयो द्युत्तादौ क्रयादौ च पठ्यन्ते । तेषां द्युत्तादित्वादङ् चिट्ठः । क्रयादित्वात्पठे विञ्जयत्येव । इह पाठस्तु स्वयम्भ्यः ।

130. /nabha, 131. /tubha to injure, hurt, kill The roots लुभ and लुभ and tubha are in the Dyutādi and Kryādi list, also (See Bhuādi 787 &c.) and Kryādi, they would have taken अङ् in the aorist by the fact of their being listed in the Dyutādi, their inclusion in the Kryādi class shows that the aorist is formed with चिट्ठ also when it is considered to belong to that class See Kryādi No. 47 &c Their inclusion therefore, here, is purely for the sake of स्वद् ।

Pre. लभति । प्रलभ्यति । Per. लभाम । लभद्गुः । लभेय । लभेयि । I Ent लभिता । Aor. लभत् or लभनीत् or लभानीत् ।

131. /tubha The remarks applicable to /kshubha and /nabha apply to this also.

Pre लुभति । Per. लुभाम । I Fut लोभिता । II Fut लोभिष्यति । Impera लुभ्यद् । Imper. अलुभ्यद् । Poten लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् । Condi. अलोभिष्यत् ।

क्लिद् १३२ आर्द्राभावे ।

क्लिदति । चिह्लेदिय-चिह्लेत्य । चिह्लिदिय-चिह्लिद् । चिह्लिदिन-चिह्लिद्गुः । क्लेदिता-क्लेता ।

132. /khlidā, to become wet, be damp, moist

Pre क्लिदति । Per. चिह्लेद् । चिह्लेदिय or चिह्लेत्य । चिह्लिदिय or चिह्लिद् । चिह्लिदिन or चिह्लिद्गुः । I Fut. क्लेदिता or क्लेता । II Fut. क्लेदिष्यति or क्लेदयति । Impera.

क्रिदात् । Imper. अक्रिदात् । Poten. क्रिसेत् । Bene. क्रिदात् । Aor. अक्रिदत् । Condi.
अक्रिदिष्यत् or अक्रिद्व्यत् । Causa. क्रेदयति Aor. अक्रिद्विदत् । Des. निक्रिदिष्यति ।
चिक्रिद्व्यति । Inten. चेक्रिदाते । yañluk चेक्रेति । Part. Pass. क्रिन्तः । Act. क्रिन्तयात् ।
Ger. क्रिदित्वा or क्रेदित्वा ।

जिमिदा १३३ स्नेहने ।

'मिदेषु' (२३४६) । मेदाति । जमिदत् । द्युभादिपाठादेवागिदत् । जमेदिष्टेति मिद्रे इह
पाठोऽनेदीदिति भा मृदिदि । द्युभादिभ्यो यदिदेशान्नमेयदिषु पाठस्तुचितः ।

133. /m̐ midh, to be unctuous or greasy, to love. This root would
have formed its aorist with अद् by the very fact of its being included in
the Dyutādi class (See Bhuādi 777 to 799). The aorist would be जमिदत् and
जमेदिष्ट there under. Its inclusion here indicates that it never takes विद्,
and we can never have the form जमेदीत् । If this be so, its inclusion there
is problematic. For it would have formed जमिदत् under Pushādi. The
better arrangement would have been, not to read it in the Dyutādi class,
but in the ātmanepadi class any where else of the Bhuvādi, to give us the
form जमेदिष्ट ।

Pre मेदाति । The vowel is gunated by S. 2316. Per. निमेदः । निमेदिय । I Fut.
मेदिता । II Fut. मेदिष्यति । Impera. मेदात् । Imper. जमेदात् । Poten. मेदयेत् । Bene.
मिदात् । Aor. जमिदत् । Des. मिमिदिष्यति । निमेदिष्यति । Ger. मेदित्वा or मिदित्वा ।

जिह्विदा १३४ स्नेहननोपनयोः ।

134. /ñi kshvidā 1 to be greasy or unctuous, love, 2. to release.
It is in the Bhvādi also See No. 780.

Pre. पिपसति । Per. पिपसेदः । I Fut. ज्वेदिता । II Fut. ज्वेदिष्यति । Impera.
जिह्वदात् । Imper. अजिह्वदात् । Poten. जिह्वयेत् । Bene. जिह्वदात् । Aor. अजिह्वदत् ।
Condi. अज्वेदिष्यत् ।

श्रु १३५ वृद्धी ।

आनर्षः । आर्षत् ।

135. /ṛidhu to prosper, grow, increase. This root is found in the
Svādi also See No. 24.

Pre श्रुष्यति । Per. आनर्षः । आनृषत् । आनर्षिय । आनर्षिव । I. Fut. अर्षिता ।
II Fut. अर्षिष्यति । Impera. श्रुष्यत् । Imper. आर्षेत् । Poten. श्रुष्येत् । Bene.
श्रुष्यात् । Aor. आर्षत् । (The real form is श्रुषत् without the augment अ
as in मा गमात् श्रुषत् ।) Condi. आर्षिष्यत् । Causa. अर्षयति । Aor. आर्षिदत् ।
Des. अर्षिदिष्यति or अर्षयति । VII. 2. 49. S. 2318. Pass. Part. श्रुष्टः । Ger. अर्षित्वा
or श्रुष्ट्या ।

शु १३६ अभिकाङ्क्षायाम् ।

अशुषत् । शु । शुषादयो दिवाद्यत् शुषाः । जेषितु शुषादिषमादयोऽनेव मृत्कारणम् ।
दिवादिषु अर्षिदिदेशात्कृतिनाम् । तेन वीयते शुष्यतीत्यादि चिह्नित्वाद्दुः ।

136. /ṣṛidhu, to covet, desire, to be greedy.

Pro विद्महे । विद्महे । विद्महे । विद्महे or णिद्महे । P r विद्महे । तिष्ठति ।
 तिष्ठति । I Fut चेता । II चेत्तवे । Imp r विद्मताम् । विद्मन्त । तिष्ठते । Imper
 असिन्त । असिन्ताः । असिन्ति । असिन्ति or असिन्तुवति । Pot u । तिष्ठीत । Bene
 चेदीष्ट । Acc अवेष्ट । अवेष्टाताम् । Condi अवेष्ट्यत

शिञ् ३ निशाने ।

दास्य्यादिः । शेतः ।

3 /sifi, to whet to sharpen Parasmaipada

Pre चिनोति । Per चिष्यत् । I Fut चेतः । II Fut चेष्यति । Impera चिनोतु ।
Imper चचिनोतु । Poten चिनुयात् । Bene चीयात् । Aor चयेयीतु ।

3 /sifi to whet sharpen Atmanepada

Pre चिनुते । Per चिरये । I Fut चेतः । II Fut चेष्यते

हुमिञ् ४ मक्षेपणे ।

'भीमातिनिनेति-' (२५०८) ह्यवात्यम् । भयी । भविष्य-भसाय । भिष्ये । भाता । भीयात् ।
भायीत् । अभायीत् । अभाषिष्यात् । अभास्त ।

4 /du miñ, to throw, cast scatter Parasmaipada

Pre निनोति । Per भयी (S 2508) भिष्यतुः । भिष्युः । भविष्य or भसाय । भव्यतुः ।
भव्य । भयी । भिष्यिष्य । भिष्यिष्य । I Fut भाता । II Fut भास्यति । Impera निनोतु ।
नितु । निनवाति । Imper अचिनोतु । अचिनुतम् । Poten चिनुयात् । Bene चीयात् । Aor
अभायीत् । अभाषिष्यात् । Condi अभास्यत् । Causa भाययति । Aor अचीययत् । Desid
नित्वति । Inten चेयीयते । yanluk चेनेति । चेययीति । Noun चिषिष्य चीरः, प्रसयः

4 /du miñ Atmanepada

Pre चिनुते । Per भिष्ये । भिष्यिष्ये । भिष्यिष्ये । I Fut भाता । II Fut भास्यते ।
Impera चिनुतात् । चिनुष्व । चिनुष्व । चिनुष्व । Imper अचिनुत । Poten चिन्वीत । Bene भायीत् ।
Aor अभास्य । अभासातात् । Condi अभास्यत ।

चिञ् ५ चयने ।

प्रक्षिपिषोति ।

5 /chiñ to collect The Present 3rd person is चिनोति । The preposi-
tion चि is changed to चि as प्रक्षिपिषोति (VIII 4 17 S 2285) In the
Perfect, the च is optionally changed to क by the follow ng —

२५२५ । विभाषा चे । १ । ३ । ५ ।

अभ्याशात्वरस्य चिञ् कृत्वं वा स्वात्यनि तिष्ठि च । प्रक्षिपिकाय । चिषाय-चिरये चिष्ये ।
अयेयीत् अयेष्ट ।

2525 A guttural is optionally substituted for the च् of
चि after a reduplication in the Desiderative and Perfect

As चिचिषति or चिचिषति चिषाय or चिषाय । But चेचिषते in other cases

5 /chiñ to collect Parasmaipada

Pre चिनोति Per चिचिषति or चिषाय । चिचिषतुः or चिचिषतुः । चिचिषिष्य or चिचिष्य
or चिचिषिष्य or चिचिष्य । चिचिष्य । I Fut चेतः । II Fut चेष्यति । Impera
चिनोतु । चिनुतात् । Imper अचिनोतु । Poten चिनुयात् । Bene चीयात् । Aor
अयेयीत् । Condi अयेष्ट । Causa चापयति । चापयति । D si चिचिषति । चिचिषति ।
Inten चेचिषते चेचिषते । yanluk चेनेति । Past Pass चितः । Act चितवात् । चेत
Nouns — चिषायः । चिषायः । चिषायः । चिषायः । चिषायः । चिषायः । चिषायः । चिषायः ।
चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः ।
चिचि । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः । चिचिषीतः ।

5 /chñ, to collect Atmanepada.

Pre चिनुते । Per. चिनुते or चिनुते I Fut चेता । II Fut चेत्ते । Impera, चिनुताम् । Imper. अचिनुत । Poten चिनुषीत । Bene चेरीत् । Aor चनेत् ।

स्तृष् ६ आच्छादने ।

स्तृषति । स्तृषते । 'उदेति' (२३८०) इति प्रत्ययः । लघोः ।

6. /stñ, to cover. The Present is स्तृषोति । Atm. स्तृषते । In the Potential there is guna by S. 2380 As लघोः । In the Atmanepada, the स्तृ is optional in the Benedictive and Aorist by the following.

स्तृषद् । अतस्त्वं संयोगादेः । ७ । २ । ४३ ।

अतस्त्वं संयोगादेः स्तृषोति-स्तृषोति-स्तृषोति । अतस्त्वं-स्तृषोति । अतस्त्वं-स्तृषोति ।

2526. The स्तृ is optionally added to the endings of the Atmanepada Benedictive and S-Aorist, after a root, which ends in short च्, which is preceded by a conjunct consonant.

As स्तृषोति or स्तृषीत । Aor अतस्त्वं or अतस्त्वं ।

Note — Why ending in short च् ? Observe स्तृषोति, अतस्त्वं, स्तृषीत and अतस्त्वं । Why 'beginning with a conjunct consonant, ? Observe स्तृषीत, स्तृषीत, अतस्त्वं and अतस्त्वं । Why 'in the Atmanepada' ? Observe अतस्त्वं, अतस्त्वं । In स्तृषोति and अतस्त्वं there is not स्तृ, first because स्तृ (the form assumed by स्तृ with उट् augment) is not so enunciated in the Dhātupāṭha, the word upadesa of VII. 2. 10, is understood here, so that the rule applies to those roots only which in the Dhātupāṭha are स्तृ ending and preceded by conjunct consonant, and secondly उट् augment is considered as not attached to the root (VI 1. 135), and therefore स्तृ is not considered a root beginning with a conjunct consonant.

6. /s'riñ, to cover Parasmaipada.

Pre स्तृषोति । स्तृषुत । स्तृषुषति । स्तृषोति । स्तृषोति । स्तृषुषः or स्तृषुषः । स्तृषुषः or स्तृषुषः । Per स्तृषत । स्तृषतु । स्तृषतः । स्तृषतः । स्तृषतः । स्तृषतः or स्तृषतः । स्तृषति । I Fut स्तृषीत । II Fut स्तृषिषति । Impera स्तृषीतु । स्तृषु । स्तृषयानि । Imper. अस्तृषोत । Poten. स्तृषुषाद् । Bene. स्तृषीत् । Aor स्तृषासीत् । स्तृषासीत् । Condi. अस्तृषिषत् । Pass स्तृष्यते । Causa. स्तृषयति । Aor स्तृषिषत् । Desid. स्तृषीष्यति । Inten स्तृषीष्यते । yañluk स्तृषीष्यति । स्तृषीष्यति । Pass. स्तृषतः । Act. स्तृषयाम् । Ger. स्तृषया

6. /stñ, to cover. Atmanepada.

Pre. स्तृषते । स्तृषते । स्तृषते । Per. स्तृषते । स्तृषते । स्तृषते । स्तृषते । स्तृषते । I Fut स्तृषीत । II Fut स्तृषिष्यते । Impera स्तृषीताम् । स्तृषयाम् । स्तृषयाम् । Imper. अस्तृषीत । Poten. स्तृषीष्यत । Bene स्तृषीत् or स्तृषीत् । Aor अस्तृषीत् or अस्तृषीत् । अस्तृषीष्यात् or अस्तृषीष्यात् । Condi. अस्तृषिष्यत् ।

स्तृष् ७ हिंसायाम् ।

स्तृषति-स्तृषते । स्तृषतः । स्तृषतः । स्तृषतः । स्तृषतः । स्तृषतः । स्तृषतः । स्तृषतः ।

2529. The \sqrt{d} is not lengthened after the root \sqrt{y} and \sqrt{r} ending radicals in the Benedictive.

As \sqrt{vri} च्,

8. \sqrt{vri} , to choose, select Parasmaipada.

Pre वृषीति । Per वषार । वषुतुः । वषरिच । वषु । वषार or वषर । वषुच । I Fut वषिता or वषीता । II Fut वषिष्यति or वषीष्यति । Impera वृषीतु । वृषुताम् । Imper. वषुषीतु । Poten वृषुष्यात् । Bene वृष्यात् । Aor अषारीत् । अषारिष्यात् । Condi. अषारिष्यत् । अषरीष्यत् । Pass वृष्यते । Aor अषारि । Causa वारयति । Aor. वषीयत् । Desid. वृष्यर्षति । विवर्षिषति । विवरीषति । Inten वेषीर्वते । yañluk वष्यर्षि । (Nouns — वृषयः । वारचम् । वार्यी । वतिवरा । निवरा । वरुणानी । वारणी ।

8 \sqrt{vri} , to select, choose. Atmanepada.

Pre वृष्यते । Per. वषे । वषुषे । वषुहृषे । वषुवहे । I Fut वषिता or वषीता । II Fut वषिष्यते or वषीष्यते । Impera वृषुताम् । Imper. अचवृषत । Poten. वृषुषीत । Bene. वृषीष्ट or वरिषीष्ट । Aor अवृषत or अवरिष्ट । अवरीष्ट । अवृषाताम् or अवरिषाताम् or अवरीषाताम् । अवृष्यम् । अवरिष्यम् । अवरीष्यम् । अवरिष्ट्यम् । अवरीष्ट्यम् । Condi. अवरिष्यत् । अवरीष्यत् । Causa. वारयति । अवीयत् । Desid. वृष्यर्षते । विवर्षिषति । विवरीषति । Inten. वेषीर्वते । Nouns वृषयः । वार्यी । वरा । वारचम् । वृषम् । नीयारः । निवरा । प्रावरा । प्रवरा । प्रवरा । यर्ष । यर्षी । वांश्चिक्तायकिः । वरुण । वर्यम् । वर्यः । वर्यी । द्राघवर्षी । वरुणः । वरुणानी । मेत्रावरुणः । वरुणदत्तः । वरुणिकः । वरुणित । वरुणदत्तकः । वृष्टुः । वरुणी ।

धुञ् ९ कल्पने ।

धुनेति-धुनुते । अधीवीत् । अधोष्यत् । दीर्घागतेऽप्ययम् । धुनेति-धुनुते । 'स्वरेतिभूति-' (२२०९) इति चेद् । इषविय-इषोष । किति किति तु 'युक्त - (२३८१) इति निषेध यापित्या आदिनियमाग्नित्यमिद् । इषुविव । 'स्तुमुधुञ्-या-' (२३८५) इति नित्यमिद् । अधोषीत्-अधोषिष्ट-अधोष्यत् ।

9. \sqrt{dhu} , to tremble, shake This root is taught with long \bar{u} also, as धुञ् । It will be optionally चेद् as it is specifically mentioned in the sūtra VII 2. 44 S. 2279 As इषविय or इषोष । In other terminations of the कित् Perfect the इद् augment is compulsory, because the prohibition of VII. 2. 11 S. 2381 is superseded by VII. 2 13 S 22 93 As इषुविव । The P. Aor is अधोषीत् । The इद् here is compulsory under VII. 2 72 S. 2285

Pre धुनेति । Per. इषाव । इषविय or इषोष । I Fut धोता । धोताचि । II Fut धोष्यति । Impera धुनीतु । Imper अधुनीत् । अधुनुताम् । Poten धुनुयात् । Bene ध्यात् । Aor. अधोषीत् । Condi अधोष्यत् । Causa धावयति । Aor. अधोष्यत् । Desid. धुव्यर्षति । Inten दीधुर्वते । yañluk दीधोति । Part. धुवः । Ger. धुत्या । Nouns धुनिः ।

9. \sqrt{dhu} Atmanepada

Pre. धुनुते । Per धुषे । इषुविवे । I Fut धोता । धोताचि । II Fut धोष्यते । Impera. धुनुताम् । Imper अधुनुत । Poten धुनीत् । Bene. धोषीष्ट । Aor. अधोष्यत् । Condi. अधोष्यत् । Desid. धुव्यर्षते ।

9 (a) धुञ् $\sqrt{dhū}$ This $\sqrt{dhū}$ is found in the Kryādi class and Yujādi also. The root $\sqrt{dhū}$ without \sqrt{y} is in the Tādādi also.

Pre धुनेति । A. धुनुते । Per. दुषाव । A. दधुवे । दधुविष or दधेय । दधुविष ।
 I Fut. धेता or धवित । II Fut. धेयस्यति or धविस्यति । A धेयते or धविस्यते ।
 Impera. धुनेतु or दधुताव । Imper. अधुनेत । Poten धुनुयाव । A धुन्वीत । Bene.
 धुयाव । A धेयीष्ट or धवयीष्ट । Aor. धयावीष्ट । धयाविष्टाव । A धयेष्ट or धवविष्ट ।
 Causa धुनयति (See Vārtika under S. 2572 for च). Desid. दधुषति । Past Part.
 दूतः । Ger. मूत्वा ।

The following roots are Para-maipadins.

दुहु १० उपतापे ।

दुषेति ।

10. /indu, to burn.

Pre. दुनेति । Per. दुषाव । I Fut. शेता । II Fut. शेयस्यति । Impera. दुनेतु ।
 Imper. अदुनेत । Poten दुनुयाव । Bene दुषाव । Aor. अदयीष्ट । Condi. अदेष्य
 Causa दाययति । Aor. अदृष्यव । D. did दृहयति । Inten दौहयते । yabluk दौदेति ।
 Part. इतयाव । Ger. इत्वा । Noun दायः । दवहुः ।

हि ११ गती दृही च ।

11. /hi, to go, 2. to promote.

Thus हिनेति । The न is changed to च after an alterant preposition by
 the following sūtra.

२५३० । हिनु मिना । ८ । ४ । १५ ।

उपसर्गस्याग्निमिच्छात्परस्य चतुर्थोर्ध्वस्य च । इत्याह । प्रदिशेति ।

2530 'The न of हिनु and मीना is changed into च, when coming
 after an upasarga containing in it a cause of change.

Thus प्रदिशेति । (प्रदिशुता, प्रमीयति, प्रमीयते) ।

Note.—The root हि belongs to the Svādī class of verbs and takes the
 vikarana दृ technically दृ, and the root मी belongs to Kryādi class which
 takes the vikarana यता । In the sūtra the verbs are shown with the
 vikaranas affixed. Under certain circumstances the forms of the vikarana
 is changed from दृ to ने and ता to नी, but the rule still applies, because the
 substitute of an चच् or vowel is like the principal. See I. 1 57.

In forming the Perfect we have हि + चच् = चिदि + च । Now applies the
 following sūtra by which the च is changed to य ।

२५३१ । हेर्यच्छि । १ । ३ । ५६ ।

अथवासात्परस्य हिनेतेर्ध्वस्य कुत्वं इत्याह दृ चङि । त्रिषाव ।

2531. A guttural is substituted for the च of हि (हिनेति)
 after a reduplication, but not in the Reduplicated Aorist (चङ्) ।

As प्रदिशव but प्रमीयव् इत्यत्र in the R-duplicated Aorist.

Obj The word चङि could be dispensed with from the sūtra, in as
 much as चच् can never come after the simple root हि, but after the causative
 of हि, and the causative stem of हि is a different verb than, हि Ans.
 The fact of this word चङि being employed in the sūtra indicates the

existence of the following maxim : प्रकृति ग्रहणे एवधिकस्वादिप्रदणम् " A radical denotes whenever it is employed in Grammar, not only that radical itself, but it denotes also whatever stem may result from the addition to it of the causitive affix ति" . Therefore we have मजिषावायिषति ॥

11. /hi, to go, promote.

Pre हिनोति । Per. जिषाय । जिष्यतुः । जिष्युः । जिषयिष्य or जिषेय । जिष्य । जिष्यिष्य । I Fut. हेत । II Fut. हेयति । Impera. हिनोतु । Imper. अहिनोत । Poten. हिनुयात् । Bene. हीयात् । Aor. अहेयीत् । Condi. अहेयिष्यत् Causa. हाययति ; Aor. अजीहयत् । Desid. जिषीषति । Inten. जिषीषते । yan luk जिषेति । Part. Pass. हितः । Act हित्वात् । Nouns :— हेति । हयः । हेतुः । संहितोक्तः ।

पृ १२ मीतौ ।

पृणोति । पतां ।

12. /pri, to please or delight.

Pre पृणोति । Per. पषार । पप्रुः । पप्रुः । पपर्ये । पप्रुः । पप्र । पषार or पषर । पप्रिय । पप्रिष्य । I Fut. पतां । II Fut. पतिष्यति । Impera. पृणोतु । Imper. अपृणोत । Poten. पृणुयात् । Bene. प्रियात् । Aor. अपापीत् । Condi. अपतिष्यत् Causa. पारयति Aor. अपपीरत् । Desid. पुप्रिषति । Inten. पेप्रीषते ।

रूप १३ मीतिपालनयोः ।

'मीतिपालनयोः' इत्यग्रे । 'चलनं जीवनम्' इति स्वामी । रूपोति । पस्पार । 'रूप' इत्येके । रूपोति । प्रोत्पादयत्येताऽपि आन्दसा इत्याहुः ।

13. /spri, to gratify, to protect Another reading is 'priti-chalanyoh' —'to gratify, to live'. The word 'chalana' here means 'living', according to Svāmi. Some read it as रूप /smri as रूपोति । The three roots pri, spri, and smri are Vaidic, according to some.

Pre. रूपोति । Per. पस्पार । पस्परे । I Fut. स्पतां । II Fut. स्परिष्यति । Impera. रूपोतु । Imper. अरूपोत । Poten. रूपुयात् । Bene. स्निवात् । Aor. अस्वानीत् । Condi. अस्परिष्यत् । Causa. स्वारयति । Desid. पुस्पुषति । Inten. पेस्मीषते ।

आप् १४ व्याप्ती ।

आप्नोति । आप्नतः । आप्नवन्ति । आप्नुयः । आप्ता । आप्नादि । लुटिश्चादच् । आपत् ।

14. /aptri, to pervade.

Pre. आप्नोति । आप्नतः । आप्नवन्ति । आप्नोषि । आप्नोषि । आप्नुय । Per. आप । आप्तुः । आपिय । आपिव । I Fut. आप्ता । II Fut. आप्स्वति । Impera. आप्नोतु । आप्नादि । आप्नवन्ति । Imper. आप्नोत । Poten. आप्नुयात् । Bene. आप्यात् । Aor. आपत् । The aorist is formed by अच् as the root has an indicatory लृ (III. 1. 55 S. 2343). Condi. आप्स्वत् । Causa. आपयति । Aor. आभवात् अपिषत् । Desid. हेयति VII 4. 55 S. 2619. Part. Pass. आप्तः । Act. आप्तात् । Nouns :—मापय्य आपतिः । माप्यजीविकः । आपः । पपीषत् । अन्तरीषत् । द्वेषायन ।

शक्नु १५ शक्नौ ।

शयकत् ।

15. /saktri, to be able.

Pre यक्नोति । यक्नुतः । यक्नुवन्ति । Per ययाक् । यैकतुः । येकुः । ययक्त्वा or येकिय । I Fut. यक्ता । II Fut. यक्वन्ति । Impera यक्नोतु । यक्नुहि । Imper ययक्नोतु । Poten यक्नुयाद् । Bene. यक्वाद् । Aor. ययक्त्वा Condi. ययक्वद् । Desid. यिषते 'He desires to be able'. As यनुपि यिषते । See Vārtika under S 2687. Past Pass यक्तः । यकितः । Act यक्तवान् । यकितवान् । Nouns — यक्तः । यक्तव्यः ।

राध १६ साध १९ संसिद्धौ ।

राप्नोति ।

16 /rādha, to accomplish, 17 /sādha to accomplish ! The Present is राप्नोति । In the Perfect, the reduplicate is elided, and र substituted for आ by the following sūtra

२५३२ । राधो हिंसायाम् । ६ । ४ । १२३ ।

राधा-राधलोपो लः किति लिटि वेदि षलि च । रेधुः । रेडुः । रेधिय । राधा । राप्नोति । राधा । अराप्सीत् । अराधात् ।

2532. The र is substituted for the आ of राध when meaning 'to hurt some one', and the reduplicate is elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or क्), as well as before क् with the वट् augment.

Thus अररेधुः, अररेडुः, अररेधिय, but रराधुः, रराधुः, रराधिय in any other senses than that of 'hurting'. In this sūtra the long आ of राध is to be replaced by र, the anuvritti of short अ (अतः VI 4 120) is therefore not appropriate here. We should either read the anuvritti of आ from VI 4 112, or we should read the word एकद्वयनच्चे in this way "in राप् whatever stands between two simple consonants is replaced by र".

16 /rādha, to accomplish, complete

Pre राप्नोति । राप्नुतः । राप्नुवन्ति । राप्नुवः । Per रराध । रराधु or रेधुः । रेडुः or रराधुः । रराधिय or रेधिय । I Fut. राधा । II Fut. राप्स्वन्ति । Impera राप्नोतु । राप्नुहि । Imper अराप्नोतु । Poten राप्नुयाद् । Bene राध्याद् । Aor. अराप्सीत् । अराध्व । अराधुः । Condi. अराप्स्वद् । Pass राप्यते । Causa राधयति । Aor. अरीरध्व । Desid. रिराप्सति । Inten राप्यते ।

17 /sādha, to complete finish

Pre साप्नोति । Per सयाध । सयाधुः । सयाधुः । सयाधिय । सयाधिय I Fut. साधा । II Fut. साप्स्वन्ति । Impera साप्नोतु । Imper असाप्नोतु । Poten साप्नुयाद् । Bene साध्याद् । Aor. असाप्सीत् । असाधात् । Condi. असाप्स्वद् । Causa साधयति । Aor. अरीरध्व । Desid. रिसाप्सति । Inten साप्यते । yañluk साधाहि । Noun साधुः साधनः

अथ द्वावनुदात्तौ

The two following roots are 'anudāttet'.

अशू १८ व्याप्नोति संघाते च ।

अशूते ।

18 /asū, to pervade 2 to accumulate.

The Present is चरयते । In the Perfect, च is inserted after the long च of the reduplicate, by the following sūtra

२५३३ । अश्रोतेश्च । १ । ४ । ३२ ।

दीर्घादभ्यासादवर्णात्परस्य जुट् इत्यात् । आनये । अयिता-अष्टा । अयिष्यते-अवयते । अरुणीत । अवीष्ट-अयिषीष्ट । आयिष्ट-आष्ट । आधाताम् ।

2533. After the lengthened च of the reduplicate of चम् (अरुणेति), comes the augment जुट् (१) before the [short च of the root in the Perfect

This applies to a case where the root does not contain a double consonant. Thus चानये, चानयते, चानयिरे । The rule applies to चम् of the Svâdi 18 and not to चम् of the Kryâdi 51, there we have चाय, चायतुः, चायुः ॥

18. /asû, 1 to pervade, 2. to heap, accumulate.

Pre अरुते । अरुताते । अरुवते । अरुवे । अरुव्ये । अरुते । अरुवते । Per. चानये । चानयते । चानयिरे or चानये । चानयिष्ये or चानह्ये । चानयिष्ये or चानह्ये । चानयिष्ये or चानह्ये । Fut. अष्टा । अयिता । II Fut. अवयते । or अयिष्यते । Impera. अरुताम् । अरुतम् । Imper अरुत । अरुतायः । अरुति । Poten अरुणीत । अरुणीता । Bene अयिषीष्ट । अवीष्ट । Aor आयिष्ट or आष्ट । आयिषाताम् आधाताम् । Condi. आचयत । आयिष्यत । Caus. आचयते । Aor. आयिषत् । Desid आयिष्यति । Inten आचययते । yañ luk आहीति । Pass. अष्टः । Act अष्टवाम् । Ger अष्टवाम् or अयिष्याम् । Nouns — आयिकः । आयुः । अरुतम् । अरुतम् । अरुतम् । अरुतम् । अरुतम् । अरुतम् । अरुतम् । अरुतम् ।

टिप्पणी १९ आस्कन्दने ।

स्तिष्नुते । तिष्ठिष्ये । स्तेपिता ।

19 /shtigha, to assail, attack.

Pre. स्तिष्नुते । Per तिष्ठिष्ये । I Fut स्तेपिता । II Fut स्तेपिष्यते । Impera. स्तिष्ताम् । Imper स्तिष्यत । Poten. स्तेपेत् । Bene. स्तिषिषीष्ट । Aor अस्तेपिष्ट । Condi. अस्तेपिष्यत । Causa. स्तेपयति Aor. अतिष्ठिषत् । Desid तिष्ठिष्यति । तिष्ठिष्यते । Inten स्तेपयते yañ luk तिष्ठिषीति or तिष्ठिष्यति । Ger स्तिषिष्याम् । स्तेपिष्याम् ।

अथ श्री गणान्तात् परस्मैपदिनः ॥

All the roots up to the end of this class are Parasmaipadins.

तिक् २० तिग २० कः गतौ च ।

आदास्कन्दने । तिक्नोति । तिक्नोति ।

20. /tika 20(a) /tiga to go, attack, assail. By force of the letter च the meaning to assail is also taken here

Pre. तिक्नोति । Per. तिक्ते । तिक्तेऽपि । तिक्तेऽपि । I Fut तिक्ते । II Fut. तिक्तेऽपि । Impera. तिक्नोतु । Imper. अतिक्नोतु । Poten. तिक्नुवाम् । Bene. तिक्वाम् । Aor. अतेकीत् । Condi. अतेकिष्यत् । Causa. तेकयति Aor. अतीतिक्त् । तेकयति । Desid तिक्तेऽपि । Inten तिक्तेऽपि yañ luk तिक्तीति । Nouns — तिक्ताः । तिक्ताः । तिक्ताः । तिक्ताः । तिक्ताः । तिक्ताः । तिक्ताः । तिक्ताः ।

20. /tiga to go, to attack, assail.

Pre तिग्नोति । Per तितेग । I Fut. तेगिता । II Fut. तेगिष्यति । Impera तिग्नोतु । Imper खतिग्नोतु । Poten तिग्नोयात् । Bene तिग्यात् । Aor अतेगीत् । Condi अतेगिष्यत् । Causa तेगयति । Desid तितेगिष्यति । Inten तेगिष्यते ।

यच २१ हिंसायाम् ।

सिघ्नोति ।

शु /shagha, to hurt injure, kill

Pre सघ्नोति । Per सघाप । सेघतु । सेघिय । सेघिय । I Fut सघिता । II Fut सघिष्यति । Impera सघ्नोतु । Imper असघ्नोतु । Poten सघ्नोयात् । Bene सघ्यात् । Aor अघापीत् or असघीत् । Condi असघिष्यत् । Causा साघयति । Aor असीघयत् । Desid सिघयिष्यति । Inten साघयते । yan luk साघपीति । साघयिष्यति ।

जिघृषा २२ प्रागल्भ्ये ।

धृष्णोति । दधर्ष । धर्षिता ।

22 /nidhrishā to be proud or over bearing

Pre धृष्णोति । Per दधर्ष । दधर्षतु । दधर्षिय । दधर्षिय । I Fut धर्षिता । II Fut धर्षिष्यति । Impera धृष्णोतु । Imper अधृष्णोतु । Poten धृष्णोयात् । Bene धर्षिता । Aor अधर्षीत् । Condi अधर्षिष्यत् । Causा धर्षयति । Aor अधीधृषत् । अधर्षयत् । Desid दिधर्षिष्यति । Inten दधिधृषयते । yan luk दधीधृषीति । दधिधृषिष्यति । Part Pass धृष्टः । Act धृष्टयात् । Ger. धर्षित्वा । Noun — दधृक् ।

दम्भु २३ दम्भने ।

दम्भन दम्भः । दम्भोति । ददम्भ । 'अन्यग्रन्थिदम्भित्वञ्जीना लिटः कित्य वा इति व्याकरणान्तरनिहायराशीयत इत्युक्तम् । 'अनिदिताम्- (४१५) इति मलोपः । तत्त्वाभीयस्याद सिद्धत्वेन वक्ष्याभ्यासलोपयोत्पत्तौ । * दम्भेष्ट वक्ष्याभ्यासलोपो यत्तयो * । देभतुः । ददम्भतुः । इद कित्य पिदपिद्विपकमिति युषाकृतादयः । तन्मते तिप्तिन्मिप्नु । देभ । देभिय । देभ इति वृत्तान्तर योष्यम् । अपिद्विपकमिति व्यासकारादिमते तु । ददम्भ । ददम्भिय । ददम्भेष्टेव । दम्भ्यात् ।

23 /dambhu to deceive cheat to injure, hurt Thus the Pres nt is दम्भोति । Perfect ददम्भ । We have already mentioned under S 2397, that according to a certain Grammar (i) the affixes of the Perfect are optionally कित्य after the roots sranth granth, dambh and svañj That rule is to be adopted here The nasal is elided by S 415 This elision being Abhiya (because taught by VI 4 24 which occurs in the subdivision of चञिष्ट वदत्रामात् VI 4 22 S 2183) is asiddha and so there can be no व change or elision of the reduplicate in the Perfect Hence the following vartika. 'The व change and the elision of abhyāsa take place with regard to this root dambha by the sūtra VI 4 120 S. 2260 Thus देभतुः । When not कित्य, we have ददम्भतुः ।

According to Sudhāśra and others the कित्य taught by the above applies to all affixes of the Perfect whether they be चित् or णिच् । In his opinion even in the singulars कित्य, चित् and णिच् we have देभ देभिय and देभ । According to Nyāyakaśra and others the कित्य taught by the above rule is con-

fined to non-विद् affixes, therefore the singulars are 3 ददम्, 2. ददमि and 1. ददम ।

Pre. दन्तेति । The nasal is elided by S. 415. Per ददम् or देन । देन्यु or ददम्युः । ददम्युः or देन्युः । ददमिष्य or देमिष्य । देम्युः or ददम्युः । ददम् or देन । ददम् or देन । देमिष्य । I Fut ददमिष्य । II Fut. ददमिष्यति । Impera. ददन्ते । Imper. ददन्ते । Potē dānuvāt । Bene. ददवा । Aor. ददमीद् । Condi. ददमिष्यत् । Causa ददमयति । Aor. दददम्यत् । Desid. दिदमिष्यति । चिप्सति । पीप्सति । VII 4 56 S. 2621 Inten दादम्यते । yan luk दादमि । Past Pass ददम्यः Act ददमवा । Ger. ददमित्वा or ददम्या ।

अधु २४ वृद्धी ।

24 /ridhu, to prosper, flourish, grow.

Pre अश्नोति । Per आनर्ष । आनर्ष्युः । आनर्षिष्य । आनर्षिष्य । I Fut अर्षिता । II Fut अर्षिष्यति । Impera अश्नोतु । Imper आनर्षीद् । Potē aśnuvāt । Bene अश्न्यात् । Aor अश्नत् as ना भवात् अश्नत् । Condi आर्षिष्यत् । Causa. आर्षयति । Aor आर्षयत् । Desid अर्षिष्यति or ईर्ष्यति । Past. Pass. अश्न । Ger. अर्षित्वा or अश्न्या ।

तृप् २५ मीरणे ।

कुम्भादिस्थापणस्य च । तृप्नोति ।

25. /tripa, to be pleased or satisfied Some read this root here. The च is not changed to ञ as it is considered to belong to the kshubhnādi class.

Pre. तृप्नोति । Per. तर्ष । तर्ष्युः । तर्षिष्य or तर्ष्ये or तर्ष्य । तर्ष्युः । तर्ष्य । तर्ष्य । I Fut. तर्षिता or तर्षी or तर्षा । II Fut. तर्षिष्यति or तर्ष्यति or तर्षयति । Impera. तृप्नोतु । Imper. तर्षीद् । Potē. तृप्नुवात् । Bened. तृप्न्यात् । Aor तर्षयिषीद् or तर्षयत् । अर्षिष्येष्टात् or तर्षयतात् ।

२५३३ । य । छन्दसि ।

या गणान्तादधिकारोऽयम् ।

2533, A. The roots given here-after up to the end of the chapter are found employed in the Ohhandas literature only

This is an adhikāra gana sūtra and exerts its influence up to the end of the chapter.

अह २६ व्याप्तौ ।

अह्नोति ।

26 /aha, to pervade.

Pre अह्नोति ।

० दध २७ धातुने पालने च ।

दध्नोति ।

27 /dagha, 1. to kill, hurt, 2. to protect.

Pre. दग्धोति ।

चमु २८ भक्षणे

चक्षोति ।

28 /chamu to eat

Pre. चम्भोति ।

रि २९ क्षि ३० चिरि ३१ जिरि ३२ दाश ३३ ह ३४ हिंसायाम् ।

रिषोति । क्षिषोति । अरं भाषावानपीत्येके । न तद्वयः यच्चभूतां विषोति । श्रुतीत्येकं चवाजादिस्थित्ये । श्रुविषोति । विरिषोति । जिरिषोति । दाशोति । हृषोति । हृद ।

29 /ri, 30 /kshi, 31 /chiri, 32 /juri, 33 /jāsa, 34 /dri to hurt kill.

Pre. रिषोति ।

30. /kshi to hurt, kill. Some say that this root is found in the ordinary Sanskrit also As क क्षु यद्यः यच्चभूतां विषोति । Here kshinoti is used. So also दशर् दृदि व्यायतपातनविषोत् । Some read it as श्रुवि, as श्रुविषोति, and do not read two root रि and वि separately, but one root श्रुवि ।

Pre विषोति ।

31. /chiri to hurt, kill.

Pre. चिरिषोति ।

33 /juri, to kill, hurt.

Pre. जिरिषोति ।

33 /dās, to hurt, kill.

Pre. दाशोति ।

34 /dri, to hurt, kill

Pre. हृषोति ।

एतः End.

इति तिरुत्तस्वादिप्रकरणम् ।

Here end the roots of the Svādī Class.

— 0 —

॥ अथतिङन्त तुदादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VI.

TUDADI ROOTS.

तुद १ व्यथने ।

वथः वदु र्वर्त्ततेतः ।

This class of verbs take the vikarṇa वः । The first root is तुद 'to torment'.

Thus **तुद+य+ति**. Now applies the following sūtra by which **य** comes to the exclusion of **यप** ।

२५३४ । तुदादिभ्यः शः । ३ । १ । ११ ।

तुदति-तुदते । तुनोद । तुनोदिय । तुनुदे । नोत्ता । अतीरणीद्-अनुत् ।

2534 The affix **य** is employed after the roots of the *Tu-*dādi class, in denoting the agent when a *sārvadhātuka* affix follows.

This debars **यप**. The indicatory **य** makes this affix a *sārvadhātuka* affix. As **तुद+य+ति=तुद+य+ति=तुदति** (I. 2. 4) 'he pains or torments'.

'The root **तुद** and the six following roots are svaritē.

1 /tuda, to pain, vex, torment

Pre तुदति । तुदत । तुदन्ति । तुदसि । तुदयः । तुदय । तुदानि । तुदायः । तुदायः ।
 r. r. तुनोद । तुनुद । तुनुदः । तुनोदिय । तुनुदयः । तुनुद । तुनोद । तुनुदिय । तुनुदिन । I Fut.
 नोत्ता । II Fut नोत्स्यति । Impera तुदतु तुदताम् । तुदताम् । तुदतु । तुद or तुदताम् ।
 तुदतम् । तुदत । तुदानि । तुदायः । तुदायः । Imper अनुदत । अनुदयः । अनुदयम् । Potē
 तुदे । तुदेताम् । तुदेयुः । तुदेः । तुदेयम् । Bene तुदात् । तुदास्ताम् । Aor अतीरणीद् ।
 अतीरणीम् । (VIII. 2 26 S. 2281) अतीरणीः । अतीरणीम् । Condi. अतीरस्यत् । Causa.
 नोदयति । अनुदत । Desid. तुनुस्सति । Inten नोतुदते । yan luk नोतुदीति or
 नोतोत्ति । Ger. तुया । Nouns — तुदयम् तोत्रम् अय तुदः विष्णु तुदः तिलतुदः तुदती । तुदन्ती ।
 Atm. Pre. तुदते । तुदेते । तुदन्ते । तुदसे । तदेसे । तुदसे । तदे । तुदावदे । तुदामदे ।
 Per. तुनुदे । तुनुदति । तुनुदिरे । तुनुदिषे । तुनुदाये । तुनुदिष्ये । तुनुदे । तुनुदिष्ये । तुनुदिष्ये ।
 I Fut नोत्ता । II Fut नोत्स्यते Impera. । तुदताम् । तुदेताम् । तुदताम् । तुदस्व । तुदेया ।
 तुदस्वम् । तुदे । तुदावहे । तुदावहे । Imper अनुदत । अनुदयाः । अनुदे । Potē तुदेत ।
 तुदेपाताम् । तुदेत् । तुदेयाः । तुदेयः । तुदेवहि । Bene. तुस्वीष्ट । तुस्वीयास्ताम् । (I. 2
 II. S. 2300) Aor अनुत् । अनुत्पाताम् । Causa नोदयते । Desid तुनुस्सते ।

शुद २ मेरयो ।

तुदति-तुदते । तुनोद-तुनुदे । नोत्ता ।

2 /nuda, to send.

Pre. तुदति । प्रतुदति or ने । Per तुनोद । I Fut. नोत्ता । II Fut. नोत्स्यति ।
 Impera तुदतु । Imper. अनुदत । Potē तुदेह । Bene तुदात् । Aor अतीरणीद् ।
 Condi. अतीरस्यत् Causa नोदयति Desid. तुनुस्सति । Inten. नोतुदते । Past
 Pass तुनः । तुत्ता । Act. तुनवात् । तुत्तवात् । Ger. तुत्ता । Nouns काकुदः । घोकावतुदः ।

Atm. Pre. तुदते । Per तुनुदे । I Fut. नोत्ता । II Fut. नोत्स्यते । Impera.
 तुदताम् । Imper अनुदत । Potē तुदेत । Bene. तुस्वीष्ट । Aor अनुत् । Condi.
 अतीरस्यत् । Causa. नोदयते । Desid तुनुस्सते ।

दिश ३ अतिसर्जने ।

अतिवर्जनं दानम् । देष्टा । दिमीष्ट । अदिषत्-अदिषत् ।

3. /disa, to give, grant, bestow.

Pre. दिशति । Per. दिदेय । दिदिष्य । दिदिष्य । I Fut. देष्टा । II Fut. देष्यति ।
 Impera. दिगत् । Imper. अदिषत् । Potē. दिषेय । Bene. दिदयात् । Aor. अदिषत् ।

अदिशताम् । अदिशत् । अदिश । Condi. अदेशयत् Causa देशयति । अदीदियत् । Desid. दिदिशति । Inten. देदिशयते । yañ luk देदिशीति । देदिष्टि । Nouns — दिक्, dual दिशौ pl दिश । प्रतिदिशम् । दिशा दिशयम् । दैष्टिकः दिष्टिः देशः मादेश प्रदेशिनी ।

Atm. Pre दिशते । Pur दिदिमे । दिदिमिरे । दिदिमिरे । दिदिमिषे । I Fut. दिष्टा । II Fut. देशयते । Imp-ra दिशताम् । Imp r अदिशत । Poten. दिशेत । Bene. दिशीष्ट । Aor अदिशत् । अदिशताम् । अदिशयाः । अदिशि । अदिशावहि । Desid. दिदिशते ।

अस्ज ४ पाके ।

'ग्रहियाम्' (२४१२) इति संप्रसारणम् । यस्य सुस्वेन यः । यस्य जस्त्वेन जः । घृजति-घृजते ।

4 /bhrasja, 'to cook'

In conjugating this root there is vocalisation of र into ऋ by S. 2412 Then the ष is changed to य a letter homogeneous with ज ञ । Then the य becomes ज by जय् rule Thus घृज् + य + ति = घृज् + य + ति because य is द्वि by I 2 4. S. 2234 (VI 1 16 S. 2412) = घृज् + य + ति (VIII 4 40 S. 111) = घृज् + य + ति (VIII 4 ०३ ५ 52) = घृजति । Atm. घृजते ।

In the Perfect the following sūtra applies —

२५३५ । अस्जो रोपययो रमन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ४९ ।

अस्जे रिकत्योपपायाच्च ह्याने रमागमो वा ह्यादार्धधातुके । निरवादन्यादयः पर । ह्यागपद्धी निर्देशाद्वोपयोनिरुक्तिः । यमर्ज । यमर्जु । यमर्जिय-यमर्ज । यमर्ज । रमभाये यमर्ज । यमर्जु । यमर्जिय । 'स्कोः' (३८०) इति सलोपः । 'युच्' (२८४) इति यः । यमर्जु । यमर्जे । मर्ज-मर्ज । अस्वति-मर्जति । * कृहिति रमागमं दाधित्वा यमसारणं प्रत्ययिप्रतिषेधेन " । घृज्याद । घृज्यास्ताम् । मर्जिष्ट-मर्जिष्ट । जमर्जीत्-जमर्जीत् । यमर्ज-यमर्ज ।

2535. In the room of the र and the penultimate letter य् of the root घृज्, there is optionally the substitute र्च् when an ārdhadhātuka affix follows.

Note —The र and य् cease to exist and र्च् takes their place The substitute having an indicative य् comes after the final vowel (I 1 49) Thus घृज् + ह् = मर्ज् + ह् = मर्ज् the ज being changed to य by VIII. 2 36, and र्च् to र्च् by VIII 4 41 The other form will be मर्ज्, so also घृज् and मर्ज् घृज्य and मर्ज्य, घृज्यन् or मर्ज्यन् But घृज् and घृज्याद् by VI 1 16, in spite of this rule. The word लपदेय (VI 4. 37), is understood here also The rule therefore applies to the simple root bhrasj as originally taught in the Dhātupāṭha, and not to any Derivative root from it. As the Intensive (घृज्) is घरीघृजते ।

Thus bhrasj + nal = bhary + nal. The र्च् and य् are elided, and in their place is put र्च् । In other words, the stem before ārdhadhātuka affixes is मर्ज् । Thus we have मर्ज् । When there is not र्च् augment, then we have मर्ज् &c. In this latter case, in second person singular we get मर्ज्य thus मर्ज्य् + च = मर्ज्य् + च (the य् is elided by S. 380) = मर्ज्य् + च (य् changed to य by VIII. 2 36 S. 224)

अक्रार्थत् । अक्राद्यात् । अक्राधुः । A. अक्रुष्ट । D अक्रुष्टात् । pl अक्रुष्ट 3 with अच् ।
अक्राधीत् । D अक्राद्यात् । &c Causa कर्पयति । Aor अचक्रपत् । अचीकृषत् । Desid
चिकृषति । Inten चरीकृष्यते । yah luk चरीकृष्टीति ।

१८ क्रप्पी ७ गतौ ।

परस्परपदी । श्रुपति । आनर्षः ।

7 ¹ /rishi to go This root is Parasmaipada

Pre श्रुपति । मार्पति (VI 1 91 S 74) Per आनर्षः । (VII 4 70 S 2248
and VII 4 71'S 2288) आनृषत् । आनृषः । आनर्षिष । आनर्षिषः । I Fut अर्षिता II
Fut अर्षिष्यति । Impera श्रुपतु । Imper आर्षत् । (VI 1 50 S 269) Poten
श्रुपेत् । Bene श्रुष्यात् । Aor आर्षीत् । As चा मवानर्षीत् । The vriddhi is prevented
by VII 4 8 S 2268 Causa अर्षयति । Aor आर्षिषत् । Desid अर्षिषिषति । Past
Parb Pass श्रुष्टः । Act श्रुष्ट्वात् । Ger अर्षित्वा । Nouns — श्रुषः ।

१९ जुषी ८ प्रीतिसेवनयो ।

१९ जुषी ८ प्रीतिसेवनयो । जुषते ।

8 ¹ /jushi, 1, to be pleased to enjoy 2 to devote or attach one
self to

This and the following three roots are Atmanepadis

Pre जुषते । Per जुषुषे । जुषुषिषे । I Fut जोषिता । II Fut जोषिष्यति । Impera
जुषताम् । Imper अजुषत । Poten जुषेत । Bene जोषिषीष्ट । Aor अजोषिष्ट । अजोषि
षाताम् । Causa जोषयति । अजुषयत् । Desid जुषुषिषते । जुषोषिषते । Inten जोषुष्यते
yah luk जोषोषि । Past Pass जुष्टः । Act जुष्ट्वात् । Ger जुषित्वा । जोषित्वा ।
Nouns — जुषत् । जुष्यः । चङ्गः । D चङ्गयी । pl चङ्गयः । जोषच् ।

२० श्रीविजी ९ मयचलनयो ।

मायेणायमुत्पूर्वः । उद्विजते ।

9 ¹ /O vji This root is generally found preceded by उच् । As उद्विजते ।
The उच् affixes are treated as क्त्वि by the following sūtra

२५३६ । विज इत् । १ । २ । २ ।

१ विजिः पर इहादिः मलयो विजिह्व । उद्विजिता । उद्विजिष्यते ।

२ 2536 An affix that begins with the augment उच् (VII 2
35) is क्त्वि after the root vj, 'to be afraid to tremble'

1 Note — The root विज् does not strengthen its vowel before the affixes
that take the intermediate इ, because those terminations are treated like
क्त्वि affixes. The root विज् belongs to the Tudadi class. Thus उद्विजिता ho
will be agitated, उद्विजिष्यत् for the purpose of being agitated उद्विजितव्यम्
'ought to be agitated'

But those affixes, which are not preceded by the augment उच् are not
like क्त्वि and they consequently produce their own proper action such as
gunation &c. As उच् + विज् + इत् = उद्विजन्, उद्विजनीयम् 'that which ought to
be agitated'

9 ¹ /O vji, 1 to be afraid, 2 to shake, tremble.

विधति । विद्याय । विविधतुः । व्यधित । व्यधियति । विद्यात् । अद्याचीत्-अद्यधीत् ।
 'व्यधेः कृटादिह्यनन्वि इति तु नेह प्रवर्तते । अन्वि' इति पयुं दासेन कृन्नात्रविधयत्वात् ।

12. /Vyacha to deceive.

Vārtika:—The root व्यच् 'to deceive,' is also treated like kutādi verbs, except before the affix चङ्. As विचिता 'the deceiver', विचिनुच् 'for the purpose of deceiving' विचितव्यच् &c. Here there is samprasāraṇa before the nit terminations त्, तुच् and तव्यच्, and the य of व्यच् is changed into च by VI 1 16.

But the affix चङ् is not nit and consequently there is no samprasāraṇa before it. Thus उच्यव्याः 'an imp'

By I. 2. 1 S 2461, all affixes other than those which have an indicatory अ or ए are treated as nit after the roots of the kutādi class. The /vyacha by the above Vārtika is declared to be a root of the kutādi class. Therefore all affixes after it being nit, there ought to have been samprasāraṇa in the Aorist also. But this is not so because the word अनवि indicates that the /vyacha is kutādi only before the affixes of the same class as अन विस, before the कृत् affixes not before the तिच् affixes.

Pre. विचति । (S. 2412). Per. विच्याच । विचिनुच् । विचिष्य । विचिष्यु । विचिष्य विच्याच । विचिष्य । I Fut व्यचिता । II Fut व्यचिष्यति । Impera. विचतु । Imper. व्यचिषु । Poten विचेत् । Bene. विचयात् । Aor. व्यचापीत् or व्यच्यपीत् । व्यचाषिट्ठाच् or व्यच्यषिट्ठाच् । Causa व्यचयति । Aor. अव्यच्यत् । Desid. विच्यिष्यति । Past Pass. विगः or विचितः । Act. विगवाच् or विचितवाच् Ger. विचित्वा Noun —उच्यव्याः 'an imp'.

उच्छि १३ उच्छे ।

उच्छति ।

13 /uchhi, to glean, gather bit by bit

This and the next root are given in the Bhvādi class also No 230 and 231.

Pre उच्छति ।

उच्छी १४ विवासे ।

उच्छति ।

14 /uchhi, to abandon, to cease, to finish.

Per उच्छति ।

सुच्छ १५ गतीन्द्रियप्रलयमुर्तिभावेयु ।

सुच्छत्युताय' (२३२३) इति गुणः । द्विरप्यदण्डयानेकदण्डयत्तत्त्वानुद् । आनर्द्धः । आनर्द्धः । श्रुद्धिः ।

15 /richhi, 1 to go 2 to fail in faculties 3 to become hard or stiff.

In the Perfect there is guna by VII 4 15 S 2353 and there is augment of the मुद् because the words two consonants in VII 4. 71 S. 2238 include more than two consonants also.

Pre शुच्छति । Per आनर्द्धः । आनर्द्धः । आनर्द्धः । आनर्द्धः । आनर्द्धः । I Fut शुच्छिता । II Fut शुच्छिष्यति । Impera. शुच्छतु । Imper. शुच्छिषु । Poten शुच्छेत् । Bene. शुच्छयात् । Aor. आनर्द्धि । (शुच्छिरेत् without the augment as in वा

भयानुच्छीत् ।) आर्षिष्ट्याप् । आर्षिष्ट्यप् । Caus¹ भृच्छयति । Aorist आर्षिच्छत् ।
(नाभयानुच्छिद्यत्). Desid भृच्छिष्यति । Ger भृच्छित्वा ।

मिच्छ १६ उत्क्लेशे ।

उत्क्लेशः पीडा । मिमिच्छ । अमिच्छीत् ।

16 /michha 1 to hinder, 2. to annoy

The word 'utklesha' here means pain

Pre मिच्छति । Per. मिमिच्छ । मिमिच्छन्तु । I Fut मिच्छिता । II Fut.
मिच्छिष्यति । Impera मिच्छन्तु । Imper अमिच्छत् । Poten मिच्छेत् । Bene.
मिच्छ्यात् । Aor अमिच्छीत् । Causa मिच्छयति । Aorist अमिमिच्छत् । Desid.
मिमिच्छिष्यति । Inten मेमिच्छयति । yañ luk, मेमिच्छीति । मेमेष्टि ।

जर्च १७ जर्ज, चर्च १७ क । कर्म १७ ख । परिभाषणभर्त्सनयोः ।

17 /jarcha, 17A /jarja, 17B /chaicha, 17C. /jharjha,
1 to say, 2 to blame

Pre जर्जति । चर्चति । कर्मति । Per जजर्ज । चचर्च । जकर्म । Nouns —चर्चिका ।
जर्जरः । कर्मरः ।

त्वच १८ संवराणे ।

तत्प्राच ।

18. /tvacha, to cover.

Pre त्वचति । Per तत्प्राच । I Fut त्वचिता । II Fut त्वचिष्यति । Impera.
त्वचन्तु । Imper. अत्वचत् । Poten त्वचेत् । Bene त्वच्यात् । Aor अत्वाचीत् । or
अत्वच्यीत् । Causa त्वचयति । Aorist अतित्वचत् । Nouns —त्वक् त्वचः धातुत्वचम् ।

ऋच १९ स्तुती ।

आनर्च ।

19 /richa to praise.

It is conjugated like /ञ्च ।

Pre ऋचति । Per आनर्च । I Fut अर्चिता । Nouns —ऋक् ।

उब्ज २० आर्जवे ।

20 /ubja, to make straight

The penultimate according to some, is not व but an upadhmāniya letter *vic*, a sibilant of the guttural class *ie* उञ्ज This upadhmāniya is included in the यञ्, *ie* the sibilants य ञ च include these lost sibilants of the guttural and palatal classes also Thus the root being उञ्ज, the upadhmāniya is changed to a letter of the जङ् class, *iez*, य Thus we get उञ्ज । Some read the root as having a penultimate द (da) which becomes व Where-as others read it as having वा as a penultimate originally Thus according to those different views we have either अञ्जुद्गः or अञ्जुञ्ज similarly वञ्जुद्गः or वञ्जुञ्ज ।

In the Desiderative, उञ्जिष्यति ।

Pre उञ्जति । Per उञ्जा चकार । I Fut उञ्जिता । II Fut. उञ्जिष्यति ।
Impera उञ्जन्तु । Imper. अञ्जत् । Poten. उञ्जेत् । Bene. उञ्ज्यात् । Aor. अञ्जीत् ।

ऋफ ३० ऋम्फ ३० क । हिंसायाम् ।

श्रुफति । श्रानर्क । श्रुफति । श्रुफाचकार ।

30 √ripa, √ripa, √rimpha to injure, hurt, kill

Pre श्रुफति । श्रुफति । Per श्रानर्क । श्रानृफतुः । श्रुफाचकार । Desid श्रुपिष्यति ।
श्रुम्फिष्यति । Ger श्रुफित्वा । श्रुम्फित्वा ।

गुफ ३१ गुम्फ ३१ क । ग्रन्थे ।

गुफति । गुगोफ । गुम्फति । गुगुम्फ ।

31 √gupha, √gumpha to weave together, tie, wind round

Per गुफति । गुम्फति । Per गुगोफ । गुगुम्फ ।

उभ ३२ उम्भ ३२ क । पूरणे ।

उभति । उद्योभ । उम्भति । उम्भाचकार ।

32 √ubha, √umbha, to fill with

Pre उभति । उम्भति । Per. उद्योभ । उम्भतुः । उम्भाचकार । Nouns — उभी । उभाइस्ति
उभायाइस्ति । उभायाडु । उभयावाडु । कुम्भीः । अयस्कुम्भी कुम्भः कुम्भीनयः स्कुम्भः ।

शुभ ३३ शुम्भ ३३ क । शोभार्थे ।

शुभति । शुम्भति ।

33 √subha, √sumbha to look beautiful, be splendid

Pre शुभति । शुम्भति ।

हभी ३४ ग्रन्थे ।

हभति ।

34 √dribhī to tie fasten, string together.

Pre हभति । Past Pass हृभ्यः ।

चृती ३५ हिसाग्रन्थनयोः ।

चर्तिता । 'चिचिचि-' (२५०६) इति घट् । चर्तिष्यति-चत्स्यति । अचर्तीत् ।

35 √chriti, 1 to hurt kill 2 to tie bind or connect together.

Pre चृति । Per अचर्त् । अचृत्तुः । अचर्तिष्य । I Fut चर्तिता । II Fut चर्तिष्यति
or चत्स्यति । The षट् is optional by S 2506, Impera चृत्तु । Aor अचर्तीत् ।
Causa चर्तयति Aor अचरी चृत्त् । अचचर्तत् । Inten चरीष्यति । jañ luk चरीचर्तिः
चरीचृत् । Past. चृत् । चृत्वात् ।

विध ३६ विधाने ।

विधति । वेधिता ।

36 √vidha to rule, govern, administer.

Pre विधति । Per विधेय । I Fut वेधिता । II Fut वेधिष्यति । Impera विधतु
Imper. अविधत् । Poten विधेत् । Bene. विधात् । Aor अवेधीत् । Causa वेधयति
Aor अवेधयत् । Desid. विविधिष्यत् । विवेधिष्यति । Inten. वेधिष्यते । jañ luk वेवेदि ।
Ger विधित्वा । वेधित्वा ।

जुष्ट ३७ गती ।

वर्गपद्व्याप्त इत्येके । जुष्टि । 'नचतो जुगति ।

87. *√juda (√juna)* to go. Some read it as *√जुन*, as in the example, *दृष्टिर्यो विषये गन्तो जुनन्ति* ।

Pre. जुहति । Per. जुजोह । I Fut. जोहिता । II Fut. जोहिष्यति । Impera. जुह्यु । Imper. अजुह्यु । Poten. जुहेद् । Bene. जुह्याद् । Aor. अजोहीद् । Condi. अजोहिष्यत् । Causa. जोहयति । Aor. अजुह्यद् । Desid. जुजुहिष्यति । जुजोहिष्यति । Inten. जोजुह्यते *yañ luk* जोजुहीति । जोजोद्दि । Past Pass. जुहितः । Ger. जुहित्वा । जोहित्वा ।

मृड ३८ सुखने ।

पृहति । मर्दिता ।

38. *√mrīḍa* to be delighted or happy.

Pre. पृहति । Per. ममर्द । I Fut. मर्दिता । II Fut. मर्दिष्यति । Impera. पृह्यु । Imper. अपृह्यु । Poten. पृहेद् । Bene. पृह्याद् । Aor. अपर्हीद् । Condi. अपर्दिष्यत् । Desid. निमर्दिष्यति । Inten. मरीपृह्यते *yañ luk* मरीमर्दि । Nouns:—पृहामी पृहः पृहीकं ।

पृह ३९ च ।

पृहति ।

39. *√prīḍa cha*, to delight, please. .

Pre पृहति । Per. पपर्द । I Fut. पर्दिता II Fut. पर्दिष्यति । Impera पृह्यु । Imper. अपृह्यु । Poten. पृहेद् । Bene. पृह्याद् । Aor. अपर्हीद् । Condi. अपर्दिष्यत् । Causa. पर्दयति । अपीपृह्यद् । अपपर्दत् । Desid. विपर्दिष्यति । Inten. परीपृह्यते । परीपर्द्दि ।

पृण ४० प्रीणने ।

पृणति । पपर्ण ।

वृण ४० क । च ।

पृणति ।

40. *√prīṇa, √vriṇa* to delight. The *√वण* is read after this.

Pre पृणति । पृणति । Per पपर्ण । I Fut. पर्णिता । II Fut. पर्णिष्यति । Impera. पृण्यु । Imper. अपृण्यु । Poten. पृणेद् । Bene. पृण्याद् । Aor. अपर्णीद् । Nouns:—प्रीकंपृणः ।

मृण ४१ हिंसायाम् ।

41. *√mrīṇa* to injure, hurt, kill

Pre. मृणति । Per. ममर्ण । I Fut. मर्णिता । II Fut. मर्णिष्यति । Impera. मृण्यु । Imper. अमृण्यु । Poten. मृणेद् । Bene. मृण्याद् । Aor. अमर्णीद् । Nouns:—मृणात् ।

तुण ४२ कौटिल्ये ।

तुतोष ।

42. *√tuna* to curve, make crooked, bend.

Pre. तुणति । Per. तुतोष । I Fut. तोणिता । II Fut. तोणिष्यति । Impera. तुण्यु । Imper. अतुण्यु । Poten. तुणेद् । Bene. तुण्याद् । Aor. अतोषीद् ।

पुण ४३ कर्मणि शुभे ।

पुनति ।

43 /puna to be virtuous or holy act in a virtuous manner

Per पुनति । Pre पुनोष । I Fut पोषिता । II Fut पोषिष्यति । Impera पुणु । Imper चपुणत् । Poten पुणेत् । Bene पुण्यात् । Aor अपोषीत् । Nouns —अनेपुणः । अनिपुणः । निपुणी । आचार निपुणः । निपुणः ।

मुण ४४ प्रतिज्ञाने ।

44 /muna to promise

Pre मुनति । Per मुनोष । I Fut मोषिता । II Fut मोषिष्यति । Impera मुणु । Imper चमुणत् । Poten मुनेत् । Bene मुण्यात् । Aor अमोषीत् ।

कुण ४५ शब्दोपकरणयो ।

45 /kuna 1 to sound 2 to support aid

Pre कुणति । Per युकोष । I Fut कोषिता । II Fut कोषिष्यति । Impera कुणु । Imper चकुणत् । Poten कुणेत् । Bene कुर्यात् । Aor अकोषीत् ।

शुन ४६ गतो ।

46 /suna to go move

Pre शुनति । Per शुनोष । I Fut शोषिता । II Fut शोषिष्यति । Impera शुणु । Imper चशुणत् । Poten शुनेत् । Bene शुयात् । Aor अशोषीत् । Nouns —शुनकः ।

द्रुण ४७ हिंसागतिर्यौटिल्लयेपु ।

47 /druna 1 to hurt injure 2 to go move 3 to make curved or crooked bend

Pre द्रुणति । Per द्रोष । I Fut द्रोषिता । II Fut द्रोषिष्यति । Impera द्रुणु । Imper चद्रुणत् । Poten द्रुषत् । Bene द्रव्यात् । Aor अद्रोषीत् । Nouns —द्रुण । द्रोषी । द्रोषिणि । द्रुषी । द्रोषी । द्रोषायन । द्रोषकी । द्विद्रोषम् । द्रोषः ।

घुण ४८ घूर्ण ४९ भ्रमणे ।

48 /ghuna 49 /ghârna, to roll whirl stagger reel

Pre घुनति । Per घुनोष । I Fut घोषिता । II Fut घोषिष्यति । Impera घुणु । Imper चघुणत् । Poten घुनेत् । Bene घुर्यात् । Aor अघोषीत् ।

Atm Pre घुनते । Per घुणुषे । I Fut घोषिता । II Fut घोषिष्यते । Impera घुणतात् । Imper चघुणत् । Poten घुनेत् । Bene घुषिषीष्ट । Aor अघुषिष्ट ।

49 /ghârna to roll whrl

Per घूर्णति । Per घूर्णोष । I Fut घूर्णिता । II Fut घूर्णिष्यति । Impera घूर्णु । Imper चघूर्णत् । Poten घूर्णत् । Bene घूर्ण्यात् । Aor अघूर्णीत् ।

Atm Pre घूर्णते । Per घूर्णुषे । I Fut घूर्णिता । II Fut घूर्णिष्यते । Impera घूर्णतात् । Imper चघूर्णत् । Poten घूर्णत् । Bene घूर्णिषीष्ट । Aor अघूर्णिष्ट ।

शुर ५० ऐश्वर्यदीप्तयो ।

शुरति । शुरोष । आश्विदि शूर्यात् ।

50 /shura /sura, 1 to rule, 2 shine

Pre. कुरति । Per. कुरोत् । Fut. कुरेत् । I Fut. कुरेत् । II Fut. कुरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Causa. कुरयति । अकुरयत् । Inten. कुर्यात् । ५३१ luk कुरेति । Noun — कुरा ।

कुर ५१ शब्दे ।

कुरति । कुर्यात् । अत्र 'न भकुर्त्तात्' (१६२८) इति निषेधो न । करोतिरेव तत्र ग्रहणादित्याहुः ।

51. /kura to sound

Pre. कुरति । Per. कुरोत् । I Fut. कुरेत् । II Fut. कुरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । The lengthening ordained by इतिष (VIII 2 77 S. 354) was set aside with regard to कृ by नभ कृ &c. S 1629 But that prohibition refers to कृ form of /कृ 'to do' according to commentators Hence there is lengthening with regard to this root Aor. अकरोत् ।

कुर ५२ क्खेदने ।

52. /khura, /kshura to scratch, cut.

Pre. कुरति । Per. कुरोत् । I Fut. कुरेत् । II Fut. कुरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Inten. कुर्यात् । Noun — कुरा । कख्या कुरुत् । कुरत् ।

कुर ५३ संवेष्टने ।

53. /mura to encircle, surround

Pre. कुरति । Per. कुरोत् । I Fut. कुरेत् । II Fut. कुरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Condi. अकुरिष्यत् । Noun — कुरा ।

कुर ५४ विलेखने ।

54. /kshura, /khura to make lines or furrows.

Pre. कुरति । Per. कुरोत् । I Fut. कुरेत् । II Fut. कुरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Condi. अकुरिष्यत् । Noun — कुरा ।

कुर ५५ सीमार्पणशब्दयोः ।

55. /ghura, 1. to be frightful or terrible, 2 to sound, snore, snort to cry in distress

Pre. कुरति । Per. कुरोत् । I Fut. कुरेत् । II Fut. कुरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Nouns — कुरा । कुरी । कुर्यात् ।

कुर ५६ अग्रगमने ।

56. /pura to go in front

Pre. कुरति । Per. कुरोत् । I Fut. कुरेत् । II Fut. कुरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Nouns — कुरा । कुरी ।

तृहू ५९ उद्यमने ।

दन्त्योष्ठवादिः । यवर्गोष्ठादिति ह्यस्ये ।

57. /vrihû, /brihû, to grow, increase, expand The root begins with the dento labial व व Others say it is labial ब b

Pre वृहति । Per ववर्ह । ववृहत्तु । ववर्हिष । or ववर्ह । I Fut वर्हिता । or ववर्ह । II Fut वर्हिष्यति । or ववर्हति । Impera वृहत्तु । Imper ववृहत् । Poten वृहेत् । Bene. वृह्नात् । Aor. अवर्हति or अवृहत् । अवर्हिष्यात् or अवृहतात् । Causa ववर्हयति । Aor अवर्हयत् । अववर्हत् । Desid ववर्हिष्यति । ववृहति । Inten वरीवृहयते । yañ luk वरीवर्हि । Past Ger वर्हिष्या or वृह्त्वा ।

तृहू ५८ स्तृहू ५८ क । तृहू ५८ रा हिंसायोः ।

तृहति । तवर्ह । स्तृहति । तवर्ह । तर्हिता-तर्हा । स्तर्हिता-स्तर्हा । अतृहीत्-अतार्ह्यीत् । अतार्ह्यात् ।

58. /trihû, (a) strihû, (b) trimbû to injure, hurt, kill Pre तृहति । Per तवर्ह ।

58(a). /strihû Pre स्तृहति । Per तवर्ह । I Fut तर्हिता or तर्हा ।

58(b) तृह /trimbû to injure, kill

Pre. तृहति । the nasal is elided by VI 4 24 S 415, as the vikarana य is क्त् (I 2 4) Pr. तृह । तृहत्तु । तृहिय । or तृहृत् । I Fut तृह्ता । or तृहति । II Fut तृहियति । or तृहृत्ति । Impera तृहत्तु । Imper अतृहत् । Poten तृहेत् । Bene तृह्नात् । The yasut being क्त् the nasal is elided Aor अतृहीत् । अतृह्यात् or अतार्ह्यीत् । अतार्ह्यात् । Causa तृहयति । Aor अतृहयत् । Desid. तृहियति । or तृहृत्ति । The ant, यन् is क्त् । Inten. तरीहृहीति or तरीहृह्यीति । Past तृहः । तृहत्वा । Ger तृहत्वा or तृहृत्वा ।

इष ५९ इच्छायाम् ।

'इषुगनि-' (२४००) इति छः । इच्छति । इषिता-इष्टा । इषिष्यति । इष्यात् । ऐषीत् ।

59 /isha to wish for, desire Some read it as having an indicative च । By S 2400 the च is replaced by छ in conjugational tenses

Pre इच्छति । Plr ईषेव । ईषत्तु । I Fut इषिता । इष्टा । II Fut इषिष्यति । Impera इच्छत्तु । Imper. ऐच्छत् । Poten इच्छेत् । Bene इष्यात् । Aor ऐषीत् । Nouns —इष्टिः । इच्छा । इच्छुः । इषणी ।

मिष ६० स्पर्धायाम् ।

मिषति । मेषिता ।

60 /misha, to rival, contend, emulate.

Pre मिषति । Per मिषेव । I Fut मेषिता । II Fut मेषिष्यति । Impera मिषत्तु । Imper. अमिषत् । Poten मिषेत् । Bene मिष्यात् । Aor अमेषीत् । अमेषिष्यात् । Causa. मेषयति । Aor अमेषयत् । Desid मिषिष्यति । मिषेपिषति । Inten. मेमिषयते । yañ luk मेमेष्टि । Ger मेषिष्या or मिषित्वा । Nouns —मेवः । मेपी । मिषेयः ।

किला ६१ श्रूयत्यक्रीडनयोः ।

61 /kila, 1. to be or become white, 2. to play, sport.

Pre. किलति । Per किलेव । I Fut केलिता । II Fut केलिष्यति । Impera किलत्तु । Imper अकिलत् । Poten किलेत् । Bene किल्यात् । Aor अकेलीत् । Causa केलयति । Desid किलिष्यति । किलेपिषति । Inten. केमिलयते । Nouns —केलित्वा ।

तिल ६२ स्नेहे ।

62. /tila, to be unctuous or greasy.

Pre. तिलति । Per. तिलेत् । I Fut. तेलिता । II Fut. तेलिष्यति । Impera तिलतु । Imper. अतिलत् । Poten. तिलेद् । Bene. तिल्याद् । Aor. अतेलीद् । Causa. तिलयति । अतीतिलत् । Desid. तिलितुष्यति । तिलेतुष्यति । Inten. तेलिष्यते ।

चिल ६३ वसने ।

63. /chila, to put on clothes

Pre. चिलति । Per. चिलेत् । I Fut. चेलिता । II Fut. चेलिष्यति । Impera. चिलतु । Imper. अचिलत् । Poten. चिलेद् । Bene. चिल्याद् । Aor. अचेलीद् । Causa. चिलयति । अचीचिलत् । Desid. चिलितुष्यति । चिलेतुष्यति । Inten. चेलिष्यते ।

चल ६४ विलसने ।

64. /chala, to sport, play, frolic about

Pre. चलति । Per. चचाल । I Fut. चलिता । II Fut. चलिष्यति । Impera. चलतु । Imper. अचलत् । Poten. चलेद् । Bene. चल्याद् । Aor. अचलीद् । अचलीद् । Causa. चलयति । Desid. चलितुष्यति । Inten. चाचर्यते ।

इल ६५ स्वप्नक्षेपणयोः ।

65. /ila 1. to sleep 2. to throw.

Pre. इलति । Per. इलेत् । I Fut. इलिता । II Fut. इलिष्यति । Impera. इलतु । Imper. अइलत् । Poten. इलेद् । Bene. इल्याद् । Aor. ऐलीद् । ऐलिष्याद् । Condi. ऐलिष्यद् । Causa. इलयति । Desid. इलितुष्यति । Noun — इला 'earth'.

विल ६६ सवरयोः ।

दन्तयोर्दृषादिः ।

66. /vila, to cover conceal. It begins with the dento-labial व व

Pre. विलति । Per. विवेल । I Fut. वेलिता । II Fut. वेलिष्यति । Impera. विलतु । Imper. अविलत् । Poten. विलेद् । Bene. विल्याद् । Aor. आवेलीद् ।

विरा ६७ भेदने ।

स्रोतृयादिः ।

67. /bila to split, cleave, divide It begins with the labial ब b.

Pre. विलति । Per. विवेल । I Fut. वेलिता । II Fut. वेलिष्यति । Impera. विलतु । Imper. अविलत् । Poten. विलेद् । Bene. विल्याद् । Aor. अवेलीद् । Noun — विलत् ।

णिल ६८ गहने ।

68. /nila, to become grave hard, to lurk, hide, to stick, to die.

Pre. णिलति । मणिलति । Per. णिलेत् । I Fut. णेलिता । II Fut. णेलिष्यति । Impera. णिलतु । Imper. अणिलत् । Poten. णिलेद् । Bene. णिल्याद् । Aor. अणेलीद् ।

हिल ६९ भावकरयोः ।

69. /hila, to sport amorously,

Pre. हिलति । Per. हिलेत् । I Fut. हेलिता । II Fut. हेलिष्यति । Impera. हिलतु । Imper. अहिलत् । Poten. हिलेद् । Bene. हिल्याद् । Aor. अहेलीद् ।

Pre गुञ्जति । Per जुगोत्र । I Fut गुञ्जिता Aor. अगुञ्जीत् । Noun —गोत्रः ।

गुह ७७ रक्षायाम् ।

77. /guda, to defend, preserve

Pre. गुहति । Per जुगोह । I Fut गुहिता । Aor. अगुहीत् । Nouns —गुहः
'Sugar,' गुहा 'hair'

द्विप ७८ क्षेपे ।

78. /dipa, to throw, cast, send This root is found in the Divādi class also, as दृपति ।

Pre द्विपति । Per. द्विपहे । I Fut द्विपित । Aor. अद्विपीत् ।

छुर ७९ छेदने ।

'न भङ्गुर्छुरात् (१६२८) इति न दीर्घः । छुर्यात् ।

79. /chhura, to cut, divide. The उ is not lengthened in the Benc'dictive, because of the prohibition of VII 2 79 S 1629.

Pre. छुरति । Per. छुरोत् । I Fut छुरिता । Bene छुर्यात् । छुर्यास्ताम् । Aor. अछुरीत् । Noun —छुरिका ।

स्फुट ८० विकसने ।

स्फुटति । पुस्फोटः ।

80. /sphuta, to expand, open, blow, blossom

It is conjugated in the Bhuadi and Churadi classes also.

Pre स्फुटति । Per. पुस्फोट । I Fut स्फुटिता । Aor. अस्फुटीत् ।

मुट ८१ आक्षेपमर्दनयोः ।

81. /muta 1 to blame, rebuke, 2 to crush

It is conjugated in the Bhuadi also as मीटति ।

Pre. मुटति । Per मुनोत् । I Fut मुटिता । Aor. अमुटीत् ।

त्रुट ८२ छेदने ।

या त्राय-' (२३२१) इति त्रयन्वा । त्रुटयति-त्रुटति । त्रुनोट । त्रुटिता ।

82. /truta to tear, break, snap

Pre त्रुटति । or त्रुटयति । This root optionally takes त्रय् by III. 1. 70 § 2321 Per. त्रुधेत् । I Fut त्रुटिता । Impera त्रुटतु or त्रुटयतु । Imper. अत्रुटत् or अत्रुटयत् । Potent. त्रुटेत् or त्रुटयेत् । Aor. अत्रुटीत् । Noun —त्रोटिः ।

तुट ८३ कलहकर्मणि ।

तुटति । तुनोट । तुटिता ।

83. /tuta, to dispute, quarrel.

Pre. तुटति । Per तुनोट । I Fut तुटिता । Aor. अतुटीत् । Noun —तुटिः ।

चुट ८४ छुट ८५ क । छेदने ।

84. /chuta, /chhuta, /chuna to cut off, divide.

The Bhvādi form is चोटति ।

Pre. चुटति । छुटति । Per चुधेत् । छुनोट । I Fut. चुटिता । छुटिता । Aor. अचुटीत् । अछुटीत् ।

जुट ८५ बन्धने ।

85 √juda √juta, to bind

Pre जुटति । जुडति । Per जुजोड । जुजोड । I Fut जुडिता । जुडिता । Aor जुडहीत् । जुडहीत् ।

कड ८६ मदे ।

86 √kada to be disturbed or confused This root need not have been read in the kutadi list, as it does not show any peculiarity of nit conjugation

Pre कडति । P r कडाड । I Fut कडिता । Aor कडहीत् ।

लुट ८७ संश्लेषणे ।

87 √luta to adhere

It is conjugated in the Bhvādi and Divādi classes, also as लोटति and लुटति ।

Pre लुटति । Per लुलोड । I Fut लुडिता ।

कृड ८८ घनत्वे ।

घनत्वं साम्प्रतम् । चकडं । कृडिता ।

88 √krīda to cluster together The word घनत्वं means साम्प्रतम् 'clustered together', 'dense'. According to some it means 'to graze'

Pre कृडति । Per चकडं । I Fut कृडिता ।

कुड ८९ बाल्ये ।

89 √kuda to play or act like a child

Pre कुडति । Per कुजोड । I Fut कुडिता ।

पुड ९० उत्सर्गे ।

90 √puda to leave quit abandon

Atreya reads पुड instead

Pre. पुडति ।

घुट ९१ प्रतिघमते ।

91 √ghuta to retaliate, to strike again It is conjugated in the Atmanepadi of the Bhvādi class also (I 782)

Pre घुटति । Per घुजोड । I Fut घुडिता । Nouns — घोटः । घोटकः ।

तुड ९२ तोडने ।

तोडनं भेदः ।

92 √tuda to split, rend, break The word तोडनं means breaking This root ends in the third letter i.e., ड, but that which ends in the first letter i.e., ट (तुट) meaning (to dispute, quarrel, has already been conjugated before (See No. 83).

Pre तुडति । (The Bhvādi form is तोडति ।) Per तुजोड । I Fut तुडिता ।

धुड ९३ स्फुड ९४ संवरणे ।

गुहति । धुधोह । धुधव । धुड ध्रुव इत्येके ।

93 √thuda 94 √sthuda to cover, screen Some read धुड and ध्रुव instead

Pre धुहति । Per धुधोह । I Fut धुहति ।

94 √sthuda to cover screen

Pre स्फुहति । Per ध्रुधोह । I Fut स्फुहति ।

स्फुर ९५ फुल ९६ सचलने ।

‘स्फुर स्फुरति स्फुल सचलने इत्येके ।

95 √sphura to throb palpitate shake The स is changed to प् after निर् नि &c by the following sūtra —

२५३७ । स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्निविभ्य । ८ । ३ । ७६ ।

पठ्यं वा स्वात् । निस्फुरति निस्फुरति । ‘स्फुर इत्यकारोपध केचित्पठन्ति । पस्कार ।

2037 प् is optionally substituted for the स् of स्फुर and स्फुल after the prepositions निर् नि and वि ॥

Thus निस्फुरति or निस्फुलति निस्फुरति or निस्फुलति विस्फुरति विस्फुलति ॥ स्फुरति, निस्फुलति निस्फुलति निस्फुलति निस्फुलति, विस्फुलति विस्फुलति ॥

Pre स्फुरति । Some read स्फर instead as स्फरति पस्कार &c Per ध्रुधोह । I Fut स्फुरति । II Fut स्फुरिष्यति । Impera स्फुरतु । Imper अस्फुरतु । Poten स्फुरेत् । Bene स्फुर्यात् । Aor अस्फुरीत् । Causa स्फोरयति or स्फारयति । Aor अस्फुरयत् । (ध्रुधो रविषति । ध्रुधारविषति ।) Desid ध्रुधुरिष्यति । Inten ध्रुधुर्यते । yathā kule ध्रुधुर्यते । Dual ध्रुधुर्यते ।

96 √sphula, to tremble vibrate 2 to collect

Pre स्फुलति । Per ध्रुधोह । I Fut स्फुलति ।

स्फुड ९७ धुड ९८ ध्रुड ९९ संवरणे ।

97 √sphuda 98 √chuda √buda 99 √vruda to cover

Pre स्फुहति । Per ध्रुधोह ।

98 √chuda

Pre धुहति । Per ध्रुधोह ।

99 √vruda

Pre ध्रुहति । Per ध्रुधोह ।

क्रुड १०० भुड १०१ निमज्जने इत्येके ।

100 √kruda √kuda 101 √bhr da to sink dive

Pre क्रुहति । Per ध्रुधोह । Nouns — क्रोडा । क्रोह । कश्वाणक्रोही ।

101 √bhrda

Pre ध्रुहति ।

धुड १०२ सघाते ।

102 √bnda to collect This root is neither mentioned in the Siddhānta Kaumudī nor in the Mādhaviya Dhātu vṛtti:

गुरी १०३ उद्यमने ।

अनुदात्तेत् । गुरते । जुगुरे । गुरिता ॥

103. /guri, to make an effort or exertion

This isanudâttet, set and âtmanepadi.

Pre. गुरते । Per जुगुरे । जुगुरित्ते । I Fut गुरिता । II Fut गुरिष्यते । Impera गुरताम् । Imper. अगुरत । Poten गुरेत । Bene. गुरिषीष्ट । Aor अगुरत् । अगुरिष्यात् । Causa. गोरयति । Aor अगूरयत् । Desid जुगुरिष्यते । Inten जीगूर्यते । yañ luk जीगोर्षति । Past. Pass गूर्णः Act गूर्णयाम् Noun —गूर्तिः ।

गू १०४ स्तवने ।

दीर्घाः । परीक्ष्यगुणोदयः । दत्तव्यत्वात् परस्मैपदिभ्यः । जुयति । अयुषीत् ।

104. /nû, /nu, to praise It ends in long ऊ, as in the sentence परीक्ष्य गुणोदयः । The four roots hereafter are Parasm upi lis

Pre जुयति । Per जुनाय । जुययुः । जुयिष्य । I Fut जुयित । II Fut जुयिष्यति । Impera जुयतु । Imper अजुयत । Poten जुयेत् । Bene ज्यात् । Aor अयुषीत् । Desid जुयिष्यति । Inten जीनयते । yañ luk जीनोति Past Pass नूनः Act नूतयाम् । G. नूत्या ।

ध्रु १०५ विधूयने ।

जुयति ।

105. /dhû to shake, agitate.

It is conjugated like the last

Pre जुयति । Nouns —चविप्रम् ।

गु १०६ पुरीषोत्सर्गे ।

जुयिष्य-जुयय । गुता । गुयति । अयुषीत् । इत्यादङ्गात् (२३३८) । अगुताम् । अगुयुः ।

106. /gu /gû, to evacuate defecate

Pre गुयति । Per गुनाय । गुययुः । जुगुयिष्य or जुगुय । I Fut. गुता । II Int गुयति । Impera गुयतु । Imp r अगुयत । Pot n गुयेत् । Bene गुयात् । Aor अयुषीत् । अगुताम् । अगुयुः । (VIII 2 27 S 2 69) D sid जुगुयति । Past Pass गुनः Act गुनयाम् ।

ध्रु १०७ गतिस्वैर्ययोः ।

‘ध्रुव इति पाठादन्तरम् । आदास्य प्रवतीर्यादि भवतिषत् । द्वितीयस्य वेद् । दध्रुविष्य । प्रुविता । प्रुविष्यति । प्रुजाद् । अयुषीत् । अयुषिष्यात् ।

107. /dhru, 1 to go move 2. to be firm or fix d Another reading is ध्रुव । The first root is अदिद् and is conjugated like the last The second is s t and is conjugated as follows —

Pre भुयति । Per दध्राय । दध्रुयुः । दध्रुविष्य । I Fut. भुविता । II Fut भुविष्यति । Impera भुयतु । Imp r अयुयत । Poten भुयेत् । Bene भूष्यात् । Aor. अयुषीत् । अयुषिष्यात् । अयुषिष्युः D sid दध्रुविष्यति । Int n. दीभुष्यते ।

कुङ् १०८ शब्दे ।

'दीर्घान्तः' इति कैयटादयः । कुविता । अकुविष्ट । 'ह्रस्वान्तः' इति व्याचकारः । कृता । अकृत । पुट । कुटादयो पुताः ।

108. /kuñ, /kūñ, to sound, to moan, groan, cry According to Kaiyata, the root ends in long ऊ and so its I. Fut. is कुविता and Aorist, अकुविष्ट । According to Nyāyakaṇṭha, it ends in short उ and its I. Fut. and Aorist are कृता and अकृत respectively.

Pre कुवति । I Fut कृता । Vrit (end). Here end the kuṭādi roots.

• पृङ् १०९ व्यायामे ।

प्रायेण व्याङ्पूर्वः । रिङ् । इयङ् । व्यामियते । व्यापमे । व्यापमाते । व्यापरिच्यते । व्यापृत । व्यापृताताम् ।

109. /priñ, to be busy or active

It is generally preceded by the preposition व्याङ्.

The रि is changed to रिङ् by VII. 1 28 S 2367 and then there is यङ् substitution

Pre व्यामियते । Per. व्यापमे । व्यापमाते । I Fut व्यापर्ता । व्यापर्त्तसि । II Fut. व्यापरिच्यते । Impera व्यामियताम् । Imper व्यामियत । Poten. व्यामियेत । Bene. व्यापृपोष्ट । व्यापृवीपास्ता । व्यापृवीरत् । Aor. व्यापृत । व्यापृवाताम् । व्यापृषत । Causa. व्यापारयति । Aor. व्यापीरत् । D. sid. व्यापृषर्षते । Inten व्यापेमियते । यङ् लुक् व्यापर्वति । Past Act व्यापृतवाम् । Ger व्यापृष्टव्य ।

मृङ् ११० प्राणत्यागे ।

110. /mriñ, to die This root is Atmanepada under certain restrictions as mentioned in the following sūtra —

२५३८ । म्रियतेर्लुङ्लिट्छोश्च । १ । ३ । ६१ ।

लुङ्लिट्छोः । म्रियद् म्रूतिभूतामृहस्तहनाम्यत्र । द्विष्य स्वरार्थम् । म्रियते । ममर । ममर्ये । ममिर । मर्ताणि । मरिष्यति । मरीष्ट । अमृत ।

2538. After the verb mri to die, when it has one of the affixes having an indicatory य, as well as when it takes the affixes luñ (Aorist III 2. 110) and lñ (Benedictive III 3 159) the Atmanepada affixes are used; (but in other tenses it is Parasmaipadi).

Note.—This is a restrictive sūtra the root मृङ् (to die), is marked with a ह् as an indicatory letter, so by sūtra I 3.12 it would be always Atmanepada. But the present aphorism restricts it to मृङ् luñ (Aorist) and लिङ् lñ (Benedictive) tenses, as well as to those tenses which are म्रि. Those that take म्रि affixes are the special tenses e. g. the Present, the Imperfect, the Potential and the Imperative

It is only before these three affixes, namely, luñ, lun and śit affixes, that the root म्रि takes the terminations of the Atmanepada. Thus the

norist अमृत amrita he died, Benedictive हृषीष्ट hr̥ṣīṣhta may he die
Similarly before sit affixes thus म्रियते 'he dies,' = हृ + च + ते (VII 4 28)
= म्रिय + च + ते = म्रियते (VI 4 77) म्रियते म्रियते

In other tenses, viz., the two Futures, the Perfect and the Conditional
this verb is Parasmaipadi. As — म्रियिष्यति he will die अम्रियिष्यत्

The indicatory इ in the root is for the sake of accent under VI 1
186 S 3730

Pre. म्रियते । Per म्रियते । म्रियते । म्रियते । म्रियते । I Fut म्रियते । म्रियते ।
II Fut म्रियिष्यति । Impera. म्रियताम् । Imper. म्रियताम् । Poten म्रियेत । Bene
हृषीष्ट । Aor अमृत । अनृपाताम् । Causa म्रियति । Aor अनृपति । Desid म्रियेत् ।
Inten म्रियीष्यते । yañ luk म्रियीति । म्रियीति Past Pass मृतः । Act मृतवान् । Ger
मृत्वा । Nouns — मृत्युः । मृतः । मृतम् ।

The following seven are Parasmaipadis

रि १११ यि ११२ गतौ ।

लङ्गधनुषादन्तर्गतत्वादिवचः । रियति । यियति । रता । यता ।

111 / ri 112 / pi to go

Pre रियति । Per. रियाय । रियेत् । रियुः । रियिष्यति or रियेय । रियिष्य । रियिष्य ।
I Fut रता । II Fut रयति । Impera रियतु । Imper अरियतु । Poten रियेत ।
Bene रीयात् । Aor अरयेय । अरयेय । अरयेय । Causa रयति । Aor अरियतु ।
Desid रित्यति । Inten रेत्यति । yañ luk रेत्यति । रेत्यति ।

112 / pi to go It is conjugated like the last

Pre यियति । Per यियाय । I Fut यता । II Fut येयति । Impera यियतु ।
Imper अयियतु । Poten यियेत । Bene यीयात् । Aor अयेय ।

धि ११३ धारणे ।

113 / dhi to hold have possess

Per धियति । Per दिधाय । दिधयुः । दिधयुः । दिधयिष्यति or दिधेय । I it यता ।
II Fut येयति । Impera धियतु । Imper अधियतु । Poten धियेत । Bene धीयात् ।
Aor अयेय ।

क्षि ११४ निवासगत्यो ।

114 / kshi 1 to abide dwell stay 2 to go more

Pre यियति । Per यियाय । यियेत् । यियुः । यियिष्यति or यियेय ।
I Fut यता । II Fut येयति । Impera यियतु । Imper अयियतु । Poten यियेत ।
Bene यीयात् । Aor अयेय । Nouns — यीयायुः । यियायुः । यियतुः । यियतुः । ययः ।

शू ११५ शेरणे ।

शुयति । शयिता ।

115 / shû to excite, incite, impel

Per शुयति । With the preposition शु we have शुयति । शुयतः । शुयन्ति । शुयति ।
शुयति । Per शुयाय । शुययुः । शुययिष्यति । शुययिष्यति । I Fut शयिता । II Fut शयिष्यति ।
Impera शुयतु । Imper अशुयतु । अशुयतु । Poten शुयेत् । Bene शूयात् । Aor
शयाय । अशयिष्यत् । Causa शयति । Aor अशयतु । Desid शुयिष्यति । Inten

ओङ्गते । yāñ luk सोषोति । Past Ger चूरया । Nouns — सोरीयम् । मूर्दः । मस्यी ।
मूर्पा । सवित्रम् । मूरी । मूरः । सोर्यम् । सीरः । सीरी ।

कृ ११६ विलेपे ।

किरति । किरतः । चकार । चकारतुः । कर्तिता-करीता । कीर्यात् । चकारीत् ।

116 /kri to scatter' This root adds a sibilant by the following —

२५३९ । किरतौ लवने । ६ । १ । १४० ।

उपास्किरतेः शुभागमः स्वाच्छेदेऽर्थे । उपस्किरति । * अहश्वासव्यवायेऽपि शुट् कार्त्तुर्व इति
वक्तव्यम् * । उपास्किरत् । उपवस्कार ।

2539 The augment शुट् is placed before क when the verb
कृ comes after उप and the sense is that of 'to cut or split'

Thus उपस्कार चद्रका लुनन्ति उपस्कार कारनीरका लुनन्ति-विधिव्य लुनन्ति ।

Vart —The above augment takes place when कणुल् is added to the
verb उप कृ, as shown in the above examples. When the meaning is not
that of 'to cut', the form is उपकिरति ।

Vart —The augment शुट् comes before क, even when a letter of अट
pratyāhāra (vowel or semi vowel) intervenes between उप and the root, or
when the reduplicate intervenes. As उपास्किरत् and उपवस्कार ।

२५४० । हिंसाया मतेश्च । ६ । १ । १४१ ।

उपास्मतेश्च किरतेः शुट् स्वाडिवायाम् । उपस्किरति । मतिस्किरति ।

2540 The augment शुट् is placed before क when the verb
kri comes after उप and मति and the sense is "to cause suffering"

Thus उपस्किरति मतिस्किरति । So also उपस्कार्क्षम् or मतिस्कार्क्ष इन्त ते भूपल
भूपाद्=तया ते भूपल विधेयो भूपाद् यया हिंसाभुवचनाति ।

Why do we say when the sense is to cause pain? Observe मतिकीर्क्षम् ॥

116 /kri to scatter

Pre किरति । किरतः । Per चकार । चकारतुः । चकरिष्य । चकार or चकर । चकरिष्य ।
I Fut. कर्तिता or करीता II Fut. करिष्यति or करीष्यति । Impera किरतु । Imper
अकिरत् । Poten किरितु । Bene कीर्यात् । Aor अकारीत् अकारिष्टात् । Causa कारयति ।
Aor अवीकरत् । Desid चिकरिष्यति । Inten चेकीर्यते । yāñ luk चाकरीती । चाकर्ति ।
Past Pass कीर्तः । Act कीर्तवान् । Nouns — कुरः । कुरः । अक्कीर्षी । कीर्षिः । विकिरः ।
विकिरतः । अक्करः । अवस्कारः । उस्कार ।

गृ ११७ निगरणे ।

117. /gri, to swallow. By the following sūtra, the र of this root is
optionally changed to ल ।

२५४१ । अचि विभाषा । ८ । २ । २१ ।

गिरते देहस्य लह्य वा स्वादजादौ । गिरति-गिलति । जगार-जगाल । जगरिष्य । जगलिय ।
गरिता-गलिता ।

2541 The र of gri is optionally changed to ल before an
affix beginning with a vowel.

As निगिरति or निगिलति निगिरत् or निगिलत्, निगारत् or निगालत् ॥

Note — This is a vyavasthita vibhāṣha the optional forms have particular meanings. Thus गस्तः meaning neck is always with ल, while गरः poison is always with र ।

117 /gri to swallow

Pre गिरति or गिलति । Pr जगार, or जगाल । जगरिष । जगलिष । Fut. गरिता or गरीता गलिता or गलीता । II Fut गरिष्यति गरीष्यति । गलिष्यति or गलीष्यति । Impera गिरतु or गिलतु । Imp r अगिरत् or अगिलत् । Pot n गिरेत् or गिलेत् । Bene गीर्यात् । Aor अगारीत् or अगालीत् । अगारिष्टात् or अगालिष्टात् Pass गार्यते or गार्यते । Causa गारयति or गालयति Aor अजीगरत् or अजीगलत् । Desid जिगिरिष्यति । or जिगिलिष्यति । Int n जेगिरयते । yan luk जायर्त्ति । Dual जायीते । Nouns — गर्भिर्भादः । गर्भः । गर्भिण्यः । गरः । गीर्गर्भिणी । शुक्रः । गर्भिणी । उद्गरः । गरीयात् । तिगिलिः । गरिषा । गरिष्ट ।

117 /gri when this root is preceded by the preposition अव it is Atman padī and is conjugated as follows —

Pre अवगिर (or ल) ते । Per अवजगिर (or ले) । अवजगरि (or लि) ये । I Fut अवगिरि (or री लि or ली) ता II Fut अवजगिरिष्यते । I अव गिरताम् । Im अवगिरत । Pot अवगिरेत । B n अवगिरिषीष्ट or अवगिरिषीष्ट । Aor अवगारिष्ट ।

हुङ् ११८ आदरे ।

आद्विषते । आद्विषेते । आदरे । आद्विषे । आदरता । आदरिष्यते । आद्विषीष्ट । आदृत । आदृपाताम् ।

118 /dri to respect honor

Pr आद्विषते । Pr आदरे । आद्विषे । I Fut आदरता । II Fut आदरिष्यते । Impera आद्विषताम् । Imp r आद्विषत । Pot n आद्विषेत । B ne आद्विषीष्ट । Aor आदृत । आदृपाताम् । Pass आद्विषते । Causa दारयति । Aor अदीदरत् । Desid आद्विष्यते । Int n दीद्विषते । yan luk दर्दरिष्यति । Gr आदृत्य । Nouns — आदृत्यः । आदरः । आदरी ।

धृङ् ११९ अयस्याने ।

अयस्यते ।

119 /dhrin to be or exist to live

It is conjugated like the last

Pr अयस्यते । Per अये । I Fut अयता । II अयिष्यते । Impera अयस्यताम् । Imp r अयस्यत । Pot n अयस्येत । Bene अयिषीष्ट । Aor अयूत । Nouns — अयः । आयातः । अय परस्मैपदिनः परेभ्यः ।

प्रच्छ १२० प्रीत्सायाम् ।

प्रच्छति । प्रच्छत । प्रच्छतुः । प्रच्छिष्य-प्रच्छ । प्रष्ट । प्रच्छति । प्रच्छीत् । प्रष्ट । किरादयो वृत्ताः

120 /prachha to ask, quest on interrogate

The following sixteen roots are Parasmaipadis

With अय it is Atmanepadi as —

Pre प्रच्छति । प्रच्छतते । Pr प्रच्छ प्रच्छतुः । प्रष्ट । प्रच्छिष्य । प्रप्रच्छते । प्रप्रच्छिष्ये । I Fut प्रष्ट । प्रष्टत । II Fut प्रष्टति । प्रष्टयते । Impera प्रच्छतुः प्रच्छताम् ।

Imper अमृच्छत् । सममृच्छत् । Poten मृच्छेत् । मृच्छयेत् । Bene मृच्छयात् । समधीष्ट ।
Aor अम्राधीत् । अम्राष्टाम् । सममष्ट । समम्राष्टाम् । Causa मृच्छयति । Aor अममृच्छत् ।
Desid विमृच्छयति । Inten मरीमृच्छयते । yan luk पाममृच्छीति । पामहि । Past Ger.
मृष्ट्या । Nouns —मम्रतः । मम्रदमाद् । माद् ।

सृज १२१ विसर्गे ।

विभाषा सृजिहयोः (२४०४) । ससर्जित-सस्रष्ट । स्रष्टा । स्रष्टयति । 'सृजिहयोर्कस्यपकिति ।
(२४०५) इत्याभासः । सृजेत् । सृज्यात् । अस्त्राधीत् ।

121 /srija to leave quit abandon

Pre सृजति । Per ससर्ज । सस्रजुः । ससर्जिय or सस्रष्ट । by VII 2 65 S 2404
समृजिव । I Fut स्रष्टा । II Fut स्रष्टयति । The अच् argument is by VI 1 58 S
2405 Imp ia स्रजुः । Imper अमृजत् । Poten सृजेत् । B 1 मृज्यात् । Aor अस्त्राधीत् ।
अस्त्राष्टाम् । Pass सस्रयते । Aor अमर्जि । Causa स्रजयति । A r अणीमृजत् । अममर्जत् ।
Desid विमृजयति । Inten मरीमृजयते । yan luk मरीमृजीति । मरीमर्हि । मरिमृष्ट । 1dj
मृज्याम् । Nouns —ससर्गि । स्रष्टी । स्रजिष्ट । स्रजीयात् । स्रज ।

दुमरुजो १२२ शुद्धो ।

मरुजति । ममरुज । 'मरुजितमर्जीति (२५१७) इति वृत् । * मरुजित्वात्पूर्वो गुणाच्चायः * ।
मयोनादिलोपः । ममरुज्य । ममरुज्य । मरुक्ता । मरुक्षयति । अमाह्वीत् । अमाह्वीत् ।
अमाह्वीत् ।

122 /tu masjo to bathe By VII 1 60 S 2517 a nasal is inserted
before the consonantal affixes and this nasal is inserted before the final ज
of the root by the following vartika —The वृत् comes before the final letter
of the /masja, i.e. between स and जः Thus मसृजज After reduplication,
we get 2nd Pers Sing of the Perfect as ममरुक्क्य । The initial सृ is elided
by VIII 2 29 S 380 But when the affix स is चेद् there is no वृत् then we
get the form as ममरुजिय ।

Pre मरुजति । Per ममरुज । ममरुजुः । ममरुजिय or ममरुक्क्य । ममरुजिय । I Fut
मरुक्ता । II Fut मरुक्षयति । Impera मरुजुः । Imper अमरुजत् । Poten मरुजेत् । Bene
मरुज्यात् । Aor अमाह्वीत् । अमाह्वीत् । अमाह्वीत् । Causa मरुजयति । Aor अममरुजत् ।
Desid विमरुजयति । Inten ममरुजयते yan luk ममरुजति । Past Pass मरुक्त्वा or
मरुक्त्वा । Nouns —मरुज । मरुः । मरुः । मरुज्याः । मरुज्युः । मरुजा । मरुजानी ।

रुजो १२३ भङ्गे ।

रोक्ता । रोक्षयति । अरोक्षीत् । अरोक्षाम् ।

123 /rujo to break to pieces destroy

Pre रुजति । Per ररोज । ररुजुः । ररोजिय । ररुजिव । I Fut रोक्ता । II Fut
रोक्षयति । Impera रुजुः । Imper अरुजत् । Poten रुजेत् । Bene रुज्यात् । Aor
अरोक्षीत् । अरोक्षाम् । अरोक्षः । Causa रोजयति । Aor अरुजत् । Desid ररुजति ।
Inten रोक्षयते । yan luk रोकोक्ति । Past Pass रुज्वा । रुज्वा । Act रुज्याम् ।
रुज्याम् । Ger रुक्त्वा । Nouns कृष्यरुजः । रोषः । रुद्रोषः । रुद्ररोषः रुद्र ।

भुजो १२४ कौटिल्ये ।

वञिषत् ।

124 /bhujo to bend to curve, make crooked

It is conjugated like the last

Pre भुजति । Per भुजो । I Fut भोक्ता । II Fut भोष्यति । Impera भुजतु ।
Aor अभोषीत् । Noun :—चूल विभुजः । a chariot

छुप १२५ रूप्ये ।

छोहा । अच्योषीत् ।

125 /chh ipa /chupa to touch

Pre छुपति । Per चुष्योप । चुष्यन्तुः । चुष्यमिष । चुष्यमिष । I Fut छोहा । II Fut छोष्यति । Impera छुपतु । Imper अछुपत् । Pote । छुपेत् । Bene छुप्यात् । Aor अच्योषीत् । अच्योष्यात् । Causa छोपयति । Aor अच्योषयत् । Desid चुष्यन्ति । Inten चोष्यन्ते । yan luk चोष्यति । Pass छुह । Ger छुपत्या ।

रुश १२६ रिश १२६ क । हिंसायाम् ।

नायन्त्यान्तौ । रोष्टा । रोषयति । रेष्टा । रेषयति ।

126 /rusa /risa to injure hurt kill

Pre रयति । Per ररोश । रराशिय । ररमिष । I Fut रोष्टा । II रोषयति । Impera रयतु । Imper अरयत् । Poten रयेत् । Bene ररयात् । Aor अरयत् । Causa रोषयति । Aor अरययत् । Desid ररयति । Inten रोषयते । yan luk रोरेष्टि ।

126A /risa to injure

Pre रियति । Per रिरेष । II Fut रेयति । Impera रियतु । Imper अरियत् । Poten रियेत् । Aor अरियत् । Causa रेययति । Aor अरोरियत् । Desid रिरियति । Inten रेरियते । yan luk रेरेष्टि ।

लिश १२७ गती ।

अलिषत् ।

127 /lisá, to go move It is conjugated like /risa It is also found in the Divādi class

Pre लिषति । Per लिलेय । I Fut लेष्टा । Aor अलिषत् ।

रूपथ १२८ सरूप्यने ।

रमाष्टा-रूपर्था । रमयति-रूपयति । अरमाषीत् अरमाषीत्-अरययत् ।

128 /sprisá to touch

Pre रूपयति । Per ररूप्ये । ररूप्यन्तुः । ररूप्यमिष । ररूप्यमिष । I Fut रूपर्था । Impera रूपयतु । Imper अरूपयत् । Poten रूपयेत् । Bene ररूपयात् । Aor अरमाषीत् अरमाषीत् । अरमाष्टीत् अरमाष्टात् । अरमाष्टुः । अरमाष्टुः । I esid पिरूपयति । Inten ररूपयते । yan luk ररीरूपयति । Past Nouns —रूप्ये । इदिरूपयत् । इदिरूपयत् उदररूपयत् । अररूपयत्

विच्छ १२९ गती ।

उग्रयन्- (२३०३) वरवायः । चार्थपात्रके वा । विच्छायति । विच्छायां चकार-विच्छिष्य ।

129 /*śichā*, to go, move. By III 1 29 S. 2303, चाव is added to the root before *śichādhātuka* affixes optionally.

Pre विचवायति । P r विविच्य or विचवायनवात् । विविच्यतुः । विविच्यते । विविच्यते । I Fut विचिष्यति or विचवायिष्यति । II. Fut. विचिष्यस्यति or विचवायिष्यति । Impera. विचवायतु Aor. अचिषीष्ट् अचिषीष्ट् । अचिषीष्टव । Consg. विचयति । Aor. अचिषीष्टव or अचिषीष्टव । D. १। विचिष्यति । Inten. विचिष्यते । Pa+1 Pa+3 विचिष्यत । or विचवायित । G r विचवायित्वा or विचिष्यत्वा । Noun — विचयः ।

विश १३० प्रवेशन ।

विशति । वेष्ट ।

130. /*śisā*, to enter. It is conjugated like /*śis*.

With the prefix नि, it is *Atmanepadi*.

Pre विशति । निविशते । P r विवेश । निविशे । निविशिये । I Fut. वेष्ट । निवेष्ट । II Fut. निवेश्यते । Impera. निविशतु । Imper. अविशत । Poten. निविशेत् Ben निविशीष्ट् r Aor अविशत् । D. १। निविशति । Inten. निविशयते yañ lok निवेविशीति or निवेवेष्टि । Past Pass विष्ट । Act. विष्टव । Nouns — वेष्ट । वेष्टनः । विष्टपदी । वेष्टा । वेष्टः । D. वेष्टि । विष्टो । Pl. विष्टः ।

मृश १३१ आसर्षणे ।

आसर्षणं स्वर्णः । अघ्राचीद्-अघ्राचीद्-अमृषद् ।

131. /*mṛśā*, to rub, stroke, to touch, to handle. It is conjugated like /*sprśā*

Pre. मृशति । P r मर्षय । ममृषतुः । ममर्षिय । ममृषिय । I Fut. मर्षी । Aor. अमर्षीष्ट्, अघ्राचीष्ट्, or अमृषद् ।

शुद् १३२ मेरणे ।

कर्त्रे निश्रापेऽपि कले परस्मैपदार्थः पुनः पाठः ।

132 /*nuda*, to send, to prompt, propel. It has been repeated here because it is *Parasmaipadi* even where the fruit of the action accrues to the agent (See No 2)

पद् १३३ विशरणगत्यवसादनेषु ।

'वीदति' इत्यादि षोडादिकण्ड । इह पाठो मुञ्चिकण्डपार्थः । वीदती-वीदन्ती । वृषादो पाठस्तु चार्थः । पादः । स्वपार्थः । ममृषदातः । ममृषदातः ।

133 /*śhadri* 1 to recline, lie down, 2 to go, 3. to be languid, to be in distress. It is conjugated like the *Bhrādi* /*śhad* () Its insertion here is for the sake of making the मुञ् optional as वीदती or वीदन्ती । Its insertion in the *śvalādi* list is for the sake of adding the affix च to it (III. 1. 140 S. 2002) as चादः । Also for the sake of account, as the base in the *Bhrādi* class is *anudāta*, because of the affix मृ, while the base in the *Tudādi* is *udāta*, because of the *vikarana* च । Thus *Bhrādi* is 'वीदति', while *Tudādi* is 'वीदति' ।

Pre वीदति । Nouns — वीदती or वीदन्ती ।

शुद् १३४ आतने ।

स्वपार्थं च पुनः पाठः । यथा तु नास्ति । 'यदे' यिता' (२३६२) इत्यात्मनेपदोक्तः ।

134 /sadri, to fall, perish, decay, wither.

It has been repeated here for the sake of accent for it is conjugated like the Bhvâdi root except in the Present tense.

Thus Bhvâdi गीयते has accent on गी while in the Tudâdi, the accent falls on य : Its repetition here is not for the sake of adding the nasal उच् optionally in the यद् (Present participle Parasmai), because before यद् affixes it is always Atmanepadi by I 3 60 S 2362. Therefore it never takes यद् but यातच्. So it always forms गीयतः ।

Pre गीयते । Per यायाद् । I Fut. यास्यति । II Fut. यास्यति । Impera गीयताम् । Imper चगीयत । Poten गीयेत । Bene. यादात् । Aor यायद् । Causa यातयति । Desid यायत्स्यति । Inten यायसाते । yañ luk यायसि ।

अय पद् स्वरि तेतः ।

मिल १३५ संगमे ।

'मिल संरतेपणे इति पठितस्य पुनः पाठः कर्त्रभिप्राये तर्क्यः । मिलति-मिलते । मिले-मिलिसे ।

135 /mila, to assemble, to accompany, to come or meet together. The repetition of this root which has already been mentioned before as मिल संरतेपणे is for the sake of making it Atmanepadi when the fruit of the action accrues to the agent

Pre मिलति A मिलते । Per. मिलेत् A. मिलिसे । I Fut. P and A मिलेत् । II Fut मिलेत्स्यति A ते । Impera. मिलतु A. मिलताम् । Imper. मिलतु A त । Poten मिलेत् A च । Bene. A. मिलिषीद् । Aor A. मिलेत् । Desid मिलित्स्ये or मिलेत्स्यते ।

मुच्ल १३६ मोक्षणे ।

136 /muchlri, to liberate to loose

The nasal is inserted in the conjugation of this root by the following,—

२५४२ । यो मुचादीनाम् । ७ । १ । ५१ ।

मुच्यते । मुचति । मुचते । मोक्ष । मुचात् । मुचीद् । अमुचत्-अमुक्त । अमुचाताद् ।

2542. In मुच् do., before the characteristic च of the Tudadi class, the च is placed after the vowel of the root

Thus मुचत्—मुचति, (मुचति, विचति निचति विचति कृचति विचति, विचति)

Note.—Why ' before च ? Observe मोक्ष, मोक्ष्च मोक्षयच् । Why " of मुच् &c." ? Observe मुचति मुचति ।

Pre. मुचति । Per मुचीत् । अमुचत् । मुचीष्यत् । मुचीष्यत् । I Fut मोक्ष । II Fut मोक्षति । Impera मुचतु । Imper अमुचत् । Poten मुच्येत् । Bene मुचात् । Aor अमुचत् or अमुचयत् । Causa. मोक्षयति । Aor अमुचयत् । Desid मुच्येत् । Inten मुच्यसाते । yañ luk मोक्षयति । Nouns—मोक्ष । मुचा । मोक्षिन् । विचि । अमुचि । अमुचयि । अमुच । अमुची । अमुचयः ।

Atm Pre मुचते । P r मुचते । II Fut मोक्ष । II Fut मोक्षते । Impera मुच्यते । Imper अमुचयत । Inten मुच्येत् । II Fut मुचीद् । Aor अमुचत् । अमुचातात् । Causa. याचयते । अमुचयत् । Desid मुच्येत् ।

लुप्त १३७ वेदने ।

लुपति-लुपते । अलुपत्-अलुप्त ।

137 /lupṭi, to cut off, to break

It is conjugated like the last

Pre लुपति । Causa. लोपयति । Aor. अलुपत् or अलुलोपत् । Inten लोपयते ।
yañ luk लोलोपि ।

Atm. Pre. लुपते । Aor. अलुपः ।

विदूत १३८ लाभे ।

विन्दति-विन्दते । विवेद-विवेदि । अपाप्रभृत्यादिभ्यो वेदकोऽयम् । वेदिता । भाष्यादिभ्योऽ
विदूतः । वेत्ता । पत्तिवेत्ता । परिवर्जने । ऋषेष्ट परिव्यय्य दाताप्रद्विष्ट लभ्यवानित्यर्थः । दृष्टृषी ।

138. /vidṛi, to get, obtain, acquire

Pre विन्दति । विन्दतः । P. r. विवेद । विविदतुः । विवेदिय । I Fut. वेदिता ।
According to Vyāgrabhūti, it is set, but according to the Bhāṣya it is
ant as वेत्ता । Impera विन्दतु । Imper. अविन्दत् । Potē. विन्देत् । Bene विदताम् ।
Aor. अविन्दत् । अविन्दताम् । Causa. वेदयति Aor. अलोविन्दत् । Desid विविदिषति or
विवेदिषति । Inten वेदिषते । yañ luk वेवेति । Past Pass विदः । Ger विदिष्या or
वेदिष्या । Nouns —विन्दः । गोविन्दः । कुन्दः । द्राक्षवेदः । विन्दुः । वित्तम् । वेदिता ।
पत्तिवेत्ता is formed by adding the affix दृष्ट् or दृष्ट् to the root This word
means a younger brother married before the elder.Atm. Pre. विन्दते । Per. विविदे । I Fut. वेदिता । II Fut. वेदिष्यते । Impera.
विन्दताम् । Imper. अविन्दत । Potē. विन्देत् । Bene वेदिषीष्ट । Aor. अवेदिष्ट ।

लिप १३९ उपदेहे ।

उपदेहो वृद्धिः । लिपति-लिपते । सेहा । 'लिपिनिचि-' (२४१८) इत्यम् । वङि लु वा ।
अलिपत्-अलिपत-अलिह ।139 /lipa, to besmear, to anoint, to cover upadeha means to 'in-
crease'. Its aorist is formed by अल (III 1 53 S. 2418) The अल aorist
is optional in the Atmanepadi.Pre लिपति । P. r. लिपेत् । लिपेदिय । लिपिष्य । I Fut. सेहा । II Fut. लिपयति ।
Impera लिपतु । Imper. अलिपत् । Potē. लिपेत् । Bene लिप्याम् । Aor. अलिपत् ।
Causa. लिपयति Aor. अलोलिपत् । Desid लिपिष्यति । Inten. लिपिष्यते yañ luk
सेहेति । Nouns —लिपः । निलिप्या । लिपिः । लिपिः ।Atm. Pre. लिपते । P. r. लिपेत् । I Fut. सेहा । II Fut. लिपयते । Impera
लिपताम् । Imper. अलिपत । Potē. लिपेत् । Bene लिपिषीष्ट । Aor. अलिह or
अलिपत । Desid लिपिष्यते ।

पिच १४० क्षरणे ।

पिचति-पिचते । अपिचत्-अपिचत-अपिक्त । अपिचिष्यति । अपिचिष्यते ।

140. /shicha to sprinkle, moisten

Pre पिचति । Per. पिचिषे । अपिक्त Aor. अपिचत् अपिचिताम् । विचिषते ।

Pre. पिचति । With the prefix अपि, च is changed to ष Thus अपिचिष्यति ।
अपिचिष्यत् । अपिचिष्येत् । P. r. पिचिषे । विचिष्यतुः । विचिषिय । I Fut. सेक्ता । II Fut.
पिचयति । Impera पिचतु । Imper. अपिचत् । Potē. पिचिषेत् । Bene पिचताम् । Aor.

अविषद् । Causa चेवयति । Aor अवीयिषद् Desid विविषति । Inten चेविष्यते । yan luk चेवेति । Nouns — अकृत्रम् । विद्वम् ।

अथ अयः परस्मैपदिनाः ।

• कृती १४१ छेदने ।

कृणाति । अकर्त । कर्तिता । कर्तिष्यति-कर्त्स्यति । अकर्तृत् ।

141 /kritā to cut

The following three roots are Parasmaipadi-

Pr. कृ-ति । Per अकर्त । अकृतवुः । अकर्तिष्य । अकृत । अकृतिष्य । I Fut कर्तिता । II Fut कर्तिष्यति or कर्त्स्यति । Impera कृन्तु । Imp-r अकृन्तु । Poten कृन्तेत । Bene कृत्याद् । Aor अकृत्वाद् । अकृतिष्टाप् । Causa कर्त्तयति । Aor अचकर्त्तु । Desid चिकृत्स्यति or चिन्तिष्यति । Inten चरीकृत्यते । yan luk चरिकर्ति । Past Pass कृतः । Act कृत्याद् । Nouns — विकर्तनः । कृतिः । कृत्स्नम् ।

खिद् १४२ परिघाते ।

खिदति । खिसेद् । खेत्ता । अथ दैन्ये दिषादी वषादी च ।

142 /khida to strike press down afflict

This root when meaning to be poor belongs to the Divadi and Rudhādi classes also

Pre खिदति । Per खितेद् । खितिद्वुः । खितेदिय । I Fut खेत्ता । II Fut खेत्स्यति । Impera खिदतु । Imp-r आखिन्दद् । Poten खिन्देद् । Bene खिदाद् । Aor अखैस्वीद् । अखैत्ताप् । Causa खेदयति । Aor अवीस्तिदद् । D sid खितिष्यति । Inten चेखिदते । yan luk चेतेति or चेतिदीति । Past Pass खिन्नः । Ger खित्वा । Noun — खिदिस् ।

पिश १४३ ञ्पयये ।

पिषति । पेयिका । अथ दीपनादानपि । त्वष्टा कृषाणि पिषयु । वृत् । शुचादपस्तुदादयम् ।

143 /piśā to shape fashion form

This root when meaning to go belongs to the Churadi class

It means also 'to kindle to show' as in the sentence त्वष्टा कृषाणि पिषयु ।

Pre पिषति । Per पिषेद् । पिषेयिष्य । पिषिष्यिष्य । I Fut पेयिका । II Fut पेयिष्यति । Imp-ra पिषयु । Imp-r अपिषयु । Poten पिषेद् । Bene पिस्वाद् । Aor अपेयिषीद् । अपेयिष्टाप् । Causa पेययति । Aor अरीयिष्यद् । Desid पिपिषिष्यति । Inten पेचिष्यते । yan luk पेचिषीति or पेचेति । Past Pass पिषितम् । Ger पेयित्वा or पिषित्वा । Nouns — पिषाणः । पेयितायः । पिषङ्गः । पिषाणः । पेयी ।

द्वद् (and) Here end both the Michādi and the Tudadi

एति तिङन्तदुदादिप्रकरणम् ।

I Fut रोद्धा । II Fut रोद्वस्यते । Impera रद्ध्वात् । रद्ध्वातात् रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । Imperा रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । Poten रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । B no रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । Aor रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् । रद्ध्वात् ।

भिदिर् २ विदारणे ।

भिदिर्-भिदि । भेत्ता । भेदयति । भिदिर्-भिदि । भिदिर्-भिदि । भिदिर्-भिदि । भिदिर्-भिदि । भिदिर्-भिदि । भिदिर्-भिदि ।

2" /bhidir to break, cleave, split.

Pre भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । Per भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । II Fut भेदयति । Imperा भिदि or भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । Poten भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । B no भिदि । भिदि । Aor भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । Causa भेदयति । Aor भिदि । Desid भिदि । Atm भिदि । Inten भिदि । yān luk भिदि or भेदि । Nouns —भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि ।

2" /bhidir Atmanopadi

Pre भिदि । भिदि । भिदि । Per भिदि । भिदि । भिदि । I Fut भेत्ता । II Fut भेदयते । Imperा भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । Imperा भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । भिदि । Poten भिदि । B no भिदि । Aor भिदि । भिदि ।

चिदिर् ३ द्विधीकरणे ।

चिदिर्-चिदि । चिदिर्-चिदि । चिदिर्-चिदि ।

3" /chhidir to cut to take away to remove

Pre चिदि । Aor चिदि or चिदि । Nouns चिदि । चिदि । चिदि । चिदि । चिदि । चिदि ।

रिचिर् ४ विरेचने ।

रिचिर्-रिचि । रिचिर्-रिचि । रिचिर्-रिचि । रिचिर्-रिचि । रिचिर्-रिचि । रिचिर्-रिचि ।

4" /richir to purge, evacuate

Pre रिचि । A रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । Per रिचि । A रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । I Fut रिचि । II Fut रिचयति । A रिचयति । Imperा रिचि or रिचि । A रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । Poten रिचि । A रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । B no रिचि । A रिचि । Aor रिचि or रिचि । A रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । Causa रिचयति । Aor रिचि । Desid रिचि । Inten रिचयति । yān luk रिचि or रिचि । Nouns —रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । रिचि । रिचि ।

विचित्रं पृथग्भावे ।

यिनति-यिहत्ते ।

5. *ŋvichir* to separate, to discriminate.

It is conjugated like *richir*?

Pro. विनक्ति । A. विरुक्ते । विरुक्तः । Nouns:—विवेकी । विवेकः ।

हृदि ६ संपेयणे ।

पुण्यसि-पुण्ये । घोषा । अशुद्ध-अशौचसिद्ध-अशुद्ध ।

6. क्शदिर to bruise; pound down.

Pre. बुबुक्षि । बुन्तः । बुन्दन्ति । बुबुक्षि । बुबुक्षि । बुबुक्षि । Par. 'बुबुक्षि' । बुबुक्षि ।
 बुबुक्षि । बुबुक्षि । I Fut. बुबुक्षि । II Fut. बुबुक्षि । Impera. बुबुक्षि ।
 बुबुक्षि । बुबुक्षि । बुबुक्षि । Imper. बुबुक्षि । बुबुक्षि ।
 बुबुक्षि । बुबुक्षि । बुबुक्षि । Poten. बुबुक्षि । बुबुक्षि ।
 बुबुक्षि । Aor. बुबुक्षि । बुबुक्षि ।
 बुबुक्षि । Aor. बुबुक्षि । Desid. बुबुक्षि । A बुबुक्षि । Inten. बुबुक्षि ।
 बुबुक्षि । Pass. Past Part. बुबुक्षि । Act. बुबुक्षि ।
 बुबुक्षि ।

6. *Ākṣudir. - Atmanepada.*

Pre. हुन्ते । पुन्यसि । पुन्यसि । पुन्यसि । पुन्यसि । Per. पुन्यसि । पुन्यसि । पुन्यसि ।
I Fut. पुन्यसि । II Fut. पुन्यसि । Impera. पुन्यसि । पुन्यसि । पुन्यसि । पुन्यसि ।
पुन्यसि । पुन्यसि । Imper. पुन्यसि । पुन्यसि । पुन्यसि । पुन्यसि । Pot. पुन्यसि ।
पुन्यसि । Bone. पुन्यसि । पुन्यसि । Aor. पुन्यसि । पुन्यसि ।

युजिर ७ योगे ।

यौक्ता ।

7. *Yujir* to join, unite.

Pro. युनक्ति । युद्धः । युजन्ति । युनक्ति । युनक्ति । Per. युवोत्र । युवोन्ति । युवोत्र ।
 युवन्ति । I Fut युवाम । II Fut युवामि । Impera. युनक्तु or युद्धात् । युद्धात् ।
 युजन्तु । युद्धि or युद्धात् । युद्धत् । युजन्ति । युजन्तु । युजन्तु । Imper.
 युनक्तु-0० । युद्धात् । युद्धत् । युद्धत् । Poten. युज्यात् । युज्यात् । Bene.
 युज्यात् । Pass. युज्यते । Nouns:—युय । युयः । अययुक् । योक् । योक् । योक् ।
 योक् । ययुक् । ययुक् । ययुक् । ययुक् । ययुक् । ययुक् । ययुक् । ययुक् । ययुक् ।

7. *Yujir. Atmanepada.*

Pre. गृह्णे, गृह्णति। गृह्णे, गृह्णे। गृह्णन्ते। Per. गृह्णे। I Fut. ग्रीता। II Fut. ग्रीतवन्ते। Impera. गृह्णन्तु। Imper. अगृह्णन्तु। अगृह्णिन्तु। अगृह्णन्तु। Potent. गृह्णीत। Bene. गृह्णीत।

उच्छदिर ८ दीप्तिदेयनयोः ।

कृषति-युजते । अथर्ववेदः । 'शेतिवि-' (२५०३) शनि वेत् । अथर्ववेद-अथर्ववेदे । अर्हिता ।
अर्हि-मति-आरपेति । अथर्ववेद-अथर्ववेदे-अथर्ववेदे ।

formed by चङ् because of the indicatory चृ । See III 1.55. S. 2343. Causa. रोषयति । Aor. अरोषीषियत् । Desid. शिषियति । Δ. शिषियते । Inten. रोषिष्यते । yañ luk रोषिषीति or रोषेष्टि । Pass. शिष्टः । Act शिष्टवाद् । Nouns — विरोषः । रोषिषिक् ।

पिष्ट १५ संचूर्णने ।

शिषिवद् । पिनष्टि ।

15. /piṣhtri to pound, to grind.

It is conjugated like /शिष् ॥

Pre पिनष्टि Noun — पिष्टम् ।

भङ्गो १६ भ्रामर्दने ।

भनक्ति । यमञ्जिय । यमङ्कय । मङ्क्ता ।

16. /bhañjo, to break, tear down, shatter.

Pre भनक्ति । मङ्क्ताः । मङ्कजति । भनचि । भनञ्जि । मङ्कय । Per. यमञ्ज । यमञ्जयुः । यमञ्जिये or यमेङ्कय । यमञ्जिय । I Fut भक्ता । II Fut भवयति । Impera भनक्तु or मङ्क्ताद् । मङ्कयि । भनञ्जानि । Imper यमनङ् or ङम् । यमङ्क्ताच् । यमञ्जय् । यमनङ् । यमनङ्क् । Poten भङ्क्यात् । Bene मङ्क्यात् । Aor. यमाधीत् । यमङ्क्ताच् । Pass. भङ्क्यते । Aor. यमेष्टि or यमाञ्जि । Causa भनयति । Aor. यमनङ्कयत् । Desid. शिषियति । Inten यमङ्क्यते । yañ luk भनक्ति or यमञ्जीति । Pass भनतः । Act भनवाद् । Ger. मङ्क्यत्वा or मङ्क्या । Nouns — मङ्कुरा । भङ्गः । भङ्गी ।

भुज १७ पालनाभ्यवहारयोः ।

भुनक्ति । भोक्ता । भोषयति । अभुनक्तु ।

17. /bhuja, 1 to protect, 2 to eat

Pre भुनक्ति । भुङ्क्ता । भुङ्कजति । भुनचि । Poten. भुङ्क्यात् । Bene भुङ्क्यात् । Aor. अभोषीत् । अभोक्ताच् । Causa भोजयति । Aor. अभुनक्तु । Desid. भुषियति । Inten भोष्यते । yañ luk भोषीति or भोभोक्ति । Pass. भुक्तः । Nouns — भोगः । भुजः । भोजः ।

17. /bhuja, 1 to protect, 2 to eat Atmanepada

Pre. भुङ्क्ते । भुङ्कते । भुषे । भुङ्कायि । भुङ्क्ये । भुङ्ते । भुङ्कावहे । भुङ्कावहे । Per. भुङ्क्ते । भुषिये । I Fut. भोक्ता । भोक्ताये । II Fut भोष्यते । Impera भुङ्क्ताच् । Imper. अभुङ्क्त । अभुजाताच् । Poten भुञ्जीत् । भुञ्जीयाताच् । Bene भुषीत् । Aor. अभुक्त । Desid. भुषयि ।

तृह १८ हिंसि १९ हिंसायाम् ।

18. /trihā, to injure. Thus हृ+अनृ+हृ+ति=हृवहृ+ति । Now by the following sūtra, हृवहृ becomes हृवेहृ before पित् affixes which begin with a consonant.

२५४५ । तृहण इम् । ७ । ३ । ९२ ।

तुष्टः शनैः कृत इमरगमः स्याद्दुष्टादी पिति । सुषेडि । सुषडः । ततर्द । तर्दिता । अतुष्टेदः ।
दिनस्ति । जिदिंस । दिधिता ।

2545 Before a *सिद्* *Sārvadhātuka* affix beginning with a consonant, *च* is added after *अ* of the verbal stem *दृष्ट्* :

Note—As रुणेदि, रुणेवि रुणेहि अरुणेत न् In the last example though the affix vanishes altogether, yet it produces its effect Why beginning with a consonant? Observe रुणद्गानि न् Why a पिद् affix? Observe रुणद्गः with सच् न् The stem रुणद् is formed from the root रुह (Rudhādi) with the vikarana रन्च् and is so exhibited in the sūtra in order to indicate that the augment हच् is added *after* the vikarana रन्च् has been added, and that the root रुह of 'Rudādi' class is not to be taken

Thus वृष + इ + इ + ति = वृषेद् + ति (VI I 87 S. 69) = वृषेद् + ति (VIII 2 31, S 324) = वृषेद् + पि (VIII 2 40 S 2280) = वृषेद् + दि (VIII 4 41 S 113) = वृषे + दि (VIII 3 31 S 2335) = वृषे दि ।

18 /triha, /trihi 19 /hisi to injure

Pre वृषेदि । वृषदः । वृ दन्ति । वृषेचि । (VIII 2 41 S. 295) वृषदः । वृषदः ।
वृषेचि । वृ दः । वृ दः । Per वतर्हि । वतृदतुः । वतृदुः । ततर्हिच । ततृद्विच । I Fut तर्हिता ।
II Fut तर्हिष्यति । Impera वृषेदु or वृषदत् । वृषदाच । वृ दग्यु । वृषिद । वृषद्वानि ।
Imper अतृषेदु-0द् । अतृषदाच । अतृद्व । अतृषेदु-0द् । अतृषद्व । अतृ द । B nc
वृषात् । वृषास्तात् । Aor अतर्हि । अतर्हिष्टात् । Pass वृषते । Aor अतर्हि । Caus
तर्हिषति । Aor अततर्हि or अतृषदत् । Desid तितर्हिषति or तितृषति । Inf n तृषीवृषते ।
Inf luk तृषीर्हि । Ger तर्हिष्या ।

10 ✓ his to injure

Pa. द्वित्वः । द्वित्वा । द्वित्विकः । द्वित्विषः । द्वित्विषः । Per द्विदिग् । द्विदिग्द्वि ।
 द्विदिग्द्विषः । द्विदिग्द्विषः । I Fut द्विदिग्ता । II Fut द्विदिग्द्विषति । Impera द्विदिग्द्विषतु or
 द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु । Imperा द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु ।
 द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु । (VIII 2. 74 S 2485). द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु । Poten द्विदिग्द्विषतु ।
 द्विदिग्द्विषतु । B no द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु । Aor. द्विदिग्द्विषतु or द्विदिग्द्विषतु Causa
 द्विदिग्द्विषतु । Aorist' द्विदिग्द्विषतु । D si द्विदिग्द्विषतु । Inten द्विदिग्द्विषतु । रक्ष लुक्
 द्विदिग्द्विषतु । Pass द्विदिग्द्विषतु । Ger द्विदिग्द्विषतु । Nouns — द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु । द्विदिग्द्विषतु ।

ਫਰਵਰੀ ੨੦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ।

अभिन । अग्र । अदति । अर्हावकाः । चीनह । चीनाह । चीनहृ । चीन । चीनह ।
चीनहृ ।

20 /undi to wet moisten bathe

Pre अनति । उन्तः । उन्दति । Per. उन्दायुक्तात् । Imp. 1st S उन्दानि । Imper. औनम् । औन्ताम् । औन्दम् । औनः, औन्द-०द् । औन्दम् । Poten उन्दाय । उन्दायिष्य । Bene उन्नाय । उन्दास्तम् । Aor. औन्दीत् । औन्दिष्टम् । Causa उन्दयति । Desid. उन्दिष्यति । Pass. उन्म्य, उन्म्य, G r उन्दिष्य । Nouns — औन्दः । औन्दा । औन्दम् । उन्म्य । उन्म्यः । उन्म्यः । उन्म्यः । उन्म्यः ।

अञ्जू २१ उपक्तिनयस्त्रुक्तान्तिगतिपु ।

अनति । अन्तः । अन्तति । आनञ्ज । आनञ्जय-आनञ्जय । अन्ता । अन्तिता । अन्तिष्य । अन्तानि । आनम् ।

21 /añjũ, 1. to anoint 2 to shine, 3 to go

Thus अञ्ज + तिप् = अ + जन् + तिप् + ति = अन् + जन् + ति = अन् + ज् + ति (VI 4 23 S 2144) = अनति । The dual is अन् + त् + तः = अन् + ० + त् + तः (S 2469) = अन्तः (VII 2 30 S 378, VIII 1 55 S 121). The Plural is अन्तति । The Perfect 3 S is आनञ्ज the 2 D is आनञ्जय or आनञ्ज्य ।

In forming the Aorist there is the augment इद् by the following sūtra

२५४६ । अञ्जेः सिचि । १ । २ । ११ ।

अञ्जेः सिचो नित्यनिट् इयात् । आञ्जीत् ।

2516 The इ of the s-Aorist always takes the इद् after अञ्ज (Rudh 21)

As आञ्जीत्, आञ्जिष्टम्, आञ्जिष्यः । But अन्ता or अन्तिता in tenses other than Aorist. The root having an in locutory long ज optionally takes इद् (VII 2 44)

21 /añjũ 1 to anoint 2 to shine 3 to go

Pre अनति । अन्तः । अन्तति । अनति । अनति । अनति । Per आनञ्ज । आनञ्जय । आनञ्जय or आनञ्ज्य । आनञ्जय or आनञ्ज्य । I Fut अन्ता or अन्तिता । II Fut अन्तयति or अन्तिष्यति । Impera अनतु or अन्तय । अन्ति । अनतानि । Imper अनतम् । आन्तय । आन्तय । Poten अन्तय । Bene अन्तय । Aor आञ्जीत् । आञ्जिष्टम् । Caus अन्तयति । Aor आञ्जिष्यत् । D sid. अन्तिष्यति । Pass. अन्तः । Act अन्तय । Ger अन्तिष्य or अन्तय । Nouns — आन्तय । अन्तय । अन्तिता । अन्तति ।

तञ्जु २२ संकोचने ।

तञ्जु-तञ्जु ।

22 /tññhũ, /tññju to contract shrink

Pre तन्ति । तन्तः । तन्ति । तन्ति । तन्ति । Pre तन्ति । तन्ति । तन्ति । तन्ति । तन्ति । I Fut तन्तिता or तन्तु । II Fut तन्तिष्यति or तन्तिष्यति । Impera तन्तु or तन्तु । तन्ति । तन्ति । Imper अनतम् । अनतम् । अनतम् । Poten तन्तय । Bene तन्तय । Aor अनतम् । Caus तन्तयति । Aor अनतय । Desid तन्तिष्यति or तन्तिष्यति । Inter तन्तयति । अनतम् । तन्ति । G r तन्तिष्य । Nouns — अनतम् । तन्ति ।

ओविजी २३ भयचतुर्भयोः ।

विकृति । विहृत् । 'विज् बह्' (२५३६) इति किरणम् । विविक्ति । विजिता । अविनक् । अविजीद् ।

23 /o vijl 1 to be afraid, 2 to shake

Compare the Divādi root also See No 8

Pre विकृति । विहृत् । विजृज्जित् । विजृज्जि । विजृज्जय । विजृज्जत । Per. विजृज्ज । विजृज्जु । विजृज्जु । विविक्ति । विविक्ति । I Fut विजिता । There is no guna of the root vowel because of the prohibition of I 2 2 S 2536 II Fut विजिष्यति । (I 2 2 S 2536). Impera विजितु or विहृत्ताद् । विहृत्ति । विजितानि । Imper. अविनक् । अविहृत्ताद् । Poten विजिष्याद् । विजिष्यात । Bene विज्याद् । विज्याता । Aor अविजीद् । अविजिष्टाद् । Causa वेज्जयति । Aor अवीजिन् । Des d विविजिपति । Inten वेजिष्यते । yañ luk वेविजीति or वेवेजि । Pass विज् । Aor विज्याद् । Ger विजित्वा । (I 2 2 S 2536, in spite of I 2 18 S 3322)

घृजी २४ वर्जने ।

घृजति । वर्जिता ।

24 /rjl to avoid shine

Pre घृजति । घृज्जत् । घृज्जज्जित् । Per घवर्ज । घवर्जज्जु । घवर्ज्जि । घवर्ज्जय । I Fut वर्जिता । II Fut वर्जिष्यति । Impera घृजतु or घृज्जताद् । घृज्जताद् । घृज्जति । घृज्जानि । Imper. अघृज् । अघृज्जताद् । अघृज्जत् । अघृज्जत् । अघृज्जज्ज । अघृज्जय । Poten घवर्ज्याद् । Bene घृज्याद् । Aor अघवर्ज । अघवर्ज्जताद् । Causa वर्जयति Aor अवीजयत् or अघवर्ज । Desid. घवर्जिष्यति । Inten घरीज्जते yañ luk घरीज्जति or घरीज्जति । Pass घृज् । Ger वर्जित्वा । (I 2 18 S 3322 causes guna) Nouns —घवर्जम् ।

पृषी २५ संपर्के ।

पृषति । संपर्कः ।

25. /prichi, to bring in contact with, join

Pre पृषति । पृष्टत् । पृष्टज्जित् । Per सपर्क । सपर्कज्जु । सपर्कज्जि ।

Here end the Rudhādi Roots

अथ तिङन्त तनादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VIII.

THE TANADI ROOTS.

अथ तन वदति ।

There are ten roots in all of which the first seven are Svarita, and conjugated in both Padas. The first root is

तनु १ विस्तारे ।

तनादिपृष्ठत् (२५६६) । तनोति । तनयः-तनुयः । तनुते । तनायः । तने । तनु । तनोति-तनायति ।

1. तनु /tanu to stretch. In conjugating the roots of this class, sūtra III 1 79 S 2466, introduces the vikarana व. For the facility of reference we repeat that sūtra here :

२५४७ । व । तनादि कृञ्भ्य उः । ३ । १ । ७८ ।

2547. The vikarana व comes after the Tanâdr-roots and after the root कृ, in the active voice before sârvadhâtuka affixes

Thus debars वच् । Thus तच् + व + ति = तनु + रि = तनोति । The 1st Person dual is तन्वः or तनुवः । The उ is optionally elided here

In the Atmanepada we have तनुते । Per तताम । Pt तेने । Impve. तनु । The व is elided by VI 4 106 S 2334 Imperf अतनीच् or अतानीच् । In forming the aorist, the चिच् is optionally elided by the following —

२५४७ । तनादिभ्य स्तथासौ । २ । ४ । ७८ ।

तनादिः चिचो वा तुवश्चोत्तथासौः । याथा यादृचोदेकवचनं तथ्यदो वृद्धति । तेनेच् न । वृषपतनिष्ट-अतानिष्ट । अनुवाचोपदेश- (२४२८) इत्यनुवाचिकलोपः । तदि । अतत-अतनिष्ट । अतथा-अतनिष्टाः ।

2547 After the verbs of Tanâh class there is optionally the luk elision of चिच्, when the Atmanepada affixes त and चच् of the third and second person singular follow

The त refers to the 3rd Per Singular affix because it is read in the company of वाच which is also singular. Hence in the Second Per. Plural of Parasmaipada त there is no elision of चिच्. This अतनिष्ट वृषच् or अतनिष्ट वृषच् । The vridhi is by VII 2 7 S 2284. In अतत the nasal is elided by VI 4 37. S 2478. As अतच् + चिच् + त = अतच् + ० + त (S 2547) = अत + ० + ० + त (S 2428)

Thus अततः (VI 4 37) or अतनिष्ट he expanded 'अतथाः or अतनिष्टाः 'thou didst expand' Similarly अतत or अचनिष्ट 'he gave' अतथाः or अचनिष्टाः 'thou didst give'

1. /tanu to stretch extend

Pre तनोति तनुतः । तन्वन्ति । तनोचि । तनोमि । तन्वः or तनुवः । तन्म or तनुमः । Per तताम । तेनुतुः । तेनुः । तेनिच् । तेन्यु । तेन । तताम or ततम । तेनिच् । तेनिम । I Fut तनिता । II Fut तनिस्यसि Impera तनोतु or तनुताच् । तनुताच् । तन्वत्यु । तनु । तनयानि । Imper. अतनीच् । अतनुताच् । अतन्यच् । अतनोः । अतनयच् । अतन्व or अतनुव । Poten तनुयाच् । तनुयाताच् । तनुयाः । तनुयाच् । Bene तन्वाच् । तन्वास्ताच् । Aor अतनीच् । अतनिष्टाच् or अतनिष्टाच् । Pass. तन्यते or तन्ये । Causa तानयति । Aor अतनीतच् । Desid. तितनिसि or तितनसि or तितनसि । The इच् is optional under a Vârṭika to VII. 4 56 S 2621. The lengthening is by VI 4 17 S. 2622. Inten तन्वत्ये याहलुक तन्वन्ति । D तन्वातः । Ger तन्वा or तनित्वा । Nouns :—तन्ति । तति । पतिन् । तनुः । तनुः । तन्म । तानः । तिततः ।

1. /tanu Atmanepada.

Pre चतुते । तन्वते । तन्वते । एतुवे । तन्वे । तनुवे ०। तन्वते । P r तेने । तेनते । तेनिवे । तेनिवे । I Fut तनित । II Fut तनिष्यते । Imperा तनुताम् । तन्वाताम् । तनुष्व । तन्वे । Imper अतनुत । अतन्वाताम् । अतन्वत । अतनुयाः । Poten तन्वे । तन्वीयाताम् । तन्वीयाः । तन्वीय । Bene तनिषीष्ट । तनिषीयास्ताम् । Aor अतत or अतनिष्ट । अतयाः or अतनिष्टाः । अतनिष्यच् ।

पशु २ दाने ।

चनोति-चतुते । 'ये विभावा (२३१८) । दायाद्-चन्यात् । ज्ञावन- (२५०३) दायात् । अजात-अचनिष्ट । प्रदायाः-अचनिष्टाः ।

2. /shanu to give bestow

In the Potential the च is optionally replaced by ज्ञा under VI 4 43 S. 2319. Thus दायाद् or चन्यात् । Before jhalādi affixes there is ज्ञा substitution by VI 4 42 S 2504 As अजात or अच निष्ट । अजायाः or अचनिष्टाः । The च in the root is lākṣhanika the real letter is न । We see this न in ज्ञां लुक् as चयति । Pre. चनोति । A चतुते । Per. चयत । A चेने । Poten दायाद् । Bene तन्यात् । Aor अजानीत् । अचनिष्ट or अजात । (VI 4 42 S 2504), Pञ्च दायते or चन्यते । Desid चिषासति or चिषयिषति । Inten चयन्वते or चदायते ज्ञां लुक् चयति । Pass. चातः । Act चातयाद् । Ger चात्वा or चनित्वा । Nouns —चातिः । चतिः । चन्तिः ।

लशु ३ हिंसायाम् ।

चनोति । चतुते । 'इयन्त- (२२८८) इति न वृद्धिः । अचणीत्-अचन-अचणिष्ट । अचयाः-अचणिष्टाः ।

3. /kshanu to hurt, injure, to kill

In the aorist there is no Vriddhi because of the prohibition of VII 2 5. S 2219 As अचणीत् A अचन or अचणिष्ट । अचयाः or अचणिष्टाः । The च् of the root is lākṣhanika, the real letter is न । We see it in चिचति and चन्तिः ।

Pre चनोति A चतुते । Per चयात् A चयते । I Fut चयिता । A चयिताये । II Fut. चयिष्यति A चयिष्यते । Imperा चनोतु or चयुतात् A चयुतम् । चयताताम् । Imper. अचनोत् । A अचनुत । Poten. चयुयात् । चययीत । Bene चययात् A चयिषीष्ट । Aor. अचणीत्, अचणिष्ट । अचन A. अचणिष्टात् A अचयाः or अचणिष्टाः । Causa. चाचयति Aor. अचिचयत् । D stl चिचयिषति । Inten चयन्वते । Part Pass चतः । Ger. चय्या or चयित्वा ।

लशु ४ च ।

अप्रत्ययनिमित्तो लृप्पचयुतः । 'X चंसाप्रत्यये को विधिरित्यः X' इति न भवतीत्यादिवा ददा । भवतीत्यादिवा । चिचोति-चिचति । चिचिषति । चिचिताये । अचणीत् । अचिच-अचिचिष्ट ।

लशु ५ च ।

When the vikāra is added there is guna of the penultimate short ए । But according to Atreya, there is no guna, on the maxim that a rule enunciated by employing a technical term in it is not universally valid.

Pre विनोति or वनोति A चिनुते । Per विनोति । I Fut वेविता ।
वेविताचि । A वेविताचि II Fut वेविच्यति । A वेविच्यत । Impera
चिनुताम् । Impera चविषीष्ट । A चविषीष्ट । Poten चिनुवाद् A विषवीष्ट । Bene.
चिनुवाद् । A चिनुवीष्ट । Aor चवेवीष्ट । A अचिन or अवेचिष्ट । अचिनुताम् । Causa
चिनुयति । D sid चिनुयति । Int n वेविच्यते yāñ luk वेवेयति । Pass चिता । Ger
चिचिस्ता or वेचिस्ता or वित्या । Nouns — चिति ।

अणु ५ गतो ।

अणोति-अणोति । अणुते । अणुयति । आनय । आणुते । अणित्वाचि । आणोत् । आन-
आणोत् । आणोः-आणोष्ठा ।

5 /rinu to go

Pre अणोति । अणुते । अणयति । अणोषि । अणोषि । Pr आनय । आनयन्तु ।
आनयिष्य । आनय । आनयिष्य । I Fut अणित्वा । अणित्वाचि । II Fut अणिच्यति ।
Impera अणोतु । अणुति । Imper आणोत् । आणुताम् । Poten अणुवाद् । Bene.
अणवाद् । Aor आणोत् । आणोष्ठा । अणते or आणोत् । Causa आणयति Aor आणयत्
or अणयिषीष्ट or अणयिषीष्ट । D s l अणयति । Pass अणत । Act अणतवाद् ।
Ger अणत्वा or अणित्वा । Nouns — अणः । अणय । अणित्वा । अणयत् ।

5 /rinu Atman pada

Pre अणुते । अणयते । अणयते । अणयते । Pr आणुते । आणुयते । आणुयते । I Fut.
अणित्वा । II Fut अणिच्यते । Bene अणोषीष्ट । Aor आणोष्ठा । or आणोः ।

तृणु ६ गदने ।

तृणोति-तृणोति । तृणुते । तृणुते ।

6 /rinu to eat grass or graz

Pre तृणोति or तृणोति । तृणुते or तृणुते । Pr तृणय । Nouns — तृणम् । तृणयम् ।

पृणु ७ दीप्ति ।

पृणय । पृणये ।

7 /ghriṇu to shine, burn

Pre पृणोति । A पृणुते । P । पृणय । A पृणये । Nouns — पृणः ।

अथ ह्यनुदात्ते ।

Now the next two roots are anudāttā

यनु ८ याचने ।

यनुते । यनुते । याचयते । याचयते । यनोति । यनान ।

8 /vann to beg ask request Thus Pre यनुते । Per यनने । In the

opinion of Chandra the root is Parasmaipadī As यनोति । Per यनान ।

Pre यनुते । यनुते । याचये । यनुयते । Per यनने । यनयति । I Fut यनित्वा । II Fut

यनियते । Impera यनुताम् । Imper यनयतु । Poten यनयित्वा । Bene. यनियीष्ट ।

Aor यनयिषीष्ट or यनय । यनयिषीष्ट or यनय । Causa यनयति । D sid. यनयति ।

Inten यनयते । yāñ luk यनयति । Past Part Pass यत । Ac. यतवाद् । Ger.

यनित्वा or यनुता । Nouns — यनित्वा । यनी । याचय । यनयित्वा । यनीयः ।

मनु ९ अवबोधने ।

मनुते । मने ।

9 /manu to consider.

Pre मनुते । Per मने ।

हुकुञ् १० करोते ।

करोति । 'अत एतद्वर्धयामु' (२४६७) । कुरतः । यच् । न भुङ्क्ते' (१६२८) इति । दीर्घः । कुरन्ति ।

10. /du kṛi to do

The Present 3rd Per Sing is करोति । The dual is कृ+उ+तः=कृत्+उ+तः=कुरत्+उ+तः ; (the अ is changed to उ by VI 4 110 S 2467)=कुरतः । The plural is कृत्+अन्ति=कुरन्ति । The उ is changed to व । The lengthening required by VIII 2 78. S 2265, does not take place because of the prohibition of VIII 2 79 S 1629

In the First Person Dual and Plural, the affix उ is elided by the following —

२५४८ । नित्यं करोते । ६ । ४ । १०८ ।

करोते । मर्यादोकारस्य नित्यं लोपः स्याद्वर्धयोः परयोः । कर्त्तव्यः । कुर्यः । यक्यः । यद्वच् । कर्त्तः । करिष्यति ।

2548 The elision of उ is invariable before व् and च in the case of कृ (करोति)

Thus कुर्यः and कुर्यः । Thus कृ+उ+तः=कुरत्+उ+तः (VI 4 110 S. 2467)=कुरत्+उ+तः (VI 4 108) Now the lopa being not athānavat, when a vowel is to be lengthened (I 1 58 S 51) उ of कृ should be lengthened by VIII 2 77 S 354 This contingency is prevented by VIII 2 79 S 1629.

In the Potential we have the same elision by the following —

२५४९ । ये च । ६ । ४ । १०९ ।

कृञ् लोपोः स्यादादी मर्यादे परे । कुर्याद् । आशिषि क्रियाद् । कुरीद् । अकार्षीद् । 'तनादिभ्याम्' (२५४७) इति लुङोऽभावे इत्वादाद् (२३६८) इति चिचो लोपः । अकृतः । अकृषाः ।

2549 The affix उ of the stem कृ is always elided before a personal ending beginning with a च ।

Thus कुर्याद् कुर्यादाद् and कुर्यः । The augment याच् is treated here as an affix and it makes the personal ending to which it is added as an affix beginning with च ।

The Parasmaipada aorist is अकार्षीद् । In the Atmanepada the विच् will be optionally elided by II 4 79 S 2547. In the other alternative the विच् will be elided by VIII 2 27. S 2369 In other words there will be no विच् at all As अकृत and अकृषाः ।

10 /du kṛi to do

Pre करोति । कुरतः । कुरन्ति । करोमि । कुरवः । कुरवः । करोमि । कुर्यः । कुर्यः । Per चकार । चकम् । चकः । चक्यः । चकृव । I Fut. कर्त्तः । II Fut. करिष्यति । Impera करीष्येद्, कुरताद् । कुराद् । कुरः । कुर्यादि । Imper अकरोद् । अकरोः । अकृतव । Poten कुर्याद् । कुर्यादाद् । कुर्याः । Bene क्रियाद् । क्रियादाद् । Aor अकार्षीद् । अकार्षीः ।

PAṚS, क्तिवते Aor अक्तादि । Causa कारयति Aor कर्वाकएद् । Desā चिकीर्षति ।
Inten चेकीयते yaññik चर्कति or चर्करीति । Pass कृतः । Act कृतवाद् । Nouns —
कृती । कृतिनश्च । कर्त्तृ । कर्त्तव्यः । कर्त्तृ । कर्त्तुः । कर्त्तव्यः । । कृतः ।

10 /du kriñ Atmanepada

Pre कुरुते । कुरुते । कुरुते । कुरुते । कुरुते । कुरुते । Per चक्रे । चक्राति । चक्रे । चक्रे ।
Impera कुरुताम् । कुरुताम् । कुरुते । Imper अकुरुत । अकुरुताम् । Poten कुरुत । कुरुताम् ।
कुरुत । Bene कुरीष्ट । कुरीयास्ताम् । Aor अकृत । अकृतास्ताम् ।

When the root कृ is preceded by the upasarga च्च &c a sibilant is inserted by the following two sūtra

२५५० । उपरिभ्या करोती भूपणे । ६ । १ । १३९ ।

2550 The augment चुट् is placed before क when च्च परि and च्च are followed by the verb कृ and the sense is that of ornamenting

२५५१ । समवाये च । ६ । १ । १३८ ।

चपरिपूर्वस्य करोतेः । चुट् स्याद्भूपणे सदाते चार्थे । चकरोति । चल करोतीत्यर्थः ।
संस्करोति । समवायेत्यर्थः । सञ्चर्कस्य क्तिवदभूपणेऽपि चुट् । संस्कृतं भवाः १२९० इति
चापकाद् । परिनिविध्यः— (२२७५) इति च । चरिचकरोति । विवादीनां वा । पर्यवकापीद्-
पर्यवकापीद् ।

2551 The augment चुट् is placed before क when the verb कृ comes after च्च परि and च्च the sense being that of combining

Thus चरकरोति । The meaning is चकरोति he adorns So also संस्करोति meaning "they combine"

The augment चुट् is sometimes added to the root preceded by च्च even when the meaning is not that of adorning Because Panini himself has used the word चकृत in the sūtra चकृत भवाः (S. 1217) not in the sense of adorning

With परि the च्च of चुट् is changed to च by VIII 3 70 S 2275 As चरिचकरोति । It is optional under the conditions of S 2309 As पर्यवकापीद् or पर्यवकापीद् ।

Thus चरुतर्त्त संस्कृतम् संस्कृतम् ॥ The च्च of चुट् is changed to anusvāra by VIII 3. 5 So also चरिचकृतं चरिचकृतं चरिचकृतम् ॥ The च्च is changed to च by VIII 3 70 So also with च्च, as च्चचकृतं, च्चचकृतं च्चचकृतम् ॥ Why do we say when meaning to ornament ? Observe च्चकरोति ॥ Sometime चुट् comes after च्च even when the sense is not that of ornamenting thus च्चकृतम् ॥

The word च्चचचच means aggregation Thus तत्र नः च्चकृतम् तत्र नः चरिचकृतम्, तत्र नः च्चचकृतम् = च्चचचितम् that is we assembled there

With च्च the root takes चुट् and has then the following additional meanings also in addition to that given above

२५५२ । उपात्मनियत्नवैकृतवाक्याध्याहारेषु च । ६ । १ । १३८ ।

‘उपसक्तः’ सुट् स्वादेशार्थः । चात्मागुक्तयोर्लघोः । मतिपयो गुणाधानम् । विकृतोप-
वैकृतं विकारः । वाच्यस्याध्याहारः । आकाङ्क्षितैकदेशप्रत्ययः । उपसक्तता कन्या । अतः कृतेत्यर्थः ।
‘उपसक्तता’ प्रादयाः । अनुदिता इत्यर्थः । एषोदकस्योपसक्तते । गुणाधानं करोतीत्यर्थः । ‘उपसक्तं’
पुहते । विकृतं नित्यर्थः । उपसक्तं वृत्ते । वाच्यस्याध्याहारेण वृत्त इत्यर्थः ।

2552. The augment सुट् is placed before क, when the verb कृ comes after उप, and the sense is that of ‘to take pains for something, to prepare, and to supply an ellipses in a discourse’.

To take pains in imparting a new quality to a thing in order to increase its value, or to keep it safe from deterioration is called मतिपयः । That which is prepared or altered is called वैकृतम् । The word विकृतं is the same as विकृत, the affix चण् being added without changing the sense, by considering it to belong to मृदादि class (V. 4 38). To supply by distinct statement the sense of a sentence which is alluded to, is called the अध्याहार of a sentence. Thus उपसक्ता कन्या, ‘an adorned girl’. उपसक्ता ब्राह्मणाः ‘the assembled Brāhmanas,’ are examples under S. 2550 and 2551. While in the sense of ‘taking pains’ we have एषोदकस्योपसक्तते (See I. 3. 32), कारकं गुणस्योपसक्तते । In the sense of ‘altering by preparing’ we have उपसक्तं पुहते, उपसक्तं गच्छति । In the sense of ‘supplying a thesis’ we have उपसक्तं जरयति, उपसक्तं नवीते । When not having any one of the above five senses (VI. 1. 137-139) we have उपसकरोति ।

By the following sūtra, the augment is always to be placed before the क of कृ ।

२५५३ । सुट्कात्पूर्वः । ६ । १ । १३५ ।

“अहवाचव्यवायेऽपि” इत्युक्तम् । उपसकारः । ‘आहपूर्वः’ इत्यादि भाव्ये प्रत्यापयतम् । तथा हि पूर्वो चातुरवर्गेषु प्रचलते । आहवर्गस्य सुट् । ततो द्विरप । यङ् च श्रुतस्य चवीनादेर्गुणः (२३८८) । चंचकालः । ‘कृपूर्वः’ (२२८३) मध्ये श्रुतेः चारद्वाजस्य (२२८३) इति मध्ये च “कर्मोऽगुट् इति वक्तव्यम्” । तेन यमुट्कात्परयेष्टे । चंचकालेति । चंचकालेति । ‘गुडोऽगिति’ (२३८०) इति मध्ये ‘नित्यं चाहिति’ (२३८३) इति मूलाह नित्यम् एतदनुवर्तते । ‘नित्यं वा चवीनादित्यस्य’ इत्यर्थोऽपि मध्ये न । चंचकालः । ‘युवस्य चवीनादे’ (२५२३) इति तिङ्गणितोऽह । यथाह उपदेशे- (२३८३) इति मूलाह ‘उपदेशे इत्यनुवर्तते’ ‘उपदेशे’ वा चवीनादि’ इति व्याख्यानात् । चंचकाले । चंचकाले । चंचकालात् ।

2553. Upto VI. 1. 137 inclusive, the following sentence is to be supplied in every aphorism — “before कृ is added कृ”.

‘ततः’ — The augment is to be added to कृ even when the augment सुट् or the reduplicate intervenes between the Preposition and the कृ । We have taught this sūtra already under VI. 1. 140. S. 2539. Thus चंचकालेति in the Preface. Here the कृ is added between the address च and कृ ।

In the Mahābhāṣya the addition of the phrase आहपूर्वः in the sūtra has been criticised as redundant. That being so, we add the preposition first to the root, on the maxim that an उपसर्ग is first joined to the

relating to accent the intervening consonants are considered as if non-existent'; and therefore बुट् does not offer any intervention to the application of the rule VIII. 1. 28 S. 3935. If वृ is not to be taken as attached to क, how do you explain the guṇa, in the Perfect 3rd Per. Dual and Plural in संचत्कृतुः and संचत्कृदः which apparently is done by applying VII. 4. 10. S. 2379. Though that rule strictly applies to roots beginning with a conjunct consonant, it will apply also to roots like चत्कृ which have a conjunct consonant for their penultimate; and the guṇa is done also on the maxim सम्प्रत्ययवृत्तिस्तद् ग्रहणेन वृत्तते (See VI. 1. 132). The indicatory वृ in बुट् is for the purpose of differentiating it from वृ in the Sātra VIII. 3. 70.

इति तिङन्ततमादिप्रकरणम् ।

अथ तिङन्त क्रयादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER IX.

THE KRYADI ROOTS.

हुक्तीञ् १ द्रव्यविनिमये ।

1. √du kriñ. To purchase, to barter.

The kryādi roots form the ninth class. They contain 61 roots. In conjugating these roots रता is added as a rakāraṇa by the following sūtra.

२५५५ । क्रयादिभ्यः आ । ३ । १ । ८९ ।

क्रीणाति । 'ई इत्थणो' (२४८०) । क्रीणीत । ईत्थात्पूर्वं क्रेत्तादेशः परत्वाङ्गित्वात्वा-
दन्तरङ्गत्वात् । एवं कत्वाद्वायः । ततः 'रताभ्यस्तथोः' (२४८३) इत्था-लोपः । क्रीयन्ति ।
क्रीणीते । क्रीवाते । क्रीकते । क्रीकाय । क्रीकियुः । क्रीकियिष-क्रीकय । क्रीकियिष । क्रीकियिषे
क्रेता । क्रीयन्ति । क्रीयात् । क्रीयीष्ट । क्रीयीष्व । क्रीयेष्ट ।

2551. The affix रता comes after the roots of the Kryādi class when a sārvaśāhātuka affix follows denoting the agent.

Thus क्री + रता + तिप् = क्रीणाति 'He buys.' The dual is क्री + ता + तप् = क्री + भी + तप् (VI. 4. 113. S. 2497, the रता is replaced by ई) = क्रीयीत । The plural is क्री + वा + णि. Here वण् should replace व prior to the operation of the ई—rule: because it is a subsequent rule, being VIII. 1. 3. S. 2469; because it is a niyāta or universal rule, and lastly because it is antaraṅga. So is the case when व is replaced by वृ (by VII. 1. 5. S. 2259). After such वण् substitution, we have क्री + वा + वणि । Now, applies VI. 4. 112 S. 2493 and वा is elided. Thus we get क्रीयन्ति ।

स्तम्भवादयश्चत्वारः शीघ्राः ।

अर्थं शीघ्रार्था इत्येके । नाशवन्तं मयनदुर्गोचो जम्भार्थो द्विर्गोचो निरसोपपादंष्टुर्गोचो चारुार्थ इत्याह । अर्थं परस्मैपदिना । शीघ्रः । विष्टम्भोति-विष्टम्भानि । अष्टम्भोति-अष्टम्भानि । अस्तम्भन् । 'नृ-स्तम्भु-' (२२९१) इत्यच् चा । अष्टम्भम् । अष्टम्भनीम् । अस्तम्भोति । अस्तम्भानि ।

Some say all these five roots are Sautra and mean to obstruct. But Māhava gives the meaning of 'hindering,' to the first and third i.e., /stambhu and /skambhu, of 'cutting into pieces' to /stambhu the second, and of 'support' to /skambhu the fourth. All these are Parasmaipadins. The nasal is elided.

7. /stambhu, (/stambhu,) 8 /skambhu, (/skambhu) to stop, hinder.

Pro. विष्टम्भोति or विष्टम्भानि । The nasal is elided by VI. 4. 24 S 415. So with अष्ट, as अष्टम्भोति or अष्टम्भानि । Par. अस्तम्भन् । Impera. अस्तम्भुहि or अस्तम्भान् । Aor. अष्टम्भस् with षच् of III 1 58. S. 2291, or अष्टम्भीद् ।

7(a). /stambhu.

Pro. अस्तम्भोति or अस्तम्भानि । Impera. अस्तम्भुहि or अस्तम्भान् ।

8 /skambhu.

In the case of स्तम्भु, the न् is changed to ष when the verb is preceded by वि by the following sūtra

२५५६ । येः स्तम्भनातेर्नित्यम् । ८ । ३ । ७७ ।

येः परस्मैपदस्तम्भानिः परस्मैपदः स्तम्भत् । विष्टम्भोति । विष्टम्भानि । अष्टम्भोति । अष्टम्भानि ।

2556. ष् is always substituted for the न् of स्तम्भ, after the preposition वि ।

Thus विष्टम्भोति or विष्टम्भानि ।

8(1). /skambhu. As अस्तम्भोति or अस्तम्भानि ।

In the case of the above four roots there is this further peculiarity, that in the Imperative Second Per. Sing. Parasmai, we have षान् substituted for षान् by the following sūtra —

२५५७ । हलः श्रः शान्जम्भी । ३ । १ । ८३ ।

हलः परस्मैपदः शान्जम्भीः स्तम्भोति । अस्तम्भान् । अस्तम्भान् । अस्तम्भान् । अस्तम्भान् । अस्तम्भान् । अस्तम्भान् ।

2557. The affix षान् is the substitute of षान् after a root ending with a consonant, when षि follows.

Note —The affix षि is the 2nd person singular of शीघ्र or the Imperative mood. Thus पुषाच 'do thou nourish', दृषाच 'do thou take', from roots पुश् and दृश् which end with consonants. But we have क्षीषीहि 'do thou

buy, here there is no substitution of *याच्* b cause the root ends with a vowel. The repetition of *याच्* in the sūtra shows that *याच्* is a mere substitute and not an independent affix.

Thus from *√स्वप्नु*—स्वप्नात्, *√स्तुभू*—स्तुभान्, *√स्वप्नु*—स्वप्नात्, *√स्तुभू*—स्तुभान्. In the other alternative we have स्वप्नुदि &c

युञ् ९ दन्धने ।

युनाति । युनीते । योता ।

9. *√yūñ* to bind, to fasten

Pre. युनाति A युनीते । I Fut योता Desid युप्सवति ।

ऊञ् १० शब्दे ।

ऊनाति-भीते । ऊविता ।

10. *√knūñ* to make a creaking sound

Pre ऊनाति A ऊनीते । Per युजाय । युज्यतुः A युज्ये । युज्याते । I Fut ऊविता । II Fut ऊविष्यति A ऊविषीष्ट । Aor. यज्याषीष्ट A यज्याविष्ट । Desid युज्यति or ० ते ।

द्रूञ् ११ हिंसायाम् ।

द्रुणाति-द्रुचीते ।

11. *√drūñ* to hurt injure

Pre द्रुणाति A द्रुचीते ।

पूञ् १२ पयने ।

12. *√pūñ*, to purify. The long *u* is shortened before the *यिद्* affixes by the following sūtra

२५५८ । प्यादीनां ह्रस्व १९ । ३ । ८० ।

यिति चरे । युनाति-युनीते । यविता ।

2558 A short *i* is substituted for *u* &c, before *y* *यिद्* affix

Note.—The Prāñ roots form a subdivision of the Kṛyāñ class beginning with *युञ्* चने (12) and ending with *यनी* नती (32). The स्वादि (13 to 32) are a portion of स्वादि (Nos 13 to 32). Others hold that upto the end of the Kṛyāñ class are Prāñ. Thus युनाति, स्तुनाति, द्रुणाति. Those who hold that the Prāñ roots are upto the end of the Class explain the non shortening of चावति (for चा would also then become Prāñ) by saying that the express text of VII 3 70 substituting long *u* prevents the shortening. They say ha *u* has been also shortened then merely *u* substitute would have been enough and not *चा*, and this *u* would have been lengthened in the case of चा by VII 3 101 to *चा* चावते.

12. *√pūñ* to purify

Pre युनाति A युनीते । युनाति A युनीते । युनाति A युने । Per युजाय A. युज्ये । युज्यतुः A. युज्ये । युज्ये A. युज्ये युज्ये । I Fut यविता । II Fut यविष्यति A यविष्यते । Impera. युजातु । युजीष्य । युजीष्य । युजे ।

कृञ् १३ छेदने ।

चुनाति । चुनीते ।

13. /lān to cut.

It is conjugated like the last.

Pre. चुनाति A. चुनीते । Causa. कातयति Aor. चुनीयत् । VII 1 80 S. 2577).
Past Part. Pass. चुना । Ger. कृत्वा । Nouns :—सवित्रम् । सुवि । सवकः । अनिलाय ।
सोमः । सोमः ।

कृञ् १४ आच्छादने ।

रक्षयति-रक्षीते । तक्षार । तक्षत्यु । रक्षिता-रक्षीता । रक्षीयात् । रक्षीय । आयिषि
रक्षीयात् । 'सिद्धिबोधो-' (२५२८) इति सेट् । 'न लिङि' (२५२९) । इति कृत इटो लिङि रक्षी
य इयात् । रक्षयिषीष्ट । 'उद्य' (२५३८) इति क्तिवम् । रक्षीर्यष्ट । मिषि न परस्मैपदेषु' (२५८२)
इति न दीर्घः । अस्तासीत् । अस्तातिष्ठात् । अस्तातिष्ट-अस्तातिष्ट-अस्तातिष्ट ।

14. /slān to cover.

Parasmai Pre. रक्षयति । कृयानि । कृयानि । Per तक्षार । तक्षत्यु । तक्षयिषि ।
तक्षयिषि । I Fut. कर्त्तारः or कर्त्तारः । (VII 2 38 S. 2391) II Fut. कर्त्तारः or
कर्त्तारः । (VII 2. 38 S. 2391) Impera. कृयानु । कृयीष्ट । कृयानि । कृयाय ।
Imp r कृयानु अकृयीताम् । अकृयानु । अकृयानु । Poten. कृयीयात् । Bene. कृयीयात् ।
Aor अकृयसीत् । अकृयिष्ठात् । There is no lengthening of र into र् by S. 2391,
because of the prohibition of VII 2 40 S. 2392 Causa. कर्त्तयति । Aor.
अकृयत्यु । VII 4 95 S. 2566 Desid कर्त्तयिषीति or कर्त्तयिषीति । or
कर्त्तयिषीति । The इट् is optional by VII. 2. 41 S. 2625 Past Part. Pass.
कर्त्तारः । Nouns —सवित्रस्तारः । अस्तारः । विस्तारः । विस्तारः । विष्टारः । अस्तारः ।
रक्षीर्यष्ट ।

Atmano Pre. रक्षयते । रक्षयिषे । रक्षे । Per तक्षरे । तक्षयिषे । तक्षयिषे । II
Fut कर्त्तयिषे or कर्त्तयिषे (VII 2. 38 S. 2391). Impera रक्षयीताम् । रक्षयिष्य ।
रक्षी । Imper. अकृयति । अकृयिषीष्ट । Poten रक्षीयात् । Bene कर्त्तयिषीष्ट or कर्त्तयिषीष्ट ।
The इट् augment is optional by VII. 2. 42. S. 2528. The long ई does
not take place in कर्त्तयिषीष्ट because VII 2. 38 S. 2391 is s t, aside by
VII. 2 39 S. 2529. In कर्त्तयिषीष्ट there is no guna, because the affix is क्त्वा
by I. 2. 12. S. 2368] Aor. अकृयिष्ट or अकृयिष्ट or अकृयिष्ट । The इट् is
optional by S. 2528. The lengthening of र takes place by VII 2. 38 S.
2391.

कृञ् १५ हिंसयाम् ।

कृयानि-कृयीते । कृयार-कृयरे ।

15. /krān to injure, hurt, kill.

It is conjugated like the last.

Pre. कृयति । A. कृयीते । Per. कृयार । A. कृयरे । कृयत्यु । कृयारः ।

कृञ् १६ वरणे ।

कृयति-कृयीते । वरार-वररे । वरिता-वरीता । आयिषि 'उदोष्टपुष्टे' (२५८४)
यर्षीष्ट । वरिषीष्ट-वरिषीष्ट । वरसीष्ट । वरारिष्ठात् । वरारिष्ट-वरारिष्ट-वरारिष्ट ।

जीर्वातः जीर्वास्ताम् (VII 1. 100 S. 2390), Aor. अज्यासीत् । अज्यासिष्टात् । (No lengthening of इ, See VII. 2 40. S 2392) Causa. आज्यति । Aor. अज्यीयत् । Desid. अज्यिषि (or से) षति or अज्यीष्यति । Inten. अज्यीष्ये यां luk आज्यति । Nouns —आरः । भीमार । आरकः । आरसः । द्विआरः । अरः । अरीरः । अरत् । अरदिभः । आरविक् । आरदः । अरदिकः । आरदकाः । अरशः । अरशश्च । आरमयश्च । अरमयः ।

पृ १९ पालनपूरणयोः ।

पशतुः-पशतुः । आशितुः प्रयातु ।

19 ✓ pr¹ 1. to nourish, 2 to fill.

Pro वृणाति । Per. वपात् । वपात्तुः । वपातुः । I Fut. परि (or सी) त । II परि (or सी) वति । Impera वृणातु । Imper. अवृणात् । Poten. वृणोयात् । Bene. वृषात् । (S. 2494.) Aor. वपासि । अवपासि । Causa पाटवति । Aor. अवपीवत् । Desid. विपरि (or सी) वति or पुव्रर्षति । Inten. पोव्रर्षति । yañi luk पापति । Past Part Pass व्रतः । Act. व्रतवात् ।

व २० वरणो ।

^E
'मरयो' इत्येके ।

20 *√vri* to choose, elect. Some say it means 'to support'

It is conjugated like *√vriñ*.

Pre, यच्छाति ।

भ २२ भट्सर्षने ।

भरणेऽप्येके ।

21 √bhrī to blame, censure. It is conjugated like √vriñ It means also 'to support'

Pre. वृणाति । Per घभाट । Nouns —भटः । भटिमं ।

म २२ हिंसायाम् ।

शृणोति । मज्जर ।

22. *√mri* to kill, to injure. It is conjugated like *√vri*.

Pre. वृष्टाति । Per. जगत् ।

द २३ विदरखे ।

ददणः । ददः ।

23 *Adri to pierce*

Pre. वृषति । Pl. ददार । ददामुः or ददामुः । ददथ or ददु । Causa दारयति or दारयति । Aor. अददत् । Nouns — दारः । दत्ते । दुरदारः । भगदारः । दारः दत्त । वृषत् ।

ज २४ वयोहानौ ।

‘कु’ इत्येते । ‘घ’ इत्यन्ये ।

24. $\sqrt{\text{rri}}$ to grow old, to wither. Some read it as $\sqrt{\text{r}} \text{ jhri}$, others as $\sqrt{\text{r}} \text{ dhri}$

Pre जणाति ।

24(a) *z*/dhri, according to Maitreya.

Pre. घृणाति ।

न २५ नये ।

25. $\sqrt{\text{nrī}}$ to lead, to go.

Pre नृणाति । Past Part Pass नीर्चद् । Act नीर्चवाद् । Nouns —नरः । ना । नारी ।

क २६ हिंसायाम् ।

26. $\sqrt{\text{krī}}$ to injure, hurt, kill

Pre. कृणाति ।

ग २७ गतौ ।

श्रुणाति । श्रुणीयकार । श्रुतिता-श्रुतीता । श्रुणीद् । श्रुणीताद् । ईर्षाद् । श्रादिहाद् ।

27. $\sqrt{\text{rī}}$ to go, move

Pre श्रुणाति । श्रुणीतः । श्रुणाति । श्रुणानि । Per श्रुतायकार । I Fut श्रुतिता or श्रुतीता । II Fut श्रुतिष्यति or श्रुतीष्यति । Impera श्रुणातु । श्रुणीताद् । श्रुणीद् । श्रुणानि । Imper श्रुणीद् । श्रुणीताद् । श्रुणीः । श्रुणीम् । श्रुणीत । Poten श्रुणीयाद् । श्रुणीयाताम् । Bene ईर्षाद् । ईर्षीताम् । Aor श्रुसीद् । श्रादिहाद् । Causa श्रुतवति । Aor. नाशवानरिद् । Desid. श्रुतिष्यति or श्रातिष्यति or ईर्षिष्यति । Past Part Pass श्रुणीर्चः । Act. श्रुणीर्चवाद् । Ger ईर्षा ।

ग २८ शब्दे ।

28. $\sqrt{\text{grī}}$ to sound, to call out, invoke, proclaim

Pre गृणाति । Per. गृणार । Inten जेतिरुपदे । yan luk जागर्चि । D जागीर्चः ।

ज्या २९ व्योहानौ ।

'ग्रहिणा-' (२४१२) ।

29. $\sqrt{\text{jyā}}$ to grow old, to decay Thus ज्या+ना+ति=जि+ना+ति (vocalisation by S 2412) Now the following sūtra lengthens the ञ which however again becomes short by S 2558.

२५५८ । ह्रलः । ६ । ४ । २ ।

अङ्गावपवाङ्गः परे परस्मैपदस्य लङ्गताङ्गस्य दीर्घः स्वाद् । इति दीर्घं कृते । 'ज्यादीनां ह्रस्वः' (२५५८) । जिनाति । जिनीदौ । जिज्वदुः ।

2559. The long vowel is substituted for a vocalised half-vowel ञ, ञ and ञ at the end of a stem, when it is preceded by a consonant which is a portion of the stem

Thus जि+ना+ति=जी+ना+ति=जि+ना+ति (shortened by S 2558 as it belongs to Pṛādi class)

Pre. जिनाति । जिनीतः । जिनाति । जिनाति । जिनीवः । Per जिनीदौ । जिज्वदुः । जिज्विय or जिज्वाय । जिज्विय । I Fut. ज्याता । II Fut. ज्यास्यति । Impera. जिनातु । जिनीयाद् । जिनीद् । जिनाति । जिनाव । Imper. जिनीयाद् । जिनीताम् । जिनीत । अजिनाम् । अजिनिव । Poten जिनीयाद् । जिनीयाताम् । जिनीयाः । जिनीयाद् । Bene. जीवाद् । जीवास्ताम् । Aor. जज्यासीद् । जज्यादिहाद् । Causa जजावति । Aor. जजिज्वपद् । Desid. जिज्यावति । Inten जेजियते यां luk जाज्याति । Past Part Pass जीवः । Ger जीवता । Nouns —जज्याय । ज्यातिः ।

री ३० गतिरेषणयोः ।

रेषणं वृद्धगण्यः ।

30 √ti 1 to go 2 to howl The word रेष means the howling of a wolf

Pre. तिषाति । तिषीतः । तिषाति । तिषानि । Per. तिषाव । तिषियन्तुः । तिषिय । तिरेव । तिरेयिष । Impera तिषातु । तिषीहि । तिषानि । Imper चतिषाद् । चतिषीमाद् । चतिषाः । चतिषात् । Poten. तिषीयाताम् । Bene. तीषाद् । तीषास्ताम् । Aor. चरेषीद् । चरेष्टाद् । Causa रेषयति । Aor चरीत्पद् । Desid तिरीषति । Inten. रीरीषे ।

ली ३१ स्नेषणे ।

'विभाषा लीयते' । (२५०९) द्वायेतिष्यये चार्थं वा । लसो-तिषाय । लाता-सेता ।

31 √li to adhere, to melt. The ली is optionally treated as ला under circumstances mentioned in §. 2509 As First Fut. लाता or सेता । Per. लसो (from ला), or तिषाय ।

Pre. तिषाति । Per. लसौ or तिषाय । तिष्यन्तुः । लसाय or लिसेव or तिषयिष तिषिय । I Fut. लाता or सेता । Impera. तिषातु । Imper. चतिषाद् । Poten. लिनीयाद् ।

ठली ३२ यरणे ।

जितनाति ।

32. √vi, or √bi, 1. to go 2. to choose. 3. to support.

Pre जितनाति । जितनीतः । जितनाति । जितनानि । Per जित्ताव । जित्तिवन्तुः । तिष्येव or विष्मयिष । विष्मयिष । I Fut ज्जेत । II Fut ज्जेद्वति । Impera. जितनातु । जितनीहि । जितनानि । Imper चजितनाद् । Poten जितनीयाद् । Bene ज्जीयाद् । Aor चज्जेषीद् । चज्जेष्टाद् । Causa. ज्जेयवति । Aor. चज्जियन्तुः । Desid. जिज्जीषति । Inten जेज्जीषे । Past Part. Pass ज्जीतः । Ger. ज्जीत्वा ।

मी ३२ क । गती ।

वृद् । क्वायवो वृत्ताः । क्वायवोऽवीत्येके ।

32(a) √phi to go.

It is conjugated like √bi

Pre. मितनाति ।

Vrat—End Here end the Lu&di roots According to others P&di also end here

मी ३३ यरणे ।

33 √vri to select

Pre व्रीषाति । व्रीषीतः । व्रीषाति । व्रीषानि । Per. व्रीषाव । व्रीषियन्तुः । व्रीषिय । व्रीषियिष । I Fut व्रीेत । II Fut व्रीेयति । Impera व्रीषातु or व्रीषीयाद् । व्रीषीहि । व्रीषानि । Imper चव्रीषाद् । चव्रीषाताम् । चव्रीषाः । चव्रीषात् । Poten. व्रीषीयाद् । Bene व्रीषाद् । Aor चव्रीषीद् । चव्रीष्टाद् । Causa. व्रीयवति । Aor चव्रीष्यद् । According to Swami व्रीेयति । Desid. व्रीीषति । Inten व्रीीषे yab luk व्रीेति ।

मी ३४ भये ।

'भरे हत्येके ।

34. /bhrī to fear, to support.

It is conjugated like the last.

Pre श्रीयाति ।

शीप् ३५ हिंसायाम् ।

यथा प्रयाणां दृश्यः । वेदाधिष्ठते तु न ।

35. /kshish to injure, kill. The three roots श्री, धी and क्षीप् are shortened. According to the opinion of others they are not. The root क्षीप् has an indicative ष, and consequently takes the affix अङ्, as क्षीयः ।

Pre. क्षीयाति । Per पिशाय । Act क्षीतवाङ् । Ger. क्षीरवा । Adjet. क्षीयः ।

छा ३६ आयोधने ।

‘आभलोर्वा’ (२५१९) । जानाति । दीर्घनिर्देशनामस्यैव इत्यः ।

36. /jñā to know Thus जा+रना+ति=जा+ना+ति (S. 2511). As the substitute जा is taught with a long जा in the rule S 2511, it is not shortened by the Prādi rule VII. 3 80 § 2559.

Pre जानाति । जानीतः । जाकञि । जानावि । जानानि । जानीयः । Per. ज्ञो । ज्ञपुः । ज्ञिय or ज्ञाय । ज्ञिव । I Fut. जाता । II Fut. जात्यति । Imperा जानातु । जानीहि । जानानि । Imperा ज्ञानाद् । ज्ञानीताद् । ज्ञानाद् । Poten जानीयाद् । I 10 जायाद् or ज्ञेयाद् । जायास्ताम् or ज्ञेयास्ताम् । Aor ज्ञानीत् । ज्ञाविष्टाद् । Causa जायदति । Aor. ज्ञविष्टपद् । D vid जिज्ञासते । Inten जायावते । yah luk जायाति । Past Part: Pass. ज्ञः or ज्ञावितः । Nouns — जा । जाया ।

तन् ३७ तन्धने ।

यन्नाति । यद्विषय यन्नाथ । यन्ना । यन्नादी । यन्नायति । यन्ना । यन्नायतीम् ।

प्रभातिगुह्य (१२) इति शास्त्राचार्येण भक्ता भक्ति (२२८९) इति श्रुतायः । प्रत्ययतत्त्वम चादिप्रत्ययमिह भवमावा न प्रत्ययतत्त्वमिति निश्चयवत्त्वमिह । अत्राद्यम् । यन्नाद्यम् ।

वाच्यते yañ luk वाच्यि । Past Part. Pass वदः । Nouns — वयिरः । वयुः । वयुरः । वयः ।

वृद् ३८ संभक्तौ ।

वृणीते । वग्ने । ववृषे । ववृह्वे । वरिता-वरीता । अवरिट्-अवृत ।

38 /vriñ to divide.

Compare Svādī वृञ् ।

Pre. वृणीते । वृणाते । वृणीषे । वृणे । वृणीषहे । Per वग्ने । ववृषे । ववृह्वे । वग्ने । ववृषहे ।
I Fut. वरिता or वरीता । II Fut मरिष्यते or वरीष्यते । Impera. वृणीताम् । वृणाताम् ।
वृणीष्व । वृणे । Imper अवृणीत । अवृणाताम् । अवृणीषाः । अवृणि । Poten वृणीत ।
वृणीयाताम् । Bene वृणीष्ट or वरिषीष्ट । Aor अवरिट् or अवरीष्ट or अवृत । अवृह्विष्व ।
(2) अवरिट् । (3) अवरीह्विष्व । (4) अवरिह्विष्व । (5) अवरीह्विष्व । Aor अवारि । 2)
अवृत । (3) अवरिट् । (4) अवरीष्ट । (5) अवारिट् । In the dual the five forms of the
Active, plus अवारिह्विष्व and अवारिष्व । In all seven Causa. वारयति । Aor.
अवीवत् । Desid. वृष्ट्वेति or विवरिषति or विवरीषति । Inten वेष्टीयते yañ luk वेष्टि
Nouns — वयः । वयः । वरिष्यः ।

शन्ध ३९ विमोचनप्रतिहर्षयोः ।

इतः परस्मैपदितः । गृह्णति । शृण्विप्रभ्य-’ इत्यादिना कित्त्वपदे श्रवा-वाचलोपावप्यप्र
यत्तव्यौ इति इच्छादयः । श्रेयः-श्रेयः । इदं किञ्च पितृमयीति मुपाकरणेति । श्रेयिष ।
अतिमन्त्रि पदे कति । श्रवाय । उत्तमे तु श्रवाय-श्रवणेति भाषयः । तत्र भूत मृग्य ।

39 /sranth 1 to loosen, liberate 2 to delight repeatedly. From
this forward are Parasmanipada roots. According to Haradatta there is
एत्य and elision of the reduplicate in the Perfect when the affixes are
treated as कित् under the Rule mentioned in § 2397 See Padamanjari
on 1 2 6, where Haradatta says. It must be stated that there is also
एत्य and elision of the reduplicate ” According to the opinion of Sudhā-
kara this कित्वा applies to the कित् terminations of the Perfect also as श्रेयिष
In this view the वृत् (3rd S and 1st S) is also कित् । As श्रवाय । In the
1st S Māhava has given two forms श्रवाय and श्रवय । The authority for
it is questionable When कित्, the nasal is elided by VI 4 24 S. 415.
According to Māhava the कित् rule is optional.

Pre श्रवति । श्रवति । श्रवीषः । श्रवीषः । Per श्रवय or श्रवाय । श्रेयः ।
श्रवन्त्यनुः । श्रेयः । शृण्विष्य or श्रेयिष । श्रेयः । श्रेयः । शृण्वय or श्रवाय or श्रवय । श्रेयिष ।
श्रेयिष । I Fut शृण्वीषा । II Fut शृण्विष्यति । Impera शृण्वीताम् । शृण्वीताम् । शृण्वीताम् ।
(III 1. 83 S. 2507) शृण्वीताम् । Imper. शृण्वीताम् । शृण्वीताम् । शृण्वीताम् ।
Poten शृण्वीषा । शृण्वीषाताम् । Bene शृण्वीषा । श्रवयताम् । Aor. शृण्वीषा ।
श्रवयिष्यात् । श्रवयिष्यः । Pass शृण्वीते । (The य is elided by the vārtika under
III. 1 83 S. 2771) Aor शृण्वीषा । Caus. शृण्वीषति । Aor श्रवयिष्यत् । Desid.
शृण्वीषति । Inten शृण्वीयते yañ luk शृण्वीति or शृण्वीति । Ger. शृण्वीषत्वा or
शृण्वीषत्वा । Nouns — श्रवयः । श्रवयः । श्रवयः ।

शन्ध ४० विलोडने ।

40 *√*manth to churn It governs two objectives The perfect affixes are not चिद् here In the Passive, the affixes यञ् and चिप् are not elided

Pre. चमत्सि । Per. चमन्थ । चमन्थस्युः । Pass. चमसि । Aor. चमन्थि ।

अन्थ ४१ क । यन्थ ४१ सदर्थे ।

चर्मभेदाभ्युत्थे । पुनः पाठाः । चर्म प्रत्ययः ।

41(a). *√*srantha, 41 *√*grantha to write, compose The *√*érantha is repeated here, because of the difference of meaning Its conjugation is the same as already given above (See No 39).

Pre. ग्रन्थसि । Noun —ग्रन्थि ।

कुन्थ ४२ संक्षेपणे ।

‘संक्षेपे हत्येवे । कुन्थसि । कुन्थ्य । ‘कुव’ इति दुर्गः । कुञ्चोव ।

42 *√*kuntha to cling to to suffer pain According to Durga, the root is kutha, the Perfect is कुञ्चोव । This root is found in the Bhvādi and Divādi.

Pre. कुन्थसि । Per. कुन्थ्य or कुञ्चोव ।

मुद् ४३ लोदे ।

46. /kusha to tear, extract, pull or draw out

The वट augment is optional, if the root is preceded by निद् by the following sūtra

२५६० । निरः कुषः । १ । २ । ४६ ।

निरः पराङ्मुखो ब्रह्मसैराय्यादुच्यते इत्याद्याः । निरकोविता-निरकोहा । निरकोवीद-निरकुषत् ।

2560. A valādi-ārdhadhātuka affix gets optionally the augment वट्, after कुप् when it is preceded by निद्.

As निरकोहा or निरकोविता, निरकोट्टत् or निरकोचिद्वत् निरकोट्टवत् or निरकोवि तवत् । But only कोविता, कोचिद्वत्, कोचितवत् without निद्.

Pre. कुप्सति । कुप्सति । कुप्सति । कुप्सीत् । Per. चुकोष । चुकुषत् । चुकोषिष्य । चुकुषिष्य । Impera कुप्सात् । कुपात् । Imper अकुप्सात् । Poten. कुप्सीयात् । Bene कुप्सात् । Pass कुप्सति or कुप्सते । Aor अकोषि । Nouns —कुहा । कुवि । कोषेयः । कोषः । कोषेयः ।

40. /kusha, preceded by निद्

Pre. निरकुप्सति । Per निरकुषोष । I Fut निरकोविता or निरकोहा । II Fut. निरकोचिष्यति or निरकोच्यति । Aor. निरकोवीद or निरकुषत् । Desid. निरकुषोचिष्यति or निरकुष्यति । Past Part. Pass. निरकुषितम् ।

तुभ ४९ संवसने ।

'कुप्सादिभ्य' (७८२) । कुप्सति । कुप्सीत् । कोविता । कुपात् ।

47. /kshubha to shake, tremble. The vikarana नः is not changed to ञ because of the prohibition under VIII 4. 39 S. 792. This root is conjugated in the Bhvādi and Divādi also

Pre. कुप्सति । कुप्सीत् । Per चुकोष । चुकुषत् । चुकोषिष्य । चुकुषिष्य । I Fut. कोविता । II Fut कोचिष्यति । Impera कुप्सात् । कुपात् । कुप्सति । Imper. अकुप्सात् । Poten कुप्सीयात् । Bene कुप्सात् । Aor. अकोषीत् । अकोषिहात् । Desid. चुकुषिष्यति ।

खभ ४८ तुभ ४८ हिंसामाप् ।

नप्सति । कुप्सति । 'नप्ते' 'कोप्ते' इति यवि । 'नप्सति' कुप्सति' इति यवि ।

43. /nabha, 49. /tubha to hurt, injure. These two roots are conjugated in the Bhvādi and Divādi also.

Pre नप्सति । With म, we have मचिन्मच्यति or मचिन्मच्यति । VIII. 4 18. S 2232. Aor. नप्सीत् or नप्सीत् ।

49. /tubha.

Pre तुप्सति ।

क्षिभू ५० विद्यारधने ।

'याद' (११२) इति वृत्तनिवेधः । क्षिभति । क्षेयिहा-क्षेहा । अक्षेयीत्-अक्षिषत् ।

50. /khsū to torment, afflict—Thus क्षिभ्+ना+ति । Here न is not changed to a nasal homogenous with च namely ण् because of the prohibition of VIII. 4 44. S. 112.

I re क्लिरनाति । क्लिरनीतः । क्लिरनासि । क्लिरनामि । Per पिक्लेष । चिक्लिषतुः । चिक्लिषिष or पिक्लेष्ट । चिक्लिषिय or चिक्लिष्य । I Fut क्लेष्टा or क्लेष्टिता । II Fut क्लेष्टिष्यति or क्लेष्टति । Impera क्लिरनातु । क्लिरयान । क्लिरनानि । Imper. अक्लिरनात् । Poten क्लिरनीयात् । Bene क्लिरयात् । Aor अक्लेमीत् or अक्लिषत् । अक्लेषिष्टात् । Causa क्लेययति Aor । अचिक्लिषत् । Desid पिहृदिष्यति चिक्लिषिष्यति or चिक्लिषति । Inten चिक्लिषते । Past Part. Pass क्लिष्ट or क्लिषितः Ger । क्लिषित्वा or क्लिष्ट्वा ।

अथ ५१ भोजने ।

अरनाति । आरय ।

51 /āsa to eat

Pre अरनाति । अरनीतः । अरनासि अरनामि । Per आरय । आरयिष । आरयिष । I Fut अरिता । II Fut अरिष्यति । Impera. अरनातु । अरयान । अरनानि । Imper. अरनात् । अरनाः । अरनाप् । Poten अरनीयात् । Bene अरयात् । Aor आसीत् । आरिष्टात् । Causa आरयति । Aor आरयामिषत् । Desid अरिष्यति । Inten अरयते । yañ luk आरि । See śāntika under S 2630 Per Parā. Parasina। आरयात् । (III 2 109 S 309s)

उधूस ५२ उच्छे ।

उकार हृ । प्रछाति । उकारो पात्ववयव इत्येके । उग्रवाचकार ।

52 /ulhrisa to throw or to up 2 to lean The उ is indicatory. Kshirasaṅgīta says the उ is part of the root. Then the Perfect is उग्रवाचकार । Pre उग्रछाति । A. प्रोप्रछात् ।

Pre प्रछाति । Per. दप्रच । दप्रचिष । I Fut प्रक्षितः । II Fut प्रक्षिष्यति । Impera प्रछातु । प्रचयान । Imper. अग्रछात् । Poten प्रक्षीयात् । Bene प्रत्वात् । Aor अग्रसीत् । or अग्रक्षीत् । Causa प्रचयति । Aor अदिप्रचत् । Desid दिप्रचिषति । Inten दाप्रचते yañ luk दाप्रक्षि । Past Part. Pass प्रक्षतः Ger. प्रचित्रवा । or प्रक्षत्वा ।

इष ५३ आभीष्टये ।

चीनः पुन्य भुगार्थो वा आभीष्टव्यम् । इच्छाति । 'तीपसद्-' (२३४०) इत्यत्र चक्षित्वा इच्छार्थोदकारविपरिवर्त्य तौदादिकस्यैव इवेर्ग्रहणं न तु इत्यतीच्छात्परिवादः । एषिता । वस्तुवस्तु इच्छातेत्येव इद्विधान्ये उचितः । तथा च यातिङ्— 'इवेत्कारे वस्तुवस्तु यावन्तिषेयः' इति ।

53 /isha to cause to move quickly, let fly cast 2 to fly off escape, 3 to strike, smite

The word Abhikṣhyam means continued repetition or intensity S. III. 2 81. The continuity refers to the action in general. The /isha mentioned in VII 2. 43 S 2340 does not refer to the present root because that root is recited there along with चृ and therefore refers to the Tu lā li root चृ whose vi ā r na is च and not to this root or to the /isha of the Divadi class. This is what the Achāryas say. Therefore the चृ augment is not optional in the case of the present root. Thus the 1st future is चक्षित्वा according to their opinion. But as a matter of fact, the present root also takes optionally चृ because of the following

59a /khava

Before क्त् and क्त् affixes the v is changed to ऊ by the following sūtra

२५६१ । क्त्तो भूङ्गुनासिके च । ६ । ४ । १८ ।

वृद्धस्य ऋष्य ऋष्य च क्त्तात् 'य' ऊङ् एतावादेयो स्तोऽनुनासिके क्त्तो क्त्तादी च क्त्तित् । खीनाति । चत्ताय । खयिता । यानच । परत्तादृढि कृते इल-तत्तामावाच्य यानच् । खीनीदि ।

2561 For क्त् (including the augment वृक् is substituted च and for च is substituted ऊङ् before an affix beginning with a Nasal, as well as before क्त् and jhāḍi क्त्व and क्त्व affixes (VI 4 15)

Thus खङ् + ता + ति = ख + ऊङ् + ता + ति = खीनाति । Pre खीनाति । Per चत्ताय । I Fuḥ खयिता । Impera खीनात् । खीनीदि । The affix यानच required by III 1 83 S 2507 is not added here because when ऊङ् substitution takes place the root no longer ends in a consonant Imper खीनात् । Poten खीनीयात् । Bene खत्तात् ।

हेढ ६० च ।

हृत्पच् । हेद्नाति ।

60 /hedhā cha to be born &c.

Pre हेद्नाति । The ढ is changed to ह् and न to च

ग्रह ६१ उपादाने ।

स्वरितेद् । ग्रहित्वा (२४९२) । गृह्णाति गृह्णीते ।

61 /graha to seize This root is svaritēd The र is vocal sēd is to ऋ by S 2412 Thus we have P गृह्णाति । A गृह्णीते । The augment ण् is lengthened by the following sūtra

२५६२ । ग्रहोऽलिति दीर्घ । ७ । २ । ३७ ।

यकाचो ग्रहेर्विदिनस्येदो दीर्घः स्यात् ननु निटि । ग्रहीता । लिति नु अग्रदिव । गृह्णात् । ग्रहीषीष्ट । दपत्ता (२२५०) इति न युजि । अग्रहीष्टात् अग्रहीष्ट । अग्रहीषाताम् । अग्रहीषत् ।

2562 The augment ण् added to the vilādī ṛṇḍhādhatuka affixes becomes lengthened, except in the Personal endings of the Perfect, after the root ग्रह ।

As ग्रहीता ग्रहीषुष्य ग्रहीतव्यम् । Why not in the Perfect? Observe अग्रदिव अग्रदिम् । The lengthening takes place of the ण् to ight in VII 9 35 and does not refer to the णिङ् ण् ण् of VI 4 6 as ग्रहित्वा, ग्रहित्वते ।

61 /graha to seize talo

Parasmaṇ Per गृह्णाति । गृह्णीत । गृह्णाणि । गृह्णीत । Pre अग्रहः । अग्रहः । अग्रहः । अग्रदिव । अग्रहः । अग्रहः । अग्रहः । I F it ग्रहीता (S 2562) II F it ग्रहीष्यति (S 2562) Impera गृह्णात् । गृह्णात् । गृह्णात् । Imper अग्रहः । अग्रहः । Poten गृह्णीयात् । गृह्णीयात् । गृह्णीयात् । B ne गृह्णात् । गृह्णात् । Aor अग्रहीत् । अग्रहीष्टात् । The ṛṇḍhā is prohibited because the root ends in a

Thus चत्यायति 'he speaks truly', विपायति 'he unfattens or liberates', दृषति 'he looks', उपवीक्षति 'he sings with the lute', अद्रुहति 'he makes a brush', उपश्लोकति 'he praises in verse', अविशति 'he advances with the army', अद्रुहति 'he rubs over the hair', स्वचति 'he fells of the skin', ययति 'he puts on the mail armour' वर्णयति 'he celebrates or colors', अयधूरयति 'he pulverises'. The roots of the *Churādī* class belong to the tenth conjugation, a list of which will be given hereafter. After the verbs of the *Churādī* class the affix चिप् is employed without alteration of the sense, as चोरयति 'he steals'. So also चिन्तयति ।

From उपपत्तौ पूर्व are enumerated certain prātīpadikas that take णिप् । It was not necessary to have mentioned them separately. For they would like every other noun, have taken णिप् to form verbs, under the General Rule given further on, namely, the —

Gana Sutra — Div rs ly the affix *णिच्* is added to a pratispidila, with the force of the meaning of the root and thereby the word undergoes the same modifications as before दृष्टच् ।

This gūna sūtra is taught further on, See root No 368. The mention of these special nouns in this sūtra is therefore illustrative only. While in the case of the Chāndī roots the force of the affix is that of sārtha-ī e, it does not change the meaning of the root.

Thus **गुर् + लिप् = चोर + लिप्** (Th. gura is by S 2189) = **चोरि** : Now the stem **चोरि** gets the designation of dhātu or root by S 2391. Being a dhātu, it takes **यप्** vil arana the vikarant of the 1st aor. and the terminations **तिप्** &c. Thus **चोरि + यप् + तिप्** (III 1 6 + S 2167) = **चोरे + य + ति** (VII 3 84 S. 2163) = **चोरेयति** :

The root चोच् like all other roots of this class may be conjugated in the Aṭṭanepada also when the fruit of the action accords to the agent. The following sūtra states that rule.

२५६४ । लिख्य । १ । ३ । ७४ ।

जिज्ञासादात्मनेषद्वयात्स्वर्गुपायनिप्रियापले । योगः । योगदानाथ । योगदिना ।
योगार्थः । योगविधिः । निधि- (२३१२) इति शब्दः । 'योग' - (२३१४) इति शब्दः ।
द्विषत् । इनादि शेषः (२३१२) । दीर्घो लघोः २३१२ इत्युपायदीर्घः । अत्रुत्ते-अत्रुत्ते ।

2e61. After a verb ending in *niṣi* (निष्) when the fruit of the action accrues to the agent, the *Atmanepada* is employed.

Thus चोरवते Th Perfect is formed periphrastically as चोरवामास ।
The 1st Future is चोरयिष्यामि । The Paras Ben is चोर्याद् । The Atm.
Benedict is चोरयिष्येत् ।

The series of *सिञ्जत* roots is formed by *बह्* and *r* III 1 48 S 2312. This *बोदि+प+र=बोद्+बह्+र* (VI 4 51 S. 2313)=*बुद्+बह्+र* (the shortening takes place by VII 4 1 S 2314)=*बुद्+बुद्+बह्+र* (VI 1 11.

यन् would have formed its Perfect periphrastically and never by reduplication. While on the other hand, some hold, that the द् in चिति does not indicate that *all* Churādi roots are optionally चित्, but that it indicates only a special rule, namely those Churādi roots which are marked with द् may take चित् optionally. Their authority is the gāṇa sūtra अचुपाद्वा, which is read after the root च्यद् (No 263). It means that all roots from No 264 upto 306 (च्यद्) take चित् optionally. If the चित् was optional for *all* the roots of the Churādi class, there was no necessity of specialising these few roots from च्यद् upto च्यद्. In this view, this gāṇa sūtra does not become superfluous as it would be under the former view.

Pre चित्तयति । चित्ति । Pr चित्तयामास or चित्ति । I Fut चित्तयिष्यामि or चित्तिष्यामि । Pot चित्तयेद् । चित्तिद् । Bene चित्तिष्याद् । Aor, अचित्तिष्यत् । Nouns — चित्ति ।

यत्रि ३ संकोचे ।

यत्रयति । 'यत्र' इति पठितुं यत्रयद् । यत्तु इदित्कारणादायत्रतीति नापक्षेनेक तच्चि-त्यम् । एवं कुद्रितत्रिभ लिप् ।

3 √yati, to restrain, curb, check. The root might well have been read as यत्र । Mādhava on the strength of its being इदित् makes चित् optional and he conjugates it in the Bhuādi also. As यत्रयति । It is problematic. So also with regards to the roots √kudri, √tatri and √māti.

Pre यत्रयति । यत्रयति । Past Part I ass. यत्रितः । Nouns — यत्रया ।

स्फुटि ४ परिहासे ।

स्फुटयति । इदित्कारणात्स्फुटति । 'स्फुटि' इति पाठान्तरम् । स्फुटयति ।

4 √sphuti to jest, joke laugh at. The चित् is optional, because of इदित्. Another reading is sphuti.

Pre स्फुटयति । स्फुटयति । or स्फुटयति । स्फुटयति ।

लक्ष ५ दर्शनाङ्कनयोः ।

5 √laksha, 1. to notice, observe, see 2. to mark denote

Pre. लक्षयति । Nouns — लक्षनी । लक्षनीयम् । लक्षयः । लक्ष्य । लक्षम् । लाक्षिक । लाक्षिक ।

कुद्रि (कुद्) ६ अनृतभाषणे ।

कुद्रयति ।

6 √kudri, to lie. Swāmī reads it with an indicatory अच् as कुद् । Then we have कोदयति । Aor अचुकोदत् ।

Pre कुद्रयति । कुद्रयति । Aor, अचुकुद्रत् ।

लड ७ उपसेवायाम् ।

लडयति ।

7. √lad, to fondle, caress. The root is found in the Bhuādi also, with the force vilāsa.

Pre. लडयति ।

मिदि (मिद) ८ स्नेहने ।

मिदयति-मिदति ।

8. /mudi, to love; to be unctuous or greasy. The indicative **व** is to imply that लिच् is optional. The root is found in the Bhuḍi and Divādi also.

Pre मिदयति or मिदति ।

ओलडि (उलडि) ९ उत्क्षेपणे ।

ओलवडयति-ओलवडति । ओलार इदि येके । लवडयति-लवडति । उकारादिरपमिदये ।
उलवडयति ।

9. /oladi, to toss up, throw up. Some say that ओ is not part of the root, but indicative. Some read it as उलडि beginning with उ u.

Pre ओलवडयति or ओलवडति । or लवडयति or लवडति । or उलवडयति or उलवडति । De-ud. ओलिलवडयति ।

जल १० अपवारणे ।

‘जत्र’ इत्येके ।

10. /jala, to cover, screen. Some read it as लज /lja.

Pre जालयति । लालयति ।

पीड ११ अवगाहने ।

पीडयति ।

11. /pida, to pain, torment. In the Aorist the shortening of the penultimate required by VII 1 1 S 2314, is optional, in the case of this root, by the following sūtra

२५६५ । भ्राजभासभापदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम् । ७ । ४ । ३ ।

एराजुपधाया इत्यो वा ह्याच्चङ्गपरे ङी । अवीपिडत्-अपिपीडत् ।

2565. The shortening of the penultimate of the लिच् ending stem, in the चट् (reduplicated) Aorist, is optional in the following:—bhrāj, bhās, bhāsh, dip, jiv, nil and pid.

Thus अवीपिडत् or अपिपीडत् ।

Pre. पीडयति । Aor अवीपिडत् or अपिपीडत् । Noun ‘—पीडा ।

नट १२ अवस्यन्दने ।

अवस्यन्दन नाटयम् ।

12. /nata, to drop or fall. Avasyandana means dancing, or acting. The roots have many meanings, and so it means to hurt also when preceded by उच्, as चोरयोन्याटनम् under II. 3. 56 S. 617, where the verb governs the genitive. But that rule does not apply to the aorist, where we have the accusative, as चोरयनीनटत् । See the Bhuḍi नट् No. 332, for the contrary opinion.

Pre. नाटयति । Aor. अनीनटत् ।

अथ १३ प्रयत्ने ।

प्रस्थाने इत्येके ।

13 *√bratha* to make effort Maitreyā reads it as प्रस्थाने to go
Many say it means great r joining Some read th root कथि after this
Pre वाधयति ।

अथ १४ सयमने ।

बाधयति । अथ हि चान्द्रः ।

14 *√badha* to restrain Chandra reads it as अथ । The root is
found in the *kryādi* also as बाधयति । The *l hādī* बध् is *al vāy* सन् ending
and so its form is बीभत्सते । That can never be confounded with this root
See *Bhrādi* No 973

Pre बाधयति ।

पृ १५ पूरये ।

पारयति । दीर्घोच्चारण विषयः पारिकल्पे लिङ्ग तद्धि से-कृत्याय । एव पृथगतिविपत्ति-या
परिता इत्यादिषिद्धादपि परति परत इत्यादिनिष्ठिः कल्पः ।

15 *√pri*, to hll The long *पृ* indicates by implication that the
विच् is optinal and that the root is also पेट । The result is that we have
for us like परति and परतः in the present Of course in the First Future
also we have the alternative form परिता but then this can be derived
either from the पृ पृथगति or पृ विपत्ति (See *Kāyādi* No 19 and *Juhotyādi*
No 4)

Notes —If the *विच्* were invariably allied then there was no necessity
of long *पृ*, for short *पृ* would also give th *फो* न पारयति । The only purpose
that long *पृ* serves is that the root becomes सेट under the *Kārikā* कृद्दन्ते ।
&c (See S 2258) Thus पृ+इट्+ता=परिता । But this form can be
evolved from other roots also

Pre पारयति or परति । D पारयतः or परतः ।

कर्ज १६ बलप्राप्तयौ ।

16 *√ūrja* to strengthen to live to breathe

Pre कर्जयति । Aor कर्जिञ्जत् । D sid कर्जिञ्जयिषति । No in —कर्ज् ।

पक्ष १७ परिग्रहे ।

17 *√pakha* to take, seize, to side with

Pre पक्षयति । Aor पक्षयत् ।

वर्ण १८ चूर्ण १८ क । प्रेरये ।

वर्ण वर्णने इत्येके ।

18 *√varna* to send

Some read *√varna* varname, 'to describe' and *√chūrna* preshamo 'to
send or incite'

Pre वर्णयति ।

18A *√chūrṇa* to powder

Pre चूर्णयति ।

अथ १९ प्रत्ययानि ।

मायवति । नाभ्यो नितोऽदेतो इति चरुप्रमाणं वाच्यमाह निगद्यत् ।

19 /pratha to spread abroad proclaim. This root is Bhuādi also, and read there in the ghatādi class which is णिङ् । See Bhuādi No. 802 But the Churādi pratha is not णिङ्, because under the gana sūtra नाभ्यो नितोऽदेतो given under VII 3 36 S 2570 further on, no other roots, except the five चप् &c of the Churādi class in which णिङ् is चरेद् i.e., do s not change the meaning of the root, are णिङ् । Therefore it is not णिङ् । We have always मायवति and never मयवति from this root

In the norist the following sūtra ordains अ in the reduplicate instead of इ of VII 4 79 read with VII 4 93 (S 2317 and 2316).

२५६६ । अतस्मद्दृष्टमयचदस्तृस्तृशाम् । १ । ४ । ८५ ।

एवाभ्यवापस्यावारेऽन्तादेयोः स्वाभ्यचदरे णी । इत्यापवादः । अयमयत् ।

2566 Short अ is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicated Aorist of the Causative, of the roots smri, dri, tvar, prath, mrad, stri and spris

Note — Thus अयस्वरत्, अददस्वरत्, अतस्वरत्, अयमयत् अयमयत् अयमयत् This debarb the इ which would have come under VII. 4 93 The short अ indicat s that it is not to be lengthened by VII 4 94, as अयददत् ।

This d bars the इ of VII 4 79 S 2317 Thus अयमयत् ।

Pre. मायवति । Aor अयमयत् ।

अथ २० प्रक्षेपे ।

20 /pri ha, to throw cast By the following sūtra, short अ is optionally substituted in the reduplicate of the aorist

२५६७ । उक्तंत् । १ । ४ । ११ ।

उक्तंत्वादां तुवर्णस्य स्थाने अतस्माद्वा चदरे णी । इत्यापवादः । अयदीहयत्-अयययत् । 'अय' इत्यर्थे । मायवति ।

2567 The short अ is optionally substituted for the penultimate अ of a Causative or णिङ्—ending stem, in the reduplicated Aorist in चद् ।

Note — This debarb the इद् (VII 3 101) अद् (VII 3 86) and आद् (VII 2 114) substitutes This अयिदीहयत् (VII 1 101) or अयिदिदीहयत् from चद् (Chur 111) अयययत् (VII 3 86), or अयदीहयत्, अययययत् (VII 2. 114) or अयदीहयत् । Though the इद् अद् and आद् substitutes are antarangga operations they are prohibited by the express text of this sūtra The short अ is substitute l even for a long अ the इ of अयद् shows that as in अयदीहयत् (VIII. 2 77) In fact this अ substitute does not take place after the operations of इद्, अद् and अद् substitution have taken effect, but it is a form which suspends the operation of all those rules

Thus अपीपयत् or अपपयत्. Some read this root as पय.

Pre पार्ययति or पापयति. Aor. अपपयत् or अपीपयत्. अपीपयत्.

पम्ब (शम्ब) २१ (साम्ब) संवन्धने ।

सम्बयति । असम्बयत् । सम्बय । असम्बयत् । सम्ब इत्येके ।

21. √shamba, to collect, to heap together

Maitreya reads after this—

२१ क । शम्बय । अशशम्बत् ।

The root सम्ब also has the same meaning. Some read it as साम्ब ।

Pre. सम्बयति । सम्बयति । Aor. असम्बयत् । असम्बयत् । Noun — सम्बयत् ।

भक्ष २२ अदने ।

22. √bhaksha, to eat.

Pre. भक्षयति ।

कुट २३ छेदनमत्सर्जनयोः ।

‘कुट्ये’ इत्येके । कुटयति ।

23. √kutta, 1. to cut, divide 2 to blame, censure. Some say it means ‘fill’ also.

Pre कुटयति । Aor. अकुटहत् । Nouns कुटादः । कुटाकी । कुटनं कुटः । कुटिन ।

पुट २४ चुट २४ क । अलपीभावे ।

24 √putta, 24A √chutta, to become small decrease

Pre. पुटयति । Aor. अपुटहत् ।

24A. √chutta

Pre चुटयति । Aor. अचुटहत् ।

अट २५ पुट २६ गनादरे ।

अटयति । अट बोधयः । पुटव्यापिद्वयात् मन्त्रा- (२४४६) इति निवेद्यः । आट्टित् ।

25 √Att. 26 √shutta to despise, contemn

The root अट्ट has a penultimate द really. This द is changed to ट् by VIII 4 41 S. 113. The ट् substitution being considered asidha the द is not reduplicated by the prohibition of VI 1 3 S 2146. The ट् is reduplicated. Thus आट्टिट् । See also Bhuādi अट्ट No 273

Pre. अट्टयति । Aor. आट्टिट् ।

26 √shutta

Pre. पुटयति । Aor. अपुटहत् ।

लुट २७ स्तेये ।

लुटयति । ‘लुटयति’ इति ‘लुटि स्तेये’ इति भीमादिकस्य ।

27. √lan; to steal, rob, loot

But the Bhuādi लुटि स्तेये (No. 350) gives लुटयति. What is the necessity of reading the L. Adi root with ल्, when by reading the present root as लुटि we could have obtained the Churādi and the Bhuādi form लुटयति and लुटयति by making the लिप् optional. This is for the sake of the लुट

affix which would have been otherwise debarred by the पाठ्य of III. I. 155. S 3185 where चुरट is specifically mention 1 Under the present arrangement पाठ्य of that sūtra applies to the pratipadika form चुरट of Churādi, and not to the चुरटि of Bhuādi. Thus from Churādi we have the noun चुरटाकः, but from Bhuādi, we get the noun चुरिट्टः ।

Pre चुरटवति । Aor अचुरचुरट । Noun — चुरटाकः from चुरटाकी ।

अथ २८ श्वथ २९ प्रसंस्कारगत्यो. । श्वथि इत्येके ।

28. /satha. 29 /svatha 1. to finish 2 to go more

Some read it as श्वथि /svathi

Pre आथयति । आथयति । श्वथयति । Aor अथीयड । अथीयड । अथययड ।

तुजि ३० पिलि ३१ निंसायलादाननिकेतनेषु ।

तुजयति । पिजयति । इतिरुक्तात्तुजति । पिजति । 'तुज' विज' इति जेतिट् । 'तुजि' 'तुजि' इत्येके ।

30 /tuji 31 /piji 1 to hurt, kill 2, to be strong or powerful, 3 to give to take, 4 to live, dwell.

Because of the indicatory इ the सिच् is optional. Some read these as तिज and पिज others as लजि and लुजि. The Bhuādi तुजि means 'to protect' also (See No 264).

Pre तुजयति or तुजति । Aor अतुजयड ।

31 /piji

Pre पिजयति or पिजति । Aor अपिपिजड ।

पिस ३२ गती ।

पेययति । पेयति इति तु यपि गतम् ।

32 /pisa to go The Bhuādi पिज forms पेयति । (See No 751)

Pre, पेययति । Aor अपीपिजड ।

पान्त्य ३३ सामप्रयोगे ।

33 /shāntya to pacify appease

Pre पान्त्ययति । Aor अपपान्त्यड । D sid चिपान्त्यतिपति ।

श्वल्क ३४ वल्क ३५ परिभाषणे ।

34 /svalka 35 /valka to tell, narrate.

Pre श्वल्कयति । Aor अश्वल्कड ।

35 /valka

Pre वल्कयति । Aor अवल्कड ।

ष्णिह ३६ स्नेहने ।

'स्निह' इत्येके ।

36 /shniha to make unctuous, to cause to love.

Some read it as स्निह । It is conjugated in the Divādi also (See No 91)

Pre, स्नेहयति । Aor, अस्निहयड ।

स्मिन् ३९ अगादरे ।

अवोपदेशवाच्यः यः । अदिस्मिन् । 'स्मिन्' अगादरे इत्येके । किरवस्यावधेः परितार्थ-
स्वापिपञ्चतात्तत् । स्वावधेः ।

37. /-mita to slight scorn, despise.

As it is not taught with च there is no change of च into य, as चदिस्मिन् ।
Some read it as स्मिन् 'to slight' As the indicatory इ can have no
meaning in a part of a root, it must therefore be taken to indicate that
the स्मिन् root is ātmanepadi. As स्वावधेः. This is on the maxim अवधे
हूतं लिङ्गं ३८.

Pre स्मेदयति । स्वावधेः । Aor अदिस्मिन् । अदिस्मिन् ।

स्मिप ३८ स्नेषने ।

38. /-slusha to unite, join, connect.

The स्नेषति 'to burn' is Bhuādi, and स्निषति to embrace is Divādi.

Pre स्नेषयति । Aor अदिस्निषत् ।

पथि ३९ गती ।

पथयति-पथयति ।

39. /pathi to go. The पथति is Bhuādi. The indicatory इ makes it
Bhuādi पथयति also

Pre. पथयति or पथयति । Aor अपपथयत् or अपपथात् ।

पिच्छ ४० कुट्टने ।

40. /pichha to cut, divide.

Pre. पिच्छयति । Aor, अपिपिच्छत् ।

छदि ४१ संवरणे ।

छदयति-छदयति ।

41. /chhadi to cover.

Pre छदयति or छदयति । Aor अपछदयत् ।

अग ४२ दाने ।

आदेशाय विपूर्णे । विपाचयति ।

42. /srana to give, bestow. It is generally preceded by the pro-
position वि. This root is read in the ghaṭṭi list also. The causative is
th. refore वाचयति ।

Pre विपाचयति । Aor अदिवाचयत् ।

तड ४३ आघाते ।

ताडयति ।

43. /tada to beat strike

Pre. ताडयति । Aor अदीतडत् ।

रड ४४ रडि ४४ य । कडि ४४ र । भेदने ।

पाडयति । यडयति । यडयति ।

44. /khada 44A. /khadi, 44B /kadi, to cut, divide.

Pre. खाद्यति । खद्यति or खद्यति । कद्यति or कद्यति । Aor. खीयद् ।
खद्यद् or खद्यद्यद् । खद्यद्यद् or खद्यद्यद् ।

कुडि ४५ रक्षणे ।

45 /kudi, to protect.

Pre. कुरद्यति or कुरद्यति ।

गुडि ४६ वेष्टने ।

'रक्षणे' इत्येके । 'कुडि' इत्यस्यै । यश्चकुरद्यति-यश्चकुरद्यति । 'गुडि' इत्यस्यै ।

46 /gudi to surround, envelop, cover. Some say it means to protect, some read the root as कुडि ; others as गुडि ।

Pre. गुपद्यति or गुपद्यति । यश्च कुरद्यति or यश्च कुरद्यति ।

खुडि ४७ खण्डने ।

47 /khudi to break in pieces, to divide.

Pre. खुपद्यति or खुपद्यति ।

वटि ४८ विभाजने ।

'वटि' इत्येके ।

48 /vati to divide. Some read it as /vadi.

Pre. वपद्यति । वपद्यति । or वपद्यति ।

भडि ४९ भूषायां हर्षे च ।

49. /nadi 1 to adorn, 2 to rejoice The भडि is BhuAdi. There is a Bhuadi root भडि भूषायां (No. 344). So the च in भडि of the present root is not to indicate that the णिच् is optional. Therefore we cannot have the form भड्यति meaning 'he rejoices.'

Pre. भपद्यति ।

भडि ५० कल्याणे ।

50. /bhadi to make fortunate. See BhuAdi /bhadi No 292.

Pre. भपद्यति or भपद्यति ।

छर्द ५१ व्यमने ।

51. /chharda to vomit

Pre. छर्द्यति । Aor. चचच्छर्दद् ।

पुस्त ५२ पुस्त ५२ क । आदरानादरयोः ।

52 /pusta. 52A /busta, to regard, to disrespect, contempt.

Pre. पुस्तयति । पुस्तयति । Noun.—पुस्तकम् । पुस्तम् ।

चुद ५३ संबोधने ।

53 /chuda, to send, direct* to ask. When it means to ask, it takes two accusatives as देवदत्तमर्थम् चोदयति ।

Pre. चोदयति । Nouns.—ब्रह्मा । ब्रह्मा ।

नक्तु ५४ धक्तु ५५ नाशने ।

चोदयेत्यस्यै चोदयेत्यस्यै । नक्तुयति ।

54. *√nakka*. 55. *√dhakka* to destroy completely. The root begins with the dental *n* and is specially mentioned in the list of seven roots which do not change their *n* to *ch* See VI 1. 65. S. 2286.

Pre. नक्कयति । मधक्कयति ।

55. *√dhakka*, to destroy

Pre. धक्कयति ।

चक्क ५६ चुक्क ५६ क । ठययने ।

56. *√chakka*. 56A *√chukka*, to suffer, to inflict pain Some texts read it as चिक्क *√chikka*.

Pre. चक्कयति । चुक्कयति ।

क्षल ५७ शौचकर्मणि ।

57. *√kshala* to wash, purify, cleanse.

Pre. क्षलयति । Aor. अक्षिषत् ।

तल ५८ मतिष्ठायाम् ।

58. *√tala*, to establish.

Pre. तालयति । Aor. अतोतलत् । Nouns — ताल । तल ।

तुल ५९ उन्माने ।

तोलयति । अटुलत् । कथं 'तुलयति तुलना' इत्यादि । 'अनुलोपनाभ्याम्-' (६३०) इति निपातनादङ्गत्वे तुलायद्देव षिट्ठी ततो णिच् ।

59. *√tula* to weigh, measure If the proper form is तोलयति how do you explain the form तुलयति in the sentence तुलयति तुलना &c The form तुलयति is derived from the noun तुला with णिच् under the gana sūtra already mentioned before and to be taught hereafter (see root *√kṛ* sūtra 7573) The word तुला is formed by अल् under the nipātana of II, 3 72 S 630 where Pāṇini himself uses the word तुला । Thus तुला + णिच् (gana sūtra) = तुलयति । But the aorist is अटुलत् । There is no lengthening of the reduplicate as a vowel has been elided

Pre. तोलयति । Aor. अटुलत् । Nouns — तुला । तुल्यम् ।

दुल ६० उल्लेखे ।

60. *√dula*, to swing

Pre. दोलयति । Aor. अदुलत् । Nouns — दोला । इति ।

पुल ६१ महत्वे ।

61. *√pula*, to be great, to be lofty, पुलति is BhuAdi.

Pre. पुलयति ।

चुल ६२ समुच्छ्राये ।

62. *√chula*, to raise, elevate.

Pre. चोलयति । Noun — चोलः ।

मूल ६३ रोहणे ।

63. *√mūla* to plant, to grow, sprout

Pre. मूलयति ।

कल ६४ बिल ६५ होये ।

64. /kala. 65. /pila to hold, bear, carry. The form कल कलवति is from kadhādi कल. The कलने is Bhuādi (No 526).

Pre. काववति ।

65. /pila or /vila. The Tudādi root form is विवति ।

Pre. विलवति or विलवति । Nouns :—वेला ।

बिल ६६ भेदने ।

66. /bila to split, to divide. The Bhuādi form is वेवति ।

Pre. विलवति ।

विल ६७ स्नेहने ।

67. /sila, to be unctuous or greasy, to anoint. The Tudādi form is विलवति, and Bhuādi वेवति । Pre. विलवति ।

बल ६८ मृती ।

68. /bala, to live. Not in the Suddhānta. Instead of this we find there बल वृती । The Bhuādi is वलवति ।

Pre. बालवति ।

पाल ६९ रक्षणे ।

69. /pāla to protect.

Pre. पालवति । Aor. पालीषन् ।

लूय ७० क्षिंसायाम् ।

70. /lūsha, to hurt, injure.

Pre. लूषवति । Aor. लूषन् ।

शुल्य ७१ मागे ।

शूर्य ७२ क । च ।

71. /śulba 1. to measure 2. to create. Another reading is दूर्य 'śūpra.'

Pre. शुलवति । शूर्यवति । Aor. शूर्यशूर्य । Noun.—दूर्य ।

चुट ७२ छेदने ।

72. /chuṣa to cut off, divide.

Pre. चोटवति or चुटति in Tudādi.

मुट ७३ संघूर्णने ।

73. /muṣa to crush, break, powder.

Pre. मोटवति or मोटति in the Bhuādi with the sense of 'to rub' or चुरति in Tudādi No 98.

पहि ७३ क । पसि ७४ नाशने ।

परवति-परवति । पवति-पवति ।

73A. /padi. 74. /pasi to destroy. The Bhuādi form is परवति (No. 30).

Pre. परवति or परवति । पवति or पवति । Noun :—पसि ।

वज ७५ मार्गसंस्कारगत्योः ।

75. √vaja 1, to trim, prepare, 2. to go, move. Another reading is वृज 'to go.' Swami reads it वृज, मार्ग as two roots: namely vraj one, and mārga another root. In another text we find वज् वृज् two roots (See also Bhāṭi Nos 271 and 272)

Pre वाजयति । वृजयति । मार्गयति ।

शुल्क ७६ अतिरूपर्शने ।

76 √śulka to gain, to pay, give: to touch.

Pre श्रुल्लयति ।

चपि ७७ गत्याम् ।

चपयति-चपयति

77. √chapi, to go, move.

Pre. चपयति or चपयति ।

क्षपि ७८ क्षान्त्याम् ।

क्षपयति-क्षपयति ।

78 √kshapi to endure.

Pre क्षपयति or क्षपयति ।

क्षजि ७९ कृच्छ्रजीयने ।

79 √kshaji. to live in distress or pain.

Pre. क्षजयति or क्षजयति । Another form is with क्ष chh.

श्वर्त ८० गत्याम् ।

श्वय ८० क च ।

80. √śvarta, 80A √svabhra, to go, move.

Pre. श्वर्तयति । श्वययति ।

ज्ञप ८१ निरुच ।

ज्ञप्य ज्ञापि ज्ञापने च वर्तते ।

81. √jñāpa, 1. to know 2 to inform This root is ज्ञि and it means to know and make others to know Being a ज्ञि root the following sūtra (S 2568) applies

स्थई८ । मितो ह्रस्वः । ६ । ४ । ९२ ।

मितानुपचाया ह्रस्वः स्वारपी परे । कययति ।

2568. The roots having an indicatory च, retain their penultimate short vowel before the affix चिः The penultimate of ज्ञि roots is shortened

The ज्ञि roots are चट्पादि a subdivision of Bhāṭi (800 to 873), and all other roots that end in चट् १५ चट् ५१ तट् of the Divādi class Thus चटयति चययति, ज्ञययति रजयति, जगयति चपयति । Some read the anuvṛtti of the word 'optionally' from the last sūtra into this. This will then be a limited option only (vyavasthita-vibhāṣhā) The forms चट्पादयति and चंज्पादयति are thus explained.

Pre. चयति Desid. चिष्यति चिष्यति । चीयति । Past Part. Pass. चतः or चपितः ।

यस्य ८२ च परिवेषणे ।

चुम्निह । परिवेषणनिह वेष्टनम् । न तु भीमना नापि वेष्टना । यनयति चन्द्रम् । परिवेष्टय इत्यर्थः ।

82. /yama cha. By force of च, this root is also a निह् । The word pariveshana here means 'to move round' and not 'to feed'; or 'surround.' As यनयति चन्द्रम् "He moves round the moon." Pre. यनयति ।

क्षप ८३ । (चह्) ८३ क । परिकल्कने ।

चहति । अचीचहत् । कयादी वत्यनाणस्य तु अद्यत्तवेनाङ्गोपित्वादीर्षञ्चवद्भावी न । अचचहत् । 'चप' इत्येके । चयति ।

83. /kshapa to miss, to deceive. Not in the Siddhanta.

83A. /chaha, to deceive. This root is read in the kathādi list also, as will be taught further on. The result is that as it ends with च, which is however elided, therefore it becomes अचलोपिद् and consequently VII. 4. 93. S 2316 does not apply and so there is no lengthening under S. 2318 or Sanbadbhava in the aorist. As अचचहत् ।

Maitreya reads the root as /चप and he gives the example चयति ।

Being निह्, we have the Passive aorist अचहि or अचाहि with चिच् and चादिचाह् with चयुल् । Pre चहति । Aor. अचीचहत् ।

रह ८४ त्यागे ।

इत्येके । अरीरहत् । कयादेस्तु अररहत् ।

84. /raha to quit, leave, abandon This will also be found in the Lathādi, and the aorist there will be अररहत्, while the aorist here is अरीरहत् ।

Pre रहति । Aor. अरीरहत् ।

बल ८५ प्राणने ।

बलयति ।

85. /bala to strengthen, to live. Pre. बलयति ।

चिञ् ८६ चयने ।

86. /chñ to collect, gather Thus चि + चिच् + यप् + तिप् = चै + चिच् + यप् + तिप् । Now applies the following sūtra.

२५६९ । चिस्फुरोचैर् । ६ । १ । ५४ ।

आरथं वा ह्यात् ।

2569. There is optionally the substitution of च in the room of the diphthong of the roots चि and स्फुर when the affix चिच् is added.

Thus चै + चिच् + यप् + तिप् = चा + चिच् + यप् + तिप् ।

Now applies the following sūtra by which a च् is inserted.

✓ २५७७ । अतिङ्हीव्रीरीकूरीरमात्प्रातां पुग्णौ । ७ । ३ । ३६ ।

चपयति-चपयति । निरुकारपदान्तर्यादयश्च विनिवर्तयः । चयते । प्रचिचयति-प्रतिचयति । 'नाम्ने चितोऽहेतोः' । अहेतो र्वाच्ये विधि स्यादित्योऽप्ये चितो न चयुः । तेन अनाहीनामन्तराप्रयुक्तं निरर्थं न ।

2570. The augment पुक् (प्) is added to the roots च्, ही, व्री, री, कूप्, र्माप्, and to a root ending in long आ, when the affix चि follows.

Thus चा+प्+चि+अ+ति=च+प्+चि+अ+ति S. 2568. Because the root is चिच्=चपयति । When there is no आत्व of S. 2569, we have चपयति ।

The root चि has an indicatory च् which shows that चिच् is optional (Therefore without चिच् we have चयति or चयते ।

So also प्रचिचयति or प्रतिचयति ।

नाम्ने चितोऽहेतोः ।

Gana sūtra—Except these (jñap, yama, chāha, chapa, raha, bala and chi) no other roots of this churādi class are चिच् ।

The word अहेतो means 'without the causative force'—the class where चिच् is added as svārtha, i.e., the Churadi class. Therefore the roots च् &c., though ending in आच् will not be चिच् under the gana sūtra लघीनृच् (See S. 2353) See S. 2352 also. Pre. चपयति or चपयति or चयति ।

घट्ट ८७ चलने ।

87. √ghatta to shake, stir about Pre. घट्टयति । The Bhuādi form is घट्टते ।

मुस्त ८८ संघाते ।

88. √musta to heap up, gather, accumulate. Mādhaviya reads here अस्तयति ।

खट्ट ८९ संवरणे ।

89. √khatta to cover, screen Pre. खट्टयति ।

घट्ट ९० स्फिह ९१ चुयि ९२ हिसायाम् ।

90. √shatta 91. √sphitta. 92. √chubi to injure, kill. Pre. घट्टयति ।

91. √sphitta. Pre. स्फिहयति ।

92. √chubi.

Pre. चुययति (or चुयति Bhuādi 'to kiss'.)

पुस, वयुष ९३ पुल ९४ संघाते ।

'पुच' इत्येते । 'पुच' इत्यप्ये ।

93. √pusa. 94. √pūla to collect. Some read पुचं √purna. Others read पुच √puna. Some read √vyus for √pus.

94. √pūla Pre. पुलयति ।

पुंस ९५ अभियघने ।

95. /pumsa 'to crush, grind; to trouble. Pre. पु'गति ।

ठयप (ठयय) क्षेपे ९६ टकि ९७ यन्धने ।

टङ्कयति-टङ्कति ।

96. /vyapa, to throw. This root is not in the Siddhānta.

97. /jaki to bind, tie, fasten.

Pre. टङ्कयति or टङ्कति । Nouns:—टङ्का । विटङ्कः ।

धूस ९८ कान्तिफरणे ।

धूसयति । दन्तवाग्दन्तः 'नृधन्वाग्दन्तः' इत्येके । 'तालवाग्दन्तः' इत्यपरे ।

99. /ḍhūsa, to adorn, decorate. The sibilant is dental (ष). Some say it is cerebral (च) Others say it is palatal (य).

Pre. धूसयति । Noun:—धूसरः ।

कीट ९९ वर्णे ।

99. /kīṭa 1. to tinge or color, 2. to bind. Pre. कीटयति ।

चूर्णे १०० संकोचने ।

100. /chūrṇa, to contract, to close, shrink. The repetition of /chūrṇa is for the sake of different meaning.

Pre. चूर्चयति ।

पूज १०१ पूजामाम् ।

101. /pūja, to worship. Pre. पूजयति । Noun:—पूजरः ।

अर्क १०२ स्तवने ।

'तपने' इत्येके ।

102. /arka, 1. to heat, warm, 2. to praise. Some read तपने instead of तवने । तपन means 'heating.' Pre. अर्कयति ।

शुठ १०३ आलस्ये ।

103. /śuṭha, to be idle or lazy.

Pre. शोढयति । The Bhuādi form is शोढति (No. 364).

शुठि १०४ शोषणे ।

शुषटयति-शुषटति ।

104. /śuṭhi to be dry.

Pre. शुषटयति or शुषटति । The root शुषट is read in the Bhuādi also, (No. 365). This root would have given the form शुषटति । The Bhuādi शुषट is rather superfluous.

शुड १०५ प्रेरणे ।

105. /juda, to send.

Pre. जोडयति । The form जुडति is Tudādi (No. 85).

गज १०६ मार्ज १०७ शब्दाद्यो ।

गात्रयति । मार्जयति ।

106. √gaja. 107. √mārja to sound, roar.

Pre. गात्रयति or गात्रयते । The Bhuādi forms are गच्छति, गर्जति and गृच्छति ।
(Nos 265, 266 and 267)

मर्च १०९ क । च ।

मर्चयति ।

107 √mārja. 107(a) √marcha to sound.

Pre. मार्जयति । मार्चयति । Bhuādi मर्चति ।

घृ १०८ मस्त्रयणे ।

‘स्त्रायणे’ इत्येके ।

108 √ghṛi to sprinkle over, wet, moisten. Some read स्त्रायणे instead of मस्त्रयणे ।

Pre. घात्रयति । The Bhuādi is चरति । The juhotyadi is त्रिचर्ति । (See No I. 985 and No III. 14).

पचि १०९ विस्तारवचने ।

पचयति । ‘पचते’ । इति व्यक्तायेत्यथ यदि पठम् ।

109 √pachi, to explain fully, dilate upon, amplify

Pre पचयति or पचति । In the Bhuādi पचति has been taught (No 187).

तिज ११० निशाने ।

तेजयति ।

110 √tija, to sharpen Pre तेजयति । The Bhuādi form is तेजति ।

कृत १११ संशब्दने ।

111 √krita 1 to mention utter 2 to name, call Thus कृत + तिच् + घप् + ति । Now applies the following sūtra by which the श् is changed to ह २ ।

✓ २५३१ । उपधायाश्च । १ । १ । १०१ ।

भातोपपदाभूतस्य श्रुत इत्येयाद् । एपरत्नम् । ‘उपधाया च (२२६५) इति दीर्घः । कीर्तयति । ‘उभृद् (२५६०) । अचीकृतद्-अचिकीर्तद् ।

2571. ह is also substituted for the penultimate long अ of a root and thereby र् is added to ह by I 1 51. S 70.

As कीर्तयति कीर्तयतः, कीर्तयति, from कृद् २ । The lengthening is by VIII. 2. 73 S 2265

Pre कीर्तयति । Aor अचीकृतद् or अचिकीर्तद् (See VII 4 7 S 2567)

वर्ध ११२ वेदनपूरणयोः ।

112 √vardha, 1. to cut, divide, 2 to fill Pre वर्धयति । Aor अवरधद् ।

कुचि ११३ आच्छादने ।

कुचयति । ‘कुचि’ इत्येके ।

113. /kubi, to cover. Some read कुभि /kubhi

Pre. कुम्बयति or कुम्बति । कुम्बयति or कुम्बति । Noun:—कुम्बा ।

लुयि ११४ लुयि ११५ अदर्शने ।

'अदर्शने' इत्येके ।

114. /lubi, (to torment, harass). 115. /tubi to become invisible to hurt, trouble. Instead of 'adarshane,' another reading is 'ardane'.

Pre. लुम्बयति ।

115. /tubi 'to disappear'. Pre. तुम्बयति ।

ह्लप ११६ ह्यक्तरायां वाचि ।

'ह्लप' इत्येके ।

116. /hlapa to speak, to sound, to creak. Some read it /klapa.

Pre. ह्लापयति । ह्लापयति ।

चुटि ११७ छेदने ।

117. /chuṭi to cut, divide Pre. चुपटयति or चुपटति ।

मृदि, तुदि ११८ हल ११९ प्रेरणे ।

पसयति । प्रेरितत् ।

118. /mṛidi. /tuḍi 119. /ila to send The /mṛidi is apparently wrong according to Mādhava and it is not given in the Siddhānta. nor is /tuḍi.

119. /ila. Pre पसयति । Aor. प्रेरितत् ।

म्लक्ष १२० म्लेच्छने ।

120. /maraksha (1. to smear, anoint 2. to accumulate) 3. to speak indistinctly. Pre. म्रक्षयति ।

म्लेच्छ १२१ अव्यक्तरायां वाचि ।

121. /mlechha, to speak confusedly, barbarously.

Pre. म्लेच्छयति । The Bhuāḥ form is म्लेच्छति ।

व्रूस १२२ गर्ह १२३ हिंसायाम् ।

केचिदिह गर्हं गर्हं यदे । गर्हं अभिकारुक्षायाम् इति पठन्ति ।

122. /vrūsa. 123. /varha, to injure, kill. Some read here /garja and /garda 'to make sound', and /gardha 'to desire'.

Pre: व्रूसयति ।

123. /varha. Pre. गर्हयति ।

गर्जं गर्ह १२४ शब्दे ।

124. /garja, /garda to sound. Pre. गर्जयति । गर्जयति ।

गर्ह १२५ अभिकारुक्षायाम् इति पठन्ति ।

125. /gardha, to be desirous or greedy. Pre. गर्हयति ।

गुर्द १२६ पूर्वनिक्षेपने ।

126. /gurda. 127. /ourva, to dwell, inhabit. Some do not read

पूर्व as a separate root but make it part of the meaning, as purvanikatane 'former dwelling place'. Pre. पूर्वयति ।

पुर्व (पूर्व) १२७ निकेतने ।

127. √purva Pre. पूर्वयति ।

जसि १२८ रक्षणे ।

'नोदये' इति केचिद् । जंघयति-जंघति ।

128. √jasi, to protect, to liberate. Instead of rakshaṇe, Deva reads it mokshaṇe. Pre. जंघयति or जंघति । The Divādi form is जययति ।

ईड १२९ स्तुतौ ।

129. √ida, to praise.

Pre. ईडयति । The adādi form is ईदृष्टे । Aor. ऐदिष्टद् ।

जसु १३० हिंसायाम् ।

130. √jastu to injure, to kill.

Pre. जाघयति । Past Part. Pass. जस्तव । Ger. जसिष्या or जस्रस्या ।

पिडि १३१ संचाते ।

131. √pidi, to heap or accumulate. Pre. पिरडयति or पिरडति ।

रुष १३२ रोषे ।

'रष्ट' इत्येते ।

132. √rusha, to be angry. Some read it as √rut ।

Pre. रोषयति । The Bhuādi form is रोषति । The Divādi is रुषयति ।

दिपि १३३ क्षेपे ।

133. √dipa, to throw, cast. Pre. डेपयति ।

पुष १३४ समुच्छ्रय्ये ।

134. √shtōpa, to heap up, to erect, raise. Pre. छुपयति ।

आकुस्मादात्मने पदितः । कुस्मान्मनो वा इति पश्यते

तन्मि श्यायेत्यर्थः । अकर्तृ गानि क्त्वायनिहन् ॥

Sub-section II. upto the √kusma, are Atmanepadis. The √kusma will be taught later on. All the roots taught hereafter and including √kusma are Atmanepadis. This is in order to make these roots Atmanepadis when the fruit of the action does not accrue to the agent.

चित १३५ संचेतने ।

चेतयते । चक्षीचिषद् ।

135. √chita, to perceive, to understand.

Pre. चेतयते । The Bhuādi form is चेतति (See No. 39). Aor. चक्षीचिषद् ।

दशि १३६ दंशने ।

दशयते । अदशयद् । इदिरवादिचक्रभावे । दंशति । आकुस्मदीयप्राप्तनेपदं विष्मन्मिनीमेनेनेति व्याख्याकारः । नक्षोपे चक्रिज्वाहचर्माद्भादेरेव प्ररचद् ।

136. √daśi, to bite.

146 √vishka, to injure, to hurt Some read it as विष्क giving the example of विष्कयते : Pre विष्कयते ।

निष्क १४७ परिमाणे ।

147 √nishka, to weigh, measure

Pre. निष्कयते : Nouns — निष्कः । नैस्किक्कम् ।

लल १४८ ईप्सायाम् ।

148 √lala, (to fondle), to desire

Pre ललयते : Aor. ललोललतः । Nouns — कुलालः । कौलालिका ।

कूण १४९ सक्तीचे ।

149. √kāna to contract close Some read the root as कुण but it is not approved, for the √kuna will be taught in the kathādi class The Tudādi form is कुणति । Pre. कूणयते । Noun — कूचिः ।

तूण १५० पूरणे ।

150 √tūna, to fill, fill up Pre. तूणयते । Nouns — तूणः । तूणीरः ।

भूण १५१ आशाविशङ्कयोः ।

151 √bhrūna, 1. to hope 2 to fear. Pre भूणयते । Noun — भूणः ।

शठ १५२ स्थापायाम् ।

152 √satha, to praise, to boast Pre शाठयते ।

यक्ष १५३ पूजायाम् ।

153 √yaksha to worship Pre यक्षयते ।

स्यम १५४ वितर्के ।

154 √syama, to consider, reflect Syamatō is Bhuādi form, the meaning differs from the present root Pre स्यामयते ।

गूर १५५ उद्यमने ।

155 √gūra to make an effort or exertion Some read it as गुरी, but this is not an approved reading Pre गूरयते ।

शम १५६ लक्ष १५७ आलोचने ।

'नाग्ये निताः' इति निगमनिवेद्यः । शामयते ।

156. √sama, 157. √laksha, to see, look at, inspect, display. Though the root चम ends in चम, it is not मिद् because of the prohibition, no other roots of the Churādi class are मिद् except the seven ११२, चप &c Therefore we have चामयते but never चमयते । Pre. चामयते । लक्षयते ।

कुत्स १५८ अयक्षेण्ये ।

158. √kutsa, to abuse, revile Pre. कुत्सयते ।

वृट् १५९ छेदने ।

वृट् वरदेवे ।

159 √truṣa, to cut, divide Some read it as वृट्. This root is found in the Tudādi class also, Pre वोटयते ।

गल १६० स्रवणे ।

160. /gala, to flow. Pre. गालयते । The Bhuādi form is गलंति ।

भल १६१ आभयडने ।

161. /bhala, (to see, behold); to expound, explain. Pre. भासयते ।

कूट १६२ आम्दाने ।

'अवसादने' इत्येके ।

162. /kūṭa, to abstain from giving; to censure. According to some, it means also to be distressed. Some read it as कुट प्रतापने meaning to burn. The form will be कोटयते । Pre. कूटयते ।

कुह १६२ क । प्रतापने ।

162A. /kutja, to burn, कुटयते । This is found in the kathādi also.

यञ्चु १६३ प्रलम्भने ।

163. /vanchu, to cheat, deceive, defraud. According to Haradatta, the root has an indicatory long ऊ. The root is Parasmaipadi in certain senses.

Pre. वञ्चयते । वञ्चति । (Because the इट् is optional before कृया by the force of the indicatory ऊ, therefore the णिच् is optional. The reasoning is the same as in the case of the इटिच् roots of this class.) Inten. वनीवचयते (VII. 4. 84. S. 2642). Past Part. Pass वक्तव्य । Ger. वचिस्त्वा or वचिस्त्वा (I. 2. 24. S. 3325) or वक्तव्य ।

वृष १६४ शक्तिवन्धने ।

शक्तिवन्धनं प्रजननसाधनं शक्तिवन्धनम् । वर्पयते ।

164. /vrisha, to be powerful or eminent 2 To have the power of production. The words शक्तिवन्धने mean both 'the power of procreation,' and 'to be powerful.' The forms वर्पति and वर्पते are Bhuādi from different roots Pre. वर्पयते ।

मद १६५ तृप्तियोगे ।

मादयते ।

165. /mada, to please, gratify Pre. मादयते ।

दिवु १६६ परिकूजने ।

166. /divu, to suffer pain, lament, moan. Pre. दिवयते । Noun:— परिदेयकः ।

गृ १६७ विज्ञाने ।

गारयते ।

167. /gri, to make known, relate, teach. The form गिरति is Tudādi from /gri (No. 117); पृणति (kryādi 28) गरति (Bhuādi No. 984). Pre. गारयते ।

विद् १६८ चेतनाख्यानविवासेषु ।

वेदयते ।

सत्ताया विद्यते घाने वेचि विन्दते विचारते ।

विन्दते विन्दति प्राप्नोत्यनुभवत्येविवद् क्रमात् ॥

168. √*vida*, 1 to feel, experience, 2. to tell, declare 3 to dwell
This root is found in other classes also. In the sense of 'to be' we have
विद्यते 'It is'. (This is Divādi) In the sense of 'to know,' we have वेचि
'He knows'. (This is Adādi) In the sense of 'to reason,' or 'reflect' we
have विन्दते 'He reflects'. (This is Suādi). In the sense of 'to obtain or
gain,' we have विन्दति or विन्दते 'He acquires' (This is Tudādi) All these
meanings are summarised in the verse given above.

Pre वेदयते ।

मान १६९ स्तम्भे ।

आनयते ।

169. √*māna*, to be proud. While आनयते 'he knows', and जनुते 'he
understands' are other forms. Pre आनयते ।

यु १७० जुगुप्सयाम् ।

वाचयते ।

170. √*yu*, to censure While युनाति or युनीते 'He binds and चोति
'He mixes' are other forms Pre वाचयते ।

कुस्म १७१ नाम्नो वा ।

'कुस्म' इति धातुः कुटिघटस्मयते वर्तते । कुस्मयते । अयुक्कुस्मत् । अय वा कुस्म' इति
मातिषदिकम् । ततो घात्यर्थे लिच् । इत्याकुस्मीयाः ।

171. √*kusma*, 1. to smile improperly, 2 to guess perceive imagine
Gana sūtra—The affix लिच् comes after kusma, whether it
be a root or a Name (*i e*, a Prātīpadika)

The word kusma is either a root meaning to smile improperly. As
कुस्मयते, Aor अयुक्कुस्मत् or the word kusma is a noun and to it is added लिच्
to make a derivative verb. Query From what root is this noun derived,
if there is no distinct root like kusma.

Note—कु is not to be considered as a prefix. कुस्म is an invariable
compound, if it be a compound of कु+स्मि (smile) The anomalies in the
other view are (1) कुस्मयते and not कुस्मयते (2) we could not get कुस्मयतिञ्जे ।
(3) nor अयुक्कुस्मयत् with अच्, and अच् would come after कु । (4) nor कुस्मयत् with
उच् but कुस्मयतिः (5) No इद् in कुस्मयिता (6) The gerund would be with क्त्वा
and not with क्तिम्

Pre. कुस्मयते । Per. कुस्मयति चञ्जे । I Fut कुस्मयिष्यामि । Aor अयुक्कुस्मयत् । D sid.
अयुक्कुस्मयिष्ये । Ger. कुस्मयितुम् । Nouns—कुस्मयः (and not कुस्मयतिः), कुस्मयः ।

Here ends the A kusmīya sub division.

180. *√ama*, to be ill or diseased.

Though ending in अच् the root is not णिच् because of the rule that only jāp &c. roots of the Churādi class are णिच्. The *√ama* 'to move' is Bhuādi also. With regard to this root, the णिच् hood is prohibited by the rule:—"The roots कच्, चच् and अच् are not णिच् in the causative." Therefore both अच् roots are non-णिच्. See the gāṇa sūtra न कश्चनियमाच् under the Bhuādi root *√avana* No. 861.

Pre. आचयति । आचयतः । Noun:— आचयः ।

घट १८१ स्फुट १८२ स्फोटने ।

बिक्वासे घययोः 'स्फुटति-स्फोटते' इत्युक्तम् ।

181. *√chaṭa*. 182. *√sphuta* to pierce, break. When meaning to bloom, the root is conjugated in the Tudādi and Bhuādi as स्फुटति or स्फोटते ।

घट १८३ संघाते ।

घाटयति ।

183. *√ghata*, to injure, kill, collect together. Pre. घाटयति ।

हन्तयर्थाश्च १८४ ।

नवमपद्यायुक्ता अपि हन्तयर्थाः स्वार्थे णिच् लभन्त इत्यर्थः ।

184. *Gāṇa sūtra*—The roots denoting 'to kill' take णिच् without change of sense.

Although such roots are read in the other nine classes, yet they are all capable of being conjugated in the Churādi class, by virtue of this rule. This therefore increases the list of Churādi roots enormously. Thus from the Adādi root हृच् we can form not only हन्ति 'he kills,' but घाटयति 'he kills' also.

दिषु १८५ मर्दने ।

उदित्वादेवतीत्यपि ।

185. *√diva* to vex, torment. Owing to the indicatory उ, the णिच् is optional. We have therefore दिवति also. Pre. दिषयति ।

अर्ज १८६ प्रतियत्ने ।

अयनयार्थेऽपि । द्रव्यमर्जयति ।

186. *√arja*, to prepare. It has other meanings also. As द्रव्यमर्जयति. 'He acquires property.'

पुषिर् १८७ विशब्दने ।

घोषयति । 'पुषिरविशब्दने' (३०६३) इति सूत्रे 'अविशब्दने' इति निषेधास्तिलङ्गादनिरवोऽयं णिच् । घोषति । हरिश्वाद्वा । अशुषद्-अपोषीत् । यस्मत्तयं तु अशुषयत् ।

187. *√ghushir*, to sound, to cry or proclaim aloud. Pre. घोषयति । In the sūtra VII. २ 23 S. 3063 we are told that the root पुषिर् does not take the intermediate व् when the meaning is other than that of 'to sound'

('a viśabdane') Therefore by the implication of the word अविसर्गने in that sūtra, we infer that the चिच् is not compulsory after this root. Therefore we have चोपदि also. Owing to the indicatory एच्, the aorist is optionally formed by अच्. As अयुपद् or अयोपीद्. The aorist of the Ohurādi will be अयुपद्.

आहः क्रन्द १८८ सातत्ये ।

मीमांसिकाः क्रन्दधातुराहानादर्थ उक्तः । च एवाहपूर्वे चिचं सप्तमे सातत्ये । आक्रन्दयति । अन्ते तु 'आह'पूर्वे उपिः क्रन्दधातस्य दृष्ट्याहुः । आचोपयति ।

188 /ā kranda "to repeat" In the Bhuādi class the root, /kranda has been taught in the sense of to call &c, (No. 71) That very root when preceded by the preposition आह takes the affix चिच् when the meaning is that of repetition. As आक्रन्दयति.

Others says that the root /ghushir preceded by आह has the sense of क्रन्दधातस्य 'repetition of sound'. As आचोपयति ।

लस १८९ शिल्पयोगे ।

189. /lasa, to exercise or practise any art. The Bhuādi लसति has a different meaning. Pre साचयति ।

तसि १९० भूष १९० क । अलंकरणे ।

अवतसयति अवतसति । भूषयति ।

190 /tasi, to decorate. Pre अवतसयति or अवतसति । 190(a) /bhusa to decorate. As भूषयति ।

मोक्ष १९१ अस्तने ।

191 /mol shr, to cast hurl fling. Pre मोचयति । As मोचयति घराण् ।

अर्ह १९२ पुजायाम् ।

192 /arha, to worship. Pre अर्हयति ।

घा १९३ नियोगे ।

आघातयति ।

193 /jñā, to order, direct. The root is always preceded by आह. When meaning to kill, &c, we have अघयति । When meaning to understand, we have अघयति or विज्ञापयति । See Ghatādi list in the Bhuādi class. The kryādi form is ज्ञायति । Pre. आघातयति ।

भज १९४ विश्राणने ।

194. /bhaja to give.

Pre भाजयति । The Bhuādi is भजति or भजते । The Radhādi is भजति ।

शृधु १९५ प्रसहने ।

'अयमर्थद-अधीयु'पत् ।

195 /śridhu to insult, to mock, ridicule. The चिच् is optional because of the indicatory ष । Pre शर्षयति । शर्षति । Aor, अयमर्थद or अयमृषद् or अयीमृषत् । Ger शर्षित्वा or शर्षन् ।

यत् १९६ निकारोपस्कारयोः ।

196. √yata, 'to endeavour.' The word 'nikāra' means 'endeavour,' 'direction.' Kshīrasvāmi reads नितकारोपस्कारयोः nirākāra he explains to mean 'to overpower.' Preceded by निर it means 'to give back.' As अर्चं निर्यातयेति 'he repays the debt.' Pre. यातयति ।

रक्त १९७ लग १९७ आस्वादने ।

'रक्' ह्रस्वेके । 'रग' ह्रस्वाये ।

197. √raka, √laga to taste. Some read √ragha, others √raga instead of √raka. The Ghatādi form is लगयति but the sense is different. Pre. राकयति । लाकयति । राषयति । रागयति ।

अञ्चु १९८ विशेषणे ।

अञ्चयति । उदिरवनिह्विकल्पार्थम् । अत एव विभाषितो णिच् । अञ्चति । एवं शृणुजमु-
ग्रहणीनामपि बोध्यम् ।

198. √anchu to manifest. As अञ्चयति । The indicatory च makes the augment च् optional, consequently the णिच् is also optional. Thus अञ्चति । Similar is the case with the roots √śridhu, √jasu, &c, mentioned before.

लिङि १९९ चिञ्जीकरणे ।

लिङ्गयति-लिङ्गति ।

199 √ligi, to punt.

Pre. लिङ्गयति or लिङ्गति । The Bhuādi लिङ्गति means 'to go'.

मुद २०० संसर्गे ।

मोदयति चक्षुस्पृतेन ।

200. √muda to mix, blend As मोदयति चक्षुस्पृतेन 'he mixes the gruel with clarified butter.'

अस २०१ धारणे ।

'ग्रह' ह्रस्वेके । 'धार' ह्रस्वाये ।

201. √trasa, to hold. Some read grabhāṇa 'to take', others धारणे 'to obstruct,' instead of 'dhāraṇa'. Pre. धावयति ।

उग्रस २०२ उच्छेदे ।

उकारो धावयत्यय ह्रस्वेके । नेहपाये । प्रावयति । उग्रवयति ।

202. √udhrasa, (to throw or toss up), to glean. Some say उ is part of the root. Others say it is not. The root is kṛyādi also.

Pre. प्रावयति or उग्रवयति ।

मुष २०३ प्रमोचने मोदने च ।

203. √mucha to liberate, to gladden, delight. It is Bhuādi and Tudādi also. Pre. विमोचयति ।

वस २०४ स्नेहच्छेदापहरणेपु ।

204 /vasa 1. to love, 2 to cut divide, 3 to take

Pre वासयति । Other forms are वस्ते 'he covers' (Adâdi No. 13), वस्वति 'he stops' (Divâdi No. 105), while वास is kathâdi.

चर २०५ संशये ।

205 /chara to doubt Pre चारयति । The Bhuâdi is चरति ।

च्यु २०६ सहने ।

'दहने च हृत्त्येके । च्वावयति । 'च्युष' हृत्त्येके । च्योषयति ।

206. /chyu to laugh, to suffer pain. Some read it as च्युष /chyus. Pre. च्वावयति or च्योषयति ।

भुवोज्यकल्कने २०७ ।

अवकल्कन मिथीकरणित्येके । चिन्तनमित्यग्रे । भावयति ।

207 /Bhū The root /bhu takes the affix णिच् when meaning 'to mix' 'to reflect'. The word avakalkana means according to some 'to mix' others say it means 'to think' Pre. भावयति । The Bhuâdi form is भवति ।

कृपेश्च २०८ ।

कल्पयति ।

308 /kripa This root also takes णिच् in the senses mentioned in the last Pre कल्पयति ।

आ स्वदः सकर्मकात् ।

स्वदिनभिध्याप्य सप्तवत् कर्मण्येव णिच् ।

Gana sūtra —The affix णिच् comes after the following roots upto /svada inclusive when they take an object

Where there is a possibility of governing an objective case there these roots are Churâdi

Some explain this sūtra as 'The root Svada preceded by आ takes the affix णिच् when it is Transitive'

ग्रस २०९ ग्रहणे ।

ग्रासयति फलम् ।

209 /grasa to eat, devour. As ग्रासयति फलम् 'he eats the fruit'

पुष २१० धारणे ।

पोषयत्याभरणम् ।

210 /pusha, to put up or wear. As पोषयत्याभरणम् 'She wears ornaments'. Other forms are पोषति (Bhuâdi), पुषयति (Divâdi) पुष्याति (kryâdi).

दल २११ विदारणे ।

दासयति ।

211. *√dala* to split, to tear. As दाहयति ।

षट् २१२ पुट् २१३ लुट् २१४ लुजि २१५ गिजि २१६ पिजि २१७ लुजि
२१८ भजि २१९ लपि २२० त्रसि २२१ पिसि २२२ कुसि २२३ दशि २२४ कुशि
२२५ घट् २२६ घटि २२७ दृहि २२८ बर्ह २२९ बल्ह २३० गुप् २३१ धूप २३२
विच्छ २३३ चीव २३४ पुष २३५ लोक् २३६ लोच २३७ खद २३८ कुप २३९
तर्क २४० वृत् २४१ वृधु २४२ भाषार्थः ।

पाटयति । पोटयति । लोटयति । पुञ्जयति । पुञ्जयति । एष परेषाद् । पाटयति ।
षट्पयति ।

212. *√pāta*, 213. *√puta*, 214. *√lata*, 215. *√tuji* 216 *√miji*,
217 *√piji*, 218 *√luji*, 219 *bhaji*, 220 *√laghi*, 221 *√trasi*, 222 *√pisi*, 223
kusi, 224 *√dasi*, 225 *√kusi*, 226 *√ghata*, 227 *√ghati*, 228 *√brihi*, 229
√barha, 230 *balha*, 231 *√gupa*, 232 *dhūpa*, 233 *√ricchha*, 234 *√chiva*,
235 *√putha*, 236 *√lokrī*, 237 *√lochri*, 238 *√pada*, 239 *√kupa*, 240 *tarka*,
241 *√vritu*, 242, *√vridhu*, to speak, to shue

Thus पाटयति, पोटयति, लोटयति, पुञ्जयति, or पुञ्जयति । So also of the rest
षट्पयति, षट्पयति ।

In forming the Aorist of लोह् and लोच् there is no shortening by
the following —

✓२५७२ । नाग्लोपिशास्वदिताम् । १ । ४ । २ ।

विश्वलोपिना । शास्तेर्द्विर्दां चोपपादा इत्यो न स्याच्चट्परे षी । अल्लोचद् ।
अल्लोचद् । वर्तयति । वर्धयति । उद्दिवाहर्तति । वर्धति ।

2572. The shortening of the penultimate of the stem,
before the causative affix, in the reduplicate-Aorist, does not
take place, when it is a (Denominative) stem, which has lost
a simple (end vowel of the Nominal-stem), before the Causa-
tive sign and also not, when it is the verb पाच्, or a root which
has an indicative च् ॥

Note —The word अल्लोचिच् means literally a stem, in which a simple
vowel (अच् *pratyāhāra*) or a portion containing an अच् vowel has been
dropped. As the final vowels of Denominative stems are so elided before
the Causative sign चि, the sūtra has been translated accordingly. Thus
अनमातद् = आनामातयद्; अमनातद् = मनातययद्, अत्यरयत् = राजानमतिमातययद्,
अव्यल्लोचद् = लोचान्वयुद्धवाच् ॥ Where a simple अच् vowel alone is elided, as
in the case of नाच्, there the elided चा being *sthānivāt*, would prevent the
shortening, the चा of ना not being then considered penultimate. So that
अल्लोचिच् could be spared from the sūtra, since the *sthānivād-bhāva* would
prevent shortening. But where an अच् vowel plus a consonant is drop-
ped, as in राजच् and लोचच्, there the *sthānivād-bhāva* does not apply (I. 1.
57), hence the necessity of employing the term अल्लोचिच् in the sūtra,

Similarly चयसावद् from चय्, and चयसावद् from चय्, चयसावद् from चय्, and चयुदीवद् from दौहः. See III. 1. 21 and 25.

Thus चयुदीवद् and चयुदीवद् : So also वददति : वदति : As वृह is used above with an indicatory उ, the चिच् is optional and so we have वदति :

212. /pata Pre. पादवति : But पादवति in ka'bhā and पादवति in Bādhā.

213. /puta Pre. पोटवति : But पोटवति in ka'bhā and पोटवति in Todā.

214. /luta Pre. लोटवति : But लोटवति (Bhādhā No. 202) and लुटवति (Divādi No. 113). So also लोटवति and लुटवति :

215. /tuji Pre. दुजवति : दुजवति : But दोरवति (Bādhā).

216. /miji Pre. मिजवति : मिजवति :

217. /piji Pre. पिजवति : पिजवति : But पिज्वति (Añādi).

218. /laji Pre. लजवति :

219. /bhaji Pre. भजवति : But भजति : (Bādhā) भजति (Bādhā), and भाजवति already gone before

220. /laghi Pre. लघवति : लघवति :

221. /trasi Pre. त्रसवति : त्रसति : But त्रसति and त्रसति (Dādhā).

222. /pisi Pre. पिषवति : पिषति : But पिषति 'h' मय्या and पिषति Bhuādi

223. /kusi Pre. कुषवति : कुषति : Noun कुषुः.

224. /dasi Pre. दसवति : दसति : But दसति 'h' t' t' is Bādhā.

225. /kusi Pre. कुषवति : कुषति :

226. /ghata. Pre. घाटवति : It means 'to cut' also I : repetition here is because of the difference of meaning. What is ghatādi

227. /ghati Pre. घाटवति : घाटति : Noun घाटः.

228. /vrihi. Pre. वृधति : वृधति : The Bādhā is वृधति.

229. /varha. Pre. वरवति :

230. /valha Pre. वलवति :

231. /gupa Pre. गोपवति : But गोपवति 'h' p' t' is Bādhā, गुपति is Divādi

232. /dhūpa Pre. धूपवति : But धूपति : Todā.

233. /vichāhha Pre. विचवति : But विचवति is Todā.

234. /chiva Pre. चीवति :

235. /putha Pre. पौषवति : But पुषति 'h' t' t' is Bādhā, and पुषति is Bhuādi

236. /lokhi. Pre. लोहवति : But लोहति 'h' t' t' is Bādhā, लोहः S 2572.

237. /lochri Pre. लोचवति : But लोचति 'h' t' t' is Bādhā, लोचः S 2572.

238. /nada Pre. नादवति : But नादति 'h' t' t' is Bādhā, नादः S 2572.

239. /kupa. Pre. कूपवति : But कूपति 'h' t' t' is Bādhā, कूपः S 2572.

216. *√tarka*. It means 'to reason' 'to argue', 'to draw inferences,'
also. *Pre. तर्कयति* :

241. *√vritu.* *Pre.* वर्तयति । वर्तति because of the indicatory व । वृत्त्यने is Divādi. वर्तते is Bhuādi.

242. *√vridhu*. Pre. वर्धयति । वर्धति for the same reason.

रुठ २४३ लजि २४४ अजि २४५ दसि २४६ भृशि २४७ रुशि २४८ शीक
 २४९ रुसि २४९ क । नठ २५० पुठि २५१ जुचि (जिचि) २५२ जि २५२ क ।
 चि २५२ ख । रधि २५३ लधि २५४ अहि २५५ रहि २५६ महि २५७ घ ।

243. *√ruṭha* to 257 *√mahi cha*, to speak. These fifteen roots are given by Kāśyapa and Svāmī.

Pr. रोदयसि । But चढसि 'he steals' is Bhuñdi and रोदसि 'he re-acts.'

244. *śloji. Pre.* सञ्जयति । सञ्जति । compare सञ्जति-सञ्जति 'he parches' in the *Bhūādi* No. S. 257, 259) and सञ्जति-सञ्जति । (*Bhūādi* Nos. 259 & 260) सञ्जते is *Tudādi* No. 10. and सञ्जयति 'he manifests' is *kathādi*.

245. *Jaṣi.* Pre. अज्जवत्ति : अज्जवत्ति । But अज्जि in Rudhādī.

246. √dasi. Pre. दंशयति । दंशति ।

247. *√bhr̥si*. Pre. *√bhr̥si* or *√bhr̥si* : But *भ्रूयति* (*Bhr̥uḍi*) and *ब्रूयति* (*Div. 115*) 'he falls.'

248. *√*ruṣi. Pre. व'द्ययति : व'द्यति ।

248 (a), वसि, 249. /śika.

Pre. वसति । वसति । वीक्षति । But वीक्षति-०ने 'he sprinkles' is
BhuAdi No. 75.

259. /naṣa. Pre. वनसः। When meaning to dance, it is also Churādi as taught in No. 12. वनस is Ghatādi.

251. *√puṭi*, Pre. पुटवति : But चोटने 'he changes' is Bhuādi.

252. *Juchi*. Pre. ह्युच्यति or ह्युचि ।

253. *ṣraḡhi* Pro. *ṣraḡhi* or *ṣraḡhi* : See also Bhuḡhi No. 107, for *ṣraḡhi* : 'he moves'.

254. *laghi*. Pre. लघयति or लहयति ।

255. *Jahi.*

Pro. चरति or चरति : But चर 'he moves' is BhuAll No 660.

250. /rahi. Pre. रहति or रहति : But रहति 'he abandons' is
kathadi.

247. *Amahi*. प्र. बहवनि or बहनि : But बहवनि 'he honors' is Latin & बहनि is BhuAdi No. 708 बहने is No. 603.

सदि २५८ रादि २५८ नाप २६० य ।

258. *śadi*. 259. *śada*. 260. *śala cha*, to speak.

Pre warata pre warata : But warata 'to son' and warata also warata :
But warata an igwah (BUAH: Nov. 374 & 295); an igwah is Tpiini No. 92
warata or warata : But warata is Bhuah: No. 891.

सुरी २६१ आर्यायने ।

ईदिर्यं निष्ठावानिषिदयेषाम् । अत एव लिख्यम् ।

प्रत्यति-प्रति ।

261. /pūri, to fulfil, satisfy. The long indicative ई is for the sake of prohibiting the augment दद् । Therefore the लिप् is optional.

Pre. प्रत्यति or प्रति । But प्रते in the Divādi No 43.

रुज २६२ हिंसायाम् ।

262. /ruja, to hurt kill

Pre रोजयति । But रुजति 'he breaks' is Tudādi No 123

एवद् २६३ आस्वादने ।

'स्वाद' इत्येके । अचिस्वदत् । दीर्घस्य स्वयोपदेशत्वात् । अचिस्वदत् ।

263. /shvada, to taste Some read it as /shvāda. The aorist of एवद् is अचिस्वदत् But of the long स्वाद it is अचिस्वदत् । The च is not changed to य because the root is exhibited as स्वाद and not as य्वाद ।

Pre स्वादयति । But the Bhuādi form is स्वादते or स्वदते । Aor. अचिस्वदत् ।

आधृपाद्वा ।

इत ऊर्ध्वं विभाषितं लिख्यो घृष्यातुमभिधाय ।

Gana Sutra —The roots upto dhrishta inclusive are optionally conjugated in लिप् । (No 306)

युज २६४ पृथ २६५ संयमने ।

योजयति-योजति । अयोधीत् । पर्थयति-पर्थति । पर्थिता । अपर्थीत् ।

264. /yuja 265. /pricha to join, unite

Pre योजयति । or योजति । I Fut योक्ता । Aor अयोधीत् ।

265. /pricha Pic पर्थयति or पर्थति । I Fut पर्थिता । Aor अपर्थीत् ।

अर्च २६६ पूजायाम् ।

266. /archa, to worship Pre अर्चयति or अर्चति ।

पह् २६७ भर्षणे ।

सादयति । 'स दाय नागः सदति कलभेभ्यः परिभयम्' ।

267. /shaha to cause to bear or suffer

Pre सादयति or सदति or सदते । This ought not to be read here according to the author of the vratti. However the form सदति is valid, as we find it in the following sentence स दाय नागः सदति कलभेभ्यः परिभयम् ।

ईर २६८ क्षेपे ।

268. /ira, to cast, (to go) Pic. ईरयति or ईरति । But ईते is Adādi

ली २६९ क्षयीकरणे ।

क्षाययति-क्षयति । क्षेता ।

269. /ī, to melt Pre. क्षाययति or क्षयति । But क्षीयते is Divādi No 31, and क्षिनाति is kryādi No. 31, I Fut क्षेता ।

वृज् २१० वर्जने ।

वर्जयति-वर्जति ।

270 √vriji, to shun, avoid. The long ई indicates the absence of the augment वृ in the Nishthā.

Pre. वर्जयति or वर्जति । But वृज्ते is Adādi No 19, and वृज्ते and वृजति is Rudhādi No. 24, I Fut. वर्जिता ।

वृज् २११ आवरणे ।

वारयति-वरति-वरते । वरिता-वरीता ।

271. √vriṇi, to cover

Pre वारयति or वरति । A वरते । cf वृणोति, वृज्ति of Svādi No 8, and वृणीते of kryādi No 20, I Fut वरिता or वरीता ।

जृ २१२ वयोहानौ ।

जारयति-जरति । जरिता-जरीता ।

272. √jri, to grow old Pre जारयति or जरति । I Fut जरिता or जरीता ।

जृ २१३ क । च ।

ज्जाययति-ज्जयति । ज्जिता ।

272A √jri cha, to grow old Pre. ज्जाययति or ज्जयति । I Fut. ज्जिता ।

रिच २१३ वियोजनसंपर्चनयोः

रेचयति-रेचति । रेक्ता ।

273 √richa, 1. to separate, 2 to unite Pre रेचयति or रेचति । I Fut रेक्ता ।

शिष २१४ असर्वोपयोगे ।

शेषयति-शेषति । शेषा । अशिशत् । अय विष्णुर्विशतिशये ।

274 √sisha to leave as remainder spare It is generally preceded by the preposition वि meaning to exc I Thus विशेषयति or विशेषति ।

Pre. शेषयति or शेषति । I Fut. शेषा । Aor अशिशत् ।

तप २१५ दाहे ।

तापयति-तपति । तप्ता ।

275 √tapa to burn Pre तापयति or तपति । I Fut तप्ता ।

तृप २१६ तृप्ते ।

'सदीपने' इत्येके । तर्पयति-तर्पति । तर्पिता ।

276 √tripa, to please Kshirasvāmi says it means सदीपने 'to kindle' This root is not Anit The वृप् of the Divādi class is Anit.

Pre तर्पयति or तर्पति । But तृपयति is Divādi No 86, and तृपति is Tudādi No 26, I Fut तर्पिता ।

छृद् २१७ संदीपने ।

छर्दयति-छर्दति । छर्दिता । छर्दिष्यति । 'शेखरिचि-' (२५०६) इति विकल्पो न ।

साश्चर्यास्तत्र रोपादिकल्पेय ग्रहणाद् । 'तप छृप छृप संदीपने' इत्येके । तर्पयति । छर्पयति ।

277. /chhṛidi, to kindle. The root चृद mentioned in sūtra VII. 2. 57. S. 2506 does not refer to the present root, but to the Rudhādi root, because the other roots read along with it there belong to that class, consequently there is no optional adding of the augment दृद्.

Some read here the following three additional roots: /chṛipa as चर्षयति; /chhṛipa as चर्षयति; and /dripa, as दर्पयति.

Pre. चर्षयति or चर्षति । But चृष्टे, चृष्टि is Rudhādi No. 8, I Fut. चर्षिता । II Fut. चर्षिष्यति । Past Part. Pass. चृष्टः । Act. चृष्टवाम् ।

द्रुमी २७८ भये ।

दर्भयति-दर्भति । दर्भिता ।

278. /dribhi, to fear.

Pre. दर्भयति or दर्भति । I Fut. दर्भिता । Past Part. Pass. दृष्टः ।

द्रुम २७९ संदर्भे ।

अथ पुदादामीदित् ।

279. /dribha, to tie, fasten, string together. This root is ईदित् in the Tudādi class. It is conjugated like the last, but as it has no indicatory long ई, the nishthā is चेद् ।

Pre. दर्भयति or दर्भति । The Tudādi form is दृमति । Past Part. Pass. दर्भितः ।

अथ २८० मोक्षणे ।

‘हिंसायाश्च’ दृष्ट्येके ।

280. /śratha, to untie, loosen, (to kill). Some say it means ‘to hurt’ or ‘to injure’. Pre. अथयति or अथति । See अथयति No. 13, for ‘he endeavours’; अथयति ‘he is weak’ in Kathādi.

सी २८१ गती ।

आययति-अयति । गेता ।

281. /mi, to go, move.

Pre. आययति or अयति । cf. भीमीते, निनाति of the kryādi No. 4 ; निनोति, निवृत्ते of the Svādi No. 4, I Fut. गेता । Desid. निमीषति ।

ग्रन्थ २८२ वन्धने ।

ग्रन्थयति-ग्रन्थति ।

282. /gratha, to fasten, tie. Pre. ग्रन्थयति or ग्रन्थति ।

शीक २८३ आमर्षणे ।

283. /śika, to be patient. Pre. शीकयति or शीकति । cf. शीकते ‘he sprinkles’ Bhuādi No. 75. I Fut. शीकित्वा ।

शीक २८४ च ।

284. /chika cha, to endure, bear, suffer.

Pre. शीकयति or शीकति । I Fut. शीकित्वा ।

अर्द २८५ हिंसायाम् ।

स्वरितेत् । अर्दयति-अर्दति-अर्दते ।

285. √arḍa, to injure, hurt, kill It is Svaritete.

Pre अर्दयति or अर्दति or अर्दते । cf Bhuadī No 56

हिसि २८६ हिंसायाम् ।

हिसयति-हिसति । 'दिनस्ति इति रश्मि गतम् ।

286. √hisi, to hurt, injure, kill. The हिच् would have been optional by the very fact that it has an indicatory द्वा Its inclusion in the पुषादि list appears superfluous

Pre. हिसयति or हिसति । But दिनस्ति is Rudhadī No. 19

अर्ह २८७ पूजायाम् ।

287. √arha, to worship. Pre. अर्हयति cf. No. 192 or । अर्दति ।

आहः पद २८८ मद्यर्थे ।

आसादयति-आसीदति । 'पाप्मा-' (२३६०) इति वीदादेयः । आसत्ता । आसात्सीत् ।

288. √āhah shada, to approach, go to, reach The √shada preceded by the preposition आ is optionally conjugated in the Ohuādi class

Pre. आसादयति or आसीदति । The सीद is substituted for सद by VII 3.

78 S 2360 in the Bhua li See No 907, I Fut आसत्ता । Aor आसात्सीत् ।

शुन्ध २८९ शौचकर्मणि ।

शुन्धति । अशुन्धीत् । अशुन्धिताम् ।

289. √sundha, to be purified or cleansed, to cleanse

Pre शुन्धयति or शुन्धति । cf Bhuadī No 74, which is however intransitive I Fut. शुन्धता । Aor. अशुन्धीत् । अशुन्धिताम् ।

छद् २९० अपवारणे ।

स्वरितेत् ।

290. √chhad, to cover It is svaritete.

Pre छादयति or चदति or चदते । But चदयति is ghatādi

जुष २९१ परितर्कणे ।

परितर्कणमुद्गे द्विवत् वा । 'परितर्कणे' इत्यग्रे । परितर्कणं परितृप्तिक्रिया । ओषयति-ओषति । मीतिषेवनयोर्मुक्ता इति वृत्तादौ ।

291. √jusha, to hurt, to be satisfied The word paritarkana means 'to reason' 'to injure' Kashira Swāmi says the root means 'to be satisfied'. It is conjugated in the Tādādi also See No. 8

Pre ओषयति or ओषति ।

धूञ् २९२ कम्पने ।

धातुवर्णिकृत्य । * धूञ्मीओर्मुङ्गकृत्यः * । धूजयति-धवति-धवते । केचित् 'धूञ्मीकोः-' इति पठित्वा मीचातिषाहवर्णान्तेरेव मुकनाम् । धावयति । अयं स्वादो अयादो वृत्तादो च । स्वादो इत्यत्र । तथा च कविराजस्ये—

'धूमोति चम्पकवर्णानि धूमोत्पयोक्तं धूयं धुनाति धुवति स्फुटितातिधुतम् ।

वायुर्विधुनयति चम्पकपुष्परेणुद्वयक्रान्ते धवति चम्पकवर्णकृत् ॥'

202. √dhû, to shake, agitate, cause to move. Under the rules applying to चिच्, we find the following vārtika under sūtra VII. 3. 37. S. 2585, in which the anuvṛtti of ची "when चि follows," is current from VII. 3. 36 S. 2570:—

Vārtika.—It should be stated that the roots dhû and priñ take the augment डक् when the affix चि follows.

Thus डक् चि or चक् चि चक्ते. Some read this vārtika as डक् प्रीचोऽङ्गुलकणः । and because डक् is found in the company of प्रीचति, they would confine the augment डक् to the ड् of the kryādi class and not to the Churādi ड्. According to them, it is conjugated as चाययति ।

This root is Svādi No. 9; kryādi No. 17; and Tudādi No. 105. The ड is short in the Svādi. Thus we find in the above verse of Kavirahasya all the different conjugations of the √dhû.

Pre. डक् चि or चाययति or चक्ते ।

प्रीञ् २८३ तर्पणे ।

प्रीणयति । "प्रीञ्चोः—" इति इरदलोक्तपाठे ड् । प्राययति-प्रयति-प्रयते ।

203. √priñ, to please, satisfy. If we apply the vārtika given under the last root, then we get डक् augment, and the form will be प्रीणयति । But if we follow the opinion of Haradatta, who reads the vārtika as डक् प्रीचोः &c., then there will be no डक् augment; and the form will be प्राययति ।

Pre. प्रीणयति or प्राययति । Without, चिच्, प्रयति or प्रयते ।

अन्य २८४ ग्रन्थ २८४ क । संदर्भे ।

204. √śrantha, 204A. √grantha, to fasten, tie.

Pre. ग्रन्थयति or ग्रन्थयति or ग्रन्थति, ग्रन्थति । cf. जन्तादि, ग्रन्तादि Kryādi No. 41; ग्रन्थते, ग्रन्थते Bhuadi.

आस्र २८५ लम्भने ।

आपयति-आपति । आपद् । आस्र । स्वस्तिदेवमित्येके । आपते ।

205. √āplri, to obtain. Some say this root is svaritē.

Pre आपयति or आपति or आपते । I Fut. आस्र । Aor. आपद् with आद् because the root has an indicative च् ।

तनु २८६ यदुपकरणयोः ।

'उपकरणाय दीर्घे' । तानयति । विद्वानयति-तनति । वितनति । 'चन यदुपकरणयोः' इत्येके । चानयति-चनति ।

206. √tanu, 1. to confide, trust, place confidence in. 2. to help, assist, aid. When preceded by an upasarga it means to extend. Some read it as √chana to trust, 'to kill.' Pre. तानयति । विद्वानयति । तनति । वितनति । चानयति । चनति । cf. चनयति. of the Ghatādi.

यद् २८७ संदेशवचने ।

यादयति । स्वस्तिदे । यदति-यदते । यदुदात्तेदित्येके । यदयद् । यदयिष । यदते । यदाद् ।

297. *√vada*, to cause to speak or say; to cause to sound, play on a musical instrument. This root is svaritē. Some say it is anudātē.

Pre. वादयति or वदति । A. वदते । Per. वदाद् । A. वदद् । वदद्गुः । वददिय । Bene. वदात् ।

वच २९८ परिभाषणे ।

वाचयति-वचति । वक्ता । अववाचीत् ।

298. *√vacha*, to speak. Pre वाचयति or वचति । I Fut. वक्ता । Aor. अववाचीत् ।

मान २९९ पूजायाम् ।

मानयति-मानति । मानिता । विचारणे तु धीवादिको निरवयवः । इत्यने मानयते । इत्याहुस्धीवाः । मय्यत इति दिवादी । मयुत इति तनादी च ।

299. *√māna*, to honour, to worship. When it means 'to reflect,' it is Bhuādi and invariably followed by च् । When meaning 'to stop,' it is read in the Akusmiya class, and we have मानयते । In the Divādi we have मय्यते । (No. 67.); in the Tanādi मयुते (No. 9).

Pre. मानयति or मानति । I Fut. मानिता ।

भू ३०० प्राप्तावात्मनेपदी ।

भावयते-भवते । विष्णोर्निघोर्मेनिवात्मनेपदनिश्चये । भवति ।

300. *√bhā*, to obtain, gain. It is Atmanepadi. Some say it is Atmanepadi only then when चिच् is joined to it. Otherwise it is Paras-
maipadi; as भवति and never भवते ।

Pre. भावयते or भवते । According to others भवति । I Fut. भविता ।

गर्ह ३०१ विनिन्दने ।

301. *√garha*, to blame, censure, reproach.

Pre. गर्हयति or गर्हति । cf. Bhuādi गर्हते No. 667.

मार्ग ३०२ अन्वेषणे ।

302. *√mārga*, to seek. Pre. मार्गयति । But ह्ययते is kathādi. I Fut. मार्गिता । Pre. Part. Atmane मार्गयः ।

कठि ३०३ शोके ।

कतुर्वोऽवपुरकटावाच् । कटत इत्यात्मनेपदी गतः ।

303. *√kaṣhi*, to mourn, grieve for. When preceded by च् it means 'to be anxious'. कटते is Atmanepadi already taught before Pre. कटयति or कटति । But कटते is Bhuādi No 253, and कटि (Bhuādi No. 356). I Fut. कटित्वा ।

मृज्ज ३०४ शीघ्रालंकारयोः ।

मात्रयति-मात्रति । मात्रिता-मात्रा ।

304. *√mṛjā*, 1. to wipe or wash off, clean. 2. to deck, adorn. The च् is optional because of the indicatory क् ।

Pre. मात्रयति or मात्रति । I Fut. मात्रिता or मात्रा । Past Part. मात्रयः ।

मृप ३०५ तितिक्षायाम् ।

स्वरितेत् । मर्चयति-मर्चति-मर्चते । मृचयति-मृचयते इति दिवादी । रेचने याप मर्चति ।

305 /mrisha to suffer, endure, put up with

Pre मर्चयति or मर्चति । A मर्चते । But मृचयते or ति is Divādi No 55, and मर्चति 'he sprinkles' is Bhuādi No 739.

धृप ३०६ प्रसहने ।

मर्चयति-मर्चति । दृष्ट्याधृषीयाः ।

306 /dhrisha, to assail attack, outrage According to Śākatāyana the root has an indicative अ । The Nishthā is therefore पृष्टः । Some read the root पय मन्थने here Pre मर्चयति । I Fut मर्चिता or मृचिता ।

Here end the Yujādi or Adhrishīya roots

अयादन्ताः ।

Sub section *Kathādi Roots*—Now all the roots taught hereafter end in a short अ ।

कथ ३०७ वाक्यप्रवक्ष्ये ।

अखलोपस्य स्वानिवद्वावान् वृद्धिः । कथयति । अखलोपित्वान् दीर्घस्त्वद्वादी । अथकथत् ।

307 /katha to tell, narrate The final अ in कथ is part of the root and not indicative The result of which is that when this अ is elided, the substitute Zero becomes sthānivat and prevents vridhhi Thus कथ + णिच् + यप् + ति = कथ् + णिच् + यप् + ति (the अ is elided by VI 4 48 S. 2303) This elided अ becomes sthānivat for the purposes of purvaviddhi, under I 1 57 > 50, the substitution of vridhhi for the penultimate by VII 2. 116 S 2282, does not take place for the अ in क is not penultimate Hence we get कथयति and not काथयति ।

Moreover as there is the elision of the vowel अ of the root कथ by VI. 4 48 S 2303 the root is अखलोपिच् and therefore in the Aorist there is neither the lengthening by VII 4 94 S 2318, nor the San vadbhāva, taught in VII 4 93. S 2316 We have अथकथत् ।

Other uses of making the final अ a portion of the root will be mentioned later on as occasion requires Pre कथयति । Aor अथकथत् ।

वर ३०८ ईप्सायाम् ।

वरयति । वारयतीति गतच् ।

308 /vara to ask for choose

Pre वरयति । While वारयति has been taught before See No 271.

गण ३०९ सख्याने ।

गणयति ।

309 /gana to count number, enumerate In forming the aorist a long ई is optionally substituted for the अ of ग by the following sūtra

२५७३ । ई च गणः । १ । ४ । ८७ ।

। गणेरन्मासस्य द्वेत्स्यात्त्वहृपरे णी । चादत् । अत्रगणत्-अत्रीगणत् ।

2573. In the Reduplicate Aorist of the णिच् ending roots ई is substituted optionally for the vowel of the reduplicate in गण् ॥

As अत्रीगणत् or अत्रगणत् ॥ गण is a root which ends in ञ, and this ञ being elided by VI. 4. 48 before the affix णि, the rule VII. 4. 98, does not apply to it, because there is an ak-lopa here, so in the other alternative, it has its natural अ ।

Pre. गणयति । Aor. अत्रीगणत् or अत्रगणत् । Nouns --गणिका । गणिवयम् ।

शठ ३१० श्वठ ३१० क । सम्प्रगवभाषणे ।

310. /śatha, 310A. /śvatha, to speak ill of, to speak well or elegantly. Some read अभाषणे ।

Pre. शठयति । श्वठयति । But श्वाठयति and श्वाठयति in Gatyādi, and श्वाठयते in ākusmiya ; and शठति is Bhuādi No. 321.

पट ३११ वट ३११ क । ग्रन्थे ।

311. /pata, 311A. /vata, to string, or weave

Pre. पटयति । But पाटयति 'he speaks' has been taught before. पटति 'he moves' is Bhuādi No. 318. So also वटयति । But Bhuādi is वटति No. 322, and the causative of it is वाटयति 'he causes to surround' पटयति is ghatādi No 816.

रह ३१२ त्यागे ।

अरहत्त्व ।

312. /raha, to quit, leave, abandon. Pre. रहयति । But रहति Bhuādi No. 767 ; and रहति 'he goes' No. 768. Aor. अरहत्त्व ।

स्तन ३१३ गदी ३१४ देवशब्दे ।

स्तनयति । गदयति । अत्रगदत् ।

313. /stana 314 /gadi, to thunder, roar loudly. The long ई is the sign of the ātman' case or स्तनयन्ते ।

Pre. स्तनयति । Aor. अत्रस्तनत् । Desid. तित्तनयिषति । य is not changed to य as the root is not षोडशे । Noun स्तनयित् ।

314 /gadi. Pre. गदयति । But गदति Bhuādi No. 52.

पत ३१५ गती वाणिजन्तः ।

पादत्त हत्येके । आद्ये पतयति-पतति । पतांश्कार । अपतीत् । द्वितीये पातयति । अपीपतत् ।

Gana Sutra :—Optionally the verb /pata takes णिच् when meaning 'to go'. Some say the option refers not to णिच् but to its being adanta (ending in a short अ) According to the first view we have पतयति or पतति । Per. पतांश्कार । Aor. अपतीत् । According to the second view we have पतयति । Aor. अपीपतत् ।

315 √pata, 'to go'.

Pre पतयति or पतति । I पातयति or पतयति । Per. पतयकार । The Perfect is periphrastic, as the root contains more than one vowel (i e., pata) Not so the Bhuādi √pata No 898 But if वा refers to चदन्त, then the Per. is पतया चकार । Aor. चपतीत् or चपीषत् । Noun —पतयाजुः ।

पय ३१६ अनुपसर्गात् ।

गत गतिर्येय । पययति ।

316 √pasha, when not preceded by a preposition, means 'to go,' and takes चिच् ।

Pre पययति । But it is Bhuādi when preceded by an upasarga, as प्रपयति । The anuvritti of वा is taken here by some According to them the root is optionally चदन्त । Thus we have पाययति also.

स्वर ३१७ आक्षेपे ।

स्वरयति ।

317 √svara, to find fault, blame, reprove, censure.

Pre स्वरयति । But स्वरति 'he makes sound' is Bhuādi.

रच ३१८ प्रतियक्षे ।

रचयति ।

318 √richa, to arrange, prepare, make ready * Pre रचयति ।

कल ३१९ गतीं सरुयानेच ।

319 √kala to go, 2 to enumerate, calculate. Pre कलयति । But कालयति 'He throws' is No 64, and कलते is Bhuādi No 526, Noun —कलिः 'the period or unit of astronomical calculation'

चह ३२० परिकलकने ।

परिकलकने दन्तः घाटय च ।

320 √chaha, to be proud or haughty The word parikalkana means pride and deceit Pre चहयति । See the section Ghatādi for this root The Bhuādi is चहति । No. 765.

मह ३२१ पूजयाम् ।

महयति । महतीति ययि गतम् ।

321. √maha, to honor, worship Pre. महयति । But महति is Bhuādi No 766

सार ३२२ कृप ३२३ अय ३२४ दीर्घलये ।

सारयति । कृपयति । अययति ।

322. √sāra, 323. √kripa 324 √sratha, to be weak. Pre सारयति ।

323 √kripa. Pre. कृपयति But cf. कश्चयति from कृशयामयि (No I 779) and कश्चते from Bhuādi No 799

324 √sratha

Pre. श्रथयति । But श्रायति 'He tries' is No X* 13, and श्राययति 'He releases' is No X 282, while श्रयति is Adhrushīya

स्पृह ३२५ ईप्सायाम् ।

325 √spriha, to desire Pre स्पृहयति । Noun — स्पृहयालुः ।

भास ३२६ क्रीधे ।

अवभासत् ।

326 √bhāma, to be angry

Pre. भासयति । But भासते is Bhuādi No 468 Aor अवभासत् ।

सूच ३२७ पैशूच्ये ।

सूचयति । अयोधदेशतस्मान्न यः । अचूचुषत् ।

327. √sūcha, to trace out spy, ascertain

Pre सूचयति । Aor अचूचुषत् । The च is not changed to य, as the root is not षोषदेश । Inten सोचूष्यते । च not changed to य ।

खेट ३२८ भक्षणे ।

दृतीयात् इत्येके । खोट इत्यन्वे ।

328 √kheta to eat Some read it as खोट √khota and √kheda

Pre खेटयति । खोटयति । The Bhuādi form is खेटति । Noun — खातेटना ।

क्षोट ३२९ क्षेपे ।

329 √kshota, to throw Pre क्षोटयति ।

गोम ३३० उपलेपने ।

अङ्गुगोमत् ।

330 √goma to plaster with cowdung Pre गोमयति । Aor अङ्गुगोमत् ।

कुमार ३३१ क्रीडायाम् ।

अङ्गुकुमारत् ।

331 √kumāra to play Pre कुमारयति । Aor अङ्गुकुमारत् ।

शील ३३२ उपधारणे ।

उपधारणमभ्यासः ।

332 √śīla to study practise repeatedly The word upadhāraṇa means 'practice' Pre शीलयति । But शीलति he meditates is Bhuādi No 556 Past-Parti. Pass शीलितः ।

शान ३३३ शान्त्यप्रयोगे ।

अवशानत् । शान शान्त्यने इत्यतीतरूपेण अशोचनत् ।

333 √śāma to appease conciliate, soothe

Pre शानयति । Aor अवशानत् । But अशोचनत् from the root शान शान्त्यने which has been taught before Quere - No where before has the root शान शान्त्यने been taught in the current texts of the Siddhānta Kaumudī or Dīātupāṭha Māhava also refers to शान शान्त्यने here but no where has he given it separately Others say that the root शान्त्य शानप्रयोगे No 33, should be read as two roots (1) शान्त्य (2) शान, and प्रयोगे is their meaning

वेल ३३४ कालोपदेशे ।

वेलयति । 'काल' इति पृथक्वाहुर्निरुद्धे । कातयति ।

334. /vela, to count the time. Some, say कात is a separate root; and not the meaning of वेल । Pre. वेलयति । कातयति । Noun :—वेल ।

पट्पूल ३३५ लयनपवनयोः ।

335. /palyāla, 'to salt,' 'to purify.' The word palyāla means 'soap.' As in the Taittiriya Samhita नास्य परपूतनेन वातः परपूतयेतुः । Pre. परपूतयति ।

वात ३३६ सुखसेवनयोः ।

'गतिमुत्प्रेषणे' इत्येके । वातयति । अथवातद् ।

336. /vāta, 1. to go; 2, to make happy; 3. to serve.

Pre. वातयति । Aor. अथवातद् ।

गवेष ३३७ मार्गणे ।

अत्रगवेषद् ।

337. /gavesha, to seek, search, to hurt Pre. गवेषयति । Aor. अत्रगवेषद् ।

वास ३३८ उपसेवायाम् ।

338. /vāsa, to scent, perfume, incense, fumigate, make fragrant; to steep, infuse; to spice, season Pre वासयति । Comparo वस्ते AdAdi No. 13; and वस्यति 'he stops' DivAdi No. 105, Noun :—वासना ।

निवास ३३९ आच्छादने ।

अनिनिवासद् ।

339. /nīvāsa, to dress Pre. निवासयति । Aor. अनिनिवासद् ।

भाज ३४० पृथक्कर्मणि ।

340. /bhāja, to divide, distribute Pre. विभाजयति ।

सभाज ३४१ प्रीतिदर्शनयोः ।

'प्रीतिसेवनयोः' इत्येके । सभाजयति ।

341. /sabhāja, 1. to please, 2. to show According to others it means 'to please' and 'to serve.' Pre सभाजयति ।

ऊन ३४२ परिहाये ।

ऊनयति । 'ओः पुनरित्र-' (२५७७) इति वृत्ते 'पययोः' इति वक्तव्ये वर्गमस्यादात्तकारणोक्तिं 'विचि अथ आदेयो न स्याद्विरुद्धे कार्ये' इति । 'यत्र द्विरुक्ताव्याघोसरत्तरवदस्यादोऽव्यक्तियायां परिमिद्विदे इत्ये वाच्योऽसम्बन्धे तत्रैवायं नियमः' । चापकस्य सजादीयापेक्षत्वात्तेन 'अचिकीर्तद्' इति सिद्धम् । प्रकृते तु न शब्दस्य द्वित्वं तत्र उत्तरत्तरवदस्यादोः । औनयत् ।

342. /ūna, to leave deficient or unfinished, to lessen, diminish. Pre. ऊनयति । Aor. अ+ऊनयद् or औनयद् । Noun :—आपोनः ।

In forming its aorist, the syllable न is reduplicated in order to obtain the desired form औनयद् which is done by first reduplicating the न and then

eliding the *अ* by force of the affix *चिप्*. Of course this is an unusual procedure, but in following the ordinary procedure the difficulty is this, if in *अन+चि+चङ्* we elide the *अ* of *न* first and this we must do, because elision taught later should be applied first, then the only syllable that we can reduplicate will be *न*, formed by *च+ङ* of *चिप्*, and the form would be *अनिचिङ्*. Nor can the sūtra *द्विचनेसचि* help us (whether we interpret that sūtra to mean that the elided *अ* is *sthānat* for the purposes of reduplication or that the elision should not take place when there is reduplication yet to be done), because the affix *चिप्* does not cause reduplication and therefore *द्विचनेसचि* does not apply to it. To get out of this difficulty, we take the help of the *ṅāpāla* of VII. 4 80 S 2577, i.e., the existence of the following rule — Though *चिप्* is not the cause of reduplication, yet the substitution to be caused by it does not take place or is to be considered as *sthānat* it for the purposes of reduplication.

The *ṅāpāla* is arrived from the whole sūtra according to some. By VII 4. 80 S 2577, the following forms are evolved *विचचिचिचि* *निचचिचिचि*, *चि च च चिचि*, from *√bhū*, *√lū* and *√jū*, by changing the *अ* of the reduplicate in to *च*. Now, had *चिप्* been allowed to operate first, there would have been no *अ* in the reduplicate, but the *च*, *ल* and *ज* would have been followed by *अ*, and this *अ* would have been changed to *च* by the ordinary rule of VII 4 73 S 2317. It is only when *चिप्* is added that there is a possibility of *च*, &c. being followed by *अ*, *otherwise not*.

would have made the sūtra *ओः चयवोरपरचोः* : His not having made it so, is the jñāpaka that चिच् does not produce its effect till the reduplication is not over. For had it produced its effect first, then अनीनवत्, अनीनवत्, अरीनवत्, अनीनवत् अनीनवत् (the चच् norists of चू, भू, कू, लू and डू and चच् is treated like चच्), could have been evolved by the ordinary rule of चयवत्, and there would have been no उ in the reduplicate to operate upon by ओः पु &c. Therefore the employment of पु instead of च, and of चच् pratyahāra instead of च is useless hence we say this is चापकः of the above rule. The operation of the jñāpaka is formed where the sūtra ओः पुचच् &c. does not apply, as in पुचावविपति लुङ्गावविपति Aor औङ्गावत् लुङ्गावविपति Aor अल्लुङ्गवत्, कर्जुनावविपति Aor. और्जुनवत् पुस्कारविपति Aor. अचस्करत् ।

In the formation of the forms in लिङ् or ardhadhātuka where guna is applicable the letter ऐ is changed to आ by the sūtra विधावालीपतेः

कन + लिच् + चङ् + ए = कन् + लिच् + चङ् + ए = कनिन् + चङ् + ए = कनिन्त् with एङ् = औनिन्त् ।

When we elide the अ of कन before the लि and चङ्, because the rule of elision is subsequent to that of reduplication, and also because it is antarangā, then we get the stem कनि a root which begins with a vowel, and in its reduplication the sūtra अनादेर्द्वितीयस्य (VI 1. 2 S 2176) applies, and so नि is reduplicated, and we get the above form औनिन्त् ।

But this is not the desired form the correct form is औनवत् । This cannot be obtained without reduplicating न । Nor can you say that by applying the sūtra द्विर्वचनेऽचि (I 1. 59. S. 2243), the elided अ of कन will be sthānivat for the purposes of reduplication and that न will be reduplicated and not नि । That sūtra applies where the cause of reduplication follows such elided अ । But here the अ is elided by लिच् which is not the cause of reduplication, and so that sūtra does not help you. Therefore our author says "In the sūtra VII 4. 80. 6. 2577 Pāṇini has used पु चच्, नि, while च, चच् would have been sufficient, the very fact of Pāṇini's using the word पु denoting the whole class of labials, the word चच् denoting the letters included in that pratyahāra, and च, indicates, that the substitution for the vowel does not take place before लिच् when reduplication is to be done

The meaning is this. The sūtra VII 2 74. S 2626 ordains the augment ण् to the affix चच् after the root प्रङ्, and the sūtra VII 2 49 S. 2618 similarly ordains ण् to चच् after the root ड् (दीनि) Thus प्र + ण् + च + ति, and प्र + ण् + च + ति, here the affix ण् causes guna, and we have चवि + वति, and चच् causes reduplication and by the sthānivadbhāva of द्विर्वचनेऽचि or the prohibition of substitution by the above vārtika, the reduplication will be of the stem ending in च, thus प्र चवि + वति, and प्रचवि + वति = प्रचविपति and प्रचविपति । Now applies VII 4 80 S. 2577, and च is changed to ए । Therefore in order that the च of the reduplicate may

be changed to **व**, the word **व**, **वच्** have not been used by Pāṇini, but **उ**, and **वच्** । Otherwise the forms **विचविचते** or **व वि** could not be formed, by substituting **व** for the **व** of the reduplicate.

Moreover, if you say that by using the terms **उ** and **वच्** the rule is made applicable to all the labials, as a class, and so also to all semi-vowels and that thus we get **अभीनवच्, अभीनवच्, अदीनवच्, अलीनवच्, अजीनवच्, विनावविचति, विनावविचति, रितावविचति, क्षितावविचति** । We reply that these forms could have been got without that sūtra. For after changing the **उ** to **अव्** or **आव्** as required, we reduplicate the stem ending in **अव्** or **आव्** and then for the **अ** of the reduplicate we substitute long **ई**, by VII. 4 79. S. 2317 and VII. 4 94. S. 2318. Therefore the mention of **उ वच्** is useless in that sūtra.

Consequently we say that the sūtra indicates by implication the existence of the above maxim, that the substitution required by **विच्** does not take place in the case of a vowel, when a reduplication is to take place. In other words, the substitution is postponed, till the reduplication is not effected. After that the substitution takes place.

Moreover this prohibition, that a substitution caused by **विच्**, does not take place, is qualified by this further proviso: 'This prohibition applies only there, where by reduplication, the first vowel of the second portion of the stem next to the reduplicate is **अ**, whether original or obtained by the application of any rule.'

The utility of the maxim obtained from the implication of **चोः प्रवच् वि** &c. is illustrated in the following example. **उ + विच् + वृ + वच् + वि = उवृ + वविचति** । The **वच्** aorist is **अवृववच्** । Similarly "he acts like उवृ" is **उवृवति** । Here to the nominal base **उवृ** we add **विच्** under the vārtika to S. 2365, and we get the root **उवृ** । To this we add **विच्** and **वच्** । We get **उवृवविचति**; the **वच्** aorist is **अवृववच्** । Similarly from the sūtra Dhātu **वृ**, we have with **विच्** and **वच्**, the form **वृवविचति**, the **वच्** aorist is **अवृववच्** । Similarly **वृवविचति** and **अवृववच्** । **प्रवृवविचति, अयवृववच्** । The **व** in the last example is by VI. 1. 53 S. 2569, and we have **अयवृववच्** । Here the **व** appears in the reduplicate. If there had not been the above jñāpaka rule we would have got the forms **विवृवविचति** &c. Considering all these points, the author of the vārtikas, Kātyāyana says: "The **उ** and **वच्** in the sūtra VII. 4. 80 indicate by implication that the substitute of a vowel caused by **वि** is *sthānivat* to the original." This *sthānivadbhāva* is illustrative of the prohibition also; namely that the substitution for the vowel does not take place till the reduplication is not done. Therefore, Bhaṭṭoji Dikṣita has given the above rule in the form of a prohibition, rather than an affirmation. For prohibition is also illustrative of the *sthānivadbhāva*.

Question.—If this be a general rule, then from the root **वृववववच्**, we get the following form in the aorist. **वृ + विच् + वच् + वृ** Here we redupli-

cate first, and get च् + कृत + लिच् + च + द = चद् + कृत + लिच् + च + द (VII. 4. 66. S 2244) = चचकीर्त्तव । But this is incorrect.

Answer.—In order to prevent this, we have added the proviso, that the above rule will not apply when the substitution caused by लिच् is not, such as ends in च् । Here the substitution caused by लिच् is not च् ending. The *uttarakhaṇḍa* or the portion of the stem next to the reduplicate may contain either an original च्, or the च् of the affix चद् । Thus in चीनद्व or चीननद् the *uttarakhaṇḍa* of the stem is द् and न् without any च् of their own, the च् that is seen in them is the च् of चद्, so they have no च् in their परिनिष्ठित state, so the author has used the additional word प्रक्रिया । They get an च् in the state of evolution. While in the case of गुणवयिषति &c. there is no च् in the prakriyā state, for there the vowel is (युतो + लि + दद् + चति) यो, and it is in परिनिष्ठिता state that we get चा of चा ।

Moreover a jñāpaka rule applies to cases *sui generis* and not to every case indiscriminately. Therefore we have the form चचकीर्त्तव and not चचकीर्त्तव । For the jñāpaka is derived here from the sūtra प्रवल् जि &c., where *always* the *uttarakhaṇḍa* of the stem will have the letter च्, and so the jñāpaka is confined to such cases only.

In the case of ऊन, before चद्, we reduplicate the न first, and then elide the च्, as ऊन + लिच् + चद् + द = ऊनन + लिच् + चद् + द = ऊनद् + लिच् + चद् + द (VI. 4. 48 S 2308) = ऊनद् + चद् + द (VI 4 51. S 2313) = ऊननद् ।

ध्वन ३४३ शब्दे ।

चदध्वनद् ।

343 /dhvara, to sound. Pre. ध्वनयति । The Bhuñdi form is ध्वनति । Aor. धदध्वनद् ।

कूट ३४४ परितापे ।

'परितापे' दृश्यते ।

344. /kūta to be distressed, some say it means to burn. (It means also to invite. See the next root.)

Pre. कूटयति । The form कूटयति belongs to the चाकुस्मीय class.

संकेत ३४५ ग्राम ३४६ कुण ३४७ गुण ३४७ क । चामन्त्रणे ।

चाकूटोऽपि । कूटयति । संकेतयति । ग्रामयति । कुणयति । गुणयति । पाटान्तर्म् ।

केत ३४७ स । श्रावणे निमन्त्रणे च ।

केतयति । निकेतयति 'कुण गुण चामन्त्रणे । चक्राकारकेतने ।

345 sank-ti. 346. /grāma. 347. /anna. /gūṇa to invite

By force of the word च्, we draw in the root कूट also. Thus कूटयति also means 'to invite'. While another reading is केत श्रावणे निमन्त्रणे च । keta 'to be learned' or 'to hear' 'to invite'. As केतयति and निकेतयति. After this are read the following. /kṇa /gūṇa 'to invite.' By force of च् they have the sense of ketana also. Pre. चकेतयति ।

346. /grāma. Pre. ग्रामयति ।

347. /kṇa. /gūṇa cha. Pre. कुणयति । गुणयति ।

कूण ३४८ संकोचनेऽपि ।

348 √kūṇa, means to contract, close also, in addition to the meanings given to the roots mentioned last. Pre. कूणयति ।

स्तेन ३४९ चौर्ये ।

अतिस्तेनत् ।

349. √stena, to steal. Pre स्तेनयति । Aor अतिस्तेनत् । Nouns —स्तेनः । स्तेपश्च । स्तेप्यश्च ।

आत्मार्थोदात्तनेपदिनः ।

Section VI. Up to the √garva inclusive, are Atmaṇepadīn.

पद ३५० गतौ ।

चदयते । अचपदत् ।

350 √pada, to go or move. Pre चदयते । The Divāḍi form is चदते । Aor. अचपदत् ।

गृह ३५१ ग्रहणे ।

गृहयते ।

351. √griha, to accept. Pre. ग्रहयते । Noun.—ग्रहयात्राः ।

मृग ३५२ अन्वेषणे ।

मृगयते । 'मृगयति' इति कर्तृत्वादिः ।

332 √mriga, to seek. Pre. मृगयते । The form मार्गयति is आप्तृणीय, and मृगयते is कर्तृत्वादिः ।

कुह ३५३ विस्मापने ।

353 √kuha, to cheat, deceive, Pre कुहयते । Nouns —कुहना । कुप ।

शूर ३५४ वीर ३५५ धिक्क्रान्तौ ।

354. √sūra 355 √vira, to act the hero, be powerful. Pre घूरयते ।

355 √vira Pre धीरयते ।

स्थूल ३५६ परिबृंहणे ।

स्थूलयते । अतुस्थूलत् ।

356 √sthūla, to become big or stout, grow bulky or fat

Pre. स्थूलयते । Aor अतुस्थूलत् । Nouns —स्थूलः । स्थवितृः । स्थवीयाश्च ।

अर्थ ३५७ उपयाच्यायाम् ।

अर्थयते । आर्तयत् ।

357. √artha, to request, beg, supplicate. Pre अर्थयते । I Fut अर्थयिता ।

II Fut. अर्थयिष्यते । Aor आर्तयत् ।

सत्र ३५८ संतानक्रियायाम् ।

असत्रयत् । अनेकाष्टवाग्ग्न्योपदेशः । तिस्रप्रविष्टे ।

358 √satra, to perform a sacrifice

As the root consists of more than one vowel it has not been taught with a च as its initial. Therefore in the Desiderative the root य remains unchanged Pre यत्रयते । Aor असत्रयत् । Desid तिस्रप्रविष्टे ।

गर्य ३५९ नाने ।

गर्ययते । अदग्धत्वात्तान्त्वार्तिवृत्तिरूपः । 'पातोत्पन्न उदात्तः' लिति 'दाह' च यत् ।

इत्यनेऽपि । इत्यागर्थाः ।

359 /garva to be proud. As the root ends in च, therefore the विच् is optional. The result of this is that the final of the root is udātta, by which the accent falls on च and also the Perfect is formed by ग्राच् as the root consists of more than one vowel. So also in the case of the other roots mentioned hereafter. Pre गर्वयते ।

Here ends the section of आगर्वादि ।

मूत्र ३६० वेष्टने ।

मूत्रयति । मूत्रयन् ।

360 /sūtra, to tie, to bind. Pre. मूत्रयति । Aor. मूत्रयन् । Inten. मोमूत्रयते ।

मूत्र ३६१ मस्रवणे ।

मूत्रयति—मूत्रयति ।

361 /mūtra, to make water, to micturate.

Pre. मूत्रयति or मूत्रयति । Inten. मोमूत्रयते ।

रूक्ष ३६२ पारुष्ये ।

362. /rūksha, to be severe. Pre. रूक्षयति । The Bhuādi form रूक्षति ।

पार ३६३ तीर ३६४ कर्मसमाप्ती ।

अपवारत् । अतितीरत् ।

363. /pāra. 364 /tira, to accomplish.

Pre. पारयति तीरयति । Aor. अपवारत् । अतितीरत् ।

पुट ३६५ संसर्गे ।

पुटयति ।

365 /puta to compose put together. Pre. पुटयति । The form पुटयति 'he speaks has already been taught before. पुटति 'he embraces is Tuddāli.

धेक ३६६ दर्शने इत्येके ।

अधिषेकत् ।

366. /dhaka to see. This root is given by some. Mādihava does not give it. Aor, अधिषेकत् ।

कत्र ३६७ शैथिल्ये ।

कत्रयति—कत्रयति । 'कर्त' इत्येके । कर्तयति—कर्तयति ।

367, /kattra, to relax. Durga reads it as कर्त । Pre कत्रयति or कत्रयति । कर्तयति or कर्तयति । Nouns — कत्रिः । कात्रियकम् ।

मातिपदिकाद्वात्वर्ये बहुलमिष्टवच्च ३६८ ।

मातिपदिकाद्वात्वर्ये किरणादिहे यथा मातिपदिकस्य पुत्रादयस्मादतितीपयिन्मनुष्यो-
पयनादिभ्योऽस्यस्वरूपादादेयभनवास्तद्वचसापि स्युः । पट्टनापट्टे पटयति । परत्वाद्भूति मृत्यां
दिलोपः । अपीपटत् । 'सौ चिह्नि' (३३१४) इत्यत्र भाष्ये तु बृहत्सोपो यमीयात्' इति द्रियतम् ।
अपपटत् । 'तत्करोति तदापट्टे' । प्रवेष्टय मपट्टः । करोत्यापट्ट इति परत्वर्यमात्रं शिष्यं । स
इयंस्वरविशेषितः । तेनातिमानति । शरवेनातिक्रान्ति शरवयति । इतिनातिक्रान्ति इत्यति ।
'भानुप च । विष्णुमृतिर्भानुप मतिपदति । अथान्नोऽपुनस्तपुचकार्यः । तथा च वार्तिकम्—
'* आणवानात्कृतस्तदापट्टे कृतमुपमृतिमत्ययावतिः मृतिवच्च काकम् इति । कस्यवचनापट्टे
कस पाठयति । इह 'कस इत्' इति द्रियते ।

368. *Gana sūtra*.—After every nominal stem the affix **णिच्** may be added with the force of a verb, and it is then treated like the affix **इहृच्**.

All the changes which the affix **इहृच्** causes, takes place when **णिच्** is added to nouns. The affix **इहृच्** forms superlatives under V 3. 55 S 2001 upto V 3. 65 and changes caused by **इहृच्** are given in sūtra, VI 4. 154 and the following

Thus the nominal stem if feminine, becomes masculine when **इहृच्** is added. The same will be the case when **णिच्** is added so also there is the elision of **टि**, the elision of **दिच्** and **चतुच्**, the elision of **यच्** &c, the substitution of **म** **इय**, **इका** &c, and getting the designation of **म**. Thus there is elision of **टि** in **पदवति** derived from **पद**. The **णिच्** causes the vriddhi of the **व** of **पद** because the rule of vriddhi is subsequent and after the vriddhi has taken place the **vārtikā** causes the elision of **टि**. Thus in this view, the aorist is **अपीपदत्**. But in commenting on the sūtra VII 1. 1 S. 2314 **पी चङि** &c Patanjali says 'The **lopa** rule is stronger than the rule of vriddhi'. Therefore in **पद+णि+चङ** if we have **टि** **lopa** first then the equation is **पद+णिच+चङ=पद+०+चङ=अपपदत्**. In this view there is not **sanvadbhāva** nor lengthening as required by VII 4. 93 S. 231C and VII 4. 94 S. 2318, because there is the elision of **व** (the vowel of **चङ्** **pratyāhara**). The force of **णिच्** after nominal stems is given by the following

तद् करोति तद् आचष्टे ॥

Gana sūtra—The affix which comes after a noun denotes 'he does that thing' or 'he declares that thing'.

This is an amplification of the last *gana sūtra*. Doing or declaring whatever is expressed by the noun is the meaning of the affix **णिच्**. The senses of the tense affixes **लट्** &c are not mentioned here, for they will come as a general rule.

तेनाति ज्ञाति ॥

Gana sūtra—The affix **णिच्** is added to a nominal base in the third case in construction, in the sense of 'he excels by means of'.

As **अचवेनाति ज्ञाति=अचववति** 'he surpasses by means of the horses' so also **इक्षवति** 'he excels through the elephant'.

पातुक्ष्व च ॥

Gana sūtra—The nominal base before the affix **णिच्** takes the form of a **dhātu**. [By force of the word **च** other meanings not specified are also included. Thus the following *vārtikā* teaches—

Vārtikā—After a word formed by a **kṛt** affix and denoting a story, there is added the affix **णिच्** with the force 'he recites or declares that legend, and thereby the **kṛt** affix is elided and the word resumes its original form, as if the base is as if the agent.

Thus **कंसवधनाचष्टे=कंस पातवति** 'he declares or recites the story of the killing of Kansa'. Here we have **चप+इच्**. Now applies the following sūtra.

Note—The **Prātipadikā** if moved by the causative **णिच्** undergoes all the changes as it would have undergone had the affix **इहृच्** followed it. These changes are (1) **पु** **वद्वा**, the feminine noun becomes masculine as,

and चत्. This sūtra has reference to roots, and refers to those affixes only which come after roots (बाहुवर्धन) therefore not in बाह्वन् from वृध्. Thus कचवचवत्ते. Here to the kṛt formed word कचवच we add the affix चत्. Now चव is formed by च् affix added to व् by III 3 76 S 3253 and thereby व् is changed to च्. By the vārtika given above we drop the kṛt affix च् and then the modification च् disappears and the original व् reappears. Thus we get कच व् + चत्. Now by the present sūtra we substitute च् for व्. As कच + व् + चत् = कच + चत् + चत् = कच चावचति.

Now, the whole form कच व् gets the designations of aṅga and dhātu and not the form व् alone. Therefore the augment च् should be placed before कच in the Imperfect and the aorist and the reduplication should be of कच and not of व्. But this is undesirable for the proper form of the Aorist is कचवचोचवत् and not something like कचोचवत्.

This objection that the whole form कचवत् is the aṅga and the dhātu, is open to the above objection with regard to the augment च् and the reduplication. Moreover there will be no gutturalization of च into च or of the change of व into च for it is the general rule, that when a particular root form is mentioned in a sūtra the operation ordained by the sūtra is to be performed on that root form alone when the particular affix follows. Therefore the changes which will take place with regard to the /han will not take place when the root is कच व्.

As in the word कचवचवत् there is no change of व into च by the present sūtra because the root here is not simple व् but compound of वृध् + व्. True, this would have been so but the above vārtika uses the word 'cha in prakṛitvat cha and it indicates a different operation for it is to be read not after मङ्गति but after कारक, i.e. मङ्गतिवत् कारक च. And by the force of the word cha we draw in the word kâryam also. Thus not only the kâraka relation resumes the form of the original, but the operation (kâryam) also is the same.

As in the word कचवचवत् there is no change of व into च by the present sūtra because the root here is not simple व् but compound of वृध् + व्.

True, this would have been so but the above vārtika uses the word 'cha in prakṛitvat cha and it indicates a different operation for it is to be read not after मङ्गति but after कारक, i.e. मङ्गतिवत् कारक च. And by the force of the word cha we draw in the word kâryam also. Thus not only the kâraka relation resumes the form of the original, but the operation (kâryam) also is the same.

Note—Though by simply making the kâryam the same as the original we can get the च् augment and the reduplication of the original verb yet by applying the same to kâraka we get back the original case ending of the noun. By kâryâtidesa we get the च changed to च and व to व. Thus when the noun (or rather compound word) कचवच is to be converted to a denominative verb not only by kâryâtidesa the वच goes back to its original form व् and then व् is operated upon but the upapada कच which had lost its case-ending in forming the samâsa gets back that case ending by kârakatidesa. Thus the aorist of the denominative verb derived from कचवच will be कचवचोचवत्. Here the accusative case-ending which was latent in कचवच becomes manifest as a kâraka relation.

When the च् affix of the causative (hetumat) is added to the root /han, the root undergoes certain changes. With regard to the causative

affix चिच् the root दृच् is the base (pakrith). There is always a particular kâraka relation which a word has before a causative verb, though that case-relation becomes latent when an upapada samâsa is formed, that particular case-relation, as well as the particular operations, such as gutturalisation of दृ to च and त change of न which take place before the causative चिच् in the case of दृच्, both these namely the kâraka relation, and kâr्या operation re-appear in the case of denominative verbs formed from nouns like कञ्चनचः &c. As कञ्चनजीवत् ।

Note —Similarly from the compound word राजागमन, we have राजान-गागमयति meaning "he declares the coming of the king, or narrates the story of the coming of the king" So also from देवदत्तपाक we have देवदत्तेन पाचयति, from वक्त्रिणी हरण we have वक्त्रिणीच् or वक्त्रिमया हारयति ।

कर्तृ करणाद् घात्यर्थे ॥

Gana sutra.—To the noun denoting the instrument with which the agent operates, is added the affix चिच् with the force of a verb.

The word करण or instrument here means the object by means of which any act is accomplished by the agent and not merely the organs of sense like eye, ear, &c

Thus अस्मिन्ना हन्ति=अचयति 'He kills with the sword'

Note —Similarly चक्षुषा पश्यति=चयति । Some do not form such verbs. So देवदत्तेन पाचयति=देवदत्तयति । Other examples are कर्त्तित्वेन यज्ज्नाति=यचकयति । पशुना ह्रियति=पश्यति 'he axes. दात्रेण क्षुनाति=दात्रयति 'he sickles'

घष्क ३६९ दर्शने ।

369 /vashka, to see. Pre चययति ।

चित्र ३७० चित्रीकरणे ।

'आलेख्यकरणे' इत्यर्थः । कदाचिद्दर्शने । 'चित्र' इत्ययमद्वयदर्शने चिच् लगते । चित्रयति ।

370 /chitra, to paint, to see. The word chitri karana means 'painting a picture'.

Vartika.—The affix चिच् is added to चित्र with the force of 'to see as a wonder'. As चित्रयति 'he sees as a wonder' Pre चितयति ।

अंस ३७१ संसाधने ।

371 /aṁs, to divide. Pre. अचयति । Noun —अचः ।

वट ३७२ विभाजने ।

372. /vata to distribute Pre. वटयति ।

रट ३७३ परिभाषणे ।

373. /rat to speak. This root is not found in the Siddhânta.

लज ३७४ प्रनाशने ।

'वटि' 'लजि' इत्येके । वटयति । लजयति । अद्वयेषु पाठवलादद्वयत्वे बुद्धितिर्यग्ये । वटपापयति । लजपापयति । याकटापयन्तु कथादीनां सर्वेषां पुनराह । तन्मते 'कथापयति' गथापयति इत्यादि ।

374. /laja, to make clear. Instead of 372 /vata and 374 /laja, others read these as /vati and /laji. As वटयति, लजयति । These roots

ordinarily even would not take viddhi, because the vowel is heavy. Their inclusion in the kathādi class therefore can serve no purpose. We therefore, infer that the viddhi of the *वृ* of *विच्* takes place in their case. Thus we have *वृट्ठापयति* and *सङ्गापयति*. Note:—Both these roots have already been taught in the Chūrādi class; *वृ* as No. 311 and *सङ्* as No. 244.

But according to Sākaṣṇyana, all the roots of kathādi subdivision take *युच्* augment. According to him the forms are *वृष्ठापयति*, *सङ्गापयति*.

Pre. *सङ्गपयति* ।

मिश्र ३७५ संपर्के ।

375 /*mīśra*, to mix. Pre *विष्पयति* । Noun:—*युक्कमिच्* ।

सङ्ग्राम ३७६ युद्धे ।

ययन्नुदात्ते । *यङ्गायनेवात्* । *ययसङ्ग्रामत्* ।

376. /*sāṅgrāma*, to fight. This is anudātt-ta. Because an *य* is understood here. Note *सङ्ग्राम + य* (anudātt-ta) = *सङ्ग्राम* । Thus the final *य* of *सङ्ग्राम* represents really two *य*'s, one an anudatta *य* which is *वृ* and makes the root *Atmanepali*; and the other the *य* of the word *सङ्ग्राम* which is elided before *विच्* । The word *सङ्ग्राम* is really a noun denoting 'a battle'; and the affix *विच्* is added to it with the force of *वृ करोति* 'he does that.'

The norist is *ययसङ्ग्राम* the penultimate *य* is not shortened, as the elided *य* acts as a preventive, for it makes the root an *ययनीविच्* one. Pre. *सङ्ग्रामयति* । Aor. *ययसङ्ग्रामयत्* ।

स्तीम ३७७ साधायाम् ।

382A. /aṅga This also means the same. Pre. चङ्गयति । चङ्गयति ।
But चङ्गते and चङ्गति are Bhuādi. Aor चाङ्गयद् । चाङ्गयत ।

सुख ३८३ दुःख ३८४ तत्क्रियायाम् ।

383 /sukha, to give pleasure, 384 /duhkha, to give pain.
These are also nouns, and चिच् would have been added to them under
the gāṇa sūtra given above. Some say their separate mention is for the
sake of adding the affix even when an upasarga is added. Pre. सुखयति ।
दुःखयति ।

रस ३८५ आस्वादनस्नेहनयोः ।

385 /rasa to taste, to delight. Pre रचयति । But रचति is Bhuādi.

व्यय ३८६ वित्तसमुत्सर्गः ।

व्ययव्ययत् ।

386 /vyaya to dissipate. Pre व्यययति । But व्ययते is Bhuādi.

रूप ३८७ रूपक्रियायाम् ।

रूपस्य दर्शनं करणं वा रूपक्रिया ।

387. /rūpa to give beauty. The seeing of beauty and making
beautiful are both meant by the word rūpa-kriya. Pre रूपयति । रूपयि ।

द्वेद ३८८ द्वेधीकरणे ।

चविचद्वेदत् ।

388 /chhe la, to bisect divide into two

Pre. द्वेदयति । चययति । Aor. चविचद्वेदत् ।

छद् ३८९ क । अपवारणे ।

हृष्येके । चदयति ।

388A /chhada apavāṇa is given by some instead of /chheda

लाभ ३९० मेरये ।

389 /lābha, to send Pre लाभयति । But लाभते 'he acquires' is
Bhuādi.

व्रण ३९० गान्त्रविचूर्णं न ।

390 /vrana to wound Pre वृणयति । But वृणति 'he makes sound'
is Bhuādi.

वर्ण ३९१ वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु ।

वर्णक्रिया वर्णकरणम् । गुणवर्णं वर्णयति । कथा वर्णयति । विस्तृणातीत्यर्थः । हरि वर्णयति ।
श्लोतीत्यर्थः ।

391. /varna, to color, to exert to extend, praise, explain

The word वर्णक्रिया means giving color. As चुर्वर्णं वर्णयति 'he polishes
the gold. But कथा वर्णयति 'he relates a story'—or 'he expands the talk'.
हरि वर्णयति 'he praises Hari. Pre. वर्णयति ।

बहुलमेतन्निर्दयनम् ३९२ ।

अदृष्टपापानिर्दयनमित्यर्थः । पापुनकादभ्येऽपि बोध्याः । तदभावा । 'वर्णं हरितभावे ।
अपवर्णत् । पिच्छ दर्शने । 'वप मेरये । 'बध निवादे' । 'वृत्त्य भावरणे । 'वदनाश्रितयति ।
प्रेक्षोक्षयति । विद्वद्भवति । पञ्चपीरयतीत्यादि । अन्त्ये तु दयनशीलादौ 'बहुलम् इत्याहुः ।
तेनापठिता अपि, शीघ्रं लीकिकवेदिका बोध्याः । अपठे तु नवगणीपाठौ 'बहुलम् इत्याहुः ।
तेनापठितेभ्योऽपि क्षुब्धित्वायं चिच् । 'तामो राजनचोकरत्' इति पठेत्पाहुः । पुरादिभ्यश्च
बहुलं चिद्वित्यर्थ इत्यभ्ये । वर्णं यथाः प्राचां ग्रन्थे लिखताः ।

392 *Gana sūtra*.—In this class diversely many roots besides those mentioned above are to be included as ending in च ।

This class means the sub class of roots ending in च or the kathā li class. By force of the word बहुल other words are also so included. As the following

392(a). √parṇa, 'to make green' As पर्ययति, Aor अपपर्यत् ।

392(b). √viśka 'to see' As विष्कयति ।

392(c). √kṣhapa 'to send' As क्षपयति ।

392(d). √vāsa 'to dwell' As वसयति ।

392(e). √tuttha, 'to cover' As तुत्थयति ।

So also we get the forms आन्दोलयति, नेह् सोलयति, विदम्बयति, खमचीरयति &c

Others say that the word बहुल here means that there is diversity regarding all the roots of the ten classes. Therefore roots not mentioned in the Dhātupāṭha are valid such as sātra roots, the lankā roots found in ordinary language, and vaidika roots. Others say the bahula applies to the roots of the nine classes namely roots other than churāḍi, also take णिच् without any causative force. As राभी राज्यमचीरत् while others hold that bahulam qualified णिच् namely the churāḍi roots take nich diversely. All these several views are to be found maintained by the ancient authors. Thus the following is valid.

विगलन्त्यानु जीभृता, चिह्नयन्ते द्विविधया ।

अयन्ति विस्तृता प्रायट्, चीयन्तेकानविग्रहाः ।

Pre पर्ययति ।

शिङ्गान्तिरसने ३९३ ।

अङ्गवाचिन प्रातिपदिकान्तिरसनेऽयं णिच् स्यात् । दसी णिच्छयति इत्ययते । पादयते ।

393 *Gana sūtra*.—The affix णिच् comes after a noun denoting a bodily organ, when the sense is that of 'moving' or 'removing'. Thus दसी निरस्यति=इत्ययते 'he moves the hand'. So also पादयते ।

श्वेताश्वश्चतुरगालोडिताह्वरकाश्वमश्वतरैतकलोपश्च ३९४ ।

श्वेताश्वदीनां चतुर्गालादीनां लुप्यन्ते णिच् च चात्वर्थे । श्वेताश्वमाचष्टे तत्रातिश्रान्ति या श्वेतयते । अश्वतरमाचष्टेऽश्वयते । गालोडित वाचा विमर्शः । तत्करोति, गालोडयते । आह्वरयते । अतिश्रान्ति चतुर्गालानुवर्तयन्ति तन्मते । परस्मैपदस्य ।

394 *Gana sūtra*.—The words svetaśva, asvatara, gālodita, and ahvaraka lose their final aṣṭa, ita and la respectively before the affix णिच् ।

Thus श्वेतयते 'he declares the svetaśva story or he surpasses by a white horse'. So also अश्वयते 'he surpasses by means of a mule'.

The word गालोडित means the confusion of speech. He who does that, is said गालोडयते. He speaks confusedly. So also आह्वरयते ।

Some read the anuvṛtti of णिच् only in this sūtra. According to them, these may be Parasmaipada's also. As स्त्रियति ।

पुच्छादिषु चात्वर्थे इत्येव सिद्धम् । ३९५ ।

विजयतादिव बहुलपञ्चमादात्मनेपदमस्तु । नास्तु 'पुच्छमाचष्टे' (२६७५) इति णिच् द्विविधः ।

पिप्यादी प्रत्यागते बहुलायः ।

395 *Gana sūtra*.—The words puchchha &c. would take the affix णिच् by the rule प्रातिपदिकाद् &c. (*gana sūtra* 38 ante), and therefore Plautus need not have made his rule III 1. 20 S. 2676 regarding these words.

These words would take णिच् by the *gana sūtra* as so mentioned and they would be a manepadi by force of the word bahula. So no need of तच्चाङ्ग णिच् । and r III 1. 20. S. 2676.

The word Siddham is used at the end as a mark of suspiciousness. Here ends the Churāḍi Chapter.

इति तिङन्तपुनरधिकारश्च ।

अथ तिङन्त सिद्धमकरणम् ।

CHAPTER XI.

CONJUGATION OF THE CAUSATIVES,

Causatives are formed by adding **णिच्** to any root. The force of this is given in the two following sūtras.

२५७५ । तत्प्रयोजको हेतुश्च । १ । ४ । ५५ ।

कर्तुः प्रयोजको हेतुर्लक्षः कर्तृव्यस्य स्यात् ।

2575. That which is the mover thereof, *i. e.*, of the independent source of action, is called *Hetu* or *cause*, as well as *kartā* or *agent*

Note:—Thus कारयति he causes to be made, दासयति he causes to be taken. When *hetu* is employed as agent, the verb is put in the causative form (III 1. 26)

The force of the word च is to give both names to the mover of an agent viz., *Hetu* and *kartā* both wise by I. 1. 1 one name would have been given

२५७६ । हेतुमति च । ३ । १ । २६ ।

प्रयोजकव्यापारे हेतुवादी वाच्ये चातोर्णिच्स्यात् । अद्यत्तं मेत्यति भावयति । 'णिच्' (२५६४) इति कर्तृदे क्त आत्मनेपदम् । भावयते । भावयाम्भूय ।

2576 The affix **णिच्** is employed after a root, when the operation of a causer, such as command &c, is to be expressed.

Note:—The *hetu* means the mover of the independent agent; an operation relating to the *hetu*, such as directing &c. is called *hetumat*; as कर्तुं कारयति 'he causes to prepare a mat', सोढुं पादयति 'he makes the rice to be cooked'. In other words, the affix **णिच्** forms the causative verbs

This अद्यत्तं मेत्यति=भावयति 'he sets one a-thinking.' By I. 3. 74. S 2564, the णिङ्गन्त roots are conjugated in the *Atmanepada*, when the fruit of the action accrues to the agent, as भावयते 'he sets himself a-thinking.' So also भावयाम्भूय ।

२५७७ । ओः पुनरुच्चारणे । ७ । ४ । ८० ।

अनि परे वदङ्ग उदयवशाभ्यापोकारस्येव स्यात्पवर्गवदङ्गकारेण्वर्गपरस्य परतः । अधी-
भवत् । अधीयवत् । अहृ । अधीयवत् । अधीयवत् । अधीयवत् । अधीयवत् । अधीयवत् । अधीयवत् ।

2577. ॠ is substituted for the final ॢ or ॣ of a reduplicate, before a labial, a semi-vowel and before ॡ , when ॢ or ॣ follows these consonants, in the Desiderative

The चिञ् root forms the their Aorists with चह् and all the operations of चह् are performed on them. Therefore the Aorist of the चिञ् root भावि from √bhā is thus formed—भावि+चह्+त्. Now the चह् requires reduplication. Thus we get भा+भावि+चह्+त्. But भा is really to be considered as भ्र for the चिञ् operation is suspended as already explained before in conjugating the चिञ्, (Churādi 342). Thus we get भ्र+भावि+चह्+त् (the च being elided by VI 4 51 S 2313)=भ्रु+भवि+च+त्. Now applies the present sūtra and we get अवीजवत्. So also अवीजवत्. अवीजवत् from the √mūṇ. अवीजवत् from the √yu अवीजवत्. अवीजवत् from the sautra root भ्र 'to go

But this ϵ is optional in the case of the roots given in the next sūtra
(For further explanation of this sūtra See S 2 2C)

२५७८ । स्वयतिष्ठोतिद्वयतिप्रयतिप्रयतिष्ठयतीना या । ७ । ४ । ८९ ।

इवाभ्युपगम्योक्तस्य इवम् वा स्वातन्त्र्यवर्धने धारयते परे । अविश्वस्य-अमुकस्य ।
 'नास्तोषि-' (२५७३) इति इत्यभिप्रेयः । अयमावत् । अमुकोक्तः । अथैवकावत् । नतान्तरे ।
 अथैवकावत् । नास्तोषि' इति मुद्रुषादुपक्रमेण उदाहरितम् । इत्यन्ताविश्वः । पूर्वत्रिमितियेवा
 दपवादवाद्वा मुद्रिं वाधित्वा पितोषः । अत्रपति । अत्र चिह्न- (२५७४) इति इवम् । दीर्घः
 लघोः (२५७८) । न नास्तोषित्वाद्भवोत्पत्त्यनभवः । इयाकृतिनिर्देशात् । अमुकस्य ।

2578. π is optionally substituted for the final π of the reduplicate of $\pi\pi\pi$ and $\pi\pi$ when the semi-rowel is followed by π or π of the root in the Desiderative or in the Causative Aorist.

Note — Thus निष्ठावदिवन्ति or मुक्तावदिवन्ति, शिखावदिवन्ति or युधावदिवन्ति दिग्वा-
नदिवन्ति or दृढावदिवन्ति विद्यावदिवन्ति or पुत्रावदिवन्ति विश्वावदिवन्ति or पुष्पावदिवन्ति,
विष्यावदिवन्ति or पुण्यावदिवन्ति &c. All these r D. letters are of the Causative
of the above roots. If re though a l i t r like वृ, यू, इ &c., intervenes
between the semi vowel and the preceding व of the reduplicat, yet the
substitution takes place owing to the express text of this sūtra. In the
preceding aphorism, the semi vowel f howel amme la tel / after the व of
the reduplicate. The option of the present sūtra is th ref re, an अप्रत्या-
यिब्धः &c. The word चररे is und ra'ood here also therefore no in पुण्यवन्ति
पुण्यवन्ति &c.

This is the Aorist* of अ is अविनाश or अनुनास. By VII 4 2 5 2572 where an अ vowel of the root अ led there is no shortening as अविनाश अनुनास, and अविनाश. As originally another opinion the form would be अविनाश.

The example of *wente* will be given in the Chapter of roots derived from nouns.

Causatives may be formed of Churāḥ roots also, though they already end in चिच्. In that case, the first चिच् will be elided either because of the conflict of two rules, or because one is an exception to the other and so there will be no vṛddhi. Thus चोरयति. In the aorist here is the shortening of the penultimate by VII. 4. 1 S. 2314. Thus चोर becomes चुर. Then there is lengthening of the reduplicate VII. 4. 94 S. 2318. Thus चुरचुरत्. Both the shortening by VII. 4. 1 S. 2314 and the lengthening by VII. 4. 94 S. 2318 apply successively and are not impossible because there is the form of चिच् before the affix चङ्. But we may have another form चचुरचुरत् also.

२५१८ । शी च संश्चङोः । ६ । १ । ३१ ।

सम्पदे चङ्पदे च शी श्वयतेः संप्रसारणं या स्यात् । 'X संप्रसारणं तदाचरं च कार्यं न स्यात् X' इति वचनात्संप्रसारणम् । पुन्यङ्पदम् । अङ्गुष्ठपदम् । अङ्गुष्ठत्वान्न दीर्घः । अग्निश्वपदम् ।

2579. There is optionally the vocalisation of the semi-vowel, in the causative of चिच्, when followed by the Desiderative चङ् and the Aorist चङ् affix.

The phrase विनाशयेः is understood here. In forming the Desiderative and the Reduplicated Aorist forms of the Causative of चिच्, there is optional vocalisation. Thus युष्माद्यिषति or शिष्याद्यिषति. So also in the Reduplicated Aorist चङ्, as अङ्गुष्ठपद or अग्निश्वपद. By the maxim संप्रसारणं संप्रसारणाच्च च वक्ष्यो भवति (see sūtra VI. 1. 17), the antaraṅga substitution of Vṛddhi &c, is superseded by the samprasāraṇa and the subsidiary operations relating to it here. The vṛddhi and the substitution of आच् take place after the samprasāraṇa has taken place. The sūtra VII. 4. 80 teaching the substitution of ई for the उ of the reduplicate, when चङ् follows, shows by implication that the substitution caused by चिच् is sthānivat though it itself does not cause reduplication (I. 1. 59). Thus चिच् + चिच् = चये + च = च्याच् + च = च्याचिच्. In reduplicating च्याचिच् we cannot form च्याच्याचिच्, but must consider the substitute equal to the original चिच् and must reduplicate it. We thus get चिच्यद्यिषति. In the case of vocalisation, the rules of Vṛddhi &c are postponed. Thus चिच् + चिच् + चङ् (VI. 1. 103) = यु + चि + चङ् = यो + च + चङ् = याच् + च + चङ् + चङ् = याचे + चङ् + चङ् = याचिचि + चङ्. Here we require reduplication. The substitute आच् in याच् though not caused by चङ्, is treated sthānivat under I. 1. 59 to उ, which is carried in reduplication. Similarly the Aorist. चिच् + चिच् + चङ् = यु + च + च = यु + यु + च + च = यु + यो + च + च = यु + याच् + च + च = यु + चङ् + च + च (VII. 4. 1) = यु + चङ् + च + च (VI. 4. 51) = अङ्गुष्ठपद (VII. 4. 94.)

२५२० । स्तम्भुसिबुसहां चङि । ८ । ३ । ११६ ।

सप्तमर्गनिमित्तं यदां सत्यं धी न स्यात्तच्चङि । अवातस्तम्भह । पर्यंहीयिषत् । न्वहीयहत् । आटिटत् । अग्निश्व । बहिरङ्गोऽप्युपधादहो द्वित्यात्मनि । ओवेर्द्वा द्वित्यत्वात्तङ्गात् । वा

पञ्चनिदिपत् । एकादावेधतो विधावाञ्च धृष्टिः । वा चनाञ्मेदिपत् । 'न च्छ्राः—(२४४२) इति
 गदराणां न द्वित्वम् । ओन्दिहत् । आङ्गिहत् । आर्चिषत् । 'उक्त्वा आर्चये । उपदेशे दत्तालोपसः ।
 'भुज्भुज्भुजो पापमुपनामयोः (२८००) इति सूत्रे निपातनाद्वैत्यम् । च धात्वन्तर्गाऽपि द्वित्वविषये
 'न च्छ्राः— (२४४२) इति निषेधादिगम्यद्वयं द्वित्वे कृते प्रयत्ने न तु ततः प्राक् । दन्तालोपस्य
 एवमर्थः । ओन्दिहत् । आङ्गिहत् । आर्चिषत् । नैह । अदिहत् ।

2580. The ψ change does not take place in the reduplicated Aorist of the roots स्तम्, विष् and च्छ् ॥

The root स्तम् required ψ change by VIII 3 67, and the roots विष् and च्छ् by VIII 3 70. Thus पर्यस्तस्तम् च्छ् पर्यस्तस्तम् च्छ् । विष्—पर्यवीविषत्
 व्यवीविषत् ॥ च्छ्—पर्यचीचिषत् व्यचीचिषत् ॥

Note—This prohibition refers to the ψ change that is caused by an Upasarga and not to the reduplicate change, as we have illustrated in the above example.

Similarly आदिहत्, आर्चिषत् । Here the reduplication is of the root plus the affix रिष्, viz of टि and चि । Thus अह् or अह् + रिष् + च्छ् = आदिह् or आर्चि + च्छ्. Here the rule of shortening of the penultimate, (VII 4 1 S 2314) though a Bahiranga operation takes place before reduplication because of the implication of the long ऋ in the root चोष् । For, when the root is reduplicated along with the रिष्, there is no sanvad bhāva, and consequently, there is no lengthening by VII 4 94 S 2318 दीर्घो न । Thus we have अदिहत् and अर्चिषत् which with the augment becomes आदिहत् and आर्चिषत् । But if the reduplication had taken place before the shortening of the penultimate then the penultimate could never have been shortened. Now, the root चोष् (Bhūāli 482) has an indicator च्छ् which means that in the च्छ् aorist the penultimate will not be shortened (VII. 4 2 S 2572) । Thus चोष् + रिष् + च्छ् = चोष् + च्छ् + त् । Had the rule of shortening not applied before reduplication, we would get, regularly चोष्चि + च्छ् + त् giving us the form चोष्चिषत्. But the indicator च्छ् is a jñāpaka showing that the shortening takes place before reduplication and hence the necessity of adding च्छ् to the root चोष् to prevent this shortening.

Similarly the Causative Aorist of च्छ् is च्छिषत् without the augment च् । As in वा च्छात् च्छिषत् । With the preposition म् it will be वा च्छात् मेदिपत् । Here the sūtra VI 1 89 S 73 does not cause vriddhi of म् + च्छिषत्, because in explaining that sūtra we have shown that the vriddhi takes place then only when there is a diphthong ψ in the verb च्छति, and not when by shortening, it assumes the form च्छ् । In fact that sūtra VI 1 89 S 73 is qualified by the word च्छादि ॥

In reduplicating, the व, ष and च are not reduplicated because of the prohibition of VI. 1 3 S. 2446 । As ओन्दिहत्, आङ्गिहत्, आर्चिषत् ।

The root उच्च Tadādi No 21 is really उच्च् and has a penultimate द in upād-sa. The द is changed to च, because of the nipātana of the sūtra VII. 3 61. S. 2377 where Pāṇini used the form उच्च. Though this द changed to च is antraṅga, yet S. 2416 applies, and च is not reduplicated, but च is reduplicated, for the rule changing the द to च is suspended till reduplication, and comes into force after reduplication, and not before it. This is because उच्च् is उच्च् really. Thus its Aorist is चोच्चत्. See Tadādi No. 21.

The prohibition of चच्च् (S. 2416) applies only where the root begins with a vowel. Where the root begins with a consonant, there the च, द or र is reduplicated. As चदिद्वयः ।

२५२१ । रञ्जेरशब्दितोः । ७ । १ । ६३ ।

रञ्जिन्वादिभिः । न तु चच्चितोः । अरञ्जत् ।

2581. The augment चुच् is added after the vowel of the root रञ् before an affix beginning with a vowel, but not before the vikaraṇa चच् or the affixes of the Perfect.

Thus अरञ्जयति, अरञ्जकाः, पाञ्चरात्रम्, अरञ्जमात्रम्, अरञ्जो वर्तते Aor. अरञ्जत् । But अरञ्जते in चच्, and अरञ्जे in लिट्, and अरञ्जा before an affix beginning with a consonant.

२५२२ । रञ्जेश्च । ७ । १ । ६४ ।

असलम्बत् । इत्यदि । (२५२१) इति युजे 'अचदि इत्युक्तेः कुतश्च न । अञ्जिद्वयः । 'अरञ्ज-द्वयप्रत्ययद्वयस्यैव' (२५२६) । अचञ्जत् । अददत् । तत्परत्वात्तत्पर्यादत्र लभ्यते दीर्घः ।

2582. So also of लच्, before an affix beginning with a vowel, with the exception of चच् and लिट् there is the augment चुच् ।

As लम्बयति, लम्बकाः, पाञ्चरात्रम्, लम्बमात्रम्, लम्बो वर्तते Aor. लम्बत् । But लम्बते with चच्, and लम्बे in the Perfect and लम्बा before an affix beginning with a consonant. The separation of this from the last, is for the sake of the subsequent aphorisms.

The Aorist of the Causative of दि is चोदयत् । The द is not changed to a guttural here by VII. 3 56. S. 2531 because exception is specifically made there in favor of चच् Aorist.

By VII. 4 95 S. 2566, the reduplicate vowel is changed to च in the case of /amri, /dri &c. As अचमरत् । अददत् । The short च is not lengthened, because it is so ordained, otherwise S. 2566 would have taught long चा at once.

२५६३ । विभाषा वेष्टि चेष्टयोः । ७ । ४ । ६६ ।

अभाषयत्यर्थं वा स्वाचक्षते चे । अवेष्टत्-अवेष्टेष्टत् । अचेष्टत्-अचिचेष्टत् । 'भाषावाच-' (२५६५) इत्यादिना योषयाहृत्यः । अचिचष्टत्-अचिचष्टत् । * काययादीनां वेति वक्तव्यम् । एष्यताः कपटाक्षमण्यचक्षुषद्वयैः काययादयः पृथ्वाच्य उक्ताः । आध्यात्मिकलोकलोक-स्वयाराधयिता इवादि । अचिचिष्टेष्टत् इत्यप्यत्र इत्यद्वाद्यम् । अचिचक्षत्-अचकाचत् ।

2583 Short च is optionally substituted for the vowel of the reduplicate in चृच् and चृच् in the Reduplicated Aorist of the Causative

Thus चचवेष्टृच् or चचिवेष्टृच् चचवेष्टृच् and चचिवेष्टृच्. In one alternative there is shortening of the reduplicate (VII 4 59), and after such shortening, there is च substituted in the other alternative.

By VII 4 3 S 2565 the roots √bhraj &c., are optionally lengthened in the penultimate. As चचिभ्रजृच् or चचिभ्रजृच्.

Varṭika—The roots चापि and the rest optionally shorten their penultimate in the चृच् Aorist

In the Mahābhāṣya, the following six roots when Causative are classed as Kānyāli, namely कृष्ण एव भृश, कृष्ण भृश and इष्ट. The Nyaṣa adds the following four हृदि चापि, लाटि, and लोपि. While two more चापि and लोपि are mentioned in other place. Thus altogether there are twelve Kānyāli roots. Thus चचिभ्रजृच् or चचिभ्रजृच्. चचिभ्रजृच् or चचिभ्रजृच्. चचिभ्रजृच् or चचिभ्रजृच्. चचिभ्रजृच् or चचिभ्रजृच्. चचिभ्रजृच् or चचिभ्रजृच्. चचिभ्रजृच् or चचिभ्रजृच्.

२५८४ । स्वापेष्टृच् । ६ । १ । १८ ।

चचिभ्रजृच् चचिवेष्टृच् चचिभ्रजृच् स्वाच् । चचिभ्रजृच् ।

2584 On the causative verb स्वापि "to cause one to sleep", there is vocalisation of the semi-vowel, when the affix चृच् of the Reduplicated Aorist follows

Thus the Aorist of स्वापि is चचिभ्रजृच् चचिभ्रजृच् चचिभ्रजृच्.

Note—For vocalisation takes place before reduplication, then there is guna of the penultimate short vowel then this is again shortened by VII. 4 1 then there is reduplication and then lengthening of the vowel of the reduplicate by VII. 4 94. Thus स्वापि+चृच्=चृप्+चृच्=चृप् (VI 4 51)+चृच् (VII 3 88)=चोप्+चृच्=चृप्+चृच् (VII 4 1)=चृप्+चृप्+चृच् (VI. 1. 11)=चृप्चृप् (VII 4 94) which with the augment च चोच्=चचृप्चृप्.

Note—Why do we say 'when चृच् follows'? Observe स्वापि चचिभ्रजृच्. The anusvara of चिनि has ceased, that of चिनि however is here.

२५८५ । शाब्दाग्राह्यायेषामुक्त । ३ । ३ । ३३ ।

चो । चचिभ्रजृच् । चचिवेष्टृच् । चचिभ्रजृच् । चचिवेष्टृच् ।

2585. The augment चृच् (च्) is added to the verbal stems चा, वा, वा, वा च and वा भे to the affix चि (Causative).

Thus चचिभ्रजृच्. As चचिभ्रजृच् चचिवेष्टृच्, चचिवेष्टृच् चचिवेष्टृच्, चचिवेष्टृच्, चचिवेष्टृच्, चचिवेष्टृच्. (Bh 972) and चचिवेष्टृच्. The word च in 'to dry' the root वा 'to dry' (Bh 972), but not वा 'to dry' (A 47) because the latter loses the चृच् विकाराच्.

Note —The roots पुञ् and मीञ् take the augment पुञ् before चि , as पूजयति मीजयति ॥

All these augments are added to the roots in order that VII. 4. 1. should cause the shortening of the vowel preceding these. Thus the Aorist of the above are $\text{अमीजयत् अमीजलत्, अह्वजयत्, अमीमिजयत्}$ ॥

The roots या, जा, वा, हा या and वा are exhibited as ending in long या their Dhātupātha forms are $\text{या, मो, दो, ऐ, ची, ह्ये}$ and वै ॥ This indicates that these roots would have taken पुञ् by VII. 3. 36, the word यात् 'ending in long या ' means the roots which actually end in long या , as well as those which get long या by VI. 1. 45. This also indicates, that in this subdivision or section, the maxim of lakṣhana pratipadokta &c does not apply. Therefore when the roots ह with आप , and त्रि assume the form अपि या and जा before the affix चि by VI. 1. 48, the augment पुञ् is added to them, thus अआपयति, जापयति ॥

In forming the Aorist of हा the following sūtra causes vocalisation.

२५८६ । ह्रः संप्रसारणम् । ६ । १ । ३२ ।

$\text{चप्परे चह्परे च णो हः सप्रसारणं ह्यात् । अह्वदयत्-अह्वदायत् ।}$

2586. There is the vocalisation of the semi-vowel of the causative of *have* (ह्रि) before the Desiderative and the Reduplicated Aorist affixes.

The whole of VI. 1. 31 is to be read into this sūtra. Thus (ब्रुहवयिषति and $\text{ब्रुहावयिषति, ब्रुहावयिषति, अह्वदयत्}$ or $\text{अब्रुहावत्, अह्वदयतात्}$ and अह्वदयत् ॥

Note —The root हा does not take the augment व required by VII. 3. 37 before the affix चि because the Samprasāraṇa rule is stronger. The repetition of the word सप्रसारणं in this sūtra, though its anuvṛtti was present, indicates that the force of the word विषावा has ceased. Though this and the next sūtra VI. 1. 33 could well have been made one, their separation shows that the samprasāraṇa does not take place when another affix, not causing reduplication intervenes. As $\text{हायकनिष्कति=हायकीयति}$, the Desiderative of this verb is निहायकीयति ॥

२५८७ । लोपः पिबतेरीचचाभ्यासस्य । ७ । ४ । ४ ।

$\text{पिबतेचपाया लोपः ह्यादभ्यासस्य ईदन्तादिषु चह्परे णी । अपीषत् । 'अर्तिही-'} (२५७७) इति पुञ् । अर्जयति । ह्येयति । ज्ञेययति । रेययति । यलोपः । प्रीययति । स्वापयति । स्वापयति ।$

2587. The penultimate vowel, in the Causative stem of पा 'to drink' is elided in the Aorist, and for the vowel of the Reduplicate there is substituted long ई ॥

As $\text{पा+पि+अत्=पात्+इ+अत्}$ (VII. 3. 37) = पात्+अत् (VI. 4. 51) = पूत्+अत् (VII. 1. 8) = पय्+अत् (I. 1. 59) = पीषत् (VII. 4. 4). Thus $\text{अपीषत्, अपीषतात्, अपीषद्}$ ॥ When the penultimate या is elided, there remains पू

which cannot be reduplicated as having no vowel, but the elided **अ** is considered as **sthānivat** and thus **अ** is reduplicated. Sātra VII. 4. 80 establishes by implication the principle that the substitutes caused by **चि** are **sthānivat**. Thus **भ्र+चि=भ्रचि**; in reduplicating, this **भ्र** will not be reduplicated, but **भ्र**, as **ब्रभ्रचि**, **भ्र=ब्र** by **sthānivad-bhāva**.

We repeat here VII. 3. 36 S. 2570, because of the context.

२५८७ । क । अतिह्रीवलीरीकनूयीदमाय्यातां पुङ्खौ । ७ । ३ । ३६ ।

2587A. The augment **उक्** (**उ**) is added to the roots **अ**, **ही**, **खी**, **री**, **पुङ्ख**, **ह्वाप्**, and to a root ending in long **अ**, when the affix **चि** (the Causative) follows.

As **अर्चयति**, **ह्वयति**, **खेयति**, **रेयति**, **क्रोषयति**, **ह्नायति** ॥ The **anuvṛtti** of every word other than **अङ्ग** (VI. 4. 1.) ceases. The **उ** of **उक्** and **ह्वाप्** drops by VI. 1. 66. The **गुण** takes place by VII. 3. 86. Of the roots ending in long **अ**, we have **ह्वायति**, **दायति**, **पायति** ॥ The root **अ** (Ihu. 983) **गतिमाययति**, and **अ** (Juhotyādi 16) **गती** are both meant here. Similarly **री** includes **रीह्** **आयते** (Divādi 30), and **री** **गतिरेययति** (Kryādi 30). The augment is added at the end of the preceding stem of the root, and not to the affix. Being added to the root it becomes part of the root-stem, and in forming the reduplicate Aorist of such stems, the vowel before **उ** is shortened by VII. 4. 1. If **उ** were not the part of the stem, that vowel would not be shortened. Thus from **दायति**; we have Aorist **अदीदयत्** ॥

In forming the Aorist of **ह्वायति**, the following sūtra applies:—

२५८८ । तिष्ठतेरित । ७ । ४ । ५ ।

उपधाया ददादेयाः ह्वायह्वपरे च । अतिहिषत् ॥

2588 Short **इ** is substituted for the penultimate vowel of the Causative stem of **ह्वा** in the Aorist.

Thus **अतिहिषत्** **अतिहिषतात्**, and **अतिहिषत्** ॥ The form is thus evolved **ह्वा+चिउ+अट्=ह्वाउ+इ+अट्** (VII. 3. 36) = **ह्वाउ+अट्** (VI. 4. 51) = **हिषउ+अट्** (VII. 4. 5) = **तिहिषत्** ॥

२५८९ । जिघ्रतेयां । ७ । ४ । ६ ।

अजिघ्रिषत्-अजिघ्रवत् । 'उर्ध्व' (२५६७) । अजीहृषत्-अजिहीर्षत् । अजीहृषत्-अजयत् । * अतिर्धौ पुष्यताम् । * पुदीर्यताम् । * आसयति ।

2589 Short **इ** is optionally substituted for the penultimate vowel of the Causative stem of **अ** in the Aorist.

As **अजिघ्रिषत्** or **अजिघ्रवत्**, **अजिघ्रिषतात्** or **अजिघ्रवतात्**, **अजिघ्रिषत्** or **अजिघ्रवत्** ॥ Thus **अ+चि+अट्=अउ+इ+अट्** (VII. 3. 36) = **अउ+इ+अट्** (VII. 4. 6) = **जिघ्रउ+अट्** (VI. 4. 51) = **जिघ्रिषत्** ॥ When **इ** is not substituted, **अ** is shortened by VII. 4. 1. .

We repeat here VII. 4. 7. S. 2567.

२५८८ । क । उक्तात् । ३ । ४ । ३ ।

2589A. Short **अ** is optionally substituted for the penultimate **अ** and **अ** of a Causative stem, in the reduplicated Aorist.

This debars the **हृ** (VII. 3. 101) **षृ** (VII. 3. 86) and **षारृ** (VII. 2. 114) substitutes. Thus **अविनीर्हृ** (VII. 1. 101) or **अविनीहृ** from **हृ** (Chur. 111.); **अवनीर्हृ** (VII. 3. 86), or **अविनीहृ**, **अवनीर्हृ** (VII. 2. 114) or **अविनीहृ**.

Note.—Though the **हृ**, **षृ** and **षारृ** substitutes are antiranga operations, they are prohibited by the express text of this sūtra. The short **अ** is substituted even for a long **अ**: the **हृ** of **अहृ** shows that, as in **अविनीहृ** (VIII. 2. 77). In fact, this **अ** substitute does not take place after the operations of **हृ**, **षारृ** and **षृ** substitutions have taken effect, but it is a form which suspends the operation of all these rules.

In forming the **हृ** Aorist of **वा**, the augment **वृ** should have been added by 2587A, but the following vārtika prevents it.

Vart.—The root **वा** 'to protect' takes the augment **वृ** before **वि**, as **वावृषति**.

The root **वा** would have also taken the augment **वृ** but this is prevented by the following when the root means 'to shake'.

२५८९ । यो विधूयने जुक् । ३ । ३ । ३८ ।

यतेतुं वस्यारयो कथ्येति । वावृषति । 'कथ्ये' किम् । **क्षेयावावृषति** । विनावा नीयते । (२५९८) ।

2590. **वा** gets the augment **वृ** (**वृ** before the affix **वि** when the Causative has the sense of 'shaking'.

As **यतेतुं वस्यारयो कथ्येति** । But **वा वावृषति क्षेयात्** when the sense is not that of shaking. This form could have been obtained from the root **वृ** 'to move', (Bhu. 271) with the affix **वि** in the ordinary way without any augment. The special augment **वृ** to **वा** indicates that this root will not take **वृ**, which it would have otherwise done by the last sūtra. The root **वा** belongs to Bhu. 969 (**योये योयये**).

The roots **सी** and **सीहृ** optionally become **वा** by VI. 1. 51 S. 2509 and therefore they would have taken **वृ** in the Causative. The following sūtra ordains **वृ** optionally. —

२५९१ । सीलोनृश्लुकायन्यतरस्मां स्नेहयिषात्तने । ३ । ३ । ३८ ।

सीयतेनेति । **अप्यपुनृश्लुकायनयो वा सी यो स्नेहयते** । **यिनीयति-विनायति-विनायति-विनायति वा पुनृ** । 'सी' 'ई' इति ईकारयने रादावृषते पुनृ । 'स्नेहयते' किम् । मोहं विनायति । * **अप्यपुनृश्लुकायनयो लोयो विनायति-विनायति वावृषति** ।

2591. The roots **सी** and **सा** get optionally **वृ** and **वृ** augment respectively, before the affix **वि** when the causative means 'the melting of a fatty substance.'

As वि लीनयति, वि लासयति, वि लाययति or वि लापयति पठन् ॥ The augment प्रक is added to ली when the root ends in long ई and that also optionally. When the augment is not added, the regular causative लाययति is formed. But when ली gets the form ला by VI. 1. 51, it does not take the augment प्रक् ॥ The root ली includes both ली and लीच् of Kṛyāli and Divāli. The root ला includes ला 'to give' (Adādi 49) and ला the form assumed by ली under VI 1. 51. When लृच् is not added to ला, प्रक् is added by VII 3. 86. Why do we say when meaning to melt fat? Observe only लीच् विलाययति लटाभिरालापयते (1. 3. 70).

Vārtika —The ली invariably takes ला substitution when the sense is that of 'deceiving,' 'sub-duing' or 'showing respect,' when the affix is not सिद् ॥ As कहरवापुर्लापयते रवेरो वर्तिकापुर्लापयते ॥ The option allowed by this aphorism is a restricted option (vyavasthita-vibhāṣhā). The substitution of ला for the final of ई is optional when the sense of the root is not that of 'showing respect,' 'subduing' or 'deceiving'. But when it has any one of these three senses, the substitution is compulsory. See I. 1. 70.

When the ली becomes ला by this Vārtika, it is always conjugated in the Atmanepada, even when the fruit of the action does not accrue to the agent by the following sūtra

२५८२ । लियः संमाननशालीनीकरणयोश्च । १ । ३ । ७० ।

लीङ्लिङोरवस्तवोरारभवेद ह्यारकद्रुगेऽपि चते पुत्राभिवर्धते प्रसन्नमे चायं । लटा भिरालापयते । पुत्राभिवर्धयतीत्यर्थः । रवेरो वर्तिकापुर्लापयते । अभिवर्धयतीत्यर्थः । लासपुर्लापयते । लृप्पयतीत्यर्थः ।

2592 After the causative of the verb li to melt or stick, the Atmanepada is employed, when used in the sense of showing respect, subduing and deceiving, even though the fruit of action does not accrue to the agent.

The phrase of the causative ending in लि is to be supplied here from सूत्रम् ६७. The affixes are not compulsory when the fruit of the action does not accrue to the agent. In the Dhātuvākyā, there are two roots ली, one is technically called लीच् and in any 'to stick,' and l belongs to the Divāli class. The other ली meaning to melt belongs to the Kṛyāli class. As there is no specification in the sūtra as to what ली is to be taken, both are, the root is, taken.

As लटाभिरालापयते 'he gets respect or causes respect to be shown to him on account of his matted hair' रवेरो वर्तिकापुर्लापयते 'the hawk subdues the partridge' लासपुर्लापयते 'he deceives the boy'.

The root ली also becomes ला by the following

२५८३ । लिभेतेहैतुभये । ६ । १ । ५६ ।

लिभेतेव चापय वा पयान् लोपयान् वेद ।

2593. There is optionally the substitution of च for the diphthong of the root भी 'to fear', in the Causative, when the fear is produced directly through the agent of the causative.

Thus भी + चि = भा + चि This भा takes घृक् by VII 3. 36 S. 2570. The following sūtra causes it to be conjugated in the Atmanepada.

२५९४ । भीस्मयोर्हेतुभ्ये । १ । ३ । ६८ ।

यथाभावाभावाभावात्तन्नेयं द्यादेर्तोषेद्वयस्मयो । घृभे भवद्वयं पाठयोर्पल्लवश्च । घृभो भाषयते ।

2594. After the causatives of the verbs भी to fear, and स्मि to wonder, even where the fruit of the action accrues not to the agent, the Atmanepada is employed, when the fear is produced directly by the causative agent.

Note.—The phrase 'of the causative ending in चि' is understood in this sūtra and is to be supplied from the previous aphorism. This sūtra is also restricted to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word हेतु in the aphorism has been defined later on in sūtra I. 4. 55 (एवमत्र कर्ता), it is the agent which is the mover of another's agent. When a fear is caused by a हेतु it is called हेतुभव. The word भय 'fear' in the aphorism is illustrative and includes by implication विस्मय 'astonishment' also. As जटिलो भीषयते 'the jatila, the cock headed frightens', घुरदो भीषयते 'the munda, the shaven headed frightens', जटिलो विस्मापयते 'the jatila astonishes', घुरदो विस्मापयते the munda astonishes' i.e., the very fact of matted hair or shaven head frightens' &c.

Note.—Why do we say हेतुभव? For if the fear or astonishment is not the direct result caused by the agent, but arises from something else, then the Atmanepada will not be used. As कुञ्चिकेन भाषयति 'he frightens him with the kunchika,' रूपेण विस्मापयति he astonishes with his form'. Here kunchika and rupa are the instruments, which cause fear or astonishment, and are not the hetu thereof.

Thus घुरदो भाषयते ।

But when the root भी is not changed to भा, then instead of घृक्, it takes the augment घृक् by the following sūtra

२५९५ । भिभ्य हेतुभ्ये घृक् । १ । ३ । ४७ ।

'भी' 'ई' इति ईकारः प्रलिखयते । ईकारान्तस्य भिभ्यः घृक्कारस्यो हेतुभ्ये । भीषयते ।

2595 The augment घृक् is added to the root भी before the affix चि, when fear is caused immediately owing to the agent of the Causative

As घुरदो भीषयते, जटिलो भीषयते *

Note :—See I. 3. 68 Here also भी with long ई being employed in the sūtra, indicates that घृक् is added then only, when the root has the form भी,

but when it assumes the form *भा* by VI 1. 56 the proper augment *वृद्ध* will come, as *वृद्धो भाषयते* Why do we say 'when the agent of the causative is himself the direct cause of fear? Observe *कुञ्चिकैर्भाषयति*, for here *कुञ्चिका* causes fear and not the agent of the verb The *ई* is *vridhdh* and *आय* substituted

The *भी* of this *sūtra* may be taken to be a compound of *भी+ई* meaning that the root *भी* when ending in long *ई* takes *वृद्ध* and not when it ends in long *आ* :

२५९६ । नित्य स्मयते । ६ । १ । ५३ ।

स्मयतेरेवो नित्यमात्मं स्वापयो देतोः स्मये । अहितो विस्मापयते । देतोद्देह्यस्मयाधिर्युत्तेर्दे । कुञ्चिकैर्भाषयति । विस्मापयति । कथं तर्हि विस्मापयति विस्मितमात्मवृत्ती इति । मनुष्यवाचा इति कटापादेव हि तत्र स्मयः । अथवा याम्नापि स्वात् । यतश्च । विस्मापयत् इत्येव पाठ इति यात्रदायिकाः । यद्वा । मनुष्यवाक्यधीश्वर्यो विस्मापयते तथा सिद्धे विस्मापयन्ति इत्यन्तापयो 'यता इति व्याख्येयम् ।

2596 There is invariably the substitution of *आ* for the diphthong of the root *स्मि* 'to smile' in the Causative, when the astonishment is produced directly through the Agent of the Causative

The words *चो* and *देह्यस्मये* are both understood here The word *नित्य* shows that the *anuvṛtti* of *विस्मापय* ceases Thus *वृद्धोऽवहितो वा विस्मापयते* . Otherwise we have *कुञ्चिकैर्भाषयति* . The word *यय* here is taken to mean *स्मयति* i. e., 'wondering, feeling astonished' See I 3 68 where also this meaning has been extended to *यय* by its connection with *भीस्मि* together, the proper word ought to have been *देह्यस्मये* in connection with *स्मि*, and *देह्यस्मये* in connection with *भी* .

Question—How do you explain the form *विस्मापयत्* in the following verse (Rāghu Vamsa II 33) तत्तर्कदृष्टं निरुद्धीतयेषु र्मनुष्यवाचा मनुष्यंकेषु । विस्मापयत् विस्मितमात्मवृत्ती । सिद्धीर्ययम निजगाद विद्मः । 'The lion who had seized the cow, spoke to him (King Dilipa) the elect of the Aryas, the banner of Manu's line, and possessed of lion's prowess, in human accents thus astonishing him (the more) who was (already) surprised at his own state (of paralysis in not being able to shoot the arrow at the lion) ?' For here the astonishment is not produced by the Agent (*karā*) but by the Instrument (*karana*) namely by 'the human voice in which the lion addressed the King Dilipa and therefore, there ought to have been no *आ* nor *वृद्ध* . Moreover, the proper participial affix in that case would have been *यावत्* of the *Ātmanepada* and not *यत्* as it is in *विस्मापयत्* .

Answer—True. Therefore, the text according to the traditional reading is *विस्मापयत्* and not *विस्मापयत्* . (Note—In fact Mallinātha reads it as *विस्मापयत्* and explains it as *विस्मि+वि+विस्मि+वि=विस्मापि* which with *यत्* becomes *विस्मापे+यत्=विस्मापयत्*)

Or. The real sentence is this The king (already) wonders (at his loss of control over his limbs) (राजा विस्मयते) Him astonishes (further) the human voice (of the lion) (तं मनुष्यवाक् विस्मापयते). By means of that voice the lion astonished the king (तया सिंहो विस्मापयत्) Thus the *hetu* of the first causative is 'the human voice' and so there are both च् and युक्. That is to say, the human voice is the agent of the impeller of the action, and it produces astonishment By means of that the lion astonished &c. Thus it is a case of double causative and the यद् affix is added after such a double Causative.

The human voice causes astonishment, मनुष्यवाक् विस्मापयते । The lion through the human voice causes astonishment, सिंहो मनुष्यवाचा विस्मापयत् । Thus विस्मापि + णि + यद् = विस्माप् + णि + यद् (the first णि is elided by VI 4. 51. S. 2313) = विस्मापि + यद् = विस्मापयत् ।

२५९७ । स्फायो वः । ७ । ३ । ४१ ।

यौ । स्फाययति ।

2597. For the final of the stem स्फाय् is substituted य् in the causative

As स्फाययति ॥

२५९८ । शदेरगतौ तः । ७ । ३ । ४२ ।

यदेतौ तोड्गतादेयः श्यामः तु गतौ । यातयति । गतो तु गतः यादयति गोविन्दः । गतयतीत्यर्थः ।

2598 For the final of the यद् is substituted य् in the Causative, when it does not mean 'to drive'.

As पुष्पाणि यातयति, कलानि यातयति but गतः यादयति गोपालकः "the cowherd drives the king."

२५९९ । रुहः पौष्ण्यतरस्याम् । ७ । ३ । ४३ ।

रौ । रोपयति-रोहयति ।

2599 य् may optionally be substituted for the final of यद् in the Causative.

As व्रीहीन् रोपयति or रोहयति ॥ "He sows the barley." According to Padmanjuri this sūtra could be dispensed with The form रोपयति could be obtained from the root रुप् of the Divādi class which though meaning 'रोहन' may be taken to mean 'grow' also, अनेकार्थत्वाद् धातुनाम् ॥

२६०० । क्रीड्जीनां क्री । ६ । १ । ४८ ।

एषानेष आरब्ध स्थापणौ । क्रापयति । अघ्यापयति । आपयति ।

2600. The substitution of क्रा for the diphthong takes place in the causatives of the roots क्री 'to buy', कृ 'to study' and क्रि 'to conquer.'

Thus क्रापयति Aor. अक्रिपयत् । अघ्यापयति and आपयति Aor. अजीजयत् । The augment य् is added by VII. 3. 36, since these roots end in long क्रा ॥ The aorist of अघ्यापयति is formed by the following sūtra.

२६०१ । शौ च संश्चङो । २ । ४ । ५१ ।

अन्परे चङ्परे च शौ इङो ग्राहया स्यात् । अज्यञीगपत् । अज्यापिपत् ।

2601 गङ् is optionally the substitute of चङ् in the causative (चि) when that causative takes the affix *san* (desiderative) and *chan* (Aorist)

Thus (अपिजिगाद्यपिपति or अज्यापिपिपति 'he desires to teach') अज्यञीगपत् or अज्यापिपत् 'he taught' The *ङ* is changed into *चा* by VI 1 48 Thus *ह* + चिच् = चा + चिच् = चा + च् + र् = चाचि This rule applies to the Desideratives of Causatives and the Aorist of the Causatives

२६०२ । सिध्यतेरपारलौकिके । ६ । १ । ४८ ।

ऐदलौकिकेऽर्थे विद्वानस्य सिध्यतेरेष आत्वं स्यात्तौ । अन्नं चाचयति । निष्पादव-
तीत्यर्थः । अपारलौकिके किच् । तापसः विध्यति । तस्य निश्चिनोति । तं प्रेत्यति । सेषयति
तापस तपः ।

2602 The substitution of चा takes place for the diphthong in the causative of चिच्, when it does not refer to the next life.

The word *पारलौकिक* is derived from *पलौक* 'the next world' by adding the affix *ठच्* with the force of 'for the sake of' (V 1 109) The double *Vridhhi* takes place by VII 3 20 The sense of the word *चिच्* must refer to *अज्ञान* or non intelligent things for the purposes of this substitution. Thus *अन्नं चाचयति*, *दानं चाचयति* ॥ Why do we say when not referring to the next world? See *तपस्तपायं सेषयति स्वाग्नेवेन कर्माणि सेषयन्ति* ॥ The force of *चिच्* is here that of Knowledge, *तापसः सिद्धिः* = *दानाग्नेवेदनादायति* 'The ascetic realises the truth' &c, becomes Perfect The austerity incites the ascetic to the acquisition of that knowledge, and so we say *सेषयति तपसः* 'the austerity produces perfection in the ascetic'. Why the substitution does not take place in *अन्नं चाचयति दानाग्नेवेदनादायति* 'he causes food to be prepared for the purpose of giving to the Brahmanas' Here though the gift of the food produces effect in the next world yet as that is the effect of *दान* and not of the verb *चिच्* the substitution does take place When the verb *चिच्* directly and not through the mediation of another action, produces *pārālonkika* effect, then the substitution does not take place. The verb *चिच्* here belongs to the *Divādi* class and not to the *Bhūādi*, as the form *विध्यति* in the sūtra shows it.

२६०३ । प्रजने यीयतेः । ६ । १ । ५५ ।

आग्नेय आत्वं वा स्वात्तौ प्रजनेऽर्थे । चाचयति-वाचयति वा वाः पुरोवाहः । तपे
ग्राहयतीत्यर्थः । 'उदुपधाया गोहा' (२३६४) । गृहयति ।

2603 There is optionally the substitution of चा in the room of the diphthong of the root *चि* in the Causative, when meaning 'to conceive an embryo'.

The root **वी** Adâdi 39 means 'to go, to conceive, to shine, to eat, and to desire'. The substitution takes place when it means 'to impregnate or conceive'. Thus **पुरो वातो नतः प्रवापयति** or **प्रववयति = गर्भं प्रादयति** ॥ The word **मन्त्र** means the receiving of the embryo which in course of time will lead to the birth of a child.

The causative of **गृह्णन्वते** (Bhu. 944) is **गृहयति**. The short **अ** is lengthened by VI 4 89 S 2365.

२६०४ । दीपो गौ । ६ । ४ । ९ ।

'द्वयः इति द्वयवच् । द्वयतेरवयामा उत्स्यारयो । द्वययति ।

2604 The **ओ** of **दोष** is replaced by **ऊ** before the causative **णि** ॥

Thus **द्वययति, द्वययतः, द्वययन्ति** ॥ Similar reasons as in **गौ**, may be given for the root **द्वय** being exhibited as **दोष** in the sūtra. But the better construction of the sūtra would have been **द्वयोषी**. When not followed by **णि**, we have **दोषो वर्तते** ॥

The substitution however, is optional by the following sūtra if it means mental agitation

२६०५ । वा चित्तविरागे । ६ । ४ । ९१

विरागोऽभीता । चित्तं द्वययति-दोषयति वा कायः । 'मितां ह्रस्वः' (२५६८) स्वादी चुरादी च नित उक्ताः । पटयति । 'जनीङ्गय्- । जनयति-जटयति । जृणातेत्यु । जाटयति । * एजेरी सुगमये नलोपो यत्तव्यः * । सुगरमणवाखेटकम् । एजयति सुगाय् । 'हृग-' इति क्त् । एजयति यविषः । रमणादयत्र ह्यु एजयति सुगाय्दृषदादिभ । चुरादिषु चपादिदिष्टि । 'पिस्तुतेरी' (२५६९) । चपयति-चपयतीत्युक्त् । पिरोतेत्यु । चापयति-चापयति । स्फारयति-स्फोरयति । अयुस्करत्-अयुस्करत् ।

2605 The **ऊ** substitution for the **ओ** of **दोष** is optional, when the sense is that of the disturbing of the mind.

As **चित्तं** or **मया द्वययति** or **दोषयति कायः** 'the desire perverts the Intelligence' Otherwise **चापन द्वययति** when mental agitation is not meant.

Here we repeat the sūtra VI 4 92. S 2568, because of the context.

२६०५ । क । मितां ह्रस्वः । ६ । ४ । ९२ ।

2605A The roots having an indicative **च्**, retain their penultimate short vowel before the Causative **णि** ॥

The **क्त्** roots are **पटादि** a subdivision of the **Bhuâdi** (800 to 873), and some belong to the **Ohurâdi**, and all other roots that end in **अच्** as **अच्** and **वच्** of the **Divâdi** class. Thus **पटयति अवययति, जनयति** from **जान्** (I. 862) **जटयति**, from **जृण्** (I 863), but **जाटयति** from the **Rudhâdi** root **जृ** (IX 24). **मनयति, चपयति** ॥ Some read the anuvritti of the word 'optionally' from the last sūtra into this. This will then be of limited option only (*vyavas-thita vibhâshâ*) The forms **उरकापयति** and **चकापयति** are thus explained.

Vari —The causative of the root रुञ्ज् loses its nasal when meaning 'to hunt the deer' as, रुञ्जयति हृणाद् (he hunts the deer), but रुञ्जयति पक्षिणः 'he hunts the birds'. Moreover when the sense is other than that of hunting we have रुञ्जयति in connection with हृणः also. As रुञ्जयति हृणाद् वृषदावेन he gratifies the deer by giving them grass'.

In the Churādi class, under the subdivision चरादि which are चिद् we find the root चिञ् (X 86). In forming its causative the following sūtra applies.

२६०५ । ख । चिस्फूरोणी । ६ । १ । ५४ । ।

2605B There is optionally the substitution of च्च in the room of the diphthong of the roots चि and चुर when in the Causative

Thus चययति चययति (VII 3. 36 for the addition of च्) but from the चि चिनेति (V. 5) we have चाययति and चाययति. The avādi चि is not चिद्. So also चोचयति or चूकायति. The Aor is चयुस्फुरत् or चयुस्फुरत्.

२६०६ । उभौ साभ्यासस्य । ८ । ४ । २१ ।

चाभ्यावह्वाभितेभौ सकारो खट्व माभ्रतो भित्तिरिति । माभ्रिषत् ।

2606 Both the w's are changed into च्च in the reduplicated forms of the verb च्च when preceded by an upasarga competent to cause the change

Thus in the Desiderative माचिचिषति and the Aorist of the Causative माचिषत् and so also पराचिचिषति and पराचिषत्.

Note —If the maxim पूर्वमाचिङीयमद्विर्वचने be not applied here, then we have the following dilemma in माचि+च+ति. Here the affix च्च requires reduplication, and the present sūtra requires च change of च्च. The च्च being asiddha the reduplication being made first we have माचिचि+च+ति, and then the reduplicate च्च intervenes between the cause माचि and the root च् of चि and so this च्च would not be changed to च्च. If however the above maxim be applied, we first apply the च्च rule as माचि+च+ति and then reduplicate चि, and we get the form माचिचिषति even without this sūtra.

Note —If we could get this form by the application of the above maxim, where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *anitya* or not of universal application. And because it is *anitya*, that the form चोचयत् is evolved by reduplicating च्च (See VIII. 2 1).

२६०७ । ली गनिरद्योधने । २ । ४ । ४६ ।

इषो गनिः इषारको । गनयति । लीगने तु गत्याययति । * इषयदिक्-° । अघिनययति । 'इषयोऽघिनययो' (२५१३) । ली इषो' इति कुतश्च । गानयति । * इषयैरेषुनीययति यत्तद्वत् * । लीगनययत्तद्वत् लीगैकाय इति धातुः । गानो सकारस्य द्वित्वं गानिगुनिषत् ।

द्वितीये तु 'अत्रादिद्वितीयस्व' (२१७६) इत्यादिप्रत्ययान्तवा याम्भे प्रयत्नते । ऐर्चिर्वय-ऐर्चिर्वय । द्वितीयव्यापारस्य विभक्त्यापदि यकार एवाभ्यासे श्रूयते । इत्यादि। येषाम् । द्वितीयं तु द्वितीयस्व । तृतीयाभावेन प्रकृतवार्तिकप्रयुक्तेः । शिबुत्तमेवशादानीर्देहुमदयो मुट्ठेन मुदयोर्त्यः । तेन 'आर्यमन्त्रि यमनोत्थितं मिथं इत्यादि' सिद्धम् । एवं यकारादेशे चर्चपूरात् ।

2607 When the affix चि (Causal) follows, नमि is the substitute of वच् when the sense is not that of 'informing' but that of 'going'

नमयति 'makes him go' नमयता, नमयन्ति &c But प्रत्यानमयति 'causes to believe.' अचिगनमयति The च of नमि is for articulation

Vart —So also वच् to 'remember' which is treated like वच् as, अचिगमयति ॥

We repeat here the sūtra VII. 3 32. S 2574.

२६०७ । य । हनस्तोऽ विष्णुलोः । ७ । ३ । ३२ ॥

2607A For the च of वच् is substituted ह before an affix with an indicatory च् or च्, but not before the affix चिच् of the Aorist, nor before चच् of the Perfect.

Thus वच् + चिच् = वह् + चिच् = वह + चिच् । Then by VII. 3 54 S 258, व is changed to च and we get चातयति ।

So also ऐर्चयति ॥ In forming its चच् Aorist, the reduplication is irregular, as given in the following Vārtika.

Vārtika —In the case of ऐर्चयति the third should be reduplicated

The meaning is the *third consonant*, or the *third syllable* If we take the first meaning, then this Vārtika prohibits the reduplication of च, (for च is already prohibited by चच्) If we take the second meaning, this vārtika becomes an exception to VI 1 2 S 2176 and is applicable to Desiderative bases only, for there alone we get the *third syllable*.

Thus by the ordinary rule the Aorist is ऐर्चिर्वय while by this vārtika it is ऐर्चिर्वय according to the first meaning In the case of the second meaning, the च alone will be heard in the reduplicate चच् Aorist Because the च् would be elided by इत्यादिभेदः (VII. 4 60 S. 2179) So the reduplication will be of the *second syllable* only, because there being no *third syllable*, the vārtika under consideration does not apply for it applies only to the Desideratives.

In fact only *one* meaning can be illustrated in the Aorist of the Causative, while both are applicable in Desiderative, as given in the following note

Note —In the case of the verb ऐर्चयति the third should be reduplicated "Third of what"? Some say the third of the consonants, and according

Why do we say कर्त्तव्यः 'after (a root expressing) an object'? The affix will not come after an Instrumental case. Thus गन्तव्येच्छति, here there is no affix. But गन्तुमिच्छति will be त्रिपदिवति.

Why do we say वचनकर्तृकाय 'when the subject of the verb to wish, is also the subject of the verb denoted by the object wished'? Observe 'गिर्याः पठन्तु' इति इच्छति गुरुः 'The teacher wishes 'Let the pupils read.' Here the teacher is the agent of the verb 'to wish', but he is not the agent of the verb 'to read', and hence there is no affixing of च्च्.

The word वा optionally shows that a sentence may also be employed to express the same idea. Thus कर्तुमिच्छति or चिकीर्षति

In forming the Desiderative of √खद् 'to eat', च्च् replaces च्च् by II 4 37 S 2427. The इद् augment is not added because of S 2446

Thus च्च् + च्च् + च्च् + ति = च्चच्च् + च्चति = त्रिपद + च्चति (S 2617) = त्रिपदिवति (The च्च् is changed to च्च्)

Vart — The third of ईर्ष्य is reduplicated optionally. This vārtika has already been given under the last sūtra S. 2607. There are two interpretations of it. One is that the third consonant of ईर्ष्य namely य is reduplicated. The other is that the third syllable of ईर्ष्य is reduplicated namely the च्च् of च्च्. Thus we have two forms ईर्ष्यिवति or ईर्ष्यिवति.

२६०९ । रुदन्तिदुःखग्रहिस्त्वपिप्रच्छ संश्व । १ । २ । ८ ।

रुदन्ति । रुदन्ति । रुदन्ति । रुदन्ति । रुदन्ति । रुदन्ति । रुदन्ति । रुदन्ति । रुदन्ति । रुदन्ति ।

2609 The affixes *lit* and *san* (III 1. 7) are *lit*, after *rud* 'to weep,' *vid* 'to know,' *mush* 'to steal,' *grah* 'to seize,' *swap* 'to sleep,' and *prachchh* 'to ask'

Thus रुदन्ति 'he wishes to cry' विदन्ति 'he wishes to know', मुमुक्षन्ति he wishes to steal

In forming the Desiderative of च्च् the augment इद् is not added by the following sūtra

Note — The verb च्च् is changed into च्च्, स्वप् into मुप्, मच्छ into च्च्छ before *lit* affixes by samprasāraṇa (VI 1 16).

Note — The *lit* and *san* would have been optionally *lit* after the verb च्च् विद् and मुप् by virtue of I 2 26, but this sūtra makes them necessarily so after these three verbs. In the case of the verb च्च् these affixes are *lit* by virtue of this sūtra only. In the case of the verbs स्वप् and मच्छ the affix रक्ता is of course *lit*, because these two verbs are *anit*, that is, they do not take the intermediate च्च्; and therefore the च्च् being directly affixed to them, and rule I 2 18 not applying, the indicative *lit* would make it *lit*. In reference to these verbs, therefore the present sūtra teaches something new, only with regard to the affix च्च्, by making

2612 The affix *san* beginning with a letter of the *Pratyahira jhal* is like *lit*, after verbs ending in *it* vowels

Thus from $\sqrt{\text{प्र}}$ we have प्रपूषति . The पू here takes no augment ए , and so it is अत्तादि , and consequently पू is not gunated, because the affix is *किप्*.

Similarly from दीङ् *Divādi* (No. 26) we have दिदीषते 'he wishes to give'. The दि is not changed to चि because VI 1. 50 S. 2508 applies there only where दि otherwise would have been changed to च or दे (दङ् विधत्ते) : Therefore in the sūtra VII 4 54, S 2623, the roots चि and चि are separately enumerated

Note —After the verbs ending in इङ् the desiderative suffix $\text{ञ्$ is *lit* when it is अत्तादि , that is to say when the affix ञ् does not take the intermediate इ . The affix ञ् is an affix which begins with ञ् a letter of the अङ् class. But if the intermediate इ is added before it it is no longer a अत्तादि affix, and in that case it is not *किप्*. Thus from जि 'to conquer' which is a verb ending in इङ् , we have जिजीषति 'he wishes to conquer' यु 'to mix' युपूषति , so also हृ 'to do' हृषीषति , हृ 'to cross' हृषीषति , भू 'to be' भूपूषति

Note —If however, verbs ending in इ or उ or अ or ए , take an intermediate इ , they likewise take gunā. As — स्मि 'to smile' takes gunā, and makes its desiderative स्मिष्यति .

Note —The अत्तादि ञ् is not *lit* after verbs ending in any other letter than the इङ् . As पिपाषति (from पि) 'he wishes to drink'. So from पि we have पिपूषति

Note —The object of making the affix ञ् *lit* after verbs ending in *it* vowels, is to prevent the gunā of the vowel of the root, as in पिपूषति 'wishes to collect' युपूषति 'wishes to praise'

२६१३ । हलन्ताच्च । १ । २ । १० ।

इष्यमीषाङ्गलः पठे अत्तादिः च अत्तादिः पुष्टः पुष्टपति : विनिषति : 'हृष' विष् : विषयते : 'अङ्' किप् : विषयिषते : $\text{इष्टपृष्य$ आतिपृष्य : पृष्टः पिष्टपति — पिष्ट विषति :

2613. And after a root ending in a consonant, and preceded by a vowel of the *pratyāhira it*, the affix *san* beginning with a *jhal* consonant, is like *lit*

This is from प्र we have प्रपूषति , and from पिङ् 'to pierce' we have पिपिषति 'he wishes to break,' here the root पिङ् contains the *it* vowel इ , it ends in a consonant ङ् the affix ञ् is directly added without taking an intermediate इ , and therefore it fulfills all the conditions of the sūtra and the vowel is not gunated

Why do we say "preceded by इ ई , उ , अ , ए , ओ , ऋ vowel"?

If the final consonant of the verb is not preceded by a vowel of the *it* class, the affix ञ् is not *lit* after such a verb. As $\text{अङ्} + \text{अङ्} + \text{ञ्} = \text{अङ्गञ्}$

'wishes to sacrifice' Had the affix च् been here a *lit* affix, there would have been samprasāraṇa by rule VI 1. 16 which declares that there is samprasāraṇa of the verbs च्, स्वप्, and यच्, &c., before *lit* affixes.

Why do we say jhalādi *san*?

If the *san* takes the intermediate इ and is then no longer a कलादि च् it is not *lit*, and it causes guna. As वृत् + इ + च् = विवर्तिषते 'he desires to be' Here there is guna of *ri*.

Roots like दृच् दृच् &c., are governed by this rule, though they end in conjunct consonants, for the word दृच् of the sūtra means *gāṭi* or class, thus दृच् + च् + तिप् = दृच् + चति (VI. 4. 24 the *m* being elided by treating च् as कित्) = पीवति or पिप्वति (VII 4. 56). So from दृच् we have तिवृवति or तिवृ विवति.

२६१४ । अजकलगमां सति । ६ । ४ । १६ ।

अजकलानां इत्येत्तादिसप्तमेऽदीर्घः स्याज्जलादी सति । 'सतिदीर्घः' (२३३९) । त्रिवीचति । 'विभावा च' (२३२५) । विचीयति-विचीयति । त्रिपीवति ।

2661 The lengthening of the vowel takes place in the case of a stem ending in a vowel, as well as of च् and यच् (which is the substitute of च्) when the Desiderative affix च् being jhalādi (*i. e.* not taking the augment इच्) follows.

As e —Thus of roots ending in vowel we have —त्रिवीचति, द्रुहवति, विचीयति त्रिचीयति (VII 1 100), of च् and यच् त्रिपीवति and चचित्रिपीवति.

Thus from the root च् we get त्रिवीचति, the च् is chang 1 to च (VII 3 57 S. 2331) Similarly from च्चिच् चयते, we get विचीयति or विचीयति, the च् is optionally changed to च by VII 3 58 S. 2525 From the च्चिच् we get त्रिपीवति.

The यच् of this sūtra is the substitute of the root च् and in forming its desiderative, the following sūtra applies —

But in the Passive, the conjugation will be Atmanepada. No इद् will be added here to the affixes, because it is confined to the Parasmaipada affixes only. The य् being now *ghatādi*, there will be lengthening.

Thus we get निपांसते । अपिनिपांसते ।

The last sūtra refers to that ग् which is the substitute of द् and therefore there is no lengthening of the root ग् meaning 'to go'. In its case, the forms will be गिगते । अजिगते ॥

Note—The rule applies to that ग् which is the substitute of द्द्, इद्, or दृद् (II. 4. 47 and 48) 'to study'. Therefore, not in अपिजिगते यस्मै नाम्ना (cf. VII. 2. 58). In the Veda we read यस्मै सोमं यजिगते, where though ग् means 'to go' and is not, therefore, the substitute of द्द्, the lengthening takes place by the rule VI. 3. 137. Or the word यद् should not be added in the sūtra at all which should be read as इनमया यनि meaning, "There is lengthening of the stem when the Desiderative यद् follows". This would apply of course, to vowel-ending stems because the sentence would mean that, for there cannot be lengthening of a consonant. This will apply to ग् also, in this way—'A stem ending in a vowel is lengthened in the Desiderative, and so also of ग् which is a substitute of the vowel-stem द्' ॥ In this way, we may see, that there is no necessity of the Vārtika.

२६१६ । इङ्खत् । २ । ४ । ४८ ।

इङ्खो गमिः स्वात्पनिः । अपिजिगते ।

2616. And of इद् 'to study,' गमि is the substitute when यद् follows.

अपिजिगते, ० वेति, ० वन्ते 'he wishes to study.' The root इद् is always preceded by the preposition अपि. This will be Atmanepada by I. 3. 12 and I. 1. 56. The form is similarly evolved by the application of rules VII. 2. 58, and VI. 4. 16.

२६१७ । रलो व्युपधाद्गुलादेः संश्रयः । १ । २ । २६ ।

उप दृष्टो वे उपधे यस्य सप्तमाद्गुलादे रसन्तात्पते यस्मादनी सेतो वा कितो स्तः । 'द्विस्त्वोऽप्योः सप्तमात्पद्' (२३४४) । दिद् इति-दिदोतिवते । ददिवते-दतेविपते । सिद्धि तिपति-तिहेतिपति । 'दगः' जिद् । दिदेविपति । व्युपधाद्' किम् । विवर्तिवते । 'इत्तादेः' तिद् । पविपति । इद् निव्यवधि द्विद् गुणेन वाच्यते । 'X उपधाकार्यं द्विद्वारमवधम् X' । आदेशश्च द्विद्वारमवधं यामान्याधेयमावजुत्यात् ।

2617. After a verb which begins with a consonant, and ends in a letter of *Iti pratyahara*, and has as its penultimate द् or ध्, ड् or ङ्, the *Iti* and *san* affixes are optionally *lit*.

The wording of this sūtra requires a little explanation. It consists of the following words:—

1. *रलः* *ralah*, ablative of *रल्* (after the consonants included in the *Pratyāhara* *ral i. e.*, all the consonants except *य* *y* and *व* *v*). Verbs having their final letter any single consonant except *य* *y* or *व* *v*.

2. *अुपवात्* means "after penultimate *वी*." It is a compound of *वी* + *उपवा*. The *वी* itself is a compound of *उ* + *व* = *वि*, in the dual *वी*. Therefore the phrase means "after (verbs) having for their penultimate either *व* *i* or *उ* *u* long or short."

3. *ह्लादेः* means "beginning with a consonant"

All these three words qualify the word "verb" understood.

4. *चंसु* means "and *san*."

The *sūtra* means, those verbs which have a *रल्* letter in the end, a *रल्* in the beginning, and an *ह*, *दे* or *उ*, *ज* in their penultimate, may optionally treat the affixes *ktva* and *san* as *कृत्*.

Thus *दद्गुल्* 'to shine,' makes *दद्गुलित्वा* or *दगोलित्वा* 'having shone,' *लिक्* 'to write' makes *लित्वा* or *लेत्वा*.

Similarly in *san* affix we have *लितिलिषति* or *लेलेलिषति* 'he wishes to write' *दिदद्गुलिषति* or *दिदगोलिषति* 'he wishes to shine.'

So also *रहचिषते* or *रोचिषते* ।

Why 'rala'? The rule does not apply if the verb ends in a letter other than *रल्*. As *दिक्* + *रक्ता* = *देवित्वा*; its desiderative will be *दिदेविषति*. No option is allowed here.

Why *अुपवात्*? There is no option when the penultimate vowel is not *व* or *उ*. As *वृक्* + *रक्ता* = *वर्तित्वा*. Des. *विवर्तिषते*.

Why *ह्लादेः*? The rule does not apply if the verb does not begin with a consonant. As *रविषत्वा* and *रविषति*. There is no option allowed here.

Note :—The rule does not apply if the *रक्ता* and *चंसु* are *aniti*. As *पुक्त्वा*, *पुक्चते*.

The reduplication though *nitya*, is here postponed in favor of *guna*, because of the maxim:—"An operation relating to penultimates is stronger than reduplication."

Moreover, the indicatory *च* in the root *चोच्* is also a *सापेक्ष* of the relative strength of these rules

२६१८ । सनीयन्तर्धसृजदम्भु त्रिस्वसूनु भरणपिषनाम् । ७ । २ । ४८ ।

हवादेभ्यर्पादिभ्यश्च घन ह्रस्वा ह्रस्वात् । ह्रस्वाये 'दण्यताश्च' (२६१३) इति कृत्वात् । 'च्योः'—(२५६१) इति वार्य छट् । चप् । द्विह्रस्व । ह्रस्वपति-दिदेविषति । 'लोतिवचोरेव'—(२६२०) इति वदपनाचनियनाच्च यः । पुक्चपति-विचिषति ।

2618. The desiderative *च* may optionally take *रट्*, after a root ending in *हृ*, and after *च्यु*. *घन*, *च्यु*. *वि*, *रट्*, *घ*, *च्यु*, *उ*, *च्यु*, *घ*, *च्यु*, and *च* ॥

Note :—Thus *दिदेविषति* or *दुदगुचति*, *लेलेविषति*, *पुक्चपति* ॥ *च्यु*, *च्यिषति*, *चंसति* ॥ *घन*, *विचिषति*, (VI. 4. 47) *विचपति*, (VIII. 2. 36 and 41) *विचिषति*,

विभर्षति ॥ इत्थं विद्वन्निवर्षति, निवर्षति (VII 4 56) भीष्मति, ति, दक्षिणविभर्षति, ॥ वि-
 क्रोषते ॥ इत्थं निवर्षतिवति चुरात् ॥ यं विद्वन्निवर्षति, (VII. 4 80) पुद्गलति, चम्पु,
 मोर्षुं निवर्षति, मोर्षुं निवर्षति, मोर्षुं निवर्षति ॥ The root दृष् of the third class is to
 be taken, as the form नृत् with चम्पु in the sūtra indicates विभर्षति, चुरात् ॥
 चवि निवर्षतिवर्षति, मोर्षुं निवर्षति ॥ इत्थं निवर्षति निवर्षति ॥ इति दक्षिणविभर्षति-
 दक्षिणविभर्षति चट्ति ॥ निवर्षति, निवर्षति निवर्षति, विवर्षति, विवर्षति, विवर्षति,
 विवर्षति ॥ चोति किम् ? देविता चट्ति ॥ So S 2621 further on

When no दृट् augment is added the चम्पु is changed by S 2613. The चम्पु is
 changed to ऋ by S 2611. Thus दिव् + चम्पु + चम्पु + चम्पु = दिव् + चम्पु = दि +
 च + चम्पु = दिवर्षति = दृवर्षति । When however, चम्पु takes दृट् then the affix is
 not चम्पु and we get दिवर्षति ।

Similarly from चित् we get, पुद्गलति or निवर्षति । The second च is not
 changed to च because of the nyāma rule VIII. 3 61. S 2627 to be taught
 later on

In forming the Desiderative of चम्पु, we have चर्षिष्यति with चट् चम्पु,
 and चम्पु + चम्पु when anit. Now apply the following two sūtras

२६१९ । आत्माव्युधारीति । ३ । ४ । ५५ ।

चामाव्युधारीति च ।

2619 For the vowel of the roots चम्पु, चवि and चम्पु there
 is substituted long ई before the च of the Desiderative, when
 it begins with च ॥

Note — Thus चम्पु — ईवर्षति चवि — चोवर्षति, चम्पु — ईवर्षति (I 1. 51). The
 reduplication is dropped by VII. 4 58. In the Causative stem चवि there
 are two vowels, the व (वि) is dropped by pūrva-vipratishedha (the prior
 d barring the subsequent) according to VI 4 51, and ई substituted for
 च according to the present sūtra. The word चम्पु is to be read into the
 sūtra otherwise चामावर्षति ॥ The चम्पु must begin with च् + ट्, should not
 take the दृट् augment as in चित्तवर्षति, चर्षिष्यति ॥ The roots चवि and
 चम्पु are optionally चट् in the Desiderative by VII 2 49.

२६२० । अत्र लोपोऽभ्यासस्य । ३ । ४ । ५८ ।

'अत्र लोपोऽ' (२६२३) इत्यादि चट् लोपोऽभ्यासस्य लोपोऽभ्यासः । आत्माव्युधारीति ईवर्षति ।
 चर्षिष्यति । चट् चम्पु । चर्षिष्यति । ईवर्षति-चर्षिष्यति । चित्तवर्षति-चित्तवर्षति-
 चित्तवर्षति-चित्तवर्षति ।

2620 The reduplicate is dropped under the circumstances
 mentioned in the foregoing sūtras VII 1 51 to VII. 1. 57.

Note — The examples are given under the above mentioned sūtras.
 The word 'of the reduplicate' चामावर्षति is to be supplied in all the sub-
 sequent sūtras up to the end of the chapter. Thus sūtra VII. 4 53 says 'a
 short is to be substituted, we must supply the words for the reduplicate'
 to complete the sense, as दृष्टीकृते, दृष्टीकृते ॥ The word अत्र in the sūtra
 indicates that the reduplication is not to be elided, when an affix is treated

like च् but is not actually च् » Thus च् Aorist is treated like च् by VII 4 93, but the reduplication will not be dropped there, as च्चोवपद् च्चदीदपद् » Some say the word च्च here indicates that the *v/ole* of the reduplicate is dropped, and not only its final letter Others elide the whole of the reduplicate on the maxim चानर्चकोऽतोऽन्वविधिः । The rule I 1 52, by which a substitute should take the place of only the final letter of that which is exhibited in the Genitive case, is not valid when what is exhibited in the Genitive is meaningless'

Thus चाप् + ति = ईप् + चति = ईप्चति (No reduplication)

So also अप् + चति = ईप् + चति = ईप् + चति (I 1 51 S 70) = ईप् + चति (VIII 4 55 S 121) = ईप्चति । The चेद् form is अर्दिपिपति । The form अर्दिपिपति is thus evolved The Desiderative root is चार्च the च् being generated by VII 3 86 before च् » Now we reduplicate it, and the second syllable चिप् will be reduplicated by VI 1 2 and the रेक is not duplicated by VI 1 3 so we get चिप् to reduplicate and च is changed to द » The form ईप्चति is thus evolved By VII 4 55, the च् is changed to long च which is followed by र् by I 1 57 Thus we have ईप्च as root and च्च is reduplicated, and the reduplicate is elided (VII 4 55) The forms चिचति and चीचति are similarly formed

From धृञ् (the third root given in S 2618) we get चिधृजिपति or चिधर्जिपति as चेद् the double form is owing to the optional च् augment I A it forms are चिधृचति or चिधर्चति ।

In forming the Desiderative of दृञ् (the fourth root in S 2618) the following sūtra applies

२६२१ । दृम इच्छ । ७ । ४ । ५६ ।

दृमेत्थ इच्छादीच्य आदी चति । च्चयाणलोप । इज् १७७ (२६१३ इत्यत्र इच्छादय च्चयाणलोप । तत्र च्च । इच्छादय लोप । चिच्छति धीच्छति दिच्छतिपति । चिच्छीयान-
मिच्छतिपति । 'उदीद्यपद्वय' (२६४३) । शुद्धीयति चिच्छाचति । शुद्धयति चिच्छिपति ।
कर्तुं नृपति-कर्तुं नृपति-कर्तुं नृपति । न च्च परतया नृपावाच्यो यतोऽन्वयात् उदाहरो न च्च
इति प्राच्यम् । इति च्च (२६२१) इति च्च इति च्च इति च्च इति च्च इति च्च इति च्च इति च्च
न च्च दृञ् तस्य द्विवचं मति आर्दिपति १ गित्ता कश्चित् वाच्यम् X कार्यसुभ-
निमित्तत्वा पालीयते च्चयन्तुभ-गति X । न चेद् च्चिच्छयन्तुभयति । शुद्धयति चिच्छिपति ।
चपि शुभयो भिच्छयः पन्ना-तदीरादिकम् । दृमभाषि दृमो कत (२६१२) इति चिच्छा-
च्यम् । च्चयन्- (२६१३) इति दीर्घः परतयाच्योपेत वाच्यते । 'आच्य- (२६११) इति
ईप् । च्चिच्छति-चिच्छयतिपति । च्चिच्छति चिच्छयतिपति । 'चयन्- (२६०४) इत्याद्यम् ।
चिच्छयति चिच्छयतिपति । 'तनिपतिदिच्छातिभ्यः चो वा दृमभाष्य' ।

2621 For the vowel of the root दृञ् there is substituted च् as well as ई before the च्च of the Desiderative, when it begins with च् »

Note —As चीचति or चिचति » But दिच्छति before the चेद्चच् » The reduplication falls off by VII 4 58

We have seen in explaining I 2 10, S 2013 दाताच् च that the word दत् or consonant there signifies the whole *class*, and not a root which ends in a *singl^e* consonant. The दत् being क्त् after a root that ends in one consonant or more, it is क्त् after दत् also, which ends in two consonants द् and त् : Therefore the nasal is elided. Thus we get चिप्त्ति or चिप्त्तिः. The द is changed to च.

When the दत् is चेद् we have दिक्षिपत्ति. From चि (fifth root of S 2018) we get Anit चिचिपत्ति and set चिचिचिपत्ति.

From दृ (sixth root of S 2018), we have Anit दृदृपत्ति and set चिदृचिपत्ति. The ऊ in the Anit form is by VII 1 102 S. 2491, after the short दृ has been lengthened by S 2614.

From दु (seventh root of S 2018) we have Anit दृदृपत्ति, set चिदृचिपत्ति. Here the equation is दु + द + चि = दृदृ + चिपत्ति (the reduplication takes place first) = दु + चिदृचिपत्ति = चिदृचिपत्ति (VII 4 80 S 2577).

From ऊर्त् (eighth root of S 2018) we have Anit ऊर्त्तृपत्ति or ऊर्त्तृदृचिपत्ति, set ऊर्त्तृचिपत्ति. In ऊर्त्तृ + दृपत्ति, the guna being taught subsequently should take place first, and then reduplication. Then we get ऊर्त्तृ + दृपत्ति, and here ओ is changed to औ, and we have ऊर्त्तृ-औ-दृपत्ति. But we cannot however, do this the guna and औ substitution do not take place prior to reduplication, because of the sūtra द्विचनेऽपि (S 2243), which teaches according to one interpretation, that a substitute of a vowel is just like the original for the purposes of reduplication, and according to another, that no substitution should take place so long as reduplication is not finished. Under whatever view of that sūtra, the reduplicate is दु and not न.

Nor must one object saying 'How can a Sannanta be the occasion or cause of reduplication when it is itself an effect with regard to reduplication? For the following Paribhāṣhā answers this objection

"Surely, that which undergoes an operation can, so far as it undergoes that operation, not be made the cause (of the application of a Grammatical rule)'

To explain this Paribhāṣhā the following is extracted from Kielhorn's translation of the Paribhāṣhendusekharā:—'The words 'so far as it undergoes that operation are intended to make (the formation of) ऊर्त्तृचिपत्ति and other (forms) possible. For in (the formation of) this (ऊर्त्तृचिपत्ति) the syllable न् has been reduplicated in accordance with I 1 59, whereas without (the restriction 'so far as it undergoes that operation') that (rule of Panini's) could have had no concern (with the formation of ऊर्त्तृचिपत्ति). The term चनेऽपि in VI 1 9 being a genitive, that which ends with दृ (i.e., ऊर्त्तृ + दृ) undergoes the operation (of reduplication) taught in VI 1 9. Were, then, the present Paribhāṣhā to enjoin merely that 'that which undergoes an operation cannot be made

the cause of the application of a grammatical rule'). इच् which forms part of the *kāryin* कर्त्तुं + इच्) could not be the cause of the peculiar reduplication (which is taught in I. 1. 59.) But as the *Paribhāṣā* teaches that, that which undergoes an operation can only so far as it undergoes that operation not become the cause of the application of a grammatical rule, there is no reason why इच् in कर्त्तुं + इच् should not cause the application of I. 1. 59, for although कर्त्तुं + इच्, which includes इच्, is *kāryin*, yet the syllable इ only can be called the *kāryam anubhavan kāryin*."

From च्च the ninth root in S. 2618, we have अनुचति (Aniṭ) and चिचति (set)

The root च्चि (the last but one of S. 2618) is from चा with the augment उच्. Or it is the root चच् one of the चिच् roots, and च् is part of the root. It is then of the Churādī class. When the चच् is Aniṭ, it is चिच् by S. 2612 and so there is no *guna*. The lengthening required by S. 2614, is superseded by the subsequent rule which causes the elision of चि in च्चि. Then there is चि by S. 2619. Thus we have च्चिचति (Aniṭ). Or चिचचचिचति (Set). But the non-चिच् root चाचि gives us चिचाचचिचति.

From चच् (the last of S. 2618) we have चिचाचति (the long चा replaces च by S. 2504) as Aniṭ, and चिचचिचति as set.

Vart —The इच् is added to चच् after इच् पच् and इच्छि optionally, as चिचचिचति or चिचचति or चिचाचति, (VI. 4. 17) चिचचिचति or चिचचति (VII. 4. 54, VIII. 2. 23. VII. 4. 58) चिचचिचचिचति or चिचचिचाचति. Why do we say 'Desiderative'? Observe चिचचिचति, चिचचिचति.

In the case of चच् the following sūtra applies

चिचचिचति । तनोतेचिभाषा । ६ । ४ । १७ ।

चिचचिचति वा चिचचिचति वा चिचचिचति । चिचचिचति-चिचचति-चिचचिचति । * चाचिचति
चिचचिचति । * । चिचचिचति । कूल चिचचिचति ।

2622 The lengthening of the penultimate of चच् is optional, before the Desiderative चच्, when it does not take the augment इच्.

Thus चिचचिचति or चिचचति. But in चिचचिचति no alternative is allowed, as इच् is added to चच् by VII. 2. 49 *Vart* optionally.

Vart —The affix चच् is added, when the sense is that of 'in imminent danger', as चिचचिचति कूलच् = चिचचिचति कूलच् 'the bank is in imminent danger of falling down'. So also चिचचिचति.

Vart —There is no affixing of चच् after a verb which has already taken चच् in the sense of wishing. As चिचचिचति चिचचिचति. But from the चच् of III. 1. 5, 6 not denoting wishing, we have चिचचिचति, चिचचिचति.

Besides चिचचिचति, given above we have an Aniṭ form also, when the following sūtra applies.

२६२३ । सनि नीमाधुरभलभशकपतपदामचइस् । ७ । ५ । ५४ ।

एवाभश्च इहवावहादी सति । अभावावलोपः । 'हकोः-' (३८०) इति एलोपः । पितृवति । दिदरिद्रिपति-दिदरिद्रावति । 'हुमिञ्' 'भोज्' आभ्यां च् । कृवदीर्घस्य भिनोवेरपि भीरुपात्रि-भेषादिभ्यः । 'वा' वि-' (२३४२) इति तः । मितृवति । मितृवते । 'मा' माने । मितृवति । माह्वेहे । मितृवते । 'दिदाशीः' । दितृवति । 'दिह्' । दितृवते । 'दाह्' । दितृवति-दितृवते । 'धिट्' । धितृवति । 'घाञ्' । धितृवति-धितृवते । रिभृवते । लिभृवते । 'ग्रह्' । ग्रिभृवति । 'ग्रह' सर्वत्रे' इति दिवादिः । स्वयित्तेषु । ग्रिभृवति-ग्रिभृवते । पितृवते । 'रापो' दिनायां यभीञ् वाच्यः * । पितृवति । 'दिद्यायाच्' क्तिष् । आत्तिरावति ।

2623. The इच् is substituted for the root-vowel of नी, वा, दा and पा (३), रभ्, लभ्, शक्, पठ् and पद् when the Desiderative च्च् beginning with च् (इ e, not taking the augment र्) follows.

Thus पठ्+च्च्=पठिस्त्+पठ् । The reduplicate is elided by S. 2620 : and the च् is elided by S. 380. Thus we get पितृवति (पठ्+च्च्+याच्+तिप् =पिपुत्+सति=पितृ+वति)

So also from दृष्टि of the Vārtika we have दिदरिद्रिपति or दिदरिद्रावति ।

The नी includes नीमाति (Kryādi 4) and भिनोति (नि of Svādi 4) for नि assumes the form नी, by VI. 4 16 Thus मितृवति, म्रितृवति ॥ The च् of इच् becomes त् by S. 2342. The वा denotes all the roots which assume the form वा, on the maxim वासादा ग्रहणेत्त्वविधेयः "The terms वा, वा or दा when they are employed in Grammar denote both the original roots वा, वा and दा and also the roots which are changed to वा वा and दा" ॥ They are वा and वाह्वाने, and वेह् म्रिषदाने ॥ Thus मितृवति, मितृवते, अथ मितृवते ॥ गु-दितृवति or दितृवते from दी, or देह् or दाह् । So also धितृवते or धितृवति from धिट् or धाञ् । रभ्-आत्तिरिपते, लभ्-आत्तिरिपते, शक्-ग्रिभृवति But from the Divādi root we have ग्रिभृवति or वे । पठ्-पितृवति, पद्-प्रपितृवते ॥ In the roots that end in a vowel, the च् of इच् is changed to त् by VII 4 49, S 2342 and in the roots that end in a consonant, this च् is dropped, according to VIII. 2 29 S 380. The reduplication falls by VII 4. 58 S 2620

Why do we say 'when the Desiderative follows'? Observe दावति ॥ The word च्चि is understood here from VII. 4 49, so the rule will not apply when the Desiderative takes the augment इह्, as म्र पतिवति ॥ Here पठ् optionally takes इह् under the vārtika सनिपतिदृष्टिप्रायागुपसंज्ञयामश्च S 2621.

Vārt.—The च्च् comes after the root-vowel of रप् in the Desiderative, when the sense is that of 'to injure.' As म्रति पितृवति ॥ Why do we say when the sense is that of 'to injure'? Observe आत्तिरावति ॥

२६२४ । मुचोऽकर्मकस्यगुणो वा । ७ । ४ । ५७ ।

यादी सति । अभावावलोपः । भोजते-गुणवते यां यत्तः स्वयमेव । 'अर्मकत्वं' क्तिष् । गुणवति यत्तः कृष्णः । 'न युद्धपक्षगुर्व्या' (२३४८) । विवृत्तति । तच्छि द्रु । विवर्तिवते । 'विगविचि-' (२५०६) इति चेद् । निर्मातिवति-निमृत्तति ।

अर्थां वदितव्येष्टो द्विरव्य । इत्यादि । शिवा । (२१७८) । चचिचिचवति । 'X निमित्तापाये
लिकापायः X' इति त्वनित्यम् । 'वृद्धोः-' (२५६१) इति वृद्धप्रत्ययान्तापायकात् ।
'नित्यत्वापत्तिवचनाद्वा' । 'वो च वृद्धोः' (२५७८) (२६०१) इति नृप्रत्ययान्तिनो गाह् रूपतेः ।
नारत् च वा । चचिचिचवति-चचिचिचवति । मिथ्याचवति-गुणाचवति । 'ह ।
नारत्' (२५८६) । नृप्रत्ययवति । 'वो द्विरन्तरमागच्छादेशो न' इत्युक्तत्वादुक्तारत् द्विरव्य ।
नरवति । गुणाचवति । 'योः' पुनरव्ययरे (२५७७) । विपाचवति । विपाचवति ।
नरवति । विपाचवति । निपाचवति । निपाचवति । 'पुनरित्' इति किङ् । गुणाच-
ति । 'अचरे' किङ् । पुनरवति । 'रवति' (२५७८) इतीत्यर्थः वा । निपाचवति । गुणाचवति-
दि । 'अचरे' इत्येव । पुनरवति ।

2626. The Desiderative च्च् gets the augment वृद् after the
ots वृद्, वृद्, च्च्, च्च् and च्च् ।

Thus निरवति, विचवति (VII. 4 80) चचिचिचवति (VI. 1. 2
13) and चचिचिचवति । The root वृद् is not governed by this rule, as वृद् वति ।
e /चच् (V. 18) of the Sufādi class is taken here, and not /चच् (IX. 51)
the Kṛyādi class, for the latter always has वृद्, while the former having
indicatory long च्च् has optionally वृद् । Both the Bhuādi and Juhotyādi
are taken in the sūtra.

The /चच् is Anit as a rule. In चचिचिचवति the reduplication is of the
able च्च् (चच् + वृद् + च्च् = चच् + वृद् + च्च् = चचिचिच). Here वृद् is a portion of
e kār्या च्च् and since a portion of च्च् itself undergoes grammatical
eration therefore, it can not be the cause for the application of the
erating rule, hence the sūtra द्विवचनेऽचि (S. 2243) does not apply. See
e Paribhāṣā under VII 4 56. S. 2621. In fact, the rule of reduplica-
ion here is च्च्वच्चे (Genitive case) meaning 'of a sananta or a yañanta,
ere is reduplication' (VI 1. 9 S. 2395) Strictly speaking, therefore,
is not the cause of reduplication but that a san-ending stem is redupli-
ted. The san ending stem is च्च्, and it is to be reduplicated. There-
e it is doubled and च्च् the original root for च्च् substitute is not con-
sidered sthānivat. Had च्च्वच्चे been in the Locative then द्विवचनेऽचि
ould have applied.

In the Desiderative of /चच्, both च्च् become changed to च्च् when pre-
ded by an alternant preposition, (VIII. 4 21 S. 2606). Thus चाचिचिचवति ।

In the case of /वृच्, the augment वृद् is added to च्च्, and it becomes वृच्,
as we have वृच् । Here वृच् though caused by a Tripādi rule is not asid-
ia for the purposes of reduplication because of the maxim "the sūtra
III. 2 1 does not hold good in reduplications" Therefore, we redupli-
te वृच् (वृच् and वृच् and वृच्). Then by वृत्तव्येऽचि rule (S. 2179) we get वृच्
ot ति) thus, वृच्चिचिचवति । The maxim "on the disappearance of a cause,
o effect also disappears", is not of universal application. This we learn
om the jñāpika of S. 2561 where Pāṇini uses वृच्, the च्च् along with the
agment वृच् or by the vārtika under S. 2573, (चरुपापाद् वृच् वृच् वृच् वृच्
वृच् वृच् &c.) For had the rule "on the disappearance of a cause, the

effect also disappears" been of universal validity, there was then no necessity of using the words *prakṛiti-pratyāpatti* 'there is return of the original form' in the above *vārtika*. For as soon as the *kṛit* affix was elided, the effect of *kṛit* would have also vanished, and so the word would have assumed its original form, without the express rule to that effect. That *vārtika* also is, therefore, a *jñāpaka*.

By the two *sūtras* of the same form namely, *ये च हरचटोः* (VI 1. 31 S 2579, II. 4. 51. S 2601), the root *हृ* is replaced by *ग*, and there is vocalisation of *वि*. Thus we have *अविजिग्राहयविषति* or *अग्राहयविषति*। *गिरवायविषति* or *गुवायविषति*।

By VI. 1 32. S 2586, *ह* is vocalised. As *ह्रदायविषति*। Here *ह* is reduplicated, because of the maxim, the vowel substitution does not take place, prior to reduplication, when *वि* follows. (See *चुराद* Churādī No. 342).

So also we have *पुष्कारविषति*, *पुषायविषति*।

Here we again give the *sūtra* VII. 4 80 S 2577.

रईरई । क । ओ । पुयणज्यपरे । ३ । ४ । ८० ।

2626A *ह* is substituted for the final *उ* or *ऊ* of a reduplicate, before a labial, a semi-vowel and before *ञ* when *अ* or *आ* follows these consonants, in the Desiderative.

The word *पु यञ्—जि* is the Locative singular of the *samāhāra* dvandva compound of those three words—*पु यञ्* and *ञ्*। The *samāhānta* affix *चच्* (V 4 106) does not come, as these affixes are *anitya*. The word *अ परे* means that after which is the letter *अ*।

Thus 1 Labial.—*विषविषते विषायविषति, विनायविषति*, 2. Semi vowel —*विदविषति, विषायविषति, विरायविषति, विस्तायविषति*, 3 *ञ*—*जिज्ञायविषति* from the root *जु*।

The word *विषविषते* is from *ञ्* which gets *हृ* augment in *चच्* (VII 2 74) then there is *guna* and *चच्* substitutions, but these latter being *sthānivat* for reduplication (I. 1 59) *पु* is doubled, and for *ऊ* there is substituted *ह* by the present *sūtra* *विषायविषति* is the Desiderative of the Causative of *पु*। *विनायविषति* is the Desiderative of the Causative of *पु*। *विदविषति* is the Desiderative of *पु* 'to mix', which is *चेद्* by VII 2 49 *विषायविषति* is the Desiderative of the Causative of this root. The word *विरायविषति* and *विस्तायविषति* are the Desiderative of the Causatives of *रोति* and *लुनाति*।

This *sūtra* indicates the existence of the following maxim —*अद्विचयं विविचोऽपि यो ह्यद्विचयं भवति*, 'though not the cause of reduplication, the substitute which takes place when *वि* follows, becomes like the original' Thus in *विनायविषति* we have *भावि+चच्* from *पु+वि+चच्*, here the *भाच्* substitute caused by *वि* is *sthānivat* to *ऊ*, otherwise there would be no *उ* in the reduplicate to be operated upon by the present *sūtra*, See VI. 1. 31 S 2621 also

Why do we say "for the च or छ"? Observe चापच्यते, the Desiderative of which will be चापयिषति ॥

Why do we say 'followed by a labial, semi-vowel or च'? Observe चञ्च जुनाययिषति, according to Padamanjari it is चञ्चजुनाययिषति from the sautra root जु ॥ जुदाययिषति ॥

Why do we say 'when these consonants are followed by an च'? Observe जुञ्चयति ॥

By VII. 4, 81 S. 2578, there is च substitution optionally in the case of the roots mentioned in that sūtra. Thus चिञ्चाययिषति or जुञ्चाययिषति. The word चपरे of the above sūtra applies to this also. Thus we have जुञ्चयते only when च does not follow.

✓ २६२९ । स्त्रीतिथयोरेव परस्यभ्यासात् । ८ । ३ । ६९ ।
 अभ्यासेन परस्य स्त्रीतिथयोरित्येव सत्यं वा स्वात्पभूते सति नाभ्यस्य । जुष्टयति ।
 'द्वुतिस्वाभ्योः' (२३४४) इत्युत्पद्यते । जुष्टाययिषति । तिवाययिषति । 'स्त्रीतिथयो' क्षिप् ।
 चिचिषति । उपसर्गाच्च स्वादिप्रभ्यासेन च' (२२९९) इति चरवच् । परिधिषति । 'यचि' ।
 किच् । तिष्ठाचति । जुष्टयति । अभ्यासादिस्तुक्तेर्न निषेधः । इच् । मयीयिषति । इक् ।
 अयीयिषति ।

2627 च is substituted for च after च or छ in the reduplication of a Desiderative, if the च of चच् is changed to च् and not otherwise and then only in च्छ and in the Causative of roots, which in the Dhātupāṭha begin with a च ॥

This rule is confined to the Desideratives of च्छ and of च् beginning roots in the Causative, provided that the Desiderative sign च् is changed to च् ॥ The rule applies to the च् of the substitute and not to the affix च्, as there can be no such च् after a reduplicate syllable. Therefore च् means that च which replaces the च् of the roots.

Thus from च्छ we have च्छयति ॥ Here the च of चच् is changed to च् by the last sūtra, and therefore so also after the reduplicate च्, the च of च्छ is changed to च् ॥

Of the Causatives of roots beginning with च् in the Dhātupāṭha, we have चिचिषति, चिचिञ्चयिषति, जुञ्चाययिषति ॥ In this last, the च् of चच् is changed to च् by VII 4 67 S. 2344. So also चिवाययिषति ।

Why 'stu and the Causatives'? Though this च change would have taken place by the preceding Ashtādhyāyī sūtra (VIII 3 59), yet the separate enunciation of this rule indicates that this is a *nyāya* aphorism—the च change takes place only in these cases of च्छ and the Causatives of Desideratives under the conditions mentioned in this sūtra, and no where else. Thus चिचिषति from the root चिचचरत्वे (Tud 140) This is a root, which is exhibited in the Dhātupāṭha with a च्, therefore the form ought to have been चिचिचति by VIII 3. 59, but it is not so, because of the

niyama of the present sūtra. So also द्रुवति from दृक् मासिषवत्ते (Div 24) and द्रुवति from दृ मेत्ये (Tud 115).

If this is a niyama rule by the very fact of its separate enunciation, what is then the necessity of using the word च in the aphorism? Answer—द्रुवतेऽत्रात्पार्श्वे, so that the sūtra may mean 'if दृक् and Causatives only when दृक् follows' and not 'if दृक् and Causatives when दृक् only follows'. In the latter view, we could not get the form द्रुवत्, and the rule would have applied to विविचति also.

Why do we say in the Desiderative च? So that the niyama may not be any where else. Had चि not been used in the sūtra, the restriction would have been with regard to every affix and the sūtra would have meant 'if there is occasion of च्च change after a reduplicate it should take place only in the case of दृक् and the Causatives'. Therefore च change would not have taken place in विवेच as it is not a Causative.

Why do we say after a reduplicate?

Answer—So that this restriction may apply to that च which would have been caused by the दृ or च of an abhyāsa and not to that which would have been caused by an upasarga. As चविचति though without the Preposition the form is विविचति. Here च is changed to च्च by S. 2277.

Question—No this cannot be the reason because the च caused by the upasarga is considered as asidhā and hence there would be no restriction.

Answer—Then we say the abhyāsa is taken to be qualified by च्च namely that abhyāsa which is caused by दृक्, would give occasion to this rule and not any other abhyāsa. Therefore if a reduplication has been caused by दृक् and then दृक् is added to it then the restriction of the present sūtra will not apply and च्च change will take place though the root may not be a Causative &c. This is the दृक् of दृच is चोदय (VI 1 19) the Desiderative of this root is चोदयिषति with दृक् augment the elision of च (VI 4 45) of च the elision of च्च by VI 4 49.

Question—No this also cannot be the reason because the च्च change is antarah, while the restriction niyama is Bahiraṅga. Therefore the word abhyāsa is employed superfluously in the sūtra.

Answer—The word abhyāsa is taken in the sūtra so that the restriction may be with regard to that च which might have been caused by the दृ or च of the abhyāsa, and not to that च which might be occasioned by the दृ or च of a lha or verbal root. Thus चविचति चविचति. Here the root दृक् or दृच in the case of चोदय &c. is turned to Desiderative with दृक् and by VI 1 2 the word is reduplicated then by VII 4 70 the च is changed to च्च. Thus चिचत् is only the force of the दृ of the abhyāsa for the च is changed to च्च as चिचत्, (VIII 3 59) then as the restriction of the sūtra does not apply the root दृ causes the च्च of the abhyāsa as चिचत्. Had the word च्चचत् not been used in the sūtra, the च of abhyāsa could not

have been changed to च, for then the sūtra would have meant 'च is substituted for च, only in the case of च् and Causatives in the Desiderative पञ्', and as दृषिष is not a Causative-Desiderative, the restriction would have applied.

२६२८ । सः स्विदिस्विदिसहीनां च । ८ । ३ । ६२ ।

अभ्यासेः परस्य स्यन्तानामेवं सस्य स च न चः चाणि परे । सिस्वेदयिषति-सिस्वाद-यिषति । सिस्वाहयिषति । 'स्यादिष्वेषाश्चासस्य' इति नियमान्नेह । अभिमुबुषति ।

शैविकाश्चैविकः सकृपो न ।

सकृपप्रत्ययो नेष्टः सन्तान्ताम् नमिष्यते ॥

शैविकाश्चैविकः सकृपो न । तेन शालीये भव इति बाधमेव न तु क्षान्ताच्छः । 'सकृपा' किम् । आदिष्वङ्गे भव आदिष्वङ्गः । आदिष्वङ्गे भव आदिष्वङ्गः । अस्मात्ताच्छः । तदा सत्यर्थसकृपः स न । धनवानस्यास्ति । इह ननुयन्तान्ताम् । विरूपस्तु स्यादेव । दृष्टिहन्ती शाला । 'सकृपा' इत्यनुपपद्यते । अर्थद्वारा सादृश्यं तस्यार्थः । तेन दृष्ट्यासन्तान्तात्पन्नम् । स्वार्थसन्तान्तात्तु स्यादेव । जुगुप्सिष्यते । नीमांसिष्यते ।

2628. 'The च is substituted for the च् after the reduplicate of the पञ् Desiderative of the Causatives of स्विद् स्विद्, and च् ॥

The च substitute of च् debars the cerebral change. In other words, the र of these roots remains unchanged. As सिस्वेदयिषति, सिस्वादयिषति and सिस्वाहयिषति ॥

By the niyama of S. 2277, there is no change here. अभिमुबुषति ।

Karika—An affix of the same form is not again added to a word which has already once taken it, under the following circumstances;—(1) a word which has already taken a śaishika affix will not take another śaishika of the same form (2) a word which has taken an affix having the sense of *matup*, will not take another *matup* sense affix of the same form; and (3) lastly a root that has already taken the affix च् will not take another च् ।

Thus of (1) we have शालीयः formed by the śaishika छ added to शाला । No second छ can be added. Thus we cannot have शालीये भवः=शालीयीयः, but we must use the sentence शालीये भवः ।

Why do we say 'of the same form'? Observe आदिष्वङ्गे भवः=आदिष्वङ्गः with च्, from this we have a tertiary derivative आदिष्वङ्गे भवः=आदिष्वङ्गः with छ ॥ Here च् and छ are not of the same form; and so one does not debar the other.

Similarly with *matup*-affix. As from धनवान् we cannot have a tertiary derivative with *matup*; as धनवानस्यास्ति, no second ननुप् is added here. Of course, an affix of dissimilar form can be added. As दृष्टिहन्ती शाला । The word 'sarūpa' here means the same in form AND sense. Therefore if a root has taken the Desiderative च् (the affixes which has the force of *he wishes*), it will not again take another च् । But if a root has taken the svārthika च् (the affix which does not change the meaning of the root, as the च् of III. 1. 5 S. 2393 added to √gup, √tj and √kat &c.), then it will take the Desiderative च् also. Thus from the sannanta root jugupsa we form the Desiderative जुगुप्सिष्यते; नीमांसिष्यते ॥

Here end the Desideratives.

इति सिस्वेदयिषति-सिस्वादयिषति-सिस्वाहयिषति ॥

॥ अथ तिङन्तयङ् प्रकरणम् ॥

CHAPTER XIII.

INTENSIVES WITH YAN

२६२९ । धातोरेकाधो हलादे क्रियासमभिहारे यङ् । ३ । १ । २२ ।

[चीनः पुन्य धृमार्थश्च क्रियासमभिहारेस्त्विति धातोरे यङ् स्यात् ।

2629. The affix यङ् 'comes after a root consisting of a single syllable, beginning with a consonant, when the repetition of the act or the intensity thereof is intended

Note —The phrase *krīyā samabhīhāra* means repetition of the act or its intensity. As पक् 'to cook', पापच्यते 'he cooks again and again', ज्ञाश्चक्षते 'he shines with great intensity'. The root must be a simple root and not compounded with any *upasarga*. We cannot therefore make Intensives of verbs like गच्छ 'to go' (because the root गच्छ is preceded by the *upasarga* ग) or जाग्र 'to be awake' (because it contains two vowels), or ईक्ष 'to see' (because it begins with a vowel)

२६३० । गुणो यङ्लुको । ३ । ४ । २२ ।

अध्यासस्य गुणः स्यादङि बहुलुकि च । चनादङ्गताः—(२३०४) इति धातुत्वास्तदादयः । हिङ्गत्वादात्मनेपदम् । पुनः पुनरतिशयेन वा भवति योभूयते । योभूयाचक्रे । अयोभूयिष्ठ । 'चातोः क्तिप् । आर्थधातुकार्थं यथा स्यात् । तेन द्वयोः लविः (२४५३) इत्यादि । एकाचः क्तिप् । पुनः पुनर्जागर्ति । हलादेः क्तिप् । धृमनीयते । धृमं भोमते रोचत इत्यस्य यङ्नेति साध्यम् । चीनः पुन्ये तु स्यादेव । रोचयते । योभूयते । *बृविहृन्निबृषट्पत्यर्त्यृषीतिभ्यो यङ् वाच्यः* । आदास्यवह्नादायदन्ताः । योभूयते । योभूयते । योभूयते । अनेकास्त्वेनाथोपदेशत्वात्पत्यर्त्तम् ।

2630 Guna is substituted for the *ङ* and *लु* (with their long) of a reduplicate, when the Intensive character यङ् follows and also when it is elided

Thus चेचीयते, लोहूयते with यङ् and जीदधीति with यङ् लुङ् ।

The stems ending in यङ् or यङ् लुङ् get the designation of dhātu by S 2304, and so are conjugated in all Moods and Tenses. In making the Intensives the root is reduplicated and it takes the terminations of the Atmanepada as the root is हिङ् because यङ् has an indicative *ङ्* :

Thus योभूयते 'He becomes again and again' or 'it becomes intense'. Per योभूयाचक्रे । Aor अयोभूयिष्ठ ।

Why have we used the word चतोः 'after a root' in the sūtra? So that the affix यङ् may get the designation of Ardhadhātuka. Being an Ardhadhātuka affix the modifications which a root undergoes before it, take place here also. Thus ह् is replaced by च before Ardhadhātuka

affixes. The same substitution will take place before यद्. So that the Intensive of ह् will be from the root ह्य् (S 2453).

Why do we say "after a monosyllabic root"? The affix यद् is not added to the root जाय् which is of two syllables. Here we must use a sentence as, पुनः पुनर्जायते :

Why do we say "beginning with a consonant"? Observe दृग्भीषते from दृव् :

The affix यद् is not added according to the Bhâshya, in these cases दृग् भीषते or दृग् रोषते, as it is against usage to make Intensive forms of these verbs in the sense of *intensity*, though in the sense of *repetition* we have रोषयते and भीषयते :

Vart:—The intensive affix यद् comes after चुञ्, चुञ्जि, नृञ्जि छटि, छति, छय and छर्, though some of these contain more than two vowels and others begin with a vowel. The first four roots चुञ्, चुञ्ज, नृञ् and छट all end in च् which is a portion of the root: and therefore they are dysyllabic. These are Churâdi roots.

In चोदूष्यते, the second च is not changed to य, because the root is not monosyllabic and is not taught in the Dhâtupâtha with an initial च :

So also चोदूञ् यते :

२६३१ । यस्य हलः । ६ । ४ । ४१ ।

'यस्य इति संघातग्रहणम् । हलः परस्य ययद्दस्य लोपः स्वादार्धचातुसे । 'आदेः परस्य' (४४) । आतो लोपः' (२३०८) । चोदूषाचञ्जे । चोदूचिता । चोदूत्रिता । चोदूत्रिता ।

2631. When a consonant precedes the final य in a verbal stem, this य is elided also before an ârdhâdhâtuka affix.

Thus Per. चोदूचां चञ्जे । I Fut. चोदूचिता । So also चोदूत्रिता । चोदूत्रि ।

In the sūtra यस्य is given, which is the Genitive singular of य namely of the two letters य् य् :

Note.—By the rule of अलोऽन्त्यस्य (I 1. 52), the अ of य ought to be elided and not य्, but that rule is evidently inapplicable here, since the elision of अ would have taken place by the preceding Ashtâdhyayi rule S. 2308: the present rule therefore teaches the elision of य (ya).

The word हलः is to be considered as in the ablative case, and then by I 1. 54, S 44 the first letter would be elided namely य् : The अ is of course, elided by VI. 4 48 S. 2308.

Why have we taken [the two letters (संघात) conjointly य् य्,] य and not य् ? Observe दृष्टिता, नष्टिता, शुच्यिता from the simple roots दृष्ट्, नष्ट्, and शुच्य्. Here य् not being followed by य्, is not elided (see Bhuadi 541—546).

Why do we say 'when preceded by a consonant'? Observe चोदूचिता, चोदूत्रिता .

In conjugating the root च्च in the intensive, the following sūtra applies.

२६३२ । दीर्घोऽङ्कितः । ७ । ४ । २३ ।

अङ्कितोऽभ्यासस्य दीर्घः स्यादाङ्कितं यद्भुक्तिश्च । अट्टाट्पठे ।

2632. A long vowel is substituted for the **अ** of the reduplicate in the Intensive (with expressed or elided **यद्**), when the reduplicate receives no augment having an indicatory **ङ्** ॥

The reduplicate receives augments like नीङ्, युङ् by S. 2642 and S. 2643. Thus अट्टाट्पठे । So also पापय्यते, and पापयतीति, दायय्यते, and दाययतीति ॥ Why do we say "when it gets no augment? Observe यदय्यते, दययतीति, ररय्यते, ररयतीति ॥

Note :—*Obj* :—When the **ङ्** augment is added, the reduplicate will end in a consonant, and as it does not end in a vowel, there will be no occasion for lengthening; hence the employment of the term अङ्कितः is useless.

Note :—*Ans*.—The employment of this term by the Achārya indicates the existence of the following maxim. अथवाचविकारदेश्वादादा नोत्तर्यान् विधीन् वाप्यते "so far as changes of a reduplicative syllable are concerned, rules which teach those changes do not supersede one another". What is the necessity of this indication (jñāpaka)? Observe होहोय्यते, here the rule of lengthening of this sūtra, does not supersede, though it is subsequent, the rule of shortening in VII 4 59; so the diphthong **हो** is shortened to **ह**, and it is then gunated by VII. 4. 82. Secondly observe अजीरय्यत्, here **ङ्** is substituted in the reduplicate by VII. 4. 79 plus 93, and then this is lengthened by VII. 4. 94, the latter not superseding the former. Thirdly observe भीमय्यते &c., where in पाप् + यद् (III 1. 6), the reduplicate is lengthened but that does not prevent the **ङ्** of VII 4. 79. Fourthly observe अजीरययत्, where the **ङ्** substitute (VII. 4. 97) does not supersede the sūtra VII. 4 60, by which the **ङ्** of यद् is elided.

In conjugating the **अ** of the above vārtika (S. 2630), the following sūtra applies :—

२६३३ । यङि च । ७ । ४ । ३० ।

अङ्तेः संयोगादेश्च अतो युञ्जः स्यादाङ्कितः । यकारपरदेशस्य न द्वित्वनिषेधः । 'अतारङ्ते' इति पाप्मोदाहृत्यात् । अटाट्पठे । अयायिता । अयोय्यते । अयिदयते । अस्तोपस्य स्यादनिवृत्त्यान्वोपयामुञ्जः । अयिदित्ता ।

2633. Guṇa is substituted for the final **अ** of the root **अ** (अङ्गि) and in those roots, ending in short **अ**, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Intensive character **यद्** follows,

The root **अ** takes **यद्** according to the Vārtika under Sūtra 2630, with Guṇa we have अ + य = अय ॥ By VI. 1. 2, the second member is reduplicated, in spite of the prohibition in VI. 1. 3, for according to Pāṇjali **ङ्** followed by **अ** is not governed by that prohibition. So we have अयय, and

according to VII 4 60, the *य* is dropped and we have *चर्य*, and by VII. 4. 83, we get *चरयन्*. This is an exception to I 1 5. Thus we have *चरयन्ते* according to the example given in the Bhāṣya. The I Fut. is *चरायिष्य*. So also *चरायिष्य* is I Fut. of *चर* of the same vārtika. From *कृ* we have *कुर्यते*.

Similarly from *निद* we have *वेनिदन्ते*. The elided *य* of *य* acts as *स्वानिपत्य* and so prevents the guna of the p-nultimate *द*. I Fut. is *वेनिदिष्य*.

२६३४ । नित्य कौटिल्ये गती । ३ । १ । २३ ।

नित्यार्थकौटिल्य एव यद् व्याप्तं कौटिल्यासन्ननिद्वारे । कुटिलं वृत्तिं वाच्यते ।

2634 The affix *यङ्* invariably comes, in the sense of crookedness, after a simple verb expressing motion.

Thus *क्र* to move *चक्रयते* 'he moves crookedly'. So also *वायु* *वृ* After a verb of motion, the *यङ्* never expresses intensity or repetition, so if the latter sense is to be expressed, a phrase must be employed, as *धृ* *कानति* 'he wanders much'. This is inferred from the word *नित्य* used in the sūtra & *८*, *यङ्* always has the sense of crookedness and no other sense after a verb of motion.

२६३५ । लुपसदचरजपजभदहदशङ्गभ्यो भावगर्हायाम् । ३ । १ । २४ ।

भ्यो पाठ्यर्थगर्हायामेव यद् व्यात् । गर्हितं लुपति लोपयते । वाच्यते ।

2635 The affix *यङ्* when it is intended to convey the sense of contempt (*गर्हा*) in respect of the sense of the root (*भाव*) comes always after the following roots, *लुप* — *लुप्* 'to cut off', *वृ* 'to sit', *चर* 'to walk', *जप्* 'to mutter silently any sacred formula', *जभ* 'to gape or yawn', *दह* 'to burn', *दम्* 'to bite' and *शङ्* 'to swallow'.

Thus *लोपयते* 'he cuts off badly', *वाच्यते* 'he sits badly', *चरयते* 'he walks badly', *जपयते* 'he recites badly', so also *जभयते* *दहयते* *दमयते*, *निजिह्वयते*. The affix *यङ्* does not come in the sense of repetition &c., after the above verbs but only in the sense of censurable performance of the action denoted by the verbs. Separate words must be used to express the Intensive or the Frequentative meaning. As *धृ* *लुपति* 'he cuts off much'.

Note — Why do we say when contempt in regard to the sense of the root is meant? Observe *वायु* *वृ* 'he recites well'. There is no affixing as no contempt is denoted. Why do we say in regard to the action denoted by the root? When the contempt is not with regard to the sense of the root but with regard to the action as accomplished the affix is not employed. Thus *चरन्* *वृ* *पठति* the Sūdra recites the sacred mantras. The word *नित्य* of the last aphorism is understood here also.

The Intensive of *चर* is formed by the following —

२६३६ । चरफलीश्च । १ । ४ । ८१ ।

अनयोरेभ्यापरस्याते पुक्त्वादाह् पुक् पुकी । पुक्' इत्यनेनापुस्वारो लघ्वते । * च च पदान्त-
बद्धाद्यः * । 'वा पदान्तस्व' (१२५) इति यथा स्वात् ।

2636. The augment पुक् comes after the reduplicate of च् and फल् in the Intensives (with or without यद्) ॥

Note.—Thus चङ्गयते and चङ्गरीति (the lengthening of ञ is by VIII. 2. 77) चङ्गयते and चङ्गरीति ॥ See the following sūtra.

The पुक् here refers to anusvāra. It is treated like padānta by the following

Vārtika.—The anusvāra should be treated as if final in a Pada. That being so, VIII. 4. 59. S. 125 applies to it: and it remains unchanged.

Thus चर+यद्=चर चर+यद्=चं चर्+यद् । Now applies the following.

२६३७ । उत्परस्यातः । १ । ४ । ८८ ।

चरफलीरेभ्यापरस्यात उत्स्यादाह् पुक् पुकी । 'इति च' (३५४) इति दीर्घः । चङ्गयते-
चङ्गयते । चङ्गयते-चङ्गयते ।

2637. For the subsequent ञ (i.e., for the ञ of the root and not of the reduplicate), there is substituted उ in the Intensive (with or without यद्) of च् and फल् ॥

The examples have been given above, as चङ्गयते, चङ्गरीति and चङ्गयते चङ्गरीति ॥ The lengthening is by S. 354. Why do we say 'the ञ which stands subsequent to the reduplicate'? The substitute does not replace the ञ of the reduplicate. Why do we say 'of ञ'? The substitute should not replace the final letter, which it otherwise would have done by I 1. 12. The उ in उत् debarbs guna (VII 3. 83) in चङ्गयते and चङ्गरीति, for though उ is lengthened by VIII. 2. 77, in चङ्गयते, yet that lengthening is considered as non-existent or asiddha (VIII. 2. 1) for the purposes of Guna (VII. 3. 36). Quere. If the उ in उत् debarbs guna, why should it not debar lengthening also of VIII. 2. 77?

In conjugating √japa and √jabha, √daha and √daśa of S 2635 the following applies

२६३८ । जपजभदहदशमञ्जपशां च । १ । ४ । ८६ ।

अनयोरेभ्यापरस्याते पुक्त्वादाह् पुक् पुकी । गर्हितं जपति जज्जप्यत इत्यादि ।

2638. The augment पुक् comes after the reduplicates of जप, जभ, दह, दश, मञ्ज, and जप in the Intensive (with or without यद्) ॥

Thus जज्जप्यते and जज्जप्रीति, जज्जप्यते and जज्जप्रीति, दददहते and दददहीति; दददहते and दददहीति ॥ The root is दद्, but it is exhibited in the sūtra as दय, showing that even in यद् पुक्, the root loses its nasal. Similarly जज्जप्यते and जज्जप्रीति, and चंचयते and चंचयति ॥ This last is a sautara root.

In conjugating √grī of S. 2635, a ञ is substituted for र by the following —

२६३९ । श्री यङि । ८ । २ । २० ।

गिरते ऐकस्य सत्यं स्यादादि । गर्हितं गिलति जेगिरयते । 'गुवास्या-' (२४६२) इतीत्यच् । गुणः । देदीयते । चेवीयते । सेवीयते । 'विभाषा स्ये' (२४२०) । योयुयते । येरवीयते । 'यङि च' (२६३३) । चास्त्वयते । 'रीडृत' (१२३४) । चेकीयते । युट् । चचेस्कीयते ।

2639. *च्* is substituted for the *र* of *यृ* in the Intensive.

Thus निजेगिरयते, निजेगिरयते, निजेगिरयते ॥ The root *गृ* takes *यङ्* when the sense of contempt is conveyed, with regard to the action denoted by the root, (III. 1. 24), गर्हितं गिलति = जेगिरयते ॥

Note:—Some say that *य* of the sūtra includes the two roots *गृ* (गिरति Tud. 117) and *यृ* (युजति Kry. 28). Others hold that the Tudādi *grī* is only taken and not the Kryādi. The Kryādi *grī* never takes the Intensive form, no example of which is to be met in literature.

Note:—Why do we say in the Intensive? Observe निवीर्यते with the Passive affix *यक्* ॥

The *यृ* roots, and *वा*, *स्या* &c., take long *ई* by S. 2462. Then there is *guna*: thus from *वा* we have देदीयते ॥ From *वा* (S. 2462) we have चेवीयते । From *वा* (i.e., *वो*), we have सेवीयते ।

The *यृ* *यो* *रिष* optionally is vocalised by VI 1. 30 S. 2420. As योयुयते or येरवीयते ।

From *यृ* we have चास्त्वयते । The *guna* is by VII 4. 30 S. 2633. From *कृ* we have चेकीयते । The *री* is by S. 1234. With युट्, चचेस्कीयते ।

२६४० । सिचो यङि । ८ । ३ । ११२ ।

विचः चस्य चो न स्यादादि । निचेविचयते ।

2640 The *च* substitution does not take place in the *च* of *चिच्* of the Intensive.

Thus चेविचयते and अचिचेविचयते ॥

२६४१ । न क्वतेर्यङि । ७ । ४ । ६३ ।

क्वतेर्यङ्वाचस्य पुत्यं न स्यादादि । कोकूयते । कोति कुतरवोस्तु चोक्कूयते ।

2641. The Palatal is not substituted for the Guttural of the reduplicate of *कु* (क्वते) in the Intensive.

As कोकूयते उट्, कोकूयते षट् ॥ The *कु* here is कुङ् (Bhu. 999), and not कु 'to make sound' (Ad. 33, कौति), nor कुङ् (Tud. 103, कुजति) ॥ Of those two, we have कोकूयते ॥ Why do we say in the Intensive? Observe कुकुवे ॥

२७४२ । नीग्यङ्गुस्त्रुचुचंस्त्रुचुस्त्रुसपतपदस्क्रन्दाम् । ७ । ४ । ८४ ।

पदान्तराद्यस्य नीगागमः स्यादाद्व्यङ्गुस्त्रुः । 'अक्षिप्त' इत्युक्ते दीर्घः । नलोपः । पवीर्ययते । चनीचस्वत इत्यादि ।

2642. The augment *नीक्* is added to the reduplicate of the Intensive (with the expressed or elided *यङ्*) in the following:—*चच्*, *चच्*, *चच्*, *अच्*, *कच्*, *पच्*, *पच्* and *स्कन्द* ॥

The augment makes the reduplicate क्त् and so there is no lengthening because of अकितः of sūtra VII. 4. 83. S. 2632.

Thus चनीवक्ष्यते and चनीवक्ष्यतीति, चनीवक्ष्यते and चनीवक्ष्यतीति, दनीवक्ष्यते and दनीवक्ष्यतीति, चनीवक्ष्यते and चनीवक्ष्यतीति, (चनीवक्ष्यते and चनीवक्ष्यतीति), चनीवक्ष्यते and चनीवक्ष्यतीति; चनीपक्ष्यते and चनीपक्ष्यतीति, and चनीपक्ष्यते and चनीपक्ष्यतीति, चनीवक्ष्यते and चनीवक्ष्यतीति. The nasal is elided in one alternative by VI. 4. 24.

In forming the Intensive of nasal-ending roots डक् is inserted by the following.

२६४३ । जुगतोऽनुनासिकान्तस्य । ३ । ४ । ८५ ।

अनुनासिकान्तस्याङ्गस्य योऽन्वातोऽदन्तस्य डक्त्वात् । जुगजुग्वती लक्ष्यते इत्युक्तम् । वंध्यव्यते-वंध्यव्यते । तत्परस्य वान्तर्गोऽनुनासिकान्तस्य न । 'वान्' कोपि । वान्त्वव्यते । 'वे चिभावा' (२३९६) । जात्राव्यते-जत्राव्यते । 'ए द्वेहिंवायां यङि चनीभावा वाच्यः' । जेचनीव्यते । हिंवायाच्' क्त् । जङ्गव्यते ।

2643. The augment डक् (२) is added after the short अ of a reduplicate in the Intensive (with or without चङ्) when the root ends in a Nasal.

The डक् is anusvāra as already mentioned in S. 2636

As लक्ष्यव्यते and लक्ष्यतीति, जङ्गव्यते and जङ्गनीति, चक्ष्यव्यते and चक्ष्यनीति, रक्ष्यव्यते and रक्ष्यनीति. The augment च here should be considered as anusvāra, because an ādeśa is indicated by the nature of the sthānin which is replaced; and therefore in चक्ष्यव्यते, it remains anusvāra. Had it been च it could not have been changed to anusvāra in चक्ष्यव्यते, रक्ष्यव्यते (See VIII. 3. 24). In लक्ष्यव्यते &c, the anusvāra is changed to च, ङ &c, by VIII. 4. 58; the other forms लक्ष्यव्यते लक्ष्यतीति, जङ्गव्यते, जङ्गनीति are derived by the following —

Vart: —This anusvāra should be treated as if it was at the end of a Pada or word. That being so VIII. 4. 59 applies, and we have the anusvāra unchanged, as in लक्ष्यव्यते &c.

Why do we say "after a short अ"? Observe नेतिव्यते. The इ in अङ् indicates that the augment will not be added to a reduplicate which once was long अङ् but became short by VII. 4. 59 as from वान् 'to be angry' is वान्त्वव्यते, (the second lengthening takes place by VII. 4. 83). Why do we say ending in a nasal? Observe चक्ष्यव्यते.

The nasal ending roots जङ्, चङ्, लङ् optionally become जा, वा, ला by VI. 4. 43 S. 2319, as जात्राव्यते or जत्राव्यते.

Vart:—In the Intensive of वृक् 'to kill,' च्नी is substituted for वृक् as जेचनीव्यते. The substitute is with a long ई, had it been with a short वृ, that might also have been lengthened by VII. 4. 25. Not doing so, however indicates the existence of the maxim चक्ष्यव्यते चक्ष्यव्यतीति चक्ष्यव्यतीति. A rule is not universally valid, when that which is taught in it is denoted by a technical term. It is through this that चक्ष्यव्यते is formed from चक्ष्यवृ, because the Guna taught by VI. 4. 146, does not take place here before the Tad-

dhita affix यद्, in as much as that rule VI. 4. 146. is taught by employing the technical term युच् in योयुं च. instead of योरोच्, hence that rule is anitya, and we have यद्च ॥

Why do we say when meaning 'to kill'? Observe कृष्यते where it means to do.

✓ २६४४ । रीगदुपधस्य च । १ । ४ । ८० ।

अदुपधस्य चातोत्पदास्य रीगायनः स्यादाह्वयुकोः । वरीवृत्ते । वृष्णादिस्त्राण्य च । वरीवृत्ते । वरीवृत्ते । उभयत्र सत्यम् । वतीकृष्यते । " रीवृत्त इति वक्तव्यम् " । वरीवृत्ते । वरीवृत्ते ।

2644 The reduplicate of a root, which has a य् in the penultimate position, gets the augment री in the Intensive (with or without यद्) ॥

As वरीवृत्ते and वरीवृत्ति, वरीवृत्ते and वरीवृत्ति ॥ वरीवृत्ते and वरीवृत्ति ॥ Here व is not changed to च because it is considered to belong to Kshubhnādi class. So also वरीवृत्ते । From कृप् we get वतीकृष्यते with व in both places.

Var. — It should be rather stated 'a root which contains a य्; when यद् follows, whether this य् be of upadeśa, or obtained by samprasāraṇa so that the augment may come in वरीवृत्ते and वरीवृत्ति where the य् is of vocalisation, and not penultimate also So also वरीवृत्ते ।

२६४५ । स्वपिस्यभिषेजां यङि । ६ । १ । १८ ।

सप्तसारथं स्यादाङि । वीवृत्ते । वेदिष्यते । वेदीयते ।

2645. There is vocalisation of the semi-vowel of the verbs स्वप् 'to sleep', स्वप् 'to shout', and व्ये 'to cover', when followed by the affix यद् of the Intensive.

Thus वीवृत्ते, वेदिष्यते, वेदीयते (VII. 4. 25 the short व् is lengthened). Why do we say 'when यद् follows? Observe स्वप् formed by वजिह् III. 2. 172.

२६४६ । न वयः । ६ । १ । २० ।

वावर्यते ।

6246. There is not vocalisation of the semi-vowel of वय, when the affix यद् follows.

The word वङि is understood here. As वावर्यते, वावर्यते, वावर्यते ॥ Why do we say "when यद् follows"? Observe वङि, वयङि ॥ See VI. 1. 16 to which this rule is an exception.

२६४७ । चायः की । ६ । १ । २१ ।

चेकीयते ।

2647. The verb की is substituted for the verb चाय 'to worship, to observe', when the Intensive affix यद् follows.

The phrase यङि is understood here. Thus चेकीयते, चेकीयते, चेकीयते ॥

Note —The exhibition of की in the sūtra with a long ई indicates that there is long vowel even in tenses where यङ् is elided as चेकीतः ॥ For if the sūtra had enunciated की with a short ए as the substitute of वाय् the forms चेकीयते &c., would have been still valid. Thus की + यङ् = वि + कि + य = चे + कि + य = चे + की + य (VII 4 25 causing the lengthening of the short ए) But then the Nishtha would have been चेकीतः which is wrong

२६४८ । ई प्राप्नोः । ७ । ४ । ३१ ।

चेकीयते । चेकीयते ।

2648 Long ई is substituted for the vowel of the roots च and च्वा in the Intensive

As चेकीयते, चेकीयते ॥ The long ई is for the sake of the subsequent Ash-tādhyāyī sūtra, short ए would have by VII. 4 25, given the same forms also.

२६४९ । अयङ्यि क्ङिति । ७ । ४ । २२ ।

भीहोऽयडादयः स्वादादौ क्ङिति परे । आगम्यते । अय्यायस्व ह्रस्व । ततो गुणः । होहोऽयते । तोहोऽयते ।

2649. Before an affix beginning with य् and having an indicator क् or ङ् there is substituted अय् for the ई of भी ॥

As गम्यते with यङ्, आगम्यते with यङ् प्रथम्य and उपगम्य with ह्रस्व which being the substitute of क्त्वा is क्त्वा ॥ But गिरये where the affix is य, and गेयम् where the affix is यङ् (neither क्त्वा or क्त्वा) ॥

So also होहोऽयते and तोहोऽयते ।

Here ends the conjugation of Intensives in Yañ

इति तिङन्तयङ् प्रकरणम् ।

— ० —

॥ अथ तिङन्त यङलुक् प्रकरणम् ॥

CHAPTER XIV.

INTENSIVES WITH YAN—ELIDED.

२६५० । यङोऽचि च । २ । ४ । ७४ ।

यङोऽप्रत्यये सुवरयाश्चकारात् विनापि यङुर्ल सुवरयात् । अनेनितिकोऽप्रभन्तत्वादादी भवति । ततः प्रत्ययलघवेन यङन्तयाद्भित्त्वम् । अय्यायकार्यम् । धातुत्वास्तदादयः । 'मिधात्कर्त्तरि-' (२१५८) इति परस्मैपदम् । अतुदात्तकृताः-' (२१५७) इति तु न । द्विरवस्य प्रत्ययाप्रत्ययसंवाचकत्वेन प्रत्ययलघवानुवृत्तेः । यत्र हि प्रत्ययस्वरवाचारात् रूपमाधीयते तत्रैव सत् । अत एव सुट्पटप्रत्यादादित्वात् अतव्यतः- (४२५) इति दीर्घो न । येषां स्वर्गशीलादयो अतुदात्तकृतत्वेऽपीति न । अतुदात्तकृताः-' (२१५७) इत्यनुवृत्तिर्निर्दिष्टात् । तत्र च '× रितवा-अपा-×' इति निषेधात् । अत एव रूपमादयो न । लघवे निर्दिष्टात् । किं तु यथेव । 'यर्करीत च' ॥ अदादी पाठाश्रयो मुक् ।

2050 And there is diversely the luk-elision of यद् (III. 1. 22) when the affix च् (III. 1. 134) follows:—

By using 'diversely' there is elision of यद् when other affixes than च् follow, both in the sacred and profane literature; as लोचुद् 'much cutter' लोचुद्+च्, पौचुद् 'much purifier.' च्नीचुद्: from च्च 'to drop.' दनीचुद्: from दच 'to fall,' the नी being added by (VII. 4. 84).

Note —So also यद् is elided before other affixes than च्. thus याचुद्विही लालवीति, हृद्द्विहीवदीति. See also I. 1. 4.

The elision of यद् takes place first before all other operations, because (the elision is antaraṅga as it is not dependent on any thing else as an efficient cause. Then after such elision, the reduplication takes place, because the affix च्, though elided, leaves its effect behind. The root is considered to be यद् and so reduplicated. When doubling takes place, all operations of reduplication also take place. As the *bhā* ending in यद् (whether present or elided) gets the designation of Dhātu (root), it is conjugated in all moods and Tenses. It is conjugated in the Parasmaipada, because of the universal rule of S 2159. The द् of यद् does not make the conjugation Atmanepadi by S 2157. The द् cannot act as Pratyaya lakshana because the elision of द् takes place even where च् or a pratyaya is added, and where it is not added. The rule of Pratyaya lakshana applies there only where an affix (pratyaya) is elided. It applies to the non-usual form of the affix, and depends upon the real (non common) form of the affix (an affix stripped of all its indicatory letters). If there were the Pratyaya lakshana of the elision of that which was not an integral portion of an affix, the formation of वृद्धयद् would be impossible. For it is formed by adding वृ to the plural noun वृद्धः as योवना वृद्धः (यस्मिन्) = वृद्धयद्. In forming this Bahuvrīhi compound, the Nominative Plural affix च् of वृद्धः is elided but there is no pratyaya lakshana. Had there been a pratyaya lakshana, the word वृद्धयद् being still considered to be च्-*ending*, would cause the rule S 425 to apply, and so there would be lengthening of the penultimate. But it is not intended because च् is not essentially a Pratyaya in the sūtra यच्च &c (S 425).

The Atmanepada terminations will not come in *yañ* luk after those roots even which in the Dhātupāṭha are especially Atmanepadi *i.e.*, which are anudāta or which have an indicatory द्. Thus the roots च्च, घीद् &c, must be conjugated in the Parasmaipada in *yañ* luk, though in their ordinary state they are Atmanepadi. Because the rule यद्द्वयस्मिन् (S 2157) refers to indicatory letters which are anudāta, or which is द्. The change caused by an indicatory letter does not take place in यद् वृद् on the maxim स्मिन् यच्चवृद्धयेन &c, (S. 2246).

Similarly there will not be added the vikāranas च्च &c, to the Intensive-roots in *yañ* luk, because those vikāranas are exhibited in the rules

ordaining them as coming after roots belonging to *ganās* (गणनिर्देशः); so they do not come in *yañ luk*. But not so the *vikarāṇa* यच्. The rule ordaining it does not mention any *gana*, the rule is not *क्वादिभ्य यच्* but *कर्तरि यच्* (III 1. 68 S 2167). The यच् not being गणनिर्देशे will come after *yañ luk* roots.

This यच्, however, is elided by the following *gana* sūtra.

। चर्करीतम् ।

1 And after the verb called *charkarita* the affix यच् is *luk* elided

This sūtra is given at the end of *Adādi* roots. *Charkarita* is the technical name for यङ्गुक् roots

The यच् being *luk* elided, the conjugation is very much like that of the *Adādi* verbs with the following modifications.

२६५१ । यङो वा । १ । ३ । ९४ ।

यङ्गुक्कारस्य इत्यादिः पित् चार्थवाङ्मुक्त्वेच्च्वा इत्याद् । 'भूमुनीः' (२२२४) इति शुभनिदेशो यङ्गुक् भाषाया न । 'बोभ्रुतेतिक्ते' (३५८६) इति क्त्वंसि निपातनात् । अत एव यङ्गुक्ता पाषाणविशुद्धिः । न च यङ्गुक्त्वमात्र एव शुभाभावो विवाच्यतानिति वाच्यम् । 'X मकृतिग्रहणे यङ्गुक्त्वस्यापि ग्रहणात् + ' । 'द्विः प्रयोगो द्विवचनं चाष्टम्' इति सिद्धान्तात् । बोभवीति-बोभेति । बोभुतः । बोभुवति । बोभवाचकार । बोभवति । अबोभवीत्-अबोभेत् । अबोभेतात् । अबोभतुः । बोभेति । बोभूतः । बोभुवति । बोभवाचकार । बोभवति । अबोभवीत्-अबोभेत् । अबोभेतात् । अबोभतुः । बोभूपात् । बोभूपातात् । बोभूपास्तात् । 'गातिस्या' (२२२३) इति सिधे शुक् । यङो वा' (२६५१) इतीदृशे शुभं बाधित्वा नित्यत्वाद्वाक् । अबोभूवीत् । अबोभेत् । अबोभूतात् । अभ्यस्ताभवे जुह् । नित्यत्वाद्वाक् । अबोभूतुः । अबोभविष्यदित्यादि । पास्पर्षीति-पास्पर्षि । पास्पर्ष । पास्पर्षति । पास्पर्षि । 'दुक्लृप्ते रेषिः' (२४२५) । पास्पर्षि । लङ् । अपास्पर्द्ध-अपास्पर्द्ध । सिधे दद् || (२४६८) इति वत्त्वपक्षे रेः रि (११३) अपास्पा । लागाटि । लापाटि । अलापात् । सिधे वत्त्वपक्षे । अलापाः । लापु । लापाति । लापातः । दव । दादटि । दादट् । दाघटि । अदाघत् । अदाघतुः । अदाघः । अदाघत् । मुक्ति । अदादाधीत्-अदादधीत् । शेरकुन्दीति-शेरकुन्ति । अशेरकुन् । अशेरकुन्तात् । अशेरकुन्तुः । मोमुदीति-मोमोति । मोमोदाचकार । मोमोदिता । मोमोदीत्-मोमोदीत् । मोमोमुतात् । मोमोमुतुः । मोमोमुदी-मोमोमोः । मोमोमोत् । मुक्ति शुभः । मोमोमोदीत् । मोमोमोदीति । लङ् तिप् । अमोक्त्-अमोक्दीत् । भिष्ये । अमोक् । अमोक्तुः । अमोक्तुः । वनीवहीति-वनीवहति । वनीवहति । वनीवहति । वनीवहन् । अङ्गीति-अङ्गीति । अनुदाचीपदेश- (२४२८) इत्यनु नाधिकलोपः । अङ्गीतः । अङ्गीतः । म्धाद् (२३०८) । अङ्गीमि । अङ्गीम्वः । एकाग्रदोक्तत्वाग्ने विनयेधः । अङ्गीमिता । अनुनासिकसीपस्याभीयत्वेनासिद्धत्वाग्ने देष्टुक् । अङ्गीदि । नि मो धातोः (३४९) । अङ्गीत् । अनुवर्णनिर्देशात् न स्तेरह् । इयत्- (२२८८) इति न वृद्धिः । अङ्गीमीत् । अङ्गीमितात् । इत्येयङ्गुक् । अभ्याघात् (२४३०) इति कुत्वं यदापि हो ह्यते- (३५८) इत्यतो 'ह्यते' इत्यनुवर्त्य विहित तयापि यङ्गुकि सव्येति निपातकारः । 'X रितपाषया X' इति निषेधस्त्वनित्यः । 'शुभो यङ्गुकोः' (२६३०) इति सामान्यापेक्षायकादिति भावः । अङ्गीमि । अङ्गीमि । अङ्गीतः । अङ्गीमति । अङ्गीमिता । रितपाषाणनिर्देशाद्वादिषो न । अङ्गीदि । अङ्गीमीत् । अङ्गीम् । अङ्गीमात् । आधिपि शु यथात् । अघीत् । अघिष्ठानित्यादि । यथादेवत्व द्वित्व न भवति । ह्यानिबन्धेन 'अभ्याघात्' इति निषेधात् । उट्ति यथानाधिकत्वं धातुर्विधेयम् । यङ्गीदिवात् । आङ्गुर्वाणु 'आङो यगहनः' (२६८५) इत्येवमन्येयम् ।

Professor Cecil Bendall, M A , 105 Castle St. Cambridge
 5th May 1904 * * Since the appearance of your Panini I have had
 occasion to read a portion of this chapter (Karaka) with a pupil, I found
 our elucidations and remarks on the Sûtras involved to be of the greatest
 value * * * I felt always that your Siddhanta Kaumudi will be
 equally useful

It is acknowledged on all hands except perhaps by some extremist
 advocates of philology, that Panini is the most scientific grammar that
 we know of. But the study of Panini has always been considered to be a
 rightful bugbear not only by several oriental scholars in the West but by
 the Sanskrit-loving savants of the East as well, and this, in spite of its
 further systematization and simplification by Bhattoji Dikshita in his
 well known Siddhanta Kaumudi. Babu S C Vasu deserves great
 credit for the immense thought and labour he has put forth in bringing
 out this edition of the Kaumudi so soon after his masterly edition of the
 Ashtadhyayi. An English translation is given for every aphorism and
 its explanation by Bhattoji and copious notes are added, partly original
 and partly based on commentaries like the Tattwabodhini, so that one
 who has a fairly general knowledge of Sanskrit may easily master the
 Kaumudi without the help of a Pandit instructor. The book serves,
 though in a much better way, the same purpose which Dr Ballantyne's
 edition of the Laghu Kaumudi (Vizianagram Sanskrit Series) was
 intended to serve for less advanced students of Sanskrit Grammar.

(The Indian Review May, 1907)

BY THE SAME AUTHOR

THE ASHTADHYAYI OF PANINI

Complete in 1,682 pages, Royal Octavo,

Containing Sanskrit Sûtras and Vrittis with Notes and Explanations
 in English, based on the celebrated Commentary called the Kâshî.

Price for the Complete work

Indian	...	Rs 45 0 0
Foreign	...	£ 3 0 0

The Right Hon'ble F MaxMuller, Oxford, 9th Febr
 uary, 1892 — * * From what I have seen of it it will be a very useful
 work. What should I have given for such a work forty years ago when I
 puzzled my head over Panini's Sûtras and the Commentaries * * *
 I hope you may succeed in finishing your work.

The Right Hon'ble F MaxMuller, Oxford, 30th April,
 1899 — * * * Allow me to congratulate you on your successful termina-
 tion of Panini's Grammar. It was a great undertaking and you have
 done your part of the work most admirably. I say once more, what should
 I have given for such an edition of Panini when I was young, and how
 much time would it have saved me and others. Whatever people may say,
 no one knows Sanskrit who does not know Panini * * * * *

THE SIDDHANTA KAUMUDI

OF
BHATTOJI DIKSHITA,

*Containing the original text with notes, and explanations in English
based on Tattvabodhinī, Kāśikā and other Commentaries*

TRANSLATED BY
SRISA CHANDRA VASU, B.A.,
AUTHOR OF PANINI'S ASHTADHYAYI, &c., &c., &c.

To be completed in three Volumes, Royal Octavo about 2,500 pages.

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work, the Ashtādhyāyī.

Just Ready.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS

VOLUME I.

COMPLETE IN 1,028 PAGES, ROYAL OCTAVO.

VOLUME II—(Part I Chapters I to XIII)

(Conjugation of roots belonging to the Bhū, Ad, Hu, Div, Su, Tad Rudh, Tan, Kri and Chur Classes) 500 pp., Royal 8vo

VOLUME II—Part II.

(Contains the Kridanta and Unadī Affixes) complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III

Complete in 247 pp., Royal Octavo, contains the Grammar of the Vedas

TERMS.

For Non-Subscribers—

Sending orders after completion of the work	
Price for the complete work,	(Indian rate) ... Rs. 45
	(Foreign rate) ... £ 3

For Subscribers—

(A) Getting their names registered during the course of publication, but paying after the completion of the work	... Rs 35
--	-----------

(B) Paying during the course of publication, by instalments—(Rs 10, 10 and 5)—(Indian rate)	... Rs 25
	(Foreign rate) ... £ 2

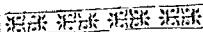
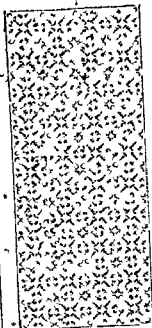
(C) Paying at once, at the time of registering their names	... Rs 20
	(Foreign rate) ... £ 2

No'te.—In the cases of orders by V. P. Post, extra charges are made for postage and V. P. Commission.

Applications should be addressed to the

MANAGER, PANINI OFFICE,
Bhaddurdaganj, Allahabad.

Upper India Press, Allahabad.

Vol. II. Part I

FASCICULUS VI.

1907.

Published by
The Print Office,
Bhuvaneshwari Ashram,
28 40 Baha Nagar,
ALI AHABAD

All Rights Reserved

SIDDHANTA KAUMUDI

OR

BHATTOJI - - -

DIKSHITA - - -

TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

SRISA CHANDRA VASU,

AND

VAMANA DAS VASU.

WORKS BY SRISA CHANDRA VASU.

- 1 THE ASHITADHYAYI OF PANINI.—Containing Sanskrit Sûtras and Vrittis with Notes and explanations in English based on the celebrated commentary the *Ashtaka*. Royal Octavo pages 1652 price Rs 45
- 2 ISHA AND KLNA UPANISHADS.—With Anvaya Vritti Word meaning, extracts from the commentaries of Śhrīnārāyaṇa, Rāmanuja and Mādhyama Charya. Notes and Translations in English, together with Introduction and Index. Crown 8vo pages 175 Price Re 1
- 3 KATHA UPANISHAD.—With Sanskrit text anvaya, Vritti word meanings extract from the Commentaries of Śhrīnārāyaṇa, Rāmanuja and Mādhyama, notes and translations into English with Indexes of Mantras and Sanskrit words with their meaning in English. Cr 8vo pages 224 Price Re 1
- 4 A CATCHISM OF HINDUISM.—Containing 179 Questions and Answers on the Cardinal Principles of Hinduism with Sanskrit Quotations from Śrûti (Vedic and Tantric) and Itanās. Cr. 8vo. pages 71 price 6 annas
- 5 DAILY PRACTICE OF THE HINDUS.—This is a book containing the Morning duties of every Hindu from early rising till he finishes his Sandhya. Contents The Daily Practice of the Hindus on Bathing Tarpana or offering water to ancestors, Sama Vēdi Sandhya, Mādhyandini Sandhya and Tāmrīti Sandhya Vedic Mantras are transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given. Royal 16 mo. pages 230 Price Re. 1.
- 6 AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY.—Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader, while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike. *The Central Hindu College Magazine, June 1904* Cr 8vo pages 80 price 8 annas
- 7 SHIVA SANHITA.—A most famous treatise on Hatha and Raja Yoga. English translation with notes. Cr. 8vo pages 64 price 8 annas

would not have given that particular example **बोद्धु** in the Vaidie when such would have been the regular form

Nor can it be said that the prohibition of *guna* with regard to **बु** as given in VII 3 88 S 2224 applies to the simple root **बु** and not to the derivative root **बोद्धु** and so there was the necessity for Pāṇini of showing the irregular form **बोद्धु**. For the *Paribhāṣā* **महति &c.**, states that a rule enunciated with regard to a simple root, applies to its **बह् लुक्** form also. Therefore, the prohibition of *guna* with regard to **बु** would have applied to **बोद्धु** also. The maxim **महति ग्रहे बह् लुगन्त इवाचि ग्रहणं** is further strengthened by the fact that the reduplications in the sixth adhyāya of Pāṇini (VI 1 1. &c.) are really the double use or repetition of the original root, and so they are not essentially different from the original roots

Therefore we have **बोद्धु + ईति = बोधवीति**. When there is not the **ई** augment, there we have **बोधीति**. The dual affix **त्त्वं** being **हि** causes no *guna*, as **बोध्यः**. The Plural is **बोद्धु + ङि = बोद्धु + ञ्वि** (VII. 1. 1. S. 2479) = **बोध्यन्ति**.

The Perfect is **बोधवां चकार**. I Fut. **बोधयिष्यति**. II Fut. **बोधयिष्यति**. Impv. 3. S. **बोधयीतु** or **बोधीतु** (Vaidie **बोद्धु**). With **वावह्** we have **बोध्यताम्**. 2. S. **बोध्यहि**. 1. S. **बोधयानि**. D. **बोधयाम**. Imperfect **अबोधेत्** or **अबोधयीत्**. D. **अबोध्यात्**. pl. **अबोधन्तुः**. Pot. **बोध्यताम्**. D. **बोध्यताम्**. Ben. **बोध्यताम्**. D. **बोध्यताम्**.

In forming the Aorist the **विप्** is elided by II 4. 77 S. 2223. When **ई** is added by VII. 3. 94. S. 2651 the **व** is replaced by **बुक्** (VI. 4 88 S. 2174) which debars the *guna*, because it is *nitya*. Thus we have **अबोधेत्** or **अबोधयीत्**. D. **अबोध्यात्**. The plural is formed by **बुक्**, and **बुक्** replaces **व**. Thus **अबोध्युः**. (Note:—Māhava gives **अबोध्यात्**).

The conditional is **अबोधयिष्यत्**.

Now we shall take some typical roots and conjugate them in *yañ luk*.

2. *√spardha*. (Bhrādi 3).

Pre. **पार्षसीति**. Here the reduplicate has been lengthened by VII. 4. 83. S. 2632. There is insertion of the long **ई** optionally by VII. 3 94. S. 2651. When there is no insertion of the long **ई**, the form is **पार्षसि**. The **व** is changed to **च** by VIII 2. 40 S. 2280 and one **च** is elided by VIII. 4. 65. S. 71. Dual **पार्षस्यः**. Pl. **पार्षस्यन्ति**. 2nd Sing. **पार्षसि**.

In the Perfect, we have **पार्षसीकृतम्**. I Fut. **पार्षसिष्यति**. II Fut. **पार्षसिष्यति**. Imperative 3rd S. **पार्षसीतु** or **पार्षस्यु** or **पार्षसीतु**. Dual. **पार्षसीतु**. Pl. **पार्षस्यन्तु**. 2nd S. **पार्षसि**. The **दि** is changed to **ङि** by VI. 4. 101 S. 2425. Imperfect **अपार्षसेत्** or **अपार्षसेत्**. When there is augment **ई** in the Imperfect, then the form is **अपार्षसीत्**. In the 2nd Per. singular one form is **अपार्षस्य** where the final **द्** of the root is changed to **च** by VIII. 2. 75. S. 2463 and one **च** is elided by VIII. 3. 14. S. 173. But

when there is no वस् by S 2169, the form of the 2nd Pl. singular is अवावस् or अवावस्. Pot. वावस्वाद् Dual. वावस्वाद्वा. Ben. Dual. वावस्वाद्वा. Aor. अवावस्वाद्. Here the ईद् is compulsory by VII. 3. 96. S. 2225. The व is elided by VIII. 2. 28 S. 2266. Dual अवावस्वाद्. Pl. अवावस्वाद्. Con. अवावस्वाद्.

3. /gādhi. (Bhrādi 4).

Pre. 3rd S अगाधि or अगाधीति with long ईद्. The sūtras VIII. 2. 40 S. 2280 and VIII. 4. 53 S. 52 apply in evolving the first form, for न of तिच् is changed to व and the व of the root is changed to द. The 2nd Sing. is अगाधिम. Here by VIII. 2. 37 S. 326 the व of the root is changed to च, and by VIII. 4. 55 S. 121 the च is replaced by न. The Perfect is अगाधं चकार. The form is Parasmaipadi. I. Fut. अगाधिता. II. Fut. अगाधिष्यति. Imperative 3rd S. अगाधीतु or अगाधीतु or अगाध्यात्. Dual अगाध्यात्. Pl. अगाध्यात्. 1st S. अगाधामि. Imperfect 3rd S. अगाधीतु. अगाध्यात्. Dual अगाध्यात्. Pl. अगाध्यात्. Or 2nd S. with च is अगाध्यात् otherwise it is अगाध्यात् or ०द्. Pot. अगाध्यात्. अगाध्यातात्. Aorist अगाधीतु. Dual अगाधीतु. Ben. अगाध्यात्. अगाध्यातात्. Con. अगाधिष्यत्.

4. /nāthi. (Bhrādi 7).

Pre. 3rd Sing. नाथि or नाथीति when ईद् is added. Dual नाथाम. 2nd Dual नाथाम. In नाथि the च is replaced by न (VIII. 2. 40 S. 2290, and then this is changed to न by VIII. 4. 55 S. 121.

5. /dadhi. (Bhrādi 8).

Pre. 3rd S दादधि or दादधीति with ईद्. Dual दादधाम. Pl. दादधाम. 2nd S. दादधीति or दादधिम. 1st S. दादधिम or दादधीति. Per. दादधं चकार. I. Fut. दादधिता. II. Fut. दादधिष्यति. Impera. 3rd S. दादधतु or दादध्यात् or दादधीतु. 1st S. दादधामि. Imperfect अदाधत् or अदाधत्. Dual अदाध्यात्. Pl. अदाध्यात्. 2nd S. अदाधा or अदाधत् or ०द्. अदादध. 1st S अदादधम्. Pot. दादध्यात्. Dual दादध्यातात्. Ben. दादध्यात्. Dual दादध्यातात्. Aor. अदादधीतु or अदादधीतु where the viddhi is optional by VII. 2. 7. S. 2284. Dual अदादधिष्यत् or अदादधिष्यत्. Con. अदादधिष्यत्.

6. /śandi. (Bhrādi 9).

Pre. शोशन्दीति with ईद्; or शोशन्ति without ईद्. Per. शोशन्दाश्चकार. Imperfect अशोशन्तु or अशोशन्दीत् with ईद्. Dual अशोशन्तात्. Pl. अशोशन्तात्. Aor. अशोशन्दीत्. The ईद् is compulsory by VII. 3. 96. S. 2225. Dual अशोशन्दीत्.

7. /muda. (Bhrādi 16)

Pre. 3rd S मोमुदीति or मोमोति. Dual मोमुदाम. Pl. मोमुदाम. 2nd S. मोमोति or मोमुदीति. 1st S. मोमोदि or मोमुदीति. Dual मोमुदाम. Per. मोमोदाश्चकार. I. Fut. मोमोदिता. II. Fut. मोमोदिष्यति. Imperative मोमोदतु or मोमुदीतु or मोमुदात्. 2nd S. मोमुदामि. There is no guṇa here, as हि is चिच्. 1st S मोमुदामि. Dual मोमुदाम. The guṇa is prevented here by VII. 3. 87.

S 2503 *Quære* —Why does not the sūtra I 1 4 S 2656 prevent gunā in the case of चोभोदिता (I Fut.) also?

Answer —The elision of यद् is by II 4 74 S 2650 where the word बहुल is understood from the preceding Ashtadhyāyī sūtra बहुल इन्द्वि (II. 4. 73 S 3400). Hence diversely, the guna is not prevented here, for the elision of the Ardhadhātuka यद् is by a bahulām rule, and so it does not occasion the application of the rule I 1 4 S 2656. This is not however the view of the Mādhaviya. The form there given is चोभुदिता।

Imperfect, 3rd S चोभोते or ओद्, or चोभोयुदीत्। Dual चोभोयुतात्। Pl चोभोयुतुः। 2nd S. चोभोते or चोभोतेद् or चोभोतेः (VIII 2 75, S 2468) or चोभोयुदीः with ईद्। 1st S चोभोयुदत्। Pot चोभोयुदात्। Ben. 3rd S. चोभुदात्। Dual चोभुदास्तात्। Aorist चोभोदीत्। Here there is guna either because the elision of विच् is considered as asiddha, and so विच् causes guna, or there is guna by pratyaya lakṣhanā (I 1 62, S 262), therefore the sūtra VII 3 87 S 2503 finds no scope here. Dual चोभोदिता। Con चोभोदिष्वत्।

8. √kurda (Bhvādi 21) √gurda (22) √khurda (23)

Pre चोक्तृति or चोक्तृति। 2nd S. चोक्तृते। Par चोक्तृता चकार। I Fut. चोक्तृतिता। Imperfect 3rd S चोक्तृदीत् or चोक्तृत् or चोक्तृद् (VIII 4 56 S 206), 2nd S चोक्तृः (VIII 2. 75 S 2468), or चोक्तृदीः। The Imperfect 2nd S. of √khurda and √gurda are चोक्तृः and चोक्तृः respectively.

9 √vanchu 'to go' (Bhvādi 204) The force of the Intensive affix यद् here is that of moving crookedly by III 1 23 S 2634. By VII 4 84 S. 2642 there is inserted the augment भीक्।

Pre, 3rd S चनीवक्षीति or चनीवक्षि। Dual चनीवक्तः। Pl चनीवचति। In the Dual the nasal is elided because the Dual affix तच् is चिच् and so VI 4 24 S. 415 causes the elision. Imperative 3rd S. चनीवक्षीतु or चनीवक्त or चनीवक्तात्। Dual चनीवक्तात्। pl चनीवचतुः। 2nd S चनीवक्षि। 1st S चनीवक्ष्यामि। Imperfect चचनीवक्षीत् or चचनीवक्ष्।

10 √gamtri to go (Bhvādi 1031)

Pre अङ्गनीति or अङ्गनि। The augment जुक् is added by VII 4 85 S 2643. The final nasal is elided by VI 4 37 S 2428 in the dual as अङ्गताः। Pl अङ्गमति। The penultimate अ is elided by VI 4 98 S 2363. The 1st Sing is अङ्गनि। Dual अङ्गताः। The final न् of गच् is changed to च् by VIII 2. 65 S 2309, I Fut अङ्गमिता। Here the intermediate इद् is not debarred because the prohibition of S 2246 we have already explained applies to monosyllabic roots and not to ग्रन्थ luk. See sūtra VII 2 10 S 2246. Compare I. Fut गन्ता of the primitive √gam. Imperative 3rd S. अङ्गनीतु or अङ्गत्। 2nd S. अङ्गति। Q. Why does not the sūtra अतो देः (VI 4 105 S 2202) cause the elision of दि for the stem अङ्ग ends in अ? Ans —The real stem is अङ्गच् (च changed to च् by S 2309), and the final च् is elided before दि by the Abhīga rule VI 4 37 S. 2428, and consequently this elision is considered as asiddha (VI. 4 22 S 2183), and so the दि is not

cluded. But according to Sudhākara the form would be **अहृदि** the **हृ** is not elided, for the sūtra VI 4 37 S. 2429 is confined to the primitive **हृ** (opadesas as taught in the Dīātupāṭha and which are anubandha and not to derivative roots. The Imperfect is **अहृणीद्** or **अहृन्**. This latter form is got by the application of **भेजे वाजे** (VIII 2 64 S 341) whereby the final **हृ** of the root is changed to **वृ**. Dual **अहृन्ताम्**. Pl. **अहृन्तुः** (*ajahṛntuḥ*) 2nd S. **अहृन्थीः**. Dual **अहृन्तम्**. Pl. **अहृन्तः**. 1st S. **अहृन्महे**. Dual **अहृन्महे**. Pl. **अहृन्महे**. The Aorist 3rd S. is **अहृणीद्**. There is not the **अहृ** aorist here, for **अहृ** is confined to the primitive **हृ** which has an indicatory **हृ** (III 1 55 S 2343), and not to the derivative root where there is no anubandhaḥ. Nor is there **वृद्धि** in the aorist, for it is prevented by VII 2 5 S 2299. The dual is **अहृन्तिहा**.

11 **हृन्** to kill (A 1.1.2)
Pre **अहृन्ति** or **अहृन्ति**. Q—Here the **हृ** is changed to **वृ** by VII 3 55 S 2430. But a reference to that sūtra will show that its operation is confined to the primitive root **हृ** for in the sūtra **अव्ययत्वं** (VII 3 55 S 2430) the word **हृन्ति** is understood from the preceding *aṣṭadhyāyī* sūtra **हृन्ति** &c., (VII 3. 54 S. 353), and as **हृन्ति** in the sūtra is exhibited with **हृन्ति**, therefore that rule is confined to Primitive roots, and not to **याँ** लृक् because of the Paribhāṣhā—

हृन्ति वा अव्ययत्वेन निर्दिष्टं यद्भवेत् त्वः ।
यत्रैकाह् यत्वं त्वेव यद्वैतानि न वद् लृटि ॥

So sūtra -246 (VII 2. 10) for its explanation. Ans.—The objection is valid. But according to Nyāyākāra, the **हृ** is changed to **वृ** in spite of that Paribhāṣhā, which only shows that the rule contained in the Paribhāṣhā above given is not of universal application and is *anitya*. That the Paribhāṣhā is *anitya* we infer from the *jāpaka* of sūtra **युवे वद् लृटि** (VII 4. 82. S. 2630), which ordains *guna* of the *abhyāsa* of the **याँ** root. But the rule requiring reduplication is enunciated by using the word **वद्वा** for VI 1 1. S. 2175 says **वद्वा** द्वे मयत्वं, and if the above Paribhāṣhā were of universal application, there would be no reduplication in **वद् लृट्** any where. But Pāṇini takes for granted that there is reduplication in **याँ** लृक् also, for he ordains *guna* of the reduplicate in **याँ** लृक् by S 2630, which he would not have done had there been no reduplication in **वद् लृट्**. The fact that there is reduplication in **याँ** लृक्, is a breach of the above Paribhāṣhā. Hence the Paribhāṣhā is *anitya* evidently, so far as reduplication is concerned. Why should it not be *anitya* in other respects also?

The Dual is **अहृन्ताम्**. Pl. **अहृन्तुः**. Fut. **अहृन्तिहा**. Imperative 2nd Sing. **अहृन्ति**. The sūtra **हृन्ति** (VI 4. 36 S. 2431) does not apply here, and so the **हृ** of **हृन्** is not changed to **वृ** as in **हृदि**, because the rule 2431 is shown with **हृन्ति** and so the above Paribhāṣhā applies. It is not consid-

ered anitya here. The cchāndas form of 2nd Sing. given in Nyāsa is अह्नीतिः. The elision of the final *र* required by VI. 4. 37. S. 2428 does not take place in this example.

The Imperfect is अह्नीति or अह्नीत्. Pot. अह्नीष्यात्. Ben. अह्नीष्यत्. Aor. 3rd S. अह्नीत्. Dual अह्नीष्यात् &c. Here the *h*ān is replaced by *va*dha (II. 4. 42 S. 2433 and 2434) and when so, there is no reduplication. For the whole reduplicated stem "अह्नीत्" is replaced by *व* in the Benedictive and Aorist, and this substitute *व* is not again reduplicated. The reason of this is, that *व* being a substitute of the reduplicated stem "jañghan," is sthānivat to it (I. 1. 56 S. 49) and is considered to be an *abhyasta* or reduplicated stem already; and there is no reduplication of an already reduplicated stem, because of the prohibition "अनन्यवस्य" in VI. 1. 8. S. 2177; and as it is in apposition with *घातो* in the same sūtra S. 2177, it qualifies the root. So that a root which is not a reduplicate, is reduplicated. Because the force of the Bahuvrīhi in the compound अनन्यवस्य makes it a qualifying term to the word 'dhātoḥ' in S. 2177.

The *h*ān is Atmanepadī when preceded by the Preposition आह्. See sūtra S. 2695. The yañ luk of *h*ān therefore will be आह्नीति &c.

12. *h*āra to go, to eat. (Bhṛādi, 591).

Pre. अह्नीति or अह्नीत्. The *अ* of अह् is changed to *उ* by VII. 4. 88 S. 2637. This short *उ* is lengthened by VIII. 2. 77. S. 354 in the second form where there is no *ई*. Thus we have अह्नीत् + ति. This long *अ* is to be considered as non-effective for the purposes of guṇa ordained by VII. 3. 86 S. 2189, because it is caused by a Tripāḍī rule (VIII. 2. 77 S. 354) and is therefore asiddha for the purposes of the application of a prior rule (VIII. 2. 1. S. 12). This long *अ* therefore ought to be guṇated by VII. 3. 86 S. 2189. This however is not the case because the *उ* was ordained by उद्वरणान् (VII. 4. 88 S. 2637), the indicatory *र* in उद shows that there is no guṇa, but the form *उ* is to be retained. Q.—If the form *उ* is to be retained, because of *र* in उद (I. 1. 70 S. 15), why is it lengthened by VIII. 2. 77 S. 354 for *र* should prevent lengthening also. Ans.—The lengthening is, however, considered as asiddha for the purposes of the application of all other rules, and hence it is not prevented.

The dual is अह्नीतः. Pl. अह्नीतः. I. Fut. अह्नीष्यात्. II. Fut. अह्नीष्यति. Imperative अह्नीतु or अह्नीतु. Imperfect अह्नीष्यात् or अह्नीष्यत्. The lengthening here is by VIII. 2. 76 S. 433.

13. *h*ān to dig (Bhṛādi 927).

Pre. अह्नीति or अह्नीत्. Dual अह्नीतः. Here the final *र* is replaced by *अ* (VI. 4. 42 S. 2504). The lengthening of *अ* of अह् would have taken place by VI. 4. 15 S. 2366 also, but that rule is debarred by the subsequent rule VI. 4. 42 S. 2504. The plural is अह्नीतः (chañkhnaṭi). The penul-

timato of च् is elided by VI. 4. 98 S. 2363. The Imperative 2nd Singular is चह्यहि. The हि being चयि (III. 4. 87 S. 2201) is चि (1 2 4. S. 2234), hence चयच् &c., (VI. 4. 42 S. 2504) applies and the च् is changed to च्च : 1st Sing. चह्यमानि. Imperfect 3rd Sing. चह्यन्तीत् or चह्यन्ती. Dual चह्यताम्. Pl. चह्यन्तु. Pot. चह्यताम् or चह्यन्ताम्. The च्च substitution for च् is optional here by VI. 4. 43 S. 2319, Aor. चह्यन्तीत् or चह्यन्ती. The vridhi is here optional by चतोदादिः (VII. 2 7 S. 2234).

Note:—Some give the Pre. 3rd Dual चह्यन्तः.

14. √yu to mix. (Adādi 23).

Pre. येयति or येयति. Sūtra VII. 3. 89 S. 2443 would have caused vridhi of य, but as the word ययत्य is understood in that sūtra from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra VII 3 87 S. 2503, the vridhi does not take place in the case of the reduplicate stem युयु. I Fut. येयति. Imperative येयतीत् or येयति. Imperfect येयन्तीत् or येयन्ती. Pot. येयताम्. Ben. येयन्तः. Here there is lengthening (VII. 4. 25 S. 2298) Aor. येयन्तीत्.

15. √nu to praise, (Adādi 25). Pre. नेयति or नेयति. Imperative नेयतीत्. Imperfect नेयन्तीत् or नेयन्ती. Pot. नेयताम्. Ben. नेयन्तः. Aor. नेयन्तीत्.

16. √hā 'to go,' 'to abandon' (juhotyādi 6 and 7)

Pre. जाहति or जाहति. Dual जाहताम्. Here the sūtra ई ह्यपो. (VI. 4. 113 S. 2497) applies, and so there is long ई substitution. The following five sūtras which apply to the primitive root √hā, do not apply to the intensive root √jāhā, because those rules specifically apply to the primitive root √hā; as the root is exhibited in those sūtras with हित् as हति, and hence the Paribhāṣā given under the √nan (above) applies and prevents the applications of these rules in जह्यत्. These five rules are (1) VI. 1. 116 S. 2498 which ordains optional short च, (2) VI. 4. 117 S. 2499 which ordains long च before हि affix, (3) VI. 4. 118 S. 2500 which teaches the elision of च before an affix beginning with च, (4) VI. 4. 66 S. 2462 which requires च to be changed to च्, and (5) VI. 4. 67 S. 2314 which requires च substitution. In all these sūtras the root √hā is exhibited with हित्.

The Plural, therefore, is जाहति. 2nd S. जाहति or जाहति. Dual जाहताम्. Pl. जाहन्तः. 1st S. जाहति or जाहति. Dual जाहताम्. Pl. जाहन्तः. Imperative 2nd S. जाहति (S. 2497). Imperfect जाहन्तीत् or जाहन्ती. Dual जाहन्तीत्. Pl. जाहन्तः. Pot. जाहताम्. The long ई is by S. 2497. Ben. जाहन्तः. Aor. जाहन्तीत्. Dual जाहन्तीत्. Con. जाहन्ति.

Note:—Mādhaviya gives Pre. 3rd Sing. जाहति instead of जाहति.

17. √svap 'to sleep' (Adādi 58).

Pre. स्वपति or स्वपति. The vocalisation of व into उ which takes place in the case of वच् as in चोदयते by VI. 1. 19 S. 2645, does not take place in वच् because the elision of an affix by च्च prevents the affix

leaving any operative force behind. See I 1 62 S 262 and I 1 63 S 263 The sūtra वदादिभ्यः (VII 2 76 S 2474) requires the augment व् to be added to sārvaadhātuka affixes. The √swap belongs to rudhādi sub-division and ought to take व्. But the operation of this rule is prevented also because the rule is enunciated with regard to a gana by using the word वदादि and so by the Paribhāṣha given above under √han, that sūtra does not apply to yañ luk

The Dual is चास्वसिः । Pl चास्वसि । Imperfect अवास्वपीत् or अवास्वप् । Pot. चास्वप्पाद् । Ben चामुप्पाद् । Here the व is changed to उ by sampra-sarana because VI 1 15 S. 2409 applies. This vocalisation is not inoperative in वक्तव् like the previous one of VI 1 19 S 2645. The norint is अवास्वपापीत् or अवास्वपीत् । The vridhhi is optional by अतोऽपलादेः (VII 2 7. S 2284)

18 √vrit (Bhavadī 795)

Pre वर्त्तीति or वत्तितीति or वर्त्ति or वत्तिवर्ति or वतीवर्ति । These five forms are obtained by the application of the following two aphorisms

२६५२ । रुप्रिकी च लुकि । १ । ४ । ८९ ।

अद्वयस्य चातोऽपलादेः वत् रिक् रीक् एव आगताः स्फुर्लुक्लिः ।

2652 The augments रीक् वक् and रिक् come after the redup-licate of a root which has a व् in the penultimate, only when the व् of the Intensive is elided

Note —Thus वर्त्ति वत्तिवर्ति and वतीवर्ति, वर्त्ति, वत्तिवर्ति वतीवर्ति । The व् in वक् is for the sake of pronunciation, the augment is व्. The रीक् is read here from VII 4 90 S 2644

Note —वर्त्तयते and वर्त्तयमानावः should also be enumerated. These have taken वक् augment, though the व् is not elided here

वर्त्तय । वर्त्तयत । १ । ४ । ८३ ।

is no चर, for it is optional, there we have the regular forms अचर्यते अचरिष्यते or अचरीष्यते with र्हेत्, and अचर्य—अचरिष्य—अचरीष्य without it.

The root of the simple root दृ is form 1 by अच् by पुनर्दिदृशदि (1. 55 S 2343), but the rule is enunciated with regard to gana by the words pishādi &c, so it does not apply to दृक् कृ under the Paribhā already mentioned before. Hence we have Aor 3rd S अचर्यतीद् or अचरि or अचरीषतीद्.

10 √da kriṣ 'to do' (Rūhādi 8)

Pre. चर्करीति or चर्कति or चरिकति or चरीकति &c. The conjugation of √ is perhaps the most difficult, even according to ancient grammarians. The old name of the yañ luk i.e., Charkarita is derived from this root. The following karika shows the idea of the ancients as regards this root and root kri in long ri.

Kārikā — किरति चर्करीतान्त पचतीत्यत्र सो नयेद् ।

मासिर्ल सचद् नये प्राप्चरतेन सद्यः ॥

Kārikā — He who can conjugate, in the Present tense, the yañ Intensive of दृ and of other roots ending in long अ is considered by me to be a person who has attained the right knowledge of the employment of the augments र्, री, रि &c, and he has obtained the right use of word.

The word किरति in the *Kārikā* is illustrative of all roots like कृ (किरि ending in long अ) ॥ चर्करीत is the name given to the चर्कृक् form of the Intensive by ancient grammarians. चर्करीतान्त means therefore a form ending in yañ luk. पचति is illustrative of लट् or Present tense.

The following conjugation of √कृ has been prepared by Pandit Jē Govinda Mālavja and we give it here as a grammatical curiosity.

Note — The difference between √कृ and √कृ with long अ is shown : चाकृति without र्हेत्. With र्हेत् the form is चाकरीति. Imperative चाकरीतु or चाकृ or चाकरीतु. Dual चाकीर्तु. Pl चाकितु. 2nd Sing चाकीर्ति. Imperfect अचाकरीत् or अचाकः. अचाकीतेत्. आचक. Pot चाकीर्षीत्. B n ०. Dual चाकीर्षीतात्. Aor. अचाकरीत् dual अचाकारिष्टात्.

॥ बुद्धज करण ॥

[illegible]

	Singular.	Dual.	Plural.
I. Pres. 2nd	चक्रताम्बुविष, चक्रिताम्बुविष or चरी- यताम्बुविष ।	चक्रताम्बुवर्धु, चक्रिताम्बुवयुः or चरीकताम्बुवयुः ।	चक्रताम्बुवतु, चक्रिताम्बुवतु or चरी- यताम्बुवतु ।
1st	चक्रताम्बुव, चक्रिताम्बुव or चरीकताम्बुव ।	चक्रताम्बुविष, चक्रिताम्बुविष or चरीकताम्बुविष ।	चक्रताम्बुविष, चक्रिताम्बुविष or चरीकताम्बुविष ।
3rd	चक्रति, चक्रिता or चरीकृता ।	चक्रितायै, चक्रितायै or चरी कृतायै ।	चक्रिता, चक्रिताय or चरी कृताय ।
2nd	चक्रितायि, चक्रितायि or चरीकृतायि ।	चक्रितायस्य, चक्रितायस्य or चरी कृतायस्य ॥	चक्रिताय, चक्रिताय, or चरी- कृताय ।
1st	चक्रितासि, चक्रितासि or चरीकृतासि ।	चक्रितास्यः, चक्रितास्यः or चरी कृतास्यः ॥	चक्रितास्य, चक्रितास्यः or चरी- कृतास्य ।
III. Fut. 3rd	चक्रित्स्यति, चक्रित्स्यति or चरीकृत्स्यति ।	चक्रित्स्यतः, चक्रित्स्यतः or चरी कृत्स्यतः ।	चक्रित्स्यन्ति, चक्रित्स्यन्ति or चरी- कृत्स्यन्ति ।
2nd	चक्रित्स्यसि, चक्रित्स्यसि or चरीकृत्स्यसि ।	चक्रित्स्यस्य, चक्रित्स्यस्यः or चरी कृत्स्यस्यः ।	चक्रित्स्यस्य, चक्रित्स्यस्य or चरी कृत्स्यस्य ।
1st	चक्रित्स्यामि, चक्रित्स्यामि or चरीकृत्स्यामि ।	चक्रित्स्यामः, चक्रित्स्यामः or चरी कृत्स्यामः ।	चक्रित्स्यामः, चक्रित्स्यामः or चरी कृत्स्यामः ।
Imperative 3rd	चक्रीतु, चक्रीतु चरीकृते । चक्रतु, चक्रतु or चरीकृते ।	चक्रतातु, चक्रतातु or चरीकृतातु ।	चक्रतु, चक्रतु or चरीकृते ।
2nd	चक्रहि, चक्रहि or चरीकृहि ।	चक्रतुतु, चक्रतुतु or चरीकृतुतु ।	चक्रतुतु, चक्रतुतु or चरीकृतुतु ।
1st	चक्रतामि, चक्रतामि or चरीकृतामि ।	चक्रतामः, चक्रतामः or चरीकृतामः ।	चक्रतामः, चक्रतामः or चरीकृतामः ।
Imperfect 3rd	चक्रतीर, चक्रतीर, चक्रतीर or चरीकृतीर, चक्रतीर, चक्रतीर or चरीकृतीर ॥	चक्रतीर, चक्रतीर or चरीकृतीर ।	चक्रतीर, चक्रतीर or चरीकृतीर ।

कृ / KRI 'TO SCATTER.'

		Singular.	Dual.	Plural.
Pre.	3rd	चाकरीति or चाकर्ति	चाकीर्त्तः ...	चाकिरति
	2nd	चाकरीयि or चाकर्षि	चाकीर्यः ...	चाकीर्य
	1st	चाकरीमि or चाकर्मि	चाकीर्यः ...	चाकीर्मः
Per.	3rd	चाकराशुकार, चाकरामास or चाकराश्वभूय	चाकराशुक्रुः, चाकरामासतुः or चाकराश्वभूयतुः ।	चाकराशुक्रुः, चाकरामासु or चाकराश्वभूयुः
	2nd	चाकराशुकर्य, चाकरामासिथ or चाकराश्वभूयिथ	चाकराशुक्रुयुः, चाकरामासतुः or चाकराश्वभूयतुः	चाकराशुक्रु, चाकरामास or चाकराश्वभूय
	1st	चाकराश्वभूय, चाकरामास or चाकराशुकार	चाकराशुक्रुय, चाकरामासिथ or चाकराश्वभूयिथ ।	चाकराशुक्रुय, चाकरामासिथ or चाकराश्वभूयिथ ।
	3rd	चाकरीता ...	चाकरीतारी ...	चाकरीताः ।
	2nd	चाकरीतासि ...	चाकरीतास्यः ...	चाकरीतास्य ।
I Fut.	1st	चाकरीतासि ...	चाकरीतास्यः ...	चाकरीतास्यः ।
II Fut.	3rd	चाकरीष्यति ...	चाकरीष्यतः ...	चाकरीष्यन्ति ।
	2nd	चाकरीष्यसि ...	चाकरीष्यस्यः ...	चाकरीष्यस्यः ।
	1st	चाकरीष्यामि ...	चाकरीष्यावः ...	चाकरीष्यामः ।
Impera.	3rd	चाकरीतु, चाकर्तु or चाकीर्त्त	चाकीर्त्ताम् ...	चाकिरतु ।
	2nd	चाकीर्त्ति or चाकीर्त्ततु	चाकीर्त्तम् ...	चाकीर्त्त ।
	1st	चाकरासि ...	चाकरीर्त्ताम् ...	चाकरास ।
Imper.	3rd	अचाकरीतु or अचाकः	अचाकीर्त्तम् ...	अचाकः ।
	2nd	अचाकरी or अचाकः	अचाकीर्त्तम् ...	अचाकीर्त्त ।
	1st	अचाकरम् ...	अचाकीर्त्तम् ...	अचाकीर्म ।
Pot.	3rd	चाकीर्यात् ...	चाकीर्याताम् ...	चाकीर्यात् ।
	2nd	चाकीर्याः ...	चाकीर्यातम् ...	चाकीर्यात ।
	1st	चाकीर्याम् ...	चाकीर्याम् ...	चाकीर्याम् ।
Bek.	3rd	चाकीर्यात् ...	चाकीर्याताम् ...	चाकीर्यातुः ।
	2nd	चाकीर्याः ...	चाकीर्यातम् ...	चाकीर्यात ।
	1st	चाकीर्याम् ...	चाकीर्याम् ...	चाकीर्याम् ।
Act.	3rd	अचाकरीतु ...	अचाकारिष्ठात् ...	अचाकारिषुः ।
	2nd	अचाकरीः ...	अचाकारिष्टम् ...	अचाकारिष्ट ।
	1st	अचाकारिष्वत् ...	अचाकारिष्वत् ...	अचाकारिष्वत् ।
Con.	3rd	अचाकरीष्यत् ...	अचाकरीष्यताम् ...	अचाकरीष्यत् ।
	2nd	अचाकरीष्यः ...	अचाकरीष्यतम् ...	अचाकरीष्यत् ।
	1st	अचाकरीष्यम् ...	अचाकरीष्याम् ...	अचाकरीष्याम् ।

21. $\sqrt{\text{tri}}$ 'to cross' (Bhu. 1018)

Pre. 3rd Sing. त्राति । In the reduplicate the त्र is changed to च by VII. 4. 66 S. 2244, which च is followed by र (I. 1. 51 S. 70) and this र is elided by VII. 4. 60 S. 2179. The च is then lengthened by VII. 4. 83 S. 2632, thus, we get त्राति. Dual त्रातीतः । Pl. त्रातिरति । 2nd S. त्रातिर्हि । Dual त्रातीर्यः । Imperative 3rd S. त्रातु or त्रातरीतु or त्रातीतात् । Dual त्रातीतात् । Pl. त्रातिरतु । 2nd S. त्रातिर्हि । 1st S. त्रातयति । Imperfect 3rd S. चत्राततीत् or चत्रातः । Dual चत्रातीतात् । Pl. चत्रातयः । Pot. त्रातीयात् । Dual त्रातीयातात् । Ben. त्रातीयात् । Dual त्रातीयातात् । Aor. चत्राततीत् । Dual चत्राततीष्टात् ।

22. $\sqrt{\text{ri}}$ 'to go' (Bhu. 933, juhotyādi 16).

Pre. चरति or चरिचरति or चरति or चरिचरति । In forming the Intensive in yañ lak of $\sqrt{\text{ri}}$, the root is first reduplicated चृचृ, then the first चृ is changed to च by VII. 4. 66. S. 2244 $\text{चृ} + \text{चृ} = \text{च} + \text{चृ}$. This च is followed by र (I. 1. 51. S. 70) as $\text{चर} + \text{चृ}$. The र is elided however by VII. 4. 60. S. 2179. As $\text{च} + \text{चृ}$. Then by VII. 4. 92 S. 2653 the three augments इक् or रीक् or रिक् may be added to the reduplicate. The second चृ is then gunated. Thus with इक् the stem becomes चरत् । In the case of रीक् or रिक् there comes the further substitution of इक् by VI. 4. 78 S. 2290. Thus with री or रि the stem was चरी + चरत् or चरि + चरत्. With इक् substitution, we have, चरिक् + चरत् or चरिक् + चरत्. In other words, the रीक् and रिक् forms become the same, when इक् is substituted. Thus the रीक् and रिक् stem is चरिक् which with ति gives चरिपति. With the augment इक् we get the other two forms चरति or चरिचरति ।

The Dual is चरतः aritah or चरिचृतः । The plural is चृ + चि । There is reduplication as before, and we get $\text{च} + \text{चृ} + \text{चि}$. Then इक् is added to the reduplicate, and we have $\text{चर} + \text{चृ} + \text{चि}$. The चि is replaced by चत by VII. 1. 4 S. 2479. Thus we have $\text{चर} + \text{चृ} + \text{चत}$. The $\text{चृ} + \text{चत}$ becomes रति by वशादेव (semi-vowel substitution VI. 1. 77 S. 47). Thus we have $\text{चर} + \text{रति}$. The first र of इक् is elided by VIII. 3. 14 S. 173. Thus we get $\text{च} + \text{रति}$. Then the च is lengthened into चः by VI. 3. 111 S. 174, and so the form ultimately is चारति. Q.—But how do you elide र by VIII. 3. 14 S. 173 for that sūtra says that र is elided when it is followed by र , while in $\text{चर} + \text{रति}$, the र is not technically followed by र for the र of रति is really चृ , by the maxim of sthānavat ādesa- (I. 1. 57 S. 50). Ans.—The र substitute of चृ is not considered sthānavat, because in the Tripādi rules, the rule of sthānavat does not apply and the elision of र before र is by a Tripādi rule (VIII. 3. 14 S. 173). See vārtaka पूर्ववाचिनीयेन स्वानिवत् under VIII. 4. 1 S. 235, and VIII. 3. 58 S. 434. Thus the plural with the इक् augment is चारति ।

With रीक् or रिक् augments, the plural will be चरी + चृ + चति or चरि + चृ + चति. With इक् substitution for री and रि , we get चरिक् + चृ + चति.

in both cases. Then there is *र* for *ञ*, as *ariy + r + a + i + e*. अरिप् + रति
Thus the form is अरिप्वरति *ariy-rati*. Q.—Why is not *य* elided before *र* by
लोपोऽर्थोर्ध्विति (VI. 1 66 S 873)? Ans.—The *य* would have been elided had
there been an original *र* following it: the *र* that follows is really *ञ* by
sthānivat rule of अथः परस्मिन् (I. 1. 57 S 50). The rule I 1 58 S 51
does not apply as that is modified by the *vārtika* स्वरदीर्घे यतोच्चेत् लोपाच्चादेव
एव न ह्यानिवत् । See sūtra II. 4 56 S 2292 where this *vārtika* is explained.

In the Benedictive, there is no *guna* for the *guna* ordained by VII
4 29 S 2380 (गुणः अस्ति ययोगेन लोः) applies to the primitive root *ञ* and not
to *yañ luk*, as the root is exhibited in the sūtra as अस्ति with स्मिप्, and
therefore by the *Paribhāṣha* already given under S 2246 and here also
under *ḥhan*, the rule does not apply to *yañ luk*.

Next there is *रिह्* *ādesa* by VII. 4 28 S 2367. Then there is elision
of the first *र* by रोति (VIII 3 14 S 173), and lengthening by VI. 3 111
S 174. Thus आरिवाद् or अरिर्तिवाद् or अरीतिवाद् ।

A complete conjugation of this root is given below according to Pan
dit Jay Govinda Mālavya

ञ 'to go

Pre 3rd P. S अस्ति or अस्तिवरति or अस्तीति or अस्तिरीति or अस्तिवरीति । D
अस्मत्ता or अस्मिन्ता । Pl. आस्ति or अस्मिन्ति । 2nd P S. अस्ति or अस्तिवति or अस्तीति
or अस्तिरीति । D. अस्मि or अस्मिन्ति । Pl. अस्मि or अस्मिन्ति । 1st P S अस्ति or
अस्तिवति or अस्तीति or अस्तिवरीति । D. अस्मि or अस्मिन्ति । Pl. अस्मि or अस्मिन्ति ।

Per 3rd S. अस्तिवाद् or अस्तिवराद्वाद् ।

I Fut S अस्तिवा or अस्तिवरीवा ।

II Fut S अस्तिवति or अस्तिवरीति ।

Impera 3rd S. अस्ति or अस्तिवत् or अस्तीत् or अस्तिवरीत् or अस्मत्ताद् or अस्मि
पुताद् । D. अस्मत्ताद् or अस्मिपुताद् । Pl. आस्ति or अस्मिन्ति । 2nd S अस्ति or अस्तिवति
or अस्तीवाद् or अस्मिन्ति । D. अस्मि or अस्मिन्ति । Pl. अस्मि or अस्मिन्ति । 1st S
अस्तिवा or अस्तिवरा । D. अस्तिवा or अस्तिवरा । Pl. अस्तिवा or अस्तिवरा ।

Imper. 3rd S. अस्ति or अस्तिवत् or अस्तीत् or अस्तिवरीत् । D. अस्मत्ताद् or
अस्मिपुताद् । Pl. आस्ति or अस्मिन्ति । 2nd S अस्ति or अस्तिवत् or अस्तीत् or अस्तिवरीत् ।
D. अस्मि or अस्मिन्ति । Pl. अस्मि or अस्मिन्ति । 1st S अस्तिवा or अस्तिवरा ।
D. अस्मि or अस्मिन्ति । Pl. अस्मि or अस्मिन्ति ।

Pos. 3rd S. अस्तिवाद् or अस्मिपुताद् । D. अस्मिपुताद् or अस्मिपुताद् । Pl. अस्मि
or अस्मिन्ति । 2nd S अस्मि or अस्मिन्ति । D. अस्मिपुताद् or अस्मिपुताद् । Pl.
अस्मिपुताद् or अस्मिपुताद् । 1st S. अस्मिपुताद् or अस्मिपुताद् । D. अस्मिपुताद् or अस्मिपुताद् ।
Pl. अस्मिपुताद् or अस्मिपुताद् ।

Ben 3rd S अस्तिवाद् or अस्तिवराद् or अस्तीतिवाद् । D. अस्तिवात्ताद् or अस्ति-
वरात्ताद् or अस्तीतिवात्ताद् । Pl. अस्तिवात्ताद् or अस्तिवरात्ताद् or अस्तीतिवात्ताद् । 2nd S
अस्तिवा or अस्तिवरा or अस्तीतिवा । D. अस्तिवात्ताद् or अस्तिवरात्ताद् or अस्तीतिवात्ताद् ।

Pre जर्घ्भीति or जरिर्घ्भीति or जरिर्घ्भीति with ईट् and the augments चक्, रिक् or रीक् । Or जर्गर्हि or जरिर्गर्हि or जरिर्गर्हि without ईट् । Dual जर्घ्भः or जरिर्घ्भः । Pl जर्घ्भति or जरिर्घ्भति or जरिर्घ्भति । Similarly 2nd Per Singular has six forms जर or जरि or जरिर्घ्भीति or जरिर्घ् ।

The Imperfect 3rd Sing. is जरर्घ्भीत् or जररिर्घ्भीत् or जररीर्घ्भीत् with ईट् ।

When there is no ईट् added, then there is g, na of the ऋ of the root, as जर्घ्भ्+त्=जर्घ्भ्+०, the aprikta ऋ is elided by VI 1 68 S. 252, then guna जर्घ्भ्+०. Then ग is changed to घ by VIII 2 37 S 326 as जर्घ्भ् । The घ is changed to द by VIII 2 39 S 84 and optionally this द् is changed to र् by VIII 4.56 S. 206. So the forms with reduplication are जरर्घ्भत् or जरर्घ्भ् with चक्, and जररिर्घ्भत् or जररीर्घ्भत् with रिक् and रीक् । The dual is जरर्घ्भः or जररिर्घ्भः or जररीर्घ्भः । The 2nd Per Sing is जरर्घ्भी &c. But when ईट् is not added and where the affix सिप् is changed to र् which is again changed to र् we have जरर्घ्भः । This form is thus evolved

जर्घ्भ्+त्=जर्घ्भ्+० (VI 1. 68 S. 252) =जर्घ्भ् (guna)=जर्घ्भ् (ग changed to घ by VIII 2 37 S 326)=जर्घ्भ् (VIII 2 39 S 84) जर्घ्भ् (द् changed to र् by VIII. 2 75 S 2468)=जर्घ्भ् (the first र् is elided by VIII 3 14 S 173)=जर्घ्भः (elongation by VI 3 111 S 174)=जरर्घ्भः (with reduplication and चक् augment). With रिक् and रीक् we have जररिर्घ्भः and जररीर्घ्भः ।

The Aorist is जरर्गर्भीत् (or जररिर्घ्भीत् and जररीर्घ्भीत्) Dual जररिर्घ्भीत् or जररिर्घ्भीत् or जररीर्घ्भीत् ।

(Note —See volume I p 88 sūtra VI, 3 111 S 174 for जरर्घ्भः)

26 √prachchha 'to ask' (Tudādi 120)

Pre चामर्षीति with ईट् । चामर्षि without ईट् । The च् is changed to घ by VIII 2 36 S 294. The Dual is चामर्षः । The र् of prachchha is not vocalised to ऋ before the ङिद् affix चक्, though so required by VI 1 16 S 2412, because the root is exhibited in this sūtra 2412 as चृचति with ङिद्, and therefore by the paribhāṣhā already given under √han, the rule 2412 does not apply to चक् चक् । The च् is replaced by घ (by VI 4 19 S 2561), and this घ is changed to च by VIII 2 36 S 294. Thus we get चामर्षः । The plural is चामर्षति । 1st Sing चामर्षि । Dual चामर्षः । Pl चामर्षति । I Fut चामर्षिष्यति । II Fut चामर्षिष्यति । Imperative 3rd S चामर्षतु । 2nd S चामर्षहि । 1st S ng. चामर्षत । Imperfect चामर्ष । 1st. चामर्षतु । 2nd S चामर्षी or चामर्ष । Dual चामर्षतु Pl चामर्षतु । 1st S चामर्षतु । D चामर्षतु । Pl चामर्षतु ।

27 Roots ending in च् or च्, where the च् is changed to ङ् do not take yañ luk

In the Great Commentary it has been indirectly said in the explanation on the sūtra चरिर्घ्भी (VI 4 19) that those roots are not capable of being conjugated in yañ luk which end in च् or च्, and are such that their च् is changed to ङ् (चङ्) । In other words no root which ends in च् or

च् can be conjugated in *yañ luk*, when the च् of such a root is capable of being changed to long ऊः. Though the *Mahābhāṣya* has not expressly laid down such a rule, yet it can be inferred from its comment on VI 4 19, S 2661, while Kaiyata in his gloss thereon is more express. But च् of a root is changed to ऊद् by VI. 4. 19 S 2661 (चद्गो) &c.) as well as by VI. 4 20 S 2654 (चर &c.) The prohibition of चद्गुच् applies to the ऊद् of VI 4. 19 S 2661 (चद्गो) and not to the ऊद् of चर &c (VI 4. 20). Therefore in the case of the two roots चद् (Divādi 3) and चद् (Bhādi 630) where the ऊद् substitution takes place by चर &c. (VI 4 20 S. 2654) it is proper that they should be conjugated in *yañ luk*. The opinion of Mādhava and others is also to the same effect. The root च्च 'to bind' (Bhādi 541) ends in च्, and the च् of this root is replaced by ऊ after the elision of च् by वनोदय (VIII. 4. 64 S 60). This is a root which ends in a च् where the rule of ऊद् applies. The root ought not to take *yañ luk*. But the *Mādhaviya* gives its *yañ luk* form. Very likely sūtra VI. 4 20 S 2654 when it uses the √च means √चच् also. According to *Siddhānta* √चच् does not take *yañ luk*.

The roots like च्च देद् (Bhādi 528) &c., end in च्, and their च् is changed to ऊद्, and so they take no *yañ luk*.

28 √चच् to bind. [Note.—As said above according to Bhattoji Dikṣita this root does not take *yañ luk*. According to *Mādhaviya* it does.]

Pr चाचरोति with ईद्; चरति without ईद्. In this case the च् of चच् is elided by चाचरोति (VI 1. 66 S. 873) while the च् was elided by VIII. 4. 64 S. 60 Dual चाचोः. Here the च् of चच् is elided by VIII 4 64 S 60. The stem then is चच्, and here च् is changed to ऊद् and there is vriddhi. The ऊद् substitution (VI 4. 19) being subsequent to lopa of VI 1 66 debarb the latter. The vriddhi takes place by VI 1. 89 S. 73. As चाचच् + तच् = चाच + ऊद् + तच् = चाचो + तः (च + ऊ = चो 73). The 3rd P pl is चाचचति. The plural affix is ति, an affix beginning with a चच् letter, and so the च् of चच् ought to be elided before it by VI 1 66 S 873. But as ति is always replaced by चति the affix cannot be said to begin with a चच् letter: and so the lopa of S. 873 is debarred.

The 2nd Pers. Sing. is चाचरोसि with ईद् or चरसि without ईद्; Dual चाचोः; Pl चाचोः. In these the च् is elided, the च् is replaced by ऊद् and there is vriddhi, i.e., the च् of च plus the ऊ of ऊद् become चो by VI 1. 89 S. 73.

The 1st Per. Sing. is चाचरोमि or चरोमि; Dual चाचोः; Pl चाचोः. Though the affix चच् being चिद् is not चिद्, yet before this affix also there is ऊद् substitution, because it begins with a nasal (anunāsika), and so VI 4. 19 S 2661 applies.

The Imperative 3rd S is जावन्तीद् or जावतु or जावोताद् । Dual जावोताद् । Pl. जावन्तु । 2nd S जावोहि or जावोताद् । Dual जावोतद् । Pl जावोत । 1st S जावन्तामि । Dual जावन्ताव ।

Imperfect 3rd Sing अजावन्तीद् । Dual अजावोताद् । Pl अजावन्तु । 2nd S अजाव । 1st S अजावन्तम् । D अजावाव । Pl अजावोम । In the Dual, the व being elided there is lengthening of the अ of न by VII 3 101 S 2170. In the plural the व being elided the न् is changed to ऊद् because the affix नच् begins with a nasal

29 √haya to go (Bhāḍi 545)

Pre. 3rd S जाहवीति or जाहति । Dual जाहत । Pl जाहयति । 2nd S जाहसि or जाहवीषि । 1st S जाहवीमि or जाहामि । There is lengthening of the अ in the second case, because when the न् of हच् is elided before the valāḥ affix नि by लोपोन्वयवर्णि (VI 1 66 S 873), the अ of ह is lengthened by VII 3 101 S 2170. Dual जाहाव । Pl जाहाम ।

The full conjugation of this root is shown below —

Pre 3rd P S जाहवीति or जाहति । D जाहत । Pl जाहयति । 2nd P S जाहवीषि or जाहसि । D जाहय । Pl जाहय । 1st P S जाहवीमि or जाहामि । D जाहाव । Pl जाहाम । Per 3rd S जाह्यास्तुकार । 2nd S जाह्यास्तुर्ह्य । 1st S जाह्यास्तुकार । 1st Fut 3rd S जाह्यिष्यति । II Fut 3rd S जाह्यिष्यति । Impera 3rd S जाहवीतु or जाह्यु or जाहताद् । D जाहतद् । Pl जाहयतु । 2nd S जाहहि or जाहताद् । D जाहतम् । Pl जाहत । 1st S जाहयामि । D जाहयाव । Pl जाहयाम । Imper 3rd S अजाहवीद् । अजाहत् । D अजाहताद् । Pl अजाहयु । 2nd S अजाहसि or अजाहः । D अजाहतम् । Pl अजाहत । 1st S अजाहवम् । D अजाहाव । Pl अजाहाम । Pot 3rd S जाह्यात् । D जाह्यातात् । Pl जाह्युः । 2nd S जाह्यात् । D जाह्यातम् । Pl जाह्यात । 1st S जाह्याम् । D जाह्याव । Pl जाह्याम । Ben 3rd S जाह्यात् । D जाह्यास्ताम् । Pl जाह्यास्तु । 2nd S जाह्यात् । D जाह्यास्तम् । Pl जाह्यास्त । 1st S जाह्यामस् । D जाह्याम । Pl जाह्याम । 1st Fut 3rd S अजाहवीत । D अजाहविष्यत् । Pl अजाहविष्य । 2nd S अजाहवीः । D अजाहविष्यद् । Pl अजाहविष्य । 1st S अजाहविष्यम् । D अजाहविष्यव । Pl अजाहविष्यम । Con 3rd S अजाहविष्यत् ।

30 √harya to go &c (Bhāḍi 548)

Pre 3rd Sing जाहवीर्ति or जाहर्ति । Dual जाहर्त । Pl जाहयर्ति । 2nd S जाहर्षि । The च is not optionally doubled because of the prohibition of घटोष्णि (VIII. 4 49 S 340) 1st S जाहर्मि । Imperative 2nd Sing जाहर्हि । 1st S जाहर्वोमि । Imperfect 3rd S अजाहवीर्त् । But when रच् is not added the form is अजाहः । The च् is elided by VI 1 66 S 873 the aprikta च् is elided by VI 1 68 S 200. The Dual is अजाहताद् । Pl अजाहयुः । 1st S अजाहवम् ।

31 √mava to bind (Bhāḍi 630)

In conjugating this root in चच् लृच् the चच् portion of the root नव is replaced by रुच् by the following sūtra

२६५४ । ऊवरत्वरस्त्रिव्यविमवामुपधायाश्च । ६ । ४ । २७ ।

ऊवरादीनामुपधायास्तदोक्तं स्वात्स्नी क्त्वादावमुपधायादो च प्रत्यये । अत्र विहतीति नामुवर्तते । अत्रतेस्तुनि ओतुः इति दयनात् । अमुनाविक्रमदणं धातुवर्तते । अत्रतेर्ननीप्रत्यये तस्य द्वितीये ओन् इति दयनादोऽपभाष कठि विति गुणः । नामोति-नामधीत । नामूतः । नामवति । नामोपि । नामानि । नामावः । नामूनः । नामोतुः । नामूतात् । नामूदि । नामवानि । अनामोत् । अनामोः । अनामन् । अनामाव । अनामून । मुवी दिवायाव । सोऽह्वीति ।

2654 In the five roots ऊवर् र्वर् त्रिव् अव् and न्व् there is the single substitution of ऊट for the व and the vowel preceding the final consonant when they are followed by the affix क्त्वा, or an affix which begins with a nasal or a *jhal* consonant

Note — *First* : ऊः, हूरे हूः हूर्तिः ॥ र्वरः — हूः हूरे हूः हूर्तिः ॥ त्रिविः — त्रुः त्रुवी, त्रुवः त्रुतः त्रुतवान् त्रुति ॥ अवः — ऊ उवी उवः उतिः ॥ नव — नूः नुवी नुवः नुतः नुतवान्, नुतिः ॥ ऊवरत्वरोरुपधा यकारात् परा त्रिव्य वमवा पूर्वा ॥

Note — In ऊवर् and र्वर् the ऊ replaces व as well as the अ which follows व्, and in त्रिव् अव् and नव् it replaces the व् and the vowel व् and अ which precede व् ॥ Another reading is त्रिव्य ॥

The anuvritti of क्त्वा and त्रिव् is not current in this sūtra from VI 4 15 S 2660 though they were current in the sūtra immediately preceding this in the Ashtādhyāyī namely in VI 4 19 S 2561 For in अव् + नुत् the root is replaced by ऊ before this affix नुत् which is neither क्त्वा nor त्रिव् and we get the form ओतुः a cat Had the condition of क्त्वा or त्रिव् been applicable to this sūtra then we could not have got the form ओतुः from √अवः The root √ava tak s the affix नुत् by the Unādi sūtra I 69 (विमवि नवि &c) S. Unādi p 164

Though the anuvritti of क्त्वा and त्रिव् is not current in this sūtra yet that of अमुनाविक्रमदि and क्त्वादि is current from the preceding Ashtādhyāyī sūtras VI 1 10 S 2 66 and VI 4 19 S 2561 An affix which begins with a nasal letter when added to any one of the five roots mentioned in this sūtra causes the ऊट substitution This we infer from अव् + ननिद् = ओतुः Here there is ऊट substitution before the affix नन् which begins with a nasal The portion of the affix is elided See Unādi p 181, sūtra अत्रतेद्वितीयेषु (Un I 149)

Please नामोति with ईट् but नामोति without it ईट् । Here the अव portion of नव् is replaced by ऊट् and so we have नामू + तिप् = नामोति । The affix तिप् being पिद् is not त्रिव् and causes guna The dual is नामूनः । Pl नामवति । The plural affix वति is not jhalāli and so there is no ऊट् substitution 2nd S नामोपि । 1st S. नामोति । Dual नामावः । Here the व् of नव् is elided before the व of the valādi affix by VI 1 66 S 873, and then the अव of व is lengthened by VII 3 101 S 2170 Pl नामूनः । Imperative 3rd S नामोतु or नामूतात् । 2nd S नामूदि 1st S नामवानि । Imperfect 3rd S अनामोत् or अनामोः । 1st S अनामन् । Dual अनामाव । Pl अनामून ।

such an *Ārdhadhātuka* (III. 4. 114) affix follows, which causes a portion of the root to be elided

Note — Thus in *सोत्तुः* "a great cutter," the original root is *सृ* 'to cut' which forms the intensive verb *सोत्तु*. In forming the noun of agency from the verb *सोत्तु* an *Ārdhadhātuka* affix *चच्* III. 1. 134, is added. Thus *सोत्तु + चच्*. At this stage, by force of II. 4. 74, which declares that 'before the affix *चच्* (III. 1. 134) the *y* of the intensive verb must be suppressed,' the *ya* is dropped and we have *सोत्तु + च*. Here by the general rule VII. 3. 84, the final *उ* would have been gunated. But by virtue of the present sūtra, no guna takes place, because here on account of the *Ārdhadhātuka* affix *चच्*, a portion of the root, namely, *य*, has been elided, therefore no guna takes place. This we have *सोत्तुः* 'a great cutter'.

Note — The word *चातु* root 'has been used in the sūtra in order to indicate that the exception does not apply where there is an elision of an anubandha or of an affix. As in *सृज् + इता = सो + इता = सवित*. Here the indicatory letter *ञ्* has been elided but that does not prevent gunation.

Note — The word "ikah" of the previous sūtra is understood in this sūtra also. The *ik* letters only are not gunated or vriddhied before such *Ārdhadhātuka* affixes, the other vowels may do so. Thus in *चभाजि* the equation is as follows — *च + भञ्ज् + पिच् = च + भञ्ज् + इ* (VI. 4. 33). Here the *Ārdhadhātuka* affix *पिच्* has caused a portion of the root *भञ्ज्*, to be suppressed, viz, the letter *ञ्* has been elided. But nevertheless the *च* of *भञ्ज्* is vriddhied before *पिच्* because *च* is not included in the pratyāhāra *ik*, and the exception contained in the present sūtra only applies to the *ik* letters. So also *रञ्ज् + चञ्* (III. 3. 18) = *रञ् + च* (VI. 4. 27) = *राच* (VII. 2. 116, and VII. 3. 52).

In *सोत्तु + जि* therefore there should be no guna, says the opponent. To this it is replied that there will be guna, for the prohibition of *न चातुलोपे* &c. of the present sūtra applies only to *ārdhadhātuka* affixes, and *जिच्* being *पिच्* is *Sārvadhātuka* (III. 4. 113 S. 2166).

Therefore there is guna. Thus the form is *सोत्तेरि*. The dual is *सोत्तेरिः*. The affix *तच्* being *जिच्* do not cause guna. The lengthening of the *उ* is by S. 354. The *च्* of *दुर्व* would have been elided before *ति* &c., by VI. 1. 66 S. 873 also, but in the case of *सोत्तु + तच्* (Dual) the elision of *च्* taught by S. 873 would have been set aside by VI. 4. 19 S. 2561, and there would have been *उट्* substitution for *च्*. Hence the necessity of the sūtra *राज् सोप* (VI. 4. 21 S. 2655.) The plural is *सोत्तेरिति*.

Similarly from the roots *दुर्व* and *दुर्व* 'to injure' (Bhvādi 602, 604 603) we have *दोषेति*, *दोषेति*, *दोषेति*.

33. *mārchhā* 'to faint' (Bhvādi 227)

Pre *मोच्येति* with *ईट्*, and *मोचेति* without *ईट्*. The *च्* is elided by *राज् सोप* (S. 2655). Dual *मोच्येति*, Pl. *मोच्येति*. 2nd S. *मोच्येति* or

नोनोर्वि । Dual नोनोर्वि । Pl नोनोर्वि । 1st S नोनोर्वि or नोनोर्वि । Dual नोनोर्वि । Pl नोनोर्वि । Per नोनोर्वि । I Ent नोनोर्वि । Impera नोनोर्वि or नोनोर्वि or नोनोर्वि । 2nd S नोनोर्वि । Imp 1st S नोनोर्वि or नोनोर्वि । Pl नोनोर्वि । Pot नोनोर्वि । Aor नोनोर्वि । Dual नोनोर्वि । Con नोनोर्वि ।

In the sūtra II 4 35 5 2432 नोनोर्वि the word *ārdhadhātuka* is in the locative case. The force of the locative is that of *vivadavahatī*. That is, it means whenever there is an occasion to add an *ārdhadhātuka* affix. Thus the root *ग* 'to go' (*Bhṛādi* 248) is replaced by *गी* whenever there is an occasion to add an *ārdhadhātuka* affix. Thus its Intensive with *यङ्* is *वेगीयते*. The *√aja* is replaced by *√vi* generally before any particular *ārdhadhātuka* affix is added. But in *यङ् लुक्*, the very *ārdhadhātuka* affix *यङ्* is elided, and so there is no occasion to add an *ārdhadhātuka* affix, and consequently there is no substitution of *गी* for *ग* by II 4 56 S 2292, therefore there can be no *यङ् लुक्* conjugation of *ग*, as it is not a root that commences with a consonant (III. 1 22 S 2629). See *Ashtādhyāyī* p. 324 on II 4 35.

Therefore where *यङ्* is expressly added, there *ग* is replaced by *गी* and we have *वेगीयते*. But where *यङ्* is to be elided by *लुक्* by II 4 74 S 2650 there no *ārdhadhātuka* affix is expressly added so the root *ग* is not subject to the addition of an *ārdhadhātuka* affix, and so there is no substitution of *ग* by *गी* and consequently there is no *यङ् लुक्* conjugation at all.

इति तिङन्तयङ् लुक्प्रकरणम् ।

Here ends yañ luk

॥ अथ तिङन्ते नामधातुप्रकरणम् ॥

CHAPTER XV.

THE DENOMINATIVE VERBS.

२६५७ । सुप् श्वात्मिनः ययच् । ३ । १ । ८ ।

इतिर्नञ् इतिह्रस्वश्चिञ् । सुवन्तादिभ्यामयच् ययचत्वयो वा इयात् । धात्वन्तययच्-
प्रत्ययः ।

2657. The affix *ययच्* is optionally employed, in the sense of wishing, after a word ending in a case-affix, denoting the object wished as connected with the wisher's self.

The case-affix is elided, where the noun becomes part of the verb S. 650.

Note —These are affixes by which denominative verbs are formed from nouns. A word ending in च is called pada, when these affixes follow. Thus राजन् + चवच् = राजीव, and the 3rd Per. s राजीवति "he behaves like a king." So also राजन् + चवच् = राजायते (VII 4 25) चर्चन् + चवच् = चर्चायते or चर्चायति. The result of its being called pada is that the च् of राजन्, चर्चन् &c., is elided by VIII. 2 7, S 236 (there is elision of च् final in a pada which is entitled to the designation of prātipadika) Thus राजन् + चवच् = राज + व = राजीव (VII 4. 33 S 2658)

Note —These three affixes चवच् &c, come after case inflected words (i.e., words ending in सुप्), and though before these affixes the case terminations are elided, still by I 1. 62 such words would have retained the name of pada which they got by I. 4 14. S. 29 The present sūtra, however, makes a restriction (niyama) It declares that only words ending in च् retain the name of pada while all other case-inflected words before these affixes do not retain that designation. Thus the words वाक् 'speech' लुक् 'a ladle' are not treated as pada and we have वाचयते and लुचयते Had they been pada, the च् would have been changed into क् by VIII. 2. 30 S 378.

In forming the Perfect, we apply आच्, as गच्छ + आच् + चकार : Now VI 4. 49 S 2631 requires the elision of च : But the elision does not take place because of the maxim — That which is taught in a rule the application of which is occasioned by the combination of two things, does not become the cause of the destruction of that combination " Here चच् and आच् substitutions were caused in गी + चवच् and गी + चवच्, by the presence of च्, and this च cannot now destroy this च by S 2631

Thus we get Per गच्छाच्चकार : I Fut. गच्छिष्यति : So also गच्छाच्चकार : I. Fut. गच्छिष्यति :

But a word ending in च् gets the designation of Pada, and so its च् is elided by VIII 2. 7 S. 236 As राजीवति :

From वृक्षन् we get वृक्षति the syllable वृक्ष is replaced by र्व (VII 2. 98 S. 1373) : So from वृक्षन् we get वृक्षति : The sūtra VII 2 98 S 1373 has current in it the anuvṛtti of वृक्षार्थयोः when in the singular, from VII 2. 97 S 389 Therefore in the plural we get वृक्षन्वति and वृक्षन्वति :

From गीः and वृः we get गीर्यति and वृर्यति : Here by VIII 2 77 S 254 the penultimate is lengthened The lengthening, however, takes place of the short vowel of the root, for the word *dhātōh* is understood in that sūtra There fore, there is no lengthening here दिवश्चक्षति = दिव्यति : The counter example वृक्ष वृक्षति = वृक्षति given by Mādhava in this connection is of doubtful validity I or वृ and गी stand on the same level. If दिवश्चक्षति is गीर्यति, वृक्षश्चक्षति should be वृर्यति : Because वृः and गीः are derived from the roots वृक्षते and च् वाचयश्चक्षते by adding the affix क्षिप्, and VII 1. 100 S 2390, and VII. 1 102 S 2494

The example दीव्यति given by the ancients is erroneous. For if दिव्दृश्यति were दीव्यति, then दिव् might be derived from $\sqrt{\text{दिव्}}$ with क्तिप्, but the form would be द्युः which with द्यप् will be द्युयति. If it (दिव्) be formed by the affix दिप् then the penultimate will be gunated, and we get दीव्यति. In the Kāśikā on इति च (VIII. 2. 77 S. 351) we find the same counter-example दिवमिच्छति = दिवयति.

So also from चदद् we get चदयति. From कर्तृ, we have कर्त्रीयति by रीच् of VII 4. 27 S 1234. The patronymic च however is elided, as from पार्श्व we get पार्शीयति by VI 4 152 S 2119. From वाह्, वाहयति. From कवि, we have कवीयति. The lengthening is by S. 2298. So also मनीष्यति.

२६६० । क्यस्य विभाषा । ६ । ४ । ५० ।

इति परयोः परस्परकोर्लोको वा स्यादार्थपरानुजे । आदेः परस्य (४४) । 'अतो लोपः' (२३०८) । तस्य स्यानिवृत्तारक्तद्वयानुजे न । अनिधितः । अनिधिता । "प्राप्तमकृतिकमुपपन्नद्वयान्त्तयप् न" । निमिच्छति । हृदमिच्छति । स्वरिच्छति ।

2660 The elision of च of the Denominative stem (चय) is optional, when preceded by a consonant and followed by an ārdhādhatuka affix.

The चय denotes the affixes चयच and च छ. Thus अनिधिता or अनिधिता, हृदयिता or हृदयिता meaning अनिधितार्थन इच्छति or अनिध हृदययति &c.

Of the whole affix च (consisting of two letters च and छ; the च y is elided by this sūtra real with S आदेः परस्य (S 44) the छ is then elided by S 2308. Thus अनिधय + इ + ता = अनिध + इ + ता (VI. 4. 50 S 2660) = अनिध् + ० + इ + ता (VI 4 48. S 2308). This elided च acts as sthānivaḥ, and so the ह of हनिच् does not become penultimate and so it is not gunated by VII. 3. 86 S 2189. Thus we get अनिधिता in the First Future.

When च् is not elided we have अनिधिता ।

Vart — The affix चयच् does not come after a case inflected noun, which in its basic condition (prakṛiti) ends in च्, nor after an Indeclinable. Thus the Pronouns किम् हृदच् are च-ending Prakṛitis. No चयच् can be added to them. So we have a sentence only. As निमिच्छति or हृदमिच्छति. Similarly स्वरच् is an Indeclinable and here also we have स्वरमिच्छति.

२६६१ । अशनायोदयधनाया युमुक्ताविपासागर्धेषु । ७ । ४ । ३४ ।

अशनाया निपात्यन्ते । अशनायति । उदयति । धनायति । 'युमुक्तादी' किम् । अशीयति । उदकीयति । धनीयति ।

2661. The Denominative roots अशनाय, उदय and धनाय are irregularly formed, when they respectively mean 'to be hungry', 'to be thirsty', 'to be greedy'.

Thus अन्नमाप्सि from अन्न+अप्, अ instead of ई, the other form being अन्नमीप्सि who is not hungry at the time, but wishes to get food for some future occasion, and therefore when not meaning 'to be hungry'; उद्वसति 'he is thirsty', उद्व being substituted for उद्वक्, in any other sense we have उद्वकीयति, who wants water for purposes of bathing &c. चनायति 'he is greedy', in any other sense, धनीयति who is poor, and therefore wishes to get riches

२६६२ । अश्वक्तीरवृषलयक्षानामात्माप्रीती क्यथि । १ । १ । ५१ ।

अथ क्यथि अश्वनामः स्यात् । 'अश्वयुषयोर्वैयुमेच्छायात्' । अश्वस्यति वृषदा । वृषस्यति गोः । 'धीरलक्षयोर्लक्षणायात्' । धीरस्यति बालः । लवणपरपुष्टः । 'वर्धयानि-पदिदानं क्यथि लालवाया पुनमुक्ती' दपिस्वति-दध्यस्यति । मधुस्यति-मध्वस्यति ।

2662. The augment अयुक् is added after the words अश्व, धीर, वृष and लवण before the Denominative affix क्यप्, when the delight of the subject in these things is to be expressed.

The anuvṛtti of अयुक् does not extend to this sūtra or any further. (Thus अश्वस्यति वृषदा, धीरस्यति बालकः, वृषस्यति गो, लवणपरपुष्टः । अश्व+अयुक्+क्य+ति=अश्वस्यति (VI 1. 97. S 191) Why 'when the delight of the subject is meant'? Observe अश्वीयति, धीरीयति, वृषीयति and लवणीयति ।

Vārt — After अश्व and वृष the force of the augment is that of desiring sexual connection. Vārt:—After धीर and लवण it has the force of ardently wishing for, i.e., an intense thirsting after the thing. The augment is not added, though the sense may be that of delight, if it has not the above meanings. Others say Vārt:—The augments युक् and अयुक् should be added after every nominal stem when the sense is that of intense yearning after that thing: as दध्यस्यति, मध्वस्यति with अयुक्. When the augment युक् is added the forms are दपिस्वति, मधुस्यति &c.

२६६३ । काम्यक्य । ३ । १ । ८ ।

काम्यनिर्देशे काम्यस्येति । पुत्रप्राप्तये इच्छति पुत्रकाम्यति । इह 'यस्य दाना' (२६६१) इति लोपो न । अस्येति स्यात् । 'यस्य' इति संबन्धप्रत्ययनिर्णयकः । यस्येति स्यात् । सर्व्विकाम्यति । काम्यनिर्देशेऽप्यर्थः स्यादेव । क्लिष्टास्यति । स्वास्वायति ।

2663. And the affix काम्य is also employed, in the same sense of wishing, after a word ending in a case-affix, denoting the object wished is connected with the wisher's self.

Thus, पुत्रप्राप्सति 'he wishes for a son of his own'.

The making of this a separate sūtra, instead of adding it with III. 1. 8. S. 2637 and making one sūtra of them both, is for the sake of the subsequent sūtra, where the anuvṛtti of *Lyuch* only runs, and not that of *kāmya*. The *ka* of *ka-lyuch* is not indicatory, but is a part of the real affix. Here, therefore, rule J 8. 8 S. 193 which would have made the latter indicatory, does not apply, because no particular purpose would be served

by making it indicatory. Or the affix *kāmyach* may be considered to have an indicatory च before it i.e., the affix being *chkāmya*.

The rule VI. 4. 49. S. 2631 requiring the elision of च, does not apply here; because that rule would be redundant here. The verse of S. 2631 refers to the syllable च+ञ "ja," as we have explained it there. Were this च of कान्च to be elided before ardhadhātuka affixes we could not get the desired form.

So also we have वयम् कान्चति, परिच कान्चति ।

This affix comes after bases ending in च and after Indeclinables even, contrary to वच । See vārtika under VI. 4. 50 S. 2660. Thus we get क्लिप्तकान्चति । इवा कान्चति ।

२६६४ । उपमानादाचारे । ३ । १ । १० ।

उपमानादाचारेण; उपमानादाचारेणैव व्यवहृत्य । उपनिवाचरति पुत्रीयति कात्रम् । विचक्षयति द्विजम् । "अधिकृत्याचरेति वक्तव्यम्" । मावादीयति कुट्टी भिक्षुः । कुटीयति प्रासादे ।

2661. The affix क्यच् is optionally employed, in the sense of treatment, after a word ending in a case-affix denoting the object of comparison.

Thus उपनिवाचरति कात्रम् = पुत्रीयति कात्रम् 'he treats the pupil as a son'. So also विचक्षयति द्विजम् 'he treats the twice-born as a Vishnu'.

Varia—So also in a locative case. As मावादीयति कुट्टये 'he dwells in a hut as if it were a palace' पचकीयति चञ्जे 'in a cot he lies down as if he were on a royal bedstead; he treats a cot as a royal bedstead'. So also कुटीयति प्रासादे ।

२६६५ । कर्तुः क्यङ् सलीपश्च । ३ । १ । ११ ।

उपमानादाचारेण; उपमानादाचारेणैव व्यवहृत्य वा स्यात् । सान्तरस्य तु कर्तुंवाचकस्य लोपो वा स्यात् । क्यङ् वेत्युक्ते । पचे वाचयम् । सान्तरस्य लोपस्तु क्यङ् संनियोगमिष्टः । च च व्यर्थस्तिष्ठति । "लोपघोऽन्तरघो नित्यनितर्येण विभाषया" । कृष्य इवाचरति कृष्याचरे । ओजःशब्दो वृत्तिविषये तद्वति । ओजायते । अश्वरायते । ययायते—ययस्यते । विह्वयते—विह्वस्यते । रज्ज्वायते । नदायते । अनेकायते तु पुनरायते । अस्मदायते । 'वयङ्मानिनीय' (८३७) । कुमारीवाचरति कुमारायते । इतिरिवाचरति इतिरायते । पुर्वान्गुरुयते । सपत्नीय सपत्न्यायते—सपत्नीयते—सपत्नीयते । युवतिरिव युवायते । पट्टीदृष्ट्याविव पट्टीदृष्टयते । 'न कोपयाया' (८३८) । पाचिकायते । "आचारेणवगमस्त्रीयदोदेभ्यः क्लिप्वा" । साग्रहकारक्यङ् इति । अवगमनादयः पचाद्ग्रन्थाः । क्लिप्तनिबोधेनानुदात्तत्वमुनाविचरत्वाच्च वाच्यस्यस्य प्रतिष्ठापते । तेन वङ् । अवगमयते । लीयते । रोयते । भूतपूर्वादप्यनेकाय आत् । एवमातिंकारान्मनामर्यात् । न च अवगमयत इत्यादि विद्विस्तत्कलम् । क्षेत्रागानेवाचारेण्यपि धृतिर्नमवात् । चाह्वानानेकार्यत्वात् । अवगमनाञ्जले । लीयानञ्जले । रोहानञ्जले । वार्तिकेवेत्युपसर्गविधिप्राकारकेषादुपसर्गागस्तविधिप्राच्य वदकेवेति भाषवादयः । तद् नेति ह्यतिवत् । "सर्वमातिपदिकेभ्यः क्लिप्वा वक्तव्यम्" । उपसर्गातिञ् तु अनुबन्धातिनायैव च क्लिप्तमिति । आतिपदिकप्रकाशितं मुच इति न संशयते । तेन पदकाय न । कृष्य इवाचरति कृष्यति । "अने पुने" (१८१) इति यथा वद परक्यम् । अ इवाचरति अचति । अहः । अग्नित् । अत्यवग्रहमपनीय अनेकाय इत्युक्तेर्मात् । ओ । अयुः । दः । द्विरयम् । अने

शुभे (१८९) । 'अत आदिः' (२२४८) इति दीर्घः । चत् । यी । वृद्धिः । अशुभादिषु तु 'आतो लोप इति च' (२३७२) इत्यालोपः । नास्तेषाञ्चरति नास्तीति । लिङ्गविहितपठिभाष्यैकदेशस्य अर्थात्तरमात्रा द्विपु । भाषाञ्चकार । लङि । अनासात् । अत्र इत्ययादिलोपो न । कीडादयर्थादापो ऽपि सोरेय लोपविधानात् । इदृशको । अनासासीत् । कविरेव कवयति । आसीर्लङि । कवीयात् । 'विचि वृद्धिः-' (२२८०) इत्यत्र 'यानोः' इत्यनुवर्त्य भानुरेव यो भानुरिति क्वाणयानाङ्गान्भान्वातोर्न वृद्धिरिति कैयटादयः । अकवयीत् । भाषवस्तु नामधातोरपि वृद्धिनिश्चयति । अकवायीत् । विरिय भवति । विद्याय । विध्यतु । अयवीत्-अवायीत् । श्रीरिय भवति । शिष्याय । शिषिषु । पितेव पितरति । आश्रिषि रिङ् । मित्रियात् । भूतिव भवति । अत्र 'गतिर्या-' (२२२३) इति 'पुषी युक्-' (२१७४) इति भवतेः- (२१८९) इति च न भवति । अभिष्यत्तयेन भानुपाठस्यैव तत्र प्रसङ्गात् । अवायीत् । युषाय । वृत्तिव द्रवति । विधि- (२३१२) इति न चङ् । अद्रावीत् ।

2665. The *athx* चयद् is optionally employed in the sense of behaving, after a word ending in a case-affix, denoting the object of comparison of the agent, and there is elision (*lopa*) of the final च of the noun, if it ends with a च.

The word च 'optionally' is current from III 1 7. S 2603 Since 'चयद् is optionally employed', as said above, we have in the alternative the full sentence The elision of च of the च ending nouns, is dependant on the presence of चयद्. This elision is a regulated one—the च is dropped under particular circumstances only as taught in the following

Vārtika.—The elision of the च of the words *श्रीमद्* and *अ-वर्त्त* is invariable, of others optional

Thus from *Krishna*, we have *कृष्णायते* 'he acts like Krishna'.

The word *श्रीमद्* 'strength', when used as a verb means a person possessed of it. As *श्रीमायते* 'he acts as if he possessed vigour = *प्राज्ञस्वीञ्चाञ्चरति*. So also *अपवतायते* 'she behaves like an Apsaras. This elision of च is compulsory in these two cases

But not so here *ययायते* or *यस्ययते*, *विद्यायते* or *विद्वदयते*.

So also *रत्नदाते* from *गुरुनद्* and *नदाते* from *अहनद्*. But when the Pronouns are plural, we have *गुरुनदाते* and *अहनदाते*.

A Feminine noun becomes masculine before चयद् by VI. 3 36. S 837. Thus *कुमारायते* 'he acts like a girl' *इत्यायते* he behaves like a she antelope. So also *गुरुयते* 'he behaves like a female teacher'

So also *वपनीयाञ्चरति* = (1) *वपनायते*, or (2) *वपनीयते* or (3) *वपनीयते*. The word *वपन* means an 'enemy', and its feminine is *वपनी* 'a female enemy', formed by *कीद्* as the word belongs to the *Sāṁgavādi* class. With चयद्, the word resumes its masculine form *वपन*, from which we get *वपनायते*, with lengthening under VII 4 25 S 2298. This is the first form (2). The second is from *वपनी* 'a co wife one having the same husband as another.' It is formed by *प्* under IV 1 35 S 492 and then *कीद्* added to चदि. Therefore when this *वपनी* becomes masculine, the form becomes

यवति from which we get यवतीयते । (3). The third comes from यमी 'legal wife', compounded with च, and as this word has no corresponding masculine, it retains its form and we get यवमीयते ।

Similarly from युषति we have युषयते (masculine), from पट्थीष्ट्वादिच आचरति we have पट्थीष्ट्वायते । Here पट्थी which is in immediate contact with the affix has become masculine, but not so पट्थी because it is not followed by यवत् ।

But a Feminine with a penultimate क does not become masculine (VI 3 37 S 838) Thus पाणिक्वायते । So also पट्थनीयते योनीयते ब्राह्मणीयते ; &c.

Vārtika.—The affix क्तिप् comes optionally after the words avagalbha, klāva and hoda, with the force of behaving like that.

By force of the word 'optionally' we have the affix यवत् also, as well as a sentence

Q—All nouns can take क्तिप् in this sense under the vārtika 'सर्वमाणि पदिक्ते-यः क्तिप्' to be stated here after, what is the necessity of the present vārtika ?

Ans.—As a matter of fact the present vārtika teaches something other than what appears on the surface. The words avagalva &c are formed by the यच् affix of the Pachādi class. This यच् is to be known to be Anudātta and Anunāsika when in contact with लृप्. Thereby, these verbs will be conjugated in the Atmanepada. When these nouns do not take लृप्, but take क्यत् then the affix यच् is not Anudātta or Anunāsika. Consequently it does not get the designation of इत् and is not therefore elided.

Thus अवगच्छ + क्तिप् + यच् + ते = अवगच्छ + ० + यते (अ elided because इत्) = अवगच्छते । So also ह्रीयते and होदते । So also अवगच्छमाना ।

But अवगच्छ + यवत् + यच् + ते = अवगच्छायते (here य is not elided, but lengthened by VII 4 25. S 2298) So also ह्रीययते होदायते ।

The Perfect of क्तिप्—ending words is formed by आच् (periphrastically), though it does not consist of more than one syllable. For when गच्छ (noun) becomes गच्छ् (verb by क्यप्) it becomes monosyllabic and ought to form regular Perfect. But that is not the case because it was at one time not monosyllabic. This is because of the very fact of this vārtika. The making of this vārtika is a Jñāpaka, that a stem which at one time was polysyllabic is still treated as such for the purposes of Periphrastic Perfect. The getting the form अवगच्छते is not absolutely dependent on this vārtika so it cannot be said that the vārtika is necessary for the formation of अवगच्छते । For the simple roots also can be used with the force of 'behaving like that' because roots have many meanings. (That is to say, the form अवगच्छते can be derived from the simple root गच्छ dhārshtye (Bhūādi 419) with the Preposition अव and so there is no necessity of deriving it from the noun अवगच्छः । Therefore the real thing taught by this vārtika is that

the 'Perfect is formed by **आत्**, which would not be the case in the event of the simple root **गृह्ण** ॥ Thus the Perfect of the Denominative **अवगृह्णते** is **अवगृह्णात्** **बले**, of the simple **अवगृह्णते** is **अवगृह्णते** ॥ Similarly **ह्रीत्वा बले**, **दोषात् बले** ॥ The $\sqrt{\text{kilba}}$ is **Bhuādi 406**, and $\sqrt{\text{hodri}}$ **Bhuādi 305**.

In the *vārtika*, we have *ava-galva*, with the preposition *ava* From this fact, *Mādhava* and others hold, that from the simple noun **गृह्ण**, or from a noun having some *upasarga* other than **अव** before it, there will be no **क्विप्** but **क्वप्** only The proper inference is, however, that they will not take the affixes of the *Atmanepada*.

(Note —In the *Mādhaviya Dhātuvṛtti*, however, we find him saying under the $\sqrt{\text{galva}}$ (**Bhuādi 419**) that the conjugation will be *Parasmaipadī*, and not that no *kvip* will be added. *Bhattoji* had perhaps some different text of the *Mādhaviya* before him The counter-example given in the *Mādhaviya* is **गृह्णति** and **प्रगृह्णति** ॥)

Part —The affix **क्विप्** comes optionally in this sense after all crude nouns As **अवति** or **अवगमते** **गर्दभति** or **गर्दभामते**

The affix **क्विप्** has been taught in the previous *vārtika* with regard to three nouns

As the word '*prātipadika*' is used in the present *vārtika*, the word **पुनः** (**S 2657**) 'after a case inflected noun,' has no applicability here Therefore, the operations dependant on the word getting the *ḍ* signation "*pada*" do not take place here

Thus **कृष्ण द्वावर्त्ति = कृष्णति** ॥ It is thus formed **कृष्ण + वृत् + तिप् = कृष्ण + ति** (the final **व** of *Krishna* and the **व** of **वृत्** coalesce into the form of the subsequent by *sūtra* VI 1. 97 **S 191**) Similarly **अ द्वावर्त्ति = अति** ॥ **अतः** ॥ pl. **अति** ॥

The Perfect will be formed not by **आत्** which ought to be under the strict interpretation of III. 1 35. **S 2306** For **अ** is here a denominative formed with the affix **क्विप्**, and therefore it is a *pratyayānta dhātu*, within the meaning of that *sūtra* But in explaining that *sūtra*, we have removed the word '*pratyaya*' and substituted for it '*anekācāh*' So that, even where a root is a derivative root (*pratyayānta*), but if it is monosyllabic, it will not take **आत्** ॥ Therefore the Perfect is formed by **ओ** **अद्** ॥ **अ + अद्** ॥ Now applies VI. 1 97 **S 191** by which **अ + अ** (of **अद्**) would become **अ** But this is superseded by VII 4 70 **S 2248** and we have lengthening instead Thus **अ + अद्** becomes **आ + अद्** Then the **अद्** is changed to **ओ** by VII. 1. 34 **S 2371** Then **आ + ओ** becomes **ओ** by VI. 1 88 **S. 72**.

In the Dual, we have **आ + अद्** ॥ Here **आ** is elided by VI 4 64, **S 2372** and thus we get **अद्** as the Dual. Similarly in the Plural we have **ओ** only

because of the express employment of the root $\sqrt{\text{वृ}}$ in those sūtras. Therefore we have in the Perfect $\sqrt{\text{वृ}}$ and not $\sqrt{\text{वन्}}$ and in the Aorist $\sqrt{\text{अवृ}}$ and not $\sqrt{\text{अवन्}}$.

From $\sqrt{\text{वृ}}$ 'a tree,' we have $\sqrt{\text{वृ}} + \text{ति}$ 'it is like a tree.' The Aorist is $\sqrt{\text{अवृ}}$. It is not formed by $\sqrt{\text{वन्}}$ though the aorist of the simple root $\sqrt{\text{वृ}}$ is so formed under III 1. 48 S 232.

From $\sqrt{\text{वद}}$ or $\sqrt{\text{राज}}$ 'a king', we have $\sqrt{\text{वद}}$ or $\sqrt{\text{राज}} + \text{क्विप्} + \text{यप्} + \text{तिप्}$. Now applies the following sūtra, by which the penultimate य is lengthened.

२६६६ । अनुनासिकस्य क्तिभलो कृडिति । ६ । ४ । १५ ।

अनुनासिकस्येत्येषाया दीर्घः स्वात्कौ कलादी च कडिति । इदमिवाचरति । इदमिति । राजेव राजावति । पद्मा इव पदीवति । मयीवति । मृगुमीवति । द्यौर्मि देवतीति नाचयः । शत्रु उडि दानवीत्युचितम् । क इव कति । यदी इति इददयः । नाचयस्तु 'ययन्तो यो क' इति अथोपपत्तिरिति नृडि वापित्वातो लोपाच्चक इति कथमाह । एव इव चरती । चरत् । यत्तु स्वापास स्वापकारेति तदनाकरमेव ।

2666 The penultimate vowel of a stem, ending in a nasal is lengthened before the affix क्ति and before an affix having an indicatory क् or ड् which begins with a consonant other than a semi-vowel or a nasal,

Thus from $\sqrt{\text{वद}}$ 'this', we have $\sqrt{\text{वद}} + \text{ति}$ 'he behaves like this' from $\sqrt{\text{राज}}$ we have $\sqrt{\text{राज}} + \text{ति}$ 'he is like a king'. Similarly from $\sqrt{\text{चवि}}$ 'road' $\sqrt{\text{चवि}} + \text{ति}$. Some give $\sqrt{\text{चवे}} + \text{ति}$. From $\sqrt{\text{चवि}}$, $\sqrt{\text{चवी}} + \text{ति}$.

From $\sqrt{\text{चवुचि}}$, $\sqrt{\text{चवुची}} + \text{ति}$.

Note —The other examples of this sūtra are given below.

Thus $\sqrt{\text{मया}}$ and $\sqrt{\text{मता}}$ from the roots $\sqrt{\text{यच्}}$ and $\sqrt{\text{तच्}}$ by VIII 2 64. So also before an affix beginning with a क् or ड् consonant (any consonant but a nasal and a semi vowel). As $\sqrt{\text{याज}}$ (with क्) $\sqrt{\text{याज}} + \text{क्विप्}$ (with क्), $\sqrt{\text{याज}} + \text{यप्}$ (with क्) and $\sqrt{\text{याज}} + \text{तिप्}$ (with क्). These are all formed with क्विप् affixes. As to क्विप् affixes we have $\sqrt{\text{यज}} + \text{क्विप्}$ and $\sqrt{\text{तज}} + \text{क्विप्}$ formed by क्विप् 3rd Person Dual added to the Intensive roots $\sqrt{\text{यच्}}$ and $\sqrt{\text{तच्}}$. $\sqrt{\text{तच्}}$ is $\sqrt{\text{तच्}}$ by 1 2 4. Why do we say 'ending in a Nasal'? Observe $\sqrt{\text{ओदन}} + \text{क्विप्}$, $\sqrt{\text{पद्मा}} + \text{क्विप्}$, $\sqrt{\text{पद्मा}} + \text{यप्}$. Why do we say 'before क्ति and जालादी affix? Observe $\sqrt{\text{मयवे}} + \text{ति}$, $\sqrt{\text{मयवे}} + \text{ति}$. Why do we say a क्विप् or a क्विप् affix? Observe $\sqrt{\text{मया}}$ and $\sqrt{\text{मता}}$.

Similarly from $\sqrt{\text{दि}}$, as $\sqrt{\text{दीर्घावति}}$ we have $\sqrt{\text{दि}} + \text{ति}$ according to Mādhava ($\sqrt{\text{दि}} + \text{क्विप्} + \text{यप्} + \text{तिप्}$). But the proper form is $\sqrt{\text{दि}} + \text{ति}$ with the क्विप् substitution under VI 4 19 S 2561. Thus $\sqrt{\text{दि}} + \text{क्विप्} + \text{यप्} + \text{तिप्} = \sqrt{\text{दि}} + \text{क्विप्} + \text{यप्} + \text{तिप्}$. Here the guna of the penultimate required by VII 3 86. S 2189 is debarred by the antaraṅga क्विप् , and we have $\sqrt{\text{दि}}$ which now by guna gives $\sqrt{\text{दि}}$.

Similarly from कः 'Brahmā', we have क + क्ति + यत् + तिप् = कति 'he has like Brahma'. The Perfect, according to Haradatta is कथी, but according to Mādhyama it is कथः. He relies on the *vārtika* given under S 2313 which declares that the rule of the elision of क् is superseded by anticipation even the subsequent rules as to यत् and य, क्ति &c. So the *vṛddhi* to be caused by यत् in कथ + यत् is superseded by VI 4 64 S 2372, and we get the form कथः.

Similarly from ह्य we have Pro ह्यति Per ह्यते or ह्यतः. The Periphrastic Perfect ह्यमास or ह्यावधार is invalid according to our view. For though /स्वा (noun ह्य + क्ति = /ह्य) is a *pratyaya* ending root yet we have explained the *sūtra*, III 1 35 S 2306, by saying that a root containing more than one syllable takes आत् and not a monosyllabic root.

२६६७ । श्रुतादिभ्यो भुव्यच्चेत्सीपश्च हल । ३ । १ । १२ ।

अप्रतन्नाश्विषयेषो श्रुतादिभ्यो भवत्यर्थः यश्च स्वाङ्गानामानेषा णीपश्च । अङ्गो यो भवति भुवावते । अङ्गेः इति यदुदात्तद्वयान् अप्रतन्नावे इति लक्ष्यम् । तेनेह न । द्व दिवा एवा भवति । ये दातो भुवा भवन्नादयस्ते दिवा द्व भवतीत्यर्थः । भुवनम् यद्य भवोऽयः । भुवनवति । भुवादी 'भद्रान् युद्धे इति षट्पठे । तत्र भद्रान् इति प्रातिपदिकम् । वतनात् 'वत्-रोति- इति तिङ्शितम् । तत्संनियोगेनाभुवनं चाव्ययते । युद्धे योऽयं प्रातश्चर्यं वरपुनोऽपि धामर्शोऽन्वयमव्यये रात्रौ विमिश्रयादौ दापयति । उपवर्गवतानाकारं पूर्वपदं भातुमदाप्रयोगे मर्यये चिकीर्षिते पूषत क्रियते इति । तेन भद्राद्यङ्गानाम् । स्वभवाद्यन् । लभ्नावते । लभ्नावत । लभ्यं चाव्ययमन्त अथान्तरिमृतेत्यादावप्यत्र स्व पूषत्करणं बोध्यम् । दापत्' च कृपातीवविषयम् । तेन धनोपवर्गस्य सकल लभ्यते न तदादेशेनापङ्गत् तत्रैव पूषकृतिः । यत् च 'जा' 'ऊहः' 'ओहः' च द्वापर्यं 'लोडावस्था । एतं लभ्नाय अवगच्छय इति वचनं ह्यत् । दापकस्य विशेषविषयस्य पाठ्याभिप्रायः तदुदात्तं च प्रजापत्यं । तथापि । 'उप्योनाहृत्वाटः प्रति-येषः' । लभ्योनाहृत्वाटः परस्परं नेत्यर्थः । लभ्योनाहृत्वाटीयम् । लोडापीयम् । लोडीयम् । आटय (२६८) इति चयश्चैव पुनर्वृद्धिबिधानादिदं विद्वन्ति च ह्ये विवक्ष्यम् ।

2667 'The affix चच् in the sense of becoming what the thing previously was not, is employed after the crude forms च्व and the rest, which do not end with the affix त्वि (V 4 50), and there is elision (lopa) of the final consonant of these words, if they end in a consonant

Thus च्वयो च्वो भवति = च्वयावते 'he becomes much (from a little) चीत्रावते he becomes swift (from being tardy) All these roots will be *Atmanepadi* (I 3 12)

The phrase चच्चे: 'not ending in the adverbial affix चच्' refers to every one of the words belonging to the class च्विर्वादि. It may be objected what was the necessity of adding this condition, since the affix च्वि itself denotes that something has become what it was not before, and therefore a word which has taken the affix च्वि will not again take चच् in that very sense. The repetition of च्वि here shows that the word च्व् &c. take the affix क्वा in the sense of *abhūta tadbhāva*, but never take the affix च्वि, in

the sense of 'something becoming what it was not before'. Thus the present sūtra is an exception to sūtra V. 4 50 which ordains चिच्

अनुयादिः ।

चुच, गीम, गच्छ, चयन, चविहव, चहगु, चमनम्, चमिनम्, चुननम्, हुननम्, रक्षम्, रिक्षम्, चरयद् चरय् रिक्षम् दृषद्, दृषि चयन, योजनम्, चर्वम्, (विचनम्, चनम्, रोहव, चम् दृषिम्, चलेम्) ।

When there is not the sense of abhuta tad bhāva, we have no affixing of चिच्. Thus क्व दिवा एवा भवन्ति which means "where go the stars in the day time, that appear at night"? The word एवा here refers to stars, &c

चुननम् is a word of this Bhriśādi class. Its final च् is elided. Thus चुनन्त्यतः । In the Imperfect where is the augment च्च् to be added? Before चु or after चु? The following considerations show that it should be after चु ।

'In the Churādi class we have चन्दाग्र युटे (No. 376). The word चन्दाग्र grāma' there is a noun. It takes चिच् in the sense of चच् करोति &c. [चिच् vā tika under root चन् (X 367)] When चिच् is added the च् migrāma is considered to have a final indicatory च in addition to the च of the noun. In fact, samgrāma + च = samgrāma. Here च् + च have become one single च by चतो युते (VI 1. 97 S. 191). Therefore we have used the phrase "चयनम् दासिद् चन्दाग्र इत्येवम्" in explaining that root. The second च is considered as च्च् and anudatta. The च् samgrāma, is consequently conjugated in the Atmanepada.

Now why has Panini used the bigger word चन्दाग्र and not the shorter word चान्, for चान् युटे would have given the same forms, by adding the proper upasarga च्च् to the verbs, as the word चन्दाग्र? The use of the bigger word चन्दाग्र indicates the existence of the following rule — 'A compound noun having for its first term a word of the same form as an upasarga split up and separated from such upasarga looking first term when an affix giving it the designation of dhātu 'root' is intended to be added thereto.'

Therefore in चुनन्त्य though चु is not strictly speaking an upasarga, but as it is चयनम् चान्नाकार, it must be separated from चुनम् and च्च् inserted in the middle. Thus the Imperfect is चयनन्त्यतः. Similarly चुनन्त्यते Imp चुनन्त्यतः ।

Similarly in चयनम् &c, we have Imp चयनन्त्यतः. Aor चयनन्तिष्ठः where चान् the upasarga looking term is separated from चयनम्.

The jīṣāṅka rule above given is not to be extended to every case. It is confined to cases *suo generis*. The separation of the pseudo upasarga takes place there only where the full and exact sound of the upasarga is heard in utterance and not the c where by ādesa (substitution), the upa

sarga form is modified and becomes something else Thus चा + कृद = चोदः । The gerund formed from the denominative /odha will be चोदायित्वा with ktvā, and not with lyap as is the case with उद्यमानम् or खद्यमम् &c Because the upasarga चा is not heard here as चा but has become चो and so the above rule does not apply

As regards the *limited* scope of this rule derived from the jñāpaka of चंद्रावुदे, the authority is to be found in the vārtika given under VI 1 95 and Patanjali's comments there on That vārtika is as follows —

Vartika — There is not the single substitute of the form of the subsequent in the case of चाद् when followed by उच् or चोच् or चाद् ।

Thus दत्ता the cow From it we have Denominative Imperfect 3rd singular चोदीयत् he desired a cow चाद् + चोदीयत् । Here चा + उ does not become चो by VI 1 96 S. 2214 but चो । The affix here is क्वप् (S 2658) Similarly चोद्दीयत् । Here चा + चो(द्दीयत्) does not become चो by VI 1. 95 S. 80 but चो by the present vārtika. Similarly चाद् + चाद् + कदीयत् । Here चाद् + चाद् do not become pararupa ekādesa but we have चोदीयत् । In all these cases there is vṛiddhi by VI 1 90 S 269. The force of च in चाद् (S 269) is to *reclaim* vṛiddhi which was set aside by the preceding Ashtādhyāyī rules This च used by Panini also indicates the limited scope of the jñāpaka upasarga samānākāram purvapadam &c And it has been fully established by Patanjali also in the Sixth Adhyāya.

The following extract from the *Kasika* on VII 2 21 will be explicit.

ममौ परिवृद्धः ।

The irregularly formed परिवृद्ध means 'Lord'

This is formed like हृद्, from वृद् or वृद् ॥ When not having the sense of Lord we have परिवृद्धित् and परिवृद्धित् ॥

The वृद् is elided first as an anomaly By so doing we can get the forms like परिवृद्धवति परिवृद्धवतः, परिवृद्धीकृत्या ॥ The form परिवृद्धत् is formed by ह्यप् instead of क्त्वा ॥ Though the full noun is परिवृद्ध and विच् is added to such a noun yet for the purposes of क्त्वा it is considered as a compound word, having परि as upasarga In fact विच् is added to वृद्, and the root becomes वृद्धि and then क्त्वा is added to this root and then there is compounding of परि with this word ending in क्त्वा and then by the regular process the क्त्वा is replaced by ह्यप् ॥ The general rule is that Derivative roots formed from nouns like परिवृद्ध उत्तमन् शुभनन् &c, which have an upasarga as one of their formative elements, are treated as if they were compound verbs having those upasargas The result of this is that though the full noun is शुभनन्, yet in the derivative verb शु will be treated as an upasarga, as in ordinary compound verbs Thus the augment च in the Imperfect is added after शु and not before it, as स्वन्नयात्, उद्यन्नयात् ॥ The rule is उपसर्गपदानाकारं प्रत्यये वाङ्मनसामयोक्तो प्रत्यये चिदीर्षिते प्रत्यक् क्रियते ॥ The

It should not be said that the क of वयप् is part of the affix, just as the क of काम्यप् and therefore should not be elided, but should be heard, as it is possible to utter it, as in लोहितवते like लोहित काम्यति । The superfluity of the क of वयप् is established.

With दाच् we have पटपटावति or पटपटावते ।

The affix दाच् (V 4. 57) comes when the verb following is one of the three घृ, घृ, or हृ, as पटपटाकरोति-नवति or-स्यात्. The present sūtra teaches by implication that when वयप् follows दाच्, the above restriction, that the verb should be हृ घृ or घृ, is not applicable. Here दाच् comes without the addition of हृ घृ or चस्ति.

But those who on the strength of the following verse, use both the Parasmai and the Atmanepadas after the words रयाम &c, go against the Bhāṣya and the vārtika.

Verses — 1. lohita, 2. śyāma, 3. duḥkka, 4. harsha, 5. garva, 6. sukha, 7. mūrchebhā, 8. nidrā, 9. kripā, 10. dhāma, 11. karuṇā, 12. nitya, 13. charman (re lobitādi words).

These words take वयप् and never वयप् । Thus रयाभावते । The words दुःख &c, take वयप् when meaning 'he who is or possesses that'.

B, by the rule, a masculine includes the feminine, the affix वयप् comes after लोहिनी also, as लोहिनीयति or लोहिनीयते ।

Note — The word पटपटावते is formed by adding the affix *dach* to the word पट which is first reduplicated, and then takes the denominative affix *kyash*. The affix *dach* is added to express inarticulate sounds.

Note — There is no special class called *lohitādi*. The vārtika, therefore proposes that the sūtra should read (without the word *adi* as लोहितदाङ्ग्या वयप्, 'the affix *kyash* comes after *lohitā*, and words ending in *dach*'.

Kasika — This rule applies to words other than विद्यादि which are always invariably Atmanepadi owing to the द्विच् affix वयप् while वयप् is optionally both (I 3 90). Thus वर्णयति or वर्णयते विद्यायति or विद्यायते, दण्डयति or दण्डयते कृषयति or कृषयते. The *lohitādi* is an आह्वयिण, the following being some of the words of this class, लोहित, नील, हरित पीत नम्र, केन and नम्र.

Kasika — The indicatory क in वयप् is not for the sake of prohibiting *guna* and *vriddhi* (I 1 5). For *guna* or *vriddhi* takes place in a *dhatu* followed by a *sariadhātuka* or *ārdhādātuka* affix. The affix वयप् is not added to a *dhatu* but to a nominal stem hence there is no scope for the operation of *guna* &c. The क is for the sake of grouping वयप्, वयप् and वयप् in one class as वय, as in sūtra नः द्वे (I. 4 15). There is, however, no word ending in न among those enumerated above.

२६९० । कस्य क्रमये । ३ । १ । १४ ।

येषु यन्त्रादिषु कृत्वा कृत्वादिर्भवेत् चवङ्क इत्याह । कृत्वाय क्रमते कृत्वायते । पापं कृत्वा पुनश्च हतं हृत्पुनः । “ यत्र कृत्वा कृत्वा कृत्वा गृह्णेभ्यः कृत्वा चिकीर्षीयानि च वक्तव्यम् ” । कर्त्तव्यं पापम् । यत्रादयो वृत्तिविषये पापार्थाः । तेभ्यो द्वितीयादौ चिकीर्षीयां चवङ्क । पापं चिकीर्षतीत्य-
वपदविग्रहः । यत्रायते । कृत्वायते इत्यादि ।

2670. The affix चवङ्क, in the sense of exerting (in dishonesty) is employed after the word चट् ‘mischievous’, when the latter has the fourth case-affix in construction.

Thus, कृत्वाय क्रमते = कृत्वायते ‘he is assiduous for trouble, i.e., he is assiduous in the commission of dishonesty, or he plots’.

Vart —This affix comes in the sense of exerting in evil, after the words चट्, कृत्वा, कृत्वा and गृह्णे. The word कृत्वा means ‘sin’ or evil. The words चट् &c., denote ‘evil’ in this particular connection. The affix चवङ्क comes after these words when they are in second case in construction in the sense of exerting for that. Thus पापं चिकीर्षति = यत्रायते, कृत्वायते &c. In analysing these words यत्रायते, &c., we must use terms other than these. Thus यत्रायते कृत्वायते, कृत्वायते, कृत्वायते, and गृह्णायते.

Note —When the sense is not of ‘evil’, the affix is not added, as यत्राः कृत्वा क्रमति.

२६७१ । कर्मणी रोमन्धतपोभ्यां वर्तिवरोः । ३ । १ । १५५

रोमन्धतपोभ्यां कर्मभ्यां क्रमेण वर्तमानाया चटि चार्थे चवङ्क इत्याह । रोमन्धं वर्तयति रोमन्धायते । “ हनुचलन इति वक्तव्यम् ” । चर्त्तित्वा कृत्वा पुनश्च वृत्तिव्यर्थः । नेह । कीदो रोमन्धं वर्तयति । अपानप्रदेशाग्निवृत्तं वृत्तयति रोमन्धः । तद् रनातीत्यर्थे इति केचन । वृत्तं करोतीत्यर्थे इति व्यासकारद्वयद्वयोः । “ तपसः परस्मैपदं च ” । तपश्चरति तपश्चरति ।

2671 The affix चवङ्क is employed after the words, रोमन्ध ‘ruminating’ and तपस ‘austerity’, when they are used as the objects of the action of repeating and performing respectively.

Thus, रोमन्धं वर्तयति = रोमन्धायते रोः ‘the cow ruminates’.

Vart —This is restricted to the word signifying movements of the jaws i.e., to draw out from the stomach the food already chewed in order to chew it again. Therefore there is no affixing here, as कीदो रोमन्धं वर्तयति here रोमन्ध means the excretion that comes out of the lower opening of the alimentary canal. According to Kaiyata, it means ‘the insect eats its own excretion’. According to Nyāsa-kāra and Haradatta it means the insect makes a ball out of its own excrementa (एवगीर्णपादान् प्रदेष्टान्निवृत्तं रोमन्धाख्यं वृत्तं वर्तयति वृत्तं करोति गृह्णति करोतीत्यर्थः, नात्र हनुचलनं भवति ।)

Vart —The Prasmaipada affixes are used after the word तपश्च, as तपश्चरति = तपश्चरति, ‘he performs austerity’.

२६७२ । वाष्पनोष्मभ्यामुद्गमने । ३ । १ । १६ ।

वाष्पान् कर्षभ्यां वयङ् स्वात् । वाष्पमुद्गमति वाष्पायते । उद्गमायते । * सेनायति वाष्पय् * । सेनायते ।

2672. The affix वयङ् is employed in the sense of ejecting, after the words वाष्प 'vapour' and उष्म 'heat' as the object of the action.

Thus, वाष्पायते 'it emits vapour'; उद्गमायते 'it sends out heat'.

Varika. So also सेनायते 'it ejects froth'.

२६७३ । शब्दवैरकलहाभ्रकण्वभेभ्यः करणे । ३ । १ । १७ ।

शब्दाः दार्ढ्य्या कर्तोत्यर्थे वयङ् स्वात् । शब्दं करोति शब्दायते । पत्रे 'तरकरोति-' इति चित्रपीठयत इति न्यासः । शब्दयति । * शुदिनदुर्दिननीहाराभ्यश्च * । शुदिनायते ।

2673. The affix वयङ्, in the sense of making, comes after these words, as the object of the action, viz:—शब्द 'sound', वैर 'hostility', कलह 'strife', अभ्र 'cloud', कण्व 'sin' and भेच 'cloud'.

Thus, शब्दं करोति=शब्दायते 'he makes a noise'. So also वैरायते, कलहायते, अभ्रायते, कण्वायते, भेचायते ।

Var.—It should be stated that the affix comes after शुदिन, दुर्दिन and नीहार; as शुदिनायते, दुर्दिनायते, नीहारायते ।

According to Nāṣa, these words take the affix चिच् also in the sense of तरकरोति तदापहे, (see churādi /katra) as शब्दयति ।

Note.—So also should be included the words अष्टा, अष्टा, ग्रीका, लोटा, लोटा चोटा and कष्टा, as अष्टायते, अष्टायते, ग्रीकायते, लोटायते, लोटायते and कष्टायते ।

Note.—The word करण in the sūtra is not the Grammatical *Karana* or the instrumental case, but has here its primary meaning of 'doing'.

२६७४ । सुखादिभ्यः कर्तृ वेदनायाम् । ३ । १ । १८ ।

सुखादिभ्यः कर्षभ्यो वेदनायामर्थे वयङ् स्वादेदनावपुर्देव वेत्सुखादीनि ह्यु । सुखं वेदयते सुखायते । 'कर्तृ प्रदणम्' क्विप् । परस्मै सुखं वेदयते ।

2674. The affix वयङ् in the sense of feeling, comes after the words सुख 'pleasure' &c., when the pleasure &c., belong to the agent as he feels thereof.

Thus सुखायते 'he feels pleasure', दुःखायते 'he feels pain'.

Why do we say 'when the feeling belongs to the agent'? Observe सुखं वेदयति मयाचको देवदत्तस्य 'the valet knows the happiness of his master Devadatta.' Here the agent viz., a valet, is not the percipient of the 'happiness,' which belongs to his master; hence there is no affixing.

सुखादिः ।

सुख, दुःख, वृत्त, महन, कृच्छ्र, यन्, अलीक, मत्तिय, कवच, कृपण, रोह ।

क्षेत्राभिद्भक्ष्णं चापेक्षेभ्योऽपि निवर्धयन् । भुषयति चापदकम् । मिथयत्यगम् । रत्नययति यदगम् ।
 रात्रययति व्यक्तनमिति । इति कल्योत्पन्नत्वायम् । यत्पत्वायुगर्भम् । मेवादिषु प्रपञ्चादम् ।
 चरयं करोत्यानृते वा यत्वाययति । * अयंवेदयोत्पाद्युत्तमः । * । अययति । वेदाययति ।
 पायं विभुयति विपाययति । कपं परयति कपयति । वीर्ययोपपातस्तुषयीययति । इतीना-
 द्भृष्णात्ययद्भृषयति । भृषाग्रं इतीनामुपहृषयतीत्यर्थः । इतीदीर्यकसीति उपरलीकयति । सेना-
 निवाति अभिषेत्तयति । 'उपमर्गात्सुखीति-' (२२७०) इति यः । अभ्यवेक्षयम् । 'मायि-चाद-'
 (२२७६) इति यः । अभिषिषेकयिषति । स्वादिद्यभ्यासेन च-' (२२७७) इति यः । लोनाभ्यनुभाष्टिं
 अभ्युलोपयति । 'अच सवरणे । यः । स्वयं पृष्ट्याति स्वययति । चर्मणा सनहयति भयययति ।
 बर्हं पृष्ट्याति बर्हयति । भूर्ध्वर्यययति स्वयभूर्ध्वयति । दृष्टवदित्यतिवेद्यास्तु यन्नायादयः । रशी-
 नाचष्टे रतयति । दारदनाचष्टे दारदयति । वृष्टु प्रययति । वृष्टौ यत्वां गुपं वा पिडोप । अपिप्रयत्-
 अप्रययत् । वृद्ध प्रदयति । अनप्रदत् । धृष्टं दृष्टं हृष्टं भययति क्रमयति द्रवयति । ण्यप्रयम्
 अनभयम् । अदददत् । परिददयति । परैवदत् । कडिनालयम् । पोटि-ट्ट । दृष्ट्यादीनामविद्व-
 त्वाद्धतिशब्दस्य द्वित्वम् । 'X' पूर्वभाषिद्वीत्यद्वित्वे X' इति त्वनित्यन्तिवृत्तम् । 'डि' इत्यस्य
 द्वित्वमिति यम् । ओडिडत् । उडनालयम् । ओनट्-ओडट् । 'ओः पुञ्ज-' (२५७७) इति
 वर्गप्रत्याहारणशब्दो लिङ्गम् । द्वित्वे कार्यं चायच आदिषो न इति जनवरायुक्तम् । 'मकृत्येनाम्'
 (२०९०) । वृद्धिपुत्तौ । स्वाययति । त्वां यः याऽययति स्वाययति । याययति । मययन्तं त्य त्वमी ।
 परकृपात्पूर्व नित्यस्वादिस्त्रीषः । वृद्धिः पुक्त । स्वाययति स्वाययतीति तु न्याय्यम् । अन्तरङ्गत्वा-
 त्परकृषे कृते 'मकृत्येनाम्' (२०९०) इति मकृतिभावात् । न च मकृतिभावे भाष्ये प्रत्ययत्वात् इति
 अनित्यम् । भाष्यकस्य प्रेक्षाद् दाहरणविधेऽयथासिद्धिपरत्वात् । नृपामावर्त्तं वा वृकययति ।
 अस्वयति । रवात्ताचष्टे याययति । 'नखद्धिते' (६७६) इति टिलोपः । मकृतिभावेन । येन
 नामास्तिचायैर्' टे । इत्यस्यैव याययो हि यः । भस्वात्प्रकारात् । अय्ये ह्य गस्तद्धिते' (६७६)
 इति नेहातिदिश्यते ह्यनि तस्याहृष्टत्वात् । अङ्गिषु इत्यादी पटत्वाद्धेरित्यस्यैव प्रयुक्तः । तेन
 शुभयतीति कृपायाः । विद्वायमाचष्टे विद्वयति । अक्षयत्परिभाषया समकारण नेत्येजे । समपारणे
 पुद्गाभादेये च विदाययतीत्यर्थे । नित्यत्वाद्द्वितीयात्तावत्प्रकारात् । अन्तरङ्गत्वात्पूर्वकं
 टिलोपः । विदवतीत्यपरे । उद्वृत्ताचष्टे उद्वीययति । उदैविषत् । प्रत्यय प्रतीययति । प्रत्यविषत् ।
 'इकोऽयच' (१९) इतिमकृतिभावात् । प्रतिजविषत् । अय्युत्तमाचष्टे ययीययति । ययविषत्-
 यमिषविषत् । तीर्थेषुमाचष्टे तिराययति । अङ्गिषुलोपेनापह्वादेऽपि अङ्गिषुलोपेनाङ्गिषुलोपेनापह-
 स्तिरि । 'अमिद्वद्वर-' (२१२३) इति पिबो जुष्ट्यायेन अयमटिलोपोऽपि । अतः पुनटिलोपो
 न । अङ्गयत्परिभाषया या । चङ्चल्योपित्याहुपभाक्स्वी न । अतितिरायत् । उभययामाचष्टे
 ययाययति । यययययत् । विद्वन्मुञ्च अविषिषद्वयत् । दिवद्वययत् । अदिद्वययत् । अद्वययत् ।
 आद्वययत् । अद्वयययत् । अद्वययययति । आदद्वयययत् । अयययययत् । अयययययति । चत् ।
 आयुयययत् । अय भाययति । अयोभयत् । अयम् अयुभयत् । गियम् अयिषयत् । गाय् अयुययत् ।
 रायम् अरीययत् । नायम् अरुययत् । स्वययत् स्वायययत् । स्वः । अययाना भवाप्रे टिलोपः ।
 रययति । अयस्वत्-अयिषयत् । वृष्णावयति । अद्वयतीत्यर्थे । अयिषयत् स्तययति । ययायय-
 कर्त्तव्यं यडि । श्रीभर्तृ श्रीभक्त या यययति । अयिषयत् । पयस्विनीषु पयययति । इद टिलोपो
 न तदपवादस्य पुङ्गः प्रयत्तत्वात् । ह्युल्लं यययति । दूरम् दययति । कप तर्हि इत्यस्ययत्ते
 विवक्ष्यति इति । दूरभक्ति अयते वा दूरात् । दूरात् कुर्वतीत्यर्थः । युमान यययति । काययति ।
 'युनालययो-' (२०९६) इति वा कम् । अयिषयति । ययत् । ययत् । मययत् । मयययति । मययत् ।
 इद भाष्ये न उपसर्गस्यैवपुङ्गुतेः । पुङ्गुम् कयाययति । यययति । मययत् । मयययति । मययत्
 स्वाययति । स्विक्कम् कयाययति । उयम् यययति । याययति । यययत् । यययत् । यययत् ।
 यययत् । यययत् । यययत् । यययत् । यययत् । यययत् । यययत् । यययत् । यययत् । यययत् ।
 इति तिङ्गन्तानामभाष्यमद्वयम् ।

2677. The affix *णिच्*, in the sense of "making," comes after these words as the object of the action *viz.*: *शुष्य*, 'shaving', *मिश्र* 'mixture', *मृद्वण* 'soft', *लवण* 'salt', *व्रत* 'vow', *पण* 'dross', *हल* 'plough', *हल* 'strife', *हल* 'done', and *हल* 'matted hair'.

Thus *शुष्यकरोति* = *शुष्ययति* 'He shaves'

Part:—The *णिच्*, after the word 'vrata' has the force of 'eating as a vow', or 'abstaining from eating as a vow' Thus *पयोपूतयति*. 'He lives on milk as a vow.' *सुद्रासं व्रतयति*. 'He abstains from the Sūdras' food, as a matter of religious vow.'

Part:—The *णिच्* has the force of 'to cover', after the word 'vastra'. As *संवपयति*. 'He covers with clothes.'

Part:—After the words 'hali' and the rest, the affix *णिच्* has the force of 'to seize or take.'

Part:—And the words 'hali' and 'kali' become irregularly 'hala' and 'kalā' and are so exhibited in the sūtra. As *हलिं वृद्धयति* = *हलयति*. *कलिं वृद्धयति* = *कलयति*. A big plough is called *हलि*. The Aorist however is *अनहलत्*.

Thus *हलि + णिच् + वृद्ध + त्*. Here VII. 2. 115. S. 254 requires the vṛddhi of the *ह* of *hali*. While the *ishta-vad bhāva* ordained by the *gāṇā-sūtra* under *Churādi* *√katra* (367) requires the elision of *ह*, as it is the *टि* portion. But even if *ह* be not elided first and be changed to *हे* because the vṛddhi rule is subsequent in *Ashtādhyāyī* order to the *टि* elision rule (VI. 4. 155. S. 1786); thus *हले + णिच्*, then will apply the *टि* elision rule, and *हे* will be elided by *ishta-vad-bhāva*; and we get *हल् + णिच्*. Here no *अच्* vowel has been elided for *हे* is not *अच्*, and so the root is *अनहलोपि* and so there will be *sanvad-bhāva* and lengthening. To prevent this the words are shown as *हल* and *कल* in the sūtra, so that rule VII. 4. 79. S. 2317 and VII. 4. 91 S. 2318 should not apply to them. So we get *अनहलत्*, and *अनकलत्*. For in *हल* and *कल* even if we make vṛddhi, the vowel elided will be *अच्* vowel, as *हल् + णिच्* = *हला + णिच्* = *हल् + णिच्*. Thus it is *अच्* *lopi* and so there is no *अनहलत्* &c

Note:—In one view, the use of *हल* and *कल* in the sūtra is useless. The words *हलि* and *कलि* also would have given the above forms; if the *टि* elision were to take place prior to vṛddhi; for then the words would become *हल्-लोपि*. Thus *हलि + णिच् + वृद्ध + त्* = *हल् + णिच् + वृद्ध + त्* (VI. 4. 155. S. 1786). Now sūtras S. 2317 and 2318 cannot apply, as an *अच्* vowel of the root has been elided. Thus we have *अनहलत्*. The fact however, is that Pāṇini having shown *हलि* and *कलि* in the sūtra with *अ* as *हल* and *कल*, must have meant that the vṛddhi should take place before *टि* elision. Thus *हल् + णिच् + वृद्ध + त्* = *पटो + णिच् + वृद्ध + त्* = *पट् + ह + वृद्ध* =

अरीषट् । Here *अरी* is elided and it is not an *अ* vowel, and so the root remains *आरुषिषि* and the proper form is *अरीषट्* and not *अषषट्* ।

Similarly कृत दृढति = कृतवति 'he appreciates kindness, i.e., he is grateful' So also दृष्टानि विहसति = विहस्तवति । Some say दृष्टं means 'hair.' Others say it means 'matted locks or hair' While according to another interpretation, it means 'sin.' There विहस्तवति means 'he combs the hair, or disentangles matted hair, or delivers from sin.'

It would have been more appropriate to have inserted these words *पुषट्* &c., in the sūtra III 1 25. S. 2563, instead of making a separate sūtra of them.

All nouns can be converted into roots by adding *चिच्* under the *gaṇa* sūtra प्रातिपदिकाद् घाटयन् बहुलविधुवच् च (churādi / katra 367). So the nouns *पुषट्* &c., would have taken *चिच्* under the above *gaṇa* sūtra also, the specific mention of these few nouns like *munda* &c., in this sūtra and some other sūtras by Pāṇini indicates that these will take *चिच्* even where there is *घाटिषा* i.e., where something must be added to complete the sense. Therefore in the case of nouns not specifically mentioned by Pāṇini in any of his sūtras, we cannot add *चिच्* where there is *घाटिषा* । Therefore though from *पटु घाटये* we have *पटयति*, we cannot have this form after *एषधीय पटु घाटये* । But some of the words *पुषट्* &c., will become *वृत्ति*s even where there is *घाटिषा* । As *पुषट्*वति नाचयन् 'he shaves the boy', *मिश्रयति* अन्नम् 'He mixes the food' *रलघटयति* वस्त्रम् 'he softens the dress' *सलघयति* व्यञ्जनम् 'he salts the condiment'.

The words *हलि* and *कलि* have been specifically mentioned by Pāṇini, in order to indicate that they become *अ* ending before *चिच्* ।

The noun *वरय* is specifically mentioned (S 2563) in order that it may take the augment *आप्*, as *वरयापयति* ।

While other nouns have been specifically mentioned by Pāṇini, simply by way of amplification.

Thus *वरय करोति* or *आचष्टे* = *वरयापयति* ।

Var — The words *अर्थ* and *वेद* take the augment *आप्* before the affix *चिच्*, as *अर्थापयति*, *वेदापयति* । The whole equation is thus shown *अर्थ + आप् + चिच् + घप् + तिप्* = *अर्थ + आप् + द + ति* = *अर्थापि + ति* = *अर्थापयति* (VII. 3 86). The final syllable called *टि* is not elided in this case, i.e., of *अर्थोच्* the syllable *आप्* is not elided before *चिच्*, as it would have been by VI 4. 155. S 1786 The reason is that if *आप्* was to be elided, there would have been no necessity of adding it.

The affix *चिच्* has the sense of 'unfettering' after the word *पाप*, of 'seeing' after *रूप* of 'singing in accompaniment' after *वीणा*, of 'brushing' after *द्वय*, of 'praising' after *स्तोत्र*, of 'leading' after *चेन*, of 'rubbing' after *सोप*, of 'taking' after *रवच्*, of 'putting on' after *वर्त* and of 'taking' after *वर्त*

Thus विषाद्यति 'he loosens the noose'. रूपयति 'he sees the form', उप-
 शीलयति 'he sings to the accompaniment of the Vina' अतुलयति "he brushes
 with the tula brush" Tula is a brush made of the heads of grass उप-
 रक्षायति 'he praises with verses'. From सेना we have अन्विषेययति 'he leads
 the army'. The ष of सेना is changed to य by S 2270 The Imperfect is
 अन्विषेययत् । Here the य is changed to ष by S 2276 The Desiderative is
 अन्विषेययिष्यति 'he desires to lead the army'. Here ष is changed to य by
 S. 2277

From रोग, we get अनुलोमयति 'he rubs the hair'.

The noun त्वच is formed from the root त्वच संवरणे (Tudādi 18), with the
 affix gha । Thus त्वचयति 'he takes the skin'.

So also चर्चयति "he fastens with leather "

वर्णयति 'he takes color' from varna

Similarly वृद्धेरवयते = अववृर्णयति ।

By the gana sūtra under √katra (X 367), the feminines are converted
 to masculine and so on (see page 498) Thus वनीमाचष्टे = वचयति (वनी fem.
 to वर masc) वरदमाचष्टे = वारदयति । The descendant of वरद is वारदः by अच्
 under IV 1 170 S. 1188. The feminine of वारदः is वरदः the affix being
 luk elided by IV 1 177 S 1196. वरय (वरदय fem.) आचष्टे = वारदयति (the fem
 वरद becomes masc वारदः).

From वृथु = प्रथयति (वृथु becomes मथु by VI 4 161 S 1785) The Aorist
 is अथिमथत् or अथमथत् । The णि is elided either after vridhhi has taken
 effect or prior to it. Thus वृथु + णि + चङ् + ट् = वृथो । णि + अट् = वृथ् + ट् +
 अट् (णि elided by S 1786) = अथिमथत् । When णि is elided before vridhhi, then
 the root being अन्तोपिच् there is no san-vad-bhāva nor lengthening, and
 we have अथमथत् ।

From वृद्ध we have वृदयति (S. 1785) Aor अववृदत् । So also from
 वृथ्, अववृथत्, Aor. अववृथत् । वृथ्, वृथयति, Aor अववृथत् । वृद्ध, वृद्धयति, Aor.
 अववृदत् ।

Similarly परिग्रहयति, Aor वर्ययद्वत् । From ऊदि, the Aor. is औजिदत् ।
 The word ऊदि 'marriage' is formed from the √वृद्ध with the affix किर ,
 the द् is changed to ट् by VIII 2 31 S 324 This change of द् into ट्
 being ordained by a Tripiṭik rule is considered asiddha and therefore in
 reduplication, we do not reduplicate णि, but consider it still to be द् णि and
 reduplicate this last. Thus we get औजिदत् ।

But there is another view which declares that for the purposes of
 reduplication the changes caused by the Tripiṭik rules are to be consid-
 ered as valid, for the sūtra VIII 2 1 S 12 is not of universal applica-
 tion (See Paribhāṣa under VI 1. 3 S. 2446). According to this Pari-
 bhāṣā, we can not get the form औजिदत् । But we have already explained

and r VI 1 3 S 2446, that this Paribhāṣā it is not of universal application. This Paribhāṣā the r for i being natya we apply VIII. 2 1 S 12 to get the above form.

But others hold this Paribhāṣā to be natya and they reduplicate द्वि and give the form चोदद्वि.

Similarly from the noun कर् (कर् + क्) we have the Aorist चोदद्वि or चोदद्वि. This कर् + चिच् + चट् + द् = कर् + ० + चिच् + चट् = कर्द्वि + चट्. Here in reduplicating we ought to reduplicate द्वि with the द् of चिच् added to it. However the reduplicated form in the above forms, i.e., how च is got in क and द् of चोदद्वि and चोदद्वि. This is done by the indication of the sūtra VII 4 80 S 2677 (चो युवत्तयवरे) where Pāṇini has used the class त्वा प्र and the pratyāhāra च्च in the single letter च instead of च and य. We learn from this indication that a substitution in the room of a vowel occurs by चिच् does not take place when reduplication is to be done. Therefore we do not elide the final च् of कर् before चिच्. The equation therefore is कर् + चिच् + चट् = कर्द्वि + चिच् + चट् = कर्द्वि + चिच् + चट् = चोदद्वि. This we have fully discussed in conjugating the √āna of the Churādī class (No. 42).

The following verse summarises the nouns that change their च् to र् :

रुड् रुड् रुचं चैव कृत् च रुड् रोचय ।

चरि प्रचं मुट् चैव पठेताच् रविषी स्मरेत् ।

In forming the Denominative verbs of रुच् &c. which are monosyllabic nouns, we apply VI 4 163 S 2010 which we repeat for the sake of the context.

२०१०क । मकृत्येकाच् । ६ । ४ । १६३ ।

2010A. "A monosyllabic bha stem retains its original form without undergoing any change before the affixes रुच्, रचच् and रुचच् ।

Thus रुच् + चिच् + चट् + तिच् = रुच् + चिच् + चति. By retaining its original form there is not the elision of the final च् of रुच् by ट् (VI 4 155 S. 1785). Therefore चिच् produces vriddhi. Thus we get रुच् + चिच् + चति. Then there is the addition of the augment रुच् by VII 3 36 S 2570.

Thus we get रुचयति 'He makes his own'.

Objection — Similarly from रुचि or रुचिच् we ought to have रुचयति or रुचयति. Here रुचच् and रुचच् have been changed to रुच् and रुच् by VII 2 98 S 1373 i.e. the रुच् and रुच् (ending with च्) have been replaced by रुच् and रुच् so that we have रुचच् = रुच् + च् and रुचच् = रुच् + च्. But before रुच् + च् or रुच् + च् be changed to रुच् or रुच् by च् + च becoming रुच् by Para rūpa rule (VI 1 97 S. 191) the sūtra (S. 1786) manifests

its *li* because it is a *nitya* rule and so the *खद्* is elided. Thus we get *ख* and *न* left. Then there is the *प्रिद्ध* and *पुन* augment. Thus *पुनखद् + खिप् + खति* = *ख + खद् + खि + खति* (VII. 2. 98 S. 1373) = *ख + खि + खति* (VI. 4. 155 S. 1786) = *ख + खि + खति* (VII. 2. 115 S. 254) = *ख + खि + खति* (VII. 3. 36 S. 2570) = *ख + खि + खति* (VII. 3. 81 S. 2168) = *ख + खि + खति* : So also *बाधयति* !

Ans — The proper forms, however, are *ख + खद्* and *बाधयति* : Because the *Para rāpa* rule (VI. 1. 97. S. 191) being *antaraṅga* takes effect first, so that *ख + खद्* and *न + खद्* become *खद्* and *नद्* and then by the application of the present *sūtra prakṛityaikāch* (S. 2010), the bases *tvad* and *mad* do not lose their *टि* portion *खद्* and thus we get the above forms.

Nor should the mistake be made that the rule of the retention of the original (*त* *६*, VI. 4. 163. S. 2010) has been set aside by Patanjali in his Great commentary.

Note — In the *Mahābhāṣya*, Patanjali first settles that the *Prakṛityaikāch* rule is confined to the affixes *ishtha*, *una* and *lyas* and then goes on asking 'what are the examples of *Prakṛitibhāva* before these affixes *ishtha*, *una* and *lyas*'

1st Ans — *मेवाद्* (*म + ईवद्*), and *मेहुः* (*म + हुः*) where the *टि* (*ख* of *म*) is not elided (*म* is the substitute of *मि* by VI. 4. 157 S. 2016). No, these are not the proper examples. The *म* & *६*, substituted for *मि* & *६*, by VI. 4. 157. S. 2016, is *asiddha*, because of *खविद्धवदप्रभाद्* (VI. 4. 22 S. 2163) and S. 2016 is an *ābhīya* rule so *म* substitution being *asiddha*, *म* is considered as if it was *मि*, *त* *६*, a word of two syllables, and so S. 2010 cannot apply to *म*. So there is neither *Prakṛitibhāva* here, nor the elision of *टि* portion in *म + हुः* !

2nd Ans — Let then the proper examples be *मेवाद्* and *मेहुः* which are formed by *मयस्व + ईवद्* and *मयस्व + हुः* and where the word *मयस्व* is replaced by *ख* by V. 3. 60 S. 2009. The *ख* substitution is by a rule outside the *ābhīya* class and is therefore not *asiddha*. Hence the present *sūtra* applies to it, and there is *Prakṛitibhāva*, and the *ख* of *ख* is not elided before these affixes.

No this also is not a valid example. The *ख* of *ख* will not be elided because of the fact of its so uttered as a monosyllable in S. 2009.

3rd Ans — The proper examples therefore, are *खविद्*, *खकीवाद्* from *खग्विद्* ! Here *विद्* is elided by V. 3. 65 S. 2020, and so *खग्विद्* becomes monosyllable. Here the final *खद्* is not elided, but the word retains its original form.

So much for Patanjali. Even with regards to *खविद्*, several objections are raised to be set aside ultimately. Patanjali, therefore, has not really over ruled this *Prakṛityaikāch* *sūtra*, but has only shown that the forms,

नञ् वेङ् &c. can be derived otherwise than by this rule. The necessity of this sūtra manifests itself in evolving the form यययति ।

Similarly from गृत् and चाच we have वृत्तयति and चययति, and from the plural वृत्तयद् and चययद् चाचहे also the same forms. The substitutes वृत् and चाच of the Dual do not come in the Denominative.

Similarly from यययययहे we have यययति । Here the final यद् of ययय is elided by VI 4 144 S 679. There is no Prakṛiti bhāva and यद् is not retained. Because the rule of Prakṛitibhāva supercedes only the sūtra वे (VI 4 155 S 1786) and not the preceding sūtra यययति (VI 4 141 S 679) on the maxim येन नामाति &c., i.e., "a rule which is given (in reference to a particular case or particular cases to which or to all of which) another (rule) cannot but apply (or in other words which all fall already under some other rule) supercedes the latter."

Or by the maxim. A rule may it enjoin or forbid (anything) either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule.

In other words, under the first maxim wherever there is an occasion to apply the rule prakṛityaikāch there also applies the वे (S 1786) but not यययति (S 679). Thus in यययद् + वृत् the यद् is not elided by वे (S 1786) nor by S 679.

In यययद् + चिच् + यति, there is vocalisation of य into उ by VI 4 133 S 362 because the stem is bhā. The vocalisation takes place even after the elision of यद् of ययय, as the zero is considered s'hitivāt or because the elision is considered asiddha and so the यय is yening for the purposes of vocalisation. Thus we have यय + चिच् + यति = यी + चि + यति = यययति ।

According to others in यययद् + चिच् + यति the rule VI 4 144 S 679 does not apply for that rule is primarily for Tāllhita affixes, and it is by anlesā or analogy that it is applied to चिच् by the Oana sūtra यतिवदिकद् &c. (Churādī /katri No 267). As the rule यययति (S 679) never applies to वृत्तयति it does not apply to चिच् + यति. For the forms यययति &c. are derived by वे (S 1786) and not by यययति (S 679) because वे (VI 4 155) is subsequent in the Aṣṭāṅgya order to यययति (VI 4 144). According to them the form is यययति. Here by ishthavād bhāva there is vocalisation of य into उ by VI 4 133 S 362. Thus यय + चिच् + यति. Now there is Prakṛiti vād bhāva because the word is monosyllabic and so there is no यद् elision.

Similarly यययययहे = यययति. Some say there is no samprasāraṇa here because of the maxim "when an operation which is taught in the angādhikāra (VI 4. to VII 4) has taken place and another operation of the angādhikāra is subsequently applicable, this latter operation is not allowed to take place."

While others would have vocalisation, *vṛiddhi* and *आय*; and they form *विदावति* (*विद् + विच् + अति = विद् + विच् + अति = विदो + इ + अति = विदावि + अति = विदावे + अति*).

While others hold that the proper form is, *विदवति*. They say that the *samprasāraṇa* being a *nitya* rule takes effect prior to the *टि* elision. Then there is *para-rupa*, as it is an *antaraṅga* operation. Then there is *टि* elision. Their equation is this:—

विद् + विच् + अति = विद्, अच् + विच् + अति = विद् + विच् + अति = विद् + विच् + अति = विदि + अति = विदे + अति = विदवति ।

Similarly *उद्वृत्तावहे = उदीवति* । Here the *upasarga* *उद्* is separated from the verb *अच्*, and the affix *विच्* is added to this *अच्*. Then by *Prakṛityaikāch* (S. 2010) the *टि*-portion is not elided. Thus *अच् + विच् + अति* । Then by VI. 4. 139 S. 420, the *अ* of *अच्* is changed to *ई*. The nasal of *अच्* is elided by VI. 4. 24. S. 415 before the affix *ङि* । Thus *ईच् + अति = ईचे + अति = ईवति* ।

The Aorist is *उदेचिचत्* । Thus *ईच् + अच् + उ = ईचिचि + अच् + उ* (By I. 1. 59. S. 2243 the *इ* of *चिच्* is not elided till reduplication is not finished. After reduplication, it is elided by VI. 4. 51 S. 2313) = *ईचिचत्* or with *अ* and *vṛiddhi* *देचिचत्* ।

Similarly from the noun *मत्स्य* we have *Pre. मतीवति* । Thus *मति + अच् + विच् + अति = मति + अच् + विच् + अति* (the *अ* is elided by VI. 4. 138 S. 416) = *मती + अच् + विच् + अति* (the *इ* of *मति* is lengthened by VI. 3. 138. S. 417) = *मतीचि + अति = मतीवति* ।

The Aorist is *मत्स्यचिचत्* । It is thus formed, *मति + अच् + विच् + अच् + उ = मति + अच् + उ + अच्* (the *अ* of the root is elided by VI. 4. 138. S. 416) = *मति + चि + अच् = मति + चिचि + अच् = मति + अच् + चिचत् = मत्स्यचिचत्* । Here the Aorist augment is *अच्* and not *आच्* ।

If we apply the option of *śākalya*, as given in VI. 1. 127. S. 91, there will be no *sandhi*, but *prakṛitibhāva* । As *मति अचिचत्* ।

Similarly *उद्वृत्तावहे = उदीवति* । The aorist is either *उद्वचिचत्* or *उदि अचिचत्* just like *मत्स्य* । *उदि* is the substitute of *उच्* by VI. 3. 93. S. 421.

From *तिर्यङ्मुतावहे = तिरावति* । Here *तिरच्* is not an *upasarga*, nor similar in form to any *upasarga*. Therefore it is not separated from the root. So the word is not *monosyllabic*, and hence *prakṛityaikāch* does not apply. Therefore there is the elision of the *टि*-portion by VI. 4. 155 S. 1786. Thus *तिरि + अच् + विच् + अति = तिरि + अच् + विच् + अति* । Now *तिरच्* was replaced by *तिरि* by VI. 3. 94 S. 423 only then, when the *अ* of *अच्* was not elided. But now as the whole root *अच्* has been elided including the *अ*, should not the original word *तिरच्* reappear? No: *तिरच्* is still replaced by *तिरि* because the elision of *अच्* is *Bahiraṅga* and so *asiddha* as regards *तिरि* sub-

From नी 'boat' Pre नावयति । Aor वानवत् ।

From स्वयस्य: 'a beautiful horse or he who possesses a beautiful horse' Pre स्वयस्यति । Aor स्वायस्यत् ।

By the *udātaka* given under IV 2 102 S 1324 the *e* is elision of the *ṭi* portion of the stem of an Indeclinable word when it gets the designation of bha. Therefore in forming denominative verbs from Indeclinables, there is elision of *ṭi* caused by that *udātaka*. Thus स्वप् खापट्टे=स्वपति । The Aorist will be स्वप्स्वत् or स्वपिस्वत् ।

Note —The Mādhaviya gives the forms Pre स्वपयति । Aorist स्वपिस्वपत् or स्वप्स्वपत् ।

Similarly from गृह्ण्य खापट्टे=ग्राहयति or according to some गृहयति । The गृह् is replaced by ग्र by VI 4 158 S. 2017

Similarly from स्तम्बिष् we have स्तम्बयति । The बिष् is elided by V 3. 65 S 2020 Aorist is स्तम्बस्वत् ।

In स्वप्+विष्+अति the *vriddhi* required by VII 2 116 S. 2282 does not take place because of the maxim अङ्गवृत्ते पुनर्वृत्ती &c or because of the maxim यथा पूर्वकविपरित्यक्तवत्, &c. A rule is not universally valid when that which is taught in it is denoted by a technical term.

Because the sūtra VII 2 116 S 2282 uses the technical term *vriddhi* which is current in that sūtra from Ashtādhyāyī VII 2 114 S 2473

From नीनत् (in नीनस्त खापट्टे or नीनदी खापट्टे) we have Pre नययति Aor नयिस्वत् । Here ननुप् is elided by V 3 65 S 2020

From पयस्विनीष् खापट्टे we have Pre पययति । Here बिष् is elided by V 3 65 S 2020. After this there is no elision of *ṭi* of पयप्+विष्+अति because the above rule (S 2020) ordaining लुक् of विष् is an *apavāda* to the rule of the elision of *ṭi*. The Aorist is पयस्वत् ।

Note —From नीनस्त we have Pre नययति Aor नयिस्वत् । Compare the three Aorists of स्तम्बिष् पयस्विष् and नीनत् with the Aorist from the nouns नी स्वप् and पयप् ।

From नी	the Aorist is नयिस्वत् ।
नीनत्	नयिस्वत् ।
स्वप्	स्वपिस्वत् ।
स्तम्बिष्	स्तम्बस्वत् ।
पयप्	पयस्वत् ।
पयस्विष्	पयस्वत् ।

The Pre of पयप् moreover is पययति while that of पयस्विष् is पययति ।

By VI 4 156 S. 2015 the words एतल इर पुव इत्य निमः । न इतलो the ए, एव &c, before इत् । Therefore from एतल we have एतल + विष् + अति = एत + विष् + अति = एतो + विष् + अति (the *guna* is by VI 4 156 S 2015) = एतयति ।

Similarly from दृढ, we have Pre दृढयति । The Aorists are अदृढयद् and अदृढयद् respectively. How do you explain then दृढयति in the following श्रीकृष्णविरचितमिदं दृढयत्यस्मिन्नेति श्रुत्यति (author of उपनिषद्). It is from दृढ + यति or दृढ + जयते. The meaning is दृढान् युज्येति । It is locative singular of दृढयत् । That is, we form the rapid compound दृढ + यति or यति + दृढ = दृढयत् 'The long-gone'. From this noun दृढयत् we get with लिच्, the 3rd Per. S. दृढयति, or the Locative Sing. of यद्, दृढयत् १९, दृढयति ।

From युव, we have Pre. युवयति or युवयति । युव is replaced optionally by यु by S. 2019. The Aorist will be अयुवयद् or अयुवयद् ।

By V. 3 63 S. 2014, the word अन्तिष्ठ is replaced by नेद, and वाह by वाह before the affix इह । Therefore from अन्तिष्ठ, we have Pre नेदयति, Aor. अनिनेदयद् । From वाह, Pre. वाहयति, Aor. अवाहयद् ।

From प्रयस्य we have Pre प्रयस्ययति, Aor. प्रायस्ययद् । Here प्रयस्य is not replaced by य, though before the affix इह, it is always replaced by य् or य (V. 3. 60 and 61 S. 2009 and 2011). The substitutions do not take place because we separate the upatarga प्र from यस्य and the affix लिच् is added to यस्य and not to प्रयस्य and there is no rule by which यस्य can be replaced by य् or य ।

By V. 3 62 S. 2013, यय replaces यद् । Therefore the denominative verb of यद् is यययति ।

The word मृद is also replaced by मर्च by VI 4 157 S. 2016. Therefore there is another form १९, मर्चयति । The Aorist of मृद will be अमर्चययद् or अमर्चययद् ।

By VI 4 157 S. 2016, श्रिय is replaced by म, श्रिय by मय, श्रिय by मय, यय by मय, यय by मय, मृद by मर्च, मृद by मर्च, मृद (grist) by मय्, दीर्घ by प्राय and मृदाय by मृद । Therefore.

From श्रिय, Pre. प्राययति (श्रिययति Kshirasāstrī) । Aor. अश्रिययद् ।

From श्रिय, Pre. मययति (मययति Maitreya श्रिययति Kaumāra) । Aor. अमययद् ।

From श्रिय, Pre. मययति । Aor. अमयययद् ।

From यय, Pre. मययति or मययति । Aor. अमयययद् ।

From यय, Pre. मययति । Aor. अमयययद् ।

From युव, Pre. मययति । Aor. अमयययद् ।

From युव, Pre. प्राययति (According to Mādhava दृढयति) । Aor. अप्राययद् ।

From दीर्घ, Pre. प्राययति । Aor. अप्रायययद् ।

From मृदाय, Pre. मृदयति । Aor. अमृदययद् ।

Here ends the conjugation of Denominatives.

26. /charana, 27. /varana, 'to go' Pre. चरयति । चरयति ।
 28. /churāna, 'to steal'. Pre. चुरयति ।
 29. /turana, 'to be swift, to make haste' Pre. तुरयति ।
 30. /bhurana, 'to hold to support to maintain'. Pre. भुरयति ।
 31. /gadgada, 'to falt r in speech', Pre. गद्गयति ।
 32. /lā, 33. /kelā 34. /kheḷā, 'to be merry or frolic some'
 Pre. लयति । केलयति । खेलयति । Some read, 35. /lā instead of /elā
 as लयति ।

36. /lekha 'to sport or dally wantonly, to totter, waver'. Pre. लेखयति । Some read it as /l-kha ending in short ख । The conjugation then is लेखति । The ख is elided by अतो लोपः (VI. 4 43 S. 2308)

37. /lita 'to be small', 'to abuse, revile, censure'. Pre. लिहति ।
 38. /lāta, 'to live' Pre. लाहति ।
 39. /hrinā, 'to be angry, to feel ashamed'. Pre. हरीयते ।
 40. /mahā, 'to be honored'. Pre. महीयते. 'He gets honor'. As
 मेरुस्त्वर्णे महीयते (Rāmāyana) 'after death, he is highly respected in
 Heaven.'

41. /rekha, 'to praise, flatter', 2 to obtain, (3. to vex, annoy, exasperate) Pre. रेखायति 'he feels flattered, or, 'he flatters' another'. The word आसादन means 'obtaining attaining', or 'causing to obtain &c'

42. /dravas, 'to trouble or afflict oneself', 2 'to serve or wait upon a person' Pre. द्रवयति ।

43. /tira 'to disappear'. Pre. तिरयति ।

44. /agada, 'to be free from disease'. Pre. अगदति 'he has good health.'

45. /uras, 'to be strong' Pre. उरयति 'he becomes strong'

46. /tarana 'to go'. Pre. तरयति ।

47. /payas, 'to flow' Prasriti is a measure, i.e., a handful considered as a measure equal to two palas. Pre. पययति ।

48. /sambhūyas, 'to be abundant' Pre. सम्भूययति । Aor सम्भूययीत् । Here the augment अद् is added before अच् which is not separated

49. /ambara, 50. /samvara 'to bring together'. Pre. अम्बरेति । सम्बरेति ।

This is an Akritigana

Here ends the Kandrādi class

apply to it because it does not immediately follow the vowel. Thus वृद्धिदीविवति or वृद्धीविवति ।

Similarly from the √वृद्धि + वृ + वृ, we have three forms, viz— वृद्धिदीविवति, or वृद्धीविवति or वृद्धीविवति ।

Similarly from the noun वि we form a nominative with विच् before which विच् is replaced by म (VI 1 157 S 2016) and from this denominative root we can form the desiderative root also and thus the following three forms are obtained —

विमाविवति, or माविविवति or माविविवति । (म + विच् + वृ + वृ) Similarly from वृ the following three forms are obtained — विवारिवति, or वारिविवति or वारिविवति । वृ is replaced by वर (VI 4. 157 S 2016) ।

From वाड we have the following forms — विवाविवति, or वाविविवति or वाविविवति । वाड is replaced by वाव by V 3 63 S 2014.

In the first form, the second व is not changed to य because that व is changed to य which is a substitute, that is, in the case of those roots only which are read in the Dhātupāṭha with a य and where this य is replaced by व. Though वाव is also a substitute and the व of वाव may be called a substitute व, because it is a member of a substitute, yet it is not a substitute व in the above sense.

We may form a quaternary derivative even. Thus from the root वृ we may form the Intensive root वृभूय. From this a Desiderative root वृभूयिषि, from this again a causative root वृभूयिषि from this again a Desiderative root वृभूयिषिषि । Thus वृभूयिषिषि ।

Similarly from भू we may have the Intensive root भूभूय from this the causative root भूभूयि, from this the Desiderative root भूभूयिषि, from this again a causative root भूभूयिषिषि as in भूभूयिषिषि &c.

Here ends the rosary of affixes

CHAPTER XVIII.

अथ लिङ्गान्तान्नैपद प्रकरणम् ।

THE RULES OF ATMANEPADA

२६७९ । क । अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

आत्मे । येदे ।

2679A. After a root which has an indicative anudatta vowel or an indicative ī in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada.

Note—The word *karma* in the sūtra means action and not the technical 'karma' meaning object and the word 'śābha' means reciprocity or interchange.

When an action, such as cutting, which was appropriate to one person as a subject, is performed by another, as by a Brahmin whose duty it was not, this is called 'interchange of action'.

When such interchange is not in mind *Parasmaipada* is used. As *वृत्तिरि* 'they cut'. The word *lartari* here is used for the sake of the subsequent aphorism 78, which says—

By VI 4. 111 S 2469, the *य* of *वृत्* is elided. Thus *सिग वृत्तिरि* : Dual *व्यतिरादि* : Pl. *व्यतिरि* :

Before 2nd P *ङ* *उ*, the *य* of the *वृत्* is elided. Thus *व्यतिरि* : *व्यतिरादि* :

Before the Pl. affix *च्चे*, the *य* is also elided by VIII. 2. 25 S 2249, as *व्यतिरिच्चे* :

In the 1st person, the *य* is replaced by *इ* by VII 4. 52 S 2250. As *व्यतिरे* :

Thus the full conjugation of the root *वृत्ति*+*वृत्* is—

1st Person.		2nd Person.		3rd Person.
Sing. <i>व्यतिरे</i> ,	...	<i>व्यतिरे</i> ,	...	<i>व्यतिरि</i> :
Dual <i>व्यतिरिदि</i>	.	<i>व्यतिरादि</i>	...	<i>व्यतिरादि</i> :
Pl. <i>व्यतिरिच्चे</i>	.	<i>व्यतिरिच्चे</i>	.	<i>व्यतिरिच्चे</i> :

The Imperative 1st P. *सिग* is *व्यतिरे* : The Imperfect 3rd P. *सिग* is *व्यतिरि* : The Aorist is *व्यतिरि* :

From the *वृत्* (II. 48) we have *व्यतिरि* : It is conjugated 3rd Pers. S *व्यतिरि* : Dual *व्यतिरादि* : Pl. *व्यतिरि* :

Similarly from *वृत्* (II. 42) we have 3rd Pers. Sing. *व्यतिरि*, Dual *व्यतिरि*, Pl. *व्यतिरि* Per. *व्यतिरि* :

The following sūtra makes an exception, with regard* to the roots meaning 'to go,' and 'to kill'.

२६८१ । न गतिहिचार्थेभ्यः । १ । २ । १५ ।

व्यतिगच्छति । *व्यतिघ्नति* । * *व्यतिरे* इति गतिमुपपन्नवत् । इति गतिमुपपन्नवत् । *व्यतिरि* । * *व्यतिरि* इति गतिमुपपन्नवत् । * *व्यतिरि* इति गतिमुपपन्नवत् ।

2681 After verbs having the sense of 'motion,' or 'injury,' when expressing interchange of action, the *Atmanepada* affixes are not used.

This aphorism prohibits *Atmanepada* affixes in certain cases, where by force of the 1st sūtra, *Atmanepada* affixes would have been obtained. As *व्यतिगच्छति* 'they go against each other,' *व्यतिघ्नति* 'they injure each other,' *व्यतिरि* 'they fight together.'

The word 'not' of this sūtra is understood in the subsequent sūtra

Part — The prohibition extends to the verbs हृन् 'to laugh,' and the root अहतिगन्ति, अतिगन्ति, अतिगन्ति. The हृन्दि are those roots which express sound.

Part — Prohibition must be made of the verb हति 'he injures,' as अहतिगन्ति.

२६२ । इतरेतस्यान्योन्योपपदाच्च । १ । ३ । १६ ।

" परस्परतोपपदाच्च " । इतरेतस्यान्योन्योपपदाच्च परस्परस्य वा व्यतिमुक्तिः ।

2082 And after the verbs which take the words itare-tara 'each other,' and anyonya 'one another,' as upapada (or dependant qualifying words), the affixes of Atmanepada are not used, though reciprocity of action be denoted.

Thus इतरेतस्यान्योन्यमुक्तिः 'they cut each other' अन्योन्यस्य व्यतिमुक्तिः 'they cut one another.'

Part — This rule must also be applied when the word परस्पर is in composition with the verb as an upapada. As परस्परस्य व्यतिमुक्तिः.

२६३ । निविशः । १ । ३ । १७ ।

निविशते ।

2083. After the verb वि 'to enter,' when preceded by the preposition in, the Atmanepada affixes are employed.

As विविशति 'he enters,' but निविशते 'he enters in.'

Note — Even when the augment अट् of the Imperfect, Aorist and Conditional tenses intervenes between the root and the preposition, terminations are of the Atmanepada. As अविशति 'he entered in.'

Note — The first of the sūtra must be an upasarga because that has a sense and not any other. On this there is this paribhāṣā — अक्षरद्वयम् 'a combination of letters capable of expressing a meaning denotes whenever it is employed in grammar that combination of letters in so far as it possesses that meaning, but it does not denote the same combination of letters void of a meaning.' Thus in अयुनि विषमि चरतः 'the beetles enter the honey flowers' Here the वि is a part of the word अयुनि and has no sense by itself, and therefore the verb is in the Parasmaipada and not in the Atmanepada.

२६४ । परिव्यदेभ्यः क्रियः । १ । ३ । १८ ।

अक्षरत्रयिवाक्षरद्वयम् । परिक्रीयते-विक्रीयते-अवक्रीयते ।

2084 After the verb क्री 'to purchase,' when preceded by परि, वि or अवि, the Atmanepada affix is employed, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The verb क्रीयते 'to buy or barter,' has an applicatory कृ and therefore, by I. 3. 72 it will be Atmanepadi when the fruit of the action accrues to

the agent. The present sūtra, therefore, refers to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent.

The root क्री 'to buy' as a general rule takes the terminations of both padas, but when it is preceded by pari, vi, or ava, it is restricted to Atmanepada terminations. As मरीक्रीयते 'he buys', विक्रीयते 'he sells', अवक्रीयते 'he buys'.

Note—The word pari, vi, and ava must be upasargas, therefore, in the following example there is no Atmanepada termination, because the vi there, is not a preposition but a noun, as, बहुविक्रीयति वनम्

२६८५ । विपराभ्यां जेः । १ । ३ । १९ ।

विजयते । पराजयते ।

2685 After the verb ji 'to conquer,' preceded by vi or parā, the Atmanepada affix is employed.

This sūtra debars I. 3 78 S 2159 by which the root जि is generally Parasmaipadi.

As विजयते 'he conquers' पराजयते 'he conquers' The words vi and parā must be upasargas (prepositions), for the application of this rule. In the following examples, they are used as substantives बहुविजयति वनम्, परा जयति सेना &

२६८६ । आहो दीर्घनास्यविहरणे । १ । ३ । २० ।

आह् पुर्वाद् दातेर्मुखाविक्रमनास्यप्राये वर्तमानादात्मनेपद स्वात् । विद्यानादजे । 'अनास्य-' इति निच् । मुखं व्याददाति । आह्वयदहनविवर्जितम् । विपादिका व्याददाति । पादस्कोटी विपादिका । नदी कुलं व्याददाति । " पराङ्गकर्मकाश्च विशेषः " । व्याददो पिपीलिकाः पतङ्गस्य मुखम् ।

2686 After the verb dā 'to give,' preceded by āh, and when not meaning 'to open the mouth,' the Atmanepada affix is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The root दा is generally both Parasmaipadi and Atmanepadi (I 3 72 S. 2158) But when preceded by the preposition आ, it is restricted to the Atmanepada. As विद्यानादजे 'he acquires knowledge' But when it means "to widen the mouth" whether actually or metaphorically, it is parasmaipadi. As मुखं व्याददाति 'He expands his own mouth.'

The prohibition also applies when the action is similar to the act of opening the mouth. As विपादिका व्याददाति 'he opens the tumour' कुलं व्याददाति नदी the river breaks the bank.

Part—When the action does not affect the agents' own body the verb is Atmanepadi, as व्याददते पिपीलिकाः पतङ्गस्य मुखम्, 'the ants open the mouth of a locust'

२६८९ । क्रीडोऽनुसंपरिभ्यश्च । १ । ३ । २१ ।

आदाह । अनुसीदते । संसीदते । परिक्रीडते । आक्रीडते । अनोः कर्मप्रवचनीदान् । उपसर्गेण समा आदाहार्त् । नाचवक्त्रमुसीदति । तत्र सहेत्यर्थः । गृतोद्यार्थ इत्यनोः कर्मप्रवचनी-
पत्यम् । * समाऽङ्कुशे * । संसीदते । कुशे तु । संसीदति पक्रम् । * आगमेः चपाद्याम् * ।
एवमन्त्येद गङ्गायम् । आगमवत्त्व तावत् । ना त्यरिष्टा इत्यर्थः । * शिष्येर्निष्ठाभावात् * । अनुपि
विद्यते । अनुपिपये यानि ह्यनो भवितुमिच्छतीत्यर्थः । * आशिषि नायः * । आशिष्येवेति
नियमार्थं वार्तिकमिदमुक्तम् । सर्पिषो नायते । सर्पिर्न स्वादिस्वायास्त इत्यर्थः । वयं नायसे किमु
यति न भूतनाम् इति । नायसे इति पाठयम् * इत्येतेर्गताच्छीत्ये * । यत प्रकारः । पैतृकगत्या
अमुदन्ते । पातुक नायः । पित्रुर्गामुद्वायत प्रकारं सतत परिशीलयन्तीत्यर्थः । 'ताच्छीत्ये' किम् ।
नामुद्वरति । * किरतेर्दंपतीषिकाकुलायकस्त्वेष्विति आचयम् * इत्यादयो विषयाः । तत्र इषी
विशेषस्य पारजयम् । इतरे फले ।

2657. After the verb *krid* 'to play' preceded by *anu*, *sam* or *pari*, as well as *ān*, the *Ātmanepada* affix is used.

The word 'आह्' is to be read into the sūtra by virtue of the word च, in the text As आक्रीडते, संसीदते, अनुक्रीडत or परिक्रीडते 'he plays.'

The word *anu*, *pari* &c, being taught along with *sam*, indicates that the *upasargas anu*, *pari* &c, are to be taken, and not the *karmapra-*
vachaniya anu pari &c. Therefore, when these prefixes are used as *kar-*
mapravachaniya, they do not cause the verb *क्रीड्* to take the *Ātmanepada*
terminations, as नाचवक्त्रमुसीदति: 'he plays with the boy' For the
definition and action of *karmapravachaniya*, see I. 4. 85. S. 549 and II.
3. 8. S. 518.

Vart :—When the verb *क्रीड्* compounded with च् means 'to make a rattling or creaking noise,' it does not take *Ātmanepada* terminations. As संसीदन्ति यकटानि 'the carts rattle or creak.' But when it does not mean 'to creak,' the conjugation is *Ātmanepadi*. As चक्रीडते 'he plays together.'

Vart :—The verb अरय् takes the *Ātmanepada* terminations when meaning 'to wait for,' 'to over look' 'to have patience' as, आगमवत्त्र तावत् नाचवक्त्रम्. 'Have patience with the boy.' This applies to the causative root आरयि ।

Vart :—The verb ऋये Desiderative of यक् takes *Ātmanepada* termina-
tions, when meaning 'to enquire':—as, यदुपि शिष्यते 'he investigates
archery' &c., he desires to be proficient in the science and practice of
archery.

Vart :—The verb नाच् when meaning to bless, takes the *Ātmanepada*
terminations, as, सर्पिषो नायते he blesses another soliciting from him
clarified butter' i.e. "may I have ghee and you be blessed for giving it
to me" We have already explained that this *vārtika* declares a *niyama*
rule i.e. , *√nāth* takes the *atmanepada* only in blessing. But how do you
explain नायसे in नायसे किमु यति न भूतनाम् " why do you not pray to the Lord
of all the world-upholders' (*Kīrātārjunīya XIII. 59*)? The text ought to

The word 'karma' in this aphorism means 'action,' and does not mean the grammatical karma or 'object'

As अग्नौ उत्तिष्ठते 'he strives for liberation' Why do we say 'not rising up'? Observe पीडादुत्तिष्ठति 'he rises up from this state.'

Part —The force of the preposition 'ut' must be to express 'effort, exertion, wish or desire, to surprise or excel.' If this be not the force of ut, the terminations are those of the Parasmaipada. As अस्याद् ग्रामाद् यत्प्रतिष्ठति 'a hundred is yielded by this village' The word ईदृश qualifies the word 'anūrdhākarmāni,' and does not debar the latter

२६९२ । उपान्मन्त्रकरणे । १ । ३ । २५ ।

आग्नेध्याग्नीध्रमुपतिष्ठते । 'मन्त्रकरणे किय' । अतोरुपतिष्ठति योवनेन' । * 'उपाद्वेवप्राजा संगतिकरणमितकटयविधिति वाच्यम्' । आदित्यमुपतिष्ठते । कथं तर्हि 'स्तुत्य स्तुतिभिरद्वय-
निरवसह्ये उत्सवती' इति । देवताभारोपाद । भूपत्य देवताभारव्याह्रा । गङ्गा यमुनामुपतिष्ठते । उपरिभक्त्यतीत्यर्थः । रथिकामुपतिष्ठते । मित्रीकरोतीत्यर्थः । यन्माः क्षुण्णमुपतिष्ठते । माग्ने-
तीत्यर्थः । * 'वा तिष्ठायामिति वक्तव्यम्' । भिक्षुः प्रभुमुपतिष्ठते-उपतिष्ठति वा । लिप्सवा
हपगच्छतीत्यर्थः ।

2692 After the verb sthā, preceded by upa, when mean-
ing 'to adore,' the Atmanepada conjugation is used

As वेदवागर्हपत्यमुपतिष्ठते 'he approaches with prayers or worships the Gārhapatya fire with aindra hymns' So also आग्नेध्याग्नीध्रमुपतिष्ठति 'he praises Agnidhī fire with Agneyya Rks' i.e. stands in its front uttering the said verses.

If it does not mean 'praising with hymns' the terminations which the verb takes, are those of the Parasmaipada as अतोरुपतिष्ठति योवनेन 'she approaches the husband through youth'

Part —The verb स्वा after the preposition उप takes the terminations of the Atmanepada, when meaning 'worshipping a deity,' 'to approach for intercourse or uniting or joining,' 'to form friendship with' and 'to lead to as a way' Thus —1st Deva puṣā आदित्यमुपतिष्ठते 'he worships the Aditya' 2. Sangati karana पतिमुपतिष्ठते गारी 'the wife approaches the husband,' रथिकामुपतिष्ठते 'forms union with charioteers.' 3. Mitra karana चतुमुपतिष्ठते शत्रुः 'the good man approaches the saints to make friends with' What is the difference between Sangati karana and Mitra-karana? Sangati karana means 'drawing near and approaching together in space, as गङ्गायमुनामुपतिष्ठते 'the Ganga joins the Yamuna' While the friendly relations may be established without coming in physical contact. 4. Patha —अथ यस्याः क्षुण्णमुपतिष्ठते 'this road leads to Srughna'

Part —It must be stated that the Atmanepada is optional when the sense is 'desire of getting' As भिक्षुः प्रादण्यकुलमुपतिष्ठते or उपतिष्ठति 'a beggar waits at the palace of a Brāhmana with the desire of getting something.'

२६३ । चकर्मसाध्या । १ । ३ । २६ ।

उपासिषुतत्कर्मकादा नपद स्वयम् । भोजनकाले उपतिष्ठते । तद्विहितो भवतीत्यर्थः ।

2693 After the verb *sthā*, preceded by *upa* when used intransitively, the *Atman padā* conjugation is used

As भोजनकाले उपतिष्ठते 'he stands ready at the time of dinner' पावदमुक्तमुपतिष्ठते *h* is present whenever it is dinner time पावदोदनमुपतिष्ठते 'he is present whenever there is food that is he comes at the time of dinner' The word *bhikṣa* is formed by adding the affix *lta* to the root, and has the force of condition here.

The phrase when used in the Intransitive governs the three succeeding sūtras also

If it is transitive the verb *upasthā* taketh the *prasmaipada* terminations । राजानमुपतिष्ठते he approaches the king

२६४ । उद्दिभ्या तप । १ । ३ । २७ ।

उत्तमंकात् इत्येव । उत्तपते । वितपते । दीप्यते इत्यर्थः । *स्वाङ्गकर्मकापेति चकर्मन्* । स्वमङ्गं स्वाङ्गं न तु *उद्दिभ्यन्* इति परिभाषितम् । उत्तपते । वितपते पाणिम् । मेद । शुवर्णमुत्तपति । चतापयति वितपयति चेत्यर्थः । चित्रो विप्रस्य च विमुत्तपति । चतापयतीत्यर्थः ।

2694 After the verb *tapa* 'to shine' when used intransitively and preceded by *ut* or *vi* the *Atmanepada* conjugation is employed

As उत्तपते or वितपते विदया विदयावी 'The scholar shines with knowledge' But in the case of transitive verbs it is *Parasmaipadā* As उत्तपति शुवर्णे शुवर्णकारः the goldsmith heats the gold वितपति एतु सविता 'the sun heats the back'

Part —It must be stated that the terminations are of the *atmanepada* though the verb *ut tapa* or *vi tapa* is transitive when the object is some limb or member of one's own body As उत्तपतेपाणिम् or वितपतेपाणिम् or एतु *h* heats his own hand or face The word *स्वाङ्ग* means one's own body and not the particle *ā* or the technical *स्वाङ्ग* meaning a thing not being liquid or gaseous and being capable of being perceived by the senses, and not being one produced by a change from the natural state exists in a living being and though found elsewhere actually or at any particular time had previously been known as existing in only a living being, or is found to have actually (not figuratively) the same relation to the being it is in as a similar thing has to a living being (IV. 154-510 स्वाङ्गकोपपदेनादयोतोपवादः) Therefore not so in the following देवदत्तो यददत्तव एतदुत्तपति 'Devadatta heats the back of Yaśadatta' When the preposition is other than *ut* or *vi* the *prasmaipada* affix is employed, as निवृत्ति

२६८५ । आङो यमहन. । १ । ३ । २८ ।

आयच्छते । आहते । अकर्मकात्स्वाङ्गकर्मकादित्येव । नेह । परस्मै शिर आहति । कथं तर्हि 'आङो विषमविलोचनस्य बभौ' इति भाष्ये । 'आहन् ना रङ्गमन्' इति भट्टिः । प्रभाह स्वायनिति भागवृत्तिः । प्राप्येत्यध्याहारो वा । एवमलोपे पशुनीति तु स्वयन्त विनैव तदर्थान्न तिर्यञ्जतद्विषयम् । भेजुनित्यादि गुण्यन्ताध्याहारो वास्तु । हसीयनेत्येति वा ।

2695 After the verb *yam* 'to stop,' and *han* 'to injure' when used intransitively and preceded by *ān* the *Ātmanepada* conjugation is employed

The word, intransitive of § 2693 and 'a member of one's body as object' are understood here also. Both these verbs are generally *paras maipadī*. When they take the affix *आ* they become *Ātmanepadī*. *Yam* belongs to *Bhṛāḍī* class, and *han* to the *Adadī* class. Thus *आ + यच् + यप् + ते = आ + यच् + यते* (VII 3 77) = *आयच्छते* 'it spreads' *आयच्छते* and *आदच्छते* ॥ So also *आ + हृ + ते = अ + हृ + ते* (I 2 4 and VI 4 37) = *आहते*, 'he strikes' *आ + हृ + आते = आ + हृ + आते* (I 2 4 and VI 4 98) = *आहन्ते* (VII 3 54) Pl *आहन्ते*.

Not so when these verbs are used in the transitive, as *आदच्छति कृपाङ्गम्* 'he draws up the rope from the well, *आहति नृपलपादेन* 'he strikes the sinner with the foot'

When the object is some member of the agent's own body these verbs take the *Ātmanepada* terminations though transitive. As *आयच्छते पाणिम्* 'he puts forth his own hand' *आहते शिरः* 'he hurts his own head'. When the object is some limb of another's body the terminations are of the *Parasmaipada* as *आहति शिरः परकीय* they hurt others head'

If so how do you explain the use of the *Ātmanepadī* *आहते* in the following line of *Bhāṣya*? *आङ्गो विषमविलोचनस्य बभौ* ॥ (*Kirātārjūṇīya* XVII. 63) Or the *Ātmanepada* *आदध्य* in *आदध्य ना रङ्गमन्* of *Bhāṣya*? (*Bhāṣya* VIII 15) According to the opinion of *Bhāṣyavrtik* these are mistakes of those authors. Or the word *प्राप्य* is understood in every one of those lines—that is to say, the verb *आहते* is used Intransitively and so it properly takes the *Ātmanepada* conjugation. If *प्राप्य* a word formed by *रप्*, is understood here, then by the *vārtika* *पशुनी विनाशेन* *लोपे कर्त्तुमुपलक्ष्य*, the words *बभौ* and *रङ्गमन्* ought to be in the Ablative case (See S 594). That *vārtika* is confined, however, to cases where the sense of a sentence is clear without the use of a *रप्* formed participle, (as given in the examples under S 594). But when a *रप्* ending word is necessary to complete the sentence there the above *vārtika* is not valid, and so the verb goes into accusative.

Or we may explain the above by taking the word *पेजुन्* 'to pierce' to be understood in the said lines. So there is no *रप्* elision in this case and no difficulty about the above *vārtika*.

Or the words गभीरमेव 'coming in front' are understood the root निष-
पत्तोपनस्य गभीरमेव च्छात्रमे 'having approached in front of Shiva of the
Divine sight, he struck his breast' i.e. he struck his own breast as an
athle to do it out of extreme satisfaction and since the striking is of one's
own breast स्वाङ्गमे, the Atmanepada conjugation is appropriate

२६८६ । आत्मनेपदेऽन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४४ ।

इति कथादिभ्यो वा णिङ् आत्मनेपदेन परेण । आहविष्ट । आहविषाताम् ।

2696. When Atmanepada affixes follow, ण् is optionally
the substitute of इत् in the णि (Aorist).

Thus आहविष्ट or आहन, आहविषाताम् or आहसाताम्, आहविषत or आहनत.

२६८७ । हन्तः सिच् । १ । २ । १४ ।

किरिष्णाद् । अमुनाधिकृतोऽयः । आहतः । आहसाताम् । आहनतः ।

2697. The *such* Atmanepada affixes are *lit* after the root
han 'to kill.'

As आहत, आहसाताम्, आहनत are the aorist of हन्

The verb हन् becomes Atmanepada when preceded by आ I. 3. 29). By
the present sūtra the Aorist affixes in the Atmanepada are fixed after हन्
and by VI. 4. 37 the ण is elided before किरि affixes, then by VIII. 2. 27 the
च is elided. Thus आहन् + सिच् + त = आहन

२६८८ । यमो गम्यते । १ । २ । १५ ।

गिरिधरहाराद् । गम्यते सूत्रं परदीयाविष्कारणम् । उदायतः । गम्यते किरि । उदायस्व
पादम् । आकृष्टवानित्यर्थः ।

2698. The affix *such* before Atmanepada affixes, is *lit*
after the verb *yam*, when meaning 'to divulge.'

The word *gandhana* means 'to divulge,' 'to make known the faults
of another that had been concealed.'

The result of *lit* is that the nasal is elided. The verb यन् becomes
Atmanepada when preceded by the preposition आ by rule I. 3. 28. Thus
उद् + आ + यन् + त = उदायत = 'he divulged,' उदायसाताम्, उदायतः the *such* is
elided by VIII. 2. 27 and च by VI. 4. 37.

Why do we say 'to divulge' When the verb यन् has any other mean-
ing than 'to divulge,' then the सिच् in the Atmanepada is not *lit*, as
उदायस्वपादम् 'he raised the foot.' So also उदायस्व कुपादस्व 'he raised water
from the well.

There is no augment in *यच्छुक्* here also, as *उपविशेदिते* .
Similarly from *पृच्छ* we have *पृच्छते* 'he asks'.

From *पृच्छ*, *पृच्छते* 'He blames'

Vart —The Atmanepad terminations are added to *√श्र*, *√श्रु*, and *√द्रि*, when preceded by the preposition *उप* .

The *√श्र* includes the two roots of the Bhuādi and the Juhotyādi both . But in the *अच्*—aorist only the Jih tyādi is taken, as we have already mentioned under III 1 56 S. 2382 As *ना सृष्ट* . *सृष्ट+श्रु+चिच्+त* . The *चिच्* is *किच्* by I 2 12 S. 2368, and so there is no guna. The *चिच्* is elided by VIII. 2 27 S. 2369, and thus we get *सृष्ट* . The augment *आट्* is not added because of *ना* . The dual is *ना सृष्टवामात्*, and the plural is *ना सृष्टवन्त* . The aorist with the augment *अट्* is *सृष्टात्* . D *सृष्टवामात्*, Pl *सृष्टवन्त* . Thus *सृष्ट+आट्+श्रुत=सृष्ट+अट्* (the *vriddhi ekādesa* is by VI 1 90 S. 269) = *सृष्टात्* .

Quere—When *आ* of *आट्* and the *श्रु* of *√श्रु* become *आट्* by *ekādesa* then the real equation stands thus —*सृष्ट+आट्+चिच्+त* . Now *चिच्* follows after a long stem, and so it cannot be elided by VIII 2 27, S. 2369 and 3 S. form ought to be *सृष्टाट्* . The form *सृष्टात्* appears to be a mistake (*Tattvabodhini*)

The above forms are of the Bhuādi *श्रु* . Of the Juhotyādi *श्रु* the aorist is by *अट्* . Without the augment the forms are *ना सृष्ट* (*सृष्ट+श्रु+आट्+त=सृष्ट+अट्+अत* VII. 4. 16 S. 2406). The dual is *ना सृष्टवामात्* . The Plural is *ना सृष्टवन्त* . But with the *आट्* augment we have 3 S *सृष्टात्*, D *सृष्टवामात्* Pl *सृष्टवन्त* .

Similarly from *सृष्ट+द्रु* we have *सृष्टुते* and from *सृष्ट+द्रु* we have *सृष्टयते* .

The words *अकर्मकात्* 'after an Intransitive verb' are understood in these *vārtikas* also . So we have *प्राप्त संप्रयति* *Parasmaipadi* when the verb is Transitive . Therefore some say that *समृज्जने* (*Atmanepada*) is wrong in the following line of *Murāri* —

एवमिति पुरापि समृज्जने . Or it is a correct form the word *इति कथयद्वा* is understood in it 1 e, *एवमिति कथयद्वा* : पुरापि समृज्जने .

In this section, Intransitive verbs are taught, for the *anuvṛtti* of *अकर्मकात्* commenced from I 3 26, S. 2393 and is current, how do you include the verbs *हन्* 'to kill' and *सह* 'to go along with' the Intransitives in I. 3 28, 29 ? Listen,

चातोर्ध्वान्तरि वृत्तेर्वात्यर्थेनोपसद्भात् .

मसिद्धेतिवचनः कर्मयोगकर्मिका क्रिया .

'An Intransitive action of a root is denoted —

(1) When it is used with a different meaning than the ordinary root meaning

(2) When the object is included in the sense of the root-meaning

(3) When the object of the verb is so wellknown and invariable that it is never expressed

(4) When it is not desired to express the object i.e. when the object of the verb is understood or is of secondary importance

1 Thus वहति भारम् 'he carries the load'. Here वहति is Transitive and is so used also. But it may be used Intransitively when it has a sense other than that of carrying though metalingorically it may mean as in 1417, नदी वहति the river flows. Here वहति means flows. (2) So also जीवति 'He lives' which is really equal to प्राणम् प्राणयति. Here the object प्राणम् is really included in the meaning of the root जीव. Similarly नृत्यति 'he dances' which is really equal to नात्राणि विधेयति i.e. he contorts the various limbs of his body (see जीव प्राणधारणे I 594 नृति नात्र विधेय IV 9), here the objects नात्र and नात्र are included in the meanings of the roots (3) A root whose object is well known and is therefore invariably omitted is also used Intransitively. As मेघो वर्षति the cloud rains. Here the object जल is not mentioned because it is so well known that whenever one says मेघो वर्षति it is understood that मेघो जल वर्षति.

(4) When the object is not prominently desired to be denoted i.e. when no stress is laid on the object. As हित्वा न चः कर्तुं शक्ते चकि प्रभुः. Here the object of कर्तुं शक्ते i.e. advice is understood.

Thus हृन् to kill and गन् to go though ordinarily Transitive may become Intransitive and so they have been mentioned in sūtras I 2 14 S 2697 and I 3 29 S 2699

Vart —The verbs अन् (Div 100) to throw and ऊह (Bhuādi 679) 'to optionally take the affixes of the ātmanepada when they follow after an upasarga.

The anuvṛtti of 'after an Intransitive verb' which commenced with I 3 26 S 2698 ceases. Thus बाध निरहति or निरहते 'he throws off the bonds' सम्पूहति or सम्पूहते.

The root ऊह however is shortened to उह after a Preposition before an affix beginning with य by the following sūtra

२७०२ । उपसर्गादुप उहते । ३ । ४ । २७३ ।

बाधो वृद्धिः । बाध ईमुदात्तः । अग्निं सम्पूह ।

2702 The short is substituted for the ऊ of ऊह when a Preposition precedes it and an affix beginning with य with an indicatory क् or ह् follows

As सम्पूहत् । So also सम्पूहते, सम्पूहते सम्पूह सम्पूहते सम्पूहत् । So also सम्पूहत् । But ऊहते without Preposition

२७०३ । निसमुपविभ्यो, ह् । १ । ३ । ३० ।

निहवते ।

2703 After the verb *hve* 'to call,' preceded by *ni*, *sam*, *upa*, or *vi*, the Atmanepada conjugation is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

As निहवते ।

२७०३ । स्पर्धायासाह । १ । ३ । ३१ ।

कृष्णदाक्षरनाहवते । स्पर्धायाश्च किम् । पुत्रनाहवति ।

2704 After the verb *hve*, when meaning 'to challenge' and preceded by *ān*, the Atmanepada is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

As कृष्णदाक्षर नाहवते Krishna challenges Chāndra (in order to conquer him) क्षत्रवक्षत्रनाहवते 'one student emulates with another student'

This sūtra is also for the purpose of showing that the root *hve* takes the Atmanepada terminations even when the direct fruit of the action does not accrue to the agent

Why do we say *spardhāyam* meaning 'to emulate to vie, to desire to conquer another' ? When the verb *hve* has not the above signification it takes the terminations of the Parasmaipada As पुत्रनाहवति गोपाहः 'the cowherd calls the son'

२७०५ । कृष्णदाक्षरपक्षेयनसाहसिष्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृञ् ।

१ । ३ । ३२ ।

गणपति दिसा । उत्कुरुते । दूषयतीत्यर्थः । दूषयन् दि प्राणवियोगात्कृतत्वादिभिर । अहरेष्वहं मर्त्येनम् । इत्येवो वर्तितानुदाकुरुते । मर्त्येवतीत्यर्थः । हरिप्रपकुरुते । वेद्यते । परदागमप्रकुरुते । वेद्यु लक्षणा मर्त्येनम् । इत्येवो मर्त्येवोपपद्यते । पुत्रनाहवते । नाया मकुरुते । मकथयति । यत्नं मकुरुते । यत्नार्थं विनियुजते । यत् किम् । कृत करोति ।

2705 After the verb *kri* when meaning 'to divulge,' 'to revile,' 'to erve,' 'to use violence,' 'to cause change,' 'to recite' and 'to do an act tending to effect a desired purpose,' the Atmanepada is used even when the fruit of the action does not accrue to the agent

The verb कृञ् by I 3 72 would take the affixes of the Atmanepada when the direct fruit of the action accrues to the agent This sūtra has been begun to show that this verb takes the Atmanepada terminations under certain circumstances even when the direct fruit of the action does not accrue to the agent

The word *gandhana* comes from the *√gandh* to injure (*Churādi* 14), and means to inform against another maliciously with the object of injuring such person *Avakshepana* means revile to over come *sevana* means to obey and serve *sāhasikya* means 'an act of violence' *pratīyatna* means imparting a new quality or virtue *prakathana* means to

narrate fully,' upayoga means 'the disposal of a thing for the object attaining merit &c.'

Thus उद्बुधते, = बुधयति means he informs against and as informing against another may lead to the loss of life of that person, it is "killing or him" (2) खेरो वरिंकायुदाकुर्वते 'the hawk reviles the partridge' (वरिंकायुदाकुर्वते 'he serves Hari' महामात्रावुदाकुर्वते 'he serves the Mahāmātra' (4) परदायां प्रकुर्वते 'he brings under control another's wife i.e., violates her (5) खोदकस्योपरकुर्वते the fuel gives a new quality (boils) to the water (or he prepares the wood and water for a sacrifice) The object of the verb kri takes the affix of the sixth case i.e. genitive only when the verb means pratiyatna see II, 3 53 Therefore udalasya, though an object has genitive form The verb takes the augment युद् only when it is preceded by upa and signifies pratiyatna see VI 1 139 Therefore there is the insertion of sibilant in upaskurute The word edhodakasya is a samāhāra compound of खदा 'fuels' and उदक 'water' the word edha being a word ending in आ or it is a sandhi of खद् + दक । The word दक has the same meaning as उदक । (5) नाया प्रकुर्वते he recites stories जनापवादो प्रकुर्वते he recites slander (6) शतं प्रकुर्वते he devotes a hundred pieces of money to charitable purposes

Why do we say in these senses? Witness कटं करोति he 'makes a mat' In this case the Atmanepada affix is not employed

The verb kri is understood in the three succeeding sūtras

२३०६ । अग्निं प्रसहन्ते । १ । ३ । ३३ ।

प्रसहन् प्रसभिभवत् । प्रसहन् प्रसभिभवत् न इति पाठात् । प्रसहन् प्रसहन्ते । प्रसहन् प्रसहन्ते । प्रसहन् प्रसहन्ते ।

प्रसहन् प्रसहन्ते ।

2706 After the verb 'kri', preceded by adhi, when the sense is that of 'overcoming or forgiving', the Atmanepada is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

The word prasahana means forbearance as well as 'overcoming', because the root सह is read in the Dhātupatha as having both these senses As प्रसहन् प्रसहन्ते he forgives the enemy or he conquers him

Note —Why do we say in the sense of to overcome? Witness प्रसहन् प्रसहन्ते 'he learns the meaning' in which example the Atmanepada affix is not employed

२३०७ । वे शब्दकर्मणः । १ । ३ । ३४ ।

शब्दाविविक्तते । उपकारवतोत्पत्तिः । 'शब्दकर्मणः' किम् । विना विविकतेति कालः ।

2707 After the verb kri, preceded by vi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent, and when the sense is that of 'making sound,' (literally, having 'sound' for its object) the Atmanepada is employed .

The word karma in the sūtra in *locat* is the objective case or *kāraka*, and do not express 'action' as in some previous sūtras such as I, 3, 24 S 2691

As श्रोतः विबुधे स्वरदा 'the birds are making noise,' स्वाधी विबुधे वृत्ताय "

The word *vi* governs the succeeding sūtra

Why do we say 'when governing a word expressive of sound in the objective case? Witness चित्त विकरोति क्षणः 'Desire perverts the mind.'

२७०८ । अकर्मकाच्च । १ । ३ । ३५ ।

ये ह्यस्य हस्वेण । क्षणा विबुधे । विकारं लभते ।

2708 After the verb *kri* preceded by *vi*, when used intransitively, the *Atmanepada* is used

As विबुधेनैव क्षणदाः the horses move fully, 'चोदनस्य पुनरीक्षता विबुधेनैव 'the stud n's being full of food are acting as they will, or are aimlessly wandering about

२७०९ । समाननोत्सृजनापार्यं कस्यचानमृतिविगणनव्ययेषु नियः ।

१ । ३ । ३६ ।

अनोत्सृजनानामविगणनव्यया नवीनीकृतः । इतरे प्रयोगोपाचयः । तथा हि । याज्ञे नवते । याज्ञेयं विद्वान्तं शिष्येभ्यः प्रापयतीत्यर्थः । तेन च शिष्यव्यवहारः कलितः । उत्तरत्रये । दण्ड-पुननयो । उत्तिष्ठतीत्यर्थः । आपयत्युपनयते । विधिनारमणनीयं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयन-पूर्वकेष्वप्यापनेन हि उपनयति । आपयत्येवं क्रियते । क्षणे । तत्र नवते । निविधीनीत्यर्थः । अर्चकतामुपनयते । धृतिदानेन स्वगमनीयं प्रापयतीत्यर्थः । विगणनमृतादभिधीयते । कर्तृ विनयते । तस्मै देव भागं परित्योजयतीत्यर्थः । यत्र विनयते । यतोऽर्थे विविबुद्धं इत्यर्थः ।

2709 After the verb *ni* 'to lead,' when used in the senses of 'to guide so as to render the person guided worthy,' 'to lift up,' 'to make one a spiritual guide,' 'to determine the true sense,' 'to employ on wages,' 'to pay as debt,' and 'to give as in charity,' even when the fruit of the action does not accrue to the agent, the *Atmanepada* is used

Here the senses of 'to lift up,' 'to know,' 'to pay a debt' and 'to spend' qualify the verb *ni* and are indicated directly by the root. The other senses given in the sūtra, do not either in the root, but depend upon the context, or is the result of the new. As याज्ञे नवते 'He leads the pupil into the Scriptures, i.e. teaches him the truths found in the scriptures' From this results the *चक्षान* of the pupil

Note — *Samānāntar* means to respect as नवते चाज्ञे लोकायने 'the Chārvi gives instruction in the Lokāyata sūtra' The word *Chārvi* primarily means intelligence, and by secondary use it has been extended to the preceptor also such a preceptor gives instruction in Lokāyata Śāstra, that is to say, having established the truth of the doctrines of that

philosophy by argumentation, imparts them to the pupils. Those doctrines being thus established by reason, cause or bring respect (Sanmānita) and honor to the pupil when learned by him.

Utsāñjana, 'to throw up, or lift up,' as वाचकमुदाहरते 'he lifts up the boy' दण्डमुन्नयते 'he lifts up the staff.'

Achārya karana 'acting as a teacher' that is to say to bring a boy near oneself in such a way, that being so brought near (upa neti) he may be instructed and so the instructor becomes an āchārya. As वाचकमुपनयते 'he initiates the boy' (i.e. making him 'if the preceptor he brings the boy near himself). Mere initiation does not make the initiator an Achārya, when after initiation, the initiator goes on teaching the boy, then he is called an Achārya, with regard to that boy.

Jñāna means 'knowledge, a demonstrated verity.' As नयते चार्थं लोकायते 'the Chārvi investigates the truth of the Lokāyata doctrine.' Or तद्वचनयते 'He demonstrates or verifies the Truth.'

Bhrīti means 'wages.' As कर्मकारादुपनयते he employs the servants on hire or wages. Literally, he brings the labourers near himself by giving them wages.

Vignāna means the paying off as a tribute debts &c. As मद्रा करं दिनयते, the Madrās pay the tax due to the king that is they discharge the debt.

Vyaya means 'allotment of money on works of charity &c.' As यद्विचयते 'he expends a hundred pieces on charitable acts.'

Why do we say in these senses? Witness अग्रं नयति ग्रामम् 'he carries the goat to the village.' Here there is no Atmanepada affix as the verb has not any one of the above significations.

२७१० । कर्तृस्ये चाशरीरे कर्मणि । १ । ३ । ३७ ।

निरुद्धस्ये कर्मणि यदात्मनेपदं प्राप्तं तदशरीराद्यवस्थितिरेव दयात् । सुप्ते यदात्मनेपदेन तदवस्थो लक्ष्यते । क्रोधं विनयते । अणुपणयति । तत्फलस्य विनयस्यादस्य कर्तृपदवाच्यं स्ववि-
नयितुः— (२७१२) यत्प्रेष विष्णे निवर्तयन्निदम् । २७१३ न । गतुं विनयति । अथ तर्हि विनयस्य नयति लोभयति इति । कर्तुं गमितवानिविद्यायां नयिष्यति ।

2710 After the verb *ni*, when it governs an incorporeal object existing in the agent, as its object, the Atmanepada is used.

The verb *नि* is Atmanepadī when governing an object which has no material body but is an abstract noun, that is an object which has abstract but no concrete existence, and when such an object has its seat in a portion of the agent of the verb. The word *śarīra* means the body of living beings any portion of such body is also called *śarīra*. As क्रोधं विनयते he subdues his own anger, अणुं विनयते 'he suppresses anger. The result of the subjugation of anger is mental peace, and thus the fruit of

the action accrues here to the agent, therefore the verb would have been Atmanepadi by S. 2158 also. The present sūtra declares a *niyama* or restriction. Therefore not in गृह्य विनयति ।

The object must reside in the agent (*kartṛpāthā*), otherwise the verb will be Parasmaipadi. As देवदत्तो यज्जदत्तस्य शोषं विनयति 'D valatta removes Yajnadatta's anger'

The object moreover must be immaterial, otherwise the affix will be of Parasmaipada. As गृह्य विनयति 'he removes his own wort,' घातं विनयति 'he bows his neck.' How do you explain the Parasmaipada in विनयत्यर्थाय शोषदम् ? This is valid when the accrual of the fruit of action to the agent is immaterial and not desired to be expressive ।

Why do we say 'in the case of an object? Witness शुद्ध्या विनयति 'he is submissive through knowledge, श्रद्धया विनयति Here the verb विनयति has not taken an accusative case, but is in construction with an instrumental case, and therefore the present rule does not apply

२३११ । वृत्तिसर्गतापनेषु क्लमः । १ । ३ । ३८ ।

वृत्तिरतिविवक्षः । अदि क्लमे दुहिः । न क्लिद्वयत इत्यर्थः । यमं उरुवाहः । यम्यवनाह क्लमे । उरुवाहते । क्लमते इति च शास्त्राणि । क्लीतानि भवन्तीत्यर्थः ।

2711 After the verb *kram* 'to move,' when used in the senses of 'continuity' 'energy' and 'development,' the Atmanepada is employed

The word '*kram*' governs the succeeding sūtras up to I 3 43 and is understood in them all

The verb *kram* by I 3 78 (after the rest, let the parasmaipada affixes be employed in marking the agent) would have taken the affixes of the Parasmaipada, the present aphorism enjoins Atmanepada affixes in certain cases when the verb means to have a taste for &c

Vṛtti 'continuity' means unobstructed flow, or want of interruption (i.e., a taste for, or facility in anything) *sarga* 'energy' means application resolution and determination. *Tāyana* 'development' means increase and growth

As (1) अक्षरमप्यक्षरं दुहिः—'his reason proceeds unobstructed through the Rik scriptures i.e. he can easily comprehend the Rik.' (2). यथाक्षरमप्यक्षरमप्यक्षरं क्लमे 'the pupil shows energy or exerts to study the grammar' (3) अक्षरमप्यक्षरमप्यक्षरं क्लमे 'the śāstras are developed in him.'

Why in these cases only? Witness अयमप्यक्षरं 'he runs away.

२३१२ । उपपराभ्याम् । १ । ३ । ३८ ।

उपपराभ्याम् अनेन इत्यर्थः । उपपराभ्याम् अनेन । उपपराभ्याम् । उपपराभ्याम् ।

2712 After the verb *kram*, preceded by *upa* and *para*, when used in the senses of continuity, energy and development, the Atmanepada is employed.

2715 After the verb *kram*, the *Atmanepada* is employed when it is preceded by *pra* and *upa*, both conveying the same sense, viz., that of "beginning an action."

The word *samartha* means 'the same meaning'. It is a compound of *सम* + *र्थ*. In sandhi ought to have been *समर्थ*, but it is considered to belong to the *sakandhrādi* class and hence *para rūpa* ekādesa into *समर्थ*. The *upasargas* *प्र* and *उप* have the common meaning of denoting beginning, though they have each other meanings also.

As *प्रक्रमते जीकुरु उपक्रमते जीकुरु* 'he commences to eat' &c.

The prefixes *pra* and *upa* are synonyms, when they denote the commencement of an action.

Why do we say, when they are synonyms? Witness the following *प्रदृष्टः प्रक्रमति अपरित्यज्यप्रक्रमति* 'he goes during the first part of the day and he comes back during the latter part of the day'. Here in one case the sense is 'to go', in another it means 'to return.'

Q. — Why in the latter case of '*aparedyur upakrāmati*' there is not *Atmanepada* by virtue of I 3 39 as there is the *upasarga* *upa* here? The answer is that I 3 39 is not applicable as that rule is limited by the condition of the sense of 'continuity' &c. while in the present *sūtra*, that limitation is not applicable.

२७१६ । अनुपसर्गाद्वा । १ । ३ । ४३ ।

क्रामति-क्रमते । उपगच्छति-उपगच्छते । वृषादी द्व नित्यमेव ।

2716 After the verb *kram*, the *Atmanepada* is optionally employed, when it is not preceded by any preposition.

The root '*kram*' may always be conjugated as *Atmanepadi* when not having any *upasarga*. The option allowed by this *sūtra* is an example of what is technically known as *apṛāp vibhashā* viz., an option which is not an alternative limitation to a general rule already found or known.

Example *क्रामति* or *क्रमते* 'he goes over'.

Note — Why do we say 'when it is without any preposition? For no option is allowed when it takes preposition. As *क्रामति*. Nor is any given in I 3 38 S. 2711 though the root there also is without any preposition.

२७१७ । अपुद्गलये ज्ञः । १ । ३ । ४४ ।

दत्तमपक्रामति । अपुद्गलयेति ।

2717 After the verb *jñā*, when used in the sense of 'denoting' the *Atmanepada* is employed.

The root '*jñā*' which ordinarily means 'to know' and is *parasma* by I 3 78 S 240 becomes *Atmanepadi* when through the virtue of

prefix it means 'to deceive:' as यत्तत्तज्जानीते he denies the debt of a hundred rupees'

Note — Why do we say when meaning "to deny?" Observe — नत्थ किञ्चिदपि जानाति 'thou knowest not anything'

२७१८ । स्रक्कर्मकाच्च । १ । ३ । ४५ ।

सर्विषो जानीते । सर्विषा लपायेन प्रयत्नेन हत्यर्थः ।

2718 And when used intransitively, after the verb *jāa*, the *Atmanepāda* is employed, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

As सर्विषो जानीते, नपुनो जानीते 'he engages in sacrifice by means of clarified butter or honey' (See II 3 51 S 612)

Note — This *Atmanepādi* form of *jāa* is employed when the fruit of the action does not accrue to the agent From I 3. 76 S 2743 it will be seen that when the fruit of the action accrues to the agent the verb is *Atmanepādi*.

Note — How in the above example the verb *jāa* is intransitive? Because the word *sarpish* is not the object of knowledge but it is an instrument of sacrifice, into which one engages from complete knowledge (*jñāna*), and it (*sarpishah*) is in the genitive case by virtue of II 3 51 (चोऽविदयस्व कर्त्तु) by which the instrumental *karaka* of the *jāa* is put in the genitive case

Note — Why do we say of 'Intransitive?' Because in the transitive it is *parasmaipadi*, as स्वरेण पुत्रं जानाति he knows (recognizes) the son by his voice

Note — According to *Tittvabodhini* च not preceded by an *upasarga* will take *Atmanepāda* by I. 3 76. S 2743 the present *sūtra* is limited to cases where it is preceded by a preposition As सर्विषोऽनुजानीते ।

२७१९ । समतिभ्यामनाध्याने । १ । ३ । ४६ ।

यत्तं जानीते । यदेव हत्यर्थः । यत्तं प्रतिजानीते । अङ्गीकरोतीत्यर्थः । ज्ञानाध्याने इति चोपो विनश्यते । तद्वान्तर्यातु यत्तंकाच्च (२७१८) इति साद्विदित्तं चार्हते । नातरं नानुप्रासं जानाति । कर्मणः शेषस्त्वविद्यया च ही ।

2719 After the verb *jāa* preceded by *sam* or *prati*, the *Atmanepāda* is employed, when not used in the sense of "remembering with regret"

The word *jāa* is understood in this *sūtra* and the aphorism applies to that *jāa* which is used in the transitive As यत्तं जानीते 'he looks for a hundred' so यत्तं प्रतिजानीते 'he promises a hundred'

This *sūtra* should be split up into two, (1) समतिभ्याम् (2) ज्ञानाध्याने । By this means the operation of I 3 45 S 2718 is superseded in the case of the Intransitive *vr* also, when it means 'to remember with regret.'

Why do we say when 'not meaning remembering with regret?' Because it is not Atmanepada, when it conveys that meaning. This वासु or वासुदंशनाति 'he remembers with regret his mother' The object is put in the Genitive case under II 3 50 S 606

२३२० । भासनीयसनायाधानयत्नविमत्सुपमग्रहेषु वद । १ । ३ । ४३ ।

उपसनायोपमग्रहेषु वातोर्वाच्ये इहते प्रयोगोवाच्यः । वाच्ये वदते । वाच्यमो प्रवीदीत्यर्थः । उपसनायोपमग्रहसम् । पुरदापुपवदते । वाच्यमग्रहोपमग्रहेषु । वाच्ये । वाच्ये वदते । वदते । वदते । विमत्सु । विमत्सु वदते । उपमग्रहपुपवददम् । उपमग्रहे प्रार्थय इत्यर्थः ।

2720 After the verb vad, the Atmanepada is employed, when used in the senses of "showing, brilliance, or proficiency in," "pacifying," "knowledge," "effort," "difference of opinion," and "flattering"

The senses of 'persuasion and enticing' are denoted by the root, the other senses are expressed by the context

By I 3 78 vad generally takes the terminations of the Parasmaipada by the present sūtra it takes also the affixes of the Atmanepada when having certain meanings

Bhāṣana (shining) means to illumine as वदते चार्वा लोकायते The Chārvi illumines the Lokāyata śāstras by his discourses and clear exposition वाच्ये वदते 'He expounds the scriptures'

Upasamhāśa (persuasion) in as to appase to conciliate, as पुरदापुपवदते he conciliates or cajoles the servants

Jñāna (knowledge) means to know completely as वदते चार्वा लोकायते the Chārvi knows completely to discourse upon Lokāyata śāstra

Yatna (labour) means energy as वेदे वदते 'He toils in the field' वेदे वदते he toils in the house

Vimāna (disagreement) means asension want of unanimous opinion. As वेदे विवदते They disagree over the field and holding different opinions they talk diversly

Upamantrana (enticing) means to coax in secret as कुनबायांनुवदते 'he entices the wife of a respectable family (i.e., seduces her in secret)' परदारानुवदते he flatters another's wife

Why in the above senses only? Observe वद किञ्चिद्वदति he says something,

२३२१ । व्यक्तवाचा समुच्चारणे । १ । ३ । ४८ ।

समुच्चारादीनां उपवीच्यारणे वदेराहवचनपदं स्वात् । समवदते ब्राह्मणः । वेद । समवदति सभा ।

2721 After the verb vad, the Atmanepada is employed when used in the sense of "speaking articulately in a similar manner by men"

As चगिरति (he swallows) The root gri 'to swallow' preceded by the preposition ava is Atmanepadi. According to the Mahābhāṣya the verb gri taken in this sūtra means 'to swallow' and belongs to the Tudādi class No. 117, it is not the gri 'to make sound' which belongs to the Kryādi class No. 28. Because there is no word formed with the latter verb by affixing the preposition 'ava' to it. By I 3 78 this verb gri 'to swallow' would have been Parasmaipadi, the present sūtra debars that.

'When it is not preceded by ava, it is Parasmaipadi, as गिरति 'he swallows.'

२६२५ । समः प्रतिज्ञाने । १ । ३ । ५२ ।

यद् नित्यं चगिरति प्रतिज्ञा नित इत्यर्थः । प्रतिज्ञाने किम् । चगिरति घ्राणम् ।

2725 After the verb gri preceded by sam, the Atmanepada is used, when employed in the sense of 'promising'

As अथ चगिरति 'he promises to pay a hundred' Or यद् नित्यं चगिरति 'He acknowledges that the Word is eternal. If it does not mean to promise or acknowledge, it takes the Parasmaipada terminations. As चगिरति घ्राणम् 'he swallows the mouthful'

२९२६ । उद्गच्छतः सकर्मकात् । १ । ३ । ५३ ।

धर्ममुत्तरति । उद्गच्छतः शब्दतीत्यर्थः । 'सकर्मकात् किम् । वाचस्पत्युत्तरति । उत्तरिष्ठा-
द्व्यङ्गतीत्यर्थः ।

2726 After the verb char 'to walk' preceded by ut, when used transitively, the Atmanepada is employed

As धर्ममुत्तरति he strays away from (the path of) religion (or duty) उत्तर चरनमुत्तरति he transgresses the commands of his preceptor

Why do we say "when used in the transitive"? Observe वाचस्पत्युत्तरति 'the vapour is rising.' Here it is Parasmaipadi

२९२९ । समस्तृतीयासुक्तात् । १ । ३ । ५४ ।

रथेन चरति ।

2727 After the verb char, preceded by sam, and connected with a noun in the Instrumental case, the Atmanepada is employed

As रथेन चरति 'he drives in a chariot'

२९२८ । दातृश्च सा चिच्छतुर्त्यर्थः । १ । ३ । ५५ ।

अपूर्वादात्तृतीयासुक्तात् । दातृश्च सा चिच्छतुर्त्यर्थः । दातृत्वात् चरति । पूर्वसुक्ते 'यत्' इति षष्ठी । तेन चरति इति अत्रादितेऽपि भवति । रथेन चरति । दातृत्वात् चरति ।

2728 And after the verb dā to give, preceded by sam, and connected with a noun in the Instrumental case, the Atmanepada is employed, provided this Instrumental case has the sense of the Dative case.

When is the 3rd case used with the force of the 4th case? That is answered by the following —

Vart —The Instrumental has the force of the Dative when immoral conduct is implied. As दाया or दूषणा दमयच्छति “he gives (money with the object of enticing) to the female slave or prostitute. The word द्याः in the prece ling-sūtra is in the Genitive case. Therefore it applies even there where another preposition intervenes between the द्य and the root. In fact द्या covers both this and the sūtra that precedes it. As एतेन चतुर्दापरतिः।

Note —The verb dā to give is generally parasmaipadī it becomes Atmanepadī under the above conditions.

Note —Why do we say when it has the force of the dative case? Because when it has not the sense of the dative parasmaipada terminations will be used, as दातिना दमयच्छति ‘he gives with his hand’.

Note —It might be asked how the Atmanepada terminations are employed when the preposition sam is not directly applied to the verb, but another preposition intervenes between sam and the verb. The reply is that the word samah in I 3 54 S 2727 is not in the ablative case (which would have required its being placed immediately before the verb), but it is in the genitive case and is used as an attribute.

२७२९ । उपाद्यत स्वकरणे । १ । ३ । ५६ ।

स्वकरणे स्वीकारः । भाषांशुपयच्छति ।

2729 After the verb yam to give preceded by upa, when used in the sense of ‘espousing,’ the Atmanepada is employed.

This is clear. As भाषांशुपयच्छति he espouses or knows his wife. But not so when another’s wife is meant there it is parasmaipadī.

By I 3 78 the verb yam would have been parasmaipadī but the present sūtra makes an exception when the root takes the preposition upa and means to marry to espouse or to accept. The meaning of *sva karana* is confined to accepting in general. This is according to the Kāśikā according to the Mahābhāṣya, *sva karana* means ‘to make one’s own what was not previously his own.’

Note —Why do we say in the sense of ‘marrying?’ When it has any other sense the parasmaipadī affixes will be employed as देवदत्तो यज्जदस्व भाषांशुपयच्छति, ‘Devadatta has illicit intercourse with the wife of Yajñidatta. In forming the aorist the following sūtra applies.

२७३० । विभाषोपयसने । १ । २ । १६ ।

यत् विचित्रं दद्याद्विवादे । दाया, दूषणादुपायत-उपायस्व वा । ददनीदेत्यर्थः । नमपभाषे उपयसे तु प्रय विप्रतिषेधान्नित्यं किरवत् ।

2730 The *sich* before the Atmanepada affixes is /if optionally, when *yām* means ‘to espouse.’

Thus रामः सीतामुपायत or उपायत 'Rāma espoused Sita' उपायत or उपायत भायते 'he espoused his wife.'

The word Upayamana' in the sūtra means 'to accept in marriage,' 'to espouse'. The verb उप precede d by the preposition उप is Ātmanepaḍi when it means 'to espouse' by I. 3 56 S 2730

When उप means 'to divulge' the aorist is क्ति by I 2 15 S 2698 Therefore when उपयय् means 'to divulge', its aorist will be compulsorily क्ति and not प्रोत्तल्य, so for the present sūtra (I 2 16) though subsequent, is debarr'd in anticipation by the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra I 2 15 S 2698

२७३१ । ज्ञात्र स्मृदशा सन । १ । ३ । ५१ ।

यन्मतामानेयो प्रायत । यन् जिघासते । युज्यते । पुनर्पुनरे । दिदृशते ।

2731 After the Desideratives formed by the affix san, of the verbs jñā 'to know', śru, 'to hear', smṛi 'to remember,' and dris 'to see,' the Ātmanepaḍa is employed

Note —The above four roots are Ātmanepaḍi when in the Desiderative form the suffix 'san' being the pratyaya by which desideratives are formed

Note —The verb jñā takes the terminations of the Ātmanepaḍa when used in the senses indicated by the three sūtras 2717 2718 and 2719 already explained. The desiderative form of jñā would ex- necessarily take Ātmanepaḍa affixes when used in the above senses I 3 62 S 2731. The present sūtra however enlarges the scope of Ātmanepaḍa by declaring all desideratives of jñā to be Ātmanepaḍa in whatever sense they may be used

Note —Similarly by I 3 20 and the vārtika under it the roots śru, and dris take the terminations of the Ātmanepaḍa, when preceded by sam the desideratives of those would of course have taken Ātmanepaḍa affixes by I 3 62, but the present sūtra makes it general

Note —The present sūtra however enunciates a new rule in the case of the root smṛi

As यन् जिघासते 'he wishes to know (i.e. enquires after) religion', पुनर्पुनरे he serves the teacher' नष्ट पुनर्पुनरे 'he wishes to remember the forgotten' नृपं दिदृशते 'he wishes to see the king'.

Why do we say when taking the affix san? Because the primitive verbs will take the paśmanepaḍa terminations as ज्ञासति he knows, शृणोति he hears स्मरति he remembers पश्यति he sees

२७३२ । नानोद्यते । १ । ३ । ५८ ।

पुनर्पुनरिवावति । पुनर्पुनरिवावति निदिधः । X यन्मतामानेयो X इति स्यादात् । तेनेह न । चर्चिषोऽपुनरिवावति । चर्चिषोऽपुनरिवावतिपुनरिवावति । 'पुनर्पुनरः' (२७३१) इति सट् । 'यन्मतामानेयो' (२७३२) इति जेजसादिवादात् ।

2732 After the desiderative of *jñā*, when preceded by *anu*, the *Ātmanepada* is not employed.

This *sūtra* read with S. 2718 limits the scope of *parasmaipada* to the transitive, desiderative verb *ann jñā*. As *पुत्रं वदन्निच्छति* 'he enquires after the son.' This is an exception to the last *sūtra* only. Because of the maxim 'a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule' Therefore not here *वर्षिषोऽनुजिज्ञासते* meaning 'he wishes to sacrifice with clarified butter'. Now *अनुज* when Intransitive is *Ātmanepadi* by I. 3. 45 S. 2718 and therefore, its Desiderative is also *Ātmanepadi* by I. 3. 62 S. 2734.

Why do we say when preceded by *anu*? Because otherwise it will take the *Ātmanepada* terminations. As *चर्चन् विज्ञासते* he enquires after religion

२७३३ । प्रत्याङ्म्यां श्रुयः । १ । ३ । ५८ ।

आभ्यां चानन्तरात्तु उक्तं न ह्यात् । प्रतिश्रुयति । आश्रुयति । कर्ममवचनीयारहवादेन । देवदत्तं प्रति श्रुयते । 'यदेः शितः' (२३६२) श्रियते शुद्धिर्लोच' (२५३८) चवाचवात् ।

2733 After the desideratives of *śru*, when preceded by *prati* and *ān*, the *Ātmanepada* is not used.

The verb *śru*, when taking the prefixes *prati* and *ān*, is not *Ātmanepadi*, though taking the desiderative "san". This is also an exception to the rule I. 3. 57. Thus *प्रतिश्रुयति* and *आश्रुयति*.

The word *prati* and *ān* must be *upasargas*, if they are used as *karma-pravachanīyas* (I. 4. 83 S. 546) then the rule will not apply. As *देवदत्तं प्रति श्रुयते*.

२७३३ । क । शदेः शितः ॥ १ । ३ । ६० ॥

2733A After the verb *sad* to decay, when it has one of the affixes with an indicatory *s* (*sit*) the *Ātmanepada* is used but not in the Desiderative.

The root 'sad' when taking any affix which is marked with an indicatory *स*, is conjugated in the *Ātmanepada*. In connection with this, must be read *sūtra* VII. 3. 78 S. 2360, by which the root *यद्* is replaced by *सीय* before affixes having an indicatory *स*. Thus *यद् + स + ते = सीय + सते = सीयते* 'he decays or withers,' *सीयते* 'they two decay,' *सीयन्ते* 'they decay.'

Why do we say before affixes having an indicatory *स*? Before other affixes, it is not *Ātmanepadi*. As *अयस्वयद्* 'if he decayed,' *यस्वति* 'he will decay,' *यिस्वति* 'He wishes to decay.'

The well known *vikaranas* like *यप्*, *य* &c., the affixes like *यद्* &c., are *विद्* affixes. In other words, the root *sad* is *Ātmanepadi* in all conjugational tenses.

The *sūtra* has been explained before also. See No. 2362. It is repeated here because of the context.

२७३३ । स । चि यतेलंङ् लिङ्गोश्च ॥ १ । ३ । ६१ ॥

2733B. After the verb *mṛi* to die, when it has one of the affixes having an indicative *y*, as well as when it takes the affixes *luṅ* (Aorist III. 2 110) and *liṅ* (Benedictive III. 3. 159) the Atmanepada is used, but not in the Desiderative.

This is a restrictive sūtra, the root *mṛ* (to die), is marked with a *ङ* as an indicative letter, so by sūtra I. 3. 12 S. 2:57 it would be always Atmanepadi. But the present aphorism restricts it to *मुङ् लुङ्* (Aorist) and *लिङ्* (Benedictive) tenses, as well as to those tenses which are *सिद्*.

It is only before these three affixes, namely, *liṅ*, *luṅ* and *ṣit* affixes, that the root *mṛi* takes the terminations of the atmanepada. Thus the aorist *मृष्ट* *amṛita* 'he died', Benedictive *मृषीष्ट* *mṛishishta* 'may he die.' Similarly before *ṣit* affixes, thus *चि यते* 'he dies,' = *ङ + य + ते* (VII 4 28) *चि य + य + ते* = *चि यते* (VI 4 77) *चि यते* *चि यते*. The root *ङ* belongs to the sixth class of verbs called *Tudādi* which take the *vikarāṇa* *y* in the conjugational tenses (II. 1. 77). But the Desiderative is *मुमुक्षेति* ।

In other tenses, viz., the two Futures, the Perfect and the Conditional, this verb is *parasmaipadi* *मृषिष्यति* he will die. *अमृषिष्यत्*. This sūtra has been taught in No 2538 It is repeated here for the sake of the context.

२७३४ । पूर्ववत्सनः । १ । ३ । ६२ ।

चनः पूर्वो यो वातुस्तेन तुल्य सन्मत्तादप्यात्मनेपदं क्वात् । यदिचि यते । मिश्रचि यते । निमिश्रचि यते । 'पूर्ववत्' क्त्वा । मुमुक्षति । मदी- (२७३२) (२५३८) इत्यादिबुद्धये 'यतो न' इत्यनुवर्त्तते वाच्यमेवेति उपायेन । तेनेह न । मिश्रयति । मुमुक्षति । 'आत्मनेपदवत्तुल्योऽनुप्रयोगः' (२२४०) । यथांचते ।

2731. The verb which is Atmanepadi in its primitive form before the taking of the affix *san*, will also be Atmanepadi when it ends in the affix *san*.

In other words, after a desiderative verb, Atmanepada is employed, if it would have been used after the primitive verb.

If the primary verb is *parasmaipadi*, its desiderative will be also *parasmaipadi*, if the primary verb is Atmanepadi, its desiderative will be Atmanepadi. This is the general rule. Some exceptions to it have already been mentioned in sūtras I. 3. 57, 58, and 59. A root which was Atmanepadi, before taking the Desiderative affix *च्* *san*, will be Atmanepadi even when it takes the affix *च्* *san*. In other words, that by reason of which the Atmanepada affixes were ordained in the primary verb, will cause the same terminations to be applied when the verb ends in *च्* *san*. Thus it was said in sūtra I. 3. 12, that roots having an *anudatta* accented vowel as indicative, or a *ङ* *n* as their indicative letter, take the terminations of the Atmanepada. Thus *यच्* 'he prospers,' and *येच्* 'he sleeps.' The verb *वच्* 'to increase,' and *वीच्* (to lie down) will remain Atmanepadi, even when

they are used as Desideratives. Thus *इदिषियते* 'he wishes to prosper' and *मिषियते*. Similarly I. 3 17 S 2686 declared that the verb *मिषि* is *Ātmanepadi* as *मिषियते* this will be *Ātmanepadi* also in the Desiderative form, as *मिषियते* 'he wishes to enter'. So also by I 3 40 S 2713 *आक्रवते* is *Ātmanepadi* the Desiderative *आचक्रवते* will also be *Ātmanepadi*.

But though by I 3 60 and 61. *मीयते* and *म्रियते* are *Ātmanepadi*, yet *मिमत्सति* 'he wishes to lie down' *मृष्यति* 'he wishes to die,' are *parasmaipadi*. Because the *Ātmanepada* affixes were ordained after the roots *मृ* and *हृ* only under exceptional conditions and not generically and as those conditions do not exist in the desiderative the latter do not take the *Ātmanepada* terminations. In fact, the words *मृते* and *मृते* are to be read into those two sūtras *मृ*, *न* from S. 2732, and *मृ* from 2734, and so in the Desiderative they are not *Ātmanepadi*.

Of course that which in its primary state would not have taken the terminations of the *Ātmanepada*, there being a prohibition to that effect will not allow them in its Desiderative form. As *अनुविचीर्यति* 'he wishes to imitate,' *अनुविचीर्यति*. Here the root *हृ* by I 3 79 has been especially declared to be *parasmaipadi* to the exclusion of *Ātmanepada* affixes which would otherwise have come by I 3 32 and 72, and therefore its Desiderative is also *parasmaipadi*. The force of *अ* causing *Ātmanepada* is counteracted by I 3 79 S 2745.

Now it might be asked — "True, this rule provides for those cases where a root is conjugated in two forms, one a Primitive and another a Desiderative conjugation. But what provision do you make for those partial verbs which take the affix *च* even in their primitive form, and in whose case we have no prior form to look upon as a guide in the application of *Ātmanepada* affixes. And there are at least 7 such quasi-roots which take *च* in this way called also the self-descriptive *च*. These quasi-roots are *गृ*, *वि*, *क्षि*, *मा*, *वृ*, *दा*, and *मा*. What are we to do with these quasi-roots, which are always conjugated with the affix *च* and have no simpler conjugation? To this we reply, 'In the case of these partial verbs which take the self-descriptive *च* the *pada* will be regulated by the indicative letters which these quasi-roots have. For though the full roots are *गृह्*, *विहृ*, *विक्षिहृ*, *मीमाहृ*, *मीमाहृ*, *मीमाहृ* and *मीमाहृ* yet by the maxim *अवयवे पूर्णं लिङ्गं चतुर्धावयव विधेयं भवति*, 'a sign made in a portion of a thing, qualifies the whole thing' the sign made in the expression *गृह्* &c., will qualify the whole verb *गृह्* &c." Thus we have *गृह्यते* 'he despises,' *विहिर्यते* 'he cures,' *मीमाहते* 'he investigates' &c.

२७३४ । क । आत्मन्त्ययवत् कृत्तुमुपयोगस्य । १ । ३ । ६३ ।

इति च ।

2734A The auxiliary *ह* is *Ātmanepadi*, if the principal verb to which *च* is added is *Ātmanepadi*.

Thus वृत्तं च ॥ S 2210

There are in Sanskrit two forms of the Perf ct (विट्): one formed in the ordinary way by the replication of the root, and adding the terminations, the other called the periphrastic Perf ct, is formed by adding च्वा to the root and then affixing to it the perf ct tense of the roots कृ (to do) भू (to be) or लृ (to go). These latter verbs are called anuprayoga or auxiliary verbs, as it is with their help that the Perfect tense is formed. The question then arises, what conjugation, parasmai or Ātmanepadī, do these auxiliaries take in forming the periphrastic Perf ct? This sūtra supplies the answer—the auxiliary कृ follows the conjugation of principals, the other auxiliaries do not. Thus the root वृ (to increase, prosper) is Ātmanepadī, therefore in forming the periphrastic Perf ct the verb कृ will be also in the Ātmanepad. Thus वृत्तं (he prospered). Similarly लृ (to appear with great splendour) is parasmaipadī and the auxiliary कृ after it will be in anupadī, as लृत्तं (he appeared with great splendour).

But the other auxiliaries भू and लृ retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus वृत्तं भूत्वा, वृत्तं लृत्वा

The word āmratyāya of the sūtra means 'that after which the affix ām (III 1 35 and 36 चासम्प्रदायवाचकं विटि) comes.' Of the verb कृ, when joined to another as an auxiliary, the termination is that of the Ātmanepadā like the verb that takes the affix ām. If this sūtra enjoined a rule of injunction (vidhi), then there would be the termination of the Ātmanepadā even in examples like लृत्तं भूत्वा and लृत्तं लृत्वा where the fruit of the action accrues to the agent. This is a valid objection to the present sūtra. It is to be interpreted in both ways, that is both as a vidhi (a general injunction) and a niyama (a restrictive injunction). How is that to be done? Because the word pūrvavat of the last sūtra is to be read in the present aphorism also. The second explanation, so that it will be for the sake of establishing a niyama or restrictive rule.

२७३५ । प्रोषणभ्यामुत्तरमन्त्रपात्रेषु । २ । ३ । ६४ ।

प्रोषणे । उत्तरमन्त्रे । 'प्रोषणभ्यामुत्तरमन्त्रपात्रेषु' । उत्तरमन्त्रे । प्रोषणे ।
'प्रोषणभ्यामुत्तरमन्त्रे' किर । इदं स्वप्तिपात्राणि प्रोषणम् ।

2735 After the verb yuj to join, Ātmanepadā is used when it is preceded by pra and upa, except with reference to sacrificial vessels, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The verb युज् 'to join' is parasmaipadī consequently by sūtra I 3 72 it is always Ātmanepadī, when the fruit of the action accrues to the agent. The present sūtra declares when this verb may take the termination of the Ātmanepadā even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

After the verb *गृह्* preceded by the prepositions *म* and *उप* the terminations are of the *Ātmanepada*, when not employed in reference to sacrificial vessels. As *मगृह्ते* 'he joins or employs', *उपगृह्ते* 'he fits or uses.'

Why do we say 'when not employed in reference to sacrificial vessels'? Because there the terminations will be of the *paraśmaipada*. As *द्रव्यं त्वयि पानादि मगृहति*.

Vārtika —It shall be rather stated that the root takes the terminations of the *Ātmanepada* when preceded by any preposition beginning or ending with a vowel. This is an important modification of the above rule. Thus *उपगृह्ते* and *निगृह्ते*. In fact, all upasargas, with the exception of *उप नि*, and *इद्*, either begin or end with a vowel and therefore the *Vārtika* amounts to the inclusion of all prepositions with the above exception.

With *उप*, *नि* and *इद्*, however, the root will take *paraśmaipada* terminations, as *उपगृहति*.

२७३६ । सम. ह्युवः । १ । ३ । ६५ ।

उपगृहते यस्मै ।

2736 After the verb *kṣhu*, 'to sharpen,' preceded by *sam*, the *Ātmanepada* is employed.

The verb *क्षु* 'to sharpen or grind,' is generally *paraśmaipadī* but it is *Ātmanepadī* when it is preceded by the prefix *उप*, as *उपगृहते यस्मै* 'he whets the weapon' *उपगृहते* 'they two whet' *उपगृहते* 'they all whet.'

Not e —It might be objected why has a separate aphorism been made of the verb *kṣhu* it could well have been included in the I 3 29 S 2099 which also speaks of the force of the prefix *सम*, when used with the verbs *gam*, *richchha* &c. To this the answer is that that sūtra treats of intransitive verbs the word *akarmaka* being understood therein while the present sūtra, as is evident from the example we have given above, treats of transitive verbs.

२७३७ । भुजोग्नयने । १ । ३ । ६६ ।

भोवनं गृह्ते । अथवाहरीवचः । 'उभुने इतिवीर्याः इतिवीरेव केवलात्' । वृद्धो ननो द्वाःउभयानि गृह्ते । इतीवमोयो,भुवेत्ये । अथाने तिर । नदीं गृहति ।

2737 After the verb *bhuj*, the *Ātmanepada* is used, except in the sense of 'protecting'

The word *भवन* means protection. *अभवन* 'non protection'

The root *bhuj*, when it does not mean to protect is *Ātmanepadī*. This root belongs to the *Rudhī* class and has several meanings as to feed to cherish to press to, to eat and to enjoy. As *भोवनं भुने* 'he eats meat' also dual *bhujyāte*, pl. *bhujyate* &c. So also *उभुने इतिवीर्याः इतिवीरेव केवलात्* 'the king enjoys only the earth' *वृद्धो ननो द्वाः उभयानि गृह्ते* 'the old man suffers many pains. But *नदीं गृहति* 'He protects the earth

✓ २७३८ । शीरसी यत्कर्म सौ चेतस कर्तानाध्याने । १ । ३ । ६७ ।

In general, by I 3 74, S 2564 the causat ve verbs take the terminations of the āmanepada, when the fruit of the action accrues to the agent. The present sūtra applies to the case where the fruit of the action does not accrue to the agent.

But even where the fruit of the action accrues to the agent, there are two exceptions. The sūtra I. 3. 77, S. 2744 makes the *Ātmanepada* optional: while I. 3. 88 S. 2754 makes it *Parasmaipadi*. These two rules I. 3. 77 and 88 being subsequent to the present I. 3. 67, would debar this latter. But according to Patañjali it is not so. The *विज्वन्* root is conjugated in the *Ātmanepada*, if it fulfils the conditions of this sūtra: and the subsequent rules S. 2754 and 2744 are set aside by *pūrvā-vipratishedha*.

Note:—Thus I. 3. 77, S. 2744 has full scope in *यत् यत् यजति* or *यत् यत् यजते* 'he sacrifices for his own yajña.' But the present sūtra will debar the option, in *यज्यते राजा स्वयमेव* 'the king makes himself seen.' Similarly I. 3. 88, S. 2754 has full scope in *गोपीं कृष्णं गोपयति* 'Gopī puts Kṛishṇa to sleep,' from *कृष्यं येते* 'Kṛishṇa sleeps.' But the present sūtra will apply to *साययते देवता स्वयमेव*.

By III. 1. 87, S. 2766 we learn that there is *Ātmanepada* when the action affecting the agent is similar to the action which affects the object. Will not that general rule have covered the particular cases of the causatives? No. The examples to be given under the present sūtra are those, where the *bhāta* inheres in the agent and where the *krīyd* inheres in the agent. Thus: *यजयति सः सत्त्वा* 'the devotees see the Supreme Being:' i.e., by constant devotion, &c., they persuade Him to appear and thus make himself the object of visual perception. When this sense of *pūrvāsa* is ignored, and the agency of the devotees is put out of sight, in other words when *वेद्यत्वं* is given up, for in the Reflexive sense where agent is abandoned, for the sake of facility, such is the case, we have *यजयति सः* 'The Supreme Being manifests,' &c., becomes an object of perfect perception. See Reflexive verbs Chapter 21. To this verb we add the affix *स्य* with the sense of *hetu*. We get *यजयति सः सत्त्वा* 'the devotees cause the manifestation of the Supreme Being'—i.e., they see the Being. Again from the

Note — The above is an example of *kartristha bhāvika* verb. *Bhāva* or condition verb is that sense of a root where the action is accomplished by means which are not dependant on motion from one place to another by the agent. As in the above example the act of seeing does not require any change of place or motion for its accomplishment. *अपस्विदन् वपनवाच्यो वारोदति इत्यादि* । It includes very much Reflexive verbs. Or rather actions which can be accomplished without much movement of the agent are *Bhāvas*.

While *क्रिय* or active verb is that action which is accomplished by the movement of the agent *अपस्विदन् वपनवाच्यो क्रिया* । We shall now give an example of *kartr vish kṛijā*.

Thus (1) *वारोदन्ति इस्तिन इस्तिपकाः* 'the elephant keepers bend down the elephant'. *Arohanti* means to bend. From this we have the Reflexive voice, *वारोदति इस्ती* 'the elephant bends down'.

From this we have the Causative *वारोदयन्ति इस्तिन इस्तिपकाः* 'the elephant keepers bend down the elephant', here *वारोदयन्ति* 'cause to bend down', has the same meaning as *वारोदन्ति*. From this we have the Reflexive by abandoning the force of causative, *वारोदयते इस्ती* 'the elephant bends down'.

Or *परयन्ति* and *वारोदन्ति* the first examples are retained as above namely *परयन्ति भव भक्त्या* or *वारोदन्ति इस्तिन इस्तिपकाः* ।

From this we get *breathly* causatives with *चिच्* having super imposed on the object the sense of *hitu* namely the making the object the inciter of the action. As *दर्ययति भवः वारोदयति इस्ती* meaning incites while seeing and bending, the full sentence being *परयते भक्त्या दर्ययति भवः* 'Bhāva shows himself to the grazing devotees, i.e., Bhava appears in such a glorious manner that it compels the devotees to look at Him'. Here the object Bhava is now the inciter of the action. He draws the gaze of all towards Him. Hence the *Hetu* (S 2575) activity is imposed on the whole object. *वारोदते इस्तिपकाद् वारोदयति इस्ती* 'to the bending elephant keepers bends the elephant,' i.e., the elephant bends of itself in such a graceful way as draws or attracts the attention of its keepers as if it invites them to mount it. From these *चिच्* verbs, *दर्ययति* and *वारोदयति* from these very original roots *परयन्ति* and *वारोदन्ति* when the appropriate inciting senses are removed we get the examples *दर्ययते* and *वारोदयते*. The meaning is the same as mentioned before. Here there are three stages only. (1) *परयन्ति भव भक्त्या* or *वारोदन्ति इस्तिन इस्तिपकाः*. (2) *परयते भक्त्या दर्ययति भवः* or *वारोदते इस्तिपकाद् वारोदयति इस्ती*. (3) *दर्ययते भक्त्या भवः* or *वारोदयते इस्तिपकाद् इस्ती*. The last, of course, the examples under the present *sūtra*. In the second case, here though the verb is *चिच्* it is not *Atmanepadi*. As there is absence of the same actions or verbs, because there is the addition of the sense of *चिच्* in the second,

Note —Why do we say 'in the non causative no 71 ? For this rule will not apply, when the primitive verb itself is formed by the affix **णिच्**, such are the roots of the tenth class or Churādi in which the **णिच्** is added in the 3rd descriptive sense, and not for a causative purpose. Thus the root **गृह्** belongs to the Churādi class, whose causative and primitive forms are the same. As **गवयति गवः गीरयत्कः** 'the cowherd counts the herd', and the causative form is **गवयति गवः स्वयमेव** 'the herd makes itself to be counted'. The terminations in both cases are those of the Parasmaipada.

Note —Why do we say 'when the object (instrument) becomes the agent ?' Because the rule will not apply when any other **kāraka** or case than the **kārma** or object, of the primitive verb becomes the agent in the causative. Thus **क्षुरति दाशेक्ष** 'he cuts with the scythe,' **क्षुरयति दाश स्वयमेव** 'the scythe is made to cut of itself'. Here the word **क्षुरा** was the instrument of the primitive verb which became agent in the causative and therefore in the causative the terminations are of the parasmaipada only.

Note —Why do we say 'if in the causative in the sūtra ? It is for the purpose of indicating that the verb must be one and the same both in the primary sentence and the causative sentence. Therefore the rule does not apply here where the causative verb **बिचयति** in the second sentence was not used in the first sentence, **आरोहन्ति हस्तिन हस्तिपक्षाः** 'the elephant keepers bend the elephant,' and **आरोहमाचो हस्तीभीताश्च बिचयति वृषेण** 'the elephant that is being caused to bend is made to sprinkle with urine the frightened men'.

Note —The word **च** 'that' is employed in the aphorism to show that the objects in both sentences must be the same and not different. Therefore in the following example where the objects are different the terminations of the parasmaipada are only used. **आरोहन्ति हस्तिन हस्तिपक्षाः** 'the elephant keepers bend the elephant' and **आरोहमाचो हस्ती स्वस्त्यारोहयति चतुष्पान्** 'the elephant, that is being caused to bend makes many mount on the land'.

Note —Why do we use the word **कर्ता** 'agent' in the sūtra ? If the former object is not the agent in the second case the terminations of the parasmaipada only would be used. As **आरोहन्ति हस्तिन हस्तिपक्षाः** 'the elephant keepers bend the elephant,' and **वागारोहयति महाभा** 'the Mahā mātra makes them bend'.

Note —Why do we say 'except when meaning to remember with tenderness ? Observe **स्मरति वनपुरम्** 'the dove remembers, with' regret, the forest tree,' and **स्मरयति वनपुरम्** 'the forest tree is made to be remembered of itself'.

२७३८ । क । भीष्मयोर्द्विभये ॥ १ । ३ । ६८ ॥

2739A. After the causatives of the verbs **bhī** 'to fear', and **smi** 'to wonder,' even though the fruit of the action

accrues not to the agent the Atmanepada is employed, when the fear is produced directly by the causative agent

The phrase of the causative ending in चि is understood in this sūtra and is to be supplied from the previous aphorism. This sūtra is also restricted to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word हेतु in the aphorism has been defined later on in sūtra I 4 55 (हेतुश्च यत्तत्) it is the agent which is the mover of another's action. When a fear is caused by a हेतु it is called हेतुभव. The word भय 'fear' in the aphorism is illustrative and includes by implication विस्मय 'astonishment' also. As जटिलो भीषयते the jatila the cock-headed frightens. मृणालो भीषयते 'the munda the shaven head frightens. जटिलो विस्माययते the jatila astonishes. मृणालो विस्माययते the munda astonishes i.e., the very fact of matted hair or shaven head frightens &c.

Why do we say हेतुभव? For if the fear or astonishment is not the direct result caused by the agent but arises from something else then the Atmanepada will not be used. As कुक्षिकथेन भाययति 'he frightens him with the kunchla. हस्तेन विस्माययति he astonishes with his foot. Here kinchuka and rupā are the instruments which cause fear or astonishment and are not the locus thereof. This sūtra has been explained in S 2594.

२७३९ । गुधिवज्रकृपो प्रलम्भने । १ । ३ । ६९ ।

प्रसारणेऽर्थे वयं तात्पर्यान्ता मायवत् । नायवत् गर्भवति । वज्रयति वा । प्रलम्भने क्रिय ।
 * खानं गर्भवति । अमिकाह्वानयोऽप्यदयोऽप्यदयोः । अदि वज्रयति । वज्रयतोऽप्यदयोः । 'लिय
 यनामनशालीनीकरणयोश्च (२७४२) । व्याख्यातम् ।

2739 After the causatives of the verbs gridh 'to covet' and vañich 'to go' the Atmanepada is employed, when used in the sense of deceiving, even though the fruit of action does not accrue to the agent.

The phrase of the causatives ending in चि is to be supplied here from I 3 67. This sūtra is also restricted to the cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word प्रलम्भन of the sūtra means deceiving. As नायवत् गर्भवति 'he deceives the boy नायवत् वज्रयते he cheats the boy.

Why do we say 'when it means deceiving' When these verbs have not this meaning the causatives take paramaipada. As खानं गर्भवति he eats as the dog to be greedy, अदि वज्रयति 'he avo ds the serpent.

२७४० । क । लिय समाननशालीनीकरणयोश्च ॥ १ । ३ । ७० ॥

2740 । After the causative of the verb li 'to melt or stick,' the Atmanepada is employed, when used in the sense of showing respect, subduing and deceiving, even though the fruit of action does not accrue to the agent.

The phrase 'of the causative ending in *चि* is to be supplied here from I 3 67. This sūtra has its scope only when the fruit of the action does not accrue to the agent. In the Dhātupāṭha, there are two roots *क्षी* one is technically called *क्षी* and means to stick and belongs to the Divādi class. The other *क्षी* meaning to 'melt' belongs to the Kryādi class. As there is no specification in the sūtra what *क्षी* is to be taken, both are therefore taken.

The force of the word *च* in the sūtra is to include the word *मलम्बन* 'to deceive' of the last sūtra into the present. The word *समानन* means to show respect. The word *शालीनीकरण* means to subdue. As *कटराभिराशापयते* 'he gets respect or causes respect to be shown to him through or on account of his matted hair' *रवेनो यतिः कायुहतापयते* 'the hawk subdues the partridge' *कटराभिराशापयते* 'who deceives thee'.

The sūtra विभाषा लोपते: VI 1 51 declares that the *च* of *क्षी* is optionally changed into *ञ* before certain terminations. But there is no option allowed when the root *क्षी* has any of the above three senses in these cases the substitution of *ञ* is necessary and not optional. For the option allowed by sūtra VI 1 51 is a स्वव्यतिरिक्तविभाषा and not a general विभाषा applicable everywhere.

Why do we say 'when it has the meaning of, to show respect &c.'? Because otherwise there is *parasmapada*. As *शालकमुहतापयति*. This sūtra was explained as S 2592.

२७४० । मिथ्योपपदात्कृजोभ्यासे । १ । ३ । ३१ ।

शे: इत्येव । पद मिथ्या कारयति । स्वरदिदुष्टमवकुडुकारदतीत्यर्थः । मिथ्योपपदात् किम् । पद शुद्ध कारयति । 'अभ्यासे किम् । सकृत्पद मिथ्या कारयति । स्वरतिगताः कर्त्रभिमाये क्रियाकले (२७५८) । यजते । शुद्धते । कर्त्रभिमाये किम् । अतिवृत्तौ यजति । शुद्धयति ।

2740 After the causative of the verb *kri*, the *Ātmanepada* is used, when it has the word *mithyā*, 'incorrect,' as an *upapada* (or dependent word,) and is employed in the sense of 'repeated wrong utterance' even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The phrase 'of the causative ending in *चि* is to be supplied from I 3. 67. The aphorism is restricted to the cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word *abhyāsa* means doing again, or repetition, as *पदं निश्चय कारयति* means 'he repeatedly pronounces the word, incorrectly, that is with wrong accent &c., not once but constantly'.

Why do we say 'when the word *mithyā* is used as an *upapada*? The causative of *kri* will take *parasmapada* when it has any other *upapada*. Thus *पदं शुद्धय कारयति* 'he pronounces the word correctly'.

Why do we say 'of the verb *kri*? Because the causative of any other verb used along with the word *mithyā* will not have *Ātmanepada*, as *पदं*

निव्या वाचयति 'he repeatedly utters the word wrongly.' Here वच् takes *parasmaipada*.

Why do we say 'repeatedly'? For if the incorrect utterance is not habitual then *parasmaipada* will be used, as वद निव्याकावति 'he pronounces wrongly, not always but once'

२९४० । क । स्वरितजितः कर्त्रभिप्राये क्रियाभले । १ । ३ । ३२ ।

2740A After the verb marked with a *svarita* (*svaritet*) or which has an *indicatory ñ* (*ñit*), the terminations of the *Atmanepada* are employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

The *anuvriti* of the phrase *ñe* does not go further. The word *क्रियाभलं* is a compound, meaning 'fruit of the action'. When the principal object for the sake of which the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb there the *Atmanepada* is used after verbs having an *indicatory ञ्* or a *svarita* accent. As यजते 'he sacrifices for himself' पचते 'he cooks for himself.' Here the verb यच् and पच् are marked with *svarita* accent in the *Dhātupāṭha*, and therefore they take the *Atmanepada* terminations.

Similarly, दधते 'he presses the soma-juice,' कुरुते 'he does.' Here the verbs दध् and कृच् have an *indicatory ञ्*.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice eating of food &c, is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat &c.

Why do we say 'when the fruit of the action accrues to the agent'? Otherwise it will have *parasmaipada*. As यजन्ति याजकाः the priests sacrifice, (not for themselves, but for their clients) पचन्ति पाचकाः 'the cooks cook (for their masters) कुर्वन्ति कर्तृकताः 'the menials work (for their master).' Here though the fees and the wages are the fruits which the agent gets, yet as that fruit is not the principal object for which the action was begun—the principal object of the sacrifice was not that the priest should get his fee but that the sacrificer may go to heaven—the verb takes the terminations of the *Parasmaipada*. Here the principal fruit of the action does not accrue to the agent, but to a third party. See also § 2158.

२९४१ । अपादः । १ । ३ । ३३ ।

अपवदति । कर्त्रभिप्राये वदति । अपवदति, 'विषय (२५६४) । कारयते ।

2741 After the verb *vad* to tell, preceded by *ap*, when the fruit of the action accrues to the agent, the terminations are of the *Atmanepada*.

The phrase "when the fruit of the action accrues to the agent," is understood here. The sūtra is clear. As धनकामो ध्यायन्पश्यति 'the wealth-seeker forsakes justice, that is to say, he wishes to acquire wealth at the sacrifice of justice.' But when the fruit of the action does not accrue to the agent, the *parasmaipada* is employed. As पश्यति

२७४१ । क । लिचश्च । १ । ३ । ७४ ।

2711A. After a verb ending in the affix *ni* (causal) when the fruit of the action accrues to the agent, the *Atmanepada* is employed.

The phrase 'when the fruit of the action accrues to the agent' is to be supplied from sūtra I. 3 72. The verbs that take the affix लिच् which are generally causatives. As कटं कारयति 'he causes the mat to be made for himself', खोदनं पचयति 'he causes the food to be cooked for himself'. When the fruit of the action does not accrue to the agent, the *Parasmaipada* is used. As कटं कारयति परस्य 'he causes another's mat to be made' See S. 2564

२७४२ । समुदाङ्मयो यनोऽग्रन्थे । १ । ३ । ७५ ।

'अग्रन्थे इति शब्दः । ग्रीहीन्स्यच्छति । भारमुदाच्छति । वस्त्रमार्पच्छति । 'अग्रन्थे किम् । उदाच्छति चेद् । अपिग्रन्थमुदाग्र करोतीत्यर्थः । कर्त्रभिमाय प्रत्येव ।

2742. After the verb *yam* to strive, preceded by *sam*, *ut* and *ân*, when it does not refer to a book, the *Atmanepada* is employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

The phrase 'when the fruit of the action accrues to the agent' is read into this aphorism by *anuvṛtti* from sūtra I 3 72. As ग्रीहीद् पश्यति 'he gathers rice' भारमुदाच्छति 'he lifts up the load' वस्त्रमार्पच्छति 'he draws out the cloth.' The root *yam* preceded by the preposition *साङ्* takes the terminations of the *Atmanepada* by virtue of I 3 28 also, but in that aphorism the verb was intransitive here it is transitive and this explains the necessity of making two different sūtras for one compound verb *साम्यम्*.

Why do we say 'when it does not refer to a book' for otherwise the verb will take the terminations of the *parasmaipada*. As उदाच्छति चिकित्सा वैद्यः 'the physician studies diligently the [science of] medicine' उदाच्छति यद् 'he excites to learn the Vedas'

When however the fruit of the action does not accrue to the agent the above compound verbs are *parasmaipadi*. As पश्यति, उदाच्छति, आरयति.

२७४३ । अनुपसर्गोऽन्त । १ । ३ । ७६ ।

या जानीते । अनुपसर्गादि किम् । स्वर्गं लोकं न मज्जनाति । कथं तर्हि भट्टिः— इत्यर्थं नृपः । प्रसन्नवानुवाचे ततोऽनुग्रहे गमनं शुभम् इति । कथं हि किम् । नृपेति विपरिधानः ।

2713 After the verb *jñā*, when not preceded by any *upa-*

varga, the terminations are of the Atmanepada, when the fruit of the action accrues to the agent.

The phrase 'with fruit of the action accruing to the agent' is understood in this sūtra also. Thus नः जानीते 'he recognises the cow as his own', स्वयं जानीते 'he recognises the horse as his own'.

Why do we say when not preceded by any upavarga? For when compounded with prepositions, it may take the Atmanepada terminations, as स्वयं सोऽनं प्रजावति वृद्धः 'the fool does not know the heavenly regions'. How do you explain अनुवृत्ते in the following verse of Bhatti — 'इत्यनुवृत्ते प्रथमपदान्ते ततोऽनुवृत्ते यत्नं युज्यते' (I 23) 'The king first deliberated, in this manner and then ordered the going of his son. Here अनुवृत्ते is 3rd Person Singular Future Passive of अनुवृत्त. It should be translated going of the son was ordered by the king.

Note — When however, the fruit of the action does not accrue to the agent the same root can take a paramnupada termination. ईददमस्य नः जानति 'he recognises a Dasya's cow.'

२७४४ । विभाषोपपदेन प्रतीयमाने । १ । ३ । ७७ ।

स्वयं जानति इत्यादिपदान्ते वा यदस्त्वनेपदं विहितं तत्प्रथमीवोपपत्तिरेव पदेन विभाषनस्य कर्तृभाषावति स्वीकृतिरेव स्यात् । एवं यच्च यजति-यजते वा । एवं कर्तृ करोति-कुरुते वा । एवं पुत्रमपवदति-अपवदते वा । एवं यच्च कारयति-कारयते वा । एवं स्त्रीदं भवत्यति-भवत्यति वा । एवं वा जानति-जानीते वा ।

इति तिङन्तारण्यनेपदप्रकरणम् ।

714 The Atmanepada is optionally used, when the fact of the fruit of the action accruing to the agent is indicated by an upavarga, i.e., by a word used along with the verb.

By the preceding five sūtras I 372 to 70 Atmanepada terminations were ordained after the verbs which implied the accrual of the fruit of the action to the agent, that is to say, where the verb by itself denoted this. But when the same idea is conveyed by a word with the verb, the necessity of using the Atmanepada affixes to denote the same idea is obviously removed and in such cases it is optional whether we use the Atmanepada or Paramnupada terminations. अस्वयं यजति or यजते 'he sacrifices for his own sake' एवं कर्तृ करोति or कुरुते 'he makes his own mat' एवं पुत्रमपवदति or अपवदते स्वनेदं पापवते or पापवति &c, &c. So on with all the five sūtras.

Here ends the Chapter on the rules of Atmanepada.

अथ तिङन्त परस्मैपद प्रकरणम् ।

CHAPTER XIX.

THE PARASMAIPADA RULES

We repeat here the sūtra I 3 78 S 2159, in order to complete the context.

२७४५ । क । शेषात् कर्तरि परस्मैपदम् ॥ १ । ३ । ७८ ॥

2745. A. After the rest *et c.*, after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (*et c.*, in the active voice)

Thus चरति 'it is.'

The rules of Atmanepada have been declared in the preceding 66 sūtras I. 3 12 to 77. The terminations of the Parasmaipada which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the preceding aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word *śeṣa* or the rest means that which is the residue after the application of all the previous restrictive rules. Thus it was declared by sūtra I 3 12 that a root having an Anudatta vowel or a *ḥ* as हृ will take Atmanepada terminations. As चारते, घेते. The converse of this will take parasmaipada terminations namely all verbs which do not have an anudatta accent or a *ḥ* as हृ. Thus वति 'he goes' वति 'it blows'. It has been declared by sūtra I 3, 17 that the root वृध् when preceded by वि takes Atmanepada termination, as विवृध्. When not preceded by वि but any other preposition it will take the parasmaipada termination. As चरिष्यति, वरिष्यति.

Note —Why do we say "when marking the agent"? For when used in the passive voice, the root will take the Atmanepada termination. As पचते 'it is cooked' गच्छते 'it is gone'.

Note —Why is not parasmaipada used when the verb is employed reflexively? As in the following example —पचते कोदयः स्वमेव 'the four cooks of its self'. Because in the present sūtra, the word चरति of sūtra I. 3. 14 is to be read as by anuvṛtti so that, in fact there are two चरति in

this aphorism which thus means "when the agent of the verb is an agent pure and simple then parasmaipada is employed" While when a verb is used reflexively (कर्मेकर्तृ) the agent of the verb is also, in one aspect, the object of the verb, and it is therefore that in reflexive verbs the Atmanepada terminations are employed. The Reflexive verbs however take atmanepada by the authority of S. 2766.

२७५५ । अनुपराभ्यां कृजः । १ । ३ । ७८ ।

कर्तृविशेषि कर्ते न परोक्षेवदार्पयिष्यत् । अनुकरोति । परोक्षेति । कर्त्रीत्येव । भावकर्तृयोर्वी भूत् । न विधमपि कर्मकर्तृरिति मन्त्रः । कार्यनिदेशपक्षस्य पुनस्तथा तत्र 'कर्मे-
वत्कर्तृया-' (२७५६) इत्यादिनियमेन परोक्षस्य बाधात् । बाधानिदेशपक्षे तु 'कर्तृरिति मन्त्र' (२७६०)
इत्यादि । विधात्-' (२७५८) इत्यनय कर्तृग्रहणद्वयमनुवर्त्य कर्तेव यः कर्ता न तु कर्मकर्ता तत्रेति
न्यायविषयः ।

2715 After the verb *kṛi* to make, preceded by *anu* and *para*, parasmaipada is employed, even when the fruit of the action goes to the agent, and when the sense is that of "divulging" &c

By aphorism I. 3. 32 the root *kṛ* took the terminations of the Atmanepada when the sense denoted was that of 'divulging, reviling' &c, and it also took Atmanepada terminations, when the fruit of the action accrued to the agent. By virtue of I. 3. 72, because the root *kṛ* has an indicative *v*. The present sūtra makes an exception to those rules, and ordains Parasmaipada. Thus अनुकरोति he imitates परोक्षेति he does well.

The word कर्तृरिति is understood here also. The verb must be in the Active voice for the application of this rule. If however it is used Impersonally (वाच), or Passively (कर्मे), then this sūtra will not apply. Moreover it will not apply to कर्मकर्ता also, namely to Reflexive verbs. In the case of these the verb denotes the agent and the object both. In so much as it denotes the agent, should not अनुकृ and परोक्ष take the Parasmaipada terminations? No. For the sūtra कर्मवत् कर्तृ &c III. 1. 87 S. 2766 is an atideśa-sūtra it makes all the rules of Passive voice to apply by analogy to Reflexive verbs. That sūtra, therefore, being a subsequent sūtra, debars the Parasmaipada of अनुकृ and परोक्ष when used in the Reflexive sense and ordains Atmanepada instead.

There are two views about atideśa-sūtras. One is, that an atideśa is of the operations (Kārya) only. This is the principal view: (and adopted by the author in explaining S. 2766). In this view, all operations of the Passive come after the Reflexive also. As Atmanepada is an operation enjoined after the Passive verbs, it will be enjoined by kārya-
atidesa after the Reflexive verbs also. Thus the Atmanepada enjoined by I. 3. 13 S. 2679 after the Passive verbs, comes after the Reflexives also.

The other view is called *Śāstrātmadeśa* namely *all* *SŪTRAS* applicable to the Passive become applicable to the Reflexives. In this view we have to apply the *Rules* (*śāstra*), namely the particular *sūtras*. In applying a *sūtra* we must see whether it is still in force or not, or has been superseded by any subsequent *sūtra*. In this view, the *sūtra* कर्मेवत कर्मणः (S 2766) does not *ordain* the *Ātmanepada*, but only the application of the rule I 3 13. S 2679 (भावकर्मेणोः) which ordains *Ātmanepada*. In applying therefore, भावकर्मेणोः (S 2679) to the present *sūtra* अनुपराभ्यां कृञः we see that this latter is a subsequent *sūtra* to the former, (this being I 3 79, while भावकर्मेणोः is I 3. 13), therefore this supersedes the former. consequently the Reflexives of अनुकृ and पराकृ must be *Parasmaipadi*. To get over this difficulty, we explain the present *sūtra* I 3 79 by reading into it the *anuvṛtti* of two कर्तरि, one from I 3 14. S 2680 (कर्तरि कर्म &c) and the other from I 3 78 S 2745A. (येषां कर्तरि) therefore when the agent of अनुकृ or पराकृ is agent pure and simple, then these verbs take the *Parasmaipada* and not when the agent is also the object as in the Reflexive verbs

२७४६ । अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिप. । १ । ३ । ८० ।

‘क्षिप प्रेरणे’ । स्वरितेह । अभिक्षिपति ।

2746 After the verb *kship*, ‘to throw’, coming after *abhi*, *prati* and *ati*, *parasmaipada* is used, even though the fruit of the action goes to the agent

The root *क्षिप* ‘to throw’, is *svatita* therefore, by I 3 72 it would have taken *Ātmanepada* termination, when the fruit of the action accrued to the agent, this aphorism ordains *parasmaipada* instead. As अभिक्षिपति ‘he throws on,’ प्रतिक्षिपति ‘he turns away or rejects’ अतिक्षिपति ‘he throws beyond’

Note — Why do we say ‘when coming after *abhi*, *prati* and *ati*’? Because when compounded with any other preposition, it will not take *parasmaipada*, but will be governed by I 3. 72. As अतिक्षिपते ‘he throws down’

The second कृद् of I 3 14 is also understood here, so that when the verb is used reflexively, the agent not being purely an agent, the present *sūtra* will not apply. As अतिक्षिप्यते स्वयमेव ‘it is thrown on of itself’

२७४७ । प्राकृहः । १ । ३ । ८१ ।

प्रवरति ।

2747. After the verb ‘*vah*’ ‘to carry,’ coming after *prā*, the *Parasmaipada* is used, even though the fruit of the action accrues to the agent.

The root **वह** 'to carry' is svarit, and by I 3 72 it would have taken the Atmanepada termination, when the fruit of the action accrued to the agent. But the present sūtra ordains parasmaipada instead. As **वहति** 'it flows'.

* Why do we say "when coming after pra"? Because after any other preposition it will not take parasmaipada, as **आवहति** 'he brings'.

२७४८ । परेण्यः । १ । ३ । ८२ ।

परिण्यति । श्रीवाहिरस्य तु परिण्यति । इह परेति योग विनश्यद्वेत्ति चेति ।

2748 After the verb **mrish** 'to bear,' preceded by **pari**, the Parasmaipada is used, even when the fruit of the action accrues to the agent.

The root **वृष** "to suffer" (Dhāt 55) is svarit, and by I. 3. 72 it would have taken Atmanepada termination when the fruit of the action accrued to the agent. This ordains parasmaipada instead. As **परिवृषति** 'he endures or he becomes angry'. But the Bhaṭṭi no 739 forms **परिवृषति**. When not preceded by this preposition it takes the Atmanepada terminations. As **आवृषते**.

According to some authors, the root **वह** of the last aphorism, is said to be understood in this so that **वह** preceded by **परि** will also take parasmaipada terminations, as **परिवहति**. This is done by dividing **परेण्यः** into two sūtras namely, (1) **परे** 'after **pari** the $\sqrt{\text{vah}}$ is Parasmaipad' (2) **वृष** the $\sqrt{\text{mrish}}$ is Parasmaipad after **pari**.

२७४९ । उपार्हपरिभ्यो रमः । १ । ३ । ८३ ।

विरमति ।

2749 After the verb **ram** 'to sport,' preceded by **vi** and **up**, the Parasmaipada is used.

The verb **रम** means 'to sport.' It is anudātta and therefore by I 3. 12 it would have taken Atmanepada terminations the present sūtra ordains Parasmaipada instead as **विरमति** 'he takes rest', **आरमति** 'he delights in', **परिरमति** 'he sports.'

With other prepositions than these, it will take Atmanepada terminations. As **अविरमति**.

२७५० । उपारब्ध । १ । ३ । ८४ ।

उपारब्धमुपारमति । उपारब्धमतीत्यर्थः । उपारब्धमतिरुपारमति ।

2750 And also after **upa**, the $\sqrt{\text{ram}}$, takes the affixes of the Parasmaipada.

As **उपारब्धमुपारमति** 'he causes Yajña-tatto to refrain'. The sense of the verb **uparamati** is causative here as if it was **प्रारमति**. This is an example of a verb involving in it the causative affix **व्य**.

२७५१ । विभाषाकर्मकात् । १ । ३ । ८५ ।

उपादमेरकर्मकात्परस्मैपद वा । उपरपति-उपरपते वा । निवर्तते इत्यर्थः ।

2751. After the *ram*, preceded by *upa*, the *parasmaipada* is optionally used, when employed intransitively.

The last aphorism ordained *Parasmaipada* absolutely, this declares an option under certain circumstances. As वाक्कुक्षुपरपति or उपरपते 'he desisted from or was quiet while it was eaten.'

२७५२ । बुधयुधनशनैर्द्भुद्भुम्भयो योः । १ । ३ । ८६ ।

भम्भो भम्भतेभ्यः परस्मैपदं स्यात् । 'विचक्ष' (२५६४) इत्यस्यापवादः । बोधयति पठुम् । पोषयति काष्ठानि । नाशयति दुःखम् । जनयति सुखम् । ज्ञापयति वेदम् । प्रापयति । द्रावयति । विलापयतीत्यर्थः । स्त्रावयति । स्पन्दयतीत्यर्थः ।

2752 After the verbs *budh* 'to know,' *yudh* 'to fight,' *naś* 'to destroy,' *jana* 'to be born,' in 'to go,' *pru* 'to move,' *dru* 'to run,' and *sru* 'to flow,' ending in the affix *pi* (i.e., when used in the causative), the *Parasmaipada* is employed, even when the fruit of the action goes to the agent.

By I. 3. 74, causatives took the *Ātmanepada* terminations, when the fruit of the action accrued to the agent. This makes an exception to that and ordains *Parasmipada*. As बोधयति पठ् 'he expands the lotus,' पोषयति काष्ठानि 'he causes the stick to strike,' नाशयति दुःखम् he causes the destruction of sorrow, जनयति सुखम् he begets happiness; ज्ञापयति वेदम् he teaches the Veda, प्रापयति 'he causes to obtain', द्रावयति 'he causes to melt', स्त्रावयति 'he causes to trickle'.

Of the above eight roots, those which are intransitive would have taken the *Parasmaipada* terminations under the conditions mentioned in I. 3. 88 that is to say, when the agent is a being endowed with reason. The present aphorism in the case of such intransitive verbs makes this additional statement, that those intransitive verbs will take *parasmaipada*, even when the agent is not a being endowed with reason. As बोधयति पठ् 'he makes the lotus to expand,' पोषयति काष्ठानि 'he makes the woods to strike each other,' नाशयति दुःखम् 'he destroys sorrow,' जनयति सुखम् 'he produces pleasure.'

Again of the above eight roots, those that have ordinarily the sense of "moving" will get *parasmaipada* by I. 3. 87. The present sūtra, in their case makes this additional statement, that they will take *parasmaipada* terminations, even when the sense is not that of moving. Thus ग्, means both 'to move,' and 'to obtain,' क् means 'to run' as well as 'to melt,' and ल्, means 'to flow' as well as 'to trickle.' As प्रवते he obtains, लोहोद्भवति the iron melts, कुचिका वदति the water-vessels drip. The examples in the first paragraph have therefore been thus translated.

The root वच् is always compounded with अचि

२७५३ । निगरणघलनार्थेभ्यश्च । १ । ३ । ८७ ।

निगरयति । घासयति । भोजयति । चलयति । कम्पयति । * अदेः प्रतिषेधः * ।
चादयते देवदत्तेन । 'नतिबुद्धिः' । (५४०) इति कर्मत्वम् * आदिताद्योर्न * इति प्रतिषिद्धम् ।
'निगरणचलन-' (२७५३) इति सूत्रेण प्राप्तयेवायं निषेधः । येषादित्यकर्त्रापिमात्रे परस्मैपद
रूपादेव । आदयत्यत्र वदुः ।

2753. And after the causatives of verbs which have the sense of the 'eating or swallowing' and 'shaking or moving,' the Parasmaipada is employed, even when the fruit of the action goes to the agent

The phrase 'when used in the causative (चि) of the last sūtra is to be read into this also. The Parasmaipada is ordained as an exception to I. 3. 74 by which the ātmanepada was ordained, when the fruit of the action accrued to the agent. The word निगरण means 'eating,' and चलन means 'moving,' 'shaking.' As निगरयति 'he causes to swallow,' घासयति 'he causes to eat' भोजयति 'he feasts' चलयति 'he moves,' कम्पयति 'he shakes.' This aphorism applies to transitive verbs, and to verbs whose agents in non-causative state are inanimate objects i.e., not possessed with reason

Var. — The prohibition of the root अद 'to eat,' must be mentioned. The causative of अद 'to eat,' takes the ātmanepada. Thus अचि देवदत्तः 'Devadatta eats,' चादयते देवदत्तेन 'It is caused to be eaten by Devadatta'. The agent Devadatta of primitive verb has not become the object of the causative verb, as was required by the sūtra I. 4 52 S 540, because the vārtika आदि ताद्योर्न (given also under that sūtra) prevents this. So देवदत्त is put in the Instrumental case. The prohibition of the vārtika applies to the Parasmaipada ordained by the present sūtra alone and not of any other sūtra. Therefore there will be Parasmaipada when the agent is denoted, by the general sūtra येषाद् कर्त्तुः (S 2159), when the fruit of the action does not accrue to the agent. As चादयति अन्नं वदुः. 'He causes the boy to eat the food'

२७५४ । अग्रायकर्मदादिप्रयत्नद्वन्द्वान् । १ । २ । ८८ ।

अग्राययति । अग्रयति । अग्रयति । अग्रयति ।

2754. The affixes of the parasmaipada are employed after the causal of that root, which in its non-causal state was intransitive and had a living endowed with reason for its agent; even when the fruit of the action accrues to the agent.

As अग्रयति: 'Kṛishna sleeps' अग्रयति 'Gopī puts him to sleep'.

The phrase च is understood here also. The ātmanepada was ordained by I 3. 74 when the fruit of the action goes to the agent. This aphorism is an exception to that, and gives a Parasmaipada. As चादयति

देवदत्तः Devadatta sits आशयते देवदत्तं he makes Devadatta to sit शेते देवदत्तः
Devadatta sleeps आशयति देवदत्तं he causes Devadatta to lie down

२७५५ । न पादस्याह घमाह घसपरिमुहुरुचिन्तितिवद्वस । १ । ३ । ८८ ।

२७५५ चयते-चयः चरस्तेपद्, न । पिवतिर्निगन्धार्थः । दत्तरे चित्तवत्कर्तृकार्थकाः ।
नृतिश्रुतार्थोऽपि । तेन घृणद्ध्येन प्राप्तिः । पाययते । दनयते । आशययते । आयाशयते ।
परिमोदयते । रोचयते । नर्तयते । यादयते । आशयते । *घट उपपत्त्ययानम्* । 'आपयेते शिशुनेक
घनीची । अकर्त्रभिप्राये शेषाह- (२७५६) इति चरस्तेपद् स्यादेव । यत्तद्यान्पाययति पयः ।
'दनयतीकघनीयतानदाह । निषा वाशयति । वा पययः (२७६६) । लोहितायति लोहितायनी ।
शुद्धो घृष्टि (२७६५) । अद्युतद-अद्योतिष्ट । 'वृद्धयः स्वयनीः (२७६७) । यत्पर्यति । वर्ति
यते । विवृष्टति । विवर्तिषते । घृष्टि च रूपः (२७६९) । कलहा । कलहादि । कलिपताये ।
कलहयति । कलिपयते-कलहयते । चिह्नयति-चिह्नयति । चिह्नयति ।

इति तिङन्तपरस्तेपद् प्रकरणम् ।

2755 But the affixes of the Parasmaipada are not used after the causals of the verbs pa 'to drink', dām 'to tame', āyam 'to extend', āyas 'to exert oneself', paṁmuh 'to be bewildered', ruḥ 'to shine', urit 'to dance', vad 'to speak', and vas 'to dwell'

The last two aphorisms had ordained Parasmaipada inst ad of Atmanepada even when the fruit of the action accrued to the agent thus debarring the latter's action which would other wise have taken place by virtue of I 3 74 This sūtra prohibits the last two sūtras and re instates Atmanepada of I 3 74 Thus the root च्वा to drink has the sense of nigarana or swallowing the roots दन &c, have sent ent beings as the agents the root नृत् to dance has the sense of चलन or 'moving' but still these verbs have Atmanepada affixes and do not take the parasmaipada in the causative As आशयते he causes to drink दनयते 'he causes to be tame आशययते he lengthens आयाशयते he troubles परिमोदयते 'he entices रोचयते he makes agreeable नर्तयते he causes to dance वादयते 'he makes to speak वाशयते 'he causes to dwell

१८८ — The root घट should be enumerated along with च्वा &c Thus आपयेते शिशुनेक घनीची । The two does suckle one young infant घनीची is nom dual (V lic)

But the Parasmaipada ordained by S 2159 is not debarr'd by the present sūtra Therefore where the fruit of the action does not accrue to the agent there is Parasmaipada As यत्तद्यान् पाययति पयः he makes the calves to drink milk

So also दनयतीकघनीयतानदाह

So also निषा वाशयति ।

२७५५ । क । वा वयप । १ । ३ । ९० ।

2755A The affixes of the Parasmaipada are used optionally after the Denominative verbs ending in the affix *kyash*

* This sūtra has already been given before See No 2669 As लोहितायति लोहितायते ।

२७५५ । ख । द्युद्भयो लुङि । १ । ३ । ९१ ।

2755B After the verbs *dyut* 'to shine' &c the terminations of the Parasmaipada are optionally employed when the affixes of *lun* (aorist) follow.

This sūtra has already been given before See No. 2345

These verbs are *anudatta* so by I 3 12, they would have been invariably *Atmanepadi*, this aphorism makes them optionally so in the aorist Thus अद्युद्यत् or अद्योद्यत् he shone In other tenses than the aorist (द्यु) these verbs are invariably *Atmanepadi* As अद्योद्यते he shines

२७५५ । ग । वृद्भयो स्वयनी । १ । ३ । ९२ ।

2755 C After the verbs *vrit* to exist, and the rest the Parasmaipada is optionally employed when the affixes *syā* (Future and conditional) and *san* (Desiderative) follow

This sūtra has already been given before See No 2347

The वृतादि verbs are five in number and are included in the वृत्तादि class They are वृत् to be वृष् to grow वृष्ट to fart or break wind वृणु 'to ooze, and वृष्टु 'to be able As 1st Future वरहेयति or वसिषयते it will be Conditional अवरहेयते or अवरतिषयते Desiderative विवृणुयति or विवर्तिषते &c

In other tenses than the above they are always *Atmanepadi* As वरते it is

२७५५ । घ । लुटि च क्लृप् । १ । ३ । ९३ ।

2755D After *√kṣip* 'to be fit', the Parasmaipada terminations are optionally employed in the First Future as well as in the Second Future, the Conditional and the Desiderative

Thus 1st Fut P कलहासि A कलविहासे or कलहासे 2nd Fut P कलप्स्यसि, A कल्विष्यसे or कलप्स्यसे Des विहृष्यसि A विहृष्यिष्यसे or विहृष्यसे ।

Here ends the Chapter on Parasmaipadas

अथ भावकर्मणि प्रकरणम् ।

CHAPTER XX.

THE IMPERSONAL AND PASSIVE VERBS

अथ भावकर्मणि लडादयः ॥

Now we shall conjugate roots in Impersonal and Passive forms Here we repeat sutra I 3 13 S 2679

२७५६ । क । भावकर्मणि । १ । ३ । १३ । इति तङ् ॥

2756A An ātmanepada affix is the substitute of the affix (III 4 69) when it denotes the action of the verb or the object of the verb

The Impersonal (bhāva) and Passive verbs are conjugated in the ātmanepada

२७५६ । सार्वधातुके यक् । ३ । १ । ६७ ।

धातोर्व्यक्त्वयः सार्वधातुकर्मणि सार्वधातुके परे । भावो भावना उत्पादना क्रिया या च धातुत्वेन सकलधातुवाच्या भावार्थकलकारेणानुवृत्ते । युष्मदस्वप्नया साधनाधिकारया भावात्प्रत्ययानुवृत्त्या । तिङ्वाच्यभावनाया व्यक्त्वरूपत्वेन द्विष्ट्यान्प्रतीतेर्न द्विवचनादि । किं त्वेकवचनमेव । तद्योत्वर्गिकत्वेन सत्यान्वेषत्वादनभिहिते कर्तरि धृतीया । त्वया नवाग्नैश्च भूयते । वभूधे ।

2756 The affix यक् comes after a root, when a सार्वधातुक affix (III 4 113) follows denoting the action or the object

Note —In forming Impersonal and Passive verbs this affix is employed in the conjugational tenses Thus in Impersonal verbs आस्यते भवता 'you sit' अय्यते भवता 'you lie' So in Passive verbs as क्रियते कटः and गम्यते प्राणः The क of यक् is servile and prevents guna and viddhi This affix is also used in reflective voice (कर्मकर्तरि) as क्रियते कटः स्वयमेव 'the mat becomes mad of itself' —

The word bhāva means 'production creating'

Note —From the causative of √प्र namely from √भावि is derived भावः by the affix यक् (III 7 56 S 547). The causative √भावि has the sense of 'production' While the pure root प्र has the same meaning as √प्र 'to do' The author expresses both these meanings by saying —

Bhāva means 'production, the action of manifestation'

Note —As in कर्तुं पटं he makes the pot, the operation helping the production of the pot depends on the potter, similar is the case in भावयति

पट् 'the pot is (caused to be or) produced' But in भवति पट्: 'the pot becomes,' the operation helping the production of the pot inheres in the pot itself, but in a different way: it is the *effect* of the operation of production - while in the case of the potter it was the *cause*. Thus /भृ &c., become Intransitive where the *effect* and *operation* inhere in one, while the roots are Transitive when the *effect* and the *operation* are in different objects.

This action (kriyâ) being the essence of a root, is expressed by every root, and is denoted by लट्, लिट् &c, when it has the sense of the action. As this verb expresses pure action, there can be no syntactical agreement between it and 'I' and 'Thou' So Impersonal verbs can never be conjugated in the First or Second Person but only in the Third Person. Moreover as the conjugational terminations, in the case of Impersonal verbs, do not denote any substance, in as much as the action denoted by the tense-affix is not of the nature of a substance, to which the notions of duality or plurality might attach, since here there is no notion of duality &c, neither Dual or a plural affix is employed Hence necessarily the Impersonal verb takes the singular affix only for that is the general number where no particular number is meant Thus these verbs are conjugated only in the Third Person singular.

Note — As a general rule the Impersonal verbs are conjugated only in the singular but sometimes they take Dual and plural terminations also. As तद्व्याख्यिका आस्यन्ते, इत्यादिभ्यः गन्ते in the Mahabhashya Tattva-bodhini

Where the agent is not particularised there the Third Person is used. स्वया or मया or अन्यैः भूयते । 'It is become by thee or me or by others i.e., thou becomest, I become, they become' So also बभूवे 'it was become.'

२७५७ । स्यसिञ्सीयुट्तासिपु भावकर्मणोरुपदेशेऽर्द्धनग्रहदशां वा चिगवदिट् च । ६ । ४ । ६२ ।

उपदेशे योऽच् तदन्तानां हतादीनां च चित्तीवाङ्कार्ये वा ह्यात्स्वादियु परेषु भावकर्मणो-र्मन्त्रमानयोः स्वादीनामिडागमस्य । अयदिट् चिगवद्भावमनियोगमिहत्वात्तदभाये च । इदार्थपाठक इत्यधिकृतं घीयुटो विशेषण नेतरेवावगन्निवारणाय । चिगवद्भाववृद्धिः । भाविता-भविता । भाविष्यते-भविष्यते । भूयताम् । अभूयत । भूयते । भाविषीष्ट-भविषीष्ट ।

2757 Before the affixes च (First Future and Conditional), सिच् (Aorist), the ârdhadhâtuka चीयुट् (Benedictive) and तसि (the Periphrastic Future), when these are used in the Impersonal (भाव) and Passive (कर्म) 'Voices, (1) the verbal stems ending in a vowel in the Grammatical system of instruction i.e., in Dhâtupâtha, as well as which end in an affix which is enun-
ciated as a vowel in upadesâ, and the verbs (2) एव (3) यत् and (4) ह्य् are treated with regard to operations relating to the

(२३८०) इति गुणः । अयते । स्मर्यते । वसन्ते । परस्मान्नित्यस्याश्च गुणे एषरे कृतेऽङ्गत्वाभावेऽप्युपदेशप्रदानाच्चिष्यमादिष्ट । आरिता-अर्ता । स्मात्ता-स्मर्ता । गुणोऽर्ति- (२३८०) इत्यत्र नित्यप्रदानादुपदेशेककारणादेह गुणः । सस्मियते । अतिदिताम्- (८१५) इति मलोपः । अयते । इदितस्तु नञ्प्रत्यये । समकारणम् । इयते । अयडिक् कृडिति (२३८६) । गयते ।

* 2758 चिन् is the substitute of चिन्-when च, of the third person singular Atmanepada follows, denoting the action (भाव) on the object कर्म

No e — A verb is said to denote an action when it is used impersonally and it is said to denote an object when used in the Passive sense. As अययि भवता it was lain by you & e, you lay, अकारि कटो देवदत्तेन, 'the mat was made by D vadatta The repetition of चिन् here is for the sake of distinctness

Thus another form of the Aorist is अनाधिः । The Conditional is अनाविच्यते or अनाविच्यते ।

* Conjugation of चिन् in the Impersonal

Pre भूयते । Per यभूये । I Fut नाविता or भविता । II Fut नाविच्यते or भविच्यते । Impve भूयताम् Imperf यभूयत । Pos भूयेत । Bene नाविपीठ or भविपीठ । Aor अनाधिः । Cond, अनाविच्यते or अनाविच्यते ।

Passive

In the Passive the verb does not govern the accusative because the force of the accusative is contained within the tense affix. Thus अनुभूयते आनन्दद्वैत्रेण त्वया तयाच । 'Th pleasure is experienced by Charita by thee and by me Pre 3 S अनुभूयते । D अनुभूयेते । Pl अनुभूयन्ते । 2nd अनुभूयसे । 1st S अनुभूये । Aor. 3 S अनुभवति । D अनुभवाविद्याताम् or अनुभवविद्याताम् ।

From the causative /भावि we may form also the Impersonal and the Passive as follows — भावि + क्त + ते = भाव् + क्त + ते (The चि is elided by VI 4 51 S 2313) = भाव्यते 'it is caused to be'. Pre 3rd S भाव्यते । Per भावयामहे भावया वभूये or भावयामासे । In this last example we have चादे and not चादे । The 3rd S affix त् is replaced by य (III 4 81 S 2241) in the Perf ct. Similarly 1st S इट becomes ए by III 4 79 S 2233. Thus यच् + ए (whether 3rd Singular or 1st Singular) = यच् + ए = यच् + ए । No v VII 4 52 S 2250 requires the च् to be changed to ए । But as a matter of fact it is not so. Because they say the rule 2250 applies to the च् of यच् before the Sārvadhātuka ए only, and it is there only that the च् is changed to ए, because यच् is read along with तच् — affix in VII 4 50 S 2191 whose anuvṛtti runs into VII 4 52 S 2250. Therefore, before the Sārvadhātuka ए the च् of यच् is changed to ए । Thus in the लट्, First Person singular of यच् preceded by अति, we have अति + यच् + ए = अतिरे (the अ is elided by VI 4 111 S 2469 and ए changed to ए by S. 2250) But not so in the Perfect 3rd S भावयामासे ।

The 1st Fut is भाविता । It is thus derived भावि+इद्+ता The इद् augment here is added by VI 4 62, S 2757 This इद् is called चिन्वदिद् and is distinguished from the ordinary इद् augment of the seventh Book of Panini The chin vad it being ordained by VI 4 62 an ābhīya rule which commenced with VI 4 22 S 2183 is considered as if non-existent Therefore in भावि+(इद् non-existent)+ता the चिन्व् is considered to be followed by an ञिदिद् affix ता and so the चि is elided by लेखिदि VI 4 51 S 2313 and we get भाव्+इद्+ता=भाविता ।

The chin vad bhāva b ing optional when we do not have it then the form is भावि+इद्+ता=भावयिता (here the इद् is not chin vad it)— it will be caused to be

The 2nd Fut is भाविष्यते (chin vad इद्) or भावयिष्यते ।

The Imperative is भावयताम् । The Imperfect is अभावयत् । The Potential is भावयेत् । The Benedictive is भाविषीष्ट or भावयिषीष्ट । The Aorist is अभावि । अभावयिताम् or अभावयिषिताम् &c

The Impersonal and Passive conjugation of the Desiderative of भू is Pre भुञ्ज्यते it is wished to be Per भुञ्जया च्छे it was wished to be I Fut भुञ्जयिता 'it will be wished to be II Fut भुञ्जयिष्यते it will be wished to be The Aorist with चिन्व् is अमुञ्चि ।

The Intensive Impersonal or Passive is योष्यते and the yañ luk is योष्यते । The Per योषया च्छे । I Fut योषयिता or योषयिता ।

Similarly from ह्य to praise, the Impersonal and Passive conjugations are Pre ह्यते as ह्यते विष्णुः 'Vishnu is praised The short is lengthened before the affix क् by VII 4 5 S 2248 Per ह्यते । I Fut ह्ययिता or ह्योता (S 2757) II Fut ह्ययिष्यते or ह्योष्यते । Aorist 3 S अस्तारि Dual अस्तारिषिताम् or अस्तोषिताम् ।

Similarly from the √गृ to go, we have अर्चते (अर्च+यक्+ते=अर्च+य+ते there is guna by VII 4 2) S 2380) it is 'gone.

Similarly from √स्मृ to remember we have Pre स्मर्यते it is remembered Per स्मरते 'it was remembered' I Fut of स्मृ is स्मरिता or स्मर्ता and स्मृ is स्मरिता or स्मर्ता । The two roots are gunated to स्मर् and स्मर् b cause the rule ordaining guna is subsequent to the rule of इद् of chin vad it and it is a natya rule (because the guna rule will dobar the viddhi rule of अयोऽङ्गिति VII 2 116 S 251, and thus we get स्मर् and स्मर् the र् being added by I 1 51 S 70; and no व ञत् उपधायाः VII 2 116 S 2282 will cause ऱ र dhi, and we get स्मार् and स्मार्, thus guna is natya). Now after guna the roots are no longer vowel ending for they end in र् yet as in the upadesa state these roots were vowel ending they will take the इद् augment of chin vad इद् Thus we have स्मरिता । When this इद् is not added we have स्मर्, स्मरिता or स्मर्ता ।

Why there is no guna of the root स्मृ which with the augment इद् becomes स्मृ and thus becomes sanyoga is and so VII 4 20 S 2380 ought to

apply to it.' No because, the word *संयोगादि* of VII 4 10 S. 2379, whose *anuvṛtṭi* is current in S 2380, is qualified by the word *niṭya* of VII. 4. 8. S 3587, therefore only those roots which are *invariably* *sañyogādi* are gunated and not a root like *रुह्* which becomes *sañyogādi* by the addition of the augment *युट्*. Therefore there is no *guna* in *सहिक्रयते*.

Similarly from *√रस्यते* we have *रस्यते* 'it is fallen'. The nasal is elided by VI 4 24 S. 415. But from *√नदि* (which being *ह्रदि* becomes *नद्*) we have *नदते* 'it is become happy by so and so, &c, so and so is happy.' Here the nasal is not elided, because it is *ह्रदि*.

Similarly from *यश्* 'to worship' we have *यस्यते* 'it is worshipped.' The *य* is changed to *इ* by vocalisation under VI 1. 15 S 2409 before the *क्वि* affix *यच्*.

Similarly from *यी* we have *य्यते*. The *यी* is changed to *यच्* before the *क्वि* affix *यच्* by VII 4 22 S 2649

२९५६ । तनोतेर्यक् । ६ । ४ । ४४ ।

आकाशेऽग्न्यादयो वा स्यात् । तायते-तन्यते । ये विभाषा' (२३१६) । तायते-तन्यते ।

2759 The long *या* may be optionally substituted for the final of *तच्* before the Passive characteristic *यच्*.

Thus *तायते* or *तन्यते*, but no option is allowed in *तन्ययते* with *यच्* ;

२९५६ । क । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ।

2759A The long *या* is optionally substituted for the final of *√jan*, *√an*, and *√khan* before an affix beginning with *य* and which has an indicative *क्* or *ङ्*.

This sūtra is a repetition of No 2319. Thus from *√जन्* we have *जायते* or *जन्यते* 'it is born.'

२९६० । तृपोऽनुताये च । ३ । १ । ६५ ।

तृपुल्लेखिरन स्यात्कर्तृकर्मण्यनुताये च । अन्ततः पाणिन । पाप कर्तृ तेनाभ्यास इत्यर्थः । कर्मणि युट् । यद्वा पाणिन पु वा कर्तृ अयोषीत्यर्थः । पुनास्या- (२४६२) इतीत्यच् । दीयते । दीयते । आदिषः- (२७००) इत्यभ्यासितीति कर्मणात्पादितव्यकृत्कारादौ नियमः । यय आदि शिवाभावात्तस्मिन्नात्थम् । अस्ति ।

2760. *चिच्* is not the substitute of *क्वि* after the verb *तच्* 'to suffer', when used reflexively, and when the sense is that of 'experiencing remorse.'

This prohibition applies even to the passive and impersonal voices of the verb *तच्*, as *अतश्च तपस्तापयः* 'the ascetic performed austerity', *अतश्च तपयते*. 'The remorse was experienced by the sinner'. The word *तपय* means here 'the doer of तप', namely the sinner. "By him is experienced remorse," is the sense of the above sentence. The *ascet* *अतश्च* is Passive. Or it may mean "by the person, or the doer of sin was experienced the

remorse resulting from sin, —in other words 'the sinner repented from evil deeds'

By VI. 4. 66 S. 2462, the ghu verbs substitute a long *ē* for this *ā* before *यच्* । As *धीयते* 'it is given' *धीयते* it is held'

By VI 1. 45 S. 2370, the roots ending in *य* or *ये* जो जी in the Dhātupāṭha, change their diphthongs into *आ* before all affixes except those which have an indicatory *य* । Now *यच्*, the 3rd P S Atmanepada affix of the Perfect is a *यिङ्* affix. Will therefore diphthong ending roots not change their vowels into *आ* before the *यिङ्* affix *यच्*, because of the prohibition of *अयिति* in S 2370? The word *अयिति* however was explained as a Karmadhāraya compound meaning an affix which has an indicatory *य* in its beginning and as *यच्* has not *य* in its beginning the prohibition of that sūtra does not apply. Thus we have *आ* in the Perfect 3rd P S also. As *यौ + एग = एता + यच्* (VI 1. 45 S 2370) = *यते* ।

Note —The augment *इद्* is of course added to the affixes *एय* *यिङ्*, *धीयुद्* and *तावि* and not to the stem. What are the special objects served by this atidesa aphorism? They are given in the following verse —

Kārika चिबवद् यद्धिङ्क् चे हतेत्य यत्त्वं
दीर्घदीर्घो यो पिता य चित्तीति ।
इद् चादिङ्स्तेन ने लुप्यते किं
निश्चयाय वल्लभितोऽभिप्रायी ॥

Note —First —The *vriddhi* takes place as in *यिङ्* (VII 2. 116 VII 3 34) Secondly there is the addition of *युक्* augment (VII 3 33) Thirdly *य* is substituted for the *इ* of *इद्* (VII 3 54) Fourthly the roots having indicatory *य* (Bhuñādi 809 to 873) optionally lengthen their vowel (VI. 4 93) and lastly the addition of the augment *इद्* being considered as *asiddha* or not to have taken effect by VI 4 22 the rule VI 4 51 applies and the causative affix *ङि* is elided and this *इद्* is added irrespective of the conditions and limitations of VII 2 35 &c

(1) Roots ending in a vowel in the Dhātupāṭha with the affix *एय* as, *वि-*—*चादिच्यत* or *चेच्यते* *अचादिच्यत* or *अचेच्यत* । So also with *दा*, as *दादिच्यते* or *दाच्यते* *अदादिच्यत* or *अदाच्यत* ।

In *यिङ्* there are three forms the two *चादिच्यते* or *यिच्यते* *अचादिच्यत* and *अयिच्यत* being given by the elision of the causative ending by VI. 4 51, in spite of the *इद्* augment which is considered as *asiddha* and *यच्* being a root of *यिङ्* class the *अ* is lengthened optionally by VI 4 93. The forms *यिच्यते* and *अयिच्यत* are given when not treated as *यिङ्*, the causative is retained the penultimate being shortened by VI 4 92. With the affix *यिङ्*—*अचादिपाताद्* or *अचेपाताद्* *अदादिपाताद्* or *अदिपाताद्* and *अयादिपाताद्* or *अयिपाताद्* । With the affix *धीयुद्*—*चादिधीद्* or *चेधीद्*, *दादिधीद्* or *दाधीद्* and *यादिधीद्* or *यिधीद्* । With the affix *तावि*—*चाविता* or *चेता*

दायिता or दाता शानिता or शनिता । The षिण् norist model of these roots is आशायि अदायि (VII. 3. 33), and अशनि (VII. 3. 34) or अशानि (VI. 4. 93).

(2) इत् — Fut पानिचयते or इतिचयते, Con अपानिचयते or अइतिचयते Aor अपानिषाताम् or अवपिषाताम् and अइषाताम् (II 4 44), Ben पानिषीष्ट or वपिषीष्ट, Per. Fut पानिता or इन्ता ॥ The चिण् model is अपानि ॥

(3) ग्रहः—Fut. ग्राहिष्यते or ग्रहीष्यते, Con अग्राहिष्यत or अग्रहीष्यत, Aor. अग्राहियाताम् or अग्रहीयाताम् (अग्रदियाताम्) ?, Ben ग्राहिषीष्ट or (ग्रहिषीष्ट) ? ग्रहीषीष्ट, Per Fut ग्राहिता or ग्रहिता । The lengthening of *ही* takes place by VII 2. 37 The निष् model is अग्रादि ॥

(4) दृष्टः—Fut. दृश्यिष्यते or द्रक्ष्यते, Con. अदृश्यिष्यत or अद्रक्ष्यत, Aor. अदृश्यिषाताम् or अद्रक्ष्वाताम्, Ben. दृश्यिषीष्ट or द्रक्षीष्ट, Per Fut. दृश्यिषता or द्रष्टा (दर्ष्टा) ? : The चिण model is अदृश्यिः ।

Why do we say before ह्य &c? Observe चेतव्यच् दातव्यच् । Why in the Impersonal and Passive? Observe चिद्यते and दाद्यते । Why in Uṇadese? The rule applies to कारिष्यते also though कार् (after guna change) ends in a consonant but in its original enunciation it ends with a vowel. The Uṇadese rule being enunciated with regard to stems (शङ्गा), it reverts the substitutions of द्य् and दह् and दह्य् । Thus इनिच्यते, पानिच्यते रच्यते or ध्या चिष्यते प्रच्येच्यते or प्रियाचिष्यते । The substitutes च्य or ना (II 4 42 43 45, 50) do not come according to the Kāśika, when these roots are treated as चिष ।

२७६१ । ध्यातो युक्चिरकृतो । ७ । ३ । ३३ ।

अद्वैतात्मा युगायम् । स्वाधिकारि जिति किति कृति च । दायिता-दाता । दायिणी-
दामीष्ट । अदायि । अदायिपाताम् । अदिपाताम् । अदायि-
पाताम् । अन्नापाताम् । इत्येते । अचिरशोः । (२५७४) इत्युक्तेर्नलो म । दो इत्ये-
(३५८) इति कुरथम् । पानिता । इता । पानिच्यते-इनिच्यते । आशीर्लिङ्ग वषादेशस्यापवाद
शिष्यद्वय । आर्षण्युक्ते श्रीपुटोति विशेषविहितत्वात् । पानिणीष्ट । पथे । वणिपीष्ट । अपानि ।
अपानिपाताम् । अइवाताम् । पथे वषादेशः । अथि । अथचिपाताम् । अपानिच्यते-अइनिच्यते ।
म च स्वादिपु विषयदित्यतिदेशाद्वादिष्य इवादिति वाक्यम् । अङ्गव्य (२००) इत्यधिकारादाङ्ग-
वैवातिदेशात् पृथगेति । विषयदितो न दीर्घत्वम् । प्रकृतस्य मलादित्यस्यैवेतो ग्रहोऽस्ति-
(२५७२) इत्यनेन दीर्घविधानात् प्रादिता-ग्रहीता । प्रादिच्यते ग्रहीच्यते । प्रादिपीष्ट ग्रहीपीष्ट ।
अप्रादि । अप्रादिपाताम्-अग्रहीपाताम् । इत्येते । अदर्थि । अदर्थिपाताम् । विचः किरयादङ्ग ।
पट्टपाताम् । निरतेर्लुङ्ग चञि चतुर्दश गतम् । तथा हि । विषयदितो दीर्घो भेदयुक्तम् ।
अगारिच्यम् । द्वितीये रिचटि यतोवा (२३८९) इति वा दीर्घः । अगरीच्यम्- अगारिच्यम् । एवं
अवाका सत्य इत्य द्वित्वस्य चेति पञ्च धेकृत्पदानि । इत्यं वयजवतिः । लिङ्गिचो - (२५२८)
* इति विद्वत्पञ्चादिहभावो 'उञ्ज (२३४८) इति किरवम् । एपरस्य इति च (३५४) इति दीर्घः ।
'इजः पीच्यम्- (२२४७) इति निरत्य इत्यम् । अगार्हव्य । इवनाता द्वित्वविकल्पेष्टो । प्रकृतपञ्च
वत्या सह सकलाने लक्षा सहयेति ।

इह दीर्घस्वित्वादिह सत्यवृत्ते दिङ्प्रतिष्ठा तथा ।

इत्याद्याना विकल्पेन चतुर्भिरेविक्रयतम् ।

देवु वरवयस्ताः शर्नणि लः यन् शिलोपः । यन्वते मोहो मुकुन्देन ।

2761. A root-stem ending in *अ* receives the augment *वृ* (वृ), before the Aorist sign *चि*, and before a krit-affix with an indicatory *च्* or *ञ्*, which causes also the *vṛiddhi* of the root-vowel.

Note —As *अदायि*, *अपायि* with *चि*, *दाय* and *दायक*, *पाय*, *पायक* with *ञ* and *वृ*. Why 'चि' and krit only? Observe *ददी* *दधी* in the Perfect, and *चोदि*, *चालाकि* with *वृ* a Taddhita affix (IV 1. 96). So also *चा देवता अख्य* = *चा* :

Thus I. F. *दायिता* or *दाता* । Ben *दायिवीट्* or *दायीट्* । Aor 3rd S *अदायि*, D *अदायिवाताच्* or *अदिवाताच्* । So also *अपायिवाताच्* or *अपिवाताच्* । So also from *रते* *अलायिवाताच्* or *अलायाताच्* ।

From the *वृ* we have Pre. *ह्यते* I F *पायिता* Here the *व* of *वृ* is not replaced by *त* by VII. 3. 32 S. 2574 and as the I. F. is *चि* *वृ* so there is no *त* substitution here The *व* is changed to *च* by VII 3. 54 S. 358 When there is no *चि* *वृ* *भाव*, I. F. is *ह्यता* । II F. *पायिच्यते* or *ह्यिच्यते* । In the Benedictive, the *वृ* is not replaced by *च*, because the *चि* *वृ* *भाव* supersedes the substitution of *च*

Note —But in the Aorist, the *वृ* *पादेय* will optionally take place on the maxim *येन वा सति* &c., for the *वृ* *पादेय* is superseded in the case of *लिट्* (II 1. 42 S. 2433) but not in the case of *लृट्* (II. 4. 43 S. 2434)

The *वृ* *पादेय* takes place in both the Parasmai and Atmanepada of the Benedictive by II. 4. 42 S. 2433, but the *चि* *वृ* *भाव* is specially confined to the Atmanepada Benedictive, for there is no *वृ* *पादेय* here Thus the Benedictive is *पायिवीट्* (with *चि* *वृ* *भाव*) and *चि* *वृ* *भाव* without it The Aorist is *अपायि*, D *अपायिवाताच्* । Without *चि* *वृ* *भाव* is *अदयताच्* । In the other alternative, there will be *वृ* *पादेय* by II 4. 44 S. 2696, and thus we have *अदायि*, D *अदायिवाताच्*, The conditional *अपायिच्यत* or *अदिच्यत* ।

It should not be said that by *चि* *वृ* *भाव* there should be *वृ* *पादेय* in the Future, Conditional &c., also, for the analogy of *चि* *वृ* *भाव* operation is confined to the operations relating to a stem (*चन*) only, because VI. 4. 62 S. 2757 is an *अङ्गा* *likāra* rule in which the analogy of *अङ्गा* is current. Therefore though there is *वृ* *पादेय* before *चि* by II. 4. 43 S. 2431, yet this *चि* operation not being an *अङ्गा* operation, will not take effect by force of the rule S. 2757.

Note —*अदयताच्* is thus evolved — *दृ* + *चि* + *याताच्* । The *चि* is *चि* by VI 4. 37 S. 2429 Therefore the *च* is eluded. Thus we get *अदयताच्* ।

Similarly from the *वृ* (> 2757), we have Pre *दृ* *पादेय* । I. F. *पायिता* where there is *चि* *वृ* *भाव*. Why is not the *वृ* of *पायिता* lengthened by II. 2. 37 S. 2562? The *वृ* ordained by S. 2757 is not lengthened, because the lengthening ordained by S. 2562 is of the *वृ*, i.e., of the *वृ* ordained by the 7th Bāṅ of the *Aṅgādhyāyī* i.e., by VII. 2. 33 S. 2191

and as the rule of lengthening of वृ (VII. 2. 37 S 2562) follows just after the rule ordaining the वृतादि वृ (VII. 2. 35), it is confined by context to that वृ only and not to the वृष्वृ वृ. Where there is not वृष्वृ वृ, we have वृतादि where there is lengthening of the वृतादि वृ. II. F वृष्वृते, without वृष्वृ वृ. Ben वृष्वृते without वृष्वृ वृ, and वृष्वृते with वृष्वृ वृ. Aor. 3. S. वृष्वृते. D. वृष्वृताम् or वृष्वृताम्.

From √वृ (S 2757), Pr. वृष्वृते. Aor 3rd वृष्वृते, D वृष्वृताम् with वृष्वृ वृ.

Note —The √वृ forms its Aor. with वृ because the वृ is prohibited by III 1. 47 S. 2407 and when it takes वृ, then there is वृष्वृ वृ.

As the वृ is वृ, by I. 2. 11 S. 2300, there is no वृ. Thus we have वृष्वृताम्.

From √गृ, we have in the Aorist Second Person Plural (dhvam), 104 forms. Thus —With च्छि-वृ वृ which is not lengthened as we have said already, we get वृष्वृते. with the वृतादि-वृ, the lengthening is optional by VII. 2. 38 S 2391. Thus वृष्वृते or वृष्वृते. In every one of these the र is changed optionally to ल by VIII 2. 21 S. 2541. Thus there are six forms. Again in every one of these six, the व may optionally be changed to द by VIII 3. 79 S 2325. Thus there are twelve forms. Of the twelve forms the six in व may double their व, and the six in द similarly double the द. Thus there are 24 forms. The doubling takes place by वृष्वृते (VIII 4. 47 S. 48).

Again when we apply the rule वृष्वृते वृष्वृते वृष्वृते वृष्वृते (See under VIII. 4. 65 S 71), the व is doubled in every one of the above 24 forms. Thus there are forty eight forms.

Again by applying वृष्वृते (VIII 4. 47 S 48) the व is doubled. There are thus 96 forms. Thus —

I	II	III	IV.	V.	VI
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते
वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते	वृष्वृते

To these ninety-six forms must be added the eight other forms thus evolved. By वृष्वृते (VII 2. 42 S 2528) the वृ augment is optional. When, therefore there is no वृ we have वृष्वृते. The affix is treated as वृ by I 2. 12 S. 2368, and so the long वृ is replaced by र (VII. 1. 100 S 2390) and this र is followed by वृ by I. 51 S. 70. Thus वृष्वृते + वृष्वृते = वृष्वृते + वृष्वृते (the lengthening is by VIII. 2. 77 S. 354) = (1) वृष्वृते

(the च is changed to ढ compulsorily by VIII 3 78 S. 2247) This is one new form. The ढ here may be doubled by VIII. 4 46 S 59, as, (2) ञगीर्द्वचच् । The च of these two forms may be doubled by यतो यच् &c, as, (3) ञगीर्द्वचच् and (4) ञगीर्द्वचच् । Thus there are four forms. The न of every one of these four, may be doubled by ञनचिच (VIII. 4 47. S. 46). Thus there are eight forms. These eight forms, added to the above ninety-six forms give us one hundred and four forms. The whole of this is summarised in the following verse

‘इट दीर्घश्चिचदिद् सत्यंइत्ये द्वित्वत्रिक तथा ।

इत्यष्टानां विकल्पेन चतुर्भिरपि यतम्” ॥

Similarly from the *causative* चि-root a Passive stem is formed with यच्, when चि is elided. As चयते भोडो युक्तुदेन ।

२७६२ । चिणमुत्तोर्दीर्घोऽन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ९३ ।

चिचयते ञनचयते च यी नितानुपधाया दीर्घो वा स्यात् । प्रकृते ‘नितान् इत्या’ (२५६८) एव तु न विकल्पितः । ययताञ्चो ह्रस्वविकल्पाविष्टः । दीर्घविधो हि चिचो लोचो न स्यान्निवदिति दीर्घः सिध्यति । ह्रस्वविधो तु स्यान्निवत्त्वं दुर्धारात् । भाष्ये तु ‘X पूर्वप्रापिष्टे न स्यान्निवत् X’ ह्रस्ववद्वच्यं द्विर्नचमर्धवर्गान्मुखात्दीर्घजद्वयं प्रत्याख्याताः । आविति जातिपते निर्देशः । दीर्घ-ग्रहण चेद् नास्तिवति तदाद्ययः । यामिता-यमिता-यमयिता । यामिचयते-यमिचयते-यमयिचयते । यकृताविकच् । यंयचयते । यंयामिता-यमयिता-यंयमयिता । यकृत्पुनस्तपिचयचय्येच । भाष्यमते तु यकृता षड्वेददिट् दीर्घो नास्तीति विधेयः । ययतावाभावे षड्वेदं युजितम् ।

2762 Optionally a long may be substituted for the penultimate of the causative of चि roots, before the third person of the Passive-Aorist in चिच् (२), and before the Absolute affix चनुच् (यच्) ।

In the case of the primitive roots the shortening ordained by VI 4. ७2 S 2०68 is compulsory; the present sūtra does not ordain optional lengthening in their case. It does not apply to Primitive roots. But the optional shortening of the causative of a causative was unprovided for; hence this sūtra applies to the causative of a causative.

Moreover the present sūtra is a दीर्घविधि a rule of lengthening. Therefore, in forming the causative of a causative, when the first चि is elided, the ध्रुवोऽदो does not act as āthānivāt, because of the prohibition of I 1. 58. S. 51 in favor of dirgha with an i so there is lengthening. But if this sūtra were a ह्रस्वविधि (i.e., if instead of dirgha, the sūtra had read ह्रस्वा) then the elided चि would be āthānivāt, and there would be nothing to prevent its being āthānivāt.

In the Mahabhashya, the commentator Patañjali relying on the vārtika पूर्वप्रापिष्टे न स्यान्निवत्त्वं has shown that Pāṇini's sūtra I 1. 59 S 51 is applicable so far as (1) rule of doubling, (2) rule of homogeneous letters, (3) rule of anusvāra, (4) rule of lengthening (5) rule of चनुच् (यच्) substitution, and (6) the rule of चनुच् (यच्) substitution are concerned.

The word **वि** in the sūtra refers here to the whole class of enclitics. The use is that the word **दीर्घः** should not be used in the sūtra for the direct object can be obtained by making the *hrasva* (short) optional.

Thus I. Fut. of the Passive of the causative गन्नि is गानिता or गनिता or गानयिता. II. Fut. गानिष्यते or गनिष्यते or गानयिष्यते. The लिप् is added to the Intensive.

As चयम्वते । I Fut चयमानिता or चयमनिता or चयमपदिता । Aor. चयमयि or चयमयामि ।

The forms of the causative of the yah-luk will also be the same

According to the Mahābhāṣya there is no lengthening, after the Causative of the Intensive, when there is *chhi-vad* च्छि, because the elided च of च्छि being *sthānivat*, the च्छि is not immediately followed by च्छि; and so the च of च्छि is not *penultimate* and consequently the lengthening or the *vriddhi* of the penultimate finds no scope. This is the peculiarity according to the Bhāṣya.

When there is no Causative चिच्, the simple Passive form is चरयते
चरिष्याः । This is an Impersonal verb.

Note —In *याचित* &c, the *gana* sūtra *अनीदृयः* &c, the root being *चिदृ*, the penultimate would *always* have been short by VI 4 12. S 2568: the present sūtra makes the *long* optional

Note — The optional short of the penultimate *fu* in the case of the
 causative of a causative could not be obtained by S 2568 as the elided
fu would intervene, if the present sūtra were a *hrasva-vidhi*.

Note from the *Kṛtsid*. Why have we used the word दीर्घ in the sūtra? The rule does not teach merely the optional shortening. So that in the alternative of short, we have अयमि and in the other alternative we have अयामि, so that there is long. For had दीर्घ not been used, it would have taught optional short only, i.e., it would be a इदमिदमयमिदि only, and there will be this difficulty — when the causative of causative is taken, as in अयमयत मयुङ्क्ते, there would not be lengthening in the alternative. Because the lopa substitute of णि would be sthānivat therefore, the णि which would be followed by णिच् or अयुच्, would not have in it the णिच् अङ्ग, because the first णि intervenes between the णिच् अङ्ग and the णिच् and अयुच् affix, and that णि which is preceded by a णिच् अङ्ग is not followed by णिच् and ण्युच् because the second णि (though elided) intervenes. Therefore, there would not be optional short here, but compulsory short, by the preceding *Aṣṭādhyāyī sūtra and no lengthening. The rule, therefore, teaches the optional substitution of the long (दीर्घ) as there arises no such anomaly in this view. For taking this rule to be a द्विवचिणि, the lopa substitution of णि would not be sthānivat, by the express prohibition contained in I. 1. 58. and so we can get forms of double causative. But if we take it a इदमिदि, and so we can get forms of double causative. But if we take it a इदमिदि, then the lopa substitution of णि being sthānivat, would prevent getting

Note—The phrases दृष्टविज्ञाना मुनि and others like it are incorrect. Why do we say ' चिच् and krit only ? Observe अज्ञान-इदाम अज्ञान ।

The root च्च दिसावाच् ends in a consonant, it is $\sqrt{\text{badh}}$ and not $\sqrt{\text{badha}}$. There is no $\sqrt{\text{vridhi}}$ of its penultimate च because VII. 3 35 S 2512² prevents it. Thus च्चचि ।

In the case of $\sqrt{\text{badh}}$ there is no $\sqrt{\text{gup}}$ but $\sqrt{\text{vridhi}}$ because VII 3 85 S 2480 prohibits it with regard to चिच् । Thus अज्ञानि ।

२७६४ । मञ्जुश्च चिचि । ६ । ४ । ३३ ।

मञ्जोषी वा इयात् । अमञ्जि-अमञ्जि ।

2764 The nasal may be optionally elided in अञ्ज before the third person Passive of the Aorist in चिच् (६)

Thus अमञ्जि or अमञ्जि । This is an aprāpta vibhāsha and teaches for the first time the elision of न in a certain contingency

२७६५ । विभाया चिचिमुलो । ७ । १ । ६६ ।

लभेत्प्रभायो वा इयात् । अमञ्जि-अमञ्जि । अयद्विपक्षविकल्पस्यात्मादेर्नित्यं च । माञ्जि । द्विल्लभकाया च ।

नीये कर्मणि दुष्मादेः प्रचाने नीद्विहृत्वाच् ।

वृद्धिभवाद्ययोः शब्दकर्मणां च निजेष्वया ।

प्रयोज्यकर्मण्येषां वयस्तादा सादयो मताः ॥

नीद्विहृते पयः । अमा शान नीयते । दिवते । कृचयते । उच्यते । योच्यते नाचवर्कं चर्कः । नाचवर्को चर्कमिति वा । भोजयते नाचवर्कमोदनः । नाचवर्क ओदनं वा । देवदत्तो शानं गच्छति । 'अकर्तृकाया कालादिकर्मकाया कर्मणि भावे' च लकार इच्छते । भाषी भाषं वा आचरयते देवदत्तेन । विलसतासु प्रयोज्ये प्रत्ययः । नाचमाचरते नाचवर्कः ।

इति भावकर्मणिहृत्कारणम् ।

2765 The च्च is optionally added to लभ not preceded by a Preposition, before the चिच् Aorist and the Absolutive च्चच् ।

This अमञ्जि or अमञ्जि लभलभन् or लभलभन्च । This is a Vyavasthā vibhāsha the option is allowed where there is no Preposition along with the root and no option is allowed but च्च must be added when a Preposition precedes as माञ्जि प्रलभन् ।

As regards these roots which governed two objects (I 4 51 S 539) the question arises 'with regard to what object, the principal or the secondary should the tense affixes, &c. be added? Or should they be added with regard to both? This query is answered by the following verse —

'The tense affixes are added with regard to the secondary object after (the two roots) इच् &c (of the verse given under S 539) : and with regard to the principal object after नी च्चच् and चच् । As regards

the causative roots meaning 'to understand' 'to eat' 'to teach or make sound' (See I 1 52 S 540) any one of the two objects may be chosen as one desires for the purposes of being made the agent of the Passive verb. As regards other causative roots the Passive tense-affixes &c., are added with regard to the prayojya-object.

Note —That object which gets this designation by the sūtra अकथितं च (S 539), i.e. the akathita object is *secondary* object. Those nouns which get the designation of *Varma* or object by S 530 are *secondary* objects. That noun which was *agent* of the non causative verb and which gets the designation of *object* in the causative verb is called prayojya-object. The other causatives referred to above are roots which mean 'to go', and which are intransitive.

Thus गो दुग्धते पयः देवदत्तेन. By D vadatta the cow is milked milk from देवदत्तो ना दोषि पयः । Here ना the *secondary* object of the Active voice has become agent in the Passive voice. Similarly with kṛitya affixes as गोदोषि पयः or दोषनीया पयः. So also गोः जुदीरा or दुर्दीरा पयः ।

Similarly ग्रामं गच्छन् प्राप्नोति from प्राप्नोति. Here the *principal* object of गच्छन् has become the agent in the Passive. So also with द्विषते हृष्यते and उद्विषते. So also ग्रामं प्राप्नोति प्राप्नोति प्राप्नोति &c.

With roots meaning 'to unders' and &c. we have बोध्यते नाचक्षते चर्चते or बोध्यते नाचक्षते चर्चते. Here the agent of the Passive may be the principal or the secondary object indifferently from the causative बोध्यति नाचक्षति चर्चति.

From the causatives of roots meaning 'to go' we have देवदत्तो ग्रामं गच्छते. D is made to go to the village from गच्छति देवदत्तः प्राप्नोति 'he causes D to go to the village. Here Devadatta is prayojya-object of the causative, and it is made the agent of the Passive.

Ishti —The tense affixes may be used Passively or Impersonally after Intransitive and after roots that govern an object of time. As वाचते or वाचते वाचते देवदत्तेन.

But after a causative of such a root the affix comes with regard to prayojya object. As वाचयति वाचयति 'the boy is made to sit for a month'.

Here ends the Chapter on Impersonal and Passive Verbs.

अथ कर्मकर्तृतिङ्प्रकरणम् ।

CHAPTER XXI.

REFLEXIVE VERBS . .

यदा चीकरोतिमिव सीतयितुं कर्तृव्यापारी न विवक्ष्यते तदा कारकभूतत्वावपि कर्तृत्वं लभ्यते । इवव्यापारे इवत्वं हेतुः । तेन पुन कर्णत्वादितरेष्वपि संज्ञि कर्तृत्वात्कर्तृत्वं लभ्यते । चाक्षविविद्धयति ; कोट्टयति पचति । द्यासी पचति । कर्मलक्षणे कर्तृत्वं विवक्षायां प्राधान्यकर्मका अपि प्रायेण कर्मकास्तेभ्यो भावे कर्तृत्वं लभ्यते । पचते ओदतेन । भिजते काष्ठेन । पतरिष्टु ।

When in order to express the notion of the extreme facility of the action of the verb it is not desired to express the operation of the agent, then other kārakas also get the designation of the agent (kartā). Because they are independent in their own sphere of action and whatever is independent is called kartā (I 4 51 S 529). Therefore though in its original state, it might have been an instrument or any other kāraka, in the present state, since it denotes agency, it becomes the Nominative of the verb in the active voice. Thus चाक्षविविद्धयति 'the sword cuts &c y w l'. Here though the sword was the instrument in the former state (यच्चिना चिन्नति 'he cuts with the sword') yet since no stress is laid on the real agent namely, the person who cuts but the action of the cutting was well done, as if the agent was nobody but that the sword itself did the whole work. In fact when prominence is intended to be given to any particular kāraka, it is put in the Nominative case. Similarly कोट्टयति पचति 'the fuel cooks,' द्यासी पचति 'the pot cooks,' here the original was द्यासायां पचति. Here the locative has become the Nominative, expressing that the pot has so largely contributed to the action of cooking that we can say 'the pot has cooked.' In fact the quality of the pot determines the quality of the cooking so where it is intended to express where the quality of the pot is very good the epithet is put in the Nominative case.

Thus an Instrument or a Locative kāraka becomes kartā.

But where it is wished to express the extreme good quality of the object in other words when it is intended to make the object the agent, then there is this difference (that the transitive verbs of the original sentence generally become intransitive in the second and the conjunction is either impersonal or the sentence affixes no case to the agent, namely the roots which govern only one object become intransitive in the reflexive state while the roots which govern ordinarily two objects remain transitive in the reflexive state, but they can now govern only one object, because

This rule substitutes operations (kāryātidesa S. 2745) This direction implies the substitution for the operations incident to a tense affix or क denoting an agent of all the operations which fall to be performed when the tense affix or क denotes the object. Hence there shall be the affixing of क् (III 1 67, S. 2756) the employment of Atmanepada terminations (I 3 13 S. 2679) the substitution of क् for क्त् (III 1 66 S. 2758) and the treatment of the word as direct d in sūtra VI 4 62 S. 2757 (Dr Ballantyne) Thus निदाते काष्ठं स्वयमेव the wood splits of itself अनेदि काष्ठं स्वयमेव 'the wood splits of itself' So also the acrist अनादि and अनेदि.

Will not by force of this atidesa the agent become the object when the verb is conjugated in the Impersonal Mode? No. The atidesa says the agent expressed by the tense affix is treated like the object i.e. the Active voice is treated like the Passive voice and not that the (noun) agent becomes the (noun) object. The present sūtra III 1 87 (S. 2766) is preceded in the Aṣṭādhyāyī by the two sūtras III 1 85 and III 1 86 namely चक्षणे चक्षुः and लिङ्ग्यादिचक्षुः (S. 3433 and 3434) When these two sūtras are read together as one sentence then by sandhi the anisvār becomes क् as चक्षणे चक्षुः लिङ्ग्यादिचक्षुः. From this double क्, one is real by anu pitti in the present sūtra. Therefore we explain the present sūtra by saying कदाचन कर्ता कर्मेव. But in the Impersonal verb the agent is never expressed by the tense affix. The tense affixes in the Impersonal have no indicative force as regards the agent.

The result of this is that in the Reflexive verbs we have no kṛitya derivatives, or Past Participles with क् or the adding of affixes having the force of क्.

Note —The affix क् is ought to have been omitted from the above as we find it in the Reflexive. As निदाते कुपुः स्वयमेव. So also चिन्ते प्राप्ते स्वयमेव.

These affixes (kṛitya, क् and khalatīka) are found in the Impersonal mode only. As चोदयते कुपुः.

Obj. The actions of the verbs 'to cook' and 'to split' when regarded as affecting their object, mean 'to soften &c the rice &c' and 'to divide into two the wood &c'. That very action (of softening and dividing) which we found formerly in the object we now find affecting the agent. It is a case of identity of action and similarity of action—why do you say then similarity (milya)?

Ans.—True. Locally there is no absolute difference in the action, when it affected the object in the ordinary verb as चोदयते चोदयते and when it affected the agent in the Reflexive as चक्षणे चक्षुः स्वयमेव. But as there is a grammatical difference namely the noun which was in the feminine case before is now in the accusative case, so there is a difference in

their status and condition, and so there is a difference in the syntactical agreement of the action in the two verbs—relying on this grammatical and linguistic difference, the word *tulya* has been used

* *Note*—*Tulya* means similarity, and consequently it implies difference. But in *पचति खोदन् स्वयमेव* and *खोदन् पचति* there is no such basis or intrinsic difference. Hence the above objection. The answer to it in short is that though there is no essential difference yet there is *external* difference. For the *state* of an agent is certainly different from the *state* of an object, though the thing itself remain the same. Therefore an action related to an agent is different from that very action when related to an object.

Why have we used the word *कर्त्तव्या* 'similar to the object'? The rule will not apply when the action affects in a similar way the Instrumental *kāraka* or a Locative *kāraka*. Therefore in *वायुं पचति क्षिपति* 'the conjugation is Active both in the original *पचति क्षिपति* and the Reflexive

Moreover, the rule does not apply when the action affecting the agent is similar in both cases. As *ग्रामं गच्छति* he goes to the village *गच्छति* *ग्रामः* the village goes. So also *पारोदति इस्ती* :

अग्निगच्छति गार्हपत्यः स्वरति नृद्वयति च :

यत् कृपावसतस् तस्मै नमोऽस्तु पुर्ये चदा ॥

"Salutation be always to that Teacher by the force of whose grace, the sense of the scriptures is understood and is remembered and faith is enkindled"

Note—In English these must be put in Passive construction, but not so in Sanskrit.

Obj A root or dhātu generally denotes two things, the production of some effect, and the operation itself. Both are included in the word action. The thing related with the operation is agent, that related with the product is object. Now the roots 'to cook', 'to split', or 'to go' and 'to mount' being Transitive, the product of these inheres in the object and so to cook and to split are similar 'to go' and 'to mount', how can it be known that the roots like 'to go', 'to mount', inhere in the agent only? To this the answer is given below.

Where some specific change is seen in the object, by the action of the verb, as the action of cooking produces a definite change in the object cooked, for rice before cooking is different from the rice after cooking, or a wood before splitting is different from the wood after splitting there alone we say that 'the action is in the object.' and not anywhere else. But no such difference is seen in a village before one goes to it, and after one goes to it, as we see in the case of cooked and uncooked rice. There-

fore verbs like 'to go' 'to understand' 'to remember' &c., are such where 'the action is in the age of' For a scripture learned or a thing remembered remains the same both before and after the act. Similarly 'he mounts the elephant', the verb 'mounts' is an action which remains in the agent for the elephant remains the same before the mounting and after it.

In other words the roots meaning 'to make' karoti in the sense of producing, and production are those whose action penetrates the object (karinastha kriyā). As कारिष्यते षट् &c. The षट् is chin val by VI 4 62. S 2757. In the alternative the ordinary षट् will come under VII 2 70 S 2366. (The Conditional is अकारिष्यत् or अकारिष्यत्. B. negative कारिष्येद् or कुर्याद्. I Fut कारिता or कर्त्ता. Pass किरिष्येत् सर्वत्र. Aor अकारि. (But this is not the case with regard to verbs which denote the mere exertion or effort of the agent.

Such verbs never become Passive by the present sūtra कर्त्तव्य कर्त्तव्य &c. Because 'exertion or effort', is like 'knowledge', 'wishing' &c. essentially actions inhering in the agent (kartristha). Thus has been explained what verbs may be conjugated in the Passive Mood when used Reflexively, and what verbs cannot be so conjugated.

The form अयुज्यस्वयमेव is to be explained in the same way in the sentence अयुज्यस्वयमेव. The verb is kartristha so there is no need of the Passive Mode, the vikarana स्वय् is added the यो is elided and so the above form is obtained. This अयु + वि + यज + यो + स्वय् + वान् = अयुज्यस्व + य + य + वान् (VII 3 71 S 2510).

How do you understand the Atmanepāṇa affix यानच् (यान्) to the यो when you do not treat the verb like a Passive? The affix is not यानच् but the tāch-chhilya affix यानच्.

In देवदत्त यज्जदत्तो यज्जोयं स्पर्शतः 'Devadatta and Yajñadatta touch each other' here D and Y are both agents and objects should the conjugation be Passive in the Reflexive of स्पर्शतः under these circumstances? No because of the following vārtika.

Vārtika — Pratihāṇī must be stated of the Transitive verbs. Thus यज्जोयं स्पर्शतः. S. also यज्ज यान् न पति.

Vārtika — The two Transitive roots √likh to milk and √pich to cook diversely are conjugated in the Passive when used Reflexively.

२३६७ । न दुहस्नुनमा यकिष्यती । ३ । १ । ८९ ।

यदा कर्त्तव्यं वि यकिष्यतीति । इदमेव यज्ज यज्ज विषयः । विषय विज्जिष्यति । यज्ज यज्ज । योः यो इति ।

2767 The affix यच् (III 1 67) and विच् (III 1 62) are not employed in the reflexive voice of the verbs दुह् 'to milk', पच 'to fall in drops' and बह् 'to bow'.

Similarly with /वृ (S c Vartika to S 2766) As उदुम्बरः फलं पचति 'Udumbara fruit ripens from the sentence, कालः उदुम्बरं फलं पचति time ripens the Udumbara fruit'

Vartika — But the /रि and /यु take the affix स्यान् These transitive roots are diversely conjugated in the Passive when used in the Reflexive form The affix यद् debars यच् । The difference is in the accent

Vartika — It must be stated that the affix स्यान् is added to the /रि only then when it means 'made with faith or taking place of faith As भक्त्या लज्जं भक्तः 'th devotee makes the garland with faith When there is not this sense, the यच् affix is used The Aorist is लज्जति ।

Similarly with the /यु As युज्यते ब्रह्मचारी योग the Veda student performs Yoga or concentration of mind

Vartika — No conjugation other than that of the Atmanepada takes place of the roots denoting acts of adorning, or the roots कृ &c &c, or which are Desiderative Verbs denoting to adorn the roots to seat &c, and the verbs ending in च्, do not take यच् or चिच् or चिच् च्च्च् । As लज्जते लज्जते कया the girl adorns herself लज्जते she adorned herself So also लज्जते इत्ती, Aorist लज्जते । सूत्रो Pre निरते । Aor लज्जते । Pre लज्जते । Aor लज्जते । The kṛādi roots are a sub division of Tādādi roots Of Desideratives we have Pre लज्जते इत्ती । Aor लज्जते । Though the wishing is a kartṛstha kriya (an action that primarily affects the agent only) yet with regard to the action of to make it is considered to affect the object and so there is Reflexive Mode

२७७० । न रुच । ३ । १ । ६४ ।

अस्मात्स्वेष्टियत् । अवाच्य नीः । कर्मकर्तरीत्येव । अवाच्येति नीर्गोपिते ।

2770 रुच is not the substitute of रुचि in the third person singular of the Atmanepada after the verb च् 'to obstruct when used in the reflexive sense

Thus अस्मात्स्वेष्टियत् the cov vns obstructed of itself In verbs other than reflexive चिच् employed eg अस्मात्स्वेष्टियत् नीर्गोपितेन

२७७१ । तपस्तप कर्मकस्यैव । ३ । १ । ८८ ।

कर्ता कर्मवत्तयात् । विषयमिदम् । एवकारस्तु व्यर्थं एवेति ध्रुवमुदाहरितः । तप्यते तपस्तपस्तप । अत्रपतीत्यर्थः । तपोऽनुतापे च (२७६०) इति चिदिनयेवाहितम् । अतएव । तपः कर्मकस्य इति किम् । तप्यति ध्रुवः ध्रुवर्थाकारः । न दुष्टस्तुनमा यद्विषयी (२७६०) । प्रत्युते । प्राप्ताविष्ट आलोष्ट । नमते दण्डः । अनस्त । अस्तर्भादितवयवोऽत्र नमिः । * यद्विषयी । प्रतिषेधे हिनुमिषयिष्यन्नामुपसर्गवानम् * । आप्यते । अवीकृत । उच्छ्रयते दण्डः । उद्विग्नियते । विषयविष्टु गु दयादेव कारित्वते । उच्छ्रयियते । दूते कथाः । अवीकृत । भाग्यालीयाः पटन्ति । * विषयविष्टुमिष्यन्नामुपसर्गवानम् * । उच्छ्रयमुद्वयति वरपच्यते नीः । अस्तर्भादितवयवतायाम् । उच्छ्रययते नाथ । उत । कर्तृत्वविषयतायाम् । उच्छ्रययते नीः उद्व

प्रवृत्तः । यद्विषयोः प्रतिषेधाच्च पृथङ् । अग्निप्रवृत्तयोदासीन्यत्वादिनात्रभावपक्षे ग्रहणम् । प्रवृत्ति-
रप्यत्र । प्रवृत्तिरनेतत्तां देयदत्तः । प्रवृत्ते प्रवृत्तः । अप्रवृत्तिरपि । अप्रवृत्तिरपि । तैवादि-
कपोस्तु । यदानीते । यदानीते स्वयमेव । विदुर्वन्ते ज्ञेयत्वाः । यदानीतीत्यर्थः । तेऽयदकर्माणाः
(२७७७) 'अयदकर्माणा' (२७७८) इति तट् । अन्तर्भावितपर्यवस्य पुनः प्रेषणत्वात् । विदुर्वन्ते
ज्येष्ठाः । उपकारिणः । व्यकारिणाः । उपकारिणः । उपकृतः । व्यकृताः । व्यकृतः ।

2771 The agent of the verb तप् 'to heat,' becomes similar to the object, only when the object is the word तप् itself.

This is a *vi thi* or original rule, and not an *atideśa* sūtra. Accord-
ing to the followers of the Vṛtti, the word एव in the sūtra is useless. As
तपते तपसापचः 'the devotee performs austere devotion', it means he
acquires *tapas*.

In forming the aorist, the sūtra III 1 65 S. 2760 prohibits चिच्, and
so the ordinary affix चिच् is employed. As अतएव ।

Why do we say 'when the object is the word *tapas* itself? Observe
तपति शुवर्णे शुवर्णकारः 'the goldsmith heats the gold'.

We repeat here the sūtra III 1 89 S. 2767

२७७१ । क । न दुहस्तुनमां यक् चिञी । ३ । १ । ८८ ।

2771A The affixes *yak* and *chin* do not come in the
Reflexive after the verbs *duh* *anu* and *nam*

Of *duh*, examples have been given above; give examples of other
roots of this sūtra. Thus प्रवृत्ते । Aor. प्रवृत्तवित् । So also वपते
वपत् । Aor. वपत् । The root वप् has really a causative force, the sense of
the causative चि being in the root.

Vārtikā : —In connection with the prohibition of यक् and चिच्, should
be enumerated the roots formed by चि of this causative, the roots चि श्री
'to serve,' and वृ 'brū' 'to speak'.

As Pre. कारयते । Aor. कारयत् । Pre. वृत्तयते वदतः । Aor. वदतिवित् ।
Though there is no चिच्, yet the वृ of *chin* val does come. An कारयिते ।
वृत्तयिते ।

So also from वृ Pre. वृत्ते वदतः । Aor. वदतिवित् ।

The Bharadvajyas give this vārtikā as below.

This prohibition of the employment of the affixes यक् and चिच् is ex-
tended to the verbs that take the affix चिच्, i.e., to the verbs वप् 'to
loosen', (प्रवृत्त to compose' and) वृ 'to speak', and to the *Atmanepadi*
Intransitive verbs. An कारयते 'it is caused to be made', वपतिवित्
'it was caused to be made of itself', वदतिवित् 'it loosens of itself', अप्रवृत्तिरपि
'it was caused to be made of itself', वदतिवित् 'it composes or composed of itself',
'it loosened of itself', वदतिवित्, अप्रवृत्तिरपि 'it composes or composed of itself',
वृत्ते and वृत्तयते 'it speaks and spoke of itself', वदतिवित् and वदतिवित् वाचयतः
स्वयमेव

As with चि (which now includes the Causative चिच् as well as चिच्
&c (III 1. 20 S. 2766 &c) वपत्तयते नोः from वृत्तयिते । But if it

be derived from the root in which the causative sense is considered to be latent, then we have उत्पुण्डयते गच्छ । Again when it is intended to express the agent, we have उत्पुण्डयते गीः । The Aorist is उत्पुण्डय । Here चक् and चिच् being prohibited, we have चप् and चङ् ।

The roots ग्रन्थ and ग्रन्थ of this vārtika belong to the Adhrīṣīya sub division of the Churādi class. So the adding of चि is optional. When they do not take चि then they are governed by this vārtika. As ग्रन्थति ग्रन्थस् । ग्रन्थति नेत्रता देवदत्तः । The Reflexive are —Pre ग्रन्थते । Aor अग्रन्थिष्ट । Pre अग्रन्थते । Aor अग्रन्थिष्ट ।

But from the kryādi √granth and √granthr the examples are अग्रनीते or अग्रनीते स्वयमेव ।

With Intransitive verbs the examples are —चिकुर्यते वैश्वनाः ।

The Atmanepada is by S. 2707 read with S. 2708. When the root is considered to have the latent sense of चि in it and no str 33 is laid on the act of direction &c. of the agent the example becomes चिकुर्यते वैश्वनाः ।

Aor अचकारिष्ट । Dual अचकारिषाताम् । Pl अचकारिषत । Or S अकृत । D अकृषाताम् । Pl अकृषत ।

२७७२ । कुपिरजो. प्राचा श्यन्परस्मैपद् च । ३ । १ । ९० ।

अनयोः कर्मकर्तरि न यक् किं तु स्वप्परस्मैपद् च । आत्मनेपदापवादः । कुपयति कुप्यते पादः । रचयति-रचयते यक् । यगवियये तु नाह्य भवति । कोविषीष्ट । रङ्गीष्ट ।

इति कर्मकर्तुं तिङ्मकरणम् ।

2772 The affix रच् comes after the roots कुव 'to pull' and रञ्ज 'to colour', in the reflexive voice, according to the opinion of the Eastern Grammarians, and these verbs take the affixes of the Parasmaipada.

This debars the affix यक् and the Atmanepada terminations. As कुपयति पादः रचयमेव the foot draws up of itself रचयति यक् स्वयमेव the cloth colours of itself.

The phrase in the opinion of the Eastern shows that it is an optional rule, so that we have also the for as कुपयते and रचयते.

It is only when these roots take रच् that they are Parasmaipada optionally when they do not take रच् they are compulsorily Atmanepada in the Reflexive. The sūtra therefore, does not apply where यक् comes under the ordinary rule. Thus Pre कोविष्यते । Per चुकुरे । Cond अकोविष्यन् । Ben कोविषीष्ट । From रञ्ज् we get Pre रचयते । Per रचय । Aor अरजिन् । Comp अरचयन् ।

With रच् we have कुपयति (the यच् is compulsory, VII 1 81 S 446) With चक् it is optional by VII 1 80 S 445.

Here ends the Chapter on Reflexive verbs.

अथ लकारार्थप्रकरणम् ।

CHAPTER XXII.

THE MEANING OF MOODS AND TENSES.

A—I. Past Tense Second Future used as Past Tense

२७७३ । अभिज्ञावचने लृट् । ३ । २ । ११२ ।

वृत्तिबोधियुपपदे भूतानन्दतने पातोर्लृट् स्यात् । लङोऽपवादः । स्मरति कृष्ण गोकुले वत्स्यानः । एव बुध्यसे चेतयसे वत्सादिवोनेऽपि । तेषामपि प्रकरणादिवयेन वृत्तौ वृत्तिसमवात् ।

2773 When a word implying 'recollection' is in connection with it, a verb takes the affix लृट् (2nd Future) in the sense of the past before the commencement of the present day

The word अभिज्ञा means recollection. This rule sets aside the affix लृट्. As स्मरति कृष्ण गोकुले वत्स्यानः rememberest thou Krishna as we were dwelling (lit we will dwell) in Gokula. Here वत्स्यानः = जयमानः ।

The word वचन in aning, signification in the sūtra denotes that the construction is the same when the synonyms of अभिज्ञा are used, as स्मरति 'dost thou remember', बुध्यसे dost thou know, चेतयसे dost thou reflect, and the like. Because these also by context, are capable of being used to denote 'remembrance'

२७७४ । न यदि । ३ । २ । ११३ ।

यदोनेऽलक्त न । अभिज्ञानासि कृष्ण वदने अयुष्मदि ।

2774 The affix लृट् (the 2nd Future) is not applied in the sense of the past when the upapada denoting recollection has in connection with it the particle न

This prohibits लृट् which the verb वच् obtained from the last sūtra. As अभिज्ञानासि कृष्ण वच् वने अयुष्मदि 'thou rememberest Krishna how we did enjoy in the forest'

२७७५ । विभाषा साकाङ्क्षे । ३ । २ । ११४ ।

वक्तव्ये लृट् स्यात् । लक्ष्यलक्षणायेन साकाङ्क्षेऽपवादः । स्मरति कृष्ण वने वत्स्यानस्तत्र साक्षाद्विद्यानः । वाच्ये लक्ष्ये लक्ष्ये । पथे लृट् । वच्छब्दयोनेऽपि 'न यदि (२७७४) इति बाधित्वा परत्वादिकल्पः । 'परोक्षे लिट्' (२९७९) । यकार । वक्तव्ये वृत्तिविशेषादिना पारोक्ष्यम् । मुनेऽहं किल विलसाय । बहु जगद प्रस्तास्य मत्ता किला वत् । 'अत्यन्तपद्वे लिङ्गलक्ष्यः' । कलिङ्गवत्वात् । नाहं कलिङ्गजनाय ।

2775 The *यद्* is optionally applied in the sense of the past, when a word implying 'recollection' is in connection with it and whether such word has the particle *यद्* or is employed simply, provided that the two verbs occurring in the same complex sentence, are so connected together, that each is necessary to the other, to complete the sense of the speaker

The word *यादृक्* means the relation between the sign and the thing signified wished for or wanted by the speaker or in other words when the first verb is related to another verb used in the same sentence as a sign is to that which is indicated by the sign. As *स्मरति कृष्णं वनं गच्छामस्तत्र गच्छामिष्यामः* : do you remember Krishna we went to the forest and there did cause the cows to graze' Here dwelling is the *लक्ष्य* or mark and grazing is the *लक्ष्य* or thing marked. In the alternative there will be Imperfect

This opt on is allowed because the present *sūtra* is subsequent whether the particle *यद्* is or is not used. As *अभिजातसि देवदत्त यद् कश्मीरात् गच्छामः* (o यद् कश्मीरात् गच्छामः) यद् तस्मीदं भोव्यामहे (or यद् तस्मीदं न भुञ्जमहि) Do you : recollect D vadatta how we went to Kashmir and have been there

In the above examples the verb 'to go' is the sign and the eating or drinking in the second sentence is the thing really signified, the first verb is necessary as an introduction to the thought of the speaker which dwells more upon the second verb. Here the *संज्ञा* or proposition is used as completion or complement of the first proposition

B—Perfect Tense

२७७५ । क । परीक्षे लिट् ॥ ३ । २ । ११५ ॥

2775A The affix *लिट्* comes after a verb in the sense of the past before the commencement of the current day and unperceived by the narrator

The word *परीक्ष* unperceived qualifies the words *भूत* 'past' and *अवदान* 'non current day' understood in this aphorism

As *चकार* he did

Note — "It is evident that the *लिट्* (perfect) should not be used in the first person. When the agent of the action is the speaker or writer himself for it is impossible that the action should not have been witnessed by him

But if by reason of some distracted unconscious or absent state of mind it is possible for the agent to speak of the action as one of which he was not a conscious witness the Perfect may be used even in the first person. As *युष्मिन्निद्रां निद्रां निद्रामि* indeed I prated while asleep *युष्मिन्निद्रां*

पुस्तकस्य नत्ता विलादम् (Māgl i XI 39) I forsooth prated much before him because I was fienzed

Vart —The Perfect should be employed (in denoting past time simply, whether of the current day or other wise and whether the action has been witnessed personally or not) if the sense is total denial of the action As कलिङ्गेष्वतीर्थे ? नाह कलिङ्गाय जगाम did you live in the Kalinga country ? I did not even go to the Kalinga country

२७९६ । हृशश्वतीर्लङ् च । ३ । २ । ११६ ।

अनयावपदशलिङ् विषये लङ् स्यात् । चालिङ् । इति हाकरीचकार वा । यरवदकरी चकार वा ।

2776 And the affix लङ् comes after a verb when the particles च and यश्च are in connection with it, and when the verb denotes past action unperceived by the speaker, and before the commencement of the current day

The force of च and यश्च is that the affix लिट् (Perfect) may also be employed in similar construction As इति हाकरीत् (Imperfect), or इति चकार (Imperfect) Alas he did it यरवदकरीत् or यरवचकार again and again he did it

२७९७ । प्रश्ने चासन्नकाले । ३ । २ । ११७ ।

प्रश्नः प्रश्नः । आसन्नकाले पृच्छमानेऽर्थे लिङ् विषये लङ् लिटो ल्यः । अगच्छत्किम् । जगाम किम् । अनासन्ने तु कस जगाम किम् ।

2777 The affixes लङ् (Imperfect) and लिट् (Perfect) come after a verb (in expressing a past time not belonging to the current day and unperceived by the speaker) when the past time referred to is recent and the sentence is interrogative

This sūtra also qualifies the words पुन अनदात्त and चरीत् which are understood in it The word प्रश्न means what should be asked and आसन्न काल time close at hand As, some one may ask another अगच्छद् देवदत्तः or जगाम देवदत्तः 'did Devadatta go or has Devadatta gone (just now) ? अगच्छद् देवदत्तः or जगाम देवदत्तः Did Devadatta sacrifice or has Devadatta sacrificed ?

Why do we say in asking question ? Otherwise there would be Perfect tense only As जगाम देवदत्तः 'Devadatta has gone'

Why do we say when the past time referred to is imminently recent ? Observe लघन्त पृच्छामि जगाम कस किल वायुदेवः 'I ask you, did Hrishna indeed kill Hansa in days of yore

C—Present used as Past

२७९८ । लट् स्मे । ३ । २ । ११८ । •

लिटोऽपवादः । यत्किं स्म पुचिष्टिः ।

2778 The affix लट् (Present) comes after a verb when the particle एव is in connection with it, (and denotes a past time not belonging to the current day and unperceived by the speaker)

All the words within brackets are understood in this aphorism. Thus देवस्य लट् or the Perfect tense. Thus यजति एव युधिष्ठिरः Yudhishtira sacrificed.

२७७८ । जपरोक्षे च । ३ । २ । ११८ ।

भूतानदात्ते लट् स्यात्स्वयोगे । एव एव पिता ब्रवीति ।

2779 The affix लट् (Present) comes after a verb when the particle एव is in connection with it, and denotes a past action not belonging to the current day, and when the action is perceived by the agent

As एव एव पिता ब्रवीति thus said the father

२७८० । ननौ पृष्टप्रतिवचने । ३ । २ । १२० ।

अनदात्ते परेष्वेति निवृत्तम् । भूते लट् स्यात् । अकार्षीः किम् । ननु करोमि भोः ।

2780 The affix लट् is employed after a verb in denoting past action, when the word ननु is in connection with it, and an answer is given to a question

The anuvṛtti of the words 'anadyatana' and 'parol'sha' does not extend to this sūtra. This declares a rule with regard to past time in general. This debars लृट् (the Aorist tense). As अकार्षीः किम्—ननु करोमि भोः 'Devadatta, did you make the mat? O yes I did make it

Note.—Why do we say 'in reply to an interrogation? Observe ननु-कार्षीः मानवका 'certainly Mānavaka did it

२७८१ । नन्वोर्विभाषा । ३ । २ । १२१ ।

अकार्षीः किम् । न करोमि । नानाकार्षीः । अहं नु करोमि । अहं स्वकार्षीः ।

2781 The affix लट् comes optionally after a verb, in denoting past time, in reply to an interrogation, when the words न 'not' and ननु 'what of that' are in connection with it

As अकार्षीः किम्—न करोमि भोः or नानाकार्षीः,—अहं नु करोमि or अहं स्वकार्षीः 'Devadatta, did you make the mat?—No I did not,—what of that, I did

२७८२ । पुरि लुङ् चारुने । ३ । २ । १२२ ।

अनदात्तग्रहणं लृट् लुङ् चारुने । पुरि लुङ् चारुने भूतानदात्ते विभाषा लुङ् चारुने न नु करोमि । एव यथावा लट् । लृट् लुङ् चारुने । अकार्षीः किम् । ननु करोमि । अहं नु करोमि । अहं स्वकार्षीः । अहं नु करोमि । अहं स्वकार्षीः । अहं नु करोमि । अहं स्वकार्षीः ।

27b2 Optionally, the affixes लृट् and लट् come after a verb, in denoting past time not belonging to the current day, when

the word **पुरा** is used in the sentence, provided that the word **ह्य** is not used

The anuvritti of the word *anadyatana*, which had come to a stop with III 2 120, manifests itself again in this sūtra by a process of jumping over the two intermediate aphorisms. This sort of anuvritti is technically called *manduka pluti* 'the leap of a frog' २६, skipping of several sūtras and supplying a word from a previous sūtra.

This is an optional rule so that when *lat* and *lun* are not used, the proper tenses as the case may be must be employed. As **वचनीह पुरा दात्राः** the pupils lived here formerly. So also, Aorist **अवाप्तु पुरा दात्राः**, Imperfect **अवचक्षिह पुरा दात्राः**, Perfect, **अवुचिह पुरा दात्राः**.

Why do we say when the word **ह्य** is not used? Observe **वचति ह्य पुरा** he did perform a sacrifice formerly.

The anuvritti of Future **भविष्यति** from III 3 3 S. 3171, is current in the next sūtra, which shows when the Present may be used with the force of Future.

२७८३ । यावत्पुरानिपातयोर्लट् । ३ । ३ । ४ ।

यावत्पुह्णे । पुरा पुह्णे । निपातयोर्वै निघ्नं दीतयतः । 'निपातयोः' तिप् । यावदाह्वते वाग्नोक्ष्यते । कर्णभूतया पुरा वास्यति ।

2783 The affix 'Lat' comes after a root with the force of futurity, when it has in construction with it the particles 'yavat' and 'purā'

The Present tense has the force of the Future when the adverbs **यावत्** and **पुरा** are used. The phrase futurity &c. is to be read into this sūtra from III 3 3 S. 3771. Thus **आलोकेत निषवति पुरा** he will surely fall in the range of your sight (*Meḥa dāta*) **यावदस्य दुराहणनः समुन्मूलनाय यत्तुप्तं मेघवाणि** 'I shall send verily, Satrugbha to exterminate this wretch. Or **यावद् भुङ्क्ते** He will surely eat or **पुरा भुङ्क्ते**. These two particles denote certainty.

These words **पुरा** and **यावत्** must be used as adverbs (१ *patas*) and not as relative pronouns. Therefore not here, **यावद् दास्यति तावद् भाष्यत** 'as long as he will give, so long he will eat' **पुरा वृत्रिष्यति** he loves all the city. Or **कर्ण भूतया पुरा वास्यति**. Here **यावत्** is a relative pronoun, ४ *lat* **पुरा** is the Instrumental singular of **पुर** city.

२७८४ । विभाषा कदाकर्हि । ३ । ३ । ५ ।

भविष्यति खट् वा खयत् । कदा कर्हि वा भुङ्क्ते भोक्षते भोक्षा वा ।

2784. The affix 'Lat' is optionally employed after a root with the force of the futurity, when it has in construction with it, the adverbs 'kada' and 'karhi'

As **कदा भुङ्क्ते** when will he eat, or **कदा भोक्षते** भोक्षा ४ *lat* **कर्हि भुङ्क्ते** or **भोक्षते** ४ *lat* **भोक्षा** when will he eat.

२७८५ । किवृत्ते लिप्सायाम् । ३ । ३ । ६ ।

भविष्यति लङ्वा स्याद् । कं कतरं कवन् वा भोजयति-भोजयिष्यति-भोजयिताति वा 'लिप्सायाद्' किवृत् । कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति ।

2785. When the word 'kim' or its derivatives are in construction with the verb, the affix 'Lat' is employed optionally after a root, in denoting future time, provided that the sentence expresses a desire of gaining on the part of the speaker.

The word 'optionally' is understood in this sūtra. By using the word किवृत् along with किवृत् it is meant that the rule applies even when किवृत् takes the affixes क्त्वर and क्त्वन. The word लिप्सा means the desire of gaining or acquiring, a wish to have something or an intention of begging.

As क भवन्ती भोजयति or भोजयितारः 'whom will you feed? It implies a request on the part of the questioner to feed him also. So also कतरं भिष्य दास्यति, ददाति, दाता, or कतरो भिष्य दास्यति &c. 'Which of the two or which of these all will he give alms? Will he give something to me?'

Why do we say 'when a desire of gain' is meant? When no desire of gain is implied, the Future tense must be employed, as कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति 'who will go to Pāṭaliputra?'

२७८६ । लिप्स्यमानसिद्धौ च । ३ । ३ । ७ ।

लिप्स्यमानेनाप्यादिना स्वर्गादेः सिद्धौ लप्स्यमानायां भविष्यति लङ्वा स्याद् । योऽन्नं ददाति-दास्यति-दाता वा । च स्वर्गं याति-दास्यति-याता वा ।

2786 And when the success, that would accrue to another by fulfilling the desire of the speaker, is indicated in a sentence, the Present tense may optionally be employed with the force of the futurity.

The word 'optionally' is also understood here. The word लिप्स्यमानसिद्धिः is equal to लिप्स्यमानाद् सिद्धिः an Ablative Tatpurusha Compound, signifying *siddhi* or success, that would be acquired by another by complying with the request of the speaker. The difference between this and the last sūtra is that whereas the last related to interrogative sentences having किवृत् in construction the present relates to sentences in general. As यो भक्तं ददाति, च स्वर्गं गच्छति 'he who gives food, goes to heaven', यो भक्तं दास्यति or दाता, च स्वर्गं गमिष्यति or गच्छति.

Here the speaker encourages the giver to the act of charity by holding out the hope that from rice which is the object desired (लिप्स्यमान) the success (सिद्धिः) in the shape of *svarga*, will accrue to the giver.

In other words, the Present is sometimes used for the Future in conditional sentences, i.e., it is employed in connection with a sentence declaring the compensation or reward which follows from the granting of the wish.

२७८३ । लोड्यलसणे च । ३ । ३ । ८ ।

लोड्यः प्रेषादित्थं येन तत्पिबन्धे वर्तमानादातोर्भवति सद्वा स्वात् । कृष्णदेवदूते
रव माहात्म्य । पवे सद्गुटी ।

• 2787 The affix 'Lat' is optionally employed with the force of the futurity, after that root, which in a conditional sentence, is the condition precedent for the action indicated by another verb having the sense of the imperative mood.

The word लोड्य means 'having the sense of the affix लोट् or imperative mood'. The force of *lat* is 'to command direct invite &c' as given in III 3 162 and 163. The sūtra, translated literally, will mean 'the Present tense may optionally be employed when the action denoted by the verb is related to another action denoted by another verb in the imperative, as a sign (सङ्ग) is to the thing signified (लक्ष्य)' Thus स्याज्जायतेदागच्छति as a sign (सङ्ग) is to the thing signified (लक्ष्य) 'if the professor comes (i.e., will come) then read you prosody'. Here the coming of the professor is the *lakṣaṇa* of the direction as to reading. Or कृष्णदेवदूते रव माहात्म्य 'if lakṣaṇa of the direction as to reading. Or कृष्णदेवदूते रव माहात्म्य 'if Krishna will eat thou graze the cattle,' i.e. thou shouldst graze the cattle during the time that Krishna takes his meals. In the other alternative, there will be first and second Future

२७८८ । लिङ् चीर्ध्वमीहूर्तिके । ३ । ३ । ८ ।

ऊर्ध्वं पुर्णद्वयः ऊर्ध्वमीहूर्तिकः । निपातनात्मनाः उत्तरपदद्वयः । ऊर्ध्वमीहूर्तिके च विधयति लोड्यलसणे वर्तमानादातोर्लङ्गलटो वा स्वः । पुहूर्तादुपरि स्याज्जायतेदागच्छति-आगच्छति-आगच्छति आगच्छता वा । अथ रव सद्गुटीयः ।

2788 The 'Lat (Present) or the 'Lan' (Potential) is used under similar conditions in denoting futurity, when the future time is future by a 'muhūrta' (18 minutes)

All the conditions of the last sūtra apply here also, namely 'when the action denoted by the verb is related to another action denoted by another verb in the imperative as a sign is to the thing indicated' By force of the word च we read the anuvṛtti of *lat* also into this aphorism. The word ऊर्ध्वमीहूर्तिकः is a secondary derivative from ऊर्ध्वपुहूर्तः meaning 'that which exists in time above a muhūrta'. This is an irregular compound, and the *vṛddhi* takes place irregularly of the उ of पु and not of ऊ as the general rule required. The whole word thus formed qualifies the word 'future'. Thus ऊर्ध्वं पुहूर्तादुपरि पुहूर्तस्य स्याज्जायतेदागच्छति (आगच्छति or आगच्छता 'अथ रव सद्गुटीयः' 'If the teacher comes after an hour (of 18 minutes), you had better read the Prosody'

२७८९ । वर्तमानसामीप्ये वर्तमानयद्वा । ३ । ३ । १३१ ।

वर्तमानस्य सामीप्यम् । स्वाद्ये चक्रः । 'वर्तमाने'सद् (२९११) इत्यात्थ्य 'वर्तमाने'सद्गुटीयः (३९१८) इति यावदोपोषादिना प्रत्यया उक्तास्ते तदेव वर्तमानेनमीये भूते भविष्यति च वा भूः । अदा आगतोर्दि । अद्यमानयद्वा । अद्यमानयद्वा । अदा भविष्यति । अद्यमान-भविष्यति वा ।

2789. The affixes which are employed when the sense is that of present time, may, optionally in like manner, be employed when the sense is that of past or future time, not remote from the present

The words चानीप and चानीप्य are the words with the same signification the latter being derived from the first by adding the affix च्च. This affix is added with a self descriptive force, without making any modification in the meaning. We learn thus incidentally from Pāṇini's using the word चानीप्य, that the affix च्च also comes with a self descriptive (svārtha) force and the words चातुर्वर्षः &c are thus formed

The affixes which begin with III. 2 123 S. 2151 (वर्तमाने लट्) and end with III 3 1 S 3161 (उपादयो बहुलं) are affixes which come in denoting the present time. These affixes come also with the force of the past or future time when the sense is that the action has just taken place, or will immediately take place. Thus to the question कदा देवदत्तश्चागतोऽसि when didst thou come Devadatta, it may be replied either अयमागच्छामि I come now, or आगतवत्तमेव ना विद्धि know me even to have come, or अयमागमम् 'I have now come, or एवमेवमागतः I have come now'. So, to the question कदा देवदत्तं गमिष्यसि 'when will you go Devadatta it may be replied either एव गच्छामि I go now or गच्छतमेव ना विद्धि or एव गमिष्यामि or ना गमिष्य &c

Note —The phrase in like manner (वत्) has been employed to indicate complete resemblance, that is to say with whatever qualifications the affixes have been enjoined to denote present time, namely with whatever bases (मकृति) and words in compositions (उपपद) and restrictive significations (उपाधि) certain affixes have been enjoined —the same affixes under those conditions and those circumstances, only will denote also immediate future and recent past. Thus गच्छ by III 2 123 comes after the prākṛitis प्र and यत् in forming present participles, this affix to denote past and future must come only after प्र and यत् and so on. Thus यदनाया यत्प्रपानः चलकारिणः (III 2 136) &c.

Why do we say not remote from the present, (चानीप्य) ? This rule will not apply when distant future or distant past is intended to be expressed. As पश्य अगच्छद् पाटलिपुत्रम् 'he went day before yesterday to Pataliputra, यदैव गमिष्यति he will go in a year

Dr Bohtlingk translates this sūtra thus — Whatever is near to the present time may be expressed as a present tense

२१८० । आशसाया भूतवच्च । ३ । ३ । १३२ ।

वर्तमानचानीप्य इति नामुक्तते । चिन्तयति काले भूतवद्भूतानामवस्थं भव्याया वा क्युतायायाया । देवदेवयोर्द्विवर्ति-वर्तिवर्ति वा । चिन्तयतावत्-वर्तमान-वर्तमानो वा । X कृत्यायातिदेवे विधेयावतिदेवाः X । तेन कृत्यल्लो न ।

2790 The affixes which are employed, when the sense is that of the past time or of the present time, may, optionally, in like manner, be employed, after a root in denoting future time, when hope is expressed

The word optionally is understood here also. The phrase 'not remote from the present' is not valid in this aphorism. The word *आद्य* means the wish or expectation of getting an object not yet obtained, and consequently this can refer only to future time. The force of *च* is to draw the word *यच्चानावत्* from the last sūtra in this aphorism. This sūtra has been thus put by Mr Apte — When hope is expressed in a conditional form, the Aorist (लृट्) the Present or Simple Future is used in both the clauses to denote a future time. Thus *उपाध्यायश्चेदगच्छत्* or *आगतः* or *आगच्छति* or *आगच्छिष्यति* या दत्ते उपाध्यायश्च गच्छेत् न हि or *अधीष्यति* or *अधीष्ये* or *अधीष्येयमानः* 'if the teacher were to come we should read grammar.' *देवसेदवर्षिष्यति* or *वर्षिष्यति* या, *यद्यप्यवर्ष्ये* यथाः—*वर्ष्यमानो वा*. 'If it rained rains or will rain we will sow paddy'

This construction is possible only when the past tense is expressed by लृट् (Aorist), and not by लङ् or लिट्. For लृट् denotes past time in general while लङ् and लिट् denote particular forms of past time, (see III 2 110, 111 and 115). The phrase *भूतवत्* making an analogy with past time in general will not therefore refer to लिट् or लङ् which refer to past time in special.

Peribolus — 'When operations dependent on the general properties of one thing are transferred to something else, operations dependent on special properties of the former are not thereby transferred to the latter'

२७९१ । क्षिप्रवचने लृट् । ३ । ३ । १३३ ।

क्षिप्रवचनं उपपदे पूर्वविषये लृट् स्यात् । दृष्टिश्चेत्क्षिप्रमायु रवर्तितं वा यास्यति । यीमं वास्यमानः । नेति यत्कस्ये लृट्प्रत्यय लृटोऽपि क्षिप्रये यथा स्यात् । इवः यीमं वत्स्यमानः ।

2791. When the word 'kshipra' (quickly) or its synonym is in construction with the verb, the future affix, 'Lrit' is employed after the root, when 'hope' is expressed in a conditional form

This supersedes the last rule by which Aorist could also have been employed. By the present rule the Second Future can only be employed. Thus *उपाध्यायश्चेद्विद्यमानागच्छति* (or *उपाध्यायश्चेदगच्छत्*—Apte) *विद्यमानागच्छेत्* or *विद्यमानागच्छिष्यति* or *विद्यमानागच्छेयमानः* 'if the teacher were to come soon we shall soon learn grammar' *दृष्टिश्चेत्* न हि *विद्यमानागच्छेत्* or *विद्यमानागच्छिष्यति* or *विद्यमानागच्छेयमानः* 'If it rains soon, we shall sow early'

By force of the word *वचन* in the aphorism we take the synonyms of *क्षिप्र* also such as *यीमं* *आयु* *रवर्तित*, &c.

An objector might say the use of the word लृट् in the sūtra is redundant, for the Future is the natural tense to be used, whenever *hope* is indi-

cated Sūtra III 3 132 was merely an exception to this rule, so that the present sūtra re-enacting the general rule ought to have been worded thus,—न हिमन्वचने 'not so when a word expressing quickness is employed, for such a rule debarring the past tense given by III 3 132 would have, of necessity, given scope to the Future tense which is the natural tense to express hope. To them we say, that there are two future tenses लृट् and लृट् । By specifying लृट् we mean that लृट् should not be employed even where it would otherwise have come such as in the following —ह्यः हिमन्वचने 'to-morrow we shall learn soon' Or ह्यः शीघ्रं वक्ष्यामः 'to-morrow we shall sow quickly'

२७९२ । आशसावचने लिङ् । ३ । ३ । १३४ ।

आशसावचिन्नुपपदे भविष्यति लिङ् स्यान्ननु भवत्यतः । उपपद्येदुपेयादायवेऽपीपीय । आशसे हिमन्वचिपीय ।

2792 The affix of the Potential is employed in denoting Futurity, after a root, when the upapada in composition with it, is a word expressing 'hope'

This is also an *aparāda* of III 3 132 S 2790 and teaches the employment of the Potential with a future force. Thus उपाध्यायश्चेदगमश्चेद्, आशसे युक्तोऽपीपीय if the teacher will come I hope you will study with diligence. This being a subsequent rule will apply even when the word expressive of 'quickness' re in composition. Thus आशसे हिमन्वचिपीय I hope, I will learn soon. So also अवकाशये युक्तोऽपीपीय &c.

२७९३ । नानद्यतनवत्क्रियामवस्थसानीप्ययो । ३ । ३ । १३५ ।

क्रियायाः सातत्ये सानीप्ये च लङ्लुटौ च । वाक्शरीरवस्त्रभूतदाहारादयति वा । सानीप्यं द्रव्यजातीयेनाभ्यवधानम् । देवः पौर्णमास्यतिक्रान्ता तस्यामग्नीनाधित । सोमेनायत । देवमवावा स्वामानिनी तस्यामग्नीनाधायते । सोमेन यज्यते ।

2793 When constant continuance of action or a near Past or Future is meant the Past and Future are not denoted as taught in III 2 111 and III 3 15, through the Imperfect and the Second Future, but through the Aorist and the First Future

The affixes लङ् (Imperfect Past) and लृट् (First Future) have been ordained to come when past time not belonging to the current day and future time not belonging to the current day, are respectively indicated. The present sūtra prohibits these two affixes. The word क्रियामवस्थः means 'performing an action with continuity and सानीप्य means not remoteness of time immediateness without the intervention of anything of the same genus. Thus वाक्शरीरं दृश्यमन्नमदात् (not अददात्) he gave food throughout his life, or दृश्यमन्नं दास्यति he will give much food. वाक्शरीरं द्रव्यजातिवत् द्रव्यजातिवत् throughout his life he taught, or वाक्शरीरवत् द्रव्यजातिवत् 'through

out his life he will teach. In both these cases the Aorist and Second Future are used instead of the Imperfect and the First Future

So also when recent past or immediate future is meant, the Aorist and the Second Future are employed, instead of the Imperfect and the First Future. Thus वेद्यं योर्ध्नायति क्रास्ता एतस्यानुवाच्यायोर्ध्नायति or योर्ध्नायति or गन्धर्व 'during the full moon that has just past the teacher consecrated the fire or performed the soma sacrifice or gave a cow. Here the Aorist is for the Imperfect वेद्यं योर्ध्नायति क्रास्ता एतस्यानुवाच्यायोर्ध्नायति or योर्ध्नायति or यन्मां दायते on the next new moon day the teacher will perform the fire-sacrifice or the soma sacrifice, or he will give a cow. Here the Second Future is employed instead of the First Future.

Note — The double negative न च न दत्तम् not non today implies the proper corresponding tenses which indicate adyatana

२७८४ । भविष्यति मर्यादावचनेऽपरस्मिन् । ३ । ३ । १३६ ।

भविष्यति क्रास्ते मर्यादावचनेऽपरस्मिन् विभागेऽनदत्तमवचनम् । योऽनदत्तमवचनं या पादलि-
पुत्रास्तस्य यद्वरं कोशाम्बास्तत्र यत्कृत्वायायः ।

2794 The Futurity is not expressed, as taught in III 3 15, through the Second Future, but through the First Future, when a statement is made of a limit on this (avara) side of another place

The phrase नानदत्तमवचनम् is valid in this sūtra also. The two conditions of the last aphorism namely, 'continuity of action' and 'immediateness', however do not apply here. Thus योऽनदत्तमवचनं या पादलिपुत्रास्तस्य यद्वरं कोशाम्बास्तत्रोदन् भोक्तव्यम् इति यत्कृत्वायायः 'on this side of the road from the city of Kosāmbi to the city of Pāṭaliputra, there we will eat rice, and there we will drink saktu'

Note — Why do we say 'in denoting future time? Observe योऽनदत्तमवचनं या पादलिपुत्रास्तस्य यद्वरं कोशाम्बास्तत्रोदन् भोक्तव्यम् इति on this side of the road that leads from the city of Kosāmbi to the city of Pāṭaliputra, we read together &c

Note — Why do we say 'when signifying limit? Observe योऽनदत्तमवचनं या पादलिपुत्रास्तस्य यद्वरं कोशाम्बास्तत्रोदन् भोक्तव्यम् इति Here the First Future is employed.

Note — Why do we say 'when the चर is in construction? Observe योऽनदत्तमवचनं या पादलिपुत्रास्तस्य यद्वरं कोशाम्बास्तत्रोदन् भोक्तव्यम् इति

The examples of limit given in this aphorism refer to local limit, in the subsequent sūtras examples will be given as to the limit of time and some difference will be observed thereon

२७८५ । काल विभागे चानहोरात्राणाम् । ३ । ३ । १३७ ।

अत्रैव च ननु वर्तते । अहोरात्रं च द्विविधं विभागे प्रतिषेधाच्च ननु । योऽनदत्तमवचनम् ।

योऽयं चरत्तम आगामी तस्य यदवचनाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यामहे । 'अनहोरात्रायाश्च' किम् । योऽयं भाव आगामी तस्य योऽवरा चतुर्दशरात्रस्तत्राध्येक्ष्यामहे ।

2795 The Second Future is employed instead of the First Future, in denoting Future time not belonging to the current day, when the word 'avarā' is used together with a word expressing division of time, but not when it is a word giving the sense of 'day' or 'night'

The whole of the last sūtra should be read into this. The difference between this and the last sūtra is, that sūtra III 3 136 referred both to the limit of space and time while sūtra III 3 137 refers to the limit of time only, moreover with regard to time there is exception with regard to the portions of day and night. The *yoga vibhāga* the separation of this sūtra from the last, is for the sake of subsequent aphorisms. Thus योऽयं चरत्तम आगामी तस्य यदवचनाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यामहे 'in the month of Chaitra, the year after next, we shall read together', तत्रौदन भोक्ष्यामहे 'we shall eat rice then &c'.

Note—This construction is, of course only valid in denoting future time, otherwise not. Therefore not here योऽयं चरत्तम आगामी तस्य यदवचनाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यामहे 'in the month of Chaitra, the year before last we read together', तत्रौदन भुञ्ज्यामहे 'we ate together &c'.

Note—Why do we say limit? Observe योऽयं निरवधिः काल आगामी तस्य यदवचनाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यामहे—तत्रौदन भोक्ष्यामहे ।

Note—The limit must be 'on this side i.e., अवर side' With the पर side limit, this rule will not apply. With the word पर this construction is optional. See the next sūtra.

Why do we say 'when not divisions of day and night? There are three sorts of counter examples in this case, as चातुर्व मास आगामी तस्य योऽवरा चतुर्दशरात्रः or योऽयं त्रिगुहारा आगामी तस्य योऽवरोऽहोरात्रः or योऽयं त्रिगुहोरात्र आगामी तस्य योऽवरोऽहोरात्रः चतुर्दशरात्रः युक्ता अध्येक्ष्यामहे 'Next Day' or First Future has been employed and not the Second Future.

२७९६ । परस्मिन्विभाषा । ३ । ३ । १३८ ।

अवरादिचतुर्थे प्रथमद्वयव्यवहारे । अवरादिविभाषेयम् । योऽयं चरत्तम आगामी तस्य यदवचनाग्रहायवयास्तत्राध्येक्ष्यामहे । अध्येक्ष्यामहे । लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियाविधौ' (२२२८) अविध्वनीयेषु । युद्धिष्ठेनविध्वनयता युनिहमभविषद् ।

2796 Optionally so, when a declaration is made with regard to that side of a limit of time

The whole of the last two aphorisms except the word अवर must be read into this. The sūtra will then stand thus 'The Second and the First Futures are optionally both employed in denoting future time, not belonging to the current day, instead of the First Future alone, when the

word चर is used signifying a limit of time on that side of a fixed period, provided that this word does not give the sense of day or night

This is an example of aprāpta vibhāṣā.
 • This rule allows an option when the time refers to the चर side of a starting limit Thus चोऽयं सवद्वर आगामी तस्य पदं चरमाग्रहायवास्तत्र युक्ता अयेत्यानदे or अयेताहने 'we will read together in the month of Chaitra, the year after next.

All the counter-examples given under the last aphorism are also valid here by substituting the word चर instead of अवर

२७९६ । क । लिङ् निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ॥ १३९ ॥

2796A Where there is a reason for affixing 'Lin' the affix 'Lin' is employed in the Future tense when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting future time' are understood here The reasons for affixing लिङ् are such as cause and effect &c mentioned in III 3 156 and 157 &c The लृङ् is called the Conditional tense 'It comes in the conditional sentences in which the non performance of the action is implied, or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact It usually corresponds to the English Pluperfect Conditional, and must in Sanskrit be used in both the antecedent and the consequent clauses — *Apte's Guide*

Thus शुभदृष्टेदमविष्यत् तदा शुभिष्यन्नविष्यत् if there had been good rain, then there would have been plenty of food or if there were to be good rain then there would be plenty of food It is implied that there was not good rain nor consequent plenty or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so

२७९७ । भूते च । ३ । ३ । १४० ।

अवच्यं यद्वर्चनयुक्तं ।

2797 And (where there is a reason for affixing 'Lin', the affix 'Lin' is to be employed, when the non completion of the action is to be understood) if the sense is that of past time

The whole of the last aphorism is understood in this The last sūtra enjoined लृङ् in the Future tense, this sūtra ordains it in the Past the Conditional tense having both these significations The reasons for affixing लिङ् are given in sūtras III 3 152 and those that follow it In sūtra III 3 141 and those that follow, as far as III 3 152, optional rules for the employment of the Conditional tense will be given Thus — दृष्टोऽमविष्यत् तदाऽमोदयत् न दुःखार्थं ब्रह्मचरिणः अवच्यं द्विजो ब्राह्मणी यदि स तेन दृष्टोऽमविष्यत् तदाऽमोदयत् न दुःखार्थं ब्रह्मचरिणः अवच्यं I saw your son wandering about in search of food I saw also a twice-born in search of a Brāhmana (whom he would feast), if he (your son) had been seen by him (the twice-born), then he

would have been fed, but as a matter of fact, he has not been fed, he went by a different road'

The conditional sentence यदि च तेन हृष्टोऽनविष्यत् तदाऽभोजयत् is employed under circumstances set out above. It refers to a past time there is the relation of cause and effect existing one being in search of food and another in search of a guest to feed, and the action is not completed both taking different roads, did not come across each other

२७९८ । योताप्यो । ३ । ३ । १४१ ।

वा या उताप्योः । उताप्योरित्यतः माभूते लिङ्गिनिमित्तं लृङ् चेत्यधिक्रियते । पूर्वपूर्वं उ उताप्योः इत्यादौ प्रवर्तते इति विवेकः ।

2798 From this point as far as sūtra III 3 152 (the whole of the following sentence is to be taken as exerting a governing influence on the sūtras that follow where there is a reason for affixing 'Lan, the 'Lan may be) optionally (employed in denoting past time, when the non completion of the action is to be understood)

All the words within brackets must be supplied from the previous sūtras to complete the sense. This sūtra consists of three words वा optionally या 'as far as and उताप्योः (the sūtra III 3 152)'. The words वा + या + उ form यो by the rules of conjunction. The particle वा in this aphorism has the force of limit exclusive and not that of limit inclusive. The optional use of the conditional tense will be illustrated in the following aphorisms where in addition to the special tenses to be employed by those rules we may employ the conditional also under those very circumstances, in the alternative, provided that the non completion of the action is understood. Prof Bohtlingk translates this aphorism thus optionally so in connection with वत and चरि the conditional tense may be employed

२७९९ । गहर्वा लङ्गिजात्यो । ३ । ३ । १४२ ।

आप्त्वा येने लङ् इत्याह कालत्रये गहर्वात् । लुङादीन्परस्मादप्य जायते । अपि जायत्यत्रचि जाय गणिकानापरस्मै । गहितमेतत् ।

2799 The affix 'Lat is employed after a root, when it has in composition with it the words 'api' or 'jatu', the sense implied by the sentence being that of censure

This debars the Aorist &c, as it is subsequent

The word गर्ह means censure 'blame'. The affix लट् has been enjoined to come with a present signification, and would not have come to denote time in general which however it does here for here the Present tense is employed in preference to the tense required by the time of the action which is totally excluded. Hence the present sūtra. The लट् here denotes all the three tenses

Thus अपि तत्र भवान् दूष्यत याजयति 'even your honor sacrifices (or sacrificed or will sacrifice) to a Sûdra, जातु तत्र भवान् दूष्यत याजयति गर्हायये अपि अस्याप्यनेतद् 'possibly your honor sacrifices for a Sûdra', the sense implied being that such conduct on the part of those men are blameworthy

In the present case, there being no occasion for the application of लिङ्, of course we cannot employ लृङ् to denote the non completion of the action

So also अपि or जातु जाया त्यजति, जातु यथिकामापये । गर्हितमेतद् । Fie ! you abandon (or abandoned or will abandon) your wife !

२८०० । विभाषा कथमि लिङ् च । ३ । ३ । १४३ ।

गर्हायामित्येव । कालतये लिङ् । चारुत । कथं नर्गे त्यजेत्त्यजति वा । पदे कासलये सकाराः । अत्र भविष्यति नित्यं लृङ् भूते वा । कथं नाम तत्र भवान् गर्हयत्येव ।

2800 The affix 'Lin' as well as 'Lat' is optionally employed after a root, when the word 'katham' is in construction with it and censure is implied

The lat here denotes all the three times

The word censure is understood and by च we draw लट् from the previous sūtra into this By using the word 'optionally' in the aphorism, it is indicated that this rule does not exclude the application of the alternative तेषां which would otherwise have been required by the time of the action It is not total exclusion like the last This कथं चर्तयेत् or त्यजति । 'How dost thou abandon duty' ? In the alternative we have three ordinary tense affixes Here in denoting the future there is always Conditional. As कथं नाम तत्र भवान् गर्हयत्येव र अस्यापीव । While in denoting the Past the Conditional is optional when non completion of the action is implied कथं नाम तत्र भवान् दूष्यत याजयेत् or याजयति or याजयिष्यति 'Indeed, how your honor can (or will) sacrifice for a Sûdra

So also कथं नाम तत्र भवान् दूष्यत याजयिता अयाजयत् or याजयाचकार ।

Here there is an occasion for the application of the Potential mood (लिङ्), therefore when we intend to express non completion of action in the past time, we can optionally employ the Conditional also (लृङ्) As कथं नाम तत्र भवान् दूष्यत अयाजयिष्यत् or याजयेत् Indeed why did your honor (attempt to) sacrifice for that Sûdra (in vain)?

Under similar circumstances, in denoting future time the Conditional (लृङ्) must invariably be employed (III 3 139) as कथं चर्तयेत् अत्यजिष्यः 'why will you (attempt to) give up your duty

२८०१ । कियुते लिङ् लटौ । ३ । ३ । १४४ ।

गर्हायामित्येव । विभाषा तु नाश्रयते । क-कतरा-कतने वा । लृङ् मावत् ।

2801 The affixes 'Lin' and 'Lat' come after a verb, when the interrogative words like 'kim' &c, are in composition with it and censure is implied

Here also the Potential and the First Future are employed in preference to the time required by the action

The word 'censure' is understood here, not so however, the word 'optionally' This excludes all other tense affixes. The repetition of the word *सिद्ध* in this sūtra, is for the sake of excluding *सद्* whose anuvṛtti would also have run into this sūtra had we taken the anuvṛtti of *सिद्ध* from the last sūtra instead of repeating it Thus *कः कतरौ वा इदि निन्देत् निन्दिष्यति वा* 'who will censure Hari ?

In the Past tense when the non completion of act on is implied we may optionally employ the Conditional (*बुद्ध्*) and in the Future tense under similar circumstances we must employ the Conditional necessarily as *को नाम वृक्षो य तत्त भवानयाजयिष्यत्* who is the Sūtra for whom your honor did sacrifice (in vain) This sūtra may be rendered thus also — In connection with an Interrogative Pronoun when censure is implied may be employed the Potential or the First Future

२८०२ । अमवकृत्पुण्यमर्थयोरकिवृत्तेऽपि । ३ । ३ । १४५ ।

मर्हति वा इति निवृत्तत्वं । अमवकृत्पुण्यमर्थयोरिति । अमर्हति वा । न सभायामि न सर्वये वा भवान् इति निन्देत्-निन्दिष्यति वा । कः-कतरौ-कतमौ वा इति निन्देत्-निन्दिष्यति वा । बुद्ध् मायत् ।

2802 When it is to be expressed that somebody holds that something is not likely to take place or is not to be tolerated, the Potential and the First Future are employed, even without the Interrogative Pronoun

The anuvṛtti of the word censure ceases The word *अमवकृत्पुण्य* means impossibility not to be believed The word *अमर्हः* means 'not endurable or not to be tolerated' This excludes all other tenses the Potential and the 2nd Future coming in preference to all other tenses required by the time of the action Thus *न सभायामि न सर्वये वा भवान् इति निन्देत्* or *निन्दिष्यति* I do not believe or I cannot tolerate that you cannot vilify or will revile Hari Similarly *कः* or *कतरौ* or *कतमौ इति निन्देत्* or *निन्दिष्यति* .

Note —So also *नाम कश्यपामि न सभायामि*, न अदृष्टे तत्र भवान् नाम वृक्षं याजयेत् or याजयिष्यति 'I do not believe or think it possible or trust that you or honor sacrifices (or sacrificed or will sacrifice) for a Sūdra न सर्वयामि तत्र भवान् वृक्षं याजयेत् or याजयिष्यति I can not tolerate that your honor does (did or will) sacrifice for a Sūdra

When we come together with the non completion of the action is to be expressed we may optionally employ the Conditional (*बुद्ध्*) but necessarily so when Future time is to be expressed Thus *नाम कश्यपामि तत्र भवान् नाम वृक्षं याजयिष्यत्* I do not believe that your honor did or will sacrifice for a Sūdra ,

२८०३ । किञ्चित्पुण्यमर्थयु लुट् । ३ । ३ । १४६ ।

अथवायमर्थेवोरित्येतद्वर्षायां चेति यावदनुवर्तते । किंकिलेति यद्युदायः क्रोधदोषकत उप-
पद्यते । अस्त्यर्थाः अस्तिभवतिविद्यते । लिङोऽपवादः । न शङ्के न सर्वये वा किंकिल एवं
युद्धान् भोक्ष्यसे । अस्तिभवति विद्यते वा युद्धीं गमिष्यसि । अत्र लृङ् न ।

2803 The affix 'Lrit' (the Second Future) is used after a root, when the words 'kimkila' or those having the sense of 'asti' (he is) are in construction with it, (when the action is not likely to occur, or is not to be tolerated and when censure (S. 2806) is implied).

The words within brackets must be supplied from the last aphorism and from S. 2806 The whole word किंकिल is to be taken as an upapada and not the word किं and किल separately This word expresses 'anger'. The words having the sense of asti are अस्ति, भवति and विद्यते । This rule supersedes the Potential (लिङ्) Thus किंकिल or अस्ति or भवति or विद्यते नाम तत्र भवाद् युपलं याज्यविद्यति, न सर्वयामि, न शङ्के. 'Is it possible that your honor will (or did or does) sacrifice for a Sûdra? I cannot believe or tolerate it'.

Another example is न शङ्के न सर्वये वा किंकिल एवं युद्धान् भोक्ष्यसे 'I do not believe or can tolerate that thou shouldst eat the food of a Sûdra'; अस्तिभवति विद्यते वा युद्धीं गमिष्यसि 'Is it possible that thou shouldst go to a female Sûdra'.

As there is no occasion for लिङ् here, we cannot have the Conditional (लृङ्) required by rule III 3. 141

२८०४ । जातुयदोलिङ् । ३ । ३ । १४९ ।

यदायदोषपसंभवान् । लृटोऽपवादः । जातु यदावा यदि वा स्वाहयो हरिं निन्देनावकल्पयामि न सर्वयामि । लृङ् प्राग्वह ।

2804. The affix 'Lrit' comes after a root, the words 'jātu' and 'yat' being in construction with it, when the sense is that the action is not believed to be likely, or is not to be tolerated. This excludes the Second Future or 'Lrit'. जातु तत्र भवाद् युपलं याज्यसे, or यत्नान् तत्र भवाद् युपलं याज्यसे, न शङ्के न सर्वयामि ।

Vrt.—The words यदा and यदि should be enumerated along with the words जातु and यत् in this rule As यदा or यदि वा स्वाहयो हरिं निन्देनावकल्पयामि न सर्वयामि 'neither do I think nor do I tolerate that one like you should blaspheme Hari'.

Here also, when the non-completion of the action is implied, the Conditional (लृङ्) is necessarily employed in denoting future time, and optionally so in denoting past time. As जातु यत्, यदा or यदि स्वाहयो हरिं निन्देत् or यत्निन्देत् तत्र भवाद् याज्यसे, न सर्वयामि वा 'neither do I believe, nor do I tolerate that one like you did attempt to blaspheme Hari'. यदि पुत्रमिषा-
स्त्वस्त्वमुत्तोलिङ् वागममस्य तव रतिं तन्निष्यत् युद्धीके किमसिम् 'if you had felt (which you clearly have not) the fragrant smell of her breath, would you have had any liking for this lobus?'

२८०५ । यच्छयत्रयोः । ३ । ३ । १४८ ।

यच्छ यत्र वा त्वमेव कुर्याः न शक्ये न नर्पयामि ।

2805. The affix 'Lū' comes after a root, the words 'yachcha' and 'yatra' being in construction, when the sense is that the action is not believed to be likely, or not to be tolerated

This supersedes the Second Future. The separation of this aphorism from the previous one is for the sake of the rules that follow. *The rule I. 3. 10 does not also apply here. Thus यच्छ यत्र वा त्वमेव कुर्याः न शक्ये न नर्पयामि 'I do not think, nor can I tolerate that thou wilt do so'.

The Conditional (लृङ्) will also be employed under its own proper conditions as shown in the last aphorism

२८०६ । गह्नीयां च । ३ । ३ । १४९ ।

अनवकृष्टमर्पयेदिति निवृत्तम् । यच्छयत्रयोरेणि गह्नीया लिङ्गेन स्यात् । यच्छ यत्र वा त्वं ह्यद्र पात्रयेः । अन्वयस्तत् ।

2806. The affix 'Lū' comes after a root in all tenses when the words 'yachcha' and 'yatra' are in composition with it, provided that censure is implied

The governing force of the words *anavakṛṣṭa* and *amārṣa* censures. This debars all other tense-affixes. Thus यच्छ or यत्र तत्र भवाद् युज्यते यत्रयेत् अहो वृद्धः यद् ब्राह्मणः, गह्नीये चहो अन्वाय्यनेतद् 'we blame you, who being an opulent, old Brāhmana (who ought to know better) officiate as a sacrificial priest for a Śūdra, O! It is improper'!

When the non-completion of the action is indicated, the Conditional tense must be employed under the rules given in III. 3 139 140 141. As यच्छ or यत्र त्वं हरिं निन्देः or यन्निरिन्दस्व, गह्नीये 'we censure that you should (have attempted to) blaspheme Hari', &c.

२८०७ । चिन्नीकरणे च । ३ । ३ । १५० ।

यच्छ यत्र वा त्वं ह्यद्र पात्रयेः । आहर्षयेत् ।

2807. The affix 'Lū' comes in all tenses after a root, when used with the words 'yachcha' and 'yatra' and the sense implied is that of 'wonder'

The word चिन्नीकरणं means 'wonder astonishment, strangeness &c'. This debars all the other tense-affixes. Thus यच्छ or यत्र तत्र भवाद् युज्यते यत्रयेत् आहर्षयेत् 'this is a wonder that you should sacrifice for a Śūdra'.

Note —When the non-completion of the action is indicated, the Conditional is employed under the rules III. 3 139, 140 and 141. Thus आहर्षयेत् यच्छ or यत्र त्वं ह्यद्र पात्रयेः or यद्रात्रियसः 'it is a wonder that you should (have attempted to) perform a sacrifice for a Śūdra', आहर्षयेत् यच्छ

or वरत्तं कुरुं यदाकथिष्यति. 'it is a wonder that you should (hereafter attempt to) make a Sûdra perform a sacrifice.

२८०८ । ज्ञेये लुङ्यदी । ३ । ३ । १५१ ।

यस्य यत्नाभ्यामभ्यस्तिङ्गुपपदे चित्रीकरणे नश्ये चातोर्लुङ् एवाय । आद्यर्थेनशो नाम कृष्ण द्रव्यति । 'अयदी किम् । आद्यर्थे यदि घोऽपीवीत ।

2808 In all other cases, when wonder is implied by words other than 'yachcha' and 'yatra', the affix 'Lrit' is employed after a root, except when the word 'yadi' is used

In all other cases, that is to say, in cases where the words यस्य or यत्र are not employed, as well as where the word यदि is not used, the Second Future is used in preference to the Potential

Thus आद्यर्थेनशो नाम कृष्ण द्रव्यति 'a miracle that the blind see Krishna.' आद्यर्थे, चित्रं, अद्भुतम् अश्वी नाम पर्वतमारोहति, अचिरे नाम उदाकरणम् आद्येवति 'it is wonderful, strange and astonishing that the blind man should ascend a mountain, or a deaf person should read grammar'.

Not so, when the word यदि is employed. Thus आद्यर्थे यदि घोऽपीवीत 'a wonder, if he study' आद्यर्थे यदि च पुङ्गीत 'a wonder, if he eat

As there is in this case, no occasion to employ the Potential, we can not employ the Conditional as directed in sûtras III 3. 139, 140 and 141.

२८०९ । उताप्योः समर्थयोलिङ् । ३ । ३ । १५२ ।

वाचनित्यर्थेऽनयोस्तत्प्राप्यता । उत अपि वा इत्यादय इति । 'समर्थयोः किम् । उत इत्यः पतिरिति । अपिवाचनं द्वारम् । प्रत्ययः प्रपञ्चादनं च नश्यते । इतः प्रवृत्ति निवृत्तिनित्ये अपिवाचनो भूतेऽपि नित्यो नृत् ।

2809. 'The affix 'Lin' comes after a verb in all tenses, when the words 'uta' and 'api', both having the same meaning, are in composition

This excludes all the other tense affixes. The meaning which is common both to उत and अपि is that of वाच्य 'assuredly, certainly, surely, really' Thus उत or अपि इत्यदय इति 'assuredly Hara destroys all sin' उत इत्यर्थे 'certainly he does', अपि इत्यर्थे 'assuredly he does', उतापीवीत 'certainly he studies (will study &c.)', अयपीवीत 'surely he studies &c.'

Why do we say 'when they mean certainly'? Observe उत इत्यः पतिरिति 'will the stick fall? अपि इत्यः पतिरिति 'he shuts the door'. Here उत is employed in asking questions, and अपि with वा means 'to shut'.

The option allowed by rule III. 3. 141 ceases. Hereafter the Conditional (लृट्) must invariably be used even in indicating Past action, when action is not completed, and there is reason for the employment of लृट् (Potential) In indicating Future tense, of course, लृट् must necessarily be employed as before. Henceforward, therefore, no option is allowed, but लृट् must be employed where sûtras III. 3. 139 and 140

required is As कताहनिचयद् दस्यु राजा 'will the king kill the robber ?
Ans नाहद् न हनिष्यति ' He did not kill, he will not kill '

२८१० । कामप्रवेदनेऽकचिञ्चति । ३ । ३ । १५३ ।

स्वाभिप्रायादिप्रत्यये यच्चप्राप्ते लिङ् स्वात्म तु कचिञ्चति । कामो मे भुञ्जीत भवाद् ।
'अकचिञ्चति' इति किम् । कचिञ्चजीवति ।

2810 The affix 'Lū' comes after a root, in expressing or making known a wish, except when the word 'kaohchut' is in composition with it

The phrase कामप्रवेदन means the expression of one's wish This debars all other tense affixes As कामो मे भुञ्जीत भवाद् = अभिप्रायो मे भुञ्जीत भवाद् it is my wish that you will eat.

Why do we say 'except the word कचिञ्च ? Observe कचिञ्चजीवति ते माता कचिञ्चजीवति ते पिता । मातादि त्वा पृच्छामि कचिञ्चजीवति पार्वती ॥ 'I hope thy mother is living I hope thy father is living, I ask thee O mārāvid ! (Parrot) I hope that Pārvasi is living.

२८११ । संभावनेऽलमिति चेत्सिद्धाप्रयोगे । ३ । ३ । १५४ ।

अलमर्थोऽलमिति । संभावनमित्यलमिति च प्रथमया उक्त्या च विपरिहृत्यते । संभावनेऽर्थे लिङ् स्वात्मच्छेत्संभावनफलमिति सिद्धाप्रयोगे सति । अपि निरि शिरसा भिरदाद् । 'सिद्धाप्रयोगे किम् । अल कृष्यो इति न हनिष्यति ।

2811 The affix 'Lū' is employed after a root, when the expectation (of a person or thing being able or competent to do or suffer the action denoted by the verb) is implied (or expressed by any other word used along with them) than 'alam'

The word लिङ् is under too'd here The word संभावन means supposition and expectation in the power or ability of another to perform any action This word is here qualified by the sense of the word अल and though it is in the seventh case in the aphorism it may be construed as if it was in the first case Similarly अल is in the first case it should be construed in the seventh case The word अल means 'adequate' so that the above mentioned संभावन must be completed full and true i. e., realised The phrase सिद्धाप्रयोगे qualifies अल which must be taken here to be in the seventh case and means 'if the non employment or omission of अल is valid or unobjectionable' When is that unobjectionable When the sense of अल is implied by the sentence but this word itself is not used. The Potential Mood is employed when the expectation is of the kind above described This rule debars all other tense-affixes Thus अपि सर्वत शिरसा भिरदाद् I expect he will break even the hill with his head, अपि द्रोणवाक् भुञ्जीत I expect you will eat away even a drona of cooked food.

Why do we use the word **सक्त** 'competent to do' ? Observe, **विदेगस्याभी देवदत्तः प्रायेण गतिष्यति ग्रामम्** 'I expect Devadatta, who is living in a foreign country, will some day go back to his country'. Here though expectation is expressed the idea conveyed by **सक्त**, namely, the power to do something or adequacy to do is not present, and hence the Future is employed instead of the Potential.

Why do we use the phrase **निद्रामयेति** 'when the actual result does not take place' ? Observe, **सक्त देवदत्तो हस्तिम् हनिष्यति** 'Devadatta is in a position to kill the elephant, and he will carry it out also'.

Under similar circumstances, in past and future times, when non-completion of action is indicated, the Conditional tense (**बुद्ध**) must be invariably used in preference to every other tense. Professor Bohtlingk translates the sūtra thus: "The Potential is employed when it is expressed that some one is believed to be capable of doing something, pre-supposing that the actual performance of the action does not take place".

२२१२ । विभावा धातौ संभावनवचनेऽपदि । ३ । ३ । १५५ ।

प्रत्येकप्रत्ययतन्त्रे । सभावनेऽर्थे धाताबुध्बदे उत्तेऽर्थे लिङ् वा स्वात् न तु यच्छब्दे । प्रत्येक विभक्तिः प्राप्ते यद्यन् । सभावयानि भुञ्जीत भोक्षते वा भवात् । 'अपदि' लिङ् । सभावयानि यद्भुञ्जीत भवात् ।

2812 The affix 'Lia' is optionally employed after a verb when it has another verb which expresses 'expectation', in construction with it, but not so when the word 'yat' is used.

The whole of the last sūtra qualifies this sūtra, the 'expectation' indicated here being of the kind mentioned in the last sūtra and governed by the conditions laid down in that aphorism. The word by which an 'expectation' is expressed such as **संभावय** **सक्ति**, or **सक्तिनाम्**, is called **संभावन वचन**. This sūtra enjoins an option, where by the last aphorism, there would have been necessarily the Potential Tense. Thus **संभावयानि भुञ्जीत** or **भोक्षते भवात्** 'I expect you will eat', **अपदि** **संभावयानि भुञ्जीत** or **भोक्षते भवात्** 'I hope you will eat', **अपदि** **भुञ्जीत** or **भोक्षते भवात्** 'I believe you will eat'. Why do we say 'not so when "yat" is used' ? But no option is allowed, and the Potential must necessarily be used, when the word **यत्** is employed. As **संभावयानि यद्भुञ्जीत भवात्** 'I expect you will eat'.

The sūtra may also be rendered thus: "The Potential is not necessarily employed, where there is in connection with it a verb in the sense of 'to hold as possible', but not when **यद्** is employed".

२२१३ । हेतुहेतुमतोर्लिङ् । ३ । ३ । १५६ ।

वा स्वात् । कृच्छ्रं ननेच्छेत्तुलं वावात् । कृच्छ्रं ननेच्छति चेत्तुलं वावात् । 'ननेच्छति' हेतुः । हेतुः । हेतुः ।

2813 The affix 'Lia' is optionally employed after both those verbs which express the condition and its consequence.

The word **हेतु** means 'cause' or 'condition' and **हेतुश्च** means 'consequence' or 'effect'. This supersedes all other tense affixes, in other words, 'in conditional sentences in which one statement is made to depend upon another as its reason or ground the Potential is used in both the antecedent and the consequent, otherwise called the *protasis* (**हेतु**) and *apodosis* (**हेतुश्च**), the former containing the condition or ground of argument and the latter the conclusion based upon it'. Thus — **कृष्य नमेद् येन सुखं यावत्** or **कृष्य नस्वति येन सुखं यास्वति** 'If he bow to Kṛishna, he will get happiness', **दक्षिणेन चेत्यायान् यत्कटं पर्वानयेद्** 'if he go by the right side, the cart will not be upset', **यदि कमलकम् यादयेत् यत्कटं पर्वानयेद्** 'if he calls Kamalaka the cart will not be upset'. Here 'going by the right side' is the *protasis* (**हेतु**) and 'not upsetting' the *apodosis* (**हेतुश्च**).

This is an optional use of the Potential, we may use the Second Future in the alternative, thus **दक्षिणेन चेतु यास्वति न यत्कटं पर्वानयिष्यति** 'if he goes by the south, the cart will not be upset'.

The word **विनाया** 'optionally' used in the sūtra immediately preceding is also understood here.

Ishti — This usage is confined to the Future only.

Though the anuvṛtti of **सिद्** could have been taken from the last aphorisms its repetition here is for the sake of pointing out the particular time namely, the Future, in which the Potential should be employed. Therefore, it is not employed in the following sentences, **हन्तीति यत्करोति** 'he kills, therefore he flies', **यदिति हति भावति** 'it rains therefore he runs'.

It of course follows that when the non-completion of the action is indicated, the Conditional (**यद्**) should be employed under these very circumstances. See examples under III 3 139.

२८१४ । इच्छार्थेषु लिङ्लोटौ । ३ । ३ । १५३ ।

इच्छानि भुञ्जीत भुङ्क्ता वा भवान् । एव कानये प्रार्थये ह्यवादिष्येति बोध्यम् । "कान मवेदन इति वक्तव्यम्" । नेह । ह्यङ्गकरोति ।

2814 The affixes 'Lin' and 'Lot' are employed after a root, when another verb having the sense of 'wishing', is in construction with it.

This supersedes all other tense affixes. When words expressing 'wish', such as **इद्**, **कद्**, **मार्थे** &c., are used the Potential or Imperative is used, thus **इच्छानि कानये** or **प्रार्थये भुञ्जीत भवान्** or **भुङ्क्ता भवान्**. I wish desire of pray, that your honor may eat.

Var — It is only when a desire is expressed that the Potential or the Imperative should be employed (and not merely when the verb 'to wish' or its synonyms are in composition). Therefore, the Potential or the Imperative is not used here **इच्छद् करोति** 'wishing, he does'.

The sūtra may be explained as follows: I connect an other verb in the

२८१५ । लिङ् च । ३ । ३ । १५९ ।

यमानकर्तृकेषु इच्छाद्येषु लिङ् । पुञ्जीयेतीच्छति ॥

2815 The affix 'Līn' is used after a verb, when another verb meaning 'to wish' is in construction with it, and the agent of both the verbs is the same.

Under similar conditions, with words implying 'wish', the Potential is used in the sense of the Infinitive. Thus पुञ्जीय इति इच्छति 'he wishes that he may eat', यधीयेयेतीच्छति 'he wishes that he will read'.

When the non completion of the action is implied, the Conditional must be employed under rule III. 3 139.

२८१६ । इच्छार्थेभ्यो विभाया वर्तमाने । ३ । ३ । १६० ।

लिङ् इयात्पठे लट् । इच्छेत्-इच्छति । वागदेत्-कामयेत् । विधिनिसन्त्रण- (२२०८) इति लिङ् । विधी । यजेत । निसन्त्रणे । इदं पुञ्जीत भवात् । आमन्त्रणे । इदासीत । अधीष्टे । पुत्रमध्यापयेद्भवान् । भवतने । किं भो वेदमधीयीष्य उत तर्कम् । प्रार्थने । ओ भोजनं लभेय । एवं लोट् ।

2816. After roots meaning 'to wish', the Potential (Līn) is optionally used in denoting the present time.

Thus ordamas* लिङ् where there would have been otherwise लट्. Thus इच्छति or इच्छेत् 'he wishes', वटि or उग्यात्, कामयेत् or कामयेत ।

२८१६ । क । विधिनिसन्त्रणामन्त्रणाधीष्ट संप्रश्नप्रार्थनैषु लिङ् । ३ ।

३ । १६१ ॥

2816A. The Potential mood is employed in denoting (a) command, (b) invitation, (c) permission, (d) entreaty, (e) question, and (f) prayer

As (a) command यजेत 'Let him sacrifice, (b) Invitation इदं पुञ्जीत भवात् 'I invite you to dine here (c) Permission इदासीत 'you may (are permitted) sit here'. (d) Entreaty पुत्रमध्यापयेद् भवात् 'I entreat you to teach my son' (e) Question किं भो वेदमधीयीष्य उत तर्कम् 'may I read the Veda or the Logic'. (f) Prayer ओ भोजनं लभेय 'O! May I get food'

So is the case with the Imperative by the next sūtra.

२८१६ । ख । लोट् च । ३ । ३ । १६२ ।

2816B. The affix 'Lot' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the last aphorism. The division of this aphorism from the last, is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvritti of लोट् only runs and not those of others. Thus—

(1) कटं तावद् भवात् करोतु 'make the mat', दातुं भवात् आगच्छतु ।

(2 and 3) अमुत्र भवात् आस्यस्व 'there you are invited to' or 'you may, sit'.

(4) पुत्रमवाह्यं ज्ञापयामि 'you will teach, I hope the son

(5) किं भी वेदमध्यये उत तर्कम् 'Sir what shall I! arī, the Veda or the Logic!

(6) भवति मे मार्चनम् व्याकरणमध्यये ह्यदेश्यमेव this is my prayer that I may learn the Grammar or that I may learn the Prosody'

२८१७ । प्रियातिसर्गमाप्तकालेषु कृत्याश्च । ३ । ३ । १६३ ।

प्रियो विधिः । अतिवर्गः कालचारानुया । भवता यद्व्ययम् । भवान्यजताम् । अकारेण खोटोऽनुकर्षणं माप्तकालार्थम् ।

2817 The affixes called 'Kṛitya', and the affix 'Lot' come also after verbs, in the sense of direction, granting permission, and proper (particular) time

The word प्रिय means 'direction', अतिवर्गः means permission to do as one likes, माप्तकालः means arrival of appropriate occasion or time for the doing of an action. The force of च is to introduce the word खोट into this aphorism. Thus भवता यद्व्ययम् you should sacrifice भवान् यजताम् you do sacrifice. So also भवता कटः परणीयः कर्तव्यः कृत्वः or कार्यः you must, may or it is proper time for you to make the mat

So instead of the Passive Potential Participles for such the Kṛitya affixes (III 1 95 &c) may properly be called, we may have the Imperative also. Thus करोतु कट 'you must (may or it is the appropriate time to) make the mat

Note —It might be asked 'Why the kṛitya affixes are enjoined to come with the force of direction permission &c. They have been ordained most generically to come in denoting action in the Abstract (भाव) and object (कर्तृ) and a fortiori they will come in denoting the senses of direction, permission &c. for the latter are but a species of action. If you say that खोट being ordained in these special cases, will (on the principle that an apavāda or special rule excludes an uttarga or general rule within the jurisdiction of such special rule) exclude kṛitya affixes we would reply, that kṛitya affixes will not be excluded for the rule of non union for affixes (III 1 94) will apply

Note —To this objection we answer the special mention of the word kṛitya in this sūtra indicates the existence of the following maxim —

The rule of non union affixes (III 1 94) does not necessarily apply to all cases after sūtra III 3 94 treating of primary affixes by which feminine nouns are formed

Q —What is the difference between the words विधि and प्रिय? Ans Some say विधि means a precept enjoining something for the first time while प्रिय means mere 'direction

२८१८ । लिङ् खोटोर्ध्वमीहृत्तिके । ३ । ३ । १६४ ।

प्रियादयोऽनुकर्षणं । उर्ध्वार्ध्वं ध्वेव-यत्नात् यद्व्ययम् ।

2818 The affix 'Lin' (as well as the 'Kritva' and 'Lot') is used (under similar circumstances in the sense of direction, permission &c) when the time is future by a Muhūrta (18 minutes or an Indian hour), (or the Potential may be used as well, when it signifies 'at this very moment')

The words *सिद्ध* &c of the last sūtra must be read into this. The force of *च* is to introduce the words *कृत्य* and *लोट* from the last sūtra, into this. Thus *कर्त्तव्यं पुद्गतादुपरि पुद्गलस्य सवता खलु कटः कर्त्तव्यः इच्छनीयः कार्यः*, or *भवान् खलु कटं कुर्यात्* (Potential) or *करोतु* (Imperative) 'You may/make the mat after an Indian hour, or you must &c' or 'it is proper time for you to make a mat just now' Compare III 3. 9 So also *पुद्गतादुपर्यप्येत* or *यजताम्* or *यद्वयम्* 'you may should or ought to sacrifice after an hour

२८१८ । स्मे लोट् । ३ । ३ । १६५ ।

पूर्वसूत्रस्य दिवसे लिङः कृतवान् वापवादः । कर्त्तव्यं पुद्गतादुपरि च ।

2819 The affix 'Lot' comes after a verb when the word 'sma' is in composition, (when the sense is that of 'direction' permission) &c and referring to time future (by a Muhūrta)

This supersedes the Potential (लिङ्) and Potential Passive Participles (कृतवान्) Thus *कर्त्तव्यं पुद्गताद् भवान् कटं करोतु* *एव ग्रामं गच्छतु* *एव वाचकमध्यापयतु* *एव* you (may, must, or it is proper time to) make the mat, or go to the village or teach MANAVAKA just now' So *कर्त्तव्यं पुद्गताद् यजताम्* *एव* ।

२८२० । अथोष्टे च । ३ । ३ । १६६ ।

एव उपपदेऽपीहे लोट् इत्याह । एव इत्याध्यापय ।

2820 And when 'wish' is meant (the Imperative may be used when the word 'sma' is in composition with the verb)

The word *एव* is understood here. The word *अथोष्टे* has already been explained in sūtra III 3 161. This rule supersedes the Potential. Thus *यद्ग एव राजन् वाचकमध्यापय* or *यद्ग एव राजन्निहोत्रं जुहुवि* O King! I wish that you teach the boy or make Agnihotra sacrifice

२८२१ । लिङ्यदि । ३ । ३ । १६८ ।

यद्वयद उपपदे कालमभ्यसेताड् च लिङ् इत्याह । कालः चण्डो वेला वा यदुच्यते भवान् ।

2821 The affix 'Lin' comes after a root when the word 'yad' is in composition, and the words 'kāla', &c occur in construction

This ordains the Potential and supersedes the Infinitive in 'tunnun'. Thus *कालः चण्डो वेला वा यद् भवान् पुच्छीय* it is time that your honor should take your meals.

२८२२ । शर्त्तु कृत्यत्त्वश्च । ३ । ३ । १६९ ।

वाचिह । यद् कथा करो ।

2822 The affixes 'kritya', and the affix 'trich' are added to a root, when fitness as regards the agent is implied, (as well as the affix 'lin')

The force of च is to introduce the Potential (लिङ्) into this, from the last. Thus भवता खलु कया वोढव्या याज्ञा or वदनीया (kritya) or भवाद् खलु कया वोढा (trich), or भवाद् खलु कया वदेद् (lin) your honor is fit to marry the girl

Note —Why specifically enjoin 'kritya' and 'trich' in the sense of fitness? They being enjoined universally would a fortiori be applied when fitness is to be denoted? Because the लिङ् being specially enjoined to denote fitness and being an *Apavāda* would have debarred *kritya* and *trich* which being universal affixes would give way. Nor can we to prevent this contingency take shelter under rule III 194 of no uniform affixes for we have seen that that rule is not universally valid.

२८२३ । शकि लिङ् च । ३ । ३ । १९२ ।

यत्नो लिङ् ह्यात् । आत्कृत्या । आर ट् व दे । शकि लुङ् (२२१६) आकार्षी । कथं वा भवतु वा भविष्यतीति । नाव आङ् कि तु मायदः ।

2823 And the affix 'Lin' as well as the 'kritya' affixes come after a verb when the sense is that of 'capability'

The word 'capability' qualifies the root so that the sense of capability must be inherent in the root. Thus भवता खलु भारो वोढव्या वदनीया याज्ञा (kritya) or भवाद् खलु भार वदेद् you can carry the load.

Though *kritya* affixes could have come in this sense even without any special rule for they are general affixes their special mention in this sūtra is to guard against their being superseded by लिङ् for rule III 194 is not universally valid.

२८२३ । क । माङि लुङ् । ३ । ३ । १९५ ।

2823A When the particle क is added, then the aorist is employed in all tenses and moods (See No 2219)

Thus वा कार्षीः Do not do How do you explain the Imperative and the Second Future in the sentence कथं वा भवतु वा भविष्यति? This is not आङ् but a different particle क ।

२८२४ । धातुस्यन्धे प्रत्यया । ३ । ४ । १ ।

आत्वर्थात् यवग्रे यत्र काते प्रत्यया लकारस्ततोऽप्यतापि ह्यु । लिङ्वाङ्किपाया प्रादाव्यालदनुदीयेन गुलपूतकिपायाविभ्यः प्रत्ययाः । ययद्ददर्थे । भूते लङ् । यतीनवायकतुं कर्तुं क दर्थेनर्चः । दीप्तदाववस्व पुत्रो भविता । दीप्तेन ययवपादी याः पुत्रस्तत्कर्तुं क भवन् ।

2824 When there is a syntactical relation between the senses of the verbs, the affixes are valid, even in denoting time other than that for which they have been specifically enjoined.

The action denoted by the conjugated verb being the principal, regulates the time of moment of the verb's subordinate to it in the other, and so the affixes of the verb in the subordinate sentence need not be the same time as that of the principal, though primarily the affixes might have denoted some other time.

Do e—The above sūtra is thus translated by Professor Böhlingers — "Words formed with affixes stand, (in reference to the time) in closer relation to the verb (with which they are allied)"

Note—The above is not a literal translation but rather an explanation. The literal translation will be something like this "Affixes are employed in denoting relation (सम्बन्ध) between the senses of verbs". The word सम्बन्ध is a Q native Compound meaning 'relation of roots'. The word 'root' is figuratively used for 'sense of root', so that the above compound means 'relation of the senses of roots'. In other words, the relation between the roots should be that of qualifier and the qualified. When there exists such a relation between the senses of two verbs, namely, that of qualifier and the thing qualified, then the affixes may be employed in denoting other times than that specifically ordained for them.

This हैव भूयस्व हवसे 'living thou hast seen', अग्निहोमयाज्यं त्वं भविष्य 'to him a son will be born, a performer of the Agnihōmayajya sacrifice', त्वं भविष्यः त्वं भविष्य 'he will be to-morrow maker of the mat'; अग्निहोमयाज्यः

Note—Here, though the time of the action of living denoted by वस्य is present, (III 2. 124), this action is present only in relation to the action of seeing, and though because the latter action is past, the former action also is past with reference to the speaker or writer, this circumstance does not affect the form of वस्य which therefore may remain as it is. In other words, 'affixes are related directly to the root, and not to the whole sentence'.

Note—Similarly the word अग्निहोमयाज्यं is formed by an affix (III 2. 85) denoting past time, while the word भविष्य is in the Future tense. Now, this linking together of a word in the Past tense with a word in the future is a valid usage. Here the time of the qualified verb भविष्य does not affect the special time of the qualifier Agnihōmayajya.

Note—Q.—Why has the word वस्य been repeated in the sūtra, when it was understood in the sūtra from III 1. 11? Ans.—The repetition is for the sake of indicating that the affixes which are not ordained to come after roots (वर्ग), but which are enjoined to come after roots like such as Taddhita affixes, are even valid in other tenses than those in which they have been specifically enjoined when related to a verb. Thus अग्निहोमयाज्यं 'he was possessed of a cow', भविष्य भविष्य 'he will be possessed of a cow'. Here the Taddhita affix वस्य is allied to the root वस 'cow', with a present signification (V. 2. 94), the word वस्य meaning 'who has cows' or 'is

which there are cows' This word गोमूत्र however, is related and validly so, to the words आसीद् and भविता—one in the Past tense and the other in the Future

२८२५ । क्रियासुसिद्धारे लोट् लीटो ह्रस्वौ वा तद्ध्रमो । ३ । ४ । २ ।

पौनः पुन्ये पुनर्य च टोत्ये धातोर्लोट् इत्यस्य च ह्रस्वौ स्तः । तद्ध्रमपवादो नो च ह्रस्वौ क्रमेण परस्मैपदात्तयोपदेशयो स्तः स्तद्ध्रमो च । तद्ध्रमोऽप्यप्ये तु ह्रस्वौ वा स्तः । पुनर्यकवचनस्य तु नान्येतरतिदिश्यते । इत्यभिधानमनर्थकम् । तेन चकलपुनरप्यनविद्यते परस्मैपदाद्ध्रमो हि कर्तरि आत्मनेपदिकस्य इत्यो भावकर्मकर्तृषु ।

2825. When the (frequency or) repetition of an action is indicated, the affix 'Lot' is added to the root, and the verb is repeated. And the affixes 'lu' and 'sva', or the affixes 'ta' and 'dhvam' are the substitutes of 'Lot'.

Professor Bohtlingk translates this as follows. "When the repetition of an action is expressed, the Imperative is used, and though the second person singular is used, it may also stand for the second person plural."

The phrase चापुनर्य of the last sūtra is understood here also. The frequency or repetition of an action is called पुनरिह । This word qualifies the sense of the original. In other words, "when the sense of frequency &c. is understood in connection with the action this sense not being included in that of the verb, as it may be in the case of a verb from frequentative roots."

This Imperative mood is employed in all Tenses and Persons in connection with all moods. But its peculiar use of the Imperative is confined to the 2nd. person singular and plural Parasmaipada (हि and त, and 2nd. person singular and plural Atmanepada एत and एतम्). In other words 'the Imperative second person (Parasmaipada and Atmanepada) is repeated, though the subject of the main verb be different and the verb be in any tense.' Thus लुनीहि लुनीहिषेऽथ पुनरिति 'he cuts repeatedly', as if some one was always calling out to him 'cut thou, cut thou'. लुनीहि लुनीहिषेऽथ एतौ लुनीतः or एते पुनरिति 'they cut often and often'. So also लुनीहि लुनीहिषेऽथ त्वं पुनरिति त्वान् लुनीतः or त्वं लुनीतः 'thou or you two or you all cut repeatedly' as if some one was calling out to you 'cut you, cut you'.

So also लुनीत लुनीहिषेऽथ त्वं लुनीतः चर्हि लुनीतः, चरन्तसीद् &c. 'you cut I cut, he has cut repeatedly', as if some one was calling out to us 'cut ye, cut ye'. Similarly with Atmanepada roots, as लुनीतसीद् लुनीहिषेऽथ त्वं लुनीतः, एते लुनीतः &c. 'he or they study hard' as if some one was calling out to them 'study thou, study thou'.

So also लुनीतलुनीहिषेऽथ त्वं लुनीतः &c. Similarly in every tense mood and person, as लुनीतलुनीहिषेऽथ त्वं लुनीतः, लुनीतलुनीहिषेऽथ त्वं लुनीतः.

The Intensive verbs, in वृ also have this meaning of frequency, but there the verb is not repeated, as the sense of frequency there is inherent.

in the verb, in this case we must repeat the verb to express frequency,
Se VIII 14

This use of the Imperative is not found in Literature (Bohtlingk), but in Marathi.

• २२२६ । समुच्चयेऽन्यतरस्याम् । ३ । ४ । ३ ।

अनेकक्रियासमुच्चये दोत्ये प्रागुक्तं वा स्यात् ।

2826. The affix 'Lot' is similarly added to the root optionally, when several themes follow one after another.

In this case also the terminations of the second person singular and plural Atmanepada and Parasmaipada are employed namely दि, स्व or त् and च्च । Thus आच्छन्नत् नठन्नत् खट्वन्नत् ख्याह्यपिधानमटेत्येवायनत्ति or इनावत्त or इमेऽन्ति ।

Similar examples can be formed as in the last aphorism only the Imperative is not doubled as in the last case

Similarly छन्दोऽपीव व्याकरणपीव, निरुक्तपीवेऽवैशद्यपीवे or इमावपीयाते or इमेऽपीवते he or they two or they all learn, learning Prosody, learning Grammar learning Nirukta

Thus being an optional rule we have these forms also कदाकटणमधीते
 कदादोषीते निरक्तमधीते इत्येवमधीते, इमावधीयाते इमेऽधीयते। कदादोषीये कदाकटणमधीये
 निरक्तमधीये, इत्येव इत्यमधीये युवावधीयाये युयमधीप्ये। कदादोषीये कदाकटणमधीये निरक्त
 मधीयइत्ये वाह्वमधीये आवावमधीयइ, वयमधीयइ।

२२९ । यथाविध्यनुप्रयोग पूर्वस्मिन् । ३ । ४ । ४ ।

आदौ लोहविधाने लोटप्रकृतिभूत एव घातुरनुमयाज्यः ।

2827 In the first case (comprised under sūtra III 4 2), the same verb must be used in the subsequent clause, as the verb which was put in the Imperative mood

The examples have already been given under III 4 2 S 2825. We cannot say लूनीदि लुनीहीयेवायं दिनन्ति we must use a verb from the root लू 'to cut'. Such as लुनाति &c. So also लुनीयतलुनीय takes लुनीते only after it and not a synonymous verb like पदति &c.

२८२८ । समुच्चये सामान्यवचनस्य । ३ । ४ । ५ ।

[illegible]

Here there is relation of identity with the general verb (abhyavaharati) used in the subsequent sentence, and the particular verbs which have collected together in the first sentence.

Where there is no samuchchaya, we use the ordinary Tenses. As चक्षुः पिबति 'he drinks barley gruel' भाता खादति 'he eats fried corn'. खने खले 'he eats rice' दाधिकनारवादयते 'he tastes curd preparation'.

In the same way is explained the following verse of the Śūpālā vadha पुरीषवत्सन्द (he besieged the Puri), घृणीदिग्गदन (he destroyed the Nandana garden by cutting down the trees) सुपाप रत्नानि (he stole the gems, that is, plundered good things), इरावत्सन्ध्याः (took away captive the heavenly nymphs)

दिव्यस्य पत्ने नमुचिद्विषा यत्नी (that powerful Ravana contending with the Enemy-of Namuchi (Indra) made) य एतयावाप्यनदिदिवः दिवः (disturbance night and day, and so made heaven unpleasant) ('Aṣṭha 1 51)

Here in the first part of the sentence there are four verbs in the Imperative Mood, namely (1) avāśunda 'besiege thou' (2) lūṇhi 'cut down thou', (3) muṣhāna 'steal thou', and (4) hira 'capture thou'. They all are in syntactical relation with the one agent Ravana and the one verb कृत्वा 'having made disturbance in the past tense, not of the current day and not seen by the narrator, covers all the above four verbs for they are all the particular forms of the general action to disturb the peace.

To explain avāśunda &c. by 'he impatiently besieged frequently cut down &c.' as it is actually done by Mallinātha in his commentary, by taking them as Imperatives with the force of frequency of III 4 2 S 2825 is inaccurate and erroneous. Because in the sūtra चतुर्विधोऽवतरेत्यात् (III 4 3 S 2826) the anuvṛtti of the words त्रिर्यसामभिवृद्धिरे of the preceding sūtra is not current. For then there ought to have been the repetition of the Imperative verb. But as avāśunda &c. are not repeated in the above verse, it is not a case of Kriyāsamabhivṛdhā but of samuchchaya pure and simple.

The opinion of some commentators that 'avāśunda' &c. are in the second Person Singular is also erroneous. For we have already said that the Person and Number designations do not attach to these verbs so though avāśunda &c. have the form of 2nd Person Singular yet they are really not so.

Here ends the Chapter on the meaning of Tense affixes.

Here ends the Part I Volume II, treating of the conjugation of verbs of the Siddhanta Kaumudī of Bhaṭṭoji Dikṣita.

FOR SALE.

1. VEDANTA TAI VATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI—Translated by Manmatha Nath Paul B.A. B. L.
A very important book on Metaphysics Cr. 8vo. pages 83.
price 8 annas
2. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY—"Vedanti Series No. 4—is a very ably written pamphlet, by Bibu Sris Chandra Vasu, B.A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities.—*The Theosophy in India*
3. A TREATISE ON WATER WORKS.—*In Bengalee*, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B.A. L.C.L.) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery distribution of water guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers contractors and municipal officials. Royal 8vo. pages 240 complete in two volumes containing 62 plates comprising 280 figures. price Rs 5.
4. LIL L AND SAYINGS OF SRI SRI RAY KRISHNA PARAMHANS D.V.—*In Hindi* by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 149 Price Rs 1.
5. THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—With an English translation of Iahfatul Muwahhiddin (His Arabic Persian pamphlet) This edition also contains some additional letters an introduction and 4 illustrations. Cr 8vo. pages 1008 Cloth Gilt lettered Price Rupees Five
6. THE BENGALIEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—Cr 8vo 836 pages Cloth Gilt lettered. Price Rs 4
7. TWO DECISIONS ON THE RIGHT OF AHLI HADIS (WAHABIS) to play in the same mosque with the sunnis Price Rupees Two
8. PRIVATE JOURNAL OF THE MARQUESS OF HASTINGS Cloth Bound Price Rupees Three

To be had of—THE MANAGER, PANINI OFFICE,
BAHADURGANJ, ALLAHABAD

AND

CHATTERJEE & Co.

16 GOUR LAKH'S STREET.

FOR SALE.

— 0 —

1. VEDANTA TATVATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI—Translated by Manmatha Nath Paul B.A. B. L.
A very important book on Metaphysics. Cr. 8vo: pages 83: price 8 annas.
2. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY.—"Vedanta Series No. 4—is a very ably written pamphlet, by Baba Sri Chandra Vasu, B.A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities"—*The Theosophy in India*
3. A TREATISE ON WATER WORKS.—In Bengalee, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B.A. L.C.E.) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery distribution of water guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers, contractors and municipal officials. Royal 8vo. pages 240 complete in two volumes containing 62 plates comprising 250 figures. price Rs 5.
4. LIL AND SAYINGS OF SRI SRI RAM KRISHNA PARAMHANS DEV—I, Hindi by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 149. Price Rs 1.
5. THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—With an English translation of Lahfatai Muwahhiddin (His Arabic Persian pamphlet) This edition also contains some additional letters, an introduction and 4 illustrations. Cr 8vo. pages 1008 Cloth Gilt lettered. Price Rupees Five
6. THE BENGALLEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY—Cr. 8vo. 836 pages Cloth Gilt lettered. Price Rs 4
7. TWO DECISIONS ON THE RIGHT OF AHL-I HADIS (WAHABIS) to pray in the same mosque with the sunnis. Price Rupees Two.
8. PRIVATE JOURNAL OF THE MARQUESS OF HASTINGS. Cloth Bound, Price Rupees Three

to be had of—THE MANAGER, PANINI OFFICE,
BAHADURGANJ, ALLAHABAD

AND,

CHATTERJEE & Co.

16 GOUR, LAMA'S STREET.

Calcutta.

NOW COMPLETE

THE SIDDHANTA KAUMUDI

OF
BHATTOJI DIKSHITA,

*Containing the original text with notes, and explanations in English
based on Tattvabodhini Kdsilā and other Commentaries*

TRANSLATED BY
SRISA CHANDRA VASU B A,

Completed in three Volumes, Royal 8vo pp 2400

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work the Ashtādhyayi.

VOLUME I Nouns

COMPLETE IN 1028 PAGES, ROYAL OCTAVO

VOLUME II—Part I Verbs

Complete in 713 pages Royal 8vo Conjugation of roots

VOLUME II—Part II Kridanta Affixes

Complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III—Vaidik Grammar

Complete in 247 pages, Royal Octavo

Price (Indian rate) Exclusive of postage

Rs 45

(Foreign rate)

Ditto

..

£ 3

Applications should be addressed to the

MANAGER PANINI OFFICE

Bal d lurdgany All d lurdg.

N. B.—Up to 31st January 1908, the book will be sold for Rupees Twentyfive only, Exclusive of postage